RNELII IANSENII
SCOPI IPRENSIS
GVSTINVS
SEV DOCTRINA
AVGVSTINI
DE

manæ naturæ ſanitate, ægritudine, medicinâ
adverſus Pelagianos & Maſsilienſes.

TOMVS II.

IN QVO

a ſententia S. AVGVSTINI *de humanæ naturæ* ſtantis,
pſæ, puræ *ſtatu & viribus eruitur & explicatur.*

LOVANII,
Typis IACOBI ZEGERI, Anno M. DC. XL.

*Cum gratia & Privilegio S. Cæſareæ Maieſtatis &
Regis Catholici.*

Digitized by Google

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS
AVGVSTINVS.
SEV DOCTRINA
S. AVGVSTINI
DE

Humanæ naturæ ſanitate, ægritudine, medicinâ adverſus Pelagianos & Maſsilienſes.

TOMVS II.

IN QVO

Genuina ſententia S. AVGVSTINI de humanæ naturæ ſtantis, lapſæ, puræ *ſtatu & viribus eruitur & explicatur.*

LOVANII,
Typis IACOBI ZEGERI, Anno M. DC. XL.

Cum gratia & Privilegio S. Cæſareæ Majeſtatis & Regis Catholici.

Digitized by Google

DE RATIONE ET AVCTORITATE IN REBVS THEOLOGICIS
LIBER PROŒMIALIS.

In quo limites humanæ rationis in rebus Theologicis indagantur; & auctoritas S. Augustini in tradendo mysterio Prædestinationis & gratiæ declaratur.

CAPVT PRIMVM.

Gratiæ Christi veritas omnibus Christianis, ut vita & salus, cordi esse debet.

INTER divinæ mirabilia sapientiæ, quibus theatrum hoc magnum pulcherrimumque hujus orbis instruxit, non illud infimâ admiratione dignum, quòd cùm cuncta animantium genera diverso instinctu atque indole dotaverit, hoc mansuetissimo, illud ferocissimo; unum promptissimo ad invadendum, alterum acerrimo ad defendendum; omnibus tamen medullitùs insertum sit, ut quandocumque in discrimine versatur eorum vita & salus, quibuscumque possunt modis, sive cursu per saxa, per ignes; sive unguibus, rostro, calcibus; sive denique oppressa majore vi, voce saltem seipsa ac lamentatione tueantur. Non hic catellus leoni parcit; non cervus aut lepusculus coram ferocibus canibus vitæ periclitantis obliviscitur. Quod si istæ degeneres animulæ tanto impetu feruntur ac dimicant, ne qua vis extrinsecùs irruens hoc vinculum abrumpat, quo mortalibus membris consertæ colligantur; quâ tandem curâ, impetu, animi nervorumque contentione, quâ gemituum, quâ querelarum, lachrymarumque profusione satagendum erit homini germanitùs Christiano, quando non illa vita periclitatur, quâ cum cæteris animantibus in hoc fœculento carcere miserè ac mortaliter vivit, sed illa per quam ab omnibus miserijs hujus vitæ, ipsâque morte liberandus est, ac postmodum feliciter in beatissima æternitate victurus? Hanc vitam novit quisquis Catholicam doctrinam novit, qua saluberrimè nobis traditur, quemadmodum vita corporis anima est, ita, *vitam animæ esse Deum*; istumque Deum, ut hujus vitæ suæ per gratiam Testamenti novi in æternum nos participes efficeret, nomine & reipsâ *Iesum*, hoc est, Salvatorem in hunc mundum venisse, & pro peccatoribus esse crucifixum. Ex qua fide Apostolus exsertè pro se ipso dicit: *Gratia Dei sum id quod sum*: & pro alijs: *Gratiâ estis salvati per fidem*: & pro omnibus: *Gratia Dei vita æterna in Christo* IESV *Domino nostro*. Hæc ergò vita quâ Christus IESVS Dominus noster per magnam gratiam suam *factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio*; quâque vivit in animis nostris, & in æterna beatitudine victurus est, quando periclitatur ne à fide credentium, per quam in hoc mundo salvi fiunt, auferatur; quid institutioni naturali rerum omnium, sanctique amoris legibus congruentius, quàm ut quicquid animi ac virium hominibus in hujus gratuitæ vitæ participationem redemptis Christiana pietas dedit, id universum, tanquam contra præsentissimi interitus impendentis minas, periculo ipso segnitiem excutiente, & infirmitatem roborante, conspiret?

[Margin notes: vers. 28. Apost. Psal. 2. — 1. Cor. 15. — Ephes. 2. — Rom. 6. — 1. Cor. 1.]

Hanc porrò vitam jam olim pro suo quisque marte à Christianis tollere & exstinguere conati sunt, quotquot eis pro Redemptore, vel phantasma, vel purum hominem, vel confusam quandam hominis ac Dei temperaturam obtrudere voluerunt: per cujus opem natura hominum perdita salute ex morte, & redemptione ex damnatione potiretur. Sed nulli unquam acerbiùs in ejus perniciem conjurarunt, quàm qui tantas homini perdito damnatoque vires tribuerunt, ut liberi arbitrij sui viribus vel Deo credere posset, vel declinare à malo ac facere bonum, non Deo per gratiam ut velit & faciat operante. Causam enim ipsam propter quam Filius Dei de cœlo descendit, ex Christianorum fide & corde eradicare, ipsumque nomen

IESV, hoc est, Salvatoris abrogare; atque ita divinæ gratiæ, per quam æternitati vivemus & vivimus, ultimas fibras radicitùs excidere studuerunt. Sublatâ quippe cœlestis adjutorij necessitate aut veritate, per illas magnas naturæ humanæ vires, quibus ad volendum operandumque bonum sibi sufficiat, Deo non operante ut possit & velit, profectò gratis Christus mortuus est, gratis IESVS & Salvator vocatur, gratis auxilium suum nobis gratiamque venditat: eversoque fidei Christianæ fundamento, frustra in hunc mundum venit peccatores salvos facere; aut mortuis vitam dare: nec ulla profectò causa est, cur ipsius nomini subdendi simus, aut Christianos nos esse debere gloriemur. Pelagiani sunt, & quotquot eorum dogmatibus vel nunc vel olim implicati fuerunt, qui dum nimium libertatis viribus favent, ad hujusmodi acerba in Christianam fidem sensa aut prudentes delabuntur, aut imprudentes adiguntur. *In superbiam sacrilegam extollendo liberum arbitrium* (Carthaginensium Patrum verba sunt) *nullum relinquunt locum gratiæ Dei, quâ Christiani sumus.* Et paulò post: *Hæc mala* vocant, *quibus fundamenta Christianæ fidei conantur evertere.* Et Patres Concilij Milevitani simili phrasi dicunt, quod *omnino totum quod Christiani sumus; nituntur evertere.* Et Augustinus: *Quòd totius fidei Christianæ fundamenta evertere moliuntur.* Nam fides Christiana à Christo IESV dicta est; qui si sublatâ gratiæ necessitate, per quam nobis Christus & IESVS factus est, non est hominibus necessarius, superfluò ipse venit, superfluò fiunt homines Christiani, juxta illud Augustini de similium dogmatum auctoribus: *Qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne quærant liberatorem; ideo salvam, ut superfluum judicent salvatorem.* Quam ob causam hujusmodi homines *solo nomine Christianos vocat.* Quæ sanè quantò atrociora sunt, & vitæ quæ in Christo est, divinæque gratiæ jugulum capitaliùs petunt, tantò fidelius atque animosiùs omnibus verè Christianis pro istius ejusdem vivificantis ac salvantis gratiæ veritate certandum est: ne dum solâ nominis IESV appellatione contenti, per naturalium virium prædicationem, salvantis gratiæ, atque adeo Salvatoris ipsius IESV necessitatem extingui taciti sinimus, minori sollicitudine æternæ vitæ nostræ discrimina feramus, quam pro tuenda illa fluxa & caduca, rationis expertes belluæ ac bestiolæ præliantur.

Patres Conc. Carthag. ad Innoc. Pap.

Patres Conc. Milevit. ad Innoc.

Epist. 95.

CAPVT SECVNDVM.

Ratio Scriptionis hujus labyrinthus quæstionum, quæ de gratia agitantur.

QVÆ quidem eo consilio à nobis dicta sunt, ne quis miretur, aut etjam vitio vertat mihi, quod ego post tot tantorumque virorum tam diuturnas ac pertinaces de gratia medicinali Salvatoris nostri altercationes, ulteriùs hac de re satagendum, aut aliquid etjam scribendum duxerim. Nimirum duplex me ratio in hunc laborem, veritatis videlicet, publicæque charitatis compulit. Cùm enim hoc ipso quo Christiano nomini subditus, & Salvatoris IESV mysterijs initiatus, gratiæ salvatricis nomen atque necessitatem in fide mea & Ecclesiæ precibus agnoscerem, & medullitus cordi insculptum gererem, in tot controversijs capitaliter inter se repugnantibus, nihil mihi charius esse debere judicavi, quam gratiæ illius, quâ ex fide vivimus, sincerissimam veritatem, si fieri posset, etjam intelligendo penetrare; & quod, Deo illuminante, cœpissem, etjam animo, stylo, voce propalare; ne fortè opinionibus non satis fidei nostræ congruentibus abrepti, perperam sentiendo ac disserendo vitam illam interficiamus, quam videmur credendo profiteri. Quod qui, Deo juvante assequi potuerit, nemo non videt, quantum Christianæ Reipublicæ fructum contulerit ejus labor: qui non potuerit, quàm excusabilis sit conatus ejus, de vita gratiæ, de humilitatis fundamento, de salutis principio, de Christiani hominis veritate, de nominis Christi ac IESV medullâ, de vera Crucifixi gloria satagentis.

Nec verò ab indaganda divinæ gratiæ sinceritate me deterruit illa inextricabilis doctissimorum virorum pugna dimicantium; sed acriores mihi stimulos, auctore ejusdem gratiæ, spero, incitante, subjecit. Nam inde quoque animadvertere cœpi, quanti momenti esset illa controversia, quæ universas orbis Christiani scholas tantâ animositate committeret, ipsumque supremum Ecclesiæ Catholicæ tribunal sollicitum detineret: quanti emolumenti veritatis illius inventio, quæ tot tantarumque controversiarum tenebras suâ luce dispelleret, & contentiones animorum studijs acerbioribus distractorum optatissimæ conciliationis pace sopiret.

Sed, unum erat, quod me jam inde, cùm adolescentulus Lovanij in Collegio Adriani Sexti Pontificis Maximi, studijs Theologicis operam dabam, & cùm posteà studiorum causâ Gallias peritissimis antiquitatum viris locupletes peragrabam, non mediocriter suspensum perplexumque detinebat. Mirabar enim vehementissimè, qui fieri posset, ut mysteria illa gratiæ, quæ olim à sancto Augustino & discipu-

Digitized by Google

& diſcipulis ejus, ipſâque Eccleſiâ Romanâ omnium matre & magiſtrâ tantâ certitudine & ſecuritate tradebantur, tantâque luce illorum calamo propalata eſſe, doctorum virorum judicio, cenſebâtur; nunc tantis tenebris immerſa & obruta deliteſcerent, ut innumerabilium piorum, & ſtudioſiſſimorum, & acutiſſimorum virorum aciem inter ſe ſummâ contentione de veritate certantium, fugerent. Alterutrum profectò neceſſarium eſſe mihi perſuaſum fuit, aut rem iſtam inventu impoſſibilem, aut in modo inveſtigandi eſſe peccatum. Impoſſibilem eſſe, difficile creditu omnino judicabam, eò quòd perinſulſum mihi videretur, ut vel illi antiquæ Eccleſiæ proceres, tantâ doctrinæ gloriâ celebrati, rebus impoſſibilibus indagandis ingenia ſua maceraſſent, vel inventam ſemel veritatem, tanta profunditate in Democriti puteum iterum ſepeliſſent, ut inde nullâ vi erui, & in lucem proferri poſſet. Neutrum, fateor, non ſine inſigni temeritate & abſurditate, de tantis viris mihi dici aut cogitari poſſe videbatur: atque ita reliquum eſſe, ut fortè recentiores non illum tenerent inquirendæ veritatis iſtius modum, quo ad ejus latentis cubile ducerentur.

CAPVT TERTIVM.

Inventio veritatis de divina gratia, & concordia diſſidentium Scholaſticorum difficilis, propter Philoſophiam. Mala inde pullulantia.

Quocirca diligentiùs animo attendere cœpi, quâ viâ plerique ad iſtarum difficilium controverſiarum deciſionem aſſequendam, tradendamque niterentur. Deprehendi verò, niſi fallor, pleroſque qui ſcholarum pulpitis ad enodandas Scholaſticæ, hoc eſt, methodicæ Theologiæ difficultates admoventur, multos annos priùs in Philoſophiæ palæſtra verſatos eſſe, nec ferè idoneos iſti Theologiæ contentioſæ profitendæ judicari, niſi antè non exiguam ætatis partem in Dialecticis Metaphyſiciſque ſpeculationibus triverint. Quod quamvis uſum ſalubrem ſanè habere poſſit, ut exerceantur iſtis difficultatibus & limentur ingenia: hinc tamen etjam, experientiâ teſte, naſcitur, ut cum in hujuſmodi tricis junior eorum ætas valentiorque conſumpta eſt, vix tempus eis idoneum reliquum eſſe poſſit, quod genuinis principijs veræ Theologiæ pervolvendis penetrandiſque tribuatur. Itaque quotieſcumque latet eos, quid in gravioribus aut arcanioribus nodis vel ſentiendum vel dicendũ ſit, non eis cura eſt, quæ eſſe deberet, quid vel Scripturarum ſacrarum auctoritas, vel veneranda Patrum canities conſulta reſpondeat: ſed ſtatim ad Philoſophiæ præſidium, velut ad omnium ſolutionum armamentarium, ſeſe conferunt, atque ejus regulis tanquam ſacroſanctis, myſteriorum altiſſimorum momenta metiuntur. Quid enim aliud obſecrò ſententias illas peperit, quæ divinam gratiam imperioſo nutui humanæ libertatis aptavit, niſi Philoſophia? Quid eas tantâ animoſitate defendit, niſi Philoſophia, quæ non videtur aliud libertatis genus admittere, niſi quod omnibus in voluntatem admiſſis aut irruentibus plenâ atque indifferenti poteſtate dominetur? Quid opera bona cum ſolis habitualibus donis elicienda fabricavit, niſi Philoſophia, ſecundùm quam potentia voluntatis habitu virtutis inſtructa ſufficiens principium perfectæ operationis exiſtimatur? Quid ſtatum puræ naturæ formavit, ornavit, inſtruxit, niſi Ariſtotelica Philoſophia, quam etjam Gentiles quidam majori ſentiendi ſanitate damnarunt? Quid virtutes Gentilium ac damnatorum hominum veras protulit, unde opera etjam bona pullularent, niſi Gentium Philoſophia? Quid fidem, ſpem, dilectionem Dei ſuper omnia naturalem, in ſummo ſacrarum litterarum, ſcriptorumque ſilentio, adinvenit, niſi pura puta Philoſophia? Quid gratiæ diviſiones ab antiquitatis mente alieniſſimas attulit; quid prædefinitiones Dei, veraſq; gratuitas prædeſtinationes actionum creatarum abſtulit, niſi Philoſophia? Nempè de rebus iſtis Theologicis, pleriſque valde arcanis, homines Ariſtotelicis diſciplinis inſtructiſſimi, ſecure & magiſtraliter diſputant; & quia quidlibet in ſcholis adverſus quoſlibet Dialecticæ præſidio ſine magnâ difficultate defendunt, nonnunquam fit, ut quod initio vel timidè ſibi tuendum ſuſceperint (niſi expreſsè definitum ſit) audaciâ victoriam, victoriâ fiduciam tribuente, mox etjam vel ipſi verum putent, vel tanquam compertam veritatem diſcipulis tradant. Longè videlicet hujuſmodi ab illa ſancta regula ſolidiſſimi Doctoris remoti ſunt: *Nunc autẽ ſervatâ ſemper moderatione piæ gravitatis, nihil credere de re obſcura temerè debemus, ne fortè quod poſteà veritas patefecerit, propter amorem noſtri amoris oderimus.* (Lib. 2. de gen. c. ult.)

Nam alia quoque non minùs pernicioſa moribus labes, niſi mens magnoperè piâ humilitate fundata ſit, ijs qui in iſto contentioſæ Philoſophiæ pulvere diu verſati ſunt, ſolet adhæreſcere; ut in diſputandi calore, victoriæ cupidiores nonnunquam, quàm veritatis eſſe videantur. Ex quo contingit, ut ſemel examinatam, aſſertamque novam ſententiam, quia jam ſua facta eſt, mox

Digitized by Google

etjam, tanquam à se inventam ac traditam, A aliorum esse velint. Quod vitium tunc imprimis nascitur, cùm amantur propatula & fami-gerula in disputando certamina: quæ non cum desertis Philosophiæ classibus mori, sed unà cum innumerabili philosophicarum quæstionum farragine, ad sacratioris Theologiæ pluteos transferri, & ad enodanda Dei mysteria in tractatus Theologicos, quasi Philosophico acumine commendata, transfundi solent. Cujus ineptiæ monstrosa penè exempla in quibusdam Scholasticorum antiquorum scriptis videre licet: ut eos nihil magis formidasse putes, quam ne Theologi, facti, Isagogen Porphyrianam, aut Aristotelis Categorias, & Analytica de manibus deposuisse viderentur.

Hæc & similia cum ego paulò attentiore consideratione ponderassem, mirari desij, cur scholæ de divinæ gratiæ auxilijs, tantâ contentione ac dissensione ferverent. B Non amplius opus mihi fuit causas quærere, aut suspicari, propter quas alijs inventio veritatis, alijs dissentientium concordia desperata videretur. Nam illis principijs inhærendo, quæ jam utraque partium tanquam indubitata fundavit, difficilè aut nunquam veritas inveniri, aut concordia conciliari potest. Res enim illæ non Philosophicorum principiorum præsidio decidendæ sunt, quæ vel de concursu Dei, vel de liberæ voluntatis naturâ, vel de habituum cum voluntate confluxu, vel de libertatis indifferentiâ, vel de robustissimâ potestate libertatis adversus omnes passiones ac tentationes, quamdiu viget usus rationis, vel de similibus innumerabilibus, quisque juxta disciplinas Aristotelis aut Zenonis, amplexus est: sed Ecclesiasticæ auctoritatis ductu investigandæ, & pondere asserendæ videbantur. Semper enim Philosophia, quemadmodum mater hæreticorum fuit, ita rerum divinarum arcanis definiendis adhibita, mater errorum est.

CAPVT QVARTVM.

Discrimen inter Philosophiam ac Theologiam. Illi servit ratio, huic memoria: principium ejus traditio non scripta, per accidens etjam scripta. Quid Christus & Apostolus, in tradenda Theologia spectarint.

QVOD enim apud omnes veros A Theologos receptum ac certum est, principijs revelatis Christianæ Theologiæ moles nititur. Illæ igitur viæ necessariò quærendæ, diligenterque terendæ sunt, per quas vel revelatio illa primigenia, vel ipsa principia revelata ad posteros dimanarunt. Quis autem nesciat utrumvis istorum vel calamo scribentium, vel linguâ prædicantium, tanquam Ecclesiasticæ traditionis organis ad auditores delatum esse? Qui rursus acceptum doctrinæ depositum simili modo discipulis ac successoribus suis fideliter commendarunt. Sic igitur, quemadmodùm intellectus Philosophiæ suscipiendæ propria facultas est, ita memoria Theologiæ. Ille quippe intellecta principia penetrando Philosophum facit; hæc ea, quæ sibi scripto aut prædicatione tradita sunt, recordando, Theologum Christianum. B Nec enim cuiquam absurdum aut mirum videri debet, quòd ex traditarum revelationum ac divinorum verborum memoriâ, Christiana nascatur sapientia, nisi qui nesciat, æternam illam sapientiam, quæ est Verbum Patris, ex quo tanquam fonte & exemplari omnis nostra propagatur sapientia, ex fœcunda Patris memoria prodijsse.

Hinc igitur etjam proficiscitur, quòd auditus, quo prædicata traditaque recipiuntur, quamvis ea nullo pacto intellectus penetret, magis proprius Ecclesiasticæ disciplinæ, quam Philosophiæ sensus est. Non enim Philosophus est, qui multa sensibus commendata meminit, sed qui tacitis cogitationibus ruminata percipit & intelligit. Itaque Sanctus Paulus, & Apostoli cæteri non inculcant in suis prædicationibus demonstrationes, quibus vel ipsi divina penetraverint, vel penetranda committant auditoribus suis; sed quod ea quæ audiverint ipsi, similiter discipulis audienda annuncient, & credenda: *Audivi*, inquit, *arcana verba, quæ non licet homini loqui*. 2. Cor. 12. Et: *Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide*. 2. Timoth. 1. Et rursum: *Quæ audisti à me per multos testes; hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere*. Ibid. c. 2. Et Co-Apostolus Pauli Sanctus Ioannes: *Hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis*. 1. Ioan. 1. Quæ sanè causa fuit, ut non tantùm Apostoli, sed & successores eorum Sancti Patres, non modò ea quæ audiverant & acceperant, eadem secundum veritatem rerum ipsarum immutata, sed etjam secundum ipsissima verba, quibus sibi commendata fuerant, libentissimè discipulis suis traderent. *Ne me ineptum putes*, inquit Augustinus Honorato, quem de rebus Theologicis instructiorem reddere nitebatur, *Græcis nominibus utentem. Primum, quia sic accepi, nec tibi hoc aliter audeo tradere, quàm accepi*. Lib. ad Honorat. c. 3. Et in alio opere de quantitate animæ: *Divinè ac singulariter in Ecclesia* Lib. de quant. animæ c. 34

Ecclesia Catholica traditur, nullam creaturam colendam esse animæ: libentius enim loquor his verbis, quibus mihi hæc insinuata sunt. Quod ideò dicit, quia (creaturæ) vocabulum non ita latinum esse videbatur. Nempe hoc unum Sancti Patres magnâ religione spectabant, ut quemadmodum Filius Patris *quæ audivit ab eo, hæc loquebatur in mundo*; eâque de causâ dicebat Iudæis: *sicut audio iudico:* Et quemadmodum Apostolis dicebat: *Omnia quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis*: deque ipso suo Spiritu Sancto pollicebatur: *Non loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur.* Et quemadmodum Apostoli ea quæ ex ore Christi prædicantis acceperant, tanquam depositum inalterabile fideliter successoribus commendaverant: ita etjam ipsi doctrinam à majoribus transmissam, non ex Philosophorum principijs deductam, vel subtilitatis acuminibus adulteratam, etjam verbotenùs suis auditoribus transfunderent. Non enim curæ vel Christo Domino, vel Apostolis, vel majoribus nostris fuit, divina mysteria ex receptis Philosophorum placitis derivare, vel ad eorum principia reducere: sed nudè accepta tradere, & argumenta perduellium traditæ veritatis probabili aliquâ veritate dissolvere.

Ioan. c. 8. Ibid. c. 5. Ibid. c. 15. Ioan. 16.

Cùm igitur tota doctrina Christiana cœlitùs, hoc est, ex divina revelatione per auditum acceptâ & creditâ derivetur; hinc etjam factum est, ut neque Christus Dominus quicquam ipse scripserit, neque scribendum quicquam Apostolis unà cum ipso in hac vita conversantibus imperaverit: sed nudâ mysteriorum suorum prædicatione contentus, cordibus potiùs ea ruminanda, quàm intellectu penetranda dereliquerit. Quod & Apostoli ad amussim imitati sunt. Nec enim & ipsi hoc tanquam officij sui scopum intuiti sunt, ut Euangelium aliquod tanquam corpus doctrinæ scriberent: sed è contrario, ut brevi symbolo rerum credendarum compilato, sive scripto cœlestis doctrina per auditum, nihil addendo vel detrahendo in discipulorum corda funderetur. Sed cùm & ipsi tanquam homines cum hominibus versantes, & humanis casibus obnoxij, diversis occasionibus rerum servire, & incommodis, quibus humana consilia etjam prudentissima turbari solent, occurrere cogerentur; diversis ex capitibus præcipua doctrinæ capita scripto committere compulsi sunt, non tanquam totius Christianæ eruditionis adipiscendæ methodum traditurі: sed ut vel absentes ad opera fidei exhortationum stimulis perpellerent, vel doctrinæ traditæ adversarios hæreticos, tanquam novatores Christianæ fidei revincerent, aut iterum ad normam desertæ veritatis adducerent. Hinc enim factum est, ut Sanctus Ioannes mysterium generationis Filij Dei, Cherinto traditam doctrinam perturbante, propalaverit; productionis verò Spiritus Sancti, quia nullâ necessitate cogebatur, suppresserit, opertumque præteriverit. Hinc Sanctus Paulus, quia Iudaicus error Dei gratiam & benevolentiam ad humanas voluntates revocabat, magnum illud arcanum divinæ prædestinationis aperuit, quod Euangelistæ nullo urgente adhuc errore, vix quasi per transennam delibaverant. Hinc Sanctus Iacobus, erronibus quibusdam opera bona respuentibus, quasdam sententias Pauli, quæ magnificentiùs fidem prædicant, bonorum operum adjectione & commendatione patefecit.

Et verò ratio, cur istum ordinem doctrinæ cœlestis propagandæ Christus Dominus & Apostoli observaverint, factoque suo posteris observandum commendaverint, valde perspicua est. Lex enim nova de se naturâque suâ non postulat, ut in chartis, membranis, & lapidibus, sed tantummodò ut in tabulis cordis carnalibus conscribatur. Hæc est enim medulla totius discriminis, quod inter veterem novamque legem intercedit; quòd illa in lapidibus exarata forinsecus terreat, hæc juxta Prophetam, *in corde scripta* delectet intrinsecus. Ex quo fit, ut cùm Scriptura exterior veteri Testamento sit quasi essentialis ac propria, quæ propterea etjam proprio nomine lex scripta nuncupata est, non possit novo ex primaria ipsius consideratione convenire; sed solummodò ex quadam attemperatione ad subnascentes errores, aut infirmitates hominum: propter quas non solùm humana prudentia, sed etjam divina Providentia altiora perfectioraque consilia sua demittere, & mutare solet. Sic enim cùm Deus populo Iudaico breve tantùm compendium, Decalogo paucisque legibus comprehensum, tradere decrevisset, simul atque pudenda illa vituli adoratione descruissent Creatorem suũ, ingenti illo ceremoniarum cumulo durissimam eorum cervicem fregit, & ad cultum qualemcumque suum severissimis minis, supplicijsque religavit. Hanc enim ingentis illius apparatus, legum, ceremoniarum, pœnarum, præmiorumque carnalium causam fuisse præter intentionem Dei, non ignobiles Patres docent: ut sanè absque temeritate dici queat, hunc morem allegandi veritates illas altissimas, quas lex gratiæ veneratur, conscriptis characteribus, ex humano agendi modo desumptum esse, quo rebus omnibus conficiendis firmandisque Scriptura adhibetur.

Ierem. c. 31.

CAPVT QVINTVM.

Antiqui Patres eos imitati sunt. Discrimen inter disputationes eorum de mysterijs fidei, & Scholasticorum. Lapsus Origenis.

HOC igitur Christi Domini & Apostolorum ejus consilium antiquiores Patres nascentis Ecclesiæ ad amussim imitati sunt. Omnes enim vel in exhortationibus ad opera bona, vel in Scripturis Sacris elucidandis, ubi nudus mysteriorum sacrorum sensus eruitur, versati sunt; vel, si quid de ipsis mysterijs altius exaraverint, hoc eis puræ violentia necessitatis extorsit, ut arcanorum divinorum integritas illibata contra suborientes hæreses servaretur. Quæ cùm novæ per singulas ætates ebullirent, & adversus eas novos Antagonistas gratiâ illustrandæ veritatis præditos divina Providentia suscitaret; hinc effectum est, ut major quædam scientia rerum divinarum ad posterorum sæcula derivata sit.

Veruntamen in illâ ipsâ scribendi ratione, quæ ab antiquis Patribus contra errores mysterijs revelatis adversarios observata est, duo magnoperè consideranda sunt, per quæ ab illa Philosophica disputandi libertate, quæ passim viget, lato limite discernuntur. Primùm, quòd ex principijs verbi Dei, præcipuéque sacrarum litterarum, sensus suos, & ferè verba promerent. Ex capitalibus enim scripturis, in quibus veritas oppugnata fundabatur, tanquam veris principijs elucidationes suas deductionesque derivabant; quibus in subsidium Scripturas alias minoris quidem ponderis, omnes tamen expressione diversorum sensuum capitalibus concinentes, adhibebant, ut illæ primariæ, quibus mysterium contineri putabant, inexpugnabili auctoritate & munitione A consisterent. Quod in omnibus pœnè ratiocinationibus, quibus Patres antiqui per trecentos annos in defendenda divinitate Filij Dei adversus Arianos usi sunt, accuratiùs videre licet. Secundum est, quòd religiosè intra terminos oppugnatæ ab errore veritatis, sine ulla superfluarum, multò minùs curiosarum, frivolarum, atque inutilium quæstionum intermixtione remanerent. Quod usque adeò verum est, ut cùm subinde ad invadendas alias quæstiones non controversas urgerentur, perspicuè declinaverint, donec ad loquendum eâ de re alio suborto errore cogerentur. Quo sanè manifestè declaratum est, eos de arcanis illis revelatisque mysterijs non differere, nec tantoperè progredi, nisi inevitabili necessitate pertractos. Nimirum deterrebat multos illud magnum & evidens, quod in Origene præcesserat, humanæ temeritatis ac divinæ castigationis exemplum. B Hic enim cùm de mysterijs à Deo Ecclesiæ suæ revelatis, nullâ necessitate, solâ differendi cupiditate, per Platonicæ & Aristotelicæ Philosophiæ principia, quibus elimatus erat, in libris illis περιάρχων latiùs disputare voluisset, omnes pœnè errores, quibus Ecclesia per trecentos & amplius annos afflicta fuit, Arianos, Macedonianos, Photinianos, Pelagianos, Deo audaciam persequente, accuratè præformaverat: quemadmodum in illis libris, jam toties interpolatis & expurgatis, in hunc usque diem perspicuè patet, & nos alicubi quâdam ex parte demonstravimus. *In lib. 6. de hæresi Pelag. c. 13. & sequentibus Tomo 1.*

CAPVT SEXTVM.

Quis limes in hac vita indagandi divina mysteria. Quæstionem *quomodò* quidque verum sit, ferè semper obscuram Deus esse voluit. Duplex *quomodo* articulorum revelatorum, essentiale, & accidentale.

LATVISSE quippe Origenem videtur, quòd etiam nunc nonnullos eorum, qui ad pertractandas revelatas veritates accinguntur, profundè latet, quis earum cognoscendarum, assequendæ salutis causâ, in hac vitâ sit limes ac modus, quodque in nova lege hominibus impartiendâ consilium Christi fuerit. Cognitionem enim illam nobis intimè commendatam esse voluit, quæ ex humili firmâque obedientiâ A & Charitate pendet, voluntatemque nostram soli ac nudæ divinæ auctoritati, per quam nobis dictata cœli arcana & propalata sunt, subjicit & affigit. Cum enim sapientiam hujus mundi fide crucis prostravisset, juxta illud Isaiæ ab Apostolo quoque sanctificatum: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo*: & illud ipsius Apostoli: *Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi?* Nimia illa sciendi desideria, quibus Ecclesiæ filij agitan- *Isaiæ c. 29. 1. Cor. 1.*

Digitized by Google

agitantur, ignorantiæ cujusdam sanctæ cancellis circumsepsit; ut humilitatem stultitiamque crucis animis nostris persuaderet. Quicquid in rebus fidei limitem illum excedit, curiosum ac vanum est, scopoque ac fructui, in quem collimat Euangelium Salvatoris, importunum. Qui fructus magis in efficacia sanctorum operum, quam in sublimi penetratione divinarum veritatum situs est. Puritas enim charitatis, fœlicitas hujus vitæ est: contemplatio veritatis, alterius.

Quòd si scopum, quem Christus in afferenda nobis nova lege propositum habuit, diligentiùs trutinemus; perspicuè deprehendemus, nequaquam eum spectasse, ut nos eruditos redderet; sed ut simplicem nobis dumtaxat cognitionem certarum veritatum divinarum traderet, quarum radices, seu rationes profundiores ab humana acie procul abstrusæ tegerentur. Ex quo profectum est, ut exempli gratiâ non dubitemus unum esse Deum, personis trinum, essentiâ immensum, contingentium futurorum præscium, omnipotentem, & hujusmodi: *quo* verò singula quæque *modo* ei conveniant, tanquam spissâ caligine involutum ignoramus, & latet. Et tamen in istis ipsis quæstionibus enodandis, quomodo videlicet singula quæque revelata vera sint, quas Deus nobis in hac vita abstrusas esse voluit, quia ad bene vivendum nullo pacto erant necessariæ, plerique recentiores magna ex parte torquent ingenium suum, atque otium auditorum terunt. Ad quæ sanè S. Augustinus respexisse videtur, quando dicit: *Multi multùm disputant de ijs rebus, quas maiore prudentiâ nostri auctores omiserunt, ad beatam vitam non profuturas discentibus, & occupantes quod pejus est, multùm pretiosa, & rebus salubribus impendenda temporum spatia.* Nam hinc illæ densæ quæstiones, quomodò Deus immensus sit; quomodò futura prævideat; quomodò trinus in personis; quomodò in spatijs imaginarijs; quomodò generet Filium; quomodò hoc vel illud per absolutam potentiam possit; quomodò peccatum originale seminando traducatur; & similes in singulis materijs revelatis sine fine multiplicatæ. Nam etjam in hac materia divinæ gratiæ, quam tractamus, quid præcipuas lites in Scholas intulit, nisi ista ipsa curiositas istius pernoscendæ quæstionis, quomodò gratia in voluntate operetur? Cùm enim ex divina revelatione constaret, cœlitùs nobis misericorditer Dei adjutorium dari, quo efficaciter velle & perficere in voluntatibus nostris operetur, quod meritò sobrietati nostræ sufficere debuisset, sicut sæculis multis majoribus nostris satis fuerat; quomodò hoc ipsum fieret, non tantùm curiosè noscere, sed etjam audacitet ex propinatis Philosophiæ quisque suæ principijs definire voluerunt. Vbi multò satiùs esset Augustinum audire, adversus hujusmodi quæstiones ad sobriam & Ecclesiasticam simplicitatem homines revocantem: *Quid à me quæris, quo sit factum modo, cùm videas factum esse quocumque modo, si Apostolo credis aliquo modo, quo [illegible]tiri potuit nullo modo?* Quibus verbis cùm aliquid in Scripturis definitum est, acquiescendum esse statuit, neque superfluè curiosoque de modo esse satagendum. Non enim animadvertunt, istud *quomodo* in divinis Scripturis ferè semper modulum humanum superare; & vel rerum ipsarum profunditate, vel virium infirmitate vetitam esse perscrutationem ejus. Hæreticis enim proprium est, simplici revelationis veritate nunquam esse contentum: quorum audacia quemadmodùm erroribus à Deo plectitur; ita Catholicorum quoque temeritas immodicè cuncta rimantium & asserentium, plerumq; suâ pœnâ non caret. Quid enim aliud existimari potest in tam obnixa dissensione certantium, nisi alterutros in non exiguo errore versari? Errare autem in tantis rebus, quemadmodùm fructus est involuntariæ cœcitatis; ita pœna voluntariæ temeritatis. Quanquam *& ipse*, ut Augustinus, *per seipsum error, aut magnum in re magna, aut parvum in re parva semper est malum.*

Quòd si quis dixerit, etjam quomodo aliquid factum sit, subinde à sacris Concilijs definitum esse, ut quomodo facta sit unio in Christo duarum naturarum? Attendat ille in rebus fidem attinentibus, duplicem esse modum: quorum unus essentiam rei revelatæ respicit; alter accidentalē conditionē ejus. Illum subinde Ecclesia; ab hæreticis articuli revelati substantiam convellentibus quæsita definivit; alterum intactum tacita præterijt. Sic enim Nestorio & Eutychete Filij Dei incarnationem vellicante sanxit, unionem inter duas naturas in persona factam esse: nam utrumque ipsa revelatio, quæ Dei Filium verè hominem factum esse docet, manifestè complectitur. Sed quomodò illa unio utrumque suum extremum attingat, nec revelatio docuit; nec Ecclesia sanxit, nec spinosissimas Recentiorum disputationes effugere potuit. Quisquis enim articulos fidei à Scriptura aut Concilijs determinatos percurrere volet, manifestè deprehendet, quicquid tandem quocumque modo, vel à Scripturis, vel ab Ecclesiæ Pastoribus definitum fuit, plerosque Recentiores nunquam sobriâ istâ sapientiâ nudæ cognitionis ab Ecclesia traditæ contentos fuisse: sed semper in omni argumento, Philosophiâ duce, novas excitasse, curiosasque quæstiones, quibus definiendis non rarò magis Aristotelis commentatio, quam Sancti Spiritus revelatio præsidet. Quod ut uno exemplo cunctis obvio ad oculum patefiat, quid magis absconditum Deus nobis esse voluit, quàm naturas Angelorum? Nec enim ulla via sensibus nostris patet, quibus eorum essentias; intelligentiasque penetremus. Perpauca & perquàm exilia sunt quæ de ipsis Sacra Scriptura propalavit. Et, quantam interim, Deus bone, quantam struem curiosissimarum quæstionum nova Theologia peperit nobis, quibus ad vivum & verum resecandis, universa totius mundi ingenia non sufficerent, de ipsorum principijs specificantibus, individuantibus; de in-

Lib. 2. de gen. ad lit. c. 9.

Lib. 6. cont. Iul. c. 9.

In Enchirid. c. 18.

de intelligendi speciebus, modo, duratione, de loco eorum, motu, operationibus, instantibus, locutionibus; de gratiæ inæqualitate, magnitudine, de meriti statu, continuatione, intensione, tempore, & similibus infinitis, in quibus nihil plerumque nisi omnia incerta esse, certum est. Nam si Ecclesia in Concilium cogeretur, ut veram, & Christianam, & Ecclesiasticam ex revelatione cognitionem filijs suis de spiritibus Angelicis traderet, nec unum quidem ex omnibus articulis istis forsan definire posset, quos tantâ nonnulli animorum viriumque concertatione disputant, ac determinant.

Ex quo etjam perspicuum est, quàm parum hujusmodi ratiocinationes Philosophorum Scholasticæ ad inveniendas divinas veritates faciant. Nam in illis ipsis Concilijs quæ ad illustrandas eas congregantur, postquàm Theologorum dissertationibus super ambiguâ contestatâque veritate datus fuerit locus, non eam Ecclesia per modum conclusionis in humana ratiocinatione & consecutione fundatæ elicit ac determinat: sed per modum sententię, quam ipsa tanquam judex, auditis Theologis tanquam causidicis, divinâ inspiratione gubernata, ex alijs primitus revelatis, hoc est, ex Scripturis, aut traditionibus jam antè creditis, trahit. Ad quem sanè scientiæ uberioris hauriendæ tradendæque modum, Philosophia humana perparum facit.

Hoc est igitur, quod suprà diximus, non hoc Christum Dominum, in conferendo novæ legis beneficio spectasse, ut scientijs expoliret nos: sed potiùs, ut principijs quibusdam altissimarum rerum revelatis, & rationibus earum tectis, humilitate fundatos, & charitate fervidos redderet. Nimirum ad locum, unde per protoplasti iniquitatem in hoc exilium relegati sumus, contrariâ nos prorsus viâ studuit revocare. Ille scientiæ magnitudine pręcelluit, majoremque intemperanter appetendo perijt. Medicus igitur attentâ ista ruina nostræ causâ, sanaturus ægrotum, luminosæ scientiæ cuncta rimanti & penetranti substituit in Ecclesia sua fidem; cujus obscuritate divina mysteria ita tegerentur, ut nos eorum cognitio sine cognitione salvaret. Ex eadem quippe medicinæ methodo, pro primęva abundantia nostra paupertatem; pro delicijs quibus abusi sumus, difficultates ac labores, veluti spinas ac tribulos præparando, seminavit. Nam *quia noluit homo*, inquit Augustinus, *inter delicias Paradisi servare justitiam, statuit Deus, ut post eius peccatum propagata caro peccati ad recipiendā iustitiam laboribus & molestijs uteretur.* Quam ob causam ipse Medicus Christus, ut ægroto suo semetipsum, quantum fieri posset, attemperaret, quemadmodum cum pauperibus & afflictis, *pauper fuit, & in laboribus a iuventute* sua; ita & sæcularium scientiarum imperitus videri voluit. Non enim in illis earumque lumine præsentis vitæ felicitas posita est, sed in lumine purificatæ charitatis; quâ etjam voluit filios discipulosq; suos peritos effici: ut ita veluti *docibiles Dei*, seu docti à Deo, participes fierent mysteriorum ejus: & istâ luminosâ face in cordibus eorum accensâ, cœlestium principiorum quæ revelaverat, arcana penetrarent.

Lib. 1. de pec. merit. c. 34.

Psal. 87.

CAPVT SEPTIMVM.

Duplex modus penetrandi mysteria Dei, humanâ ratione, & charitate: ille periculosus est, proprius Philosophorum; iste tutus Christianorum.

EX quo profectò aliud non parvi momenti arcanum sese aperit, quod à plerisque, qui de rebus divinis tam subtiliter, & logicè argutantur, abstrusum est. Duplex enim est modus penetrandi divina mysteria, quæ Dei revelatione credenda proponuntur: unus per humanas ratiocinationes, quem etjam Philosophi sectati sunt. Modus ille periculis multorum errorum obnoxius est; quemadmodum exemplis magnorum quorundam, sive Recentiorum, sive ætatis mediæ Scriptorum, sive etjam antiquorum Patrum, luculentè demonstratum est: qui intemperantiùs majestatem divinorum scrutantes mysteriorum, ab eorum gloriâ oppressi sunt. In hujusmodi enim inquisitione & assertione maximè oportet sapere ad sobrietatem: quæ non sinit animum veraciter humilem atque Christianum in novas, quales dixi, prurire de revelatis mysterijs quæstiones, nisi errorum grassantium necessitas aliquid dicere cogat; multoque minus eos ex humanæ Philosophiæ, sed tantùm ex revelatæ sapientiæ principijs definire. His enim ex causis Apostolus Paulus, & primi Patres tantoperè adversus humanam Philosophiam stomachati sunt.

Alter modus ex incensa charitate proficiscitur, quâ cor hominis purgatur, & illuminatur, ut secreta Dei penetret, quæ in sacrarum litterarum corticibus, ipsisque revelatis principijs continentur. Hic intelligendi modus veris Christianis maximè familiaris est: per quem in spiritualibus sive viris sive fœminis, magis magisque crescente charitate, crescit sapientia, donec perveniat ad perfectum diem. Nam quemadmodùm ex semine arbor nascitur, & vicissim ex arbore semen, atque ita reciprocâ utrumque productione in infinitum multiplicatur: ita quoque Christianæ fidei cognitio charitatis amorem suscitat; & per illam operatur: quæ charitas continuò lucem cognitionis excitat novam, lux flammam amoris, & iterum flamma lucem, atque ita iden-

identidem reciprocando vices animum Christianum ad fervoris, ac lucis, hoc est, ad charitatis, & veritatis seu sapientiæ plenitudinem ducunt. Sed quemadmodum isti duo adipiscendæ cognitionis modi valdè discrepant; ita quoque veritates, quæ per alterutrum innotescunt, valdè diversæ sunt. Illæ plerumque spinosæ atque aridæ sunt, in sola hærentes speculatione, atque ideò ferè frivolæ & inutiles: hæ verò sive ad Deum, sive ad homines, sive ad rerum agendarum regulas pertineant, sapidæ sunt, & medullitùs in affectũ refluunt, unde prodierunt. Doctrina ista tanquam certissima solidissimaque sæpiùs ab Augustino traditur, & omnibus de rerum divinarum intelligentia satagentibus unicè commendanda est. Nam hinc illud in tractatibus in Ioannem: *Non diligitur quod penitus ignoratur, sed cum diligit quod ex quantulacumque parte cognoscitur; ipsâ efficitur dilectione, ut melius & plenius cognoscatur.* Itaque statim adjicit, modum in scientia rerum divinarum proficiendi: *Si ergò in charitate proficiatis, quam diffundit in cordibus Spiritus Sanctus, docebit vos omnem veritatem.* Et inferius omnem profectum scientiæ inde sperandum esse profitetur: *Totum, quod usque ad illam perfectionem* (quæ post hanc vitam dabitur) *futurum est, nobis promisit Dominus per charitatem Spiritus, dicens: Docebit vos omnem veritatem.* In cujus veritatis assertionem etjam Apostolum citat, qui ad Ephesios dicit: *Vt in charitate radicati, & fundati, possitis comprehendere* videlicet sciendo, *cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo* &c. Et concludit id quod suprà diximus: ISTO ENIM MODO *vos docebit Spiritus Sanctus omnem veritatem, cùm magis magisque diffundet in cordibus vestris charitatem.* Quod ne quis ex Aristotelis regulis de veritatibus morum formandorum dumtaxat intelligendum esse contenderet, Augustinus ipse ad veritates maximè theoricas, quæ de Deo creduntur, etsi non intelligantur, extendit: *Sic*, per charitatem videlicet, *fiet, ut à Doctoribus exterioribus illa discatis, quæ noluit Dominus tunc dicere; sed sitis omnes docibiles Deo:* VT EA IPSA, QVÆ PER LECTIONES ATQVE SERMONES EXTRINSECVS ADHIBITOS DIDICISTIS, ET CREDIDISTIS DE NATVRA DEI NON CORPOREA, NEC LOCO ALIQVO INCLVSA, NEC PER FINITA SPATIA LOCORVM QVASI MOLE DISTINCTA, SED VBIQVE TOTA ET PERFECTA ET INFINITA, SINE NITORIBVS COLORVM, SINE FIGVRIS LINEAMENTORVM, SINE NOTIS LITTERARVM, SINE SERIE SYLLABARVM, IPSA MENTE CONSPICERE AC PERCIPERE VALEATIS. Quod alijs in locis ad alia quoque altissima mysteria, ipsumque arcanum Sanctissimæ Trinitatis extendit. Charitas enim hoc ipso quo Christiani animum à creaturis revocat, & attollit in Deum, oculum cordis à terrenarum cupiditatum fumis, ac tenebris purgat, quibus cor hominis obscuratur & obbrutescit, ne revelata mysteria possit intelligere. *Quantò magis magisque cor dirigitur* (nempe retorquendo

Tract. 97. in Ioan.

Ephes. 3.

Ibid.

In Psal. 77.

A illud per charitatem in Deum) *tantò magis videt quod non videbat, & valet quod non valebat.* Et in sermonibus de diversis: *Videre vis? Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Priùs ergò cogita de corde mundando. Hoc habeto negotium, ad hoc te advoca, insta huic operi. Quod vis videre mundum est; immundum est unde vis videre.* Quis autem dubitet charitatem veritatis, hoc est, Dei, esse quæ mundat cor? Nam ut idem Sanctus ait: *Veritas mundat, vanitas inquinat.* Et rursum: *Secundum præceptum est dilectio veritatis, cui contraria est dilectio vanitatis.* Nam quia omnes cupiditates terrenæ tenebrosæ sunt, charitas quæ cupiditati capitaliter contraria est, tenebras istas pellit, ut in ejus lumine lumen æternũ, quo cuncta collustrãtur, cernere possit: *Fugatis*, inquit, *tenebris fumosarum cupiditatum videbitis lumen.* Et in libro secundo de sermone Domini in monte, clariùs modum, B quo hoc efficitur, explanans, obtenebrationem cordis, & illustrationem cordis præclarissimè tangit, primumque dicit, Deum semper *paratum esse dare suam lucem nobis non visibilem sed intelligibilem & spiritalem:* sed nos non semper paratos esse accipere, *cùm inclinamur in alia, & rerum temporalium cupiditate tenebramur.* Hinc docet ex opposito tenebras illas fugari ipsâ conversione mentis in Deum; *Quæ fit*, inquit, *purgatio interioris oculi, cùm excluduntur ea, quæ temporaliter cupiebantur, ut acies cordis simplicis ferre possit simplicem lucem divinitus sine ullo occasu aut immutatione fulgentem; nec solum ferre, sed etiam manere in illa; non tantum sine molestia, sed etiam cum ineffabili gaudio.* Itaque magnoperè præposterum est, quòd homines, qui adhuc terrenis cupiditatibus tenebrosi, oculos ad mysteria divina cœcos afferunt, scrutari, intelligere, penetrare, definire conantur, antequàm illa lux arcana, quam vitæ sanctitas C parit, in eorum cordibus oriatur; non minore profectò superbæ præsumptionis, quàm temeritatis exemplo. *Nonne iniquitas*, inquit Augustinus, *ne istam lucem videre posses, premebat? Quid ergò? Cor saucium levabis ad Dominum? Nonne prius sanandum est, ut videas? Nonne superbus inventris, cum dicis primò videam, & sic credam?* Sub (*credere*) autem in eodem loco vitæ bonæ seu charitatis præcepta comprehendit, *quia justus ex fide vivit.* Vnde alibi definit generaliter, quòd *tempus fidei* (hoc est hujus vitæ) *cum æquitate vitæ actum, impetrat intellectum stabilis sapientiæ, ut non solum credendo, sed etiam intelligendo disciplina firmetur.* Nulla verò æquitas vitæ habetur, aut haberi à quoquam potest juxta solidissimam præceptoris hujus doctrinam, nisi eam charitas impetraverit ac donaverit. Idcòque nihil etjam in scriptis ejus familiarius & pervagatius, quam intellectum earum rerum, quæ per fidem credendæ D proponuntur, etjam in hac vita esse *præmium fidei*; juxta id quod ex Isaia, juxta Septuaginta Interpretes allegare solet: [a] *Nisi credideritis, non intelligetis.* Sub qua fide semper vitæ sanctitatem complectitur, quæ ex charitate proficiscitur, & cordis tenebras fugat.

Serm. 12. de divers. c. 4.

Fragm. 2. c. 2.

Serm. 8. de divers.

Lib. 2. de Serm. Dom. in monte c. 3

In Psal. 39.

Lib. 83. qq. q. 81.

Vide Serm. 51. de verb. Dom. & 27 de verb. Apost. & alibi sæpè.

a Isaiæ 7.

Ex

Ex istius igitur immobilis doctrinæ fundamentis, expressæ sunt illæ sententiæ, quibus identidem charitatis vim, ad mysteria quæ fides credit intelligenda & penetranda, cōsignat. Vt quando dicit Spiritum sanctum hominibus dari, *ut ad divina & æterna contuenda quodam amoris & charitatis spiramento & incendio rapiantur*: Vt quando ad hæreticos Manichæos revelata fidei principia cum tanta cordis immunditia penetrare conantes dicit: *Per charitatem pervenitur ad plenitudinem scientiæ*: Et ad Faustum eorum Episcopum: *Non intratur in* A *veritatem, nisi per charitatem*: Vt quando ad quoslibet Catholicos dicit: *Mores perducunt ad intelligentiam.* Mores verò ex amoribus fluunt. *Nec enim faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores*; bonus autem amor, nemine dubitante Christiano, charitas est: Vt quando in libris de Trinitate dicit, fide *flagrantiorem excitari charitatem: ut quanto flagrantiùs diligimus Deum, tantò certius sereniùsque videamus.* Quam ob causam subinde *illustrationem piæ charitatis*, subinde *luminosissimam charitatem* appellare solet.

Lib. 2. de Gē. contra Manich. c. 23.
Lib. 32. cont Faust. c. 18.
Tract. 18. in Ioan.
Epist. 52. ad Macedon.
Lib. de Trin. c. 9.
Epist. 29. ad Hieron.
Epist. 144. ad Anastas.

CAPVT OCTAVVM.

Quæstiones & veritates purè Scholasticæ nihil cum cognitione charitatis commune habent, propter diversas causas. Præcipitia in quæ prorumpunt.

IAM ex Scholasticis quæro, utrum veritates illæ purè Scholasticæ, seu quæstiones illæ strigosæ, quibus universa Scholastica nunc ab omni parte plena est, primi generis earum quas ante diximus, an secundi sint? Et sanè eas esse cogitationis prorsus humanæ fœtus, evidentissimo argumento est; quòd nulla quæstio purè Scholastica tam stabiliter firmata sit, quin per adversarios novis opinionibus discrepantes labefactetur. Cur enim plerumque dissentiunt, & à magistris discipuli, & inter se condiscipuli, nisi quia ut homines humanis sensibus & humanis ratiocinationibus, ex Philosophorum principijs, ista quærunt? ubi non rarò adest & studium gloriandi, quo quisque alio sapientior & acutior videri cupit; nec sententiæ quodammodò addictus alienæ, sed sui dogmatis & opinionis inventor. Vt sanè tot altercationibus atque dissensionibus, Philosophorum B antiquorum sæculum, quorum principia sibi à teneris propinata imbiberunt, & vestigia terunt; revixisse videatur. Scholas enim habebant Philosophi penè innumerabilibus opinionibus dissentientes, ut Augustinus ait, & templa communia. Quæ fluctuatio atque incertitudo inventæ veritatis manifestè testatur, nihil hujusmodi speculationes commune habere cum illa directrice charitatis Euangelica cognitione; quæ quamvis aliquid obscuritatis adjunctum habere possit, animos tamen suâ infallibili certitudine tranquillos facit.

Lib. de vera Relig. c. 1. & lib. 18. de Civit. c. 41.

Enimverò quis sano judicio dubitare possit, plerasque notitias genuinè Scholasticas, non nisi puras abstractiones esse, depuratasque Aristotelicæ Metaphysicæ eliquationes, quandoquidem de rebus supernaturalibus agatur? Nam in hujusmodi rebus neque ingenium suiipsius dux suopte lumine esse potest, si verè supernaturales sunt: neque etjam Deum du-C ctorem habet, si sola mentis imaginatione hujusmodi sint, atq; humana cogitatione satagētæ cudantur. Quid vero incongruentius, quàm A res humanâ dumtaxat opinione supernaturales ex principijs Aristotelis purè naturalibus suspendere ac declarare velle, à quibus veritates fidei nostræ, quæ verè supernaturales sunt, vel notorias exceptiones, vel certè novas inauditasque explicationes protulerunt? Nam ista principia naturalia: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt etiam eadem inter se*: & : *Vna subsistentia non potest duas perfectas naturas terminare*: & : *Sine voluntate non potest esse peccatum*, Trinitatis & Incarnationis, & peccati originalis mysteria, vel falsa esse, vel prorsus incognito Philosophis modo explicanda, monstrarunt. Quæ profectò ratio est, ut hujusmodi cognitiones abstractivæ, quas iste Philosophicus conatus parit ferè sursum hæreant, ad inflandū; nec in cor hominis Christiani ad exstruendum charitatis ædificium delabantur.

Hoc enim veritatibus illis proprium & perpetuum est, quæ per secundum, quem suprà diximus modū intelligēdi mysteria accipiuntur. Principium quippe suæ cognitionis non tam in cerebri subtilitate, quàm cordis puritate defixum habent; ideoque non nisi in Sanctis atque simplicibus animabus inveniuntur. Vnde omnes verè docti atque religiosi sciunt plurimas hujusmodi arcanas mysteriorum cœlestium veritates à fæmellis, idiotisque penetrari, ad quas nullâ se Theologiæ suæ subtilitate attingere posse, cum admiratione profitentur. Nempe quia divinæ illius ac luminosæ charitatis fœtus sunt; quæ excessus, extases, liquefactiones, heroicos impetus parit. Hæc est illa scientia Theologica, quam nobis Apostolus commendat ad Corinthios: *In omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia.* Et iterum: *Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei.* Et ad Ephesios: *In charitate radicati & fundati,* quo fructu? *Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum: scire etiam supereminentem scientiæ*

1. Cor. 1.
2. Cor. 4.
Ephes. 3.

scientia charitatem Christi. Et ad Romanos hujusmodi scientiam indicat ex dilectione velut fonte scaturire: *Et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia*: (Rom. 15.) Et beatus Petrus ex gratia: *Crescite verò in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris* IESV *Christi.* (2. Pet. 3.) Gratiam nempè statuit istius fontem cognitionis.

Consideret jam quisquis volet, utrum illæ purè Scholasticæ speculationes, quibus recentior multorum Theologia plena est, dilectionis istius heroicæ & ecstaticæ effectus aut causa sint. Arbitror enim difficilè quemquam eorum, qui in ea versati fuerint, si sciant quid loquantur, aut de quibus affirment, aliud sentire aut dicere posse, nisi sub illa scientia, de qua dicit Apostolus, *Scientia inflat*, hanc disciplinam, prout à multis tractatur, comprehensam esse, in quâ eis quidlibet, quod non sit expressè definitum, sustinere fas est, & multa jam olim definita, per ignorantiam antiquitatis, disputandiq; nimiam libertatem sustinentur, in qua quotidiè aliquod novæ quæstionis & opinionis monstrum nascitur, tantàque animositate defenditur, ut in calore disputationis, ad quælibet potius absurda, quàm ad ignorantiam aliquam, vel solutionis alicujus dandæ imperitiam confitendam adigantur, in qua unus alterum ejusdem sodalitij socium in eodem Gymnasio vellicat, censet, ac damnat. Quæ omnia disciplinæ charitatis & Christianæ, quæ suavis ac modesta est, adversantur.

Quòd verò ex immoderata cupiditate mysteria divina penetrandi, & sine ullo limite perscrutandi, ista nascantur, manifesto indicio est, quòd quotidie sine fine, non minus in praxi, quàm theoria, quæstiones Theologicæ, & opinionum dissensiones crescant. Vnde factum est, ut quemadmodum in theoricis, limites rerum verè divinarum transeundo, non semel in chimericas abstractiones inciderunt; ita in practicis, morales regulas agendorum simplices relinquendo, quas simplex & genuina ratio & antiqui Patres præscripserunt, tam laxas effecère conscientias, sub prætextu accommodandi sese infirmitatibus hominum, ut nihil opus sit, nisi sceleratiores fieri homines, ut nova aliqua & licentiosa regula fabricetur. Nam in sæculo corruptissimo quamvis nonnulla peccata universa hominum commercia fœdaverint, ad eas tamen angustias disputandi libidine redacta sunt, ut non nisi in Metaphysica quadam abstractione salva esse videantur. Quis enim hoc tempore sit usurarius, si omnes abstractiones, & intentiones à Scholasticis aliquibus excogitatas noverit, & adhibere voluerit? Porro pulsa, vix in palestris disputantium adhuc vivit. Dies me deficeret, si luculentissimos campos aperirem, quos contractibus, matrimonijs, libidinibus, ambitioni, singularibus certaminibus, alijsque non paucis flagitijs & facinoribus quidam aperuerunt. In quæ præcipitia non abripiat mentes terrenarum rerum cupiditate stimulatas illa cujusdam Recentioris regula, quâ decernit, quòd si cui ratio erronea dictet aliquid esse peccatum, ex alia tamen parte vellet facere, licitè deponit istam conscientiam absque ulla alia ratione, etjamsi ex impetu vel libito fiat? Iam pœnè quidlibet fecit licitum regula de opinione minùs probabili sequenda etjam contra propriam opinionem, quam veram putes? Iam enim in tanta opinionum varietate, vix aliquid in moribus tam absurdum est, nisi decalogum apertè feriat, imò etsi feriat, quod non factum sit probabile. Vt reverà plerisque Christianis scientia recentioris Theologiæ ad nihil penè serviat, nisi ut sensa diversa diversorum suis apta cupiditatibus noscendo & sequendo, depositâ Christianâ simplicitate versutiores, & probitate nequiores fiant. Nam & eò impudentiæ ex illa eadem norma quidam prosilierunt, ut cùm religione quidam ductus, non auderet aliquid in alterius gratiam facere, quod sciebat in principia morum impingere, & à nullis auctoribus tanquam probabile assertum esse, responderit ei magister recenti Theologia expolitus: Aude tantùm, nos efficiemus probabile. Ecce excessus, in quos illa licentia indulgendi ratiocinationibus humanis, & Philosophiæ suæ prorumpit, quando divinissima mysteria imbecillium opinionum libidine & proprij sensus aleâ ventilantur. Quæ quidem non eò à me animo dicuntur, quasi propter quorundam abusum Theologiam Scholasticam sugillatam velim, quam ad pellendam tyronum ignorantiam methodi suæ luce & brevitate saluberrimè tradi scio. Non propter bonarum rerum abusum usui legitimo calumniandum est: nec industria humana in tradendis utiliter scientijs suffocanda est, quia limitem subinde prætergreditur; sed intra cancellos à veritate præscriptos potiùs revocanda.

CAPVT NONVM.

Cancelli Theologiæ Christianæ in Scripturis, Concilijs, & Patribus primorum sæculorum, per quos Deus Ecclesiam docuit, positi sunt.

1 QVIS igitur limes, inquies, in Theologia Christiana, seu in rebus divinis more Scholastico pertractandis observandus est? Difficilè terminum figi, non diffiteor. Et primò quidem non eò vecordiæ veniendum, ut cum hæreticis blateronibus Scholasticam doctrinam, ut jam dixi, universam respuamus. Ignorant nempè tenebriones illi, non aliud Scholasticâ nisi methodicam divinarum rerū tractandarum viam esse,

esse: quam nemo nisi vel impiissimus vel erroribus excæcatus culpet. Ferrum est, quo impietas & error quivis divinæ veritati adversarius præsentissimè juguletur. Si quid rubiginis humani ingenij inquietudo ei affricuerit, nemo Scholasticæ, sed ingeniorum petulantiæ vitio verterit. Cancelli igitur non alij, meo judicio, Theologiæ Christiano Scholasticæ ponendi sunt, nisi quos ipsum Deum ei fixisse, quisquis Christi fidelem se esse meminit, & perturbationum præjudicijs vaçat, arbitrabitur. Nam ex omnium Theologorum sensu Deus ipse principia scientiæ rerum divinarum, quæ antè in abditissimos recessus ab hominum cognitione abstrusæ erant, nobis revelavit. Quicquid certi & infallibilis ex illis principijs, in modum primæ, secundæ, tertiæque conclusionis, derivatum est, non nisi eodem auctore Deo Ecclesiæ patefactum est, qui hæreticorum errores, in ejus emolumentum vertit; ut eam paulatim efficeret ex errantium impugnatione doctiorem: *Multa quippe*, inquit Magister orbis Augustinus, *ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callidâ inquietudine agitantur, ut adversus eos defendi possint, & considerantur diligentiùs, & intelliguntur clariùs, & instantiùs prædicantur, & ab adversario mota quæstio, discendi existit occasio.* Itaque certissimus ille fuerit, se divinam tenere veritatem, qui animo recondiderit quicquid per idem oraculum Dei Catholicæ Ecclesiæ manifestatum fuit, ut capitalia principia divinitus revelata, & ab hæreticis præteritorum sæculorum impugnata tueretur. Vbi quidem consideratione dignum est, Deum in mysterijs suis declarandis non aliter affuisse Ecclesiæ suæ, nec ea diffudisse in multiplices conclusiones, nisi necessitate hoc ipsum postulante: idque magis, ut articuli illi capitales, in quibus velut semine continebantur, ab hæreticorum petulantia defendi possent, quàm ut hominibus, quibus magnoperè expedit, ex pura solâque fide vivere, clarior vberiorque cognitio afferretur.

Lib. 16. de Civit. c. 2.

Ex quo etjam per transennam discrimen magnum aperitur, inter modum quo Spiritus sanctus divinarum rerũ notitiam per os Ecclesiæ suæ diffundit uberiorem, & eum, quo Scholastici multi eandem illam cognitionem, per quæstiones suas sine termino multiplicatas, extendunt. Spiritus enim Dei per os Ecclesiæ, vix, nisi cogente, ut dixi, hæreticorum petulantiâ hoc facit, quorum insultatio non aliter compesci potest: Scholastici verò illi nullâ necessitate compulsi, sed solâ plerumquè quidlibet indagandi & resolvendi cupiditate. Deinde Ecclesia non hoc præcipuè spectat, ut præcipuos fidei suæ cardines novis definitionibus magis extendat, atque intelligentiæ fidelium suorum exponat: sed potius ut eos novis istis definitionibus, ex quibus dilucidiores ac diffusiores fiunt, magis magisque muniat, ac defendat: illi è contrario hoc unicum plerumque in plena Ecclesiæ pace spectant, ut veritatum divinarum termini

A proferantur. Nullam enim necessitatem prætexere possunt cogentium hæreticorum, quibus potius pleraque difficiliora argumenta contra fidem nostram, curiositas quorumdam Catholicorum in quærendo & disputando suppeditavit. Et quamvis in eo similes Ecclesiæ videri velint, quòd nihil afferant nisi quod immediatè vel mediatè ex principijs revelatæ cognitionis derivetur, immensa tamen seges conclusionum ab ijs tam procul dissita est, ut impossibile esset Angelis, qui, ut aiunt, omnes conclusiones in principijs intueri solent, conjunctionem earum cum ijsdem principijs revelatis ingenij vivacitate consequi: & facilè esset hominibus, qui per conclusiones ad principia ascendere conantur, ad principium aliquod naturale, à quo dependeant, & in quo recumbant, ascendendo pertingere, antequam ad cacumen revelati B principij, quod quærerent, pervenerint.

Itaque ut vagæ disputantium libertati, & infinitis quæstionibus atque conclusionibus, quas phantasiæ & intelligentiæ vicinitas aut similitudo parit, statuatur aliquis modus, certique limites cognitioni rerum divinarum, quam Deus habere nos cupit in hac vita, collocentur; non alios, nec alibi cancellos quærendos aut figendos esse puto, quàm qui libris illis comprehensi sunt, in quibus principia revelatæ cognitionis immediata, & mediata, primaria & secundaria, itemque tota conclusionum hactenus inde per Spiritum sanctum derivatarum, hoc est, definitionum novarum series continetur. Quod ut apertiùs breviùsque dicam, arbitror sacræ Scripturæ libris, Concilijs, & primorum sæculorum Patribus nos contentos esse debere, in quibus tantam divinarum veritatum copiam offen-C demus, ut sine magna intelligentiæ fatigatione, sola penè memoriâ satagente, totius vitæ cursus capiendis omnibus vix sufficiat. Quas quia non minus certi & securi erimus, à Dei spiritu aut instinctu profluxisse, quàm cæteras à tanta prærogativa esse removendas, solida inde occasio dabitur nobis admirandi atque amandi Dei, qui nobis tam uberes divinæ cognitionis fontes aperuerit. Ex quibus quidem tanto avidius nobis, constantiusque bibendum est, quòd nemo inficias iverit, rivulos præ fontibus esse spernendos: & propriâ Scholasticorum confessione constet, neminem in Scholastica Theologia consummatum esse posse, nisi ei terendæ vitam impenderit universam. Et quid superit, quod divinissimis istis libris volvendis temporis aut otij tribuatur? Cùm ergò alterutrum eligendum sit, quis non perspicuè videt, utronam salubrius labor noster majorque cum fructu convertendus sit? Nam & hoc apud Scholasticos plerosque in confesso est, difficillimè, D aut nullo pacto fieri, ut qui in Scholastica Theologia præcelluerit, in positiva, quàm vocant, simul primas ferat; atque hoc in sancto Thoma & Caietano demonstratum esse. Quod quidem ab ijs non sine magna ratione dici-

dicitur. Nam in altera earum perpetuis Metaphysicæ abstractionibus uti oportet; in altera judicio tantum sano, animoque docili, ut divinas institutiones, quæ non nisi verbo A Dei, & instructioni divinitus datæ tanquam principijs nituntur, fideliter capiat, ac debita cum submissione veneretur.

CAPUT DECIMUM.

Quid moverit auctorem, ad indagandam veritatem de gratia & prædestinatione, ex Concilijs & Augustino.

QUAPROPTER, ut ad intermissum capite quarto orationis meæ filum, ex illa longa quidem, sed huic argumento non importunâ digressione redeam, cùm ego jam olim paulò attentiùs considerassem, in ista controversia de gratia Dei, qua totius pœnè orbis Christiani Doctores tanto disceptandi fervore confligunt, non aliud quæri, quàm quid sacra oracula de divinæ gratiæ adjutorijs revelaverint, quid Concilia de talium oraculorum sensu definiverint, atque imprimis quid celeberrimi gratiæ expositores ac defensores, ex quorum ipsissimis verbis oraculorum Dei atque Ecclesiæ sensum complectentibus ipsa Concilia suas definitiones formaverunt, in operibus suis de eadem illa Dei gratia scripserint, prædicaverint, inculcaverint: valdè præposterum mihi visum est, ex Aristotelis vel Commentatorum ejus principijs, quæ de concursu primæ causæ, de indifferentia voluntatis liberæ, & ejus in actum secundum extractione ac determinatione, de habituum naturis, de potestate voluntatis in affectus animorum, & similibus, vel insinuarunt vel tradiderunt, ad istam litem dirimendam tantâ pugnacitate contendere. Nam arcanus ille concursus divinæ gratiæ, & à concursu naturali, & à connaturali operandi modo humanæ voluntatis à Philosophis agnito, multùm discrepat; & violenti impetus concupiscentialis rixæ diversarum passionum longè potentius imperium exercent in liberum voluntatis arbitrium, quàm gentium Philosophi putent. Nam ex puris Philosophiæ Aristotelicæ principijs, tota hæresis Pelagiana & Semi-Pelagiana fabricata est, prout etjam tunc subodoratus fueram. Quibus non mediocri animadversione & sollicitudine trutinatis, & quantoperè Scholastici plerique limites Christianæ Theologiæ fixos, prætextu subtilitatis excederent, omninò judicavi in modo inquirendæ veritatis istius difficilis & arcanæ esse peccatum.

Cùm igitur desperarem ad liquidam istius quæstionis difficillimæ intelligentiam istâ me viâ pertingere posse, in quâ non minimam ætatis partem triveram, multaque Scholasticorum scripta lustrando pererraveram, ipsos Ecclesiasticæ veræque Theologiæ fontes adeundos mihi, consulendosque censui, Scripturam, Concilia, sanctos Patres, quos hac de re totius Ecclesiæ testimonio castè sensisse & scripsisse retinebam. Inter quos Augustinus longè primas in hoc argumento ferre, non se- A mel in illa Academia intellexeram, quæ ab incunabulis suis eruditissimum sanctissimumque Doctorem istum sibi præcipuè sacræ Theologiæ ducem non immeritò delegisse sibi videtur. Quod quamvis tunc potiùs Magistrorum meorum auctoritate ductus crederem, quàm experientiâ comperissem, fides tamen illa & reverentia, quâ Doctorem istum venerabar, apud me satis erat, ut ad laboriosissimam istâ provinciam subeundam me accingerem. Itaque venerabilem stylum ejus arripui, nullisque tædijs aut laboribus territus, volutationi & lectioni assiduæ universorum librorum ejus, iterum iterumque sæpius repetitæ, per viginti duorum annorum spatium immersus fui, hoc unicum spectans, ut ultima primis diligentissimè conferendo, dispersasque sententias, quas hîc illîc in Scholasticorum scriptis legeram, corpori unde avulsa erant restituendo, genuinam doctrinam ejus, quantùm luminis mihi Deus daret, radicitus intelligerem, & medullitus imbiberem. Subinde expavi, fateor, plus quàm dici potest, cùm liquidissimè cernerem, quanta absurditate gravissima doctrinæ capita in sensus alienissimos à Recentioribus quibusdam obtorto collo traherentur; quanta cæcitate nonnunquam disputationes ejus pro assertionibus, errores quidam Pelagianorum ab illo plus quàm decies proscripti, pro Augustiniana veritate; imò objectiones hallucinantium pro solutionibus respondentis acciperentur: quas tamen velut imas, & primas, & immobiles bases doctrinæ suæ de gratia Dei discipulis propinatæ collocarunt, ut nemini dubium esse possit, quàm enormium conclusionum exorbitatio ex istiusmodi principijs nasci deberet. Incredibile hoc modestus quisque lector arbitrabitur, sicut & ego ipse primo obtutu olim arbitrabar: sed res ipsas inferiùs diversis locis de se loquentes C patienter exspectet. Ego interim prodigiosi istius ingenij sublimitatem, eruditionis altitudinem, doctrinæ castitatem nunquam satis mirari poteram. Quo fiebat, ut pondus auctoritatis ejus in animo meo multùm cresceret, & non sine causa in Ecclesia Catholica, maximum gravissimumque semper fuisse, atque esse debere judicarem. Et quia causæ ejus non omnibus perspectæ sunt, & ad causæ momentum, quam suscepimus, non mediocriter faciunt, veniam spero mihi pius Lector dabit, si aliquid paulò latius de sanctissimi atque eruditissimi Doctoris hujus laudibus balbutiendo desseruero.

CAPVT XI.

Deus non minùs mirabilis in innumerabili varietate mundi incorporei, quam corporei, hoc est justorum, quam rerum naturalium: quarum ultimæ differentiarum & perfectionum fibræ, ideoque & Augustini, latent.

QVISQVIS attentiori animo divinæ potestatis mirabilia contemplari volet, suspensus hærere cogitur, utrũ cœlestis illa mens in hujus mundi corporei an incorporei molitione mirabilior; an quãdo hunc mundũ cõspicabilem in nihilo, an verò quando Ecclesiam suam, in hoc ipso fundavit mundo, magnificẽtior apparuerit. Nam quemadmodum cœli terræque machinam innumerabili multitudine specierum implevit, ac varietate distinxit; ita Ecclesiam suam spiritualium creaturarum incredibili numero atque ineffabili diversitate locupletavit. Ipsa est enim populus ille novus, ac semen cui benedixit Dominus: cujus tanta multitudo est, ut instar montis magni impleverit universam terram; atque instar vineæ ad dexteram lævamque penetrantes palmites suos, non usque ad mare tantùm, ut Propheta cecinit, sed longè latèque ultra mare diffuderit: tanta verò varietas, ut & florum, & stirpium, & animantium diversorum, quæ terrâ marique vigent numerum, adeoque creaturarum species omnium longè superet. sed eò magis miranda est ista justorum hominum varietas ac differentia, ex quibus Christi Ecclesia constituitur, quòd gratia Dei, quæ spiritualis istius mundi quasi essentialis forma est, naturamque humanam & Angelicam velut propriam suam materiam ornando poliendoque perficit, unica dumtaxat in specie sua, & uniformis esse videatur. Veruntamen qui paulò accuratiùs rerum creatarum penetralia perscrutantur, hanc sublimium naturarum indolem esse putant, ut quò quæque magis à materiæ fœculentia recesserit, divinæque simplicitati tanquam spiritualium rerum apici propiùs accesserit, eò longius quoque ab isto esse contracto, terminato, singularique separetur: quod ex materia, ut volunt, natum, unitatem in multitudinem, naturasque specierum in singularia sine fine dispescuit. Quamobrem cùm illa justarum creaturarum forma gratia Dei sit quædam viva effigies divinitatis unitate sua fœcundissima formantis omnia, quantumvis essentijs viribusque diversissima esse videantur: quid mirum, si quilibet istius gratiæ gradus cùm omnium creaturarum formas naturæ sublimitate & agendi facultate præcellat, unumquemque justum tanquam unicum, Angelorum instar, in sua specie constituat: ut ita quot sunt justi in Ecclesia, tot veluti soles ac sidera in cœlo splendeant, quæ suo quæque lumine, magnitudine, viribus, influentijs discernantur? Hoc enim Scriptura sacra insinuare nobis videtur, quando toties *Regni cælorum* nomine Ecclesiam nuncupat; hoc quando canit: *Astitit Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.* hoc quando Propheta vaticinatur: *Fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates:* hoc denique universum ipsius Ecclesiæ corpus clamat, in quo suis quique hierarchijs ordinati, tot Viduæ, Virgines, Anachoretæ, Monachi, Confessores, Doctores, Pontifices, Martyres, Prophetæ, Apostoli numerantur: quorum singulis, cùm singularem quandam in se tanquam specie differentem divinæ gratiæ prærogativam quisque præferat, & ostendat, licebit illud sapientis accinere: *Non est inventus similis illi, qui conservaret legem excelsi.*

Matth. 13. *Psalm. 44.* *Dan. 12.* *Eccles. 44.*

Sed quia in naturalium rerum ordine, nihil inter omnes difficultatum anfractus magis caliginosum ac difficile est, quam ad extremas differentiarum fibras, quibus res à re discernitur, intelligendo penetrare; quis tandem in hoc ordine multiformis gratiæ Dei, dotes ultimas atque individuas unicuique justo proprias indagaverit? Sin autem hoc nimis operosum est, humanoque ingenio, quamdiu *corpus quod corrumpitur aggravat animam*, impenetrabile; quis aliquãdo sancti illius ornamenta, dotes, prærogativas accuratè disseruerit, qui primum sibi ordinem in unâ ex primis hierarchiâ Ecclesiasticâ, quæ Doctoribus attributa est, totius Ecclesiæ judicio vendicavit?

Sap.

Quapropter satiùs fortassis esset, quod in divino cultu probari solet, hunc sanctum religioso quodam admirationis silentio, quàm impolito ac sterili eloquio celebrare, cùm inter omnes Ecclesiæ Patres ac Doctores unus ille sit, cui æquiore jure istud encomium tribueris: *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Etenim si naturâ ita comparatum est, ut causarum suarum vires effecta testentur, profectò sanctitatis ejus magnitudo, ac dotum excellentia ex præstantis doctrinæ raritate, & ex agendi vivendique disciplinâ ponderanda est.

Matth. 5.

CAPVT

CAPVT XII.

Auguſtinus quatuor Capitales Chriſtianiſmi veritates contra quatuor potentiſſimos errores fundavit; unitatem Capitis Eccleſiæ, vnitatem corporis, unitatem Sacramenti incorporationis, unitatem gratiæ; oſtenditur de tribus primis.

HIc eſt enim ille, qui quatuor præcipua veritatis dogmata, tanquam quatuor generalia Chriſtianæ doctrinæ capita & principia, totidemque fluvios paradiſi fundavit ac ſtabilivit. Quæ cùm ante ipſum humili potius fidei ſimplicitate, quàm intelligendi perſpicaciâ tenerentur, quatuor potentiſſimis erroribus occaſionem obſcuritate ſuâ præbuerunt, ut quadruplex Religionis noſtræ fundamentum ingenti auſu & molimine concuterent; unitatem Capitis, Filij Dei; unitatem corporis ejus, Eccleſiæ; unitatem Sacramenti incorporationis, quod eſt baptiſmus; unitatem ac veritatem vitæ, hoc eſt, gratiæ per Chriſti crucem datæ, qua corpus hoc ab illo capite vegetatur, & ſine qua lex nova nihil veteri antecelleret.

Hîc mihi latiſſimus aperitur campus, quo frenis liberioribus in hujuſce Doctoris prædicationem vagari poſſet oratio. Sed ut eam cancellis arctioribus circumſcribam, de primo, videlicet unitate Capitis, ita habendum cenſeo; Auguſtinum eſſe, qui primus Patrum, ſalvo judicio ſaniore, divinitatem Filij Dei adverſus Arij machinas ita ſtabilivit, ut primus mirabili quodam ratiocinationis acumine primarium ſubverterit fundamentum, quo totus Arianiſmus natus creverat, adultuſque nitebatur. Quamvis enim Nicænæ Synodi auctoritate proſtratus, multorumque Patrum vulneribus confoſſus, Auguſtini ætate ſemimortuus palpitaret; nemo tamen radicem erroris exciderat, nec ſentinam illius exhauſerat objectionis, quæ totius iſtius hæreſeos virus exhalabat. Nihil enim perinde hæreſiarcham Arium, doctiſſimoſque qui eum ſectabantur Antiſtites fefellit, quàm quòd in Eccleſiæ naſcentis exordijs Patres trium ſæculorum antegreſſi [a] Iuſtinus, [b] Irenęus, [c] Clemens Alexandrinus, [d] Tertullianus, [e] Cyprianus, & poſteà paſſim alij, [f] Athanaſius, [g] Euſebius, [h] Hilarius, [i] Baſilius, [k] Chryſoſtomus, [l] Epiphanius, [m] Ambroſius, [n] Theodoretus, vnanimiter docerent, apparitiones illas Dei crebras, quæ in veteri narrantur Teſtamento, non de Patre, quòd eſſet inviſibilis, ſed de Dei Filio intelligendas eſſe. Itaque Concilium quoddã Orientalium Epiſcoporum Sirmienſe, quod adverſus Photini errores congregatum fuit, anathema dixit ijs qui dicerent, [o] *Non Filium Abrahæ viſum*, vel *cum Iacob luctatum eſſe, ſed Deum innaſcibilem, ſive Patrem*: quemadmodum apud ſanctum Hilarium videre licet. Hinc ergo continuò ſectarij inferebant, ex iſtorum Patrum auctoritate, Filium Patre minorem eſſe, quod viſibilis factus, internuncij vice ad homines pro Patre per tot ſæcula functus eſſet. *Hæc*, inquit ſanctus Ambroſius, *eſt cauſa erroris, hæc origo hæreſis Arianæ.* Quod & Athanaſio, & Gregorio Nazianzeno, vel ijs certè, qui librorum ad Theophilum & orationis quadrageſimæ nonæ apud Nazianzenum auctores ſunt, tantoperè placuit, ut hæc eadem verba vel Ambroſio præformaverint, vel ex Ambroſio in ſua ſcripta tranſtulerint. Cum igitur iſtud ex Ambroſio præceptore ſuo didiciſſet Auguſtinus, adverſus conſtantem præcedentium ſententiam, magno auſu, majore conſtantiâ ſubnixus, ſcripturarum pondere, & rationum graviſſimarum acumine ac texturâ, primus panſis velis in libris de Trinitate demonſtravit, omnes apparitiones illas veteris Teſtamenti non Deo, ſed Angelo eſſe tribuendas. Quæ cauſa fortaſſis fuit, cur libros illos tot annis ſuppreſſerit, ne fortè nimis præcipiti audaciâ illam tot Patrum antiquorum ſententiam, atque unà præcipuum Arianorum præſidium ſubvertiſſe videretur.

Quod ad ſecundum attinet, unum illud brevitatis cauſâ ſuffecerit; Auguſtinum eſſe, qui veritatem de Eccleſia Catholica, qui notas ejus, quibus tanquam vivis coloribus inſignita dignoſcitur, qui officia, poteſtatem, prærogativas, omneſque dotes ejus tantâ ubertate diduxit, tantâ luce declaravit, tot Scripturarum rationumque vinculis, veluti Dei tabernaculum contra omnium tempeſtatum impetus munivit, ut & præcedentes Optatum ac Cyprianum tanto intervallo poſt ſe reliquerit, quanto prima embrionis lineamenta, jam editus in lucem fœtus; & poſterorum nemo, ſive Patrum, ſive Doctorum, quicquam alicujus ponderis protulerit, quod non eis Auguſtinus præformaverit. Ille quippe nunc omnium in Eccleſia tuenda ſolertiſſimus eſt, qui Auguſtini nervos intendere, & Auguſtini arma tanquam Herculis, Chriſtiani clavam, in adverſarios intorquere didicerit.

De tertio, videlicet baptiſmo, quo incorporamur Eccleſiæ, hoc unum aio; Auguſtinum eſſe, qui primus inter omnes Patres veritatem, unitatem, neceſſitatem, & energiam baptiſma-

a In Apol. 2. & Dialog. Tryphon.
b Sæpius lib. 3. c. 6. & lib. 4. c. 23.
c Lib. 1. Pædag. c. 7.
d Lib. 2. cont. Marc. c. 27. & lib. 3. c. 9.
e Lib. 2. ad Quirin. c. 5. & 19.
f Lib. 4. cont. Arian. & apud eundem lib. 4. ad Theoph.
g Lib. 1. Hiſt. c. 2.
h Hilar. lib. 4. & 5. de Trinit.
i Lib. 4. & 5. cont. Eunom.
k Homil. 16 in actus Apoſt.
l In Anchorat. n. 29. & 39.
m Lib. de Filij divin. c. 8.
n Quæſt. 5. in Exod. ex profeſſo.
o Conc. Sirm. Can. 15. & 16. apud Hilar. lib. de Synodis.

Amb. lib. de Filij divinit. c. 8.

Vide iſta verba apud Athanaſ. lib. 9. ad Theophil. & apud Nazian. orat. 49.

baptismatis viâ omnibus antegressis inusitatâ & ignotâ stabilivit, non ista omnia pondere Scripturarum astruendo, quod ante ipsum Optatus Milevitanus infeliciter tentaverat; sed solâ Ecclesiæ autoritate, atque traditione. Quod ita luculentè præstitit, ut quicumque eum tempore subsecuti sunt, nihil magni contra sui temporis hæreses opponere potuerint, quod non ex Augustino compilassent. Neque mirum sanè, cùm illi, qui doctrinam ejus medullitus imbiberunt, profundiùs hoc Sacramentum penetrasse videantur.

CAPVT XIII.

Item de quarto. Primus Augustinus intelligentiam divinæ gratiæ & novi Testamenti fide crediti aperuit fidelibus, & Ecclesiæ.

DE quarto divinâ gratiâ, quid dixero? Imò verò quid non dixero? Augustinum esse, qui Christi gratiam fundamentum Religionis Christianæ, quemadmodùm eam ipse non semel vocat, sine quâ vita, passio, mors, & resurrectio Salvatoris evanesceret, primus in Christianorum intelligentia fundavit. Cujus veritas ante ipsum tantis tenebris involuta, tot sinuosis anfractibus latebrosa, tot inexplicabilibus laqueis impedita fuit, ut illi uni debeamus, si quid recti de isto ligno vitæ, de isto manna abscondito, de ista vita nostra ex mortuis, de secretis vitæ æternæ, quam gratiam Apostolus dixit, intelligendo assequimur. Vt non immeritò dici queat, id in explicatæ divinæ gratiæ publicatione præstitisse sanctum Augustinum, quod in propalatione divinitatis verbi Dei Ioanni Euangelistæ tribui solet. Vt enim iste in scriptis suis, inter Apostolos & Euangelistas primus, clarâ prædicatione divinitatem Verbi Dei intonuit: *In principio erat verbum*, quantumvis alijs Apostolis ante ipsum ea fuisset revelata: ita licet Patribus antiquioribus divina gratia in fide, & oratione, & actione, agnita fuerit, primus tamen Augustinus id, quod in eorum fide ac disciplina latebat, aperuit, thesaurosque gratiæ ac charitatis absconditos fidelium intelligentiæ patefecit.

Ioan. 1.

Iam verò cùm gratia Christi ipsum novum Testamentum sit: *Hoc est* enim, inquit Propheta, *pactum*, seu ut Augustinus legit, *Testamentum quod feriam cum domo Israël, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Et: *Lex per Moysen data est; gratia & veritas per* IESVM *Christum facta est:* nonne jure merito dixerimus, primum esse inter sanctos Patres Augustinum, qui novum Testamentum Christianorum intelligentiæ divulgaverit? primum qui Dei benignitatem erga peccatores ineffabilem, qui gratiæ efficaciam in solatium amoris, & in exitium erroris, toti mundo insinuaverit? Nec verò nudis tantùm ac simplicibus enuntiatis usus, quemadmodum auctoritate suâ Apostolus fecit, ut fidei de Christi gratia fundamenta collocaret: sed innumeris discursibus, quicquid clausum tegebatur, ingenio certè non humano, sed per illud: *Tolle, lege*, divinitus illustrato, posteritati tantâ ubertate reclusit, ut sicut Augustini documentis de Ecclesia nihil omnino lucis posterorum labor adjicere potuit; ita tota latitudo veritatis de gratia & quicquid ex Scripturis per humanam industriam divinitus in terris accensam educi potuit, hujusce profundi Doctoris monumentis comprehensum sit. Nihil enim tanta posterorum conflictatio tam uberi fonti hactenus adjecit, nisi multarum repugnantium opinionum farraginem, ex quibus non nisi vnam, vel fortasse nullam veritas probet.

Ierem. 31. Aug. lib. de Spirit. & lit. c. 19. Ioan. 1.

Lib. 8. Confess.

Quæ quidem si ita sese habeant, quemadmodum se habere veritas clamat, duo profectò consectanea sunt, quæ magnitudinem sancti Augustini pœnè supra fidem efferunt. Vnum est, quod cùm Ecclesiæ sit, articulos fidei ab hæreticis impetitos, vel per hominum negligentiam obscuratos, Christianis proponere & exponere, hoc ipsum vice versâ (Deo vas illud electionis in hoc opus à matris utero segregante) in difficultatibus Dei gratiam attinentibus toti Ecclesiæ præstitit Augustinus. Alterum ex priore nascitur; quòd cùm in omnibus Capitibus Christianæ Religionis, dum ab hostibus impugnantur, omnes Doctores quaquaversum diffusi scientiam suam, ultimumque veritatis decretum ab Ecclesia derivare consueverint; hic è contrario Ecclesia non eam ex omnibus Patribus ac Doctoribus, quos in definiendis controversijs consulere solet, sed ex uno solo hauserit Augustino. Quod profectò vererer dicere, nisi inter peritos constaret, omnia Synodorum decreta, quibus & olim veteres Tenebriones hostes gratiæ in Carthaginensi & Arausicanâ, & hoc sæculo novos in Tridentina prostravit, verbotenus ex Augustini sententijs esse formata: quas dogmaticas & canonicas habendas esse, tota Ecclesia judicavit. Quæ quidem eâdem auctoritate suâ reliqua ferè universæ doctrinæ capita, quæ de Dei gratia tot voluminibus tradidit, si fuisset opus, definire potuisset. Nam ex illis quę definivit, cætera tam arcto nexu religata sunt, ut una sine alteris salva esse nequeant, quemadmodum suo nos loco dicturi

dicturi ſumus, atq; oſtenſuri pleraſq; controverſias de quibus hoc ſæculo animoſiſſimè contẽditur, ab Auguſtino & Eccleſia tanquã fidem Catholicam fuiſſe definitas. Nec enim Auguſtinus doctrinam de gratia Dei, tanquam ab alijs aut à ſe inventam opinionem tradidit; ut hoc tempore in præcipuis quæ de illa ventilantur difficultatibus putant; ſed tanquam doctrinam Euangelicam & Apoſtolicam, cui nemo poſſet ſine fidei Catholicæ læſione refragari.

CAPVT XIV.

Auguſtini doctrina de gratia Dei, Euangelica, Apoſtolica, Catholica, & irrefragabilis auctoritatis; totius Eccleſiæ nomine ſcripta, ſilentibus Scriptoribus univerſis.

HÆc igitur cauſa eſt, cur Proſper doctrina non minùs quam ſanctitate celeberrimus, doctrinam Auguſtini, de gratia Dei tanquam Euangelicam, Apoſtolicam, Catholicam, cœleſtis & irrefragibilis auctoritatis paſſim prædicet. Nam in Epiſtola ad Rufinum, vocat Auguſtinum *ſummum illo tempore in Eccleſia virum; excellentiſſimæ auctoritatis virum; præſtantiſſimum miniſtrum gratiæ.* (Proſp. Epiſt. ad Rufinum Toſum.) Ad cujus librorum lectionem hortatur Rufinum, *ut in confitenda Dei gratia defæcatiſſimam ac ſaluberrimam Euangelicæ, Apoſtolicæque doctrinæ intelligentiam conſequatur.* Et ad ipſum Auguſtinum de gratia ſcribens, dicit ſectatores Auguſtini *ſanctam atque Apoſtolicam doctrinæ ipſius auctoritatem ſequi.* (Epiſt. Proſp. ad Aug.) Et alibi tanquam rem vulgò notam profitetur: *Romanam, Africanamque Eccleſiam, & per omnes mundi partes univerſos promiſsionis filios cum* DOCTRINA HVIVS VIRI, *ſicut in tota fide, ita in* GRATIÆ CONFESSIONE CONGRVERE. (Epiſt. ad Rufin.)

Hæc etjam cauſa eſt, cur ante mille annos doctrinam Auguſtini de gratia Dei, tanquam verè cœleſtem ſancti doctiſſimique Pontificis, miris encomijs, & quæ nunquam de cujuſquam ſcriptis hominis poſt ſcriptores Canonicos auditæ ſunt, laudibus extulerint. Nam in primis tota provincia ſcribendi de gratia Dei à duobus ei Concilijs Africæ Carthaginenſi & Milevitano impoſita fuit, prout ipſe teſtatur ad populum Hipponenſem diſſerens: *Curam Scripturarum mihi, fratres & patres mei Co-Epiſcopi, duobus Concilijs Numidiæ & Carthaginis, imponere dignati ſunt.* (Epiſt. 110.) Quod ab orbe Chriſtiano univerſo rebus ipſis magis quàm verbis approbatum fuit. Nam ipſo ſcribente contra Pelagianos, uſque ad mortem ſiluerunt univerſi. Ipſe ſanctus Hieronymus cùm primum dialogos adverſus Pelagium emergentem texere cœpiſſet, ſimul atque profunda & ſublimia Auguſtini ſcripta vidit, uſque ad mortem ſilentio ſe damnavit, hâc uſus modeſtiâ ſanè & verâ excuſatione: *Superſedendum eſſe huic labori,* quia *ſi nova,* inquit, *voluerimus dicere, à clariſſimo ingenio occupata ſunt meliora.* (Dial. 3. cont. Pelag.) Quod omnibus illâ ætate in illa materia ſcriptoribus uſque ad Auguſtini mortem accidit. Vnde & ipſe ſummus Pontifex Bonifacius, hanc impoſitam Auguſtino provinciam ſuo calculo comprobavit, quando ipſemet, Auguſtino teſte, Pelagianorum ſcripta ad ſe delata Româ in Africam ipſi refellenda tranſmiſit. *Sanctæ memoriæ Papa Bonifacius,* inquit Proſper, *cùm eſſet doctiſſimus, adverſus libros tamen Pelagianorum beati Auguſtini Epiſcopi reſponſa poſcebat.* (Teſtatur Auguſt. lib. 1 ad Bonif. c. 1 Proſp. lib. cont. Collat. fine.)

CAPVT XV.

A Romanis Pontificibus Innocentio, Zozymo, Celeſtino, Leone, Hormiſdâ, Felice ſecundo, & Ioanne ſecundo magnificentiſſimè approbata, & conſecrata.

HÆc etjam cauſa eſt, cur cæteri quoque ſummi Præſules Catholicæ Eccleſiæ, Romani, inquam, Pontifices ſublimem doctrinam ejus de gratia Dei arctiſſimè amplexi ſint, & mirificè commendarint. Nam ſanctus Innocentius primus utramque Synodum Carthaginenſem atque Milevitanam, & ſynodicas utriuſq; litteras, & prolixam epiſtolam nonageſimam quintam, quarum omnium Auguſtinus auctor, & duarum ſcriptor fuit, & librum ejus de natura & gratia, in quibus omnia, aut pœnè omnia Capita doctrinæ ipſius de gratia Dei, aut breviter perſtringuntur, aut latiùs pertractantur, peculiaribus ad omnes reſpondens litteris, & approbavit, & Catholicæ fidei plena cenſuit, & magnoperè celebravit. Vnde ſæpius dicit ſe à ſcribendo temperare, eò quòd *conſtet eos cuncta dixiſſe: nihil ab iis eſſe prætermiſſum, nihil ſuppreſſum: Eorum relationem* Scripturarum *teſtimonijs eſſe plenam, & ſatis conſtare, ut doctiſſimos Sacerdotes cuncta dixiſſe. Nec decet,* inquit, *credere, vos aliquid, quod ad cauſam poſsit proficere, prætermiſiſſe.* (Innocent. ad Synod. Carthag.) Et peculiaribus Auguſtini

reſpondens

respondens literis, quibus librum de natura & gratia adjunxerat, ut à Romano Pontifice *probaretur, utrum*, inquit, *etiam noster fons ex eodem quo tuus abundans emanet capite fluentorum*, magnificè laudat literas à Concilijs missas, & ab Augustino scriptas, tanquam *lineas plenas fidei, totoque religionis Catholicæ vigore firmatas: earumque contextionem esse in consideratione quotidianæ gratiæ Dei, & in eorum correctione, qui contra sentiunt*, INTEGRA RATIONE CONSISTERE, ita ut *integrum possint præbere Doctorem*.

Epist. 96. apud Aug.

Hæc etjam causa est, cur Zozymus Papa Carthaginensem Synodum ipsius tempore celebratam, omnesque doctrinales Canones ejus, quos ex Augustini libris Antistites Afri ad Pelagianam hæresin jugulandam prompserant, suo calculo probaverit, & auctoritate roboraverit. *Africanorum*, ait Prosper, *Conciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zozymus sententiæ suæ robur annexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armavit Antistitum.* Quod & sanctus Leo fecit, dum servari præcepit *omnia decreta Synodalia, quæ ad excisionem hujus hæreseos Pelagianæ, Apostolicæ Sedis confirmavit auctoritas.*

Lib. contra Collati à fin.

Leo Epist. 86. ad Nicetam aquil. Episc.

Hæc etjam causa est, cur Celestinus Pontifex, omnes præcedentium Synodorum Canones ex Augustini scriptis excerptos, & auctoritate conditos approbaverit: *Africanorum Conciliorum quasdam sententias utique suas fecerunt Apostolici Antistites, dum illas comprobarunt*, inquit ipse Celestinus: & de decretis contra Pelagianos exaratis Prosper: *Prædecessorum suorum statuta & decreta Synodalia inviolabiliter servanda censebat.* Sed & universa sancti Augustini scripta de gratia Dei magnificentissimo laudavit encomio, gravissimâque auctoritate comprobavit, ut nunquam vel rumore sinistræ suspicionis alicujus, quasi vel errasset, vel excessisset in tuenda Dei gratia vel deprimenda voluntatis libertate modum, aspersum esse declaret. *Augustinum sanctæ recordationis virum, pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit: quem tantæ scientiæ olim fuisse semper meminimus, ut inter magistros optimos, etiam à meis decessoribus haberetur. Benè ergò de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis & amori fuerit & honori.* Quod elogium sanctus Prosper in sanctum Augustinum à Celestino collatum tradit, eò quòd quidam calumniatores, ut novas doctrinas suas ab Augustini auctoritate ac censurâ subtraherent, scripta ejus reprehenderent. Itaque *librorum*, inquit, *qui errantibus displicebant, pietate laudatâ, quid oporteret de eorum auctoritate sentiri, sancto manifestavit*

Celestin. in Epist. ad Episc. Gall.

Prosp. lib. cont. Collat. in fine.

Celest. Papa in Epist. ad Episc. Gall.

Prosp. lib. cont. Collat. in fine.

A *eloquio*; multùmque miratur, quòd *contra istam clarissimæ laudis tubam, contra istam sacratissimi testimonij dignitatem*, quo scripta sancti Augustini contra Pelagianos omnia ab Apostolica Sede probata sunt, *audeat quisquam malignæ interpretationis murmur emittere.*

Hæc etjam causa est, cur Hormisda Pontifex, cum Possessorem Episcopum Africanum docere vellet, quid Catholica Ecclesia de Dei gratia & arbitrij libertate sentiret, remittat ipsum ad Augustini monumenta contra Pelagianos exarata, tanquam ad Catholicæ fidei armamentarium: *De arbitrio tamen libero*, inquit, *& gratia Dei, quid Romana, hoc est, Catholica sequatur & asseveret Ecclesia, licet in varijs libris B. Augustini, & maximè ad Hilarium & Prosperum possit cognosci; tamen in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continentur.* Quæ capitula non sunt etjam alia, quàm quæ ex libris Augustini excerpta fuerunt, & Synodorum Africanarum & Apostolicæ Sedis auctoritate stabilita.

Hormisda Epist. 70. ad Possessori Episc.

B

Hæc etjam causa est, cur Felix Secundus Pontifex ut quibusdam placet, cùm Episcopos Galliæ de Catholica fide instructiores, & adversus Pelagianam hæresin munitos reddere niteretur, ad secundam Arausicanam Synodum, ipsissimas sententias, ex Augustini libris à sancto Prospero jam olim excerptas, eodem ordine & verbis Augustini, quibus excerptæ fuerant, destinaverit, easque tanquam fidei Catholicæ regulam sanxerit. Continent autem medullam totius doctrinæ, quam sanctus Augustinus contra Pelagianam hæresin scripsit, quemadmodum semen totius arboris molem, quæ ex ipso prodit virtute mirabili complectitur.

Felix II. vel alius Papa ad Synod. Arausic.

Hæc etjam causa est, cur Ioannes Secundus Romanus Pontifex sancti Augustini auctoritatem inusitato elogio posteris consecrans, & à præcedentibus Pontificibus jam sæpius consecratam esse fideliter testans: *Sanctus*, inquit, *Augustinus, cujus doctrinam secundum prædecessorum meorum statuta*, ROMANA SEQVITVR, ET SERVAT ECCLESIA. Quis unquam auctoris ullius scripta tot laudibus à summis Ecclesiæ Præsulibus cumulari vidit, tantâque auctoritate toties confirmari? Vt sanè post Canonicos scriptores nihil sanctius, nihil rectius, nihil Catholicæ fidei conguentius esse in Ecclesia ab ullo scriptore exaratum, quàm ea quæ contra Pelagianos ab Augustino scripta sunt, jure merito asseverare possimus; summusque Pontifex Clemens Octavus, non sine magna causa, *doctrinam Augustini Ecclesiæ quasi dotem relictam esse asseruerit.*

Ioannes II. in Epist. 3. ad quosdam Senatores.

C

Quarta

CAPUT XVI.

Quanta libertas & procacia quorundam recentiorum, in censenda damnandaque Augustini doctrina, quam tantoperè Romana Ecclesia admirata est.

QUÆ quidem paulò latiùs huc adduximus, ut illa immoderatio quorundam recentiorum reprimeretur, qui cùm fortè animadverterent, non pauca doctrinæ capita, quæ magis ex ingenij subtilitate, quàm ex antiquorum auctoritate pepererunt, Augustino capitaliter adversari, non solùm cum priscis Augustini contradictoribus à Celestino compressis, *pyssimo disputatori obviare præsumunt, & tanquam necessarium modum excesserit* in his ipsis materijs contra Pelagianos ventilatis *obloqui* non verentur, sed etjam ausi sunt nonnunquam inter suos dicere, multis erroribus involutum iri, qui Theologiam sancti Augustini vellet sequi, & scripto quoque subinde hanc immodestiam in gravissimis capitibus, quæ sanctus Augustinus contra Pelagianos asseruit, effuderunt. Aliquando enim doctrinam ejus de gratia sufficiente, quæ est una ex potissimis contra Pelagianos disputatis, philosophicâ libertate audacter abijciunt: *Mihi in hac parte non probatur doctrina beati Augustini: sed existimo aliter philosophandum.* Aliquando *temeritatem* ascribunt ijs, qui Augustinum in hac eadem doctrina sequerentur: *Unde temerè affirmabimus illud auxilium aliquibus negari.* Et ibidem confidenter: *Ab Augustino*, inquit, *& alijs* (Patribus) *qui id docuerunt, petere possumus, undenam huius voluntatis Dei certiores fuerint effecti? Loca enim Scripturæ non facilè declarabimus.* Quasi verò non & hæretici, adversus quos istud asseruit Augustinus, Scripturas eâdem facilitate declarent. Itaque satis ibidem indicat Concilium Tridentinum ex modestia istam Augustini sententiam non damnasse. Aliquando ipsam Pelagianam hæresin quam damnavit Augustinus ex ejus doctrina de peccato originali sequi, & ad eam cogi sectatores Augustini profitentur: *Ex ea opinione Augustini cogimur incidere in sententias Pelagij.* Aliquando sententiam ejus de prædestinatione arguunt *crudelitatis ac truculentiæ*, ideoque tanquam *desperationis* occasionem & incentivum despuunt. Aliquando apertè clamant se *in eo Augustino adversari, eius sententiam esse severam, & difficilem, & se consentire sententiæ Græcorum, Gallorum, & Massiliensium.* Aliquando Augustinum *sub caligine quasi* constitutum non advertisse veritatem à recentioribus adinventam (quam tamen ipse multis in locis, ut videbitur, fortissimè refutavit) ideoque tam duras dedisse scripturarum expositiones. Aliquando novæ doctrinæ spiritu pleni, audent ac dicunt de suis sententijs divo Augustino in gravissimo do-

In Epist. Celestin. ad Episc. Gall.

Vasquez 1. 2. disp. 193. c. 4.

Idem 1. part. Disp. 97. c. 3.

Ibid.

Vasquez 1. 2. Disp. 132. c. 3.

Catharinus.

Ozorius de Rebus & alij apud Vasq. 1. p. disp. 91. c. 3. Molina in concord. ad quæst. 23. art. 4. & 5. disput. 1. memb. 6.

A gmate capitaliter repugnantibus: *Quæ si data explanataque semper fuissent, fortè neque Pelagiana hæresis fuisset exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrij nostri libertatem fuissent ausi negare, obtendentes cum divina gratia, præscientia, & prædestinatione cohærere non posse; neque ex Augustini opinione, concertationibusque cum Pelagianis, tot fideles fuissent turbati, ad Pelagianosque defecissent; facileque reliquiæ illæ Pelagianorum in Gallia, quarum in epistolis Prosperi & Hilarij fit mentio, fuissent extinctæ.* Hæc est libertas spiritus recentiorum quorundam Scholasticorum, quidquid in Augustini doctrina contra Pelagianos exarata eorum palato non sapit, liberrimè respuentium; hæc modestia censorum sublimissimi Doctoris: quem ut omnis antiquitas admirata est; ita ipsi tantâ facilitate proterunt aut contemnunt, ut si ratiuncula suffragari videatur, faciliùs Augustinum everterent, quam B sua sensa desererent; quamvis in alijs omnibus eum se revereri fateantur. Sic & olim illi, de quibus dicebat Hilarius ad Augustinum: *Planè illud tacere non debeo, quod se dicant tuam Sanctitatem, hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari.* Sed quàm bellè concinat ista censurarum acrimonia, quâ potissima doctrinæ capita, quæ adversus Pelagianos asseruit, de peccato originali, de gratia sufficiente, de tota natura prædestinationis, erroris arguuntur, cum tot elogijs antiquorum, quibus doctrinam ejus de gratia tanquam Euangelicam & Apostolicam celebrarunt; cum illis oraculis Pontificum Romanorum, quibus asserunt, quòd ejus doctrinam de gratia & libero arbitrio suam fecerint; quòd eam Romana sequitur & servat Ecclesia; quod ex ejus libris cognosci possit, quid Catholica sequatur & asseveret Ecclesia; quòd inter magistros optimos semper à Pontificibus Romanis habitus sit, C propter scientiæ magnitudinem ac puritatem; quòd eum nunquam sinistræ suspicionis vel saltem rumor asperserit. Non enim animadvertunt recentiores isti, quia Augustini principia non satis penetrarunt, se in illis ipsis capitibus quæ impugnant, non opiniones Augustini, sed Catholicæ doctrinæ fundamenta, quæ Romani Pontifices ex Augustini libris hausta consecrarunt, vellicare atque concutere. Quod suo loco uberiùs demonstrandum est. Ut non injuriâ dicere possimus, eos verè gravissimam Apostolicæ Sedi injuriam facere, qui ullum articulum doctrinæ ab eo contra Pelagianos traditæ erroris insimulant, vel ab antiquorum Romanorum Pontificum successoribus, Pio V. aut Gregorio XIII. etjam damna-

Idem ibidem membro ult.

Hilar. in Epist. ad August.

damnatum putant. Quasi verò veritas esse posset adversa veritati; vel propter subintroductas opiniones novas Augustino capitaliter dissonantes, id quod verè Augustinus docuit, ab ejus auctoritate removeri deberet, vel Augustinus Romanæ Sedi semper probatissimus, cum Romana Sede committi.

CAPVT XVII.

Naturalis & gratuiti luminis abundantiâ Augustinus omnes Scriptores Græcos & Latinos superavit.

QVAPROPTER si quis pro dignitate divinum istud ingenium Augustini celebrare vellet, meritò mihi duo dicere posse videtur; quorum alterum naturam, alterum Dei gratiam spectat. Et primùm quidem verissimè meo judicio statueret, nemini mortalium, qui ab Apostolorum, adeo ab omnium Scriptorum Græcorum aut Latinorum temporibus, huc usque scriptis claruerunt, tam sublime, acutum, vastum, prodigiosumque ingenium divinitus obtigisse, quàm sancto Augustino datum fuit. Non hoc incertis conjecturis, non ex laudibus amantium favori ejus decantatis, sed ex propria viri modestissimi & humillimi confessione coram Deo teste veritatis fusà deprehêdimus. Quis enim nostrûm vidit unquam aut expertus est, quis legit, quis famâ audivit hujusmodi naturalis ingenij portentum, quo viginti fermè annorum Adolescentulus Categorias Aristotelis, quibus eruditi etjam nunc, tanquam in nescio quid magnum ac divinum suspensi inhiantes, Commentarijs diversis obscuritates earum ac difficultates auditoribus discutiunt, legit solus & intellexit; & ita intellexit, ut ei apertè loqui viderentur, & ij, qui eas magistris eruditissimis multa in pulvere depingentibus penetraverât, nihil aliud ei dicere potuerint, quàm ipse solus apud seipsû legês assecutus erat? Quo libros omnes artiû, quas liberales vocant, per seipsum legit & intellexit, quoscumque legere potuit. Quo quicquid de arte loquendi & disserendi, quicquid de dimensionibus figurarum, & de musicis, & de numeris, sine magna difficultate, nullo hominum tradente, penetravit. Et mirabatur istas disciplinas tam tardè ab alijs capi, quarum *tot nodosissimos libros nullo adminiculo humani magisterij ingenij agilitate enodaverat. Non enim sentiebam*, inquit, *illas artes etiam à studiosis & ingeniosis difficillimè intelligi, nisi cum eis easdem conabar exponere.* ET ERAT ILLE EXCELLENTISSIMVS IN EIS, QVI ME EXPONENTEM NON TARDIVS SEQVERETVR. Intret hîc quisquis ingeniosissimorum & acutissimorum volet, in secretarium conscientiæ suæ, & propriâ experientiâ, quam ex laboriosa disciplinarum liberalium exercitatione cepit, luculentè deprehendet nisi fallor, quanto intervallo sua ab illa Augustini celeritate tarditas distet. Intret etjam in recessus absconditos memoriæ suæ, & videat, utrum quisquam antiquorum aut novorum, qui se scriptis posteritati commendarunt, sine omni humano magisterio liberales artes omnes tantâ celeritate, tantâ facilitate, tantâ sublimitate se didicisse, veraciter glorietur. Sed crepundia ista puerilia censueris, si cum illa prodigiosa celeritate capiendæ sacræ Theologiæ, & profunditate penetrandæ conferantur. Nam quêadmodum nemo mortaliû Augustino in Dialecticis, Physicis, Arithmeticis, Musicis, Geometricis, artibusque cæteris liberalibus percipiendis dux & magister fuit; ita nemo ei profundissimam illam sacræ Theologiæ scientiam tradidit: sed usque ad conversionem omnis Doctoris Catholici inexpertus, à baptismo repentè profundissimos illos libros exaravit de libero arbitrio, de vera religione, & similes, in quibus pleraque veræ Theologiæ profunda principia, quibus per totam vitam postea usus est, continentur, quibusque penetrandis eruditissimi sudant. Sed quod omnem admirationem superat, ita statim à baptismo, ab omni humano magisterio separatus, Theologiam explicuit, ut si errorem illum Semi-Pelagianum excipias, quem ipse uti Deo illustrante deposuit, ita post tot ejus disputationes, quidam Catholicorum, qui doctissimi censentur, in hunc usque diem deponere vix aut nullo modo possunt, nihil ad mortem usque alicujus momenti quod veram Theologiam spectet, retractaverit. Nam illi duo libri Retractationum magnâ ex parte potiùs in explicanda doctrina ejus, & in præcavendis alienis erroribus, quàm in corrigendis proprijs versantur.

Lib. 5. Confess. c. ult. — *Ibid.*

Alterum itaque quod ad gratiam spectat, verissimum de Augustino dici potest, nemini antiquorum Patrum tantam vim cœlestis lucis divinitus illapsam esse ad abstrusa quæque Christianæ fidei sacramenta penetranda. Cum enim divina gratia sit hujus terræ gloria, quâ solâ novum Testamentum ab antiquo distinguitur, quemadmodum ab hoc novæ legis fœdere, connubium, quod in cœlo nobiscum inibit Deus, torrente voluptatis & gloriæ tanquam gratiæ plenitudine discernitur: necessarium profectò fuit, ut quodam radio luminis gloriæ perstrictus fuerit, quo ista mysteria in hac ignorantiæ caligine & scandalorum multitudine tam liquidò penetravit. Fieri enim nullo pacto potest, ut tam implexum & caliginosum argumentum, tantoperè à sensibus & intelligentiâ naturali Spirituum Angelicorum remotum, quod nemo, nemo, inquam,

inquam, unus Patrum præcedentium vel tantillùm explicare tentaverat, nec nisi imperfectis phrasibus, quas ipsa fides & preces fidelium secum afferunt, expresserat; quod unicum est Theologiæ nostræ compendium; quod omnium Christianarum actionum & passionum & contemplationum est scaturigo, tantâ luce soliditateque dispescuerit, ut ab Ecclesia nihil ei detractum sit; tantâ simul ubertate diduxerit ac diffuderit, ut ei postea nihil adjectum sit, sed ipsissima tanti Doctoris verba in decreta fidei tansiverint, nisi lumine tantò excellentiore in gratiarum ordine cæteris præstitisset, quantò acies naturalis ejus ingenij vim intelligentiæ cæterorum subtilitate superavit. Non enim per fidem tantùm, sed per fidei intellectum abstrusarumq; rationum pondera de rebus hisce disseruit: ad quod duorum luminum, quibus Theologicæ consecutiones extrahuntur, naturæ, inquam, & gratiæ conjunctio, singularisque prærogativa necessaria est. Quo factum est, (si de me ipso ingenuè loqui licet) ut non sine sacra quadã admiratione & pavore non semel libros quosdam profundiores legerim, animoq; recoluerim: in quibus tanta soliditate & profunditate, arcanissima totius gratiæ fundamenta primus inter omnes Patres, (in quorum scriptis nec vestigium eorum videre licet) eruit, tantaque luce & securitate de secretissimis mysterijs disputat, quasi de rebus in Ecclesia tritissimis, ac de ipsis Christianæ fidei rudimentis loqueretur.

Sed ad efferendam divini luminis magnitudinem, quo iste Doctor antecelluit, nihil evidentius afferri posse videtur, quàm quòd inter peritos Ecclesiasticæ antiquitatis constat, nullam hæresin à Christo passo tot rationum naturaliũ præsidijs munitam fuisse; nullã plausibilius atque animosius adversus Catholicorum arma restitisse; nullam tot effugijs elusisse conatus oppugnantium; nullam toties confracto concisoque toto corpore, instar serpentium, in una corporis particula totum virus viresque reservasse; nullam toties profligatam & protritam, integerrimam aciem tantò majore, quantò occultiore periculo usque in nostra sæcula restaurasse, quàm eam hæresin divinæ gratiæ perduellem, quæ ab Augustini ingenio & calamo profligata est. Promptum esset hæc omnia luculentiùs demonstrare, nisi in hac proœmiali dissertatione potiùs rerum capita quodam quasi saltu tangendo trãsilire cogerer, quam uberiori sermone dilatare.

Vnum tamen observatione magnoperè dignum est, quod quemadmodum divinæ sapientiæ profunditas in eo eluxit mirabilior, quòd ex contrarijs elementis mundi spectabilis compaginem coalescere fecit: ita non mediocriter prodigiosum illud ingenium ex eo inclaruit, quòd inter quatuor errores velut inter quatuor ventos tunc tẽporis in hoc Oceano colluctantes, quorum hic gratiam Dei, iste liberum hominis arbitrium destrueret; unus homines omnes naturâ bonos, alter omnes naturâ malos astrueret, viam regiam, inter omnes intactus gradiendo, sine vulnere, sine errore omnibus se sectari volentibus aperuerit.

CAPVT XVIII.

Miris elogijs Augustini facundia, eruditio, sapientia à Scriptoribus sui temporis, & posteris celebrata est.

HINC igitur profecta est illa incomparabilis opinio, quam de ipsius jam defuncti eruditione & sapientia tota Christi Ecclesia semper habuit, & usque ad novissimi judicij diem magis magisque florescentem habitura est. Hinc expressa illa elogia multiplicia, & homini mortali inusitata, quibus etjam tum vivens à viventibus viris magnis atque eruditis, præ admirationis magnitudine, prædicatus est. Nam inde natæ sunt illæ voces, quibus propter nervosissimam facundiam libri ipsius dicebantur [a] *eruditissimi, & omni eloquentiæ splendore fulgentes*, ita ut [b] *non tantâ industria Aniciana domus micarent marmora, quantâ eius scripta perlucerent eloquentiâ*: ipse verò [c] *summus ubique Orator, & Deus penè totius eloquentiæ.* Propter doctrinæ sapientiæque incomparabilem profunditatem, [d] *Benedictus Doctor Israël*; [e] *sal terræ, fistula aquæ vivæ, vena fontis æterni*, [f] *Tuba Domini*, [g] *Divini fontis ubertas*, [h] *Fons orbis, oraculum legis*, [i] *Præsidium legis*; [k] *Homo cælestis*; [l] *Vir cælestis sapientiæ*; [m] *Spiritus igneus*, [n] *Excellentissimæ authoritatis; præstantissimus magister gratiæ*, [o] *Speculæ pastoralis turris validissima*, [p] *Conditor antiquæ fidei*, [q] *Doctrinæ Christianæ culmen*; [r] *Admirabilis*, ita ut [s] *Legi doluisset quicquid eum contingeret ignorare*, [t] *Pater Patrum, Doctor Doctorum*; [u] *Spiritu revelationis ab ipso duce & fonte sapientium illuminatus*, [x] *Sublimius omnibus volans, omnium reserator*, [y] *Par Angelis in fervore, par Prophetis in absconditorum mysteriorum revelatione, par Apostolis in prædicatione, imago divinitatis, abyssus sapientiæ*, [z] *incomparabiliter honorandus, ineffabiliter mirabilis.* Qui tantâ scripsit eruditionis profunditate, [a] *Vt dictata divinitus verba credantur*, ut [b] *quicquid dici posset, & sublimi ingenio de sanctarum Scripturarum haustis fontibus, poneret atque differeret.* Tanta loquebatur doctrinæ affluentia, ut [c] *millies, & omni numero se plus beatos crederent, si præsentibus datum esset intueri vere sidereos vultus eius, vocemque divinam, ac devinæ conceptionis haurire licuisset.*

Tantâ

a Hieron. Epist. 30. apud Aug. b Secund. in Ep. ad Aug. Tom. 6. c Idem ibid. d Paulin. Epist. 58. apud Aug. e Idem Ep. 31. ibidem. f Idem ibid. Epist. 36. g Quod vult Deus Ep. ad Aug. tom. 6 h. Audax Epist. 139. apud Aug. i Nectar. Epist. 253. ibid.

k Possid. Ep. ad Maced. l Darius Epist. 263. apud Aug. m Orosius in Comment. n Prosp. Ep. ad Rufin. o Idem cont. Collat. p Hier. Ep. 25. apud Aug. q Consent. Epist. 221. ibid. r Idem ibid. & Paulin. Epist. 31. apud Aug. s Volus. Ep. 2. ad Aug. t Possid. ad Macedon. u Paulin. Epist. 249. apud Aug. x Idem Ep. ad Valer. y Possid. ad Maced. z Prosp. Epist. ad Aug. a Paulin. Epist. 35. ad Aug. b Hier. Ep. 30. ad Aug. c Darius Comes Epist. 263. ad Aug.

Tantâ docebat auctoritate, & sapientiâ, ut *a Ibid.* homines a *putarent se quasdam immortalitatis leges non modò de cælo, sed in ipso constitutos cælo fusse pere; & quasdam Dei voces non longè de templo, sed propè ipsum Dei astantes tribunal audire.* Hæc profectò & similia, quibus antiquorum cum ipso viventium scripta plena sunt, manifestissimè demonstrant, quàm sublimis eruditionis, & sapientiæ, & auctoritatis Doctor ille Doctorum in eruditissimo sæculo, ab eruditissimis viris habitus fuerit; ut supra modum admiranda sit illa quorundam Philosophorum recentiorum immodestia, qui instar leporum leoni mortuo insultantium, simul atque ratiunculâ quâpiam se armatos putant, capitales doctrinas eius adversus Pelagianos constantissime traditas, & à summis Ecclesiæ Præsulibus toties comprobatas, quas neque cum illa sedulitate, qua oportebat, librorum videlicet omnium excussione diligenti scire studuerunt, nec ullo modo earum fundamenta penetrarunt, tam insolenter invadunt, eumque caliginis, ignorantiæ, temeritatis, erroris, ac tantùm non hæreseos Pelagianæ redarguere A non verentur. Quorum novi plumbeique pugiunculi si immobili isti rupi, detecta aliquando genuina veritate, quam ipse docuit, illiderentur, fortassis arma omnia repercussa obtusaque manibus exciderent, nec aliud exarmatis præsidium, nisi pervicacia, aut palinodia superesset. Quod magnum beneficium, præsentique perturbationi Scholasticæ Theologiæ magnoperè necessarium ut Deus præstet, spiritu suo tam docentium, quàm discentium animos illustrando, magnis precibus interpellandus est; & Augustini scripta, quod unicum tanto malo remedium est, diligentius & reverentius, quàm hactenus à quibusdam factum est, consulenda. Longè quippe integrius profundiusque veritas in ipsis latet, & longius ab ea plerique recesserunt, quàm vulgus Doctorum recentiorum suspicatur. Nos interim in tanti Doctoris mirabilibus pro nostro modulo referandis pergamus, B eòque porrò stylum nostrum convertamus, quòd divinæ gratiæ efficaciam adhuc luculentius totius vitę praxi, quam sermonibus, lucubrationumque monumentis expresserit.

CAPVT XIX.

Vis gratiæ magis vitæ praxi in Augustino, quàm stylo ab eo expressa est, conversione mirabili, quâ Magdalenæ, Petro, & præcipuè Paulo similis fuit; institutione Religiosorum, qui in quinquaginta quatuor Ordines diffusi sunt, alijsque multis.

VBI nobis occurrit primo loco mirabilis illa & extra naturalem rerum ordinem divinitus perpetrata conversio; quæ tanquam divinæ gratiæ speculum & compendium clariùs vires ejus ac naturam oculis opinionum pravitate non lippientibus exponit, quàm quicquid in scriptis voluminibus de ejus efficacia consignavit. Cùm enim totius vitæ stadio usque ad annum circiter tertium supra trigesimum & amorum & morum fœditate diffluxisset, pravarumque consuetudinum ferreis vinculis innexus, longo irritoque conatu durissimam concupiscentiarum suarum servitutem non potuisset excutere, uno impetu suborta est ingens procella, ferens ingentem imbrem lachrymarum: quâ tempestate Spiritu Domini flante suscitatâ, omnes catenæ quibus tenebatur repente diruptæ sunt, & velut impellente turbine ab uno extremo in alterum, à vita turbulentissima & B fœdissima in pacatissimam, castissimamque translatus est. Quibus profectò tot annorum suspirijs, per quæ in placitum vitamq; sanctiorem, stimulis timoris, pudoris, ac amoris agitatus totis anhelabat visceribus, quid docemur, nisi animam tot impedimentis implicatam, tot vinculis carnis & sanguinis sub A diaboli potestate captivam, nulla arte, nulla vi, nisi inusitato Spiritus omnipotentis miraculo, in felicem illam arbitrij libertatem respirare potuisse? De qua ipse admirabundus quodã loco clamat: *Vbi erat tam annoso tempore, & de quo imo altoque secreto evocatum est in momento liberum arbitrium meum, quo subderem cervicem levi iugo tuo, & humeros levi sarcinæ tuæ, Christe* IESV, *adiutor meus, & redemptor meus?* *Lib. 9. Confess. c. 1.*

Quare cùm nihil præcesserit, cui potentissimus ille repentinæ commotionis impetus adscribi possit, sine temeritate dixero, Augustinum in conversione sua similem fuisse Magdalenæ, quæ divini amoris illapsu inflammata, torrenteque lachrymarum inundata, omnes vitæ pristinæ fœditates, omnes mundi & carnis imagines repẽte delevit. Similem esse Apostolis veritatis, quorum anteà viles animas, & in terra repentes, uno igne Pentecostes, quicquid ligni, fœni, ac stipulæ supererat exurente, factus etjam repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, ad virtutum omnium culmen abripuit. Similem fuisse sancto Petro, qui post promissa toties violata, quibus se Deo animamque devoverat suam, uno respectu interiore subitò commutatus est. Similem deniq; fuisse

fuisse

fuisse sancto Paulo, quia pariter unâ voce cœlitus personante: *Tolle lege*, uno ictu oculorum ad eam animi pacem ac promptitudinem conversus est, ut cum Paulo divino tonitru prostrato, toto corde ingeminaret: *Domine, quid me vis facere? Quàm*, inquit, *suave mihi subitò factum est carere suavitatibus nugarum! & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat.* Hinc uti Paulo squamæ ab oculis illuminatis deciderunt, ita Augustino statim cum fine illius sententiæ, *quasi luce securitatis infusâ, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt.*

Lib. 8. Confess. c. ult.

Lib. 9. Confess. c. 1.

A quorum quidem sanctorum similitudine, Magdalenæ, inquam, Apostolorum Petri, & Pauli, nec hoc abludit in Augustino, quòd semper deinceps iverit de virtute in virtutem, tam indissolubili gratiarum subsequentium catena, ut eum nulla sæcularis tempestas à severioris vitæ tramite distraxerit; tam uberi præclaroque progressu, ut ipse non minùs luculentum speculum & exemplar Religiosis, Presbyteris, atque Episcopis expresserit, quàm Apostoli ipsi Augustino, totique populo Christiano præbuerunt.

Primus enim ille fuit, qui Religiosos Monachorum ordines in Africam invexit, & in diversas ejus plagas sparsit. Unde Eremitæ, cæterique Religiosi sub tanti ducis vexillo merentes prodierunt: qui tantâ multitudine ex illa Augustini Spiritus fœcunditate propagati sunt, ut à nonnullis quatuor supra quinquaginta ordines sub Imperatoris Augustini nomine & patrocinio inclyti numerentur; adeòque, ut verbo dicam, nec æmulationes concitem ejus laudibus, qui isto telo: *Non in contentione & æmulatione*, conversus est, tot Religiosorum examina sanctus iste profudit, ut proximè ad illas myriades Monachorum accesserint, qui sub magni Benedicti disciplina militarunt. Exaggerent hoc argumentum, quorum uberius est eloquium, & vis orandi in pulpitis trita: Unum dico, non immeritò Apostolis in sua conversione fuisse comparatum, qui eorum vestigia in vita reliqua tam probè ac propè pressit, ut haud secùs atque illi,

Rom. 13.

A filiorum pater innumerabilium esse promeruerit, qui cum Apostolum suum indigetando, gratulabundi de Augustino canunt, quod de Paulo gentes: *Nam si decem millia Pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres. Nam in Christo* IESU *ego vos genui.* Sed ad alia porrò propero.

1. Cor.

Primus ille fuit, qui inter omnes Presbyteros Africæ multitudine Ecclesiarum celeberrimæ, dignus habitus fuit, qui Episcopalem Cathedram ad Euangelium prædicandum Antistite suo præsente conscenderet. Quo honore nemo ante ipsum ex Africanis Presbyteris affectus fuerat.

Primus ille fuit, qui temporibus illis in Africa vitam cum Clero suo communem instituerit: cum etjam circa Cypriani tempora portionem Episcopalem separatam fuisse, Cypriani ipsius testimonio dilucescat. At proprietatem semper Augustinus tantoperè aversatus B est, ut non sacrorum Canonum interdicto, quorum cancellis nostrorum temporum avaritia coerceri debuit, sed præ paupertate Testamentum nullum fecerit.

Primus ille fuit, qui Canonicos Religiososque contuberino sibi convictuque sociavit, ex quo fluxit, ut ambo pariter nomen ejus, memoriamque venerentur.

Primus ille ipse atque ultimus huc usque fuit, qui post Apostolos duo extrema pœnè ex diametro dissidẽtia tam vitâ quàm doctrinâ accuratissimè copulavit, eruditionem altissimam, quâ omnibus vel antè vel pòst in Ecclesia Christi celebratis antecelluit, cum humilitate profundissima: per quam rarò vel nullo fortassis alio exemplo factum est, ut illa vitæ ipsius in stultissima spurcissimaque hæresi transactæ turpitudo, & miranda lubricitas, cum vix paucis domesticis, quorum etjam fidem superabat, innotuisset, toti deinde orbi, C quàm latè ab Occidente in Orientem usque patet, & usque ad suum excidium patebit, confessione omnium publicarum celeberrima divulgata sit.

CAPUT XX.

Similitudo Pauli & Augustini mira, in indicijs divinæ electionis, quæ in vita utriusque etjam dissoluta micuerunt.

SED sicut hac in re mira similitudo cum illo Apostolo adumbrata fuit, qui scientiæ sublimitate in tertium cœlum raptus, & humilitatis profunditate Apostolorum minimus persecutor Ecclesiæ, & abortivus à seipso nominatus est; ita in eo magna utriusque paritas elucescit, quòd in amborum vita ac moribus, quando etjam vitijs quàm maximè & fœditate diffluebat, vestigia quædam electionis occulta, futuræque frugis A divinis manibus impressa atque oculis manifestè claruerunt, perinde atque aurum licet in terra occultantium, rei metallicæ peritis, nescio quibus indicijs sese prodit.

Sed ut occultiores illas electionis lineas, quas in ardore persequentis ac furentis Pauli mystici mirantur, ipsus quoque colligendas relinquã, brevibus dicam eas, quæ in Augustino quantumvis vitijs prostituto micuerunt.

Et quidem non obscurum indolis magnæ futu-

Digitized by Google

futuræque ſpei veſtigium in eo emicuit, quòd ab octavo decimo circiter anno, quo Hortenſij lectione ad ſapientiam indagandam incitatus eſt, incredibili mentis ardore, per omne ſectarum genus fugitantem veritatem, ut ardentius amaretur, inſecutus eſt. Hanc enim ut inveniret, ex Catholica ſtabilitate, in Manichæa delicia præcipitatus eſt; ubi deceptum ſe gemendo, per fœditates Epicuri in Academicorum fluctuationes delatus eſt: ex quibus per ambages, ad eum unde exiverat portum Catholicum remearet. *Immortalitatem*, inquit ipſe, *ſapientiæ concupiſcebam æſtu cordis incredibili. Quomodo ardebam, Deus meus, quomodo ardebam evolare à terrenis ad te, & neſciebam, quid ageres mecum!* Non exiguum ſanè ſecretioris illius electionis veſtigium eſt ardor ille veritatis, quæ Deus noſter eſt, aſſequendæ. Sic enim & ſanctus Iuſtinianus Martyr paribus per omnes Philoſophorum ſectas, gyris venando veritatem, eam prælucentem in Catholica tandem Eccleſia, ut ipſe teſtatur in dialogo cum Triphone, conſecutus eſt.

Lib. 3. Confeſſ. c. 4.

Nec inferius ejuſdem rei argumentum eſt, illud omnium ſectarum, librorumque faſtidium, unde Salvatoris IESV nomen exulabat. Hoc enim nomen, *quia in ipſo adhuc lacte matris tenerum cor eius piè biberat, & altè retinebat, quicquid ſine hoc nomine fuiſſet, quamvis literatum, & expolitum, & veridicum, non eum totum rapiebat.* Adde inſignem illam fidem, quâ licet Manichæus in obeundo docendi munere, ſine dolo docendo dolos, erga diſcipulos excellebat: *Vidiſti*, inquit, *me de longè lapſantem in lubrico, & in multo fumo ſcintillantem fidem meam, quam exhibebam in illo magiſterio diligentibus vanitatem, & quærentibus mendacium ſocius eorum.*

Ibid.

Lib. 4. Conf. c. 2.

Quantæ porrò & quàm præſtantis animæ characterem exprimit illud odium magorum, & illa adoleſcentis integritas, ſub vanitate ad fortunæ ſplendores anhelantis, quâ victoriam Aruſpici in agone poetico pollicenti reſpondit: *Nec ſi corona illa eſſet immortaliter aurea, muſcam pro victoria mea ſinerem necari.*

Ibid.

Iam verò ſi dici ſolet, eos qui longiùs à Deo inſanis amoribus receſſerunt, poſtquam ad ſanitatem redeunt, flammis pudici ac veri amoris acrioribus inardeſcere, ut Magdalena fidem facit: cùm præteritorum ſæculorum nemo tantâ profunditate divini amoris arcana perſcrutatus aperuerit, quàm Auguſtinus, nemini dubium videtur eſſe poſſe, quin illa ipſius indoles, quâ ſuos amicos vanus vanos tam arctè diligebat, ut pœnè ipſa mors eorum interitu jucundior videretur, oculis Dei talis naturæ conditoris indicium & effectus fuerit arcanæ ſuæ electionis, qua illum caſti amoris amplexibus dedicabat. Quem etjam tantâ ſinceritate erga carnalem matrem jam tum vitijs deformis exhibebat, ut teſtimonio & quaſi teſtamento morientis matris hoc elogium ei adhæſerit, quòd *pius* fuerit, *nec unquam ex eius ore audiverit in ſe iaculatum durum aut contumelioſum ſermonem.* Parva hæc forſan alicui videantur, ſed non parvæ ſecuturæ frugis divinæque in eum benignitatis argumenta; quâ talem indolem ad opus ſuum ante mundi conſtitutionem deſtinaverat. Ex qua etjam arcana vena fluxit, ut ſemper ſapientium conſilijs & converſatione delectatus, eorum ipſe ſermonibus fixus inhæreret. Ille verò magnus moriendi metus, futurique judicij, qui per varias quidem opiniones, nunquam tamen de ejus pectore receſſerat, eumque à profundiore voluptatum gurgite revocabat, quid, quæſo, intelligentibus aliud ſuggerit, niſi iſtum velut ſeverum Pædagogum ei à Deo datum fuiſſe, qui vas illud electionis ad amorem, felicemque æternitatem, cui deſtinatus erat, adduceret?

Ibid. c. 4. & ſeqq.

Lib. 9. Confeſſ. c. 12.

Lib. 6. Confeſſ. c. ult.

His & alijs obſcuris electionis quaſi lineamentis hoc effectum eſt, ut amicis *bonus ac doctus* in profligatiſſima morum diſſolutione videretur: à quibus propterea diligebatur mirificè, & nonnullos viciſſim propter *magnam virtutis indolem* diligebat; qui *relictâ patriâ, relicto iure paterno optimo, relictâ domo, & non ſecuturâ matre, nullam aliam ob cauſam ad ipſum* tametſi Manichæum commigraverant, niſi ut cum ipſo viverent, in flagrantiſſimo ſtudio veritatis & ſapientiæ, cui ex occulto electionis afflatu in medijs erroribus ſuſpirabat. Enimverò cum naturæ non parva pars, doteſque plurimæ tam corporis quàm animi ex occulta illa prædeſtinationis abyſſo in hominem ſcaturiant, quid mirum ſi qua lineamenta divinis oculis conſpicua illius æterni amoris præ ſe ferat, quo miſericordiæ ſuæ vaſa complectitur?

Lib. 6. Confeſſ. c. 7.

Ibid.

Ibid. c. 10.

CAPVT XXI.

In Paulo & Auguſtino profundus gratiæ Chriſtianæ ſenſus, intelligentia, & prædicatio: quorum fons fuit amor Dei, primus gratiæ effectus.

SED ut alia non pauca prætercam, quibus Pauli & Auguſtini mirabilis in vita & moribus cõformitas apparere poſſet, unum tamen iſtud non poſſum non adjicere, quod velut eadem & fœcunda in utroque radix, eaſdem etjam actiones in reliqua vita parturivit. Hæc eſt autem illa admirabilis in utroque Chriſtianæ gratiæ ſenſus & intelligentia, & prædicatio. Nemo quippe ambigit, quin ſanctus Paulus ipſa divinæ

divinæ gratiæ principia nobis revelaverit, atque de illa cunctis Apostolis accuratiùs disseruerit. Cui ita succenturiavit Augustinus, ut primus antiquorum Patrum omnes gratiæ conclusiones, quæ usque ad ejus tempora in Christianorum fide delituerant, ex Pauli principijs in lucem incredibili profunditate & penetratione deduxerit. Nec verò incongruum, si ista duo lumina pleniorẽ gratiæ sensum hauserint, qui amplioribus infirmitatibus, in quibus virtus perficitur, fuerant agitati. Quemadmodum enim nihil magis gratiam gratuitam ac victricem esse declarat, quàm enormitas peccatorum; nec medicinæ vim magis arguit, quàm desperata gravitas ægritudinis: ita nemo divinæ gratiæ mirabilibus, occultisque mysterijs intelligendis, atque effandis aptior reperitur, quàm qui longâ miseriarum suarum experientiâ profundiùs insculpsit animo, quid sit sub criminum & concupiscentiæ servitute captivum esse; quid sit cum cupiditatibus suis luctari; quid sit ad adipiscendam victoriam divino adjutorio indigere; quid sit denique ex infirmitatum suarum vinculis, quibus ligabatur, in libertatem gratiæ respirare. Cùm enim, teste Salvatore, ille plus diligat, cui plus donavit; quibus amoris flammis putamus illos arsisse, quorũ oculis profundus malorum præteritorum sensus assiduè beneficij accepti magnitudinem offerebat? Exclamat ipse: *Quomodo ardebam, Deus meus, quomodo ardebam?* Et in alio loco. *Non dubiâ sed certâ conscientiâ, Domine, amo te. Percussisti cor meum verbo tuo, & amavi te.* Et alibi deficiunt eũ verba, quibus exprimat cœlestis ardoris magnitudinem: *Ubi illi flammulæ instillarunt pretiosissimi unguenti guttas paucissimas, uncr... le, Romaniane, incredibile, & ultra quàm de me fortasse & tu credis (quid amplius dicam?) etiam mihi ipsi de me ipso incredibile incendium concitarunt.* Vis aliquid adhuc amplius? Cùm nihil amaret Augustinus vehementiùs, quàm certas rerum scientias, ita tamen præ Dei amore æstuabat, ut de seipso dicat: *Nunc præ illius amore vix mihi veniunt in mentem.* Quantum ardoris fuisse necessarium est, qui omnium dilectissimarum rerum tantam afferat oblivionem, ut vix amplius in mentem inciderent? Amore verò ardenti nihil est luminosius; charitate fervidâ nihil sapientius.

Lib. 3. Confess. c. 4.
Lib. 10. Confess. c. 6.
Lib. 2. cont. Acad. c. 2.

Ex quo sapienter à viris magnis animadversum est, documenta illa sublimia de gratia Dei quæ ab Augustino posteritati mandata sunt, magis ex ipso divini amoris incendio quo ardebat, quàm humano studio concepisse. De quo præclarè discipulus & contubernalis ejus Prosper: *Inter multa Dei dona, quibus illum et A... abundantissimè Spiritus veritatis implevit, habens ...* HANC SCIENTIÆ ET SAPIENTIÆ EX DEI CHARITATE VIRTUTEM, *ut non solum ...* (hæresin Pelagianam) *in suis detruncatio... palpitantem, sed etiam multas prius hæreses ... Dei verbo debellaret.* Nempe, ut qui prius ipse altissimo divinæ gratiæ, hoc est, charitatis sensu, *cujus inspiratio*, ipso teste, *pr... ...*, divinitus imbutus fuerat, ejus secreta ... lentiùs in aliorum animos docendo transfunderet. Meritò igitur magnum illud elogium ei ab Ecclesia aptatum est: *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.*

CAPUT XXII.

Gratiam ac Theologiam posteri ab Augustino didicerunt, etjam S. Thomas.

QUIS enim Doctorum omnium, quos Ecclesia veneratur, ita officia divini amoris seu gratiæ, quæ propriè amorem in nova lege operatur, facto exercuit, & pariter in aliorum emolumentum verbo & scripto, ejus arcana reseravit, atque Augustinus? Nam inter Græcos quidem Theologicæ doctrinæ princeps olim Origenes, post illum S. Chrysostomus fuit: ex quo quotquot eum alicujus nominis secuti sunt, velut ex quodam communi fonte omnia sua præclara in Scripturam documenta derivarunt, ut abundè Theodoreti, Oecumenij, Theophylacti, ac Damasceni scripta testantur. Sed ita in explicando illo divino amore seu gratia, eorum plerique discipuli infelices fuerunt, ut à nonnullis non segniter ab erroribus saltem in loquendi modo commissis vendicentur. Quicquid enim solidi ac præclari à Græcis posterioribus de divina gratia proditum est, quod perquàm exiguum est, totum ex Augustini fonte scaturivit.

De Latinis verò hoc ipsum operosiùs astruere velle, non esset aliud, nisi Soli meridiano lumen accendere: cùm ipsâ Ecclesiâ teste constet, Augustini vestigijs institisse, quotquot posteà Theologicam disciplinam via & ratione tradiderunt. Quicquid enim veræ Theologiæ in Scholastica sancti Thomæ continetur, usque ad ipsorum articulorum fundamenta, ex Augustino ita mutuatum est, ut quemadmodum novum Testamentum nihil est aliud nisi vetus revelatum, & Augustini doctrina de gratia Dei nihil præter fidei principia in suas deducta conclusiones; ita S. Thomæ summa, ubi Theologiam tradit, pro magna parte nihil sit aliud, nisi Augustinus contractus, certâque proportione naturalibus principijs alligatus, *secundum quod congruit* ut ipse Thomas loquitur, *ad eruditionẽ incipientium.*

Ex quo profectò magnitudo sancti Augustini multò splendidiùs enitescit. Si enim à nonnullis de sancto Thoma rectè dictum est, quot articulos, tot ejus esse miracula; quot miraculis ille tandem claruisse dicendus est, qui sanctum Thomam tot miraculorum patratorem fecerit? Nihil hîc invidiam cujusquam, vel ne sanctus Thomas succenseat mihi, pertimescendum puto, qui quantùm sanctissimo Augustino antecessori ac magistro suo debeat, faciliùs ipsemet forsan pro humilitate sua, quàm quispiam alius amator ejus ardentior, quàm prudentior, fateretur. Quasi verò in Ecclesia Catholica, quæ antiquorum Patrum authoritate nutrita, fidem concipit, multitudinem contrahit, obtinet vetustatem, & roborat Religionem, non hoc in primis magistros eius, Doctoresque commendaret, quòd antecessorum vestigijs insistentes; illud ipsum in expositione fidei imitentur, quod in ipsa fide sacratum est: ubi omnis innovatio suspecta, periculosa, perniciosa est. Hoc verò sibi laudi ducere præclarum; nem si supra ruinosam opinionum fluctuantium arenam, novas doctrinæ quasi subtilioris & accuratioris macerias exstruas: sed si solidissimis antiquorum fundamentis, quos toties probavit columna veritatis Romana Ecclesia, altiorem molem imponas; illa ruderibus Philosophiæ, novarumque opinionum obruta denudes, magis publicæ discipulorum securitati, quàm privatæ gloriæ consulendo. Hanc laudem qui sancto Thomæ surripere volunt, potissimam ex ejus doctrina margaritam avellunt, alterumque fulcrum longè firmissimum subtrahunt, cui præcipua doctrinæ ipsius moles incumbit.

CAPVT XXIII.

Notitiæ verè Theologicæ limites in se fixit Augustinus.

Nec verò immeritò tantum à posteris excellentissimo Doctori Augustino tributum est. Cùm enim fides nostra, seu principia Theologiæ Christianæ, quamvis obscuritate eorum permanente, in aliquam intelligentiam rationis interventu transeant, nemo limites illius notitię & ratiocinationum Theologicarum propiùs invenisse videtur ac fixisse, quàm Augustinus: quos terminos ab illo fixos, qui accuratioris alicujus doctrinæ prætextu, prætergredi nituntur, nimiùm felices habendi sunt, si non in humanarum opinionum labyrinthis sine tali duce aberrantes, proprias imaginationes pro scientia ex fide derivata mirentur.

Ex quibus nobis fortassis arbitrandum superest, si ea dempseris, quæ Ecclesiæ auctoritas post Augustini tempora definivit, quicquid scientiæ ex fidei fundamentis per rationem eliciendæ sanctum istum latuit etiam posteros latuisse. Quod ita pœnè totius posteritatis arbitrio verum est, ut in omnibus disceptationibus rerum dogmaticarum, quas quoquo modo in scriptis suis attigit, omnes quaquaversùm per orbem totum Doctores summo studio ostendere conentur, nihil in medium à se proferri, quod non ex Augustini lucubrationibus prompserint. Ita in illa disputatione factum cernimus, quæ de Conceptione immaculatâ turbavit Hispaniam; quæ de primatu Apostolicæ Sedis præcipuam Galliæ Facultatem in duas factiones distraxit; quæ ante paucos annos de limitibus regię potestatis in Regni cujusdam Comitijs ipsos pœnè proceres commisit; quæ tot annos, tantâ animorum, nervorumque contentione de divina gratia inter Catholicos viguit; quæ denique Calvinistas omnis Ecclesiasticæ auctoritatis hostes, Patrumque perduelles, in Armenianos & Gommaristas laceravit. Nimirum omnes & in Christi Ecclesiâ, & in Satanæ Synagogâ, & in Regum palatijs, & in Doctorum subsellijs Augustinum arbitrum deposcunt, Augustini armis atque auctoritate sese muniunt, ac tuentur. De quo meliori sanè jure dixeris, id quod olim de Socrate Philosophi, doctrinę Theologicę diversitatem ex diversa sancti Augustini interpretatione fluxisse, quemadmodum Philosophorum sectæ ex varia Socraticæ doctrinæ intelligentia, teste Cicerone, dimanarunt; qui cùm de Peripateticis Academicus loqueretur; *Vtrique*, inquit, *Socratici esse volumus.* Nempe omnes nunc Augustiniani esse aut videri volumus. *Lib.1.Offic.*

CAPVT.

CAPUT XXIV.

Augustinus Pater Patrum, Doctor Doctorum; primus post Scriptores Canonicos; inter omnes verè solidus, subtilis, irrefragabilis, Angelicus, Seraphicus, excellentissimus, & ineffabiliter mirabilis.

QUAMOBREM cùm nemo dubitet, quin inter illos quatuor, qui vulgò nomen Doctorum Ecclesiæ ferunt, Augustinus longè palmam ferat, nemo, arbitror, succensebit mihi, si ipse primus Doctorum, primus Patrum, primus Ecclesiasticorum Scriptorum post auctores Canonicos appelletur; cujus luce tanquam primi Angeli (quo nomine Episcopos tanquam veros Ecclesiæ Doctores Apocalypsis vocat) omnes quodammodò Deus irradiando perfundat, qui quaquâ ratione ad alios erudiendos destinati sunt. Ipse inter omnes Doctores Ecclesiæ verè *solidus* est, qui doctrinas de capite & corpore Ecclesiæ, de Trinitate, de baptismo, de gratia Dei, tam immobilibus principijs primus fundavit, & explicuit, ut quicquid illi consonat, securissimè amplectendum sit, quicquid dissonat, respuendum. Ipse inter omnes vere *subtilis*, qui tot secreta & mirabilia doctrinæ capita in suis lucubrationibus quâdam obscuritate tecta sparsit, ut in eis eliciendis diligentes lectores earum perpetuam discendi materiam, usque ad mundi finem, acceperint. Non enim ea semper promiscui lectoris firm[illegible]s, & capacitas est, ut ea passim nudare conveniret; sed multa diligentioribus lumen à Deo postulantibus dereliquit, quibus ea nudentur, si quæ fortè quæstio ad illa aperienda compellat, ne infirmiores aliquâ falsitate capiantur. Sic enim profundissima illa fundamenta, quibus tota gratiæ cœlestis œconomia nititur, per totam vitam in omnibus libris obscurè & dissimulanter expresserat, ne majorum fortè quæstionum ansas infirmis daret. Quæ quidem arcana fundamenta nemo posterorum vel suspicione cogitasset, nisi ipse illa sub finem vitæ quorundam quæstionibus pulsatus coactusque detexisset. Ex qua profundiore declaratione posteà, teste Prospero, Semi-Pelagiana hæresis, hominum non ferentium illam severam profundamque veritatem, orta est, altioresque radices egit. Ipse inter omnes Doctores verè *irrefragabilis* est, qui in mysterijs divinæ gratiæ & prædestinationis eruendis & fundandis, irrefragabilem ex tot Pontificum sacratis vocibus, tot Canonum Synodalium præformationibus, toto antiquioris Ecclesiæ consensu, auctoritatem consecutus est. Cum quo neq; vivente neque defuncto ex professo aliquid propugnante hactenus quisquam luctatus est, qui non succubuerit. Qui non solùm hæreticos omnes, & Catholicos ipsi in scribendo repugnantes, mole scripturarum & rationum oppressit; sed ipsum sanctum Hieronymum, qui culmen auctoritatis inter Doctores illius temporis obtinebat, eique fortissimè in diversis capitibus resistebat, ita humi stravit, ut in omnibus articulis ventilatis, quorum quidam toto pœnè Græcorum scriptorum exercitu muniebantur, ei calamum è manu extorserit, ad palinodiam adegerit, sententiamque suam in Catholicæ doctrinæ dogma transmiserit. Ipse inter omnes Doctores verè *Angelicus* est, qui jam olim cum viveret, *Angelus non naturâ, sed gratiâ* nuncupatus est: qui sine humano magisterio instar Angelorum à Deo illuminatus, ingenio verè angelico, profunda prædestinationis & gratiæ ac divinitatis ita penetravit, ut multùm per omnem modum ille posterorum assecutus sit, Deoque debeat, qui ea quæ docuit, intellexerit. Quod utrum severâ veritate, an hyperbolicâ facilitate dixerim, in operis hujus decursu patefiet. Ipse inter omnes verè *Seraphicus*, quem *parem Angelis in fervore* jam tum viventes, & ideo plerumque invidentes appellarunt. Quo nemo post Apostolos altiùs amoris seraphici fibras rimatus est, & secreta propalavit: quem nemo, castiùs atque fortiùs, nemo, à terrenis cupiditatibus defœcatius incommutabili adhærendo veritati, superavit; cujus omnia verba, vita, disciplina tanquam faculæ ardentes ex se flammas divini amoris effundunt: cujus doctrina inter omnes delirantes hæreticos, & errantes Catholicos victoriosa, divinam gratiam, quâ seraphica illa charitas diffunditur in cordibus nostris, adversus omnes ratiunculas philosophantium, & omnes nebulas hallucinantium, & omnes arietes oppugnantium robustissimè invictissimèq; defendit. Ipse inter omnes vere *excellentissimus & ineffabiliter mirabilis* Doctor gratiæ Dei: qui inter omnes, post Scriptores Canonicos, eam clariùs, pleniùs, profundiùs penetravit, hausit, explicuit; qui in omnibus paginis id indefatigabiliter, instanter, & semper agit, *ut qui gloriatur, in Domino glorietur*; ut in omnibus habentes sursum corda, gratias incessabiles agamus Domino Deo nostro; in quo totius Christianæ vitæ summa constituta est.

In Disput. de [illegible] ac de mendacio. Epist. 8. 15. 19.

Orig. Chrysost. & ceteri fere Græci citati à Hierom. Epist. 11. apud Aug. Mutavit enim Hierom. sententiam ut patet apud Aug. Epist. 160.

S. Paulin. Epist. ad Valer.

Possid. ad Macedon.

Hilar. ad Amatum Prosp. ad Aug.

CAPUT

CAPVT XXV.

Quo animo auctor ad lectionem operum ſancti Auguſtini acceſſerit; quid ſpectaverit; quid ſpectandum ſit; & Auguſtino tribuendum.

ET iſta quidem balbutienti mihi de A tanto Doctore exciderunt: quæ quamvis tunc, quando in illis controverſijs, quæ de divina gratia ventilantur, incertus fluctuabam, nullo pacto mihi tantoperè perſuaſa eſſent, quantum nunc experientia longi temporis, & nonnulla cum principijs ejus profundis familiaritas, vera eſſe perſuaſit: maxima me tamen opinio de Doctoris illius eruditione captivum retinebat. Quo ſanè fiebat, ut, cùm animo recolerem, illas materias, quas Auguſtinus adverſus hæreſes aſſeruerat, tantâ luce ab eo tractatas eſſe, ut nihil à poſteris adijci potuerit, niſi Metaphyſicarum quarundam formalitatum & quæſtionum ſpinæ, quibus ingenia tractandis urticis inaſſueta terrerentur, impoſſibile mihi videretur, iſtam ſolam, quæ omnium ab ipſo latiſſimè, uberrimè, profundiſſimè, ſufficientiſſimè diſcuſſa fuit, uſque ad ipſam generis humani confeſſio- B nem, quæ ſeipſum in hoc divinæ gratiæ argumento ſuperaſſe prædicatur, ita incertam obſcuramque manſiſſe, ut tot tantæque controverſiæ, quibus agitantur ſcholæ, non ſolùm reſolvi ex ejus doctrina non poſſent, ſed nec ullo modo intelligi, quid ille ipſe ſanctus Doctor ſibi voluerit, aut quid ſenſerit. Ad hunc igitur acceſſi, ſperans in Deum meum, non eſſe me fructu laboris mei, hoc eſt, vel cognitione veritatis, vel certè ſententiæ illius, quæ Pelagianos debellavit, tantamque laudem ab Eccleſia meruit, fruſtrandum, ſi eâ quâ decet animi ſimplicitate, ad fontem illum, & aviditate veritatis accederem; ſi depoſitis variarum ſententiarum præjudicijs, quibus adoleſcens in ſcholis Theologicis imbutus fueram, non me ſcriptorum ejus judicem, ſed cum omni humilitate diſcipulum exhiberem: ſi non attenderem, utrum præoccupatæ opiniones C meæ, quas ipſo non lecto biberam, ipſius alis ſupponi poſſent, tutelâque defendi, quemadmodum aliquos hoc tempore feciſſe mihi innotuerat; ſi non ad oſtentationem & plauſum diſcipulorum, quaſdam ſententias ex Auguſtino corraderem, ad ea magis confirmanda quàm corrigenda quæ ſenſeram; ſed animo perſuaſiſſimo, præ cæteris omnibus, ipſum in hoc argumento ſequendum eſſe; ad ipſius ſenſa dictaque ſententias omnes alias eſſe corrigendas; ipſum ſe ſufficienter aperuiſſe; ipſum *neceſſarium modum non exceſſiſſe*, quemadmodum adverſus obſoletas Maſſilienſium, & reſuſcitatas recentiorum querimonias jam olim Cœleſtinus Pontifex declaravit: animo denique paratiſſimo, quicquid ipſe tenendum in hac materia præſcripſiſſet, tanquam indubitatum, & Romanum, & Catholicum, depoſito omni ſtudio contentionis, accipere: utpote quem ſaluberrimè Romanorum Pontificum voces præmuniverant & ſecuriſſimum fecerant, quòd *eum nunquam ſiniſtræ ſuſpicionis tumor aſperſerit*: quòd *in eius libris cognoſci poſſet, quid de arbitrio libero & gratia Dei, Romana ſequeretur, & aſſeveraret Eccleſia*: denique quòd, uno verbo, *eius doctrinam ſecundùm prædeceſſorum* Pontificum *ſtatuta, Romana ſequeretur & ſervaret Eccleſia*. Ad poſtremum, ſi poſt ſuſceptos labores, & non mediocrem ſcriptorum ejus volutationem aliquid ſupereſſet, ad quod acies mea pertingere nondum poſſet, iniquum eſſe credidi, ut ea, quæ mihi conſtitiſſet Auguſtinum tanquam ex Apoſtolis hauſiſſe, tenuiſſe, docuiſſe, propter aliqua, quæ ſupereſſent vel difficiliora vel obſcuriora, dimitterem, adverſus illud effatum Apoſtolicum, quod auditoribus ſuis in hujus vitæ caligine ad cognitionis lucem aſpirantibus, tantoperè ipſe Auguſtinus inculcare ſolet: *Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus.* Nam, ut adjicit: *ambulando in quod pervenimus, & quò nondum pervenimus, pervenire poterimus; Deo nobis revelante, ſi quid aliter ſapimus, ſi ea, quæ jam revelavit non relinquamus.* Quid enim? An ideo relinquendum, vel offuſis tenebris perturbandum eſt quod apertum eſt, quia intelligere non poſſumus, quod obſcurum eſt? ſalubriter nos monuit S. Proſper in eodem argumento de gratia Dei, ut *ea quæ clara ſunt, non de his quæ occulta ſunt, obſcuremus; ne dum procaciter inſiſtimus clauſis, excludamur ab apertis: cùm ſufficere debeat, ut in eo, quò pervenimus, ambulemus.* Nam quid mirum videri debet animo Chriſtianâ humilitate fundato, ſi parvula proles non poſſit ubique matrem ſequi; diſcipuluſque non poſſit in omnibus tantum Doctorem aſſequi? Qui antequam cujuſquam ſubijſſet in Philoſophia vel Theologia magiſterium, apicem illum altiſſimæ eruditionis attigerat, quemadmodum ex ijs quæ etjamnum ſuperſunt voluminibus patet, ut non facilè quiſquam eorum qui ſe eruditiſſimos haberi volunt, aut putant, poſt totius vitæ labores & vigilias, tantum ſibi aſcribere audeat ſine temeritate faſtigium. Tribuamus, obſecro, venerabilibus canis ejus, ut poſt annorum triginta ſudores ac ſtudia, poſt tot pro rerum divinarum intelligentia fuſas ad Deum cum lachrymis preces, quem viventem totus orbis Chriſtianus veluti Doctorem ineffabiliter mirabilem ſuſpexit, docentemque velut Angelum Dei in terris audivit, paulò ſanius quàm nos ſapuerit; paulò

Celeſt. Pont.
Hormiſda Pontifex.
Ioan 2. Pontifex.
Lib. de grat. & lib. arbit. c. 1.
Proſ. lib. 1. de vocat. Gent. c. 8.

Paulò profundiùs quàm nos arcana penetraverit; paulò solidiùs quàm nos ex Philosophiæ rationibus, concordiam gratiæ cum libertate fundaverit, doctrinamque contra omnes Pelagianas versutias victoriosam divinarum Scripturarum auctoritate communiverit. Sic illi doctrinæ gloriam dando, quæ gloriam Ecclesiæ de devictis Pelagianis non scenicam larvatamque peperit, si quid adhuc aciem nostram superaverit, humilitate nobis Dei auxilium conciliante, revelabitur. Absit à nobis illa, ut mitiùs dicam, quid nisi humana quædam animositas, & sui sensus philantia? ut dicamus aut sentiamus, nos tandem hoc miserabili sæculo, quo in quibusdam Theologorum gymnasijs Philosophia Theologiam Cathedris pœnè deturbavit, novam invenisse veramq; rationem conciliandi liberũ arbitrium cum divina gratia & prædestinatione, à nemine huc usque traditam: quæ si data explanataque semper fuisset, fortè neque Pelagiana hæresis fuisset exorta, neque ex Augustini opinione concertationibusque cum Pelagianis tot fideles fuissent turbati, ad Pelagianosque defecissent. Magnopere quippe talibus verendum est, ne facilitate delinitos homines à Pelagio per ambages ad Pelagium ducant, dumque Semi-Pelagianos cineres exstinguere volunt, Pelagianum incendium reviviscat. Fortassis enim (quod suo loco videndum erit) contingeret eis id, quod sanctus Prosper olim verebatur, ut *non tam illi Catholici, quam nos, quod absit, simus Pelagiani. Contrariorum enim permixtio, meliorum defectio est. Quia cùm virtus vitium recipit, non à vitio, sed à virtute disceditur.* Nam istud de divina gratia argumentum, plus quam credi à quoquam istiusmodi recentiorum potest, delicatum est; in qua istud à sancto Ambrosio, vel potiùs ab eodem Prospero verissimè præclarissimeque dictum est: *Gratia tota repellitur, nisi tota suscipiatur. Sicut enim alienus est à numero fidelium, & à sorte sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit; ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de eius plenitudine diffitetur.*

Prosp. cont. Collat. c. 38.

Prosp. Ep. ad Demetr. quæ habetur & apud Ambr.

CAPUT XXVI.

Periculosum est novas semitas in materia de gratia invenire velle, prætextu vel difficultatum ab Augustino relictarum, vel majoris lucis, quæ recentioribus accesserit.

Quapropter nec illos quidem sine magnis periculis divinæ gratiæ indagationem vel explicationem instituere semper existimavi, qui de rebus istis arcanis ita disputant, quasi hic magnus esset campus relictus isti vagæ opinandi libertati, quâ quicquid cum aliqua specie probabilitatis arridet, mox etjam in pulpitis, vel scriptis etjam voluminibus, defenditur. Putant enim multa relicta esse ab Augustino indecisa, multa solùm probabiliter asserta, quemadmodum in scholis hodiernis fieri solet, in quibus fas sit liberè ab Augustino discedere. Quò etjam illa S. Celestini verba torquent: *Profundiores verò difficilioresq; partes incurrentium quæstionum, quas latiùs pertractarunt qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere.* Et hoc obtentu, pro suo quisque gustu, quod in Augustini doctrina de gratia non sapit, vel paulò accuratius, ab ipsis inventum videtur, ab Augustini auctoritate sejungit. Multis de causis ista libertas magnoperè periculosa, imo perniciosa mihi visa est. Nam in primis eò tendit, ut nihil penè certi ex Augustini doctrina probari posset. Nam quidquid novi quisque commentus esset, hoc statim ad difficiliores illas referret quæstiones; ut earum umbrâ tegeretur. Deinde non intellexit hoc Celestinus de quæstionibus illis, quas Augustinus constanter asseruit, vel velut bases doctrinæ Catholicæ contra Pelagianos defendendo tradidit aut ex ijs perspicuè derivantur. Nam ex illis ipsa, quam Ecclesia obtinuit, victoria, de hostibus gratiæ, reportata est. Qualis est illa inter cæteras: utrum electio ad gloriam absoluta ex prævisis meritis decernatur. Hæc enim à gratiæ intelligentia sive Adami, sive Christi, divelli nullo pacto potest; ut suo tempore & ordine declarandum est. Sed de illis hoc intellexit Celestinus, quas Augustinus disputando, & in omnem partem se pro assequenda veritate vertendo, in medio indecisas præterivit. Talis est illa latebrosa, de animæ origine, quam multis locis propter Pelagianos latè pertractavit. Talis & illa, quo pacto anima, sive ex traduce sive ex carne maculetur? Cur hic, non alius, hic isto, alter alio modo, vocetur ad gratiam? Cur iste rapiatur, ne malitia mutet intellectum; alter melior in hac vita periturus relinquatur? Cur justior cadat, minus justus perseveret? Quomodò unum peccatum per alterum puniatur? Cur Deus non tollat primitus ex homine superbiam, ad quam domandam tot peccata permittit? Cur perseveraturis non perseveraturi misceantur? Et hujusmodi multæ, quæ in Augustini operibus multis locis videre licet. Quare verba Celestini Pontificis ad quæstiones ab Augustino definitas, vel ex definitis palàm consectaneas velle trahere, non est aliud quàm Augustini doctrinam de divina gratia quantumcumque solidè fundatam, novis exponere disputationibus, & incertam reddere de Pelagiano errore victoriam. Accedit, quòd argumenti istius de divina gratia illa natura est,

Celest. Epist. ad Episc. Gall.

eſt, quod haud ſcio an in ullo argumento ab hæreſibus oppugnato locum habet, ut omnia dogmata divinæ gratiæ contraria ſerpentinis voluminibus ita ſint implicata, ut nedatum quidem unguem à ſemita per Divum Auguſtinum ſtratâ & ſtabilitâ deflecti queat, quin omnium errorum contra gratiam, quorum Pelagius inſimulatus fuit, reus agi & peragi poſſit. Quod à ſancto Proſpero & Leone traditum, fuſiùs alibi declarandum eſt. Ex quo etjam fit, ut nemo in hoc argumento Semi-Pelagianus reipſa, ſed ſolo nomine, eſſe poſſit.

Itaque res hic periculi pleniſſima eſt, vel minimum quid aſſerere, quod ab illo perſpicaciſſimo duce non ſit præformatum. Lepidiùs enim in re præſenti, quàm veriùs dicitur, pygmæum in humeris gigantis ipſo gigante plus aut longiùs cernere. Animoſa, ne dicam, ſuperba uno verbo comparatio, quâ ſignificant, ſe videre, quidquid gigas ille viderit, & adhuc videre, quod ipſe non viderit. Quaſi verò quicquid viderit, ille dixerit: & quod videre nos præter ipſum putamus, ille non viderit. Multò nobis magis verendum eſt, ne acies noſtra quaſi puerulorum imbecillis, non videat, quod mater, cujus humeris inſidet, videt; nec liquidò diſcernat id quod jam videt. Verendum etjam ne nobis idem accidat, quod videndi, diſcernendique imbecillitate laborantibus pueris ac pygmæis, etjam in humero gigantis ac turri ſtantibus, contingere ſolet, ut omnes viros, quod Ariſtoteles dixit, patres appellent, & omnes mulieres matres, quamvis neq; patres neq; matres, ſed hoſtiliter inimici ſint. Ita profectò iſtiuſmodi nano-gigantibus timendū eſt, ne aſſertiones novas aſſerendo, quas præter ſancti Auguſtini regulas cudi poſſe putant, fucum pro veritate, novos errores pro ſana doctrina amplectantur ac vendítent. Valde pedetentim ſuſpenſoque gradu in lubrico incedendum eſt. Non ſtatim eſt veritas quicquid lineamenta quædam veritatis oſtendit. Etjam ſtellæ ſublustri nocte per intercurrentes nubes currere imperitis videntur, quæ fixæ manent. Multæ quippe concluſiones de quibus tantoperè hâc tempeſtate diſputatur, ſolidiſſimè fortaſſis ex Auguſtini principijs religatæ ſunt; quarum vincula, propter nebulas novorum principiorum intercurrentes, non ſinantur advertere. An idcircò à tanti Doctoris tramite tam leviter deflectendum, vel inuſitatus novorum ducum & comitum periculo aperiendus eſt?

Ariſt lib 1 Phyſic. text.

CAPVT XXVII.

Paulus & Auguſtinus matrix & fons omnium concluſionum, quæ de gratia educi poſſunt.

NAM in providentiæ divinæ ſemitis non mediocri animadverſione dignū eſt, quòd quicquid per menſuras locorum & temporum in corporalibus evolvitur & explicatur, quicquid in ſpiritualibus argumentando colligitur, totum in quibuſdam principijs conglobatum collectúmque continetur. Ita ſemen univerſam arborem complectitur, quæ tanta in ramorum foliorumq; diffuſione prodit. Sic Chriſtus Dominus, quicquid gratiarum ſpiritualium in corpus Eccleſiæ univerſum redundavit, eminentiſſimâ quâdam unitate complexus eſt. Sic Apoſtolus Paulus in tertium cœlum raptus, quicquid de divina gratia & prædeſtinatione, per omnium Doctorum diſputationes, concertationes, meditationes, contemplationes hauritur, velut abyſſus & matrix fontium & in ſe continuit, & breviſſimis quibuſdam principijs in Epiſtolarū ſuarū cōtextu illigavit. Sed quia non parvi ingenij, laboris, & lucis eſt, illa arcana cœleſtia, paucis characteribus implicata diducere, & intelligenda proponere, quid aliud exiſtimabimus, niſi divinum ac ſtupendum iſtud Auguſtini ingenium, quantâ perſpicaciâ excelſum, tantâ humilitate depreſſum divinitus electum eſſe, quod inſtar novi principij, perenniſq; fontis intelligentiam tam profundi arcani tantâ ubertate profunderet, ut quicquid de humanæ naturæ corruptione, de divina gratia, de prædeſtinatione per modum primorum principiorum in Apoſtolo Paulo clauſum erat, educeret; quicquid nobis impervium penetraret: atque ita quâdam eminenti perfectione doctrinæ ſuæ, quicquid poſterorum ſciendi ſitim extinguere, quicquid omnes eorum dubitationes ſolvere, quicquid eorum quæſtiones enodare, & adverſantium argumenta retundere poſſet, comprehenderet?

Hæc igitur mihi fiducia medullitus inhærebat, quando ſancti Auguſtini ſcripta ad myſteriorum iſtorum intelligentiam volvere cœpi. Nec ſanè, quantùm arbitrari mihi poſt multas vigilias licet, opinio mea me fruſtrata eſt. Auſim dicere, nullum eſſe reliquum argumentum tot acerrimis litigantium conatibus excogitatum, quod non ille vel tanquam ad rem non pertinens prætereiverit, vel in principijs jactis abundè ſolverit, contriverit, diſſipaverit: nullum dubium quod à Theologis moveri mereatur, cui non ſatisfecerit. Sed hoc advertere, vel ad intellectum principiorum ejus tanquam venarum latentis auri pertingere, hoc opus, hic labor eſt. Cum enim eſſet ſcientiæ & ſapientiæ admirabilis, ac Dialecticæ ſcientiſſimus, mirabilior artis diſſimulator fuit. Ex quo contingit, ut non ita cuivis obvium, planumque ſit, quid ex quo educat, advertere, vel inſurgentium quæſtionum nodos ad ſua principia per Auguſtini libros multùm diſperſa revocare. Non enim occurrunt pauca, quæ à principijs immutabilibus quibus pendent avulſa, ſpeciem abſur-

absurditatis non minimam præ se ferunt: sed ad occultos unde manant fontes revocata, veritate in ipsis supernè radiante, certissima & omni acceptione digna deprehendas. Verum quia res ista non est unius mensis aut anni, vel unius tumultuariæ lectionis operum ejus, quâ A quemadmodum canis ex Nilo bibit, auctorum scripta consuluntur; sed pertinacis laboris, totiusq; pœnè vitæ occupatio, hinc fit, ut paucis vacet aut lubeat molestias istas tædiaq; devorare, ut veram profundissimi Doctoris intelligentiam consequantur.

CAPVT XXVIII.

Qualis esse debeat Lector sancti Augustini. Quantùm ab Augustini doctrina recentior Theologia distet, tum rebus ipsis, tum docendi modo.

NAM & illud inter cætera post aliquam non perfunctoriam istius Doctoris experientiam, verissimum esse judico, neminem nisi miraculo omnipotentis Dei, genuinum sensum ejus assecuturum, qui semel eum percurrendo, satis trivisse se arbitrabitur; multòque minus, qui quemadmodum à quibusdam hoc tempore fieri solet, lacinias hinc inde citatas abreptasq; in fonte consulat, aut sententias in eo quærat, quibus concepta sua, pronuntiataque muniantur: maxime verò ab omni spe profectûs remotos esse, qui animo Philosophiæ Aristotelicæ, vel Scholasticæ recentioris opinionibus præoccupato, pelagus istud ingressi fuerint. Quod enim olim Augustino cum veternosis opinionibus luctanti accidit, & ipsis quoque usu veniet; ut cum aliquid veritatis, quam ponderatis omnibus Augustinus docuisse videatur, sublucere cœperit, statim circumvolitans mentis B aciem turba præconceptorũ phantasmatũ irruat in aspectum eorum, & obnubilet eum: quasi diceret: quò itis immundi, quò itis? Hoc enim unum ex molestissimis mihi fuisse non diffiteor, qui recentiorum quorundam altercationibus & sententijs gravidus, secundùm eas conabar de sensis ejus doctrinâque judicare. Habet enim sacratissimus iste Doctor nescio quid cũ sacris litteris quas medullitus hauserat propriũ, quòd cum discipuli humilitate, nõ cum Censoris supercilio legi velit. Nã inde, & non alio ex capite profectũ est, quòd nonnulli Scholastici, qui se multũ sapere crediderunt, in tã animosas insulsasq; cẽsuras Augustinianæ doctrinæ proruperunt: à cujus vero intellectu tam procul absunt ut sanctum Scriptorem clausis aut extinctis oculis legisse videantur. Cùm enim Theologiam suam recentem, quæ magnoperè ad humanæ rationis modulum, & Philosophiæ gentilis regulas concinnata est, tanquam normam judicandi de omnibus Augustini pronuntiatis adhibent, & omninò sequendam putant, penè ad singulos offendunt passus, C & Augustini doctrinam, quod quidam etiam palàm conquesti referuntur, mille errorum occasionem sectatoribus ejus futuram ominantur. quod quidem, si Theologia recentior quam ipsi tradunt, incorruptæ censuræ norma est, verissimum puto. Tanto enim intervallo A ab Augustini Theologia discrepat, ut vel ipse Augustinus, quantum hallucinari in gravissimis rebus potest, multipliciter hallucinatus sit: vel si Augustinus divinarum rerum veritatem cùm de alijs multis capitibus, tum præcipuè de gratia & prædestinatione contra Pelagianos juxta Catholicæ Ecclesiæ sensum docuit, recentiores isti profectò tantùm ab ostio veræ Theologiæ, fide salvâ aberraverint, ut neque fidem Christianam, quam animo ut Catholici tenent, neque spem, neque cupiditatem, neque charitatem, neque naturam, neque gratiam; eamque neque Angelorum, neque hominum, neque stantium, neque lapsorum, neque sufficientem, neque efficacem, neque operantem, neque cooperantem, neque prævenientem, neque subsequentem, neque excitantem, neque adjuvantem, neque vitium, neque virtutem, neque opus bonum, neque peccatum, neque originale, neque actuale, neque meritum, neque mercedem ejus, neque præmium, neque supplicium creaturæ rationalis; neque beatitudinem, neque miseriam ejus, neque liberum, neque servum arbitrium, neque prædestinationem, neque effectum ejus, neque timorem, neque amorem Dei, neque justitiam, neque misericordiam ejus, denique neque vetus, neque novum Testamentum intelligere videantur: sed Babylonicam quandam confusionem, Cimmeriasque quasi tenebras in Theologiæ moralis faciem, nimium ratiocinationibus indulgendo intulisse. Hyperbolicè vel temerè me ista fundere citra dubium lector quisque modestior arbitrabitur, sed singula suis locis, multòque fortassis plura quàm dixi, juxta sancti Augustini principia, Deo juvante, patefient. In quibus penetrandis, quamvis fortè multorum annorum assiduo labore, & iteratâ decies, imò vicies ac tricies lectione librorum ejus, multisque precibus ad Deum fusis, non multum profecerim; hoc saltem unum assecutus sum, ut non obscurè mihi cernere videar, quàm procul hujusmodi recentiores in multis mysterijs percipiendis ab Augustini mente deviaverint. Cujus quidem aberrationis causa præcipua, & pœnè dixerim sola est, meo judicio, ea quam dixi, nimia Philosophia, cujus amore quasi ebrij, neglectis Augustini monu-

mentis; qui primus profunda de tenebris A evocaverat, arcana illa mysteria iterum quasi sepulta deletaque, secundum humanæ rationis regulas scrutari, penetrare, formare, & judicare voluerunt. Hinc ille ardor de quolibet disputandi, quidlibet eorum in dubium revocandi, quæ jam semel definita esse nesciebant. Hinc eorum Theologia innumerabilium opinionum farragine referta est, per quas pœnè omnia quantumcumque contraria, facta sunt probabilia, quæ secundum eorum pronuntiata cuilibet tueri licet; Ita vix quicquam certi, præter fidem formandarum novarum sententiarum promptitudo reliquum fecit. Præcipitij enim pœna suspendium; hoc est, temeritatis comes hæsitantia, & incertitudo. Nihil enim naturalius & vicinius, quàm ut homines ex Peripateticis fiant Academici: quorum illi sublucente ratiunculà sententiam extemplò B præcipitant: hi temeritatis ducti pœnitentiâ, semper hæsitant. & nunc hoc nunc illud animo fluctuante displicet, placet, improbant, probant. Vnde fit ut quod eis hodie probabile est, cras falsum judicetur: quod heri verum, hodie improbabile & paradoxum. Inter Euripi reciprocantis æstus fluctus talium Theologia vadit & redit, volvitur & revolvitur, ex incertis continuò certa, & ex certis incerta fabricando, prout sectatorū audacia & multitudo suffragatur & refragatur. Non enim immobilibus fundamentis fidei pleræq; sententiæ fulcitæ sunt; sed arenis humanarum suspicionum, quæ phantasmatum ludibrijs nunc hoc nunc aliud arripientibus agitantur, ut quemadmodum Augustinus dixit: *Dum in his est cogitatio, intelligere se arbitrentur.* Nam hanc esse fallarum omnium sententiarum originem, idem Augustinus præclarè significavit, quando dixit: *Sequuntur nonnulli phantasmata sua tam præcipites,* VT NVLLA SIT ALIA MATERIES OMNIVM FALSARVM OPINIONVM, QVAM HABERE PHANTASIAS VEL PHANTASMATA PRO COGNITIS.

Lib. 6. de Musica c. 11.

Ibid.

Non ita Doctor ille solidissimus; sed ubi veritas eum in rebus magnis quoquo modo latet, suspenso pede ingreditur, disputando potius, quàm alterutrum resolvẽdo, ne notam temeritatis incurrat: *In multis pluribus quærimus potiùs, quid sentiendum sit, quàm definitum aliquid, fixumque sentimus: & ea cautio cùm sollicitudinis plena sit, multò melior est tamen, quam temeritas affirmandi.* Ex qua cautionis observatæ norma certi in Augustino sumus, quòd ubi aliquid tanquam verum, sive hæreticos refellendo, sive Catholicos instruendo incunctanter affirmat, de perspecta ei veritate, quamvis nobis fortè ignotâ, nec satis intellectâ, securi esse debeamus. *Rectè est autem,* inquit, *verenter atque congruenter loqui, nihil audaciter negando, nihil temerè affirmando, dum adhuc dubium est, verum falsumne sit, sive fidei, sive scientiæ Christianæ: quod autem doceri potest, vel rerum ratione apertissimâ, vel Scripturarum auctoritate certissimâ, sine cunctatione asserendo.* Hoc enim apud Augustinum *errare est, aliud pro alio putare:* quod non solùm contingit, *quando approbantur falsa pro veris, vel improbantur vera pro falsis:* sed etiam quando habentur *incerta pro certis, vel certa pro incertis.* Quo sanè malo nihil hoc tempore familiarius in scholis quibusdam dominatur, ubi certatim novam quisque suspicionem, si sectatores corrogaverit, tanquam certam veritatem, exploratamque defendit.

Epist. 130.

Lib. 7. de Gen. ad lit. c. 1.

Enchir. c. 17

CAPVT XXIX.

Scopus auctoris mentem Augustini de naturæ humanæ statu, de gratia, de prædestinatione sincerè patefacere. Quid spectandum sit ijs qui aliud fortè senserint.

QVOD si fortassis me quoque in rebus istis magnis & multis, quas ex A Augustino asserimus, aberrasse putet, fieri potuisse non diffiteor. Veruntamen ubicumque mihi non certis ex testimonijs Augustini liquet, quid de rebus obscuris ipse senserit, quantùm Deo juvante potui, ab asserendi præcipitatione temperavi: ubi verò traditæ ab eo sententiæ certitudo perspicuis & consonantibus undique principijs ac documentis aperitur, nefas putavi, id quod eliquata veritas ipsius esse demonstrasset, non incunctanter tanquam ipsius, quamvis refragantibus Scholasticis universis, asserere. Hoc enim ipse me proximè citatis verbis docuit, & ita faciendum esse, ratio perspicua, & reverentia, quam debemus perspectæ veritati, constanter respondet.

Nec verò mihi formidandum putavi, ne dicar plus quàm cæteros in rebus periculosis velle sapere. Sententiam enim non tam attuli meam, quam speculando commentus sim; sed id, quod Augustinus de gravissimis rebus, ac discipuli ejus, vel ipsa subinde vetus Ecclesia sensit ac docuit, fideliter indagavi, sincerè patefeci, & eorum sententiam esse constanter asserui. Rationes adjeci, quibus illa ipsa sua sensa vel in scriptis suis fulserint, vel fulcire voluisse videbantur. Denique quæ diversis in locis simpliciter de rebus jam controversis asseruerant, ad principia unde fluunt revocavi, ut totius doctrinæ quam tradiderunt, firmitas, vel infirmitas uni obtutui lectoris objiceretur. In quo si fortè hallucinatus sum, Augustini existimando, quod ipse fortè diligentiùs excussus improbaverit, quàm venialis error

Digitized by Google

error sit, prudentior quisque facilè videt. Non enim in rebus ipsis, sed in sensu tanti auctoris, post non exiguos multorum annorum sudores quos ardor sciendæ sententiæ ejus expressit, aberraverim. Hoc saltem confido non mihi socordiam illam supinam pro addiscenda veritate, quam in quibusdam disputatoribus deprehendi, ignorantiæ culpam affricuisse. Quapropter si quis in sensibus ejus investigandis me viam regiam reliquisse arbitretur, magni beneficij gratiam, & multi laboris compendium mihi præstabit, si & mihi aperuerit, quod sibi, Deo fortè inspirante vel revelante, certius liquidiusque claruerit. Sin verò etiam refellendum me esse putet, nec hoc defugio beneficium: ut si errore carere non potui, saltem comitibus erroris caream. *Nam nimis perversè seipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat.* Veruntamen memor ille sit instituti mei, ne multùm lacertos fatigando umbram feriat. Non ego hæc de aliqua nova reperienda sententia disceptio, quam privatâ speculatione fabricaverim: sed de antiqua Augustini ex Augustini voluminibus eruenda. Hoc enim à me ex professo agitatur; quæritur, non quid de naturæ humanæ statibus & viribus, vel de Dei gratia & prædestinatione sentiendum sit: sed quid Augustinus olim Ecclesiæ nomine & applausu, quæ sententias ejus capitales tanquam totius doctrinæ fulcra consecravit, & suas fecit, discipulis Augustini ad Scholasticorum ætatem usque plerumque concinentibus, tradiderit, prædicaverit, scriptoque multipliciter consignaverit. Itaque non rationibus Philosophicis, sed ex ipso Augustino, Prospero, Fulgentio, ex Canonibus Romanæ Ecclesiæ, quos ipsa ex Augustino sanxit, de Augustini adulteratâ vel non intellectâ mente revincendus sum. Hominem enim ex Augustino, & Ecclesiæ veteris monumentis, hac de re satagentem, per naturales rationes, vel Philosophiæ principia revincere velle, imprudentiæ singularis est. Hujusmodi adversarium, si quis fortè tam stolidus in arenam descenderit, tanquam theseos nostræ, vel hypotheseos, quæ disputatur ignarum, silentio prætereo, contemptu quàm responsione digniorem.

August. Epist. 7.

Nec iterum in hac nostra disputatione quæritur, utrum vera an falsa sint, quæ tanquam Augustini sensa proferuntur, sed utrum Augustini sint. Quod profectò non aliundè quàm ex Augustino, non infacundo sensuum suorum interprete, requirendum esse, vel cœci vident. Quod si ea Doctorem istum sensisse certum fuerit, vera an falsa sint, ipse viderit; ipse an Scholastici hallucinando fallantur, prudentes judicent, & Ecclesia toties oppigneratæ pro doctrina ejus auctoritatis mole discernat. Mihi enim constitutum est, eandem quam ab infantia secutus sum, sensuum meorum ad extremum spiritum usque ducem sequi, Romanam Ecclesiam & beatissimi Petri in Romana Sede successorem. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque cum ipso non colligit, spargit; apud quem solum incorrupta Patrum servatur hæreditas. Quicquid ab ista Petri Cathedra, in cujus communione à teneris vixi, & porrò vivere & mori fixum est, ab isto Principis Apostolorum successore, ab isto Christi Domini nostri vicario, ab isto Ecclesiæ Christianæ universæ Capite, Moderatore, Pontifice, præscriptum fuerit, hoc teneo, quicquid improbatum improbo, damnatum damno, anathematizatum anathematizo.

CAPUT XXX.

Vtrum vetustas opinionum Scholasticarum, vel multitudo sectatorum Ecclesiam ab earum examine vel censurâ deterrere debeat, si antiquiori doctrinæ sancti Augustini adversentur.

AN fortè respondebunt mihi, Scholasticorum sententias, quæ hîc ab Augustino videntur esse reprobatæ, jam à quingentis ferè annis per universam pœnè Ecclesiam fuisse familiares, ideoque sequi, Ecclesiam pœnè totam errorum esse ream? Populus enim Christianus ubique terrarum tenet, quod Parochi & Antistites docent: hi verò quod in scholis à Doctoribus, vel in scriptis eorum traditum perceperunt: qui si per tot annos plerasque sententias docuerunt, quas ab Augustino reprobatas esse dicitur, Ecclesia profectò ferè universa erroribus maculata fuit. Ita quidam pro tuendis opinionibus recentiorum argumentantur.

Lessius lib. de grat. effic. Apud. ad cap. 19. n. 4.

Sed respondeo, si de temporis mora quæstio est, multis centenis annis ante natas illas Recentiorum opiniones aliter ab Augustino ac discipulis ejus per totam Ecclesiam resonantibus, & communi Christianorum astipulatione probatis, usque ad adventum eorum, qui nova veteribus superinduxere, traditum fuit. Si ergò Ecclesia propter improbatas opiniones, quas diu receperat, nunc errasse timeretur, quantò perniciosiùs tunc verè errasse diceretur, si Augustini doctrinâ tot sæculis ante receptam, probatamque, per susceptionem contrariarum opinionum aboleverit? Sed absit, ut alterutro modo Ecclesia, sive filij ejus doctrinam Augustini minùs intellectam è scholis exturbaverint, sive novam introduxerint, sive introductam iterum abolendo proscri-

Digitized by Google

proscripserint, ullum de suscepto errore discrimen subeat. Aliud est, fide Catholicâ aliquid credere, aliud humanâ opinatione sentire. Certum est Scholasticos, qui sententias plurimas ab Augustino reprobatas tenuerunt, vel paucos vel nullos eas tanquam Catholicam fidem tradidisse, vel etjamnum tradere: sed tanquam opinionem suam, animo ad eam relinquendam corrigendamque præparato, si fortè Scripturis, aut Concilijs, aut Pontificibus Romanis adversa declaretur. Ex quo fit, ut non solum Ecclesia universalis nullo fidei errore fœdata sit, sed nec ulla pars ejus alicujus momenti à fide aberraverit. Nam ut Augustinus: *Quia in hâc areâ (Ecclesiæ) pro voluntate quisque vel palea vel frumentum est, tamdiu sustinetur peccatum aut error cujuslibet, donec aut accusatorem inveniat, aut pravam opinionem pertinaci animositate defendat.* Non enim hæreticum error facit, sed erroris pertinacia. Itaque cum undecim errores fidei capitales Augustinus quodam libro attulisset: *Hac*, inquit, *si pertinaciter singula defendantur, tot hæreses facere possunt, quot opiniones ista numerantur.* Sed quia animus opinantium in dictis per ignorantiam non Catholicis, est ipsâ correctionis præmeditatione ac præparatione Catholicus, hinc de talis animi viro falsis opinionibus gravido sanctus idem Doctor adjecit: *Absit ut te arbitreris hæc opinando à fide Catholica recessisse, quamvis ea fidei sint adversa Catholicæ.*

Lib. de vera Relig. c. 6.

Lib. 3. de anima & ejus orig. c. 15

Ibid.

Quòd si etjam non exigua, sed maxima Ecclesiæ pars in obscuris quæstionibus, in quibus, fide salvâ, quâ Christiani sumus, quænam opinio vera sit ignoratur, aut hæsitaret, aut aliter quàm se res habeat, opinando conjiceret, opinionemque suam posteà detecta veritate mutaret, nullo erroris in fide aut hæreseos crimine fœdaretur. *De quibusdam enim rebus*, ut Augustinus docet, *quas neque sensu neque ratione percipimus, neque nobis per Scripturam Canonicam claruerunt, nec per testes, quibus non credere absurdum est, in nostram notitiam pervenerunt,* SINE IVSTA REPREHENSIONE *dubitamus.* Sic enim olim, Hieronymo teste, *propaginem animarum sentiebat occidentalis Ecclesia*; quas nunc novas à Deo creari, sine ulla erroris hæretici reprehensione, defendit.

Lib. 19. de Civit. c. 18.

Hier. apud Aug. Epist. ad optat. 157

Addo denique, si etjam Ecclesia universa rectè crederet, fidemque suam palàm in precibus & orthodoxis loquendi formulis fateretur, sed tamen quomodo verum sit id quod credit, non satis intelligeret, sed aliud atque aliud filij ejus humanâ suspicione, veracique submissione sentirent, nihil Ecclesia tota vel pars ejus in ipsa fide pateretur præjudicij. Arcanorum quippe mysteriorum integram fidem, non intelligentiam in hac vita Deus promisit Ecclesiæ. Vnde si rectissimam fidem Ecclesiæ de trium personarum distinctione in una divinitate credat & prædicet: sed nemo filiorum ejus modum assequatur, & propterea diversis opinationibus confligentur, & quædam dicant, quibus occultè fides ipsa quam tuentur, evertitur, nulla hæresis invidia in

A Ecclesiam cadit. Ita verò in plerisque capitibus doctrinæ accidit, in quibus ab Augustino Scholastici recessere. Nam & ipsi, & universa Ecclesia rectissimam fidem in Canonibus suis, & in precibus suis, ipsâque oratione Dominicâ quotidianâ protestatur, in quibus quicquid Augustinus de gratia & prædestinatione docuit, comprehenditur: sed quia vim eorum non attendunt, aut non intelligunt, hinc diversis opinionibus à se divulsi sunt, quibus inadvertenter fidem aliqui, quam Catholicè profitentur, interimunt. Sed quemadmodum in Sacramentorum administratione dici solet, quòd voluntas illa generalis faciendi quod Christus instituit, vel quod facit Ecclesia, corrigit latenter opiniones, quibus falsa, imò & hæretica de Sacramentorum formis opinantur: ita & hic fides immobilis, quâ credunt verum esse, quod in B Canonibus vel oratione ad Deum fusâ profitentur, corrigit falsas opiniones, juxta quas cum animi submissione sub tribunal Ecclesiæ, fidem explicant; ita ut inde nulla in animum credentem hæreseos labes cadat.

Quapropter nulla Scholasticarum opinationum vetustas quantocumque patrocinantium numero roborata, quibuscumque locis diffusa, quotcumque ætatibus propagata, fidem Ecclesiæ labefactat aut maculat; quæ queadmodum hujusmodi filios suos cum animi simplicitate in rebus obscuris opinantes aut errantes tolerare solet, donec eruditorum disputationibus, aut Conciliorum decisionibus veritas eliquetur: ita nulla opinionum vetustate terreri debet, aut impediri potest, quin istas eorum opiniones ad incudem revocet, & de novo examinet, utrum à veritate sibi à Deo tradita, & antiquitus à suis veracibus & probatissimis magistris doctâ deviaverint. C Si enim rectissimè ab Augustino dictum est: *Episcoporum literas quæ post Scripturarum Canonem vel scripta sunt, vel scribuntur, & per sermonem fortè sapientiorem cujuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Episcoporum graviorem auctoritatem, doctiorumque prudentiam, & per Concilia licere reprehendi, si quid in eis fortè à veritate deviatum est:* quantò magis Doctorum Scholasticorum opiniones, quæ salvâ non solum Ecclesiæ, sed etjam ipsorum-met fide, fortè à veritate deflectunt, ad illam eandem licebit fidem, quam in precibus suis, & in Synodalibus decretis, ore proprio sinceroque corde profitentur, reprehendendo revocare, & revocando reprehendere, ut quod animo & verbis cum tota Ecclesia ab eis creditur, etjam ab eis intelligentiæ sinceritate capiatur? Nemo igitur ab improbandis hujusmodi inveteratis opinionibus Ecclesiam vetustate terreat, quasi D propter temporis diuturnitatem, quâ in scholarum pulpitis familiares factæ sunt, irreprehensibiles esse debeant, si fortè liquidò constet, eas toties probatis ab Ecclesia sanctissimi Doctoris placitis refragari. Nam quemadmodum juxta Tertullianum, *Dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem cognominavit:* ita

Lib. 2. de bapt. cont. Donat. c. 3.

Tertull. lib. de veland. virg. c. 1.

ita non opiniones hominum diversorum diversas pro temporum vel rationum occurrentium varietate variantes; sed semel traditam à Patribus veritatem sequendam imperavit. Quam in hac materia de gratia & prædestinatione Patrem Patrum Augustinum tenuisse, ac docuisse, certi & securi sumus. *Viderunt ergò quibus novum est, quod sibi vetus est*: & quibus vetus esse videtur, quod reverà sibi novum est, ac semel traditâ pridem veritate posterius. Ille igitur etjam atque etjam volvendus ac revolvendus est, ut ex collatione cum antiqua veritate contrariarum opinionum novitas clareat, quibus dos Ecclesiæ antiquioris doctrinæ sinceritas, quam Augustinus asseruit, per humanarum ratiocinationum fucos obsoleta est.

Idem ibid.

Quòd si in istis controversijs me quispiam Doctorum recentiorum numerositate vel auctoritate premat, moveor quidem vehementer, sed mirum, si etjam sapienter. Si enim eruditioni eruditio comparanda est, non molestè ferant recentiores, si plus uni Augustino tribuatur, in purissimis literarum sacrarum fontibus, & abditissimis arcanorum divinorum recessibus, ingenio illo prodigioso, quod descripsimus, divinitus illustrato indaganti & asserenti, cui nemo non huc usque, nisi insigniter delirus aut superbus, fasces submisit, quàm Theologorum ipsius doctrinæ repugnantium quantumlibet numerosæ multitudini: qui si omnes in facies sese verterent, junctisque viribus contraherent, quicquid arte, animis, eruditione valent, vehementer mirarer, si vel unum ex illis, non dico sublimioribus, quos Episcopus scripsit, sed ex illis, quos Laicus à baptismo recens de libero arbitrio, de vera Religione, de moribus Ecclesiæ, aut alios paris profunditatis atque eruditionis arcanis principijs plenos exaravit, se scripturos pollicerentur. Non enim eruditionis profunditas ad arcana penetranda in multitudine astipulantium sita est: qui non, sicut suffragiorum numero, ita mentis acumine, unum semper superant. Nam quemadmodum Sol unus omnibus cœlestibus luminaribus præstat, unaque inter omnes ignes Luna minores emicat: ita gradus ingenij sublimioris ordinis, & illustratio divina exuberantior millenis millibus depressiorum ingeniorum, & radiorum decoloratiorum antecellit. Quòd si verò auctoritati auctoritas componenda est, unus est Augustinus instar omnium, loco omnium, supra omnes: à quo profectò solo in hoc argumento ipsi habent quicquid boni habent: & quicquid ibi ab ipso non habent, defœcatior esset fortè & felicior Theologia, si careret. Ad ipsum igitur confugiat quisquis in hisce quæstionibus errare nolit, ad ipsum ab omnibus quantumlibet numerosis provocet, ipsius vestigijs tanquam probatissimi Christianę militię ducis indivulsus insistat: qui multis rebellantium hæreticorum tropheis inclytus tandem & Massilienses subegit, Pelagianos prostravit, de humana Philosophia eis suffragante triumphavit. Dabunt veniam adversarij, si in illa controversia incomparabiliter magis uni credendum putetur, qui totius Ecclesiæ gratulationes & plausus de victoria parta meruit, quàm ijs, qui sibi de benigniore Ecclesiæ censurâ gratulantur.

FINIS.

CORNE-

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS

DE STATV NATVRÆ INNOCENTIS, SEV DE GRATIA PRIMI HOMINIS, ET ANGELORVM LIBER SINGVLARIS

PRÆFATIO.

DE natura hæresis Pelagianæ & Semi-Pelagianæ; de utriusque dogmatibus, diversisque statibus quos habuerunt, & vultibus quos ad fallendum incautos induerunt, multa in opere præcedente diximus: ut colubri isti tortuosi omnium oculis exponerentur. Deinceps ea, quantâ potuerit a nobis fieri curâ, pertractanda sunt, quæ Catholica doctrina, quatenus à S. Augustino, Prospero, & Fulgentio explicata fuit, & impiorum, Romanæque Ecclesiæ monumentis continetur, ad vitandos illos errores destruendosque tradit. Parum quippe prodest scire dumtaxat quid hæretici sentiant, nisi simul scias, quid in eorum sensu probandum aut improbandum sit. Et quia diversos humanæ naturæ status percurrimus, innocentis, lapsæ, reparatæ, & vires ejus in unoquoque ad benè operandum exploravimus, ut Pelagij sensum ac dogmata de singulis pernoscere possemus; ijsdem quoque vestigijs in ijs refellendis insistendum puto, ut probabilior sit ipsâ ejusdem ordinis generalis luce disputatio. Generalis dico, quia pari ferè modo statum naturæ innocentis, hoc est, primi hominis & Angelorum, statum lapsæ, statum puræ quem vocant, statum reparatæ per Christum, & vires quibus in unoquoque pollet, lustraturi sumus, & gratias quibus indiget ex Augustino tradituri. Hanc tamen adhibebimus prolixitati moderationem, ut magis rerum ipsarum connexionem atque ordinem spectaturi simus, quàm dogmatum ac dictorum Pelagij. Rerum enim naturâ perceptâ, quidquid multipliciter veritati contradicitur, uno intuitu quàm falsum sit, intelligitur. Ita nec dicemus superflua, nec eadem ad singula Pelagij dogmata cum tœdio legentium repetemus. Accedit, quod multa in Pelagianorum doctrina ita clarè repugnant Catholicæ doctrinæ, ut ab omnibus etjam Scholasticis uno ore damnen-

damnentur: quibus refutandis immorari supervacaneus hac tempestate esset labor.

Itaque mihi constitutum est non cum larvis mortuis vel profligatis luctari, ex quo forsan major eruditionis existimatio, quàm fructus nasceretur: sed illa potissimùm Pelagij sensa & pronuntiata ponderare, quæ à Recentioribus non satis videntur esse penetrata: quorum alia non intelliguntur, alia non putantur esse noxia, alia etjam sana judicantur: Quapropter quicquid in Augustini doctrina contra Pelagianos & Massilienses tradita à Recentioribus rectè intelligitur, eosque consentientes habet, intactum prætermittam: ut diutiùs in controversis, & præcipuè in enodando gratiæ actualis adjutorio hærere liceat.

CAPUT PRIMUM.

De creatione Adami in gratia & sanctitate.

Ut igitur à gratia status innocentiæ tam hominum, quàm Angelorum ordiamur, multa hîc silentio prætermittimus, quæ Scholastici studiosissimè disputant. Pauca solummodò capita tangemus, quæ magis ad intelligendum auxilium gratiæ, quo munitus fuit, spectare videbuntur. Ubi primò occurrit, utrum Adamus in statu gratiæ creatus fuerit? Quæ quidem quæstio à festinantibus ad actualis gratiæ adjutorium, de quo tota cum Pelagianis controversia fuit, præteriri quoque potuisset; nisi nonnulli Scholastici tum recentiores tum vetustiores, rem istam potius ex ratione, quàm traditione metientes, in dubium revocassent id de quo anteà Ecclesia non dubitavit. Nonnulli enim apertè asseruerunt, primum hominē sine gratia sanctificante cōditum fuisse, quam posteà tamen ante lapsum acceperit: alij quamvis veritatem ipsam fateantur, non tamen omnino certam putant: sed sine fidei periculo, imo sine temeritate posse contrarium asseri.

Sed principijs D. Augustini inhærendo, cujus doctrinam in hoc opere proponendam & explicandam suscepimus, & cui pręcipuè de ijs, quæ gratiam primi & secundi Adam spectant, credi debet, utpote à quo pœnè omnia, quę de rebus eò spectantibus in Concilijs & Ecclesiastica doctrina certa sunt, promanarunt, existimamus non posse in controversiam rem istā revocari; sed tanquam in Ecclesia definitam & fide certam debere supponi. Ille igitur ubique constanter sine ulla fluctuatione rem istam multis modis tradit.

Nam primò docet, naturam humanam sine vitio, sine culpa, salvam & incolumem esse à Deo conditam. *Creatus est* inquit *primus homo in natura sine culpa, in natura sine vitio.* Et sermone (Aug. serm. 11 de verb. Apost. c. 5.)

A decimo tertio: *Dominus Deus creato homini sine vitio temperantiam præcipere dignatus est.* Et in libro de natura & gratia: *Natura quippe hominis primitus inculpata, & sine ullo vitio creata est.* Et in eodem libro: *Si ille, qui hunc librum scripsit, de illa hominis natura loqueretur, quæ primò inculpata & salva condita est.* Et aliquanto antè: *Quis nescit* (hominem) *sanum & inculpabilem factum?* Quam doctrinā Catholicæ fidei esse, non est dubium. (Serm. 13. c. 3. — Lib. de nat. & grat. c. 3. — Ibid. c. 15. — Cap. 43.)

Iam verò culpa & vitium, quod ab illo primę conditionis statu prolabendo contraxit, & propter quod jam nullo modo sanus & salvus est, in eo maximè situm est, quòd gratiam illā sanctificantē amisit. Hoc est enim præcipuum vitium, & culpa ejus. Porrò salvum, sanum, sine vitio & culpa esse conditum juxta doctrinam sancti Augustini nihil est aliud, quàm Deo ita mente & voluntate esse conjunctum, ut non possit à Deo, à salute, à vita æterna separari.

B Nam, ut ait contra Pelagianos, quod alibi sæpè repetit: *A salute & vita æterna hominem nisi peccata non separant.* quod usque adeò verum est apud Augustinum, ut etjam infantes, si juxta Pelagij dogma, *sine vitio procreantur, hoc solum in se habentes, quod Deus condidit*, judicet illos non tantùm futuros in eo statu, *in quo Adam fuit ante prævaricationem*, utpote cui tunc *nullum malum vitiumque inerat, atque id solum in illo erat, quod Deus condiderat*; sed etjam frustra baptizari, & fieri Christianos. Nimirum quia jam sani sunt, salvi sunt, sine culpa & peccato sunt, gratiam Dei habent: quia nulla Augustino salus, nisi per gratiam. De quibus in recensione dogmatum Pelagij latiùs dictum est, & infrà uberiùs dicturi sumus. (Lib. 1 de pecc. merit. c. 24. — Lib. de pecc. orig. c. 14. — Vide lib. 3. de Hæresi Pelag. c. 19. usque ad 23.)

Secundò docet Augustinus, hominem sapientem esse à Deo conditum: non enim sine vitio conderetur, si cum stultitia conderetur, cùm, ut ipse dicit, *sit stultitia magnum vitium.* Itaq; generaliter dicit Augustinus: *Nemini dubium est, omnes homines aut stultos, aut sapientes esse.* (Vide & latè in libro de pura natura. — Lib. 1 retract. c. 14. — Lib. de util. credendi cap. 12.)

 Cui

A Cui sententiæ, cùm de Adamo suprà disputans contrarium asseruisse videretur, statuendo *mediam aliquam affectionem* esse posse inter stultitiã atque sapientiam ipsemet hoc explicat propter parvulos esse dictum; non propter eos, qui jam utuntur voluntatis arbitrio, qualis Adam fuit: atque ideo sine præjudicio istius generalis sententiæ, cõpendij potius causâ, hoc est, ne quæstionem illam prẹter propositum suum, & extra locum suum disputare cogeretur, quàm veritatis definiendę causâ à se esse prolatam. Iam verò sapientiam ipse intelligit & exponit eam, quâ quis in arce omnium virtutum constituitur, & à Dei charitate separari nullo pacto potest. Nam in eodem libro & loco de utilitate credendi, explicans quid sit illa sapientia, *Nunc autem*, inquit, *sapientes voco non cordatos & ingeniosos homines, sed eos quibus inest, quanta messe homini potest, ipsius hominis Deique firmissima percepta cognitio, atq; huic cognitioni vita moresq; congruentes.* Vnde mox: *Cui hominum virtus nisi sapientis animo præsto est?* Et aliquantò inferiùs: *Cùm enim sapiens sit Deo ita mente coniunctus, ut nihil interponatur quod separet: Deus enim est veritas; nec ullo pacto sapiens quisquam est, si non veritatem mente contingat; negare non possumus, inter stultitiam hominis, & sincerissimam Dei veritatem medium quiddam interpositam esse hominis sapientiam?* Et ne quis adhuc Augustinum existimet intelligere humanam quandam & Philosophicam sapientiam, in libris de libero arbitrio se aperuit: *Cui non appareat, hunc esse (stultum) in quo mens summam potestatem non habet.* Et mox de sapientibus: *hos sapientes voco, quos veritas vocari iubet, id est, qui regno mentis omni libidinis subiugatione pacati sunt*: scilicet propter conjunctionem cum æterna Dei veritate, quam facit amor. Vnde in eisdem libris alibi: *sapientia non est ab illo qui illuminatur, sed ab illo qui illuminat*, videlicet *æterno lumine sapientiæ* Deo. Nam hoc exponens: *His omnibus melius (est homo) cum æterno lumine sapientiæ beatus est.* Et continuò adhuc clariùs exponens, qualem intelligat sapientiam, cùm qua primum hominem esse conditum sentit (etsi illo loco non asserat, sed disputet) superbiam docet avertere à sapientia; stultitiam verò & obscuritatem sequi ex aversione à lumine sapientiæ: *Dum ille, cui bonus est Deus, sibi ipse vult esse bonum suum, sicuti sibi est Deus* Et in libro sequenti definitivè sæpiùs repetit, sapientiam nihil esse aliud, nisi *veritatem, in qua cernitur & tenetur summum bonum*; summo autem bono *assecuto & adepto, beatus fit quisque*. Quæ certissimum est, sine gratia habituali non posse perfici. Quod alibi declarans, *Postremo est*, inquit, *septima ipsa sapientia, pacificans totum hominem & suscipiens similitudinem Dei*

Lib. 3. de lib. arbit. c. 24. Lib. 1. Retract. c. 24. — Lib. de util. cred. c. 12. — Cap. 15. — Lib. 1. de lib. arbit. c. 9. — Lib. 3. c. 24. — Ibid. — Lib. 2. de lib. arbit. c. 9. — Lib. 1. de ser. Domin in mõt. c. 3.

Tertiò, frequenter docet Augustinus Adamum à Deo conditum esse justum & bonum: *Adam factus est homo. potuit esse aliud quàm factus est; factus est enim iustus & potuit esse iniustus.* Et alibi: *Ecce bonus factus est homo, & per liberum arbitrium factus est malus.* Et sermone decimo quarto: *A Deo bona est instituta natura.* Nulla verò apud Augustinum est justitia, nisi quam Deus per gratiam tribuit, ita ut sexcenties repetat, justitiam Dei, seu quæ homini ex Deo est, veram esse justitiam: Iustitiam verò hominis aliam nomine justitiæ esse superbiam. De quibus alibi erit dicendi lòcus.

Serm. cont. dictum Maximi in append. — Serm. 11. de verb. Apost. c. 2. — Ibid.

B Quartò, sæpissimè docet Augustinus, primum hominem conditum esse rectum à Deo: *Adam*, inquit, *Deo suo, à quo erat conditus rectus, nullo prorsus vitio depravatus astabat* Et in libris de Civitate Dei: *Quæ* (prælia) *nusquam & nunquam essent, si natura nostra, sicut recta creata est, permaneret.* Quam doctrinam creberrimè alijs in locis repetit, & ex Scripturis hausit, quæ disertis verbis dicunt: *Solummodò hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum.* Rectitudo autem creaturæ rationalis Augustino nihil est aliud, nec verò secundùm ipsius principia aliud esse potest, nisi voluntas bona seu recta: nec ista aliud, nisi amor æternæ rectitudinis, hoc est amor Dei, sive charitas. Quod ipse tradit multis locis: *Fecit Deus*, inquit, *sicut scriptum est, hominem rectum, ac per hoc voluntatis bonæ. Non enim rectus esset, bonam non habens voluntatem. Bona igitur voluntas opus est Dei: cum ea quippe ab illo factus est homo.* Et infrà: *Cur non permitteret, ut ab illo primus homo, qui rectus, id est, bonæ voluntatis creatus fuerat, tentaretur?* Bonam autem voluntatem non esse aliud, quàm charitatem Dei, sæpissimè expressis verbis docet. Nam paulò ante quàm rectum Adamum, id est, bonæ voluntatis conditum esse tradidisset, ita dixerat: *Cuius propositum est amare Deum, & non secundùm hominem, sed secundùm Deum amare proximum, sicut etiam seipsum, procul dubio propter hunc amorem dicitur voluntatis bonæ, quæ usitatius in Scripturis sacris charitas appellatur.* Et contra Pelagianos: *Quasi verò aliud sit bona voluntas, quàm charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo.* Ex quo manifestum est, Augustinum tenere tanquam Scripturæ attestatione certissimum, quòd homo primus in gratia, hoc est, charitate Dei conditus fuerit. Et hinc est quod alibi dicit: *Hoc agit spiritus gratiæ, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus instauret in nobis. Vitium quippe contra naturam est, quod utique sanat gratia.* Et mox: *Quâ gratiâ in interiore homine renovato iustitia scribitur, quam culpa deleverat* Et hanc inscriptionem ejus quod ibi per imaginem Dei, cùm crearentur, impressum est, vocat justificationem.

Lib. 1. oper. Imperf. n. 46. — 22. de Civit. c. 23. — Ecclesiast. 7. — Lib. 14. de Civit. c. 11. — c. 27. — Lib. 14. de Civit. c. 7. — Lib. de grat. Christi c. 21. — C — Lib. de spirit. & litt. c. 27. — Ibid.

Ex hoc porrò principio, quòd Adam rectus, seu bonæ voluntatis, creatus fuit, & abesset omnis miseria, quæ malæ voluntatis est pœna, consequenter sequitur, primum hominem beatum esse conditum. Quod ipsum Augustinus velut consectaneum isti doctrinæ tradit. Nam cùm ipse bonam voluntatem alibi definivisset esse voluntatem, qua appetimus rectè honestèq; vivere, & ad summam sapientiam pervenire, mox infert, eum qui tali voluntate fruitur, atque gaudet, eamque magni facit, omnes possidere virtutes; *planèque beatum esse hominem dilectorem bonæ voluntatis suæ.* Nam, inquit, *hoc gaudium, quod huius boni adeptione gignitur, cum tranquillè, & quietè, & constanter erigit animum, beata vita dicitur: nisi tu putes aliud esse beatè vivere, nisi*

D — Lib. 1. de lib. arbit. c. 12. — Ibid. c. 13.

re, *nisi veris bonis certisque gaudere.* Et hinc est A quod toties Augustinus inculcat, primum hominem in beata vita fuisse constitutum; nempe ipsâ conditione, & creatione suâ. Hanc porro doctrinam suam de bona voluntate, sive charitate, unde cuncta præcedentia dependent, ita constanter tenuit Augustinus, ut non vereatur eam certissimæ fidei dogma nominare; utpote quod ex Scripturis, & Ecclesiæ sensu manifestissimè hauriatur: *Quamquam*, inquit, *credamus hominem tam perfectè*, id est, in sublimitate sapientiæ, ut præcesserat, *conditum à Deo, & in beata vita constitutum, ut ad ærumnas mortalis vitæ ipse inde propriâ voluntate delapsus sit; tamen hoc cùm firmissima fide teneam, intelligentiâ nondum assecutus sum.* Et hoc quidem tantâ asseverantiâ asseruit jam statim initio conversionis suæ, utpote ex Ecclesiæ doctrina haustum, quod & senex retractando librum illum suum intactum reliquit, & in alijs libris perseverantissimè docuit. Nam hinc & illud est in Epistola 106. adversus Pelagianos edita, cum quibus ibi vehementissimè disputabat, utrum homo suis viribus posset sibi justitiam, Deo non adjuvante, parere: *natura humana etiamsi in illa integritate, in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuvante, servaret.* Vbi per *integritatem*, in qua natura humana condita est, maximè omnium intelligit, illam humanæ mentis integritatem, hoc est, illam justitiam, seu sanctitatem, quâ casto amore adhærebat Deo; quam ipse sæpenumerò testatur Adamo in sua conditione esse collatam, ut jam ex ipso multis modis audivimus. Nam ab ipsa integritate, juxta Augustini doctrinam, tota reliqua naturæ integritas fluxit, & citra illam omnis alia parvi momenti est, & juxta ordinatissimam justissimamque Dei legem neq; esse neq; permanere potest. Vnde de hac ipsa mentis integritate intelligitur id quod adjicit; *nullo modo seipsam creatore suo non adiuvante servaret;* nempe in illa ipsa mentis integritate, hoc est, justitia. Nam adjutorium Dei quod ad conservationem primi hominis sæpè Augustinus tanquam necessarium postulat, semper intelligitur adjutorium gratiæ ad perseverandum in bona voluntate, seu justitia, prout fusè ex ipso mox tradituri sumus. Vnde de eadem illa integritate justitiæ, in qua vera salus hominis constituta fuit, intelligitur & id quod statim sequitur: *Cùm igitur sine Dei gratia salutem non posset custodire, quam accepit*, hoc est, integritatem, in qua condita est; quid enim aliud salus hominis, quàm ejus integritas? Quam salutem non solum acceptam, sed in conditione acceptam, disertis verbis ad Laurentium scribit: *Etiam primum hominem Deus in ea salute, in qua conditus erat, custodire voluisset &c.* De eadem intelligitur & id quod sequitur: *Quo modo sine Dei gratia potest reparare quam perdidit?* Nam hoc in Pelagianam hæresin, quam ibi impugnabat, intortum est, quæ sine adjutorio gratiæ Dei sentiebat hominem posse justificari, & ita salutem raparare, quam perdidit. Nam salutem partis inferioris tantùm abest ut Pelagiani vellēt ab homine sine gratia reparari, ut potius nunquam homini primo collatam esse sentirent; imò concupiscentiam & in cœlum resuscitatis corporibus ingerere velle viderentur, ut alibi latiùs demonstravimus. Et ista quidem Augustini doctrina tantoperè placuit Ecclesię, ut illam ijsdem omninò verbis ex Augustino sumptis in Concilio Arausicano Canone expresso sanxerit, & velut Catholicæ fidei dogma muniverit: ut multùm mirandum sit, quo pacto Scholastici rem istam in dubium revocaverint. Sic enim loquitur Concilium Arausicanum: *Natura humana etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuvante, servaret. Vnde cum sine gratia Dei salutem non possit custodire quam recepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit?* Qui Canon contra Pelagianos, integritatem salutemque justitiæ conservari sine B gratia Dei, imò reparari posse statuentes, conditus est. Vnde conformiter isti doctrinæ Synodus Tridentina, Scripturarum, & sanctorum Patrum, ac probatissimorum Conciliorū testimonia, & ipsius Ecclesiæ judicium & consensum secuta dicit: *Siquis non confitetur primum hominem Adam, cùm mandatū Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse.* Nam Concilia, & Scripturæ, quas Concilium Tridentinū se dicit sequi, non aliter indicant constitutum in sanctitate, quā quando factus & creatus est. Illud enim, quod afferunt Scholastici, de rectitudine quadam naturali per virtutes morales, & hujusmodi, in quibus Adamus cogitari posset cōditus, non Ecclesiæ, sed quorundā Philosophiæ magis, quàm Scripturis, & Ecclesiasticæ doctrinæ inhærentium sententia est; qualis homo jam olim à Philosophis, & posteà à Pelagianis inter Christianos introductus est. Sed ab Ecclesiastica doctrina tale commentum remotissimum est, & in Augustini scriptis inauditum: C qui usq; adeò in veri Dei lumine & sanctitate primum hominem creatum esse sentit, ut illum Apostoli locū tractans: *Renovamini Spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui renovatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creavit eum*, confidenter dicat, Apostolum *satis ostendere, ubi sit homo creatus ad imaginem Dei, quia non corporis lineamentis, sed quadam forma intelligibili mentis illuminatæ.* Ita videlicet, ut hoc ipsum esset Adamo fieri, quod à Deo illuminari: *Fecit*, inquit, *Deus hominem ad imaginem Dei, quia & ipsa natura scilicet intellectualis est, sicut & illa lux* (scilicet Angelica) *& propterea*, *hoc est ei fieri, quod est agnoscere verbum Dei.* Et paulò pōst: *Quia verò & ipsa creatura rationalis est, & ipsa eadem cognitione perfecta est. Sicut enim post lapsum peccati homo in agnitione Dei renovatur, secundum imaginē eius, qui creavit eum: ita in ipsa agnitione creatus est, antequam delicto veterasceret, unde rursus in eadem agnitione renovaretur.* Vbi agnitionem suo more D vocat illam agnitionem Dei, quæ fit per verā cœlestemq; sapientiam, hoc est, per luminosissimam charitatem: Et hoc est Augustino in Dei agnitione renovari, per inscriptionem scilicet

Marginal notes: Vide lib. 14. de Civit. c. 10. lib. 2. de nupt. c. 14. & alib. & alibi. — Lib. 1. de lib. arb. c. 11. in fine. — In Enchyrid. c. 106. — Concil. Arauf. c. 19. — Sess. 5. — Coloss. 3. — Lib. 3. de Genes. ad litt. c. 20. — Ibid.

scilicet legis Dei in corde credentium, ut suprà ex libro de Spiritu & littera attigimus. *Vide c. 27. & 28 lib. de Spir. & litt.*

Unus tantùm est difficilis locus, qui huic Ecclesiæ & Augustini doctrinæ, quamvis constanter ab eo assertæ, opponi posse videatur. Nam tractans illum Scripturæ locum; *Insufflavit in faciem ejus spiraculum vitæ*; *Genes. 2.* docet eo significari, quòd flatus Dei animum operatus sit: & mox adjungit: *Nondum tamen spiritalem hominem debemus intelligere, qui factus est in animam viventem, sed adhuc animalem. Tunc enim spiritalis effectus est, cùm in paradiso, hoc est, in beata vita constitutus præceptum etiam perfectionis accepit, ut verbo Dei consummaretur.* *Lib. 2. de Gen. cont. Manich. c. 8.* Ubi significare videtur, hominem ante esse conditum; posteà verò cùm in paradiso collocatus fuit, gratiâ spiritus esse perfectum.

Sed qui benè loci circumstantias ponderaverit, facilè videbit illis verbis: *Nondum*; & : *Tunc enim spiritalis effectus est &c.* non significari ordinem rerum gestarum, quasi illæ tempore se consecutæ fuerint; sed ordinem narrationis, & quibus quidque verbis insinuatum fuerit: Hoc vult igitur Augustinus illis verbis, *Insufflavit &c.* nondum significari quod homo spiritualis fuerit; sed hoc potiùs indicari nomine paradisi, quo, ut statim dicit, ipsa beatitudo hominis figuratè significata est. *Ibid. c. 9.* Nam sicut diversis Dei operationibus se mutuo saltem naturæ ordine consequentibus natura condita, & gratia infusa fuit: ita nihil mirum, si separatim illa quoque narrentur, & diversis rebus figuratè significentur. Et hæc de Adami sanctificatione dicta sint: quorum veritas longè luculentiùs & immobiliùs constabit ex ijs, quæ juxta S. Augustinum inferiùs de statu puræ naturæ tribus libris dicturi sumus.

Tametsi verò non sit hîc nobis de Angelis disputatio, de quibus nihil contra doctrinam Ecclesiasticam à Pelagianis motum fuit: quia tamen de bene agendi adjutorio, de quo infrà, necessariò multa dicenda sunt, eademque est omnino in Angelis & homine innocente ratio; breviter hoc addendum est, idem juxta D. Augustini doctrinam de Angelorum, quod de hominis creatione esse sentiendum. Videlicet, etjam Angelos sive bonos sive malos, in sanctitate & justitiâ, hoc est, in divinæ charitatis gratiâ esse conditos. Unde post nonnullam disputationem definitivam fert sententiam: *Et istam* (bonam voluntatem) *quis fecerat, nisi ille qui eos cum bona voluntate, id est, cum a nore casto, quo illi adhærent creavit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam. Unde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est.* *Lib. 12. de Civit. c. 9.* Et statim docet, non ad solos sanctos homines pertinere, verum etjam *de sanctis Angelis posse dici, quod charitas Dei diffusa sit in eis per spiritum sanctum, qui datus est eis.* *Ibid.*

CAPUT SECUNDUM.

Quis status inferioris partis respectu superioris.

CUM igitur iste esset status mentis hominis respectu Dei, ut Deo Creatori suo, ultimoque suo & omnium creaturarum fini castissimo amore cohæreret, ex quo fiebat, ut divinæ sapientiæ omniumque virtutum, quæ in animo rationali sedem suam habent, particeps fieret, rectus ordo videbatur postulare, ut huic tam connaturali hominis bono, propter cujus possessionem creatus, & in cujus conservatione salus ejus constituta est, nihil in ipso homine à Deo creante fieret, sive in animo, sive in corpore, quod eum ab illa sui creatoris & salutis, & veri totius sui boni possessione, & fruitione retorqueret, ac divelleret. Hinc corpus pariter & animum suâ quemq; integritate vestivit, ut sine pacis illius supernæ interpellatione, animus menti, corpus animo summâ facilitate, profundâ tranquillitate servirent. Primùm igitur de reliquo animi statu, posteà de corpore pauca dicturi sumus.

Animum igitur primi hominis sine omni concupiscentiali motu creatum esse, certissima Augustini & veræ Catholicæ Ecclesiæ doctrina est, adversus illum errorem Pelagianorum, quo docebant, libidines illas, sive concupiscentias, sive cupiditates, quibus in hac vita jugiter perturbamur ac tentamur, & ad vitia quælibet sectanda propellimur, humanæ naturæ concreatas esse: de quo multa in recensendis Pelagianorum erroribus diximus. Inter illas libidines turpissima quidem illa est, quæ ad lasciviam carnis incitat, sive animum, sive simul & corpus; sed non est sola: in omnibus enim bonorum creatorum cupiditate, & peccatorum generibus, locū habent. Nam quemadmodū ad concubitū, ad odoranda, ad gustanda, ad audienda, ad videnda voluptuosa impetu quodā concupiscentiali & voluptuario provocamur; ita & ad invidendum, superbiendum, blasphemandum: nec est ullum omninò boni creati genus, ad quod non similis concupiscentialis instinctus possit & soleat aliquando exardescere, & ad consensum peccati impellendo, antecedere. Adversus istum igitur Pelagianorum errorem asseverantissimè semper August. docuit, naturam humanam in suæ procreationis exordio immunem & liberam ab hujusmodi concupiscentijs productam esse, easque Deo vindicante, peccati primi merito emersisse. Hinc illud in libris de Civitate Dei: *Hoc itaq; tam leve præceptum ad observandum, tam breve ad memoriâ retinendum, ubi præsertim nondum voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis posteà subsecutum est &c.* *Lib. 14. de Civit. c. 12.* Et in eodem libro inferiùs: *Hæ igitur partes* (ira atque libido)

in para-

Ibid. c. 19. *in paradiso ante peccatum vitiosa non erant. Non* A *enim contra rectam voluntatem ad aliquid movebantur, unde necesse esset eas ratione tanquam frenis regentibus abstinere. Vnde quòd nunc ita moventur, & ab eis qui temperanter & iustè & piè vivunt, alias facilius, alias difficiliùs, tamen cohibendo & refrenando modificantur, non est utique sanitas ex natura, sed languor ex culpa.* Hinc illud in ultimo adversus *Lib. 1. cont. Iul. op. imp. f. 96.* Iulianum opere: *Hæc ducebat B. Gregorius &c. volens exponere, vel potiùs quæ nota sunt admonere, in quali quantoque certamine cum vitijs interioribus propter corpus quod aggravat animā, cōstituti sint sancti. Quod certamen utiq; non fuisset in illo beatæ pacis loco, id est, in paradiso deliciarum, si nemo peccasset.* Et *Ibid. f. 97.* aliquanto pòst: *Actio pia est in hac vita Deum colere, & eius gratiâ contra vitia interna pugnare, eisque ad illicita instigantibus, cogentibusque non cedere &c. In paradiso autem, si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia; quoniam permansio felicitatis esset, vitia non habere.* Hinc illud in li- B bro de correptione & gratia: *Ille vero* (primus *c. 11.* homo) *nullâ tali rixa à seipso adversus seipsum tentatus atq; turbatus, in illo beatitudinis loco suâ secum* *c. 12.* *pace fruebatur.* Et inferiùs: *Tales vires habebat eius voluntas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex seipsa concupiscentialiter resistebat.* Quam doctrinam tanquam Catholicā sexcenties in suis operibus adversus Pelagianos editis repetit, & adversam velut Pelagianæ surculum damnat. Hauserat suam ex Scripturis sacris, quæ manifestè vitia ista ex peccato processisse declarāt. Nam cùm dixisset primos homines ante peccatum fuisse nudos, & non erubuisse, postquam peccassent, narrat oculos eo- *Genes. 2. & 3.* rum apertos: *cùmq; cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata,* quibus pudenda velantur. Qua narratione significatur, primos parentes nullos pudendos concupiscētiæ motus in sua nuditate sensisse: post peccatū vero eosdem illos sentiendo erubuisse: quemadmodum communis Patrum, adeoque C omnium Christianorum fidelium sensus est. Vnde Augustinus adversus Iulianum, qui per peccatum nihil pudendæ novitatis in partibus illis corporis ortum esse sentiebat: *Ego verò non* *Lib. 5. cont. Iul. c. 2.* *à pictore inanium figurarum, sed à scriptore divinarū litterarum, quia illi primi homines nudi erant, & non confundebantur. In quibus absit ut tanta innocentia tam impudens esset: sed nondum inerat, quod puderet: Peccaverunt, attenderunt, erubuerunt, operuerunt; & adhuc clamas: Nihil illic indecens nonnumquam senserunt. Hanc planè impudentiam tuam nimis incredibilem, absit ut dicam, nullus te Apostolus aut Propheta, sed nec pictor docuit aut Poëta.* Et paulò pòst: *Adam & mulier eius, qui nudi erant ante* *Ibid.* *peccatum, & non confundebantur, mox ut peccaverunt, quas partes corporis amicierunt, perizomatum nomine satis expressum est. Videmus quid texerint, nimia insipientia est adhuc quærere, nimia impudentia adhuc negare, quid senserint. Nam tu quoq; cùm obstinatissime contradicas, usque adeo indicasti, nihil aliud humanis occurrere sensibus, nisi concupiscentialē motum erubescentes illos homines in genitalibus tegere voluisse, ut perizomata erigere ad latera conareris:* Quo Scripturæ loco frequenter Pelagianos libidinem in paradisum inducere molientes expugnat. Eadem verò prorsus est & cæterarum cupiditatū ratio. Vnde & illas generatim non nisi ex peccato promanasse, ex alio Apostoli loco docet, ubi concupiscentiam sæpiùs *peccatum,* *Ad Rom. 7.* & *peccati legem* vocat. Nimirum ea de causa, *Lib. 1. de nup. c. 23.* inquit Augustinus, *quòd & peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit.* Vel ut alibi dicit: *Eam* *Lib. 2. cont. Iul. op. imp. f. 449.* (Apostolus) *peccati nomine appellat, quia & de primo peccato originem ducit, & quisquis eius motibus ad illicita consentiu, peccat.* Vbi sub cōcupiscentia, sicut & Apostolus Iacobus, omnem omnino libidinem comprehendit, *quæ cum conceperit parit peccatum,* seu, cui consensum adhibendo peccamus: quam idcircò juxta mentem Apostoli, quem allegat, nihil aliud esse dicit, quàm *desiderium peccati.* Vnde istam de concupiscen- *Lib. de perf. iust. c. 6.* tiæ origine doctrinā Augustini Synodus Tridentina faciens suam: *Hanc,* inquit, *concupiscen-* *Sess. 5. can. 5.* *tiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit: sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrariū senserit, anathema sit.* Si ex peccato est, ante peccatum igitur nusquam fuit.

CAPVT TERTIVM.

Vtrùm fuerint in homine primo innati & intensi appetitus excellentiæ & laudis, & superbiæ tentationes, ut quidam volunt.

QVÆ doctrina cùm tam sancta, tam A primæ conditionis decens integritatem, tam in Scripturis, Concilio, & Augustino fundata sit, ut ejus veritate Pelagiana hæresis debellata, & mole oppressa sit, mirum profectò est, quòd quidam recentiores minùs perspectam habendo erroris Pelagiani virulentiam & latitudinem, ab istius doctrinæ norma discesserunt. Nam quidam *Molina in Concord. disp. 4.* eorum dicit, hominem Deo juvante potuisse se continere ab omni peccato, cùm *nullas alias tentationes haberet, præter eas, quæ extrinsecus inferrentur, & præter innatum appetitum excellentiæ & laudis, quō ad voluntatem & intellectum; quæ omnia in tanta tranquillitate passionum, tanquam præclaris donis præditus facile poterat superare.* Vbi significat innatis superbiæ motibus hominem potuisse tentari; illa est enim, quæ excellentiæ & laudi inhiat; sed eos facile superare potuisse, Nihil enim superatur, nisi quod pugnando resistit. Alius Molinæ vestigia secutus audet & dicit: *Amorem ex-* *Cor. à Lapid. in Genes. f. 46. Col. 2.* *cellentiæ in natura integra & perfecta intensissimum fuisse*: & hoc imponit Augustino, tanquam

tanquam doctrinam illam libro undecimo de Genesi ad litteram capite quinto, & libro decimo quarto de civitate Dei, capite decimo tertio tradidisset, cujus in ijs locis nullũ prorsus vestigium est. Hinc alij ulteriùs progressi, & conclusiones ex isto principio deducentes dicunt: In statu innocentiæ ex objectis spiritualibus esse potuisse gravissimam tentationem superbiæ, quæ sola superaret omnes quæ nunc sunt; & ideo plures homines fuisse damnandos, quàm salvandos. Alius paulò timidior fatetur quidem nec majorem tunc, neque æqualem superbiæ tentationem futuram, atque ea est quam nunc patimur; aliquam tamen futuram fuisse judicat, dum dicit: *Hæc ergo tentatio superbiæ non multum impediret tunc possibilitatem non peccandi contra legem naturæ*: significans aliquantulùm fuisse impedituram. Et alibi de Angelis loquens, in quibus eadem vel major est ratio: *Fortasse etiam illis*, inquit, *fuit necessarium, gravem aliquam tentationem contra supernaturalia opera & præcepta tunc vincere. Inferiores enim omnes à supremo contra Dei honorem & obedientiam sollicitati sunt: ipse vero supremus Angelus à propria excellentia & pulchritudine abstractus fuit & illectus*; ubi gravitas tentationis per excellentiam, & per eam abstrahi & illici (quibus Apostolus verbis utitur ad exprimendum concupiscentialis tentationis modum) indicare videntur id quod Molina & alius dixit, primum hominem naturali & intensissimo illo excellentiæ appetitu graviter fuisse tentatum. Idcirco enim distinguit exteriorem supremi Angeli sollicitationem ab abstractione ipsius per propriam excellentiam: ut videlicet ita duplex tentationis modus, quem Molina protulit, distingueretur, unus per ea, *quæ extrinsecus inferrentur*; alter per *innatum appetitum excellentiæ & laudis*.

Ioan. Vincẽt in relect. de gratia Christi.

Franc. Suar. lib. 1. de grat. c. 25. n. 9.

Lib. 10. de grat. c. 9. n. 8.

Fundamentum hujusce doctrinæ non est aliud, nisi Philosophia, & miseriarum nostrarum experientia, ex quibus omnes pœnè hallucinationes recentiorum in materia de gratia & prædestinatione fluxerunt. Sicut enim nunc experiuntur homines motus quosdam indeliberatos omnibus peccatis & voluntatis motibus prævolare, ita etiam in statu innocentiæ factum esse, Philosophiâ suffragante, concludunt: *Ex contemplatione rei valdè amabilis*, inquit Molina, *& quam multùm refert adipisci, naturaliter consurgit in voluntate motus quidam, quo voluntas ad illam afficitur: qui motus non est volitio, sed affectio voluntatis ad illam rem, à cuius bonitate quasi tangitur, & allicitur ad volendum eam. Neque hic motus solùm in hominibus solet antecedere volitionem, sed etiam in Angelis. Priùs namque tempore vel naturâ fuit, Luciferum ad id affici voluntate, quod per superbiam obtinere voluit, quam per voluntatem illud vellet, contra legem Dei. Sicut prius etiam fuit, Evam affici ad pomum vetitum, ad quod Scriptura Geneseos 3. solis innuit illis verbis: Vidit mulier quod bonum esset &c.* Eodem argumento jam olim utebatur Iulianus adversus Augustinum, cum concupiscentiam istam eandem pomi vetiti, totumque cæterarum agmen in paradisum

Molina in conc. q. 14. a. 13. disput. 45.

A introducere conabatur, ut peccati originalis labem tolleret. *Hanc autem voluptatem & concupiscentiam ante peccatum in paradiso fuisse, res illa declarat, quia ad delictum via per concupiscentiam fuit, quæ cum pomi decore oculos incitasset, spem etiam iucundi irritavit saporis &c.*

Iulian. apud Aug. lib. 1. oper. imper. f. 100.

Sed juxta castissimam illam Augustini & Tridentinæ Synodi doctrinam omnino dicendum est, nullos omnino neque parvos neque magnos excellentiæ aut laudis, aut superbiæ motus atque tentationes præter externas ante omne peccatum esse potuisse. Si enim aliqua quantulacunque tentatio superbiæ ex innato appetitu excellentiæ & laudis, quæ etsi non multùm impediret, impediret tamen, esset, ut ille dicit *superanda*, vel ut iste, *vincenda*, nulla omnino causa est, cur non totum concupiscentiarum cæterarum exercitum in eis ante peccatum militasse fateamur, quem illi primi homines pugnantem resistentemque vicerint at-
B que superaverint. Superbiæ enim tentatio ex illo innato excellentiæ appetitu promicans, omnium est gravissima, subtilissima, virulentissima; cujus comparatione cæteræ vix calones respectu Triariorum dici debent, prout viri spirituales confitentur. Quod si illa non repugnet illius perfectioni status, aliæ profectò multò minùs repugnabunt: & si innatus & intensissimus excellentiæ appetitus ibi esse potuit, cur non & voluptatis, & scientiæ, & cæterorum bonorum, ad quæ jam, naturâ nos similiter instigante, propendemus? Quod quidem Molina non magnopere videtur abhorrere, sed palàm nos principijs suis eò ducere. Verum hoc nullo pacto admitti posse, ex ijs, quæ suprà diximus, utcunque manifestum est. Et sanè si doctrina ista recentiorum vera est, omnino necessarium est, plura quam duodecim principia, quibus Augustinus utitur ad tuen-
C dam primi status libertatem, & justitiam Dei, & Adami gratiam, & Angelorum perseverantiam, & peccatum originale, & gratiam Christi, & Salvatoris necessitatem, & concupiscentiæ malitiam, & bene vivendi ex illa difficultatem, &c. ut uno verbo dicam, universos labores ejus adversus Pelagianos, totamque gratiam crucis Christi funditus corruere: ut contra contentiosos facilè esset ostendere. Sed quia operosum esset, & importunum, & præposterum, ista omnia hîc intrudere, de quibus in sequentibus ex professo disputandum est, præsenti loco ex proposito satis fuerit, Augustini doctrinam, quâ generaliter omnia interna incentiva vitiorum in primis hominibus perimuntur, & præcipua Pelagiani erroris fundamenta subversa sunt, ex ijs quæ diximus, percepisse. Quòd si cui scrupulus aliquis de Augustini mente relictus fuerit, ex alijs apertissimis ejus locis poterit esse liquidis-
D sima.

Vide fundamenta hujus doctrinæ fusè tractata infra totis tribus libris de statu puræ naturæ.

Cùm enim Iulianus asseruisset, eo ferè modo, & fundamento, quo recentiores isti, naturalem fuisse etiam in paradiso omnium sensuum voluptatem, hoc est, naturalem ibi fuisse appetitum, non tantùm excellentiæ & laudis,

sed etjam cæterorum bonorum, quibus naturaliter sensus afficitur (ut satis apertè etjam Molina profitetur) atq; ideò per illum naturalem appetitum seu concupiscentiam Adamum fuisse tentatum, ita ut pomi decore oculos incitando, & spem jucundi irritando saporis via ad delictum per concupiscentiam illam naturalem fuerit, vide quantâ acrimoniâ adversùs eum, & adversùs commentum istud Pelagianum Augustinus invehatur: *Quid est ergò quod loqueris, nesciens quid loquaris? Ergòne & in paradiso ante malesuada venena serpentis, ante corruptam sermone sacrilego voluntatem, illa, quæ tibi libido jam fuit? Et quod intolerabilius dicitur, ad malum provocabat, & mala non fuit? Et videbant illi homines fructum ligni prohibiti, & concupiscebant: sed ut non manducarent, concupiscentia spiritus carnis concupiscentiæ repugnabat? Et vivebant in loco illo tantæ beatitudinis non habentes in se ipsis pacem mentis & corporis? Non usque adeò demens esse si ista credatis: non usque adeo impudentes ut ista dicatis.* Ecce hujusmodi affectus voluntatis in hominibus innocentibus antequam pomum vetitum comedere vellent, credere, dementiam Augustinus vocat; hoc ipsum verò dicere, impudentiam. Quanto fremitu insurgeret, si audivisset Iulianum intensissimos & innatos appetitus excellentiæ & laudis, gravissimasque superbiæ tentationes à propria excellentia & pulchritudine pullulantes, quæ mentem & abstraherent & illicerent, quæ possibilitatem non peccandi impedirent, essentque vincendæ atque superandæ, in illum locum humanæ vel Angelicæ felicitatis inducere! Non enim quia boni corporalis ille appetitus seu libido fuit, eam tantoperè exhorret Augustinus; sed quia boni cujuscumque creati appetitus fuit, quo non peccandi possibilitas quoquo modo resistendo impediebatur, cujus tentationis gravitas esset qualicunque pugnâ superanda. Hinc est enim quod constantissimè semper omnem omninò appetitus cujuscunque motum, qui quovis modo resisteret rectæ voluntati, ab illo statu tollit: *Nihil*, inquit, *illis concupiscentialiter resistebat. Permansio felicitatis esset, vitia non habere*; hoc est, non habere motus qualescunque, sive excellentiæ, sive laudis, sive alterius boni, qui deberent voluntate adversus eos pugnante frenari. Et alibi: *Nec aberat quicquam, quod bona voluntas adipisceretur; nec inerat quod carnem animumve hominis feliciter viventis offenderet.* Hinc est quod passim tradit, summam illius felicitatis fuisse tranquillitatem & pacem: *In natura hominis ante peccatum pacem decebat esse, non bellum.* Et alio in loco: *In tota anima & toto corpore conditorem habeo pacis Deum: quis in me seminavit hoc bellum?* Et rursum: *Absit ut illa pax animi & corporis haberet aliquid, propter quod adversus seipsam prima hominis natura pugnaret.* Et in libris de Civitate Dei: *Summa in carne sanitas, in anima tota tranquillitas.* Hinc summam ibi futuram fuisse benè vivendi facilitatem ubique asserit: quod nullo modo verum esse potest, si intensissimus ibi fuisset excellentiæ & laudis appetitus, vel tanta gravitas tentationum inde surgentium: *Non fuit*, inquit, *in tanta felicitate, in tanta non peccandi facilitate.* Et rursum: *Ut dignè tanta bonitati & bene vivendi facilitati, perseverandi committeretur arbitrium.* Et alio in loco: *Concors* (erat in paradiso) *mentis corporisque vigilia, & mandati sine labore custodia.* Tantum abest, ut gravissimas ibi superbiæ tentationes vel suspicari auderet. Hinc nullam omninò fuisse tentationis cujuscunque gravitatem, ex qua vel pugnandi necessitas oriretur, passim astruit: *In paradiso, si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia*, hoc est, surgentes undecunque animi aut corporis motus. Et in libris de Civitate Dei: *Hoc autem bellum nunquam ullum esset, si natura humana per liberum arbitrium in rectitudine, in qua facta est, perstitisset.* Et alibi rursum: *Sicut in paradiso nullus æstus, aut frigus, sic in eius habitatore nulla ex cupiditate vel timore bonæ voluntatis offensio.* Si nulla offensio multo profectò minùs pugna cum innatis illis, vel intensissimis laudis ac superbiæ appetitibus, qui surgere ac tētare hominem sine bonæ voluntatis offensione non possunt. Hoc enim offendit bonam voluntatem, quod ei resistit, & inde pugna nascitur. *Non in cupiditatibus frenandis continentia laboraret, si nihil nos, contra quod contenderet, detineret, si nihil bonæ voluntati ex mala concupiscentia repugnaret.* Itaque de uno notissimo corporalis voluptatis appetitu, quæ etjam in uxore licita est, loquens: *Quæ pugna boni & mali nulla esset, si nemo peccasset. Sicut autem ante hominis iniquitatem nulla erat, ita post infirmitatem nulla erit.* Quibus in verbis etjam radix tangitur, cur in illo pacis loco nec bellum, nec ulla quidem pugna, esse potuerit; quia omnis ab eo exulabat infirmitas. Nam ut idem sanctus Doctor alicubi dicit: *Et pugnare infirmitatis est. Quanto enim quisque vincit facilius, tanto pugnat minus. In semetipso autem quis pugnaret, si nihil ex semetipso eidem repugnaret? Et quid nobis repugnat ex nobis, nisi quod adhuc curatur, ut sanetur in nobis? Ergò in nobismetipsis sola est infirmitas causa pugnādi.* Hæc autem infirmitas gravissima primi peccati pœna fuit: quod antequam præcessisset, nulla prorsus infirmitas pugnandiq; necessitas incumbebat: Vnde idem sanctus: *In hac bona hominis & bene à bono condita institutaque natura nunc bellum est, quoniam salus nondum est. Languor sanetur, pax est. Languorem autem istum culpa meruit, natura non habuit.* Idcircò autem languorem istum, ex appetitibus hujusmodi innatis, aut intensissimis excellentiæ aut laudis, aut undecunque nascentem aut pugnandi vincendique necessitatem natura ante peccatum nullam habuit, quia grave admodum creaturæ rationalis malum sunt, quo sine peccati merito affligi non debuit. Quod Augustinus tetigit, quando dixit: *Adhuc non intelligis nostram naturam non esse* (hoc est non esse naturale, seu cum natura concreatum à Deo) *sed vitium, contra quod virtute pugnamus?* Quo significat, cum nullo vitio aut malo naturam nostram esse creatam; sed tantummodo peccati merito vitiatam. Hinc mox inferius: *Rogo te, oculos aperi,*

Marginal notes: Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. c. 100. — De corrept. & grat. c. 12. Lib. 1. cont. Iul. op. imp. — 14. de Civit. c. 10. — 3. cont. Iul. c. 11. Lib. 5. c. 7. — Ibid. c. 16. — Li. 14. de Civit. c. 26. — De corrept. & grat. c. 12. — Ibid. — 14. de Civit. c. 26. — Lib. 1. cont. Iul. op. imp. — Lib. 21. c. 15. — Lib. 14. c. 26. — Lib. de contin. c. 3. — Lib. 4. cont. Iul. c. 5. — Lib. 4. cont. Iul. c. 2. — Lib. de contin. c. 7. — Lib. 5. cont. Iul. c. 7.

aperi, & cernit, quæ aperta sunt. Nulla pugna est sine malo. Quando enim pugnatur, aut bonum pugnat & malum, aut malum & malum: aut si duo bona inter se pugnant, ipsa pugna est magnum malum. Cujus doctrinæ immobilis basis in libris de pura natura ex professo latiùs tradituri sumus.

Ex hoc fonte oritur, quod idem ille divinissimus Doctor parentes nostros sine ulla omninò pugna prostratos esse fateatur, ac doceat. Quod quamvis Augustinus non disertis verbis traderet, per seipsa res perspicua est, ubi enim nihil prorsus resistit bonæ voluntati, quia nihil inest quod resistere queat, sed quidquid voluntas voluerit, hoc ipsa illa voluntate fiat, apertissimum est, nullam neque tentationis gravitatem, neque superandi difficultatem, neque pugnandi necessitatem, imò nec pugnam ipsam esse posse: vtpote quæ sine aliquo resistente esse non potest. Nullus autem cujuscunque appetitûs sive corporalis sive spiritualis motus, cum quo resistente pugnare potuisset, voluntatem unquam surgendo præcedebat, vel quando voluntate jubente surrexerat, nutum ejus vel ad latum unguem nō excedebat, sed in omnibus eam obediendo sequebatur. Ex quo fiebat, ut quidquid in contrarium non pauci recentiores dicant, ne quidem voluntas sollicitè vigilare cogeretur, ne cupiditatis alicujus motus obreperet. Cujus rei perspicuū argumentū est, quod cùm oculis corpus eorum nudum quotidiè subjiceretur, nullo inquieto stimulo vel ardore, sive in animo sive in corpore, concitati sint. Quæ namq; mentis vigilantia satis esse queat, ut animus in tali corpore constitutus quod hujusmodi motibus, non præeunte jubenteque voluntate, obnoxium esse potest, incursantibus in oculos ipsos rebus illecebrosis nullo unquam tumultuoso hujusmodi stimulo perturbetur? Nam ad hoc præcipuè vigilans illa cura mentis incumbit, ut illæ illecebræ, per quas lascivus, aut alius quislibet concupiscentialis motus corpori aut animo potest citra imperium voluntatis obrepere, à conspectu, ipsisque cogitationibus longiùs arceantur. Quod quia nec in subtrahenda invicem corporis sui nuditate, nec in contemplanda pomi vetiti pulchritudine observatum fuit, perspicuè patet non opus fuisse, ut mens adversus obrepentes undecunque motus excubaret, quos sibi persistente sub Deo mentis obedientia, à qua tota firmitas partis inferioris, adeòque corporis immortalitas religata pendebat, nullo modo obrepere posse sentiebant. Hinc Augustinus de cupiditate cibi vetiti loquens, quam suspicabatur consideratione decoris pomi surrexisse Iulianus: *Non itaque*, inquit, *ibi qualiscunque cupiditas qualicunque reluctata est voluntati, sed ei potiùs depravata servivit. Ac per hoc, quamvis tam utraque mala esset, tamen voluntas cupiditatem, non voluntatem cupiditas duxit: nec præcessit voluntatem nec restitit voluntati.* (Lib. 1. cont. Iul. op. imp. fol. 103.) Et de cupiditate seu libidine quarumcunque voluptatum, quæ sensibus corporis percipiuntur, disserens, regulam figit, quæ in omnibus omninò appetitibus locum habet: *Nulla ratione crediderim, in illa tanta felicitatis loco, aut carnem concupivisse adversus spiritum, & spiritum adversus carnem; atque in ista conflictatione sine interna pace vixisse aut spiritum desiderijs non repugnasse carnalibus; sed quidquid undecunque libido suggesserit, turpi servitio peregisse.* (Lib. 4. cont. Iul. c. 14.) Quis ergò erat in ista pacis regione concupiscendi seu appetendi modus? *Remanet igitur, ut aut nulla ibi fuerit carnalis concupiscentia, sed ille fuerit vivendi modus, ut omnia necessaria congruis membrorum officiis, sine ullius motu libidinis, implerentur: aut (ne nimium videamur offendere homines, qui voluptatem corporis quomodocunque defendunt) ita ibi credatur carnalium sensuum fuisse libidinem, ut* OMNINO RATIONALI SVBDITA VOLVNTATI *non alias adesset nisi cùm per illam vel saluti esset corporis vel stirpis propagine consulendum: & tanta adesset, ut nulla ex parte mentem de supernarum cogitationum delectatione deponeret.* (Ibid.) Quod alibi brevius dicit, ita fuisse, si ibi fuerint, libidinis aut cupiditatis motus, *ut voluntatis nutum nec præcederent, nec excederent.* (Lib. 3. cont. Iul. f. 330.) Quod quamvis ipse de illa notissima fœdissimaque dixerit libidine, quæ & animum perturbat, & corpus, dum ille voluptati inhiat, istud æstuat; de omnibus tamen appetitus cujusvis motibus eadem prorsus ratio est. Vnde alibi de ijsdem motibus in illo beatitudinis loco disputans: *Absit*, inquit, *ut beatitudo illa posset aut in illo loco non habere quod vellet, aut in suo corpore vel animo sentire quod nollet.* (Lib. 2. cont. Iul. c. ult.)

Hæc si viri illi docti atque Catholici paulò attentiùs ponderassent, quæ duobus istis capitibus dicta nequaquā in paradisū innatos illos & intensissimos excellentiæ & laudis (hoc est vanitatis) appetitus, *contra quos*, Augustino teste, *luctatur animus* & ad orationis præsidium convolat, induxissent: nequaquam gravissimis superbiæ tentationibus, quā recta voluntas impediretur sive multum, sive parum, statum illius beatitudinis perturbassent. (Serm. 13. de divers. c. ult.) Sed quid? Humanæ potiùs paganæq; Philosophiæ filum, quę de innocentiæ illius quiete & perturbationum nostrarū origine nihil unquam suspicata est, quàm castissimam tanti Doctoris doctrinam in isto labyrintho sequi maluerunt. Vnde nihil mirum, si quemadmodum olim Philosophi fuerunt Patriarchæ Hæreticorum; ita nunc Philosophia intemperantiùs usurpata fiat mater errorum.

CAPVT.

Digitized by Google

CAPVT QVARTVM.

Vtrum Adam corpore esset moriturus, si non peccasset. Duplex mortalitas, & immortalitas.

Franciscus Garassus in summa Theolog. lib. 3 p. 700. Nous eussions en cest estat d'innocence esté munis par l'impassibilité contre toutes les injures & invasions des elemens, en toutes les commoditez imaginables, excepté celle de l'immortalité. Car enfin estant composez des mesmes elemés, que nous sommes composez maintenant, il eust fallu voir la fin de l'ouvrage, nous fussions morts sans douleur, mais enfin nous fussiós morts.

NAM ex eodẽ fonte fluxit & illa cujusdã recẽtioris exorbitatio, quâ mortẽ corporis Adamo, etjam sine peccati merito, venturam esse sensit & scripsit. Verba quibus expressit sensum suum ista sunt: *In hoc innocentiæ statu fuissemus adversus omnes injurias & invasiones elementorum impassibilitatis dote muniti; in omnibus imaginabilibus commoditatibus præterquam immortalitatis. Tandem namque, utpote qui ex iisdem eramus conflati elementis, quibus nunc compositi sumus, necesse fuisset videre finem istius opificij. Mortui fuissemus sine dolore: ut verbo dicam, fuissemus mortui.* Vides & hunc dum Philosophiam sequitur, cùm Theologiam debuisset, esse deceptum. Nam compositio corporis ex elementis eum in exorbitantem illam traxit sententiam, quam Catholica Ecclesia tanquam hæresin proscripsit. Eodem rationis humanæ fuco jam olim Augustinus quosdam narrat esse deceptos. Credebant enim Adamum *propter corpus animale exiturum fuisse de hoc corpore, ut videlicet mors corporis non de peccato accidisse videatur, sed naturaliter, ut animalium cæterorum.* Pelagiani verò hoc ipsum in dogma verterunt, similiter existimantes mortem corporalem Adamo & nobis, non peccati merito, sed *necessitate naturæ* venturam esse, utpote quam *caro animalium*, ut Iulianus loquitur, *de natura institutione suscepisset.*

Sed certa & Catholica veritas est, hominem, nisi peccasset, non fuisse corpore moriturum. Docet eam Augustinus plurimis locis: *Quapropter*, inquit, *fatendum est primos quidem homines ita fuisse institutos, ut si non peccassent, nullum mortis experirentur genus: sed eosdem primos peccatores ita fuisse morte mulctatos, ut etiam quicquid eorum stirpe esset exortum, eâdem pœnâ teneretur obnoxium.* Et alibi: *Proinde si non peccasset Adam, non erat expoliandus corpore, sed supervestiendus immortalitate.* Et quia sexcentis locis eandem doctrinam tradit, sufficiet unus pro omnibus ex libris de Civitate Dei: *Constat inter Christianos veraciter Catholicam tenentes fidem, etiam ipsam nobis corporis mortem, non lege naturæ, quâ nullam mortem homini Deus fecit, sed merito inflictam esse peccati: quoniam peccatum vindicans Deus dixit homini, in quo tunc omnes eramus: Terra es, & in terram ibis.*

Lib. 6. de Genes. ad litt. c. 22. Concil. Carthag. can. 1. Id. apud Aug. lib. 1. oper. imperf. 13. de Civit. c. 3. Lib. 1. de pecc. merit. c. 2. Lib. 13. de Civit. c. 15. Genes. 3.

Quo ipso in loco doctrinam istam in Scriptura illa fundat: *Terra es, & in terram ibis.* Nam per illam, *mors corporis*, inquit, *pronunciata est; quia nec ipsam fuerat experturus, si permansisset, ut factus est rectus. Quod verò vivens ait: Terra es, ostendit totum hominem in deterius commutatum.* Quem Scripturæ locum etjam alibi allegat; & ita manifestum esse putat, ut dicat: *Quomodo nisi de morte corporis intelligi possit ignoro;*

Lib. 13. de Trinit. c. 12. Lib. 1. de pecc. merit. c. 2. & 4.

A præsertim cum Deus illud *primo homini post peccatum increpando, damnandoque* dixerit. Est enim velut executio illius sententiæ, quam Deus ei minatus fuerat: *Quocunque die comederis ex eo, morte morieris.* Nam quamvis *annos multos* primi homines *postea vixerint*, ut Augustinus ait, *illo tamen die mori cœperunt, quo mortis legem, quâ in senium veterascerent, acceperunt.* Hinc Apostolus apertissimè dicit: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.* Et alibi: *Corpus mortuum est propter peccatum.* In quem locum Augustinus; *Corpus*, inquit, *mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, quia de terræ pulvere factum est; sed propter peccatum. Quid amplius quærimus? Et vigilantissimè non ait, mortale, sed mortuum*, nempe quia corpus illud, quod mori poterat, quia ab homine peccari poterat, per peccatum necessitati mortis obstrictum est. Alibi verò scri-
B ptura primâ originem mortis esse indicat non naturam, vel naturæ autorem: sed culpam, & culpæ progenitorem: *Deus*, inquit, *mortem non fecit: invidiâ autem diaboli mors intravit in orbem terrarum.*

Genes. 2. Lib. 1. de pecc. merit. c. 16. Rom. 5. Rom. 8. Lib. 1. de pecc. merit. c. 4. Sap. 1. & 2.

Scripturarum istarum doctrinæ inhæserunt Concilia, tum antiqua, tum recentia in diversis orbis terræ regionibus celebrata, & istam Pelagij hæresin unanimiter condemnarunt. Hinc Synodus Palæstina, cùm Pelagio fuisset objectum, quod ipse, quemadmodum & discipulus ejus Celestius docuisset, *Adam mortalem factum; qui sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset*; propositionem illam anathemate condemnavit, & Pelagium idem dogma damnantem absolvit. De quo Concilij Palæstini judicio sic Augustinus: *Vnde fit consequens, ut quisquis se sequitur illius Episcopalis autoritatem judicij, & ipsius Pelagij confessionem, hoc tenere debeat, quod semper tenuit Catholica Ecclesia: Adam, nisi peccasset, non fuisse moriturum.*

Apud Aug. lib. de gestis Pelag. c. 3.

C Hinc Concilium Carthaginense: *Placuit omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo, ut quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.* Et Concilium Arausicanum: *Siquis mortem tantùm corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur, injustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti* &c. *& per peccatum mors.* Hinc Concilium Tridentinum: *Siquis non confitetur, primum hominem Adam* &c. *incurrisse per offensam prævaricationis hujusmodi iram atque indignationem Dei, atque adeò mortem, quam anteà illi comminatus fuerat*, &c. *anathema sit.*

Canone 1. Canone 2. Sess. 5. can. 1.

Mirum

Mirum profectò, quo pacto scriptor ille Catholicus, de quo suprà, in tantam Catholicæ veritatis lucem impingere voluerit, vel potuerit: sed majori admiratione dignum, quòd quisquam sobrius eam suo calculo comprobaverit. Nisi quod hinc fortasse testimonium sumi possit, quàm verè adversus eos, qui omnia Philosophicis rationibus metiri volunt, dixerit Augustinus: *Auctoritati credere magnum compendium est, & nullus labor. Nam imperitiores, si ratione velint verum comprehendere, similitudinibus rationum facillimè decipiuntur, & in varias novasque opiniones ita labuntur, ut emergere inde ac liberari aut nunquam, aut ægerrimè queant.*

Lib. de quant. animæ c. 7.

Cùm igitur ex his constet, Adam immortalem esse factum, & nunquam nisi peccasset fuisse moriturum, scrupulum meritò movet id quod Augustinus alicubi dicit, Adam ante peccatum fuisse mortalem. Objecit Augustino hunc locum jam olim ipse Iulianus: cui respondet: Adamum se hactenus dixisse esse mortalem, *quia poterat mori: poterat namque peccare.* Pro quo sciendum est, dupliciter intelligi, vocarique posse mortalitatem, sicut & immortalitatem. Vna mortalitas est, qua quis mori potest: altera, qua mori debet. Illâ primus homo mortalis ante peccatum fuit: hâc verò post peccatum tam ipse, quàm posteri ejus. Nam ante peccatum mori potuit, quia peccare potuit: peccato verò jam perpetrato, necessitas moriendi consecuta est. Simili ratione duplex immortalitas statui potest, una, qua quis potest non mori; alia, qua quis non potest mori. Illa fuit Adami ante peccatum: hæc verò ad æternam beatitudinem resurgentium. Adam namque ante peccatum poterat non mori, quia poterat non peccare: solius enim peccati merito necessitas moriendi, Deo vindicante subsecuta est. Beatorum verò tanta erit immortalitas, ut in æternum, neq; peccati alicujus merito, neq; naturæ infirmitate, vel necessitate, morituri sint, aut mori possint. Tradit hæc omnia accuratè diversis locis. Nam de duplici mortalitate ita loquitur: *Antequam mutaretur* (corpus Adæ) *in illam incorruptionem, quæ in sanctorum resurrectione promittitur, poterat esse mortale, quamvis non moriturum; sicut hoc nostrum potest, ut ita dicam, esse ægrotabile, quamvis non ægrotaturum: cujus enim caro est, quæ non ægrotare possit, etiamsi aliquo casu, priusquam ægrotet, occumbat? sic & illud corpus jam erat mortale.* Et paulò antè, rem similitudine declarans: *Sicut enim hæc ipsa caro, quam nunc habemus, non ideò non est vulnerabilis, quia non est necesse, ut vulneretur: sic illa non ideò non fuit mortalis, quia non erat necesse, ut moreretur.* Quibus ultimis verbis mortalitatem nostram explicat, quâ non solùm potestate, sed necessitate morimur. Duplicem verò immortalitatem declarat his verbis: *Prima immortalitas* (Adami) *erat, posse non mori; novissima* (beatorum) *erit multo maior, non posse mori.* Et in libris de Civitate Dei: *Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse non mori; novissima erit non posse mori:* ita &c. Vtramque verò simul tam duplicem mortalitatem, quàm immortalitatem oculis disertè subjicit, de corpore primi hominis disputans: *Illud* (corpus) *ante peccatum & mortale secundùm aliam, & immortale secundùm aliam causam dici poterat: id est, mortale, quia poterat mori, immortale, quia poterat non mori. Aliud est enim non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus: aliud est autem posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis.* Et paulò post: *Si enim corpus animale, utique mortale; quia & mori poterat: quamvis & immortale ideò, quia & non mori poterat. Nequaquam immortale quod mori omninò non possit, erit nisi spirituale; quod nobis futurum in resurrectione promittitur: ac per hoc illud animale, & ob hoc mortale &c. factum est propter peccatũ non mortale, quod & antea erat, sed mortuum.* Quod paulò inferiùs exponit per *necessitatem moriendi, quam illud non habuit.* Nam quamvis ante peccatum hactenus mortalis esset, quia peccando mori poterat, eo tamen die, quo peccavit, in ipso mortalitatis genere longè pejor factus est. Mutata quippe in deterius est vitiataque natura, atque à ligno vitæ separatione justissimâ, mortis in eis etjam corporalis necessitas facta est: cum qua nos necessitate nati sumus. Eaque de causa Apostolus vocavit corpus nostrum propter peccatum non jam mortale, sed *mortuum*; quia jam moriẽdi necessitate constrictum. Tunc enim ita erat in animam viventem, ut mortuum rectè dici non posset: quia nisi perpetratione peccati necessitatem moriendi habere non poterat. Ex quibus etjam colligas, hoc ipsum, quod animale & mortale corpus Adam non esset tamen moriturum, non ex natura corporis istius pullulasse, sed divino munere hoc non peccantibus fuisse collatum. Nam si internam corporis compositionem spectes, nihil in se habebat, quo ejus interitus arceretur. Indicat hoc idem Augustinus, cùm postquam dixisset, Adamum secundùm quemdam modum creatum fuisse immortalem, adjicit: *Quod ei præstabatur de ligno vitæ, non de constitutione naturæ: quo ligno separatus est, cum peccasset, ut posset mori: qui nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergò erat conditione corporis animalis; immortalis autem beneficio conditoris.*

Lib. 1. de pecc. merit. c. 3. — *Lib. 1. cont. Iul. operis imperf. §. 91.* — *Lib. 1. de pecc. merit. c. 5.* — *Ibid. c. 3.* — *Lib. de corr. & grat. cap. 12.* — *Lib. 22. c. ult.* — *Lib. 6. de Gen. ad lit. c. 25.* — *Cap. 26.* — *Cap. 25.*

CAPVT.

CAPVT QVINTVM.

De cæteris miserijs mortalitatis asseclis; & de quiete omnium sensuum.

EX ijs, quæ de immortalitate Adami, mortisque per peccatum consequentis necessitate diximus, facilè conijci potest, quid de cæterarum miseriarum, quibus affligimur, absentia præsentiaq; sentiẽdum sit. Eadem enim ferè est & cæterarum ratio. Non enim idcircò moriendi necessitas ab illo statu aberat, quia mors erat, sed quia miseria; quâ non decebat affligi hominem ante peccatum. Ex quo effectum est, ut quemadmodum lucta carnis & spiritus, & mors ipsa corporalis ab illa felicitatis patria exulabant; ita omnis omninò abesset miseria, qua undecunque, sive ex animo, sive ex sensibus, sive ex corpore, sive ex rebus externis irruente, cruciaretur invitus. Invitum enim quocunque sive magno, sive exiguo affligi malo, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Sic enim condita est creatura rationalis, ut malum ejus non ex institutione Dei, sed ex B sola ejus voluntate penderet, ita videlicet, ut malum ejus quodcunque atque miseria solius perversitatis esset supplicium; quatenus ita per justitiam perturbatus ordo, quem Deus primitus constituerat, sarciretur. *Creaturis præstantissimis*, inquit Augustinus, *hoc est, rationabilibus spiritibus hoc præstitit Deus, ut si nolint corrumpi, non possint, id est, si obedientiam conservaverint sub Domino Deo suo, ac sic incorruptibili pulchritudini eius inhæserint: si autem obedientiam conservare noluerint, quoniam volentes corrumpuntur in peccatis, nolentes corrumpantur in pœnis.*

Lib. de nat. boni, c. 7.

Ex ista igitur divini ordinis rectitudine factũ est, ut nihil mali expellendum esset ex isto beatitudinis loco; sed solummodo arcendum, ne status illius integritatem & felicitatem irruendo violaret. Nec verò alia arcendis malis cura erat necessaria, quàm ut in bona voluntate, hoc est, creatoris sui charitate persisteret. Si enim ad arcenda animi & corporis mala, C quibus animale corpus potuisset affici, noluisset uti medijs quæ Deus instituerat, hoc ipsum non sine inordinata, & per hoc mala voluntate noluisset: atque ita justè sequentem ex illa inordinatione miseriam pateretur. Hinc est quòd famem, sitim, senectutem, cæteraque corporis animalis incommoda nunquam ipse cibo, potu, lignoque vitæ tanquam cruciantia sensum suum mitigare fugareve debuisset: sed tantummodo, antequam cruciarent sensus suos, avertere. Quod Augustinus sæpissimè significatum voluit, quando dixit in libris de Civitate Dei: *Alebantur ergò alijs quæ sumebant, ut animalia corpora molestiæ aliquid esuriendo, ac sitiendo sentirent: De ligno autem vitæ propterea gustabatur, ut mors eis undecunque subreperet, vel senectute confecti decursis temporum spatijs interi*-A *rent.* Et in eodem libro: *Corpus eius cibo ac potu egebat, ne fame afficeretur ac siti; & non immortalitate illâ absoluta atque indissolubili, sed ligno vitæ à mortis necessitate prohibebatur, atque in iuventutis flore tenebatur.* Et in libris de peccatorum merito & remissione: *Habebat & de lignorum fructibus refectionem cõtra defectionem, & de ligno vitæ stabilitatẽ contra vetustatem.* Et contra Iulianum: *Habebat sustentaculum animali corpori necessarium, ne indigẽtiâ læderetur: De ligno autẽ vitæ, ne senectute perduceretur ad mortem.* Studiosè semper negativis illis phrasibus istud agens, ne quis unquam cum fame, aut siti, aut senectute affligi potuisse judicaret.

Lib. 13. de Civit. Dei c. 20.

Lib. 1. de pecc. merit. c. 3.

Lib. 4. cont. Iul. c. 14.

Quæ verò de morte, senectute, fame, ac siti, eadem omninò de cæteris corporis ægritudinibus ac molestijs ratio est. Hoc enim idem divinitus institutus ordo, eadem justitiæ norma postulat, ut non solùm illis magnis, sed nec levissimis ullis incommodis invitus, nisi peccato præcedente, & commerente, læderetur. De quibus corporis ægritudinibus Augustinus: *Ægritudinem ita nullam corpora illa patientur* (post resurrectionem) *sicut nec ista pati possent, ante peccatum.* De alijs corporis corruptionibus atque molestijs: *Quid mirum, si corpus potuit ab omnipotente artifice tale fieri, ut nulla molestia, nulla indigentia cruciaret hominem ante peccatum, & nullâ corruptione tabesceret?* De laboribus: *Nondum erat labor, ut adiumento indigeret.* De cæteris sive intrinsecus orientibus, sive extrinsecus irruentibus quibuscunque corporis malis: *Et ante lapsum quidem non utebatur* (homo rebus) *tolerandis, nec post lapsum utitur, nisi conversus.* Et alibi generalius: *Erat devitatio tranquilla peccati, qua manente nullum omninò aliunde malum, quod contristaret, irruebat.* Et adhuc generalius alio in loco: *In quibus* (bonis) *prorsus nullum patiebatur malum.* Quam summam ab omnibus incommodis corporalibus immunitatem, quæ nullos externos sensus intrinsecus aut extrinsecus ulla ratione offendi aut perturbari sineret, strictim explicat adversus Iulianum: *Vbi absit, ut credamus aliquid fuisse, unde sensum nostrum sive intrinsecus, sive extrinsecus, aut dolor pungeret, aut labor fatigaret, aut pudor confunderet, aut ardor ureret, aut algor stringeret, aut horror offenderet.*

Lib. 1. Retract. c. 11.

Lib. 2. de Genes. cont. Manich. c. 7.

Lib. 9. de Genes. ad litt. c. 5.

Lib. 83 qq. q. 30.

Lib. 14. de Civit. c. 10.

Lib. de corrept. & grat. c. 11.

5. cont. Iul. c. 5.

Ex quibus omnibus, quæ hactenus diximus, manifestè liquet, admirabilem quandam fuisse in ista primæ felicitatis regione tranquillitatem hominis, & pacem. Vivebat enim in ea sicut volebat, quamdiu hoc volebat, quod præceperat Deus. Vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus. Vivebat sine ulla egestate, ita semper sine mortis metu vivere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret, potus,

potus, ne sitiret, lignum vitæ, ne illum senecta dissolveret. Nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore ullas molestias ullis ejus sensibus ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in sanitate juventutis amœnitas, in omnibus sensibus quies, in anima tota trãquillitas. Sicut in paradiso nullus æstus aut frigus, sic in ejus habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat bonæ voluntatis offensio, nulla retardatio, nullum impedimentum. Nihil omninò triste, nihil erat inaniter lætum: nihil boni, quod bona voluntas adesse optaret, aberat; nihil mali quod abesse desideraret, aderat. Gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Inter se conjugum fida ex honesto amore societas; nullus inhians voluptatis ardor in animo, nullus concupiscentialis æstus in corpore, nullus pudor in fronte; ubi nec virum stimulabat sua, nec alterius eum libido tentabat: concors mentis corporisque vigilia, mandati sine labore custodia. Non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus premebat invitum. In tanta bonorum abundantia summa securitas, eam sine ulla omninò interpellatione duraturam, nisi eam ipse propriæ petulantiâ voluntatis abrumperet. Quidquid enim illi divinitus collatum fuerat, ab unico fortissimoque proprij arbitrij motu A suspensum esse Deus voluit: ut quemadmodũ ei ipse bonorum omnium autor fuerat, ita de divina benignitate & diaboli hostilitate securus, neminem malorum suorum autorem, nisi seipsum, timere vel potiùs accusare cogeretur. Nam neque sui ipsius timor ibi esse poterat, ubi nihil ei vel ex seipso mali, pręter ipsam liberrimã voluntatẽ, posset accidere. Quòd siquis penitiùs fundamenta pernoscere desideret, quibus tota ista doctrina nititur, quam quinque præcedentibus capitibus tradidimus de creatione primi hominis in charitate, in corporis & animi tranquillitate, sine molestia quorumcumque appetituum, sive laudis & excellentiæ, sive quarumlibet voluptatum; sine mortis aut mortalitatis miseria, sive laboris aut doloris afflictione: & cur istiusmodi commodis privari vel incommodis affligi, sub Dei omnipotentis justissima providentia, non potuerit ante B peccatum; legat illos tres libros, quos de statu purę naturę ex D. Augustini mente contra gentilium Pelagianorum, & multorum recentiorum Philosophiam scripsimus. Sed jam de arbitrij libertate, an & qualis in Adamo fuerit, & quo divinę gratię adjutorio indiguerit, paulò accuratiùs dicendum est. Nam præcipuè istius ergò à nobis dicta sunt, quæcunque hactenus de interna hominis externaque tranquillitate, malorumque omnium vacuitate disseruimus.

CAPVT SEXTVM.

Adamus liberum habuit arbitrium. Quid liberum sibi velit.

ARBITRIVM igitur Adamo liberum fuisse datum, nulla omninò in Catholica doctrina dubitatio est. Tradit hoc sæpissimè disertis verbis Augustinus: *Fecisti hominem, dedisti ei liberum arbitrium, in paradiso collocasti* &c. Et rursum: *Qui enim hominibus dedit liberum arbitrium, ut non servili necessitate, sed ingenuâ voluntate Deum colerent, dedit etiam Angelis.* Et in Enchiridio: *Sic eum munerans libero arbitrio, ut tamen regeret imperio, terreret exitio.* Quam doctrinam multis alijs in locis tam de Angelis, quàm homine primo repetit, & Concilium Arausicanum in diversis Canonibus tanquam indubitatum tangit atque supponit.

Concione 2. in Psal. 70. *Lib. de catechiz. rudibus c. 18.* *Cap. 25. Enchyr.* *Can. 1. 8. 13. 25.*

Porrò duo sunt, quę tam Augustinus, quàm Canones isti ex Augustini doctrina sumpti significata voluerunt. Vnum est, datam fuisse homini primo potentiam, seu facultatem illam, quam vulgò liberum arbitrium appellamus: sine cujus motu, hoc est, voluntate sive volitione nihil rectè aut perperam, ab homine aut Angelo, sive stante, sive jam lapso, fieri potest: quodque, tam ante, quàm post lapsum, tam in cœlo, quàm in inferis, cum creaturis rationalibus perseverat. Quo sensu dixit Augustinus: *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed* A *non semper est bona.* Et hoc sensu Catholici adversus Manichæos asserere ac tueri solent, datum esse homini liberum arbitrium, ex quo peccata promanarunt. Sed adversus Pelagianos longè alius istarum phrasium sensus est. Alterum igitur est, datum fuisse homini primo in sua conditione certum quendam & laudabilem istius potentiæ statum, quæ magis propriè & quasi antonomasticè ab Augustino, & ipsâ Ecclesiâ Catholicâ, *Libertas* dici solet: & ab eodem plerumque *vera libertas* nuncupatur, juxta illud Christi: *Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* De ista enim libertate loquitur Augustinus, cùm dicit: *Quis enim* (primum hominem) *nescit sanum, & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad iustè vivendum potestate libera constitutum?* Vbi non urget generalem illam naturam liberi arbitrij, qualis & dæmonibus & hominibus perversis competit: B sed illam specialem conditionem, de qua diximus. Quod maximè ex eo patet, quia libertatem illam jam peccato tum ibi tum alibi perditam docet: cùm tamen facultas liberi arbitrij non sit perdita. Vnde mox adjungit: *Sed nunc de illo agitur, quem semi-vivum latrones reliquerunt* &c. Et luculentiùs alibi: *Arbitrium voluntatis tunc est verè liberum, cùm vitijs peccatisq; non ser-*

Lib. de grat. & lib. arb. c. 15. *Ioan. 8.* *De nat. & grat. c. 43.* *Ibid.* *Lib. 14. de Civit. c. 11.*

non servit. Tale datum est à Deo, quod amissum proprio vitio, nisi à quo dari potuit, reddi non potest. Vnde veritas dicit: Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis. Et in libro de correptione & gratia: *Illi ergo sine peccato ullo data est, cum qua conditus est, voluntas libera, & eam fecit servire peccato: horum verò cùm fuisset voluntas serva peccati liberata est &c.* Quæ doctrina Augustino familiarissima est, & posteà ex scriptis, & ipsissimis verbis ejus, canone per Ecclesiam sancita. Locus enim quem ex decimo quarto de Civitate Dei citavimus, est Canon Concilij Arausicani decimus tertius. Prima itaque appellatio ista liberi arbitrij generalis est: secunda valdè specialis: quæ tamen inter se magnam affinitatem habent. Quotquot enim libertatem concipere volunt, apprehendunt aliquid quod non est captivum, non servum alteri, expeditum ab alio, non alligatum illi. Vnde Iudæi Domino libertatem promittenti dixerunt: *Nemini servivimus unquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis?* Exprimentes libertatem per negationem serviendi, sicut & Augustinus loco citato, & alibi sæpiùs: sive negativis illis expressionibus aliqua proprietas negativa, sive etjam positiva significata sit: quæ magis in istiusmodi verbis elucet, quibus liberum dicitur esse, *quod est sui juris, & suæ potestatis,* ut vocavit Tertullianus, vel quod est *sui causa*, ut Aristoteles. Ista quippe positivam quandam conditionem videntur tangere, quam tamen vix explicare possumus, nisi dicendo, id esse suæ potestatis & juris, quod non servit alteri; sed potiùs illi alia: id *sui causa* esse, quod non refertur aliò, sicut mediū ad finem, quemadmodum ibidem indicat Aristoteles. Hinc ergò fit, ut libertas naturâ suâ dominetur, & aliud in sui obsequium trahat: servitus verò dominatum illum alterius respiciat, ut cui jure submissionis obstricta est. Atq; ita libertas est ipsius finis; servitus verò eorum, quæ sunt ad finem. Hinc ultimi finis summa libertas est. Quia summo modo est propter se, nullam umbram servitutis admittens. Sic enim & ipse Deus summus, & verus, & perfectus est Dominus, cui omnia serviunt, juxta Psalmum. *Quia omnia serviunt tibi*; ipse nemini: idq; sive naturam ejus spectes, sive amorem. Nam ut omnium finis est; ita & seipsum non tanquam sui ipsius, sed tanquam omnium rerum à se dilectarum finem intuetur; ut ita nemini affectu, sed sibi soli, si dici fas est, serviat, hoc est, ut ipse sit ipsissima libertas, cujus comparatione, quidquid universum continet, serviat. Quo autem aliquid ultimo illi fini, summoque Domino propinquiùs jungitur, sive substantiæ suæ, sive amoris conditione; eo propinquiùs quoque ad ipsam essentialiter libertatem, quæ Deus est, & ad apicem omnis suæ veræ libertatis accedit. Ad quam quia nulla creatura ita accedere potest, ut Deus fiat, nulla etjam potest esse essentialiter libera; sed libertatis, sive in Dei natura, sive in ejus voluntate relucentis, magis magisque particeps. Hoc autem habet creatura rationalis, ut sicut

Lib. de corrept. & grat. c. 12.

Serm. 48. de verbis Domini. c. 2. 3. & 4. de Crucis. c. 3. Tert. in conn. Marc. c. 5. & 6. Arist. 1. Metaph.

Psalm. 118.

naturæ suę conditione omnibus creatis rebus eminet, atque dominatur, omniaque ad ipsam veluti finem ac dominam, adeoque ab eis liberam referuntur; ipsa vero ad solum Deum: ita quoque affectu & arbitrio libera fiat, si illi soli veluti fini ultimo, ideoque essentialiter libertati subijciatur, cui naturæ cōditione subjuncta est. Per hoc enim fit, ut ab omnibus omnino rebus, quibus naturâ antecellit, etjam arbitrij qualitate liberrima fiat. Finis enim ultimus amplissimam quandam immensitatem possidet respectu omnium omninò mediorum, hoc est, universæ ab eo conditæ creaturæ, & ab omni illa, inalligatissimā libertatem. Vnde, & amor illius finis illam eandem libertatem amantis facit: ut sicut finis ille ultimus omnibus omninò ad se ordinatis, sive naturæ statu, sive voluntatis suæ dilectione ad se ordinatis, tanquam servientibus imperat atque dominatur, legem ac normam tribuit, ut prout ipse postulaverit, ita stent aut cadant, oriantur atque moriantur, mutentur aut stabiles maneant: ita amor ille creatæ voluntatis, qua illi ultimo fini subditur, immensitatem illam affectus & libertatem induit, ut & ipsa ab omnibus ad finem illum ordinatis, adeoque in primis à sui ipsius quoque subjectione, & servitute expedita omnibus dominetur, nulli serviat: ut hoc pacto ipse amor finis istius fiat libertas ejus, seu id, quo tanquam forma statum istius laudabilis ac beatissimæ libertatis possidet. Sublimem enim quandam independentiam ab omnibus se inferioribus ex isto sublimi & independenti ente, cui amore subditur & ab ejus libertate servitutis omnis incapaci participat: quæ posteà in creaturarum omnium usu, hoc est, assumptione neglectuque demonstratur.

Hinc fit igitur, ut sicut creatura rationalis, si naturam spectes, essentialiter à conditoris sui natura dependet, cui naturaliter serva est, sicut medium quodlibet respectu finis; ita quoque libertas arbitrij, seu voluntatis ejus fit etjam essentialiter quoddam servitutis genus. Deum enim uti finem suum, ex quo beata fiat, amando, necessariò etjam servit Deo. Vnde Augustinus: *An ita sunt liberi, ut nec illum* (Deum) *velint habere dominum?* Nam ut alibi dicit: *Sic datum est liberum arbitrium* (humanæ naturæ) *ut eam tamen necesse sit vivere sub potestate melioris.* Idque non tantum naturæ gradu, sed & ordine voluntatum. Ab illo enim habet creatura rationalis, ut tanquam ultimi finis adeptione atque possessione beata fit, à quo habet, ut sit. Quicquid autem amatur veluti finis, quo quis frui, & beatus fieri velit, hoc amanti dominatur. Hæc enim utendi re quapiam & fruendi differentia est, quod voluntas fruens se sub amatum deprimat, utens elevet: quo fit, ut illa servum amati faciat, hæc demōstret liberum. Amor enim fruendi amantem ad amatū ordinat: utpote quem respiciat, tanquā principium & causam ex qua fruendo beatitudinē suā adipisci cupit; cū hoc sit frui, in altero

Lib. de Spir. & lit. c. 30. Lib. 1 cont. advers. legis & proph. c. 14.

Digitized by Google

A in altero velut principio cauſaque ſuæ beatitudinis acquieſcere. Omne verò, quod ad alterum ordinatur, eo inferius eſſe, neceſſe eſt. Qui verò amat, non ut fruatur, ſed ut utatur, rem amatam ad ſeipſum ordinat. Quo fit, ut ipſe ſit principium; res verò, quâ utitur, ad principium: ipſe velut ſuperior utendo dominetur; hæc ſerviat ſubjacendo. Sic ergo creatura rationalis, hoc ipſo quo Deo velut ultimo fini ſuo, velut independenti liberrimoque creaturarum omnium Domino, velut ipſi eminentiùs libertati ſubditur, fit quidem ſummè libera, creaturarum ſibi ſubjectarum domina, ab omni captivitatis nexu & ſervitutis vinculo expedita, ab omnibus independens; ſed ſerviendo fit libera. Vnde Auguſtinus ſervitutem illam, *ſalubrem* rationalis creaturæ *ſervitutem* vocat, quam *male libero abrupit arbitrio*. Et alibi, *arbitrium* vocat *laudabiliter liberum*. Eſt enim ſervitus amoris.

In Enchirid. c. 27. Cont. Iul. oper. imper. l. 1. 119

B Nam ipſe amor, per quem principio ſuo ſerviendo ſubditur, hoc eſt, ipſa ſervitus ejus, eſt libertas ejus: quam eleganter Auguſtinus *liberam ſervitutem* vocat. *Deo enim ſervire regnare eſt*: quia ſervitus creatoris ſeipsâ ſervientem creaturarum Regem ac Dominum facit, ut, parto per ipſam illam ſervitutem veriſſimæ libertatis ſtatu, creaturis omnibus affectu ſuo dominetur, utaturque liberè, prout dilectio creatoris imperaverit.

Lib. 14. de Civit. c. 15.

Nec ſanè mirum videri debeat, quòd vera pleniſſimaque libertas creaturæ cum hujuſmodi ſervitute conſiſtere queat, cùm hujus rei effigies in civili quoque illa notiſſimaque libertate cernatur. Nam corpora ubi nata ſunt, ibi in patria eſſe dicimus; & ſi vero ſuo Principi, veroque Domino legitimè imperanti ſerviant, eſſe libera: ſi inde per vim abripias, exulant, captiva ſunt, ſerva ſunt.
C Ingenua quippe & libera ſervitus eſt, qua legitimo Domino ſervitur liberaliter. Vnde à tali ſervitute etjam liberi appellantur. Contingit in animis aliquid ſimile. Nam vera regio, & patria ubi naſcitur anima, veritas eſt, hoc eſt, Deus: hæc patria, hæc pater, hæc dominus ejus eſt, exilium oppreſſor, ac tyrannus ejus, creatura. Ex quo fit, ut ſi anima æternæ veritati hæreat, illam diligat, illâ fruatur, ex ejus ſpiritu vivat, in vera ſua patria vivat, & tanquam vero ſuo Domino ſubdita in ſumma libertate verſetur. Nam *ubi ſpiritus Domini; ibi libertas*. Inde ſi excat, in exilium rapitur, captiva fit, ſerva efficitur. Nam extra patriam qui eſſe poſſit, niſi exul, ſerva, captiva, tyrannidi alterius ſubdita; ut quæ verum Dominum ſuum dereliquerit? Omnia iſta amore peraguntur: *Pedes enim noſtri in hoc itinere, affectus noſtri ſunt, prout quiſque affectum habuerit, prout quiſque amorem habuerit, ita accedit, vel recedit à Deo*;
D his propinquamus, his diſtamus; his ſimiles, his diſſimiles; his *hoſpites & advenæ* velut patriæ extorres, *hi cives ſanctorum & domeſtici Dei*; His denique liberi, velut ab ipſa ve-

Aug. Pſalm. 94.

A ritate liberati, his *ſervi corruptionis*, & peccato captivi ſumus. Quid ergo mirum, ſi Auguſtinus & Eccleſia illam ubique libertatem prædicent, quâ creatura rationalis Deo per amorem ſubdita, ab omni creaturæ ſervitute & captivantis dilectionis viſco vacua, in æternæ ampliſſimæque regione veritatis velut patria ſua ſuper omnes omnino creaturas, non ſolùm naturæ ordine, ſed affectuum quoque abſolutione, liberrimis pennis volitet? Hæc eſt ergo libertas illa, quam Auguſtinus & Eccleſia arbitrio primi Adami tribuunt, & ejus peccato perditam gemunt.

Nam feliciſſima libertas illa, ut amore creatoris incipit; ita eodem creſcente, & adulto, incrementum & perfectionem ſumit. Quo enim arctiùs creatura creatori ſuo, hoc eſt, ipſiſſimæ libertati ſuæ ſubditur, eo fit liberior. Ipſe enim amor creatoris ſive veri-
B tatis, eſt formalis libertas ejus. Ex quo efficitur, ut ſi immobiliter hæreat liberanti ſe veritati, immobilis etjam fiat libertas ejus: ſin mobiliter, ab illa quoque poſſit excidere. Mobilis igitur libertas Adamo data eſt, ut aptiſſimus eſſet ejus merito locus: immobilis in præmium reſervata; niſi mobilem illam libertatem peccando, hoc eſt, petulantiâ flexibilis in malum voluntatis abrumperet. *Servandi enim erant gradus divini muneris*, hoc eſt, conceſſæ divinitus libertatis, *ut primum daretur liberum arbitrium, quo non peccare poſſet homo: noviſſimum quo peccare non poſſet; atque illud ad comparandum meritum, hoc ad recipiendum præmium pertineret.*

Lib. 22. de civit. c. 30.

Itaque mobiliter Adam per illum amorem creatoris liber fuit, ut excidere poſſet; & in eo permanere, ſi vellet: atque ita in quodam confinio vitæ & mortis conſtitutus, ut
C utramlibet, vitam aut mortem eligeret, utralibet ipſi æterna, & per hoc, æterna quoque libertas, vel ſervitus redderetur: cùm nihil juſtius eſſe queat, quàm ut id quiſque inamiſſibiliter ad fruendum teneat, quod ſibi ad amandum liberâ voluntate delegit. In hoc enim juſtiſſima meriti præmijque ratio conſtituta eſt. Ad utrumlibet igitur, hoc eſt, ad bonum & malum, ad vitam & mortem, ad amorem Creatoris & creaturæ, ut ſæpiſſimè Auguſtinus docet, illa prima libertas indifferens fuit. *Quibus*, inquit, (primis hominibus) *poteſtatem utrum vellent dedit.* Et in libro de correptione & gratia: *Quod* (arbitrium) *tunc ita liberum erat, ut bene velle poſſet, & malè.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Sic enim oportebat prius hominem fieri, ut & benè velle poſſet, & malè; nec gratis, ſi benè, nec impunè, ſi malè: poſtea vero ſic erit, ut malè velle non poſſit &c.* Cur ergo non condidit hominem ita plenè liberum, ut peccare non poſſet? quia *ordo prætermittendus non fuit: in quo Deus voluit oſtendere, quàm bonum ſit animal rationale, quod etiam peccare poſſit; quamvis ſit melius, quod peccare non poſſit.*

Lib. 3. de lib. arbit. c. 5.
Cap 11.
Cap 105. Enchirid.
Ibid.

in iſto

In iſto ergo ſtadio conſtitutus Adam, cùm A ad utrumlibet contrariorum eſſet indifferens; atque ita per amorem creatoris liber ab amore creaturæ, ut felicem illam libertatem, alia libertate poſſet abijcere; non ei placuit in illa creatoris ſervitute & ſubjectione perſiſtere; ſed ad ſe converſus, qui ad creatorem debuit, ſe velut principium ſuæ libertatis & voluntatis intuendo, per ſuperbiam ſe Deo prætulit; & dum neſcio qua imagine libertatis illi ſervire noluit, cui naturaliter ſervit ac ſubjacet, in veram ſervitutem, amiſsâ libertate, præcipitatus eſt. Nam quamvis liberior eſſe videretur, nemini omnino alteri ſerviendo, nec ipſi quidem Deo; hoc ipſo tamen quo iſtud non niſi amore finis alterius fieri potuit, qui, ut ſuprà diximus, naturaliter amanti fruentique dominatur, in peſſimæ ſervitutis genus incidit; quâ creatura illa, cujus amore, velut finis ſui adhæſione, la- B pſus eſt, voluntati ejus dominatur, & velut ſervum bello partum firmiſſimè poſſidet, & captum tenet. Nam à quo quis devictus eſt, huic & ſervus addictus eſt. Hæc autem alia non potuit eſſe creatura, quàm ipſamet illa, quæ inter Deum, cæteraſque creaturas quaſi in medio conſtituta, Deo inferior, cæteris ſuperior, excuſſo ſuperiori jugo, ipſa ſibi dominari voluit. Quid enim poterat poſt Deum amare tam ſublimis mens, niſi id quod poſt Deum ſublimiſſimum occurreret? In quid primò poterat cadere, niſi in id quod Deo, unde labebatur, & ſibi qui labebatur, proximum fuit? Hoc eſt autem mens ipſa ſibi. Nec enim quicquam externum primo illo creaturæ amore appeti potuit; cùm omne rei alterius deſiderium, præexiſtentis ſui ipſius amoris indicium & proles ſit. Amor enim indigus, quo quis aliquid aliud appetit, non C rei quam appetit, ſed indigenti appetit. Sibi ergo appetiſſet, ſi quid appetiſſet; ſe ergo amaſſet, antequam aliud appetiſſet. Neceſſariò quippe aut corporis aut animi ſui bonum, aut utriuſque ſectatus eſſet, quod deficiendo adipiſci voluiſſet. Hoc autem nemini adeptum voluit, niſi ſibi ipſi; atq; ita quidquid tandem veluti finem ſuæ rebellionis intueri videretur, in ſemetipſum veluti finem ultimum *cui* ſuę defectionis atque dilectionis retulit, quem multò arctiùs, & intimiùs, & univerſaliùs in cujuſcunque concupiti boni dilectione diligebat. Vnde optimè Auguſtinus: *Hom. 37. c. 4.* *Amores omnes & dilectiones priùs ſunt in hominibus de ſe, & ſic de alia re, quam diligunt. Si diligis aurum, priùs te diligis, & ſic aurum.* Sic igitur jam tum non modò *civitates duas*; ſed etjam libertates duas, ac ſervitutes duas facere ac diſtinguere cœperunt, *Lib. 14. de Civit. c. ult.* *amor Dei uſque ad contemptum ſui, & amor ſui uſque ad contemptum Dei.* D Nam quemadmodum ille caſtus amor Dei, quem ei condendo creator inſeruerat, liberrimum ab omnium creaturarum vinculis, tamen ſervum juſtitiæ, hoc eſt, Dei veri Domini ſui fecerat; ita viciſſim perverſus ille, in quem cecidit, amor ſui, liberum cum à juſtitia ac Deo; ſervum verò ſuiipſius fecit, omniumque omnino creaturarum, in quas poſteà amor ſui jam recens natus exardeſceret. Nam amor ille ſui, quo ſeipſo quodammodo, deficiendo à Deo, frui velle videbatur, non ſtetit in ſe; ſed continuò ſuam expertus eſt indigentiam, & à ſeipſo ſenſit ſe beatum eſſe non poſſe. Hinc igitur, cùm ſurſum eſſet præcluſum iter in Deum, quem veræ beatitudinis fontem homo deſeruerat, deorſum ulteriùs in creaturas alias pergere compulſus fuit, ut in illis id, quod ſibi deeſſe ſentiebat, adipiſceretur. Hic igitur infinitarum cupiditatum exercitus ebullijt, quarum vinculo creaturis amatis arctiſſimè colligatus, non ſuiipſius tantummodo, ſed & cæterarum rerũ omniũ, quibus propter ſeipſum amore copulatur miſerrimus ſervus effectus eſt. Seipſum enim in omniũ aliarũ rerũ dilectione maximè diligit; ſeipſũ in earũ omniũ fruitione ampliùs & nobiliùs fruitur, ut cui per omnia maximè conſultũ cupit.

Sed quia ars naturam, & creatura creatorem etjam peccando imitatur, dum quandam defectivam ſpeciem, vitio fallente, appetit, quæ non niſi in creatore vera reperitur; hinc in illa creaturarum ſervitute umbratica quædam ſpecies libertatis ab homine appetita eſt. Cùm enim Deus non tantùm ab omnibus creaturis liber, ſed ipſa libertas ſit, ſeipſo tamen ſolo velut liberrimus fruitur, in quem cuncta ei ſerviendo referuntur; fallacem libertatis umbram intuendo, etjam ab ipſo vero Domino ſuo liberari voluit; ut quemadmodũ Deus, nemini omninò ſerviendo niſi ſibi, ſeq; ipſo fruendo, ſui penitus juris, ſuæ poteſtatis, ab omnibus omninò liberrimus viveret. *Quid* *In Pſal. 17.* *illi deerat*, ut tangeret lignum vetitum, inquit Auguſtinus, *niſi quia ſua poteſtate uti voluit, præceptum rumpere delectavit? Vt nullo ſibi dominante fieret ſicut Deus, quia Deo nullus utique dominatur.* Sed hæc ipſa libertas, umbratica tantùm libertatis eſt ſpecies, veriſſima verò ſervitus; quia à vero juſtoque Domino avulſa, in fœdiſſimi & tyrannici amoris ſui ipſius, cæterarumq; ſubſervientium cupiditatum jugum & captivitatem incidit: à quibus nullâ humanâ vel Angelicâ poteſtate, ſed ſolâ Dei potentis gratiâ liberari poteſt. Sed quia ſervitus etjam iſta quandam libertatem à juſtitia, hoc eſt, à Deo cõjunctam habet, quì non amplius fugitivę ſuę creaturæ voluntatibus dominator, & hoc ipſo, quòd ſeipſam creatura velut finem omnium ſuarum actionum colit, amplitudinem quandam videtur adipiſci, quâ omnibus omninò rebus uti poteſt, prout amatus ille finis poſtulaverit: hinc eſt, quod illa ſervitus quoq; quædã libertas, etſi defectiva, eſſe videatur, & ab illa quoq; dicatur *Liberum arbitrium.* Prima quippe vocis *liberi* ſignificatio videtur eſſe abſtractior, & quid commune ad libertatem veram, & mancam, genuinam & ſervilem, ſolidam & umbraticam; ita ut quodammodo in illas duas libertatis differentias dividatur.

Sed ex illis, quæ hactenus diximus, facile eſt utriuſque libertatis ſimilitudinem & diſ-

cerimen agnoscere. In hoc enim una alteri similis est, quod utraque ipso vocabulo respectum quemdam ad terminum quasi *à quo* arbitrium liberatur, involvat: dum illa à peccato, hoc est, à creaturis dilectis arbitrium captivantibus; hæc à justitia, hoc est, à Deo vero Domino immunem & absolutam facit. Vtraque non in naturis ipsis, sed in affectu sita est; utraque per primum præcipuumque arbitrij motum, & cardinem omnium motuum cæterorum, hoc est, amorem confertur; utraque per amorem, non quemlibet, sed ipsius ultimi finis; illa Dei, ista creaturæ. Et quia illius, quod ut finis ultimus diligitur, maxima quædam competit universalitas, & amplitudo, & independentia; utpote ad quem cuncta referri, cui cuncta servire, à quo cuncta pendere debent: hinc est quod utraque libertas independentiam quandam sonet, & conferat, respectû eorum, quæ comparatione finis illius assumi vel respui debent, pro ut finis amati rationes postulaverint. Hinc consequenter utraque *sui iuris*, *suæ potestatis* esse facit; utpote nulli ex ijs, quæ ad finem amatum referenda sunt, adstrictam; ut in ijs assumendis & aversandis, facere possit quod velit, quæ ad libertatis rationem pertinere suprà diximus. Vtraque ita libertatis rationem obtinet, ut tamen aliquid servitutis conjunctum habeat: sed illa respectu veri Domini æternæ veritatis ac Dei; ex quo fit, ut potiùs vera libertas, quàm servitus nominanda sit; hæc respectu tyranni, ipsius videlicet creaturæ, seu, quod in idem redit, amoris & cupiditatis ejus: quæ propterea potiùs vera servitus, quàm libertas dici debet. Et propter istas multiplices utriusque libertatis similitudines factum est, ut abstractâ ab utraque & utrisque communi significatione, communiter *liberum arbitrium* vocetur, prout Deo, beatis, & damnatis Angelis, & homini viatori communiter convenit, prout ad utramque istam libertatem est indifferens.

De gratia & lib. arbit. c. 15. Ex ista enim vocis istius usurpatione Augustinus dicit: *Semper est autem voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando servit peccato; & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando servit iustitiæ; & tunc est bona.* Vbi breviter pleraque eorum, quæ diximus, tetigit. Ostendit enim unde utraque libertas dicatur, respectu termini scilicet à quo: ostendit utramque quandam servitutem habere conjunctam: ex quibus duobus cætera quæ diximus facilè colligi & inferri possunt.

Rom. 6. Et alibi, cùm citasset illum Scripturæ locum: *Cùm essetis servi peccati, liberi fuistis iustitiæ;* statim

A adijcit: *Ecce ostenduntur, etiam peccato minimè potuisse, nisi aliâ libertate, servire. Liberi ergo à iustitia non sunt, nisi arbitrio voluntatis: liberi autem à peccato non sunt, nisi gratiâ Salvatoris.* *Lib. ad Bonif. c. 2.* Quæ doctrina sexcenties ab Augustino diversis locis iteratur. Hæc est ergo vera ratio libertatis & liberi arbitrij, prout ab Augustino in hac materia, & post ipsum ab Ecclesia spectata fuit. In qua Augustinus ac discipuli ejus magis ipsam liberationem à servitute, hoc est *termini à quo*, quem nomen ipsum indicat, quàm illam à medijs independentiam, & utendi vel non utendi amplitudinem, spectaverunt; posteriores Doctores è contrario potiùs illam independentiam & amplitudinem, quæ ex amore ultimi finis, sive veri, sive opinati, respectu mediorum consequi solet. Nam inde proficiscitur, quòd semper ad rationem libertatis illam indifferentiam, & quasi ab utroque extremo independentiam postulant, ut videlicet

B semper agere possit, *& bene*, *& malè*; vel certè *agere & non agere*. Sed qui secundum istud ad rationem libertatis postulant, fortasse tolerandi sunt: qui primum, in ipsam impingunt Catholicam fidem. Nam Adam quamvis, ut suprà ex Augustino demonstravimus, ita liber fuerit, *ut & benè vellepossit & malè:* atque ita istam *contrarietatis* indifferentiam obtinuerit; nullo tamen pacto istud ad libertatis sive rationem sive exercitium pertinere judicandum est. *Lib. de corr. & grat. c. 11. & in Enchirid. c. 105.* Cùm enim libertas Augustino nota per amorem alicujus ultimi finis, sive Dei sive creaturæ conferatur; perabsurdum est ad eius rationem pertinere, ut arbitrium in isto amore dilecti finis ita mobile & instabile maneat, ut illum semper possit abrumpere, vel amorem alterius oppositi finis assumere. Hoc enim commentum fides destruit, quæ docet, tam beatos quàm damnatos immobiliter in semel

C electi ac dilecti finis amore permanere. Sed ista liberi arbitrij mutabilitas solis Angelis & homini primo viatori, propter rationes aliquas supra tactas, peculiaris fuit. Nam etiam lapsus homo in amore dilectæ semel creaturæ persisteret immutabilis, nisi mutatio per dexteram Excelsi fieret, qui potentissimâ gratiâ, lapsi hominis voluntatem à rebus creatis in se retorquet, eamque ab amatæ creaturæ, hoc est, à cupiditatum terrenarum vinculis liberando, se denuo verum ejus ultimum finem ac Dominum diligi facit. Sed de natura liberi arbitrij secundùm profundissimi Doctoris nostri mentem, & de indifferentijs istis *contrarietatis* & *contradictionis*, quæ strictim hic attigimus, erit alibi fusiùs disserendi locus. *Videdum lib. de nat. lib. arbit. inf. qui sunt 6. & 7. de gratia Christi salvatoris.*

CAPVT

CAPVT SEPTIMVM.

An Adam per vires liberi arbitrij in creatione datas potuerit justè vivere.

HACTENVS de libertate disseruimus secundùm respectum quasi termini, *à quo* per illam homo liberatur: nunc dicendum de respectu quasi termini *ad quem*, sive de usu libertatis, & operibus, quæ illius virtute fieri possunt. Primus respectus est libertatis quasi secundum essentiam, & naturam, & statum ejus; posterior secundùm exercitium ejus. Differentiam istam agnovit Augustinus. Nam quamvis sæpissimè, & ferè semper primam illam rationem inculcet, nonnunquam tamen etjam tangit alteram; ut quando dicit: *Ad bonum opus liberum Adam condidit.* Et in Epistola ad Vitalem: *Qua* (gratia) *nostrum ad declinandum à malo, & faciendum bonum liberatur arbitrium.* Et aliquantò pòst de diaboli arbitrio loquens: *Quod nec ipse habet liberum ad bene faciendum.* Et adhuc interiùs: *Cùm potiùs illi oppugnent arbitrium liberum, qui oppugnant Dei gratiam, qua verè ad bona eligenda & agenda sit liberum.* Et libro primo ad Bonifacium: *Tunc verè liberi eritis: utique liberi ad benè justèque vivendum.* Quod eodem loco, sicut & alibi, vocat, esse liberum *in bono*, & liberum *in malo*: *Sed hæc voluntas, quæ libera est in malo, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est.* Et rursum: *Nec liberum in bono erit, quod liberator non liberaverit: sed in malo liberum habet arbitrium.*

Lib. 1. oper. imperf. cont. Jul. c. 216.
Epist. 107.
Cap. 2.
Cap. 3.

Quæritur ergo, quas vires habuerit liberum illud arbitrium primi hominis ad benè justèque vivendum? Scholastici enim Doctores non ita cæci fuerunt in volvendis monumentis Augustini, quin facilè viderint, aliquid ab eo libertati primi hominis adhuc integri respectu bonorum operum tribui, quod lapsi hominis libertati nullo modo concedi potest. Itaque operosè hìc distinxerunt opera naturalia, seu moralia à supernaturalibus; observationem precepti secundùm substantiam operis, & secundùm modum; observationem totius legis naturalis, & observationem unius vel alterius præcepti; perpetuam, seu longi temporis, & transitoriam unius horæ, vel diei, vel occasionis &c. idque urgente aliquâ tentatione, vel non urgente. Omnes enim judicarunt, opera supernaturalia, ut fidei, vel dilectionis Dei, non posse ejus libertati sine injuria divinæ gratiæ tribui. Sed sive distinctiones illæ admittendæ sint, sive non, quæ disputatio alibi oportuniùs nos occupabit, hìc certè ad propositum nostrum nihil facit. Nos enim quærimus, utrum illa opera, quæ lapsi hominis arbitrio per Christi gratiam conferri debent, Adam libertate arbitrij sui naturali, hoc est, quæ in prima conditione naturæ concessa fuerat, perficere potuerit. Nam si constiterit, illa opera per liberum ejus arbitrium potuisse fieri, non donante gratiâ Dei; quid de cæteris sentiendum sit, perspicuum erit.

Nos igitur hìc asserimus, tanquam sine dubitatione verissimum, juxta doctrinam sancti Augustini, & Ecclesiæ, omnia hujusmodi opera, adeoque & ipsam fidem, & dilectionem Dei ab eo potuisse per arbitrij libertatem fieri, sic ut ea non donaret ei gratia Dei. Quod quamvis alicui paradoxum fortasse videatur, non poterit tamen non admittere, si Augustini & Conciliorum doctrinam admittere velit. Multis igitur modis istud facilè probari potest.

Primò, quia non rarò plenam perfectamq; bene vivendi potestatem Adamo collatam esse dicit. Nam de primo homine loquens ac disputans, an debuerit rectè vivere, sic loquitur: *Ex eo, quod non accepit, nullus reus est: ex eo verò, quod non facit quod debet, justè reus est. Debet autem, si accepit & voluntatem liberam, & sufficientissimam facultatem.* Nam ex eo quod debet justè vivere, primum hominem colligit habere debuisse sufficientissimam facultatem. Et in libris de Genesi ad litteram: *Non mihi videtur magnæ laudis futurum fuisse hominem, si propterea posset bene vivere, quia nemo malè vivere suaderet: cùm in natura posse, & in potestate haberet velle, & non consentire suadenti.* Ecce in natura habebat posse benè vivere. Et quid est, *in natura*, nisi in natura liberi arbitrij? Et clariùs cum Pelagio disputans, qui naturæ, non gratiæ, bene vivendi potestatem tribuebat: *Verum est autem, quod ait* (Pelagius) *quod Deus tam bonus quàm justus talem hominem fecerit, qui peccati malo carere sufficeret; sed si voluisset.* Et rationem ex natura liberi arbitrij petens: *Quis enim nescit*, inquit, *eum sanum & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad justè vivendum potestate liberâ constitutum?* Et alibi: *Agitur de illius mentis quadam valentia* (id est robore) *usuque rationis, quo præceptum Dei, legemque mandati & docilis Adam caperet, & facilè posset custodire, si vellet.* Et apertissimè sanctus Fulgentius Augustini discipulus: *Nam utique naturaliter homini, cùm cœperit in Dei Filium credere, si posse credere in conditione primi hominis datum non esset, nunquam peccatum de infidelitate contraheret.* Quibus in locis disertis verbis indicant, datam esse in prima naturæ conditione, hoc enim vocant, naturaliter posse credere, *mentis valentiam, potestatem liberam, posse, sufficientiam, sufficientissimam facultatem* ad credendum, ad carendum peccati malo, justèque vivendum. Ne quis autem existimet, hæc ita fortassis esse intelligenda, sicut quæ libet

Lib. 3. de lib. arb. c. 16.
Lib. 11. c. 4.
Lib. de nat. & grat. c. 43.
Lib. 1. de pecc. merit. c. 37.
Lib. de incarn. & grat. c. 12.

libet creatura rationalis propter mentem posse benè vivere; multis alijs modis semetipsos declarant.

Secundò namque sæpè dicunt, facultatem credendi ac diligendi Deum, adeòque benè vivendi, quam ante peccatum habebamus, jam amissam esse peccato, & non nisi gratia posse reparari: quod nullo pacto de mente rationasi intelligi potest. Nam de potestate diligendi Dei sic Augustinus: *Non est igitur gra-*
Epist. 107. *tia Dei in natura liberi arbitrij &c. quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* De facultate credendi Fulgen-
Lib. de incarn. & grat. c. 2. tius: *Hoc igitur in homine divinitus agitur, cui fidem Deus infundit, ut gratiæ dono virtutem credendi natura recipiat, quam amisit.* Et alibi de pote-
Ibid. c. 12. state cogitandi recta & sancta: *Humano generi gratuitam gratiam divina bonitas contulit &c. per quam cogitationis sanctæ amissa iam pridem in homine primo per hominem secundum reciperetur facultas.* Et rursum: *Peccans ille, qui sine peccati necessitate*
Ibid. c. 13. *creatus est, in eo quod animæ sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amisit protinus facultatem.* Si potestatem sancta cogitandi, credendi, diligendi, sub quibus omnibus justè vivendi officia comprehenduntur, amisimus per peccatum, ante peccatum nos eam habuisse, necessarium est: neque enim amittitur, quod non habetur.

Tertiò, quia Augustinus disputans contra Pelagium, qui potestatem benè vivendi tribuebat naturæ, sæpè indicat sententiam ejus fore veram, si natura adhuc esset in illa integritate, in qua primùm condita fuit: nunc autem, quia peccato vitiata est, veram esse non posse. Cùm enim dixisset Pelagius: *Ipsam non peccandi possibilitatem non tam in arbitrij potestate, quàm in natura necessitate esse*, Respondet Augustinus: *Si iste, qui hunc librum scripsit, de*
Lib. de nat. & grat. c. 51. *illa hominis natura loqueretur, quæ primò inculpata & salva condita est, utcunque acciperetur hoc dictum:* hoc est, tolerari posset ista sententia, tanquam vera: quod paulò antè etjam similitudine declaraverat. cùm enim dixisset Pelagius, *Non peccandi possibilitatem, velimus, nolimus* (hoc est inamissibiliter) *insitam esse naturæ*, respondet
Cap. 49. ei similitudine: *De homine sanis pedibus tolerabiliter dici potest, velit, nolit, habet ambulandi possibilitatem: confractis verò, si velit non habet: vitiata est natura, de qua loquitur* &c. quasi diceret, propter contractum vitium jam claudicat natura; & non peccandi possibilitate, quam habuit, caret. Nam in istis locis nihil aliud in sententia Pelagij displicet Augustino, quàm quod illam possibilitatem naturam *inamissibiliter & inseparabiliter* habuisse, contenderet. Illa enim causa est, cur non absolutè ejus verba admitteret; sed cum quadam diminutione, *utcunque; tolerabiliter.* Vnde illam inamissibilitatem utroque loco reprehendit.

Quartò, quia frequenter Augustinus adversus Pelagium docet; si natura esset sana, quemadmodum primùm condita est, & mordicus Pelagius tuebatur, non opus esse, ut per Christi gratiam vires ad benè vivendum naturæ donarentur. Nempe, quia per seipsam ad hoc sufficeret. Solum enim vitium peccato contractum causam esse, cur ad benè vivendum gratiæ Christi medicina requiratur. Nam ille erat scopus Pelagij in omnibus disputationibus suis, ostendere naturam à primæva integritate non esse vitiatam: & ideò hominem nunc per seipsum posse justè vivere, sicut hoc Adam potuit. Declarat hunc scopum & argumentationem ejus Prosper;

Carm. de ingrat. c. 9.

Ait, naturam, quæ bona facta est,
Nullis cum vitijs in quoquam omninò creari;
Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis:
Et quoniam tales nascantur nunc quoque, qualis
Ille fuit nostri generis pater ante reatum:
Posse hominem sine peccato decurrere vitam,
Si velit: ut potuit nullo delinquere primus
Libertate sua.

CVm ergò hunc scopum intuens Pelagius in libro de natura & gratia mordicus contenderet, naturam nunc similiter per seipsam posse justè vivere, seu legem implere, &
Lib. de nat. & grat. c. 3. non peccare si vellet, respondet Augustinus: *Natura hominis primitus inculpata & sine ullo vitio*
Cap. 6. *creata est: Natura verò ista hominis, qua unusquisque ex Adam nascitur, iam medico indiget, quia sana non est.* Et paulò inferius *Hoc si secundùm Scripturas sapiamus*, nempe naturam non esse integram, sed peccato vitiatam, *non cogimur contra Christianam gratiam disputare, & ea dicere, quibus demonstrare conemur, naturam humanam neque in parvulis medico indigere, quia sana est, & in maioribus sibi ipsam ad iustitiam, si velit, posse sufficere.* Apertissimè indicans eum, qui sanam & integram tuetur naturam, omninò cogi tollere Christi gratiam, tamquam nullo modo non solùm ad peccati remissionem, sed nec ad justitiæ impletionem necessariam. Et adhuc aliquanto pòst: *Cernitisne quò tendat, & quò*
Ibid. c. 20. *manus porrigat hæc disputatio?* (Nempe de ista sanitate naturæ) *ut omnino frustra dictum putetur: Vocabis nomen eius IESVM; ipse enim salvum faciet* &c. Et adhuc multis interjectis: *Meliùs Dei causa agitur, quam se iste agendo dicit defensare naturam, cùm & creator & salvator agnoscitur; quàm cùm defensa velut sana, viribusque integris*

icatu-

Dig

crevisset, opitulatio Salvatoris maneret. Vbi clarè intelligendum offert, opitulationem sive gratiam Christi Salvatoris ex ista vitium integritate convinci esse superfluam, utpotè quæ per vires illas primæ conditionis integras ad justitiam sibi sufficeret. Et hinc est, quòd statim apertissimè sensum suum explicans, disertis verbis dicit: *Verum est quod ait* (Pelagius) *quòd Deus tam bonus quam iustus, talem hominem fecerit, qui peccati malo carere sufficeret*, hoc est, ad implendam legem justeque vivendum, ut Pelagius contendebat; neque enim aliter peccati malo carere potest. Rationem adijcit: *Quis enim eum nescit sanum & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad justè vivendum potestate libera constitutum?* Et quasi quæreretur; quid ergò causæ est, cur nunc non similiter sibi ad justè vivendum natura sufficiat? Respondet esse vitium: *Sed nunc de illo agitur, qui gravibus saucius confossisque vulneribus* &c. Et rursum clariùs id ipsum explicans, cùm Pelagius dixisset: *Voluntate non est, quod naturâ potest*, hoc est, ex sola voluntate contingit, quòd homo non careat peccatis, aut justè vivat; respondet ei Augustinus: *Ego dico, voluntate quidem non est homo iustus, si naturâ potest; sed medicinâ* (id est gratiâ) *poterit, quod vitio non potest.* Ex quo conflictu Pelagij & Augustini manifestum est, Augustinum sæpiùs admittere, quòd vera esset sententia Pelagij, nec opus esset Christi gratiâ, quæ liberum roboraret & sanaret arbitrium, si vires primævas in conditione datas natura non perdidisset: quo sensu dicit idem Augustinus eandem sententiam Pelagianorum persequens: *Sunt homines ingrati gratiæ, multum tribuentes inopi sauciæque naturæ*, nempè quòd per vires suas justè posset vivere: *Verum est, magnas arbitrij liberi vires homo cùm conderetur accepit: sed peccando amisit.* Hinc Prosper simili planè modo, etjam peccati remissionem per liberi arbitrij vires obtineri potuisse docet, si natura ut facta est post peccatum illæsa perstitisset.

Cap. 43.

Ibid.

Serm. 2. de verb. Apost.

Carm. de ingratis 42.

Nam si nunc etiam illæsus vigor ille maneret,
In quo insons natura fuit; sua quemque voluntas
Conciliare Deo, pœnáque absolvere posset:
Nequicquam Christus mortem moriendo piaret:
Peccatum & mundi sanguis non tolleret agni:
Nec genus humanum generari rursus egeret
Conditione novâ. quoniam sapientia sana,
Sana fides, sanum arbitrium, meus libera morbo,
Vitam agerent dignam summorum participatu.

NImirum, quia per illæsas arbitrij vires, tametsi peccasset, potuisset sicut ante sapere, credere, dolere de peccato, & ita remissionem adipisci, sine ulla medicina gratiæ Christi, quæ liberum arbitrium gemere, & dolere, & credere faceret. Rem verò totam, ipsumque adeo Augustini Magistri sui sensum, sicut eum ex iterata toties in libris ejus hac doctrina hauserat, brevissimè apertissimèque sine ulla ambiguitatis aut obscuritatis latebra complexus est idem Prosper, quando dixit: *Neque hæc dona* (ea videlicet, quæ sunt veræ sanctæque pietatis, habere, cogitare, dicere, agere) *ita ex Deo esse opinemur, ut quia ipse naturæ nostræ autor est, per conditionem tam hæc contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc bonam facultatem: sed omnes iam in illo amisimus, in quo omnes peccavimus.*

Ad capitula Gal. Resp. 8.

Hanc igitur doctrinam secutus autor librorum ὑπογνωστικῶν, qui pœnè toti ex sensibus Augustini, aut discipulorum ejus Prosperi & Fulgentij pertexti sunt, omnia quæ paulò antè ex eorum scriptis deduximus, luculentissimè calculò suo confirmat & illustriùs explicat: Hinc est enim quòd possibilitatem benè vivendi sæpè libertati naturali primi hominis tribuit. Nam statim initio libri tertij proponens hæreticorum sententiam, quòd homo per liberum arbitrium, & per se sibi sufficeret implere, quod vellet, respondet: *Neminem posse per se sibi*, id est, per liberum arbitrium, *implere quod velit, rectè dicimus, nisi Protoplasto soli potuisse; cùm voluntas liberi arbitrij fuisset sana eidem ante culpam.* Et capite secundo: *Vt liberum arbitrium cum possibilitatis bono, quo valeret implere, quod voluisset Adam, factum intelligas, audi quid dicat Scriptura: Reliquit eum in manu consilij sui. Quid est autem, reliquit &c. nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si servare mandata Domini voluisset.* Et capite quarto: *Arbitrium ideo liberum dictum, quòd in sua positum sit potestate, habens agendi quod velit possibilitatem. Sed huiusmodi, ut antè iam dictum fuit, fuit in homine protoplasto, cùm ante peccatum maneret illæsum, qui semper, si Deo fuisset obediens, sufficere posset ad omne bonum, quod voluisset.* Hinc est, quòd eandem illam possibilitatem peccato ejus perditam, sæpius iterat: [a] *Domini prateriji præceptum, amisso possibilitatis bono; solum arbitrium ad velle potius est vulneratum.* [b] *Per velle ergo malum, rectè perdidit posse bonum, qui per posse bonum, potuit vincere velle malum. Per peccatum ergo liberum arbitrium hominis possibilitatis bonum perdidit, non nomen & rationem: Diabolus humanum genus dispoliavit & vulneravit, morum scilicet ornamentis, & bono*

Autor librorum ὑπογν. lib. 3. c. 1.

cap. 2.

cap. 4.

a Lib. 3. c. 4.

b Cap. 4.

Cap. 9. *bono possibilitatis liberi arbitrij perdito.* c *Quid etiam aliud ostenditur & in ove illa perdita ex centum omnibus, nisi liberum arbitrium, possibilitatis bono, vitio primi hominis perdito, à justitiæ tramite errasse consortio?* Hinc docet, nos jam non posse implere quod

Lib. 3. c. 1. volumus, quia libertas vitiata est. *Hoc ergò volui te cunctis libero claudicantes arbitrio, nec implere nobis naturaliter sufficit posse bonum, quia jam, ut superiùs disputavi, de natura vitiata peccato, id est, de protoplastis hominibus, quorum sumus & ipsi natura, in quibus vitiata est libertas, homo voluntatis sanæ, perfecto videlicet libertatis arbitrio, quo sibi sufficiat, non potest exoriri.* Hinc similiter sæpiùs tradit, Pelagij sententiã futuram veram, & inani-

Lib. 3. c. 3. ter Christi gratiã prædicari necessariã si natura illæsa perstitisset: *Et conaris*, inquit, *astruere, cùm prædicas hominem naturaliter posse quod velit, Christum nullam in eo vitium, quod curaret, nullam infirmitatem invenisse, quam gratia sua gratuita medicamento sanaret* &c. *Quid enim opus erat Deo, si status integer naturæ maneret, humanam carnem*

Cap. 4. *suscipere nostram? Perge adhuc, hæretice, dic liberum arbitrium sic ex Adam susceptum, ut medicinâ Christi non indigens per se sibi sufficiat implere quod velit* &c. *Et gratiæ ingratus existens sanum te naturaliter putas liberum arbitrium possidere? Si sanus est homo ut Adam a Deo primum fuerat institutus* &c. Quæ omnia magis perspicua sunt, quàm ut aliquo indigeant commentario: quin potiùs, si quid obscuriùs Augustinus dixerit, luculentissimi Commentarij loco explicant.

Quamobrem cùm Cælestinus Pontifex, & Concilium Arausicanum intelligerent istam, quam ex Augustino tradidimus, etjam Catholicæ Ecclesiæ doctrinam esse, eandem sacrorũ

Epist. ad Episc. Gall. c. 3. Canonum auctoritate firmarunt. Nam Cælestinus Gallos instruens, cum Catholicis credi ac dici jubet: *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem* (nempe volendi, cogitandi, agendique recta &c.) *& innocentiam* C *perdidisse*: & hoc ipsum sancti Papæ Innocentij auctoritate confirmat. Concilium verò Arausicanum ejusdem doctrinæ filum sequens, utpote quam plerumque verbo tenus ex Augustino sumpsit, paucis verbis universæ hæreseos Pelagianæ atque Semi-Pelagianæ fibras excidit. Nam quemadmodum Pelagiani universa salutis opera per illam naturalem arbitrij potestatem, quæ integerrima per creationem data fuerat, fieri posse sentiebant, & ita non opus esse Christi gratia, cujus virtute fierent; sic Semi-Pelagiani sola bonorum operum initia, fidem, orationem, & similia per eandem illam naturæ potestatem effici posse credebant. Et isto sensu dicunt Canone quintò: *Initium fidei naturaliter nobis inesse*; & : *Fidem qua in Deum credimus, esse naturalem.* Et Canone septimo: *Nos per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ; cogitare ut expedit, aut eligere posse.* Et Canone octavo: *Aliquos per* D *liberum arbitrium ad gratiam baptismi posse venire.* Nam illa omnia eundẽ sensum habent. Quam suam sententiam ut hæretici firmiter stabilirent, veluti basin substernebant id, quod habetur Canone primo; *Animi libertatem illæsam du-*

A *rasse*, per quam scilicet, saltem operum bonorum initia fieri possent: quemadmodum olim, cùm natura esset integra, prorsus omnia per illam effici poterant. Hæc ergò perspicaciter intelligens Concilium Arausicanum, & rem istam sciens esse impossibilem, non petit ullibi impossibilitatis istius rationem, ex natura operum hujusmodi, quòd supernaturalia sint; sed ex infirmitate, quæ per peccatum in liberum arbitrium inducta est. Unde Canone octavo infert ex ea sententia Semi-Pelagianorum sequi, *Non omnium liberum arbitrium esse per peccatum primi hominis infirmatum.* Nimirum, quia id quod ille poterat robustus & sanus, hoc etjam infirmis tribuebant. Quam sententiam & totius hæresis istius basin ut everteret, toties, tamque studiosè, contractam illam liberi arbitrij infirmitatem prædicat & inculcat. Hinc est enim, quòd Canone decimo tertio

B definit, *Arbitrium voluntatis in primo homine esse infirmatum, & esse amissum.* Et Canone vigesimo primo, *Naturam per Adam esse perditam.* Et Canone vigesimo quinto, ut plurium definitionum præcedentium rationem & fundamentum patefaceret, addunt: *Secundum antiquorum Patrum definitiones* (ubi certum est Augustinum & Prosperum respici, utpotè cùm omnes pœnè Canones ipsissimis Augustini verbis, & ipsissimo ordine, quo à Prospero collecta fuerant, concepti & conditi sint) nos prædicare debere & credere, *quòd per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus posteà aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia divina prævenerit.* Et idcircò illam præclaram antiquorum Patrum fidem, *non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat; sed per gratiam Dei fuisse collatam.* Itemq; latronis,

C Cornelij Centurionis, & Zachæi admirabilem fidem *non fuisse de natura; sed divinæ largitatis donum.* Quo Canone, cùm Concilium dicit, arbitrium ita fuisse inclinatum, & attenuatum, ut nullus *postea* possit diligere Deum, sicut oportuit, aut credere, aut operari &c. manifestissimè significat, antequam esset attenuatum, potuisse ista per liberum arbitrium fieri, quæ non poterant posteà: Quæ omnia doctrinæ Augustini & Prosperi, ex qua sumpta sunt, ad unguem consonant: & sicut ex ea lucem accipiunt, ita illam immobili sua autoritate confirmant.

Ex his igitur, quæ hactenus diximus, perspicuum est, superfluas esse hoc loco tot Scholasticorũ distinctiones, quas doctrinam illam, quam non satis videntur penetrasse, subodorati & difficultatem ejus veriti, ad molliendam eam, sanoque sensu aptandam protulerunt. Nimis enim apertum est, non solùm ex Augu-

D stini, & Concilij, & Pelagianorum, & Semi-Pelagianorum scopo, sed etjam ex ipsissimis eorum verbis, de fide, dilectione, cæterisque operibus agi supernaturalibus, adeoque salutis æternæ meritorijs: ut non sit opus laborem in ijs refutandis impendere, præsertim cùm nullum ea-

lum earum distinctionum vestigiũ in Concilio, aut Augustino reperire liceat. Sunt enim partus cogitationis humanæ de tuendis suis sententijs satagentis, quas doctrinæ sancti Augustini non satis intellectæ facilè accommodare non poterant. Vnde detecto solo filo veritatis per se corruunt & evanescunt. Quo verò pacto doctrina ista intelligi debeat, ne in divinæ gratiæ injuriam cedat, ex Augustini mente infrà fusiùs explicabimus.

Vnum tantummodò hîc observandum est, illud *naturalis possibilitatis* nomen ex doctrina Pelagij in hanc materiam promanasse. Ipse enim inter primos, vel primus ista voce uti cœpit: Nec aliud per eam significare voluit, A quàm naturalem *potestatem seu facultatem liberi arbitrij*. Quod alibi in explicandis Pelagij dogmatibus declaravimus, & ex libro de natura & gratia cap. 7. 10. 45. 47. 48. 52. Itemq; ex libro de gratia Christi cap. 4. & 6. 14. & 16. manifestum est; quibus vox ista in eo sensu, & ipsis Pelagij verbis sæpissimè repetitur. Vnde & Augustinus, qui antea nomen potestatis & facultatis tanquam latinius usurpare solitus fuit, etjam hac voce in illo sensu, sicut & Prosper, & Concilium Arausicanum, uti cœpit, ut hæresis eadem veste, qua mundum intraverat, mundo excederet; & eodem sensu, quo veritatem conabatur adulterare, damnaretur.

Vide lib. 4. & 5. de Hæresi Pelag. diversa Pelagij loca, & alibi.

CAPVT OCTAVVM.

Vtrum per vires liberi arbitrij in justitia creationis potuerit perseverare.

QVID in hac quæstione sentiendum sit, ex ijs quæ superiori capite dicta sunt, satis superque liquet. Si enim per liberum arbitriũ potuit in Deum credere, Deum diligere ut oportet, justè vivere, non peccare, si vellet: potuit profectò & in justitia perseverare. Qui enim justè vivit, & non peccat, sine dubio perseverat. Vt tamen doctrina ista plenior sit, & apertiùs Augustini sensus de omnibus illis, quæ supra diximus, intelligatur & confirmetur, pauca de potestate perseverandi, & perseverantiâ in justitia per liberum arbitrium adjicienda sunt. Hoc enim si ex scriptis ejus astrui potest, omnis scrupulus de superioribus evanescet; eò quòd perseverantia sine fide, dilectione, cæterisque justitiæ supernaturalis operationibus obtineri nullo pacto queat.

Nonnulli igitur, quibus doctrina sancti Augustini minùs perspecta fuerit, verebuntur potestatem perseverandi in justitia libertati arbitrij primi hominis & Angelorum attribuere, & tanquam capitalem divinæ gratiæ injuriam exhorrescent. Sed si principijs non modò supra jactis, sed etjam vestigijs, quæ scriptis suis hac ipsa de re passim Augustinus impressit, & luculentissimè expressit, velimus insistere, fateri cogimur, per liberi sui arbitrij vires hominem primum permanere seu perseverare potuisse, & sanctos Angelos reipsa permansisse. Toties enim tantâque constantiâ doctrinam istam inculcavit; quasi in hoc unum contra adversarios hujus temporis collimasset. Quid enim aliud sibi volunt ista perspicua verba ejus, quæ de diabolo & angelis ejus effatus est: *Erat tamen quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate stetissent.* Quid aliud illa de homine primo? *Sic & hominem fecit cum libero arbitrio, & quamvis sui futuri casus ignarum, tamen ideò beatum, quia & non mori, & non miserum fieri in sua potestate esse sentiebat.* Quid aliud item illa? *In quo statu recto, ac* A *sine vitio si per liberum arbitrium manere voluisset, profecto sine ullo mortis & infelicitatis experimento acciperet illam merito hujusmodi permansionis, beatitudinis plenitudinem.* Quid item sibi volunt illa? *Vt autem vellet* (permanere) *in eius libero reliquit arbitrio.* Quid ista verò; *Quæ quidem* (merita sua) *potuit habere, sed perdidit: & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est, per liberum arbitrium.* Nam per merita, & non aliter, perseverantia ejus erat complenda. Quid aliud etjam illa non minùs luculenta? *Non autem ita esset, si natura humana per liberum arbitrium in quo statu primum condita est, perstitisset.* Nequis autem suspicaretur, sic eum potuisse perseverare per liberum arbitrium, quia etjam concursus ejus adesse debet; quemadmodum etjam de hominibus jam lapsis dicimus, quòd per liberũ arbitrium, hoc est, eo concurrente perseverant, excludit hunc sensum expressis verbis B Augustinus, quando dicit: *Quis non infertur in tentationem, non discedit à Deo: non est hoc omninò in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt: fuerat in homine, antequam caderet.* Ecce antithesin apertissimam inter vires hominis antequam caderet, & postquam cecidisset: quòd antè, per liberi arbitrij vires poterat non discedere à Deo, hoc est, permanere cum Deo; post lapsum verò non potest. Quam partem declarans luculentiùs, & per hoc vires hominis stantis, & tali auxilio non indigentis, insinuans: *Post casum autem hominis*, inquit, *non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere ut homo non recedat ab eo.* Quæ quamvis per seipsa satis manifesta sunt, non parum tamen eis lucis accedit ex alijs ejus testimonijs, quibus docet, sicut nos etjam suprà ex varijs locis ejus confirmavimus, Adamum tale accepisse liberum arbitrium, ut *benè velle posset, & malè.* Et rursum, tale liberũ arbitrium *ut posset non peccare, si vellet*: quæ doctrina ipsi passim familiaris est. Vnde significare

Lib. de corrip. & grat. c. 10.

Ibid. c. 10.

Cap. 11.

Cap. 11.

Lib. 6. contr. Iul. c. 21.

Lib. de dono persev. c. 7.

Ibid.

Lib. de corrip. & grat. c. 11.

ficate volens, hoc privilegium ei præ lapsis hominibus ex liberi arbitrij viribus convenisse, (Cap. 12.) si ait quodam loco: *Potuit non peccare primus homo, potuit non mori; potuit bonum non deserere*, id est, perseverare in bono. *Numquid dicturi sumus, non potuit peccare, qui tale habebat liberum arbitrium?* Et paulò pòst clarissimè istud voluntati & potestati tribuens: (Ibid.) *Prima ergò libertas voluntatis erat posse non peccare; novissima, non posse peccare.* Et alibi: (Lib. 22. de Civit. c. ult.) *Primum liberum arbitrium quod homini datum est, quando primum creatus est rectus, potuit non peccare; sed potuit & peccare.* Vbi utrumque similiter potestati liberi arbitrij tribuit. Et paulò pòst: (Ibid.) *Servandi gradus erant divini muneris ut primùm daretur liberum arbitrium, quo non peccare posset; novissimum, quo peccare non posset.* Cujus doctrinæ sensus ex antithesi, quam sæpe tradit, fit illustrior: quòd jam videlicet non sit in homine tale liberum arbitrium, quod non peccare possit: sed istud jam peccato pressum per gratiam liberandum sit; sicut in eodem loco subjicit: (Ibid.) *Sed quia peccavit ista natura, cùm peccare potuit, largiori gratiâ liberatur*, id est, *fit libera*. De quo alibi plura dicturi sumus.

Doctrinam istam discipuli Augustini ad amussim quoque sectati sunt, & scriptis expresserunt suis. Inter quos fuit in primis sanctus Prosper: qui cùm adversus Gallos traderet, nunc post lapsum hominis esse donum *gratiæ Dei per actus singulos adjuvantis*, quòd rectè vivimus, in primo homine per naturam hoc (Respons. ad cap. 8. Gall.) haberi potuisse docet: *Neque hæc dona ita ex Deo esse opinemur, ut quia ipse naturæ nostræ auctor est, per conditionem iam hæc contulisse videatur:* QVIA DEDIT QVIDEM AB INITIO HANC HOMINI FACVLTATEM, SED OMNES IN ILLO AMISIMVS, IN QVO OMNES PECCAVIMVS. Ecce data est homini ab initio hæc facultas benè vivendi per bonum creationis naturæ, sive per liberum arbitrium, cum quo conditus fuit; sed illa nunc peccato perijt. Nunc enim non possumus per facultatem naturalem, sive per liberum arbitrium benè vivere, quod ex primæ institutionis felicitate poteramus. Et in libro adversus Collatorem, cùm Cassianus diceret, credendum non esse, quòd ita sit conditus homo, *ut nec velit unquam nec possit bonum: alioqui nec liberum ei permisit arbitrium*; hoc est, alioqui non dedisset ei Deus liberũ arbitrium: Respondet Prosper, hominem olim potuisse per liberum arbitrium perseverare, si vellet; (Prosp. lib. cont. Collat. cap. 18.) nunc non posse: *Rectum atque omni vitio carentem creatum esse hominem primum, in quo omnium hominum concreata natura est, dubitare fas non est: eumque tale accepisse liberum arbitrium, ut si auxiliantem sibi Dominum non desereret, posset in bonis, quæ naturaliter acceperat, perseverare, quia vellet; & merito voluntariæ perseverantiæ in eam beatitudinem pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset:* SED IPSO LIBERO ARBITRIO, QVO QVAMDIV VOLVIT BONVS MANSIT, *à proposita sibi lege defecit.* Hoc est, antea poterat per liberum arbitrium perseverare, si vellet, vel quia vellet, & per ipsum, quamdiu voluit, bonus mansit: nunc postquam defecit, id ipsum nequaquam potest. *Quod enim* (ut adjicit) *peccato læsum est, si id læsum non est, unde peccatum est?* (Ibid. c. 19.) Illa itaque causa est, quod *nullo modo idoneus est* (Ibid.) *ad illud bonum eligendum, & concupiscendum, quo se sponte privavit.* In quibus omnibus ad amussim exprimit præceptoris sui Augustini doctrinam, qua sub finem vitæ suæ dixit: *Non* (Lib. de don. persev. c. 7.) *est hoc omninò in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt. Fuit in homine, antequam caderet.* Itaque alio in loco sancti Augustini sensibus hærens, ille ipse sanctus Prosper de primis hominibus dicit: *Vt qui posse non mori acceperant in natura, non posse mori consequerentur in gloria.* (Lib. 2. de vita contemp. c. 19.) Nempe quia in natura, seu in viribus liberi arbitrij naturalibus, acceperant posse non peccare, ideoq; posse non mori. Et de sanctis Angelis in libro præcedente: *E contrario voluntatis sanctorum An-* (Lib. 1. c. 1.) *gelorum fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt.*

Petrus Diaconus ejusdem doctrinæ filum tenuit quando suam profitendo fidem dicit: *Credimus bonum, & sine ulla carnis impugnatione à Deo creatore omnium factum Adam, ita ut & bonum facere in propria facultate haberet, & malum, si vellet, posset admittere.* (Petrus Diaconus lib. de incarn. & grat. c. 6.) Hoc est enim ipsissimum illud quod Augustinus tradidit, hominem primum ita liberum fuisse, ut & bene velle posset & male, & per liberum arbitrium potuisse stare sicut & cadere. Quam libertatem nunc amissam esse ibidem tradit.

Sanctus Fulgentius Augustini itidem discipulus ejusdem doctrinæ semitam trivit, quando dicit Deum homini *ad habendã custodiendamq; iustitiam integrum sanumque creasse libertatis arbitrium.* (Fulgent. lib. de incarn. & grat. c. 12.) Nam hoc nihil est aliud, quàm ei dedisse tam integrum, sanum, robustumque liberum arbitrium, ut per illud, seu per concreatas ei vires posset justitiam custodire, si vellet. Nam ideò in eodem libro dicit: *posse* (Ibid. cap. 21.) *credere in conditione primi hominis datum esse quâ vitiatâ credendi possibilitatem, nunc à Deo sperandam esse, poscendamque.*

Sanctus Gregorius diversis in locis eundem Augustini sensum luculentis verbis expressit, ut in libro quinto Moralium: *Mirè autem omnipotens Deus naturam summorum Spirituum bonam, sed mutabilem condidit, ut & qui permanere nollent, ruerent, & qui in conditione persisterent, tanto in eâ iam digniùs, quanto* EX ARBITRIO *starent, & eo maioris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis suæ motum voluntatis statione fixissent.* (Greg. lib. 5. moral. c. 28. alias 27.) Et ejusdem operis libro vigesimo quinto: *Ipsi* (Lib. 25. c. 3.) *quoque Angelici Spiritus mutabiles ex natura sunt conditi, quatenus aut sua sponte caderent,* AVT EX ARBITRIO STARENT. Et homilia septima in Ezechielem: *Et natura Angelica, quando creata est, liberum arbitrium accepit, utrum vellet in humilitate persistere, & in omnipotentis Dei conspectu permanere; an ad superbiam laberetur: & à beatitudine caderet* &c. Quod Augustinus dixerat, ita liberum fuisse, ut & benè velle posset, & malè: quòd verò Gregorius bis tervè dicit, Angelos mutabiles fuisse, ut aut sponte caderent, aut EX ARBITRIO STARENT; hoc Augu-

Augustinus dicit *per liberum arbitrium* fieri potuisse.

Quidam igitur testimoniorum hujusmodi claritate convicti ad distinctiones fugiunt, existimantes juxta doctrinam Augustini, hominem primum, vel Angelos per liberum arbitrium quidem perseverare potuisse; non tamen actu perseverasse. Distinguunt enim auxilia necessaria ad potestatem perseverandi, & ad actum perseverandi. Sed hujusmodi non tam distinctionem, quàm illusionem doctrinæ suæ perspicuis verbis prævenit Augustinus. De actu enim, non de potestate loquitur, quando dicit, non solùm de Angelis reprobis, quòd *per liberum arbitrium à Domino Deo refugæ facti sunt*: sed simili planè modo de bonis: *Cæteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt*. De actu, non de potestate loquitur, quando dicit: *Sicut fecerunt Angeli sancti* (sic videlicet etjam homo facere potuit) *qui cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberum arbitriũ steterunt ipsi*. Quo utroq; in loco ne quis nodos in scirpo quæreret cùm dixisset Angelos quosdã per liberum arbitriũ cecidisse, non sine magna Emphasi adjicit: *per ipsum, per idem* liberum arbitriũ alios perstitisse. Nec verò iterum de potestate perseverandi tantum, sed de actu loquitur, quando de Angelis dicit: *Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt*. Nempe per illam libertatem voluntatis. Quo loco videtur Augustinus de industria fuisse sollicitus, ut hujusmodi distinctiones post tot sæcula emersuras excluderet. Nam cùm dixisset, quòd non discedere à Deo, hoc est, perseverare cum Deo, *fuisset in homine* (id est in hominis potestate, & libero arbitrio) *antequam caderet*: ne quis sensum ejus pervertendo diceret, hoc fortassis de potestate verum esse, non de actu, statim explicat, & experimento probat istius efficaciam potestatis, quòd per eã non potestate solã, sed re ipsa, & actu *in veritate steterunt*: per quam liberi arbitrij potestatem, hominem lapsum jam stare non posse tradiderat. Itaque exsertis verbis Prosper ad amussim Augustino concinens, de malis & bonis Angelis omninò pariter dicit: *Siquidem prævaricationis eorum fuit, quòd irrevocabiliter judicij animadversione percussi sunt* &c. *sicut è contrario* VOLVNTATIS *sanctorum Angelorum fuit, quòd malis sponte cadentibus ipsi in sua dignitate manserunt*. Nempe pariter æquabili lege utrumque ad cardinem voluntatis discretionem illã efficientis refert. Quid ad hæc responderi potest, nisi anticipatæ opinionis amor pugnaces nervos adversus constantiam perspicuæ doctrinæ Augustini, & sensus ejus intendat? Nam si rationem indagare velimus, cur Deus

Lib. de corr. & grat. c. 10.

Cap. 11.

Lib. de dono persev. c. 7.

Lib. 3. de vita contemp. c. 3.

A tale liberum arbitrium condidisset; hæc ipsa maximè postulat, ut per vires inditæ illius felicisque libertatis posset non peccare, posset bonum non deserere, posset perseverare, sicut & non perseverare, si vellet. Testis est enim Augustinus, Deum Angelicam humanamque creaturam condendo illum habuisse peculiarem scopum, ut antequam coronaret, vel damnaret, vel à damnatione per gratiam liberaret, experiretur quibus viribus liberum arbitrium adhuc sanum integrumque polleret. Quod sanè nullo modo experiri potuit, vel experimento alijs demonstrari, si perseverantia in bono, jam tum illi, per gratiam dari debuit; aut si non aliud liberũ arbitriũ etjam integrũ potuit quã ex bono cadere, & à veritate deficere. Sic enim potiùs non tam potestatem ejus, quàm imbecillitatem declarasset, sicut post lapsum istud manifestè liquet. Sic ergò loquitur

B Augustin. *Quapropter saluberrimè confitemur, quod rectissimè credimus, Deum Dominumque rerum omnium sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, ut in ea priùs ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium*: nempe sive stando in veritate, sive cadendo: *Deinde quid posset suæ gratiæ beneficium* liberando, *justitiaque judicium* damnando, vel coronando. Vnde & paulò pòst per illam primæ conditionis gratiam dicit conformiter *demonstratam esse etiam potentiam liberi arbitrij*: hæc autem potentiæ demonstratio, hoc est, quàm robusta & valida fuerit illa primæva potestas libertatis ad permanendum cum Deo, quamvis in Adamo perseverantiam abrumpente non eluxerit, in Angelis tamen per experimentum consecuta est, sicut ex ipso jam antè demonstratum est, quando dixit: *Quæ libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia, quantùm valuerit*, id est, quàm valida, seu quanti roboris fuerit, *apparuit in Angelis; qui diabolo cum suis cadente in veritate steterunt*. Observatio-

C ne verò dignissima est illa asseverandi constantia, quã Augustinus usus est, cùm illam doctrinam traderet, quam ex ipso paulò antè de illa liberi arbitrij magna potestate protulimus. Nam dicendo: *saluberrimè confitemur, quod rectissimè credimus*, ad Apostolicam phrasim allusum voluit, qua dixit ad Romanos: *Corde creditur ad justitiam; ore autem fit confessio ad salutem*: nobisque significare verbis Apostolicis, se non Chrysippæas aliquas Chimeras, vel incerta speculationis humanæ somnia, sed Catholicam doctrinam tradere, in cujus fide esset constituta justitia, & in confessione salus. Quod quamvis nobis meritò sufficere deberet, nihil tamen oberit veritati, si etjam rationes, cur arbitrium in illa prima conditionis integritate tanta polleret fortitudine, quantùm Deus adjuverit, indagemus.

Lib. de corr. & grat. c. 10.

Cap. 11.

Lib. de dono persev. c. 7.

CAPVT

CAPVT NONVM.

Afferuntur rationes, cur tantæ fuerint vires liberi arbitrij in statu innocentiæ.

ATQVE illæ quidem, ejusdem sanctissimi Doctoris vestigijs insistendo, non difficulter occurrunt. Vera enim & unica ratio est, *sanitas* voluntatis ejus. Sanitatis enim comes individua est fortitudo; ægritudinis imbecillitas. Causam istam toties Augustinus attigit & indicavit, quoties primum hominem inculpabilem, rectum, sine vitio, & sanum esse prædicavit; cujusmodi loca multa suprà suis locis allegavimus. Hanc itaque sanitatem cùm quodam loco prædicasset, mox commendans profluentem inde liberi arbitrij fortitudinem, qua viribus suis rectè operari poterat: *Fortissimo*, inquit, *dimisit atque permisit facere quod vellet: in, vitis servavit, ut ipso donante invictissime quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissime nollent*; apertissimis verbis nunc gratiæ dono perseverandi potestatem, tunc fortissimis viribus sanæ libertatis assignans. Et ista omninò ratio est, cur passim Augustinus *sanitatem* assignet veluti originem causamque *libertatis*, & consequenter potestatis. Nam infirmitas contracta peccato maximè læsit libertatem, ut mox dicturi sumus. Hinc ergò quodam loco excusationes hominum excludens de neglecta justitia: *An dicturus es*, inquit, *volo, sed non valeo? Quare non vales? quia sanitas non est.* Et alibi ordinem recuperandarum virium indicans: *Per gratiam sanatio animæ, ablutione peccati: per animæ sanitatem libertas arbitrij.* Et iterum: *Hæc voluntas libera tanto erit liberior, quantò sanior.* Quem causalitatis ordinem spectabat etjam, quando dixit: *Erant & legis tempore homines Dei sub gratia delectante, sanante, liberante*: sanitatem indicans afferre liberationem. Et aptissimè discipulus Augustini sanctus Fulgentius: *Peccans ille, qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quòd animæ sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amisit protinus facultatem.* Sed quia sanitas voluntatis, seu integritas primæ libertatis plura in se complectitur; paulò latiùs vis nominis istius deducenda est, ut clariùs possit vera radix tam robustæ libertatis intelligi. Quapropter duo omninò sunt, quæ sanitas illa primi hominis, quantùm hoc ad libertatem arbitrij refert, in se continebat. Vnum est, quòd liberum arbitrium esset in gratia, hoc est, in bona voluntate, sive in amore creatoris sui conditum, atque ita omni prorsus peccato carens: quemadmodum suprà latè ex Augustino traditum est. Peculiaris est enim Augustini ac discipulorum ejus phrasis, adeòque Concilij Arausicani, quod pœnè totum ex verbis ejus, totum verò omninò ex ejus doctrina contextum est, ut sub libertate naturali & possibilitate naturali ipsâque naturâ totum

Vide supra cap. 1.

Lib. de correp. & grat. c. 12

Serm. 4. de verb. Apost. cap. 8.

De Spirit. & litt. c. 30

Epist. 89. ad Hilarium.

Lib. de pecc. orig. cap. 25.

Lib. de incar. & grat. cap. 13.

A istud comprehendatur, quod naturæ in ipsa prima conditione collatum est, etjam ipsa rectitudo voluntatis, qua sine vitio & culpa adhærebat Deo. Sic enim loquitur dimicans cū Manichæis: *Sic etiam ipsam naturam aliter dicimus, cùm propriè loquimur, naturam hominis, in qua primum in suo genere inculpabilis factus est: aliter istam, in qua ex illo damnati pœna & mortales, & ignari, & carni subditi nascimur.* Ecce naturam propriè vocandam dicit, quatenus inculpabilis condita est: quod tamen ei supernaturalia illa dona contulerunt. Et alibi expressiùs, cum dixisset, nullum esse malum naturale: *Possunt*, inquit, *quærere similem latebram, nisi hoc dictum ad naturam talem referatur, qualis sine vitio primitus condita est. Ipsa enim verè, ac propriè natura hominis dicitur. Translato autem verbo utimur, ut naturam dicamus, etiam quali nascitur homo.* Nempe cum peccato & pœnis ejus, ut ibidem exponit. B De quo sensu & acceptione longè luculentiùs dixit alibi: *Cùm vitium creaturæ Angelicæ dicitur, quod non adhæret Deo, hinc apertissimè declaratur, eius naturæ, ut Deo adhæreat, convenire.* Iuxta istam ergò naturæ acceptionem, Augustinus cum discipulis, & Concilium Arausicanum loquitur, quando tantam naturalem libertatem, vel possibilitatem, vel vires naturales arbitrij libertati tribuunt. Ipsum enim amorem Dei, quo liberum fulgebat & ardebat arbitrium, seu, ut nos loquimur, ipsam gratiam habitualem, simul sub natura intelligebant. Hæc ergò una ratio tantæ fortitudinis fuit, quæ in lapsis hominibus desideratur: his enim vel iste amor deest, & infirmissimum arbitrium sub peccato jacet; vel si eis jam justitia, hoc est, amor Dei voluntati restitutus est, ille ipse languidus, remissus, infirmus est, & usque ad finem vitæ debet crescere, cùm non nisi paulatim juxta præstitutum divinitus C ordinem, amor Dei plenus, hoc est justitia perfecta reparetur. Ex quo efficitur, ut amor ille imperfectus etjam consequenter infirmus sit, ad terrenos affectus, cupiditatesque superandas: imò ut necesse sit, ipsum arbitrium etjam amore sanctificatum laborare atque conari, ut idem ille amoris Dei affectus possit crescere. Sola tamen ista pars & ratio sanitatis non sufficit ad conferendas tantas libero arbitrio vires. Altera igitur est, eaque præcipua, & quæ maximè ad libertatis naturam & robur complendum facit; quòd sanitas illa primæ conditionis esset hujusmodi, ut omnibus affectibus terrenis, hoc est, omnibus concupiscentijs, seu carnalibus cupiditatibus, & ignorantiâ vacaret: Ex quo fiebat, ut nihil justitiæ implendæ hominem lateret, & volenti perseverare, nihil, ut Augustinus loquitur,

Lib. 3. de lib. arb. c.

Lib. 1. Retract. c. 10.

Lib. 12. de Civit. cap. 1.

Lib. de corr. et grat. c. 12. *concupiscentialiter resisteret*, quemadmodum suprà latè demonstravimus. Nam ista duo *ignorantia* & *concupiscentia* gravissima primi peccati pœna sunt, & cum statu illius integritate nulla possunt ratione consistere. De quibus infrà fusè disserendum est. Hic ergo beatissimus erat liberi arbitrij status, quòd in anima esset cum summa lucis serenitate magna tranquillitas, & in voluntate consequenter summa potestas, & bene vivendi facilitas. Omnia enim erant serena pacataque intus & foris. Appetitus arbitrio voluntatis, corpus appetitui, ad nutum arbitrij subdebatur; cùm nihil in corpore, nihil in appetitu, nihil voluntati in ipsa voluntate repugnaret. Ita sciebat, quidquid ad rectè vivendum scire oportebat; carebat omnibus quæ nolebat; habebat, & *poterat omnia quæ volebat*; quia nihil indecenter placebat, aut displicebat. Tanta autem facilitate valebat, ut hoc ei esset per arbitrium posse, quod velle. Quod enim nunc multa non solùm in corpore & extra corpus posita, sed maximè in ipso animo (de quo nos loquimur) per liberum arbitrium volumus, quę non possumus, hoc inde nascitur, quod vel appetitus voluntati, vel ipsa voluntas resistat sibi. Legem enim peccati habet non solùm in carne, sed in ipsa quoque voluntate, quæ ipsi volenti ita reluctatur, ut nisi magno conatu velit, non plenè velit, ideoque nec possit. Vnde Augustinus de ista nostri arbitrij miseria: *Nec mirandum est*, inquit, *quod vel ignorando non habeat* (homo jam lapsus) *arbitrium liberum voluntatis ad eligendum, quid rectè faciat: vel resistente carnali consuetudine videat, quid rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere.* Et hanc miseriam docet per magnam gratiam Christi nunc debere superari; quæ antea non erat integris viribus necessaria: hinc alibi: *Tantùm quippe Spiritu sancto accenditur voluntas eorum* (qui jam lapsi sunt) *ut ideo possint, quia sic volunt, ideo sic velint, quia Deus operatur, ut velint.* Nam si eorum arbitrium suis viribus relinqueretur, nec Deus jam operaretur, non solùm ut vellent, sicut in multis facit, sed etjam ut fortiter vellent, *inter tot & tantas* internas resistentium cupiditatum *tentationes, voluntas ipsa*, ut idem ait, *succumberet, & ideo perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis, ut possent.* Affectus enim in eis affectum impedit, & ipsa divisione voluntatis eam infirmam facit. Sed hæc primi peccati pœna fuit, quâ detractâ tanta volendi fuit facilitas, quanta nunc movendi pedem, vel manum, quanta optandi, quanta nunc vel solâ velleitate appetendi, quanta cogitandi: quandoquidem nihil intus aut foris in anima aut corpore reliquum esset, quo ille retardaretur motus. Hæc ergo summa arbitrij seu voluntatis libertas fuit; qua ab omni omnino captivante, sibique dominante, aut ullo modo concupiscentialiter resistente affectu liberum, sui erat pœnitus juris, sui arbitratus, suæ potestatis, nulli omnino vel levissimæ cupiditati seu rei creatæ desiderio serviens

Marginal notes: *Lib. 4. de Civit. c. 15.* — *Lib. 3. de lib. arbit. c. 18.* — *Lib. de corr. et grat. c. 12.* — *Ibid.*

A præterquam soli Deo. Ex quo necessariò oriebatur, ut cùm jam haberet habitualem voluntatem amoris Dei, hoc est, habituale propositum amandi Dei, quod ei in creatione datum fuerat, etjam actu tanta facilitate vellet, ut hoc ei esset velle, quod posse; hoc non peccare, quod nolle; hoc re ipsâ cum Deo persistere, quod velle persistere. Nihil enim aliud ei vel superandum, vel impellendum erat, ad hoc ut vellet, quàm ille supremus voluntatis apex, cui velle vel nolle, consentire vel non consentire ipso nutu datum est: usque adeo ut ipse levissimus voluntatis nutus, quo in hanc vel in illam partem flectitur, hoc ei esset velle; & hoc ipsum velle jam erat posse; ut cui nihil reluctaretur intus concupiscentialiter, quo voluntas ista sursum ac deorsum in diversa raperetur: sed hoc ipso quo volebat, integra erat atque tota, quam propterea volentem mox effectus re ipsa sequebatur.
B Docuit hoc præclare perspicacissimus discipulus Augustini Prosper. *Non eo*, inquit, *modo jam possumus peccato resistere, sicut ille* (Adamus) *potuit*, CUI NIHIL FUIT NON PECCARE, QUAM NOLLE. *Nobis autem irreprehensibiliter vivere velle non sufficit, nisi ipsum velle nostrum, quod languida possibilitate deficit, divina virtus adjuverit: quia illum ad non peccandum etiam juvare poterat adhuc sana natura; nos jam impedit vitiata: & illum peccare fecit sola peccandi voluntas; nos etiam cogit plerumque peccati jam facta necessitas.* Vbi per necessitatem intelligit Scripturæ & Augustini phrasi *concupiscentiam illam vitiosam*, quæ, ut infrà dicit, *peccato facta est, & resistit conatibus nostris bonis.*

Lib. 3. de vita contemp. c. 2.

Ex hac igitur miseria nostra, & peccati pœnâ, quam intus patimur, contingit nobis, ut animus etjam justus imperet sibi ut opus justum velit, nec imperaret nisi vellet,
C nec tamen id quod imperat, fiat: nimirum, quia resistente carnali desiderio non ex toto vult, ideoque nec ex toto imperat. Nam in tantum imperat, in quantum vult; & in tantum non fit quod imperat, in quantum non vult: quoniam voluntas imperat, ut sit voluntas, nec alia, sed ipsa: sed non utique plena imperat; ideoque non fit etjam id quod imperat. Nam si plena esset, nec imperaret quidem ut esset, quia jam esset. Tunc autem hoc ipso quo imperabat, ut justitiam vellet, jam plena imperabat; quia nihil imperantem à seipsa discerpebat, ut, quemadmodum nunc fieri ingemiscimus, ex parte justitiam vellet, & ex parte nollet. Monstrositas enim illa, qua nunc superbia nostra contunditur, non est natura, sed ut Augustinus ait, & ex illo Prosper, *ægritudo animi; quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Et ideo sunt duæ voluntates; quia una earum tota non est: & hoc
D adest alteri, quod deest alteri.* Quæ voluntatis ægritudo & laceratio si sanitate tolleretur, ut totus voluntatis impetus in unum coiret, sicut in Adamo factum fuerat, jam hoc ipso quo voluntas imperat, tota imperaret, & integrè

Lib. 8. confess. c. 8. Prosp. sent. 178.

F

& integrè & fortiter imperaret, nec amplius arbitrium semisaucium hàc atque illàc versaret pectoretque voluntatem, nec pateretur partem ejus assurgentem cum alia parte cadente luctantem. Vnde quemadmodum nunc animus imperat, ut moveatur manus, & tanta facilitas est, ut vix à servitio discernatur imperium: ita longè majore facilitate liberum arbitrium hominis & Angelorum sibi, ut non peccare, hoc est, cum Deo permanere vellet, imperabat, & cum ipso nutu motus voluntatis, ipsaque cum Deo perseverantia sequebatur. Et ista præcipua radix est, cur Augustinus toties extremam illam benè vivendi facilitatem in illa primæ conditionis præstantia commendare solet ut suprà vidimus, quia nihil sanæ voluntati, ne vellet, aut ne plenè vellet obsistebat. Ex qua mirabili, nobisque inexperta felicissimæ sanitatis facilitate, etjam gravitatem primi peccati plerumque petit, ut suo loco demonstrandum est.

Hanc igitur utramque, quam tetigimus, radicem tantæ fortitudinis primævę libertatis, habitualem videlicet voluntatis gratiam, & omnis infirmitatis concupiscentialis absentiam simul eodem loco tangit, & insinuatam voluit Augustinus. Cùm enim dixisset: *Vt ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo; sed perseverare vel non perseverare in eius relinqueretur arbitrio*, statim divina illa verba subjicit, quæ superioris doctrinæ, quam ex ipso dedimus, rationem continent: *Tales vires habebat eius voluntas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex se ipsa concupiscentialiter resistebat, ut dignè tanta bonitati, & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium.* Clarissimè namque, & præclarissimè quicquid superioribus tribus capitibus de facilitate benè vivendi, de potestate perseverandi, per voluntatis, seu liberi arbitrij vires, deque causis ejus habituali voluntatis bonitate & cupiditatum vacuitate resistentium, ex ipso diximus, admirabili brevitate & gravitate complexus est. Perspicuè quippe duabus illis sententijs dicit, primum hominem *non accepisse* hoc perseverantiæ *donum*, sed in ejus *arbitrio esse relictum*: perspicuè dicit, *voluntati eius*, non gratiæ, *perseverandi*, hoc est, semper constanterque justè vivendi *arbitrium esse commissum*: perspicuè dicit, *dignè*, id est, jure & meritò rem tantam ex arbitrio voluntatis suspensam fuisse: perspicuè dicit, causam istius tanti privilegij esse *tales vires voluntatis*. Nec minùs perspicuè causas exprimit: primam, quòd *sine ullo fuerat instituta peccato*; ecce habitualem voluntatis amorem, & justitiam: alteram, quòd *nihil ipsi ex se ipsa concupiscentialiter resistebat*; ecce concupiscentialis infirmitatis absentiam. Et ne quis somnolentior brevissima verba amplissimo sensu gravida minùs expenderet, easdem causas repetit manifestiùs, dum eas vocat, *tantam bonitatem*, & *bene vivendi facilitatem*, bonitatem ad habitualis gratiam sanctitatis referens; benè vivendi facilitatem ad concupiscentiæ resistentis vacuitatem. Quorum utrumque, quia, lapsu hominis primæva illa dona corrumpente, sublatum est, hinc etiam à viribus arbitrij nostri tanta illa benè vivendi & perseverandi potestas avolavit. Quod non minus luculenta verborum perspicuitate & autoritate subjungit, ne quis forte illa superiora ejus verba sic intelligeret, quasi eo sensu tantum perseverantiam stantis hominis arbitrio commisisset, quòd sine libero arbitrio concurrente haberi non posset: *Nunc verò*, inquit, *posteaquam est illa magna peccati merito amissa libertas*, cui videlicet, quemadmodum dixerat, propter tales vires perseverandi committeretur arbitrium, *etiam maioribus donis adiuvanda remansit infirmitas.* Manifestè significans dona illa adjuvantis gratiæ Christi in locum istius libertatis magnæ successisse; ut quod stante homine per libertatis istius magnitudinem præstari potuit, id infirmitati lapsi fractique hominis per gratiæ adjutorium, amissâ jam illâ libertate, donaretur. Et hæc de libertatis illius congenitæ viribus satis: nunc tempus est, ut ad gratiam Dei asserendam accingamur.

Lib. de corrept. & grat. c. 12.

Lib. de corrept. & grat. c. 12.

CAPVT DECIMVM.

An indiguerint Adam & Angeli adjutorio gratiæ ad justè vivendum, & perseverandum in justitia.

IAM dudum enim lectorem mihi videre videor demirantem, quòd ille celeberrimus gratiæ prædicator, & humanæ superbiæ debellator, tantæ doctrinæ luce, & rerum rationumque inter se cohærentium nexu, vires innocentis istius libertatis asseruerit, ut hoc unicum anxiè timuisse videatur, ne quis adjuvanti gratiæ relinqueretur locus: quod cum sit nefas de illo credere, me forsan suspicabuntur ita doctrinam ejus aliquâ industriæ subtilitate concinnasse, ut totum pœnè negotium perseverantiæ salutisque consequendæ naturalis libertatis viribus commisisse videatur. Sed si paulisper, quemadmodum veritas cum veritate pacem tenet, ita ipsi in pertractanda innocentis naturæ & adjuvantis gratiæ conciliatione patientiam teneat, perspicuè, ipsâ Dei gratiâ me adjuvante, patefa-

patefaciam, quòd neque vires istæ liberi arbitrij, quas sine ullo verborum aut industriæ fuco ex ejus scriptis ac mente, quantâ potuimus sinceritate declaravimus, obnubilant gratiam; neque gratiæ necessitas imbecillitatem istius libertatis arguat, aut quicquam eorum, quæ hactenus sunt declarata, subvertat. Absit enim, absit, ut divinæ gratiæ amator sincerissimus, & necessitatis ejus assertor fidelissimus, ita sibi sumpserit ancillæ patrocinium, ut dominæ læserit adjutorium.

Quapropter quemadmodum in præcedentibus Augustinum fidentissimè confirmantem audivimus, Sanctos Angelos per liberum arbitrium in veritate stetisse, & primum hominem per idem liberum arbitrium in ea stare potuisse, quod post lapsum hominibus non nisi per gratiam conferendum est: ita nunc vice versa, juxta doctrinam ab eo traditam, & juxta fidem Catholicam ab eo explicatam dicimus, neque Angelos, neque primum hominem ullo modo sine gratiæ juvantis adjutorio in veritate stare, hoc est, in accepta justitia perseverare potuisse. Veritatem istam tot modis, sive naturam & nomen gratiæ, sive effectus, & operandi modos spectes, [illegible]uit, tantaque contentione inculcavit Augustinus, ut non minùs pro salvanda divinæ gratiæ necessitate ad tuendam justitiam status innocentiæ, quàm ad illam perditam reparandam pro tuendo IESV Salvatoris auxilio sollicitus fuisse, ac decertasse videatur. Nam in primis, si rationem gratiæ desideramus, expressit illam, cùm, postquam Adamo per meritum conferendam esse docuisset immortalitatem, quo meriti nomine gratiam exclusisse videbatur; statim quasi corrigendo adjicit: *Quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset*; quod ex liberi arbitrij insufficientia ad bonum provenire declarat. Et cùm ex professo illam sibi proposuisset quæstionem occasione meriti, cujus similiter mentionem fecerat; *Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam?* perspicuè, & sine ulla ambiguitate respondet: *Imo verò habuit magnam, sed disparem.* Quod cùm generaliùs dictum de quavis gratia etjam sanctificationis accipi potuisset, declarat posteà se etjam de gratia ad operandum necessaria intelligere: *Sane habuit*, inquit, *gratiam, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, & sine qua, etiam cum libero arbitrio, bonus esse non posset.* Et paulò pòst: *Nec ipsum ergo Deus voluit esse sine gratia.* Et iterum: *Hæc prima est gratia, quæ data est primo Adam; sed hac potentior est in secundo Adam &c. nec illa quidem parva erat, qua demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij.*

In Enchir. c. 106.

Lib. de corr. & grat. c. 11.

Quod si verò effectus divinæ gratiæ, sive Dei per gratiam auxiliantis creaturæ suæ, velimus attendere, & expendere, plerosque deprehendemus non minùs Angelis & homini quamdiu stetit, quàm posteris ejus jam lapsis, Deum, juxta Augustini doctrinam, opitulatione gratiæ suæ contulisse. Nam in primis non minimus est effectus gratiæ, quod per illam creaturam operantem regit: de quo sic loquitur Augustinus: *Creatus est rectus, non se fecit rectum: Quid se autem ipse fecerit, notum est; cadens a manu figuli, fractus est. Regebat enim eum ipse qui fecerat; voluit deserere à quo factus erat; permisit Deus, tanquam dicens: Deserat me, & inveniat se, & miseriâ suâ probet, quia nihil potest sine me.* Et quamvis regimen generaliter etjam de præcepto possit intelligi, juxta illud Augustini: *Sic enim muneraret libero arbitrio, ut tamen eum regeret imperio, terreret exitio*: hic tamen internum illud regimen, quod gratiæ proprium est intelligi debet, duabus de causis: primò quidem, quia Deus illud regimen homini eum deserere volenti subtraxisse indicatur, ut experientiâ probaret homo, se nihil posse sine Deo. Regimen autem imperij tantùm abest, ut homini deserenti subtrahat Deus, ut potius propter imperium illud, hoc est, legem non subtractam prævaricando reus fiat. Sed aliud internum divinæ gratiæ regimen superbientibus subduci solet, & ita permitti, ut creatura creatorem deserat. Secundò, quia cum de regimine Augustinus loquitur, quod hominibus Deus tribuit, ne se deserant, vel subtrahit, ut ab eis superbiendo deseratur, veram internamque gratiam intelligere solet. Nam cum de solo hominum regimine scripsisset Pelagius; *Omnes voluntate propria regi, & suo desiderio unumquemque dimitti*, vehementer adversus illam exarsit sententiam Augustinus, & veræ gratiæ adjuvantis necessitatem negatam esse conclusit. Hinc cum magnificos effectus rectricis gratiæ recensuisset, adjicit: *Præstat hoc Deus illis, quos subditos regit; non autem illis qui se idoneos ad seipsos regendos putant, & præfidentes cervice propria voluntatis ipsum dedignantur habere rectorem.* Et aliquanto superius: *Hoc enim spiritu*, nempe sapientiæ, quæ maximè voluntatem afficit, *non viribus propriæ [illegible]tatis reguntur, & aguntur filij Dei.* Et inferius: *Filij Dei, qui hoc noverunt, & se Dei Spiritu regi & agi gratulantur, quo modo moveri potuerunt, cum audirent, vel legerent a Pelagio scriptum, omnes voluntate propria regi*, nempe sicut etjam Adam à se regi voluisse, nonnunquam Augustinus docet, *& suo desiderio unumquemque dimitti?* Quapropter id quod suprà Adamo Dei regimen deserenti contigisse scripserat, hoc idem talibus Dei regimen detrectantibus, ijsdem pœnè verbis asserit, videlicet, *ut sibi regendi dimittantur, ut sine rectore Deo præcipitati, non se à seipso regi potuisse, pœnis experiantur.* & alibi per illud regimen effici scribit, ne in peccata proruamus: *Protegit nos, quia Deus est, ne moriamur; regit nos, quia rex est, ne cadamus. Regendo autem non frangit nos; nam quos non regit, frangit.*

Serm. 11 de verb. Apost. c. 2.

Lib. de gest. Pelag. c. 3.

Ibid.

In finem Psalm. 44.

Sed præter regimen illud, quod gratiæ proprium est, alios non paulò expressiores effectus gratiam Adamo contulisse declarat. Quid enim apertiùs, quàm *operari* hominem, eumque *custodire*, ne peccando injustus fiat. De quo effectu sic Augustinus: *Deus idem qui creat*

Lib. 8. de Genes. ad lit. c. 10.

creat hominem, ut homo sit, ipse operatur hominem, A *atque custodit, ut etiam bonus beatusque sit.* De homine primo loquitur ut verborum illorum sensum exsculpat: *Vt operaretur & custodiret illum*, videlicet Deus Adamum, sicut hoc Augustinus explicat. Vnde in eundem sensum adjicit: *Quâ locutione dicitur homo operari terram, quæ iam terra erat, ut ornata atque fœcunda sit: Eâ locutione dicitur Deus operari hominem, qui iam homo erat, ut pius sapiensque sit, eumque custodire: quod homo suâ potestate in se* (potiùs) *quàm illum supra se delectatus dominationemque eius contemnens, tutus esse non posset.* De ista custodia sæpiùs etjam alibi mentionem facit: *Quapropter*, inquit, *etiam primum hominem Deus in ea salute, in qua conditus erat, custodire voluisset, si ad permanendum &c.* Cujus divinæ custodiæ effectus declarans, alio in loco Augustinus, ad omnes tentationum victorias obtinendas valere demonstrat. B Sed sensum magistri sui luculentissimis verbis Fulgentius nobis aperuit. Cùm enim docuisset, naturam Angelicam *suæ non sufficere stabilitati*, experimento rem declarans: *Sua autem*, inquit, *ad custodiam sibi sat esse viribus non incongruè crederetur, si nulla pars eius* (in dæmonibus) *in deterius laberetur.* Ex quo dæmonum infelici casu, ut adjicit paulò pòst, *profectò cognoscitur, universos cunctos opprimi potuisse ruinæ consortio, nisi quos vellet à casu pravitatis virtus illa defenderet, quæ sola naturaliter mutari depravarique non posset.* Et continuò adhuc apertiùs Dei operantis virtutem inculcans: *Non alia stantem*, ait, *Angelum à ruina potuit custodire, nisi illa, quæ lapsum hominem post ruinam potuit reparare. Vna est in utroque gratia operata; in hoc ut surgeret, in illo ne caderet: in illo ne vulneraretur, in isto ut sanaretur; ab hoc infirmitatem repulit, illum infirmari non sivit; illius esca, istius medicina.*

Genes. 2.

Lib. 8. de Genes. ad lit. c. 10.

In Ench. c. 104.

In vers. ult. Psal. 120. Custodiat animam tuam Dominus.

Lib. 2. ad Thrasimund.

Sed nullus evidentior divinæ gratiæ effectus est, quàm quòd, velut auxilium ad opera bona tanquam fructus justitiæ proferendos destinatum, operantem juvet ac roboret. De quo sæpissimè & instantissimè sanctissimus ille Vindex gratiæ locutus est. Quid enim isto loco clarius? *Sic factus est homo rectus, ut & manere in ea rectitudine posset, non sine adjutorio divino.* Quid isto evidentius? *Etsi peccatum in solo libero arbitrio erat constitutum; non tamen iustitiæ retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni divinum adjutorium præberetur.* Et rursum: *Vt ab eo teneretur vita iustitiæ, parum erat velle, nisi ille qui eum fecerat, adiuvaret.* Quid isto luculentius? *Dederat & adiutorium, sine quo in ea* (bonâ voluntate) *non posset permanere, si vellet.* Quid isto accuratius? *Sic erat institutus* (homo) *ut si de adjutorio Dei fideret, bonus homo malum angelum vinceret: si autem creatorem atque adiutorem Deum superbè sibi placendo desereret, vinceretur: meritum bonum habens in adiuta divinitus voluntate recta.* Ex quo factum est, ut tanquam proprio & solemni titulo Deum *voluntatum bonarum adiutorem* appellaverit. Sed quid pluribus? Hujusmodi pro gratiæ veritate, & in statu etjam innocentiæ necessitate, testimonia ita in operibus Augustini crebra sunt, ut quicumque illam sibi vel labefactandam, vel negandam, vel etiam in dubium revocandam existimaret, ut à quibusdam factum fuit, eorum pondere & multitudine non minùs quàm Ecclesiæ auctoritate obrui posset. Hoc enim tanquam Catholicæ fidei dogma credidit, & expresso canone credendum sanxit antiquitas, ut paulò pòst dicturi sumus.

In Enchir. c. 107.

Ibid. c. 106.

De corrept. & grat. c. 11

Lib. 14. de Civit. c. 27.

Ibid. c. 26.

CAPVT XI.

Vtrùm ad singulos actus bonos gratia necessaria fuerit: & quæ radix tantæ necessitatis.

NEc verò ad perseverandum tantummodo in justitia, ut quidam arbitrantur, sed ad singulas etjam voluntates bonas, seu opera bona, seu tentationum victorias, per quas fit ut quis in justitia perseveret, Angelis & hominibus istam gratiam necessariam esse, eâdem prorsus asseverantiâ Augustinus docuit. Quod ipsum non uno certè loco in scriptis ejus videre licet.

Nam quod istud mirum fortasse cuipiam recentiorum scriptorum videatur, hoc inde fit, quia sicut in alijs partim jam ostendimus, partim in multis adhuc ostensuri sumus, doctrinas Augustini certissimas, & usitatissimas ejus phrases longè alio plerumque sensu accipiunt, quam eas Augustinus usurpaverit. Ex quo fieri necesse est, ut nisi quis, ex diligenti, & assidua librorum omnium lectione, spiritui, doctrinæ, & phrasibus ejus non rarò ex A litterarum sacrarum textu haustis familiaris fuerit, in alienissimas ab ejus mente sententias præcipitetur: quas tamen ipsius esse vel dubitare nefas esse putet. Idem recentioribus plerisque & hoc loco contigit. Cum enim audiunt gratiæ necessitatem ad perseverandum ab ipso prædicari, hoc ita accipiunt, quemadmodum videntur ista verba resonare, nimirum fieri non posse, ut quis justam vitam perducat ad finem, nisi gratiâ suâ Deus subinde opituletur, mutabilitatem arbitrij adversùs graviores tentationes confirmando in bono. Itaque putant isti gratiæ nullum fieri præjudicium, etjamsi aliquamdiu sine eius vivatur adjutorio, & aliquos actus ex arbitrij jam semel sanctificati libertate operetur. Sed longè aliud Augustini sensus est: per hoc enim ipse significare vult, post fidem jam ex Dei gratia susceptam, non posse hominem in bono progredi, neque tantillum in eo persistere, boni

boni aliquid agendo, vel tentationem superando, quin ab eadem gratia foveatur, & adjuvetur. Quod quidem statum lapsi hominis respiciendo suo loco fusè declarabitur. Hic unus aut alter sufficiet locus. Nam in libro de dono perseverantiæ istud ex professo agens: *Tutiores igitur vivimus* inquit, *si totum Deo damus. Non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.* Et mox: *Nihil nobis relinquit, ut quo tanquam in nostro gloriemur. Siquidem & ut non diffidamus à Deo, non ostendit dandum esse nisi à Deo.* Cujusmodi testimoniis totus pœnè liber plenus est.

Cap. 6.

Cap. 7.

Idem verò etiam, cùm de stantis hominis perseverantia in bono loquitur, August. sensus est: non enim hoc tantum vult indicatum, adjutorio gratiæ ad completam totam perseverantiam opus esse, ne scilicet aliquando graviore quapiam tentatione filum abrumpatur: sed ad singula opera quibus in bono persistitur, singulasque tentationes vincendas, gratiam fuisse necessariam. Quod sane ex multis Augustini locis & attestationibus manifestum est, ubi non ad totam Adami perseverantiam, sed ad singularia ejus opera requirit divinæ gratiæ adjutorium, tanquam omnino necessarium. Nam inprimis in libris de Civitate Dei, victoriam hominis cum diabolo in paradiso luctantis similiter gratiæ tribuendam fuisse docet: quæ tamen victoria tentationis non tota Adami perseverantia, sed unicum tantùm brevissimi temporis fuisset opus: *Sic erat institutus*, inquit, *ut si de adjutorio Dei fideret bonus homo malum angelum vinceret.* Et de singulari illa diaboli suasione: *Cum in natura haberet posse, & in potestate haberet velle, & non consentire suadenti, adjuvante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Idcircò enim in illo primo testimonio illi singulari operi bono, etiam meriti rationem tribuit; quod non in tota perseverantia, sed in singulis operibus spectandum est: sicut & malum meritum deserti Dei, singulare opus perversæ voluntatis fuit. Vide etiam in Enchiridio ad Laurentium cùm dixisset hominem *in illa rectitudine, non sine adjutorio Dei, manere* potuisse; permansionem illam non pro tota perseverantia explicat, sed pro electione tantummodo permanendi cum Deo: *ut utrumlibet*, inquit, *horum* (rectum manere vel perversum fieri) *elegisset, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, aut certe de illo.* Cùm enim Angeli brevissimo tempore, & unico forsan actu tantùm in donata sibi divinitus rectitudine vix steterint: quis audeat dicere, eos ad unicum istud opus adjutorio non eguisse divino? Quod si illi indiguerint, nulla profectò ratio est; cur homo, tantundem in justitia permanens, sine Dei auxilio permansisse dicetur. Nonne hoc esset non habere in illis actibus rectorem Deum, sed suo committi arbitrio, quod tantopere suprà Augustinum detestantem audivimus? Nonne hoc ipsum esset non fidere de adjutorio Dei &, sine adjutorio Dei tentantem vincere? Et tamen non aliter ei Augustinus victoriam tribuit, quàm si *de adjutorio Dei fideret.*

Lib. 14. de Civit. c. 27.

Lib. 11. de Genes. c. 4.

Cap. 107. Enchirid.

Quamvis ex alio quoque capite manifestum sit, nec unius quidem tentationis victoriam, vel unius bonæ voluntatis motum sine illo gratiæ adjutorio fieri potuisse. Nam juxta doctrinam sancti Doctoris hujus, omniumque quantum arbitror, confessionem indubitatum est, nullum meritum Adamum habere potuisse sine gratiæ adjutorio. Nam & illi, quos supra tantopere exorbitasse diximus, ut sine gratia non peccari potuisse dicerent, meritum tamen nequaquam ei sine gratia ausi sunt attribuere. De quo Augustinus ita præmittit: *Hanc* (immortalitatem) *est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum.* Sed cùm vereretur, ne ex illa antithesi gratiæ & meriti, suspicaretur aliquis merita tunc sine gratia haberi potuisse, attexit illico: *Quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset.* Quid evidentius ab Augustino postulari potest? Meritum enim ut omnibus in confesso est, individuum & singulare est opus: quod non tantùm simpliciter sine gratia; sed *nec ullum* quidem sine gratia esse potuisse testatur. Quam doctrinam adhuc expressius tradit alibi. Cùm enim dixisset, *ut si de adjutorio Dei fideret*, nempe ad vincendum Angelum malum, à quo tentatus & oppugnatus fuit, *bonus homo malum Angelum vinceret*; quorum utrumque & *fidere*, & *Angelum vincere*, singulare & individuum opus fuit, mox subjungit: *Meritum bonum habens in adjutâ divinitus voluntate recta.* Ecce ipsam fidendi vincendique voluntatem *meritum* vocat, ipsam etiam divinitus adjutam, de quo tota nostra disceptatio est, expressis verbis confitetur. Et ne quis adhuc contentiolior aliò perspicua ejus verba torqueret, hoc ipsum cautissimè præmunivit: *Quia & ipsum confidere de adjutorio Dei non quidem posset sine adjutorio Dei.* Ecce expressa sententia est, non est ubi lector hæreat, non est ulla ambiguitatis latebra, qua sanctissimi Doctoris sensus posset abscondi.

In Enchirid. c. 106.

Lib. 14. de Civit. c. 27.

Nec tamen unico illo loco quamvis apertissimo mentem suam declarasse contentus fuit. Nam quandocunque bonas voluntates adjuvari dicit, non aliud significatum voluit. Augustino quippe peculiaris illa phrasis est, ut id, quod nos volitionem dicimus, ex latinissimorum autorum usu voluntatem vocet, ut alibi nobis ostendendum est. Hinc est enim, quòd *voluntatem bonam* hominis & Angelorum suprà sæpius non aliud, quàm Dei amorem esse, exposuit. Hinc est, quòd mox audivimus, meritum *in adjuta divinitus voluntate recta.* Hinc est, quòd Deum *bonarum voluntatum*, id est, volitionum *adjutorem & remuneratorem* dicit. Hinc est, quòd alibi, loco voluntatis, *ipsum velle & non consentire* suadenti, adjuvari dicit: *Non mihi videtur*, inquit, *magnæ laudis futurum fuisse hominem, si propterea posset benè vivere, quia nemo male vivere suaderet: cum in natura posse, & in potestate haberet velle, & non consentire suadenti; adjuvante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Ecce qui toties voluntates adjuvari docuit,

12. de Civit. c. 9.

14. de Civit. c. 7.

Ibid. c. 26.

Lib. 11. de Genes. ad litt. c. 4.

docuit, nunc ipsum velle, neque quodlibet velle, sed velle & non consentire suadenti, adjuvandum per gratiam scribit: quam Adamo humiliter fidenti de divino adjutorio indicat fuisse largiendam: qui sanè singularis & individuus voluntatis hîc & nunc tentatæ actus fuit.

Ex quo sanè principio ejus etjam illa celeberrima fluxit sententia, quam non minùs de Angelorum, quàm hominum innocentium scripsit adjutorio: *Si autem hoc adjutorium vel Angelo, vel homini, cùm primùm facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio posset manere si vellet, non utique suâ culpâ cecidissent. Adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent.* (*Note: De corrept. & grat. c. 12.*) Nam si sine illo Dei adjutorio casus fuisset inculpabilis, ergò sine illo Dei adjutorio, ne momento quidem uno, quo voluntatis nutus tẽtationi tribuendus erat vel negandus, persistere poterant. Quod inde manifestum est, quia si sine illo non solùm totâ vitâ perseverare, sed vel ipso oblatæ tentationis aut suasionis momento manere potuissent, profectò non sine sua culpa cecidissent. Robur enim naturæ velut adjutorium quoddam naturaliter inditum affuisset voluntati, quo adjuti sine ullo alio gratiæ adjutorio manere potuissent. Qui autem vel ad unum momentum cum Deo manere tentatus potest, sive illa potestas ei ex naturæ robore, sive ex gratiæ adjutorio præsto sit, indubitatum est, si tentationi vel suasioni cedit, non sine culpa cedere. Sicut enim Augustinus culpam cadentium meritò excusat, quia *adjutorium Dei defuisset, sine quo manere non possent:* ita ratio & immutabilis veritas culpam cadentium meritò accusat; quia *adjutorium per naturam affuisset, cum quo manere potuissent.* Quanto enim adjutorium istud naturale permanendi magis esset *suum*, & à nemine extra se penderet, tanto & culpa cadendi magis esset sua. Istâ porrò divini adjutorij ad singulos bonos actus & motus necessitatem etjam in statu innocentiæ multo evidentiùs pernoscemus, si causam ejus inspexerimus. Non enim illam ex peculiari perseverantiæ difficultate Augustinus & sectatores ejus petunt, ut Recentiores nonnulli solent, sed ex altiori ratione ipsius actus boni, ad quem creata natura sine gratiæ auxilio nihil potest. Quam istius impotentiæ radicem nonnunquam Augustinus tetigit. Nam ex professo de generali illa adjuvantis gratiæ necessitate, etjam in innocentiæ statu disputans, cùm dixisset: *Nec ipsum ergò Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in ejus libero arbitrio*; (*Note: Lib. de corrept. & grat. c. 11.*) tacitam lectoris admirationem & interrogationem, cur per integerrimas illas arbitrij vires permanere non posset bonus, præoccupando ita respondet: *Quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit: ad bonum autem nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.* (*Note: Ibid.*) Nimirum ratio datur, cur permanere non possit bonus, hoc est, cur perseveranter benè operari non possit sine divino adjutorio; quia nihil ad bonum potest sine adjutorio omnipotentis boni: quod sicut est

A

immutabile bonum; ita nulla potest infirmitate à sua bonitate deficere. Quæ sanè ratio non perseverandi tantùm, sed ipsam benè quomodolibet operandi basim attingit, & omnis omninò naturalis arbitrij nervos ad opera bonà, sive omnia, sive singula, funditus à radice succidit. Quod etjam ex ipsa antithesi mali & boni illustriùs patet. Nam quasi quæreretur, ad quid ergò sufficit liberum arbitrium sine gratiæ adjutorio, si ad bonum nihil est nisi divinitus adjuvetur? non respondet, Ad aliquos actus bonos valet; sed; *Ad malum sufficit:* quasi dicat, ad solum malum suis viribus sufficit; ad bonum nihil omninò, nisi alienis viribus adjutum, potest. Qui sensus ejus, quamvis sua se claritate satis superque manifestet, ex alijs tamen locis ejus ipsaque doctrinæ constantia multum ei lucis accedit. Nam quasi locum istum sibi clariùs exponendum suscepisset, ità de ijsdem primi hominis

B

viribus loquitur, Pelagianos impetens de suis viribus ad bona opera gloriantes: *Odit Deus præsumptores de viribus suis.* (*Note: Tract. de Cant. novo cap. 8.*) Odit ergò & in singulis actibus præsumentes de viribus suis: præsumptio enim in singulis actibus erumpere solet, & in singulari tentationis actu superando, tam in Angelis, quàm homine primo re ipsa sese exeruit. Hoc ergò jacto humilitatis fundamento subjicit: *Quid enim valeat liberum arbitrium non adjutum, in ipso Adam demonstratum est*, cùm scilicet peccando deficeret. Et quasi quæreretur, quid est ergò ad quod liberum arbitrium non adjutum valet, & ad quod non valet? *Ad malum sufficit sibi, ad bonum non nisi adjuvetur à Deo. Primus enim ille homo accepit liberum arbitrium rectum, & posuit Deus ante eum, sicut Scriptura dicit, ignem & aquam; ad quod volueris, porrige manum. Elegit ignem* &c. Quam doctrinam sibi familiarissimam, & aptissimam

C

ad frangendam Pelagij præsumptionem de viribus suis in singulis actibus præsumentem, etjam alibi crebriùs profert: *Quæris*, inquit, *quid valeat ad malum liberum arbitrium? Recole hominem peccantem. Quæris, quid valeat ad auxilium Deus, & homo? Attende in eo gratiam liberantem. Nusquam potuit sic ostendi, quantùm valeat voluntas hominis usurpata per superbiam ad vitandum sine adjutorio Dei malum* (Sic lego atque distinguo, quia alioquin, ut nunc legitur, nullus est sensus) *non potuit plùs & manifestiùs exprimi, quàm in homine primo.* (*Note: Serm. 8. de verb. Apost. cap. 2.*) Ecce quid valeat ad vitandum malum: videlicet unicam illam extrinsecus solo verbo pulsantem hîc & nunc tentationem, sine adjutorio Dei vitare non potuit: quanto minùs in sempiternæ & spiritualissimæ istius lucis dilectionem ex toto corde consurgere, de quo nobis præcipuè disputatio. Non enim ibi, & in similibus jam citatis locis de tota perseverantia primi hominis Augustino sermo est, sed de unica illa electio-

D

ne, qua inter Deum ac diabolum constitutus serpenti credidit, Deumque contempsit. Quod ipse Augustinus de eodem omninò argumento disputando declarat: *Ut subderetur diabolo seductori, fuit in ejus libero arbitrio, qua ad inferiora declinan-* (*Note: Serm. 34. diversis c.*)

declinando; superiorà deseruit, & aurem præbuit serpenti, aurem clausit ad Deum: atque constitutus inter præceptorem & seductorem, magis seductori, quàm præceptori obtemperare elegit. De auxilio verò ad præceptum Dei & sanitatem suam custodiendam necessario, statim adjicit: *Deus medicus opus etiam sanis, ut sanitas ipsa teneatur;* videlicet, ne cujuslibet præcepti transgressione perdatur.

Ibid. c. 3.

Hinc est igitur, quod plerumq; generalē regulā istā in bonis & malis, tam de homine primo, quàm cæteris omnibus tradit: quòd ad peccandum Dei auxilio non sit opus; ad bene faciendum nemo sufficiat sibi: *Homo*, inquit, *in paradiso ad se occidendum relinquendo justitiam idoneus erat per voluntatem: ut autem ab eo teneretur vita justitia, parum erat velle, nisi ille qui eum fecerat, adjuvaret.* Et doctrinalem alibi generalemque regulam figit: *Ad peccandum non adjuvamur à Deo: justa autem agere, vel justitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adjuvemur à Deo.* Et ut intelligeremus istam creatæ voluntatis impotentiam non ex aliqua boni operis difficultate, cujus peccatum causa fuerit; sed potiùs ex naturali ad bonum fragilitate procedere, rem perpulchra explicat similitudine: *Sicut enim corporis oculus non adjuvatur à luce, ut ab eadem luce clausus aversusque discedat; ut autem videat, adjuvatur ab ea, neque hoc omnino nisi ille adjuverit, potest; ita Deus, qui lux est hominis interioris, adjuvat nostræ mentis obtutum, ut non secundùm nostram, sed secundùm eius justitiam boni aliquid operemur.* Vbi revera nihil aliud inculcat illa similitudine, quàm id quod de Adamo disputans generaliter dixerat: *Liberum arbitrium ad malum sufficit: ad bonum nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono,* hoc est, ab æterna luce bonitatis atque justitiæ. Quam lucis similitudinem, quamvis per se manifestum sit, in omni humanæ naturæ statu habere locum, ne quis somnolentior de sola lapsa natura jam peccato vulnerata intelligendam esse putet, sic eam alibi perficit: *Sicut enim oculus corporis plenissimè sanus, nisi candore lucis adjutus, non potest cernere: sic homo etiam perfectissimè justificatus, nisi æternâ luce justitiæ divinitus adjuvetur, rectè non potest vivere.* Vbi homo plenissimè sanus intelligitur ille, qui nullam peccati contraxit ægritudinem. Quod de homine primo se potissimùm intelligere,

In Enchirid. c. 106.

Lib. 2. de pec. merit. c. 5.

Lib. de nat. & grat. c. 26

paulò post declarat in eodem opere, ubi dicit: *Si de integrâ & sana hominis naturâ loqueretur,* (Cap. 48.) *quam modo non habemus, nec sic rectè diceret, quod non peccare* (quod Augustino ibidem & Pelagio prorsus est idem, quod justè vivere, rectèque operari, ut ante cap. 26. dixerat) *nostrum tantummodo sit, quamvis peccare nostrum esset: Nam & ibi esset adjutorium Dei, & tanquam lumen oculis sanis, quo adjuti videant, se præberet volentibus.* Tractat eandem similitudinem mult. s alijs locis, constanter semper asserens, nihil omnino posse humanam animam quod ad justitiam attinet, nisi divinæ luce justitiæ adjuvetur. Quæ sanè omnia manifestè convincunt, nec ullum quidem opus veræ justitiæ per solum liberum arbitrium sine gratiæ auxilio posse perfici. Lumen enim cujus comparatione Pelagianos liberi arbitrij inflatores refutare nititur, ita oculis sanis necessarium est, ut nec unus quidem oculorum intuitus sine ejus auxilio fieri queat: sed illo extrinsecus non adjuvante, non solùm in videndo perseverare nequeamus, sed nihil omnino vel ullo actu cernere, verùm tantummodo in tenebris remanere. Quæ sane causa est ut etiam in cælo, ubi Deus ipse in claritate videndus est, auxilium illud, si rogaretur Augustinus, necessarium esse fateretur. Hoc enim locus iste, quem paulò antè ex capite vigesimo sexto libri de natura & gratia allegavimus ex Augustini mente convincit. Plenissimè quippe sani nunquam erimus, nisi in beata illa visione constituti. Quod si cui fortassis ista doctrina mira videatur, sciat iste, cùm de justa vita deque perseverantia in justitia, Augustino sermo est, nihil esse, juxta doctrinam ejus bonum, ad quod liberum arbitrium per seipsum nihil possit, nisi illud bonum, quod suprà sæpiùs, & in scriptis suis passim vocat *voluntatem bonam*, hoc est, veram sinceramque dilectionem seu charitatem Dei: cujus actus ita rationalis creaturæ potestatem superat, ut sine æternæ lucis auxilio juxta doctrinam ejus, non possit fieri. Quicquid præterea alij bonum nominant, humanum, non divinum, philosophicum, non Christianum Augustino bonum est: cujus propterea nullam putat in materia de virtutibus & justitia habendam esse rationem. Qua de re fusiùs & ex professo suis locis disserendum erit.

CAPVT XII.

Proponitur, & differtur difficultas, de concilianda tanta liberi arbitrij potestate cum tanta gratiæ necessitate. Quale fuerit illud Adæ & Angelorum adjutorium, quantum ad substantiam, an gratia habitualis, concursus communis &c.

CVM igitur, juxta doctrinam Augustini in superioribus duobus capitibus traditam, perspicuum sit, non modo non perseverantiam in bono, sed nec ullum omnino meritum, aut opus bonum, quo in justitia & innocentiæ sanctitate persistitur, sine Dei adjutorio ab hominibus aut Angelis haberi potuisse, meritò fortassis jam dudum suspensus lector hæret, quid sibi velit ista traditæ ex Augustino doctrinæ inconstantia, ut nunc

nunc ita extollat naturales integræ libertatis A vires, ut non modò perseverandi potestatem, sed & ipsam in bono perseverantiam eis, non gratiæ adjutorio incunctanter tribuat: Nunc ita vicissim eas deprimat, ut nihil omninò sine gratiæ adjutorio, nisi peccare posse, fateatur. Rursum nunc dicat, fuisse constitutum in libero arbitrio primi hominis, *non discedere à Deo*, quod jam post lapsum fieri debet per gratiam Dei. Nunc vice versa primum hominem dicat non potuisse nisi discedere à Deo sine gratia Dei. Difficultas ista ita fatigavit omnes Recentiores torsitque scriptores, qui Augustini doctrinam se in scriptis suis vel sequi, vel quoquo modo, eam sibi non adversari, declarare voluerunt; ut eos rei mole superatos & oppressos esse, sine temeritate dicere posse videar. Non defuerunt eis vel acutissima ingenia vel disputandi solertia, vel accurata Philosophiæ, vel Scholasticæ Theologiæ disciplina; sed avidum assiduumque pernoscendæ Augustinianæ doctrinæ studium: quod humanæ vitæ angustia non ad omnia sufficiente, alijs potiùs disciplinis, ut putabant, utilioribus, & alijs autoribus brevitate & methodi solertia se commendantibus, quàm uni vastissimorum operum scriptori tota pœnè vitâ volutando impendere maluerunt. Nec enim unius diei aut anni est ista perscrutatio, vel semel aut iterum repetitæ lectionis omnium librorum ejus; sed vitæ pœnè totius opus, ut singula loca hîc illic sparsa ponderentur, prima cum medijs, media cum extremis conferantur, & ex omnium tandem collisione, scriptoris omnium rectè arbitrantium judicio doctissimi profundissimique sensus eruatur. Qua in re utrum aliquid profecerim, nihil ausim hic asserere: aliorum istud judicium fuerit. Vnum dûtaxat non temere mihi dicere posse videor, si fortè in indaganda sanctissimi Doctoris mente, in ista difficultate & alijs aberraverim, diligentiam certè mihi diuturnam, crebramque lectionem non defuisse, quam in plerisque scriptoribus nostri temporis magnopere desidero: dum eos tam graviter in rebus capitalibus ex hoc auctore indagandis, asserendis, vel negandis, hallucinari video, ut pro Augustini assertionibus, nonnunquam Pelagij pronuntiata capiant; pro decisionibus disputationes Augustini; pro placitis dubitationes ejus; denique certissima doctrinæ ejus capita, quibus hæresis Pelagij olim universa prostrata fuit, rursum in dubium revocando, in tenebris palpare & Andabatarum more obvolutis oculis de ejus mente dimicare videantur. A quo malo, in rebus tanti ponderis, nos ille liberet, in cujus manu sunt, & nos & sermones nostri, sine cujus adjutorio nihil possumus. Sed ut ad propositum à digressione revertamur, difficultatem istam, quæ ad multas alias D aperiendas quasi clavis est, & doctrinæ de gratia ab Augustino traditæ basis, alij aliter sibi explicandam censuerunt, prout unicuique magis appositè ad doctrinam suam, quam de Dei gratia vel excogitaverat, vel tuendam sum-

Lib. de dono persev. c. 7

B

C

pserat, accómodari posse videbatur. Ex quo factum est, ut res ista tenebris magis implicata, quàm explicata manserit. Quapropter, ut quantum Deus conatus nostros adjuverit, id quod res est, & genuinam Augustini mentem ex diligenti scriptorum ejus collisione promam, nullo sententiæ anticipatæ præjudicio corruptus, utpote quam in hac re per annos aliquot vel nullam, vel contrariam Augustino tenui; nonnulla adhuc necessariò de istius jam sæpè dicti adjutorij qualitate atque cooperatione ex Augustino præmittenda sunt, ut ita quid sibi in istis duobus doctrinæ supra dictæ capitibus, se, ut videtur, hostiliter interimentibus velit, aptiùs, quasi re ipsa ultro sese pandente, faciliùsque capiatur.

Itaque cùm nonnulli Recentiores animadverterent, gratiæ adjutorium ex Augustini mente fuisse omninò etiam Adamo stanti, & Angelis necessarium, tot testimoniorum passim occurrentium grandine excitati, utpotè nimiùs altè dormientes, quàm illi, quos diximus solas liberi arbitrij vires prædicasse, illud adjutorium, vel in sola *habituali gratia* collocarunt, vel certè partim in ipsa gratia habituali, partim in illo communi concursu cooperantis Dei: quem concursum, seu cooperationem Dei, alij simpliciter communem influxum, seu motionem Dei, videlicet operi supernaturali proportionatum; alij auxilium, seu gratiam concomitantem vocant: ut isti ultrato gratiæ concomitantis nomine aliquid amplius ei tribuisse videantur. Sed quemadmodum certum est, veræ gratiæ adjutorium Adamo & Angelis fuisse necessarium, juxta Augustini & Ecclesiæ doctrinam; ita similiter certum est, illud adjutorium ab habituali gratia & cooperatione illa communi, seu gratia concomitante sic exposita, distinctum esse.

Ita videtur Bellarmin. Lib. 1 de grat. & lib. arb. c. 13 [illegible] grat. primi hom. c. 4. & Molina in Concord. disp. 4 Item [illegible] Lessius lib. de grat. eff. c. 2. fol. 7.

Hoc autem primò perspicuum est ex Augustini scopo adversus Pelagianos disputantis, propter quos distinctionem illam inter gratiam hominis stantis & lapsi, sani & vulnerati, tradere coactus fuit, ut quid Salvator nobis contulisset præsidij, quo Adamus in integra natura caret, intelligerent. Cum illis autem nunquam ulla de gratia habituali vel cooperatione Dei, libertatis sive naturalis sive supernaturalis influxui accommodatâ; sed tantùm de actualibus auxilijs causæ vires per modum principij roborantibus disceptatio fuit.

Videndus latè noster liber 2. de grat. Christi Salvatoris tom. 2.

Secundò, quia Pelagiani gratiam habitualem admiserunt, ut ex eorum scriptis fusissimè declaratum est.

Vide lib. 5. de hæresi Pelag. à c. 22. usque ad 28.

Tertiò, quia plerumque tum alibi, tum hîc præcipuè, ubi de perseverandi adjutorio tractatur, de auxilio jam habentium habitualem gratiam sermo est. Nemo autem vel intra vel extra Ecclesiam ita unquam, quod sciam, vel hebes, vel contentiosus fuit, ut justorum actiones per ipsam justitiam, qualemcumque tandem illam crederet, juvari, & majori facilitate perfici negaret. Pelagiani enim tantam statuebant vim & efficaciam malorum habi-

habituum, seu consuetudinum, ut per eas quandam *peccandi necessitatem*, fieri dicerent, propter quam superandam Christus venerit; ut nos alibi fusè diximus. Quomodo ergò ita sibi dissonare potuissent, ut justitiam, hoc est, habitus bonos nihil ad actiones justas perficiendas conferre somniarent? Cujus profectò absurditatis consideratio, præter duas jam jam dictas rationes, causa est, ut in universis operibus Augustini adversus Pelagianos exaratis, nec locus ullus, nec vestigium exstet ullum, ex quo conjici posset, de istis auxilijs, sive habitualis gratiæ, sive concursus talis Dei Augustinum, cum Pelagianis de adjutorijs gratiæ dimicando, fecisse mentionem. Vt sanè quotquot hujusmodi responsiones proferunt, non solùm à vero, sed etjam ab Augustini & Pelagianorum sententia abludentes, ne quidem Augustini scripta à limine salutasse, sed suarum opinionum tuendarum necessitate constrictos eas procudisse videantur.

Lib. de grat. Christi c. 39. Vide lib. nost. 4. de Hæresi Pelag. c. 4. & lib. 5. c. 8.

Sed ne generalibus tantùm eos urgeam præjudicijs, ad ipsa Augustini loca accedamus: quibus tot modis, tantaque varietate veritatem istam perspicuam ac testatam fecit, ut mirum sanè sit, quo pacto fieri potuerit, ut homines perspicaces, & qui Augustinum legisse videri volunt, ad hujusmodi languidas, &c, ut verum dicatur, absurdas responsiones declinaverint. Nam si velimus effectus illos divini adjutorij primi status Angelici humanique percurrere, omnes omninò clamant, in aliam prorsus Augustinum, quàm in habitualem gratiam, divinamque cooperationem collimasse.

Vide c. 10. sup.

Nam primò, Deus per illam gratiam *regebat* hominem, ne videlicet caderet. Perspicuum est autem, regimen non per habitus vel concursus operandi; sed per actuales sive illustrationes, sive motiones creaturæ suæ, voluntatisque succensiones, Deo convenire: quæ sanè prævenientes quosdam Dei influxus ipsa afficientes potentiam sonant. Quos divinæ gratiæ effectus respectu primi hominis clarissimè expressit Augustinus, quando de illo dixit: *Si voluntas in amore superioris immutabilis boni, à quo illustrabatur ut videret, & accendebatur ut amaret, stabilis permaneret; non inde ad sibi placendum averteretur, & ex hoc intenebresceret & frigesceret.* Quæ *illustratio* mentis ut videret, & *accensio* voluntatis ut amaret, ita efficaciter verissimũ & proprijssimum divinæ gratiæ adjutorium secum ferunt, ut pro vera gratia lapsi hominis evidentius & efficacius testimonium ex Augustino vel Concilijs proferre nequeamus. Quidquid enim aliud afferas, sive mentis instructionem, illuminationem, doctrinam; sive voluntatis inspirationem & afflatum; totum illud tantò aptiùs & clariùs sub *illustratione & accensione* comprehenditur & exprimitur, quantò lumen & visio magis propriè intellectui, ardor & amor voluntati competit, quàm quicquid aliud alijs figuris ac metaphoris insinuari potest.

Lib. 14. de Civit. c. 13.

Nec minùs evidenter alter effectus *custodiendi* hominem id ipsum probat. Quis enim unquam somniavit Deum custodire gratiam habitualem per ipsam gratiam habitualem? Cùm hoc revera non esset aliud, quàm hominem justum custodire semetipsum; quod tam disertis verbis Augustinus sæpiùs, & Concilium Arausicanum negat. Hujusmodi loca etjam capite decimo nõ pauca citavimus, quibus asserebat Augustinus, hominem sine Dei adjutorio non potuisse in justitia, & in bona voluntate manere, si vellet: nisi fortè ita delirasse Augustinum & Concilia sentiamus, ut tanquam arcanam quandam veritatem adversus hæreticos definiant, hominem sine gratia habituali & sine bona voluntate non posse in gratia habituali & in bona voluntate persistere; de quo nemo unquam cujuscumque stuporis aut vecordiæ dubitavit. Hinc Augustinus, ut probaret, hominibus lapsis opus esse actuali & præveniente liberum arbitrium adjutorio, quo possit credere Deo, eumque diligere: *Bonum est*, inquit, *homini, ut cum totis viribus liberi arbitrij sui veraciter dicat: Fortitudinem meam ad te custodiam: quia ille qui putavit* (primus homo) *sine ipsius adjut. rio se posse custodire, quod dedit, profectus in regionem longinquam cuncta consumpsit.* Vbi sanè cum urgeat instantissimè, sine actuali & prævolante ac roborante liberũ arbitrium adjutorio, non posse quicquam justitiæ aut pietatis agi, & hoc ex Adami lapsu probet, qui se id quod acceperat sine Dei adjutorio custodire posse crediderat, apertissimum est, actuale & prævolans actum Dei adjutorium fuisse Adamo ad custodiendam justitiam necessarium. Persatuus enim fuisset Adam, si sine habituali justitia, habitualem justitiam se custodire posse credidisset. Multò verò ineptius fuerit, hujusmodi Augustini locutiones ad Dei cooperationem cum actibus creaturæ detorquere: cùm illa stabilitatem habitus non conferat, sed supponat. Quid? Quod Fulgentius illius divinæ custodiæ vim explicans dicit: *Vires creaturæ non fuisse satis; virtutem Dei quos vellet ab illo casu defendisse gratiam operatam esse, ne Angelus caderet;* & similia, quæ ad habitualem gratiam vel cooperationem Dei nulla possunt verisimilitudine detorqueri.

Epist. 106. initio.

Loca suprà citata sunt.

Iam verò tertius ille effectus ADIVVANDI, de quo suprà diximus, perspicuè etjam actuale aliquod adjutorium sonat, quo Deus justos adjuvat, ut justitiæ habitus perseveret. Si enim nihil aliud vellet Augustinus, nisi adjutorium, quod confert ipse habitus, vel quod confert Deus, ipsum habitum conservando, designare, jam certè similiter verum esset, nec hominem injustum sine tali adjutorio Dei habitum injustitiæ posse servare: quod sanè ab Augustini doctrina remotissimum est. Actuale igitur aliquid sonat hujusmodi justitiæ retinendæ adjutorium. Ex cujus rei evidentia factum est, ut ipsi Recentiores, cum aliquam peculiarem gratiam actualem uni Angelo præ alio datam fuisse, qua unus præ altero divinitus ad assequendam beatitudinem juvaretur, probare

probare volunt, semper illum Augustini urgeant & meritò urgeant locum: *12. de Civit. c. 9.* *Illis malâ voluntate cadentibus, illi ampliùs adjuti* &c. Sed quod fuerit illud amplius adjutorium, & quando datum, non satis intelligunt: ut nihil mirum sit, si in hoc ipso quoque ampliori, & actuali, & veri nominis adjutorio ad suum propositum afferendo hallucinentur, & nihil probent. Quapropter phrasis ista, qua primus homo jam justus dicitur sine adjutorio Dei non potuisse datam conservare justitiam, illi omninò similis est, qua dicimus, hominem sine alimenti aut medicinæ adjutorio non posse tueri sanitatem suam: quod nemo nisi fatuus aliter intelligeret, nisi de novis assumendis adjutorijs, quibus naturæ roborari posset infirmitas. Nam & istâ de sanitate & medico sumptâ phrasi & similitudine, Augustinus ad gratiæ necessitatem in Adamo explicandam usus est: *Semper*, inquit, de primo homine loquens, *Deus medicus opus est, etiam sanus, ut sanitas ipsa teneatur.* *Serm. 34 de diversis. c. 3.* Vbi ridiculum fuerit sic istud intelligere, ut ratione illius jam collatæ sanitatis, vel ratione cooperationis Dei cum sani hominis actionibus, quæ sanitatem sequitur, etjam sanis Deus opus esse dicatur. Sed quicunque sani aliquid sapit, illud servandæ sanitatis, sive animi sive corporis adjutorium sic intelligit, ut per illud instabilitas & naturalis quædam infirmitas sanitatis, quæ corpori & animo beatâ immortalitate tollenda est, ita fulciatur, ut nec ægritudine intrinsecus subnascente, nec vulnere extrinsecus irruente violetur; sed ab omni incommodo illæsa perduret. Cùm autem sanitas mentis Adami in eo sita fuerit, ut Deum fide creditum bona voluntate, ut Augustinus loquitur, hoc est, vera charitate diligeret; sanitatis adjutorium non erat aliud, quàm quo poterat perseveranter credere atque diligere; vel ut efficaciùs, & ad adjutorij istius vim aptiùs exprimendam dixit Augustinus, quo *a superiori bono illustrabatur, ut videret*, id est crederet, *& accendebatur, ut amaret*, *14. de Civit. c. 13.* hoc est, eo fine, ut perseveranter credere ac amare posset, adeoque crederet, amaretque reipsa, si vellet: ne naturali creaturæ instabilitate, quæ ei ex nihilo adhæsit unde extracta est, ab illo aversa bono *intenebresceret & frigesceret*. *Ibid.*

Quod si verò exempla ponderemus, quibus Augustinus semper utitur, ut necessitatem divinæ gratiæ adjuvantis exprimat, evidentissimum est, non posse de habitu justitiæ, vel influxu divinæ cooperationis intelligi. Nam adjutorium illud plerumque alimentis comparat, sine quibus non potest homo vel sanus manere vel vivere. Nemo autem dubitat alimenti adjutorium esse ab ipsa vita & sanitate, & Dei quoque in isto genere cooperatione diversum. *In Enchir. c. 106.* *Sicut mori*, inquit, *est in hominis potestate cùm velit: nemo est enim, qui non seipsum, ut nihil aliud dicam, vel non vescendo posset occidere; ad vitam verò tenendam voluntas non satis est, si adjutoria sive alimentorum, sive quorumcumque tutaminum desint: sic homo in paradiso ad se occidendum, relinquendo justitiam, idoneus erat per voluntatem; ut autem ab eo teneretur vita justitiæ parum erat velle, nisi ille qui eum fecerat adjuvaret.* Et in libris de Civitate Dei: *Lib. 14. de Civit. c. 27.* *Sicut in hac carne vivere sine adjumentis alimentorum, in potestate non est: non autem in ea vivere, in potestate est; quod faciunt qui seipsos necant: ita benè vivere sine adjutorio Dei, etiam in paradiso non erat in potestate; erat autem in potestate malè vivere* &c. Vbi etjam dicit, meritum hominis fuisse *in adjuta divinitus voluntate* bona. Ecce utrobique dicit ipsum velle sicut ad vitam, ita & ad justitiam retinendam non sufficere, si adjutorium Dei tanquam alimenti deficit. Quid est autem ipsum *velle* voluntatis bonæ, nisi jam amare justitiam, & consequenter jam Deum cum illa voluntate concurrere? Et tamen vult Augustinus, neutrū adhuc sufficere, nisi aliter illa voluntas divinitus adjuvetur, hoc est, nisi Dei adjutorio, non cooperante, cum actione, sed potentiam roborante, firmetur. Vnde discipulus Augustini Fulgentius clariùs Magistrum explicans: *Lib. 2. ad Thrasimun.* *Ab hoc infirmitatem repulit*; (homine jam lapso) *illum* (Angelum stantem) *infirmari non sivit: illius esca, istius medicina.* Vbi infirmari non sinere, & escam esse, nimis evidenter indicāt adjutorium, quo Angelum in justitia stantem à ruina roborando tueatur: cùm paulò antè dixisset, naturam Angelicam *propria stabilitati sufficere nequivisse*. *Ibid.*

Altera comparatio, qua Augustinus crebrò utitur ad explicandum primi hominis & Angeli adjutorium, est *lucis*, sine qua oculus etjā *plenissimè sanus*, ut ipse loquitur, non potest quicquam cernere; sed in tenebris prorsus manet. Certissimum autem est, lucis adjutorium prorsus ab ipsa oculi sanitate, & cujusvis sive hominis sive Dei cooperatione, esse distinctum. Loca nonnulla ex Augustino suprà dedimus. Vnde & libro de gestis Pelagij eandem lucis comparationem ad gratiam Christi post lapsum, hominibus necessariam extendit: *Vide lib. de nat. & grat. c. 27. Epist. 106.* *Sufficit enim*, inquit, *sibi oculus ad non videndum, hoc est, ad tenebras; ad videndum verò lumine suo non sibi sufficit, nisi illi extrinsecus adjutorium clari luminis prabeatur.* *Lib. 2. de pecc. merit. c. 8. Lib. de gestis Pelag. c. 3.* Vbi nemo sanè dixerit, gratiæ Christi adjutorium, quod hominibus jam post ruinam tribuit, tantummodo esse habitum gratiæ, vel ipsum Dei cooperantis influxum: sed sicut etjam ipsa corporalis lux, respectu oculi, extrinsecus advenit, & potentiæ infirmitatem roborat, ut immutabile bonum arcano illo divinæ charitatis lumine possit cernere.

CAPVT.

Digitized by Google

CAPVT XIII.

Idem ostenditur uberiùs ex Augustino.

ET ista quidem quamvis ad intelligendam Augustini mentem abundè satis sint, solus tamen discursus ejus, quem de isto Adami adjutorio ex professo in libro de correptione & gratia texuit, ita ad omnia confirmanda manifestus est, ut nihil pœnè clarius dici potuisse videatur. Vnde totus locus paulò accuratiùs expendendus est. Adversus Pelagianos igitur, qui perseverantiam in justitia, hoc est, qui actus bonos quibus perseveratur in justitia, suis viribus tribuebant, statim in ipso disputationis exordio assumit Augustinus, quantumvis nunc per Dei gratiam à damnatione liberandi, hoc est, in justitia collocandi, & perseveranter conservandi esse dicamur, tamen etjam olim Adamum ad perseverandum in justitia, hoc est, ad justè operandum usque in finem, gratiæ adjuvantis adjutorio eguisse. (Lib. de Corrept. & grat. c. 11.) Perspicuum est autem, cùm de conservandis in adepta justitia hominibus cum Pelagianis actum est, de actualis gratiæ adjutorio fuisse certamen: illis vires jam habitas hominis justi imbecilles esse negantibus, Catholicis affirmantibus. Vnde fit, ut quandocunq; Augustinus ibi nominat gratiam, vel adjutorium, *qua* vel *quo* liberum arbitriū juvabatur, ut *velle posset aut vellet*; semper illud (*quo*) vel (*qua*) designet relationem non simultaneæ cooperationis cum arbitrio, sed principij prævenientis actum, quod potestatem liberi arbitrij roborando, simul cum eo unum plenum principium in actum influens constitueret. Per liberum autem arbitrium in istis Augustini locutionibus, non ipsa naturalis potestas tantum, sed semper intelligitur, ut jam bona voluntate, hoc est, ipso habitu divinæ charitatis instructum: (Cap. 11.) *In illa quippe eum fecerat*, ut ipse loquitur, *qui fecerat rectum*: illa quippe sub nomine liberi arbitrij, maximè cùm de Adamo sermo est, comprehenditur. Nam Augustini phrasi, de qua suprà fusè diximus, liberum arbitrium Adami non erat ullo pacto liberum, nisi per illam divini amoris gratiam: utpote quæ esset ipsissima libertas ejus ad bonum. Ex quo & illa phrasis ejus ibidem, & alijs locis sæpè repetita, quòd Adami (Cap. 11.) *arbitrium tunc ita liberum erat, ut benè velle posset, & malè*, &, quòd *iam illa peccati merito sit amissa libertas*. (Cap. 12.) Hæc enim Augustinus non nisi ratione infusi Adamo, dum crearetur, & post amissi habitus charitatis, seu bonæ voluntatis, intelligit: quâ præsente, arbitrium ejus erat liberum, perdita verò non liberum, sed liberandum. Hinc igitur fit ut consideratione tum scopi Augustini adversus hæresim Pelagianam, tùm phrasis *liberi* arbitrij, quod juvandum esse dicit, tum perseverantiæ, quæ justorum est, quos tam in innocentiæ, quàm culpæ statu Dei adjutorio indigere testatur, ipsum nomen adjutorij non possit accipi nisi de illa gratia, qua arbitrium jam per justitiam & habitum bonæ voluntatis aut charitatis liberum, adhuc tamen fulciendum est, ne tentationis alicujus irruentis impetu voluntas illa bona deficiat; sed in illa justitiæ libertate perduret. Quod, nisi communi sensui repugnare velimus, non de ipso charitatis libertatem afferentis habitu, utpote quod sub ipso arbitrio quatenus libero comprehenditur, sed de distincto & libertatem flexibilem adjuvante adjutorio intelligi debet.

Hoc ergò ut clariùs ac distinctiùs nobis Augustinus exprimeret & imprimeret, ita loquitur: *Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem*, id est, charitatem seu justitiam; (Lib. de corrept. & grat. c. 11) *in illa quippe*, ut addit, *eum fecerat qui fecerat rectum*. Ecce gratiam habitualem, quam ei fuerat in ipsa conditione largitus. Mox verò subjungit: *Dederat & adjutorium*, hoc est, dederat ei quoque præter bonam voluntatem, ejusdem bonæ voluntatis adjutorium. Hoc enim sibi vult illud (*&*) hoc est, *etiam*, distinctum ergò fuit ab ipsa gratia bonæ voluntatis. Cujus naturam ut magis explicaret: *Sine quo*, inquit, *in ea non poterat permanere si vellet*, id est, etsi vellet. Quo significat, robur addidisse voluntati, ut in ea bona voluntate perseverare posset; ad quod non poterat nudum ejus velle sufficere: & proinde ab ipsa bona voluntate fuisse diversum. Nisi ridiculum omninò fuisse velimus Augustinum, qui dicere voluit, quod sine bona voluntate non potuerit in bona voluntate permanere, si vellet. Nam istam ineptiam ne forsan ei quispiam tribueret, antè dixerat: *Liberum arbitrium ad bonum nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono*, hoc est, à Deo. Nemo quippe ita absurdus est, ut habitum illum omnipotens bonum vocet, vel dubitet, volitionem bonam ab ipsa habituali bona voluntate seu charitate fieri & juvari. Vnde paulò pòst, hoc adjutorium comparat alimento respectu vitæ: (Cap. 12.) quod sanè à vita, quæ juvatur ut perdurare possit, planè diversum est. Hinc ut eandem ab habituali gratia seu bona voluntate distinctionem indicaret, infrà cùm bonam illam voluntatem vocasset *fortem & sanam*, nempe ratione justitiæ nulla cupiditate perturbatæ, statim adjicit: *Quamvis*, inquit, *non defuturo adjutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet*; clarè indicans, adjutorium illud non cum ipsa jam bona voluntate esse datum; sed postea dandum esse, nec defuturum, cùm hoc oportunitas exercendarum actionum postularet, quibus solis præcepta servantur, & justitia retinetur. Vnde similiter in Enchiridio ad Laurentium: *Etsi peccatum in solo* (In Enchir. libero c. 106.)

libero arbitrio erat constitutum; non tamen justitia retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni divinum adjutorium præberetur.

Et omnia quidem ista non minùs perspicuè probant, non esse concursum illum simultaneum, quem Augustinus adjutorium vocet, & ipsi concomitantem, novâ prorsus istius vocabuli significatione nominant, ut aliquod singulare gratiæ genus Adamo tribuisse videantur. Fatentur enim ipsi concursum illum non afferre vires ullas agentibus; cùm sit influxus in effectum, non in causam, quæ nisi aliunde satis fortis fuerit ut aliquid agat, per illum concursum non fiet fortior. Quæ sanè Augustino magnopere adversa sunt. Ille namque sæpè repetit, sine illo adjutorio hominem primum *non potuisse permanere*; cum illo *potuisse, si vellet.* Quibus phrasibus indicat apertissimè, ipsam potentiam fuisse eo præsente non modo roboratam, sed tributá, absente diminutá atq; detractam. Hinc de Angelis & hominibus: *Si hoc adjutorium eis defuisset, non utique sua culpa cecidissent.* Et causam adjicit: *Adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent*, perspicuè indicans, aliquid ipsi potentiæ istius adjutorij subtractione fuisse defuturum. Ad Dei quippe simultaneam cooperationem non possunt ista sine manifesta absurditate torqueri. Primò, quia sine illo concursu Dei non solum homo aut Angelus in justitia permanere non potest; sed nec ex justitia cadere potest. Sive enim actione, sive etjam sola voluntate, sine illa Dei cooperatione peccare non potest. Hoc autem Augustini doctrinæ non est dubium esse contrarium, ut qui in hoc ipso loco diversitatem creatæ potestatis ad bonum & malum, certissima distinctione discernens: *Ad malum*, inquit, *sufficit; ad bonum nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.* Quam differentiam alibi sæpè tradit.

Cap. 11.

Lib. 1. de pecc. merit. c. 5. & 19 & alibi passim.

Secundò, quia naturam adjutorij hominis lapsi ac stantis comparans Augustinus, sæpè indicat differentiam illam tantummodo attendendam esse secundùm majus & minus, efficacius & inefficacius ita nêpe, ut per unum fieret ut velimus, per alterum ut velle possimus; utrumque ergò robur afferebat, etsi majus aut minus. Concursus autem ille simultaneus nullas confert causis agentibus vires, sicut apud Recentiores in confesso est: sed sese viribus creatæ potestatis accommodat, ita ut, si fortè ante concursum infirmæ ad agendum fuerint, nunquam illa adjectione roborentur, ut firmæ fiant; si firmæ, nunquam illius subtractione debilitentur, ut infirmæ fiant. Nunquam enim illum libero arbitrio ad agendum præparato subtrahi, axioma Recentioribus receptissimum est.

Hinc tertiò manifestum est, non posse esse illam simultaneam cooperationem Dei. Augustinus enim docet, istud adjutorium Angelis & hominibus ante lapsum nullo modo deesse potuisse: quia si defuisset *non utique sua culpa cecidissent:* posteà verò, peccatum hominis esse

A illius subtractione punitum: *Nunc autem*, inquit, *quibus deest tale adjutorium*, (quale Adam habuit) *jam pœna peccati est.* Iuxta Recentiores autem certissimum est, cooperationem illam nemini in pœnam, sed solùm agere nolenti subtrahi, hoc ipso videlicet, quo non agunt. Cùm enim cooperatio sit, essentialiter simul, secum agentem involvit, quem nunquam destituit nisi ab illo destituatur. Neque verò etjam nunc illa cooperatio, seu illa gratia concomitans quibus subtrahitur à Deo, tanquam peccati pœna subtrahitur; sed propria libertate repudiatur, eodem prorsus modo, quo peccare nolentibus eadem illa cooperatio à Deo subtrahi solet. Non enim vel benè agendo velut præmium acquiritur, vel malè agendo subtrahitur; cùm neq; sit meriti præmium, nec pœna demeriti: sed ab arbitrij humani & Angelici libertate suspensum, ut naturalis de-

B fectus illâ cooperatione, semper in malum non minùs ac bonum præsentissimâ, paratissimaq; suppleatur. In ordine quippe supernaturali tam illa cooperatio supernaturalis est agenti supernaturali debita, quàm naturalis agentibus naturalibus: pertinet enim non minùs ad naturæ talis, quàm ad cujuslibet alterius institutionem. Vnde sequitur, ut quemadmodum quælibet natura quicquid faciat tali concursu adjuvante, viribus naturæ dicitur facere; ita & Adam viribus naturæ debeat dici potuisse bene facere, stare, perseverare, quantumvis sine tali concursu non potuerit; si nullo alio indiguerit gratiæ adjutorio.

Ex quo emergit aliud argumentum ex Augustino. Docet enim, Adamum istud adjutorium per impetrandi fiduciam accipere debuisse: *Quandoquidem*, inquit, *sic erat constitutus, ut si de adjutorio Dei fideret, bonus homo malum Angelum vinceret.* Et continuò adhuc: *Quia &* C *ipsum confidere de adjutorio Dei, non quidem posset sine adjutorio Dei.* Iam verò illa simultanea cooperatio Dei, seu concomitans illa gratia, quam ipsi vocant, nec fidendo impetratur, nec amittitur diffidendo: sed sive Deo quis fidat, sive diffidat, semper agere volenti præsto est.

Lib. 4. de Civit. c. 15.

Sed est aliud istius adjutorij, quod Adam habuit, & concomitantis istius cooperationis Dei capitale discrimen. Nam ex professo docet Augustinus, adjutorium Adami fuisse adjutorium *sine quo non*, non autem adjutorium *quo*, hoc est, fuisse tale adjutorium, ut sine illo quidem liberum arbitrium in justitia stare non posset; non tamen tale, ut illo dato jam hoc ipso in justitia staret seu perseveraret. *Quemadmodum*, inquit, *beatitudo cum data fuerit* homini beato, *continuo fit beatus.* De qua doctrina plura paulò pòst dicturi sumus: nunc satis est intelligere, concomitantem illam gratiam, seu cooperationem Dei ex diametro esse

D oppositam ei, quod de Adami adjutorio Augustinus docet. Est enim tale adjutorium, ut eo dato; jam hoc ipso detur id propter quod datur. Si enim Deus credenti vel diligenti cooperatur, jam hoc ipso, quo cooperatur, homo credit ac diligit. Ex quo fit, ut impossibile

sibile sit, cooperationem illam concomitantem Dei, esse illud adjutorium, quod Adamo & Angelis ex Augustini mente datum est. A

Ex his puto perspicuum esse omnibus, qui magis sincerissimæ veritatis agnitione, quàm præoccupatæ sententiæ defensione delectantur, Augustini doctrinam ab eorum opinione remotissimam esse, qui adjutorium Adæ & Angelis datum vel gratiam habitualem, vel illum communem supernaturalis ordinis influxum esse putant, quo Deus cum homine justo ad agendum aliunde satis robusto, prosiliente, & concitato simul agit, nihil moturus, vel adjuturus, vel roboraturus hominem, vel acturus in homine, si ille ex seipso non agat. Nam per hujusmodi gratiæ adjutoria (quæ pro gratiæ adjutorijs, de quibus erat disceptatio, nunquam vel Pelagiani, vel Semi-Pelagiani, vel Augustinus agnovit) neq; Deus regit ambulantes, neq; custodit aut servat periclitantes, B neq; juvat infirmos, vel eos infirmari non sinit; neq; homines illustrat ut videant, neq; succendit ut ament: utpote quæ neq; lumen sint, quo oculi videant neque esca, qua vita fulciatur, neque auxilium, quo sanitas ipsa teneatur, neque quicquam eorum in se contineat, quæ Augustinum illi adjutorio tribuisse monstravimus. Quapropter non gratiam habitualem, non simultaneam illam cooperationem Dei ab ipsius hominis libertate suspensam, sed verissimæ gratiæ actualis roborantis & adjuvantis auxilium intuebatur, quando præclarissimam illam sententiam protulit, qua Pelagiana hæresis jugulata est: *Natura humana, etiamsi in illa integritate in qua condita est permaneret, nullo modo seipsam creatore suo non adjuvante servaret. Cum igitur sine Dei gratia salutē non possit custodire quam accepit, quomodo sine Dei gratia potest reparare quam perdidit?* Quorum verborum pondere cuncta quæ de illo adjutorio hactenus diximus, mira brevitate comprehendit & gravitate firmavit, & claritate explicuit. Nam & gratiam definit in illa integritate etiam justo, hoc est, jam ante

Ep. 106. ad Paulin.

habenti habitualis gratiæ adjutoriū, ad ipsam salutem seu habitualem justitiam custodiendā, ut scilicet declinet à malo, & faciat bonum, esse necessariam; & ita necessariam, ut illo gratiæ adjutorio in custodienda servandaq; salute, seu justitia, justi imbecillitas adjuvetur ac suppleatur; quia se servare non potest. Sine justitia enim habitualiter & formaliter inhærente eum non posse servare justitiam, ridiculum est adversus hæreses definire; cum sic nec sine injustitia habitualiter inhærente possit servari habitualis injustitia. Neque Dei cooperatio quicquam ad justitiam custodiendam valet: cùm illa cooperatio non sit justitia per eam custodiendā prior, quemadmodum esse deberet; sed ipsa jam eo usque custodita & jam prægnante atq; actuariente posterior. Nec illa prorsus est, quam ibi destruebat Pelagius, & astruebat tota illa Epistola summis viribus adversus Pelagium Augustinus: sine qua scilicet ille, & cum qua hic dicebat, hominem salutē reparare posse, quam perdidit. Quę verba divina luce fulgentia, cælesti circumspectione plena, sententiæ amplitudine miranda, sensus efficacia & ubertate prægnantia, tantopere Romanæ Sedi & Arausicanis Patribus placuerunt, ut ea adversus omnes Pelagianorum cavillationes canonicæ sanctionis auctoritate sacraverint; & consequenter ea capita, quæ suprà de illo primæ integritatis adjutorio ex ejus mente, qui illa cœpit ac tradidit, declaravimus, in Christianæ fidei dogma converterint. Quo mirari satis nequeo illam cujusdam recentioris confidentiam, mentis Augustini, & Pelagij, & veritatis non satis peritam, qui ausus est dicere, Augustinum *procul dubio* in libro de Corrept. & gratia, ubi de illo jam dicto tractat adjutorio, *non aliud intellexisse*, quàm dona habitualia justitiæ originalis, gratiæ, & Theologalium virtutum, aliorumque habituum supernaturalium. C Quo sanè commento, secundùm illa quæ fuse ex varijs Augustini locis commonstravimus, nihil alienius fingi potest.

Molin in Concord. disput. 4.

CAPVT XIV.

Quale fuerit istud adjutorium quantum ad operandi modum.

HACTENUS de natura istius adjutorij, quantum ad substantiam ejus disputavimus, ut sciremus quodnam illud sit an habitus, an concomitans Dei operatio; an verò aliquid actuale actioni præviumnunc dicendum de adjuvandi modo, qui potissimum ab Augustino in hac materia spectatur. Duplex est enim adjutorij genus, & consequenter duplex adjuvandi modus, unū est adjutorium *quo*; alterum *sine quo non*. Hoc est, unum est, *quo aliquid fit*; alterum, *sine quo non fit*. Exemplis res illustranda est. Visio est adjutorium, ut videas; sed ita adjuvat, ut eā positā, statim videas, quod in omnibus causis formalibus locum habet. In efficientibus autem A tale adjutorium est illa simultanea cooperatio Dei: illâ quippe datâ, confestim sine mora fit operatio; quæ nisi detur, nunquam fiet. Pedes verò sunt adjutorium ad ambulandum, navis ad navigandum, non tamen *quo*; sed *sine quo non*. Non enim si adsunt pedes, aut navis, continuò fit ambulatio aut navigatio; sine illis tamen fieri nequit. Tradit hanc divisionem expressis verbis Augustinus, ut naturam adjutorij primi hominis explicet. *Ipsa adjutoria*, inquit, *distinguenda sunt. Aliud est adjutorium, sine quo aliquid non fit; & aliud est adjutorium, quo aliquid fit. Exemplum primi est: Nam sine alimentis non possumus vivere, nec tamen, cùm adfuerint alimenta, eis fit ut vivat, qui mori voluerit.*

Lib. de corrept. & gra. c. 11.

voluerit. Ergo adiutorium alimentorum eſt ſine quo non fit, non quo fit ut vivamus. Exemplum ſecundi: *At verò beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuò fit beatus. Adiutorium eſt enim non ſolum ſine quo non fit, verum etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adiutoriũ & quo fit eſt, & ſine quo non fit. Quia & ſi data fuerit homini beatitudo, continuo fit beatus; & ſi data nunquam fuerit, nunquam erit.* Diviſio iſta ex altiori capite naſcitur. Quædam enim ita adjuvant poteſtatem, ut eam hoc ipſo quo dantur, ex potentia in actum extrahant, ipſumq; effectum re ipſa ponant alia vero ſic adiuvant, ut potentiam quidem præparent, roborent, iuvent; aliunde tamen quàm ex ipſis extractio potentiæ in actum ſecundũ, ſeu ipſius poteſtatis applicatio atq; determinatio ad agendum exſpectari debeat: huiuſmodi eſt adiutorium lucis ad videndum, ſpecierum atque ſcientiæ ad intelligendum, habitus ad operandum, pedum ad ambulandum, navis ad navigãdum, ſuaſionis externę ad operandum, & infinita ſimilia. Omnia quippe hujuſmodi, potentiam quidem operandi præparant, adjuvant, roborant; niſi tamen aliunde impulſus ad operandum veniat, nihil fiet. Cujus ratio manifeſta eſt, quia iſta adjutoria ſunt ejuſdem ordinis cum potentia, in cujus imbecillitatis ſubſidium dantur. Nam ex ipſis adjutoriis, & ex potentia una perfecta & completa operandi facultas conſtituitur, quæ voluntatis imperio, cuius eſt officium & ſeipſa & omnibus potentiis uti, ita penitus ſubiecta manet, ac ſi potentia eſſet ſola omnibus adiutoriis deſtituta. Ex quo efficitur, ut quamvis huiuſmodi adiutoria in infinitum augerentur, nunquam tamen propterea fieret effectus; ſed tantùm completius poſſet fieri: fit autem tunc, quando poteſtas illa ad agendum actu impellitur, non fit quãdo non impellitur. Hinc eſt igitur quod Aug. alibi diſtinguit duplex adiutoriũ, quorũ unum vocavit *Poſſibilitatis*, hoc eſt potentiæ; alterum *voluntatis & actionis*. Quæ diviſio petita eſt ex duplici illo adiuvandi modo, quem tradidimus. De quo plura in ſententijs Pelagianorum explicandis dicta ſunt. Adiutorium igitur, quod ibi vocatur ab Auguſtino *voluntatis & actionis*, hic eſt idem quod adiutorium *quo* fit voluntas ſeu volitio & actio; ita videlicet ut eo poſito continuò liberum arbitrium velit & agat, eo non poſito, non velit nec agat. Adiutorium verò, quod ibi vocatur *poſſibilitatis*, ſeu potentiæ, complectitur ſub ſe adjutoriũ, quod hic vocat Auguſtinus *ſine quo non*, quamvis non iſtud ſolum. Datur enim & aliud adiutorium poſſibilitatis; quo quidem adiuvatur poſſibilitas, ſed ſic ut ſine illo aliis modis res poſſit fieri, ſicut equus, & rheda, & lectica ad iter faciendum, & eruditio ad bene vivendum, & medicina ad convaleſcendum iuvant; quamvis iſta & ſine iſtis adiutoriis fieri queant: quæ tamen diverſitas maiorem quidem unius adiutorii, quàm alterius neceſſitatem arguit; non tamen diverſum cooperandi ſeu adiuvandi modum. Vtrumq; enim ſolùm poſſibilitatem ſeu potentiam agendi adiuvat, non voluntatem & actionem: hoc eſt, adiuvant ut poſſis velle & agere, non efficiunt, ut velis & agas: ſed ille impulſus poteſtatis, ut velit & agat, quantumcunque per adiutorium *ſine quo non* adiutæ, aliunde prorſus exſpectandus eſt. Nam ut Auguſtinus alicubi dicit: *Non eſt conſequens, ut qui poteſt venire, etiam veniat, niſi id voluerit atque fecerit.*

Videlib. 5. de Hæreſi Pelag. c. 11.

Lib. de grat. Chriſti c. 14.

Quibus ita conſtitutis, perſpicuè docet Auguſtin. & iterum iterumq; diligenter inculcat, adiutorium Adami, cuius neceſſitatem tantopere multis locis commendaverat, non fuiſſe adiutorium *quo*, ſed adiutorium *ſine quo non*: hoc eſt, non fuiſſe tale adiutorium, quo fieret ut Adam perſeveraret aut vellet ſed quo poſſet perſeverare ſi vellet, & ſine quo perſeverare non poſſet: ita videlicet, ut illud adiutorium plenam permanendi potentiam ſeu ſufficientiam largiretur, ſine qua permanere non poterat; non tamen tribueret uſum illius adiutorij ſeu ipſam permanendi voluntatem, utpote quæ in ipſius libero relinqueretur arbitrio, à cujus liberrimo flexu & nutu Deus pendere voluit, ut illo adjutorio uti vellet aut nollet, atque ita actu permaneret aut caderet. Laborioſa hujuſce rei probatione non eſt opus. Tot enim pro iſta doctrina occurrunt teſtimonia, ut tædium lectori parerent, ſi omnia proferrentur. Nam toto capite undecimo & duodecimo libri de Corrept. & gratia, eam ex profeſſo tradit. Nec enim alia de cauſa diviſionem illam in adjutorium *quo*, & *ſine quo non*, in medium adduxit, niſi ut diſcrimen agnoſceremus adjutorij quod poſt lapſum datur, & ejus, quod ante lapſum datum fuit. *Primo itaque homini*, inquit, *qui in eo bono, quo factus fuerat, acceperat poſſe non peccare, & poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adiutorium perſeverantiæ, non quo fieret, ut perſeveraret; ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeverare non poſſet.* Et aliquanto inferiùs: *Quibus* (lapſis) *non ſolum dat adiutorium, quale primo homini dedit, ſine quo non poſſint perſeverare, ſi velint; ſed in eis etiam operatur & velle.* Et paulo poſt: *Habens* (Adam) *virtutem liberi arbitrij, quamvis non de futuro adiutorio Dei, ſine quo non poſſet perſeverare, ſi vellet; non tamen tali, quo in illo Deus operaretur, ut vellet.* Et ſuperiore capite apertiſſime: *Sane habuit* (gratiam) *in qua ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet; ſed eam tamen per liberum arbitrium deſerere poſſet.* Et rurſum: *Tale quippe erat adiutorium, quod deſereret, cum vellet & in quo permaneret, ſi vellet; non quo fieret, ut vellet.* Et iterum inſtantius: *Sic autem habuit, ut ſine hoc adiutorio in bono non maneret; ſed hoc adiutorium, ſi vellet, deſereret.* Et paulò inferiùs: *Poſſet ergo permanere, ſi vellet: quia non deerat adiutorium, per quod poſſet, & ſine quo non poſſet perſeveranter bonum tenere, quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa eſt.* Ex quibus teſtimonijs & alijs in illa Auguſtini diſputatione paſſim occurrentibus, duo perſpicua ad rem noſtrã pertinentia colliguntur.

Lib. de corrept. & grat. c. 11.

Ibid.

Ibid.

Ibid. c. 11.

Ibid.

Ibid.

Verum eſt, gratiam illam Adami non fuiſſe adiutorium voluntatis ſeu volitionis & actionis, hoc

hoc est, quo fieret, ut vellet, & ageret, seu, quo daretur ei velle & agere, sive perseverare, sed tantummodo *possibilitatis*, hoc est, quo fieret ut posset perseverare, si vellet, seu quo sola possibilitas perseverandi juvaretur. Nam in eo consistit totum discrimen istius adjutorij ab adjutorio, quod Christus lapsis tribuit: quod per illud, ut jam sæpissimè audivimus, daretur posse, si vellet; per hoc verò etiam efficiatur, ut velit. Hoc est, ut per illud possibilitas seu potestas perseverandi, quæ citra istud adjutorium erat quasi semiplena, juvaretur, quatenus per adiunctionem istius adiutorii plena fieret: per hoc verò potestatis istius usus, seu ipsum velle donaretur: quia ipsâ potestate non utimur, nisi quando volumus.

Alterum, quod ex isto sequitur, est, usum istius adjutorij non ab ipso illo eodem adjutorio, sed à libero primi hominis arbitrio pependisse; usq; adeo ut in ejus arbitratu, nutu, ac voluntate non minùs esset situm uti illo adjutorio, quàm non uti; acceptare illud, quàm repellere; illi consentire, quàm dissentire; illud tenere, quàm deserere; stare, quàm cadere; perseverare, quàm non perseverare. Quod quàvis per se ex istis jam citatis Augustini testimonijs sequatur, imo manifestum sit; ipse tamen, ne quis cavillando nodum in scirpo quæreret disertis verbis iterum iterumq; August. asseruit: *Nec ipsum ergo Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio.* Et non multo pòst: *Dederat & adiutorium, sine quo in ea* (bona voluntate) *non posset permanere, si vellet: ut autem vellet, in eius libero reliquit arbitrio.* Et apertissimè: *Posset enim perseverare etiam* (cum illo adjutorio) *si vellet; quod ut nollet, de libero descendit arbitrio: quod tunc ita liberum erat, ut bene velle posset, & male.* Et cap. sequenti adhuc uberiùs: *Vt ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo. sed perseverare & non perseverare in eius relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas &c. ut dignè tanta bonitati, & benè vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium.* Totam deniq; disputationem brevibus & ipsâ antithesi utriusque adjutorij clarissimis verbis finiens; *Fortissimo quippe dimisit atq; permisit facere quod vellet; infirmis servavit, ut ipso donante invictissimè quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissimè nollent.* Quod nemini profectò mirum videri debet. Nam ex hoc ipso, quod adjutorium illud non erat nisi adjutorium *sine quo non*, respectu liberi arbitrij, necesse erat ab alia causa fieri flexum arbitrij, quàm ab isto adjutorio: hoc est, necesse erat ab alio quàm ab isto adjutorio fieri applicationem tam arbitrij quàm adjutorij, ad hoc ut actu vellet & permaneret: cùm anteà solummodo posset permanere, si vellet.

Lib. de corr. & grat. c. 11 — *Ibid.* — *Ibid.* — *Ibid. c. 12.*

Tertium istis duobus addi potest, Non aliud fuisse istud gratiæ adjutoriū, quod Adamo & Angelis datum fuit, quàm id quod schola passim sufficiens vocat. Nam hoc ipso, quod per illud justè vivere, & in justitia perseverare poterat, & sine illo non poterat, nec actum potestatis, sed potestatem actus afferebat, apertissimè sequitur, non aliud, quàm sufficiens dicendum esse. Illud enim non est aliud, quàm *quo sic ita iuvatur ad operandum, ut possit si velit, ita ut nihil illi ad volendum desit, quod non sit in eius potestate*, sicut Scholastici illud describere solent. Quod quia ex ipsa rei natura perspicuum est, etiam Scholastici hoc auxilium status innocentiæ sufficiens fuisse confitentur. Vnde hoc ipsum luculentè S. August. expressit, cùm toties dixit, Adam per hoc auxilium potuisse *perseverare si vellet*: vel ut alibi: *Quanto magis laudandus ille, qui & velle præcepit & posse præbuit, & non impune nolle permisit.* Quam potestatem paulò antè vocaverat *sufficientissimam facultatem*.

Lib. 3. de auxil. c. 4. — *Idem ibid vitans c. 11. & 12 de corr. & grat.* — *Lib. 3 de lib. arbit. c. 16.* — *Ibid.*

Quod igitur in illo felicitatis primæ statu velle & nolle non ab ipso gratiæ adjutorio. sed ab arbitrii libertate Deus peti voluit, ut quocunq; videretur sese flecteret, sive applicando ipsum adiutorium ad influendū secum, si vellet, sive non applicando, si nollet, causa non alia fuit, nisi magnitudo libertatis, & consequenter potestatis, quâ primus homo in illa integritatis præstantia fruebatur. Cùm enim nihil inesset, ut August. loquitur, *Quod carnem animumq; hominis feliciter viventis offenderet*, hoc est, *cùm nihil ei ex seipso concupiscentia aliter resisteret*, sequebatur inde in totam animam magna tranquillitas, & ex ista trāquillitate volendi quoq; & perseuerandi summa facilitas. Erat quippe instar bilancis in æquilibrio constitutus, & instar globi rotūdissimi in planitie perfectissima versus omnem partem æquè mobilis, hinc adjutus per naturam, inde per gratiam: ut quemadmodum sine gratiæ adiutorio facillimè soloq; nutu labi poterat; ita eadem facilitate solo nutu cum illo gratiæ adiutorio permanere. Ipsum quippe velle iustitiā, cùm nihil volenti resisteret, iam erat posse. Deus enim cum hominem beatum conderet, in hoc ipso quoque creaturam suam creatoris imaginem quandam exprimere & referre voluit, ut quemadmodum voluntas eius potestas est, ut ei hoc sit posse quod velle, (quo enim altius ascenditur, eo magis ad unitatem tenditur) ita quoq; voluntas hominis primi comparatione iustitiæ retinendæ tanta potestate gauderet, & non aliud esset ei posse retinere iustitiā, quàm velle retinere; posse non peccare, quàm nolle peccare. Vbi enim volenti nihil reluctatur intus, jam hoc ipsum velle justè vivere, est justè vivere; cùm justi vita non sit aliud quàm voluntas bona; quæ jam obtenta est hoc ipso quo voluit. Nunc autem postquam in illam miseriam peccato præcipitati sumus, ut voluntas resistat voluntati, & ipsa suâ propriâ divisione debilitata suâ secum cupiditate terrenâ quasi languore confligat, velle justitiam, aut velle justè vivere non est ei satis, ut possit: sed opus est magnis viribus voluntatis, hoc est, ut loquuntur Philosophi, opus est intensissimo conatu voluntatis, quo resistentes intus timor, cupiditas, atque dolor, seu ut Augustinus loquitur: *Cuncta minantia, cuncta invitantia, cuncta cruciantia superentur.* Ex quo efficitur, ut nunc summus nostræ voluntatis conatus, qui non nisi per ardentissimam Spiritus sancti inspira-

14. de Civit. c. 10. de corrept. & grat. c. 12. — *De corrept. & grat. c. 12.*

ed by Google

inspirationem dari potest, vix jam possit id A quod in Adamo infirmus poterat, utpote cui hoc ipso quo volebat, nihil supererat superandū. Propter istam igitur summam bene volendi vivendiq; facilitatem, non ei per gratiam dari voluit, ut perseveraret aut vellet; sed in ejus liberrimo, quamvis *non sine gratia*, posuit arbitratu. Quæ omnia, rem ipsam scilicet, & caussam ejus, mirabili penetratione atq; compendio significavit nobis August. cùm illa divina verba protulit: *Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo; sed perseverare vel non perseverare in eius relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, quæ sine ullo erat instituta peccato, & nihil illi ex se ipsa concupiscentialiter resistebat, ut dignè tantæ bonitati & benè vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium.*

Lib. de corr. & grat. c. 12

Nec verò moveat quemquam, quod etjam in illo statu innocentiæ adjutorium istud simul cum voluntate in actum influeret, ut propterea B putet, antequam arbitrium vellet, fuisse adjutorium *sine quo non* posset velle vel facere; cùm autem reipsa adjutorio simul adjuvante & cōcurrente vellet & faceret, jam esse *adjutorium quo* vellet & faceret. Non enim actualis influxus & concursus illius adjutorij mutat naturam ejus, quasi ante actionem esset adjutorium *sine quo non*; sub actione verò *adjutorium quo*: sed etjam tum cùm concurrit & influit, non ipsum est, *quo* fit actio; sed tantùm *sine quo non* fit. Nam, ut jam sæpius indicatū est, non isto sensu vocatur adjutorium *quo*, quia est aliquod adjumentum quo simul adjuvante actus exoritur: sed quod ita adjuvat, ut illo præsente continuò fiat id propter quod datur, illo absente nunquam fiat. Iam verò etjamsi tale adjutorium Adamo & Angelis datum fuerit, non tamen propterea in omnibus quibus datum fuit continuò factum est id propter quod datum fuit. Imo etjam tunc, quando illo adjutorio simul C influente in Angelis bonis actus fiebat, sicut per liberum arbitrium steterat, ut actum inciperet, ita etjam stabat, ut pergeret. Non enim adjutorium influendo faciebat, ut arbitrium vellet; sed arbitrium volendo, ut adjutorium influeret, idq; non minùs influxum prosequendo, quàm inchoando. Semper enim ejusdē rationis adjutorium est, & omnino subditum nutui ipsius libertatis manet. Quod in exemplis, quæ August. protulit, omni scrupulo ambiguitatis caret. Lux enim sive in visionem influat, sive non influat; & alimentum sive sumatur, sive respuatur, non aliud sunt quàm adjutoria, sine quibus non potest oculus cernere, vel vita subsistere. Non enim talia sunt, quibus fiat, ut videat, qui oculum claudere, aut ut *vivat* sicut Augustinus loquitur, *qui mori voluerit* etjam tum quando actu videt & vivit: sed solum talia, quibus videre & vivere possit, si velit. Nam ut antè poterat neq; alimentum neq; lumen ad- D mittere, ita admissa repudiare, vel alio quocūq; modo visionem, ipsamque vitam abrumpere. Hoc in navi, sine qua nemo navigat, in pedibus sine quibus nemo ambulat, quibus ipsis exemplis August. utitur, non minus manifestum est. Voluntas est enim, quæ cùm libuerit, & navi ad navigandum, & pedibus ad ambulandū utitur, vel non utitur; & eâdem libertate usum inchoatum continuat aut abrumpit. Nec aliud omnia ista, quæ diximus, sunt aut esse possunt, quàm adjutoria sine quibus non fit opus, sive actu per voluntatis arbitriū fiat, sive non fiat.

De corrept. & grat. c. 12

Ex omnibus, quæ jam diximus, ut istud hîc etjam obiter dicā, consectaneum est, omnia illa adjutoria, quorum usus vel non usus ab alio pendet, ut ad effectum, propter quem data fuerint, adjuvent, vel non adjuvent, influant, vel non influant, quibuscunq; tandem nominibus appellentur, sive habitus, sive species, sive lumen intelligentiæ, sive cognitio, sive illuminatio, sive lex, sive virtutis exemplum, sive natura, sive gratia, sive sufficiens, sive efficax, non aliud ex Augustini mente & ipsâ veritatis regula esse vel esse posse, quàm adjutoria, sine quibus non fiunt illa, quorum causâ conferuntur. Eodem enim prorsus modo, quo iam de suprà dictis exemplis declaravimus, inania & cassa fieri possunt & fiunt, nisi quis illa ad adjuvandum applicuerit. Ex quo fit, ut non hoc ipso quo præsto fuerint, fiat opus, propter quod dantur. Neque quicquam prorsus refert, quod sive humanam, sive divinam præscientiam non latuerit, effectum illo adjutorio concurrente esse secuturum, vel etiam, si ita libet, quòd homo vel Deus instituerit, procuretq; ut effectus fiat illo cooperante. Nihil enim istorum immutat adjuvandi modum. Si enim in libertatis arbitrio & flexu situm sit, ut adjutorium hujusmodi, quodcunq; tandem fuerit, applicet vel non applicet, & ita ejus usui vel non usui quodammodo nutu suo dominetur, impossibile est ut aliud juxta Augustini descriptionem sit, quàm adjutorium *sine quo non*. Nam quemadmodum, ut ipse dicit, naturâ eius declarando, *Cùm adfuerint alimenta, non eis fit ut vivat, qui mori voluerit*; ita cùm affuerint ista operationis adiumenta, non eis fit ut operetur qui cessare voluerit. Et quemadmodū non ideo desinit alimentum esse adiutorium sine quo non, etiamsi Deus illo hominem propter dulcedinis pellicientis blanditias usurum esse præviderit; ita nec desinunt illa esse adiutoria, sine quibus non fit opus, quamvis alliciente adiutorii suavitate Deus influxum eius cum arbitrio secuturum esse præsciverit. Quid enim mirum, si non minus actio, quàm cessatio; usus, quàm non usus; adjutorij influxus, quàm non influxus; cooperatio adjutorij, quàm non cooperatio, Dei perspicaciâ omnia penetrante ac prævolante, præsciantur? An ideo ipsi adjutorio applicatio ad influendum tribui debet? Cur non potius illi, cujus nutus facit, ut istud adjutorium simul influat; cuius nutu plerumq; vice versâ fit, & semper fieri potest, ut non influat? Iste quippe fulgentissimus & indubitatus character fronti istius adjutorii ab Augustino infixus est, per quē ab adjutorio QVO fit opus, sine ulla ambiguitate discernitur, & ab imperitissimo quoque rerum iudice, facillimè certissimèque dignosci potest.

De corrept. & grat. c. 11

CAPUT

CAPVT XV.

Solvitur difficultas capite 12. proposita, & fusiùs declaratur adjutorium *quo*, & *sine quo non*.

EX his quæ diximus jam sublucere incipit illius dispunctio difficultatis, quam duodecimo capite proposuimus; quo, inquam, pacto fieri queat, ut Adam per liberi arbitrij vires in veritate stare potuerit, & re ipsa Angeli steterint, quod jam homo lapsus nequaquam, nisi per Dei gratiam, potest; & tamen nec Adam, nec Angeli ullo modo stare potuerint, quemadmodũ nec homo jam lapsus in ea constitutus stare potest, nisi divinitus per gratiam juvarentur, sicut utrumque constanter & iisdem locis Augustinus docet. Vtrumque enim sibi mira veritatis consonantia, neutro alterum interimente, cohærere facilè percipiet, qui utriusque status gratiam paulò attentiùs ponderaverit. Totam enim difficultatem dissipat, & scrupulos omnes tollit ille diversus adjuvãdi modus. Angelos enim & Adamum sic adjuvit gratia, ut non per illam in veritate & justitia steterint, aut stare potuerint; sed sine illa non steterint, neque stare, hoc est, perseverare potuerint: lapsos verò homines ita gratia divina juvat, ut per illam in veritate & justitia constituti stent, & per illam invictissimè perseverent. Quod si cui adhuc obscurius dictum videatur, consideret ille, quòd, quando liberum arbitrium cum alterius causæ adjutorio actum facit, & oritur disceptatio, utri actus illius exercitium, sive quòd fiat actus ille, tribuendum sit, nunquam illi causę actum solere vel debere tribui, sine qua non potest fieri; sed quæ suo imperio, quamvis non sine alterius adjutorio, facit ut fiat. Quis enim dubitat, quando aliquis propria impulsus libertate oculos non sine luminis adjutorio præbet, ut videat; manus ferro adjuvante impellit ut vulneret, pedes movet ut gradiatur, navem assumit ut naviget, non lumine, ferro, pedibus, atq; navi; sed ipsi libero arbitrio tribuendum esse, quod actu cernat, vulneret, incedat, & naviget, quamvis sine illorum adjutorio fieri non potuisse, perspicuum sit? Eodem enim prorsus modo, quo illis omnibus præsentibus adjutorijs manifestum est, eidem libero arbitrio tribuendũ esse, quòd illis neglectis non utatur; ita eadẽ constat certitudine, ipsius esse, quod illis utatur. Vsus enim adjutorii *sine quo non*, non ipsi adjutorio, sed causæ impellenti ad usum adjutorii, seu quæ utitur adjutorio asscribi debet. Adjutorium quippe *sine quo non* illius est naturæ, ut ex se non tribuat velle vel facere; sed ipsam duntaxat volendi agendiq; potestatem compleat; cùm sit ejusdem rationis atque ipsa potentia, in cujus subsidium datur. Ex quo fit, ut tam potentia, quàm istud adjutorium rationem actus primi tantùm subeant; actus vero secundus ab eo peti debeat, quod potẽtiam unà cum ejus adjutorio ut operetur impellit.

A Cùm ergo in illo statu primi hominis nemo dubitet, liberi arbitrij seu voluntatis fuisse munus, ut seipsum ad volendum & operandũ applicaret & flecteret, ipsius quoque fuit, quæcunque voluntatis adjutoria, sine quibus velle non poterat, secum ad operandum rapere, & ad opus impellere. Res ista in habitibus voluntatis, in speciebus intellectus, in ipsis potentijs, in oculorum sive corporalium sive spiritualium luce manifesta est. Nam quamvis sine illis liberum arbitrium neque voluntate velit, neque mente intelligat, nec oculis videat; in confesso tamen est, omnes istas actiones ita esse libero voluntatis arbitrio tribuendas, ac si illas sine istis adjutorijs posset efficere: cùm notum sit, ipsius esse tam per ista velle, quàm nolle; tam agere, quàm ab agendo desistere, tam adjutoria utendo arripere, quàm non utendo repudiare. Vnum tantummodo observatu dignũ est, actiones illas liberi arbitrij, quæ propter

B insitam dignitatem nudas naturæ vires longè superantem supernaturalis ordinis adjutorium postulant, ex illo cælestis habitus, vel actualis gratię adjutorio, supernaturalis ordinis dignitatem, & speciem imbibere: sed quod actu & reipsa fiant, aut factæ fuerint, etsi influente simul adjutorio, nemini asscribi debet, nisi voluntati: sicut voluntati, si cessasset, ipsa cessatio adscribi debuisset. Haud secus enim ex solo liberi arbitrij flexu ac nutu pendet, si scribere velit per calamum aptum, aureum, argenteum, ac si per ineptum, plumbeum, pennaceum; si videat per oculum sanum, atq; per lippientem; per lumen Solis, atq; candelæ; si intelligat per species humanas, ac per angelicas; per habitum scientiæ, ac erroris; si diligat per habitum luminosæ caritatis, ac vitiosæ cupiditatis. Nam sicut rectissimè Augustinus habitum esse dicit; *Quo aliquid agitur, cùm opus est: cùm autem non agitur, potest agi; sed non est opus*; & Philosophi, *quo quis agit, cum voluerit:* ita de omnibus hujusmodi adjutorijs potentiam adjuvantibus, non tamen effectum per seipsa dantibus, dici potest, quòd illis voluntas utitur, cùm voluerit, & nõ utitur, cùm noluerit: & tam usus actualis, quàm non usus, seu ipsum non agendi agendique exercitium non ipsis hujusmodi adjutorijs, sive habituum, sive specierum, sive luminum, sive sufficientium gratiarum, sine quibus non fit opus: sed ipsi libertatis arbitrio, quamvis non sine adjutorijs, sese quaquaversum flectenti tribui debet. Sed si quod esset, vel esse posset voluntatis adjutorium talis naturæ, quod ita libero dominaretur arbitrio, ut illud secum in actum raperet, & in eo victrici quadam delectatione operaretur, ut vellet; jam influxus potentiæ seu actio non esset ipsi arbitrio, sed dominantis istius virtutis efficaciæ tribuenda. Non quasi ipsum voluntatis arbitriũ tunc non vellet

C Lib. de bono coniug. c. 21.

vellet aut faceret: sed quia per imperiosam virtutem illam hoc ei præstaretur, ut vellet, ac faceret; non jam, ut antea, virtutem illam secum ad volendum faciendumque rapiendo, & applicando; sed impetum ejus suâ se dulcedine rapientem subsequendo. Nam quemadmodum illîc arbitrium est id *quo* fit opus; adjutorium verò *sine quo non* fit: ita hîc vice versa efficacissimum illud adjutorium esset id *quo* fit opus; arbitrium verò *sine quo non* fieret. Supremum enim tribunal, cujus tunc arbitratu voluntas huc illuc volendo nolendoq; traheretur, penes illum esset, qui tali adjutorio voluntatem flecteret; cùm antè ipsi libertatis arbitrio supremus volendi nolendique nutus incumberet, ut adjutorijs illis, sine quibus non potest agere, pro suo beneplacito uteretur. Illîc enim adjutorium in suos usus voluntatem rapit; hîc voluntas adjutorium: illîc usus arbitrij voluntatis ab adjutorio inseritur; hic usus adjutorij à voluntatis arbitrio.

Ex quibus ita declaratis perspicuum esse puto, quàm rectè, quàm perspicaciter, quàm profundè Augustinus docuerit, &, ut audivimus, constantissimè, & tanquam summi momenti rem iterum iterumque inculcaverit, Adamum non per gratiam, sed *per liberum* arbitrium, *per libertatem voluntatis* in veritate stare potuisse, & re ipsa Angelos perstitisse; *tales fuisse vires voluntatis*, ut ei *dignè perseverandi committeretur arbitrium: perseverare in ejus relictum esse arbitrio: fortissimo dimisisse, atque permisisse facere quod vellet*: quæ omnia de lapsis hominibus tanquam capitales injurias Christi Salvatoris exhorret, & tamen quam rectè non minori constantia & autoritate simul doceat, non sine gratiæ adjutorio Adamum atq; Angelos permanere potuisse, vel permansisse. Ista quippe omnia, manente integerrimâ primarum virium potestate, salvâ divinæ gratiæ necessitate, mirâ utriusque pace atque concordiâ, præclarissimè & sibi & innocentium felicitati, & lapsorum calamitati consonant. Nimirum ut neque stantium integritas de aliqua sua perseverandi infirmitate conqueratur, neque lapsorum infirmitas de sua perseverandi potestate glorietur. Cùm enim ex una parte vires libertatis essent integerrimæ, omnis omninò concupiscentialis motûs interiùs sibi reluctantis expertes, & per hoc quasi in æquilibrio volendi nolendique constitutæ; ex alia verò parte gratiæ adjutorium non esset, *quo* voluntas & opus fierent; sed *sine quo non* fierent: id est, non tale ut per seipsum victrici efficaciâ quasi dominando ipsum velle operaretur & facere; sed ipsi arbitrio tanquam liberrimo ac *fortissimo dimitteret, ac permitteret*, non sine adjutorio gratiæ, *facere quod vellet*: quis non videt, non ipsi gratiæ adjutorio tribuendum esse, quòd in veritate permaneret; sed illi potiùs, qui adjutorium, quod de seipso semper mansisset otiosum, reipsa ad usum applicando in veritate permansit? Nam quemadmodum neque tentationi dæmonis, neque verbis uxoris, neque objecti cujusvis ad peccatum con-

A currentis cognitioni, sed libero arbitrio primi hominis asscribi debet, quod ex veritate cecidit, quamvis *sine illis* re ipsa non cecidisset, sine *hac* verò cognitione neque cadere potuisset: ita nec gratiæ adjutorio, sed libero arbitrio asscribi debuisset, quòd in veritate stetisset, quamvis sine illo stare non potuit: cùm tamen pariter stare, vel non stare; *perseverare, vel non perseverare in ejus relinqueretur arbitrio*. (Lib. de corr. & grat. c. 12.) Non ergò per gratiæ adjutorium bonus Angelus, sed per liberum arbitrium, non sine gratiæ adjutorio, in veritate permansit; sicut non per tentationem malus Angelus, & malus homo, sed per liberum arbitrium, non sine tentatione, ex veritate lapsus est. Hoc est enim ipsissimum illud quod Augustinus dicit: *Sicut* (Ibid. c. 11.) *steterunt Angeli sancti, qui cadentibus alijs per liberum arbitrium, per idem liberũ arbitrium steterunt ipsi*. Nam sicut habitus, quamvis in ipsa voluntate vivâ sint, **B** modo se habent mortuo, nec voluntatẽ ipsi, sed ipsos voluntas ad suos actus movet: ita tale adjutorium *sine quo non*, quantæcunque fuerit excellentiæ; non ad actus voluntatem concitavit, sed ab illa concitatum fuit: & nisi nutum ipsa suum volendo præbuisset, & adjutorium arripuisset, sive in bonũ, sive in malum, utrovis modo adjutorium torpuisset otio, & sine omni effectu vacuum permansisset. Liberum enim arbitrium hac illac sese flectendo dominatum fuit, & ut jam sæpè diximus, illi non minùs asscribi debuit, quòd actus exercitium, etsi non sine adjutorio secutum fuit, quàm quòd neglecto adjutorio non secutum.

Hæc ergo genuina & vera ratio est, cùr semper Augustinus, cùm de adjutorio primi hominis loquitur, comparatione lucis & alimenti utitur, quæ oculis & vitæ etiam perfectissimè sanis prorsus necessaria sunt: non ta- **C** men ejusmodi, *quibus* fiat, ut videat, aut vivat homo, si fortè clausis oculis esse, & mori voluerit; sed *sine quibus non* fiat. Non enim seipsis hoc efficiunt, ut, si adsint, continuò homo vivat, aut oculis videat; sed tantummodo, si voluerit; hoc est, si libero suo arbitrio præsentibus adjutorijs istis usus fuerit. Vbi sanè, nisi contra ipsam rerum naturam velut contra maris fremitum clamare voluerimus, quicunque sani cerebri fuerit prorsus perspicit, libero arbitrio, non luci aut alimentis esse tribuendum, quod cernat, aut vivat; quantumvis sine lucis & alimenti adjutorio & influxu cernere nullo modo possit, aut vivere. Longè aliter se res habet in illius gratiæ adjutorio, quod lapsis per peccatum fractisque viribus libertatis Christus attulit. Hoc enim non est amplius adjutorium, *sine quo non* possunt velle vel permanere; sed *quo* præsente, hoc ipso fit, ut velint, atque permaneant: & per hoc non libero **D** voluntatis arbitrio, sed ipsi gratiæ tribui debet, quod volunt: nec iam per liberum arbitrium, sed per gratiæ adjutorium, non tamen sine libero arbitrio, volunt & permanent. Ipso enim gratiæ adjutorio *donante* fit, *ut invictissimè quod bonum est velint, & hoc deserere invictissimè nolint*. (Lib. de corrup. & grat. c. 12.)

nolint. Hinc est quod Augustinus, qui toties tanto studio inculcaverat, adjutorium gratiæ, quod Adamo & Angelis datum fuerat, fuisse *sine quo non* fieret opus, arbitrium verò voluntatis, *quo*, seu *per quod* fieret: cùm ad Christianæ gratiæ adjutorium explicandum venit, phrasibus è diametro repugnantibus utitur, quibus indicet, jam gratiam esse adjutorium *quo*, seu *per quod* fit opus; arbitrium verò voluntatis esse *sine quo non* fit, nec fieri potest. *Hoc ergo*, inquit, *frustra dici satis elucebit, cùm & ipsam humanam iustitiam* (id est, opus justitiæ) *operationi Dei* (id est, gratiæ adjutorio) *tribuendam esse claruerit, quamvis non fiat sine hominis voluntate*. Et rursum: *Non iustificati per legem non iustificati per propriam voluntatem: sed iustificati gratis per gratiam ipsius: non quòd sine voluntate nostra fiat &c.* & non multo pòst: *Demonstrare nitimur, in eo nos adiuvari ad operandam iustitiam, quòd ipsa voluntas nostra, sine qua operari bonum non possumus, adiuvetur & erigatur, impertito spiritu gratiæ.*

Lib. de Spirit. & litt. c. 5. *Cap. 9.* *Cap. 12.*

B Ex ijs, quæ hactenus declarata sunt, id quoque perspicuum est, quo pacto Adam & Angeli dicantur absolutè per vires liberi arbitrij justè vivere & perseverare potuisse; cùm tamen non potuerint sine gratiæ adjutorio, quod à naturali libertate distinctum est. Duplex enim potestas est, completa, & incompleta. Cōpleta est, quę ex insitis naturę viribus simul & adjutorio componitur: incompleta, quæ seorsim ab adjutorio gratiæ in solis liberi arbitrij viribus (habitum non excludimus) constituta est. Quando ergo toties Augustinus dicit, per liberum arbitrium Adamum & omnes Angelos permanere potuisse, & bonos Angelos in veritate stetisse, de potentia incompleta loquitur, nec tamen falsum loquitur. Nemo enim certissimā locutionem esse neget, qua dicimus, hominem per sanos oculos videre posse; quamvis id non possit sine lucis auxilio; & per intellectum res propositas percipere posse; quamvis id non possit, nisi phantasmata & species juvent. Quod in alijs plerisque potentijs, quando sanæ sunt, similiter locum habet. Plerumque enim aliquid extrinsecum præter internam potentiæ sanitatem, necessarium est, sine quo suas actiones exercere non possunt, sive medium rectè dispositum illud fuerit, sive species respectu sensuum, sive aliud quippiam, sine quo simul auxiliante naturalis illa & sana potentia non solet operari. Vidit hoc & notavit etiam Augustinus. Cùm enim Pelagius diceret, *Nos habere ad non peccandum forte ac firmum liberum arbitrium*, quale videlicet in Adamo recenter condito fuit, satis animadvertit Augustinus, non inde gratiæ divinæ negationem rectè colligi, eo quòd phrasis ista possit esse vera, quamvis gratia esset ad

A non peccandum necessaria. Cùm ergo Augustinus gratiæ negationem Pelagio imposuisset, ita subjicit: *Quod ne existimemur de illo temere suspicari, & fortassis quis dicat, sic eum sentire forte ac firmum ad non peccandum liberum arbitrium (quamvis sine Dei gratia id efficere atque adimplere non possit) sicut sanos oculos firmos dicimus ad videndum, quod tamen nullo modo facere possunt, si desit lucis auxilium; alio loco quid diceret, vel quid putaret, ostendit.* Cui doctrinæ consonat, quod in libro de natura & gratia scribit: ubi cùm similiter Pelagius nos *natura insitam non peccandi possibilitatem*, hoc est, potestatem *habere* dixisset: *Si iste*, inquit, *qui hunc librum scripsit, de illa hominis natura loqueretur, quæ primò inculpata & salva condita est, utcunque acceptaretur hoc dictum.* Quod paulo antè sanorum pedum similitudine declaraverat: *de homine sanis pedibus tolerabiliter dici potest, velit, nolit, habet ambulandi possibilitatem*, id est, potestatem; *confractis verò, si velit, non habet.* Vbi quod (*tolerabiliter* & *utcunque*) dicit, eò respicit, quòd Pelagius illam possibilitatem *inseparabiliter insitam* esse statuisset. Locutiones igitur illæ verissimæ sunt; quia ipsa sanitas potentiarum est etjam potestas earum: quā sublatā, potestas tollitur, ut meritò id quod antea sanæ poterant, jam imbecilles ægritudine non amplius posse dicantur. Hinc est enim, quòd nemo rectè dixerit, cæcum si velit posse cernere, hominem fractis pedibus posse ambulare, præcisis digitis posse pingere; quod antea rectissimo loquendi modo posse dicebantur, quamvis sine luce, aut calamo, aut quovis alio subsidio, id efficere & adimplere non possent. Cùm ergò liberum arbitrium primi hominis & Angelorum in illa primæ felicitatis prǣstātia summa integritate & sanitate frueretur, rectè & meritò posse Deum diligere, posse benè vivere, posse perseverare dicebatur;

Epi. 106. ad Paulin. *Lib. de nat. & grat. c. 51* *Ibid. c. 49.*

C quamvis ea sine divinæ gratiæ velut lucis auxilio præstare non posset. Ipsa quippe integritas atque sanitas erat potestas ejus, qua per peccatum secutamque concupiscentiæ infirmitatem læsa atque corrupta, nullo modo ampliùs id quod ante poterat posse dicendum est, nisi antè per potentissimam alterius gratiæ medicinam, omni omninò languore sanatò, tota infirmitas auferatur, & ita ipsum posse reddatur. Tunc enim iterum verissimum erit id quod de primo, & *sano*, ideoque *fortissimo* homine Augustinus dixit: *In natura posse, & in potestate habebat velle, & non consentire suadenti.* Et ne quis in gratiæ præjudicium traheret id quod de incompleta illa potestate sine scrupulo dictum, & verissimè dictum fuerat, & tamen sine gratia Dei, velut sanorum oculorum luce, actu adimplere non poterat, mox attexuit: *Adiuvante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

De corrept. & grat. c. 12. *Lib. 11. de Genes. ad litt. c. 4.* *Ibid.*

G 4 CAPVT

Digitized by Google

CAPUT XVI.

Perseverantia, & merita in statu innocentiæ humanæ & Angelicæ non fuerunt specialia Dei dona.

DONUM speciale vocamus hîc, quod Deus per speciale gratiæ adjutorium donat, non solùm ita, ut sine illo libertatis arbitrium id non possit habere, si velit, vel illo adjuvante possit habere, si velit; sed etjam, ut per illud ipsum velit. Tunc enim Deus per istud adjutorium ipsum velle donando, donat & meritum, & hujusmodi donata merita continendo, ipsam etjam in bono perseverantiam donat. Ex qua specialis doni explicatione liquet, quid ad quæstionem istam juxta Augustini mentem respònderi debeat. Manifestè quippe patet, neque merita, neque perseverantiam Adamum aut Angelos à Deo speciali hujusmodi dono accipere debuisse, neque reipsa sanctos Angelos accepisse. Nec sanè opus est, doctrinam illam iterata laboriosaque argumentorum coacervatione stabilire. Nam quidquid de fortissimis illis primævæ libertatis viribus toto capite septimo, octavo & nono diximus, hanc ipsam veritatem ex Augustini sententia directè probat, propter quam etjam statuendam illa ab Augustino toties inculcata fuit. Si enim per liberi arbitrij vires Adam & Angelus justè vivere potuit, & in justitia, in qua collocatus fuerat, permanere, ut ibi multis Augustini auctoritatibus constituimus; profectò neque justa vita, neque perseverantia eis erant à Deo speciali donatione largienda. Hoc ipsum enim, & non aliud spectat Augustinus tantarum primæ libertatis virium commendatione, ut intelligamus non fuisse necessarium, ut Deus eis ipsum velle donaret, qui volendi sufficientissimam facultatem dederat; ut non ab alio, quàm ab ipsa integerrima, non impeditâ, fortissimâ volendi potestate peteretur: utpote *quæ tunc ita erat libera, ut bene velle posset & malè*, non de futuro Dei adjutorio, sine quo benè velle non poterat. *De correp. & grat. c. 11*

Rursum igitur, cùm talis esset istius divini adjutorij conditio, ut non esset *quo* opus fieret, sed *sine quo non* fieret, ut suprà fusè ex sanctissimi Doctoris doctrina demonstravimus; quicquid de illius adjutorij natura c. 14. & super. diximus, hoc ipsum ex professo probat. Nec enim alia de causa duplicis istius adjutorij discrimen, *quo* & *sine quo non*, ab Augustino traditum & inculcatum fuit, nisi ut liquidò perciperemus, Deum neque donasse sanctis Angelis merita vel perseverantiam meritorum, neque Adamo donare debuisse per illud speciale auxilium, quo fit ut liberum arbitrium velit: sed ex ipsa ipsorum libertate suspendisse, ut si vellet, non tamen sine adjutorio

A suo, haberet meritum, si vellet itidem, non sine adjutorio suo, haberet perseverantiam meritorum. Hæc enim ipsissima est natura istius duplicis adjutorij, ut illo, quod eis datum fuit, adjuvante, haberent posse, si vellent; velle verò in ipsorum relinqueretur arbitrio: altero verò, quod lapsis datur, adjuvante, habeant simul & velle, quod possunt, & posse, quod volunt.

Quæ quidem quamvis ex ijs, quæ suprà constituimus, lectori memori satis superque perspecta sint; quia tamen in credendis rebus insolitis, & inveteratam opinionem ferientibus, certissimis & adamantinis ratiocinationibus homines diffidere solent, ipsum Augustinum in subsidium advocemus, ut hanc eum vidisse doctrinæ suæ connexionem, adeoque verbis apertissimis tradidisse, non solùm ratiocinando videamus oculis, sed quodammodo

B palpemus & manibus. Sic ergò de perseverantia liberi arbitrij in bono loquitur: *Habens virtutem liberi arbitrij* (ad perseverandum) *quamvis non defuturo adjutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet; non tamen tali, quo in illo Deus operaretur, ut vellet.* Ecce apertissimè dicit, non habuisse tale adjutorium Adamum, quo Deus operaretur velle perseverantiam, hoc est, quo ei donaret perseverantiam, quæ non nisi volendo donari & haberi potest. Et cur non fuit ei illud perseverantiæ donum collatum à Deo? Nimirum, quia non erat opus, ut tanto Dei adjutorio ac dono voluntas illa sanissima, fortissima, liberrima muniretur: *Cùm in natura posse, &c.* illo adjuvante, *in potestate haberet velle.* Hoc enim ipse Augustinus statim quasi præoccupando subjicit: *Fortissimo quippe dimisit, atq; permisit, facere quod vellet; infirmis servavit, ut ipso donante invictissimè quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissimè nollent.* Et adhuc longè apertiùs paulò superiùs in eodem loco expressis *Lib. de correp. & grat. c. 11.* *11 de Genes. ad lit. c. 4.* *Lib. de correp. & grat. c. 12.*

C verbis dicit, ideò non accepisse Adamum hoc donum Dei, hoc est, accipere non debuisse, quòd tales haberet vires voluntatis, ut meritò & perseverare & non perseverare in ejus relinqueretur arbitrio: hoc est, ut alterutrum sua sibimet libertate donaret, vel solâ, si caderet, vel Dei adjutorio (sine quo stare non poterat) simul adjuvante, si staret. Sed ipsa ejus efficacia divinaque verba, quavis explicatione clariora audiamus: *Ut ergo non acciperet* (id est, ut non opus esset accipere per adjutorium *quo*) *hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo; sed perseverare vel non perseverare in eius relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil illi* *Ibid.*

ex se

ex se ipsa concupiscentialiter resistebat, ut dignè tantæ bonitati, & benè vivendi facilitati, perseverandi committeretur arbitrium. Quasi diceret, magnitudo libertatis & potestatis, ut non acciperet perseverantiam, in causa fuit: quæ non postulabat, ut ei tale donum Deus peculiari adjutorio largiretur: sed cùm dedisset ei adjutorium, sine quo non posset perseverare, si vellet; *ut vellet* (sicut paulò antè ipse Augustinus dicit) hoc est, ipsum velle perseverare, & per hoc, ipsam perseverantiam *in eius libero reliquit arbitrio.* Quod non aliud est, quã si diceret, dato ei adjutorio, sine quo velle & perseverare non poterat, non ei perseverantiam dedit, sed ejus libertati, volendi & nolendi, perseverandi & non perseverandi optionem dedit, ut utrum vellet, eligeret. Quod ijsdem pœnè verbis alibi etjam Augustinus expressit: *Sic ergò factus est homo rectus, ut & manere in ea rectitudine posset non sine adjutorio divino, & suo fieri perversus arbitrio: & utrumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret, aut etiam ab illo, aut certè de illo.*

Cap. 11.

In Enchir. c. 107.

Quod si perseverantiam peculiari dono non acceperunt Angeli à Deo, neque Adam accepisset, si in justitia permansisset, de singulis meritis idem longè potiori ratione sentiendum est. Nam nisi Augustinus omnia principia doctrinæ suæ superiùs tradita retractare velit, cogitur merita status innocentiæ non speciali dono Dei, sed arbitrio libertatis asscribere. Hoc enim similiter, & non aliud volunt illa quæ toties repetivit, per liberum arbitrium Angelos permansisse, & Adamum permanere potuisse. Nec enim aliud Angelorum aut Adæ meritum fuisset aut fuit, quàm in justitia, in qua conditi fuerant permanere, ut sæpissimè Augustinus docet. Vnde illud Geneseos: *Vt operaretur, & custodiret illum,* de Adamo explicans: *Ex eo autem quod additum est* (& custodiret) *significatum est, qualis illa operatio erat. Namque in tranquillitate beatæ vitæ, ubi mors non est, omnis operatio est, custodire quod tenes.* Et alibi: *Donec istam summam beatitudinis plenitudinem tanquam præmium istius permansionis acciperent.*

Genes. 2.

Lib. 2. de Genes. cont. Manich. c. 11.

De corrept. & grat. c. 10.

Sed nequis in sequendo principiorum ipsius filo nos fortè falli arbitretur, ipse potiùs Augustinus, juxta propria sua principia de meritis innocentiæ disserens, audiendus est. Cùm igitur omnia lapsi hominis merita divinæ gratiæ merita largienti tribuisset, ne glorietur omnis caro coram Deo, ita consequenter de meritis primi hominis loquitur: *Vnde autem non glorietur caro, coram ipso, nisi de meritis suis? quæ quidem potuit habere, sed perdidit; & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est, per liberum arbitrium: propter quod non restat liberandis nisi gratia liberantis.* Ecce disertis verbis omnis doctrinæ suprà prolatæ consonis, & propter antithesis adjectæ lucem, omni expositione clarioribus dicit, Adamum per idem liberum arbitrium, per quod perdidit meritum illud habere potuisse; & idcirco idem illud meritum, quod antè per liberum arbitriũ habere potuit, nunc per gratiam liberantis esse largiendum.

Ibid. c. 13.

A Nam quamvis & Adamo divinæ gratiæ non defuerit adjutorium, non tamen illa dedisset meritum, ut nunc facit: sed ita juvisset, ut sine illo, etsi voluisset, nihil boni meriti habere potuisset. Et illa ratio est, cur istud meritum Adami *suum* vocat: nimirum quia suâ sibi illud libertate ad habendum potiùs meritum (etsi non sine gratia) quàm demeritum sese flectente peperisset; quod nunc ipsa gratia in libero arbitrio parit. Qua de causa istud Adami meritum alibi *humanum* vocat; quia videlicet erat opus hominis per liberum arbitrium (quamvis non sine gratia) sibimetipsi tribuentis; non gratiæ largientis donum: *Humana sic merita conticescant, quæ perierunt per Adam; & regnet, quæ regnat, Dei gratia per* IESVM *Christum Dominum nostrum.* Eandem doctrinæ suæ veritatem & consonantiam & alijs non paucis locis tradit. Nam quod paulò antè dicentem audivimus, per liberum arbitrium, per quod habere potuit, meritum perijsse, hoc in eodem libro paulò aliter eodem sensu dicit: *Nunc autem per peccatum perdito bono merito, factum est donum gratiæ.* Et in octoginta tribus quæstionibus: *Cum ergo meritum peccando amisserimus &c. quid sibi vult homo de hac massa, ut Deo respondeat, ac dicat: Quare me sic fecisti?* Et in libris de Genesi ad litteram: *Hoc enim* (spiritale corpus) *præmium est illius meriti, quod amisit.* Idcirco autem amisisse dicitur meritum, quia fortissimam illam arbitrij libertatem & potestatem perdidit, per quam poterat sibi meritum non tamen sine gratia adjuvante parere: quod nunc non potest; sed ei meritum per ipsam gratiam dari, & ipsi arbitrio voluntatis inseri debet. Qua de causa dicit alibi: *Convenientissimum, & ordinatissimum apparet, ut malum meritum prioris* (id est Adami) *natura sequentis sit* (quia nascimur naturâ filij iræ) *& bonum meritum sequentis, natura prioris sit.* Vbi meritum Adæ naturam vocat, quia per naturam haberi poterat, seu per naturalem in creatione datam arbitrij libertatem, gratia non dante illud, ut fieret, sed tantummodo adjuvante, ut sine illa non fieret. Hinc eandem suam doctrinam evidentiùs, & radicem diversitatis illius tangens, expressit alibi: *Prima gratia est, quâ fit ut habeat homo justitiam, si velit. Secunda ergo* (post lapsum) *plus potest, quæ etiam fit, ut velit.* Vbi per justitiam intelligit opus justum, hoc est, meritum, phrasi Apostolicâ, quam Augustinus sexcenties in scriptis suis imitatus est, plerumque per justitiam opus justum intelligendo: Vnde illa creberrima: *Operari iustitiam:* &; *si per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus,* & similia, de quibus suo loco tractandum erit. Quamvis res ipsa hoc loco per se clamet, justitiam hîc opus justum esse, seu meritum. Nam habitualem iustitiam iam Adam antea cum dono suæ creationis acceperat. Itaque hoc est quod dicit, tale adjutorium gratiæ Adamo fuisse datum, ut justitiam præcepto sibi præstitutam, hoc est, opus iustum ac meritorium habere posset, si suâ libertate, gratiâ simul influente, vellet; post lapsum

De bono pers. [illegible]

B

De corrept. & grat. [illegible]

Quæst. 68.

Lib. 6. de Genes. ad litt. c. [illegible]

C

Lib. 3. de lib. arb. c. 20.

De corrept. & grat. c. 11.

D

lapsum verò, gratiam, hoc ipso quo facit, ut homo operari velit, etjam donare justitiam. Quod etjam significavit illis præclaris verbis in Enchiridio: *Illam* (primam immortalitatem) *natura humana perdidit per liberum arbitrium, & hanc* (secundam immortalitatem) *est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quamvis sine gratia nec tunc ullū meritum esse potuisset* &c. ubi per oppositionem gratiæ & meriti idipsum, quod hic tradimus, significatum voluit: nunc videlicet ipsa merita per gratiam libero arbitrio dari; cùm antea per ipsum liberum arbitrium non sine gratia proferrentur: & ideò primi status meritum esse propriè meritum; secundi status esse gratuitum donum.

Cap. 106.

Hinc etjam oritur, quòd idem Augustinus docet, in statu innocentiæ sicut propriè ipsorum hominum fuisset meritum, ita cœlestem beatitudinem quoque ipsorum futuram fuisse mercedem: nunc verò non minùs futuræ vitæ mercedem, quàm hujus meritum esse gratiæ largientis donum. Nam inter meritum & mercedem est quidam respectus mutuus, & naturalis quædam dependentia; unde nascitur, ut id quod in uno reperitur, in alterum redundet. Vtrumque autem habet quandam oppositionem ad gratiam, seu gratuitum donum. Nam quo meritum majorem includit & supponit gratiam ejus, à quo merces ejus exspectanda est, tanto minùs rigorosæ justitiæ meritum est: & è contrario, quo aliquid magis gratis datur, eo mercedis ratio minùs est rigorosa. Merces enim id propriè est, quod operi, sive merito ex justitia debitum est, juxta illud Apostoli: *Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia non est gratia.* Hoc est, si aliquid gratis alicui datur, jam non datur ex operibus, sive meritis; quia meritum repugnat quodammodo gratiæ. Vnde & alibi idem Apostolus: *Et qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum:* quasi diceret, qui opus aliquod ex se facit non donatum sibi per gratiam alterius, illi merces datur, non ut gratuita, sed tanquam debita; quia merces est id quod debetur: unde ut tale, sub illa consideratione, repugnat gratiæ. Augustinus igitur hac mercedis & meriti consideratione perpensa juxta illam Apostoli cam definitionem docet, post lapsum hominis beatitudinem sic operū nostrorum mercedem esse, ut simul sit gratia, seu gratuitum donum, juxta illud Apostoli: *Gratia Dei vita æterna:* nempe, quia merita quibus illa redditur, gratuita Dei dona sunt: *Si vita bona nostra,* inquit, *nihil aliud est quàm Dei gratia, sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est. Et ipsa enim gratis datur; quia gratis data est illa, cui datur.* Sed è contrario quando de præmio meritorum primi hominis & Angelorum mentionem facit, solummodo mercedem vocat, nunquam gratiam; sed potiùs gratiam esse negat: non quod prorsus nullam ad merita eorum agnoscat concurrisse gratiam, sed quia non fuerunt eis, sicuti nobis, gratuitâ Dei liberalitate donata; sed ex propria eorum libertate, quamvis non sine Dei gratia, promanarunt. Sic ergò loquitur: *Quæ futura erat hominis,* (scilicet confirmatio liberi arbitrij per gloriam) *sicut facta est, & Angelis sanctis, merces meriti. Nunc autem per peccatum perdito bono merito, in his qui liberantur, factum est donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat.* Hinc nomen *meriti, præmij,* & *mercedis* in Angelis & primo homine de industria & libenter usurpat: *Donec istam summæ beatitudinis plenitudinem tanquam* PRÆMIVM *illius permansionis acciperent.* Et rursum: *Si per liberum arbitrium manere voluisset, profecto sine ullo mortis & infelicitatis experimento, acciperet illam* MERITO *huiusmodi permansionis beatitudinis plenitudinem.* Et aliquanto pòst: *Profecto eius culpa est, cuius* MERITVM *fuisset, si permanere voluisset.* Et iterum: *Sicut fecerunt Angeli sancti qui huius mansionis debitam* MERCEDEM *accipere meruerunt.* Et alibi de ijsdem Angelis: *Quæ libertas voluntatis in illius primæ conditionis præstantia quantùm valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum suis cadente, in veritate steterunt, & ad securitatem perpetuam pervenire* MERVERVNT. *Post casum autem hominis non nisi ad* GRATIAM *suam Deus voluit pertinere* &c. Quibus omnibus locis, nominibus meriti, præmij, & mercedis, quandam ad gratiam seu ad gratuitum donum antithesin seu oppositionem indicatam voluit, quam in ultimo illo loco tetigit, & clarissimè in Enchiridio explicuit: *Hanc est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset.* Quæ quid sibi velint, jam suprà, explicando diversum in utroque adjutorio concurrendi & adjuvandi modum, non semel diximus.

Rom. 11.

Rom. 4.

Rom. 6.

Lib. de grat. & lib. arb. c. 8.

Lib. de corrup. & grat. c. 11.

Ibid. c. 10.

Ibid.

Cap. 12.

Ibid.

Lib. de don. persev. c. 17.

Cap. 106.

Phrases istas, occultamque doctrinam ijs comprehensam ad amussim sanctus Prosper imitatus est. Nam cùm dixisset Angelicæ fuisse voluntatis, quod staret, similiter adijcit: *At merito sua stabilitatis in æternum felices effecti, de sua permansione securi sunt.* Et in libro sequente luculentiùs: *Vt qui posse non mori acceperant in natura, non posse mori consequerentur in gloria: & ibi accepturi essent præmium non posse peccare, si hic eorum meritum fuisset peccare noluisse.* Et contra Collatorem: *Posset in bonis, quæ naturaliter acceperat, perseverare quia vellet, &* MERITO VOLVNTARIÆ *perseverantiæ in eam beatitudinem pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset.* Quibus locutionibus idem omninò quod Augustinus lectori insinuare conatus est.

Lib. 1. de vita contemp. c. 3.

Lib. 2. c. 19.

Lib. cont. Collat. c. 18.

CAPVT

CAPVT XVII.

Solvitur locus Augustini ex libro de Correptione & gratia.

SED quamvis ista juxta Divi Augustini A mentem omninò vera sint, & omnibus principijs ejus suprà declaratis prorsus consentanea: nonnulla tamen non levis ponderis argumenta, quæ ex ipso petuntur Augustino, dissolvenda sunt; ne quis minùs peritus doctrinæ ipsius aliquâ verisimili verborum contrarietate turbetur, sicut quidam non infimæ eruditionis viri per illa perperam intellecta turbati, & in transversum acti sunt. Prætereo illa eorum argumenta ex Augustino, quæ primo homini gratiæ adjutorium necessarium fuisse probant, & à nobis superiùs magna ex parte producta sunt. Nam ista nihil ad scopum eorum & rem præsentem faciunt. Non enim hoc loco de gratiæ necessitate quæritur, quam ex Concilio Arausicano tanquam Catholicæ fidei dogma supponimus: sed de illa gratia quæritur, qua Deus meritum vel perseverantiam non hominis vel Angeli relinquit arbitrio, quamvis per gratiam adjuto, B sed ipsi libertatis arbitrio speciali donatione largitur; non ei ut mereatur aut perseveret cum illa gratia committendo: sed ut mereatur & perseveret per ipsam gratiam invictissimè faciendo. Illis igitur & similibus argumentis quæ ad rem propositam nihil faciunt prætermissis,

Franciscus Suarez lib. 10 de grat. c. 9. n. 6.

Opponitur primò ex Augustino locus ex libro de correptione & gratia capite decimo, ubi Augustinus dicit de homine primo, ait scriptor quidam recentior: *Non habuit perseverantiam, & si non habuit, non utique accepit.* Supponens non potuisse illam habere, nisi acceptam per efficacis videlicet gratiæ donum. Ita ille. Putat enim Augustinum verbis istis significasse, quòd Adam ideò non habuerit perseverantiam, quia eam non acceperat à Deo; qui eam per efficacem gratiam in Adam, quemadmodum & in hominibus lapsis debuerit C efficere operando in eo velle atq; perficere. Quod si Augustinus voluit, tollitur profectò funditus discrimen istud, quod nos hactenus ex eo tot testimonijs asseruimus. Mirarer sanè scriptoris illius, in re tanta, uel incuriam vel somnolentiam, nisi jam sæpiùs experientia comperissem, eam pluribus non infimæ notæ viris in Augustino volutando contigisse. Nam ita perfunctoriè doctrinam ejus nonnulli consulunt, vel percurrunt, ut in capitalibus doctrinæ articulis, ubi de summa rerum agitur, utrum videlicet Christiani, an Pelagiani simus, argumenta & pronunciata Pelagianorum tanquam Augustini doctrinam amplexi fuerint. Cujusmodi hallucinatio quantas in totam reliquam doctrinam eorum perturbationes necessariò secum inferat, nemo non

Idem ibidem

A videt. Idem scriptori isti hoc loco contigit. Nam objectionem, quam sibi Augustinus Pelagianorum vel errantium nomine proposuerat & summis postea disputandi viribus redarguit, tanquam traditam ab eo veritatem accepit: idque in re tanti momenti, ut si verum sit, quod scriptor ille putat, non solum discrimen supra traditum, sed universam Augustini doctrinam, quam illo libro & alijs plerisque de gratia divina tradidit, uno ictu succisam corruere necesse sit: imò omnia etiam Christianæ gratiæ fundamenta subverti. Quod partim ex ijs quæ dicta sunt, partim ijs quæ postea latiùs tradituri sumus, per se facilè intelligetur.

Dico igitur, Augustinum illo in loco nequaquam asserere, vel supponere, quòd Adam non potuerit perseverantiam habere, nisi acceptam à Deo per speciale auxilium, quod ille scriptor *efficax* vocat: Sed cum per aliquot B capita præcedentia magno conatu demonstrasset, perseverantiam esse donum Dei, quod prædestinatis finis suis ipse largitur, reliquis verò, qui non sunt à perditionis massa discreti justo judicio negat; tandem capite decimo objectionem eorum proponit, qui sibi Catholicæ doctrinæ nolunt acquiescere in hunc modum: primus homo vel habuit perseverantiam, vel non habuit: si habuit, ergò perseveravit, & consequenter non peccavit: sed constat eum peccasse, & non perseverasse; ergò non habuit perseverantiam. Hæc est una pars dilemmatis; jam subjungit alteram: *si non habuit* primus homo *perseverantiam* in bono, *non utique accepit* à Deo; quia si accepisset, reipsa perseverasset. Quòd si non accepit à Deo perseverantiam, ergò non perseverando non peccavit: quia non potest hic dici, sicuti de hominibus lapsis; quod suâ culpâ non acceperit à Deo perseverantiam, eò quòd in massa damnationis constitutus, justè ab ea non fuerit gratiæ largitate discretus. Hoc est totum argumentum ex Augustino petitum: quod directè in illum collimat scopum, ut adducto hominis primi & innocentis exemplo, evertat illam sententiam Augustini, quâ docuerat perseverantiam esse donum Dei, quod ideò tantummodo justè non omnibus detur, quia ab origine damnationis rei sint. Quod ipsa sancti Augustini verba satis per se, si cum attentione lecta fuerint, patefaciunt: Nam primò, ut nemo vel tardissimus falli posset, ita disertis verbis proponit generaliter quæstionem de primi hominis perseverantia: *Hinc exoritur alia quæstio non sane contemnenda, sed in adjutorio Domini, in cujus manu sunt & nos & sermones nostri, aggrediendo, atque solvenda. Quæritur enim a nobis, quantum attinet ad hoc donum Dei, quod est in bono perseve-*

n. 15. ibid.

Lib. de corr. & grat. cap. 10.

piscentialiter resistebat, ut dignè tanta bonitati, & bene vivendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium. Hæc est genuina sententia sanctissimi Præsulis, directè & capitaliter ei repugnans hallucinationi, quâ Scriptor iste, Pelagianam objectionem pro solutione Augustini arripiendo, existimavit ab eo suppositum fuisse, quod Adam non potuerit habere perseverantiam, nisi eam à Deo donante accepisset. Hic scopus Augustini genuinus in illa altissima doctissimaque disputatione trium capitū, qua veram & immobilem basim collocat, cui universa doctrina de Gratia Christi Salvatoris incumbit: quam qui non intelligit, ac disputationibus quibuscunq; loco suo movere nititur, in plurimarum hallucinationum confusionem incidat, necesse est: ut non sit ullo modo mirandum, si, subtracto illo fundamento, tot altercationibus doctrina de gratia lacerata sit, & omnia, quæ recentiores pro suo quisque genio excogitata procuderunt, velut humanis incertisq; suspicionibus nixa fluctuent neque ullum exitum in Augustini doctrina reperiant. Hæc est enim vera clavis, qua aditus in scripta ejus aperiendus est, & sine qua qui ea molitur ingredi, velut cæcus palpabit in meridie, ac tot tantisq; difficultatibus implicabitur, ut quasi monstris occurrentibus territus Augustinum tanquam perplexitatibus, imo, ut quidam ausi sunt dicere, mille erroribus refertū aversetur. Qui verò, jacto isto fundamēto, distinctionem illam velut filum in labyrintho scriptorum ejus secutus fuerit, mirabilis ei occurrit contextus rerum: respondent extrema primis, media utrisque, omnia omnibus. In geometria si prima dederis, danda sunt omnia: hic si duo illa adjutoria stantis & lapsi, sani & ægri, integri & fracti arbitrij amplexus fueris, omnia velut ex ipsa re nata ita se consequuntur, ut ipsa tanta rerum omnium cōcatenatio & consonantia altissimè clamet, ibi latere, vel potiùs evidentissimè patere veritatem: sin verò distinctionem istam velut basin omnium sustuleris, omnium ruinâ opprimeris. Quæ sanè ratio est, cur eam Augustinus insinuatam quidem sæpiùs, nunquam tamen apertè traditam tandem in fine vitæ suæ lucuientissimè declaraverit, tantoque conatu & asseverantia præter morem suum asseruerit, ut eam verbis Apostolicis ordiretur: *Quapropter saluberrime confitemur, quod rectissime credimus* &c. ut significaret nobis, verissimam, certissimam, & maximi ponderis se doctrinam tradere, de qua nemini fas esset ulla ratione dubitare.

CAPUT XVIII.

Solvitur alius Augustini locus ex libro duodecimo de Civitate Dei.

Suar. lib. 10. de grat. c. 9. n. 6. Bellar. lib. 2. de grat. & lib. arbi. c. 17 & alij. Vasquez pri. mo par. disp. 193. c. 4. Lib. 12. de Civit. c. 9.

SED alium opponit locum non solùm Scriptor iste, sed plerique Recentiores, ex libris de Civitate Dei, quo doctrinæ istius jugulum petitur, si hoc ibi docuerit Augustinus, quod ipsi putant. Sic enim de Angelis loquitur: *Aut minorem acceperunt* (Angeli mali) *amoris divini gratiam, quam illi, qui in eadem perstiterunt: aut si utrique boni æqualiter creati sunt, istis mala voluntate cadentibus, illi ampliùs adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fierent, pervenerunt.* Ex quibus verbis inferunt, non solùm gratis electos Angelos bonos præ malis, sed etjam accepisse majorem gratiam, auxilium videlicet efficax, ipsumque donum perseverantiæ, quod non acceperunt Angeli mali. Neque enim aliter videntur dici posse *magis adjuti*, nisi ut ex speciali Dei beneficio ac dono, alij præ aliis ad beatitudinis plenitudinem pervenirent. Quocirca cùm ista doctrinæ hactenus ex ipso traditæ tam perspicuè repugnent, ut capitalem ictum infligere videantur, neque ullibi legatur illum quem citavimus retractasse locum, non segniter explorandum est, num etjam in ista, quemadmodum in superiori, objectione perperam intelligenda, quæ plerosq; Recentiores abripuit, aliquâ hallucinatione fallantur. Dicimus igitur doctrinam, quā istis verbis Augustinus tradit, à re proposita esse remotissimam, neq; ad præsentem disputationē posse sine absurditate torqueri. Quod ut à fundamentis intelligatur, sciendum est, Augustinum se aliquando torsisse mirum in modum qui factum fuerit, ut cùm omnes Angeli non modo in bona voluntate, sive in Dei charitate, sed etjam sapientes & *beati* conditi sint, alij tamen de sua perpetua beatitudine certi sint, sicut sanctos Angelos esse certissimos, fides credit; alij fuerint illius perpetuitatis, imo & sui casus, & permansionis incerti. Causa difficultatis fuit, quod impossibile esse videretur, ut aliquis sit verè beatus, si beatitudinem illam aliquando desituram esse sciat vel non desituram existimando fallatur, vel utrumque nesciendo suspensus sit: cùm & scientes timor, & ita nescientes error, & hæsitantes ipsa de tanta felicitate cunctatio benè beatos esse non sinat. Beatos esse sanctos Angelos cum præscientia suæ perpetuæ permansionis credimus: tales autem fuisse dæmones ante casum suum, credi non potest; & tamen aliquam eos habuisse beatitudinem sui casus & permansionis incertam, rectissimè creditur. Vnde igitur ista istius præscientiæ & ignorantiæ in utrisque diversitas? An ex diverso creationis aut justificationis beneficio? An ex merito? An fortè ut olim dæmones ita nunc Angeli sancti adhuc suæ permansionis ignari sunt? Quæstio ista ab Augustino scrupulosissimè & prolixissimè in libro undecimo de Genesi ad litteram propter Ma-

nichæos disputata fuit: ubi tandem, cùm illius coarctatus angustijs se expedire non posset, post prolixissimam disputationem rem indecisam in quadrivio relinquit: *Nunc*, inquit, *sufficiat ista complexio; aut ab initio creationis suæ diabolum à beatitudine, quam si voluisset percepturus fuerat, impia superbia cecidisse; aut alios esse Angelos inferioris ministerij in hoc mundo, inter quos secundum eorum quandam non præsciam beatitudinem vixerat, & à quorum societate cum sibi subditis Angelis suis tanquam Archangelus cecidit per superbiæ impietatem; sed hoc nullo modo asseri potest, utrum verum si potest: aut certè ratio est requirenda, quemadmodum omnes sancti Angeli, si inter illos aliquando pariter beatus cum suis Angelis diabolus vixit, non [illegible] etiam ipsi certam præscientiam perpetuæ felicitatis suæ, sed eam post casum eius acceperint: aut [illegible] merito ante suum peccatum diabolus cum socijs suis à cæteris Angelis discretus fuerit, ut ipse sui casus futuri esset ignarus, illi autem certi permansionis suæ.* Sed quod B Augustinus de se adversus Pelagianos de divina gratia scribente profitetur: *proficienter me existimo, Deo miserante, scripsisse; non tamen a perfectione cœpisse*; hoc etiam in ista quæstione locum habuit. Nam aliquot annis post illam disputationem iterum eandem quæstionem libro undecimo de Civitate sibi proposuit, & adductis argumentis utrimque disseruit. Sed tandem cùm istud sibi certum jecisset fundamentum, sanctos Angelos jam esse certissimos æternæ felicitatis suæ, malos verò antequam cecidissent, illius futuræ suæ permansionis & perpetuitatis incertos, ad duo dumtaxat membra recegit fluctuationem suam: ut videlicet vel inæquales in gratia, & beatitudine, & permansionis præscientia ab initio constituti fuerint; aut si æquales, ista præscientia & plenitudo beatitudinis ijs post casum dæmonum velut præmium permansionis advenerit. *Restat*, inquit, *ut aut impares fuerint*, (scilicet in C creatione sua) *aut si pares fuerunt, post illorum ruinam ijs certa scientia suæ certæ felicitatis accesserit.* Sub finem verò vitæ, remotâ omnis dubitationis incertitudine, definitam sæpius tulit pro illa postrema parte tanquam pro certa veritate sententiam. Nam in libro de correptione & gratia, qui inter scripta ejus retractata postremus est, ita rem definivit: *Cæteri hoc per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt, eamque de suo casu nunquam futuro certissimam scire meruerunt.* Et paulò pòst uberiùs: *Diabolus vero & Angeli eius etsi beati erant, antequam caderent, & se in miseriam casuros esse nesciebant; erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate stetissent; donec istam summæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmium ipsius permansionis acciperent, id est, ut magna per Spiritum sanctum data abundantia charitatis Dei cadere ulterius omnino non possent, & hoc de se certissime nossent.* Quam doctrinam adhuc alijs locis D eodem in libro repetit, non alia, ut arbitror, causa, nisi ut accuratè ac definitè ante finem vitæ suæ plenam traderet, quid esset de quæ-

[illegible]

stionis istius perplexitate, quæ tantopere eum torserat, sententiam.

Ex his plenissimè intelligi potest, quid sibi Augustinus velit in illo loco, qui ex libris de Civitate Dei nobis objectus est. Nimirū eandem illam in ista quæstione vacillationē suam, quam eum in lib. 11. de Civit. Dei duobus membris complexum esse narravimus, etiam istis verbis in libro duodecimo consignatam voluit: ut videlicet Angeli qui ceciderunt, aut in impari divini amoris gratia collocati fuerint, per quam fieret, ut alij suæ permansionis ignari, alij certi fuerint: vel si in ea pares fuerunt, illi suâ libertate ceciderint, hi permanserint, & in præmium istius permansionis *amplius adjuti* præscientiam nunquam futuri sui casus acceperint. Quo sensu manifestum est verba ista nihil penitus ad propositum pertinere. Loquuntur enim de adjutorio, quod per ipsam B æternam felicitatem illa permansione promeritam, eis datum fuit; non de illo, quod eos perseverare faceret, & ad illam beatitudinis plenitudinem pervenire. Hunc esse verissimum & genuinum Augustini sensum ex multis capitibus patet. Nam primò quemadmodum in libro 11. bimembrem sententiam suam proposuerat, ita eodem prorsus modo & hic lib. 12. *Aut minorem acceperunt divini amoris gratiam, quā illi qui in ea perstiterunt; aut si utrique boni æqualiter creati sunt, istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fierent, pervenerunt.* Quod enim in libro undecimo dixerat: *Aut impares fuerunt*; hoc in præsenti loco dicit: *Aut minorem acceperunt divini amoris gratiam*, quam illi scilicet. Et quod in illo dicit: *Aut si pares fuerunt, post illorum ruinam illis certa scientia suæ certæ felicitatis accesserit*; hoc in præsenti dicit: *Aut si utrique boni æqualiter creati sunt, istis mala volun-* C *tate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se nunquam casuros certissimi fierent pervenerunt.* Utroque in loco manifestè significat, post perseverantiam Angelorum eos qui steterant esse *magis adjutos*, quàm qui ceciderant, ita scilicet ut se nunquam amplius casuros esse præscirent. Et ne quis illud *(magis adjuti)* ad illud tempus referret, quo viatores ad beatitudinem tenderent, expressè in libro undecimo hoc excludit, dicendo: *Post illorum ruinam* certam scientiam certæ suæ felicitatis accessisse: quod hic obscuriùs quidem, idē tamen spectando per alia verba significavit; *Istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti.* Denique ut omnis omninò scrupulus tolleretur, in hoc ipso loco, qui nobis opponitur, ad illum libri undecimi locum, quem citavimus, expressis verbis sine medio interjectis sese refert: *Sicut*, inquit, *jam etiam in libro, quem sequitur iste, tractavimus.* Nec enim in toto illo libro D undecimo locus ullus inveniri potest ubi de adjutorio illo majore tractaverit, quàm iste quem citavimus.

CAPUT

Lib. 11. Genesi c. 26.

Lib. de dono perseu. c. 21.

Lib. 11. de Civit. c. 13.

Lib. de corre. & grat. c. 10.

Digitized by Google

CAPVT XIX.

Solvitur locus Scripturæ; & difficultas ex Bulla sanctissimorum Pontificum Pij Quinti, & Gregorij Decimi-tertij mota: ubi ostenditur, non minùs merita status innocentiæ esse gratiam & dona Dei, quàm merita lapsorum juxta recentiores.

A DENIQVE non parvi ponderis ratio in Scripturis fundata opponi potest videtur enim ex ista Augustini doctrina sequi, Angelorum & primi hominis adhuc integri merita non rectè vocari potuisse gratiam. Si enim non sunt libero arbitrio donata per gratiam, quomodo rectè gratiam vocaverimus? quia ipsa merita non sunt gratia. Hoc autem & Scripturis adversatur, quæ generaliter profitentur; *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Et: *Gratia Dei vita æterna*: nec non duorum Pontificum Romanorum sanctioni, qui duas illas propositiones proscripserunt: *Nec Angeli, nec primi hominis adhuc integri merita, rectè vocantur gratia.* Item: *Et bonis Angelis & primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, non gratia.*

Rom. 11. Rom. 6. Bulla Pij 5. & Greg. 13. a. 1. Art. 3.

B Ad ista, divi Augustini principijs inhærendo, respondemus, non ideo Angelorum & Adami merita non esse gratiam, quia non supremo modo sunt gratia. Quis enim etiam recentiorum dubitaverit, longè majori ratione, jure ac titulo lapsi hominis, quàm stantis merita gratiam nuncupandam esse, & verò esse? An ideo ista quoque non sunt gratia? illa quippe ei, qui ante injustus, inimicus, dānationis reus erat, per admirabilem illam Dei benignitatem data sunt, quā ipse Filius Dei incarnatus, & passus est: quam extollit Apostolus, quando dicit: *Commendat autem charitatem suam,* & hoc ipso gratiæ quoque Salvatoris magnitudinem, *Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Et post Apostolum Augustinus: *Gratia Dei non potuit gratius commendari, quàm ut ipse unicus Dei Filius in se incommutabiliter manens indueret hominem & spem dilectionis suæ daret hominibus, homine medio.* Et in alio loco: *Quia peccavit ista natura, cùm peccare potuit, largiore gratiâ liberatur.* Et paulo inferiùs: *A quo refecti, & gratia majore perfecti.* Per istā gratiā majorē, gratiā largiorē, gratiam incarnationis Filij Dei, cōmendatiorem gratiam facientem facere, quia non donabantur merita status innocentiæ, an ideo gratiæ donorumque nomine spolianda sunt? Quapropter omnino fatendum est merita status innocentiæ tam Angelicæ quàm humanæ fuisse gratias, ac dona Dei; sed non illo sublimi ac speciali modo, qui statui fractæ libertatis damnatæq; naturæ proprius, & suprà fusiùs explicatus est. Quantumvis igitur juxta doctrinā Augustini meritum status illius per liberū arbitriū haberetur, & gloria ipsi retributa merces ab August. dicatur, quæ nunc est gratia ipse tamen non paucis locis utrumque etiam tunc gratiam ac Dei donum vocat. Quod sanè quatuor modis verum esse juxta principia cœlestis doctrinæ ipsius, intelligi potest.

Rom. 5.

Lib. 10 de Civit. c. 29.

11. De Civit. c. 30. Ibid.

Primus & quidem imperfectissimus modus est, quia ipsa tota natura & liberum arbitrium gratis omninò, sine ullius vel meriti, vel orationis, vel dignitatis consideratione concessa sunt. Arbor quippe tota si omnino gratis data fuit, omnes etiam fructus necesse est esse gratuitos. Vnde Augustinus: *Etsi quadam non improbandâ ratione dicitur gratia Dei, quâ creati sumus, ut non nihil essemus &c. sed homines, qui & essemus, & viveremus, & sentiremus, & intelligeremus, & de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere debeamus: Vnde merito & ista gratia dici potest, quia non præcedentium aliquor. m operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est.* Hinc est quod juxta Augustini doctrinam quicquid fit à natura juxta leges, quibus per conditorem instituta est, ipsi conditoris gratuitæ benignitati ac dono tribui debet: *Nec mater mea*, inquit, *vel nutrices meæ sibi ubera implebant: sed tu mihi, Domine, per eas dabas alimentum infantiæ secundum institutionem tuam, & divitias usque ad fundum rerum dispositas. Tu etiam mihi dabas nolle amplius, quàm dabas, & nutrientibus me dare mihi velle, quod eis dabas. Dare enim mihi per ordinatum affectum volebant, quo ex te abundabant. Nam bonum erat eis bonum meum ex eis, quod ex eis non, sed per eas erat. Ex te quippe bona omnia, Deus, & ex Deo meo salus mihi universa.* Quæ doctrina usque adeo apud Augustinum fixa est, ut nec opera illa moralia, quæ infideles faciunt, infidelibus, sed soli Deo adscribenda esse testetur: *Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui benè utitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona male faciunt.* Quod ipse multo majori ratione docet, quando homines quamvis Ethnici, & à veri Dei cognitione prorsus alieni, à vita improba ad honestiores convertuntur mores, etiamsi in sua infidelitate permaneant. Hujusmodi quippe morum emendationes præsenti potius vitæ ornandæ, quàm futuræ comparandæ utiles non nisi divino muneri tribuendas putat. Nam de Polemone loquens, quem Xenocrates, de fruge temperantiæ disputando, non solùm ebriosum, sed etjam

Epist. 95.

Lib. 1. confess. c. 6.

C Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

etiam tunc ebrium ad alios mores repente convertit: *Quamquam*, inquit, *ille, sicut prudenter & veraciter intellexistis, non Deo fuerit acquisitus, sed tantùm à dominatu luxuriæ liberatus; tamen hoc idipsum quidem, quod melius in eo factum est, humano operi tribuerim, sed divino.* Rationem quoq; suæ opinionis assignando subnectit: *Ipsius namque corporis, quod est infimum nostrum, si qua bona sunt, sicut forma, & vires, & salus, & siquid ejusmodi est, non sunt nisi ex Deo creatore & perfectore naturæ: quanto magis animi bona donare nullus alius potest. Quid enim superbius vel ingratius cogitare potest humana vecordia, si putaverit, cùm carne pulchrum faciat Deus, hominem animo castum ab homine fieri*, intellige ab homine solo, Deo per nullum auxilium adjuvante.

Epist. 130 — Ibid.

Secundus modus est, quia etiam in illo statu Deus suadebat, jubebatque, ut justitiæ opus fieret, à peccato terrebat mortis supplicio, ad perseverantiam invitabat immortalitatis præmio: *Sic eum muneraus*, inquit Augustinus, *libero arbitrio, ut tamen regeret imperio, terreret exitio; atque in paradisi felicitate tanquam in umbra vitæ, unde justitia custodita in meliora conscenderet, collocavit.* Et in libris de Civitate Dei: *Ubi magna est inobedientiæ pœna proposita, & res a creatore facilis imperata, quisnam satis explicet, quantum malum sit, non obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio, & tanto terrenti supplicio?*

In Enchir. c. 25. — Lib. 14. c. 15.

Tertius est, quia bonam voluntatem, hoc est, divino amore succensam hominibus & Angelis dedit: *simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam.* Ex quo fit, ut Augustinus non minus Angelis, quàm hominibus charitatem & Spiritum sanctum initio creationis infusum esse fateatur. *Confitendum est*, inquit, *cum debita laude creatoris, non ad solos sanctos homines pertinere, verum etiam de sanctis Angelis posse dici, quod charitas Dei diffusa sit in eis per Spiritum sanctum qui datus est eis.* Hæc ergo voluntas bona, seu charitas Dei, hoc est, gratia habitualis & operatoria divinitus data necessariò simul cum libero arbitrio justum opus operante concurrebat, & influebat, sine cujus ope in justitiæ operatione per liberum arbitrium perseverare non poterat. Hoc autem solum jam etjam post lapsum hominis multi Scriptorum recentiorum sufficere volunt, ut meritum hominis & merces ejus ad Dei gratiam referantur.

Lib. 12. de Civit. c. 9. — Ibid.

Quartus est (ut nihil de concursu generali dicam, quem recentiores concomitantem gratiam vocant) quia gratiam non solùm habitualem, sed etjam actualem, & supernaturalis ordinis adjutorium ad operandam justitiã dedit: sine qua non solùm non perseverare, sed nec ullum opus bonum facere, aut velle, aut confidere de ipso adjutorio Dei poterat. Hæc autem gratia non solùm exterius, sed intus in ipso animo regebat liberum arbitrium, custodiebat, adjuvabat, illustrabat ut videret, accendebat ut amaret: ut suprà fusè ex Augustino demonstravimus. Cùm igitur tot modis Adami merita, præmiumque meritorum ejus divinæ bonitati & gratiæ ascribenda veniant, perspicuum est, neque Scripturam illam: *Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*; neque illas sanctissimorum Pontificum sanctiones Augustini doctrinæ esse contrarias. Unde plerosque modos jam recensitos simul tangens, ubi potissimum de primo homine & creationis exordio disputabat: *Deus*, inquit, *nulli debet aliquid, quia omnia gratuito præstat. Et si quisquam dicet, ab illo aliquid deberi meritis suis, certè ut esset, non ei debebatur: non enim erat, cui debebatur.* Ecce primus gratuiti doni modus. *Omnia ergo illi debent, primo quicquid sunt, in quantum naturæ sunt; deinde quidquid melius possunt esse, si velint, quæcunque acceperunt, ut velint; aut quidquid oportet eas esse.* Ecce & primus, & reliqui breviter insinuati. Nam illud (creaturas aliquid *melius posse si velint*) meritum earum respicit, quod ipse sine multiplicis gratię adjutorio nullo modo esse posse definivit: cujus intuitu mox dicit: *Creaturam debere Deo*, ut scilicet rectè vivat, *si acceperit, & liberam voluntatem, & sufficientissimam potestatem*: nempe per eam quam explicuimus gratiam. Nam creatura *ad bonum nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.*

Lib. 3. de lib. arbitr. c. 16. — Ibid. — Ibid. — De corrept. & grat. c. 11

Hinc est igitur, quòd magna cum fiducia Augustinus, omnia non solùm merita, sed etjam pręmia meritorum divinæ gratiæ in illo statu primæ tam humanæ quàm Angelicæ felicitatis asscribit. Nam de bono usu liberi arbitrij, qui non est aliud quàm meritum ejus, ita loquitur, quando cum Manichæis de origine boni & mali disputabat: *Meminisse te oportet, non solum magna, sed etiam minima bona non esse posse nisi ab illo, à quo sunt omnia bona, hoc est, Deo.* Et paulò inferiùs, cùm ostendisset virtutes quibus benè vivitur, esse illa magna bona, quibus nemo malè utitur, quia opus virtutis est bonus usus aliorum bonorum, quibus etjam non benè uti possumus, sic subjungit: *Quare abundantia & magnitudo bonitatis Dei non solum magna, sed etiam media, & minima bona esse præstitit. Magis laudanda est bonitas ejus in magnis, quàm in medijs, & magis in medijs, quàm in minimis bonis, sed magis in omnibus, quàm si non omnia tribuisset.* Et ne quis existimaret, virtutes tantummodo Augustinum tribuisse Deo respectu hominis, cùm primùm conditus est, & non etjam actiones ejus; ipsemet Augustinus declarat, se virtutis nomine, virtutis usum, seu actũ intelligere: *bonus usus ejus*, (liberi arbitrij) *iam virtus est, quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè uti nullus potest.* Et quia omnia bona, sicut dictum est, & magna, & media, & minima ex Deo sunt, sequitur ut ex Deo sit etjam bonus usus liberæ voluntatis, quę virtus est, & in magnis numeratur bonis. Et universam disputationem concludens de prima origine boni & mali, quod in creaturis exortum est: *Tu tantum*, inquit, *pietatem inconcussam tene, ut nullum tibi bonum vel sentienti, vel intelligenti, vel quoquo modo cogitanti occurrat, quod non sit ex Deo.* Hæc autem omnia ipsemet August. ad commendandã Dei gratiam ad actus bonos, contra Manichæos de prima origine boni & mali errantes, se dixisse testatur.

Lib. 2. de lib. arbit. c. 2. — Ibid. — Lib. 1. Retract. c. 9. — Lib. 2 de lib. arbit. c. 20.

Mercedem

Mercedem verò status innocentiæ non minus manifestè divinæ gratiæ tribuit. Merces enim illa non est alia, quàm ardentissimus amor clarâ Dei contemplatione perfectus; per quem fit, ut stabilissimè divino adhærens bono iam amplius peccare non possit. Hoc autem non ascribit Augustinus nisi dono Dei, quicquid tandem præcesserit meritorum: *servandi gradus erant divini muneris, ut primùm daretur liberum arbitrium, quo non peccare posset homo; novissimum, quo peccare non posset: atque illud ad comparandum meritum; hoc ad recipiendum præmium pertineret.* Ecce & præmium liberi arbitrii primùm dati divinum munus appellat Sed manifestius adhuc haud ita multò superiùs: *verùm hoc quoque* (scilicet in beatitudine peccare non posse) *Dei munere, non suâ possibilitate naturæ. Aliud est enim esse Deum, aliud participem Dei. Deus naturâ peccare non potest; particeps vero Dei ab illo accipit, ut peccare non possit.*

Lib. 22. de Civit. Dei c. 30.

B In meritis verò simul & præmijs Angelorum non minùs luculentè Dei gratiam extollit, & eos omnia divinæ benignitatis dono debere profitetur. *In altis cælis sunt, in altis Angeli sunt &c. tibi debent quod sunt, tibi debent quod vivunt, tibi debent quod iuste vivunt, tibi debent quòd beatè vivunt. Potentiam tuam & iustitiam tuam usquequo? Vsque in altissima, quæ fecisti magnalia. Ne putes hominem solum pertinere ad gratiam Dei. Quid erat Angelus antequam fieret? Quid est Angelus, si deserat qui creavit?* His & similibus sententijs divinâ veritate fulgentibus castitas doctrinæ, quam sanctus ille Doctor de meritis & præmijs hominum & Angelorum innocentium tradidit, satis elucet; nec ea sic illum soli creaturæ libertate tribuisse, ut Dei gratiam excluderet. Quæ si recentiorum palato satis fuerint, ut omnem sinistram suspicionem de ejus mente, deponant; vehementer scire cuperem, quid ipsi, qui tantopere Dei gratiam crepant, liberalius, sublimius, gloriosius, de Dei gratia prædicent, non dico in operandis meritis hominum & Angelorum innocentium, sed etjam peccatorum: quorum & vires fractæ sunt, & sub miserrima cupiditatum omnium ipsiusque diaboli servitute captivæ? An fortè, idcirco lapsorum hominum merita esse Deo tribuenda, quia ipse naturam, & liberum arbitrium lapsis & sub concupiscentia laborantibus dedit? non diffitetur hoc etiam de stantibus Augustinus. An quia gratiam habitualem, & charitatem infudit? apertissimè profitetur Augustinus. An fortè, quòd illa sanctificationis gratia simul in opus influit, & ita Deus cooperatur operantibus? Ambabus ulnis amplectitur hoc de Adamo & Angelis Augustinus. An quia etiam actuale adjutorium supernaturalis ordinis præbet, sine quo nihil ad vitam æternam adipiscendam arbitrium liberum lapsorum operari potest? idem de status innocentiæ meritis docet, repetit, inculcat Augustinus. An quia sic præbet adjutorium, ut illa lapsi status merita sint munus Dei; & merces eorum etjam gratia vocari queat? Idem iterum iterumque

Con. 2. in Psalm. 70.

A clamat Augustinus. An quia non solùm influit gratia cum libertatis arbitrio, sed sic influit, ut faciat ipsum facere, ita videlicet, ut illud ad opus inchoandum hic & nunc determinet; & ita merita eorum sint *specialia dona Dei*? Negat hoc Molina, negat Lessius, negat Vasquez, negat Suarez, & alij non pauci de infirmissimo voluntatis arbitrio, etiam in præsenti ruinæ statu: ut non sit mirum; si hoc negat & Augustinus de fortissimo arbitrio innocentium. Non indignentur, obsecro, si ante lapsum hoc gratiæ Augustinus neget, quod post lapsum recentiores diffitentur. Nam quicquid tandem dixerint de divinæ gratiæ officijs, quòd illuminet, suadeat, alliciat, blandiatur, ut arbitrium operetur; Augustinus & cum ipso veritas respondebit, non posse eos apertius hoc ipsum dicendo profiteri, quòd non gratia talis libero arbitrio, sed liberum arbitrium gratiæ dominatur; quòd non gratia faciat, ut liberum arbitrium secum, sed arbitrium potius, ut secum gratia operetur. Quid est enim allicere, blandiri, suadere, quàm quodammodo pulsare atque rogare, ut libertas illa suæ potestatis ac juris dominatrix omnium & habituum, & gratiarum titillantium, (quod ipsi non diffitentur, sed ex professo docent) dignetur in suum actum surgere, & ea cuncta ad actualem influxum in opus determinando efficere, ut ne pulsus ille suadentis, allicientis, blandientis gratiæ maneat otiosus? Si hoc est, quod sibi volunt in statu perditæ justitiæ per magnificas gratiæ divinæ laudes, & per illam deprædicatam arbitrij libertatem, quam *eminenter dominativam sui actus vocant*, ut scilicet *positis omnibus*, sive gratijs, sive alijs adjutorijs, *ad agendum prærequisitũ, possit agere & non agere, elicere & sustinere actum, sola sua potestate, & non ex*
C *defectu alicuius conditionis necessariæ*: hoc & non aliud de liberi arbitrij viribus primi hominis & Angelorum profitetur Augustinus: ita videlicet fuisse dominum sui, suique juris & potestatis, ut quicquid sive habitualis in eo charitas, sive actualis illuminatio & succensio operaretur intrinsecus velut ad agendum prærequisitum, hoc ipsum ita subditum libertatis viribus remaneret, ut non voluntatis nutum ad operandum raperet, sed patienter exspectaret; frustra quidem, si arbitrium nollet, non frustra si vellet: ita nempe, ut positis omnibus illis velut ad agendum prærequisitis, ipsum arbitrium suapte potestate posset agere & non agere, elicere vel sustinere actum suum, & in utramlibet sese partem flectere. Si igitur hoc est, sicuti est, quod de fractis hominis viribus philosophantur Recentiores; hoc & non amplius, sed potiùs minùs decernit de integerrimis viribus Augustinus. Quanto igitur superbiùs illi naturam & liberum arbitrium tuentur, qui quod Augustinus naturæ stanti & integerrimæ, hoc illi lapsæ, vulneratæ, ægrotæ, damnatæ tribuunt. Quanto castiùs & sublimiùs ille gratiam prædicat, qui quod alij prælianti & salvanti

Suar. prolog. 1. c. 2.

gratiæ

gratiæ respectu fractæ libertatis asscribunt, hoc ipse civili ac togatæ gratiæ, respectu libertatis integerrimæ, quæ nullo interno hoste turbata suâ secum pace fruebatur.

Ex ijs patet, quàm immeritò isti sententiæ Divi Augustini, quâ merita prædicat liberi arbitrij, per quod sanctos Angelos (quamvis non sine gratia) in veritate stetisse, & Adamum stare potuisse profitetur, violatæ gratiæ crimen inferatur: cùm nihil aliud de sanis & fortissimis eorū viribus doceat, quàm quod Recentiores de ægerrimis, & infirmissimis, & vinculo servitutis abstractis mundo obtrudunt. Vna dumtaxat inter utrosque differentia est, quòd August. res notas notis verbis appellat: illi nova quærunt nomina, quibus idem dicant, nec tamen idem dicere videantur. Cùm enim ex illa excellenter dominativa sui actus potestate, qua quibuscunque tandem gratijs sive habitualibus sive actualibus B afficiatur arbitrium; ad agendum vel suspendendum actum suum indifferens manet, & sese in quamcumque libuerit partem potest flectere, ut nutum suum atque concursum gratiæ adjutorijs dictatoriâ quadam auctoritate concedat aut neget, nexu insolubili videret sequi Augustinus, non gratiam, sed ipsum arbitrium primam afferre differentiam, ut vel cum gratia concurrente agat, vel eâ neglectâ atque otiante non agat; rem apertam apertis quoque verbis explicuit, palamque professus est, hujusmodi gratiæ adjutorium esse tantummodo, *sine quo non* fit actio, ipsum autem arbitrium esse id, *quo fit*, eo modo quo suprà explicuimus. Cujus perspicuæ veritatis inviolabilem connexionem sequens, ulteriùs sine ullo verborum fuco palàm docet, si cum tali gratiæ adjutorio Angeli in veritate steterint, eos *per liberum arbitrium*, non tamen sine gratia, in veritate stetisse; sicut per liberum alij ex veritate C ceciderunt: talemque permansionem non sine gratia obtentam non esse speciale gratiæ adjuvantis donum, sed liberi arbitrij (gratiâ licet adjuti) meritum; & gloriam ei debitam justam esse mercedem. Non enim talis gratia facit liberam voluntatem velle vel facere, nec actum ipsum voluntati donat; sed tantummodo, si ex propriæ libertatis nutu (non sine gratia) velit aut faciat, cùm possit nolle nec facere, volentem & facientem juvat: ut ita quidem volitio & actio sit generale & magnum gratiæ adjuvantis & simul influentis beneficium; non tamen speciale gratiæ largientis, & actum conferentis donum. Hæc omnia sicut manifesta veritas altissimis vocibus clamat; ita & Augustinus veraci simplicitate profitetur. Recentiores verò cùm idem omninò, quantum ad gratiam, de illo adjuvandi & concurrendi modo, & quantùm ad liberum arbitrium, de ista perpetua indomitaque libertatis lapsæ indifferentia, atque eminenter D dominativa super omnes suasiones ac titillationes potestate, prolixis disputationibus ex professo tradant; ne tamen Pelagianorum imi-

A tatione læsas per lapsum vires voluntatis superbiùs extollere, & Salvatoris nostri medicinam prorsus tollere videantur, quasi res abditissimas traderent, ita disputandi subtilitate, vel clamandi importunitate obtinere volunt, non esse illam eminenter dominativam sui actus potestatem (ut ipsorum vocibus utar) sed Dei adjutorium quod gratia pulsante & arbitrio de consensu deliberante facit facere, hoc est, quod facit primā non agendi agendique sub gratia differentiam, vbi si alium adversarium nacti de destructa per talem gratiam versatili illa libertate voluntatis arguantur, statim versâ velificatione reclamant quasi sui prorsus obliti, liberum arbitrium esse, quod cum gratia operatur aut cessat; quod sese hic & nunc in alterutram partem flectit ac determinat, quod prout visum fuerit sub gratia stat aut cadit. Quæ dum dicunt, quicquid gratiæ suæ tanquam quæ velle operetur & facere, visi fuerant attribuere, directè interimunt, & funditus evertunt. Sed quicquid ipsi tandem vel sentire vel dicere videri velint, de quo alibi accuratiùs dicendum est, præsenti instituto satis est, non aliud Augustinum, Prosperum, Fulgentium, ipsumque Concilium Arausicanum voluisse, quando tantopere primævæ libertatis vires & indifferentiam prædicant, ut per eas Adam benè velle posset & malè, in veritate stare vel cadere; utque merita sibi posset & gloriæ mercedem parere, quæ nunc per gratiæ donum dari debent; quàm quòd liberum arbitrium primi hominis & Angelorum ita forte, ac liberum, & indifferens fuit, ut gratiâ habituali præditum, & gratiâ actuali divinæ illustrationis, & accensionis adjutum, (*sine qua* non poterat in veritate stare, nec inimicum vincere, nec vel ipsi Deo fidere, nec quicquam boni facere, aut velle) posset ipsū sese ad benè agendū sub illa actuali gratia simul influente flectere & non flectere, determinare & suspendere, illo adjutorio perseverare & non perseverare, cum illo stare vel cadere. Idque non alia de causa, nisi quia Deus ita libertati primæ gratiam suam contemperaverat, ut non eriperet ei liberrimum nutum & flexum suum; sed sicuti *tanta bonitati & benè vivendi facilitati perseverandi committebatur arbitrium*; ita etjam ipsum [a] *perseverare vel non perseverare*, imò & ipsam b *gratiam in eius libero arbitrio relinqueret*. Hoc si Recentiores plerique etjam ipsimet de gratia & libero nunc sentire se sentiunt, & velint, nolint, sentire convincuntur, quando jam vires hominis originalis culpa prostravit; desinant Augustino violatæ per illam doctrinam gratiæ crimen impingere: nec ægrè ferant si se Augustinus longè castiùs de divina gratia; illos longè superbiùs de humana natura sentire, glorietur: dum, quod ipsi de arbitrij potestate cum gratiæ adjutorio post lapsum sentiunt, id se de primæ dumtaxat libertatis integritate sensisse profitetur.

De corrept. & grat. c. 11
a Ibid.
b Cap. 11.

CAPVT

CAPVT XX.

Declaratur adjutorium status innocentiæ non fuisse prædeterminationem physicam: nec merita per eam Adamo & Angelis esse donata.

ET quia contraria juxta se collocata A multò luculentiùs mutuà se luce declarant, hoc ipsum ex altero illo prædeterminationis physicę extremo uberiùs constare potest. Nam quamvis methodus postulare videretur, ut ista quæstio superiùs, quando conditiones adjutorij divini tractabamus, expediretur: in hunc tamen locum differre malui, ut rebus sese paulatim aperientibus, ex principijs ante jactis quæstio quodammodo se ipsa solveret, qua quæri posset, utrum ergo adjutorium Dei Adamo datum, fuerit prædeterminatio quædam physica, quam multi recentiores ad omnes omnino actus bonos necessariam statuunt. Nam si principia Augustini jam superiùs tacta consulamus, ex omnibus manifestissimè conficitur, gratiam illam actualis adjutorij nullo modo in prædeterminatione illa physica sitam fuisse: sed potiùs hujusmodi prædeterminationem principia ejus B universa subvertere.

Nam primò, prædeterminatio illa prorsus destruit totam illam differentiam gratiæ Adami, & Christi seu adjutorij *sine quo non*, & *adjutorij quo* fit opus: quam tamen Augustinus firmissimè, ut suprà vidimus, stabilivit & velut immobilem basim totius doctrinæ suæ posuit. Patet hoc ex eo, quòd prædeterminatio illius naturæ sit, ut hoc ipso quo ponitur, ponatur actio, illâ non positâ nunquam fiat. Illa enim est ipsissima descriptio *adjutorij quo*; nullo autem modo adjutorij *sine quo non*, quod Adamo datum fuit.

Secundò, quia prædeterminatio physica facit, ut liberum arbitrium non solum velle & operari possit, sed etjam ut semper actu velit, & operetur, prout auctores ejus ex professo docent. Tale autem adjutorium stanti homini aut Angelo datum non fuit; sed lapsis posteris reservatum: *Primo homini*, inquit Augu- C stinus, *datum est adjutorium perseverantiæ, non quo fieret ut perseveraret; sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset.* Et inferiùs: *Habens virtutem liberi arbitrij, quamvis non de futuro adjutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet: non tamen tali quo in illo Deus operaretur, ut vellet.* Quam doctrinam creberrimè in illo libro repetit, & nos suprà satis superque inculcavimus.

Lib. de corr. & grat. c. 12.
Ibid.

Tertiò, quia prædeterminatio physica talis naturæ est, ut non relinquatur in libertate voluntatis eam amplecti vel non amplecti, sed semper invictè facit, ut eam voluntas amplectendo consentiat. Tale autem non fuit adjutorium Adæ aut Angelorum, utpote quod in libero eorum arbitrio relictum fuit: *Nec ipsum ergo Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio.*

Ibid.
Cap. 11.

Quartò, quia prędeterminatio physica nunquam deseritur à voluntate, sed ipsa potius facit, ne à voluntate deseratur. Adjutorium autem Adami nullo modo istius conditionis fuit: *Quod adjutorium, si homo ille per liberum non deseruisset arbitrium, semper esset bonum: sed deseruit, & desertus est.* Et exactiùs declarans naturam ejus: *Tale quippe erat adjutorium, quod desereret si vellet, & in quo permaneret, si vellet: non quo fieret, ut vellet.* Et paulo inferiùs non minus luculentè: *Sic adjuvabatur, ut sine hoc adjutorio in bono non maneret; sed hoc adjutorium, si vellet, desereret.*

Cap. 11.
Ibid.

Quintò, quia gratia prædeterminationis physicæ si non detur homini, non idcirco à culpa excusatur: alioquin enim peccatores omnes, qui justitiam deserunt & physica prædeterminatione ad perseverandum, & justè vivendum carent, sine culpa caderent. Adjutorium verò Adami & Angelorum hujusmodi fuit, ut nisi eis datum fuisset, sine culpa cecidissent: *Si autem adjutorium hoc vel Angelo, vel homini, cùm primùm facti sunt, defuisset, non utique sua culpa cecidissent. Adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent.*

Ibid.

Sextò, quia prædeterminatio illa physica destruit prorsus magnam illam libertatem, & bene vivendi potestatem, quam Augustinus, Pontifices, & Concilia nos in Adamo amisisse testantur, ut etiam fusè declaravimus suprà. Nam illa libertas in eo sita erat, quod homo per liberum arbitrium sicut malè vivere poterat, ita etiam benè: sic videlicet, ut non esset necesse voluntatem illam benè vivendi per gratiam præparari, sicut nunc post lapsum est necessarium, quando Deus per gratiam in homine operari debet, ut velit, & faciat. Quod si etiam tunc debebat per physicam istam prædeterminationem fieri, utpote cujus iste proprius effectus est, quemadmodum autores ejus tradunt, jam funditus illa doctrina Augustini, & Conciliorum labefactata corruet.

Septimò, quia prædeterminatio illa physica libero arbitrio merita, & eorum mercedem invictè donat. Hoc autem adjutorium Adami & Angelorum nullo modo faciebat; ut etiam suprà ex Augustino comprobavimus. Quæ doctrina etiam solidissimè fundata, per istius physicæ prædeterminationis necessitatem in statu primæ illius integritatis evertitur. Ex quibus omnibus, alijsque argumentis, quæ adduci possent, perspicuè ostenditur, nihil capitalius principijs Augustini, nihil quod eius

doctrinæ magis ex diametro repugnet, effingi posse, quàm quod Adami adjutorium in physica illa prædeterminatione situm fuerit: ut sanè non temerè dici posse videatur, quòd auctores, qui prædeterminationem illam physicam ad statum etjam integrum Adami & Angelorum extendunt toto ostio ab Augustini principijs aberraverint. Quapropter si istud innocentiæ adjutorium nullo pacto liberum arbitrium ad agendum physicè prędeterminavit, nec donavit, ut *invictissimè quod bonum est vellet, & hoc deserere invictissimè nollet*; sed *in ipso arbitrio relictũ fuit*, ut in *eo permaneret si vellet*, &, *si vellet desereret*; utpote quod ita voluntatem afficiebat, ut manens *liberum benè velle posset, & malè*: & hoc rebus ipsis declaratum fuit, dum Angeli sancti tali adjutorio adjuti, *cadentibus alijs per liberum arbitrium*, & illud *adjutorium* re ipsa *deserentibus, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi*; sicut hæc omnia perspicuis verbis Augustinus identidem profitetur: nimiæ profectò contentionis fuerit, adhuc nodos in scirpo velle quærere, & præfractè negare velle, quòd aliud quippiam August. de modo concurrendi gratiæ cum integra innocentium libertate senserit, quàm plerique Recentiores de concursu ejus cum vulnerata natura se docere gloriantur. Ex quo & illi refelluntur, qui se primos hujusmodi concursûs inventores vel certè expositores esse putans: cùm tot seculis antè sanctus Augustinus illum agnoverit, protulerit, docuerit, & iterum iterumque inculcaverit, tantaque manifestationis luce declaraverit, ut præter nonnullas Aristotelicæ Philosophiæ tricas, aut ineptias è classibus Dialecticis in Theologiam immissas, quibus cœlestis medicinæ sinceritas magis adulterata est, nihil omninò novi protulerint, quod non Augustinus antè viderit, & solita sua in Theologicis rebus gravitate vel breviter indicaverit, vel contemnendo præterierit. Quod ex ijs, quæ de Angelorum & hominum in statu innocentiæ prædestinatione, & electione, & de lapsorum hominum adjutorijs dicturi sumus, longè pleniùs innotescet. Nunc tempus est ut aliquid de illa ineffabili ruina, seu peccato primi hominis, & de illius in posteros traductione dicamus: quo magnæ illæ liberæ voluntatis vires perierunt, ita ut novâ benignissimi Salvatoris medicinâ opus fuerit, qua liberum arbitrium sanaretur & roboraretur, ut posset bonum velle, & operari.

Lib. de corr. & grat. c. 11

FINIS.

D E

DE STATV NATVRÆ LAPSÆ

LIBER PRIMVS

Qui est de peccato originali.

CAPVT PRIMVM.

Peccatum originale ex mente Augustini concupiscentia. Quid reatus ejus, utrum culpæ an pœnæ sit? Agnovit in eo iniquitatem, mortem animæ, immunditiam, aversionem &c.

PELAGIANA hæresis in eo magna ex parte sita fuit, quòd peccati illius ingentis transitum exsibilaret. Hæc enim fuit totius erroris istius firmissima velut basis, qua subtracta corruebat. Videbant enim tantas naturæ vires, quantas ad justitiam prædicabant, non posse ulla ratione defendi, si naturam peccato aliquo vitiatam esse concederent. Vnde in hoc peccato astruendo & explicando potissimum Divi Augustini industria desudavit, & de Ecclesia Christiana benè meritus est. Nec mirum sanè; quandoquidem, sicut illius peccati eversio, unicum hæresis Pelagiana fundamentum est; ita è contrario peccati illius transitus, Christi, & Christianæ fidei. Nam ut rectissimè Augustinus dicit; *In causa duorum hominum, quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimur à peccatis*, &c. *propriè fides Christiana consistit.* Hoc ergò peccatum quia quotquot Catholico nomine gloriantur, constanter credunt, non est laboriosè satagendum, ut astruamus. Sed quia non raró usu venit, ut quod fide credimus, disputandi subtilitate è manibus elabatur; dum vel Glossa textum destruit, vel principijs conclusiones ita dissonant, ut quod in principio velut unâ manu dedimus, hoc in repugnante illi explicatione vel conclusione, velut alterâ auferamus, operæ pretium est hîc ex Divi Augustini scriptis ostendere, quid ipse senserit, & qua peccati illius explicatione & intelligentiâ Catholica Ecclesia per os ejus Pelagianam hæresim vicerit, de victaque triumpharit. Nec enim ostendi potest, fuisse quempiam in tota Ecclesia, sive tempore Augustini, sive multis seculis pòst, qui aliter peccati illius naturam aut transitus modum intellexerit, aut exposuerit, aut ex-

Lib. de pecc. orig. c. 24.

A ponendum judicaverit quàm Augustinus illud in scriptis suis declaravit: ut quisquis Regiam viam istam ab eruditissimis majoribus per secula multa tutam ingressus fuerit, meritò de veritate possit esse securus. Nam propter nonnullas, quæ in re ista obscurissima, quamcunque tandem sententiam secutus fueris, deesse non possunt, remoras ac difficultates, compendia itinerum velle sequi, non solùm novâ, sed etiam à traditis atque tritis majorum vestigijs discrepantia, periculo sanè non caret, quantumvis quadam specie facilitatis blandiri primâ fronte videantur.

Quid igitur sit peccatum illud, & qua ratione ab Adamo in posteros traducatur, obscura quæstio semper habita fuit. Vnde de illo Augustinus: *Quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius.* Naturam tamen ejus Augustinus, ab exortu Pelagianæ B hæresis usque ad occasum ejus, constanter eodem modo, sine ulla variatione, tanquam sibi certissimam semper explicuit, etsi de quibusdam circumstantijs ejus semper ab initio usque ad finem vitæ fluctuaverit. Vt igitur à priore quæstione incipiamus, tanquam rem sibi exploratam semper Augustinus docuit, *peccatum originale esse concupiscentiam.* Testimonijs illius veritatis scripta, quæ adversus Pelagianos exaravit, plena sunt. Sic enim loquitur in libro secundo adversus Iulianum: *Non est hoc malum nuptiarum*, (de concupiscentia, cum qua pugnamus, multa locutus fuerat) *sed primorum hominum peccatum in posteros propagatione traiectum.* Et libro tertio cùm dixisset, *Nuptiarum bonum malo originali, quod inde trahitur, accusari non posse*, id est, nuptias propter peccatum generatione propagatum non posse reprehendi, explicando subjungit: *Malum originale dixi, cuius motibus mecum repugnas, & cuius contra me laudibus pugnas.* Et continuò: *Quod natus es, pertinet ad Dei conditionem, & parentum fœcunditatem:*

Lib. de mor. bus Eccles. cap. 22.

Lib. 2. cont. Iul. c. 10.

Lib. 3. c. 21.

contra

contra quod alterum dimicas, quia renatus es, pertinet ad prævaricationem, quam diaboli astutia seminavit, unde te Christi gratia liberavit &c. *non iam reus ex illo, sicut eras natus.* Et libro quarto: *Si autem* (Lib. 4. c. 2.) *hoc malum, quod in seipsis parentes sentiunt, cui malo, ut tuo verbo utar, Apostolorum legio repugnavit, non pertineret ad filios; sine ullo utique nascerentur: nunc verò quandoquidem cùm hoc nascuntur, quid miraris, quia propter hoc renascuntur, ut ab eius obligatione solvantur?* Vbi tanquam rem manifestam, nullàque admiratione dignam hoc tradit. Et infrà: *Nec libidinis tabe polluuntur,* (Ibid. c. 8.) *qui libidine benè utuntur, quamvis generent libidinis tabe pollutos & ideo regenerandos.* Et libro sexto adversus eundem Iulianum: *Tale porrò* (Lib. 6. c. 15.) *ac tam magnum malum* (concupiscentiæ) *tantum quia inest, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem, nisi & eius vinculum, in illa, quæ fit in baptismo, remissione peccatorum omnium solveretur.* Et inferiùs: *Hoc ergò vitium* (Cap. 19.) (quod suscitat desideria mala) *non potest nisi reatu tenere hominem, quamvis eiusdem mali bono usu de castis coniugibus procreatum.* Et in libris adversus eundem Iulianum operis imperfecti: *Vtrum peccatum, an mors, an utrumque per omnes* (Lib. 2. operis imperf. cont. Iul. c. 173.) *homines pertransisse dictum sit, videtur ambiguum: sed quid horum sit, res ipsa iam apertè demonstrat. Nam si peccatum non pertransisset, non omnis homo cum lege peccati, quæ in membris est, nasceretur: si mors non pertransisset, non omnes homines* &c. *morerentur.* Sed quid opus pluribus? Pœnè volumen ex solis hac de re testimonijs posset confici, quorum nonnulla adhuc infrà proferre cogemur. Sed hæc præsenti loco satis sint: ex quibus constat, hoc eum velut rem sibi perspectissimam constanter docuisse.

Sed quia principia doctrinæ S. Augustini non ita passim cognita sunt, vel penetrantur; hinc factum est, ut nonnulli doctrinam istam gravibus censuris satis immodestè perstrinxerint. Ausi enim sunt dicere: *Rationem huius* (Vasquez in 1. 2. Disp. 132. c. 3.) *peccati ita assignare Augustinum, ut qui eius sententiam sequeretur, ratione facilè convinci posset, ut concederet, nullum esse aliud peccatum, quod verè & propriè peccatum esset, præter peccatum primi parentis:* idque propter reatum, cujus Augustinus mentionem facit. Additque meritò illam sententiam Scholasticis non probari: *Ex ea enim,* inquit, *cogimur incidere in sententiam Pelagij.* In qua censura tam insolenti, utrum temeritas, an imperitia palmam ferat, planè nescio. Quid enim magis temerarium dici potest, quàm Augustinum, cui soli Pelagianæ hæresis exstirpationem Ecclesia hactenus acceptam tulit, illam opinionem docuisse, ex qua necesse est in eandem hæresim incidamus? Imperitia verò doctrinæ S. Augustini tanta in eo passim apparet, ut alienis non suis oculis illius scripta legisse videatur. Ex quo factum arbitror, ut cum Acta Concilij Palæstini contra Pelagium celebrati velut recenter à se inventa proferre vellet, nesciens laciniam quandam ex libro Augustini de peccato originali obtruserit. Ne verò sua careret verisimilitudine ea, quam ipse de sententia Augustini censuram tulerat, nonnulla loca profert, quibus Augustinus suam ignorantiam fateatur, tum in [a] libris de peccatorum meritis; tum in [b] Epistola ad Hieronymum; tum in [c] Sermone quodam de verbis Apostoli. Sed in omnibus istis locis Augustinus de alia difficultate intelligenda satagit, quæ à præsenti diversissima est.

[a] Lib. 3. c. 4. [b] Epist. 28. [c] Serm. 14.

Vt igitur Augustinus ab illo opprobrio Pelagianæ hæresis vindicetur, paulò latiùs declarandum est, quid August. hac in re senserit: ne sententia minùs penetrata, & à principijs suis avulsa displiceat. Itaque in primis Augustinus, quandocunque concupiscentiam vel libidinem, quæ eadem Augustino sunt, esse peccatum originale tradit, nomine concupiscentiæ non intelligit solam libidinem illam, qua vel obscœnæ partes corporis excitatur, vel intus ipse animus ad concubitum accensus inhiat: sed omninò omnes cupiditates animi, quibus homo ad peccata propellitur & provocatur, sive illa carne, sive solo animo peragantur. Phrasin enim Apostolicam sequi solet, quia dicit Iacobus: *Vnusquisque tentatur à* (Iacob. c. 1.) *concupiscentia sua.* Et Paulus: *Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* (Rom. 7.) Totoque illo capite generatim concupiscentiam usurpat, prout motus ejus ab Augustino describitur esse *desiderium peccati.* Vnde ad illum (Lib. de perf. iust. c. 6.) Apostoli locum: *Non concupisces: Apertissimum,* inquit, *saluberrimumque præceptum est, quod si quis* (Lib. de Spir. & litt. c. 4.) *impleverit nullum habebit omninò peccatum. Nam hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam, quo cuncta complexus est* &c. *Neque enim ullum peccatum, nisi concupiscendo committitur.* Quam concupiscentiam ita latè sumptam ipse trifariam dividere solet, ut omne omninò cupiditatis genus complectatur. Quibus de rebus latiùs alibi dicturi sumus. Eodē quoq; modo libido generatim ab ipso sumitur, prout nomen sonat: *Ea quæ in* (Lib. 14. de Civit. c. 15.) *genitalibus,* inquit, *libido nominatur: cùm hoc sit generale vocabulum omnis cupiditatis.* Et mox ostendit, libidinem ulciscendi esse iram; habendi pecuniam esse avaritiam; quomodocunq; vincendi esse pervicaciam; gloriandi esse jactantiam; & sic de cæteris multarum rerum libidinibus, quarum pleræque nominibus carent. Hujus autem generalis libidinis pars quædam est illa notissima, qua in concubitum animus vel solus, vel cum ipsa etiam carne, stimulatur.

Deinde quando Augustinus docet libidinem vel cōcupiscentiam esse peccatum originale, sic accipit illa, ut simul involvant reatum, quo anima coram Deo rea est: qui reatus per peccati remissionem tollitur, quamvis ipsa concupiscentia remaneat. Ex quo fit, ut reatum illum ipse consideret velut id quod formale est in peccato originali, concupiscentiam illam velut materiale. Itaque sæpiùs dicit, illo reatu ablato concupiscentiam expiari, non imputari, & similia. Hinc illa Augustini passim in ejus libris repetita: *Huius* (Lib. 1 de nupt. c. 19.) *concupiscentiæ reatum regeneratio sola dimittit, quem generatio trahit.* Et inferius: *Respondemus,* inquit, *dimitti concupiscentiam carnis in baptismo,* (Lib. 1 de nupt. c. 25.)

non ut

non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur: quamvis autem reatu suo jam soluto, manet tamen, donec &c. Quod paulò pòst declarat comparatione peccatorum actualium, quæ quamvis prætereant actu, manent tamen reatu; & in æternum permanent, nisi remittantur: *Sic itaque*, inquit, *fieri è contrario potest, ut etiam illud maneat actu, prætereat reatu.* Quod paulò antè dixerat: *Illius concupiscentiæ, quando remittitur, reatus aufertur.* Et multis interjectis addit: *Hæc itaque remissio peccatorum quamdiu non fit in prole, sic ibi est ista peccata, ut etiam in peccatum imputetur, id est, ut etiam reatus ejus cum illa sit, qui eam teneat æterni supplicij debitorem.* Et in libris contra Iulianum: *Sciens eum gratia nos sanare ab ipso concupiscentialis motu, qui nos ab ejus originali reatu, spiritali regeneratione sanavit.* Et paulò pòst: *Iam procul dubio cernis, atque concedis, esse in homine aliquid mali, quod non ipsum, sed reatus qui ex illo contractus fuerat, aufertur in baptismo.* Et paulò ante: *Reatus ejusdem mali, non quo reum malum est, sed quo reum facit, in quo est, sicut generatione contrahitur, ita nisi regeneratione non solvitur.* Similia videre licet libro sexto contra Iulianum, & alijs multis locis. Ex quibus sanè perspicuum est, Augustinum non existimare, nudam illam concupiscentiam, seu cupiditatem, seu libidinem esse originale peccatum: sed concupiscentiam cum illo reatu, qui baptismo tollitur, expiatur, non imputatur, solvitur, dimittitur: quibus phrasibus Augustinus uti solet.

Ibid. c. 27. — Cap. 32. — Lib. 2. cont. Iul. c. 3 — Ibid. c. 5. — Cap. 4.

Sed hic est Scriptoris illius Recentioris, de quo suprà mentionem fecimus, lapsis offensionis, & petra scandali. Opinatur enim nomine reatus obligationem ad pœnam semper intellexisse Augustinum, nec aliud, inquit, intelligere potuisse. Obligatio autem ad pœnam non est peccatum: sed effectus ejus. Et hæc est causa, cur putet Augustini sententiam in Pelagianismum incidere: quia veri peccati rationem tollit ex parvulis.

Sed si Augustini scripta potiùs diligenter perscrutari, quam censere maluisset, deprehendisset fortassis, nullam esse causam tantæ severitatis in tantum Doctorem. Augustinus enim nomine reatus, quando de originali peccato loquitur, id intelligere plerumque solet, quod Scholastici reatum culpæ vocant. Nec aliud est peccato jam præterito, quàm ipsa culpa, ipsa macula, ipsum peccatum habituale, quo anima culpabilis, maculata, & rea, non pœnæ tantum, sed peccati manet; sive reatus ille simul respectum implicet ad peccatum aliquod præteritum, sive non implicet. Ipsa enim culpa habitualis, seu peccatum habituale est ipse reatus animæ, quo coram Deo culpabilis tum peccati tum pœnæ manet. Hoc autem reatum vocare maluit, quia ille sonat quodammodo ipsam imputabilitatem ad culpam; sicut reatus pœnę imputabilitatem seu obligationem ad pœnam: Sed ipsum Augustinum sua sensa explicantem audiamus, qui satiatissimè, & luculentissimè se ab istius censuræ temeritate defendit. Nam in illo ipso loco, ubi

A de illo concupiscentiæ reatu ex professo tractat, simulatque remanentis concupiscentiæ reatum ablatum esse dixisset, perspicuis verbis adjicit: *Hoc est enim non habere peccatum, reum non esse peccati.* Quid clarius postulari potest? De concupiscentia loquitur: de reatu ejus disputat, quem remitti, & auferri docet. Et ne reatum pœnæ quisquam intelligeret, occurrit ipsemet asserendo, per hujusmodi remissionem hominem non esse amplius reum peccati; & ideò non habere peccatum, hoc est, non esse amplius peccatorẽ. Quod ut familiari exemplo nobis exponeret, nec ullus relinqueretur cavillationi locus: *Nam*, inquit, *si quispiam, verbi gratiâ, fecerit adulterium, etiamsi nunquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quamvis illud quod admisit jam non sit, quia cum tempore quo factum est, præterijt. Nam si a peccando desistere B hoc esset non habere peccatum, sufficeret, ut hoc nos moneret Scriptura* &c. Non hic de reatu pœnæ, sed culpæ sermonem esse, verba ipsa eminentiùs clamant, quàm ut alicujus illustrationis vel expositionis indigeant. Dicit enim, per hujusmodi reatus homines esse reos, non pœnę, sed peccati adulterij; eoque reatu sublato vel manente, tolli vel manere peccatum. Et adhuc tamen alibi manifestius reatum peccati originalis à reatu pœnæ distinguit: *Quod vero*, inquit, *peccatum, quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id est, reatu ejus implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, usquam esse potuerit nisi in voluntate: qua voluntate commissum est, quando divini præcepti est facta transgressio.* Ecce evidentissimè reatum culpæ à reatu pœnæ distinctum & ita distinctum, ut posterioris illius causa sit prior: *Reatu peccati implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios.* Et hinc est, quòd Iulianus, cum sensum Augustini de reatu culpæ & pœnæ intel- C ligeret, etiam utrumque distinguit: *Intrarit per unum hominem peccatum in hunc mundum, & per peccatum mors; quendam illum & reum, & damnationis mortis perpetuæ destinatum mundus aspexit.* Ecce reatum culpæ simul & pœnæ. Et eandem distinctionem observans Augustinus: *Hanc mortem, qua omnes morimur &c. non vis ex peccato in omnes fecisse originaliter transitum, ne cogaris fateri, simul etiam originaliter transisse peccatum: sentis quippe, quàm iniquum sit sine merito transisse supplicium.* Et apertissimè in Psalmos, cùm dixisset: *Trahitur iniquitas ex Adam: Etiam*, inquit, *ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate concretum est. Nemo nascitur, nisi trahens pœnam, trahens meritum pœnæ.* Ecce in his locis clarissimè peccatum ipsum parvulorum statuit esse meritum supplicij; & propter iniquitatem trahi meritum pœnæ: quam doctrinam sexcenties alijs locis repetit, sicut infrà suis locis dicturi sumus: ut nemo profectò, nisi prorsus pervi- D cax, aut gloriæ suæ de superato quoquo modo Augustino, quàm veritatis amantior dubitare queat, quin Augustinus culpam, seu reatum culpæ parvulorum à reatu pœnæ distinctum agnoverit, & unum alterius causam, reatumq; culpæ supplicij secuturi meritum constituerit.

Lib. 1. de nup. c. 26. — Ibid. — Lib. 1. retract. c. 15. — Lib. 2. oper. imperf. cont. Iul. c. 27. — In Psal. 50.

Hinc

Hinc est igitur, quòd sæpissimè reatum illum concupiscentię, sive id, propter quod parvuli supplicio digni rei fiunt, talibus epithetis declaravit, qualia in reatum pœnæ non possunt ulla verisimilitudine transferri. Vocat eum *immunditiam* & *iniquitatem*: *Per hæc*, inquit, *Sacramenta peccati reatus in parvulis solvitur: de quo reatu scriptum est, neminem esse mundum, nec si unius diei fuerit vita ejus. Vnde est & illud in Psalmis: Ego in iniquitatibus conceptus sum.* (*Lib. 1. de pecc. merit. c. 24.*) Et in alio ejusdem argumenti libro: *Per successionem transeunte in omnes proscriptione iniquitatis & mortis.* (*Lib. 2. c. ult.*) Et in Psalmos: *Quid est, quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam?* (*In Psal. 50.*) Quam statim non pœnam, sed *meritum pœnæ* nominat. Vocat eum sexcenties & amplius mortem, & inde mortuos esse parvulos: *Tale porrò ac tantum malum tantùm quia inest, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem, nisi ejus* (mortis) *vinculum in illa, quæ fit in baptismo, remissione peccatorum omnium solveretur?* (*6 cont. Iul. c. 15.*) Ecce hoc est, quod toties alibi dicit, reatum peccati solvi, mortem scilicet animæ, seu vinculum mortis solvi. Et cujus, quæso, mortis, an corporalis, an alicujus reatus pœnæ? Ipse Augustinus dicat: *Propter hoc vinculum mortis mortui reperiuntur infantes, ea morte, qua tenebantur omnes, pro quibus mortuus est Christus. Vnus enim pro omnibus mortuus, ergò omnes mortui sunt.* Et in eisdem libris alibi: *Si fieri non posset*, (ut peccatum seminibus misceretur) *non esset unde parvulos nondum de corpore egressos mortuos diceremus: quia si Christus & pro ipsis mortuus est, ergò & ipsi mortui sunt.* (*Lib. 6. c. 9.*) Et inferiùs: Nequis ambigeret, quam mortem intelligeret: *Non habere parvulos vitam, nisi habeant Christum, Ioannes Euangelista testatur, dicens in Epistola sua: Qui habet Filium, habet vitam, qui non habet Filium, vitam non habet. Meritò ergò intelliguntur mortui, qui non habent vitam, pro quibus est Christus mortuus, ut habeant.* Nescio quid apertiùs de morte parvulorum dici queat. Mortuos enim esse docet, quia non habent in se vitam, id est, Filium Dei, hoc est, Deum; qui secundùm perpetuam Augustini doctrinam respectu animæ est vita ejus: *Dico tibi anima*, inquit, *quoniam Deus tuus etiam tibi vita est.* (*10 confess. c. 6 & 20. & alibi.*) Vnde & generalis ejus sententia est: *Peccatum mors est animæ.* (*Tract. 49. in Ioannem.*) Et alibi: *Quam* (mortem corporis) *nolunt Adam peccando meruisse; sed animæ, quæ in ipso peccato fit.* (*Lib. 1. de pecc. merit. c. 9.*) Vocat illum reatum etiam *pollutionem*: quò vocabulo nihil iste ipse recentior Scriptor efficacius invenire potuit, ut veram peccati maculam nobis exprimeret. Docet enim eam non esse aliud, quàm denominationem rationis, qua aliquis denominatur pollutus & peccator, ab actu præterito non retractato: Hoc est, esse figmentum quoddam mentis, quo tamen aliquis revera manet pollutus atque peccator. (*In 1. 2. Disp. 139. c. 5.*) Quid enim est denominatio rationis, nisi figmentum rationis? Cujusmodi prastigijs subtilitatis utrum non omne peccatum evanescat in fumos ipse viderit. Certè Augustinus veram peccati originalis pollutionem agnoscit; sed longè solidiùs, quàm in tali rationis denominatione fundatam: *Nec libidinis*, inquit, *tabe polluuntur, qui libidine bene utuntur: quamvis generent libidinis tabe pollutos, & ideo regenerandos.* (*Lib. 4. cont. Iul. c. 8.*) Vbi libidini pollutionem in parvulis conjunctam esse non in parentibus baptisatis; & proper talem pollutionem regenerandos esse, perspicue profitetur. Et in libris de Civitate Dei: *Propterea nobis per mediatorem præstita est gratia, ut polluti carne peccati carnis peccati similitudine mundaremur.* (*Lib. 10. c. 24.*) Denique non obscurè vocat reatum illum *aversionem à Deo* quando parvulos à Deo aversos esse constituit: *Quomodo dicturus erat eum* (parvulum) *renuntiare diabolo, cujus in eo nihil esset? Quomodo converti ad Deum, à quo non esset aversus?* (*Lib. 1. de pecc. merit. c. 34.*) Cùm igitur Augustinus peccato parvulorum originali, hoc est, concupiscentiæ, quam semper eorum peccatum nuncupat, *aversionem, pollutionem, mortem animæ, iniquitatem, immunditiam* conjunctam esse fateatur: eaque omnia cum reatu, quem ipse prædicat, ablato tollantur, eoque manente maneant: neque ullo modo debitum pœnæ, sed peccatum & culpam præ se ferant; perspicuum est, illum reatū concupiscentię esse aliquid à reatu pœnę longè diversum, eoque prius: propter quod debito pœnæ, seu æternæ damnationis obstricti sunt.

CAPVT SECVNDVM.

Solvitur locus difficilis Augustini ex libro sexto contra Iulianum.

Sed unus est Augustini locus, qui contra doctrinam istam opponi potest, ut ostendatur, eum per reatum concupiscentiæ nihil aliud nisi reatum pœnæ intellexisse. Nam libro sexto contra Iulianum dicit, reatum illum respectu hominis, qui se peccasse non meminit, non esse in animo ipsius, sed *in occultis legibus Dei, quæ conscripta sunt, quodammodo in mentibus Angelorum, ut nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis mediatoris expiaverit: cujus signo crucis consecratur unda baptismatis, ut eâ diluatur reatus, tanquam in Chirographo scriptus in notitia spiritalium potestatum, per quas pœna exigitur peccatorum.* (*Lib. 6. cont. Iul. cap. 19.*) Quibus verbis quia significat, reatum illum non esse in animo, sed in mentibus Angelorum, per quos pœna exigenda est peccatorum, videtur reatū pœnæ nomine reatus intelligere. Nam iste locus est, qui recentiorem illum Scriptorem in eam Augustini censuram præcipitavit.

Respon-

Respondeo igitur primò, aliquibus visum esse, quod Augustinus de reatu pœnæ loquatur: non quasi alium reatum non agnoverit, qui istius origo & veluti basis est, sed quia per reatum pœnæ tanquam vulgo notiorem, magisque intellectu facilem, rem obscuram illustrare maluerit. Perfacile enim intelligitur, peccato transacto dignitatem pœnæ esse reliquam: quo verò pacto peccati reatus ipso peccato jam præterito maneat, non ita cuivis obvium est: cùm etiamnum difficultas ista doctissimorum fatiget ingenia. Solutio facilis est, & fortassis vera.

Vt verum tamen fatear, difficulter mihi persuaserim, hanc divi Augustini sententiam esse. Nam in ipso isto capite, ex quo locus ille avulsus est, luculentissimè tam ipse, quàm Iulianus, de reatu peccati seu culpæ disserunt. Iulianus enim propter illa Augustini verba, quibus dixerat, concupiscentiam *manere actu, præterire reatu*, velut ea reprehendens dicit, contrarium in peccatis habere locum: nempe, ut prætereant actu, reatu verò maneant. Hoc autem eum de reatu culpæ non pœnæ intelligere, apertissimè declarat, quando dicit: *Potest, donec consequatur veniam, premi impietate commissi, & manet reatus, actione finita.* Quid est enim impietas commissi, nisi reatus culpæ, quæ commissa est? Vnde mox *reatum abscedere*, idem esse dicit, quod *liberum a profanitate videri*. Quod sanè nihil aliud est, quàm liberum ab ipsa profanitatis culpa videri. Nec Augustinus hoc reprehendit, sed potiùs probat, cùm dicit: *Hoc de sacrificio idolis oblato verissime dicis: actus est enim, qui opere ipso peragitur, & non erit; etsi iterùm fit, alterum fit.* IMPIETAS *verò ipsa, quâ hæc fiunt, tàm diu manet, donec idolis renuntietur, & credatur in Deum.* Quid est enim, *impietatem manere*, nisi reatum culpæ manere? Vnde paulò inferiùs id quod dixerat, impietatē immolationis manere, alijs verbis dicit: *Manet tamen reatus eius, donec in lavacro &c.* Quæ cum apertè de reatu culpæ ab utroque intelligantur, etjam de reatu culpæ intelligi debet, id quod de reatu concupiscentiæ dicit: propter quem explicandum illa de peccati actualis reatu permanente similitudo prolata fuerat.

Apud Aug. libro 6. cont. Iul. c. 19.

Ibid.

Sed quia Iulianus dixerat, reatum illum, seu impietatem, qua premebatur is qui idolis immolaverat, *remanere in illius conscientia qui deliquit, donec dimittatur*; per transennam reprehendit Iulianum Augustinus, eo quod inde sequeretur, non superesse amplius illum reatum, si quis peccati oblitus, nulla amplius ejus conscientiâ vexaretur: cùm tamen eum permanere, certum sit, donec remittatur. Vnde concludit, non eum in corpore, non in conscientia, quia oblita est; sed permanere in legibus Dei scriptis in mentibus Angelorum. Quæ Augustini disputatio & resolutio ut rectè intelligatur, notandum est, Augustinum ita sæpe solitum esse loqui, ut *in conscientia*, & *in memoria* & *in animo* esse dicat,

A quod in ejus cognitione versatur. Quo loquendi modo nos dicere solemus, objecta esse in intellectu, vel in voluntate objectivè. Hinc est, quòd Augustinus in libris contra Faustum prorsus similiter dicit, sententiam seu rem veram esse in animo nostro; sed si obliviscamur ejus, esse in ipsa veritate: *Quod si quæras*, inquit, *ubi sit hæc vera sententia*, (nempe, qua res aliqua quæ non est, dicitur fuisse, sive propositio aliqua objectiva de re præterita) *prius invenitur in animo nostro, cùm id verum* (tanquam objectum) *scimus & dicimus. Sed si & de animo nostro ablata fuerat, cùm id quod scimus obliti fuerimus, manebit in ipsa Veritate. Semper enim verum erit, fuisse illud, quod erat, & non est &c.* Vbi rem intellectam eodem modo dicit in animo esse, cùm scitur; in veritate verò, seu in legibus veritatis, quando ejus obliviscimur. Hinc est, quòd in libris de Trinitate docet, mentem & notitiam esse in B amore quo quis amat mentem & notitiam; & amorem esse in notitia, qua quis novit amorem: nempe tanquam objecta in actibus, qui circa illa versantur: quomodo & amor in seipso est, cùm se amat: *Mens*, inquit, *quæ se novit & amat, in amore & notitia sua est: & amor amantis mentis, seseque scientis in mente notitiaque eius est: & notitia mentis se scientis & amantis in mente atque in amore eius est; quia scientem se amat, & amantem se novit.* Et rursum paulo inferiùs: *Mens quæ se novit & amat, cum sua notitia est in amore, & cum suo amore in notitia.* Quibus similia in eodem capite aliquoties repetita videre licet. Hunc ergo loquendi modum etjam hic observavit Augustinus, ut in animo in esse dicat, quod in ejus memoria est: idque eo congruentiùs, quod per Iuliani verba ita loqui coactus fuerit. Nam ipse dixerat, præteriti peccati *reatum manere in illius conscientia, qui deliquit*. In conscientia autem C manere non est aliud, maximè phrasi Augustini & Iuliani, quam hominem esse conscium delicti sui, eoque stimulari. Nam juxta illum sensum statim ex ejus verbis concludit Augustinus: *Ergo in subiecto est* reatus ille, *hoc est, in animo eius, qui deliquisse se meminit, & scrupulo angitur conscientiæ.* Quasi in conscientia, & in animo esse reatum, non sit aliud, quàm meminisse delicti sui. Ex quo eodem sensu fluit, quòd Iulianus dicit, Augustinum *parvulis conscientiam*, nempe peccati, *sine scientia asscribere*: Et Augustinus respondet; *In parvulis, nec scientiam esse, nec conscientiam.* Sed quid ista omnia magis ad reatum pœnæ, quàm culpæ faciunt? Nam subjectivè non minus reatus pœnæ, quàm culpæ in animo manet, etjamsi non amplius se deliquisse meminerit. Quapropter non aliud isto loco vult Augustinus, quàm reatum culpæ præteritæ manere quidem objectivè in conscientia delinquentis, D ut Iulianus dixerat, quamdiu se deliquisse meminit; sed si oblitus fuerit, manere in occultis legibus Dei, seu in ipsa æterna incommutabili veritate scripta quodámodo in mentibus Angelorū, id est, quam mentes Angelorū intuendo cognoscunt:

Lib. 16 cont. Faust. c. 5.

Lib. 9 de Trinit. c. 5.

Lib. 6. cont. Iul. c. 9.

Lib. 5. cont. Iul. c. 1.
Ibid.

cognoscunt: in qua vident, *nullam impietatem*, id est, nullum peccati reatum impunitum esse debere, nisi quem sanguis mediatoris expiaverit. Et quia mens Angelorum quasi charta est, in qua veritas illa scribitur, idcirco non *hunc reatum*, ut perperam ille scriptor dicit; sed ipsas mentes, seu ipsam *notitiam* Angelorum *chirographum* vocat, in quo, velut objectum in notitia seu in noscente, reatus ille scriptus est: *ut diluatur reatus tanquam in chirographo scriptus in notitia spiritualium potestatum, per quas pœna exigitur peccatorum.* Sed ista omnia rectissimè de reatu culpæ intelliguntur: nam & illæ non minùs quàm reatus pœnæ in Angelorum notitia scriptus manere debet, ut sciant, de quibus pœna sit exigenda; nempe de illis, qui culpæ rei sunt. Nam quo pacto in eorum mentibus scribi potest, *ut nulla sit iniquitas impunita*, si non in eorum mentibus etiam iniquitas ipsa, quæ non debet esse impunita, scribatur? Et quid est ista *iniquitas*, nisi ipsa culpa seu reatus culpæ, qui ex mente hominis, non amplius memoris se peccasse, deletus est. Ex quibus manifestum est, totam istam disputationem Iuliani & Augustini longè rectius de reatu culpæ, quàm pœnæ accipi; utpote quem *impietatem commissi*, & *iniquitatem*, peccato scilicet præterito, permanentem vocant: Nec ullo pacto ex ea posse confici, quod Augustinus nullum reatum nisi pœnæ in illo reatu concupiscentiæ, cum qua proles nascitur, intellexerit.

CAPVT TERTIVM.

Quo pacto reatus sit ex concupiscentia, latè ex Augustino. Cur ea phrasi tam libenter utatur.

EX eis, quæ capite primo dicta sunt, satis superque liquet, Augustinum nullo modo quicquam eorum latuisse, in quibus plerique recentiores formalem habitualis peccati, seu originalis peccati, quod habituali simile est, rationem collocant. Nam sive dixeris, esse privationem originalis justitiæ, sive separationem à Deo; quid aliud est *mors animæ*, qua parvulos mortuos esse sexcenties Augustinus docet? Sive privationem nitoris ac pulchritudinis; quid est aliud *immunditia*? Sive pollutionem ex qua peccator dicitur; quid est aliud *libidine esse pollutos* ut regenerationis indigeant? Sive dissonantiam animi habitualem à lege; quid est aliud *iniquitas*, quam ipse sæpiùs prædicat? Sive *aversionem à Deo*; quid est aliud id quod ipse dicit, parvulum non posse converti ad Deum, *à quo non esset aversus*? Ista quippe omnia, & alia plura, de quibus magno conatu in Scholis disputant, non tantùm in originali peccato, sed in omni omnino peccato ita conjuncta sunt, ut sola rationis consideratione separentur. Cùm enim peccatum non sit aliud, juxta perpetuam Augustini doctrinam, nisi voluntas mala, hoc est, motus, quo voluntas ab incommutabili bono ad commutabile, seu à creatore ad creaturam deficit: ex hoc ipso unico defectu voluntatis oritur, ut quatenus ab illo bono deficit, quod unicum creaturæ rationalis bonum est, & regula, & lex, & vita, & pulchritudo, & lumen, consequenter sit ibi *aversio*, qua mens à Deo avertitur: & *malitia*, quia vero, & solo, & unico suo bono exuitur: & *iniquitas*, quia Deo tanquam æternæ veritati & legi dissonat: & *mors*, quia vera & unica animæ vita tollitur: & *defectus nitoris*, quia vera pulchritudo ejus abscedit: & *tenebræ*, quia lumen ejus extinguitur: & *injustitia*, quia Deo seu dilectione Dei, quæ vera & sola ejus justitia est, destituitur. Quatenus verò non avertitur anima, neque averti à Deo potest, nisi ad aliud, quod Deo inferius & ignobilius est, amore convertatur, hinc fit, ut quemadmodum corpus corporis vilioris contactu sordescit, polluitur, & maculatur: ita in eodem illo contactu amoris, quo anima creaturis fruitur, & fruendo inhæret & immergitur, & actu etiam transeunte habitualiter immersa manet, fit ejus macula, fit immunditia, fit pollutio, fiunt sordes: quæ nullâ possunt vel creaturæ vel creatoris potestate dilui, nisi ad Deum vivum & verum, qui solus vita, & lumen, & pulchritudo, & mundities ejus est, infusa spirituali dilectione retorqueatur. Et hæc est causa, cur istis omnibus, quorum unum ab altero in peccato separari nequit, promiscuè in explicanda peccati originalis & cujusvis peccati ratione utatur Augustinus: de quibus forte majori subtilitate, quam utilitate in Scholis dimicando tempus terunt.

Quæ cùm ita sint, & nihil eorum non viderit Augustinus, quæ nunc ad explicandam peccati originalis naturam proferuntur, sive privativum aliquid sonet, respectu boni incommutabilis, quo privatur anima; sive positivum respectu commutabilis quò convertitur, meritò miretur aliquis, quid causæ sit, cur tam libenter inculcet, nihil aliud esse originale peccatum nisi concupiscentiam, quatenus animam reatui suo obnoxiam tenet.

Respondeo causam esse, quia solitâ suâ profunditate ipsam primam radicem tangere voluit,

voluit ex qua nascitur, ut anima parvulorum, quamvis à Deo bono condita, ab eodem tamen Deo suo aversa, & per hoc iniqua, injusta, mortua, & consequenter immunda, & polluta proferatur. Quam Augustini doctrinam ut aliquis intelligat, scire debet nihil aliud esse apud Augustinum, creaturæ rationalis bonitatem, sanctitatem, justitiam, ac rectitudinem, nisi *charitatem*, hoc est, ut ipse loquitur, *divino amore ardentissimam voluntatem*: quam alibi sæpissimè nihil aliud vocat, nisi *bonam voluntatem*, ut suprà declaravimus. Voluntas quippe phrasi Augustini & latinè loquentium illud ipsum est, quod nos in Scholis dicimus volitionem, seu propositum voluntatis, sive actuale cum actu volumus, sive habituale, quod etiam in dormientibus manet. Et hoc est charitas, seu dilectio, per quam fit, ut mens ab omnibus creaturis avulsa dilectione velut vinculo quodam alligetur soli Deo, & etiam dum non cogitat, ad eum habituali animi proposito conversa & ei affixa permanet, & per hujusmodi æterni luminis, & bonitatis, & justitiæ, & sanctitatis, & rectitudinis participationem, & inhabitationem luminosa, & bona, & justa, & sancta, & recta efficitur. Hoc vinculum inter animam ac Deum æternum & unicum bonum suum nunquam rumpitur, nisi anima voluntatem ab illo bono sponte sua propriæque arbitrio libertatis averterit: neque voluntatem ab eo avertere potest, nisi eam ad aliud convertendo. Quò autem à summo bono convertet eam, nisi ad id, quod minus est, hoc est, à creatore ad creaturam? Dilectio quippe creatoris nisi creaturæ dilectione nunquam pellitur. Sic ergo & Angelus & primus homo lapsi sunt, dum quibus illud supremum & unicum bonum cui voluntate jungebantur, placere debuerat, sibiipsis aliâ perversâ voluntate priori bonæ voluntati seu divino amori capitaliter inimicâ placuêre. Sed non sicut sponte sua deorsum magna facilitate lapsi sunt, ita & sponte simili facilitate surgere, seu sursum ire potuerunt, & voluntatem à semetipsis in creatorem flectere & erigere. Voluntas enim illa mala quasi ex altissimo loco tanto impetu in semetipsam lapsa est, ut vestigium quoddam sibi simile animo sibi placenti impresserit, & impressum reliquerit: quo effectum est, ut id quod antea sibi amplectendùm, & amandum, fruendumque summâ arbitrij libertate delegerat, id postea perseveranter libeat, ac libendo placeat, atque ita libeat atque placeat, ut ei amplius displicere non possit. Hoc est ipsissimum istud malum decantatæ illius *libidinis*, seu *concupiscentiæ* generaliter sumptæ; illa pœna peccati; illa plaga vestigiumque peccati; illa illecebra fomesque peccati; illa inobedientia non tantùm corporis, sed & ipsius animi ex nobismetipsis adversus nosipsos inobedientia justissimo reciprocatu inobedientibus reddita. Per hanc libidinem seu concupiscentiam factum est, ut voluntas hominis firmissimè cum objecto, quod malè pla-

lib. de grat. & lib. arbit. c. 17.

A cuerat, hoc est, cum semetipsa veluti v[illegible] quodam colligata sit, & ita sub illo [illegible] sui amore subjugata serviat, ut nulla [illegible] vel sua vel cujusquam hominis vel Angelorum potestate, sed sola Dei gratia liberetur. Nam loco delectationis libidinosæ, quæ voluntatem sub se captivam ac servam tenet, Deus aliam delectationem cælestem [illegible], per quam fit, ut rupto illo libidinis seu concupiscentiæ vinculo apex ille voluntatis ab ejus captivitate erutus, rursum caput exserat, & affigatur Deo; ut ita per gratiam aliqua ex parte liberatus, cum ea libidine, quæ tunc perdito imperio velut mortua adhuc superest, eâdem gratiâ juvante prælietur. Hæc igitur liberatio voluntatis ab illo libidinis dominantis jugo, quam sibi ipsa suâ libertate peperit, nisi per gratiam fiat, in æternum libidini serviet; quia in æternum ita ad creaturam,

B hoc est, ad seipsam conversa per illam libidinem seu concupiscentiam detinebitur, sicut fuit, quando primùm eò sese sine libidine peccando convertebat. Nam stabiliter libêre, seu concupiscere id quod aliquis antè voluit, non est aliud, quàm stabiliter velle sed sine libertatis usu; id est, stabiliter & delectabiliter trahi & inclinari ut liberè velis; cujusmodi velle non liberum est quoddam pondus, seu gluten, & viscum, quo velle liberum voluntatis imperiosè allicitur, trahitur, capitur, possidetur; & ita possidetur, ut apex voluntatis, cujus est liberè velle & nolle, ex illo visco nullo pacto propria potestate erui possit. Hic fuit igitur status primi hominis, postquam à Deo in creaturam suâ libertate lapsus est: quæ suis locis ex Augustino fusè declaranda sunt: hic enim, ne multitudine autoritatum importuni simus, magis supponi, quàm probari debent. Quapropter qualis Adam fuit,

C postquam peccatum perpetraverat, hoc est, libidini seu concupiscentię peccandi mente subditus, talem & prolem necessariò genuit. Nam ut optimè Augustinus: *Vt meliores gigneret, quàm ipse esset, non erat æquitatis*: nec aliter gignere ullo pacto potuit, nisi Deus leges naturæ, quas animalium propagationi statuit, perturbaret. Nam in ea stabiliter fixumque constitutum esse, experientiâ deprehendimus, ut animal generet simile sibi, imo ut nulla causa effectum proferat, à quo perfectione superetur. Vnde necesse fuit, ut si Adam, cùm filium gigneret, concupiscentiam animo & membris ex peccato relictam & in naturam quodammodo versam gereret, filius eandem concupiscentiam traheret. Quod si concupiscentiam proles ex parente suscipit, ergo necessariò mentis apicem, cui velle & nolle, consentire ac dissentire datum est, eidem ponderi subjectam & captivam gerit.

D Si enim pondus illud concupiscentiæ deorsum ad creaturas trahens inest animo, alterum omnino necessarium est, ut vel mens libidini inferior & subiecta serviat, vel libidine superior ei subjectę dominetur. Postremum [illegible] ipsissimus effectus divinæ gratiæ, sive actualis cum

Lib. 2. c. 3. de nupt. *Non liberum negamus arbitrium*, ut intelligeremus videlicet ipsum de servitute & libertate arbitrij loqui, statim adjicit: *Sed si vos filius liberaverit, ait veritas, tunc vere liberi eritis. Hunc vos invidetis liberatorem, quibus captivis vanam tribuitis libertatem. A quo enim quis devictus est, sicut dicit Scriptura, huic servus addictus est. Nec quisquam, nisi per gratiam liberatoris, isto solvitur vinculo servitutis, a qua est hominum nullus immunis: per unum quippe hominem peccatum intravit in mundum &c.* Ecce perspicuis verbis dicit se de libertate arbitrij loqui: & tamen omnem hominem esse liberandum, vanam captivis, id est, non liberis tribui libertatem; omnem hominem tanquam devictum etiam servituti esse victoris addictum; ab eoque vinculo servitutis neminem nisi liberatoris gratia esse liberandum, cujusmodi phrasibus quotquot Augustinum intelligunt nihil aliud significatum esse intelligunt, quam omnem hominem etiam parvulos sub concupiscentia, quam ipse perpetuo peccatum vocat, esse mente captivos, usque adeo ut ab illo vinculo servitutis, qua voluntas sub concupiscentiæ pressa pondere, & captiva detinetur, ne postea in Deum evolet, solâ Dei gratiâ possit absolvi: qua gratia non subveniente quid sunt homines nisi quod ait 2. Petri 2. Apostolus Petrus, *Velut muta animalia procreata natura aliter in captivitate & interitu.* Hoc ergo est illud vinculum voluntatis humanæ, cum quo à Deo suo, hoc est, à veritate aversa nascitur: quod Augustinus subinde vinculum mortis Lib. 6. cont. Iul. c. 15. vocat, alicubi vinculum concupiscentiæ. *Tale porro ac tam magnum*, inquit, *malum tantùm quia inest* (mentem scilicet sub se captivam & consequenter aversam à Deo detinendo) *quomodo non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem, nisi & eius vinculum in illa, qua fit in baptismo, remissione peccatorum omnium solveretur?* Et iterum idem inculcans: Ibid. *Propter hoc enim vinculum, quod connectitur ex primo Adam, nec solvi potest, nisi in secundo Adam, propter hoc enim vinculum mortis mortui reperiuntur infantes, non ista morte notissima* Cap. 16. *&c.* Et aliquanto post: *Vt ab eo, quo erant vinculo eius* (concupiscentiæ) *obnoxij, liberatos se esse cognoscerent.* Et in psalmos, cum illum tractaret locum: In Psal. 50. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum;* ita loquitur: *David attendit omnium vincula, propaginem mortis consideravit, originem iniquitatis advertit.* Et mox: *Trahitur iniquitas ex Adam, etiam ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate concretum est.* Vbi pulcherrimè vinculum mortis concupiscentiam, ipsam verò animæ mortem iniquitatem vocat, ut ita mortem animæ ab ejus vinculo, unde iniquitas nascitur, subtili consideratione distingueret. Et ne quis aliud vinculum mortis, quàm concupiscentiam suspicaretur, statim quasi exponendo subjungit, *Præter hoc vinculum concupiscentiæ carnalis natus est Christus, sine masculo, ex Virgine &c.* Hoc ergo vinculum concupiscentiæ, hoc vinculum mortis, hoc tantum malum, *tantùm quia inest*, ut paulo antè dixit *tenuit in morte.* Et quid est tenet in morte, nisi tenet aversam à Deo? Illa quippe & non alia est mors animæ. hoc autem

A facit, mentis seu voluntatis apicem aggravando, ac tenebrando. Vnde & alibi: *Obesset ista* Lib. de pecc. orig. c. 39. *carnalis concupiscentia etiam tantummodo quod inesset, nisi peccatorum remissio sic prodesset &c. Manet quippe in prole, ita ut reatum faciat, originis vitium.* Lib. 6. c. 5. Et adversus Iulianum: *Numquid vel tibi, vel quibuslibet consectaneis tuis aliquid dicere videreris, si quantum sit (ut ex ea natum necesse sit renasci, non renatum sit necesse damnari) malum concupiscentiæ carnis sanctitate mentis cogitare posses?*

Ex quo sanè sensu servitutis atque captivitatis, qua mens parvulorum sub concupiscentia captiva, & à Deo aversa habitualiter seu stabiliter detinetur, facilè percipi potest, eâdem quoque ratione sub diaboli potestate esse captivos. Non enim ista propter corpus, nec quoquo modo propter animam dicta sunt, sed propter id, quod in anima supremum est. Illud B quippe supremum animæ per côcupiscentiam, quæ fœtus & fructus diaboli est, possidendo, animam possidet, & per illam simulatque adoleverint, *regit infideles*, ut Augustinus dixit, *ad arbitrium suum.* Epist. 107. Hinc illa in libro de nuptijs: Lib. 1. c. 20. *Non enim fides dubitat Christiana &c. etiam parvulos filios redemptorum sub eiusdem diaboli esse potestate captivos, nisi & ipsi eadem Christi gratia redimantur.* Cujusmodi doctrinâ ex Apostoli scriptis haustam, qui nos à potestate tenebrarum in regnum Dei transferri docet, sexcenties Augustinus repetit. Non autem aliter, nisi per concupiscentiam suo nos vinculo constringentem esse sub diaboli potestate captivos, perspicuè docet: *Ipsa vero* (concupiscentia) *soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat,* Lib. 1 de pecc. merit. c. ult. *interclusione destructâ, qua hominem à suo creatore separabat, manet in certamine.* Vbi manifestè dicit, per concupiscentiam diabolum animam retinere, & per hujusmodi interclusionem hominem à suo creatore separari, hoc est, separatum C aversumq; detineri. Vnde & alibi de parvulis loquens: Epist. 105. in fine. *Hoc enim* (quod exsufflantur & exorcizantur infantes) *procul dubio fallaciter fit, si diabolus eis non dominatur. Si autem dominatur, & ideo non fallaciter exorcizantur & exsufflantur. Per quid dominatur, nisi per peccatum princeps utique peccatorum?* Quid est, quæso, diabolum dominari per peccatum parvulis, nisi per concupiscentiam, quam ipse semper peccatû originale vocat, utpote per quam mentem eorum sibi subditam habitualiter, seu stabiliter captivam tenet, donec per gratiam, hoc est, per infusam eis divinitus charitatem, ab ejus dominio & servitute liberetur, & à creaturis, ad quas quodam pondere conversa est, convertatur in Deum? Vnde hujusmodi captivitatis, & servitutis, & liberationis naturam explicans præclarissimè, quando cum Vitale disputabat: Epist. 107. *Responde*, inquit, *quomodo ad declinandum* D *à malo & faciendum bonum liberum habeamus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum, unde nos, si quemadmodum dicit Apostolus Deus eruit, ipse utique illud liberum facit?* Nimirum diffundendo charitatem Dei per Spiritum sanctum in cordibus nostris, qua fit ut à con-

ut à concupiſcentiæ & creaturæ ſervitute liberemur, & ab averſione converſi in Deum gloriemur in libertate filiorum Dei. Cujuſmodi arbitrij liberationem ne in ſolis adultis fieri
Ibid. cenſeremus, ſtatim adjicit: *Huic igitur poteſtati tenebrarum per illius ruinam, cui primi hominis ab ea poteſtate prævaricatio perſuaſa eſt, & in quo omnes cecidimus, ſubjectum eſt genus humanum: propter quod de hac poteſtate tenebrarum eruuntur & parvuli, cum regenerantur in Christo. Neque hoc apparet in eorum arbitrio liberato, niſi cum ad annos pervenerint rationis utentis ætatis, habentes conſentientem doctrinæ ſalutari, in qua nutriti ſunt, voluntatem.* Ecce perſpicuis verbis dicit, id quod toties diximus, etiam parvulorum arbitrium liberari: ſed quemadmodum ſupra dicentem audivimus, peccatum originale in parvulis apparere, cùm eſt inſipientibus neceſſaria ſapientia, & concupiſcentibus continentia; ita & nunc è contrario dicit, liberationem ejus B non apparere, niſi cùm ad annos pervenerint rationis utentis ætatis. Tunc enim illa libertas à concupiſcentiæ vinculo, quæ per charitatem data eſt, apparere incipit, dum mente liberi, quamvis inferiori carnis parte captivi, ſtrenuiſſimè cum eadem concupiſcentia dimicant, ne iterum ei conſentiendo ejuſdem ſervitutis vinculis conſtringantur. Hoc eſt enim ipſiſſimum, quod alibi de utriſque dicit; de
Lib. 1. cont. Jul. c. 2. adultis quidem: *dicunt ei* (libera nos à malo concupiſcentiæ) *hæc de ſe conſurget, ut interim mente liberi à malo, bene utantur malo, quod habent in carne.* De parvulis verò:
Ibid. c. 1. *Nunc vero, quandoquidem cum hoc* (malo concupiſcentiæ) *naſcuntur, quid mirum, quia propter hoc rei tenentur; ut ab eius obligatione ſolvantur: & aut ex iſta vita ab illo reatu rapiantur, aut in iſta vita adverſus illud libere præliantur?* Ecce baptiſati & quidem ſoli, ut dicetur alibi, ab illo malo, C quod adhuc in carne gerunt, liberi fiunt, & liberi cum eo præliantur ſub quo cæteri captivi gemunt. Quomodo, qua ratione, niſi quia ab illo vinculo, quo voluntas captiva detinebatur, ipſa eximitur, ut libera in Deum volans, cum concupiſcentia ſibi ſubjecta confligat? Iſta quippe libertas arbitrij eſt effectus illius converſionis in Deum, quem averſione deleta parvulis per baptiſmum dari Auguſtinus prædicat. Quamvis enim parvuli neque in malis neque in bonis arbitrij uſu & ratione verſentur, eos tamen & averſos eſſe, & converti in Deum, negari ullo modo poteſt: cùm & ratio iſtud ex peccati, & charitatis, & ceremoniarum baptiſmi conſideratione convincat; & Auguſtinus, ut diximus, cla-
Lib. 1 de pecc. merit. c. 34. met: *Quomodo dicitur is erat eum* (parvulum dum A baptizatur) *converti ad Deum, à quo non erat averſus*, hoc eſt, ſi erat averſus? Et alibi generaliter de generis humani converſione averſioneque diſſerens: *Ex converſione ad Deum, ut*
Lib. 3. de lib. arb. c. 20. *vinceret quiſque ſupplicium* (concupiſcentiæ & ignorantia) *quod origo eius ex averſione* (primi hominis) *meruerat, non ſolum voluiſſem non prohiberi, ſed iuvari oportebat.*

Ex his igitur ſatis manifeſtè, quantùm arbitror, liquet, quàm nulla ſententiæ contrarietate, ſed magna rerum concordia ſubinde vocet Auguſtinus peccatum originale *malitiam, iniquitatem, mortem, animæ tenebras*, & ſimilia: ſubinde verò & frequentiſſimè *concupiſcentiam cum reatu.* Nam aliquando id in illo peccato ſpectat, quod averſionem à Deo reſpicit, aut comitatur; aliquando verò magis id, quod converſionem ejus ad creaturas. Fieri enim nō poteſt, quin alterutro modo mēs rationalis conſtituta ſit. Liquet etiam, cur Adami peccatum deſcribendo, ſemper defectum, privationem, appetitum delectivum, & ſimilia privativa nomina uſurpet; in peccato verò originali plerumque concupiſcentiam poſitivam. Illius quippe diverſitatis ratio non eſt alia, niſi quod in utroque peccato explicando primas rerum radices indagaverit ac tetigerit. Nam in Adamo à ſupremo mentis apice Deum ſuum deſerente peccatum cœpit, & uſque ad extremas corporis partes, quæ quo remotiùs à principio ſui motus, eo turbulentiùs concitantur, libidine penetravit: in parvulis è contrario, à corpore, hoc eſt, à cōcupiſcentia ex parente in prolem trajecta incipit, & uſque ad ſupremum voluntatis apicem pervenit. In illo quippe averſio voluntatis libidinem peperit, atteſtante Auguſtino:
Voluntas cupiditatem, non voluntatem cupiditas duxit: Lib. 1. cont. Jul. oper. imperf. c. 10.
C in his è contrario libido, voluntatis averſionem. Nec enim ulla rima patet, per quam peccatum, hoc eſt, averſio parvulorum à Deo creatore ſuo, ex parentibus ſive proximis ſive primis in prolem ſerperet, ſi proles ſine concupiſcentia mentem rationalē poſſidente, depreſſamque retinente naſceretur. Nam quamvis neque actus neque habitus ſit in parvulis, quendam tamen ſtabilem in eis eſſe ſtatum vel malum vel bonum extra controverſiam eſt: cujus quidem reſpectu boni cauſa eſt charitas, quæ per baptiſmum infunditur; reſpectu mali verò, ſi Auguſtino creditur, concupiſcentia. Quòd ſi fortè iſta quę præſenti capite diximus, obſcuriuſcula alicui in Auguſtino minus ver- Vide infrà
ſato videantur, conjungat ea, quæ inferius cap. 23.
adhuc paulò uberiùs dicturi ſumus; & aliquid ei fortaſſis clarioris lucis accedet.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Ratio voluntarij in originali peccato ex voluntate primi hominis fluit.

SED hîc statim gravissima occurrit difficultas, cujus obscuritas & Pelagianis olim occasionem ridendi, & argumentum fœcundissimum oppugnandi originalis peccati dedit; & nunc etiam Catholicis, qui illud peccatum credunt, non minimum negotium facessit, ut illud adversus hæreticorum irrisiones, & Catholicorum admirationem, & humanæ rationis argumenta tueantur. Nihil enim efficacius, nihil magis peremptorium ad illud peccatum destruendum & nunc & olim semper visum est, nisi quod ratio voluntarij desiderari videretur: quæ tamen ad peccatum ita necessaria est, ut sine illo non possit intelligi, dicente ipso Augustino: *Vsque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium: & hoc quidem tam manifestum est, ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat.* (Lib. de vera Relig. c. 14.) Vnde ibidem concludit: *quare aut negandum est, peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi.* (B) Hoc igitur tam evidenti fundamento nixi Pelagiani, tritissimam illam suam vocem semper adversus Augustinum ingeminabant: *In parvulis non esse delictum, quia sine voluntate, quæ in eis nulla est, esse non potest.* (Lib 3 cont. Iul. c. 5.) Et alibi Iulianus: *Nihil esse peccati in homine, si nihil est propriæ voluntatis vel assensionis, huic omnes homines genus, quod vel leviter sapit, sine dubitatione consentit.* (Lib. 1. cont. Iul. op. imp. f. 70.) Quod argumentum crebrò iterat; ut in sententijs Pelagianorum recensendis latiùs diximus.

Hanc igitur objectionem ut solvat Augustinus, semper fatetur sicut omnino fatendum est, peccatum etiam originale esse voluntarium, non voluntate propria parvulorum, sed primi hominis, unde sumpsit exordium. Hinc adversus Iulianum: *Ea communia nostra, quæ penè omnia prædicantur & nos, & de quibus nullo modo dubitandum esse censemus; usque adeo ut etiam illud quod ait, sine opere liberi arbitrij nullum hominis esse posse peccatum, verum esse fateamur. Non enim & hoc esset peccatum, quod originaliter trahebatur, sine opere liberi arbitrij, quo primus homo peccavit.* (Lib. 6. cont. Iul. c. 10.) (C) Et libro quarto: *Hoc malum non ab illa prima institutione naturæ, sed à primi hominis mala voluntate sumpsit exordium.* (Cap. 9.) Et libro tertio cum dixisset Iulianus delictum sine voluntate esse non posse: *Hoc*, inquit, *rectè dicitur propter proprium cuiusque peccatum, non propter primi peccati originalem contagium. Quod tamen & ipsum a mala voluntate primorum hominum sumpsit exordium. Sicut voluntas mala ipsa est origo peccati, id est, a voluntate mala peccatum exortum est, & peccati origo voluntas mala est: ita, nisi voluntas mala, non est cuiusquam ulla origo peccati.* (Lib. 3. c. 5.) Et in opere adversus Iulianum imperfecto: *Potest autem & hoc rectè dici de eodem genere esse, (scilicet propriæ voluntatis,) si ad originem referatur: quia & ipsum ex primi hominis voluntate manavit.* (Lib. 1. contr. Iul. op. imp. f. 316.) Et alibi: *Sed nec ista delicta nisi ex voluntate exstiterunt unde originem traxerunt.* (Ibid. f. 128.) Et libro primo Retractationum, ubi dixerat: *Nusquam nisi in voluntate esse peccatum*; statim adjicit: *Quasi vero peccatum, quod eos (parvulos) ex Adam dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri usque esse potuerit, nisi in voluntate, qua voluntate commissum est, quando divini præcepti est facta transgressio.* (Lib. 1. Retract. c. 15.)

Porro eadem ratione qua peccatum istud voluntarium fuit, etiam liberum fuit, & caveri potuit: Vnde cùm Iulianus Augustino exprobraret, quòd nunquam legislator usque ad hanc veniret amentiam, ut præciperet cuiquam: noli ita, vel ita nasci: quod autem admoneri non potest, ut caveatur, imputari non potest, ut puniatur: respondet Augustinus: *Non præcipitur homini quo modo nascatur; sed præceptum est quo modo ille viveret, præceptumque violavit, à quo parente peccatum originale deducitur.* (Lib. 2. op. imp. f. 204.) Et cùm alibi præcepti observationem parvulis impossibilem Iulianus esse dixisset: *An vero*, inquit, *nec sic tandem respicis, illud primitus in paradiso datum possibile ac facile fuisse præceptum; quo contempto atque violato, omnes ex uno homine tanquam in massa originis communiter illud havere peccatum?* (Lib. 3. cont. Iul. c. 18.) Et iterum libro primo Retractationum, cùm dixisset in libro de duabus animabus: *Peccati reum tenere quempiam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est*: objicit sibi de peccato parvulorum: *Cur ergo parvuli tenentur rei?* *respondetur*, inquit, *quia ex eius origine tenentur, qui non fecit quod facere potuit, divinum scilicet servare mandatum.* (Lib. 1 Retract. c. 15.) Nec dissimili ratione etiam scientiam parvulis tribuit, sine qua peccatum esse non potest. Cùm enim objecisset Iulianus, Augustinum parvulis ascribere scientiam sine conscientia; respondet ei: *In quibus (parvulis) nec scientia est, nec conscientia; sed scivit ille, quid fecerit, in quo omnes peccaverunt, & singuli malum inde traxerunt.* (Lib. 4. c. 1. cont. Iul.)

Causa verò, cur illud peccatum semper Augustinus ad voluntatem aliquam referat, illa est, ut istâ ratione refellantur Manichæi. Nam illi nimis adversus Deum insani perversam illam animi & naturæ nostræ constitutionem ex prima hominis conditione manasse perhibebant; quasi aliqua natura mala bonæ naturæ permixta hominem distortum faceret, & ad omnia mala desideranda, ad quæ naturæ instinctu proni sumus, & facienda côpelleret. Vnde retundens Pelagianos: *Quid eis*, inquit, *prodest quod dicunt, omne peccatum non de natura, sed de voluntate descendere, & Manichæis malam naturam dicentibus causam esse peccati, huius sententiæ veritate resistere: quando nolentes admittere originale peccatum,* (Lib. 4. ad Bonif. c. 4)

Digitized by Google

peccatum, cùm & ipsum sine dubio de primi hominis A *voluntate descendat, faciunt reos parvulos de corpore exire?* Et alibi dicente Iuliano parvulos nec malos esse, quia esse quisquam nisi quod natus est non potest, nec ab eo justum est aliquid
Lib. 3. cont. Iul. c. 12. ampliùs flagitare, quàm potest: *Solemus*, inquit, *& nos adversus Manichaeos ista dicere, qui non vitiatam bonam dicunt esse naturam, sed sine initio & immutabiliter malam, quam secundum suas fabulas opinantur malam. Natura verò humana secundum Catholicam fidem bona instituta, sed vitiata peccato, meritoque damnata est.* Et in libris Retra-
Lib. 1. Retract. c. 15. ctationum cùm dixisset: *Illæ animæ quidquid faciunt, si naturâ, non voluntate faciunt, id est, si libero & ad faciendum & non faciendum motu animi carent, si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus*; tandem propter parvulos & propter peccatum eorum à Manichæorum amentia vindicandum subjicit: *Propterea non perturbat de parvulis quæstio, quia ex illius origine rei tenentur, qui voluntate peccavit, quando libero & ad faciendū, & ad non faciendum motu animi non carebat, eique ab opere malo abstinendi summa potestas erat. Quod Manichæi de tenebrarū gente non dicunt, quam fabulosissimè inducunt, eamq; naturam semper malam, nunquã bonam fuisse cōtendunt.* Hæc ergò vera causa est, cur & Augustinus ad aliquam voluntatem semper fugit, & omnes Catholici fugere debent, ut peccatum originale peccati rationem habeat; ne alioquin in Deum ipsum tanquam auctorem tanta naturæ perversitas cadat: quod Manichæi per illam naturæ malæ fabulam, quæ hominis esset conditrix naturalis, evitare voluerunt. Nam si mente fingeremus, Deum naturam humanam eo planè modo, quo in parvulis nascitur, condidisse, jam non esset
Lib. 3. de lib. arb. c. 13. neque peccatrix, neque vitiosa: quia *naturæ in tantum vitiosæ sunt, in quantum ab ejus, à quo factæ sunt, arte discedunt*; ut optimè dicit, & C latissimè probat Augustinus. Si autem ita natura humana manet, sicut à Deo facta est, nullo modo ab ejus arte discedit; & per hoc neque peccatrix, neque vitiosa, neque mala ullo pacto esse potest. Ex quo consequenter fit, ut vitium, multoque magis peccatum in eam non possit irrepere, nisi aliquâ vitiosâ voluntate vitietur, cujus vitium simul cum

A ipsa natura in posteros transmittatur. Nam illa ratio voluntarij, quo peccatum in se ipso ita voluntarium est, *ut ab eo sit liberum abstinere*, sicut illud Augustinus definivit & Iulianus etjam in peccato originis necessarium esse contendit, ut Augustinus tradit, in illis solis peccatis est necessaria, quæ purè peccata sunt: non in illis, sive actualibus, sive originalibus, quæ ita sunt peccata, ut simul pœnæ sunt peccatorum. Pœna enim hoc ipso quo pœna est, rationem voluntarij excludit, & perimit. Itaque Iuliano definitionem Augustini approbante, quâ peccatum esse dixerat, unde liberum est abstinere: *Hic*, inquit Augustinus, Lib. 1. operis imperf. §. 37.
peccatum definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam pœna peccati. De hoc quippe agendum fuit, quando mali origo quærebatur; quale commissum est à primo homine ante omnes homines malum. Et uberiùs idem explicans paulò pòst:
B *Scias aliud esse peccatum, aliud pœnam peccati, aliud utrumque, id est, ita peccatum, ut ipsum sit etiam pœna peccati. Intellige quid horum trium pertineat ad istam definitionem, ubi voluntas est agendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere.* Et ad Pol. 40. hoc tertium genus docet intrà etjam peccatum originale esse referendum: *Origo tamen*, Pol. 41.
inquit, *etiam hujus peccati descendit à voluntate peccantis.* Quam doctrinam & in libris Retracta- Lib. 1. Retract. c. 13. 15. & 16.
tionum repetit, & tanquam ad naturam istius peccati intelligendam valdè necessariam esse tradit. Hoc autem omnibus in hac re negotium facessit, quòd audito peccati nomine, confestim actus aliquis, & ille in utramque partem liber occurrit. Sed istam potiùs imaginationem quàm rationem vera ratio peccati, quod simul peccati pœna est, falsam esse convincit: quemadmodum ex Augustino inferiùs non solùm de originali sed etjam de alijs nonnullis peccatis latiùs tradituri sumus. Hic satis est, ut sciamus, peccatum istud ita peccatum esse, ut non ex prima humanæ naturæ conditione, quæ omnem voluntarij, ac proinde peccati rationem funditus tolleret; sed ex libera ejus voluntate descenderit, qui naturam humanam rectè conditam, Deoque charitate adhærentem in ipsa prima, ex qua per propagationem fluere debebat, radice vitiavit.

CAPVT QVINTVM.

Proponitur difficultas de principio traducente peccatum primi hominis in posteros ejus.

QVAMOBREM videndum superest, quo pacto ista naturæ vitiatio, per quam anima injusta, mortua, & à Deo aversa, & peccatrix effecta fuit, ad posteros propagari possit. Nam plerique Recentiores, cùm toties ab Augustino inculcari audiunt, peccatum originale esse primi parentis voluntate voluntarium, utpote in quo omnes peccaverunt, occasionem inde

A sumpserunt excogitandi nescio cujus *pacti*, quo Deus omnes posterorum voluntates in primi Vasquez de pecc. orig. & alij.
parentis voluntate collocaverit; ita videlicet, ut quemadmodum voluntas ejus esset futura voluntas omnium in custodienda ac transfundenda justitia, ita quoque prævaricatio ejus omniū esse censeretur. Quapropter nihil aliud isti ad peccati transfusionem postulant, nisi ut Bellarm. lib. 4. de statu pecc. c. 12.
natura humana ex Adam verâ generatione descen-

descenderit. Nam hoc ipso quo homo ex primo homine viâ generationis effluit, reum putant: cùm ei transgressio hoc ipso fiat voluntaria. Nam sive aliqua corruptio concupiscentiæ seu libidinis in naturam humanam per peccatũ Adę inducta fuerit sive non fuerit, hoc ipsi nihil omninò ad peccati transfusionem interesse arbitrãtur. Quod enim August. subinde dicit, idcircò peccatum in prolem propagari, quia per vetustatem carnis vel libidinem generatur, hoc ita ab eo intellectum esse volunt, ut vel significaverit *propagationem ex natura per peccatum corrupta*, esse causam transfusionis, *cujus argumentum sit libido*; cùm viâ generationis filium Adami esse sufficiat: vel certè secundùm alios, ut per carnis vetustatem non intellexerit *libidinis ardorem*; *sed obligationem carendi justitia originali*. Vnde si quis Augustini sententiam acciperet de traductione peccati per libidinem, ut verba sonant, *non ferendam videri* dicunt. Idcirco verò præcipuè in hanc opinionem lapsi sunt, ut difficultates illas, quas Augustinus ex nova singularum animarum creatione metuebat, & quibus pressus pœnè succubuit, illa pacti istius facilitate, vel solius naturæ transfusione, vel utraque simul junctâ expeditiùs dissiparent.

Bellarm. sup. — *Vasquez Disp. 133. c. 3. n. 6.*

Sed pace eorum dixerim, neque difficultatem ipsi solvunt, quæ usque ad mortem torsit Augustinum, ut postea videbitur, neque quicquam ab ejus mente alienius, & in ejus doctrina absurdius, & principijs ejus repugnantius excogitare potuerunt. Vsque adeò, ut si verum sit, quod ipsi juxta ea quæ recensuimus docent, universam doctrinam ejus de peccato originali necesse sit corruere. Quâ de re paulò latiùs tractandum est, & propagationis modus, quem Augustinus ab initio conversionis usque in finem vitæ tanquam sibi exploratissimum & certissimum docuit, & ipsi mirâ interpretãdi libertate pervertunt, omnium oculis sincerè, & citra fucum & præstigias objicitur.

CAPVT SEXTVM.

Carnalis concupiscentia, causa traductionis peccati originalis. Ostenditur hoc reverà sensisse Augustinum contra, quam Recentiores putant. Primò ex prima radice traductionis, magnitudine scilicet peccati totam naturam vitiantis.

DVo igitur nobis præstanda esse video: primum ut ostendamus Augustinum istam sententiam reverà tenuisse, quam ipsi *non ferendam* videri dicunt, & potiùs Bedę quam Augustino imputant: hoc est, peccatum originale per libidinem seu concupiscentiam, non tanquam argumentum corruptionis, sed tanquam veram causam transfusionis, atque ita ex ipsa natura rei propagari: ex quo consequenter positivum illud pactum cum homine primo evanescet. Alterum, ut quo modo hoc fieri queat, ex Augustini mente declaremus.

Ita Vasq. loco citato.

Quod igitur ad illud primum attinet, tot tantaque rei istius in Augustini scriptis argumenta sunt, ut supra modum admirer, qui fieri possit, ut quis Augustini libros legerit, nec istud animadverterit: nisi fortè, quòd ita ferè naturâ comparatum sit, ut animus opinione quadam præoccupatus, hoc magnum illum auctorem, quem legit, sentire putet vel etjam velit, quod ipse jam antè verum esse judicavit; ne alioquin se tanti Doctoris testimonio damnatum esse fateatur. Ex quo fit, ut quicquid eò alludat, obtorto collo in suæ opinionis suffragium rapiat, quicquid abludat, vix ea qua decet attentione & patientia ponderet, excutiat, cum alijs conferat: sed velut obscuriùs dictum prætereat. Itaque quia minùs recto voto legit veritatem quam quærere videtur sæpè non invenit, & fit sollicitudo laboris, dux erroris, dum loca ex Augustino quærit, quibus non se corrigat, sed anticipata sua sensa confirmet.

Quapropter explorata diligenter doctrina sancti Augustini, sententiam ejus indubitatam esse comperio, quod peccatum originale non aliter ex homine primo ad posteros propagatum sit, nec verò aliter propagari ullo possit modo, nisi per libidinem seu carnis concupiscentiam. Quod ut quemadmodum certissimum est, ita etjam cuilibet suarum opinionum studijs non perturbato evidentissimum faciam, in aliquot classes ejus rei argumenta distribuam.

Primùm igitur hoc inde patet, quia sæpissimè, ut rationem propagationis peccati illius afferat, dicit, magnitudine primi peccati naturam tantopere per concupiscentiam esse corruptam, ut vitio quodammodo in naturam verso, simul cum natura propagaretur & vitium: *Ex quo Adam ex olea talis, in qua nec semen erat hujusmodi, unde amaritudo nasceretur oleastri, in oleastrum peccando conversus est, quia tam magnum peccatum fuit, ubi magna in deterius fieret mutatio naturæ, totum genus humanum fecit oleastrum: ita (ut quemadmodum nunc in ipsis videmus arboribus) siquid inde in oleam gratia divina convertat, ibi vitium primæ nativitatis, quod erat originale peccatum, de carnali concupiscentia traductũ & attractum*

Lib. 2. de nup. c. 32.

remanet.

venitentur, tegatur, non imputetur: inde tamen olea- A *ſter naſcatur* &c. Et in libro ſecundo: (Cap. penult.) *Vulnus, quod peccatum vocatur, ipſam vitam vulnerat qua rectè vivebatur. Hoc autem tunc magis atque altiùs diabolus inflixit, quàm ſunt iſta hominibus nota peccata. Unde illo magno primi hominis peccato natura ibi noſtra in deterius commutata, non ſolùm facta eſt peccatrix, ſed etiam genuit peccatores.* Et paulò pòſt: *Hoc autem peccatum, quod ipſum hominem in paradiſo mutavit in peius, quia multo eſt grandius, quàm indicare non poſſumus, ab omni naſcente trahitur.* Hanc autem vitiationem naturæ ſtatim adjicit eſſe (Ibid.) *concupiſcentiam; per quam quæ proles ſeminatur, velut ex illa oliva quidam noſtri generis oleaſter, ſic inde reatum naſcendo trahit, ut niſi renaſcendo liberari ab illa peſte non poſſit.* Et alibi de concupiſcentia illa diſputans: (Lib. 1. de nupt. c. 1.) *Propter damnabile vitium, quo vitiata eſt, natura humana damnatur.* Et inferiùs eandem doctrinam proſequens: *Hic eſt fructus eius ex antiqua immunditia* B *ſtirpe, quam plantavit in homine* (diabolus) Et in libris de Civitate Dei: (Lib. 13. de Civit. Dei cap. 3.) *Non enim aliud ex eis, quàm quod ipſi fuerant, naſceretur: pro magnitudine quippe culpæ illius naturam damnatio mutavit in peius, ut quod pœnaliter præceſſit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter ſequeretur in naſcentibus cæteris.* Et inferiùs declarat hoc ſe de morte dixiſſe & concupiſcentia, quâ fit, ut morti peccatoque proles obſtricta naſcatur. (Ibid.) *Hactenus in eo natura humana vitiata atque mutata eſt, ut repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiſcendi, & obſtringeretur neceſſitate moriendi: atque ita quod vitio pœnaque factum eſt, id eſt, obnoxios peccato mortique generaret.* Et inferiùs: (Cap. 15.) *Iam natura erat ſeminalis ex qua propagaremur: quâ ſcilicet propter peccatum vitiatâ, & vinculo mortis obſtrictâ iuſtèque damnatâ, non alterius conditionis homo ex homine naſceretur. Ac per hoc à liberi arbitrij malo uſu ſeries huius calamitatis exorta eſt, quæ humanum genus origine depravatâ velut radice corruptâ, uſque ad ſecundæ mortis exitium miſeriarum connexione perduceret.* (Lib. 14. de Civit. c. 20.) Et in libro 14. *Quod in ea parte maximè oportuit apparere, quâ generatur ipſa natura, quæ illo primo & magno in deterius eſt mutata peccato: à cuius nexu, nullus eruitur niſi &c. in ſingulis expetitur.* Et Iuliano objicienti fœcunditatem, unde naſcuntur parvuli, ante libidinem fuiſſe inſtitutam, Reſpondet Auguſtinus: (Lib. 9 cont. Iul. c. 26.) *Non attendis peccato illo magno univerſam in deterius mutatam fuiſſe naturam, unde fuerat propago ducenda. Sicut* enim *ex peccato*, ut ſubjicit, *ita ex maledicto* (in Evam dato) *in peius tota eſt mutata natura.* Et in libris operis imperfecti adverſus Iulianum: (Lib. 2. oper. imperf. fol. 372.) *Sed quia in illo, qui hoc egit,* (Adamo) *quando id egit, omnes eramus, tantumque fuit illud delictum, ut eo natura univerſa vitiaretur humana, quod ſatis indicat etiam ipſa generis humani tam manifeſta miſeria, hoc delictum alienum, obnoxiâ ſucceſſione fit noſtrum.* Ex his aliiſque pluribus locis, quæ proferre poſſem, ſi D res poſtularet, manifeſtiſſimè conſtat, Auguſtino non eſſe ſatis, ut peccatum primi hominis propagari poſſit, quod ab illo humani generis capite peccatum ſit, & amiſſa gratia; ſed quod ita peccatum ſit, ut per peccati illius A magnitudinem univerſa natura vitiaretur humana per concupiſcentialem illam legem, quam in membris accepit. Per hoc enim fit, ut illa lege, ſeu illo naturæ vitio propagato, etjam ſimul peccatum originale propagetur. Quod alibi comparatione podagræ illuſtrat, (Ibid. f. 389.) quæ velut vitium parentis intemperantiâ contracta, cum ipſa natura ſubinde propagatur: *Si quis intemperantiâ ſibi podagram faciat, eamque* (Lib. 2. oper. imperf. fol. 389.) *tranſmittat in filios, quod ſæpè contingit, nonne rectè dicitur in eos illud vitium de parente tranſiiſſe? Ipſos quoque hoc in parente feciſſe? quoniam quando ipſe fecit in illo fuerunt, ac ſic ipſi atque ille adhuc unus fuerunt. Fecerunt ergo non actione hominum, ſed ratione iam ſeminũ. Quod ergò aliquoties invenitur in corporis morbis, hoc in illo illius primi genitoris antiquo magnoque peccato, quo natura humana univerſa vitiata eſt, factum eſſe noverat* &c. Quo ſanè loco evidenter ſimul explicat, & magnitudinem peccati primi, cauſam eſſe corruptionis naturæ, & B corruptionem tranſfuſionis; & ita omnia nullo ex pacto, ſed ex ipſa rerum natura contingere, quòd & filij in parente peccaſſe, & illi cum ipſo unus fuiſſe dicantur. Nimirum, quia ſtirps ſive radix ipſa vitiata eſt, ex qua fuerat propago ducenda: quâ ſemel vitiatâ, rerum natura poſtulat, aut patitur, ut hujuſmodi radicis vitium in fructibus inde naſcentibus oſtendatur.

Hoc eſt igitur, quod etjam toties dicit, idcirco peccatum illud primi hominis transfundi in poſteros, quia radix, ut etjam ſuprà audivimus, ipſe ſcilicet primus homo, eſt vitiata; non illo vitio quod peccatum dicimus: hoc enim ſanctificatione ſæpè tollitur atque ante generationem fortaſſis ab Adamo ſublatum fuit: ſed illo, quod primi hominis peccati pœna fuit profundiſſimè impreſſa naturæ, C quam velut umbra corpus etjam in propagatione conſequitur: *Univerſa maſſa tanquam in* (Lib. 14. de Civit. c. 26.) *vitiata radice damnata eſt.* Et alibi: (Serm. 47. de divers. c. 9.) *Totum mundum malum fecit, qui primo peccavit. Omnis maſſa in radice vitiata eſt.* Et rurſum: (Serm. 14. de verb. Apoſt.) *Quia ſecundùm propaginem carnis in illo eramus omnes, antequam nati eſſemus, tanquam in parente, tanquam in radice ibi eramus: ſic venenata eſt iſta arbor; ubi eramus.* Et paulò antè explicans quo pacto illa radix vitiata fuerit: *A Deo*, inquit, *bona eſt inſtituta natura, ſed per malam voluntatem à ſerpente vitiata eſt: ideo quod fuit in Adam culpa non natura, nobis propagatis factum eſt iam naturæ.* Quod alibi etjam comparatione fontis pulchrè declarat: (Serm. 36. de verb. Dom. cap. 4.) *In ramo adhuc nihil commiſerunt: ſed in radice perierunt* &c. (parvuli) *nihil mali habent niſi quod de fonte traxerunt.* Qua de cauſa genus humanum originaliter & radicaliter damnatum vocat; (In Enchir. cap. 48.) *Illud tamen unum peccatum, quod tam magnum in loco & habitu tantæ felicitatis admiſſum eſt, ut in uno homine originaliter, atque (ut ita dixerim)* D *radicaliter totum genus humanum damnaretur, non ſolvitur ac diluitur, niſi per unum mediatorem* &c. Hæc autem omnia nihil aliud in Auguſtino ſpirant & volunt, quàm ita vitium originale in poſteros eſſe propagatum, quemadmodum, ſi fons vel radix arboris vitietur, neceſſe eſt omnes

Digitized by Google

omnes aquas inde promanantes, & omnes fructus inde nascentes primævam illam originis redolere corruptionem; nisi vitium ab ipso fonte primitus, & à radice tollatur.

Quæ vitiorum ex fonte, ex radice, ex origine propagatio, quia valde naturalis, & communi cursu naturarum consentanea est, hinc est quod Augustinus sæpè dicat, nihil mirandum esse quod ita fiat peccati propagatio; cùm potiùs mirum foret, si contra accidere cerneremus: *Nec mirum autem, nec iniustum est, quod radix profert damnata damnatos.* Et in eodem libro alio in loco: *Si ergo hac est conditio in corpore mortis huius* (quod concupiscentia non extinguitur) *procul dubio satis evidenter apparet, unde trahant parvuli obligationem peccati, cùm carnaliter nascuntur* &c. *Non enim hanc trahunt ex opere, quo humanam Deus naturam fecit; sed ex vulnere, quod natura humanæ hostis inflixit* &c. *unde genus humanum in hac qui viam Dei ambulant, claudicaret.* Hoc est, trahunt eam ex concupiscentia, quâ tanquam vulnere, etiam dum benè vivimus, claudicamus. De qua propagationis evidentia, & quod nulla admiratione digna sit, plura inferiùs dicturi sumus. Hæc interim sola, quæ capite isto protulimus apertè probant, propter illam naturæ vitiationem, ei stabiliter inhærentem, ex Augustini mente peccatum originale propagari: quod quemadmodum affirmativis locutionibus toties pronunciantem audivimus, ita negativis, sine naturæ corruptione, quam voluntas fecit, non posse peccatum originale propagari non minùs perspicuè dicit, cùm Iuliano dicit: *Originale peccatum, quod nos dicimus, vos negatis, nullum esset utique, nisi natura ex primi hominis voluntate vitiata.*

Lib. 3. cont. Iul. c. 12. Cap. 26. Lib. 3. cont. Iul. c. 24.

CAPVT SEPTIMVM.

Ostenditur secundò ex locis, quæ speciatim concupiscentiam velut propinquam causam propagationis exprimunt.

SED non contentus Augustinus ipsam primam originem propagationis originalis peccati designasse, quòd videlicet natura in sua radice ita profundè vitiata est, ut servato naturali ordine non possit sine vitio tenacissimè sibi cohærente propagari, sæpè clarissimis verbis ipsum tangit vitium, nempe concupiscentiam carnis, cujus infectione & contagio peccatum in prolem generando traijcitur. Quid enim illis verbis evidentius? *Occultâ etiam tabe carnalis concupiscentiæ sua tabificavit in se omnes de sua stirpe venientes.* Quid illis clariùs? *Illud, quod remissum, & tectum est, & non imputatur,* (id est, concupiscentia) *habet vim quandam occultam, unde seminetur amarus oleaster, nisi & illic eadem Dei agriculturâ remittatur, tegatur, non imputetur.* Quid illis illustriùs, ac tergiversationi minùs obnoxium? *Hac, inquam, concupiscentia, quæ solo Sacramento regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione traijcit in posteros.* Et paulò inferiùs: *Hoc generi humano inflictum vulnus à diabolo, quicquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo, tanquam de suo frutice fructum iure decerpat.* Et mox: *Hic est fructus eius ex antiqua immunditiæ stirpe, quam plantavit in homine.* Nempe quià immundissimam illam concupiscentiam velut stirpem immunditiæ, quæ generando traijcitur, in homine primo, peccatum illud magnum ei persuadendo, plantavit.

Lib. 1 de pecc. merit. c. 9. Lib. 1. de nupt. & concup. c. 33. Ibid. c. 23. Ibid. Ibid.

Hinc est, quòd subinde concupiscentiam illam Apostolica phrasi *legem peccati* vocat, quia instar legis quodammodo peccatum jubet, ne quis ex ea propagari peccatum originale miretur. *Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet.* Et in libro secundo ejusdem operis: *De hac lege peccati nascitur caro peccati, expianda per illius Sacramentum, qui venit in similitudine carnis peccati* &c. *sic enim ab eo transitum fecit in posteros ista lex initium mortis, quemadmodum lab.r* &c. Et in libro secundo adversus Iulianum: *Attende paulisper, quomodo ex hac lege peccati omnem generari hominem, & ideo trahere originale peccatum, sanctus eloquatur Ambrosius.* Et ne quis hujusmodi locutiones ita intelligeret, quasi concupiscentia solum velut argumentum naturæ vitiatæ adesse putaretur, sæpè causalitatem concupiscentiæ ad propagandum originale vitium expressit; aliquando quidem illis utendo causandi particulis, quæ non possunt in alium sensum accipi, *unde, inde, per, ex, propter, quia,* & similibus: *Ecce unde illa confusio, ecce unde contextio & succinctio foliorum, ecce unde in posteris originale peccatum.* Et in libris operis imperfecti adversus eundem Iulianum: *Ecce de qua trahitur originale peccatum* (scilicet de pudenda libidine) *ecce per quam nasci noluit, qui venit non sua inferre, sed nostrum auferre peccatum.* Et iterum: *Eo malo benè utuntur intentione generandi; quamvis trahant inde, qui generantur, originale peccatum.* Et versus finem libri: *De hac concupiscentia suscepta tua, tibi quidem pulchra nimis, sed fœda omnibus sanctis, generatione trahitur originalis peccati vinculum, sola regeneratione solvendum.* Et in libro quinto prioris operis: *Quia lex peccati si propterea reum parentem non tenet, quia regeneratus est, quid mirum si propterea reum tenet nascentem, quia inde generatus est?* Cujusmodi locutiones sexcenties ab Augustino repetuntur. Aliquando verò disertissimis verbis vitium ex vitio, sicut naturam ex natura propagari asserit. Quid enim sibi vult aliud id, quod in libro de peccato originali dicit?

Lib. 1 de pecc. merit. c. 16. Lib. 2. c. 23 Lib. 2. c. 6. Lib. 2. cont. Iul. c. 6. Lib. 2. oper. imperf. cont. Iul. f. 250. Ibid. f. 252 Ibid. f. 434 Lib. 5. c. 16

Lib. de pecc. orig. c. 37. dicit? *Hinc est* (ex pudenda concupiscentia carnali) *quod infantes etiam qui peccare non possunt, non tamen sine peccati contagione nascuntur, non ex hoc quod licet, sed ex eo quod dedecet. Nam ex hoc quod licet natura nascitur; ex illo quod dedecet vitium.* Quid sibi vult aliud quando disputat *Lib. 1. c. 8. cont. Iul.* cum Iuliano: *Cur non intelligis bonitati non tribui nuptiarum, quòd malum nascentes trahunt de vitio naturæ?* Quid sibi vult aliud quod adversus eundem alibi dicit? *Lib. 2. c. 8.* *Idem Doctor* (Hilarius) *non dubitat dicere, naturam nostram utique istam, quæ de morbo morbum trahit, ad peccandum ferri.* Et alibi: *Malum de malo nascendo trahitur, quod renascendo purgatur.* *Lib. 4. c. 8.* Quid sibi vult aliud quod alio in loco apertissimè dicit: *De concubitu prolis nascitur trahens originale peccatum, vitio propagante vitiū, Deo creante naturam.* *Lib. 2. oper. imperf. cont. Iul. f. 167.* Non indigent, ut mihi videtur, ista loca expositione, sed attentione: tam enim perspicua sunt, & autoris mentem ita planam faciunt, ut si quid eis explicationis loco addideris, eam potiùs obscurare, quàm illustrare videaris.

CAPUT OCTAVUM.

Declaratur tertiò ex modo, quo Augustinus tradit peccatum ex parentibus justis propagari in prolem.

Quod si cui tamen ista nondum satis fuerint, ut intelligat, nihil aliud sensisse August. quam id quod ista ejus perspicua verba sonant, aliis argumentis ex illo sumptis res ista liquidissimè constare potest. Nam in primis, cùm Pelagiani identidem illam objectionem ad interimendum originale peccatum iterarent, & velut acutissimum telum in ejus defensorem Augustinum intorquerent, *quomodo peccatum transit in filios fidelium, quod in parentibus non dubitamus per baptismum esse dimissum?* *Epist. 105. Lib. 2. de pecc. merit. c. 25. & lib. 3. c. 3. & alibi.* Nunquam Augustinus ad pactum aliquod cum primo homine initum recurrit, sicut nunc Recentiores omni alio præsidio destituti solent facere: multo minùs ad illam eorum responsionem, qua dicunt, ad peccati primi reatum contrahendum satis esse, ut aliquis Adæ filius vera generatione nascatur, qualescunque tandem parentes fuerint: sed semper eò tanquam ad firmissimum illius Catholicæ veritatis firmamentum fugit, quòd quamvis in parentibus expiatum sit baptismi regeneratione peccatum, concupiscentiæ tamen infirmitas post baptismum in eorum membris non extinguitur: per cujus inobedientiam cùm filij generentur, necesse est, ut ex ea peccatum contrahant. Quid enim concupiscentia, quæ post baptismum remanet, ad istam difficultatem expediendam facit, si viâ generationis ex Adam profluxisse sufficiat. Nonne pactum eodem prorsus modo vim suam in eos exereret, quos comprehenderit? nonne perinde filius Adæ censeretur, etjamsi nullâ membrorum inobedientiâ, sed obedienti voluntatis pietate gigneretur? Cùm igitur illud, quod suprà dixi, sibi proposuisset Augustinus argumentum, ita respondet: *Epist. 105. in fine.* *Quasi verò in baptismo concupiscentia carnis infirmitas continuò sanetur, sicut continuò reatus eius aboletur: sed gratiâ renascendi, non conditione nascendi. Unde quisquis per hanc concupiscentiam etiam de renato nascitur, sine dubitatione obstrictus, nisi & ipse similiter renascatur.* Et in libro secundo de peccatorum meritis & remissione eandem objectionem ita retundit: *Lib. 2. de pecc. merit. c. 27.* *Quia renovati parentes non ex primitijs novitatis, sed ex reliquijs vetustatis carnaliter gignunt, & filij ex parentum reliquia vetustate toti vetusti* &c. Et generalem regulam ad hujusmodi difficultates dissipandas figens: *Ibid.* *Illud namque præcipuè, propter quæstiones quæ de hac re motæ sunt, vel moveri adhuc possunt, attendere ac meminisse debemus; tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remissionem baptismo fieri, hominis verò ipsius qualitatem non totam continuò mutari.* Cujus effectum paulò inferiùs exprimens: *Quamdiu ergo*, inquit, *manet lex concupiscentialis in membris, manente ipsâ reatus ejus solvitur* &c. *Ex ista autem manente concupiscentiæ* *Cap. 28.* *vetustate qui nascitur, renasci indiget, ut sanetur.* Ecce commendat nobis, velut rem maximè attendendam, & cujus præcipuè meminisse debemus, quòd qualitas hominis, hoc est, vetustas carnis, seu lex illa concupiscentiæ non continuò regeneratione sanetur: ut illius consideratione solvi possit argumentum, quo hæresis Pelagiana fidem peccati originalis impetebat. Et quid ad rem ista vetustatis, ista qualitatis, ista legis concupiscentialis in generatione præsentia, si ex Adam generando nasci satis est, dummodo pacto comprehensi simus? Nonne etsi Recentiores velut inevitabile telum adversus concupiscentiam intorquere solent, quòd quamvis omnis in generando libido divinâ potestate cessaret, non propterea transfusio peccati originalis intercideret?

Sed fortassis juvenis Augustinus ista docuit, crescente verò peritia sententiam suam in senectute mutavit. Videamus igitur, quid ætatis accessu, damnatâ jam hæresi Pelagianâ, ad Valerium Comitem scripsit: *Lib. 1. de nupt. c. 18.* *Propter hanc ergò* (concupiscentiam) *fit, ut etiam de justis & legitimis nuptijs filiorum Dei, non filij Dei, sed filij sæculi generentur: quia & ij qui generant, si iam regenerati sunt, non ex hoc generant quod filij Dei sunt, sed ex quo adhuc filij sæculi.* Et paulò inferiùs: *Cap. 19.* *Ex hac igitur concupiscentia carnis, quod nascitur, utique mundo non Deo nascitur.* Et mox

rei istius

rei istius difficultatem agnoscit, quod parens sine peccato generet peccatorem: *Vt enim*, inquit, *quod dimissum est in parente, trahatur in prolem, miris quidem modis fit, sed tamen fit*; cujus rei, quamvis mirabilis, visibile tamen exemplum ostendit, in oleis oleastros proferentibus, quia in illis remanet aliquid, unde oleastrorum amaritudo nascatur. De qua comparatione interius dicturi sumus. Nec verò jam senex cum Iuliano eandē difficultatē refricante dimicans, ullum in scriptis suis pacti cum Adamo initi vestigium reliquit, sed constanter semper eandem solutionem adhibendam esse judicavit: *Nec injustus est Deus*, inquit, *qui eum damnat lege justitiæ, qui peccati lege fit reus, etiamsi ex illa natus est, quæ parentem ejus propterea reum facere non potest, quia renatus est.* (*Lib. 2 cont. Iul. c. 4.*) Et nonnihil superius generatim de justis & injustis generantibus disserens: *Ex hac lege peccati repugnante legi mentis eandem legem prima nativitate nemo non traxit, quia nisi ex illa mulier nulla concepit: & ideo venerandus Hilarius, ex peccato esse omnem carnem non cunctatus est dicere &c. ergo & ex Deo, quia creat; & ex homine, quia generat; & ex peccato, quia vitiat.* (*Ibid.*) Ecce quàm accuratè singulis causis suum effectum ascribit, *Deo creationem*, sub qua ipse plerumque Dei concursum cum causis generantibus comprehendere solet; *parentibus generationem*; *peccato*, hoc est, Apostoli phrasi concupiscentiæ *vitiationem*. Pacti oblitus est; cùm & facillimum esset intellectu, & ad rem præcipuè pertineret (nimirum, quia necdum ex posterorum schola prosilierat) nudæ propagationis ex Adam, quam sufficere volunt, multo magis: nec enim vel ante vel post Augustinum multis sæculis illa doctrina, ne quidem inter Semi-Pelagianos peccatum originale confitentes lucem viderat.

Quid? quòd Augustinus non tantum in eo causam ponit, cur sanctificati parentes originale peccatum in filios transferant, quod eos per carnalem concupiscentiam generent, sed etjam subinde satis apertè doceat, si filij ex Adam sola spiritali voluntate gignerentur, nullum ex eis delictum esse tracturos. Deesset quippe causa, per quam ex parente in prolem trajici posset: *Proinde isti*, inquit, *quem forte invenerint infantem non ex illius unius hominis concupiscentia procreatum, ipsum dicant illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum.* (*Epist. 8*) Et in libro secundo de nuptijs & concupiscentia: *Proles verò eorum* (renatorum parentum) *quia non per spiritalem, sed per carnalem concupiscentiam seminatur, velut ex illa oliva quidam nostri generis oleaster, sic inde reatum nascendo trahit &c.* (*Lib. 2. de nupt. c. 34*) Clarè insinuans, si spiritali tantùm voluntate seminaretur, omni reatu nascendo carituram. Et in libro primo, cùm dixisset concupiscentiam renatorum habere instar seminis oleæ vim occultam, unde seminetur amarus oleaster, statim indicat à contrario, si hoc occultum tolleretur, non oleastrum, sed oleam esse procreandam: *Non erit autem omnino aliquid vel ipsius carnalis omnino vitiosum, cum eadem regeneratione, quæ nunc fit per sacrum lavacrum, cuncta mala hominis purgante atque sanante, eadem caro, per quam facta est anima carnalis, fiet etiam ipsa spiritalis.* (*Lib. 1 c. ...*)

CAPVT NONVM.

Demonstratur quartò ex causa, cur Christi conceptio sine peccato fuerit.

SED longè evidentius ex alia Augustini doctrina sequitur, concupiscentiam carnis esse per quam culpa transit, & sine illa transire non posse; quia constanter semper docet, propter illius solius præsentiam Christum Dominum ex commixtione maris & feminæ noluisse procreari, ne illâ inordinatis & inobedientibus suis motibus in concubitu æstuans, etjam in Christum Dominum, sicut in cæteros Adæ filios, originis culpam cum natura transfunderet. Nullum est pœnè opus adversus Pelagianam hæresim exaratum, in quo non istam doctrinam consignaverit. Nam libro primo de nuptijs: *Solus ibi* (in beata Virgine) *nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine carnis pudenda concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, non in carne peccati; sed in similitudine carnis peccati: ut hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati: quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati.* (*Lib. 1. de nupt. c. 12*) Nihil clarius, expressius, inculcatius dici potuit. Et in eodem libro inferiùs: *Ex hac concupiscentia carnis tanquam filia peccati, & quando sibi ad turpia consentitur, etiam peccatorum matre multorum, quæcunque nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia Virgo concepit: propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccato solus est natus.* (*Cap. 24.*) Et in libro secundo ejusdem operis: *Quam enim* (diabolus concupiscentiam) *in Domino non invenit, quia Dominus homo, non per ipsam ad homines venit.* (*Lib. 2. de nupt. c. 5*) Quod ipsum ibidem docet significasse Ambrosium quando dicit: *Qui autem expers delicti, expers est etiam hujusmodi conceptionis.* Et libro secundo adversus Iulianum: *Ex hac lege carnis repugnante legi mentis nihil Christi corpus attraxit; quia non ex illa Virgo concepit. Ex hac lege carnis repugnante legi mentis eandem legem* (id est, Augustini phrasi, peccatum originale) (*Lib. 2. c. 4. contra Iul.*)

 prima

[Lib. de pecc. orig. c. 37.] dicit? *Hinc est* (ex pudenda concupiscentia carnali) *quod infantes etiam qui peccare non possunt, non tamen sine peccati contagione nascuntur, non ex hoc quod licet, sed ex eo quod dedecet. Nam ex hoc quod licet natura nascitur; ex illo quod dedecet vitium.* Quid sibi vult aliud quando disputat [Lib. 1. c. 8. cont. Iul.] cum Iuliano: *Cur non intelligis bonitati non tribui nuptiarum, quod malum nascentes trahunt de vitio naturæ?* Quid sibi vult aliud quod adversus eundem alibi dicit? [Lib. 2. c. 8.] *Idem Doctor* (Hilarius) *non dubitat dicere, naturam nostram utique istam, quæ de morbo morbum trahit, ad peccandum ferri.* Et alibi: *Malum de malo nascendo trahitur, quod renascendo purgatur.* [Lib. 4. c. 8.] Quid sibi vult aliud quod alio in loco apertissimè dicit: *De concubitu proles nascitur trahens originale peccatum, vitio propagante vitiū, Deo creante naturam.* [Lib. 2. oper. imperf. cont. Iul. f. 261.] Non indigent, ut mihi videtur, ista loca expositione, sed attentione: tam enim perspicua sunt, & autoris mentem ita planam faciunt, ut si quid eis explicationis loco addideris, eam potiùs obscurare, quàm illustrare videaris.

CAPUT OCTAVUM.

Declaratur tertiò ex modo, quo Augustinus tradit peccatum ex parentibus justis propagari in prolem.

QUOD si cui tamen ista nondum satis fuerint, ut intelligat, nihil aliud sensisse August. quam id quod ista ejus perspicua verba sonant, aliis argumentis ex illo sumptis res ista liquidissimè constare potest. Nam in primis, cùm Pelagiani identidem illam objectionem ad interimendum originale peccatum iterarent, & velut acutissimum telum in ejus defensorem Augustinum intorquerent, [Epist. 105. Lib. 2. de pecc. merit. c. 25 & lib 3. c. 3. & alibi.] *quomodo peccatum transit in filios fidelium, quod in parentibus non dubitamus per baptismum esse dimissum?* Nunquam Augustinus ad pactum aliquod cum primo homine initum recurrit, sicut nunc Recentiores omni alio præsidio destituti solent facere: multo minùs ad illam eorum responsionem, qua dicunt, ad peccati primi reatum contrahendum satis esse, ut aliquis Adæ filius vera generatione nascatur, qualescunque tandem parentes fuerint: sed semper eo tanquam ad firmissimum illius Catholicæ veritatis firmamentum fugit, quòd quamvis in parentibus expiatum sit baptismi regeneratione peccatum, concupiscentiæ tamen infirmitas post baptismum in eorum membris non extinguitur: per cujus inobedientiam cùm filii generentur, necesse est, ut ex ea peccatum contrahant. Quid enim concupiscentia, quæ post baptismum remanet, ad istam difficultatem expediēdam facit, si viâ generationis ex Adam profluxisse sufficiat. Nonne pactum eodem prorsus modo vim suam in eos exereret, quos comprehenderit? nonne perinde filius Adæ censeretur, etjamsi nullâ membrorum inobedientiâ, sed obedienti voluntatis pietate gigneretur? Cùm igitur illud, quod suprà dixi, sibi proposuisset Augustinus argumentum, ita respondet: [Epist 105. in fine.] *Quasi verò in baptismo concupiscentiæ carnis infirmitas continuò sanetur, sicut continuò reatus ejus aboletur: sed gratiâ renascendi, non conditione nascendi. Unde quisquis per hanc concupiscentiam etiam de renato nascitur, sine dubitatione oberit nato, nisi & ipse similiter renascatur.* Et in libro secundo de peccatorum meritis & remissione eandem objectionem ita retundit: [Lib. 2. de pec. merit. c. 27.] *Quia renovati parentes non ex primitiis novitatis, sed ex reliquiis vetustatis carnaliter gignunt, & filii ex parentum reliquâ vetustate toti vetusti* &c. Et generalem regulam ad hujusmodi difficultates dissipandas figens: [Ibid.] *Illud namque præcipuè, propter quæstiones quæ de hac re motæ sunt, vel moveri adhuc possunt, attendere ac meminisse debemus; tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remissionem baptismo fieri, hominis verò ipsius qualitatem non totam continuò mutari.* Cujus effectum paulò inferiùs exprimens: *Quamdiu ergo,* inquit, *manet lex concupiscentialis in membris, manente ipsâ reatus ejus solvitur* &c. [Cap. 28.] *Ex istâ autem manente concupiscentiæ vetustate qui nascitur, renasci indiget, ut sanetur.* Ecce commendat nobis, velut rem maximè attendendam, & cujus præcipuè meminisse debemus, quòd qualitas hominis, hoc est, vetustas carnis, seu lex illa concupiscentiæ non continuò regeneratione sanetur: ut illius consideratione solvi possit argumentum, quo hæresis Pelagiana fidem peccati originalis impetebat. Et quid ad rem ista vetustatis, ista qualitatis, ista legis concupiscentialis in generatione præsentia, si ex Adam generando nasci satis est, dummodo pacto comprehensi simus? Nonne etsi Recentiores velut inevitabile telum adversus concupiscentiam intorquere solent, quòd quamvis omnis in generando libido divinâ potestate cessaret, non propterea transfusio peccati originalis intercideret?

Sed fortassis juvenis Augustinus ista docuit, crescente verò peritia sententiam suam in senectute mutavit. Videamus igitur, quid ætatis accessu, damnatâ jam hæresi Pelagianâ, ad Valerium Comitem scripsit: [Lib. 2. de pecc. c. ...] *Propter hanc ergò* (concupiscentiam) *fit, ut etiam de justis & legitimis nuptiis filiorum Dei, non filii Dei, sed filii sæculi generentur: quia & ii qui generant, si jam regenerati sunt, non ex hoc generant quod filii Dei sunt, sed ex quo adhuc filii sæculi.* Et paulò inferiùs: [Cap. 19.] *Ex hac igitur concupiscentia carnis, quod nascitur, utique mundo non Deo nascitur.* Et mox

rei istius difficultatem agnoscit, quod parens A sine peccato generet peccatorem: *Verum*, inquit, *quod dimissum est in parente, trahatur in prolem, miris quidem modis fit, sed tamen fit*; cujus rei, quamvis mirabilis, visibile tamen exemplum ostendit, in oleis oleastros proferentibus, quia in illis remanet aliquid, unde oleastrorum amaritudo nascatur. De qua comparatione interius dicturi sumus. Nec verò jam senex cum Iuliano eandē difficultatē retractante dimicans, ullum in scriptis suis pacti cum Adamo initi vestigium reliquit, sed constanter semper eandem solutionem adhibendam esse

Lib. 3 cont. Iul. c. 4. judicavit: *Nec injustus est Deus*, inquit, *qui eum damnat lege justitiæ, qui peccati lege fit reus, etiamsi ex illa natus est, qua parentem eius propterea reum facere non potest, quia renatus est.* Et nonnihil superius generatim de justis & injustis generan-

Ibid. tibus differens: *Ex hac lege peccati repugnante legi mentis eandem legem prima nativitate nemo non* B *traxit, quia nisi ex illa mulier nulla concepit: & ideo venerandus Hilarius, ex peccato esse omnem carnem non cunctatus est dicere &c. ergo & ex Deo, quia creat; & ex homine, quia generat; & ex peccato, quia vitiat.* Ecce quàm accuratè singulis causis suum effectum ascribit, *Deo creationem*, sub qua ipse plerumque Dei concursum cum causis generantibus comprehendere solet; *parentibus generationem*; *peccato*, hoc est, Apostoli phrasi concupiscentiæ *vitiationem*. Pacti oblitus est; cùm & facillimum esset intellectu, & ad rem præcipuè pertineret (nimirum, quia necdum ex posterorum schola prodierat) nudæ propagationis ex Adam, quam sufficere volunt, multo magis: nec enim vel ante vel post Augustinum multis sæculis illa doctrina, ne quidem inter Semi-Pelagianos peccatum originale confitentes lucem viderat.

Quid? quòd Augustinus non tantum in eo causam ponit, cur sanctificati parentes originale peccatum in filios transferant, quod eos per carnalem concupiscentiam generent, sed etiam subinde satis apertè docet, si filij ex Adam sola spiritali voluntate gignerentur, nullum ex eis delictum esse tracturos. Deesset quippe causa, per quam ex parente in prolem trajici posset: *Proinde iste*, inquit, *quem forte invenerunt infantem non ex illius unius hominis concupiscentia procreatum, ipsum dicant illi damnati non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum.* Et in libro secundo de nuptijs & concupiscentia: *Proles renatorum* (renatorum parentum) *quia non per spiritalem, sed per carnalem concupiscentiam seminatur, velut ex illa oliva quidam nostri generis oleaster, sic inde reatum nascendo trahit &c.* Clarè insinuans, si spiritali tantùm voluntate seminaretur, omni reatu nascendo carituram. Et in libro primo, cùm dixisset concupiscentiam renatorum habere instar seminis oleæ vim occultam, unde seminetur amarus oleaster, statim indicat à contrario, si hoc occultum tolleretur, non oleastrum, sed oleam esse procreandam: *Non erat autem omnino alia natura carnis omnis, et ... cum eadem regeneratione, qua nunc fit per sacrum lavacrum, cuncta mala hominis purgante atque sanante, eadem caro, per quam facta est anima carnalis, fiet etiam ipsa spiritalis.*

Margin notes, right column: I. pol. 8 · Lib. 2. de nupt. c. 34 · Lib. 1. c. 19.

CAPVT NONVM.

Demonstratur quartò ex causa, cur Christi conceptio sine peccato fuerit.

8 SED longè evidentius ex alia Augusti- A ni doctrina sequitur, concupiscentiam carnis esse per quam culpa transit, & sine illa transire non posse; quia constanter semper docet, propter illius solius præsentiam Christum Dominum ex commixtione maris & feminæ noluisse procreari, ne illâ inordinatis & inobedientibus suis motibus in concubitu æstuans, etiam in Christum Dominum, sicut in cæteros Adæ filios, originis culpam cum natura transfunderet. Nullum est pœnè opus adversus Pelagianam hæresim exaratum, in quo non istam doctrinam consignaverit. Nam libro primo de

Lib. 1. de nupt. c. 12. nuptijs: *Solus ibi* (in beata Virgine) *nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine carnis pudenda concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati: ut hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati: quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati.* Nihil clarius, expressius, inculcatius dici potuit. Et in eodem libro inferiùs: *Ex hac concupiscentia carnis tanquam filia peccati, & quando illi ad turpia consentitur, etiam peccatorum matre multorum, quæcunque nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia Virgo concepit: propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccato solus est natus.* Et in libro secundo ejusdem operis: *Qui eam* (diabolus concupiscentiam) *in Domino non invenit, quia Dominus homo, non per ipsam ad homines venit.* Quod ipsum ibidem docet significasse Ambrosium quando dicit: *Qui autem expers delicti, expers est etiam hujusmodi conceptionis.* Et libro secundo adversus Iulianum: *Ex hac lege carnis repugnante legi mentis nihil Christi corpus attraxit; quia non ex illa Virgo concepit. Ex hac lege carnis repugnante legi mentis eandem legem* (id est, Augustini phrasi, peccatum originale) *prima*

Margin notes, right column: Cap. 24. · Lib. 2. de nupt. c. 5. · Lib. 2. c. 4. contra Iul.

primâ nativitate nemo non traxit, quia niſi ex illa mulier nulla concepit. Et iterum libro quinto: *Hinc apparet* (quia ſola Chriſti caro non eſt caro peccati) *illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi noluit, feciſſe in genere humano propaginem mali: quia* MARIÆ *corpus quamvis inde venerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit.* Quæ verba quamvis ita perſpicua, expreſſa, diſerta ſint, ut nihil luculentius & minus ambiguum dici poſſit, tamen adhuc addit inferius: *Quod autem attinet ad peccati originalis in omnes homines tranſitum, quoniam per concupiſcentiam carnis tranſit, tranſire in eam carnem non potuit quam non per illam Virgo concepit.* Et rurſum: *Caro itaque Chriſti mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus invenit: contagium verò peccati originale non traxit, quia concumbentis concupiſcentiam non invenit.* Ecce perſpicuis verbis, & ſine ullis ambiguitatis ambagibus dicit: *Illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi noluit, feciſſe propaginem mali*; propterea ſine illa Chriſtum concipi voluiſſe: imo peccatum tranſire in eam carnem non potuiſſe, quia ſine concupiſcentia Virgo concepit. Quæ omnia prorſus falſa ſunt, ſi verum eſt, ut recentiores volunt, concupiſcentiam nihil ad peccati tranſitum facere; adeoque ſine illa poſſe tranſire, dummodo filius Adæ fuerit.

Lib. 5. cont. Iul. c. 15. — *Ibid.* — *Ibid.*

CAPVT DECIMVM.

Probatur quintò ex eo, quod iſtam Auguſtini mentem agnoverunt, & acerrimè oppugnarunt Pelagiani.

QVID? quòd ipſi Pelagiani nunquam dubitaverunt, quin Auguſtinus & Eccleſia, cujus doctrinâ premebantur, ita prorſus quemadmodum verba ſonant, & nos eam hîc probare nitimur, & eam ſuperiùs propoſuimus, intellexerunt? Hoc ſi probare potuerimus, & hoc ipſum ſemper Auguſtinus agnoverit, nulla arbitror tergiverſandi anſa remanebit.

Porrò hoc in ſcriptis Auguſtini & Iuliani ita manifeſtum eſt, ut integer hac de re liber teſtimonijs utriuſque plenus poſſet confici. Sed breviter, quantum ſatis eſt, rem attingam. Nam in primis vehementiſſimè Auguſtinum redarguit Iulianus, quòd aliquod in baptizatis malum remanere contenderet, unde filij peccato obnoxij gignerentur: & inde magna contra fidem Catholicam incommoda proficiſci querebatur. Teſtis eſt ipſe Auguſtinus, qui ab eo oppugnatus fuit. Nam verba Iuliani adverſarij ſui ita refert: *Diabolus enim creat*, dicitis, *ſi ex hoc vulnere creantur, quod diabolus naturæ, quæ primum condita eſt, infixit humanæ: & damnantur nuptiæ, ſi aliquid, unde damnabiles generantur, habere credantur: nec omnia peccata dimittuntur in baptiſmo, ſi aliquid in baptizatis conjugibus remanet malum, ex quo generentur mali*, id eſt, ſi remanet concupiſcentia, unde filij cum peccato generentur. Et rurſum alibi idem Iulianus dicit Auguſtino: *Contumax cum cadentibus inclinaris, ut per argumentorum hactenus inaudita portenta, dicas libidinem diabolicam eſſe, eamque in ſenſu coëuntium poſitam, ad voluptatem parentum, ad reatum pertinere naſcentium: tuam quidem amentiam & turpitudinem prodis &c.* Ex quibus Iuliani verbis manifeſtiſſimum eſt, Iulianum ita intellexiſſe doctrinam Auguſtini, ſicut eam hactenus propoſuimus: necdum de minùs intellecta mente ſuâ redarguit Auguſtinus; ſed potius eodem loco, totoque libro & opere oſtendit ſummo conatu, hoc eſſe veriſſimum.

Lib. 2. cont. Iul. cap. 1. — *Lib. 2. oper. imp. f. 238.*

Hinc ortus acerrimus ille inter utrumque conflictus, qui non potuit multorum librorum diſputationibus dirimi, utrum illa concupiſcentia per peccatum Adami fuiſſet exorta: Iuliano eam pervicaciſſimè Dei creationi tribuente, ut ita peccati originalis traductionem interimeret; Auguſtino è contrario omnibus ingenij nervis hoc negante. *Certè hanc concupiſcentiam* (inquit Iulianus) *ſine qua nulla fœcunditas eſt, malum naturaliter definiſti &c. Aſtrue eam, hoc ſi potes, ad opus diaboli pertinere, quod Deum vides conferre pro munere.* Et alibi: *Libido illa à Deo inſtituta, & corporibus ante peccatum docetur inſerta.* Et paulo pòſt: *Ac per hoc nihil ſibi vel de iucunditate eius, vel de verecundia poteſt diabolus vindicare.* Sic enim putabat Iulianus omnem peccati originalis machinam funditus intercidere.

Lib. 2. de nup. cap. 10. — *Lib. 2. oper. imp. cit. Iul. f. 269.*

Hinc nullo pacto vel hoc ſolum admittere volebat Iulianus, Concupiſcentiam illam in paradiſo fuiſſe vitiatam: ſed talem prorſus fuiſſe contendebat, qualis nunc eſt: ne ſi vel vitium in eam irrepſiſſe diceret, etiam inde in poſteros originale peccatum ſerpere potuiſſe fateretur: *Verum vos*, inquit Auguſtinus, *non pro religioſa ratione, ſed pro animoſa contentione, nec pro humano pudore, ſed pro veſtro furore, ne vel ipſa concupiſcentia carnis vitiata credatur, & ex ea trahi originale peccatum; talem prorſus, qualis nunc eſt, in paradiſo conabimini diſputando revocare.* Et alibi: *Verùm vos pro ſuſcepta veſtra* (concupiſcentia) *tam fideliter laboratis, ut vim patiamini, niſi eam qualis nunc eſt, etiam in paradiſo collocetis. Non ibi de peccato dicentes talem factam, ſed talem nullo peccante fuiſſe*

Lib. 1. ad Bonif. c. 17. — *Lib. 4. cont. Iul. c. 11.*

fuiſſe manſuram. Auguſtinus enim judicabat, ad peccati traductionem aſſerendam abundè Catholicis eſſe ſatis, ſi iſta concupiſcentia per quam traducitur ſaltem peccato vitiata crederetur: *Lib. 1. ad Bonif. c. 17.* *Hanc ſi placet vobis in paradiſo collocare; & per talem concupiſcentiam carnis, quæ nec præveniret, nec tardaret, nec excederet imperium voluntatis, vobis videtur in illa felicitate filios potuiſſe generare, non repugnamus. Ad hoc enim quod agimus ſufficit nobis: quia nunc talis in hominibus non eſt, qualem in illius felicitatis loco eſſe conceditis.*

Hinc ulterius obſtinatiſſimè contendebat Iulianus, celeberrimum illum Scripturæ locum: *Quia non habitat in carne mea bonum:* itemque iſtum: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* non de ipſo Apoſtolo Paulo, ſed de alio quopiam ſub lege, hoc eſt, Iudæo adhuc in peccatis poſito intelligendum eſſe, quem non innata carnis concupiſcentia, ſed tantùm mala vivendi conſuetudo fatigaret: ne ſi fateretur in Apoſtoli, hoc eſt, in hominis baptizati & juſti carne aliquid poſt baptiſmum remanſiſſe mali, jam per hoc ipſum etiam originale peccatum à parentibus in prolem trajici poſſe concederet, totaque dogmatis Pelagiani ſcena collaberetur. Locupletiſſimè docet hoc Auguſtinus, qui Pelagianos hoc vidiſſe, & velut præſentiſſimum interitum ſuum horruiſſe teſtatur. Cùm enim ex Ambroſio probaſſet, Apoſtolum de ſe dixiſſe: *Quis me liberabit de corpore mortis,* videlicet propter legem illam peccati membris inſitam; inſtando ſubjungit: *Lib. 2. cont. Iul. c. 3.* *En tota veſtra cauſa impulſa, proſtrata, contrita, & ſicut pulvis quem projicit ventus à facie terræ &c. Numquid enim Paulus Apoſtolus non erat baptizatus? aut aliquid ei vel originalium, vel propriorum, vel ignorantiæ, vel ſcientiæ remiſſum non fuerat peccatorum? Vnde ergo talia loquebatur, niſi id quod dixi in libro meo, cui te reſpondiſſe gloriaris, omnino verum eſt? Lex quippe iſta peccati, quæ in membris eſt corporis mortis huius, & remiſſa eſt regeneratione ſpirituali, & manet in carne mortali &c.* Nec verò ſe tantum, ſed & ipſos Pelagianos, ſi de ipſo Apoſtolo iſta dicta eſſe faterentur, ruinæ ſuæ conſcios fuiſſe, propter apertum illum aditum, quo peccatum à parente licet ſanctificato in prolem generatione tranſiret, pergit oſtendere Auguſtinus: *Ibid.* *Hoc eſt omnino, quod funditus ſubruit hæreſim veſtram. Quod uſque adeo videtis, & timetis, ut non aliter ex his Apoſtoli vocibus exire conemini, niſi quanta poteſtis contentione aſſeveretis, non illic ipſius Apoſtoli accipiendam eſſe perſonam, ſed adhuc ſub lege nondum ſub gratia poſiti cuiuſpiam Iudæi, contra quem ſua malæ converſationis conſuetudo pugnaret.* Et ut Auguſtinus eum ex propria reſponſione ita convinceret, ut ſimul Catholicam ſuam doctrinam de concupiſcentia ſtabiliret, proprio laqueo ex iſta conſuetudine mala, ſuffocat Iulianum: *Ibid.* *quaſi ipſa vis conſuetudinis deponatur in baptiſmo, & non adverſus eam confligant baptizati &c.* Et adhuc uberius: *Ibid.* *Quod ſi attente ſine pervicacia conſiderare voluiſſes, profecto in ipſa vi conſuetudinis invenires, quomodo concupiſcentia remittatur in reatu, & maneat in actu.* Hoc enim docuerat Auguſtinus libro primo de nuptijs, *Lib. 1. de nup. cap. 27.* ut peccati originalis tranſitum per manentem illam in actu concupiſcentiam demonſtraret. Hinc & alibi eandem vim urgens conſuetudinis poſt baptiſmum remanentis: *Sed ne fortè dicas, contra illam potius pugnare baptizatos, quod ſibi ipſis prioris vitæ mala conſuetudine fecerunt, non contra id, cum quo nati ſunt. Quamquam,* inquit, *ſi hoc dicis,* *Lib. 2. cont. Iul. c. 5.* *iam procul dubio cernis atque concedis, eſſe in homine aliquid mali, quod non ipſum, ſed reatus qui ex illo contractus fuerat, auferatur in baptiſmo. Sed quia parum eſt ad huius quæſtionis abſolutionem, niſi homo ex peccato primi hominis degeneratum eſſe monſtretur, audi &c.* Ex quibus omnibus luce meridianâ clarius eſt, Iulianum ita intellexiſſe ſententiam Auguſtini de concupiſcentia peccatum originale propagante, ſicut verba ſonant, & nos tam prolixè, quia res magna eſt, propoſuimus: atque ita horruiſſe, ut ea ſalvâ, dogma ſuum ſalvum eſſe non poſſe, ipſo timore & fugâ ſuâ faterentur.

CAPVT XI.

Aſtruitur ſextò ex eo, quod tredecim libri Auguſtini alioquin funditus evertantur.

QVOD ſanè veriſſimum eſſe facilè quivis intellexerit, qui intellexerit, nullum alium conflictum inter Auguſtinum & Iulianum ex propoſito utriuſque fuiſſe ſuſceptum, quàm de illa ſola & unica quæſtione, utrum peccatum originale per concupiſcentiam carnis ſeu libidinem ex parentibus in prolem propagaretur: Auguſtino omnibus ingenij & eruditionis nervis incumbente, ut eam peccato in primorum hominum carne exortam eſſe, & peccatum in poſteros propagare convinceret; Iuliano è contrario aſſerente, eam à Deo in paradiſo eſſe plantatam, atque ita fieri nulla ratione poſſe, ut per eam in proles à parentibus culpa tranſiret. Ex quo efficitur, ut præcipui & eruditiſſimi libri Auguſtini, numero facilè tredecim, qui unicâ iſtâ intentione ſcripti ſunt, adde & alios plures, qui hoc ipſum magna ex parte tractant, funditus corruãt, & velut inanes ac futiles abjiciendi ſint, ſi Auguſtinus in eo falſus eſt quod per ſolam concupiſcentiam carnis peccatum originale traijci profitetur. Nam liber primus de nuptijs & concupiſcentia, nullum penitus alium ſcopum habet, quàm in transfundenda originali culpa, meritò concupiſcentiam illam repre-

reprehendi ſine reprehenſione nuptiarum; ſicut hoc & ipſe titulus ſatis indicat. In cujus libri ſugillationem cùm quædam ex Iuliano excerpta prodijſſent, refutavit ea addito ſecundo libro Auguſtinus. Hunc Iulianus quatuor voluminibus proſternere molitus: illa viciſſim ſex libris adverſus eum editis Auguſtinus, in quibus de divina gratia quæſtio vix niſi per tranſennam, attingitur: ſed toti pœnè in ſola iſtius carnalis concupiſcentiæ cõdemnatione verſantur. Quod opus tanti fecit ipſe Auguſtinus, ut vir modeſtiſſimus, & à ſeipſo commendando remotiſſimus appellaverit illud, *tantum, tamque elaboratum opus*. Neque ſtetit hic pertinacia Iuliani: ſed alijs octo adverſus librum ſecundum de nuptijs exaratis Auguſtino ultimum laborem impoſuit, in quo & mortuus eſt. Nam quinque alios in ſui defenſionem edidit, quorum duo priores adhuc extant, & nuper inventi ſunt; reliqui tres vel in bibliothecis latent, vel temporum injuriâ perierunt. Tres poſteriores, quos meditabatur, morte conatum præveniente, nôn incœpit. Omnis iſte multorum annorum labor, quo ſublimiſſimus ille Doctor, totâ Eccleſiâ applaudente, ſe fatigavit, irritus prorſus & inanis, & ut loquuntur recentiores, non ferendus eſt, ſi verum eſt quod ipſi dicunt, concupiſcentiam carnis nihil ad peccati traductionem pertinere, & ſententiam illam non eſſe tolerabilem. Quæ ſanè ſine graviſſima injuria ſanctiſſimi & eruditiſſimi viri jactari non poſſunt, utpote cui Eccleſia ſoli hactenus acceptum tulit, quod de Pelagiana hæreſi peccati originalis traductionem præcipuè deteſtante, & acutiſſimis argumentis oppugnante, triumphavit.

Lib. 2. Retract. c. 62.

Sed ne quis aliquo ſcribendi calore mihi elapſum eſſe ſuſpicetur id quod diximus, operæ pretium eſſe video, ut ex ipſo Auguſtino probem, non alium in tot elaboratiſſimis libris, quorum unus in ſui patrocinium traxit alium, ei fuiſſe ſcopum, niſi ut concupiſcentiam, qua peccatum originale transfunditur, à nuptiarum bonitate diſcerneret, ne tantum hujus mali virus in illarum culpam verteretur. Sic ergo teſtis integerrimus ſtatim in ipſo ingreſſu operis, quod tanti certaminis cauſam dedit, ipſe loquitur: *Intentio hujus libri hæc eſt, ut quantùm nos Dominus adjuvare dignatur, carnalis concupiſcentiæ malum, propter quod homo qui per illam naſcitur, trahit originale peccatum, diſcernamus à bonitate nuptiarum.* Quibuſcunque verbis ego Auguſtini ſcopum exponerem, non poſſem eum clariùs, quam ipſe expreſſit, promere. Ex hoc verò ſcopo & doctrina libri iſtius, quo nihil quàm iſtud unicum ex profeſſo agit, tota illa librorum ſeries, quam ante diximus, conſecuta eſt. Eandem verò ſuam intentionem, ne quis inter ſcribendum ei excidiſſe crederet, ita in fine libri refricat: *Quam* (concupiſcentiam carnis) *curavimus à nuptialibus bonis tam prolixa diſputatione diſtinguere, propter novos hæreticos, qui, cùm hæc reprehenditur, calumniantur, quaſi nuptiæ reprehendantur: ut ſcilicet eam tanquam bonum naturale laudando, ſuum peſtiferum dogma confirment, quo aſſerunt prolem, quæ per eam naſcitur, nullum trahere originale peccatum.* Eundem ſcopum ſuum & initio ſex librorum, hoc eſt, primi operis adverſus Iulianum ſcripti, rurſum ob oculos ponit, ut quo tota futura diſputatio collimaret, lector intelligeret: *Hinc quippe factum eſt*, inquit, *ut de nuptijs & concupiſcentia librum ſcriberem; nuptiarum ſcilicet bonum diſcernens ab eo malo unde trahitur originale peccatum.* Et toti operi ſummam imponens manum, ut iſtud ſolum ſe tanto diſputandi conatu egiſſe non lateret Iulianum, ſic eum alloquitur; *Ad omnia me tibi reſpondiſſe, Iuliane, & omnia refelliſſe, quibus diſputaſti voluminibus quatuor, credendum non eſſe originale peccatum, & concupiſcentiam carnis* (unde ſcilicet trahitur illud originale peccatum, ut ſuprà dixerat) *non poſſe culpari ſine damnatione nuptiarum, puto quod perſpicis, ſi pervicax non ſis.* Cauſam verò triumphi, quem ſe de Iuliano putat adeptum eſſe, ſubtexit; *Demonſtratum enim eſt &c. ei tantùm concupiſcentiam carnalem mortem non inferre poſt mortem, qui in Chriſti morte invenerit mortem, qua moriatur peccato.* Quæ cùm ita ſint, cuivis mediocris judicij perſpicuum eſt, aërem verberaſſe Auguſtinum in tot elucubrandis operibus; ineptam & ridiculam eſſe gloriationem ejus de devicto Iuliano, imo verò non inſtruxiſſe, ſed decepiſſe Catholicos Auguſtinum, ſi concupiſcentia, quemadmodum recentiores volunt, non ſolùm nihil ad peccati propagationem faciat, ſed eam traductionis cauſam aſſerendo, *non ferendam ſententiam* docuit: denique, quòd ab ore & ſenſu Catholicorum abſit, falſis & fallacibus armis Eccleſiæ victoriam non tam ſtetiſſe, quàm perijſſe, non tam ab Auguſtino partam eſſe, quàm proditam.

Lib. 1. de nupt. c. 1.

Ibid. c. 34.

Lib. 1 cont. Iul. c. 2.

Lib 6 cont. Iul. c. ult.

Ibid.

CAPVT

CAPVT XII.

Ecclesiæ de Pelagianis victoria esset vana, imo fallax, & falsa, nisi ista Augustini sententia fuerit vera.

NON enim solius Augustini, sed Ecclesiæ totius causa in ista cum Pelagianis contentione versatur. Ipse enim solus à Milevitano Concilio universo Pelagianæ factioni objectus est ut litem illam, qua prima Christianæ religionis fundamenta quatiuntur, suâ ex ditione dirimeret, totâ Ecclesia non solùm applaudente, sed etiam ita silente, ut quemadmodum lucente Sole sidera disparent, ita ab illo die usque ad mortem ejus nemo Catholicorum inventus fuerit, qui tanto viro cum Pelagianis luctante sibi in aciem procendendum, illo scribente sibi vel calamum stringendum duxerit. Ipse Hieronymus, qui paulo antè adversus Pelagianos A aliquid elaboraverat, illius operibus conspectis usque ad mortem contra illos obmutuit. Sixtus Presbyter, qui aliquid scripsit, non tam Ecclesiæ doctrinam, quàm seipsum à calumnia tueri coactus fuit. Viderunt hoc, & acerbissimè conquerunt Pelagiani. Unde illa Iuliani adversus Augustinum dicteria, quibus nunc illum unum dicebat *egressum, qui in se summam prælij sitam*, quo scilicet inter eos de concupiscentia peccati traductrice certabatur, *optaret intelligi*: nunc illum esse, qui *causam ipsam contra illos, unum pro omnibus, agere posceretur*: nunc cum sui *certaminis singularis oblitum*: nunc Virgilianis versibus usus; — Lib. 3. cont Iul. c. 1. — Lib. 2. c. ult — Lib. 6 c. 8.

Oblato, inquit, *placuit componi fœdere bellum* — Ibid.

ut pugnæ omnium contentio nostra dirimeret. Quæ A quamvis à se repelleret Augustini modestia, veri tamen aliquid continuisse, ex Actis illius temporis manifestum est. Hinc enim & Prosper dicit: *Excubasse pro universis membris corporis Christi vigilantissimam industriam ejus, & adversus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnasse*: omnium denique *fatigationem providente hoc præsenti sæculo Dei gratia, in charitatis ejus & scientiæ vigore sperasse.* Quòd si Augustinus Ecclesiæ causam sibi commissam agens, tam ineptè deliraverit, ut non leviter & per transennam indicando, sed tot tantisque scriptis voluminibus ex professo docendo, tam absurdam, & non ferendam, ut recentiores volunt, sententiam propugnaverit, non est Ecclesiæ magnopere de tali victoria gratulandum. Non enim sponsi sui veritate, sed adulteri falsitate dimicavit: longèque verius est victa, quàm vicit. Quidni igitur pugna cum Pelagianis in- B staurentur, cùm eis causa negati peccati originalis supersit integerrima? Omnia quippe argumenta Iuliani Pelagianæ Hæresis architecti, quibus impossibilem asserebat esse peccati originalis transitum, & verò impossibilem esse sine concupiscentiæ subsidio, satis apertè fatebatur Augustinus, insoluta manent, neq; à se solvi posse, per os pugilis ac defensoris à se delecti, Ecclesia confitetur. Quod, quamvis ex ijs quæ jam dicta sunt, utcunque colligi possit, non tamen erit abs re paulo accuratius ostendere. — Epist. ad Aug

Pelagiani cum intelligerent ruinam dogmatis sui, quo gratiam Christi ad bene vivendum negabant esse necessariam, ab originali peccati transitu pendere, omnes vires eò converterunt, ut peccatum istud, quo naturæ vires Catholici dicebant vitiatas & infirmatas esse, subverterent. Cùm verò certissimum illud Philosophiæ principium esse scirent, nihil vitij in effectu esse posse, quod non in causa præcesserit, quemadmodum & omnium Theologorum Schola, S. Thoma præeunte, profitetur, contentiosissimè conclamarunt, etiamsi peccasset Adam, ipso tamen peccato illo, sive in posteris baptizatis, sive in ipso jam olim Capite deleto, nihil omnino præter eum in sanctis conjugibus superesse, quo peccatum in prolem generando transfunderent. Adamantinis igitur vinculis asserebant sequi, conjuges naturali illâ commixtione sexuum causam esse peccati; atque ita damnari nuptias seu conjugium, & consequenter Deum conjugij autorem; vel certè diabolum esse conjugij & commixtionis auctorem, ex qua peccata nascerentur. Hanc machinam Pelagianam ut Ecclesia vel pro Ecclesia Augustinus everteret, totam causam peccati originalis ab illo principio religavit, quod in commixtione conjugum duo consideranda sint, commixtionem & pudorem ejus, nuptias quibus legitimè junguntur conjuges, & concupiscentiam carnis, qua stimulante junguntur: illud esse bonum, hoc malum; illius Deum, hujus diabolum autorem; illo naturam, hoc peccata propagari. Nam cùm statim initio libri primi de nuptijs & concupiscentia scopum scriptionis illius, ut jam jam vidimus, prætulisset, post operosam nuptiarum atque libidinis discretionem, tandem ad rem veniens: *Iam nunc si quodammodo interrogemus bona illa nuptialia, unde ab eis potuerit peccatum in parvulos propagari: respondebit nobis operatio propagandæ prolis: Ego in paradiso magis felix essem, si peccatum non fuisset admissum &c. Respondebit pudicitiæ fides: si peccatum non fuisset, quid me in paradiso securius esse potuisset ubi nec stimularet mea, nec aliena me libido tentaret? Respondebit etiam conubij sacramentum: de me ante peccatum dictum est in paradiso: Relinquet homo* — Lib. 1. de nupt. c. 22. & 23.

CAPVT XIII.

Omnium antiquorum idem sensus usque ad ætatem Scholasticorum.

NEC verò solus Augustinus istam sententiam contra Pelagianos docuit; sed plerique Patres, qui eum aliquot sæculis, nondum exortâ hæresi istâ, præcessêre, præsertim verò qui eâ extinctâ consecuti sunt, non aliam, cùm de traductione peccati sermo faciendus fuit, quàm illam de inobedientia carnalis concupiscentiæ rationem vel apertè proferendo, vel tacitè insinuando, tetigerunt. Hanc dedit Origenes, cùm explicaret, cur Christus venisset in similitudine carnis peccati, non in carne peccati: *Qui ex nulla viri contagione, sed solo Spiritu sancto super Virginem veniente, & virtute altissimi obumbrante, venit ad corpus immaculatum, naturam quidem corporis nostri habuit, pollutionem tamen peccati, quæ ex concupiscentiæ motu conceptis traditur, omnino non habuit.*

Orig. in c. 8. Epist. ad Rom.

Hanc insinuavit Olympius Hispanus Episcopus ab Augustino citatus, qui dicit: *Protoplasti mortifera transgressione vitium esse sparsum in germine, ut peccatum cum homine nasceretur.* Indicat enim germen, seu semen, unde nascitur homo, ita esse vitiatum, ut non sine peccato nascatur.

Apud. Aug. lib. 1. cont. Iul. c. 3.

Hanc idem Hilarius tacitè expressit, quando de Christo in similitudine carnis peccati veniente dixit: *Non sicut carnem habuit, ita habuit & peccatum. Sed quia ex peccato omnis caro est, à peccato, scilicet Adam parente, deducta, in similitudine peccati carnis est missus, existente in eo non peccato, sed peccati carnis similitudine.* Quid enim est omnem carnem præterquam Christi esse ex peccato, nisi ex concupiscentia, quam Apostolus peccatum vocat. Nam propter concupiscentiam dici carnem peccati sæpissimè Augustinus docet: & ideo in Christi carne esse similitudinem carnis peccati, quia concupiscentiâ caruit: *Si Abel non habebat legem in membris repugnantem &c. Si caro eius non concupiscebat &c. nihil ei nocuerat peccatum parentum. Sed quisquis talem dicit fuisse Abel, dicat eum carnem non habuisse peccati: cùm procul dubio Dominus Christus non habuisset similitudinem carnis peccati, nisi aliorum omnium hominum esset caro peccati.*

Apud Aug. ibidem.

Lib. 2 oper. imperf. cont. Iul. f. 393.

Hanc apertè significavit Ambrosius, per quem Augustinus doctrinam istam sæpè probat, quando Christi nativitatem cæteris comparando dixit: *Servatum est igitur, ut ex viro & muliere, id est, per illam corporum commixtionem, nemo videatur expers esse delicti. Qui autem expers delicti, expers est etiam huiusmodi conceptionis.* Et alibi apud eundem Augustinum, qui illum in suæ sententiæ adstipulationem accersit: *Malè Eva parturivit, ut partus relinqueret mulieribus hæreditatem, atque unusquisque concupiscentiæ voluptate concretus, & genitalibus visceribus infusus, & coagulatus in sanguine, in pannis involutus, prius subiret delictorum contagium, quam vitalis spiritus munus hauriret.* In quem Ambrosij locum Augustinus: *Si te non deserat qualiscunque saltem sensus humanus, vides quid de concupiscentiæ voluptate hac ipsâ, cui præbes impudentissimum patrocinium pronunciaverit Doctor Ambrosius &c. Ergone ex huius concupiscentiæ motu illi non erubescerent homines primi, quo & ipsi apparebant noxij, & eorum filij peccato parentum pronunciabantur obnoxij?*

Amb. comment. in Isai. apud Aug. lib. 1. cont. Iul. c. 4. & lib. 1. de nupt. c. ult.

Lib. 2 cont. Iul. c. 6.

Ibid.

Post Augustinum unanimiter usq; ad Scholasticorum ætatem doctrinam tanti Doctoris secuti Patres, eodem modo libidini propagati peccati originalis causam ascribunt.

Hinc sanctus Leo Pontifex maximus, ac doctissimus: *Solus inter filios hominum Dominus* IESVS *innocens natus est, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione conceptus.* Quibus verbis sancti Augustini doctrinam, quam suprà latè ex ipso dedimus, cur solus Christus sine peccato sit conceptus, expressit: ad quam allusit & istis phrasibus: Quamvis *conceptus spiritali* (Christi) *nulla sint terreni seminis mixta contagia.* Et rursum: *Vt humani seminis cessante contagio.* Et Petrus Chrysologus de Adami peccato loquens: *Numquid non in semine tota arbor? Vitium ergo seminis, vitium est totius arboris;* quæ posteà fusiùs declaranda sunt.

Serm. 5. de nativit. Domini.

Ibid.

Serm. 4. de nativit.

Serm. 111. Petrus Chrys.

Hinc Faustus quantumlicet Semi-Pelagianorum errore depravatus luculentissimè sancti Augustini sententiam explicuit: *Sed dicit Pelagius, ideo non esse originale peccatum, quia ipsa concupiscentia generationis ex Deo sit. Vnde autem veniat nexus iste, qui per posteros trahitur, si requiras; sine dubio per incentivum maledicta generationis ardorem, & per illecebrosum utriusque parentis amplexum. Nam cum illum solum videas ab originali immunem esse contagione, qui non carne, sed spiritu, nec erubescenda passione, sed stupenda benedictione conceptus est, agnosce causam mali originalis de oblectamento natam conceptionis, & de vitio voluptatis.*

Lib. 1. de gra. & lib. arbit. c. 2.

Hinc sanctus Fulgentius non postremus Augustini discipulus: *Iniquitatem simul transfudit & mortem, ut omnis qui per legem peccati (quam certum est mortalibus usque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipso conceptionis exordio excepisset peccati parentalis maculam, exinde sub iugo gravi &c.* Et in eodem libro immaculatæ Christi nativitatis causam explicans: *Vulvam quippe matris eius*, inquit, *non concupiscentia maritus concumbentis, sed omnipotentia filij nascentis aperuit. Ideo solus est, in quo princeps huius mundi veniens nihil invenit.*

Lib. de in car. & grat. c. 13

Hinc Gelasius Papa, cùm originalis peccati transfusionem declarandam suscepisset, accuratissi-

Digitized by Google

ratissimam Augustini methodum secutus. primò naturæ corruptionem per concupiscentiarum depravationem explicat: quo fundamento jacto, necessarium consequenter ex natura rei fuisse docet, ut proles parenti similis, ex peccato pollutis, peccato polluta nasceretur. *Propria voluntate seductorem secuti diabolum pravis cupiditatibus per excessum prævaricationis infecti sunt. In primis ita pro natura peccavit, & hinc tota est facta natura vitiosa. Tales igitur effecti* &c. Ecce originem traductionis mali naturæ vitium, nempe concupiscentiam, seu ut loquitur (pravas cupiditates) prævaricatione contractum. Iam ita sequitur: *Proinde quicquid isti genitores de suo germine protulerunt, opus quidem Dei est secundum institutionem naturæ, sed non absque contagio illius mali, quod sua prævaricatione traxerunt, scilicet concupiscentiæ*; Vnde mox: *Quid mirum, si ipsi depravati protulerunt sobolem depravatam?* Quod latè declarat comparatione servi, qui cùm non naturâ, sed tantùm conditione servus sit, tamen servos generat. Et adjungit; *quanto magis de hoc proventu non mirum est, quibus ipsa humana substantia depravata cognoscitur.* Id est, quibus non per aliquas extrinsecus positas hominum leges, sed per ipsam naturam vitiatam servitus est addicta: *Quia hujusmodi genuit prolem, cujusmodi se ipsa reddidit prævaricationis excessu. Ideoque non solum de se profert, quod bene Deus instituit, sed etiam quod male ipsa inconsequenter adiecit. Quemadmodum autem qualitas interior appetendi* (nempe prima mala voluntas Adami) *valeat immutare naturam, divinæ lectionis auctoritate firmatur.* Et explicat per oves Laban, quæ colores virgarum sensibus haustos transfuderunt in prolem. Quod exemplum Pelagianis refutandis docet esse divinitus præparatum. Vnde mox vocat humanæ generationis *decolorata primordia*: quam decolorationem in alio opere docet per concupiscentiam esse factam: Deus fecit omnia bona valde, *nisi hæc concupiscentiæ primordialis decolorasset excessus.* Et statim pœnam superbiæ in ea corporis parte indicandam fuisse tradit, *qua degeneris ac decolorata, superbiaque radice procul dubio vitiosa fuerat generatio propaganda.* Quæ omnia ad vivum spirant Augustini doctrinam: nec aptiùs explicare potuit, quomodo depravatio naturæ per concupiscentiam adducta, peccatum in prolem ex primo patre propagaverit.

Gelas. Papa Epist 8.

In scripto adversus Pelag.

Hinc Venerabilis Beda nativitatis humanæ maculam concupiscentiali fœditati sine ulla fluctuatione, quemadmodum & Augustinus, assignat: *Quæritur*, inquit, *quare puero adhuc in utero matris originale peccatum imputetur, & quare de baptizato baptizatus non nascatur? Ad hoc dicitur, quia de corrupto non nisi corruptum nasci potest.* Et iterum: *Homo quantum in se est mundatur in baptismo: sed quia sine concupiscentia procreare non potest, imputatur & illius proli: sicut terra purgatum semen à paleis, & tamen absque paleis non ipsum exurgit.* Id ipsum indicat etjam in Psalmum quinquagesimum.

Beda in lib. aliquot qq. q. 14. tom. 8.

Hinc Remigius Episcopus Altissiodorensis in Psalmũ quinquagesimum: *In peccatis concepit me mater mea, id est, in concupiscentia carnali concepit. Quæ carnalis delectatio ex peccato primi parentis in carne nostra viget.*

Remig. Altiss. in Psal. 50.

Hinc Philippus vir doctissimus Abbas bonæ spei sancto Bernardo contemporaneus, sæpè & multipliciter hoc ipsum tradit: *Post peccatum merito pudenda nominantur, quoniam adeo spiritui reluctantur, ut ad generandum non nisi libidine moveantur. Hoc est unde Adam filios suos sic infecit, sic quasi in radice posteritatis suæ seriem infecit, ut quoniam in generando non sola caro, sed & concupiscentia carnalis operatur, quicunque gignitur eo modo, ejusdem reatu concupiscentiæ teneatur.* Et paucis interjectis addit: *Iusti parentes justum filium non possunt generare, quia sine concupiscentia non possunt generare.* Quam doctrinã ibidẽ magno conatu asserit, & inculcat. Ex quo etjam cõsequenter sæpiùs tradit ideò Christum nulla peccati labe maculatum fuisse, quia sine concupiscentia conceptus fuit: *Qui ergo non à carnalibus desideriis more nostro, sed desuper originem carnis traxit, profecto in conceptione originale vitium non contraxit: quia non aliunde cuilibet nascenti peccatum ascribitur, quàm quod ei per parentum concupiscentiam seminali ratione transscribitur.*

Phil. pr. Abbas Epist. 2.

Hinc sanctus Bernardus: *Peccatum quomodo non fuit, ubi libido non defuit?* Et conceptum Virginis extollens: *Extolle*, inquit, *nescientem in concipiendo concupiscentiam, vel in pariendo dolorem.* Et alibi: *Propter carnem homo vanitati similis factus est, quia ex illa vitium concupiscentiæ traxit, quò captivus tenetur, & incurvatus ut diligat vanitatem, & iniquitatem operetur.* Idem & alibi insinuat: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus sine omni illicita & immunda conceptus est voluptate? In ipsa radice & origine mea infectus, & inquinatus sum.*

Epist. 174.

In medit. c. 3

Serm. 4. in vigil. nat.

Hinc Hugo de sancto Victore: *Quæritur, quare posteris imputetur* (peccatum originale?) *Responsio: quia parentum concubitus, non fit* SINE LIBIDINE, *nec filiorum conceptus sine peccato.* Et in Summa sententiarum: *Nisi caro in concupiscentia traduceretur, illo peccato anima non teneretur.* Quod latè declarat in eodem loco.

Hugo de S. Vict. in anno. elucidatorijs qq. in Epist. ad Rom q 106
In Summa snt. tract. 3 c. 12.

Hinc Richardus de sancto Victore puritatem virginei partus, & causam ejus explicans: *Quare illa* (Eva) *peperit non sine dolore, nisi quia non concepit sine libidine? Libido sane causa doloris, & dolor effectus libidinis.* Et quomodo libido causa doloris, nisi quia libidine conceptio maculatur propagando peccatum? Nam ideò paulò post sese explicando subjungit: *Ibi nec conceptus sine culpa, nec partus sine pœnâ: hic quia conceptio sine concupiscentia,* (seu libidine) *& parturitio sine pressura.* Et aliquanto inferiùs in eodem libro: *In eo sanè, quod dicitur virgo concepitura, & virgo paritura, apertè monstratur, quòd utraque futura erat munda, & caro generans, & caro generata,* hoc est, beatæ MARIÆ generantis, & Christi generati: Videlicet, quia Christus solus, ut addit, cantare potuit; *sine iniquitatibus conceptus sum, & sine peccato concepit me mater mea. Et quia in ipso mundi ingressu maculam peccati de materna carne non contraxit, sed delevit.* Nempe extinguendo omnem concupiscentiam

Richar. lib. 1 de Emmanuele c. 10.

Ibid. c. 12.

piscentiam

piscentiam in Virgine concipiente atque pariente, quæ totius peccati atque corruptionis radix est. Hoc enim intelligere Richardum perspicuè docet id quod statim adjicit: *Si tantum sola ejus conceptio valuit, ut concupiscentia fomitem, totiusque corruptionis radicem deleret, quid quæso* &c. Itaque docet ibidem fuisse puritatis, quòd *sine concupiscentia seminare potuit.* Alibi verò per hoc quod Spiritus sanctus obumbraturus Virgini dictus est, significatum esse voluit, quòd *omnis concupiscentia in ea esset extinguenda*: & hoc inde probari, quòd virgo conceperit & pepererit.

Lib. 2. de Emmanuele c. 27.

Hinc Innocentius III. summus Pontifex: *Quis nesciat, concubitum etiam conjugalem nunquam omninò committi sine prurit u carnis, ac sine fervore ac fœtore concupiscentiæ, unde semina concepta fœdantur & corrumpuntur? Propter quod alibi legitur: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Ex seminibus ergò fœdatis atque corruptis concipitur corpus corruptum pariter & fœdatum; cui anima tandem infusa corrumpitur, & fœdatur, non ab integritate vel munditia quam habuit; sed ab integritate vel munditia, quam haberet si non uniretur fœdato corpori & corrupto: quoniam & creando infunditur, & infundendo creatur. Sicut enim ex vase corrupto liquor infusus corrumpitur; & pollutum contingens ex ipso contactu polluitur: sic ex contagio corporis anima corrumpitur, & fœdatur.* Et paulò inferiùs: *Ex concupiscentia procedit pruritus circa januam humanæ propagationis, per quam transfunditur originalis causa peccati.*

Innoc. III. in Psal. 50. in illud. Ecce in iniquitatibus.

Ibid.

Hinc Vrbanus quartus Pontifex maximus, accuratissimè Augustinianæ doctrinæ tramitem tenens, ita exactè traductionem illius peccati per concupiscentiam tradit, & explicat, ut nihil per ipsum Augustinum addi potuisse videatur: *In illa lege nostra originis vitiosa, in qua omnes corrumpimur, & nascimur in utero & ex utero filii iræ tuæ, atque per traducem libidinosæ carnis concupiscentiæ, etiam antequam peccemus actualiter, constituimur peccatores, & ad actualia proniores.* Et inferiùs: *Nam in eo* (Adamo) *seminaliter omnes erant, quando ipse naturam corrupit humanam, & ab illo uno homine, qui omnium nostrum fuit materia & origo, omnes concupiscentialiter descendunt, & per propagationis successionem, & carnis concupiscentiam occultè illa corruptio in posteros demigravit. Nec tamen hoc fecit propagatio, sed libido: non naturæ humanæ fœcunditas, sed libidinis fœditas* &c. Et cùm Christum dixisset sine opere concupiscentiali, ideoque sine peccato ex primo homine descendisse, de nobis ita subtexit: *Sed quia concepti sumus illa vitiosa lege concipiendi, nobis ex peccato primi hominis occultè & miserabiliter accedit, ideo originalis peccati ex tua justissima, Deus, sententia rei sumus.* Hinc adjicit, quòd sicut Christus occultissimam gratiam infundit & parvulis, *sic & homo ille* (primus) *in se omnes de stirpe sua venturos, occulta tabe, & fœditate sua libidinosa concupiscentiæ adeo tabificavit, quòd anima a te, Deus, creando infusa corpori taliter tabefacto maculatur, polluitur, & fœdatur: sicut in vase infecto vinum infusum licet optimum inficitur, & acescit: & in illa infusione ipsa anima damnationis sententiam in se justam excipiens culpam contrahit, & reatu pœnæ perpetuæ obligatur.* Quia de Christi gratia & Adami tabificatione similitudo, & nonnulla verba, quibus eam exprimit, ex Augustini libro 1. de peccatorum meritis & remissione deprompta sunt: ut ejus doctrinæ se amatorem esse monstraret, cujus argumentis & verbis utebatur.

Metaphr. in Psal. 50. in Biblioth. Patrum.

Quid? quòd neque Scholastici priores sententiam illam absurdam judicarunt. Nam eam apertè docuerunt illi, qui Patribus proximè successerunt, Petrus Lombardus libro secundo sententiarum exertè & prolixè, & magno numero antiqui Commentatores ejus, sanctus Bonaventura, S. Thomas, Gregorius, & alii. Inter quos sanctus Thomas in prima secundæ, & in quæstione quarta de malo tradit non solùm concupiscentiam esse materiale in peccato originis, sed etiam esse id quo propagatur in prolem. Vnde quæstione quarta de malo, articulo secundo ad undecimum dicit: *Concupiscentia secundum quod est in patre, est causa originalis peccati quod est in filio.* Et articulo sexto ad septimum: *Ex pœnalitate, quæ remanet in baptizatis quantum ad inferiores vires, traducunt originale peccatum. Nec esse inconveniens quod pœna sit causa culpæ.* Et ad decimum sextum, docet libidinem habitualem, quæ remanet post baptismum, esse causam, quòd aliquis transmittat originale peccatum.

Lib. 2. sent. Dist 30 & 31.

S. Thom. q. 4. de malo a. 2. ad 11.

CAPVT XIV.

Tanquam veritatem Catholicam, & sententiam Ecclesiæ docuit hoc Augustinus.

ET verò quid mirum est, quòd plerique Patres veteris Ecclesiæ usque ad annos mille & amplius, sententiam illam utramque Augustini, quod concupiscentia cum reatu sit originale peccatum, & quòd per eandem concupiscentiam vitio propagante vitium, traducatur in posteros, expressè docuerint, nemo verò, quod quidem sciam, vel contrariam, vel aliam; cùm Augustinus eas non tanquam opiniones suas, quas cuique liceat pro arbitrio vel repudiare vel sequi, sed tanquam Catholicas veritates nonnullis locis docere videatur? Nam cum Iuliano acerrimè de concupiscentia disputans, ut non solùm rationibus petulantiam & pervicaciam ejus, sed etiam auctoritate premeret & opprimeret, sic eum alloquitur: *Verum malum non sit* (concupiscentia) *cui repugnantis consentiendum non est, ne in summum pergat excessum: Et utrum non ex ipsa, & cum ipsa concupiscentia nascatur*

Lib. 5. cont. Iul. c. 12.

nascatur, cui malum inesse ullum negas: Et utrum ab ingenerato malo possit hominum quisquam sine regeneratione liberari, hoc inter nos differtur. In his quæstionibus Catholicâ veritate antiquitus traditâ vestra impia novitas suffocatur. His verbis tres quæstiones illas Catholica veritate ita determinari docet, ut contrarium velut impiam sugillet novitatem, primam quidem, concupiscentiam esse malam; secundam, ex ipsa concupiscentia videlicet tanquam causa mali seu peccati, & cum ipsa tanquam malo seu peccato nasci hominem. Nam illum esse sensum patet ex tertiæ quæstionis definitione, videlicet, ab ingenerato malo, nempe concupiscentiæ, non posse hominum quemquam sine regeneratione liberari. Nam hoc est illud quòd docet, concupiscentiæ reatum per baptismum tolli. Et hinc est, quòd simili phrasi sæpissimè repetit tum libro tertio, tum alibi id quod hîc libro quinto Catholica veri- B tate definiri tradit: *Harum* (cupiditatum) *est una concupiscentia carnis, ex qua, & cum qua nascuntur, & propter quam renascuntur infantes.* Et secundò: *Ex ista & cum ista nascitur homo bonum, Dei opus, non sine malo, quod trahit origo generationis, & sanat gratia regenerationis.* Et tertiò: *Quia cum illo, & ex illo malo generatur, quo benè pudicitia conjugalis utitur, necessarium illi est, ut ab eius mali nexu, regeneratione solvatur.* Et quartò: *Ex isto igitur, & cum isto malo, quod à te quoque credimus expugnari, homo generatur, quem negas regeneratione salvari.* Et quintò: *Ex hoc igitur, & cum hoc filij generati regenerandi sunt, ut liberentur a malo. Quid autem vellemus ut gignerent* (parentes) *non unde renati, sed unde nati sunt,* (ex concupiscentia scilicet) *nisi quod & ipsi nati sunt? Reos ergò* &c. Et sexto: *Ex hoc enim malo rei nati sunt, quo benè utuntur renati; ut nascantur regenerandi.* Et septimò: *Ex isto, & cum isto hominu male nascitur homo: quod malum per seipsum tam magnum est, atque ad hominis damnationem, atque à regno Dei separationem tantùm habet obligationis, ut etiam inde parentibus regeneratis trahatur* &c. Quas phrases alijs in locis iterat creberrimè, nec eis aliud significat, quàm ex concupiscentia seu libidine propagari originis malũ, & ipsam eandẽ concupiscentiam esse illud originis malum, quo homines regeneratione liberandi sunt: in quarum utraque definienda quæstione IMPIAM NOVITATEM CATHOLICA VERITATE SVFFOCARI docet.

Lib. 5. cont. Iul. c. 21.

Cap. 22.

Ibid. c. ult.

Ibid.

Ibid.

Lib. 6. cont. Iul. c. 8.

Hinc est quòd eandem certitudinem istarum sententiarum etjam alijs in locis indicat. Nam in fine libri sexti cùm dixisset se Iuliano demonstrasse, *ei tantùm concupiscentiam carnalem mortis non inferre post mortem, qui Christi morte peccato mortuus sit,* quibus verbis concupiscentiam mortis causam esse significat; statim adjicit: *Hac negans, his repugnans, ista convellere moliens Catholicæ fidei munimenta, ipsosque nervos disrumpere Christianæ religionis, veræque pietatis, audes insuper dicere, quòd contra impios bella susceperis.* Vbi doctrinam illam Catholicæ fidei articulum esse tradere videtur. Et rursum libro secundo operis imperfecti adversus eun- A dem Iulianum cùm docuisset, hoc malo concupiscentiæ carnis benè uti pudicitiam conjugalem; ejusque mali reatum à nascentibus tractum solvi regeneratione spiritali, continuò adjungit; *Sed hoc quamdiu non sapis, non Catholicus, sed Pelagianus futurus es: sed & Scripturis sanctis quantumlibet eas defendere videaris, contradicturus es.* Et interiùs Iulianus acriter côtendit, non posse à parentibus in proles delicta transfundi, eo quòd semina, quibus natura transfunditur, Deus instituerit, respondet ei Augustinus: *Semina Deus instituit: sed qui possunt in natura vitiata bonum eius a malo eius ita discernere, ut neque putent naturam malum esse, neque vitium naturam esse, ipsi possunt discernere, quid horum auctorum ad Deum creare pertineat, quid sanare. Sed hoc vos non potestis, quamdiu Pelagiani, non Catholici estis.* Vbi causam transfusionis illius vult esse non semina, sed vitium seminũ concupiscentiam, quod cum natura simul generatione transfunditur, & regeneratione sanari debet: sed hoc ab eis intelligi non posse, nisi ex Pelagianis Catholici fiant. Nimirum ut significet, illa concupiscentiæ velut vitij & seminis in distinctione sublata, nihil mirum esse, si Pelagiani maneant, cùm ea sublata peccati transfusio intelligi nequeat: quòd si Catholici fiant, confestim etjam hujusmodi discretionem agnituros, utpote quam fides de originali culpa postulet. Ex qua asseverandi constantia, quæ passim in scriptis ejus elucet, & cui illa tam præcedentium quàm sequentium Patrum consensio suffragatur, manifestè liquet, Augustinum longè maiori, quàm privatæ suspicionis vel opinionis, sed tanquam receptæ, ac traditæ, adeoque, ut videtur, Catholicæ veritatis certitudine duas istas sententias docuisse; quòd concupiscentia cum reatu peccatum originale sit; & quòd per eandem concupiscentiã seu libidinem propagetur. C

Lib. 2. oper. imperf. cont. Iul. f. 134.

Fol. 148.

Cujus quidem certitudinis illa fortassis causa est, quòd Apostolus eam ad Romanos omnino tradidisse videatur. Nam cùm dixisset capite quinto: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors* &c. quod juxta Catholicam fidem de peccato originali intelligendum est, consequenter sæpiùs peccati mentionem faciens, non aliud peccatum intelligit, nisi concupiscentiam. Nam in consequentibus istius discursus id quod ait: *Qui enim mortui sumus peccato;* intelligitur in baptismo, sicut verba immediatè subjuncta probant: *An ignoratis, quia quicunque baptizati sumus in CHRISTO IESV, in morte ipsius baptizati sumus?* &c. Ergò de originali peccato & illud intelligitur. Itaque cùm Christi mortem & similitudinem, quam habent baptizati cum illa eadem morte, dum peccato originali in baptismo moriuntur, explicuisset, conclu- D dendo subjungit: *Ita & vos existimate vos mortuos quidem esse peccato.* Iam ut intelligeremus, hoc peccatum, de quo tamdiu locutus erat, & cui morimur in baptismo, & cujus morte morti Christi in eodem baptismo configuramur, non aliud esse nisi concupiscentiam, statim ad-

Rom. 5.

Cap. 6.

Ibid.

tim adjicit: *Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs ejus*, hoc est, desiderijs ac motibus, quos illud peccatum suscitat. Et quicquid usque ad finem sexti capitis attexit, non nisi de peccato, quod A est concupiscentia, intelligitur. Quam Apostolici discursus deductionem genuinam & veram esse ipse summoperè sibi consonus à capite ad calcem usque contextus clamat, & jam olim Gregorius Ariminensis advertit.

CAPVT XV.

Opponitur tantæ certitudini fluctuatio Augustini usque ad mortem, & ex ipso Augustino solvitur.

SED mirum alicui non immeritò videri poterit, qui fieri possit, ut tanta asseverantiâ, & omnis omninò fluctuationis experte certitudine, duas istas sententias Augustinus tradiderit, cùm notum sit, eum de animæ productione, utrum ex parentibus propagetur, an de novo creetur à Deo, usque ad mortem dubitasse; nec alia de causa dubitasse, nisi quòd intelligere non posset, quomodo posset peccati originalis ratio cum animarum nova creatione consistere. Hinc in Epistola ad Hieronymum, cùm sententiam de animarum creatione sibi de cætero satis placere indicasset, causam tamen suæ trepidationis adjicit: *Sed cum ad pœnas ventum est parvulorum, magnis, mihi crede, coarctor angustijs, nec quid respondeam prorsus invenio.* Et in libris de peccatorum meritis cùm sibi Pelagianorum argumenta proposuisset: *Ego autem*, inquit, *etsi refellere istorum argumenta non valeam, video tamen inhærendum esse ijs, quæ in Scripturis sunt apertissima.* Et sermone 14. de verbis Apostoli ijsdem Pelagianorum argumentis territus dicit; *Ego istam quæstionem profundam sentio, & ad ejus fundum rimandum vires meas idoneas non agnosco.* Hinc tritum illud Augustini de peccato originali: *Quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius.* Qui ergò fieri potest, ut cum tantæ obscuritatis & infirmitatis agnitione tam resoluta istarum quæstionum certitudo consistat? Hujusmodi igitur Augustini locis persuasus recentior quidã Scriptor, nihil mirum esse dicit, si vir alioquin doctissimus & sanctissimus difficultate rei oppressus nihil aliud invenerit, in quo essentiã originalis peccati constitueret, quàm reatum illum: præsertim cùm, ut idem Scriptor ait, ignorantiam suam fassus, cupierit ab Hieronymo edoceri. Et alius propter hujusmodi confessam Augustini fluctuationem dicit: *Eum nunquam planè in hac quæstione*, de modo traductionis, *sibi satisfecisse*; propter illud scilicet Pelagianorum argumentum, ut idem indicat, quòd peccatum originale sit in anima, non in carne; anima autem non trahatur ex Adamo.

Epist. 28. *Lib. 3. c. 4.* *Cap. 7.* *Lib. de moribus eccles. c. 22.* *Vasquez 1. 2. Disp. 132. c. 3.* *Bellarm. lib. 4. de statu pecc. c. 12.*

Sed pace eorum dixerim, longissimè isti à sancti Augustini mente discedunt. Longè aliud est, quod Augustinum torsit, quàm vel natura peccati originalis, ut unus eorum; vel modus traductionis ejus, ut alter putat. A De utroque semper usque ad mortem certissimus fuit, ut ex tanta testimoniorum & argumentorum grandine, quæ produximus, quibus omnes ejus libri sparsi sunt, satis superque intelligi potest. Vtralibet enim esset vera sententia, sive anima ex parentibus traheretur, sive Deo creante carni misceretur, semper hoc ei ratum fixumque permanebat, nihil aliud peccatum illud esse, nisi concupiscentiam cum reatu; itemque nullo alio traduci modo nisi vitio concupiscentiæ propagante vitium, quod animæ ex parentibus tractæ non minùs atque carni ex labe originis inditum inspersumque naturaliter inhæreret; vel certè, quod à Deo creatam animam, propter intimam illam cum carne conjunctionem ac mixtionem inficeret. De quo traductionis modo infrà latiùs. Sed cùm Augustinus facilè intelligeret, id ita fieri, imò aliter naturaliter non B posse fieri, quocunque tandem modo animæ corpori jungerentur, hæc tamen insuperabilis ei semper difficultas visa est, quòd nunquam intelligere posset, quâ justitiâ Dei fieret id quod illâ veritate creationis animæ admissâ videbat fieri: Nimirum, quomodo justum esse posset, ut anima recenter à Deo creata, & ab omnibus peccatis innocens sine culpa sua mitteretur in carnem peccati; cujus concupiscentia & libidine inquinata gravaretur; cujus tot pœnis immanibus puniretur; cum qua tandem, quod erat gravissimum, ad æternas pœnas destinata damnaretur. Sub istius argumenti mole semper Augustinus succubuit: alterutrum enim ei videbatur necessarium, ut vel Deus esset istius auctor inquinationis; vel certè inquinari anima recens creata non posset. Hunc fuisse nodum Augustino insolubilem sexcentis testimonijs ejus ostendi potest. Nos ex multis pauca proferemus, quorum tamen C pleraque eo tempore & eo loco protulit, quo easdem sententias illas de concupiscentia suprà declaratas constantissimè docuit.

Nam in primis in eadem illa Epistola ad Hieronymum, ubi suas angustias summa ingenuitate confessus est, cùm de cruciatibus ac damnatione parvulorum sine baptismo morientium multa dixisset, ita subjicit: *Hujus igitur damnationis in parvulos causam requiro: quia neque animarum, si novæ fiunt singulis singulæ, video esse ullum in illa ætate peccatum; nec à Deo damnari aliquam* *Epist. 28.*

fides credat, quod mens non capit: ut, quomodo res fiat, intelligamus; quâ verò justitiâ, nesciamus; Quàm multi intelligunt, quomodo peccatores floreant, justi calamitatibus atterantur: qua verò justitia Deus utrumque fieri aut velit aut sinat, quàm multi non intelligunt? Quæ sanè ratio est, ut in iisdem locis, quibus maximè de ista animæ & divinæ justitiæ quæstione fluctuat, indubitanter tamen peccati traductionem per concupiscentiam fieri, & ab ejusdem concupiscentiæ reatu parvulum baptismo liberari debere profitetur; ut ex libro decimo de Genesi ad litteram, & libro quinto contra Iulianum apertissimum est. Ibi enim cùm evidenter inquinationem animæ, si creetur nova singulis, ex carne peccati concupiscentiâ vitiatæ fieri docuisset, dubitationem tamen suam statim adjicit: *Ubi occulta justitia divinæ legis includitur.* Idcirco enim occultam dicit, etsi justitiam esse firmissimè crederet, quia absconditam illius justitiæ profunditatem satis penetrare non poterat. Ita quippe arcanam, & ab ingenio humano vel certe suo abstrusam esse judicabat, ut in libris de Genesi ad litteram dicat, quòd quisquis istam de animæ creatione sententiam tenens, justitia condemnationis ejus *potuerit demonstrare, mirandus est.* Ita ei hoc saxum immobile, difficultas insuperabilis, quæstio insolubilis, ex perpensa divinæ justitiæ puritate videbatur. Cui profectò enodando, nihil magnopere video Recentiores illa sua decantata facilitate contulisse, nisi quòd unius difficultatis loco, duas [illegible]verint, & nodum explicando magis implicuerint. Quis enim intelligat hujusmodi pacta iniri posse, quibus volûtas prolis ita in parentis voluntate ponatur, ut quamvis nihil penitus inquinationis generando in prolem transeat, hoc solo quia voluntas unius ex pacto est alterius, patre peccante filius quoque peccator esse censeatur, ac sit? Sic enim nulla ratio est, cur non etiam parvuli qui jam nati sunt, simili pacto inito, ex patris peccantis iniquitate reatum contrahant: imò cur non parvuli, quolibet in Europa peccante, fiant in India, & in universo terrarum orbe peccatores; quandoquidem non minùs nati, quàm nascituri propria voluntate careant, aliena voluntate gubernentur: ac Deus in omnium voluntatem sive parvulorum, sive majorum, sive nati, sive nascituri sint, supremum dominium teneat, & quamlibet voluntatem possit in qualibet collocare. Nam esse vel non esse natum, esse filium alicujus, vel non filium, nihil ad hujusmodi peccati contractionem facit: cùm longè magis rationi consentaneum esse videatur, ut de hominibus qui jam sunt, quàm de illis qui post tot secula nascituri sunt, Deus & parens ejus contrahendo disponant. Et vero quis Augustinus vel Augustino similis istius contractus justitiam penetret, ubi pater nullam gignendo inquinationem in filium naturaliter fundens, solâ sua voluntate filium æternæ damnationis reum facit? Ubi Deus nulla generationis immunditia naturaliter maculatum, solâ alienâ voluntate peccatorem fieri cupit, æternisque suppliciis pro tali iniquitate condemnat? Imo sane, quis non videt, in ista recentiorum opinione, non parentem, non parvulum; sed solum Deum esse originalis iniquitatis auctorem, ut qui solâ suâ voluntate velit atque efficiat, ut parvulus ex parentis voluntate, cum qua aloquin nihil commune habet, & ex qua nihil iniquitatis ei per se communicari potest, peccati suppliciique reus fiat? In Augustini sententia longè aliter se res habet. In ea quippe, vi generationis naturaliter transfundentis immunditiam stirpis suæ, anima recens facta polluitur, neque aliter secundùm leges generationibus animalium præstitutas fieri potest: quamvis illa sola Augustini difficultas jam sæpius tacta semper maneat, qua justitia Deus animam innocentem eo mittere velit, ubi ex carnis commixtione & inquinatione peccatrix fieri debeat. Sed non est mirum, Scholasticos illo Augustini scrupulo non multùm esse territos, cùm eorum quidam tam exorbitantes de divina justitia sententias teneant atque doceant, ut eum etiam justos vi supremi dominii sine ulla injustitia in æternum damnare posse non dubitent. Cujusmodi doctrina S. Augustino secundùm sublimia principia, quæ passim tradidit, tam enormis, & ausim dicere, tam execranda videretur ut longè faciliùs hujusmodi Deum, Marcionis aut Manichæorum Deum, qui mala condidisset, quàm Catholicorum esse concederet. Sed de hoc infrà accuratiùs.

Quòd si quis ex me quærat, quo pacto illam difficultatem Augustini, quam nemo ei viventi solvere potuit, solvendam esse judicem, malim, fateor, & ego hic audire doctiores. Principia quippe Augustini de divina justitia de quibus multa inferius dicturi sumus, arctissimè premunt. An fortè dici potest, ita Deum conditorem omnium naturam rerum corporalium instituisse & condidisse, ut cùm nec sola esse corpora spiritu vacua, nec solos spiritus expertes corporis expediret, mirabili commixtionis artificio alterum altero ad absolutam completamque naturam concurrente temperandum esse æterna & immutabili suæ veritatis lege judicaverit? Qua semel tanquam justissimâ constituta, hoc sequi ex natura rei videbatur, ut neque hujusmodi incompleti spiritus, qui corpora vegetarent, sine corporibus & extra corpora crearentur, neque corpora spiritibus vegetanda sine spiritus hujusmodi animatione interire sinerentur. Æquissimæ hujusmodi sanctioni, quam universitas rerum postulat, iniquitas primæ animæ incorporata, seu corporis animati, ex quo erat cæterorum omnium propago ducenda, sese interposuit; atque ita corrupit naturam suam, ut naturali lege, quicquam aquarum ex ea velut fonte flueret, quicquid fructuum ex ea velut radice cresceret, ingenitam illam fontis amaritudinem radicisque redoleret. An hic justum esse judicabimus, ut justissimus universitatis moderator legem suam abroget, ne spiritus,

Lib. 10 de Genes. ad litt. c. 11.

Lib. 3. de pura nat.

Vide infrà lib. ult. de statu puræ naturæ.

quem corpus in utero ex libidinis lege seminatum formatumque sibi in se creari naturæ voce flagitat, ex ejus commixtione peccato maculetur? Non arbitror. Neque enim æquum erat, ut peccato sapientissima rerum institutio tolleretur: præsertim cùm eam labefactatam prosequendo non minùs immensitate justitiæ, sapientiæ, ac bonitatis, quàm ante prævaricationem naturarum institutione conditor inclaresceret. Pergit igitur eosdem spiritus juxta primigeneam legem in corporibus jam corruptis condere, ut quibus melius sit vel ita esse, quàm omnino non esse, faciens bonum, permittens malum, ne dolendo sinere nonnulla mala fieri, bona ipsa, propter quæ reliqua universi corporei moles condita est, esse desisterent; & ipsa tota machina velut frustrata fine suo, prorsus frustra condita videretur. Hæc ratio si non sufficit ad vindicandam justitiam Dei, tædam alteri libenter tradam. Quid enim aliud probabilius dici possit, prorsus nescio.

Et hactenus de quæstione, an sit, hoc est, an per concupiscentiam carnis peccatum originale in posteros transfundatur, satis diximus. Nunc utrum ille transfusionis modus ex Augustini principijs intelligentię aliquâ ratione subjici possit, dispiciendum est.

CAPVT XVI.

Difficultas non debet terrere Theologos Catholicos à tuenda Augustini sententia. Declaratur traductionem peccati fieri juxta mentem ejus non ex pacto, sed ex natura rei.

NIHIL enim est, quod magis Theologos recentiores ab hac sententia tuenda deterreat, quam difficultas intelligendi, quo modo possit fieri. Sed immeritò sanè hoc argumentum Catholicos Theologos movet, qui nihil in Christiana Ecclesia & fide usitatius esse sciunt, quàm ut id quod ratio non assequitur, fides credat; ut rem teneamus, cujus modum nesciamus; ut unanimes majorum sententias tueamur, quarum difficultate turbamur. Sententiarum enim facilitas in Theologia sæpè suspecta atque periculosa est. Nec enim aliud in materia de divina gratia tot humanarum opinionum errores & monstra peperit, quàm quòd relicta semita, quia nonnihil scabrosa videbatur, quam Augustinus & antiquitas trivit, illecebrosam illam humanæ rationis facilitatem incircumspecta aviditate sectati sunt. Quod utinam non etjam in hoc argumento locum habeat. Hæreticorum proprium est, illud suum, quomodo? quî fieri potest? inclamare: sed Catholicum Theologum non perturbant, qui novit, à sententijs antiquitatis, per quas de hæresibus gloriosissime triumphatum est, etjamsi forte non essent fidei, non esse propter quędam humanæ rationis ac difficultatum terricula discedendum: ne dum illa improvidè fugimus, fugiendo in præcipitium compellamur. Quid in ipsis rebus humanis familiarius est, quàm ut ea, quæ in omnium oculos incurrunt, omniumque palpantur manibus, in profundissimas detrusa tenebras lateant? An ideo neganda sunt quæ fiunt, quia intelligi non potest, vel difficulter potest, quomodo fiant? Eisdem difficultatum larvis terruit Augustinum Iulianus: *Qui fieri potest*, inquit, *ut res arbitrij conditioni seminum misceatur?* Cui respondet Augustinus: *Quid à me quæris, quo sit factum modo, cùm videas factum esse quocunque modo, si Apostolo credis aliquo modo.* Nam ipsemet Augustinus diu antequâ cum Iuliano de peccati istius transfusione luctaretur, difficultatem indagandi & explicandi agnoverat, & fassus fuerat, quando dixerat: *Quod dimissum est in parente ut trahatur in prolem, miris quidem modis, sed tamen fit. Et quia modus ipse non facili ratione indagatur, nec sermone explicatur, ab infidelibus non creditur.* Cùm ergo Iulianus impotenter & petulanter passim rem impossibilem esse clamaret, & modum posceret quo peccata transfunderentur in proles, subinde nihil respondet aliud nisi res certas propter intelligentiæ nostræ tenebras non debere calumniam pati. *Quòd si contra vitium*, inquit, *curiositatis humanæ, cui solent, ut ipse commemoras, comprehensa vilescere, etiam hoc Deus, quemadmodum multa, sic occultare voluit, ut id investigare atque comprehendere humana conjectura non posset, ideóne contra Ecclesiam matrem vestram ratiunculis vestris quasi parricidalibus pugiunculis debetis armari?* Nec enim hujusmodi difficultas soli peccati originalis traductioni, vel solis divinis mysterijs propria est, sed totus mundus hujusmodi tricis plenus est: ubi rem ita esse, planissimè videas; quo verò fiat modo, ratione non videas. Vnde insolentiam adversarij de illa difficultate quasi impossibilitate insultantem reprimens *Nisi*, inquit, *sermonis longitudine nollem fatigare lectorem, iam te mille rerum generibus, quarum incomprehensibilis ratio contra usitatas naturæ vias quasi per deserta opaca repit, obruerem.* Neq sanè mihi admodum laboriosum esset plurimarum rerum catalogum texere, quarum ratio non minùs à subtilissimis ingenijs abstrusa latet, quàm res ipsæ in promptu positæ patent: ut nemini mirum esse deberet, si quid in hac antiqua, & antiquitus per Ecclesiam celeberrima Augustini sententia difficultatis esset reliquum, quod humana ratio non ita liquidò posset abstergere: præsertim cùm novum illud pacti mysterium, prę terquam quòd nullâ Scripturarum, nullâ traditionis, nullâ solidæ

Lib. 6. cont. Iul. c. 9.

Lib. 1 de nupt. c. 19.

Lib. 6 cont. Iul. c. 7.

solidę rationis, sed solius humanę cogitationis auctoritate fundatum sit, atq; ita faciliùs subverti possit, ac strui, non etiam suis, & fortasse multo gravioribus perplexitatibus careat. Sed mihi propositum est in hoc opere obliteratas Augustini sententias exprimere, non alienas premere; illas ex obstructis per Philistæos puteis eruere, non has subruere, nisi quatenus videntur non posse cum indubitata Augustini doctrina consistere. Ne tamen eam solo difficultatis obscuritatisque pręsidio tueri velle videamur, conandum est, ut planiùs intelligatur, quo tandem modo illam peccati trásfusionem Augustinus fieri & explicari posse arbitretur.

Quapropter consultis excussisque, quantùm per virium mearum imbecillitatem licuit, sanctissimi Doctoris monumentis ac principijs, non alio fieri modo transfusionem istam originalis peccati deprehendo, quàm quo quælibet vitia, sive solorum corporum, sive animorum simul & corporum, quatenus sibi invicem commixti atq; contemperati alter ab alterius defectu, profectuq; sentit commodum & incómodum. Ex quo fit, ut Augustinus nunquam ad ulla pacta, vel ad ullas positivas Dei leges de conferenda vel adimenda posteris justitia recurrat, ut illud peccatum posteros posset inficere. Nam quamvis ipse sine dubitatione sentiat, eandem justitiam atq; felicitatem, quam Adam acceperat, posteris eo stante fuisse largiendam, non tamen ex ullo perseverantiæ pacto, sed ex eadem liberalitate ac libertate, qua eam parentibus eorum Deus, naturam cóndendo, & gratiam largiendo, concesserat. Quod ex ijs, quæ de statu puræ naturæ postea dicturi sumus, planum fiet. Ex natura igitur rei, non ex ulla positiva Dei vel Adami voluntate, posterorum voluntates in sua positas continente, juxta Augustini doctrinam factum fuit, ut primum illud magnum delictum, unà cum natura in prolem transeunte, transiret, non secus ac subinde cæcitas, podagra, aliaq; parentum vitia cum affectuum tum corporum trásfunduntur. Hoc sibi volunt pleraque, quæ jam suprà diximus, quod primos parentes non solùm peccasse, sed naturam, quæ transfundi debuit, vitiasse perhibet, ut scilicet defectus cum natura traheretur. Hoc sibi vult, quod toties eum ursisse vidimus, *radicem* esse corruptam, *fontem* in amaritudinem versum: *Omnes de uno fonte manavimus. Et quia ille unus in amaritudinem versus est, omnes ex oliva oleaster facti sumus.* Hoc sibi vult, quòd magnitudinem illius peccati tantá esse clamat, quæq; naturam tam profundè sauciavit, ut inquinare posset universos. Hoc sibi vult, quod in baptizatis immundam prolē generantibus, tam sollicitè concupiscentiam in parentibus relictam esse commendat. Hoc sibi vult, quod Christi conceptionem non nisi ex libidinis absentia mundam putat. Hoc postulat tota illa moles argumentorum, quibus probavimus, non aliter Augustinum existimare illam peccati trásfusionem, aut posse fieri, nisi per concupiscentiam, *morbum* videlicet juxta phrases ejus *trahendo de morbo; malum de*

Sup. c. 6.
Ibid.
In Serm. de nupt. filij regu in appen.
Sup. c. 6.
Cap. 8.

A *malo; vitio propagante vitium Deo creante naturam.* Illa quippe omnia nihil penitus ad rem faciunt, sicut & recentiores nihil ad peccati trásfusionem facere putant, si hoc sufficiat, solâ generatione sive libidinosâ, sive tráquillâ ex primis parentibus naturam trahere. Hoc denique sibi vult, quòd crebertimè inculcat, nihil hic novum aut mirum accidere: sed potiùs mirum futurum esse, & contra generationis leges, si ex immúditie proles munda nasceretur. [a] *Quid ergo mirum est, si renasci debet homo ex illo malo natus, contra quod pugnat homo renatus, quo & ipse reus teneretur, nisi renascendo liberaretur?* [b] *Nec mirum nec injustum est, quòd radix profert damnata damnatos.* [c] *Si nuptiarum bonum non esset nisi bonus usus boni, tunc mirandum esset, quomodo inde traheretur malum.* [d] *Quid mirum, si de ipso malo trahitur originale peccatum?* [e] *Quandoquidem cum hoc malo* (quod in parentibus est) *nascuntur* (filij) *quid* B *miraris, quia propter hoc renascuntur?* [f] *Quæ lex peccati si propterea reum parentem non tenet, quia regeneratus est, quid mirum, si propterea reum tenet nascentem, quia inde* (id est ex illa lege peccati seu concupiscentia) *generatus est.* [g] *Quid autem vellemus ut gignerent, non unde renati, sed unde nati sunt, nisi quod & ipsi nati sunt? Reos igitur &c.* [h] *Generantes inde unde nati sunt,* (id est ex concupiscentia) *non aliud potuerunt generare, quàm nati sunt.* Hæc omnia perspicuitate suâ clamant, non aliter sentire Augustinum hanc vitij propagationem fieri, quàm cætera naturæ generantis vitia in effectus eius transeunt, nulla uidelicet novâ Dei parentumq; pactione, nullâ exoticâ interveniente Dei lege, sed naturali *quodam*, ut ipse loquitur, *operante contagio*, quo res generatæ generantis naturæ aut seminis vitia in frontibus ferunt.

Hinc est enim, quód libentissimè Augustinus in hac peccati originalis explicanda transfu- C sione nomen *Contagij* usurpare solet. Hoc enim à tangendo dictum, quemdam inquinationis contactum, *vitij* scilicet *propagantis vitium*, denotat: quemadmodum corpora infecta contaminationem suam tangendo sanis affricant. Vnde libro tertio contra Iulianum: *Non vis quemquam ullam pœnam pro alienis subire peccatis, ne hinc fiat credibile, etiam contagia peccatorum in nascentes ex gignentibus posse transire.* Et paucis versibus interjectis: *Sicut peccati actione maiores, ita minores maiorum contagione sunt rei.* Et in libro quinto: *Peccato in primis hominibus deputat actum, in eorum vero posteritate contagium:* nempe, quemadmodum una qualitas corpus inficiens producit aliam in corpus proximum, *quodam*, ut ait, *operante contagio*. Itaque in libris ad Bonifacium vocatur *naturale contagium.* Sanctus enim Ambrosius, ut Christum quia immundæ conceptionis expertem, etiam delicti expertem esse commendaret; *Dignum fuit*, inquit, *ut qui non* D *erat habiturus corpore peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium.* Hujusmodi phrasibus passim Augustini scripta plena sunt, ut propagationem ex parentibus naturalem vitij originalis exprimeret.

a Lib. 2. cont. Iul. c. 10.
b Lib. 3. c. 12.
c Ibid. c. 23.
d Ibid.
e Lib. 4. c. 1.
f Lib. 5. c. 16.
g Lib. 3. c. ul.
h Ibid.
Lib. 3. cont. Iul. c. 3.
Ibid. c. 6.
Lib. 5. c. 2.
Lib. 6. cont. Iul. c. 18.
Lib. 4. ad Bonif. c. 11.

CAPVT XVII.

Idem ostenditur uberiùs, & à radicibus.

SED ad evidentiora & propinquiora veniamus: ex quibus perspicuè intelligetur, non posse hanc peccati propagationem juxta Augustinum intelligi vel ex aliquo pacto, vel positivâ Dei lege aut voluntate fieri; sed eo modo, quo cuncta generantia similem sibi fœtum sive specie sive naturalibus qualitatibus proferunt. Quod ut pœnitiùs à radicibus suis pateat, memoriâ repetendum est, nihil aliud apud Augustinum esse peccatum originale, nisi concupiscentiam cum reatu, ut sexcenties ipse passim repetit, & nos jam ante fusiùs ex ipso demonstravimus. Itaque ubicunque concupiscentiam in proles ex parentibus propagatam reperit ibi hoc ipso peccatum originale mox adesse non dubitat. Nam ut ipse loquitur: [Lib. 1. de pec. merit. c. 29.] *Quod in membris corporis mortis hujus inobedienter movetur, totumq; animum in se dejectum conatur attrahere, & neque cùm mens voluerit, exurgit, neque cùm mens voluerit, conquiescit, hoc est malum peccati, in quo nascitur omnis homo.* Vim autem, quâ ista concupiscentia pollet ad adducendum reatum prolis explicans: [Lib. 6. cont. Iul. c. 19.] *Hoc vitium*, inquit, *non potest nisi reatu tenere hominem, quamvis ejusdem mali bono usu de castis conjugibus procreatum.* Iam verò magnum istud concupiscentiæ malum, quicquid tandem illud sit, sive sensuum effrenitas, sive superaddita positiva & vitiosa qualitas, sive aliud quippiam, quod inesse mortalibus membris omnis sensus testatur humanus, eodem prorsus traduci modo, quo cætera corporis vitia, dotesve cum natura propagantur, perspicua & certa veritas est. Nullus enim unquã ita somniando deliravit, ut magnum istum defectum, quo natura humana ex primi hominis prævaricatione medullitus vitiata est, ex aliquo Dei pacto cum parentibus inito, vel ex positiva Dei lege aut voluntate propagari arbitretur. Hinc est, quod Augustinus, quando propagationem ejus tangit & modum explicat, ita hoc fieri docet, quemadmodum una vitiosa qualitas aliam sibi similem traijcit, quod sine dubio non minùs fit naturaliter, ac dum naturam natura in prolem ex parente transfundit. [Lib. 6. cont. Iul. c. 18.] Nam in libris contra Iulianum, qui non minus tunc, quàm nunc Scholastici, dentes suos ex Aristotele adversus istam peccati traductionem acuebat, cùm dixisset, concupiscentiam non esse substantiam, sed *affectionalem qualitatem, & tanquam valetudinem malam ex origine vitiata ingenitum homini vitium*; traductionem ejus explicare volens, adijcit: [Ibid.] *Qualitas affectionalis mali de substantia ad substantiam non emigrando transit, sed quodam operante contagio, id est, concupiscentia affectu; sicut de parentibus morbidis morbida soboles procreatur.* Et iterum ut idem repetendo fideliùs commendaret, & explicaret clariùs: [Ibid.] *Qualitas*, inquit, *mali non in substantiam de substantia, tanquam de loco in locum migrat, ut deserat ubi erat, & qua fuit ibi, ipsa sit alibi: sed alia ejusdem generis, quodam operante cõtagio, quod etiam de morbidis parentum corporibus solet evenire nascentibus.* Eandem doctrinam adhuc plenius in libro quinto tradiderat, ubi Iulianus ex categoriis Aristotelis, quæ docent rem quæ in subjecto est, sine illa re esse non posse in qua subjecta est hoc conficere nitebatur, ut malum, quod in parente velut subjecto est, non posset reatum in prolem transmittere. Sed respondet argutiis ejus Augustinus: [L. 5. c. 14.] *Rectè hoc diceres, si malum concupiscentiæ de parente non perveniret ad prolem. Cùm verò sicut sine illo nemo seminatur, ita sine illo nemo nascatur, quomodo dicis eò non pervenire, quò transit?* Hoc de transitu istius originalis mali: nunc de modo transeundi: [Ibid.] *Nec sanè tibi Dialectica illa mentitur, sed tu non intelligis. Verum est enim quod ibi accepisti, ea quæ in subiecto sunt, sicut sunt qualitates, sine subiecto in quo sunt esse non posse, sicut est in subiecto corpore color, aut forma: sed afficiendo transeunt, non emigrando.* Et aptissimâ similitudine oculis rem subijciens: *Quemadmodum Æthiopes, quia nigri sunt, nigros gignunt; non tamen in filios parentes colorem suum velut tunicam transferunt, sed sui corporis qualitate corpus, quod de illis propagatur, afficiunt.* Ecce philosophicè, & eruditè, solidèque declaratum, quomodo qualitates sive bonæ sive vitiosæ, ipsaq; concupiscentia, in filios ex parentibus transeant, non emigrando scilicet, sed afficiendo; hoc est, aliquid operando circa id quod gignitur, ratione cujus similis in eo qualitas oriatur. Neque ulla, quod sciam, hac in re Philosophorum est contentio. Omnes quippe non solùm naturam quæ gignitur, sed universas quoq; naturæ genitæ sive virtutes (naturales dotes inquam) sive vitia, ex aliqua virtute causæ generantis sive integra sive deficiente proficisci putant: quamvis illam sæpenumero humano ingenio abstrusissimam esse doceat interminabilis ille Philosophorũ ac Medicorum de admiranda seminum vi, ac phantasiæ potestate conflictus. Quòd si igitur non est aliud, juxta doctrinam Augustini, concupiscentia, nisi illa vaga effrenitas appetitus sensitivi, qui quasi excusso dominantis sibi voluntatis & gratiæ jugo, libero, inimpedito, cæco, furiosoq; impetu in obvia queq; terrena bona insilit, præsertim verò per libidinem illam notissimam in concubitum æstuat, & insanit, ac miseram infirmamq; voluntatem, nisi potenti gratiâ sursum erigatur, deorsum trahit, peracta causa est. Nemo quippe dubitat, talem omninò sensitivi appetitus statum, qualẽ in generantibus ex ipsis inobedientiæ suæ tam carnis quàm animi inhiantis motibus, se esse testatur, etiam in prolem generando transfundi. Nam quemadmodum ossa, carnes, sanguis, color,

Digitized by Google

color, figura, corporis totius decor & proportio, sensus interni externique mirabili abscondito que artificio in seminis sive materia, sive spiritu, sive aliâ quâcunque causa, latent, unde suô quæque tempore etiam annis multis interpositis prodeunt, ut de dentibus, uberibus feminarum, barba, & similibus manifestum est: ita planè & defectus corporis atque sensuum, quos proles hæreditario jure ex parentibus trahunt. Nam sive semen ex generantium quoque vitio vitietur, sive alia quapiam occulta causæ concurrentis vitiositate defectus illi proferantur, hoc certum est, vitia generantium, præsertim illa quæ profundissimè inolita quasi in naturam versa sunt, à parentibus in proles, non emigrando, sed, ut Augustinus loquitur, afficiendo, hoc est, operando, vel in operatione quadamtenus deficiendo traduci. Neque hic ulla peculiaris de concupiscentia sic intellecta quæstio est. Nam id quod positivum innuit, non est aliud nisi appetitus ipse sensitivus: id quod negativum, ille status ejus, quo freno gratiæ & voluntatis sibi pleno jure dominantis caret: quem vocabulo satis apto *effrenatam* dixeris: illud potentiam, hoc potentiæ defectum denotat. Vtrumque in parentibus esse, per se patet: utrumque in eorum semine tanquam principio traductionis latet. In prolem quippe etiam utrumq; propagatur. Quo verò pacto reatum sibi conjunctum habeat, jam suprà dictum est, & infra fusiùs dicturi sumus.

CAPVT XVIII.

Aliquid positivum esse concupiscentiam videtur sentire Augustinus.

Sed utrum de concupiscentia istud sentiat Augustinus, quòd videlicet non sit aliud nisi effrenitas appetitûs sensitivi, multùm ambigo. Nam quæ illi passim tribuit hujusmodi sunt, ut appetitui sensitivo, quatenus freno suo destitutus est, difficulter aptari queant: sed ita sonant, ac si esset qualitas vitiosa quidem, sed tamen positiva, quæ actibus ex ea profluentibus augeatur, eo ferè modo, quo boni & mali habitus solet, oppositis verò minuatur. Vt enim nihil de ipso nomine dicam, quo concupiscentiam & cupiditatem plerumque vocat, quæ magis habitum aliquem, quàm potentiam sonant, nonnullis in locis expresè affectionalem qualitatem nuncupat: quàm ita explicat, ut non facilè possit ad appetitum accommodari. Nam in libris de nuptiis & concupiscentia: *Non enim substantialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus; sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut languor.* (*Lib. 1. c. 25.*) Nec enim unquam in Augustino me legisse memini, sensus hominum, aut aliorum animalium quoscunque, esse affectiones bonas, aut malas: cùm è contrario affectus, multoque magis affectiones ei non sint aliud, quàm illæ quæ ex assensu vel dissensu voluntatis oriri solent, sive sint ipsi motus cupiendi, fugiendi, lætandi, atque tristandi, sive stabiles illi affectus, unde similes motus prodeunt: de quibus latissimè libro decimo-quarto de Civitate disputatur.

Hinc est, quod cùm Augustinus latiùs de ista affectione malæ qualitatis disserere cogeretur, ita eam explicat, ut ea quæ dicit, interno sensui convenire non possint. Cùm enim Iulianus tertiam speciem qualitatis ita explicaret, ut partim affectiones animi, partim affectionales qualitates comprehenderet: & sub affectionibus transitorias animi & corporis passiones; sub affectionalibus verò qualitatibus affectus illos collocaret, qui stabiliter animo infixi hærent: approbat ea quæ dixerat Augustinus, & exemplis explicat, affectiones esse docens, animi quidem timere, irasci, ebrium esse; corporis, pallere, rubere: affectionales verò qualitates, timidum, iracundum, ebriosum esse; pallidum, rubicundum, & similia. Et mox etiam ipsam concupiscentiam *affectionalem qualitatem* mali vocat, quæ *non emigrando, sed quodam operante contagio, id est, concupiscentiæ affectu transeat, sicut de parentibus morbidis morbida soboles procreatur.* (*Lib. 6. cont. Iul. c. 18.*) Hinc est quod sicut consuetudo actibus acquisita & stabiliter inolita est quædam quasi secunda natura; ita è contrario sanctus Augustinus concupiscentiam istam cum qua nati sumus, *consuetudinem carnalem, naturâ inolitam, naturalem, in naturam versam* vocat. (*Ita lib. 1. de doctr. Christ. c. 24. lib. 1. ad Simplic. q. 1. lib. 83 qq. q. 70 …*) Qua de re infra in libro qui præsentem sequitur, testimonia multa S. Augustini damus. Hinc est, quod eandem ingenitam concupiscentiam consuetudine augeri tradit, eodem planè modo, quo vinolentia, quam certum est esse vitiosum habitum, consuetudine intenditur. (*Vide l. de statu nat. lapsæ c. 7 infrà & lib. id. c. 6. in medio. Ibid.*) *Vnde*, inquit, *etiam contra istam genitalium concupiscentiam, quæ ingenita nobis per originale peccatum, vehementiùs vidua, quàm virgo; vehementiùs meretrix, quum casta esse voluerit, quàm quæ semper fuit casta, confligit: & tanto ampliùs in ea superanda voluntas laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit.* Et in Epistola ad Hilarium: *Quæ tamen* (lex in membris) *nisi malâ postea consuetudine roboretur, faciliùs vincitur; non tamen nisi gratiâ Dei.* (*Epist. 89.*) Et in quæstionibus ad Simplicianum accuratiùs: *Vnde* (habitat peccatum, id est, concupiscentia, in carne) *nisi ex traduce mortalitatis & assiduitate voluptatis? Illud est ex pœna originalis peccati; hoc est, ex pœna frequentati peccati. Cum illo in hanc vitam nascimur; hoc vivendo addimus: quæ duo scilicet tanquam* (*Lib. 1 q. 1. ad Simplic.*)

natura & consuetudo conjuncta, robustissimam faciunt & invictissimam cupiditatem quam vocat peccatum. Et paulò pòst: *Quod non vult malum hoc agit, superante concupiscentiâ non solum vinculo mortalitatis, sed mala consuetudinis roborata.* Per consuetudinem enim nihil aliud nisi habitum intelligit, quo concupiscentia ex peccandi frequentatione roboratur.

Ibid.

Hinc est, quòd non solùm concupiscentiam illam augeri, sed etiam contrarijs actibus, seu consuetudine, non secus atque cæteros habitus, minui tradit: *Ut quamvis adhuc maneat, & de die in diem magis magisque minuatur, in peccatum tamen non imputetur*, concupiscentia. Et in eodem libro iterum: *Qua tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus.* Et in libris adversus Iulianum: *Etsi nobis ad meliora proficientibus magis magisque minuantur*, (innatæ cupiditates) *tamen dum hic vivimus, esse non desinunt.*

Lib. 1. de nupt. c. 31.

Cap. 25.

Lib. 2. cont. Iul. c. 3.

Hoc autem decrementum incrementumque cupiditatis non aliter putat Augustinus fieri, quàm sicut consuetudo aut habitus oppositâ consuetudine aut habitu decrescente atque crescente, decrescit & crescit. Cupiditatem enim ipse generaliter, prout concupiscentiam naturalem omnium vitiorum denotat, charitati oppositam facit, cujus charitatis augmentum sit cupiditatis decrementum, cujus perfectio cupiditatis interitus. *Quòd si res ita se habet, ut per gratiam Salvatoris proficiamus quidem in hac vita, deficiente cupiditate, crescente charitate, perficiamur autem in alia vita, cupiditate extinctâ, charitate completa.* Et adversus Iulianum: *Ignorantia minuitur veritate magis magisque lucente: concupiscentia minuitur charitate magis magisque fervente.* Quam doctrinam creberrimè diversis locis repetit. Nam hoc ipsum significat, quòd toties dicit, concupiscentiam in proficientibus minui. Nec enim alium interioris hominis profectum, quàm crescente per sanctitatem seu charitatem hominis renovatione, Augustinus agnoscit: *Neque enim ipsa* (anima) *in sanctitate non proficit, cùm magis magisque minuit eas, quibus non consentit, carnales cupiditates.* Et in eodem libro alio loco: *Si provectu concupiscentia bona, qua concupiscentiæ malas fornicandi potandique debellat, talis efficitur, qualis recenti conversione non fuit, ut illorum in eo desideria peccatorum minus minusque moveantur* &c. *dubitabis eum pronuntiare meliorem?* Ex quo perspicuum esse videtur, eodem modo Augustinum intelligere hujusmodi concupiscentiam crescere ac decrescere, quemadmodum cæteri habitus solent. Unde Iuliano contendente, concupiscentiam esse sensum hominis, cùm præmisisset Augustinus: *An non per concupiscentiam castitatis & continentiæ quotidie carnis concupiscentia magis magisque minuitur?* concludendo argumentationem adjicit: *Sensus est igitur non ipsa concupiscentia, sed ille potius, quo nos eam minorem majoremve habere sentimus; sicut in corporis passionibus non sensus est dolor, sed ille sensus quo sentitur dolor.* Ubi cùm Augustinus neget, concupiscentiam esse sensum, non de externo sensu cor-

Epist. 95.

Lib. 6. c. 16.

Lib. 6 c. 14.

Cap. 18.

Ibid.

A poris, sed de interno videtur loqui: nam illum admittit sensum esse, quo nos eam minorem majoremve sentimus: hoc autem non est sensus corporis, sed internus, sive appetitus sensitivus, qui suos seipso percipiat motus; sive phantasia, sive sensus communis, qui omnibus motibus inferioris partis advigilent. Sed quisquis illius disceptationis fuerit sensus, videntur Augustini phrases eò semper tendere, ut concupiscentia sit quædam positiva & affectionalis qualitas, quæ ex majoribus orta causis, ita firmiter inhæresicit, ut quamvis ex accidenti, quodammodo tamen (quemadmodum color Æthiopibus) in naturam versa sit; quæ proinde instar qualitatum vitiosarum quodam operante contagio propagetur. Nam si non esset aliud quàm effrenitas appetitus, sive gratiæ rectricis vacuitas, quorsum tandem operosissima illa disputatio cum Iuliano

B de modo, quo qualitas illa à parentibus non emigrando, sed operando traducitur? An est difficile intellectu, quòd appetitus sensitivus ad naturam hominis pertinens cum ipsa natura sine gratia eum frenante propagetur in prolem? An idcirco mirabiles illæ qualitatum propagationes, quæ per imaginationem fiunt, in iudicium, ut Augustinus facit, advocari debent? Aliud voluisse Augustinus videtur. Quòd si quis tamen aliud sentit, per me liceat: ad illud enim, quò tendimus, primum istud forsan satis fuerit. Quòd si non satis, non erit difficilè istam aliam sententiam tueri, quam ejus verba suo cortice magis præ se ferunt, quòd concupiscentia sit, ut ipse loquitur, vera *affectionalis qualitas* ab appetitu sensitivo aliquo modo discrepans: quæ sicut aliæ qualitates naturaliter inhærentes verâ operatione, non emigrando, sed afficiendo, à parentibus interjecto semine traducuntur in

C prolem.

Quid verò illa sit, vel esse possit, quamvis fortè ex Augustino perspicuè ostendi non possit, non propterea castissima probatissimaque tanti Præsulis doctrina calumniam deberet pati. Nonne in hodiernum usque diem non desunt, qui qualitatem illam, quam concupiscentiam cum Augustino & Apostolo vocamus, aliquid positivum esse sentiunt? divus Thomas clarè dicit in Summa Theologica, peccatum originale *non esse privationem puram, sed quendam habitum corruptum.* Quod non aliter intelligit, nisi quia peccatum originale, quamvis quantum ad formale sit aversio à Deo, quam & privationem justitiæ originalis dicimus, quantum ad materiale tamen est concupiscentia: quæ, ut idem S. Thomas dicit, *Non est habitus infusus aut acquisitus per actum, nisi primi parentis; in cæteris autem per vitiatam originem innatus.* Caietanus ibidem apertè do-

D cet peccatum originale non esse puram privationem, sed habitum corruptum, seu in corruptione consistentem: & adducit in exemplum ægritudinem; quæ non sit *pura privatio sanitatis*, vel harmonia humorum, seu *negatio in corpore capaci sanitatis: Sed dicit*, inquit, *humores corruptos per*

S. Thom. 1. 2. q. 82. a. 1. ad 3.

Vide art. 4. ibid.

Caiet. in illum art. q. 82.

Digitized by Google

ptos per contrarias dispositiones ad sanitatem; ac per hoc & dicit aliquid positivum, & est habitus corruptus, id est, in corruptione consistens. Et per hoc stat, quòd sit habitus. Et simile est de peccato originali, qui languor est naturæ. Et verò quis nesciat, non deesse Philosophos vel Scholasticos plures, qui ægritudinem seu morbum, cui tam libenter S. Augustinus ac Thomas originale peccatum comparant, positivam qualitatem esse velint? sive illa sit habitus quidã corruptus, ut Caietanus ac D. Thomas loquitur; sive modus aliquis positivus ex ipsis humoribus perturbatis fluens, ut alij sentiunt, sive tertium aliquid. Cùm igitur exertissimè S. Augustinus, ut suprà vidimus, etiam tradat, formale peccati originalis esse mortem animæ quæ est privatio vitæ, esse aversionem à Deo, quæ est privatio charitatis ejus, & hujusmodi: concupiscentiam verò non esse nisi materiale ipsius, quid absurdi fuerit, si intellexerit, Concupiscentiam ita positivam esse qualitatem, sicut ægritudinem corporalem? quæ si, licet innata fuerit, actibus sibi consonantibus vel dissonantibus fieri potest major ac minor; quidni, obsecro, & ista concupiscentia innata similibus actibus augeatur aut minuatur, dum vires inferiores ordinatiùs aut inordinatiùs suos exerunt motus?

Vvegues in istum D. Th. locum.

Quid verò si Augustinus diceret, qualitatem illam esse affectionem aliquam totius temperamenti hominum ex quatuor qualitatibus primis & quibusdam alijs occultis, quas Medici in omnibus hominibus ac brutis statuunt? Nam cùm alij in libidines obscœnas, alij in iram, alij in tristitiam, alij in superbiam & similes affectiones proni effreni modo ferantur, idque à prædominantibus, & animum inordinatè cientibus temperamenti qualitatibus accidere videatur, dicente hac de re Augustino: *Vnde Medici audent ista tribuere temperationibus corporum*: nihil fortasse absurdi sentire se putaret si à parentibus in prolem temperamentum effrene, morbidum, brutum, & absolutum ab illo vinculo, quo Deus ipsum in primo homine cum suprema ejus parte religaverat, transfundi diceret: eamque temperamenti dissonam effrenitatem esse affectionalem illam qualitatem; ad illum ferè modum quo paulo antè de ægritudine tanquam positivâ qualitate, corruptoque habitu ex multorum sensu declaravimus. Nam simili modo etjam in corpore S. Augustinus morbum quendam ortum esse sentit, per quem statim comesto pomo vetito, in senium veterasceret: *Tunc etiam morbo quodam ex repentinâ & pestifera corruptione concepto factum est in illis, ut illa in qua creati sunt stabilitate ætatis amissa, per mutabilitates ætatum irent in mortem.*

Aug. lib. 4. cont. Iul. c. 3

Lib. 1 de pec. merit. c. 16.

Quid si diceret Augustinus, esse qualitatem, quæ tanquam amor quidam sensitivus sui ipsius in ipso appetitu Adami sensitivo ex vehementiâ primæ voluntatis semetipsam amantis orta fuerit, quid afferret impossibile? quid non magnopere probabile? Quæ quomodo in prolem, per semen propagetur, non est mirabilius nec intellectu difficilius, quàm quo modo aliæ sensitivi appetitus affectiones insolitæ propagantur. De quo aliquid forsan inferiùs dicturi sumus.

Quid si denique occultam quandam qualitatem esse sentiret, ideóne statim explodendum est? Medicis nihil familiarius, quàm hujusmodi occultas inculcare qualitates, idque in notissimis vulgatissimisque rebus, ipsaque peste, quæ tot millenis annis eorum industriam exercuit, nec adhuc ad intelligentiam perduci potuit. Si Augustinus igitur unam ex istis sententiam forsan elegerit, ac tenuerit, atque eatenus Concupiscentiam esse qualitatem affectionalem asseruerit, ideóne tantos clamores adversus ejus sententiam excitari? Non quicquid præconceptis nostris opinionibus dissonat, statim ut erroneum exsibilandum est; quando à tantæ auctoritatis viris tam confidenter ac tot sæculis assertum fuit: quibus si liberet, aut libuisset rationem sententiæ suæ reddere, fortassis hujusmodi philosophulis reclamantibus, qui in sui Aristotelis trutinâ omnia ponderari volunt, os obturassent: quemadmodum non semel Augustinus fecit, quando in similium reprehensiones incurrerat.

Vnum igitur ex istis esse forsitan sensum Augustini tantisper supponamus, ut etiam sic traductionis ejus modus ex Doctoris profundissimi scriptis indagari, & liquidiùs ostendi possit. Nam ex varijs signis, quibus eum astruit & illustrare nititur, forsan clariùs ejus natura, quàm ex eis quæ diximus, elucebit.

CAPVT XIX.

Explicatur modus primus, quo intelligi posset, peccatum originis libidine propagari.

AVGVSTINVS igitur sæpissimè docet, ut ex ijs quæ suprà diximus plenissimè intelligi potest, per libidinem illam rebellem voluntati, peccatum originale, hoc est, concupiscentiam quæ ei peccatum originale est, propagari. Hoc autem duplici sensu potest intelligi: Primus est, ut ille concupiscentialis affectus ardentissimus, qui non solùm in membris corporis, sed in ipso quoque appetitu sensitivo, voluptati corporis inobedienter, & citra, imò contra imperium voluntatis inhiante, percipitur, efficacissimam habeat potestatem, qua similis qualitas in fœtum à generantibus traducatur. Modus iste fortassis non est impossibilis, cùm satis constet, quantam habeat amor & metus efficaciam ad immutandum etjam ipsum tenerrimum corpus prolis. De cujusmodi fœtuum affectionibus, quas in eis affectiones generantium pariunt, à Medicis multa disputata atque conscripta sunt. Vnde Augustinus: *Voluntas si tam violenta est, ut possit vocari amor, aut cupiditas, aut libido, etiam caeterum corpus animantis vehementer afficit. Et ubi non resistit pigrior duriorque materies, in similem speciem coloremq; commutat.* [Lib. 11. de Trinit. c. 2.] Et paulò pôst: *Aliorum autem animalium, quia non est ad conversionem facilis corpulentia, sæpius plerumque produnt libidines matrum, quid cum magna delectatione conspexerint. Quàm enim teneriora, atque ut ita dixerim, formabiliora sunt primordia seminum, tam efficaciter & capaciter sequuntur intentionem materna animæ, & quæ in ea facta est phantasiam, per corpus quod cupidè aspexit.* [Ibid.] Quod statim exemplo ovium Laban ex Scripturis probat. Hinc est, quòd istud ipsum exemplum ovium suas affectiones ex corporibus adjacentibus haustas etjam in corpus prolis traducentium, Augustinus usurpat, ut concupiscentiæ traductionem, quæ afficiendo non emigrando, quodam contagio operante fieret, non incredibilem esse declaret. Cùm enim, ut hoc astrueret, Æthiopas dixisset nigros gignere, & sui corporis qualitate corpus quod de illis propagatur afficere, sic adjungit: *Quo modo de corpore ad spiritum afficiendo transeunt, eo modo transeunt de spiritu ad corpus,* rerum scilicet corporalium qualitates. *Nam colores virgarum, quas variavit Iacob, afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo* (fortè, trãseunte) *apparuerunt in corporibus filiorum.* [Lib. 5. cont. Iul. c. 14.] Tale quid verò in fœtibus humanis etjam posse contingere, exemplo patuit. Rex enim Cyprius, ut Augustinus ex Forano narrat, uxori suæ in concubitu formosam picturam solebat objicere, *cuius pulchritudinem concupiscendo quodammodo raperet, & in prolem quam concipiebat afficiendo transmitteret.* [Ibid.] Ex quo pro concupiscentia simili modò in proles transeunte concludit: *Sic & vitia quamvis sint in subiecto, ex parentibus tamen in filios non quasi transmigratione de suo subiecto in subiectum alterum, quod fieri non posse categoriæ illæ, quas legisti, verissimum ostendunt; sed, quod non intelligis, affectione & contagione pertransëunt.* [Ibid.]

Ex quo colligi videtur ab ea sententia non alienum esse Augustinum, ut concupiscentia eo modo ex parentibus libidine tam corpore quam animo tempore concumbendi æstuantibus in prolem transeat, sicut color aut figura corporea, quæ per oculos hausta transit in spiritum seu phantasiam; & rursus propter vehementem objectæ rei imaginationem cum ardenti animi passione conjunctam, ex spiritu seu phantasia generantium, modò quidem admirabili, sed verissimo, transfertur in fœtum. Certissima quippe veritas est, & innumeris non solùm doctissimorum virorum testimonijs a Avicennæ, b Plinij, c Plutarchi, d Aristotelis, e Galeni, f Hyppocratis, g Augustini sæpiùs; sed etjam experimentis, ut videtur, irrefragabilibus confirmata, quæ magno numero proferre non est difficile, imaginationem hominum atque pecorum sive marium sive fæminarum stupenda quadam & occulta pollere potestate, ad immutandos non solùm colores fœtuum, sed & ipsa membra diversissimis figuris conformanda; non modo in ipso ardore coeundi, sed etjam multis mensibus pôst, si vehemens animum perturbatio concitaverit: quales perturbationes Augustinus ad duas revocat, *metum* atque *cupiditatem*. Passiones enim istæ vehementissimum habent impetum ad rapiendum intus, quod extra positum sensus hauriunt; & ad transferendum in fœtum id quod animo impressum est: *Metus,* inquit, *aut cupiditas quanto vehementior fuerit, tanto expressius formatur acies sive sentientis, ex corpore, quod in loco adiacet, sive cogitantis, ex imagine corporis quæ memoria continetur.* Cupiditas autem seu libido isto conceptus articulo, quo maximè fœtus signari & immutari solent, ita totum animum & maris & fæminæ absorptum tenet, ut nulla prorsus quantumvis inordinata mulierum desideria, quibus post conceptum infestari solent, ei possent ulla ratione comparari. Quid ergò mirum, si iste enormis concumbentium æstus, & inhians non tantùm corporis, sed & animæ desiderium, talem omninò qualitatem seu pronitatem in tenerrimum fœtum imprimat, qualis illa est in parentibus, unde ista actualis & enor-

a Avicen. fen. 3. lib. 14. 14.
b Plin. lib. 7 Hist. nat. c. 12.
c Plutarch. 5. de placit. c. 12.
d Arist. sect. 10. problem. 12.
e Galen. lib. de Theriaca ad Pis. c. 14
f Hyppocr. lib. de superfœtat.
g Aug. 18. de Civit. c. 25. & 5 cont. Iul. c. 14. & locis supradict.
Lib. 11. de Trinit. c. 4.

Digitized by Google

& enormis concumbentium libido proficiscitur? Imò cur non potiùs mirum esset, si non sic fieret; quandoquidem longè mitiores animi cupiditates, longè majores & insolentiores effectus in fœtibus pariant?

Nec verò putandum est, desideria motusve animæ matris aut patris valere tantùm, ut lineamentorum aliquid colorumve aspergant teneris mollibusq; conceptibus: ut verò etjam animus prolium pravis inclinationibus atque vitijs afficiatur, nihil habere potestatis. Nam experimenta quotidiana satis liquido contrarium probant. Hinc enim sola impia nonnunquam prægnantis imaginatio vel cupiditas in causa est, quamobrem proles ad furta, ad lasciviam, ad timores, ad homicidia, ita prona nascatur, ut nullis nec honestatis retinaculis, nec supplicij minis ab illis vitijs coerceri queat. Hinc Heroina quædam, antipathiâ mirabili à felibus terrebatur: nec alia metus illius naturalis causa fuit, quàm quòd mater ejus gravida fele fuisset præter opinionem decidente perterrita. Hinc inter Medicos adeoque vulgum notum est, exemplisque celebratum, mulieres quæ gestando uterum, cibos aliquos ardenti cupiditate desiderarint, vel fastidio respuerint, proles ciborum eorum cupiditate aut fastidio laborantes subinde peperisse. Hinc est, quòd multo faciliùs & crebriùs videamus, stabilia maximeque innata prægnantium vitia non minùs pravitatem in sobolis animum imprimere, quàm imaginatio transitoria imprimit corpusculis tenellorum fœtuum varias monstrositates.

Thomas Erast lib. de occult. pharm. proprietat. c. 31.

Et quod multo majori admiratione dignum est, Plutarchus & alij nonnulli testes sunt, alumnos è nutricibus, quæ ubera dumtaxat præbent, non modò lactis vitia pro alimento corporum, sed & animi impuritatem pro alimento haurire vitiorum, ita ut earum indolem & mores accessu ætatis satis manifestè quandoque referant. Mores enim, ut Galenus, sequuntur temperamentum. Hoc autem ex parte maxima, ex semine, sanguine, lacte, unde homo concipitur nutriturque, coalescit. Cùm igitur *anima*, ut Aug generatim loquitur, *sic vel sic affecta pragnantis, valeat aliquibus velut induere qualitatibus fœtum*: tantamque potestatem habeant libidinosa matris & ardentia etjam post conceptum desideria, & animi status, ad inserendos animis, adeoque corpusculis parvulorum fœtuum vitiosissimas animorum inclinationes, & corporum ægritudines, quæ longè difficiliùs curari solent, quàm si sibi eas actuum consuetudine vel corporis intemperantia peperissent, quid mirum fuerit, homini, qui magis veritatem quàm contentionem diligat, si fœdissimus ille & libidinosissimus æstuantis animi status, quo concùbentes ardet, velint, nolint conjuges, similem pronitatem, hoc est, similem rebellem animi & corporis concupiscentiam tenellis fœtibus affricent? Nec sanè video, quid peculiaris difficultatis in ista obscœnæ concupiscentiæ transfusione reperiri posset, quod non in similium vitiosarum qualitatum, de quibus jam diximus, transfusione locum habere videatur. Nisi fortè, quòd illæ ex fortuito casu prægnantibus supervenerint; hæc medullis eorum ab ipso exordio nativitatis inhæserint. Verum hoc ejus transfundenda facilitatem non diminuit, sed auget majorem in modum. Insolitæ quippe à nativitate qualitates, hoc ipso quo quodammodo in naturam versæ sunt, cum ipsa natura quasi naturæ jure propagari solent; ut de colore corporum, crispitudine capillorum, figura nasi atque labiorum in Æthiopibus manifestum est: quæ verò fortuitò accedunt, non nisi rarissimè traducuntur. Ex quo perspicuum esse puto, extra calumniam Philosophorum esse Augustinum, si concupiscentiam illam, quæ inobedientibus & ardentibus suis desiderijs animum conjugum etjam invitum stimulat, & corpus accendit, quodam *contagio*, ut ipse loquitur, *id est, concupiscentiæ affectu* tempore coitus vehementissimè *operante* propagari arbitretur. Et hæc de primo sensu dicta sint.

Lib. 12. de Civit. c. 25.

Lib. 6. cont. Iul. c. 18.

CAPUT XX.

Declaratur secundus modus propagationis peccati originalis per libidinem.

QUÆ quamvis satis appositè ad explicandam Augustini mentem dicta videantur, existimo tamen alium secundum esse ejus doctrinæ sensum, quâ per libidinem dicitur peccatum originale propagari, qui magis ejus dictis & scopo fortasse congruat. Nam Augustinus adversus Pelagianos disputans, qui vel nuptias, hoc est, conjugium & actiones ejus, vel naturam humanam, vel Deum ipsum existimabant sine dubitatione damnari, si vitium aliquod generatione propagari diceretur, radicem primam demonstrare voluit, unde oriretur vitij propagatio, nimirum hanc non esse naturam, non conjugium, non Deum; sed naturæ vitium concupiscentiam: quæ ita intimis medullis ejus conspersa & innata est, ut non solum hominem primum seu personam illam peccantem, sed & naturam totam, adeoque ipsum carnale semen vitiaverit, quo natura in posteros traducenda est; cujus vitiationis evidens ac permanens etjamnum argumentum est, quod nemo hominum sine illa libidine seminetur. Sic ergò cùm dicit, ideò peccatum à filijs contrahi, quia ex libidinis malo nati sunt, non erit sensus, ideò contrahi, quia ex actuali libidine

libidine propagati sunt, sed quia ex illo libidinis habitualis malo concurrente nati sunt, quæ naturam & semen ipsum vitiavit, & etiamnum vitiat; utpote cujus effectus, & filia, & signum perspicuum est libido illa actualis, qua concubitus fervet. Concurrit autem illa libido eo modo ad peccati propagationem, quo mala quæque naturarum ad mali similis propagationem concurrere solent: nempe non necessariò actualis libidinis motibus operando; sed per vitium, quòd semini impressum est, simile vitium propagando. Inter quos duos sensus ista differentia est, quòd juxta primum, concupiscentia actualis seu motus ejus vitium simile proli imprimit; sicut fœtibus teneris figuram, lineamenta, colores, vehemens imaginationis motus magno cum desiderio vel terrore pinctus aspergit: juxta secundum verò, concupiscentia habitualis cum reatu suo in semine humano vitiato virtute latens, simile vitium in ijs qui nascuntur operatur; cujus vitij signum est libido illa, cum qua carnale semen emittitur.

Hunc esse genuinum Augustini sensum hoc in primis probare videtur, quòd sæpissimè, cùm ei Iulianus objicit, Deum conditorem omnium non minus humanæ naturæ semina, unde natura propagatur, quam naturam ipsam condidisse, respondet Augustinus, etjam semina naturæ esse vitiata; ut nihil mirum esse debeat, si quemadmodum natura ex natura, ita vitium ex vitio, vulnus ex vulnere propagetur. Nam libro secundo de nuptijs cùm de semine fecisset mentionem Iulianus: *Neque nunc*, inquit Augustinus, *agitur de natura seminis humani, sed de vitio: illa quippe habet autorem Deum; ex isto autem trahitur originale peccatum. Nam si semen ipsum nullum haberet vitium, quid est quod scriptum est? &c.* Ecce manifestè dicit, ex vitio seminis trahi originale peccatum: quod alibi sexcenties *ex libidine* trahi dicit: nimirũ, quia libido semen vitiavit, libido in vitiato semine latet, libido in emissione seminis patet. Et libro tertio contra Iulianum, cùm adversarius iste diceret: *Ille qui primum hominem fecit ex pulvere, omnes fabricatur ex semine*; respondet Augustinus; *sed ex semine iam vitiato atque damnato.* Et in eodem libro paulò inferiùs: *Plane quod factum est, homo est; unde factum est, semen est hominis; utrumque bonum est nihil horum diabolus condidit; sed vitium seminis ipse seminavit.* Et lib. 4. ejusdem operis, cùm reprehenderet Iulianum, quòd libidinem seminum confectricem nominasset; *Nec confectricem*, inquit, *seminum libidinem dixeris. Ille quippe creat hominis semen qui hominem ex semine; sed, unde, interest; quia mali huius occulta sunt & dira contagia. Nec ex his hominibus, qui malo carent Deus vel semen vel homines creat.* Ecce & hîc idcircò malum illud trahi indicat, quia ipsum semen vitiatum est: ideò autem vitiatum, quia creatur à Deo ex homine, cui medullitus libido *innata* atque *conspersa est*, ut alibi loquitur. Meritò igitur toties repetit, hominem ex libidine peccatum trahere, quia libido radix est corruptionis tam naturæ quàm seminis; & ita radix, ut etjam actu concumbendo velut viridis ejus ramus appareat.

[Margin: Lib. 2. de nupt. c. 8.] [Margin: Lib. 3. cont. Iul. c. 17.] [Margin: Ibid. c. 22.] [Margin: Lib. 4. cont. Iul. c. 2.] [Margin: Lib. 1. de pec. merit. c. ult.]

Eandem doctrinam de seminis vitio vitium concupiscentiæ propagante multis alijs locis inculcat. *Totus mundus ex Adam reus, Deo non negante manum formationis operi suo, seminibus institutis, quamvis paterna prævaricatione vitiatis.* Et rursum: *Qui fieri*, inquit, *potest*, Iulianus, *ut res arbitrij conditioni seminum misceatur?* Cui Augustinus respondet: *Si fieri non posset, non esset, unde parvulos nondum de corpore egressos mortuos diceremus* Et modum explicans; *sicut enim hominibus malis, ita & seminibus ex origine vitiatis, in quibus bona est ab illo creata substantia, incrementum, formam, vitam, salutemque largitur.* Et alibi eandem objectionem cum stomacho repetente Iuliano: *Quæ, malum, ratio est, reus studiorum seminibus miscere conari?* Luculentiùs ei reponit Augustinus: *Naturâ bonâ sunt semina, sed vitiantur & semina, eisque propagatis propagantur & vitia.* Vnde nonnunquam, cùm de baptizatis vitium originale traducentibus tractat, duplex in uno homine semen statuit, unum spiritale, scilicet gratiam Dei, alterum carnale, cujus vitiatione vitium propagetur. *Homo qui spiritaliter natus carnaliter gignit, utrumque habet semen, & immortale, unde se gaudeat vivum, & mortale, unde generet mortuum.* Et in eodem libro manifestiùs: *Traiecerunt ergò* (parentes fideles) *quod iam non erat in eis, propter semen spiritale, quo regenerati sunt; sed erat in eorum carnali semine, quo eum generaverunt.* Et in opere imperfecto contra Iulianum stoliditatem ejus retundens, quod non putaret vitia ex seminibus posse propagari: *Quòd tibi videtur*, inquit, *in collatione contrariarum partium, non debere ex una parte poni necessitatem seminis, & ex altera studium voluntatis, stolidum esse reperires, si videres &c. Si autem semen ex utraque parte* (tam Christi regenerantis, quàm Adami generantis) *deposcis, sicut per Adam semen carnale vitiatum est, sic viget spiritale per Christum.* Quæ sanè omnia luculentè probant, non aliter Augustinum concupiscentiæ transfusionem existimare per libidinem fieri, nisi quia libido naturæ ingenita semina vitiavit: sicut morbus ingenitus, & subinde acquisitus semen ita vitiat, ut quemadmodum naturam per semen natura propagat, ita eadem natura vitiata per semina vitiata propaget & vitium.

[Margin: Lib. 6. cont. Iul. c. 2.] [Margin: Ibid. c. 9.] [Margin: Lib. 2. oper. imperf. fol. 331.] [Margin: Lib. 6. cont. Iul. c. 5.] [Margin: Ibid. c. 14.]

Qui sensus Augustini ex alio capite luculentè demonstrari potest. Nam ut plenissimè caperemus, quo pacto ista concupiscentiæ trãsfusio intelligi ex ejus mente debeat, tales adhibet similitudines, quæ si rectè intelligantur, non sinunt quemquam de ipsius opinione dubitare.

Prima similitudo à morbis corporis, eorumque propagatione petitur. Nam plerumq; docet, ita parentes prolem sua libidine afficere; & afficiendo, quasi quodam contagio operante, traducere concupiscentiam, sicut infirmitas eorum infirmitatem propagare solet. Certum est autem, hoc ita fieri, quia semen

semen ex insita eorum corporibus ægritudine vitium trahit, cujus contaminatione simile vitium in sobole procreatur: non autem quasi quædam actualis infirmitatis operatio in concumbendo sese exerere debeat, qua in fœtum eorum infirmitas transeat. *Qualitas*, inquit, *affectionalis mali de substantia ad substantiam non emigrando transit, sed quodam operante contagio, id est, concupiscentiæ affectu; sicut de parentibus morbidis morbida soboles procreatur.* Quod statim explicans clariùs: *Alia qualitas eiusdem generis, quodam operante contagio* (transit) *quod etiam de morbidis parentum corporibus solet evenire nascentibus.* Et in libris de nuptijs & concupiscentia: *Languor, quo benè vivendi virtus perijt,* (id est libido seu concupiscentia) *non est utique natura, sed vitium: sicut certè mala in corpore valetudo non est ulla substantia, vel natura; sed vitium: & licet non semper, tamen plerumque mala valetudines parentum ingenerantur quodammodo & apparent in corporibus filiorum.* Quod etjam alibi exemplo podagræ, quam subinde filij hæreditario jure ex parentibus trahunt, illustrando declarat. Nam sicut vitium in eos de parente transit; ita eos podagram in parente, qui intemperantia sibi eam fecerat, fecisse dicuntur, *non actione, sed ratione iam seminum.*

Lib. 6. cont. Iul. c. 18. — Lib. 2. de nupt. c. 34. — Lib. 2. oper. imp. f. 389.

Altera similitudo ex arboribus desumitur: in quibus videmus aliquas, degenerante semine dissimiles aliquo vitio soboles gignere. Nam quamvis arbor inserendo corrigatur, vitium tamen seminis non corrigitur. sed arboris jam per insitionem correctæ semen iterum germina degenerantia & vitiosa producit. Quo exemplo Augustinus demonstrare nititur, ad eundem modum posse fieri, ut vitium hominis, hoc est, peccatum regeneratione deleatur, quod tamen virtute in ejus semine permanens simile vitium in sobolem inde procreatam generando transmittat: *Vt quod dimissum est in parente, trahatur in prolem, miris quidem modis fit, sed tamen fit. Hæc invisibilia & infidelibus incredibilia, sed tamen vera, ut haberent aliquod visibile exemplum, hoc in quibusdam arbustis divina providentia procuravit. Cur enim non credimus, propter hoc esse institutum, ut ex oliva nascatur oleaster?* &c. Et applicans istam similitudinem ad propositum suum: *Mirum est ergò, quemadmodum à peccati vinculo per gratiam liberati gignant tamen eodem vinculo obstrictos, fatemur, mirum est: sed quod latent sætus oleastrorum etiam in seminibus olearum, quando & hoc crederetur, nisi experientia probaretur?* Ecce ita peccatum & peccatorem in humano semine latere contendit, sicut amaritudo oleastri & oleaster ipse in semine olivæ latet. Quod luculentiùs infrà in eodem libro explicat: *Ex quo Adam ex olea tali, in qua nec semen erat huiusmodi, unde amaritudo nasceretur oleastri, in oleastrum peccando conversus est, quia tam magnum peccatum fuit, ubi magna in deterius fieret mutatio naturæ totum genus humanum fecit oleastrum: ita ut (quemadmodum nunc in ipsis videmus arboribus) siquid inde in oleam gratia divina convertit, ibi vitium primæ nativitatis, quod erat originale peccatum de carnali concupiscentia traductum & attractum, remittatur, tegatur, non imputetur; inde tamen oleaster nascatur.* Et uberiùs adhuc paulò post: *Illud quod remittitur, & non imputatur,* (concupiscentia) *donec fiat in æternam immortalitatem plena mutatio, habet vim quandam occultam, unde seminetur humanus oleaster.* Quam vim occultam ut intelligeremus non esse aliud, nisi vitium carnalis seminis, in quo virtute peccatum seu defectus ille libidinis, quæ prolem ream detinet, sicut & morbi & colores figuræque hominum degenerantes, aliaque vitia appetitus & ingenij, subinde latent, statim adjicit: *Non erit autem omnino aliquid vel in carnali semine vitiosum, cùm eadem regeneratione, quæ nunc fit per sacrum lavacrum, usque in finem cuncta mala hominis purgante atque sanante, eadem caro, per quam facta est anima carnalis, fiat etiam ipsa spiritalis, nullam legi mentis resistentem concupiscentiam carnis habitura, nihil carnalis seminis emissura.* Et cùm Iulianus pervicacissimè contenderet, non posse fieri, ut parentes tradant quo caruisse creduntur, eandem refricat similitudinem, & quò tenderet perspicuè & sine ulla ambiguitate declarat: *Nisi sermonis longitudine nollem fatigare lectorem, iam te mille rerum generibus, quarum incomprehensibilis ratio contra usitatas naturæ vias, quasi per deserta opaca repit, obruerem: in quibus etiam degenerantia semina, non quidem in dissimillimum genus (quia nec oleaster sic est ab olea discretus, ut vitis) sed in quandam, si dici potest, similem dissimilitudinem, sicut vitis est labrusca dissimilis, quæ tamen de semine vitis gignitur, multa monstrarem. Et cur non credamus, hoc ideò voluisse creatorem,* VT CREDEREMVS, ETIAM SEMEN HOMINIS POSSE VITIVM DE GIGNENTIBVS TRAHERE, QVOD IN EIS A QVIBVS GIGNITVR IAM NON EST, *ut ad eius gratiam etiam baptizati cum suis parvulis currerent?* Et ne quam ex aliqua obscuritate tergiversationem de sua mente in lectorum animis Augustinus relinqueret, quid sibi velit, & quo pacto vim propagandi peccati originalis in baptizatis remanere judicet,

Lib. 1. de nupt. c. 19. — Ibid. c. 32. — Ibid. c. 33. — Lib. 2. oper. imp.

Tertiâ similitudine *præputij* hoc ipsum planissimum facit: *Quid enim præputij retinet circumcisus? De quo præputiatus tamen gignitur; & quod iam non est in homine, trahitur in hominis semine.* Et objectionem occupans adversarij sui, qui dissimilem esse similitudinem præputij & peccati causari potuisset: *Non enim*, inquit, *dici potest, præputium corpus est; hoc autem quod trahitur in origine, vitium: & illo quidem abscisso, vim eius tamen nequaquam tolli potuisse* DE SEMINE: *hoc vero vitium, quod non est corpus, sed accidens, cùm indulgentiâ sit remissum, in semine non potuisse residere.* Ecce apertissimè vim propagandi peccati seu libidinis, quæ suo reatu prolem ream teneat, adversus Iulianum tergiversantem, totisque viribus renitentem, in semine residere contendit. Itaque argumentum istud jam jam propositum ita solvit, ut hanc sententiam suam adhuc luculentiùs asserat: *Hoc, inquam, à quovis callidissimo dici non potest, cùm auctoritate divina superetur, quæ ipsa*

Ibid. — Ibid.

pa-

pars corporis ob hoc iussa est imputari, ut hoc vitium A *purgaretur.* QVOD NISI ESSET IN SEMINE, AD PARVVLOS, QVIBVS CIRCVMCISIONE ILLA CORPORIS AVFERENDVM EST, NVLLATENVS PERVENIRET.

Quæ profectò omnia tam prolixè ex Augustino producenda judicavi, ut plenè intelligeretur, hanc esse mentem ejus: quemadmodum in hominibus quædam parentum ægritudines, sivé ingenitæ, sive etjam accidente contractæ, non solùm corpus parentum, sed etjam semen ipsum vitiant, ut similis in eorum sobolem ægritudo seminando gignendoque transferatur; & sicut in stirpibus plerumque usu venit, ut optimæ semen arboris amaritudinem quasi vitium quoddam servet, unde arbor aliâ amara prodeat, haud secus ac semen hominis vim præputij quamvis abscissi retinet, unde soboles præputiata nascatur: ita quoque fieri posse, ut semen hominis vitium de gignentibus trahat; & quamvis vitium seu peccatum in parentibus regeneratione deletum sit, aliud tamen simile occulta vi in filios propagetur. Qua explicatione admissa, consectaneum est, ut cùm Augustinus dicit, peccatum originale per libidinem propagari, non sola libido actualis, juxta primum sensum intelligi debeat. Neque enim aliud vult, quàm quòd peccatum non traducatur in prolem, quia natura seminatur, quia natura generatur, quia natura nascitur: sed quia etjam semen, unde natura nascitur, concupiscentia naturam totam medullitus vitiante, vitiatum est; ita ut semen libidine vitiatum, libidine emissum, similem defectum in se non actu, sed potestate contineat, cujus vi peccatum tale quale in parentibus fuit, hoc est, libido ream sobolem detinens, procreatur. Non enim Augustinus in actuali illa libidine, qua concumbentes æstuant, emphasim ponit; sed in eo, quod vitiosum aliquid cum bona natura, & bono semine, & bona conjugij commixtione misceatur. Ex illo enim capite nascitur, quòd ad intelligendam peccati originalis traductionem tam sollicitè commendat: *Illud præcipuè attendere ac meminisse debemus, tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamque remissionem baptismo fieri; hominis verò ipsius qualitatem non totam continuo commutari:* hoc est, habitualem libidinem permanere. Nimirum, quia sicut ipsa naturam hominis primi semenque vitiavit, ita omnium posterorum conjugum etjam regeneratorum naturam & semen stabiliter vitiat: ut ex rebellibus ejus motibus in generantibus patet; donec regeneratione novissimâ non supersit *omninò aliquid vel in carnali semine vitiosum.* Hoc enim virtute latet in semine, quod actu conjugibus concumbentibus appa-

Lib. 2. de pecc. merit. c. 27.

Lib. 1. de nupt. c. 33.

ret in opere. Nam si in opere libidinis rebellio non appareret, quando naturaliter illud exercetur, non posset etjam contagio libidinis in semine & cum semine propagari.

Ex quo facilè etjam intelligitur, peccatum originale filios esse contracturos, etsi Deus omnem actualem libidinem in conjugum commixtione compesceret, vel ipsa sexus utriusque corrupta semina, sine congressu conjugum, omnipotentiæ suæ virtute misceret. Cùm enim nihil seminibus ablatum sit, omnes quoque naturæ perfectiones & defectus in eis latent, & foris cum prole in mundum prodeunte prodirent. Prorsus enim per accidens actualis illa libido defuisset, cùm tota rebellio adhuc habitualiter hæreret membris genitalibus, & pudor in concumbentibus. Nam quod Augustinus dicit: *Libido pudenda non moveat membra, nisi quando volumus, & non est morbus. Nec de illa* B *erubescat etiam licitus & honestus conjugatorum concubitus. vitando conspectum, & appetendo secretum, & non est morbus*; nequaquam de actuali membrorum motu & pudore intelligenda sunt. Nec enim tunc tantùm pudet homines, & secretum quærunt, cùm actualibus motibus illa membra tumultuantur: sed etjam vel maximè, cùm vel ægra, vel frigida, vel quacunque ratione etjam castitate dominante tranquilla sunt. Altissimè quippe naturalis illa verecundia mortalium animis etjam puerorum insculpta manet, sive membra quiescant, sive moveantur: eò quòd ingenito quodam sensu libertas hominis vitiata sentiat, se in illa membra imperium perdidisse: ut proinde parum ad peccati propagationem faciat, quòd actualis illa libido membra concitet. Sufficit enim, quòd, sicut morbus iste libidinis seu concupiscentiæ, unde rebelles illi motus naturaliter prodeunt, visceribus infixus hæret; ita vis C ejus propagandi in seminibus maneat.

Lib. 2. de nupt. c. 33.

Quapropter sive primum illum, quem capite præcedenti dedimus, propagandæ libidinis modum intellexeris, sive istum, de quo hic hactenus disseruimus, sive utrumque conjungere malis, eo quòd incredibile cuipiam fortasse non immeritò videatur, tam horrendum animi & corporis æstum ac perturbationem nihil omninò in tenerrimum fœtum, aut in ipsum semen fœtus operari; rectissimè juxta Augustinum dici potest, peccatum originale per libidinem seu concupiscentiam propagari. Ipsa est enim, quæ primitus naturam vitiavit, & in posteris vitiat: ipsa est, quæ naturam vitiando & ipsum semen infecit, atque inficit; ipsa denique est, quæ velut permanens vitium stimulis inquietis & ardore turbulento conjuges in propagatione prolis exagitat.

CAPVT

CAPVT XXI.

Excitantur quatuor difficultates; quid qualitatem illam produxerit in Adamo; quid illa in semine; quid semen in carne prolis, quid caro in spiritu ejus: & solvitur prima.

SED adversus hanc sententiam, si forte A est Augustini, de libidine, tanquam distinctâ ab appetitu sensitivo qualitate, quæ peccatum propagaverit; sive habitualem, sive actualem, sive, ut ita dicam, potentialem intelligamus, quæ in seminibus vitiatis lateat, montes difficultatum insuperabiles sibi Scholastici videntur opponere. Nam inter illos quidam olim simile quid in multis dissimile de Augustini mente suspicati sunt; quam quia non satis accuratè ex diligente librorum ejus diversorumque locorum collisione perspectam habuerunt, hinc eis aqua hæsit, & ipsâ pœnè mole difficultatis oppressi sunt. Sed etiam novos montes illos Deo viam aperiente & vires dante, fortasse superabimus.

Prima igitur & præcipua difficultas judicio adversantium est, quia non facilè apparet quid illam qualitatem in Adamo, atque B in ejus semine produxerit: multoque minùs, quid aliam propaget qualitatem in appetitum prolis; quâ similis denique, quæ peccati rationem habeat, in anima producatur. Accidens enim corporeum in spiritum operari nequit. Quatuor isto uno argumento tanguntur difficultates, productio concupiscentiæ tanquam qualitatis in Adamo; productio similis qualitatis in semine; propagatio ejus in appetitum prolis; operatio in animam tanquam spiritum, ut peccati ratio constare possit. Sub ultima Gregorius succubuisse videtur, dum dicit, hoc solum accidens corporeum in rerum natura esse, quod spiritualem producat. Ad singula eodem ordine ex Augustino respondebimus.

Ad primam igitur difficultatem dicimus, eam in aliorum sententia, qui nescio quas morbidas ex Augustino qualitates se hausisse C putant, aliquid forsan habere ponderis, in ista quam proposuimus, nihil. Hæc enim qualitas siquid appetitui superadditum fuerit, ex Augustini mente fortassis esset, juxta diversas illas sententias, quas capite decimo-octavo recensuimus, vel instar ægritudinis non corporalis, sed animi atque appetituum ejus, quam tanquam habitum corruptum sanctus Thomas per actum primi parentis in eo ortam esse sentit, sive modum quendam appetitibus inordinatis superadderet, sive aliud quippiam: vel instar ægritudinis seu corruptionis ipsius temperamenti, quod peccato illo magno primi parentis vitiatum, & effrene factum est: vel occulta qualitas ipsius appetitus, cujusmodi multas Medici in corporibus constituunt: vel instar malæ, sed altissimè impressæ consuetudinis seu inclinationis, quæ in ista mortali vita nullis conatibus penitus amoveri ac tolli potest. Quod in posteris Adæ nemini non contentioso mirum videri debet. Quid enim alicui mirum fuerit, si quemadmodum ingenitæ à parentibus ægritudines corporum longè curatu difficiliores sunt, quàm ex accidente contractæ, imo plerumque incurabiles, ita etiam innata inspersique intimis visceribus concupiscentia pertinacissimè medullis hæreat? Nonne idem omnino in illis pravis inclinationibus usu venit, quas quædam proles, non vi istius ingenitæ libidinis, sed ex privata parentum suorum perversitate vel ardenti cupiditate traxerunt? Quo verò pacto in Adamo producta fuerit, quærat ille, qui nunquam in philosophorum Scholis audijt uno actu produci habitum. Instar consuetudinis enim seu habitùs acquisiti, etsi non sit habitus, qualitas illa quæ nobis à natura inditur, in Adamo exorta est. Vnde Augustinus, ut suprà vidimus, eam consuetudine minorem, majoremve fieri, robustissimam, invictamque profitetur.

Hoc tamen meritò in illa sententia (si fortæ Augustini est) quæri potest, quo pacto una qualitas tam diversa desideria suscitet, ut ad omnia cujuscunque generis creata bona appetenda propellat? Respondeo, quæstionem istam in primis duabus sententijs capite decimo-octavo tactis non habere difficultatem: sed in tertia & quarta, quæ vel occultam qualitatem, vel instar malæ consuetudinis esse statuit, meritò movet, secundùm quas dici posset, si quis eas tueri vellet, quo concupiscentiæ objectum est generalius, eo diffusiores sunt & motus ejus. Hæc autem concupiscentia est qualitas appetitum, cui inhæret, sua adæquans latitudine. Nam sicut appetitus ille sensitivus pro objecto habet, quodlibet bonum sensibus humanis congruens, ita & concupiscentia qua imbuitur. Nec enim est difficilius generalitatem in habitibus quàm in potentijs intelligere, cùm nullus omnino habitus objectum individuum & singulare respicere videatur. Cùm ergo voluntas Adami effrenato robustissimoque impetu amaverit se, & privatum bonum suum,

Digitized by Google

relicto Deo; similis impetus in appetitum sensitivum, velut vestigium voluntatis impressus est. Voluntas enim nihil omnino creatum etjam amore non sensitivo diligit, quin imaginatio aliquid sibi fingat simile, in quo appetitus ludat, suisque motibus quodammodo voluntatem adjuvans feratur, ut totus homo toto assequendi conatu illud appetat. Quod quidem avaritiæ, superbiæ, invidiæ, similesque spiritus vitiosi motus luculentè probant. Nec enim minori, imo sæpè majori appetitus sensitivi passione, & sensibili sanguinis spirituumque perturbatione excellentia & opes appetuntur & invidentur, quàm ea, quibus corporei sensus delectantur. Ex quo fit etjam, ut effrenes illi impetus arrogantiæ, superbiæ, invidiæ, avaritiæ, & cæterorum vitiorum, quæ vel maximè in spiritu sedem collocant, in filios ex parentibus haud secus ac luxuriæ, gulæque propagantur. Iam verò amor ille sui qui non est aliud quàm generalis amor mundi in Augustino celebris, velut omnium regina vitiorum, simul in appetitum impressus, ad omnia vitiorum objecta sibi appetenda quaquaversum patet, & in eorum affectus pro occasionum diversitate prorumpit. Omnia quippe, instar intentionis generalis, & terrenæ cujusdam charitatis, in se complectitur. Vt enim cælestis illa charitas omnium omnino virtutum actus una non solùm imperat, sed etiam juxta quorundam doctrinam elicit, vel certè secum connexas trahit; ita iste perversus amor sui respectu vitiorum. Hinc est etiam, quòd naturali consequentiâ qui se perversè amat, quorumcunque affectuum vultum induit, gaudet, cupit, metuit, dolet, irascitur, sperat, desperat: nec opus est ad illorum affectuum promptitudinem, ut distinctis habitibus impellatur. Nec verò affectibus tantùm, sed & peccatis pro re nata diversis perturbatur ille, in quo perversus amor sui principatum tenet etiamsi nulla peculiari propensione impellatur. Quidquid enim ille velut sibi commodum desiderarit, hoc statim appetitus inhiante cupiditate prosequetur. Si hoc de voluntate sui amore corrupta certum est, idem cum proportione de appetitu similis amoris vestigium retinente eo justiùs censeri debet, quòd ille ex natura sua nihil nisi quod privatim appetitui suave commodumque blanditur, appetere soleat.

Sed cur, inquies, in Adamo potiùs, quàm in nobis non dissimili ratione peccantibus vis hujusmodi qualitatis exoritur? Audi Augustinum: *Hoc autem tunc maius atque altius diabolus* (vulnus) *inflixit, quam sint ista hominibus nota peccata. Vnde illo magno primi hominis peccato natura ibi nostra in deterius commutata, non solum facta est peccatrix, verum etiam genuit peccatores.* Et paucis interpositis: *Hoc autem peccatum, quod ipsum hominem in paradiso in peius mutavit, quia multo est grandius, quàm iudicare nos possumus, ab omni nascente trahitur.* Audi iterum

Lib. 2 de imp. c. 34.

A non paulò illustriùs hoc explicantem, postquam consuetudinem dixisset instar ponderis ad peccandum premere: *Cur ergò non credis, tantùm saltem valuisse illud primi hominis ineffabiliter grande peccatum, ut eo vitiaretur humana universa natura* (simile scilicet pondus inclinationis adipiscendo) *quantùm valet nunc in homine uno secunda natura? Sic enim à doctis appellari consuetudinem nos commemorandos putasti.* Audi denique tertio hujusce diversitatis rationem: *Si quem verò movet, cur alijs peccatis sic natura non mutetur humana, quemadmodum illâ duorum primorum hominum prævaricatione mutata est, ut tantæ corruptioni* &c. *ac tot & tantis tamque inter se contrarijs perturbaretur & fluctuaret affectibus* &c. *Si quis hoc movetur, ut dixi, non ideò debet existimare leve ac parvum fuisse illud commissum, quia in esca factum est.* Quam doctrinam & alijs in locis tangit sæpiùs, quorum nos quoque superius nonnulla produximus. Causa igitur vera

Lib. 1. op. imperf. fin. Lib. 14. de Civit. c. 12.

B tantæ mutationis fuit, peccati illius primi magnitudo. Cùm enim summa esset permanendi in justitia & sanctitate facilitas, summa quoque libertas ejus nulla affectuum varietate in diversa traheretur, rupto vinculo quo colligabatur Deo, toto impetu collecto voluntatis, Deo ipsum non ampliùs retinente, sed in vindictam deserente, deorsum in sui ipsius, rerumque creatarum amorem præcipitatus est. Et ex illo dilectionis impetu pondus concupiscentiæ velut vestigium præcedentis voluntatis in appetitum sensitivum, quem secum rapiebat, impressum est: quo jam liberet ac delectaret creaturis concupitis frui, quas ante sine ullo libidinis motu, solâ summaque arbitrij libertate concupierat. Hinc Augustinus de prima prævaricatione loquens: *Nec fieri potest, ut voluntas propria non grandi ruina pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo præponat.*

C Lib. 8. de Gen. c. 14.

Itaque magnitudo illius ictus primi ex illa summa animi libertate proficiscens, causa tantæ mutationis fuit. Quo enim altiùs securis elevatur, eo profundiorem plagam facit, atque ita indelebilem illam vibicem concupiscentiæ impressit, quæ in posteros propter adhæsionis pertinaciam cum natura transfertur.

Hæc etiam vera radix esse videtur, cur solum istud primum peccatum non cætera in posteros transfundantur. Non enim ita naturam; ut istud primum, radicitus mutant: sed illa prima indelebili corruptione supposita, accidentalem quandam & exigui momenti mutationem afferre solent, quæ sicut actibus iteratis accidit, ita dissimilium actuum iteratione facilè removetur. Adhæsionis autem

D pertinacia & profunditas vera propagationum & stabilis causa est. Hinc fit enim, ut color Æthiopum quamvis accidente contractus, quia naturæ hominum illorum profundissimè impressus est, una cum natura in proles

proles transeat, quamvis eas extra Æthiopiam A generent: cæteræ vero qualitates ex accidente natæ, & separatu faciles, nullo modo. Illæ namque propter adhæsionis firmitatem quasi in naturam versæ sunt: hæ personam, eamque leviter tantùm afficiunt. Magnitudo ergò peccati causa tanti vulneris fuit: & profunditas vulneris in naturam versi causa traductionis ejus. Ex quo fit, ut si Adam concupiscentiam illam per gratiam bene vivendo in hac vita tollere potuisset, nullum quoque peccatum propagasset in posteros: sicut nec ille propagaret in filios, cui per inusitatum miraculum Deo operante tolleretur.

Quod quia fieri nullo pacto potest, cæteræ verò peccatorum consuetudines ab illa primigenia, & radicali, & per modum substratæ naturæ se habente concupiscentiâ facilè separantur; hinc primum peccatum cum ipsa natura per eam pertinacissimè vitiata quasi proprietas ejus transfunditur; cætera tanquam personæ, non totius naturæ accidentia, nequaquam. Illa enim concupiscentia totam speciem; hæc individuum mutant: specificæ verò, non individuæ conditiones transfundi solent. Cujusmodi hujusce rei causam etiam sanctus Thomas in Summa, & alibi tetigit.

CAPVT XXII.

Secunda ac tertia difficultas solvitur.

IAM verò quod ad secundum attinet, A quo pacto qualitas ista semen afficiat, Medici disputent: satis nobis est, experientijs quotidianis esse certissimum, ita fieri. Non enim corporis ægritudines tantùm, sed & acquisitas pravitates animi, seu propensiones ad malum, quas parentes sibi malè vivendo pepererant; & quod mirabilius est, stultitiam patris, quæ sæpè nulla corporei temperamenti, sed sola specierum turbatione nascitur, ipsosque transitorios æstus appetendi, terroresque fugiendi, quibus vel concumbentes vel prægnantes afficiuntur, similes affectiones & fatuitates, & perversas, robustissimasque inclinationes in proles propagare cernimus. Qui istud fiat, quod fieri notum est, si nobis explicuerint, qui hac de causa istam Augustini doctrinam molestè tuerunt; dicam & ipsis ego faciliùs secundùm unam ex istis quatuor supradictis sententijs, B vel fortè secundùm omnes, quod factum fuerit, ut magna illa & medullis insita naturæ mutatio, quam sibi parentes primi tanta peccati sui gravitate pepererunt, etiam carnale semen infecerit, ut afficiendo non migrando similis in posteris qualitas nasceretur. Et per hoc cessat etiam difficultas tertia: semen enim occultissimam contrahit ex vitio corpori vel appetitui inhærente vim, qua similis ei qualitas, à qua in semine producta fuit, procreetur in sobole. Sic enim color, & habitudo Æthiopum semen arcano modo afficit, ut in prole similem colorem, crispitudinem, totamque habitudinem, imò & inclinationes animorum sæpissimè proferat. Vnde quia una in omnibus illis difficultas est, una quoque omnium est solutio; quas ad ultimas fibras indagare & explanare non est nostri instituti. Hoc tamen addimus, ne quis spirituales nescio quas qualitates in prolem trajici suspicetur, in Augustini principijs esse certum, quod ista qualitas, quæ in prolem propagatur, carnem afficiat, hoc est, non spiritum aut voluntatis apicem; sed aliquid animæ, quod carni mixtum est ipsaque inferius voluntate, possideat. Cujus doctrinæ non semel ipse, diversisque in locis testis est. Nam libro primo de nuptijs, cùm illum tractaret Apostoli locum: *Video aliam* Rom. 7.
legem in membris meis, hoc est, concupiscentiam, *captivantem me sub lege peccati*, duosque sensus istius captivationis attulisset, priores quasi corrigens, atque addens tertium: *Aut potiùs,* Lib. 1. de
inquit, *quod non habet controversiam (captivantem me) secundùm carnem; quam nisi teneret carnalis concupiscentia, quam legem peccati vocat, non utique in ea illum illicitum desiderium, cui mens obedire non debeat, commoveret.* nupt. c. 30. Quam sententiam suam ex ipso Apostolo Paulo probat: *Cùm enim dixisset*, inquit Augusti- Ibid.
nus, *Scio enim quia non habitat in me; id ipsum exponens, adiunxit & ait, hoc est, in carne mea* B *bonum. Hæc ergò captivatur sub lege peccati, in qua non habitat bonum, hoc est caro.* Et exponens quid sit illa caro, quæ sub concupiscentia captiva possidetur, adjunxit: *Carnem autem nunc appellavit, ubi est morbidum quidam carnis affectus, non ipsam corporis conformationem, cujus membra non adhibenda sunt arma peccato, id est, eidem ipsi concupiscentiæ, qua hoc carnale nostrum captivum tenet.* Et paulò pòst: *Sub ista lege peccati, hoc est, sub concupiscentia sua, nisi aliquantum teneretur caro nostra captiva, quomodo esset verum, quod ait idem Apostolus, Adoptionem exspectantes redemptionem corporis nostri. In tantum igitur adhuc exspectatur redemptio corporis nostri, in quantum adhuc ex aliqua parte captivum est sub lege peccati.* Hoc ipsũ iterũ per alia Pauli verba significatũ putat, quibus dicit: *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Vbi quid intellecturi sumus,* inquit, *nisi corpus quod corrumpitur aggravat animam? Ad corpus ergò mortis huius intelligitur pertinere, ut alia lex in membris repugnet legi mentis.* Eandem sententiam suam in eodem loco aliquoties repetit, & repetendo commendat. Ex quibus perspicuum est, non solũ August. sed & Aposto-

Apoſtolum Paulum illius eſſe ſententiæ, quòd lex peccati, ſeu concupiſcentia, de qua generatim in illo ad Romanos loco diſputat, ad carnem, ad corpus mortis, ad membra pertineat, dum illam *legem in membris* vocat, & *habitare in carne*, & *corpus mortis* ab ea *redimendum* eſſe teſtatur. Quomodo ergo lex iſta in carne eſt, niſi quia animam, quatenus per appetitum illum inferiorem carnis operatur, captivam tenet? Idem docet in libro de continentia: *Non enim*, anima, *ſanatione indiguiſſet, niſi ſeipſa peccando vitiaſſet, ut* (Cap. 8.) A *adverſus eam caro ſua concupiſceret, id eſt, ipſa ſibimetipſi ex ea parte qua in carne infirmata eſt, repugnaret.* Quam doctrinam & aliis pluribus locis repetit: ut liquidò ſanè pateat, dum Auguſtinus concupiſcentiam ex parente in prolem trajici docet, non aliud eum velle trajici, quàm id quod carni, ſeu ipſi animæ, quatenus carnem informat, & per illam ceu organum ejus deſideria concupiſcentiarum variarum ſeu libidinum ſuſcitat, congruere poteſt.

CAPVT XXIII.

Solvitur quarta difficultas ſuprà propoſita. Modus inquinationis animæ ex carne peccati.

QVARTA denique difficultas, quo pacto qualitas illa ſenſitivo appetitui prolis inſita in ſpiritum ejus agat, ut ibi peccati reatus oriatur, nullo nos pacto aut Auguſtinum premit: qui nihil aliud ſecundùm ipſum in ſpiritu ſeu in voluntate prolis ponimus, quàm id quod Auguſtinus, ut ſuprà diximus, vocare ſolet, *iniquitatem, injuſtitiam, mortem animæ, averſionem à Deo*; quæ non aliud niſi privationem ſonant: Nec alius concupiſcentiæ reatus in carne vel anima quærendus eſt. Cùm enim reatus ex Auguſtini mente per baptiſmum auferatur, nec aliud auferri notum ſit, niſi mortem animæ, injuſtitiam, & averſionem à Deo, illas quoque ipſas privationes eſſe reatum illum concupiſcentiæ neceſſarium eſt, ratione cujus anima mortua, & à Deo averſa, & per hoc immunda, inquinata, peccati rea, & pœnæ damnationis obſtricta eſt.

Sed quomodo, inquies, ex carne peccati, in qua anima mundo naſcitur, ſeu ex concupiſcentia carnem captivante, in ipſum apicem voluntatis ejus tanta pernicies, quæ animam peccati ream ſtatuat, inferri poteſt? Difficilis eſt res iſta, fateor, præſertim iis, quibus Auguſtini principia doctrinam ejus immobiliter fulcientia minùs accuratè perſpecta ſunt. Quam tamen ut lectori credibilem, Deo juvante, expeditamque faciamus, duo declaranda ſunt, primùm, revera ſic ex Auguſtini mente fieri: alterum, quomodo poſſit fieri.

Quòd igitur ad primum ſpectat, id non difficilè ex Auguſtino demonſtrari poteſt. Nam quamvis uſque ad finem vitæ inter illas duas ſententias fluctuaverit, utrum animæ ex parentibus cum carne propagentur, an creentur à Deo (cùm jam propinquus morti dixerit: *Nec tunc ſciebam, nec adhuc ſcio*: (Lib. 1. Retract. c. 1.) & adhuc propinquior in opere quod abru- A pit mors tanquam in limine vitæ mortiſque conſtitutus: *Quod neſcire me confiteor, nec me pudet, ut vos, fateri neſcire quod neſcio*) (Lib. 2. op. imperf.) in ipſa tamen illa ſententia novæ creationis declaravit non aliter hoc poſſe fieri, niſi quòd carnis peccatricis, cui anima inſeritur, per libidinem propagatæ, commixtione maculetur. Cujus opinionis illud celebre teſtimonium eſt, quod libro quinto adverſus Iulianum conſignavit: *Vt ergo & anima & caro pariter utrumque puniatur, niſi quod naſcitur renaſcendo emendetur; profectò aut utrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tamquam in vitiato vaſe corrumpitur; ubi occulta juſtitia divinæ legis includitur. Quid autem horum ſit verum, libentius diſco quàm dico, ne audeam docere quod neſcio.* (Lib. 5. cont. Iul. c. 4.) In quibus verbis cùm eſſet tam propagationis animarum, quàm creationis incertus, utrique ſententiæ ſuum inquinationis modum attribuit: ut ſi B propagetur quidem, eodem modo ut caro ex vitio carnis, ita anima ex animæ vitio vitiata ſeminetur & procreetur: ſin autem creatur à Deo, ipſâ carnis, cui mixta eſt, corruptione maculetur. Nec ullum videt eſſe tertium modum, quo peccati primi participatio poſſit intelligi. Hanc enim de utrovis illo modo certitudinem probat illa aſſeverandi fiducia, qua dicit: *profectò aut utrumque* &c. Hanc probat id quod ſtatim adjicit: *Quid autem horum ſit verum*, nempe duorum quæ præmiſerat. Hanc denique probat id quod ſequitur: *Hoc tamen ſcio, id horum*, hoc eſt, id ex iſtis duobus membris *eſſe verum, quod fides, vera, antiqua, Catholica, qua creditur & aſſeritur originale peccatum, non eſſe convicerit falſum.*

Declaravit optimè & præclariſſimè hunc Auguſtini locum & ſenſum Vrbanus IV. Pontifex maximus, in ea paraphraſi, quam in Pſalmum quinquageſimum eleganter ſcri- C pſit: *Homo ille in ſe omnes de ſtirpe ſua venturos, occultâ tabe & fœditate ſua libidinoſa concupiſcentia,*

Digitized by Google

tia, adeo tabificavit, quòd anima à te, Deus, creando infusa corpori taliter tabefacto maculatur, polluitur, & fœdatur: sicut in vase non sincero vinum infusum, licet optimum, inficitur, & acescit; & in illa infusione ipsa anima damnationis sententiam in se iustam excipiens, culpam contrahit, & reatu perpetuæ pœnæ obligatur.

Sed non alio quàm seipso Augustinus opus habet suorum verborum & mentis interprete. Nam in libris de anima & ejus origine apertè dicit, non aliter, nisi per carnis peccatricis consortium, potuisse animam, si eam de novo Deus creat, peccatum originale contrahere: *Neque enim potuit*, inquit, *originali peccato esse peccatrix, aut quoquo modo in originali peccato esse, nisi per carnem, si de parente non trahitur.* Has autem locutiones ab eo sic intelligi, ut ab ipsa carne per concupiscentiam inquinata etiam ipsa anima inquinetur, ex alijs locis manifestum est, ubi effectus illius commixtionis cum carne peccatrice declarat. Hanc enim nonnunquam *pollutionem* vocat: *Propterea nobis per mediatorem præstita est gratia, ut polluti carne peccati, carnis peccati similitudine mundaremur.* Aliquando & sæpè *aggravationem animæ* ex carne: *Nec fuisset caro Christi in similitudine carnis peccati, nisi caro esset ista peccati, cujus pondere rationalis anima sic gravatur; sive & ipsa ex parentibus tracta sit, sive ibidem creata, sive desuper inspirata: quod nunc quærere differo.* Quam aggravationem animæ esse ex Augustini sententia inquinationem ejus, luculentiùs alibi planum facit: *De anima verò, utrùm & ipsa eodem modo propagata, reatu qui ei dimittatur, obstricta sit; neque enim possumus dicere, solam carnem parvuli, non etiam animam indigere salvatoris & redemptoris auxilio &c. An etiam non propagata eo ipso quo carni peccati aggravanda miscetur, iam ipsius peccati remissione, & sua redemptione opus habeat, &c. magna quæstio est.* Qui sanè locus alteri, quem ex libro quinto adversus Iulianum allegavimus, est simillimus. Pari quippe modo duas de anima, unam propagationis, alteram creationis ejus tangit sententias: ut juxta primam anima vitiata non minùs atque caro ex parentibus transfundatur: juxta secundam verò, *eo ipso quo carni peccati aggravanda miscetur*, peccati rea sit, & remissionis ejus indigeat. Quod enim in uno dixit: *Tamquam in vitiato vase corrumpitur*; hoc in altero dicit: *Carni peccati aggravanda miscetur.* Neque enim caro aut corpus hominis alia ratione vas vitiatum est, nisi quia caro peccati est, hoc est, quia libidine seu concupiscentia, quod Augustino teste originale peccatum est, & ab Apostolo sæpissimè peccatum dicitur, vitiata atque polluta est. Hoc est enim, quod eodem loco securissimè Augustinus tradit: *Nec dubitandum est his qui divinas scripturas fideliter legunt, fideliter audiunt, fideliter tenent, quòd ab illa carne, quæ prius voluptate* (id est concupiscentia) *peccati, facta est caro peccati, deinceps per successionem transeunte in omnes proscriptione iniquitatis & mortis, caro fit propagata peccati; exceptâ unâ similitudine carnis peccati.* Et in opere imperfecto contra Iulianum, cùm de concupiscentia multa dixisset: *Per hanc* (concupiscentiam) *humana, quæ nascitur, caro peccati est: propter quod per illam nasci noluit ille, qui natus est in similitudine carnis peccati, ac per hoc, quamvis in carne vera, non tamen in carne peccati.* Et in eodem libro: *Quisquis talem dicit fuisse Abel,* (sine lege in membris) *dicat eum carnem non habuisse peccati.* Et libro secundo jam citato de peccatorum meritis: *Caro enim, quæ primò facta est, non erat caro peccati*; nimirum, quia concupiscentia, quæ contra spiritum concupiscit, nondum carni velut ejus peccatum inerat. Nam ut aptissimè ex Augustini magistri sui mente Fulgentius: *Si caro peccati non mendaciter dicitur, habet in se caro ipsa peccatum: si verò peccatum non habet, falsum portat carnis peccati vocabulum.* Quæ Augustinianam & Apostolicam phrasim sapiunt, quâ concupiscentia peccatum dici solet. Cùm enim peccatum sit *voluntas eius, quod iustitia vetat*; hinc fit, ut sicut peccatum animæ est quædam voluntas, seu desiderium rei vetitæ liberum, ita & peccatum carnis est quædam voluntas ejus, seu desiderium rei vetitæ, sed non liberum. Nam delectatio seu libido, quæ appetitui carnis inhæret, non est aliud, nisi, ut Augustinus dicit, *desiderium mali.* Quod meritò peccatum carnis, seu peccatum in membris dicitur, eo modo, quo ibi peccatum esse potest.

Lib. 1. de animæ orig. n. 8. — Lib. 10. de Civit. c. 22. — Lib. 2. de pecc. merit. c. 38. — Lib. 2. de pecc. merit. c. ult. — Ibid. — Lib. 2. cont. Iul. op. imp. f. 433. — Ibid. f. 393. — Lib. 2. de pecc. merit. c. 24. — De Incarn. & grat. c. 15. — Ita Aug. lib. de duabus animab. c. 11.

Cùm igitur Augustinus hoc ipso peccati remissione indigere dicit animam, *quo carni peccati aggravanda miscetur*, idem est omnino atque si diceret, hoc ipso ream esse, quo carni contra spiritum concupiscenti miscetur. Nam hoc ipso in carne per talem concupiscentiam vitiata velut *in vitiato vase corrumpitur.* Quæ sanè causa est, cur antiqui Patres, & in primis illi, quos in operibus adversus Iulianum Augustinus allegat, Apostoli Pauli vestigijs inhærentes, gemebundis ubique vocibus adversus carnem illam peccati & corpus mortis exclament.

Hanc suam sententiam de animæ inquinatione ex carne peccati, etiam illis locis, ubi de animæ creatione & propagatione, nunc in hanc, nunc in illam partem inclinando disputat, passim lectoribus indicat. Nam quamvis modum se nescire fateatur, quo Dei justitia in tuto collocanda sit, dum illas animas, quas ipse in carne peccati creat, veluti peccati reas pœnâ damnationis astringit; hunc tamen eis reatum juxta occultam creantis & creationis æquitatem, ex carne peccati inolescere, nunquam vel in dubium revocat. Sic enim pro ista sententia de causa baptizandi parvulos loquitur: *Ideo vivus oportet etiam infans baptizetur, ne obsit animæ societas carnis peccati, quâ participatâ fit, ut nihil possit animæ infantis secundùm spiritum sapere. Ipsa quippe affectio gravat etiam corpore exutam, nisi cùm in corpore est, per unicum sacrificium mediatoris veri sacerdotis expietur.* Ecce planissimis

Lib. 10. de Genes. ad lit. c. 14.

niſſimis verbis modum explicat, quo ſæpiùs animam ex carne peccati gravari docuit; nimirum, quia caro ei ex intima ſocietate carnalem affectionem affricat, quâ eam ita gravat ac deorſum trahit, ut nihil poſſit ſecundùm ſpiritum, hoc eſt, ſecundùm Deum ſapere. Et paulò inferiùs in eadem pergens diſſertatione, ut animarum creationem defendentes tueatur: *Omnes autem animas*, ait, *etiam infantium, ideo habere neceſſarium baptiſmi Sacramentum, ſine quo ex hac vita etiam in illa ætate migrare non expedit, quia contagio peccati ex carne peccati, quâ obruitur anima, cùm his inſeritur membris oberit ei poſt mortem.* Quam paulò pòſt vocat *participatam ex corpore peccati colluviem.* Quæ quanvis, ut jam dixi, diſputantis in modum de animæ creatione dicantur, inquinationem tamen ejus ita ex carne peccati, & ex ejus aggravatione, & contagio fieri, non diſputat, ſed ſupponit; & quia illam ita ſupponit fieri, idcirco illa de animæ productione diſceptatio inſtituitur. Hæc enim perſpicua & certa animæ ex carne contagio, & inde ſecuta pœna, totius diſputationis iſtius & difficultatis cardo eſt, in quo tota cauſa vertitur. Quapropter Auctor non indoctus libri de ſpiritu & anima, qui Auguſtino aſcribitur, doctrinam iſtam, prout eam ex libris de Geneſi ad litteram propoſuimus, intelligentia aſſecutus eſt, & luculentiùs exponendo, in eamque ſententiam concedendo, ſectatus eſt. Hic enim cùm veluti baſim ſuæ doctrinæ ſtatuiſſet, *rationales animas fieri quotidie ex nihilo novas*, ita de peccati transfuſione loquitur: *Certum tenemus, quia caro contracta de carne per legem concupiſcentiæ, quàm citò vivificatur, originalis culpæ vinculo premitur, ejuſque affectionibus anima, quæ carnem vivificat, aggravatur. Sub hoc peccati vinculo demerguntur parvuli, qui ſine remedio baptiſmi moriuntur. Habent enim originale peccatum, non per animam, ſed per carnem utique contractum, animæque refuſum. Carni namque ita unitur anima, ut cum carne ſit una perſona.* In qua ſententia ipſiſſimis Auguſtini verbis utitur; ut perſpicuum ſit, eum etjam doctrinam ejus exprimere voluiſſe. Et rurſum idem repetendo commendans lectoribus ſuis: *Exinde fit anima originali culpæ obnoxia, quam caro contrahit & anima refundit, cum qua unita eſt in perſona, licet diviſa ſit in natura.* Ecce clariſſimis verbis dicit, carnem culpæ vinculo, id eſt, concupiſcentiâ premi, & ejus affectionibus animam gravari; & hoc peccatum ex carne in animam refundi. Quod ne cui incredibile videretur, etjam modum explicat, quia ex utraque fit una perſona, non natura: *Fit enim*, inquit luculentiùs, *auctore Deo caro & anima unum individuum, unus homo: unde ſalva naturæ utriuſque proprietate adjicitur carni, quod animæ eſt, & animæ quod carnis eſt, pro unitate perſonæ, non pro diverſitate naturæ. Quod igitur ſtidem ſingulis eſt proprium, commune fit amborum: proprium pro natura, commune pro perſona.* hæc auctor ille, quem nonnulli Auguſtinum putant: ſed quiſquis fuerit, Auguſtini ſaltem doctrinam ipſius verbis utendo, conſignare voluiſſe, perſpicuum eſt.

Ibid. c. 16. — *Lib. de Spirit. & anima cap. 41.* — *Ibid.* — *Ibid.*

Quæ ſanè ſanctiſſimi Doctoris mens ex alio quoque capite cognoſci poteſt. Nam Chriſti animam omnis peccati expertem fuiſſe & originalis & proprij, ex Chriſtianæ fidei regulis extra controverſiam eſt. Cujus rei rationem ut aſſignet Auguſtinus, non aliud afferre ſolet, niſi quia non eſt mixta carni peccati, & per hoc ipſum omnis inquinationis immunis: *Si animæ*, inquit Auguſtinus, *non ex illa una propagantur, & ſola ex Adam caro trahit originale peccatum, ita ſibi creavit animam Dei Filius, ut cæteris creat, quam non tamen carni peccati miſcuit* (id eſt, carni, quæ ſuo vitio contra ſpiritum concupiſceret) *ſed ſimilitudini carnis peccati. ſumpſit enim ex Virgine veram quidem carnis ſubſtantiam, non tamen peccati carnem: quia non ex carnali concupiſcentia ſive ſeminatam, ſive conceptam.* Ecce tota ratio cur Chriſti anima ſit mundiſſima; quia carne peccati, cui anima miſceretur, caruit: quo manifeſtè indicat, quòd ſi carni peccati ſeu contra ſpiritum concupiſcenti ſe miſcuiſſet, peccati labe non caruiſſet. Hinc eſt, quòd cùm Arianorum Epiſcopus Maximinus diceret, Deum Patrem ad humanam carnem & humana contagia non veniſſe, reſpondet ei Auguſtinus: *Si fortè neſcis, contagia ubi dicuntur, aliquam contaminationem ſignificant. Voluiſti ergo Chriſtum intelligi veniſſe ad humana contagia* (id eſt, humani peccati contagium) *ergò humanâ carne inquinatum profeſſus es Chriſtum, Ego autem dico, imò Catholica fides, quam cum Eccleſia Chriſti teneo, dicit, Dominum noſtrum* IESVM *Chriſtum ſic factum eſſe Verbum carnem, ut nulla de humano genere, & de humana carne contagia pateretur. Venit enim mundare non coinquinari. Suſcepit ergò animam humanam, & carnem humanam, ſine ulla peſte contagij.* Ex contrario ſatis apertè ſignificans, omnes alias animas ex humana carne contagium pati: fieri enim non poteſt, ut carni peccati miſceatur anima, nec tamen ejus contagio vitietur.

Epiſt. 57. — *Lib. 1. cont. Maxim.*

Nec profectò aliud, quàm idem animæ vitium quaſi digito oſtendit Auguſtinus, quoties animam, quæ olim in paradiſo fuiſſet, & finitâ mortalis vitæ hujus miſeriâ iterum futura eſt ſpiritualis, ex carne peccati carnalem factam eſſe ſignificat. Quid eſt enim aliud carnalem fieri, niſi ſub carnem deprimi, ut ſpiritualium rerum jam ducta tædio, nihil niſi carnale concupiſcat, nihil ei niſi terrenum libeat, nullâ niſi carnalium creatarumque rerum delectatione mulceatur? Quod ita magnum & pernicioſum animæ rationalis vitium eſt, ut ex illo veluti fonte omnia omnino peccata proficiſcantur. *Non erit*, ait Auguſtinus, *omnino aliquid vel in carnali ſemine vitioſum, cùm eâdem regeneratione cuncta mala hominis purgante atque ſanante, eadem caro, per quam facta eſt anima carnalis, fiat etiam ipſa ſpiritalis.* Quam doctrinam alibi non ſemel repetit. Nec mirandum eſt fieri animam ex illa mixtione cum carne peccati, ſeu concupiſcentijs terrenis infectâ, carnalem, cùm Auguſtinus alibi non vereatur dicere, quòd anima ex *defectivo appetitu* ad inferiora quodam-

Lib. 1. de nupt. c. 33. — *Lib. contra Secundin. c. 11*

quodammodo corporascit. Nec enim aliud est ista carnis concupiscentia, quàm quidam ad terrena defectivus appetitus, cùm vel actuali suâ delectatione animam deorsum trahit, vel habituali suo pondere deorsum tenet: per hanc facta est anima in peccati carne carnalis; per hanc veluti defectivum appetitum aut pondere quodammodo suo corporascit. Et hæc de illa prima hujus capitis difficultate, an Augustinus ex carne contaminata animam inquinari sentiat, satis. Ex quibus profectò sicut ex omnibus quę à capite decimo sexto hucusque diximus, etjam illud evidentissimè constat, nihil alienius ab Augustini mente proferri posse, quàm quòd originalis labes & inquinatio ex aliquo pacto propagetur; quod à recentioribus Scholasticis multis post Augustini ætatem sæculis excogitatum est.

Hæc ipsa verò etiam istud secundum, quod initio capitis declarandum proposuimus, videlicet ipsum modum satis explicant, quo anima à polluta per concupiscentiam carne polluitur. Animam quippe per carnem peccati carnalem fieri; societatem carnis peccati obesse, ut nihil possit secundùm spiritum sapere; affectionibus carnis peccati & pondere sic gravari; carne peccati polloi; in carne peccati velut in vitiato vase corrumpi; &, ut exponit Vrbanus IV. in corpore per concupiscentiam tabefacto maculari, pollui, & fœdari; ab humana carne contagia pati; contagione peccati, quæ ex carne peccati est, animam obrui. profectò non sunt aliud, quàm id quod quærimus, animam seu spiritum ejus peccato ex carne peccati infici, seu, ut autor libri de spiritu & anima propriissimè doctissimèque loquitur: carnem peccati refundere culpam in animam. Oppositus enim traductionis ordo est, peccati originalis in animam prolis, & sanctificationis in carnem: peccatum enim ex carne sursum in spiritum serpit; sanctificatio deorsum ex spiritu in carnem. In ordine quippe subvectionis seu elevationis ejus quod cecidit, renovatio spiritalis à spiritu incipit, & ab ejus apice ad ipsius carnis extrema descendit: ubi velut in sentinam peccati rebellio collecta, & adhuc ulteriùs erumpere & se propagare gestiens, tumultuatur. E contrario verò in ordine depressionis, ab infimo carnis corruptio carnalis incipit, quia per illas partes carnis homo esse incipit, & ad ipsius spiritus apicem serpit. Elevando etenim remotissima ab erigente surgunt ultima; deprimendo verò à carne remotissima ultimò deprimuntur. Nam Spiritus Dei proximum sibi spiritum animæ rationalis suâ gratiâ primum arripit, & per illum jam sanctificatum erigit carnem: Diabolus proximas sibi carnis feces suâ plagâ primùm inficit; & inde animum in creaturas deprimendo capit, & possidet. Quem propagationis ordinem à carne in spiritum, ne mirus fortasse videatur, sanctus Thomas agnoscit, & probat. Nam quamvis Augustinus primum hominem voluntate præeunte, carne verò, seu libidine sequente, peccatum velut animo & corpore implevisse testetur, alius tamen commissionis primi peccati, alius propagationis ordo est. In propagando enim libido carnis antegreditur parvuli voluntatem; quamvis olim voluntas libidinem præcedendo, & peccatum committendo, pepererit. Peccato quippe factum est, ut novissima fierent prima, & prima novissima, hoc est, ut voluntas, quæ velut naturaliter domina, in carnem ac libidines ejus tranquillissimum obtinebat imperium, magnum illud peccatum perpetrando carni subdita & vinculis mortiferæ delectationis innexa sit. Qua de re quamvis & antè dictum sit, quia tamen res magni momenti est, ad intelligendam penitus formalem peccati originalis propagationem & rationem, seu concupiscentiæ reatum, ut Augustinus loquitur, non est inutile adhuc paululum immorari.

Postquam homo in peccatorum libidines, quibus antè caruit, liberâ suâ voluntate delapsus est, non eâdem, quâ antè cecidit, facilitate surgere, aut eâdem promptitudine libertatis se sanare potest, qua sibi lætiferum illud vulnus inflixit. Nec enim mentiri Scriptura potest, quæ clarè dicit: *A quo quis devictus est, huic & servus addictus est.* Huic libidinum servituti Adam per peccatum ita subditus fuit, ut nisi eum Christi Salvatoris gratia sublevasset, perpetuis illius miseræ calamitatis vinculis mansisset obstrictus. Hæc enim vincula non sunt aliud, quàm quòd mens rationalis rei creatæ delectatione, quam diligendo peccaverat, ita stringitur & ligatur, ut ab illa pestifera dulcedine se extricare nequeat, nisi vinculum illud gratia divina ruperit, & pœnales tenebras, quas super illicitas concupiscentias pluit Deus, sua luce discusserit, ut ita appareat homini, in quo statu hæreat, & quàm procul à veritate recesserit. Hoc enim nisi Deus miserendo fecerit, ex una in aliam libidinem seu rei creatæ delectationem se mens huc illuc velut in vinculo suo volvere, & quandam servilem superbi animi libertatem ostentare potest: sed ab illis omninò surgere, rerumque creatarum delectatione disjuncti, in solum Deum se pura sinceràque voluntate retorquere, sine gratia delectabile & lætiferum illud gluten abrumpente fieri nullo pacto potest. Ex quo consequens est, voluntatis apicem, quem, vel consensum dicimus, vel cui consentire ac dissentire competit, sub rei creatæ delectabilis servitute esse captivum, ut nihil omninò velle, nihil amare, nihil suscipere possit, nisi quod creaturæ delectatione perfusum sit. Hic status animæ rationalis fuit, postquam peccando à cœlesti illa voluptate, quam capiebat ex Deo, in sui, rerumque creatarum dilectione & libidinem lapsus est. Cùm enim ad creaturam amando converteretur, & consequenter se à Deo averteret (nec enim studio avertendi se peccatum admissum est) in ista conversione & aversione voluntas obriguit: nec se iterum in statum pristinum suis viribus retorquere potuit; & in isto rigore persecutam concupiscentiam arctiùs alligata est.

Ita citat plerumq; Aug. locum S. Petri.

 Quid

A Quid verò mirum, quòd voluntas compedibus istis vincta, non possit seipsum, non secus atque corporis pondus, solo voluntatis nutu iterum sursum rapere? Imò qua non admiratione dignum esset, si se posset, Deo non adjuvante, sursum rapere? Pondus enim ipso corpore longè gravius eam vinctam tenet: & viribus caret, quibus illud possit excutere. Ipsa quippe libido est infirmitas voluntatis, ipsa est sanctæ libertati, hoc est, potestatis diligendi Dei, interitus. Nec enim aliud illa libido est, ut infrà fusiùs juxta Augustinum explicandum est, quàm *rei creatæ*, imò *mali seu peccati desiderium*, cujus impetus delectabiles, ac mortiferos tractus anima ante gratiam libens patitur: post gratiam pati etiam invita & gemebunda compellitur.

Cùm igitur iste Adami status fuerit, perpetrato peccato, quia prolem sibi, quantum ad rerum creatarum libidines seu concupiscentias, B similem seminat, etiam similem metit. Semen enim infixâ visceribus intimis concupiscentiâ infectum est; ex quo jure seminationis & germinationis proles ejus infecta nascitur: ut & ratio probat, & experientia clamat: videmus enim *in corpore infirmissimo*, ut Augustinus loquitur, *nullis usui congruis vel idoneis infantilibus membris animam rationalem miserabili ignorantia prægravari.* Videmus etiam *concupiscentiam* parvulorum, *cùm motibus irrationalibus perturbantur, nulla ratione, nullo imperio; sed dolore aliquando, vel doloris terrore cohiberi.* Quod evidentissimum signum esse, cujus ipsi filij sint, Augustinus admonuit, *ut omnino*, inquit, *videantur illius inobedientiæ filios, quæ movetur in membris repugnans legi mentis, nec cum vult ratio conquiescit.* Hæc ergò libido, seu rerum quarumlibet terrenarum quasi habitualis concupiscentia, ex Adamo propagata non minùs parvulos, quàm Adamum simulatque Deum peccando deseruerat, captivos tenet, & arbitrium ita ligatum sub se possidet, ut nisi gratia divina vires ejus fregerit, & mentem ab ejus vinculis erutam & à creaturis aversam in Deum creatorem ejus infusâ charitate converterit, nihil omninò evigilante per ætatem ratione facturi, dilecturi, cogitaturi sint, nisi, quòd rerum creatarum delectatio seu libido persuaserit. Nam illius omninò fructus sunt immanis illa vanitas & stultitia puerilis, qua tanquam carni subditi carnem diligunt, carnem sapiunt, & usque ad extremum vitæ spiritum longè detestabiliùs sapient, nisi Deus misericordiâ suâ istius ingenitæ & consuetudine roboratæ concupiscentiæ terrenæ vires ac tyrannidem abruperit. Hæc est illa igitur præclara animi libertas parvulorum, in qua mens eorum, hoc est voluntas statu non actu nascitur. Non enim in miserabili illo statu expergiscente per ætatem ratione anima constituitur, sed constituta agnoscitur. Nam qualis in illa profundissima ignorantiæ nocte, cum qua in mundum prodijt, fuit, talis omninò illucescentibus radijs rationis veluti solis, apparet. Nec enim cæcus minùs est cæcus noctu, quàm interdiu; etsi interdiu cæcitas manifesta ex effectibus pateat; noctu occulta lateat. Quem sanè potissimum esse rationalis animæ statum, quæ sive in majoribus, sive in parvulis, ad sapientiam eamque veram, hoc est, divinam condita est, quis Christianus, imò quis vel sobrius dubitet? Mens enim in profundissimis illis tenebris non solùm indocta, sed indocilis jacet: concupiscentia terrenarum rerum animæ voluntatique non actione, sed permanenti constitutione incumbit ac dominatur, ex qua nulli actus, simul ac ratio prælucere cœperit, nisi terrenæ dilectionis erumpent. Nam sicut charitas, quæ per baptismum infunditur parvulis, mentem eorum, hoc est, voluntatis apicem avertit à creaturis, & retorquet in Deum: ita è contrario concupiscentia illa medullis insita ante adventum gratiæ, conversos tenet ad creaturas, & aversos à Deo. Vtrumque in illis non propriè habitu fit, qui actum supponere & sequi solet, multò minùs actu, qui in parvulis nullus est (Vnde nec actu nec habitu ibi voluntarium est,) sed permanenti quâdam & quasi habituali constitutione utrumque latet, quamdiu parvulus neque in bono neque in malo, cogitatione versatur; quia in illo consopitum vacat, & bonum naturale rationis, & supernaturale charitatis, & malum originale peccati: sed cum crescente ætate ad usum rationis venerint, utrimque voluntas ita se movitare incipit prout ante non actu, sed statu, sive charitati sive cupiditati possidenti subjacebat. Quod enim de parvulis baptismo charitateque sanctificatis Augustinus dicit: *Neque hoc apparet in eorum arbitrio liberato, nisi cùm ad annos pervenerint rationis utentis ætatis, habentes consentientem doctrinæ salutari, in qua nutriti sunt, voluntatem*: C hoc etiam rectissimè de parvulis non sanctificatis, & sub concupiscentia natis dicitur: neque hoc apparet in eorum arbitrio non liberato, nisi cùm ad annos pervenerunt ratione utentis ætatis, habentes consentientem concupiscentijs, in quibus nati & nutriti sunt, voluntatem. Terrenis enim cupiditatibus menti subditæ dominantibus pleni sunt: ex quibus statim in ipsa rationis evigilantis aurorâ *prudentia carnis* veluti primus ejus surculus nascitur; quam esse *mortem*, Apostolus docet.

Quæ si vera sint, ut juxta doctrinam Augustini vera sunt, non est difficilè intelligere, in quo formalis peccati originalis ratio constituta sit, & quomodo per concupiscentiam seu libidinem à carne in spiritum, nihil agendo sed spiritum servitute miserabili à creatore ad creaturas aversum detinendo, propagetur. Qua in re nihil interest, sive concupiscentia illa seu libido, de qua hactenus disserimus, D sit qualitas positiva, sive potentiarum duntaxat effrenitas, & immanis pronitas in bona sensibilia, corruptoque statui congruentia. Eosdem quippe effectus distortus ille status parit, eodem pondere ac difficultate miseram torquet voluntatem. Nos utriusq; defendendi viam

Lib. 2. de pec. merit. cap. 29.

Epist. 106.

viam utcunque demonstravimus, ut lector illam eligat, quam vel Augustino, vel viribus suis aptiorem esse deprehenderit.

Dum enim illa, quæ in Augustino & Scriptoribus antiquis certa sunt, non propter quædam incerta convellantur, non ita multùm fortasse refert, quid de istis incertioribus lector arbitretur. Certum enim in Augustini & antiquorum tum precedentium tum sequentium Patrum sensu est; Peccatum originale esse concupiscentiam, quam ex Apostolo Paulo talem esse, ut ostendimus, dixerunt: certum, per illam eandem concupiscentiam, sive reatus ejus baptismo expiatus fuerit, sive non fuerit, peccati reatum in posteros trajici: certum, hoc non fieri ex ullo positivo pacto Dei, sed ex inquinatione, qua jure talis seminationis & propagationis ex natura rei, anima sive de novo creata, sive per traducem tracta, maculatur. Iam verò sive hoc ita fiat, ut ista concupiscentia non sit aliud, quàm effrenitas & inordinatio potentiarum; sive potiùs, quò nos palàm ducit S. Augustinus, qualitas positiva, eaque sive ab appetitu sensitivo instar malæ consuetudinis distincta; sive tanquam habitus corruptus, ut S. Thomas loquitur; sive tanquam temperamenti quędam affectio, sive ut alia occulta quædam qualitas, secundùm ea, quæ superiùs disputata sunt non ita periculosè, puto, erratur: pluribusque modis ea, quam certam diximus, cœlestis ejus doctrina de peccato originali, olimque probatissima A per totam Ecclesiam, sine magna difficultate sustineri potest.

Quo verò pacto, quidquid tandem fuerit in Augustino concupiscentia, aversio ista mentis à Deo parvulis sit culpabilis, & reatum faciat, ita ut etiam pœna digni sint, non est peculiaris isti sententiæ difficultas, sed ab omnibus devoranda est. Quidquid enim originis peccatum esse senseris, si actualem parvuli voluntatem respicis, inculpabile est. Ad fontem quippe totius torrentis humani generis, primi parentis voluntatem, unde amaritudo nascitur, ascendendum est. In illo namque, ut suprà fusè ex Augustino declaravimus, & non aliter, voluntaria esse potest. Ex quo etjam efficitur, ut ille distortus perversusque naturæ humanæ status, cujus ipsa in sua radice causa fuit, origini ejus jure imputetur, ac displiceat Deo, velut sapientiæ ejus bonitatique contrarius: B quemadmodum vicissim parvulorum rectitudo à Christo restituta, velut conformis incommutabili sapientiæ & bonitati, Deo placet, quamvis neutrum suis actibus comparaverint.

Sunt & aliæ nonnullæ difficultates, quæ moveri possent: sed quia solutio earum ex dictis facilis est, non est operæ pretium earum prolixiori declaratione fatigare lectorem. De concupiscentia in statu puræ naturæ, an ibi esset culpabilis, imò an ibi esse posset, erit alibi disserendi locus.

Vide infra libros de statu puræ nat.

FINIS.

DE STATV NATVRÆ LAPSÆ LIBER SECVNDVS.

Qui est de pœnis peccati originalis.

CAPVT PRIMVM.

Pœnæ peccati originalis generatim pertextæ.

DE peccati originalis pœnis copiosè dicere non est difficilè. Tot enim tantæque sunt, ut eis describendis ac deplorandis faciliùs mens & calamus obrui, quàm charta impleri possit. Quòcunque oculos sive mentis sive corporis circumferimus, irruunt: & ita universæ hominum vitæ A & actionibus sive bonis sive malis intertextæ implexæque sunt, ut omnes bonæ pœnali quadam difficultate laboriosæ; malæ verò quotquot post prævaricationem illam ingentem primi parentis ab improbis fiunt, ita sunt suppliciorum merita futurorum, ut sint etjam magni illius ac pręteriti indubitata pœna peccati. Quod ergò ad primam originem pertinet, omnium mortalium progeniem fuisse damnatam, hæc ipsa tota, quam dixi, humana vita,

A vita, ſi vita dicenda eſt, tot ac tantis malis plena, teſtatur. Quod ut Auguſtini ſenſu & plerumque verbis breviter perſtringamus, ut poſtea de ſingulis quæ difficultatem ingerunt diſſeramus latiùs, quid indicat horrenda quædam profunditas ignorantiæ; cum qua nunc mundum ingredimur? Nam in hiſce tenebris profundiſſimis ab utero profuſus in lucē quilibet infans jacet, neſciens ubi ſit, quid ſit, à quo creatus, à quibus genitus ſit, jam reus delicti, nondum capax præcepti; tanta videlicet caligine involutus & preſſus, ut neque tanquam de ſomno excitari poſſit, ut hæc ſaltem demonſtrata cognoſcat: ſed exſpectetur tempus, quo hanc neſcio quam velut ebrietatem, non per unam noctem, ſicut qualibet graviſſima ſolet, ſed per aliquot menſes atque annos paulatim digerat. Quod donec fiat, tam multa, quæ in majoribus punimus, toleramus in parvulis, ut numerari omninò non poſ- B ſint. Nec ideò tamen pœnalia iſta mala eſſe deſinunt, quia tolerantur in parvulis: ſed ideò tolerantur, quia ſine dubio mala ſunt, licet ætatis acceſſu peritura. Nam ſi pater & mater parvulos ſuos tales præſcirent manſuros eſſe, cùm creverint, nullo modo dubitarent miſerabiliùs lugendos eſſe, quàm mortuos.

Ex iſta denſiſſima tenebrarum caligine omnis error humanæ vitæ proficiſcitur, qui omnes filios Adam tenebroſo quodam ſinu ſuſcipit; ut homo ab illo liberari ſine labore, dolore, timore, non poſſit. Quid amor ipſe tot rerum vanarum atque noxiarum, & ex hoc mordaces curæ, perturbationes, mœrores, formidines, inſana gaudia, diſcordiæ, lites, bella, inſidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia; ſuperbia, ambitio, invidentia; homicidia, parricidia, crudelitas, ſævitia; nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impu- C dicitia, fornicationes, adulteria, inceſtus, & contra naturam utriuſque ſexus tot ſtupra atque immunditiæ, quas turpe eſt etjam dicere: ſacrilegia, hæreſes, blaſphemiæ, perjuria; oppreſſio innocentium, calumniæ, circumventiones, prævaricationes, falſa teſtimonia, iniqua judicia, violentiæ, latrocinia, & quidquid talium malorum in mentem non venit, & tamen de vita iſta hominum non recedit? Quæ quamvis hominum ſint malorum, eaque ſua voluntate perpetrantium, ab illa tamen erroris & perverſi amoris radice pullulant, ad quam natura prævaricatrix ab origine tractam ex illa primi parētis tranſgreſſione dānata eſt. Non enim ſolùm in malis ſuis contractis jacet, ſed & volvitur, deque malis in mala præcipitatur totius generis humani maſſa; & adjuncta parti eorum, qui paulò antè peccaverant Angelorum, luit etjam iſtas flagitiorum atque facinorum impiam illam deſertionem conſe- D quentium atque punientium digniſſimas pœnas. Ad iram quippe Dei pertinet juſtam, non minùs quicquid cæcâ & indomitâ concupiſcentiâ faciunt libenter mali, quàm quicquid manifeſtis opertiſque pœnis patiuntur inviti.

Quis enim ignorat non ſolùm cum quanta ignorantiâ veritatis, quæ jam in infantibus manifeſta eſt, ſed etjam cum quanta abundantia vanæ cupiditatis, quæ in pueris incipit apparere, homo veniat in hac vitam; ita ut ſi dimittatur vivere ut velit, & facere quicquid velit, in hæc facinora & flagitia, quæ commemoravi, & quæ cōmemorare non potui, vel cuncta vel multa perveniat? Sed divina gubernatione non omni modo deſerente damnatos, & ideo non continente in ira ſua miſerationes ſuas, in ipſis ſenſibus generis humani prohibitio & eruditio contra iſtas, cum quibus naſcimur, tenebras vigilant, & contra hos impetus opponuntur; plenæ tamen etiam laborum, & dolorum. Quid enim ſibi volunt multimodæ formidines, quæ cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? Quid pædagogi, quid magiſtri, quid ferulæ, quid lora, quid virgæ, quid diſciplina illa, quâ Scriptura ſancta dicit dilecti filij latera eſſe tundenda, ne creſcat indomitus, domarique jam durus aut vix poſſit, aut fortaſſe nec poſſit? Quid agitur his pœnis omnibus, niſi ut debelletur imperitia, & prava cupiditas refrenetur, cum quibus malis in hoc ſeculum venimus? Quid eſt enim, quòd cum labore meminimus, ſine labore obliviſcimur; cum labore diſcimus, ſine labore neſcimus; cum labore ſtrenui, ſine labore inertes ſumus? Nonne hinc apparet in quid velut pondere ſuo proclivis & prona ſit vitioſa natura, & quantâ ope, ut hinc liberetur, indigeat? Deſidia, ſegnities, pigritia, negligentia, vitia ſunt utique, quibus labor fugitur, cùm tamen labor ipſe etjam qui eſt utilis pœna ſit.

Sed præter pueriles pœnas, ſine quibus diſci non poteſt quod majores volunt, qui vix aliquid utiliter volunt, nec ex tenebroſo humani generis animo pelli ignorantia; quas ærumnas indomita pravarum rerum cupiditates etjam ijs afferant, qui illis ad flagitia quæque perpetranda libenter obtemperant, quis ſine horrore recordetur? Ira rationi cùm veluti ſatelles ad exequenda juſſa conceſſa ſit, inconceſſum ſibi plerumque rapit imperium, & hominem in feram vertit, ut, canum rabiem, ſcorpionum truculentiam, ſerpentumque virulentiam ſuperet. Quid illa fœdiſſimarum obſcœnitatum libido furioſa, quas tragœdias non omni ætate ſuſcitavit? quas corporum peſtes ac putredines noſtrâ ætate non intulit? quas inſanias ſuis dilectoribus ac ſectatoribus adoleſcentibus ſubinde non peperit?

Iam verò quot & quantis pœnis genus agitetur humanum, quæ non ad malitiam nequitiamque iniquorum, ſed ad conditionem pertinent miſeriamque communem, quis ullo ſermone digerat, quis ulla cogitatione comprehendat? Quantus eſt metus, quanta calamitas ab orbitatibus atque luctu; à damnis & damnationibus; à deceptionibus & mendacijs hominum; à ſuſpicionibus falſis; ab omnibus violentis facinoribus, & ſceleribus alienis; quandoquidem ab eis & deprædatio, & captivi-

Digitized by Google

captivitas, & vincula, & carceres, & exilia, & cruciatus, & amputatio membrorum, & privatio sensuum, & oppressio corporis ad obscœnam libidinem opprimentis explendam, & alia multa horrenda sæpè contingunt?

Quid ab innumeris casibus, qui forinsecus corpori formidantur, æstibus, & frigoribus, tempestatibus, imbribus, alluvionibus, coruscationibus, tonitru, grandine, fulmine, motibus, hiatibusque terrarum, oppressionibus ruinarum; ab offensione, & pavore, vel etjam malitia jumentorum; à tot venenis fruticum, aquarum, aurarum; à bestiarum ferarum vel tantummodo molestis, vel etjam mortiferis morsibus; à rabie quæ contingit ex rabido cane, ut etjam blanda & amica suo domino bestia nonnunquam vehementiùs & amariùs, quàm leones draconesque metuatur, faciatque hominem, quem fortè attaminaverit, contagione pestifera ita rabiosum, ut à parentibus, conjuge, filiis, pejùs omni bestiâ formidetur? Quæ mala patiuntur navigantes? quæ terrena itinera gradientes? Quis ambulat ubicunque non opinatis casibus subjacens? Quid videtur sedente securius? de sella, in qua sedebat, cecidit Heli Sacerdos, & mortuus est. Agricolæ; imò verò omnes homines quot & quantos à cœlo & terra, vel perniciosis animalibus casus metuunt agrorū fructibus? de quibus etjam collectis reconditisque nulla securitas. Contra milleformes dæmonum incursus quis innocentiâ suâ fidat, quandoquidem ne quis fideret, etjam parvulos baptizatos, quibus certè nihil est innocentius, aliquando sic vexant, ut in eis maximè, Deo sinente, ita monstretur hujus vitæ flenda calamitas, & alterius desideranda felicitas.

Iam verò de ipso corpore tot existunt morborum mala, ut nec libris Medicorum cuncta comprehensa sint. In quorum pluribus, ac pœnè omnibus, etjam ipsa adjumenta & medicamenta tormenta sunt: ut homines pœnarum exitio, vel pœnali eruantur auxilio, vel ad alia fortasse graviora, cruciatus corporum, membrorumque lanienam, ipsamque mortem terribilium omnium terribilissimam, paulò tardiùs subeunda servantur. Nonne ad hoc perduxit aliquando sitientes homines ardor immanis, ut urinam quoque humanam, vel etjam suam biberent? Nonne ad hoc fames, ut à carnibus hominum abstinere se non possent; nec inventos homines mortuos, sed propter hoc à se occisos; nec quoslibet alienos, verùm etjam filios matres incredibili crudelitate, quam rabida esuries faciebat, absumerent? Ipse postremò somnus, qui propriè quietis nomen accepit, quis verbis explicet, quàm sæpè somniorum visis inquietus sit, & quàm magnis licet falsarum rerum terroribus, quas ita exhibet, & quodammodo exprimit, ut à veris eas discernere nequeamus, animam miseram sensusque perturbet? Quà falsitate visorum etjam vigilantes in quibusdam morbis & venenis mirabiliùs agitantur. Quamvis multimoda varietate fallaciæ homines etjam

A sanos maligni dæmones nonnunquam decipiant talibus visis, ut etjamsi eos per hæc ad sua traducere non potuerint; sensibus tamen eorum solo appetitu qualitercunque persuadendæ falsitatis illudant.

Præter hæc autem mala hujus vitæ bonis malisque communia, habent in ea justi etjam proprios quosdam labores suos, quibus adversus vitia militant, & in talium vitiorum tentationibus periculisq; versantur. Baptizatos parvulos prætereo; quot & quanta mala patiantur, in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant, sileo: cùm nec istis malis in suis parvulis infidelitas careat. Sed jam grandes Deoque servientes videamus: tentat eos error, ut decipiat; tentat labor aut dolor, ut frangat; tentat libido, ut accendat; tentat mœror, ut sternat; tentat typhus, ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter, quibus

B gravatur jugum super filios Adam? Aliquando enim concitatiùs, aliquando remissiùs, non tamen desinit caro concupiscere adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, ut non ea quæ volumus, faciamus: vigiliis cōtinuis excubantes, ne opinio verisimilis fallat; ne decipiat sermo versutus; ne se tenebræ alicujus erroris offundant; ne quod malum est, bonum, aut quod bonum est, malum esse credatur; ne ab his quæ agenda sunt metus revocet; ne super iracundiam Sol occidat; ne inimicitiæ provocent ad retributionem mali pro malo; ne absorbeat inhonesta vel immoderata tristitia; ne impartiendorum beneficiorum ingrata mens ingerat torporem; ne maledicis rumoribus bona conscientia fatigetur; ne temeraria de alio suspicio nostra decipiat; ne aliena de nobis falsa nos frangat; ne oculus sequatur concupiscentiam; ne vindicandi cupiditas vincat; ne in eo, quòd male delectat, vel visio vel co-

C gitatio remoretur; ne improbum, aut indecens verbum libenter audiatur; ne fiat quod non licet etjamsi libet; ne in hoc bello laborum periculorumque plenissimo vel de viribus nostris speretur facienda victoria, vel viribus nostris facta tribuatur; sed ejus gratiæ, *qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum* IESVM *Christum*. Nam, ut Apostolus, *in his omnibus supervincimus per eum qui dilexit nos*. Veruntamen quantalibet virtute præliandi vitiis repugnemus, vel etjam vitia superemus, & subjugemus, quamdiu sumus in hoc corpore, nobis deesse non potest, unde dicamus Deo: *Dimitte nobis debita nostra*. In illo autem regno, ubi semper cum corporibus immortalibus victuri sumus, nec prælia nobis erunt ulla, nec debita: quæ nusquam & nunquam essent, si natura nostra, sicut recta creata est, permaneret. At per hoc etjam noster ille conflictus, in quo assiduè periclitamur, & de quo nos victo-

D riâ novissima cupimus liberari, ad hujus vitæ mala pertinet, quam tot tantorumque testimonio malorum probavimus esse damnatam. Harum miseriarum evidentia Philosophos gentium, nihil de peccato primi hominis sive scientes sive credentes, compulit dicere, ob aliqua

1. Cor. 15

Rom. 8.

ob aliqua ſcelera ſuſcepta in vita ſuperiore, pœnarum luendarum cauſâ nos eſſe natos, & animos noſtros corruptibilibus corporibus, excogitato ab Hetruſcis prædonibus ſupplicio, eſſe conjunctos. Sic enim loquitur Tullius in Hortenſio, cùm multa, quæ videmus & gemimus, de hominum vanitate atque infidelitate dixiſſet: *Ex quibus humanæ vitæ erroribus & ærumnis fit, ut interdum veteres illi ſive vates, ſive in ſacris initijſque tradendis divinæ mentis interpretes, qui nos ob aliqua ſcelera ſuſcepta in vita ſuperiore pœnarum luendarum causâ natos eſſe dixerunt, aliquid*

Ex Horten. Dialog. Cicer. apud Auguſt. 4. cont. Iul. c. 15.

A *vidiſſe videantur: verumque ſit illud, quod eſt apud Ariſtotelem, ſimili nos affectos eſſe ſupplicio, atque eos qui quondam, cùm in prædonum Hetruſcorum manus incidiſſent crudelitate excogitata necabantur; quorum corpora viva cum mortuis, adverſa adverſis accommodata, quàm aptiſſimè colligabantur: ſic noſtros animos cum corporibus copulatos, ut vivos cum mortuis eſſe conjunctos.* Atque hæc generatim de pœnis peccati originalis dicta ſint. Nunc paulò fuſiùs de præcipuis ejus pœnis, quibus animus affligitur, ignorantiâ & concupiſcentiâ, diſſerendum eſt.

DE IGNORANTIA.

CAPVT SECVNDVM.

Ignorantia etjam quæ neceſſitatis eſt, non voluntatis, hoc eſt, invincibilis non caret peccato: ut dogma fidei ab antiquis traditum.

PRÆTERMISSIS igitur multis ignorantiæ diviſionibus, quæ ad propoſitum noſtrum nihil faciunt, aliiſque quæ de ignorantia ſubtiliter diſputantur, Duplicem ignorantiam eſſe, vincibilem & invincibilem, nemo qui vel à longè Theologiam ſalutavit, ignorat. Vincibilis dicitur, quæ ſtudio ſeu diligentiâ humanâ vinci poteſt: quæ ſi non adhibeatur, quando adhiberi poteſt ac debet, veriùs magiſque propriè peccata negligentiæ, quàm ignorantiæ, dici debent quæ inde naſcuntur. Tota quippe peccati aut culpæ ratio, in ſciendi incuriam cadit, quâ, quæ ſtudio ſcire potuit ac debuit, indagare neglexit. Invincibilis è contrario eſt, quam talis diligentia ſuperare non potuit. Hic igitur primò quæri poteſt; Vtrum aliqua ſit ignorantia invincibilis juxta doctrinam Auguſtini, quæ tamen non excuſet actum, qui inde ſequitur, à peccato? Generale namque videtur Scholaſticorum pronunciatum eſſe, quòd quicquid ex invincibili fit ignorantia, hoc ipſo culpâ vacat. Quæ ſanè doctrina quamvis humanæ rationi, quâ nititur, valdè plauſibilis eſſe videatur, difficile tamen eſt eam cum Auguſtini doctrina conciliare, quam contra Pelagianos conſtanter aſſeruit. Solemne quippe Pelagianorum dogma fuit: *Oblivionem, & ignorantiam non ſubiacere peccato*: prout hoc ex libris Celeſtij Pelagio in Paleſtina Synodo objectum fuit. Hoc autem Pelagianos de invincibili ignorantiâ intellexiſſe, certiſſimum eſt; ut ex ijs, quæ de Pelagianorum erroribus diximus, manifeſtum eſt. Oſtendimus enim & Iulianum & Pelagium ex profeſſo docuiſſe, quòd illa ignorantia, quæ ex negligentia voluntatis naſcitur, ſit culpabilis. Vnde de Iuliano dicit Auguſtinus: *Ecce meritò reprehendiſti eos, qui ſuperſederunt ſcienda cognoſcere.* Et Pelagius expreſſiſſimis verbis docuit: *Hominem pervigilem debere, ne ignoret, ideoque eſſe culpandam*

Lib. de geſtis Pelag. c. 18.

Vide lib. noſtrum 3. de Hæreſi Pelag. c. 13.

Lib. 6. cont. Iul. c. 1.

Lib. de nat. & grat. c. 17.

A *ignorantiam: quia id homo neſcit negligentiâ, quod adhibitâ diligentia ſcire debuiſſet.* Et quod omnem tollit de Pelagianorum ſententia controverſiam, in Paleſtinæ Synodi geſtis, ubi Pelagianorum doctrina ex eorum libris eruta proponitur, ſic eam ex libri Celeſtij capitulo ſeptimo Auguſtinus exprimit: *Oblivionem & ignorantiam non ſubiacere peccato, quoniam non ſecundùm eveniunt, ſed ſecundùm neceſſitatem*: Vbi lacunam eſſe, non eſt dubium: nam legi debet (*ſecundùm voluntatem eveniunt*) tum quia nullus alioquin eſt ſenſus, tum quia illud (*ſecundùm*) caſum quem regit adjunctum habere debet; ſicut ex eo quod ſequitur patet: *ſecundùm neceſſitatem*; quod alteri parti (*ſecundum voluntatem*) opponitur: tum denique quia ſic Auguſtinus poſtea totius hęreſis Pelagianę dogmata recapitulando pertexens, illud ipſum exprimit: *Quòd oblivio & ignorantia non ſubiacet*
B *peccato; quoniam non eveniunt ſecundum voluntatem, ſed ſecundum neceſſitatem.* Ex quo apertè ſequitur, ignorantiam illam, quæ non evenit ſecundùm neceſſitatem, ſed ſecundùm voluntatem, hoc eſt, eam, cujus non neceſſitas, ſed voluntas cauſa eſt, quâ videlicet vinci potuit, Pelagianorum judicio ſubjacere peccato. Hoc ergò ſolemne dogma, quo Pelagiani dicebant, ignorantiam quæ non ſecundùm voluntatem evenit, ſed ſecundùm neceſſitatem, non ſubjacere peccato, de ignorantia invincibili intelligebant; ut ipſa etjam verba evidenter præ ſe ferunt, & ſonant. Et quamvis non ſtatim quicquid à Pelagianis aſſertum fuit, etjam Pelagiano errore vitiatum ſit; hoc tamen eorum pronunciatum à Catholicis defenſoribus acriter oppugnatum, & à judicibus condemnatum fuit. Nam in Synodo Paleſtina, ubi Pelagius præſens adfuit, cùm illa ſententia, quòd *ignorantia, quæ evenit ſecundùm neceſſitatem, non voluntatem, non ſubiacet peccato*, cum nonnullis alijs ex doctrina Celeſtij fuiſſet objecta, tanto-

De geſtis Pelag. c. 18.

Ibid. c. ult.

A tantopere ſuâ fœditate Catholicos commovit
Epiſcopos, ut non exſpectata ejus reſponſione
Lib. de geſtis Pelag. apud Auguſt. c.19. & 33. dixerint: *Quid ad hæc, quæ lecta ſunt, capitula dicit præſens Pelagius monachus? Hæc enim reprobat ſancta Synodus, & ſancta Dei Catholica Eccleſia.* Et
Pelagius ipſe non audens Concilij judicio re-
Ibid. c.19. fragari, *quæ dixi*, inquit, *non eſſe mea* (inter
quæ iſtud unum fuit) *ſecundùm judicium ſanctæ
Eccleſiæ reprobo, anathema dicens omni contravenienti, & contradicenti ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ
doctrinis.* Et ne quis forte iſtorum Antiſtitum
judicium elevaret, quamvis à nemine antiquorum
propter Pelagianorum errorum, qui Pelagio objecti ſunt, condemnationem reprehenſum fuerit, ipſe Auguſtinus calculo ſuo totum
multipliciter probat. Nam in illo libro, quem
ex profeſſo de Pelagij in illa Synodo geſtis
exaravit, cùm ad illud caput de experte pec-
Ibid. c.17. cati invincibili ignorantia perveniſſet: *Iam*,
inquit, *ea quæ recentiſsima ita judices commoverunt, ut ante reſponſionem Pelagij damnanda
cenſerent.* Et paulo pòſt addit, ſe judicum
Cap.21. non arguere *vel negligentiam vel conniventiam,
vel, quod ab eis longe abhorrere certiſsimum eſt, impiorum dogmatum conſcientiam; ſed eorum judicium pro merito approbare atque laudare.* Quid
quòd Auguſtinus in eodem libro ſæpiùs repetit, dogmata Pelagiana, quæ judices illo
judicio proſcripſerunt, inter quæ iſtud unum
fuit, etiam Pelagio coram hominibus abſoluto, meritò tanquam hæreſes eſſe damnata?
Sic enim in eadem illa de geſtis Pelagij lucu-
Ibid. c.21. bratione: *Illi enim* (judices) *tanquam de ignoto judicantes, his præſertim abſentibus, qui contra
eum libellum dederant, hominem quidem diligentiùs
examinare minimè potuerunt; hæreſin tamen ipſam,
ſi eorum ſequantur judicium, qui pro eius perverſitate certabant, penitus peremerunt.* Et interiùs:
Cap.25. *At nunc ſi Pelagius Deum cogitat, ſi non eſt ingratus eius miſericordiæ, qui eum ad Epiſcoporum judicium propterea perduxit, ut hæc anathemata defendere poſtea non auderet, eaque deteſtanda & abjicienda cognoſceret, gratius accipiet litteras noſtras
&c.* Ecce anathemata non defendenda in poſterum, deteſtanda, & abijcienda vocat Auguſtinus ea, quæ judices proſcripſerunt. Quæ
ne quis velut indefinitè dicta minoris ea de
cauſa facienda ſuſpicaretur, vel aliquid à dogmatibus ibi proſcriptis poſſe velut ſanum
excipi, generatim in ſequentibus adijcit:
Quòd habet geſtorum fides, omnia ſcilicet illa do-
Cap.33. *gmata, quibus eadem hæreſis proſerpebat, & contentioſa convaleſcebat audacia, Eccleſiaſtico judicio, præſidentibus quatuordecim Epiſcopis eſſe damnata.* Quæ quidem oo vehementiùs premunt,
quòd adverſus eos ab Auguſtino proferantur, qui ex Pelagij quadam Epiſtola poſt Synodum ſcripta putare poſſe videbantur,
Ibid. *aliquid eorum* quæ ibi reprobata fuerant, *licite poſſe defendi, tanquam non fuerit judicatum* D
Catholicæ contrarium eſſe doctrinæ. Vnde ſtatim
omnia, quæ ibi damnata ſunt, ſcriptis ab
ipſo profligenda eſſe contendit: *Si ſicut homines*; inquit, *ſuſpicamur, ignoſcat; dum tamen ea quæ geſtis, quibus auditus eſt, anathema-*

*tizata & reprobata ſunt, de cætero oppugnet; ne
parcendo illis, non ſolùm hæc antea credidiſſe, ſed
credere videatur.* Et in fine libri, cùm Antiſtites judices duo quædam ſatis perſpicua dixiſſet ſuæ ſententiæ brevitate complexos, unum
quidem, *pijs Pelagium conſentire doctrinis*, quia *Cap. ult.*
multa dogmata ſua in Catholicum ſenſum
interpretandi ſubtilitate traxerat; alterum
verò, *Eccleſiæ fidei reprobare & anathematizare
contraria*; ſub hoc ultimum diviſionis membrum peſtilentiſſimas doctrinæ Pelagianæ ſententias revocat, & inter eas iſtam quoque,
de qua nobis eſt ſermo: quas ipſe Pelagius,
quia ſine dubio damnanda videbantur, damnationis ſuæ timore damnaverat. Vnde propoſitum ſuum executurus Auguſtinus, ita
præfatur: *Nunc ſimiliter recapitulando illa paulò* *Ibid.*
*attentiùs videamus, quæ illum contraria reprobare
& anathematizare dixerunt. In hoc enim potius*
B *tota hæreſis iſta conſiſtit.* Et Catalogum eorum
pertexere incipiens, in quo dogma de *ignorantia neceſsitatis non voluntatis*, non infimum
locum tenet: *hæc ſunt*, inquit, *quibus hæreſis
illius dum ea* (*dumeta* legendum videtur) *quotidie pullulare, imo iam ſilveſcere dolebamus; Adam
mortalem factum &c. quòd oblivio & ignorantia
non ſubiacet peccato: quoniam non evenit ſecundum
voluntatem, ſed ſecundùm neceſſitatem.* Et quia
iſtud unum è Celeſtij dogmatibus fuit, &
Pelagius alia, ut dixi, nonnulla dogmata ſano
ſenſu expoſuerat, hinc pertexto illo peſtilentium dogmatum catalogo, quæ Pelagius anathemate condemnaverat, librum Catholicâ
gratulatione concludens: *Quomodolibet*, inquit, *ea Celeſtius poſuerit, aut non poſuerit; vel
Pelagius ſenſerit, aut non ſenſerit; tanta mala tam
nova huius hæreſis illo Eccleſiaſtico judicio damnata
gaudeamus, & Deo gratias agamus, laudeſque dicamus.* Et quamvis nonnulla Pelagij dogma-
C ta in iſta Synodo damnata ſcrupuloſiſſimè
excutiat, ne quid judices perperam probaſſe,
vel damnaſſe viderentur; de iſta tamen ignorantiæ ſententia ne minimum quidem vel
dubium vel ſcrupulum movet. Quæ ſanè per
quam evidenter oſtendere videntur, ſententiam illam, quòd ignorantia neceſſitatis non
voluntatis, hoc eſt, invincibilis, peccato non
ſubjaceat, Catholicorum Epiſcoporum judicio in Synodo præſidentium, & Auguſtini toties illud approbantis calculo, ſine ulla tergiverſatione eſſe damnatam.

Hinc illæ graviſſimæ Pelagianorum querimoniæ apud Hieronymum, qui poſt illam Synodum dialogos Attici & Crytobuli ſcripſit:
*Videris hominum accuſare naturam, ac per hoc invidiam referre in Deum, qui tales homines condidit, ut
oblivione & ignorantia peccato carere non poſsint* *Hieron. lib. 2. adverſ. Pelag.*
&c. *ubi autem aufertur poſsibilitas, aufertur & vitium.* Et quaſi contra Scripturas iſta à Ca-
D tholicis docerentur: *Da*, inquit, *teſtimonium non* *Ibid.*
inſtrumenti (veteris) *ubi error & ignorantia &
impoſsibilitas mandati teneatur in crimine.* Ecce audis talem naturam, ut oblivione & ignorantiâ carere *non poſsit*: ideoque culpam retorqueri in Deum: *audis impoſsibilitatem, ſeu abla-*

N

tam

tam poſſibilitatem vitandi. Quod cerriſſimum A
eſt adverſus ignorantiam invincibilem dirigi.
Vnde & Dei juſtitiam, qui imputaret ea, quæ
caveri non poterant, redarguendo clamabant:
Rogo quæ eſt iſta juſtitia ut in peccato tenear erroris,
Hieron. lib. 1. adverſ. Pelag. *cujus reatum non habet conſcientia? Neſcio me pec-*
caſſe, & ejus rei, quam neſcio, pœnas luo. Et qui
plus faciam, ſi ſponte peccavero? Quæ ſanè que-
relæ nullo poſſunt adverſus Dei juſtitiam co-
lore retorqueri, ubi voluntas negligentiæ rea-
tum habet; ubi diſcendi inertia ſe peccaſſe no-
vit; imo ubi voluntas diſcere nolens, ſponte
peccavit. Quapropter nunquam Hieronymus
ad voluntatis inertiam, vel diſcendi negligen-
tiam fugit, cui ignorantiæ reatum tribuat; ſed
potiùs ad profunditatem judiciorum Dei.
Nam repetitis illis Pelagianæ ſuperbiæ queri-
Ibid. lib. 1. monijs ita reponit: *A me ſententiæ & diſpoſitio-*
nis Dei cauſas requiris? Reſpondet ſtultæ interroga-
tioni tuæ liber Sapientiæ: Altiora te ne quæſieris. Et B
paulo inferiùs, quia repudiari à pervicacibus
iſta ſcriptura potuiſſet, ut Pelagianis moris A
erat, ex Apoſtolo eandem proſequitur reſpon-
ſionem: *Ac ne fortè huic volumini contradicas audi*
Apoſtolum Euangelica clangentem tuba: O altitudo
divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm inſcru-
tabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus!
Quis enim cognovit ſenſum Domini? Et mox ex
libro Eccleſiaſtis: *De quo certè libro*, inquit,
nulla eſt ambiguitas: Dixi; Sapiens efficiar; & ipſa Eccleſ. 7.
longè facta eſt à me. Profunda profunditas, quis
eam inveniet? Quis non videt & reſponſiones
iſtas Doctoris Catholici ineptiſſimas eſſe, &
ſtultiſſimas Pelagianorũ querimonias, ſi de ig-
norantia cujus voluntas cauſam & culpam
dedit, controverſia verteretur? Nam neque
tyrones primis principijs Theologiæ tincti,
neque mulierculæ de foro, neque de ſtiva ru-
ſtici diffitentur, non minùs jure plecti diſcendi
à peritis, quàm docendi imperitos negligen-
tiam. Quis enim neſciat, omnem neglectum
officij eſſe culpabilem?

CAPVT TERTIVM.

Idem oſtendunt varia Auguſtini loca.

QVÆ quamvis ita manifeſta ſint, ut A
quicquid ad ea ulteriùs illuſtranda
proferas, obſcuritatem potiùs, quàm
lucem allaturum eſſe videatur, ope-
ræ pretium tamen fuerit diſquirere, num à ſe-
ipſo Auguſtinus librum de geſtis Pelagij ſcri-
bente non diſſentiat alijs in operibus, quæ ad-
verſus Pelagianos condidit. Cùm enim liber
iſte paulo poſt exortum hæreſis Pelagianę ſcri-
ptus ſit, ut judices Palæſtinos de Pelagiana hę-
reſi rectè judicaſſe defenderet, ſi aliud in alijs
præſertim poſterioribus, ideoq; maturioribus
ſcriptis docuit, doctrinam iſtam ſupra traditam
vel non ſatis expendiſſe, vel retractaſſe, vel cer-
tè aliquid judicibus illis Catholicis tribuiſſe
videri poteſt, ne cauſam communem adverſus
hoſtes fidei defendens, importunâ illi tem-
pori ſeveritate deprimeret. Quòd ſi ſecunda
primis, & prima vltimis conſentanea ſint, & B
quod ſemel cum judicibus Palæſtinis, ipſoque
Pelagio damnante, damnavit, hoc poſtea con-
ſtanter damnandum eſſe tradidit, doctrinamq;
in illa Synodo ſancitam, & à ſe probatam do-
cuit, tum verò nemini dubium eſſe poterit,
quænam fuerit Celeſtij mens, dum *ignorantiam*,
quæ *ſecundùm neceſſitatem evenit, non ſecundum*
voluntatem, peccato non ſubjacere contendit;
quæque judicum condemnantium, quæ Augu-
ſtini, ſententiam eorũ ſuo calculo cõprobantis.

Quapropter ne quid ſcrupuli cuiquam de ſu-
prà dicta Palæſtinæ Synodi, & Auguſtini
mente remaneat, non eſt difficile oſtendere, in
hac doctrina conſtitiſſe ſibi ſemper Auguſti-
num; nec aliud quicquam adverſus Pelagia-
nos docuiſſe, quàm id quod eum docuiſſe tra-
didimus. Nam in libro de natura & gratia, A
ubi cum Pelagio adhuc velut amico diſputat,
& ejus dogmata ſcrupuloſiſſimè trutinat, &
ubicunque propinquat veritati, benevolentiſ-
ſimè notat, cùm Pelagius vincibilem ignoran-
tiam peccati ream eſſe, evidentiſſimè hiſce ver-
bis admitteret: *Hominem prævigilare debere, ne* Lib. de nat.
ignoret: ideoque eſſe culpandam ignorantiam, quia & grat. c. 17.
id homo neſcit negligentia ſua, quod adhibitâ dili-
gentiâ ſcire debuiſſet; diſtinguit Auguſtinus du-
plicem ignorantiam, aliam quæ oritur ex ho-
minis negligentia, qua ſcire non curat quid
faciendum ſit; aliam ex impotentia, qua ſcire
non poteſt, etiamſi velit; & ex utroque ca-
pite ait peccata contingere: adverſus illam
opus eſſe diligentiâ adverſus hanc divinâ ſa-
pientiâ, quæ precibus impetrari debet: *Tra-*
ctat, inquit, *etiam iſte de peccatis ignorantiæ, &* Ibid.
dicit &c. dum tamen omnia potius diſputet, quàm ut
oret & dicat: Da mihi intellectum, ut diſcam man- B
data tua. Aliud eſt enim non curaſſe ſcire, quæ ne-
gligentiæ peccata etiam per ſacrificia quædam legis vi-
debantur expiari: aliud intelligere velle, nec poſſe,
& facere contra legem non intelligendo quid fieri ve-
lit. Vbi quod Auguſtinus dicit hujuſmodi
facere contra legem, non eſt aliud quàm hu-
juſmodi verè peccare, etſi quod lex jubeat, id
eſt, quid faciendum ſit, ſcire velint, nec poſſint
intelligere quid lex fieri velit. Nam ea iſtic
inter Auguſtinum & Pelagium fervet diſputa-
tio, utrum homo ſine peccato poſſet vivere,
ſi velit? Aiebat Pelagius, negabat Augu-
ſtinus; eo quòd ignorantiæ peccata homo vi-
tare non poſſit, etiamſi velit: hujuſmodi enim
ignorantia, cùm ſit invincibilis, ſolâ Dei
gratiâ magnis precibus impetrandâ fugari
poteſt. Nam per gratiam omnes ignorantiæ
tenebras

tenebras etiam invincibilis ab hominibus fide jam imbutis fugari posse, nemo Catholicus negat: qui autem & fide caret, etiam isto præsidio adversus invincibilem ignorantiam destituitur, quemadmodum in Augustini doctrina certum est: *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?*

Rom. 10.

Nec ibi tantùm, sed passim alibi eandem doctrinam tradit. Nam in initium Psalmi 35. ita loquitur: *Non unum hominem, sed genus hominum iniquorum dicit, qui sibi adversantur, non intelligendo ut bene vivant: non quia non possunt, sed quia nolunt. Aliud est enim, quando quisque conatur aliquid intelligere, & per infirmitatem carnis non potest &c. aliud autem, quando perniciosius agit adversus seipsum cor humanum, ut quod possit intelligere, si bona voluntas accederet, non intelligat: non quia difficile est, sed quia voluntas adversa est. Hoc autem fit, dum amant peccata sua, & oderunt præcepta Dei.* Quę postrema verba manifestant de rebus agibilibus intelligendis esse sermonem. Et interiùs in illa verba Psalmi: *Noluit intelligere, ut bene ageret,* sic Augustinus pergit: *Videtis, quia voluntati illud tribuit: quia sunt homines, qui volunt intelligere, & non possunt: sunt autem homines, qui nolunt intelligere, ideo non intelligunt.* Porro utrosque verè peccare ex eo patet, quod paulo antè generaliter dicit: *Non sciebam, quia peccatum est, quando dicit homo? Cum viderit, quia peccatum est, & destiterit facere ipsum peccatum, quod ideo faciebat, quia ignorabat.* Et postea solito more duplicem illam ignorantiam, voluntariam & non voluntariam distinguit. Paulò verò antè dixerat, eos qui nolunt intelligere *perniciosiùs* adversus seipsos agere, quàm eos, qui non possunt; hoc ipso satis indicans, & eos qui non possunt intelligere perniciosè agere, etsi minùs. Sed adhuc apertiùs in Epistola centesima quinta, quam post damnatam Pelagianam hæresin scripsit, postquam præmisisset: *Humana superbia tanquam præsumens de viribus liberi arbitrij, excusatam se putat, quando ignorantia, non voluntatis est quod peccat;* tandem de ignorantia sive voluntaria, sive necessaria, hoc est, sive vincibili sive invincibili, sic concludit: *Ac per hoc inexcusabilis est* omnis peccator, *vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat, sive qui judicat, sive qui non judicat: quia & ipsa ignorantia, in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem, qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio.* Ecce inexcusabilem dicit omnem esse peccatorem, justamque damnationem ejus, sive peccaverit, quia scire quid lex jubeat, noluit; sive quia scire non potuit. Quod de gẽtilibus Dei lege atq; cognitione, ideoque & orationis subsidio destitutis pręcipuè intelligit. Nam propterea locum Apostoli allegaverat: *Quicunque sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.* Nam ex ista in primis consideratione celebris illa sententia ab Augustino pronunciata est: *Neque liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valet, si lateat veritatis via.* Hoc enim intelligit de peccatis ignorantiæ, qua quis ignorat quid lex Dei, seu

Aug. in Psal. 35.

Epist. 105. ad Sixtum.

Rom. 2.

Lib. de Spir. & Litt. c. 3.

A quid veritas fieri velit. Illa quippe evitari viâ veritatis hominem latente non possunt. Et illa sunt quæ vocantur ab Augustino peccata necessitatis, non voluntatis quasi scientiam negligentis, ut ex ipso postea latiùs declarabitur. Hoc autem genus ignorantiæ, quia in infidelibus maximè viget, & non nisi valdè gratuità gratià quę naturæ viribus nullo pacto acquiri, & ad quam viribus naturæ nullatenus, juxta doctrinam Augustini & Apostolicam via sterni potest, sed gratuità omnino divini spiritus voluntate, non ubilibet, sed ubi vult spirante, dari debet, hinc alibi: *Vel hinc saltem confiteatur esse miserabiles tenebras in animo humano, qui scit, quemadmodum debeat leonem domare, & nescit quemadmodum vivere. An & hoc ut sciat sufficit ei liberum arbitrium, lexque naturalis? Hæc est sapientia verbi, qua evacuatur crux Christi.*

Lib. de nat. & grat. c. 40.

B Nec verò istud invincibilis genus ignorantiæ quæ superari voluntate non potest, in infidelibus tantùm, sed etjam in profitentibus fidem Catholicam vitæq; sanctitatem, & ex illa tamẽ ignorantia verè peccantibus, secundùm eandem Augustini doctrinam locum habet. Nam libro secundo de peccatorum meritis & remissione, ubi ex professo disputat, unde cõtingat, ut nemo etjam fidelis in hac vita tanta justitiæ perfectione vivat, ut eam sine omni peccati labe pertranseat, ad duo omninò capita omnes causas revocat, ad ignorantiam agendorum, & ad infirmitatem implendorũ quæ jam agenda cognovimus. Neutram autem superare in hominis solius potestate est, sed in gratia Dei: quam quòd non tribuit alicui, occulto ejus judicio ascribi debet: *Nolunt homines facere quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat. Tanto enim quidque vehementiùs volumus, quanto certiùs quàm bonum sit novimus, eòq; delectamur ardentiùs. Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem, ne moveatur*

Lib. 2. de pecc. merit. c. 17.

C *ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Vt autem innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabat, gratia Dei est quæ hominum adjuvat voluntates.* Istud porrò ita esse gratiæ Dei, ut non eam homo quandocunq; voluerit in sua habeat potestate, sed tunc tantùm ei detur vel negetur, cùm propter occultas causas Deo visum fuerit, utpote qui ad superbiam sive deprimendam, sive cavendam, vel ad gratiæ beneficiũ luculentiùs demonstrãdum, eam sæpè subtrahit, statim in sequentibus perspicuè docet: *Ideò quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit; nunc delectatur, nunc non delectatur, ut noverit non sua facultatis, sed divini muneris esse vel quod scit, vel quod delectatur; & sic ab elationis vanitate sanetur.* Et in libro de Spiritu & littera doctrinam istam summis disputandi viribus asserit, & asserendo declarat. Docet enim perfectam quidem justitiam, qua sine omni peccato vivat

Ibid.

D homo, esse possibilem, si Deus hoc in homine operetur, gratiæ luce tollendo ignorantiam, & gratiæ fortitudine adjuvando infirmitatem: quod nisi fecerit, esse homini prorsus impossibilem. Cur autem Deus nolit

 facere,

facere, ipſius eſſe judicio relinquendum. *Erit,* (*Lib. de Spir. & Litt. c. 35*) inquit, *quemadmodum ſine exemplo eſt in hominibus perfecta iuſtitia, & tamen impoſsibilis non eſt. Fieret enim, ſi tanta voluntas adhiberetur, quanta ſufficit tantæ rei. Eſſet autem tanta, ſi & nihil eorum quæ pertinent ad iuſtitiam nos lateret,* (id eſt, ſi nullâ eorum ignorantiâ, quæ ſecundùm juſtitiam ſunt facienda, premeremur) *& ea ſic delectarent animum &c. quod ut non ſit, non ad impoſsibilitatem, ſed ad iudicium Dei pertinet.* Nempe, quia propter occultas cauſas lucem gratiæ, qua tollitur ignorantia, & gratiæ robur, quo juvatur infirmitas, non vult tribuere; quibus ſubtractis ignorantiam & infirmitatem homo ſuperare nullo pacto poteſt. (*Ibid.*) *Quis enim neſciat,* adijcit Auguſtinus, *non eſſe in hominis poteſtate, quid ſciat? Nec eſſe conſequens, ut quod appetendum cognitum fuerit appetatur, niſi tantùm delectet, quantum diligendum eſt?* Vbi clarè docet, ignorantiam, niſi Deus gratiæ lucem infuderit, eſſe homini invincibilem, hoc eſt, nullâ hominis poteſtate poſſe ſuperari: & tamen ex illo capite fieri, ne ſine peccatis vita humana tranſigatur. Hinc paulo pòſt, cùm ſibi opponeret, quòd homo ſciendo præceptum iſtud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde; omnia ad cognitionem juſtitiæ, id eſt, ad rectè vivendum neceſſaria ſcire videretur, (*Ibid. c. 36.*) reſpondendo ſubijcit: *Qui hoc attendit, etiam illud attendat, quàm in multis offendimus omnes, dum putamus Deo quem diligimus placere vel non diſplicere, quod facimus; & poſtea per ſcripturam eius, ſive certa & perſpicua ratione commoniti, cum didicerimus quod ei non placeat, pœnitendo deprecamur, ut ignoſcat. Plena humana vita eſt documentis talibus. Vnde autem minus novimus, quid ei placeat, niſi quia ipſe minus notus eſt nobis?* Ecce etiam juſtorum vitam talibus ignorantiæ peccatis plenam eſſe teſtatur, de quibus poſtea veniam poſtulant, cùm eos vel ſcripturæ teſtimonium, vel oborta lux perſpicuæ ratiocinationis erudierit. Nemo autem tanti ſtudij tantæque eruditionis eſt, qui illud ignorantiæ ingenitæ malum funditus exſtirpaverit, vel ita vicerit, aut vincere queat (niſi Deus eum miraculoſè quodammodo gratiæ luce præveniat) ut non hujuſmodi lapſibus frequenter in hujus vitæ tenebris titubet. Quod quicunque veraciter pius eſt, in ſeipſo fieri, experientia convincente, confitetur. Nam quantæcunque fuerit eruditionis atque diligentiæ, ut ignorantiam ſive ſtudendo, ſive doctiores conſulendo vincat, ſæpe tamen in multis caſibus aliquid ſe feciſſe deprehendet, quod cum putaret bonum, malum fuiſſe: vel ratio diligentiùs ponderata, vel ſcriptura intellecta convincet. Hæc autem ſunt illa peccata ignorantiæ, de quibus Auguſtinus teſtatur, juſtos pœnitendo deprecari. Hanc autem ignorantiam invincibilem fuiſſe, teſtis evidẽs eſt illa continua ſciendi officij ſui diligentia. Nulla enim diligentia hoc efficere poteſt, ut non in illis rebus, de quibus nulla vel cogitatio ei oborta fuerat, per talem ſubinde juſtitiæ ignorantiam prolabatur. Eſt enim ita profundè corruptæ naturæ medullis inſita, ut non poſſit ab hominibus, non tantùm infidelibus, ſed nec fidelibus baptiſmo ſanctificatis, continuò exſtirpari. Paulatim enim animus gratia eum colluſtrante purgatur: interea verò, dum iſtud & eruditionis & juſtitiæ luce pedetentim creſcente fit, multa ab ignorantibus etiam invitis perpetrantur mala, quæ Dei lege damnantur. Vnde Auguſtinus iſtius ſecreti, ſuæq; diligentiæ probè conſcius: *In multis,* inquit, *quantùm* (*In Pſalm. 97.*) *nobis innoteſcit voluntas Dei, etiam reatus noſter innoteſcit nobis: & quanto ille nobis innoteſcit, tanto plùs imus in fletus, & lachrimas.* Ecce etiam in tanto viro, ſive per Scripturæ ſtudium, ſive per lumen gratiæ, creſcente ſcientiâ veritatis, creſcebat notitia reatus ejus, quem antea latente veritate neſciebat. Nec dubium videtur, quin invincibilis in ipſo fuerit, eo modo, quo invincibilis à nobis dici ſolet. Nam reſpectu gratiæ Dei nulla ignorantia eſt invincibilis. Et paulo pòſt: *Quantumlibet proficiamus, novit* (*Ibid.*) *ipſe peccata noſtra; aliquando & nobis oſtendit illa, & videmus & nos peccata noſtra.* Si aliquando oſtendit nobis, ergo plerumque etiam ignorantur à nobis, quantumcunque profecerimus. Et rurſum de ſuis perplexitatibus diſſerens, in eligendo, quid agi debeat, cùm circumſtantiæ ſuadentes & diſſuadentes hinc inde premunt: *Hic,* inquit, *non falli difficile eſt,* (*Epiſt. 55.*) *hic omnino vox Prophetica prævalet: Delicta quis intelligit?* Si tantus vir in iſto boni & mali diſcrimine dignoſcendo, etiam veritatem indagando, ſentit ſibi difficile eſſe non falli; & hoc delictum eſſe profitetur, quis de ignorantia ſua quantumvis probabili & invincibili ſibi blandietur? Si enim in ullo eſt invincibilis, certè in viro tantæ eruditionis, & diligentiæ, & ſollicitudinis, & ſanctitatis, invincibilis fuit: & tamen ſine peccato non fuit. Cauſa verò, cur tam pertinaciter ignorantia nobis adhæreat, non eſt alia, niſi quia pœna iſta nobiſcum naſcitur: & ideo quaſi in naturam verſa difficillimè, ſed paulatim vincitur, & interea velut à cæcis ambulantibus neceſſariò offenditur. Hinc Auguſtinus: *Omni peccato caret,* (*Lib. 6. cont. Iul. c. 16.*) (baptizatus) *non omni malo: quod planiùs ita dicitur: Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis? Numquid caret ignorantiæ malo, per quod à neſcientibus innumerabilia perpetrantur mala?* Et quantum ſit hoc malum, & quàm impediat, ut homo etiam volens non poſſit ſcire, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtatim ex Apoſtolo probat: (*Ibid.*) *An parvum malũ eſt, per quod homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei? De baptizatis nempe dicebat Apoſtolus: Animalis homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi; & non poteſt ſcire, quoniam ſpiritualiter dijudicatur.* Et aliquanto inferiùs: (*Ibid.*) *Non igitur caruerant tanto ignorantiæ malo in lavacro regenerationis, ubi tamen caruerant omnibus ſine dubitatione peccatis. Et per hoc ignorantiæ malum templo Dei, in quo habitabat ſpiritus Dei, ſtultitia erant quæ ſunt ſpiritus Dei.* Quis verò dubitet, hujuſmodi ignorantiam recenter baptizatis nullo modo eſſe voluntariam, ſed prorſus invincibilem, utpote quæ nullâ diligentiâ confeſtim tolli, ſed paulatim tantũ proficiendo minui poteſt: cùm tamen eis interea ſpiritualia

ſtultitia

ſtultitia, Apoſtolo teſte, videantur, & inde plurima peccata ab ignorantibus perpetrentur. Vnde ibidem Auguſtinus: *De die in diem ſi proficerent* (iſti Corinthij) *& in quod pervenerant, in eo ambularent, ſanâ profectò accedente doctrinâ minuere ut hoc malum. Credamus etiam non tantum minui, verùm etiam in hac vita poſſe conſumi, tamen poſt baptiſmum.* Vbi quod dicit; Credamus in hac vita poſſe conſumi; non aſſerens, ſed indulgens adverſario ſuo, per hypotheticam ſuppoſitionem loquitur: nam ut ſtatim adjicit: *Ignorantia minuitur veritate magis magiſq́; lucente. concupiſcentia minuitur charitate magis magiſq́; creſcente.* Vtraque verò, non minùs veritas agendæ juſtitiæ magis lucere, quàm charitas fervere, uſque ad finem vitæ in baptizatis poteſt. Sed ſive ignorantia ingenita in hac vita poſſit aut non poſſit auferri, propoſito noſtro ſatis, non ſtatim iſtud per baptiſmum, ut Auguſtinus hîc docet, in baptizatis fieri; ſed longâ quadam ac diligenti exercitatione juſtitiæ: cùm tamen interim, quamtumvis inviti atque diligentes, multa quæ ad juſtitiam ſpectant, animo adhuc carnales neſciant, & in iſtis animi tenebris conſtituti impingendo delinquant.

Hoc igitur ſenſu celebris illa diviſio peccatorum intelligenda eſt, qua paſſim Auguſtinus docet, peccata omnia juſtorum, partim ex ignorantia, partim ex infirmitate contingere: ut tum ex ſupra dictis, tum ex alijs multis ejus teſtimonijs intelligi poteſt. Hinc enim illa in Auguſtini ſcriptis perquàm familiaris & uſitata: *Vnde fit conſequens* (ex Pelagij dogmate) *ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, hoc eſt, ne tentatione vincamur, vel cùm fallit & præoccupat neſcientes, vel cùm premit atque urget infirmos.* Et in ejuſdem operis libro primo: *Fit ut, per ignorantiam vel infirmitatem, non exſertis adverſus eam* (concupiſcentiam) *totis viribus voluntatis, eidem ad illicita etiam nonnulla cedamus.* Et in libro de natura & gratia: *Licet mori ſine peccato, dum ſubinde venia deletur, quod ſubinde ignorantiâ vel infirmitate committitur.* Et libro primo ad Bonifacium: *Neque enim agit in eis etiam qui ſuadet & decipit, niſi ut peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel utroque malo, & cæcitatis & infirmitatis.* Quod in eodem libro inferiùs tunc fieri docet, cùm ab eo *quod libet* (id eſt, à libidine, ſeu concupiſcentia) *vincitur quod placet,* id eſt, quod ratione velut verum bonum complacet; *ſive cùm per ignorantiam malum quaſi bonum placet.* Hæc enim & ſimilia, quæ crebro in ſcriptis ejus obvia ſunt, non loquuntur de illa ignorantia, quæ ex hominum negligentia, vel torpore, vel incuriâ, quocunque eam nomine appellare viſum eſt, ſed de illa, quæ cum omni homine profunda naſcitur; & illius primi & ineffabilis pœna peccati eſt; nec pro libitu hominis, ſed per gratiam Dei minuenda atq; tollenda eſt. Nam illa peccata, quæ ex torpida voluntate naſcuntur, quâ negligit ea diſcere, quæ ad juſtitiam agendam pertinent, veriùs negligentiæ, quàm ignorantiæ peccata ab Auguſtino dici ſolent. Hinc Pelagio culpante

Lib. 2. de pec. merit. c. 2.

Lib. 1. c. ult.

Cap. 35.

Cap. 3.

Cap. 13.

A diſcendi negligentiam, & peccata, quæ inde proficiſcuntur, ingenuè cum Catholicis condemnante, reſpondet Auguſtinus, ut ſuprà vidimus: *Aliud eſt, non curaſſe ſcire, quæ negligentiæ peccata etiam per ſacramenta quædam legis videbantur expiari; aliud intelligere velle, nec poſſe &c.* quaſi diceret, non propter peccata, quæ ex diſcendi proficiſcuntur negligentia, dicimus hominum vitam ſine peccatis eſſe non poſſe, ſed propter illa, quæ ex alia naſcuntur ignorantia innata homini, quâ vult, nec poteſt ſcire quod juſtum eſt. Vnde & alibi diſtinguit peccata, quæ ignorando fiunt, ab eis quæ negligendo, & obliviſcendo, & non intelligendo, committuntur. *Si non fornicetur anima humana adhærendo Deo, nec adhærendo mundo, quæcunque alia peccata à concupiſcentia carnali prorſus aliena potuerit pro ipſa fragilitate mortalitatis, vel ignorando, vel negligendo, vel obliviſcendo, vel non intelligendo homo incurrere, hoc*
B *fit quod dictum eſt &c.* Vbi peccata non intelligendo facta, illa videntur eſſe, in quibus homo peccat, non propriè ignorando, ſed intelligentiâ non penetrando, quod intelligere poteſt ac debet; ut in eis qui alios docent contingere poteſt. Illa vero peccata, quæ non negligendo, vel obliviſcendo, ſed ſimpliciter ignorãdo perpetrantur, ex illa ſcilicet ignorantia, in quam pœnaliter ex peccato præcipitati ſumus, ſimpliciter dicuntur peccata ignorantię, de quibus exponere ſolet illud: *Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Nam cùm alibi, cauſam adverſus Pelagium agens, quæreret illius ignorantię profundiſſimæ, in qua parvulus ab utero prodiens, & per aliquot menſes atque annos ſepultus jacet, objicit ſibi: *An nullum eſt ignorantia malum, & ideo nec purgandum?* Et continuò reſpondet ſibi: *Et quid agit illa vox: Delicta iuventutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris? Etſi enim damnabiliora peccata ſunt, quæ ab*
C *ſcientibus committuntur; tamen ſi ignorantiæ peccata nulla eſſent, hoc non legeremus, quod commemoravi.* Vnde ſtatim probat, naturam, quæ cum tali ignorantia naſcitur, eſſe vitiatam. Hinc alibi talem ignorantiam ſimplicem neſcientiã vocat, ut ab ea diſtinguat, quæ voluntatem conjunctam habet. *Aliud eſt,* inquit, *neſciſſe, aliud neſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret. Sed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat, ſi propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet: ſed fortaſſis, ut mitius ardeat. Non enim ſine cauſa dictum eſt: Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt.* Vbi ſub ſimplici illa neſcientia, illam omnem comprehendit ignorantiam, quæ voluntatis culpâ, ſive negligentis, ſive intelligere nolentis caret; tametſi alterum membrum ſolius affectatæ ignorãtiæ exemplo declaraverit.
D Nam de ſimplici illa neſcientia jam præceſſerat, quòd gentes quædam ſine lege peccaſſent, hoc eſt, idcirco peccaſſent, eſſentq; perituræ, quòd nunquam juſtitiã ex Dei lege didiciſſent. Hinc eſt, quòd conſultus de ignorantia, qua quiſpiam, cùm de rei malitia bonitateq; dubitaſſet

In Fragmēt 3. Serm. 1. Tom. 10.

Lib. de grat. & lib. arbit. c. 3.

taſſet, & antea putaſſet malam, poſtea facit eam putans bonam, ſine ulla diſtinctione juxta principium de ignorantia jam ſæpè tactum generalem ſententiam deciſivamque pronun- A tiat: *Si quis bonum putaverit eſſe quod malum eſt, & fecerit, hoc putando, utique peccat. Et ea ſunt omnia peccata ignorantiæ, quando quiſque benè fieri putat, quod malè fit.* Epiſt. 15[illegible]

CAPVT QVARTVM.

Difficultas de libertate & voluntario ad omne peccatum neceſſarijs ex Auguſtino ſolvitur.

SED hîc gigantea occurrit moles, & A ut videtur nodus inſolubilis, qui fieri poſſit, ut ex invincibili ignorantia peccatum poſſit proficiſci. Quis enim capiat, ut homo in eo peccet, quòd neque ſcit, neque ſcire potuit, nec voluntate ſua ſive volente ſive torpeſcente talis ignorantiæ cauſam dedit? Hujuſmodi enim peccata jam non erunt ne quidem voluntaria, quod ad peccati rationem omninò neceſſarium eſt; ſed neceſſaria. Et quis credat, tale portentum doctiſſimum ſanctiſſimumq; virum docere potuiſſe? Si te, benigne Lector, iſta difficultas fortè movet, profectò movet & me; non tamen ita, ut vel dubitem doctrinam iſtam Auguſtinum tradidiſſe, vel in ea tradenda fluctuaſſe, vel hallucinatum eſſe; ſed potiùs, ut obſtupeſcam & exhorreſcam profunditatem judiciorum Dei. Certiſſimum eſt enim, quantum excuſſis magno labore diligentiaque principijs Au- B guſtini, & anfractibus doctrinæ ipſius, mihi judicare licet, hoc Auguſtinum, hoc Hieronymum, hoc Concilium Palæſtinum ſine ulla fluctuatione, ut rem in Catholica Eccleſia extra omnem controverſiam, tamquam in Scripturis traditam docuiſſe: rectè an ſecus, pietas noſtra in dubium revocare non ſinit, ne eâdem operâ victoriæ quoque veritatem & æquitatem, qua de Pelagiana hæreſi triumphatum eſt, in dubium revocemus. Quæcunque nos hîc movent, rationis humanæ, ſed plerumque vanæ, terriculamenta ſunt; hæc munimenta divina ſunt. Catholica doctrina non Ariſtotelicis argumentis & argutijs nititur vel terretur: ſed è Scripturis ſacris hauſta, majorumve traditione ad nos tranſmiſſa adverſus omnes hujuſmodi machinas ſtat immobilis & imperterrita. Non terruit illa difficultas Auguſtinum & antiquam Eccleſiam; neque nos ſanè, ſi filij non degeneres eſſe volumus, ter- C rere debet. Fallitur enim quiſquis putat, hujuſmodi peccandi neceſſitatem, quæ ex iſta doctrina ſequitur, à qua per nullam humanarum virium diligentiam, ſed per ſolam miſericordiam Dei homo liberari poteſt, oculatiſſimum profundiſſimumque Doctorem latuiſſe. Quod cùm ex ejus ſcriptis oſtenderimus, & hujuſce arcanæ ac tremendæ doctrinæ radicem tetigerimus, longè evidentiùs fiet, ipſiſſimam hanc doctrinam eſſe, quam adverſus Pelagianos conſtantiſſimè aſſeruit.

Auguſtinus igitur ſtatim à converſione ſua, ut ſtudium ſuum Eccleſiæ Catholicæ probaret, in cujus gremio ſe condiderat, ſummis eruditionis viribus Manichæam hæreſim, quam reliquerat, proſternere aggreſſus eſt. Vt autem eam radicitus ſuccideret, irrefragabilibus argumentis aſtruxit, malum non ex aliqua natura mala, non ex Deo autore omnis boni; ſed ex ſola voluntate velut prima radice proficiſci. Itaque cùm Eccleſia nullis adhuc Pelagianis machinis quateretur, ſecuriſſimè definivit peccatum in hunc modum: *Peccatum eſt voluntas retinendi vel conſequendi quod iuſtitia vetat, & unde liberum eſt abſtinere.* Hinc eadem ſecuritate dixit: *Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri poteſt?* Rurſum alibi: *Vſque adeò*, inquam *peccatum voluntarium malum eſt, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.* Et ſimilia, quæ paſſim in libris ante exortam Pelagianam hæreſim exaratis contra Manichæos aſſeruit. Arripuerunt hæc avidiſſimè Pelagiani, uſque adeò, ut Iulianus Auguſtinum proprio transfixurus gladio, ſic de iſta definitione peccati exclamaverit: *O lucens aurum in ſtercore! Quid verius, quid plenius dici à quoquam vel Orthodoxo potuiſſet?* Nihil enim capitaliùs videbatur contrarium originali peccato, cæteriſque, quæ quâdam neceſſitatis catenâ ex illo religatâ ſequebantur, quàm hujuſmodi peccati definitio, quæ libertatis ac voluntarij rationem, cavendique poſſibilitatem velut omninò neceſſariam poſtulabat. Sed tantùm abeſt, ut Auguſtinus hujuſmodi ſuis pronunciatis, quæ ante exortam hæreſim Pelagianam aſſeruerat, territus fuerit, vel aliquid in doctrina iſtius invincibilis ignorantiæ, quam tradidimus, immutaverit, ut potiùs è contrario neceſſitatem peccandi ex ea conſequi ingenuè faſſus fuerit; imò velut rem certiſſimam protulerit, ex qua neceſſitas illa, quæ in originali peccato, ſine omni omninò perſonalis voluntatis voluntario cernitur, evidentiùs probaretur, & pleniùs innoteſceret. Nam cùm Iulianus ei objiceret, *Vide igitur, inquàm illud, quod eſſe peccatum ratio demonſtrat, inveniri nequeat in ſeminibus,* (quæ periphraſis eſt peccati originalis) *quando ſecundum definitiones tuas iam nec in moribus invenitur.* Reſpondet ei magnâ fiduciâ Auguſtinus: *Multùm erras, qui vel neceſſitatem nullam putas eſſe peccandi, vel eam non intelligis illius peccati eſſe pœnam, quod nullâ neceſſitate*

Lib. de duab. animab. c. 11.
Lib. 3. de lib. arb. c. 18.
Lib. de vera Relig. c. 14.
Lib. 1. oper. imp. c. 31.
Lib. 1. oper. imp. c. 15[illegible]

necessitate commissum est. Et cùm protulisset ad A asserendam peccandi necessitatem, quædam peccata violentissimæ consuetudinis, tandem de ipsis illis peccatis ignorantiæ, de qua tractamus, ita subjicit: *Ibid.* *Deinde cogitare te existimo, quid appetendum, quid vitandum sit in agenda vita, quanto labore discatur. Qui autem nesciunt, ipsam boni appetendi malique vitandi ignorantiam patiuntur peccandi necessitatem. necesse est enim ut peccet, qui nesciendo quid facere debeat, quid non debeat facere, facit.* Ecce apertissimè assertam peccandi necessitatem, quæ ex ignorantia proficiscitur. Nimirum ut declararet, non propterea peccatum originale peccatum esse desinere, etsi in eo necessitas quædam cerneretur. Et ne quis fortasse suspicaretur, Augustinum de peccatis non propriè dictis loqui, lectoris cogitationem prævolando: *Ibid. f. 156.* *De quo genere malorum*, inquit, *Deus rogatur, ubi dicitur: Delicta inventutis, & ignorantiæ mea ne memineris. Quod genus delictorum* B *si non imputaret Deus iustus, non ea sibi dimitti posceret homo fidelis. Vnde dicit & Dei famulus Iob: Signasti peccata mea in sacculo, & annotasti, siquid invitus commisi.* Pro quo alibi legit: *Annotat. in Iob c. 14.* *Invitus errans: invitum autem errare, pœna peccati est.* Cujusmodi *peccatis de ignorantia necessitate venientibus plenum esse genus humanum*, paulo inferiùs docet. *Lib. 1. oper. imp. citato fol. 157.* Cùm verò Iulianus humanæ rationis invicta claritate fretus, veluti de parta victoria sibi gratulando, petulanter occineret: *Totum ergo figmentum necessitatis evanuit; ac per hoc nullum est de naturæ conditione peccatum, sed liberum arbitrium in natura hominum perseverat;* retundit ejus audaciam Augustinus, & obscuram peccati originalis necessitatem alterius necessitatis perspicuitate declarans: *Lib. 1. oper. imp. f. 159.* *Necesse est ut peccet, à quo ignoratur iustitia: Numquid ideo, cùm iustitiam cognoverit, non sunt ei remittenda peccata, quæ ignorantiæ necessitate commisit?* &c. *Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi: sed ut* C *non obsit ista necessitas, donat ille, cui dicitur: De necessitatibus meis erue me.* Ex his manifestissimè liquet, eam peccandi necessitatem, quæ ex ignorantia illa invincibili sequitur, & nobis objicitur ad infringendam, vel in alium sensum detorquendam doctrinam Augustini, seu Ecclesiæ, quam paulò antè declaravimus, etjam à Pelagianis fuisse exagitatam, & ab Augustino agnitam, & ita constanter admissam, ut eam velut rem sine ambiguitate perspicuam, ad illustrandam peccati originalis velut obscuram veritatem atque necessitatem, allegaverit. Docet enim illis ignorantiæ peccatis plenum esse genus humanum; esse quantumvis necessaria, tamen vera peccata; ad culpam imputari; remissione delenda; pœnis plectenda; in illa necessitate peccandi nullam impunitatis esse securitatem. De invincibili ignorantia sermonem esse res ipsa clamat: nam ignorantiam negligentiæ culpabilem esse, disertis ver- D bis Pelagius & Iulianus admittit & prædicat; & ad ostendendam peccati originalis quamvis necessarij veritatem nihil facit, cùm libera voluntate sive eligente sive negligente contrahatur.

A Sed hoc ipsum adhuc longè uberiùs constabit, si ostenderimus, quo pacto ab illarum sententiarum ac definitionum suarum laqueis, quæ voluntatem, ac libertatem, cavendique potestatem, applaudentibus urgentibusque instantissimè Pelagianis, ad peccati rationem postulant, se Augustinus expediat. Quod quia paulò post, cùm de peccati natura disputabitur, ex professo declarari debet, hîc paucis verbis rem istam tangere sufficiet. *Vide infrà lib. 4 de statu naturæ lapsæ c. 21. & penè toto lib. 3. & 4*

Cùm ergò Doctor profundissimus proprijs suis principijs de peccati libertate à Pelagianis premeretur, ut proprio ipsius testimonio necessitas illa peccatorum sive originalium sive actualium everteretur, nunquam ad aliquam impropriam sive peccati sive necessitatis acceptionē fugit: sed admissis omnibus, quæ velut absurda adversarij proferebant, asseveranter docuit, hujusmodi sententias ac definitiones B suas non esse de quolibet peccato intelligēdas; sed de illo solo quod in paradiso primus parēs sūma voluntatis libertate perpetravit. Duplex quippe peccatū distinguere solet August. aliud quidem, quod peccatum tantùm sit, aliud, quod ita peccatum sit, ut sit etjam pœna peccati. Illud ita esse in motu voluntatis, ut sit liberum inde abstinere; hoc verò non esse liberum, sed pœna ex judicio Dei peccatorem premente & puniente necessarium; hactenùs tamen liberum, quia ex voluntate liberè peccante hujusmodi pœna proficiscitur. Ipsum igitur cum Iuliano disceptantem audiamus. Cùm igitur Iulianus definitionem illam peccati, quæ requirit, *ut sit liberum inde abstinere*, suo calculo probasset, & *aurum* vocasset *lucens in stercore*; ut per eam peccatum originale tolleret, quod adhuc multo minùs voluntarium est, quàm peccatum invincibilis ignorantiæ vel concupiscentiæ, respondet Augu- *Lib. 1. oper. imperf. f. 37.* C stinus: *Hic peccatum definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam pœna peccati. De hoc quippe agendum fuit, quando mali origo quærebatur; quale commissum est à primo homine ante omnes homines malum. Sed tu aut non potes intelligere, aut non vis.* Et rursum eandem abstinendi libertatem inculcante Iuliano, eandem responsionem suam in eodem libro & alibi Augustinus inculcat: Peccatum enim tantùm, & peccatum, quod simul est pœna, itentidem distinguit: illud esse prosus liberum & voluntarium; hoc non item. *Lib. 1. Retract. c. 13.* *Potest videri falsa hæc definitio;* (scilicet peccati, quam suprà dedimus) *sed si diligenter discutiatur, invenietur esse verissima: peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati, sicut superius ostendi, cum quædam commemorarem ex libro tertio de libero arbitrio.* Quam doctrinam in eodē lib. 1. Retractationum aliquoties repetit; illo verò libro tertio D de libero arbitrio, quem ipsemet citat, cùm instantissimè docuisset, non esse peccatum, si propter ignorantiam caveri nullo modo potest, statim similiter explicat, se hoc de ignorantia naturali, seu naturæ nondum vitiatæ, sed prorsus integræ, sanæ, liberæque intelligere.

gere. Nam si ignorantia non ex natura, prout à Deo instituta est, fluat, sed velut justa peccati pœna peccantibus sit inflicta, peccata, quæ consequuntur vera peccata sunt, etsi homo eâ fallente ignorantiâ cavere non possit. Audi argumentum: *An tanta*, inquit, *fallacia est, ut caveri peccatum omninò non possit? Si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem: caveri igitur potest.* Ecce totum argumentum ab ipso Augustino assertum, quod adversus invincibilis ignorantiæ peccata moveri potest, & à Pelagianis motũ fuit. Quis ergò hic ulli responsionis locus? Ille videlicet, & non alius, quem Augustinus ipse non solùm senex cum Pelagianis dimicans, sed recenter jam conversus ultro, nullisque Pelagianis machinis coactus, dedit. Statim enim peccata opponit ignorantiæ, quæ cùm peccata sint, caveri tamen non possunt. *Et tamen*, inquit, *etiam per ignorantiam facta quædam improbantur, & corrigenda judicantur, sicut in divinis auctoritatibus legimus. Ait enim Apostolus: Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Ait & Propheta: Delicta juventutis, & ignorantiæ ne memineris* &c. Et statim solvens laqueum, & præcedenti doctrinæ non repugnare declarans: *Sed hæc omnia hominum sunt ex illa mortis damnatione venientium.* Qui sic, Doctor sublimissime? Quid hoc ad explicandam propositam objectionem facit? Audi: *Nam si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt.* Nempe, quia si homo sic est à Deo conditus, ut fallente ignorantia peccatum cavere non possit, juxta id quod suprà dixerat, jam nullum peccatum est. Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest, eo quòd ita naturaliter institutus est? Hoc enim invicta ratione probans, adjicit: *Si enim non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est* (scilicet cum tanta ignorantia) *ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit, cum hæc facit. Si autem bonus homo esset, aliter esset.* Ecce quo pacto intelligit, peccatum esse non posse, si ignorantia ita homini, nullo peccato præcedente, concreata est, ut peccatum caveri ea fallente non possit. Ubi de invincibili eum loqui, per se perspicuum est: hæc est enim, qua fallente peccatum caveri non potest. Sed hoc ad statum pœnalem, in quem incidimus, nulla ratione trahi debet. Quod statim ipse explicando subjungit: *Nunc autem quia ita est* (homo cum ignorantia) *non est bonus: nec habet in potestate ut bonus sit, sive non videndo qualis esse debeat, sive videndo & non valendo esse, qualem debere esse se videt. Pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si justa est, peccati pœna est, & supplicium nominatur.* Et paulò inferiùs: *Relinquitur ergò, ut hæc justa pœna de damnatione hominis veniat.* Nimirum, quia si non esset pœna, sed naturaliter concreata, non essent peccata, quæ ex ignorantia committuntur, ut paulò antè probaverat; quæ tamen ex Scripturis allegatis esse peccata constat. Ergò ignorantia ista pœna est. Et quia mira cuipiam ista distinctio ignorantiæ naturalis & pœnalis videri posset, præoccupat objectionem: *Nec mirandum est*, inquit, *quòd vel ignorando non habeat liberum arbitrium voluntatis ad eligendum, quid rectè faciat* &c. *Illa est enim peccati pœna justissima, ut amittat unusquisque quo benè uti noluit, cùm sine ulla posset difficultate si vellet: Id est autem, ut qui sciens rectè non facit, amittat scire, quid rectum sit.* Et paulò pòst: *Sed approbare falsa pro veris, ut erret invitus, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.* Et universam disputationem illam, quâ peccatum omne cujusvis fallentis ignorantiæ vel torquentis difficultatis caveri posse, vel peccatum non fore dixerat, sic concludit: *Cùm autem de libera potestate rectè faciendi loquimur, de illa scilicet in qua homo factus est, loquimur.* Ecce quàm apertè, quàm disertè docet, peccata ignorantiæ, quæ nos ex peccato nati perpetramus, nihil officere doctrinæ suæ, qua peccatũ omne caveri posse tradiderat. Nempe, non quia per diligentiam est vincibilis, aut superari potest, sic enim contra hypothesim eâdem diligentiâ peccatum caveri posset; sed quia ignorantia illa non natura, sed peccati pœna est: Quæ si pœna non esset, sed natura, *nulla*, ut expressè dicit, *essent illa peccata*; nunc autem omninò peccata sunt, quantumvis ea cavere, non sit jam in damnati hominis potestate. Nunc enim non ex natura, sed ex justissima peccati pœna *non habet in potestate, ut bonus sit*, non videndo qualis esse debeat: Nunc *ignorando non habet liberum arbitrium ad eligendum, quid rectè faciat*; nunc *amisit scire quid rectum sit*, quod antè à Deo rectus factus acceperat: Nunc sic *approbat falsa pro veris, ut erret invitus*, & propterea non desinunt esse peccata, quæ pœnaliter ignorando perpetrantur; quia *cùm de libera voluntate rectè faciendi* Augustinus *loquitur*, quam ad peccatum velut omninò necessarium sæpissimè postulaverat, *de illa scilicet, in qua homo factus est, loquitur.* Quâ de re, cùm de libero arbitrio disputandum erit, fusiùs tractaturi sumus. Satis est interim ex ista istius argumenti objectione & solutione, quas ipse Augustinus præformavit, longè evidentiùs patuisse id quod huc usque ostendere conati sumus, pœnalem ignorantiam nostram, in qua nati sumus, etiam invincibilem & incavibilem nullo modo excusare peccatum; quæ prorsus ab omni peccato purgasset perpetrantem, si Deus hominem cum simili ignorantia condidisset. Hoc si lector capit, gratuletur sibi; si non capit, adhuc difficilius captu & cautu esse cogitet originale peccatum. Sed quia utrumque fidei facilè est, tribuamus utrumque arcanis tremendisque judicijs Dei, ne contra res in antiqua Ecclesia certas, quantùm judicare licet, argutijs humanis disputando, non scientiæ veritatem capiamus, sed ignorantiæ pœnam augeamus.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

CAPUT.

CAPVT QVINTVM.

Ignorantia invincibilis juris divini, naturalis, facti. Quænam peccatum non excuset.

IAM verò operæ pretium est exponere, utrum quævis ignorantia invincibilis talis sit, ut quod inde sequitur peccatum, veri peccati rationem habeat. Nam quantum ad præsens institutum pertinet, duplex ignorantia est, alia juris, alia facti. Rursus ignorantia juris, alia est juris divini positivi, alia naturalis. De ignorantia facti non esse doctrinam istam intelligendam, satis perspicuum est. Illam enim ex diversis locis Augustini constat reddere actum excusabilem: nam cum Donatistis dimicans, qui alieno crimine fideles totius Orbis contaminatos esse censebant; *Hos*, inquit, *ab hoc crimine innocentes esse, nempe ipsa ignorantia facillime ostendit. Cur ergò innocentes falsis criminibus accusantur, quia crimina aliena seu falsa seu vera nescierunt? Quis locus innocentiæ reservatur, si crimen est proprium nescire crimen alienum? Porrò si tot gentium populos ipsa ignorantia, sicut dictum est, innocentes* B *ostendit* &c. Vbi ex illa hypothesi loquitur, quâ quis peccatis cognitis alios inquinari posse concederet. Talem enim à contaminatione alieni criminis sola facti purgaret ignorantia. Et rursum alibi manifestius: *Si enim conscientia propterea lædi non potuit, quia nescivit; nunc incipit lædi, quia scivit*, eum scilicet esse malum, à quo baptizatur; *velut si tunicâ de latrocinio nesciens vestiretur, ex illo fit iniquitatis vestis illa, ex quo cognoverit; & ipse iniquus, nisi abjecerit: & qui nesciens uxorem duxerit alienam, ex illo fit adulter, ex quo didicerit, nisi discesserit.*

Epist. 48.

Lib. 2. cont. Crescon. c. 26

Ignorantiam quoque juris divini invincibilem à peccato immunem reddere juxta doctrinam Augustini, verisimilius est: Nam illum locum Euangelij tractans: *Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo*; sæpè docet, non de quolibet, sed de illo peccato magno infidelitatis eum accipiendum C esse, quo, Christo ad se non veniente, caruissent: *Non enim*, inquit, *peccatum antea non habebant; sed ipsam voluit intelligi diffidentiam, quâ nec præsenti & loquenti crediderunt.* Et alibi: *Aliquod proprium peccatum intelligi voluit, id est, quod in eum venientem non crediderunt: hoc enim non haberent peccatum, si non veniret.* Quam expositionem cùm in tractatibus in Ioannem repetisset, proponit sibi quęstioně, utrum hi, ad quos non venit Christus, nec locutus est eis, habeant excusationě de peccato suo? Et respondet, *habere illos excusationě, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato, quo in Christum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non est locutus*: nempe vel per seipsum, vel per discipulos suos, ut statim explicat. Et inferiùs iterum: *Restat*, inquit, *inquirere, utrum hi, qui priusquam Christus veniret* A *in Ecclesia ad gentes, & priusquam Euangelium ejus audirent, vita hujus fine præventi sunt, seu præveniuntur, possunt habere hanc excusationem?* Et respondet iterum majori cum asseverantia; *possunt planè; sed non ideo possunt effugere damnationem*; propter alia scilicet peccata, quibus lex naturæ violatur; *Quicunque enim*, ut adjicit, *sine lege peccaverunt, sine lege & peribunt.* Quòd si non audisse Euangelium Christi satis est, ut excusationem habeant de sua infidelitate gentiles, profectò ignorantia juris divini positivi invincibilis legitimam à peccato excusationem tribuit: propriè quippe jus divinum positivum est, quod Euangelium continet, ut per ejus annunciationem Filij Dei incarnatio, & humani generis redemptio, & æterna vita credatur.

Lib. 3. ad Bonif. c. 3.

Epist. 50. in fine.

Tract. 89. in Ioannem

Ibid.

Quapropter non videtur Augustini doctrina suprà tradita de alia ignorantia intelligi posse, quàm de illa, quæ dicitur esse *juris naturalis*; quod naturæ dicimus, quia intimis conscientiæ & rationis penetralibus, nullo humano magisterio, sed ipsius Dei creantis beneficio insculpitur: at propter peccatum, in quo natura nascitur, & quod peccandi consuetudine postea adjicitur & roboratur, ita subinde lumen illud divinitus infixum hebescit & obtunditur, ut jus istud velut altissima quadam oblivione submersum sit. Nec desunt apertissima Augustini testimonia, quibus eum de ignorantia juris naturalis loqui, astrui & confirmari potest. Distinguere namque solet Augustinus duplicem, imò subinde quadruplicem statum, non tantum humani generis totius, sed etjam singularis cujusque hominis, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. Ante legem homo in ignorantia rerum agendarum cavendarumque instar cæci vivit, concupiscentias carnales non tantùm libenter sequens, sed etjam bonas putans; in quo statu homo peccator veriùs est, quàm prævaricator: quia legem, sine qua non est prævaricatio, prorsus ignorat. Sub lege vivitur, cùm homini præceptum: Non concupisces, innotescit; sed victus infirmitate sua legem etjam cognitam prævaricatur. Iste non habet excusationem de ignorantia, sed pugnans propter infirmitatem vincitur: indiget enim gratia, quâ adjutus concupiscentias, quas per legem instructus malas esse jam novit, possit continentiæ robore superare. *Procedit lex Dei*, inquit Augustinus, *& dicit: Non concupisces. Ille homo, qui putabat magnum bonum esse, magnamque felicitatem existimabat, ea quæ poscit, suæ concupiscentiæ non negare, sequi quà trahit, audit: Non concupisces, & cognoscit esse peccatum. Deus dixit, homo audivit: Deo credidit, peccatum suum vidit, quod* bonum

Serm. 4. de verb. Apost. cap. 5.

bonum putabat, malum eſſe cognovit. Voluit frænare concupiſcentiam, non ire poſt eam, ſtrinxit, conatus eſt, victus eſt. Qui fuit antea neſcius malorum ſuorum, factus eſt doctus, & peiùs eſt victus: cœpit eſſe non ſolùm peccator, ſed etiam prævaricator. Peccator enim & antea erat, ſed antequam legem audiret, peccatorem ſe eſſe neſciebat. Et tamen propter illa ignorantiæ ſuæ peccata, in quibus ſe peccatorem eſſe neſciebat, etjam damnandum eſſe teſtatur: Ibid. c. 6. *Si damnandus erat peccator, quam ſpem habet prævaricator?* Hîc agi de ignorantia juris naturalis, evidentiſſimum eſt: naturali quippe jure carnalium terrenarumque rerum concupiſcentiæ, cum quibus naſcimur, prohibentur. Nam illud præceptum, *Non concupiſces*, ex ſecundæ tabulæ præceptis unum eſt: quod eſſe naturalis juris apud omnes in confeſſo eſt, & in ſua latitudine acceptum, ſicut Auguſtinus imò Apoſtolus accipit, omnes omninò facinorum atque flagitiorum cupiditates amputat, quibus jus naturæ violatur. Eandem doctrinam & alibi ſæpè tradit. Nam in libris ad Bonifacium de eadem illa concupiſcentia loquens, quâ peccata contra jus naturæ perpetrantur, cùm allegaſſet illud Apoſtoli: Lib. 1. c. 9. *Sine lege peccatum mortuum eſt*; ſic explicando ſubjungit: *Non intelligamus niſi, tanquam non ſit, latet, non apparet, penitus ignoratur, tanquam in neſcio quibus ignorantiæ tenebris ſit ſepultum.* Et in libro octoginta trium quæſtionum: Lib. 83. qq. q. 66. *Prima eſt actio ante legem, ſecunda ſub lege, tertia ſub gratia, quarta in pace. Ante legem actio eſt cùm peccatum ignoramus, & ſequimur carnales concupiſcentias* &c. Et in libro de continentia; c. 3. *Sunt autem qui legem Dei omninò neſcientes, malas concupiſcentias nec in hoſtibus deputant, eiſque miſerabili cæcitate ſervientes, inſuper etiam ſe beatos putant, ſatiando eas potius, quam domando. Qui verò per legem cognoverunt eas, per legem enim cognitio peccati; &, Concupiſcentiam, inquit, neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces; & earum tamen oppugnatione vincuntur, ſub lege vivunt* &c. Et in Enchiridio ad Laurentium, qui locus unus eſt inſtar omnium reliquorum, quia de 81. Enchir. reliquis mentionem facit: *Hoc nunc dicam, quod quidem & in alijs opuſculorum meorum locis ſæpè iam dixi. Duabus ex cauſis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantiæ malum eſt, hoc infirmitatis. Contra quæ quidem pugnare nos convenit; ſed profectò vincimur, niſi divinitus adiuvemur, ut non ſolum videamus quid faciendum ſit, ſed etiam accedente ſanitate delectatio juſtitiæ vincat in nobis earum rerum delectationes, quas vel habere cupiendo, vel amittere metuendo, ſcientes videnteſque peccamus; iam non ſolum peccatores, quod eramus etiam cùm per ignorantiam peccabamus, verùm etiam legis prævaricatores, cùm id non facimus, quod faciendum iam eſſe novimus.* Et paulò inferiùs: *Quapropter ne peccemus ut regat, ille rogandus eſt, cui dicitur in Pſalmo: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea; ut illuminatio detrahat ignorantiam, ſalus infirmitatem.* Vbi ſimiliter ignorantiam illam reſpicit, qua concupiſcentias Decalogi lege prohibitas, ignoramus eſſe malas; & ideò nondum agnita lege, quæ carnales cupiditates vetat, peccatores quidem, non tamen prævaricatores ſumus. Et in expoſitione quarundam propoſitionum Epiſtolæ ad Romanos: Lib. Expoſit. quarund. propoſ. Epiſt. ad Rom. n. 13 *Quatuor iſtos gradus hominis diſtinguamus, ante legem, ſub lege, ſub gratia, in pace. Ante legem ſequimur concupiſcentias carnis &c. ante legem ergo non pugnamus, quia non ſolum concupiſcimus & peccamus; ſed etiam approbamus peccata.* Et in ſequentibus oſtendit, antequam lex homini incipiat innoteſcere, peccata latére hominem: ita videlicet ut illa ignoret eſſe peccata. Nam Apoſtoli locum: Ibid. n. 38. *Sine lege enim peccatum mortuum eſt*, ſic exponit, & paſſim exponere ſolet: *Non quia non eſt, dixit: mortuum eſt; ſed quia latet: quod in conſequentibus manifeſtat, cum dicit: ſed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem. Bona eſt enim lex: ſed ſine gratia oſtendit tantummodo peccata, non tollit.* Et adhuc idem agens magiſque declarans: *quod autem ait: Ego autem vivebam aliquando ſine lege, intelligendum eſt, vivere mihi videbar, quia ante mandatum* (id eſt ante cognitionem mandati) *latebat peccatum. Et quod ait: Adveniente autem mandato, peccatum revixit, ego autem mortuus ſum: intelligendum eſt, peccatum apparere cœpit; ego autem mortuum me eſſe cognovi.*

Ex quibus & alijs, quæ in iſtius rei declarationem adduci poſſent, duo patent. Primum, Auguſtinum hauſiſſe doctrinam illam de ignorantia, prævaricationem quidem, non tamen peccatum excuſante, ex Apoſtolo, qui pluribus locis hoc manifeſtè docet. Hinc enim Ad Rom. 7. illa frequens ejus inculcatio: *Peccatum non cognovi niſi per legem: nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces.* Et ſuperiùs: *Per legem cognitio peccati.* Et rurſum; *peccatum, ut appareat peccatum* &c. Vnde ex iſtius Apoſtolicæ doctrinæ, locorumque variorum conſonantiâ fluxerunt illa verba Auguſtini, quæ ſuprà citavimus: Lib. 1. ad Bonif. c. 9. *Vt illud, quod dixerat: ſine lege enim peccatum mortuum eſt, non intelligamus, niſi tanquam non ſit, latet, non apparet, penitus ignoratur, tanquam in neſcio quibus ignorantiæ tenebris ſit ſepultum.* Reum tamen eſſe peccati quamvis ignorati, Apoſtolus ibidem docet, dum dicit: *Ego autem mortuus ſum.* Vnde ad id quod dicit; *Ego autem vivebam aliquando ſine lege*, Auguſtinus ita loquitur: *Quid ait, niſi vivere mihi videbar? Et quod adiunxit: Adveniente autem mandato, peccatum revixit; quid eſt aliud, quàm eminuit, apparuit?* Vnde S. Fulgentius: Lib. de incarnat. & grat. c. 16. *Ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine ſimul & virtute privata in tantum natura cæca ſine lege peccat, ut peccare ſe neſciat. Propter quod dicitur: Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret: Non concupiſces.*

Alterum eſt, Auguſtinum, cùm toties docet, hominem peccare per ignorantiam, qua non ſolùm ſe peccare non videt, ſed etjam videre non poteſt, de illa ignorantia loqui, qua quis ignorat ea, quæ lege Decalogi, hoc eſt, lege naturæ prohibentur. De illa quippe lege Apoſtolus ſemper loquitur, & illa eſt, quæ

reſcentes

crescente vel ætate, vel eruditione, vel sanctitate, hominibus etjam non Iudæis advenit & incipit innotescere, dum oculi paulatim magis magisque aperiuntur, ut quod antè, vel malum esse nesciebat vel putabat esse bonum, jam malum esse cognoscat, & se reum sciat, quem antè putaverat esse innocentem. Vnde alicubi Augustinus clariùs indicans se de hac lege doctrinam istam intelligere: *Præsumebant homines de viribus suis, & faciendo quicquid sibi licere arbitrabantur, peccabant in legem Dei occultam. Vnde ista lex manifesta promulgata est eis, qui omninò sibi rei esse non videbantur. Lex præcurrit ante medicum, ut se ægrotus qui se sanum putabat, inveniret* (id est, sciret) *ægrotum, & dixit: Non concupisces &c. Antea sine lege peccabatur; datâ verò lege, cum prævaricatione peccatum est.* Vbi legem *occultam* non intelligit aliam, nisi legem naturæ, quam lex Moysis manifesta ex occultis ignorantiæ latibulis extraxit, & hominibus ante oculos posuit. Et quia lex ista est, quâ id sancitur quod naturaliter justum est, hinc illius ignorantiam subinde vocat a *qua ignoratur justitia*: subinde, qua b *mala*, scilicet quæ in seipsis mala sunt, *non putantur mala*, vel *etiam putantur bona*: aliquando c *boni appetendi malique vitandi ignorantiam*: aliquando ignorantiam rerum agendarum: d *Nolentibus subintravit*, inquit, *ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxiarum.* Et statim vocat, *perniciosa, vel inania*, quæ *errore non sentit*: aliquando verò, *qua putat bonum esse, quod malum est*; vel ut alibi loquitur, cùm *per ignorantiam malum quasi bonum placet.* His omnibus & similibus phrasibus circumloquitur, non ignorantiam facti, non juris divini; sed naturalis.

Serm. 49. de temp. c. 2.

a Lib. 1. op. imp. f. 159. b ibid f. 41. c ibid. f. 156.

d In Enchir. cap. 24.

Epist. 154.

Lib. 1. ad Bonif. c. 13.

Nam hujus ignorantia facit, ut aliquis concupiscentias illas, cum quibus nati sumus & adolescimus, quæque lege, *Non concupisces*, prohibentur, non malas, sed etjam bonas putet. Hæc est, quæ ante legem scriptam Decalogi, quam Moyses tulit, non solum singulos homines, sed universum genus humanum suis tenebris operuerat, cum nullum adhuc jus divinum de cælo sonuisset. Hæc est, quæ lege, *Non concupisces*, tollitur. Per istam quippe legem *cognoscitur peccatum*, id est, concupiscentia; per istam fit *cognitio peccati*; per istam *apparet peccatum*; sine ista lege *mortuum est peccatum*; illo *mandato adveniente, peccatum revixit*; propter istam denique legem jus naturæ propalantem apertissimè verum est, quod dicit Apostolus: *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Hæc lex universum jus naturæ comprehendit, quo vetatur malum, & ex consequenti, quo jubetur bonum; neque enim adversus jus naturæ, nisi aliqua libidine, seu concupiscentiâ vitiosâ peccatur. Hujus igitur legis naturalis ignorantia, sive sit vincibilis, ut in gravioribus delictis præsertim quibus proximus læditur, contingere solet; sive sit invincibilis, ut in ijs forsan quæ magis à principijs distant conclusionibus naturalibus, & in variarum occursu subito circumstantiarum plerumque accidit, non excusat à peccato delinquentes. Sed de his & similibus delictis Augustini humilitas tremebat, quando propter subitas diversasque circumstantias in discernendo illo naturæ jure perplexus exclamabat: *Delicta quis intelligit?* Et Davidis pietas cum tota Ecclesia gemebat: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.*

Rom. 7.

Epist. 55.

Psal. 24.

CAPVT SEXTVM.

Indagatur radix arcanæ illius doctrinæ

CVR verò ista juris naturalis invincibilis ignorantia magis culpabilem in peccando faciat, quàm ea, quæ legis divinæ positivæ vel facti dicitur, ex natura talis ignorantiæ, vel oppositæ scientiæ petendum videtur. Scientia quippe juris naturalis humanæ naturæ connaturalis est; juris divini positivi & factorum, nullo modo. Nam ex hoc ipso quo natura humana rationis particeps est, & ad Deum creaturarum omnium maximeque rationalium ultimum finem ordinata, ut ipso beata sit, à quo habet ut sit, necesse erat ei talem cognitionem naturaliter inseri, qua eum ut naturalem finem suum posset agnoscere, omniaque scire, quæ ad vitam cum tali honestate transigendam, qualis humanæ naturæ congruit, necessaria sunt. Hæc autem scientiam totius naturalis legis postulat, utpote sine qua nec ea potest appetere & facere, quę rationi naturaliter sibi datę & ultimo fini congruunt, nec ea cavere quæ utrisq; capitaliter adversantur. Lex enim naturalis universa omninò peccata vetat, quæ à rationali natura, & ejus naturali honestate dissonant; & cuncta, aut ferè cuncta jubet, quæ ad finē ejus naturalem assequendum scitu necessaria sunt. Et ista causa est, cur totius illius naturalis legis cognitio accuratè primi hominis visceribus beneficio creationis insculpta fuerit, ex cujus reliquijs in imagine Dei adhuc post ruinam ejus illud lumen superest, quo nonnullas naturalis justitiæ & honestatis veritates probat, & ea, quæ illa lege jubentur aut vetantur, nonnunquam facit aut cavet. Non enim usq; adeò in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint. Hoc enim sensu verum esse potest, quod Apostolus dicit: *Ejusmodi homines ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis*: hoc est, ut Augustinus ait, *non omnimodo deletum est, quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur, impressum est.* Hoc autem in scientia juris divini positivi & factorum non habet locum. Lex enim Dei positiva

Rom. 2.

Lib. de Spir. & litt. c. 28

positiva ab ipsius libera voluntate pendet, quæ tot, ac tales leges, ac eo tempore, & loco, & occasione ferre potest, quot absconditæ ipsius providentiæ & consilio visum fuerit. Et idcirco ejus scientia neque humanæ neque Angelicæ naturæ connaturalis est: sed sicut ejus legis latio, ita & ejus revelatio à Dei libertate pendet. Facta verò quia singularia sunt, sine fine variari possunt; neque naturam rationalem eorum cognitio ita naturaliter perficit, sicut veritatum illarum generalium practicarum, quæ jure naturæ continentur. Vnde nec in statu innocentiæ factorum omnium & accidentium singularium primi homines cognitionem habuerunt, ut ex colloquio serpentis cum muliere, & mulieris cum marito, satis evidenter colligi potest.

Quapropter quia ista juris divini, & factorum singularium scientia, non est homini connaturalis, neque naturaliter medullis ejus vi creationis insita, sicut veritatum illarum æternarum practicarum, in quibus jus seu lex naturæ constituta est; hinc etjam videtur fieri ut illorum ignorantia invincibilis non sit vitiosa, & consequenter neque peccatum deputandum id quod ex ea fit: quandoquidem & in illa primæ conditionis præstantia sine ullo peccato aut vitio præcedente, cujus pœna esset, contingere potuisset. Hujus verò ignorantia ita vitiosa est, ut, si Augustino jam suprà citato credimus, sine peccato infligi nullo modo queat, nisi ipsa peccata quæ inde consequuntur etjam licita fore, hoc est, non esse peccata, & eorum auctorem Deum esse posse statuamus. Perspicuis enim verbis Augustinus dicit: *Si non est ista pœna hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt. Si autem bonus homo esset* (id est, nisi vitiatus esset) *aliter esset: nunc autem, quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit: sive non videndo, qualis esse debeat* &c. Ad naturam enim hominis quodammodo pertinet illarum naturalium veritatum ad justitiam pertinentium notitia: & ideò tolli nisi per peccata non potuit: Deo non subtrahente quod naturali humanæ naturæ rectitudini & honestati congruit, nisi præcedente aliqua iniquitate provocetur.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

Hinc est igitur, quòd cùm primi homines peccassent, etjam *nolentibus*, ut Augustinus, *subintravit ignorantia rerum agendarum, & concupiscentia noxiarum, quibus comites subinferuntur error & dolor.* Vt enim meliores Adam gigneret, quàm ipse esset, non erat æquitatis. Ex quo effectum est, ut vitio cum natura vitiata transeunte, cum ignorantiæ cæcitate & concupiscentiæ difficultate nasceremur: ac primò quidem erraremus, nescientes, quid nobis secundum illius naturalis justitiæ regulas esset faciendum; deinde ubi nobis inciperent aperiri præcepta justitiæ, vellemus ea facere, & renitente carnalis concupiscentiæ nescio qua necessitate non valeremus. Quæ quidem ignorantia quamvis non in omnibus sit æqualis, Deo per justum judicium suum discernente, quantum cuique supplicij inferri debet, qui homini infert plusquam debet, imò nec totum quod debet; tanta tamen in quibusdam est, ut exceptis illis generalibus justitiæ veritatibus, quarum cognitio omnibus non obstante peccati magnitudine, divina clementia supplicium temperante, permissa est, pleraque quæ ab istis rationalis naturæ quasi luminaribus aliquanto remotiùs dissita sunt, si nullum humanum præcedat magisterium, velut naturâ cæci videre non possint. Miserabilem istam naturæ nostræ cæcitatem sæpissimè Augustinus inculcat, utpotè tantam, ut nullo modo possit solâ natura duce superari. Hinc illud: *ignari & carni subditi nascimur.* Et illud: *Peccante primo homine vitium pronatura inolevit; si vitium pro natura inolevit, secundum mentem omnis homo cæcus natus est. Si enim videt non opus habet ductore.* Et ideò non nisi *adjuvante creatore* docet nos posse, sicut *à difficultate*, id est, à concupiscentia *cruciante*, ita & *ab ignorantia excæcante liberari.*

In Enchir. cap. 24.

Lib. 3. de lib. arb. c. 19.

Tract. 44. in Ioannem

Lib. 3 de lib. arb. c. 20.

Quantumvis igitur hujusmodi ignorantia propriè peccatum non sit, quantumvis etjam humanæ potestati invincibilis sit, cùm & ipsam fidem Christi, qua sola vinci potest, multi juxta supra traditam Augustini doctrinam, invincibiliter & inculpabiliter nesciant, quia tamen pœna peccati est, quicquid ex illa cæcitate perperam fit, sine peccato non fit. Nam ut disertis verbis de hac ipse dicit Augustinus: *Illud quòd ignorans quisque non rectè facit, & quod rectè volens facere non potest, ideò dicuntur peccata, quia de peccato illo* (primo) *liberæ voluntatis originem ducunt. Illud enim præcedens meruit ista sequentia.* Quod cùm similitudine linguæ declarasset, cujus nomine non solum instrumentum oris, sed & effectus ejus lingua latina vel græca appellatur: *Sic*, inquit, *non solùm peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum: liberâ enim voluntate & ab sciente committitur; sed etiam illud, quod iam de huius supplicio consequatur necesse est.*

Ibid.

Et sanè si ista peccata istius invincibilis ignorantiæ, cum qua infidelis quisque nascitur, vera peccata non sunt, nulla ratio est, cur non pleraque eorum peccata, qui divino judicio excæcati sunt, ab omni iniquitate purgemus. Nam etjam in illorum aliquibus, ita ad nonnullas regulas veritatis agnoscendas omne lumen mentis extinctum est, ut quamvis & velint & conentur obnixissimè eas videre non possint. Nam in hoc ipso cæcitas eorum sita est: aliud est enim non videre veritatem; aliud cæcum esse: illud notat actus; hoc potestatis absentiam. Nam ut optimè Augustinus de cæcitate mentis: *Cæcus, puto, quòd velit videre, sed non potest: si autem vult, & non potest, inest voluntas, sed amissa est possibilitas.* Et contra Iulianum de his ignorantiæ peccatis disputans, quæ quasi necessaria Iulianus nulla esse contendebat: *Ad hoc tertium genus* (scilicet quod peccatum est, & pœna peccati) *pertinent etiam omnia, quæ per ignorantiam cùm aguntur mala, non putantur mala, vel etiam putantur bona. Cæcitas enim cordis si peccatum non esset, injustè argueretur* &c.

De nat. & grat. c. 53.

Lib. 5. op. imperf. f. 42.

Et cùm

Et cùm probasset esse pœnam, adjicit: *Qui porro volens cæcus est corde, cùm velit nemo cæcus esse vel corpore?* Hæc igitur cæcitas postquam semel peccatis præcedentibus inflicta fuerit, quamvis libertatis humanæ fuerit peccata perpetrare, quæ cæcitate plectantur, non tamen eâ plecti, multò minùs eam tollere, humanæ libertatis, aut nudæ voluntatis, sed divinæ est potestatis. Hoc autem facit non quandocunque homini placet, sed cùm ejus misericordiæ visum fuerit, in quibusdam citò, in aliis serò, in plerisque nunquam. Nam quod de Deo dixit Apostolus: *Cujus vult miseretur, & quem vult obdurat*; hoc procul dubio eodem modo & ratione dici potest, sicut hoc Augustinus dixit: *Quem vult illuminat, & quem vult excæcat*: & immobiliter excæcatum permanere permittit. Impossibile verò est, ut qui cæcus est, non iterum iterumque cadat, & in tenebris ambulando tenebras magis & magis augeat, dicente Augustino: *Nec cogitat prævaricatorem legis quam dignè lux deserat veritatis: quâ desertus utique fit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non surgat; ut ideò tantum audiat vocem legis, quo admoneatur implorare gratiam Salvatoris.* Sed hæc ipsa gratiæ invocatio magnum est ejusdem gratiæ beneficium, quod ille spirando tribuit, qui ubi vult spirat.

Lib. 2. cont. Advers. legis & Prophet. cap. 8.

Lib. de nat. & grat. c. 22

Cùm ergò necesse sit, ut qui divino judicio excæcatus est, *plus offendat, & cadendo vexetur*; cur non & ipsorum peccata propter cæcitatem antè vincibilem, jam invincibilem excusemus, si ignorantia invincibilis illius naturalis juris excusat? Vtraque enim quædam cæcitas est, utraque solâ humanâ potestate invincibilis: utraque divinâ gratiâ & potestate vincibilis. Nullæ quippè tam profundæ tenebræ sunt cujuscunque practicæ veritatis, quam infusio cœlestis lucis fugare non possit. Ex eadem omninò causa utraque nascitur: nam excæcationis causa non est alia, quàm profunda in res terrenas voluntatis immersio, cujus cupiditatis viscum vires hominis non possunt solvere. Hinc, Deo vindicante, lucis desertio, hinc tenebræ, hinc cæcitas, prout sexcentis Augustini locis facile est declarare. Omnis enim affectus libidinosus quo est arctior, & consuetudine firmior, eo tenebrosior est; cùm Deus *indefatigabili lege spargat pœnales cæcitates super illicitas cupiditates.* Sed eadem omnino causa est & illius ignorantiæ, cum qua nascimur, & educamur, quæ nos jus naturæ, hoc est, veritatem, ex qua creatura rationalis naturaliter vivere, & in moribus suis regi debet, videre non sinit. Nam & illa non aliunde nascitur, nisi quia in primis parentibus nostris à Deo lumine aversi, Deoque nos deserente, cum concupiscentiis nati, & per multos annos carnalibus sensibus dediti, & sensibilium rerum cupiditatibus innutriti sumus. Concupiscentia namque bonorum naturalium à nativitate insita, & primis actibus statim aucta, affectum rebus concupitis

Lib. 1. Confess. c. 18.

alligat, & hoc ipso plùs minùsve mentis oculum cæcum facit. Vnde Augustinus: *Ad iram Dei pertinet justam, quicquid cæcâ & indomitâ concupiscentiâ faciunt libenter mali.* Cæca est igitur & illa concupiscentia, ex qua statim ab infantia malum facimus libenter mali. Et in illud Psalmi: *Supercecidit ignis, & non viderunt Solem*; non videre Solem docet esse pœnam obscurationis; ignem autem esse concupiscentias carnis, iracundiæ &c. *Et ista concupiscentia carnis unde venit? Attendite. De tradùce natus es cum eo quod vincas.* Cùm enim extra controversiam sit, peccatorum consuetudinem, quia voluntatis affectum temporalibus rebus immergit, cæcum facere, quis dixerit tam profundam immersionem in res sensibiles, qualem in parvulis videmus, ex innata rerum sensibilium cupiditate, non obscurare mentem ad æternas veritatis regulas intelligendas? Nam hinc est, quòd Augustinus etiam concupiscentiam, hoc est, omnium rerum temporalium cupiditatem, & gravissimum illud pondus, cum quo nascimur, carnalem consuetudinem vocat; quia eosdem quos consuetudo, effectus parit: *Pars quædam ejus* (animæ) *resistit spiritui, non natura, sed consuetudine peccatorum: quæ consuetudo in naturam versa est secundum generationem mortalem peccato primi hominis.* Vbi illam differentiam inter consuetudinem actibus comparatam, & concupiscentiam ingenitam ponit, quòd concupiscentia sit quædam consuetudo generatione in naturam versa; ubi consuetudo è contrario est concupiscentia actibus comparata. Et in libro octoginta trium quæstionum explicans Apostoli locum: *Vbi est mors contentio tua?* sic loquitur: *Mortem significari arbitror hoc loco, carnalem consuetudinem, quæ resistit bonæ voluntati delectatione bonorum temporalium fruendorum &c. Hanc autem mortem peccato meruimus*; & subjungit de libertate ab illa morte in paradiso ante peccatum. Et apertissimè alibi vocat libidines, *consuetudines, & inclinationes animæ ad fruendum inferioribus*: carnem autem concupiscere adversus spiritum *propter indomitam carnalem consuetudinem; quod consuetudinis vinculum*, inquit, *à parentum etiam propagine inveteratum naturæ lege inolevit.* Quid ergo mirum, si instar consuetudinis obscurat animam tanquam aversam à Deo, & ideo adhærente illi cæcitate puniatur? Ardentissimus quippe impetus non modò puerorum, sed & infantium animulas, ad fruendum innocenter omnium sensuum delectationibus, quibus tunc reguntur, impellit. Et unde impetus ille, nisi ex illo pondere concupiscendi, quo anima ex peccato in omnes voluptates prona curvatur? Nam quemadmodum irrationalis iracundia, qua fervent parvuli cùm tollitur id quo delectantur, ita & effrenis cupiditas oblectandi se, quam impediri molestè ferunt, ejusdem ingeniti ponderis inclinationes sunt, quo illud rotatur horologium. Vnde Augustinus: *Istis carnalibus*

In Enchyr. cap. 27.

In Psal. 57.

Lib. de Fide & Symbol.

Lib. 83 qq. q. 70.

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 24.

Lib. 83 qq. q. 64.

quinque sensibus prima hominis ætas imbuitur, necessitate naturæ mortalis, qua ita post peccatum primi hominis nati sumus, ut nondum reddità luce mentis, carnalibus sensibus subditi, carnalem vitam sine ulla veritatis intelligentia transeamus. Tales necesse est esse infantes & parvulos pueros, qui nondum possunt accipere rationem. Quantâ verò intentione in ista, quæ foris sunt, sensibilia feratur anima etiam infantis, vel hinc solùm conijci potest, quòd lucis hujus hauriendæ sic avida sit, ut si quispiam minùs cautus, aut nesciens quid inde possit accidere, nocturnum lumen posuerit ubi jacet infans, in ea parte ad quam jacentis oculi possint retorqueri, nec cervix possit inflecti, sic ejus inde non removeatur aspectus, ut nonnullos ex hoc etiam strabones fieri noverimus, eam formam tenentibus oculis, quam teneris & mollibus consuetudo quodammodo infixit; quo exemplo Augustinus ad hoc probandum B usus est. Ita & in alios corporis sensus, quantum sinit illa ætas, intentione se quasi coarctant animæ parvulorum; ut quicquid per carnem offendit aut allicit, hoc solum abhorreant vehementer aut appetant, ut diversis locis Augustinus notat. Hoc pondus innocenter in parvulis ad sensuum objecta fertur; quia ætas illa ratione ductrice destituta innocenter illis fruitur: sed cum adolescentibus adolescit, quia fruendo sæpiùs, augescit magis & magis. Hoc enim ipsum pondus est, ex quo omnia peccata majorum pullulant, & hoc ipso, quo jam per ætatem ratio accensa eisdem delectationibus non repugnando frui pergit, jam peccata deputantur: quemadmodum suo loco fusè & ex professo ex Augustini principijs ostensuri sumus. Hoc ergo ingenitum pondus in sensibilia, iste effrenatus impetus, ista, inquam, concupiscentia rerum terrenarum, cum qua nati sumus, & adolescimus, quæ in objecta unicuique ætati & statui & occasioni congrua erumpit, est illa, quæ animam in terrenas delectationes instar consuetudinis acquisitæ pronissimam, & idcircò etiam ad intelligibiles regulas veritatis penetrandas hebetem & ignaram facit, simulatque rationis usûs illuxerit.

Tract. 15. in Ioan & lib. 14. de Trinit. c. 5.

Cùm igitur utriusque cæcitatis, & illius, quæ ex peccato primo nobis ingenita statim A cum emicantis luce rationis apparet, & illius, qua propter gravia peccata nonnullos, Dei luce deserente, excæcatos dicimus, eadem causa sit, utraque solâ hominis potestate invincibilis sit, gratiâque, quæ non semper nec omnibus datur, vincibilis; si illam invincibilem à peccato excusare statuamus, nulla ratio videtur esse, cur non & excæcationem, cùm humana voluntate contracta, humanâ voluntate non sit amplius vincibilis, excusare dicamus. Quod cùm omnes facilè judicent nefas esse hoc de excæcatione sentire; non debet cuiquam nimis incredibile videri, si nec ignorantiam invincibilem juris naturæ à peccato excusare Augustinus doceat. Nullum enim Augustinus in duabus istis ignorantijs seu cæcitatibus, quantùm ad peccati excusationem, discrimen agnoscit. Nam quemadmodum ad peccatum sufficere docet, quòd ignorantia illa pœna peccati sit, ita etiam quòd excæcatio. *Quod si decreet*, inquit Augustinus, *quid ergò peccaverunt Iudæi, si Deus illos excæcavit, ne agnoscerent Christum? Quantum possemus imbuendo rudi homini ostenderemus, ex alijs occultis peccatis Deo cognitis venire iustam pœnam huius cæcitatis.* Ecce peccata sunt peccata cæcitatis, quia cæcitas justa pœna est præcedentium peccatorum. Et alibi, cùm tractaret illum locum: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excæcavit oculos eorum* &c. luculentiùs idem docet: *Quod si ita est*, inquit, *quis non exurgat in defensionem Iudæorum; ut eos extra culpam fuisse proclamet, quod non crediderunt? Propterea enim non poterant credere, quia excæcavit oculos eorum. Sed quoniam potius Deus extra culpam debet intelligi, cogimur fateri, alijs quibusdam peccatis ita eos excæcari meruisse; qua tamen excæcatione non potuerunt credere.* Nihil apertiùs dici potuit. Nam & credendi, hoc est, videndi impotentiam in excæcatis, & verum tamen peccatum agnoscit: quia impotentia, velut justa peccatis præcedentibus pœna, retributa est. Hoc autem est ipsissimum, quod de ignorantia invincibili toties docuit. Hîc autem ad sufficientem gratiam recurrere, quæ excæcatis quoque semper præsto sit, ut possint cæcitate liberari, & videre si velint, paradoxum est in Augustini doctrina non solum inauditum, sed quo universa ejus principia de gratia jugulantur: ut suo loco demonstrabitur.

Lib. 13. cont. Faust. c. 11.

In quæst. sup. Matth. q. 14.

D E

DE CONCVPISCENTIA.

CAPVT SEPTIMVM.

Nomina concupiscentiæ: qui motus ejus, & eorum objecta.

ALTERA pœna, qua peccatum primi parentis nostri punitum fuit, & universum humanum genus afteritur, est illa, quam Scripturæ sacræ concupiscentiam vocare solent. Vnde Apostolus ad Romanos: *Vt a obediatis concupiscentijs eius*. Et: [b] *concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces*. Et Iacobus: *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus: concupiscentia vero cùm conceperit, parit peccatum*. Et alijs plurimis locis. Auctores verò seculares Latini, ut Tullius, eam *libidinem* appellant: unde libro tertio de Republica dicitur ab eo *animus pronus ad libidinem*; &, *Ratio imperare libidini*: Græci verò, maximè Platonici, *voluptatem*. Vnde Plato dicebat *voluptates*, id est, libidines *esse illecebras atque escas malorum*. Et hinc est, quòd Platonicorum imitatione etiam Cicero eam sæpiùs voluptatem nuncupet, ut videre licet passim in Tusculanis, & in Hortensij fragmentis, quæ citantur ab Augustino. Ex sæcularium igitur Scriptorum imitatione sexcenties Augustinus concupiscentias vocat *libidines*, & nonnunquam *delectationes*: ut, *Delectatione morbida vincitur*, & alibi aliquoties: sæpè verò *voluptates*, quo nomine peculiariter Iulianus passim utebatur. Vnde quærit ex Augustino, utrum in conjugibus Christianis *concubitum voluptatem pudicitiam an impudicitiam nominet*; quod Augustinus tanquam de libidine dictum accipit. Et libro secundo de nuptijs: a *Voluptas ergo ista, quam tu diabolicam vis videri &c.* Et alibi: [b] *De coniugum voluptate generatur*. Vnde & Ambrosius apud Augustinum: *Rediviva resurgunt voluptates*: quod apertum est de libidinibus esse dictum. Et in libro de paradiso: *Voluptas & delectatio benè sapiens dicitur, quia & carnis appellatur sapientia*: quod Augustinus statim exponit esse dictum de lege repugnante in membris nostris: *Hæc est*, inquit, *voluptas illa suscepta tua*, id est, libido, seu concupiscentia, *quamvis & tu reprehendas eius excessum*.

a Rom. 6. b Rom. 7. Iacobi 1. Lib. 4. cont. Iul. c. 14. In Enchyr. cap. 24. Lib. 4. cont. Iul. cap. 8. a Lib. 2. de nupt. c. 9. b Lib. 6. cont. Iul. c. 24. Lib. 2. cont. Iul. c. 5. ex lib. de philosophia.

Porrò concupiscentia ista, seu libido, seu cupiditas, seu voluptas, seu delectatio, quocunque ex istis nominibus appellare malis, non est aliud quàm pondus quoddam habituale, quo anima inclinatur ad fruendum creaturis, seu ut Augustinus loquitur, *rebus inferioribus*. Pondus eam Augustinus vocat, cùm de concupiscentia loquens dicit: *Nonne hinc apparet, in quod velut pondere suo proclivis & prona sit vitiosa natura?* Nam sive concupiscentia sit appetitus ipse sensitivus ac voluntas, quatenus gratiâ sublevante & refrenante destituta suapte quasi gravitate ac pondere in res creatas appetendas prona sunt, ut multi volunt; sive sit aliquid potētijs superadditum, ut magis Augustinus indicare videtur, habet se instar consuetudinis pertinacissimè propellentis ad fruendum voluptatibus. Ex quo fit, ut illam Augustinus non semel naturalem consuetudinem vocet, & consuetudine actuum augeri, roborari, & pœnè invictam fieri fateatur. Nam locum illum tractans: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem: Dictum est hoc*, inquit, *propter indomitam carnalem consuetudinem, adversus quam spiritus concupiscit, non ut interimat corpus, sed ut concupiscentiam eius, id est, consuetudinem malè domitam faciat spiritui subiugatam, quod naturalis ordo desiderat*. Et paulo post: *Etiam in hac vita meditandum est, ut consuetudo carnalis mutetur in melius, nec inordinatis motibus resistat spiritui*. Et ostendens illam pugnam non oriri ex odio spiritus in carnem, vel carnis in spiritum: *Non per odium*, inquit, *resistente spiritu, sed per principatum: quia magis quod diligit, vult subditum esse meliori; nec per odium resistente carne, sed per consuetudinis vinculum, quod à parentum etiam propagine inveteratum, naturæ lege inoleuit*. Et rursum finem spiritûs in istâ coërcitione carnis exponens: *Id ergo agit spiritus in domanda carne, ut solvat malè consuetudinis quasi pacta perversa, & fiat pax consuetudinis bonæ*. Et in Epistolam ad Galatas: *Quamvis habitet in eorum mortali corpore peccatum, nondum extincto impetu consuetudinis naturalis, quia mortaliter nati sumus, & propria vita nostra, cùm & nos ipsi peccando auximus quod ab origine peccati humani damnationisque trahebamus*. Et in libro de Fide & Symbolo: *Pars eius* (animæ) *quædam resistit spiritui, non naturâ, sed consuetudine peccatorum. Vnde dicitur: Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati. Quæ consuetudo in naturam versa est secundum generationem mortalem peccato primi hominis*. Ex quibus locis apertissimum est, Augustinum etiam illam innatam concupiscentiam vocare consuetudinem, sed naturæ inolitam, quæ ex Adamo in proles propagata fuit. Quid ergo mirum, si illam actuum nostrorum malorum consuetudo augeat, bonorum imminuat? Quod luculentè declarat, Sermone quadragesimo quinto de tempore: *Quod dixi de ebrietate, hoc de omnibus vitijs, hoc de omnibus cupiditatibus intelligas. Cum aliquibus enim*

Lib. 1. de doctrina Christ. c. 24. Lib. 22. de Civit. c. 22. Galat. 5. Lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 24. Ibid. Ibid. In c. 5. Cap. 10. Cap. 5.

nim nati ſumus; aliquas conſuetudine ſecimus &c. A *Conſuetudini ergo ſemper repugnandum eſt, quia ipſa concupiſcentia, cum qua nati ſumus, finiri non poteſt, quamdiu vivimus. Quotidie minui poteſt, finiri non poteſt.* Eodem loco habet conſuetudinem & concupiſcentiam, eodem modo paulatim minui. Scire libet, quomodo & augeatur? *Peccatum* (id eſt concupiſcentia) *unde in carne, niſi ex traduce mortalitatis, & aſſiduitate voluptatis?* (id eſt conſuetudine) *illud eſt ex pœna originalis peccati, hoc eſt pœna frequentati peccati. Cum illo in hanc vitam naſcimur; hoc vivendo addimus. Quæ duo, ſcilicet natura, & conſuetudo conjuncta robuſtiſſimam faciunt & invictiſſimam cupiditatem, quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne.*

Lib. 1. ad Simplician. q. 1.

Ex hac ergo concupiſcentiæ innatæ & conſuetudinis actibus acquiſitæ ſimilitudine vel identitate, fit, ut utriuſque etjam primam originem ſimilem omnino ſtatuat, & unam per alteram explicet. Nam cum Fortunato Manichæo explicare conaretur, qua ratione factum ſit, ut homo primus antea liberrimus, nulla in B malum cupiditate titillante pelleretur; nos autem in peccata quaſi quadam neceſſitate præcipitemur, ad peccatum illud primum recurrit, quod libera voluntate commiſſum eſt, & concupiſcentia inſtar conſuetudinis conſequente punitum: *Poteſt autem*, inquit, *unuſquiſque noſtrum mediocri conſideratione invenire verum eſſe quod dico. Hodie namque in noſtris actionibus, antequam conſuetudine aliqua implicemur, liberum habemus arbitrium faciendi aliquid, vel non faciendi. Cùm autem iſta libertate fecerimus aliquid, & facti ipſius tenuerit animam pernicioſa dulcedo & voluptas, eâdem ipſâ conſuetudine ſic implicatur, ut poſtea vincere non poſſit, quod ſibi ipſa peccando fabricata eſt.* Quod continuo exemplis illuſtrat, & rem inferens ipſam, cujus declarandæ cauſa conſuetudinem actibus acquiſitam accerſerat: *Et hoc eſt*, inquit, *quod adverſus animam pugnat, conſuetudo facta in* C *carne: ipſa eſt nimirum carnis prudentia.* Et paulo pòſt: *De iſta conſuetudine animæ facta cum carne Apoſtolus dicit: Sicut per unius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi &c.* Et rurſum: *Quamdiu ergo portamus imaginem hominis terreni, id eſt, quamdiu ſecundum carnem vivimus, qui vetus etiam homo nominatur, habemus neceſſitatem conſuetudinis noſtræ;* quam ſtatim exponit eſſe legem peccati & mortis. Vbi vides luculentiſſimè declaratum, tanquam rem uniuſcujuſque mediocri conſideratione penetrabilem, quo pacto ex libertate peccandi, qua primus homo præcelluit, in nobis neceſſitas quædam facta ſit: nempe propter conſuetudinem generatione propagatam. De quo non minùs evidenter alibi, cum præ manibus haberet locum illum Apoſtoli: *Abſorpta eſt mors in victoriam; ubi eſt mors contentio tua?* ſic mortem illam explicat: *Mortem ſignificari arbitror hoc loco carnalem conſuetudinem, quæ reſiſtit bonæ voluntati, delectatione bonorum temporalium fruendorum.* D De qua contentione & illud explicat: *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum &c.* Et originem illius mortis, hoc eſt, carnalis conſuetudinis nobis aperiens, non ex actibus noſtris eſſe natam, ſed peccati propa-

Lib. 83. qq. q. 70.

A gatione traductam: *Hanc autem mortem peccato meruimus: quod peccatum erat antè omni modo in libero arbitrio, cum in paradiſo nullus dolor de negata delectatione voluntati bonæ hominis reſiſtebat, ſicuti nunc.* Quomodo ergo facta eſt ex illa tanta Adami libertate in nobis poſteris ejus proclivitas in peccatum? Audi Auguſtinum: *Verbi gratia, ſi quiſquam exiſtat, quem nunquam delectavit venatio, omni modo liber eſt, utrum venari velit, an nolit, nec eum cruciat quiſquis hoc prohibet. At ſi iſta libertate male uſus, venatus fuerit contra prohibentis imperium, paulatim ſubrepens delectatio mortificat animam, ut ſi abſtinere velit, abſque moleſtia & ſine angore non poſſit; cùm id antè tota ſanitate non ageret.*

Ibid.

Ibid.

Ex his patet, quàm rectè ſuprà dixerimus, concupiſcentiam, quam Auguſtinus *veſtigium peccati* vocat, eſſe inſtar conſuetudinis, quæ veluti ſimilitudo quædam primæ voluntatis in anima carnem informante relicta fuit: quo B veluti pondere deorſum premebatur, & in naturam verſa in poſteros ejus propagata fuit. Nam, ut ipſe docet, conſuetudo hujuſmodi fit in quadam interiori parte voluntatis, quam ipſe vocat, *partem animalem, appetitum animæ, per quem de membris corporis operamur; partem, quæ debet obtemperare rationi, tanquam rectori viro; partem quæ carnalibus gaudijs tenetur;* quam alibi vocat, partem *quæ eſt morbidus quidam carnis*, id eſt hominis, *affectus.* Et iſta quidem de concupiſcentia dicta ſint, quatenus pondus inſtar conſuetudinis eſſe, juxta Auguſtinum aſſerueram. Nunc de motibus, in quos inceſſanter inclinat.

Lib. 2. de Geneſ. cont. Manich. c. 11. Cap. 11. Cap. 14. Cap. 13. Lib. 1. de nupt. c. 31.

Motus iſti non ſunt aliud, niſi quædam *inclinationes, impetus, concupiſcentiæ, appetentiæ, appetitus, cupiditates, amores*, ac *deſideria*; quibus omnibus nominibus, & alijs pluribus eos Auguſtinus vocare ſolet; nonnunquam etjam *delectationes*, prout delectatio Platonico more C pro actibus concupiſcendi delectationem ſumitur. Nam ſicut concupiſcentia ſæpè pro illo habituali pondere, ſæpè etjam pro ejus actuali motu ſumitur; ita & delectatio, ut ſuprà dictum. Vnde illud Auguſtini: *Carnalis conſuetudo reſiſtit bonæ voluntati delectatione bonorum temporalium fruendorum*, id eſt, cupiditate, ſeu appetitione. Quod ex alijs multis locis eſſet facile oſtendere, ſi res requireret.

Lib 83. qq. q. 70.

Major difficultas eſt in oſtendendo, quod ſit objectum iſtorum motuum. Sed breviter dicimus, objectum eorum eſſe quicquid non eſt Deus, qui creaturæ rationali verum & unicum bonum eſt: hoc eſt, quamlibet creaturam. Omnis enim creatura vitioſè amari poteſt, & ex illo amore naſcitur cupiditas, qua in eundem amorem iterandum animus poſtea etjam invitus urgetur. Pars enim iſta inferior animæ omnium omninò malarum conſuetudinum capax eſt. Ex quo fit, ut quamcunque D creaturam anima vitioſè adamaverit, ad actum iterum partâ conſuetudine ſtimuletur; cum ſenſibilis cujuſdam perturbationis motu. Vnde propter illius amoris, ſeu rei amatæ diverſas affectiones atque mutationes, diverſis

diversis quoque perturbatur modis, gaudet, dolet, sperat, desperat, metuit, irascitur, hoc est, illis motibus etiam invitus proritatur, idq; tam sensibilibus passionibus, quàm eis, quibus ex cujuscunque alterius adamatæ rei mutatione quatitur. Hoc autem an idcirco contingat, quòd in quocunq; sive bonæ sive malæ voluntatis motu appetitus inferior velut pedissequus dominam suam sequitur, & erga phantasma suum velut idólum, cum quo ludere solet, instar simiæ similes amplexus imitatur; an verò, ut magis Augustino videtur consonare, quòd ipse apex supremæ voluntatis, cujus est dissentire ac consentire, non est capax consuetudinum, quæ actibus comparantur: sed est aliquid voluntate inferius, quod hujusmodi affectus & impressiones ex ejus impetu suscipit, nihil ad præsens negotium facit. Sufficit hic motuum concupiscentiæ objectum esse quamlibet creaturam in quam carnaliter exardescere etiam contra propositum hominis potest & solet. Carnaliter dico Apostolicâ phrasi, qua dicitur: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*: Non quòd ista lucta cum concupiscentiæ motibus solâ carne peragatur, cùm statim Apostolus, *hæreses, invidias, æmulationes*, & peculiariter *animositates*, quæ clarissimè ad animum pertinent, carnis concupiscentias nominet: sed quia, ut Augustinus Apostolum explicans, & ejus phrasim plerumque imitans dicit: *Anima, cum carnalia bona appetit, caro nominatur*. Et paulo pòst: *Anima propter carnales affectiones caro nominatur*. Carnalia verò bona Scripturæ phrasi sunt bona creata, sive secundùm animam, sive secundùm corpus, sive secundùm utramque partem hominis appetantur. Et carnales affectiones sunt, quibus in bona creata ferimur, nullâ habitâ ratione creatoris. Vnde Augustinus diversis locis notat, carnem, cùm dicit Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum*; & cùm *opera carnis* nominat, *eo locutionis modo quo totum significatur a parte, ipsum hominem nomine partis intelligere*. Eademque de causa tradit, non solùm Epicureos, qui summum hominis bonum in corporis voluptate posuerunt, sed & Stoicos, qui in animo, *secundùm carnem vivere*; sicut Scriptura divina loqui solet. Nam *deserto creatore bono vivere secundùm creatum bonum, non est bonum, sive quisque secundùm carnem, sive secundùm animam, sive secundùm totum hominem, qui constat ex anima & carne, eligat vivere*. Itaque & anima potest *carnaliter* appeti, & caro *carnaliter* fugi; quando id fit *vanitate humana, non veritate divinâ*, ut ibidem docet. Itaque rursum in libro de continentia: *Cupiditas*, quam ante libidinem vocaverat, *in vitio ponitur, nec tantùm est corporis, verùm & animi. Etenim si cupiditas corporis est in fornicationibus & ebrietatibus; numquid inimicitia, contentiones, æmulationes, postremò animositas in corporis voluptatibus, ac non potiùs in animi motibus & perturbationibus exercentur? Carnis tamen opera hæc omnia nuncupavit Apostolus, sive quæ ad animum, sive quæ ad carnem propriè pertinent, ipsum scilicet hominem nomine carnis appellans. Opera quippe hominis sunt, quæ non dicuntur Dei, quoniam homo qui hæc agit secundum seipsum vivit, non secundum Deum, in quantum hæc agit.* Vbi quod Augustinus dicit, cupiditatem non esse tantum *corporis*, sed & *animi*; & quod antè dixerat, *ipsas carnis aut animi libidines continere*, nullo modo vult definire, utrum libidines sint in ipsa voluntate, an in appetitu sensitivo, seu in aliqua parte voluntatis inferiore: sed per animum id totum accipit, quod non est propriè caro. Quod ex libris de Civitate Dei compertissimum est. Nam idem agens dicit: *Sibi ipse*, (homo) *id est, voluntati eius animus, eoque inferior caro eius non obtemperat. Ipso namque invito & animus plerumque turbatur*, (scilicet passionibus) *& caro dolet, & veterascit, & moritur*. Et mox distinguit *dolorem carnis* à *dolore animæ*, seu tristitia. Et *metum* in anima esse dicit, non in carne, sicut & *iram*, similesque passiones, quas in appetitu sensitivo esse constat.

Galat. 5. — *Ibid. de Fide & Sym. c. 10.* — *Ibid.* — *Lib. 14. de Civit. c. 2.* — *Ibid. c. 5.* — *Lib. de Continent. c. 13.* — *Cap. 12.*

Hinc est igitur, quod Augustinus generalis istius concupiscentiæ motus explicans, hanc latitudinem objecti eis tribuere solet. Nam subinde objectum illud vocat *bona temporalia*; ut cùm dicit: *carnalis consuetudo resistit voluntati bonæ, delectatione bonorum temporalium fugiendorum*. Et alibi: *Adiutorium ad vincendas temporalium rerum cupiditates*: quibus æterna bona statim opponit. Subinde *inferiora*, ut cùm dicit: *Libidines & inclinationes animæ ad fruendum inferioribus*. Inferiora verò sunt Augustino, quæcunque sunt infra spiritum rationalem. (Solet enim ipse summum vocare Deum, medium animam, infimum corpora,) vel etiam quæcunque sunt infra Deum, ut cùm dicit: *Inferioribus non offendamur; solis autem superioribus delectemur*. Aliquando verò *carnalia*, & *temporalia*, ut cùm dicit: *Aliquando tardius eius* (animæ) *impetus, quo in carnalia & temporalia defluit, refrenatur*. Sed sive *temporalia* concupiscentiarum objecta nominet, sive *inferiora*, sive *carnalia*, sive etiam *sæcularia*, idem per hæc omnia significatur: ita latè quippe sumuntur illa, ut comprehendat eorum appetitus seu libido, omnia illa vitia, quæ describit Apostolus, cùm *opera carnis* quæ concupiscit adversus spiritum, esse dixit præter aperta carnis vitia, etiam illa, quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim servitutem quæ Idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidias non potiùs intelligat animi vitia esse, quàm carnis, prout caro pro illa notissima hominis parte usurpatur? *Quandoquidem*, ut Augustinus ait, *fieri potest, ut propter idololatriam, vel hæresis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur*. Hinc alibi generaliùs eandem concupiscentiam & objectum ejus exprimit, dum eam vocat, *amorem fruendi quibuscunque creaturis*. Et alio in loco ei opponit charitatem; quam notum est esse amorem Dei propter Deum.

Lib. 83 qq. q. 70. — *Lib. 1. de Doct. Christ. c. 24.* — *Lib. 8. Musicæ. 11.* — *Lib. de Fide & Sym. c. 3.* — *Lib. 14 de Civit. c. 2.* — *Lib. 4. cont. Iul. c. 3.* — *Lib. de grat. Christi c. 20.*

Porrò cùm constet, hujus concupiscentiæ motus esse appetitus quosdam, seu desideria indeliberata, sicut illis nominibus sexcenties eos Augustinus vocat, desiderium verò ad possessionem rei desideratæ naturaliter tendat, hinc

hinc liquet, concupiscentiæ motus semper ad fruitionem tendere. Fruitio quippe est boni quod desideravimus jam obtenti, ut cum quadam voluptate percipiatur. Istum concupiscentiæ scopum seu finem sæpissimè Augustinus insinuat: ut cùm paulò antè appellavit libidines *inclinationes ad fruendum inferioribus*: & cùm toties tradit, voluptatibus inhiare concupiscentiam: *Vitium*, inquit, *indicasti esse corporalis appetentiam voluptatis. Vitium est igitur libido, quam laudas*; quam alibi vocat vel *carnalis concupiscentiam voluptatis*, vel alijs nominibus idem indicantibus. Voluptatem enim concupiscere, est voluptate velle frui. Concupiscentia quippe tanquam irrationalis & ad simplicem apprehensionem rerum nata sequi, non ad usum rerum, sed ad fruitionem tantùm inhiat. Vsus enim est rationis, quæ unum ad alterum referre novit & solet. Et hinc fit, ut bruta per concupiscentias libidinibus humanis similes, tantùm ad fruendum, non ad utendum impellantur: ut etjam sanctus Thomas tradit. Quamobrem & ipsis concupiscentijs ad aliquid aliud uti, non est concupiscentiæ, sed rationis, optimè & subtiliter nonnemine pronuntiante: *Libidine non benè utitur libido, sed ratio.*

Lib. 1. oper. imperf. f. 77. Lib. 4. cont. Iul. cap. 2. I. 2. q. 16.

CAPVT OCTAVVM.

Concupiscentiæ divisio in concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ: ex quibus omnia flagitia fluunt, & facinora.

PORRO istud libidinis malum multifariam dividitur. Nam quamvis ad appetitivam dumtaxat potentiam pertineat, utpotè desiderium fruendi creaturis; mediantibus tamen alijs potentijs plerumque id obtinetur, cui concupiscentia inhiat ut fruatur: & juxta potentiarum istarum diversitatem, quæ diversa respiciunt bona, etjam diversæ libidines oriuntur: sed omnes ad tria capita generalia revocari possunt, *libidinem sentiendi, libidinem sciendi, & libidinem excellendi.* Libido sentiendi in alios quinque ramos funditur. Nam quemadmodum Deus quinque sensibus externis humanum corpus instruxit, ita quoque quinque libidines per peccatum ortæ sunt, quibus ad singulorum sensuum fruenda bona appetitus ille accenditur. In omnibus quippe sensibus istis distinguendus est ipse vigor, seu vivacitas sentiendi, quâ unus majore quàm alius pollet, non solùm à necessitate sentiendi, qua subinde cogitur exteriùs sentire quod non vult, vel ab utilitate sentiendi, sed etjam à libidine sentiendi; vivacitas enim seu vigor acriùs obtusiùsque sentiendi à Deo data est, quando corpus hominis condidit: necessitas sentiendi ab objectis in sensus irruentibus, à quibus averti non possunt, oritur; ut cùm apertis oculis, auribus, naribus, ore, videre, audire, olfacere, gustare cogimur, aut frigora, calores, doloresque etjam nolentes pati. Vtilitas sentiendi est, per quam corpori aut vitæ nostræ aliquid sentiendo consulimus: ut cum cibum ad corporis salutem sumimus, oculos ad legendum, aures ad audiendum ea, quæ utilia sunt, adhibemus. Sed ab his omnibus libido sentiendi longè diversa est. Hæc est enim quædam animi titillatio, & proritatio, *quæ*, juxta Augustini descriptionem, *nos ad sentiendum sive consentientes mente, sive repugnantes, appetitu carnalis voluptatis impellit.* Hæc in animo quidem residet, sed per omnes sensus emicat, & satiari cupit. Per oculos quidem, cùm provocatur animus, ut res delectabiles, prata virentia flores pulchros, aliaque innumerabilia, quibus mulceatur, videat: per aures, cùm sonos concinnos, ut musicam delectabilem audiendi libido desiderat; per nares, cùm odoribus gratis olfaciendis animus inhiat: per gustum, cùm etjam saturum amor edendi bibendive sollicitat: per tactum, cùm animus etjam castus illa fœda libidine stimulatur: quamvis non solis genitalibus mēbris, sed & alijs tangendi libido compleatur, prout diversa objecta quæ tactui grata sunt, nullâ necessitate vel humani corporis vitæque utilitate, sed solâ tactus oblectandi libidine appeti possunt. Hoc igitur generale malum omnes externos sensus suæ servituti vendicare conatur, & in omnibus flagitijs, quæ delectatione quadam carnem afficiunt, dominatur. Voluptas enim in quam inhiat, sentiendo percipitur; & quia in ipsa carne cui sensus infixi sunt, illorum delectatio percipitur, hinc voluptas carnis propriè dicta est; & concupiscentia seu libido, quæ ad fruendum per visum, auditum, gustum, olfactum, tactum, illâ voluptate incitat, concupiscentia carnis ab Apostolo nuncupatur.

Lib. 4. cont. Iul. cap. 14.

Verùm non soli sensus externi, sed & ipsius animi nobilissimæ facultates libidinis malo serviunt. Cùm enim scire seu scientia non sit exiguum creaturæ rationalis bonum, nec mediocriter eam delectare soleat, etiam in illius fruitionem ex peccato primi hominis libido quædam immanis exarsit. Nam etiam in isto genere simili planè modo naturalis vivacitas aliquid percipiendi seu cognoscendi, à necessitate, & ab utilitate, & à cupiditate, seu libidine sciendi separanda est. Nam vivacitas cognoscendi, quâ quidam acerrimâ naturaliter præditi sunt, & necessitas sciendi, quâ nonnulla vera velimus, nolimus nobis nota sunt, & utilitas

utilitas sciendi, quâ quædam propter hujus vel futuræ vitæ usus laudabiliter scire volumus, culpâ carent: sed libido sciendi omnino vitiosa est. Est enim cupiditas quædam, quâ provocatur ac titillatur animus tantummodo ut sciat; & quando illi consentitur, nascitur illud vitium, quod curiositas dicitur. Latissimè verò hæc libido per universam humanam vitam patet. Non enim per intellectum tantùm, sed per universos omnino sensus externos, ut illam cui inhiat, noscendi voluptatem adsequatur, erumpit. Distinguenda est enim in externis etiam sensibus voluptas, quæ sentiendo percipitur, à notitia, quam per easdem fenestras animus percipit. Inest enim animæ per eosdem sensus corporis quædam non se oblectandi in carne, sed experiendi per carnem vana & curiosa cupiditas nomine cognitionis & scientiæ palliata. Ex hoc autem evidentiùs discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis causâ agatur per sensus, quòd voluptas carnis pulchra, canora, suavia, sapida, lenia sectatur: curiositas autem etiam his contraria tentandi causâ, non ad subeundam molestiam, sed ad experiendi noscendique libidinem. Hæc enim impellit homines, ut ad spectandum laniatum cadaver affluant: ut absonas quasdam cantiones & absurdas audiant; ut sapores odoresque miros quamvis ingratos percipiant: nec tamen in solis ijs percipiendis, quæ sensibus ingrata sunt, sed etiam in ijs quæ suaviter afficiunt explorandis hæc libido dominatur. Nam etiam in fornicationes quidam nulla voluptatis carnalis, sed experiendi libidine præcipitati sunt. Isto malo Alypius tentatus fuit, qui cùm audiret Augustinum ante conversionem, nullo modo posse cælibem vitam ducere, cœperat & ipse desiderare conjugium, *nequaquam victus libidine talis voluptatis, sed curiositatis. Decebat enim*, inquit Augustinus, *scire se cupere, quidnam esset illud, sine quo vita mea, quæ illi sic placebat, non mihi vita, sed pœna videretur.* Ex hoc malo cupiditatis exhibentur spectacula, indagantur naturæ secreta, artes magicæ addiscuntur: hinc petuntur ab ipso Deo signa & prodigia, responsa quæruntur umbrarum, divinationes appetuntur. Hinc tota vita hominum, novarum alienarumque rerum nihil ad nos pertinentium, nihil utilitatis habentium, nisi ut noscantur dumtaxat, curiositate scatet. Et quia in sensibus externis oculi ad noscendum principatum tenent, vitium illud, quando consensum animi ad se trahit, *Concupiscentia oculorum* ab Apostolo appellatum est.

Lib. 6. Confess. c. 12.

Sed est & tertia libido maximè omnium imperiosa atque perniciosa, duabusque præcedentibus libidinibus quò spiritualior, mentique propinquior & intimior, eò tenaciùs adhæret, tanquam quæ non suburbia mentis, sed ipsam arcem occupavit. Hæc est illa spiritibus damnatis propria cupiditas, quâ timeri & amari ab hominibus, in se, donusque Dei gloriari, dominari alijs, & sibi placere lubet: quæ uno verbo *libido excellendi* appellari potest. Hæc oppugnatu & expugnatu difficillima est, & ultima; quia visceribus animi profundiùs impressa illo diabolico telo: *Eritis sicut Dij.* Cui malo qui consentit, in *superbiam vitæ*, ut Apostolus appellavit, incidit. Ex qua vel maximè fit, ut non ametur Deus, neque castè timeatur: *Superbis* enim ille *resistit: humilibus autem dat gratiam.* In quo genere est & illa *libido laudis* periculosa, quæ ad privatam quandam excellentiam contrahere tentat aliena & emendicata suffragia; & hoc ipso sæpè surgit violentiùs, quo à nobis ipsis arguitur & deprimitur: de ipso quippe vanæ gloriæ contemptu subinde homo vaniùs gloriatur. Tres igitur istæ libidines generales ac principales sunt, ad quas veluti primas radices, aliæ multæ minores ignobilioresque revocantur; quarum nonnullæ etiam vocabulis, quibus appellentur, carent. Sed sive nomen proprium habeant, sive non habeant, ex effectibus agnoscuntur. Omnium quippe libidinum hoc proprium est, quòd attractivâ & persuasivâ, eoque imperiosiore quo blandiore potestate consensum voluntatis alliciunt, & ad se trahunt, eoq; modo universum mundum flagitijs & facinoribus impleverunt. Nam juxta diversitatem libidinum, quibus consentitur à voluntate, diversitas quoque peccatorum nascitur. Ex quo factum est, ut quemadmodum nos omnes libidines seu concupiscentias ad tria capita revocavimus, ita quoque peccata, quibus refertus est mundus, ad tres veluti fontes, unde omnia omnino peccata fluunt, Apostolus Ioannes revocet: *Omne quod est in mundo*, hoc est, in dilectoribus mundi, ut Augustinus exponere solet, sicut domus pro inhabitatoribus ponitur, *Concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Concupiscentia enim carnis omnia illa peccata comprehendit, quę propter carnis voluptatem quinque sensibus haustam perpetrantur: Concupiscentia oculorum sciendi experiendique curiositatem, quia *videndi officium*, inquit Augustinus, *in quo primatum oculi tenent, etiam cæteri sensus sibi de similitudine usurpant, cùm aliquid cognitionis explorant.* Dicimus enim, Vide quid sonet, Vide quàm durum sit &c. quin etiam de intellectu dicimus, Vide quàm verum sit. Superbia vitæ per se satis nota est. His igitur tribus vitiorum generibus universa omninò peccata continere sæpissimè Augustinus & constanter ab initio conversionis usque ad finem vitæ docuit, semper intelligens curiositatem illam generalem per *concupiscentiam oculorum*. Hinc libro de vera religione, quem paulò post baptismum exaravit: *Concupiscentia carnis*, inquit, *voluptatis infimæ amatores significat: concupiscentia oculorum curiosos: ambitio sæculi* (sic ipse legere solet) *superbos*; quam scripturam ad ejus probationem affert, quod paulo antè præmiserat: *serviunt* (homines infideles) *cupiditati triplici, vel voluptatis, vel excellentiæ, vel spectaculi*, id est, spectandi seu sciendi aliquid. *Nego esse quemquam istorum, qui nihil colendum existimant, qui non aut carnalibus gaudijs subditus sit, aut potentiam vanam foveat, aut aliquo spectaculo delectatus insaniat.* Et libro

Genes. 3.
Iacob. 4.
1. Ioan. 2.
Lib. 10. Confess. c. 35.
Lib. de vera relig. c. 38.

A

Lib. 2. de Genes. cont. Manichaeos cap. 26.
Lib. 12. de Trinit. c. 9.
Ibid. c. 10.
In Psal. 8.

Et libro secundo de Genesi contra Manichæos ad eandem Apostolicam doctrinam respicit, quando dicit; *Non decipit* (diabolus) *nisi aut superbos, aut desiderijs carnalibus implicatos, aut curiosos.* Et in libris de Trinitate: *Anima* (delapsa à Deo) *omnia officia sua ad eos fines refert, quibus curiosè corporalia ac temporalia per corporis sensus quærit; aut tumido fastu alijs animis corporeis sensibus deditis esse affectat excelsior; aut cœnoso gurgite carnalis voluptatis immergitur.* Quod statim addit fieri *propter experiendi, vel excellendi, vel contrectandi cupiditatem.* Et in Commentarijs super Psalmos: *Hæc tria genera vitiorum, id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas omnia peccata concludunt: quæ mihi videntur a Ioanne Apostolo enumerata cùm dicit: Omnia quæ in mundo sunt* &c. *per oculos enim maximè curiositas prævalet.* Quibus tribus tentationum generibus itidem Christum Dominum à diabolo in deserto pulsatum fuisse docet. Et in appendice B

Serm. 1. in appen. Tom. 10.

Sermonum: *Cùm ista triplici tentatione Dominus fuisset tentatus; (quia in omnibus illecebris mundi huius tria sunt, aut voluptas, aut curiositas, aut superbia) quid ait Euangelista? Postquam perfecit diabolus omnem tentationem. Omnem, sed ad illecebras pertinentē. Restabat alia tentatio in asperis & duris, in sævis, in atrocibus atque immitibus; restabat alia tentatio*, nempe dùrissimæ passionis. Et omniū accuratissimè in tractatibus super Epistolam sancti Ioannis locum ipsum exponens:

Tract. 2. in Epist. Ioan.

Omnes dilectores mundi mundus vocantur. Ipsi non habent nisi tria ista, desiderium carnis, desiderium oculorum, & ambitionem sæculi. Et paulò pòst: *Desiderium carnis, id est, desiderium earum rerum, quæ pertinent ad carnem, sicut cibus, & concubitus, & cætera huiusmodi. Desiderium oculorum dicit omnem curiositatem. Iam quàm latè patet curiositas ipsa in spectaculis, in theatris, in sacramentis diabolicis, in magicis artibus, in maleficijs: ipsa est curiositas. Aliquando tentat etiam servos Dei, ut velint* C *quasi miraculum facere; tentare utrum exaudiat illos Deus in miraculis curiositas est* &c. *Ambitio sæculi superbia est. Iactare se vult in honoribus, magnus sibi videtur homo sive de divitijs, sive de aliqua potentia.* Et cuncta concludens: *Tria sunt ista, & nihil invenis unde tentetur cupiditas humana, nisi aut desiderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione sæculi. Per tria ista tentatus est Dominus à diabolo* &c.

Ex quibus perspicuum est, Augustinum semper sensisse constanterque docuisse, omnia omninò peccata tribus istis concupiscentijs concludi; & consequenter omnes libidines atque tentationes quibus urgemur, ad illas tres A generales, quas recensui, libidinem sentiendi, noscendi, excellendique revocari. Sed hoc intelligi debet de libidinibus, quæ, ut ipse jam statim locutus est, *ad illecebras pertinent*, hoc est, quibus bonum aliquod quo mulcetur & allicitur sensus, appetitur. Sunt enim & aliæ libidines sive passiones, quibus ad arcendum malum, quod illis concupitis repugnat voluptatibus, vel ad faciliùs assequendum concupitū bonum provocamur. Nam quemadmodum fuga mali fundatur in amore contrarij boni, & irascibilis in concupiscibili; ita motus animi, quibus provocamur ad aversandū arcendùmque malum, in libidinibus illis ad bonum cōcupiscendum impellentibus radices habent. Sic ergò ex tribus illis cupiditatum generibus primùm omnia perpetrantur flagitia, prout flagitium peccatum est quod agit indomita cupiditas ad corrumpendum proprium animum B & corpus suum: sed ex flagitijs in facinora, quibus alteri noceant, prosilitur: nimirum, ut removeantur impedimenta flagitiorum, aut adjumenta quærantur. Vnde Augustinus, cùm *libidinem nocendi in facinoribus* vigere docuisset, eaque facinora in multiplices divisisset ramos, breviter eorum originem aperiens addit: *Hæc sunt capita iniquitatis, quæ pullulant principandi, & spectandi, & sentiendi libidine, aut una aut duabus earum, aut simul omnibus.* Facinora verò ad irascibilem pertinere in eisdem Cōfessionibus suis tradit; ubi se dicit olim *iram posuisse in facinoribus, libidinem in flagitijs. Illa cōmitti, si vitiosus est ille animi motus in quo est impetus, & se iactat insolenter ac turbidè:* Hæc verò, *si est immoderata illa animi affectio, quâ carnales hauriuntur voluptates.* Vbi per carnales voluptates eas intelligit, quæ percipiuntur de carnalibus, hoc est, terrenis bonis; ut suprà declaravimus. *Lib. 4. c. 15.*

Quòd si cui fortè movetur scrupulus sub C quo libidinum istarum trium genere libido possidendi collocanda sit, is sciat libidinem possidendi nunquam esse primam; sed ex alia quapiam istarum trium, vel duabus, vel omnibus velut radice proficisci. Divitiæ quippe, quemadmodum velut satellites sunt omnium cupiditatum, omniumque flagitiorum atque facinorum, ita quoque libido possidendi servit cæteris. Vnde optimè Augustinus: *Divitiæ ob hoc expetuntur, ut alicui istarum trium cupiditatum, vel duabus earum, vel omnibus serviant.* Et hæc quidem paulò prolixiùs tractavimus, quòd ad sequentia pleniùs intelligenda non mediocrem usum habitura sint. *Lib. 10. Confess. c. 37.*

CAPVT NONVM.

Nulli concupiscentiæ licet consentire.

HIs ita constitutis quæritur, utrum A nulli istarum concupiscentiarum cõsentire liceat, hoc est, utrum omnis consensus voluntatis, quo libidinem quamcunque seu concupiscentiam explere statuit, non alia de causa, nisi quia importunè vel delectabiliter aliquid petit, sit peccatum. Licere enim res ipsas seu actiones ad quas instigat libido, propter alios fines assumere, extra controversiam est. Nam quamvis concumbendi libido importunè conjugatum stimulet, vel jejunantem concupiscentia cibi delicati, non tamen idcircò à concubitu vel cibo abstinere tenetur, si ratio sustentandæ naturæ, vel propagandæ prolis cibum aut concubitum postulaverit. Etsi enim hujusmodi motiones malæ sint, usus tamen earum legitimus propter alios fines non est malus, seu potius bonus. Hoc est enim, quod frequenter Augustinus docet, conjuges concumbendo ad suscipiendam B prolem, *bene uti libidinis malo:* & sicut malus usus boni est malus, ita bonum usum mali esse bonum. Vnde & illud celebre sancti Bernardi, cùm in benefactis vanitate seu inanis gloriæ cupiditate tentaretur: Non suscepi propter te, non etjam desinam propter te.

Hoc igitur tanquam quod extra controversiam est, prætermisso dicimus, nulli omninò concupiscentiæ sive libidini propter ipsam explendam licitum esse adhibere consensum. Quę doctrina sicut juxta sanctum Augustinum est verissima, ita Christianis omnibus certissima esse debet: quam & Scripturæ sacræ sive veteris sive novi Testamenti, & Augustinus earum regulam secutus, constantissimè docet. Nam in veteri Testamento Sapiens jubet: *Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua avertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Quod præceptum sæpe inculcat Augustinus, & ad justitiam hujus vitæ C pertinere declarat. Quid est autem post concupiscentias suas non ire, nisi id quod adjiciendo explicatiùs dicit præstare animæ concupiscentias suas, seu id animæ suæ præstare, quod concupiscendo flagitat, quia flagitat? Nam alia de causa præstare quod flagitat, non est animæ præstare concupiscentias ejus, neque post concupiscentias suas ire, sed potiùs concupiscentiam tumultuantem spernere, neglectâque concupiscentiarum importunitate, necessitatem vel justam utilitatem adeoque rationis, & ipsius veritatis præscriptum sequi.

Eccles. 18

Lib. de Spir. & lit. c. ult.

Sed in novo Testamento Paulus Apostolus in hac doctrina tradenda singularis est. Nam si vel ipsa vocabula, quibus concupiscentiam nominat, attendere voluerimus, hæc satis per seipsa clamant, assensum qui ejus desiderijs adhibetur, ut ejus delectatione perfruamur, necessariò esse perversum. Primum enim nomen ejus est, *lex peccati*: quo vocabulo non alia de causa concupiscentia nominata est, nisi quia id quod appetit, hoc est, peccatum motuum suorum importunitate instar legis quodammodo jubet, & cogit. Vnde Augustinus: *Lex peccati dicitur, quia suadet peccata, atque, ut ita dixerim, jubet.* Et in libris de nuptijs, ideò legem peccati verbis Apostolicis nuncupatam dicit, *quod hominem sibi subditum fecerit*, & addit, *ei quodammodo jubenti* non obediendum. Quis verò dixerit, ipsi legi peccati & peccatum jubenti consentire licere, cùm nec homini peccatum suadenti consentire liceat? Quamobrem cùm Augustinus legem peccati descripsisset eam esse, quæ peccata suadet & jubet, statim addit: *Et si ei mente serviatur, sine excusatione peccatur.* Ecce quanta asseveranter fiducia docet, si legis peccati, hoc est, concupiscentiæ motibus mente serviatur sine excusatione peccati. Et alibi exponens Apostoli locum; *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati: quod sic*, inquit, *intelligendum est, mente servio legi Dei, non consentiendo legi peccati.* Et in eodem libro: *Hæc ergò concupiscentia, hæc lex peccati habitans in membris, cui lex justitiæ vetat obedire, dicente Apostolo: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desiderijs ejus.* Et in opere imperfecto adversus Iulianum de eadem concupiscentia & lege peccati peccatum jubente loquens: *In eis autem qui Deo donante faciunt quod præceptum est, id est, commota atque instanti non obediunt, nec ei arma exhibent membra, inest quidem, sed non regnat.* Et paulò inferiùs: *Quomodo præcipimur ei non obedire, nisi jubenti, sive suadenti?* Alterum nomen est *peccatum*, quo concupiscentiam sæpè Apostolus nominat. Itaque fidelium animos ad ineundum cum eo certamen accendens, sententiam istam limpidissimæ veritatis luce perspicuam facit: *Non regnet*, inquit, *peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs ejus.* Ecce consensum omnem voluntatis peremptoriâ decisione interdictum: *Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato.* Ecce omnem concupiscentiæ cui consensus datus fuit, executionem per externa membra velut instrumenta cooperationis inhibitam. Quorum præceptorum tanta perspicuitate fretus fidentissimè jam antè definit Augustinus, quòd *ei lex justitiæ vetat non obedire.* Quod longè constabit manifestiùs, si concupiscentia, cur peccatum dicta sit, apparuerit. Peccatum autem dicitur, ut exponit Augustinus, non solùm, *quia peccato facta est*: sed in primis, quia *rebellando nos trahere nititur ad reatum.* Quā doctrinam creberrimè inculcat. Peccatum vocatur,

Lib. 1. oper. imp. f. 105.

Lib. 1. c. 22. & 23.

Lib. 1. oper. imperf. sup. citato.

Lib. 1. de nupt. c. 31.

Cap. 23.

Lib. 2. oper. imp. f. 450.

Rom. 6.

Lib. 1. de nupt. c. 23.

Lib. 2. cont. Iul. cap. 9.

Lib. 1. ad Bonif. c. 13

vocatur, *sive*, inquit, *quòd peccato facta sit, sive quòd peccandi delectatione moveatur, etsi ei vincente delectatione iustitia non consentiatur*. Et libro primo de nuptiis, concupiscentia *peccatum vocatur, quòd & peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit*. Et omnium expressissimè: *Concupiscentia alio modo peccati nomen accepit, quod ei consentire peccatum sit, nobisque moveatur invitis*. Non posset Augustinus manifestioribus verbis aperire mentem suam, ac definire sententiam, quam hic tradimus, quòd voluntatis motus, quo consentit concupiscentiæ, peccatum sit, quàm dicendo quòd *peccatum, si vicerit, facit*; quòd *peccandi delectatione moveatur*; denique quòd *ei consentire peccatum sit*. Quæ doctrina ab ipsa Synodo Tridentina comprobata est, & extra disputationis ulterioris aleam collocata. Nam Augustini sententiam in Sessionem & Canonem quintum transferens declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari concupiscentiam, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit; sed *quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat*, ita videlicet, ut si consensus voluntatis accesserit, jam id ad quod inclinat, id est, peccatū reipsa perpetratum sit. Nihil enim ad peccati rationem ejus inclinationibus atque motibus deest, nisi ut consensus accedat. In qua sanè duplici Etymologia, quòd ex peccato est, & ad peccatum inclinat, tota natura concupiscentiæ seu libidinis accuratè tangitur. Nam libido in creatura rationali non aliter exorta est, nisi quia voluntate ad peccādum liberè præeunte, sine ullo adhuc pronitate vel repugnante libidinis motu, ipsa libido statim velut pedissequa dominam suam voluntatem adjutura successit; ut ita peccatum, utroque appetitu simul concupiscente, & alterum altero per quandam quasi istius actus consuetudinem augente, impleretur. Ex quo fit, ut, sicuti consuetudo necessariò parit actus similes iis à quibus producta est, ita & ista concupiscentia, quæ peccando primùm instar consuetudinis cujusdam exorta est, & peccandi consuetudine roboratur (ut fusè suprà declaravimus) non possit alios motus edere, quàm sibi ipsi & matri suæ similes; ut sicut ipsa filia peccati est, ita peccati & ipsa mater fiat. Nam quemadmodum impossibile est, ut ex habitu avaritiæ prodeat alius motus quàm avaritiæ, & generaliter ex cujuscunque peccati habitu vel consuetudine non potest nisi desiderium peccandi proficisci; ita quoque ex libidine velut generali quadam consuetudine, quæ peccato facta est, non aliud nisi peccandi delectatio, & libido nasci potest. Qua de causa & Augustinus concupiscentiam, qua infirmati sumus, propter agendi perseverandique similitudinem, avaritiæ comparare non dubitat: *Sic*, inquit, *& in homine interiore animus res est, rapina actus est, avaritia vitium est, id est, qualitas secundum quam malus est animus etiam quando nihil agit, unde avaritia sua serviat, etiam quando audit: Non concupisces &c.*

Lib. 1. c. 23.

Lib. de perf. iustit. c. ult.

Lib. de perf. iustit. c. 2.

Hinc est, quòd cùm idem Augustinus vel ipsam concupiscentiam vel ejus desideria seu motus exprimit, plerumque alicujus malitiæ vel peccati, ad quod inclinat, mentionem facit: ut intelligeremus fieri nullo modo posse, quin ejus motibus cōsentiendo peccetur. Nonnunquam enim concupiscentiam *amorem perversum* nominat. *Hac* (scelera) *hominum sunt malorum, ab illa tamen erroris & perversi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adam nascitur*. Subinde *amorem rerum vanarum atque noxiarum; vanam, pravamque cupiditatem*. Quis verò sobrius dixerit, sine peccato ullo perversis, rerumque vanarum atque noxiarum amoribus vanis, pravisque cupiditatibus nos posse consentire? Ipsos verò libidinis motus suis coloribus exprimens, plerumque non aliud nisi *desiderium peccati* nuncupat. *Concupiscentia carnis* (de qua Apostolus, cùm dicit: *Caro concupiscit adversus spiritum &c.*) *utique culpabilis atque vitiosa est, nihil est aliud quam desiderium peccati*. Eosdem improbans motus adversus Iulianum: *Rogo*, inquit, *si est in vobis ullus sensus humanus, num potest & malum esse peccatum, & bonum esse desiderare peccatum?* scilicet per concupiscentiæ desideria. Et instantiùs idem urgens, *insanum esse* dicit, *qui cum peccata mala esse fateatur, neget esse malum concupiscentiam peccatorum, etiamsi adversus eam concupiscente spiritu, peccata concipere ac parere non sinatur*. Aliquando verò, quod idem valet, *delectationem peccandi* vocat: *humana ægritudinis est in carne mortali delectationem habere peccandi*. Et alibi: *Peccatum dicitur, quòd peccandi delectatione moveatur*. Subinde *desiderium mali*, ut quando dicit de concupiscentiæ motibus contra Iulianum: *Desiderium mali malum est*. Aliquando *provocationem ad malum*; ut cùm dicit: *Ad malum provocabat, & malum non fuit?* Quæ sanè omnia planissimè nobis indicant, quodnam istorum motuum objectum Augustinus esse sentiat, neque fieri ullo modo posse, ut voluntas eis nisi delinquendo consentiat. Quis enim dixerit desideriis peccati, concupiscentiis peccatorum, desideriis mali, sine peccato posse consentiri?

Lib. 22. de Civit. c. 22.

Ibid.

Lib. de perf. iust. c. 6.

Lib. 4. cont. Iul. c. 2.

Lib. 6. c. 15.

Lib. 1. oper. imp. f. 172. & apud Prosp. Sent. 91. ex Aug.

Lib. 1. ad Bonif. c. 13.

Lib. 4. cont. Iul. c. 2.

Lib. 1. oper. imp. f. 101.

Quod ne tantum ratiocinando colligere videamur, ipsa loca Augustini proferamus, quibus obrui possit quisquis huic sententiæ refragetur. Hoc enim, sine ambiguitate definit, quando dicit: *Concupiscentia causa peccati est defectione consentientis, vel contagione nascentis*. Hoc docet, quando dicit: *Dicimus dimitte nobis debita, non propter concupiscentiam, sed propter peccata quæ fiunt, sive in eius consensionibus, cùm ab eo quod libet vincitur id quod placet &c.* Hoc idem tradit, quando confidenter clamat: *Omnes homines iudicant, lasciviam non esse peccatum, nisi quia concupiscentia consentitur. Nullumne ergò malum est, cui consentiendo peccatur?* Hoc denique generaliter tradit, quando de omnibus concupiscentiis sine discrimine ullo generatim pronuntiat: *Concupiscentias malas*, (cujusmodi juxta Augustini doctrinam omnes omninò sunt) *quibus si benè vivimus, non consentimus, tamen esse non negamus, in nobis frenanda sunt &c.* Et alibi æquè generatim: *Quando malè utitur homo membris bonis, nisi quando consentit eis, quæ in nobis habitant,*

Lib. 6. cont. Iul. c. 19.

Lib. 1. ad Bonif. c. 13.

Lib. 3. cont. Iul. c. 14.

Lib. 6. cont. Iul. c. 23.

Lib. 4. c. 5.

habitant, cupiditatibus malis?

Sed istam doctrinam tradit adhuc longè evidentiùs, cùm sine ullo omninò tergiversationis ambiguo docet; nihil omninò *propter concupiscentiam* titillantem posse fieri, etjam tùm cùm per illam aliquid boni, quod nobis ad vitam transigendam utile vel necessarium est, obtinere contendimus. Conjugatis enim legitimam prolem pià voluntate habere cupientibus, necesse est, ut libidine stimulante atque tumultuante prolem seminent. Rursus quando corpus languens inediâ cibo potuve reficiendum est, sæpè amor edendi distinctus à fame suis illecebris animum provocat. Sed quamvis utrisque & prolis seminatio & corporis per alimenta restauratio, & aliorum sensuum operatio, qua nonnihil boni per eos facere nitimur, naturæ lege concessa sit, nec sine libidine titillante fieri possit, neutris tamen quicquam omninò propter illam explendam facere licet. B Dura hæc sanè est lex ijs, quibus cum pecoribus animus in præsepi est, vel qui uxores non nisi in originalis plagæ seu concupiscentiæ carnalis lenimentum ac lenocinium ducunt: sed veris Christianis, qui libidinosis voluptatibus serenitatem rationis obnubilantibus animum superiorem gerunt, omninò gratissima atque verissima. Quam Augustinus passim adversus Pelagianos libidinum omnium patronos fidelissimos, constantissima cœlestis doctrinæ auctoritate commendat. Nam de conjugum castissimorum complexu loquens: *Non importunè*, inquit, *in conjugatis esse dicatur* (concupiscentia seu libido) *si enim summum culmen obtinent pudicitiæ conjugalis, faciunt boni aliquid per illam, quamvis nihil faciant propter illam.* Et de Catonis hominis infidelis honestate disputans, nihil eum propter voluptatem fecisse tradit; si rigidi servator honesti fuit. *Qualis vir*, inquit, C *Cato fuerit, & utrum in eo vera virtus honestasque laudata sit, alta quæstio est. Ad quemlibet tamen finem sua referret officia, non utique sine voluptate filios procreavit; & tamen nullos Catonis in actus subrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas: quoniam & quod non faciebat sine voluptate, non faciebat propter voluptatem, nec in morbo huius desiderij suum vas possidebat.* Quam doctrinam ne quis soli commixtioni conjugum peculiarem esse crederet, quasi in ea tantùm nihil propter voluptatem, seu concupiscentiæ sedandam importunitatem, fieri posse lex divina permitteret, alijs locis ad omnes aliorum sensuum voluptates extendit. Nam de primorum hominum voluptatibus, quæ per corporeos sensus ab eis percipi potuissent, ac de libidine carnalium sensuum hanc regulam tradit: *Vt nullus supervacuus sive importunus motus esset ex illa, nihil nisi quod prodesset, fieret per illam,* NIHIL OMNINO FIERET PROPTER ILLAM. Et paulò pòst ex ejusdem regulæ præscripto provocationibus D comedendi atque bibendi, hoc est, libidini atque voluptati cibi ac potus illos limites figit, ut salus corporis, non voluptas attendenda sit, necessitas, non cupiditas. Quem limitem si titillationibus cupiditatis provocati

Lib. 4. cont. Jul. c. 2.

Lib. 5. c. 9.

Lib. 4. cont. Jul. c. 14.

A transierimus, *malum quod fecimus pœnitendo testamur. Eoque modo benè tunc utimur* inquit, *quando per illam non nisi quod saluti conducibile est agimus.* Virorum quippe temperantium illa in restaurandis animis corporis sui præcipua lucta est, ut cùm comedendo bibendoque per voluptatem, quam gustando percipiunt, transire necessarium sit, non faciant aliquid propter adjunctas inhiantis & insidiantis cupiditatis illecebras, quod propter solam corporis necessitatem fieri debere confitentur. Hinc enim eorum gemitus ac pœnitendi dolor, cum illas metas se transijsse cognoscunt. Quas voluptatis illius insidias, & sanctorum luctam, quam cum ea indesinenter gerunt, ne necessitatis limitem transeat, præclarè describit Augustinus: *Hoc me docuisti*, inquit, *ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam.* Ecce metam, quam libidini comedendi atq; bibendi honestas fixit. Iam vide, quibus insidijs voluptatis fiat, ut dum per illam transire cogimur, animum ab honestatis intuitu detrahat, ut propter illam satiandam fiat, quod valetudinis causâ faciendum est. *Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ: ipse enim transitus voluptas est, & non est alius quà transeatur, quam quò transire cogit necessitas. Et cùm salus sit causa edendi & bibendi, adjungit se tanquam pedissequa periculosa jucunditas, & plerumque præire conatur, ut eius causâ fiat, quod salutis causâ me facere dico, vel volo.* Vtriusque verò valde manifestam differentiam subjicit, ex qua possint sine errore discerni: *Nec idem*, inquit, *modus utriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est.* Iam verò istam ordinis naturalis perversionem, per quam animus ab intuenda honestate ad voluptatem spectandam detorquetur, esse malam, perspicuè Augustinus non de illa sola comedendi, sed de omnium sensuum libidinibus ex professo docet. Cùm enim libidinem sentiendi descripsisset esse illam, *qua nos ad sentiendum sive consentientes mente, sive repugnantes, appetitu carnalis voluptatis impellit*; statim adjicit: *Hæc est contraria dilectioni sapientiæ, hæc virtutibus inimica. Hoc malo, quantum attinet ad eam partem, qua sibi sexus uterque miscetur, benè utuntur nuptiæ, cum conjuges procreant filios per illam, nihilque faciunt propter illam.* Quam regulam benè utendi voluptate etjam ad aures, omnemque sensum in sequentibus prorogat: *Movetur certè animus ad pietatis affectum, divino cantico audito: tamen etiam illic, si sonum non sensum libido audiendi desideret, improbatur: quanto magis, si cantiunculis inanibus, vel etiam turpibus delectatur.* Ecce improbatur, si sonus, id est, sonorum delectatio etjam in divino cantico diligatur, multoque magis si inanibus cantiunculis animus delectetur. Quod non est aliud, quàm id quod alijs verbis dicimus, tunc esse peccatum, cùm libidini audiendi sonos delectabiles voluntate consentimus. Sic eum improbari, non velut actum minùs perfectum tantummodo, sed tanquam indecentem & inhonestum, hoc est,

tanquam

Ibid.

Lib. 10 Confess. c. 31.

Ibid.

Ibid.

Lib. 4. cont. Jul. c. 14.

Ibid.

tanquam verum peccatum, & pœnâ dignum, sine dubitatione sentit Augustinus. Nam eandem peccandi facilitatẽ in sonoris illis aurium illecebris prosequens alibi accuratiùs, de seipso jam Deo serviente, jam sancto, jam à secularibus illis & histrionicis ac theatricis aurium corruptelis remotissimo, sic loquitur: *Sed delectatio carnis meæ, cui* MENTEM ENERVANDAM NON OPORTET *dare, sæpè me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur, ut patienter sit posterior: sed tantùm quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur: ita in his* PECCO *non sentiens, sed postea sentio.* Et paulò pòst, cùm etiam nimiâ severitate se subinde valdè errare dixisset, & inter periculum voluptatis & experimentum salubritatis fluctuare, sic definitivâ sententiâ controversiam istam dirimit: *Cùm mihi accidit, ut me amplius cantus, quàm res quæ canitur, moveat,* POENALITER ME PECCASSE CONFITEOR, *& tunc mallem non audire cantantem. Ecce ubi sum, flete mecum, & pro me flete, qui aliquid boni vobiscum intus agitis, unde facta procedunt. Nam qui non agitis, non vos hæc movent.* De odoribus, alijsque sensuum cæterorum lenociniis eadem planè ratio est. Nam quamvis, cùm adsunt, percipi possint, neque necesse sit nares vel claudere vel corpus avertere, ipsorum tamen suaveolentijs vel blanditijs, cùm adsunt, animum per carnem pascere, vel cùm absunt, ad pascendum animum requirere, vitiosum est. De oderatûs enim, gustûs, atque tactûs objectis sensui externo commodis & blandientibus ita generaliter Augustinus: *Ea vero quæ his* (objectis incommodis, ut putoribus, amaritudinibus, æstibus, frigoribus, asperitatibus &c.) *contraria commode sumimus, si nihil eorum interest ad salutem, vel ad declinandam doloris laborisve molestiam, etiamsi cum aliqua sumuntur delectatione, cum præsto sunt, tamen cum absunt, nullâ sunt desideranda libidine* (hoc est, oblectandorum dumtaxat sensuum cupiditate, atque voluptate) *si autem desiderantur, non est bonum. In quibuslibet enim talis domandis & sanandis est appetitus.* Et mox ostendit exemplo, eum qui ingreditur locũ thymiamate redolentem, non necessariò debere nares claudere: & addit: *Sed numquid cum inde fuerit egressus, id domi suæ vel quacunque pergit, desiderabit? Aut si desideraverit, satiare debet istam libidinem, non frenare, & contra concupiscentem carnem spiritu concupiscere, donec ad illam redeat sanitatem, quæ nihil tale desideret?*

Lib. 10. Confess. c. 33. — Ibid. — Lib. 4. cont. Jul. c. 14. — Ibid.

Ex his, quæ hactenus de sensuum externorum usu diximus, facilè intelligi potest, quis juxta doctrinam Augustini sit inculpabilis & verus perfectusque Christianæ vitæ modus, qui in eorum objectis licitis (quædam enim speciali vel voto, vel præcepto, vel omnibus omninò, vel cuidam hominũ generi prohibentur, de quibus hîc non agimus) admittendis vel respuendis observari debet. Nimirum, ut ea objecta sensuum, quæ ad fugandam laboris dolorisque molestiam, salutemve procurandam aliquam utilitatem habent, admitti possint: cùm verò nihil eorum interest ad salutem tuendam vel molestias doloris aut laboris avertendas, quamvis cùm nullo quæsita studio adsunt, non necessariò respui debeant, sed percipi etiam cum sensu delectationis possint, utporè quibus ita conjuncta est delectatio, ut nisi sensus ab objectis avertatur, vel mens vehementi intentione à sensibus alienetur, necessariò sentiatur; cùm tamen abfuerint, nullâ voluptatis fruendæ cupiditate desideranda sunt. Hoc enim jam esset libidini consentire, sive, ut Apostolus loquitur, hoc esset *regnare peccatum* (id est, concupiscentiam) in nostro *mortali corpore.* Hoc esset, quod ipse vetat, *obedire concupiscentijs eius.* Hoc esset, quod iterum non minùs strictè vetat, *exhibere membra arma iniquitatis peccato.* Hoc esset, quod non *oportere* dicit Augustinus, *delectationi carnis mentem enervandam dare.* Hoc esset, quod naturalis ordinis rectitudo prohibet, rationi sensum seu libidinem præponere atque dominari. Hoc esset denique non *per illam*, quod sæpè licet, sed *propter illam* aliquid facere, quod nunquam licet, nec licuit, nec licebit.

Rom. 6. — Loco suprà citato in decimo Confess.

CAPVT DECIMVM.

Voluptatis causâ misceri conjugi peccatum est; & quare. Doctrina Scholasticorum quorundam contraria ex Pelagianis manavit.

HINC ergò jam perspicuè patet vera ratio sanctissimæ Christianissimæq; illius regulæ, quam Augustinus in utendis moderandisque conjugum carnalibus voluptatibus tradit. Docet enim constantissimè concubitus illos omnes, qui non suscipiendæ prolis, sed voluptatis solius causâ fiunt, venialia quidem, sed tamen vera esse peccata. De quo saluberrimo pudicitiæ conjugalis freno sic loquitur in libro de peccato originali: *Concupiscentia non nocebit* (baptizatis) *nisi cùm eâ malè utuntur; non solùm in omnibus illicitis corruptelis, verum etiam in ipsis conjugibus, quando non propagandi voluntate operã creandis filijs impendunt, sed lasciviendi voluptate exsaturandæ cupidini inserviunt. Quod propter vitandas fornicationes maritis & uxoribus, ne fraudent invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut orationibus vacent, secundum veniam, non secundum imperium concedit Apostolus. Evidenter quippe dum tribuit veniam, denotat culpam.* Et in libro primo de nuptijs: *Isto bono* (commixtione) *malè utitur, ut sit eius intentio*

Lib. de pecc. orig. c. 38. — Lib. 1. de nupt. c. 4.

Digitized by Google

Ibid.c.15. *intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis.* Et inferiùs: *Aliud est non concumbere nisi solâ voluntate generandi, quod non habet culpam; aliud carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non praeter conjugem, quod venialem habet culpam.* Cujusmodi excessus concumbendi, inquit etiam paulo pòst, *qui non fiunt causâ prolis voluntate dominante, sed causâ voluptatis vincente libidine, sunt in conjugibus peccata venialia.* Et in libris adversus Iulianum scriptis: *Quibus ab illo* (malo concupiscentiae) *rebellante etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur: in his contrahimus unde quotidie dicamus: Dimitte nobis debita nostra; sicut conjuges, quando modum generationis necessarium causâ solius voluptatis excedunt.* Et in libro tertio: *Quando conjuges, non prolis suscipienda, sed carnalis voluptatis explenda vicis cupiditate concumbunt, hoc non laudatur, sed ignoscitur in comparatione mali peioris, intervenientibus & deprecantibus nuptijs.* Et libro quarto, scopum Christiani conjugis in carnali commixtione definit: *Vt sit eius intentio, quando utitur conjugis carne, non in voluptate libidinis, sed in voluptate propaginis. Si autem vicerit, & propter seipsam, non propter filios propagandos iuris aliquid extorserit, voluptas veniale peccatum sit propter nuptias Christianas.* Et libro de bono conjugali: *Quis ambigat, absurdissime dici, non eos peccasse quibus venia datur? Sed illum concubitum secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiam, non solâ causâ procreandi: quem nuptiae non fieri cogunt, sed ignosci impetrant.* Et statim uberiùs: *Concubitus necessarius causa generandi inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Ille autem qui ultra necessitatem progreditur, non iam rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere conjugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem.* Nempe, quia illum potius *invitus patitur*, ut loquitur Augustinus, quam facit; & ideo sine peccato facit: ad quam debiti reddendi tolerantiam ex connubij pacto & *charitate conjugali* obligatur. Et in sermone quinquagesimo tertio de diversis praeclarè, qui totus locus audiri meretur: *Ceterum qui uxoris carnem amplius appetit, quàm praescribit limes ille:* LIBERORVM PROCREANDORVM CAVSA, *contra ipsas Tabulas* matrimoniales *facit, quibus eam ducit uxorem.* Nam ista fuit olim solemnis clausula matrimonialium tabularum, quibus exprimebant quam ob causam uxores ducerent. *Recitantur Tabulae, & recitantur in conspectu omnium attestantium, & recitatur:* LIBERORVM PROCREANDORVM CAVSA; *& vocantur Tabulae matrimoniales. Nisi ad hoc dentur, ad hoc accipiantur uxores,* QVIS SANA FRONTE DAT FILIAM SVAM LIBIDINI ALIENAE? Sed ut non erubescant parentes, cùm dant, recitantur Tabulae: VT SINT SOCERI, NON LENONES. *Quid ergo de Tabulis recitatur?* LIBERORVM PROCREANDORVM CAVSA. *Tergitur frons patris atque serenatur auditâ voce Tabularum. Videamus frontem viri accipientis uxorem. Erubescat & maritus aliter accipere: si erubescit pater aliter dare. Sed si non possunt* (*aliquando iam ista diximus*) *exigant debitum: non progrediantur ultra debitores suos. Et foemina & vir infirmitatem suam in se consolentur. Non eat ille ad alteram, & illa ad alterum, Vnde appellatum est adulterium, quasi* AD ALTERVM. *Et si egrediuntur metas matrimoniales pacti: non egrediantur metas matrimoniales thori.* NVNQVID HOC NON EST PECCATVM, AMPLIVS QVAM LIBERORVM PROCREANDORVM NECESSITAS COGIT, EXIGERE A CONIVGE DEBITVM? *Est quidem peccatum, sed veniale. Apostolus dicit: Hoc autem dico secundum veniam &c.* Sed quid multis? Omnes poenè libri adversus Iulianum atque Pelagianos hujusmodi sententijs passim sparsi sunt. Vnus interim locus erit instar omnium, ex illo libro, quem ad formandam Christianae vitae perfectionem ex proposito scripsit: *Quae sunt autem levia, & quae gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio. Videmus enim quaedam ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa: quale illud est, quod venerabilis Paulus conjugibus ait: Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum in id ipsum revertimini, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram: quod putari posset non esse peccatum; nisi esset scilicet conjugi, non liberorum procreandorum causâ, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis; ut fornicationis, sive adulterij, sive cujusquam alterius immunditiae mortiferum malum quod turpe est etiam dicere, quò potest tentante satana libido pertrahere, incontinentium devitet infirmitas. Posset ergo* (*ut dixi*) *hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cùm dari veniam facientibus Apostolica autoritas fateatur.*

Et istam quidem doctrinam suam ab Apostolo Paulo sanctus Augustinus evidenter traditam fuisse meritò arbitratur. Cùm enim ille conjugibus incontinentibus dixisset: *Iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*; ne quis putaret hoc esse vel praeceptum, vel permissionem puram, ut nunc perperam quidam recentiores aestimant, statim quasi corrigendo vel se explicando subjungit: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Vbi Augustinus legere solet: *secundum veniam, non secundum imperium.* Venia verò culpam fuisse, cui venia concedatur, perspicuè supponit. Vnde ista ipsius jam citata superiùs verba: *Evidenter quippe dum tribuit veniam, denotat culpam.* Et ista: *Et quis ambigat absurdissime dici, non eos peccasse, quibus venia datur?* Et ista: *Quis iam esse peccatum neget, cùm dari veniam facientibus Apostolica auctoritas fateatur?* Et ista contra Iulianum: *Neque enim quod ego commemorare secundum veniam concedere Apostolum* (*ubi* procul-

[Margin notes: Cap.14. — Lib.2.c.10 — Lib.3.c.16 — Lib.4.c.3. — Lib. de bono conjugali cap.10. — Cap.5. — Cap.7. — Serm.53.de divers.c.13. — In Enchir. ad Laurent. c.78. — 1. Cor.7. — 1. Cor.7. — Lib. ... Iul. c.7.]

P

procul dubio notatur, etsi ignoscitur culpa) saltem verbotenus attingere voluisti: aut quòd ab illo opere, ut orationi vacent, cessare conjuges admonentur &c. Ita cum mihi pro illa (concupiscentia) *respondere cuperes, sed Apostolo resistere non auderes, nec in aliam sententiam, sicut soletis, illud Apostolicum testimonium detorquere potuisses, omnino inde tacere voluisti.*

Tam perspicuum enim censebat hunc Apostoli locum, ut ab adversario nisi cum evidenti absurditate eludi non posse judicaret. Cujus rei ratio est, quod Augustinus genuinam vim græcæ vocis, quæ per *veniam* vel *indulgentiam* latinè versa est; accuratè ponderasse videatur. Συγγνώμη enim, quæ Græcè habetur, propriè significat, non permissionem, sed *veniam* seu *ignoscentiam*, qua peccato alicui ignoscitur. Notum est enim συγγινώσκειν idem esse quod *ignoscere*; ut apud Euripidem: συγγνώσεταί σοι τὴν ἁμαρτίαν, *ignoscet tibi peccatum*. Et usitatissimè dicitur: σύγγνωθί μοι, *Ignosce mihi*. Et apud Chrysostomum de sacerdotio: συγγνώσῃ μοι, *Ignosces mihi*. Hinc derivatur συγγνωστός, is cui ignoscitur: ut in libro sapientiæ: πάλιν δὲ οὐδ᾽ αὐτοὶ συγγνωστοί, *Iterum autem nec his debet ignosci*. Hinc itaque συγγνώμη, quæ apud Paulum est, & propriè veniam, seu ut Agellius loquitur *ignoscentiam* denotat, aptissimè Græco isti vocabulo respondentem. Quare communissima est phrasis apud Demosthenem & alios συγγνώμην ἔχειν, vel διδόναι, *veniam seu ignoscentiam tribuere*. Thucydides: ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω, *viro ignosco*. Et Plato libro secundo de Republica: πολλὴν πȣ συγγνώμην ἔχει, κὰι ȣ̓κ ὀργίζεται τοῖς ἀδίκοις, *multam veniam impertit, & non irascitur delinquentibus*. Et Aristoteles libro tertio Ethicorum: ἐν τȣ́τοις γὰρ καὶ ἔλεος, καὶ συγγνώμη, *In ipsis enim* (quæ per ignorantiam singularium circumstantiarum perpetrantur) *misericordia & venia locum habent*. Quamobrem vir facilis in danda venia & condonandis peccatis vocatur συγγνωμονικός; cui, ut Budæus, opponitur τιμωρητικὸς, *pronus ad vindictam* seu *vindicativus*. Aristoteles in quarto Ethicorum de viro mansueto seu leni: ȣ̓ γὰρ τιμωρητικὸς ὁ πρᾷος ἀλλὰ μᾶλλον συγγνωμονικὸς, *Mansuetus enim non est ad ulciscendum, sed potius ad veniam dandam seu ad ignoscendum pronus*. Et in sensu passivo libro sequente: ὅσα γὰρ μὴ μόνον ἀγνοȣ̃ντες, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ἄγνοιαν ἁμαρτάνȣσι, συγγνωμονικὰ, *quæ non solum ignorantes, sed etiam per ignorantiam delinquunt, digna sunt: venia*, hoc est, quibus ignoscatur, seu venialia. Itaque significatio ista vocis Apostolicæ συγγνώμη vulgatissima & verè genuina est: nec ullum exemplum afferri potest, ex Scriptoribus Græcis, ubi συγχώρησιν, hoc est *concessionem* vel *permissionem* significet. Hunc verò solum locum ad eam significationem torquere, ut quidam imperiti voluerunt, est vulgatissimas vocum significationes invertere, ut res falsæ & ab antiquis improbatæ faciliùs Christianis obtrudi possint. Hoc ergo solidissimo fundamento nixus Augustinus tantâ fiduciâ Pelagianos libidinum conjugalium patronos ad Apostolum provocat: & *ignoscendi* vocabulum, tanquam eum imitatus, qui *secundum ignoscentiam* hoc dixerat aut permiserat, crebrò multis locis & libenter usurpat. Itaque cùm alicubi Apostolica citasset verba, ne fraudarent invicem, & iterum reverterentur in idipsum. *Quid est hoc?* inquit. *Ne ultra vires aliquid vobis imponatis: ne continendo à vobis invicem, in adulteria corruatis. Ne tentet vos Satanas propter intemperantiam vestram.* Et confestim adjicit: *Et ne fortè quod permittebat, jubere videretur: aliud est enim jubere virtuti, aliud permittere infirmitati: statim subjunxit: Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Nam vellem omnes homines esse, sicut meipsum. Tanquam diceret:* NON IMPERO UT FACIATIS: SED IGNOSCO SI FECERITIS.

Sapient. 13. v. 8.
Agell. lib. 7 noct. c. 3.
Plato lib. 2. de Repub.
Arist. lib. 3. Ethic.
Budæus in Comm. ling. græcæ.
Arist. lib. 4. Ethic. c. 11.
Lib. 5.
Vide Aug. lib. 2. cont. Iulian. c. 7. & lib. 3. c. 16. Et lib. de bono conjug. c. 10. Et in Enchir. c. 78. Lib. 1. de nupt. c. 14. Serm. 53. de divers. c. 13.

Itaque sententiam istam tanquam ex ipsis Christianæ, imo æternæ legis penetralibus haustam, veteres & sancti Patres, qui vel ante Augustinum, vel post illum in Ecclesia fuerunt celebres, ne Anselmo ac divo Thoma quidem excepto, ita docuerunt, ut vel nulli vel pauci certè quod sciam, inveniri possint, qui concubitum in conjugibus voluptatis causâ licitum esse senserint, usque ad ætatem Scholasticorum, qui suis argutijs libidinis retinaculum præcinendo, castissimam doctrinam immutare cœperunt. Qua in re viri boni & Catholici non advertunt, se Pelagianos in hac doctrina sua duces sequi. Illis enim tanquam præstantissimis libidinis advocatis sententia Augustini summopere displicuit, apertèque docuerunt, omnem concubitum conjugum etiam solius voluptatis causâ esse permissum. Testatur hoc Augustinus disertissimè: *Tibi autem lucido non nisi præter uxorem videtur esse culpabilis. Quid ergo de Ambrosio judicabis, qui intemperantem in conjugio, adulterum quemdam appellat uxoris?* Et ipse Iulianus: *In conjugibus cum honestate exercetur*, concupiscentia. Quod ita intelligebat, *ut excessus libidinis*, qua conjuges vel se contra naturam uterentur, vel aliquid aliud petulantius designarent; sentiret esse culpabiles. Indicat hoc partim Augustinus libro secundo de nuptijs, ubi Iuliani sententiam innuens & moderans dicit: *Tantum non se converterent conjuges in eum usum, qui est contra naturam*, Et ipse Iulianus qui culpabat *excessum in intemperantia fornicandi*: & quamvis admitteret conjugium *esse remedium*, tamen simul sentiebat inter conjuges aliquid *petulantius* posse committi. Quæ sanè doctrina quid aliud continet, quàm id quod nunc nonnulli Scholastici docent? Nam quamvis addant, in concubitu propter voluptatem, non per se ratione finis istius, sed *per accidens* posse esse peccatum, *propter vehementiam*, scilicet *voluptatis*;

Lib. 2. cont. Iul. c. 7.
Lib. 3. c. 14.
Cap. ult.
Lib. 3. cont. Iul. c. 13.
Ibid. c. 15.
Pontius lib. 1. de matrim. c. ult. & alij multi.

ptatis; emplastrum est, quod vulneri nullo pacto mederi potest. Si enim non est malum vel semel stimulantis voluptatis ergo concumbere, neque bis, neque ter, neque decies, neque millies idem facere erit malum. Et si vehementia voluptatis in actu peccatum facit, profectò semper facit. Semper enim vehementissima est, & ita mentem rationalem obruit, & absorbet, ut nihil omnino eam cogitare sinat. Quapropter si semel illud Augustini principium extorquetur: quòd nihil *propter illam voluptatem* faciendum sit, sed concubitus voluptatis causâ conjugibus liceat, nullus omnino limes remanet, intra quem possit conjugum temperantia coërceri, sed velut navis amisso clavo, ubique fluctuabimus. Verissima quippe erit Iuliani sententia, libidinem naturalem in conjugibus cum honestate exerceri, in quem tamen vehementissimè insurgit Augustinus: *Tune melius nuptias honoras, in quibus libidini licentiosissimum spatium tribuisti, ne fortassis offensa defensorem sibi alium provideret?* (*Lib. 2. cont. Iul. c. 7.*) Et intrà: *Tu ergo melius honoras nuptias, quarum dignitatem tanquam omnino reprehensibili volutabro carnalis concupiscentiæ decoloras?* (*Lib. 5. c. 9.*) Et alibi: *Quamvis tu, quod monuit Apostolus, ne in morbo desiderij suum vas quisque possideat, non de conjugio, sed de fornicatione accipiendum putaveris; atque ita temperantiæ totam honestatem de concubitu conjugum abstuleris, ut nemo sibi videatur in morbo desiderij suum vas possidere, quantacunque libidine in uxoris genitalibus potuerit insanire. Si enim ullum ibi tenendum existimares modum, potuisses & illic concupiscentiæ reprehendere excessum, eumque ab Apostolo significatum morbum desiderij.* Quæ Augustinus idcirco adversus Iulianum ingeminat, quia concubitus conjugum, non illos, qui vel proli, vel conjugum valetudini, vel alijs externis de causis periculosi essent aut vetiti, (de quibus nunquam ulla cum Pelagianis disceptatio fuit) sed illos, qui causâ voluptatis fiunt, nolebat Iulianus velut excessum libidinis reprehendi, nisi tunc, cùm limes conjugalis carnis excederetur. Contra hunc errorem perpetuò docet, & ex Apostolo probat, cum conjuge voluptatis causâ concumbere esse libidinis excessum, esse peccatum secundum veniam permissum, quod nos dicimus veniale, esse morbum desiderij, in quo vas suum possidere instar gentium Apostolus vetat.

Cujus quidem doctrinæ saluberrimæ una radix est, si rem rationis momento ponderare voluerimus, quam nonnunquam tangit in istis allegatis testimonijs Augustinus, quia ratio non debet à libidine superari, & mens rationalis non debet immundæ cupiditati subjugari. Bestialis est enim ille commixtionis usus, ut non proles, sed voluptas ex concubitu libidine dominante quæratur. Cùm enim lex æterna jubeat, *ut omnia sint ordinatissima*; impossibile est hoc esse ordinatum, ut ratio, cui per eandem æternam legem dominatus in inferiores partes datus est, voluptatum libidini serviat, multòque magis impossibile, ut illum ordinem naturalem perturbando non peccet: cùm lex æterna non sit alia, nisi *ratio divina seu voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans.* (*Lib. 22. cont. Faustum, c. 27.*) Hanc peccati originem in concupiscentiæ servitute tangit, & accuratè pertractat Augustinus in libris de libero arbitrio. Cùm enim primò docuisset, illam esse æternam legem, qua justum est ut omnia sint ordinatissima, mox adijcit: *Hisce igitur motibus animæ cum ratio dominatur, ordinatus homo dicendus est. Non enim ordo rectus, aut ordo appellandus est omnino, ubi deterioribus meliora subjiciuntur.* (*Lib. 1. c. 8.*) Quod cùm Evodius quicum disputabat, admitteret, sic adjungit: *Ratio, vel mens, vel spiritus, cum irrationales animi motus regit, id scilicet dominatur in homine, cui dominatio lege debetur eâ, quam æternam esse comperimus.* Et paucis interjectis addit, menti regnum in libidines æterna lege concessum esse: regnum verò istud mentis humanæ, esse sapientiam. Sapientes enim sunt, *quos*, inquit, *veritas vocari iubet, id est, qui regno mentis omni libidinis subiugatione pacati sunt.* (*Cap. 9.*) Sicut è contrario stultus, *in quo mens summam potestatem non habet.* Cùm verò mens libidine sit potentior, neque enim esset ordinatissimum, ut impotentiora potentioribus imperarent, & consequenter nemo mentem libidini obtemperare cogat, nisi propria voluntas & liberum arbitrium, hinc concludit Augustinus, *iuste mentem, & pro peccato tanto pœnas pendere.* (*Cap. 11.*) Quis enim neget peccatum esse stultitiam, seu actum, quo mens stultè agit, dum sibi, cui imperium in libidinem æternâ lege debetur, clavum extorqueri, & ejus impetu ad concubitum, vel quamcunque libidinosam voluptatem rapi sinit? Nihil enim *propter ipsam*, ne quidem extorquente libidinis importunitate, à creatura rationali decet fieri: utpote cui ad fines illos dominante ratione collimandum est, ad quos res unaquæque naturalis ordinis rectitudine instituta est. Qua de causa, quod in prædictis locis præscripsit de concubitu conjugum venialiter malo generatim, hoc alibi deducit explicatius particulatim omnes concubitus resecando, in quibus eorum infirmitas peccat: *Si tantas vires habet ista pudicitia conjugalis, tantumque Dei donum est, ut faciant quod præscribunt tabulæ matrimoniales* (ut scilicet prolis suscipiendæ causâ misceantur) *in ipso quoque thoro conjugali, conflictu fortiore belligerat, ne ultra quam generandis filijs satis est, etiam ipsum conjugis corpus attrectet. Talis pudicitia nec menstruatis, nec gravidis utitur fœminis, nec eius ætatis, qua certum est eas iam concipere non valere. Nec eam prorsus concumbendi vincit affectus; sed tunc relaxatur, cùm speratur generationis effectus.* (*Lib. 3. cont. Iul. c. 21.*) Ecce culmen perfectionis Christianorum conjugum, ut neque menstruatis, neque gravidis, neque senectute effœtis fœminis, neque

infœcundis unquam libidine superante misceantur: multò minùs tales conjuges, quas noverint esse tales, ad saturandas libidines ducant; ne alioqui parentes *alienæ libidini filiam suam dantes non sint soceri sed lenones*: à quo fastigio si deficiunt, venialiter quidem, sed tamen sine dubitatione delinquunt. Addo amplius, ut pleniùs constet, quàm immobiliter verum sit, nihil omnino *propter carnis voluptatem* posse fieri; si proles ipsa, propter quam miscentur conjuges, aliter quàm commixtione libidinis suscipi posset, etiam concumbendo delinquerent. Quod quamvis eadem rationis sublimitas verissimum esse convincat, docere tamen non auderem, nisi Augustinus ante disertissimè docuisset. Nam de matrimonio beatissimæ Virginis & Ioseph disputans, qui sine concubitu Christum Dominum susceperunt, sic subjungit: *Dico & aliter bonum esse conjugium, ubi prolis nisi per concubitum, non* B *potest procreari. Si enim aliter posset, & tamen concumberent conjuges, apertissimè libidini cederent, atque illo malo uterentur malè. Cùm verò propter quod sexus ambo instituti sunt, nisi eorum commixtione non nascitur homo, propter hoc mixti conjuges illo malo utuntur benè. Si autem de libidine quærunt etiam concumbendo voluptatem, veníaliter malè.* Ecce quò vera, Christiana conjugalis castitas subvehenda est: ut si videlicet culmen obtineat, juxta fundatissimam Augustini regulam, *Faciat boni aliquid per illam* (libidinem) *quamvis nihil faciat propter illam.* Quòd si *libidinis voluptas vicerit, & propter seipsam, non propter filios propagandos fieri aliquid extorserit, voluptas veniale peccatum sit propter nuptias Christianas.*

Lib. 5. cont. Iul. cap. 12.

Lib. 4. cont. Iul cap. 2.

Ibid. cap. 3.

Quod vero nonnulli de istius doctrinæ certa veritate dubitant atque trepidant, eo quòd matrimonium non solùm suscipiendæ prolis causâ, sed post lapsum etiam in remedium C infirmitatis institutum est, rem veram non rectè intelligendo falluntur. Non enim hoc sensu remedium concupiscentiæ est matrimonium, quasi libidinem voluptati carnis inhiantem in conjuge, conjux sine peccati ullius noxa satiare divina lege sineretur. Absit ut indecoram illam rationalis voluntatis sub immunda illa libidine ac voluptate servitutem castitas Christianæ legis admittat. Sed illè est sensus, quòd cùm non omnes à Deo vires illas acceperint, ut imperiosam illam, & indecoris violentisque motibus æstuantem libidinem, solâ cœlestis amoris suavitate sine concubitu frenent, neque concumbendo laxare sine flagitio fornicationis possint, eo quòd persona non sit sua; per matrimonium fit persona sua, & conjux sua, & quasi materia in genere concumbendi licita, in qua fluctus illi concupiscentiæ possint frangi; sine D peccato quidem, si naturalis ordo propagandi prolem ex commixtione quæratur: sine fornicandi verò flagitio, si quis abusus rei quasi licitæ interveniat: in quod flagitium alioquin omni carens retinaculo præcipitare- A tur infirmitas. Docet hoc in eodem libro Augustinus, ubi concubitus illos conjugum peccata venialia esse tradiderat. *Quia non omnes capiunt verbum hoc*, (quod bonum est, mulierem non tangere) *restat ut propter infirmitatem unusquisque uxorem suam habeat; ut sic infirmitas incontinentiæ, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipiatur honestate nuptiarum.* Et paulo antè: *Quæ tamen voluptas* (copulæ non propter prolem initæ) *non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Quocirca etiam hinc sunt laudabiles nuptiæ, quia & illud, quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se.* Hoc ergo sensu cùm præmisisset Augustinus *voluptatis causâ, non prolis* (uti libidine) *facit concubitum culpabilem, sed in conjuge venialem*; paulo pòst subjungit: *Cujus languoris malo conjugalis benè utitur pudicitia; contra quod languoris malum adhibentur ab incontinentibus nuptiarum remedia*, non ita videlicet, ut B omnino non peccent pervertendo ordinem naturalem, quem in appetendo concubitu lex æterna præstituit; sed ita ut in persona sibi licita, venialiter peccent. Honestas quippe matrimonij, quod materiam conjugibus licitam facit, est quasi lectus mollior, in quem infirmitas cadit; ne concumbendo cum sua conjuge, velut scelus fornicationis cum aliena perpetrando, frangatur. Hæc enim remedij ratio non ex aliqua peculiari matrimonij vel elevatione, vel superaddita legis alicujus relaxatione, sed ex ipsa ejus natura nascitur. Cùm enim extra matrimonium, etiam inter innocentes in paradiso, nullus omnino concubitus liceat, sed omnis sit fornicarius, per matrimonium fit, ut aliquis non sit fornicarius, quia persona est jam sua, non tamen propterea fit, ut quilibet concubitus cum illa liceat; sed ille tantùm, qui natu- C ralem concubitus finem intuetur. Vnde quamvis hominibus sine matrimonio, promiscuo concubitu, ex qualibet fœmina prolem quærere liceret, sicut in bestijs usitatum est, non tamen idcirco, quandocunque libido stimularet, illam in qualibet satiare liceret: sed cum quâcunque aliquis etiam tum concumberet, nisi spe, & intuitu, atque necessitate gignendæ prolis concumberet, sine dubitatione peccaret. Tunc enim generalis illa fœminarum permissio hoc efficeret, quod nunc unius permissio; ut videlicet cum quacunque fœmina, etiam solius libidinis causâ, non quidem sine veniali, sed sine mortali scelere misceretur. Nam quod in cibis videmus, ut quidam lege divinâ vetiti sint, ut idolothyta; vel humanâ, ut carnes in quadragesima: quidam vero divinâ humanâque lege liciti atque permissi; idem & in fœminis lo- D cum habet: ut solutis quidem hominibus omnis fœmina interdicta sit; conjugatis sola aliena: uxor verò propria permittatur. Verùm sicut non idcirco quia cibus licitus est, comedendi voluptatem quomodocunque explere licet, libidinemque cupediarum avidam satiare,

Lib. 1. de nupt. c. 16.

Cap. 16.

Lib. 5. cont. Iul. c. ult.

satiare, in quo intemperantiæ vitium propriè A situm est; sed oportet cibos non libidinosè, sed officiosè, non ut gulæ irritamenta vel blandimenta, sed ut salutis medicamenta sumere; ita quamvis uxore propriâ sine scelere fornicationis vel adulterij uti liceat, non tamen idcirco in ea ad voluptates explendas insanire permittitur. Tetigit & hoc Augustinus in libro de bono conjugali: *Quod est in sustentanda vita illicitus cibus, hoc est, in quærenda prole fornicarius vel adulterinus concubitus. Et quod est in luxuria ventris & gutturis illicitus cibus, hoc est, in libidine nullam prolem quærente illicitus concubitus. Et quod est in cibo licito nonnullus immoderatior appetitus, hoc est in conjugibus venialis ille concubitus.* Nam in concubitu ille modus observandus est, quem in omni aliarum creaturarum usu lex divina constituit, ut rebus ad utendum certo fine concessis, non carnalis immundæque voluptatis intuitu, cui ratio B subjugata servire cogitur, sed illius honesti, propter quem institutæ sunt, intentione finis utatur. Hoc in conjuge; hoc in cibo, & potu; hoc in odoribus, in coloribus, in ipsa regina colorum luce, in innumerabilibus figurarum artificijs, quibus ultra necessarium ac moderatum usum, omnia per artifices videndi cupiditati blandientes plena sunt; hoc in cantilenis, musicisque concentibus; hoc in omni rerum sensibilium usu observandum naturalis ordo & lex æterna præscribit; in quam nulla cadit, aut cecidit, aut cadet unquam dispensatio: hoc denique simili planè modo in venanda per sensus experientia atque scientia; hoc in concupiscendis illis excellentiæ illecebris, honoribus, laudibus, officijs, dignitatibus, imperijs, gloriâ; hoc in omnibus denique creaturis appetendis locum habet. Nihil enim eorum ad explendas illas cupiditates, quibus in hujusmodi carnalis voluptatis, curiositatis, ac superbiæ fomenta & lenocinia æstuamus & inhiamus, concupiscere licet: sed solummodo propter rationabilem vel utilitatem vel necessitatem. Quidquid aliter fit perperam fit. Nam sicut in carnali sensuum quoruncunque voluptate admittenda, juxta fundatissimam Augustini doctrinam, multa fieri possunt *per illam*; quia sæpè ad justos fines obtinendos nisi per illam transire non licet; nihil tamen omnino *propter illam*: ita etiam in illis reliquis duabus cupiditatibus pari omnino ratione multa fieri licet, etjam blandiente stimulanteque experiendi excellendique cupiditate; nihil tamen omnino *propter illam*. Qua in re quàm difficile sit non falli, ille novit, qui quid sint istæ libidines novit, & quàm occultis insidijs etiam spirituales viros propter aliud facere aliquid velle, vel fecisse persuadeant. quod propter illas eos fecisse veritas postea à libidinosis illis nubibus evoluta & manifestata convincit.

Cap. 16.

CAPVT. XI.

Proponuntur argumenta adversus doctrinam de coërcendo consensu in concupiscentiam.

SED hæc doctrina, quamvis juxta A sublimia Augustini principia fundatissima sit, nova fortassis & ingrata videbitur, præsertim ijs, qui longè spatiosiorem captandæ fruendæque voluptatis campum esse credunt, ac docent. Nam pœnè in omnibus istis objectis, quæ supra recensuimus, voluptatem ipsam in se, sed moderatam intendi & captari posse sentiunt. Vt enim nihil de ceteris honestioribus delectationibus dicam, de voluptatibus gustus, & maximè tactus, quibus nullæ magis brutales sunt, ita secundùm Aristotelis principia argumentantur: virtus quæ est circa passiones, inclinat ad fugiendum passiones excessivas, & ad capiendum passiones mediocres; nam qui nullo modo vellet passiones habere, esset insensibilis. Ergo cùm castitas inclinet mediocriter ad percipiendum passiones mediocres, tunc actus capiendi cum ea, cum qua capiendæ sunt, est B actus virtutis conjugalis. Ergo velle mediocres capere cum quo oportet, & ubi oportet, talis actus non est malus, sed potius bonus.

Item, inquiunt, delectari cum uxore non est malum; aliàs quilibet cognoscens uxorem, peccaret: & si non sit malum, non est prohibitum; quod habeatur illa volitio; cum non feratur circa al quod prohibitum. Ergo non est mala ex objecto: & non habet circumstantiam malam finis, quia suppono quod non referatur in malum finem alium: ideo non est actus malus. Nam quod est per se malum, non potest bonum fieri etiam propter bonum finem. Et velle delectari cum uxore, non est malum ex objecto: vel ad minus est indifferens ex objecto: ergo si tale velle non sit aliquâ malâ circumstantiâ circumstantionatum, talis actus non erit malus; & per consequens non oportet necessariò, quod omnis actus, quo vult actû exercere cum uxore gratiâ delectationis percipiendæ, dummodo non constituat delectationem tanquam ultimum finem, sit malus. Ita quidam. Addunt alij. Si usus conjugij propter voluptatem per se deformitatem, licet venialem, haberet, non potuisset esse licitus cõtractus matrimonij, cùm nulla possit esse obligatio ad culpam venialem. Ideo monent, in immoderatione voluptatis culpam

culpam esse posse venialem. Quæ sicut de immundissima & abjectissima illa carnis voluptate docent, ita multo magis de cæteris, quæ moderatè scilicet ex cibis, honoribus, dignitatibus, laudibus, & similibus capiuntur, atque ideò longè majori honestatis umbrâ velantur.

Accedit, quòd nisi voluptas moderata possit ex creaturis speciali præcepto non prohibitis capi, ipsa creatura, vel voluptas mala esse videretur. Quorum utrumque Manichæum olet. Denique ipse Augustinus non semel distinguit voluptates licitas & illicitas, ut cùm dicit: *Videtis charissimi, etiam in istis corporis sensibus licitas esse, & illicitas delectationes.* Quod multis exemplis singulos sensus percurrendo declarat, & populum accuratè docet. Ad quid ista distinctio, si nullam voluptatem etiam licitam sensibus externis aucupari licet? Postremo ipse appetitus sensitivus videbitur esse malus, si nulli motui ejus, quo sensibile bonum appetit, nec aliud appetere potest, consentire licet. Ad quid enim igitur iste appetitus homini datus est? His & similibus argumentis nixi confidenter docent nonnulli Recentiores, licitas innocentesque sensuum externorum vel internorum voluptates ex conjuge, cibo, potu, odoribus, sonis, musicis, scientijs, honoribus, dignitatibus, & similibus objectis nullâ malâ circumstantiâ vestitis posse per se appeti, & ijs animum posse delectari; dummodo adhibeatur modus. Immoderatio quippe in omnibus rebus etjam bonis vitiosa est. Qua doctrina fit, ut tota Christianorum vita hujusmodi voluptatibus plena sit; neque quisquam sibi religioni ducat, si eas vel licitis mediis obtinere contendat, vel ultro oblatis cum delectatione perfruatur.

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 1.

Sed in hac re, ubi de Christianæ perfectionis apice ac de summa sanctæ Philosophiæ veræque pietatis agitur, nolo mihi vel ex moribus hominum cujuscunque professionis, vel ex Aristotelica, vel alia quacunque gentium Philosohia præscribi. Nam ubi didicerunt illi, quod nos Christo præceptore didicimus, carnem contra spiritum ex peccato concupiscere? Cujusmodi concupiscentiarum delectabiles motus cum illi naturalis institutionis beneficium esse crederent, quid mirum esset, si eis ad moderationem quandam redactis, perfrui nos posse docuissent, & tunc *obsequendum esse naturæ, cùm sicut ait Hortensius sine magistro senserint, quid natura desideret*? Non molestè feramus unicam, & veram, & cœlestem Christianæ religionis Philosophiam, paulò altiùs attollere Christianorum animos, qui ex divina institutione didicerunt spiritum contra carnem concupiscere, & condelectari legi Dei secundùm interiorem hominem, ejusque delectationis serenitatem nullis libidinosis delectationibus nubilare. Quapropter quia res ista summi momenti est, & veluti cardo unicus, in quo summa tota humanæ vitæ Christianæque religionis, quatenus praxim attingit, vertitur, ex altioribus principijs juxta sanctissimi & sublimissimi Doctoris nostri doctrinam, quantùm nos Deus adjuverit, demonstranda est. Quæ ut ab ipsis radicibus innotescat, cur scilicet nullis omninò concupiscentiis, quæ sua latitudine universas creaturas pro objectis habent, & in eas possunt exardescere, consentire liceat, sed omnes velut exitiales pestes virtutum comprimendæ sint, generaliter indagandum est, quinam rationalis animi motus & affectus erga creaturas liciti sint; quinam divina lege vetiti. Hoc enim cùm ex propriis fundamentis constiterit, simul etjam per se constabit, quicquid de concupiscentijs frenandis & consensu coërcendo diximus. Qua disquisitione nulla utilior in hac vita dari potest. Agitur enim de summa disciplinæ Christianæ de cardine totius practicæ Theologiæ, ubi qui tantillum velut in primis principijs aberraverit, vitam universam necesse est non solùm inter boni & mali discrimen fluctuare, sed & innumeris, qui inde velut conclusiones proficiscuntur, agendi & non agendi erroribus perturbari. Ex quo tandem fieri natum est, ut in isto affectuum humanorum labyrintho, quorum æstibus reciprocantibus vita nostra torquetur ac retorquetur, velut filo quo regatur carens, exitum nesciat; & dum affectus noxios velut innocentes admittit, amplectitur, alit, ac fovet, patriam exilium deputet; mundumque se ab immundo mundo deputans, sordibus plenus sit; lucri continui loco damnum se fecisse continuum seriùs deprehendat.

Dial. Cic. Hortens.

CAPVT XII.

Affectus amoris non potest sine peccato hærere in creatura.

PRIMVS igitur, & omnium affectuum humanorum quasi cardo est amor. Ab illo quippe cæteri omnes ordine quodam pullulant, & ejus colore tinguntur. Est enim prima quodammodo coaptatio affectus ad bonum, & vinculum quoddam, quo cum bono affectus colligatur, & quando magnus est, arctissimè stringitur: *Quid ergo amor*, inquit Augustinus, *nisi quædam vita duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem scilicet, & quod amatur? Non tamen ita sentitur esse, cùm eum non prodit indigentia.* Est enim affectus quasi immobilis, motus autem est sensibilior, quàm quies. Fit verò motus per alios affectus ab amore prodeuntes. Nam prout res amata varijs afficitur circumstantijs, ita amans & amor varios

Lib. 8. de Trinit. cap. ultimo.

varios vultus induit: re absente desiderat, præsente lætatur, periclitante metuit, impeditâ irascitur, amissâ tristatur, & instar vertumni juxta omnes amati conversiones vertitur. Vnde in omnibus affectibus amorem dominari rectè dixeris, sive illi reipsa aliquid amoris includant, sive potiùs ab amore omnes veluti causa, juxta diversas rei amatæ perturbationes, naturaliter profluant. Vnde Augustinus: *Amor inhians habere quod amatur, cupiditas; id autem habens, eoque fruens, lætitia; fugiens quod ei adversatur, timor est; idque si acciderit sentiens, tristitia est.* Quia igitur amor semper aliquem affectum sibi conjunctum habet, quem, prout res amata postulaverit, causet, & omnium primus sit desiderium seu concupiscentia, qua fertur ad rei absentis possessionem, de amore ac desiderio, utpote quo potissimum innotescit, indifferenter hîc locuturi sumus.

Lib. 14. de Civit. c. 7.

B Præcipua igitur quæstio est, utrum creatura rationalis affectum amoris seu dilectionis, quam pro iisdem usurpamus, erga rem creatam ullam habere possit juxta divinas leges. Resolutio ejus erit facilis, si, quid amor sit, rectè intelligatur. Amor igitur hoc loco non est quælibet rei cupiditas, qua rem aliquam quovis modo obtentam cupimus; sed qua rem aliquam creatam propter ipsam, internamque ejus pulchritudinem, vel nitorem, vel voluptatem expetimus. Si enim ipsa aliò mente referatur, jam non ipsa, sed alia quam spectamus, amabitur. Exempli gratia, divitias amat, qui amat ut dives sit; honores, qui ipso illorum splendore delectatur; dignitatem, qui illa auctoritate capitur, qua ab hominibus colitur; voluptatem, qui blandam ejus titillationem appetit & nihil præterea. Declarat hoc optimè S. August. in soliloquiis, ubi cùm scrupulosissimè exquireret, quid adhuc cuperet, hoc est, quid amaret, quid proficiendo jam amare destitisset, & res ratiocinádi viribus cò reducta deesset, ut adhuc eisdem amoribus teneri videretur, respondet ei Ratio, cum qua veluti ficta persona disputabat: *Credo propterea tibi hoc videri, quia quamvis ista optare posses, non tamen propter seipsa, sed propter aliud expetenda viderentur.* Quod arripiens Augustinus, tanquam concinne dictum: *Hoc est, inquit, quod dicere cupiebam: Nam quando desideravi divitias, ideo desideravi, ut dives essem, honoresque ipsos, quorum cupiditatem* (id est amorem) *modo me perdomuisse respondi, eorum nescio* QVO NITORE DELECTATVS *volebam, nihilque aliud in uxore semper attendi, cùm attendi, nisi quam mihi efficeret cum bona fama voluptatem. Tunc erat istorum in me vera cupiditas:* (id est, verus amor) *nunc ea omnia prorsus aspernor, & si ad illa quæ cupio* (id est, quæ vero amore amo) *non nisi per hæc mihi transitus datur, non amplectenda hæc appeto, sed subeo toleranda,* id est, non hæc amo, sed ad aliud refero, quod sine illis obtinere non possum. Et hanc Augustini responsionem tanquam elegantissimam approbat statim Ratio: *Optimè,* inquit, *omnino. Nam nec ego illarum rerum vocandam puto cupiditatem* (id est, amorem) *quæ propter*

Lib. 1. Solil. cap. 11.

A *aliud requiruntur.* Et paulò inferiùs: *Iam certè ostendi, nihil aliud me amare,* (quàm sapientiam) *siquidem quod non propter se amatur, non amatur. Ego autem solam propter se amo sapientiam; cætera verò vel adesse mihi volo, vel deesse mihi timeo propter ipsam, vitam, quietem, amicos.* Eandem doctrinam tradit in libro octoginta trium quæstionum: *Si propter alia, quæ amanda sunt, aliquid amatur, non rectè amor dicitur. Nihil enim aliud est amare, quàm propter seipsam rem aliquam appetere.*

Ibid. c. 13.

Lib. 83. qq. q. 34.

Hoc igitur jacto principio tanquam certissimo, cum Augustino dicimus, nulli omnino rei creatæ affectum amoris tribui posse, & si tribuatur, sine dubitatione peccari. Doctrinam illam tanquam ex Scripturis sacris haustam, toties, tantâque instantiâ docet Augustinus, ut fortasse nulla veritas sit in omnibus operibus ejus, quæ frequentiùs Christianorum animis commendetur. Nos ex innumeris ejus sententiis nonnullas in certas classes revocabimus, ne sua multitudine confusionem ac tædium pariant.

Primò igitur hoc ostenditur ex ipsis Christianæ religionis fundamentis. Nam disciplina Christi jubet homines de potestate tenebrarum erui, ut transferantur in regnum ejus, jam in ipso limine Ecclesiæ constitutos palàm renuntiare diabolo, & omnibus pompis ejus; hoc est, omnium rerum visibilium illecebris, ac amoribus: prout Augustinus hoc sæpè explicat. Imò religionis Christianæ scopus in hac vita non est alius, nisi ut à rerum creatarum amore liberemur, sive rumpendo per gratiam amoris vincula, quibus jam implicati sumus, sive animum continendo, ne perversi amoris affectibus implicetur. Docet hoc in libro de quantitate animæ: *Ideoque bene præcipitur etiam in mysteriis, ut omnia corporea contemnat, universoque huic mundo renunciet, qui ut videmus corporeus est, quisquis se talem reddi desiderat, qualis à Deo factus est, id est, similem Deo. Non enim alia salus animæ est, aut renovatio, aut reconciliatio auctori suo.* Quod quomodo fiat, docet in fine libri: *Spiritus rectus in ea non instauratur, nisi prius cor mundum fuerit, hoc est, nisi prius ipsa cogitatio ab omni cupiditate ac fæce rerum mortalium se colibaverit, & eliquaverit.* Et in octoginta tribus quæstionibus ad illa Apostoli verba: Etsi exterior homo noster corrumpitur &c. *Rectissimè omnino, quoniam omnia visibilia ad exteriorem hominem pertinent, quibus Christiana disciplina renunciatur.* Hoc autem de renunciandis amoribus Augustinus semper intelligit. Vnde subjungit: *Et nobis vocatis à Christo visibilium delectatio* (amor) *minuitur, ut invisibilium amore homo interior recreatus, ad interiorem lucem, quæ nunquam occidit, revertatur, secundùm Apostolicam disciplinam, non quærens quæ videntur,* (id est, visibilia) *sed quæ non videntur; quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur æterna.* Vbi Augustinus secundùm Apostolicam phrasim, per visibilia & temporalia intelligit res creatas, per invisibilia & æterna divinas, quibus in æternitate perfruendum est: ut beati

Lib. de quant. animæ c. 33.

Ibid. c. 33.

Lib. 83. qq. q. 64.

beati ſimus. Et libro ſecundo de Sermone Domini in monte: *Quæ tamen omnis immunditia* (odij & contemptus rerum divinarum) *rerum temporalium dilectione concipitur, id eſt, dilectione hujus ſeculi* (ſeu rerum hujus mundi, ſub quo omnes res creatæ continentur) *cui jubemur renunciare, ut mundi eſſe poſſimus.* Et in ſermonibus de verbis Domini, de vocatione Chriſtianorum diſſerens: *Ad hanc expectationem, & propter hanc ſpem Chriſtiani facti ſumus. Nonne ſpes noſtra non eſt de hoc ſeculo? Non amemus ſeculum. Ab amore ſeculi* (id eſt, rerum omnium ad hoc ſeculum pertinentium) *vocati ſumus* (ſcilicet ad Chriſtum & Eccleſiam: à vocando enim Eccleſia nuncupata eſt) *ut aliud ſeculum ſperemus, ac diligamus.* Si diſciplina Chriſtiana nos jubet renunciare ſeculo, hoc eſt, ut Auguſtinus exponit, ut non diligatur ſeculum neque ſecularia, peccatur profectò ſi diligatur. Nam illud Chriſtianæ diſciplinæ & renuntiationis B præceptum, non aliunde niſi ex Scripturis hauſtum eſt, quæ diſertè jubendo per os Apoſtoli Ioannis clamant: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt.* In quem locum Auguſtinus: *ſicut præceptum eſt omnia à Domino, quid diligant, ita per Ioannem Apoſtolum, quid non diligant, nolite, inquit, diligere mundum &c.* De cujus loci ſenſu idem Auguſtinus: *Apoſtolus Ioannes non ait: Nolite uti mundo. ſed, Nolite diligere mundum; ubi poſuit & concupiſcentiam carnis: qui enim non diligens utitur, quaſi non utens utitur, quia non ejus rei cauſa utitur, ſed alterius quam diligens intuetur, ut etiam non diligens hac utatur.* Clamant Scripturæ per os Apoſtoli Pauli: *Et qui utuntur hoc mundo quaſi non utantur.* In quem locum rurſus idem Doctor: *Quid eſt, quaſi non utantur; niſi non diligant quo utuntur, quoniam tale eſt, ut bene aliter non utantur? Et hoc quidem etiam in his rebus obſervandum eſt, quæ in hoc mundo ſic bona ſunt, ut tamen ea diligi non oporteat.* Hinc idem C Apoſtolus Paulus diſertè præcipit: *Nolite conformari huic ſeculo:* Illud enim amore fit, quo

Lib. 2. de Ser. in monte c. 20.
Serm. 59. de verb. Domini c. 1.
1. Ioan. 2.
Lib. 6. Muſicæ c. 14.
Lib. 5. cont. Iul. c. 16.
Ibidem.

A quis amat ſeculum ſeu rem ſecularem propter ſe, non ad aliud referendo, ſeu quod idem eſt, tanquam finem dilectionis, in quo quieſcat: quod fit in omni omninò peccato, ſive mortali ſive veniali, ut infrà dicendum eſt: *Niſi voluntas*, inquit, *quicquid in eis* (exterioribus rebus) *capit, ad meliorem veriorenque vitam referat, atque in eo fine cujus intuitu hæc agenda judicat, acquieſcat, quid aliud facimus, niſi quod nos Apoſtolus facere prohibet, dicens: Nolite conformari huic ſeculo?* Et alibi: *Non ut conformemur huic ſeculo, finem conſtituendo in bonis talibus, & in ea detorquendo beatitudinis appetitum: ſed ut quicquid in uſu temporalium rationabiliter facimus, æternorum adipiſcendorum contemplatione faciamus, per iſta tranſeuntes, illis inhærentes.* His Chriſtianæ vocationis præceptis inſtitutus Auguſtinus ubique clamat, omnia quæ in mundo ſunt, ſolo excepto Deo, vitioſè diligi, & hoc in ſacris B Scripturis eſſe præceptum: *Itaque*, inquit, *in novo Teſtamento ſic ab iſtorum* (viſibilium ſeu ſenſibilium) *amore prohibemur, non reſpicientes ea quæ videntur, ſed quæ non videntur &c. Amandus igitur ſolus Deus eſt, omnis verò iſte mundus, id eſt, omnia ſenſibilia contemnenda; utendum autem his ad hujus vitæ neceſſitatem.* Et infrà: *Quid eſt aliud falſis bonis illudi atque decipi, quàm te ipſo inferiora, miranda atque appetenda arbitrari? Habet igitur vir temperans in hujuſmodi rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam utroque Teſtamento firmatam: ut nihil eorum diligat, nihil per ſe appetendum putet; ſed ad vitæ hujus atque officiorum neceſſitatem quantum ſatis eſt uſurpet, utentis modeſtiâ, non amantis affectu.* Ecce apertiſſimè declaratum utriuſque Teſtamenti hanc eſſe regulam, nihil rerum temporalium eſſe diligendum, nihil mirandum, nihil per ſe appetendum, hoc eſt, ut exponit, nihil *amantis affectu* eſſe complectendum. Ex quo neceſſariò ſequitur, affectum amoris nulC lum in re temporali ſeu bujus mundi, qui divinitùs diligi vetatur, ſine peccato poſſe collocari.

Lib. 11. de Trinit. c. 5.
Lib. 12. c. 13
Lib. de moribus Eccleſ. c. 20.
Cap. 21.

CAPVT XIII.

Ratio petitur ex natura cupiditatis, & peccati, ſive mortalis, ſive venialis.

SED conſtabunt iſta apertiùs, ſi, quid A ſit peccatum, & unde ratio ejus petenda ſit, ex Auguſtini doctrina paulò accuratiùs diſquiramus. Tradit enim ſublimis ille doctor frequentiſſimè, non eſſe aliud peccatum, quam amorem rei temporalis, ſive rei, quæ amanti invito auferri poteſt; hoc eſt, amorem cujuſcunque creaturæ. Nam in primis libro primo de libero arbitrio cùm rationem peccati ex profeſſo inveſtigaret, atque docuiſſet, neque ex lege vetante, neque ex pœna damnante, neque ex eo, quod ſibi hoc homo nollet fieri, quod alteri facit, eſſe petendam; tandem concludit, ex ſola libidine ſive cupiditate eſſe metiendam. *Iam videte*, inquit, *non opus eſſe longa ſermocinatione, ut mihi de homicidio, ſacrilegio, ac prorſus de omnibus peccatis perſuadeatur. Clarum eſt enim, jam nihil aliud quam libidinem in toto malefaciendi genere dominari; quàm alio nomine cupiditatem vocari* dicit. Et in eodem libro inferiùs: *Convenit inter nos, omnia malefacta non ob aliud mala eſſe, niſi quod libidine, id eſt, improbandâ cupiditate fiunt.* Et in libris de doctrina Chriſtiana eandem doctrinam tradit: *Non præcipit Scriptura, niſi charitatem; neque culpat, niſi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum.* Et aliquantò inferiùs: *In omnibus enim talibus* (rebus prætereuntibus) *non uſus rerum, ſed libido*

Lib. 1. de lib. arbit. cap. 3.
Ibid. c. 4.
Lib. 3. de doct. Chriſt. cap. 10.
Cap. 11.

libido utentis in culpa est. Quod cum in utendis uxoribus non propter voluptatem declarasset, sic addit: *Animadvertendum est in cetero quoque usu rerum abesse debere libidinem.* (*Ibid.*) Et rem istam velut indubitatam definitiva auctoritate decidens; *Compertes*, inquit, *quicquam potuisse dici verius, quam id quod dictum est, radicem omnium malorum esse avaritiam, hoc est, plus velle quam sat est. Tantum autem sat est, quantum sibi exigit naturæ in suo genere conservandæ modus. Avaritia enim quæ Græce φιλαργυρία dicitur, non in solo argento, vel in nummis (unde magis nomen duxisse resonat: argento enim nummi, vel mixto argento frequentius apud veteres fiebant) sed in omnibus rebus, quæ immoderate cupiuntur, intelligenda est, ubicunque omnino plus vult quisque, quam sat est. Hæc autem avaritia* CVPIDITAS *est; cupiditas verò improba voluntas est, ergo improba voluntas malorum omnium causa est.* (*Lib. 3. de lib. arb. c. 17.*) Et alibi sæpissimè repetit, *omnium malorum radicem esse cupiditatem, & radicem omnium bonorum charitatem*, esse *venenum charitatis; non esse opus Dei*; esse *partam mortis*: quòd *nihil boni potest generare*, sicut *charitas nihil mali*. (*Lib. 83. qq. q. 35. & q. 36. Serm. 12. de ver. Domini.*) Alibi vocat eam *voluntatem malam*; & *nihil tam inimicum esse bonæ voluntati, quam libidinem.* (*In Psal. 147. In Psal. 9.*) Esse *peccatum, cum per eam amantur* temporalia. (*Serm. 115 de diversis c. 7.*) Vsque adeo vero omnem malitiam ex cupiditate petendam esse sentit, ac docet Augustinus, ut cupiditatem proprium peccatorum nomen esse definiat. (*Lib. 1. de lib. arb. c. 13 & 15.*) Nam in libro secundo de sermone Domini in monte dicit: *Voluntas est non nisi in bonis, nam in malis flagitiosisque factis cupiditas propriè dicitur, non voluntas.* (*Lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 22.*) Quod aliis in locis frequenter repetit. (*Vide lib. 14 de Civit. c. 7.*) Et alibi: *Aliud est charitas radix omnium bonorum, aliud cupiditas radix malorum; tantùmque inter se differunt, quantùm virtus & vitium.* (*Lib. de grat. Christi c. 20.*) Et statim adjungit: *Cum ergo peccat homo, non secundum charitatem, sed secundum cupiditatem peccat, secundum quam non est natus ex Deo.* (*Cap. 21.*) Et iterum: *Sed cupiditas hominis, quæ vitium est, hominem habet auctorem, vel hominis deceptorem, non hominis creatorem. Ipsa est enim concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.* (*Cap. 20.*) Sub quibus Augustinus omnia omninò peccata solet comprehendere, sicut supra demonstratum est. Hoc igitur jacto fundamento tanquam in Augustini doctrina indubitato, quod omnis peccatorum ratio ex cupiditate seu libidine petenda sit, jam videndum est, quid sit illa cupiditas, illa, inquam, improbanda, illa improba voluntas, ille fons, ille radix omnium omninò malorum quibus Vniversum perturbatur, illud quod in omni malefaciendi genere dominatur, propter quam solam omnia malefacta mala sunt, à qua nihil omninò boni proficisci potest, quam solam in Scripturis culpari tradit; ut liquidò intelligamus, utrum aliquam creaturam animus rationalis affectu amoris possit amplecti. (*Lib. 3. de doct. Christ. c. 10.*)

Cupiditatem igitur in eisdem locis, ubi de illa ex professo disputat Augustinus, & ex ea docet omne peccatum esse metiendum, sic definit: *Est amor earum rerum, quas potest quisque invitus amittere.* Sic enim loquitur Evodius, postquam hujusmodi definitionis veritas longâ inductione claruisset: *Resipisco, & admodum gaudeo, jam me planè cognovisse, quid sit etiam illa culpabilis* CVPIDITAS, *quæ* LIBIDO *nominatur. Quam esse jam apparet* EARVM RERVM AMOREM, QVAS POTEST QVISQVE INVITVS AMITTERE. (*Lib. 1. de lib. arbit. c. 4.*) Ecce brevissimis clarissimisque verbis tanquam rem certam, & planam, & probatam; nihil aliud esse voluntatem improbam, sive cupiditatem, quâ solâ peccatur, nisi amorem rerum, quas homo potest invitus, hoc est, velit, nolit, amittere. Quis autem non videt, sub illis omne omnino quod creatum est, sive quod non est Deus, esse comprehensum? Nihil est enim eorum, quod non homo sive justus, sive injustus amittere possit invitus; carnis voluptatem, carnem ipsam & membra corporis, honores, laudes, gloriam, potestatem, divitias, uxorem, liberos, familiam, civitatem, mundum universum cum omnibus quæ in mundo sunt, sicut Augustinus in eodem loco probat, & reipsa invitis damnatis omnia subtrahuntur. Nec opus est multâ disputatione vel operosâ demonstratione, ut ostendatur sequi, nihil eorum proinde amari posse. Nam ille ipse amor eorum est hoc ipsum quod definitur, nempe cupiditas, ex cujus malitia, & propriâ internâque pernicie malum & peccatum est, quidquid peccatum est. Vsque adeo namque talium rerum amor malus & culpabilis est, ut sine malitia nec fieri, nec intelligi possit.

Sed ne fortassis per transennam istud Augustinus docuisse videatur, lustremus accuratiùs doctrinam ejus, nè vel ipse rem minùs perpensam, & in juventute traditam, retractaverit, vel nos eam perperam intelligendo hallucinemur. In libro igitur octoginta trium quæstionum de eadem cupiditate disputans, quam omnium malorum radicem vocat, sic eam definit: *Nihil aliud est cupiditas, nisi amor rerum transeuntium.* (*Lib. 83. qq. q. 33.*) Et in alia quæstione, cùm dixisset, non omnem amorem amandum esse, rationem subjicit: *Est enim & turpis* (amor) *quo animus seipso inferiora sectatur, quæ magis propriè cupiditas dicitur, omnium scilicet malorum radix.* (*q. 35.*) Et in quæstione sequente: *Charitatis venenum est spes* (id est, amor, quia in spe amor) *adipiscendorum aut retinendorum temporalium.* (*Ibid. q. 36.*) Quam statim dicit esse cupiditatem, & addit explicando, quid sit illa jam nominata spes: *Est autem cupiditas, amor adipiscendi, aut obtinendi* (fortè retinendi, ut jam præmiserat) *temporalia.* Et in libris de doctrina Christiana, ubi de duobus illis capitaliter inimicis accuratissimè disputat: *Charitatem* vocat *motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum*: Cupiditatem verò definit *motum animi ad fruendum se, & proximo, & quolibet corpore non propter Deum.* (*Lib. 3. de doct. Christ. cap. 10.*) Vbi per *motum animi ad fruendum*, amorem intelligit, ut sæpè jam dixit. Nam revera amor non est aliud, quàm motus animi ad fruendum, usque adeo, ut si rem amatam ille motus assequatur, in fruitionem seu gaudium terminetur, & quiescat. Sub frui autem

autem se, proximo, & quolibet corpore comprehendit omnium omninò bonorum temporalium fruitionem. Nam fruitio sui respondet amori sui: *Quid est enim amare se*, inquit alibi, *nisi sibi præsto esse velle ad fruendum se?* (*Lib. 9. de Trinit. c. 2.*) Amat autem se homo, quælibet sibi bona temporalia cupiendo; unde & illis habitis fruendo, fruitur quoque se. Quo fit, ut ista definitio reipsâ nihil discrepet à præcedentibus; sed in hoc est accuratior, quod ex hoc ipso fruitionem sui, vel proximi, vel corporum esse definiat, quo *non* fiat *propter Deum*; quod propter cavillationes multas sopiendas adjectum est, per quas homines, uti, non frui se rebus concupitis arbitrantur. Quod & alibi verbis alijs non alio sensu tradit, dum dicit, peccatum esse, quod etjamsi speciem habeat boni operis, fit tamen *non propter requiem sempiternam.* (*Serm. 18. de diversis c. 4.*) Augustini enim doctrina constans est, nihil inter charitatem & cupiditatem, esse medium in hoc rerum statu. Unde & alibi: *Videndum quid sit vera dilectio, imò verò, quid sit dilectio. Ea quippe dilectio dicenda est, quæ vera est, alioquin cupiditas est* &c. (*Lib. 8 de Trinit. c. 7.*) *Hæc est autem vera dilectio, ut inhærentes veritati* (id est, Deo, incommutabili veritati) *justè vivamus: Et ideò contemnamus omnia mortalia præ amore hominum, quo eos volumus justè vivere.* Nimirum hoc vult, si non est dilectio, id est amor incommutabilis veritatis sive Dei, jam esse cupiditatem. Et evidentiùs in eodem opere de Trinitate explicans inter illa duo nullum esse medium: *Nemo*, inquit, *volens aliquid facit, quod non in corde suo priùs dixerit: quod verbum amore concipitur, sive creaturæ sive creatoris: id est, aut naturæ mutabilis, aut incommutabilis veritatis. Ergò aut cupiditate, aut charitate. Non quod non sit amanda creatura, sed si ad creatorem refertur ille amor, non iam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas, cùm propter se amatur creatura; tunc non utentem adjuvat, sed corrumpit fruentem.* (*Lib. 9. de Trinit. c. 7. & 8.*) Omninò brevissimæ divinæque sententiæ gravitate, quæ hactenus diximus, pœnè cuncta complexus est. Nam & cupiditatem docet esse quemcunque amorem cujuscumque creaturæ; & hoc ipso in eam incidi, quo non amatur creator; & esse amorem creaturæ propter se; & esse ex diametro oppositum charitati, nec inter illa esse medium; & esse malum, quia fruentem tanquam peccatum, omniumq; peccatorum causa corrumpit. Quid verò jam opus pluribus? Apertissimè quippe & constantissimè definitum est, omnem amorem creaturę esse improbam illam cupiditatem, quæ sola culpatur in Scripturis, & ex qua omnis peccati ratio metienda est. Cupiditas autem est, quandocunque propter seipsam amatur creatura, Propter seipsam autem amatur creatura, cùm amatur *non propter Deum.* Nam hoc ipso quo iste amor creaturæ retorquetur in Deum, jam non est cupiditas, sed illa laudabilis charitas, omnium bonorum operum unica & vera radix.

An fortè audiendus erit, siquis arbitretur, cupiditatem istam solùm in peccatis illis gravioribus, non in levioribus atque venialibus,

A juxta doctrinam Augustini, habere locum? Longè fallitur quicumque aliquid hujusmodi suspicatur. Nam doctrina suprà tradita tam dilucidè & sine ambagibus de universis omninò peccatis loquitur, ut superfluum sit ingenijs non planè rudibus hoc pluribus velle demonstrare. Et quamvis nihil expressius diceret Augustinus, quis non ipso primo aspectu videt, fieri nullo modo posse, quin si quid ametur, necessariò sit vel creator vel creatura? Quod enim inter ista duo medium dabis? Rursum quis non mediocriter Philosophiâ institutus videt, nihil hominem amare, vel quoquo modo velle posse, nisi in aliquo ejus animus requiescat? Motus enim iste tendit aliquò; nec per fines sine fine interjectos in infinitum tendere potest. Ubi ergò animi intentio terminatur, ibi quies: ubi quies, ibi dilectio terminatur. Hoc quid erit, nisi creatura, si non

B sit creator? Ergò erit cupiditas; cùm illa sit, & non alia cupiditatis ratio, nisi ut definit Augustinus, amor creaturæ, amor rei temporalis, amor rei quam invitus potest amittere, vel ut expressiùs dicit, & in idem redit, *amor creaturæ non propter Deum.* Si enim est propter Deum, sive ut Augustinus loquitur, *si ad creatorem refertur ille amor, non iam cupiditas, sed charitas erit.* Et ubi quæso hic exceptioni pro peccatis venialibus locus? Nonne necesse est, voluntatem quâ illa non minùs quàm lethifera perpetramus, vel in creatura, vel in creatore conquiescere? vel manere & hærere in creatura, vel in creatorem retorqueri? Si retorquetur, charitas est; si hæret vitiosa cupiditas. Nam quod nonnulli putant, hoc ipso peccatum esse mortale, quo creatura finis est alicujus motus animi, larva est, qua tamen plurimi ab intelligenda veritate deterrentur; sed eam postea veritati detracturi sumus.

C Hinc est igitur, quòd sanctus Augustinus, quando latissimum illud cupiditatis imperium suis limitibus circumscribit, universas omninò illecebras voluptatum tam sensibilium, quàm paulò spiritualium, quæ de honoribus, laudibus, dominatione, & quacunque excellentia terrena decerpuntur, percurrere solet, totamque peccatorum silvam sive venialium sive mortalium ab ea pullulare decernit: idque non alia consideratione, nisi quia creaturæ solo suæ internæ voluptatis, vel nitoris, vel celsitudinis, vel alterius cujuscunque illecebrosi nitoris intuitu cupiuntur. Nam in Soliloquiorum libris, ubi animæ suæ præteritum præsentemque statum scrupulosissimè trutinat, fatetur tunc se illa vitiosâ cupiditate divitias adamasse, cùm eas ideò *desiderabat, ut dives esset*; (*Lib. 1. de Solil. c. 11.*) & honores, cùm *eorum nescio quo nitore delectatus* eos expetebat; & uxorem, cùm hoc attendebat, ut *efficeret cum bona fama vo-*

D *luptatem. Tunc*, inquit, *erat istorum in me vera cupiditas. Nunc ea prorsus aspernor.* Et tamen istæ sunt considerationes hominum, quibus honores, laudes, voluptates ex uxoribus, ex cibo & potu, & similes rerum creatarum delectationes appetunt, & etjam venialiter pec-

cant. Et in libro 1. de libero arbitrio, ubi ex professo materiam illam discutit, & sæpissimè cupiditatem *malam voluntatem*, & *peccatum* vocat, illa omnia sub latitudinem objecti ejus includit, quibus homines sive mortaliter sive venialiter peccare, nec aliter nisi amando solent. [Lib. 1. de lib. arb. c. 15.] *Nihilne amant*, inquit, *aliud?* Homines videlicet qui cupiditate ducuntur. *Imò plurima ea scilicet in quibus adipiscendis vel retinendis mala voluntas illa perfistit. Opinor te dicere*, inquit Augustinus, *divitias, honores, voluptates, & pulchritudinem corporis, ceteraque omnia, quæ possunt & volentes non adipisci, & amittere inviti.* Et mox ea, *quibus homines cupiditate inhærent*, esse dicit ea; *quæ ad tempus nostra dici possunt.* Inter quæ enumerat, *corpus & eius quæ vocantur bona, ut integra valetudo, acumen sensuum, vires, pulchritudo, & si qua sint cetera, libertas, parentes, fratres, coniux, liberi, propinqui affines, familiares ipsa deniq; civitas, honores etiã & laudes, & ea quæ dicitur gloria popularis; ad extremum pecunia, quo uno nomine continentur omnia, quorum iure domini sumus.* Sed hæc sunt, quibus homines inhærentes cupiditate, non solum mortaliter, sed maximè venialiter peccant. *Leges tamen*, addit, *non ulcisci peccatum, cùm amantur ista, sed cùm alijs per improbitatem auferuntur.* Certum est autem peccata mortalia tunc committi, cum alijs per improbitatem auferuntur: cùm verò pacificè res illæ, quarum domini sunt homines, amantur & possidentur, quantumvis venialiter, quantumvis lege temporali peccatum non puniente, peccatur tamen.

CAPVT XIV.

Ipsum amare creaturarum hærendo in creatura est peccare, etjamsi nullis alijs pravis vestiatur circumstantijs. Declaratur inductione.

NAM si naturam peccati, quod in quibuslibet temporalibus appetendis committi solet, etiam seposita tantisper Augustini auctoritate, suis momentis ponderare voluerimus, non eam aliundè petendam esse reperiemus, quàm ex eo quòd amantur; usque adeò ut hoc unum dumtaxat eas amasse sit peccasse. Nec ulla ratio dari poterit, cur amor unius potiùs, quàm alterius sit culpabilis: atque ita omnis in universum, ut reprehensione ita pœnâ dignus sit. Bonæ sunt divitiæ, sed divitiarum amor malus est. Nam hoc ipso quo amantur, sive multùm sive parùm, peccatur avaritiâ. Essentialis enim ejus definitio non est alia, quàm amor divitiarum. *Avaritia est enim*, inquit Augustinus, *esse velle divitem, non tam esse divitem.* [Serm. 105. de tem. cap. ult.] Itaque Sapiens detestans avaritiam, nón aliud quàm amorem pecuniæ detestatus est. Nam cùm dixisset: *Avaro nihil est scelestius*; explicans quid sit avarus, adijcit: *Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam.* [Ecclesiast. cap. 10.] Nec aliud Poëta voluit, qui dixit:

Crescit amor nummi, quantùm ipsa pecunia crescit.

ET alius qui avaritiam nuncupavit, *auri sacram famem*, id est, amorem; & avaritiæ miseriam Scriptura manifestans: [Ecclesiast. 5.] *Avarus*, inquit, *non implebitur pecunia*, hoc est, qui amat pecunias non implebitur eis. Nam ideò exponens adjicit: *Et qui amat divitias, fructum non capiet ex eis.* Et cur quæso amare pecunias malum est, cùm pecuniæ bonæ sint? Nimirum quia temporalium quarumlibet rerum amor malus est. Idem & in cæteris omnibus creatis rebus videre licet. Quid melius & rebus humanis utilius, quàm ut eis administrandis præsint viri boni? Et tamen præesse velle vitiosum est, cùm scilicet nihil appetitur aliud, quàm ipse præfecturæ splendor, seu ipsum præesse. Hoc enim & nihil aliud est ambitio, & peccatum istud omnium sapientium judicio improbatur. Vnde Ioannes Apostolus taxans quemdam: [In Epist. 3. Ioan.] *Is qui amat*, inquit, *primatum gerere in eis, Diotrephes non recipit nos.* Et Augustinus: *Locus superior etsi ita teneatur ac administretur, ut decet, tamen indecenter appetitur.* [Lib. 19. de Civit. c. 19.] Et adhuc efficaciùs: *Intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit non prodesse*, id est, qui amaverit præfecturam, non utilitatem, quæ indè in proximum conferri debet. Hinc de Catone: *Honores*, seu dignitates, *quos petivit Cato, petere non debuit, sed eos civitas ob eius virtutem non petenti dare.* [Lib. 5. de Civit. c. 14.]

Laudem & gloriam quis dubitet esse bonam, cùm eam etjam præmium virtutis esse statuant? Laudem tamen & gloriam amare vitium est, nec aliâ ullâ extrinsecus accersitâ consideratione, sed illâ solâ, quòd amantur. Hoc enim est vitium inanis gloriæ, de qua Augustinus: *Sanius videt, qui & amorem laudis vitium esse cognoscit.* [Ibid.] Quod nec Poëtam fugit Horatium:

——— *Laudis amore tumes.*

DE quo vitio paulò pòst Augustinus dicit: [Ibid. c. 13.] *Huic igitur cupiditati melius resistitur sine dubitatione, quam ceditur. Tanto enim quisque est Deo similior, quanto ab hac immunditia mundior.* Et de Martyribus loquens: *Si adhuc laudes hominum quærunt, nondum vicerunt.* [Serm. 108. de diversis cap. 8.] Et Christus

Christus graviter reprehendit eos, qui faciunt A opera sua, *ut videantur ab hominibus*, hoc est, qui illud ipsum amant, & nihil amplius, videri ab hominibus, ut sæpiùs Augustinus exponit: & res per seipsa manifesta est. *Matth. 23.*

Salutari ab hominibus & dignitatum titulis appellari, & primo sedere loco in consessibus non est malum, sed potiùs bonum. Hoc ipsum tamen amare, tanquam vitium & peccatum à Salvatore meritò reprehenditur: *Amant*, inquit de Pharisæis, *primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Vnde istam animi ægritudinem in suis discipulis vetat: *Vos autem nolite vocari Rabbi: nec vocemini magistri.* Nimirum quia hujusmodi amare lenocinia superbiæ peccata sunt: nec alia de causa, nisi hoc solo quia amantur, & in eis amor se sistit & hæret, neque pergit ulterius. Quod & Christus significavit, cùm subjunxit: *Qui autem se exaltaverit humiliabitur.* B *Ibid.* *Ibid.*

Dominum esse, regnum obtinere nullo modo vitiosum est: dominari & regnare velle vitiosissimum. Iste enim affectus est, qui animis Tyrannorum dominatur, bellorumq; tumultibus ac tempestatibus genus humanum atterit & perturbat. Vnde Augustinus quò modestiùs, eò graviùs affectum illum reprehendens: *Videant*, inquit, *ne forte non pertineat ad viros bonos gaudere de regni latitudine.* *Lib. 4. de Civit. c. 15.*

Scientiâ quid sublimius in rebus bonis, quas condidit Deus? Et tamen scientiam propter scientiam amare, curiosum est, vitium scilicet inquietum, quod cùm invalescit, etiam ad nefanda perducit. De quo præclarè sanctus Bernardus hujus doctrinæ non ignarus: *Sunt, qui scire volunt, eo fine tantum, ut sciant; & turpis curiositas est. Et sunt, qui scire volunt, ut sciantur ipsi; & turpis vanitas est. Et sunt item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro* C *pecunia, pro honoribus; & turpis quæstus est.* Cùm tamen neque scire, neque sciri, neque quæstum facere, malum sit: sed illis amore propter illa, hoc est, nihil ulterius attendentem inhærere, vitium est. *Serm. 36. in Cant.*

Cibus & potus, eorumque sapor delectabilis, bona sunt, & in infirmitatis humanæ sustentationem à Deo instituta; ipsa tamen per se amare tanquam vitium meritò reprehenditur. Hoc enim est gulæ proprium, quo edaces, ebriosi, helluones, delicati ad mensam adducuntur, non ut vivant, sicut sapientem decet; sed ut comedant atque bibant. Attrahit enim illos concupiscentia delectationis, non indigentia refectionis; & ut optimè Augustinus, Non in cibum & potum *ex officio descendunt, sed per cupiditatem ruunt.* *Serm. 63 de divers. c. 14.*

Concubitum quis nisi Manichæus aliquis negaverit esse bonum? Nam ut Augustinus: *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus* D *ad salutem generis; & utrumque non est sine delectatione carnali.* Concubitum tamen amare propter ipsum, hoc est, propter concubitus delectationem, vitiosum est. Nam hoc est ille affectus seu cupiditas luxuriæ, quæ animis omnium luxuriosorum imperat. Nec enim aliud appetunt, quàm concubitus delectatione frui. Et hæc est vera ratio, cur ille concubitus cum uxore, quo non proles, sed voluptas quæritur, ab Augustino & Apostolo tanquam peccatum veniale culpetur. *Numquid hoc non est peccatum*, inquit, *amplius quam liberorum procreandorum necessitas quærit, exigere a conjuge debitum? Est quidem peccatum, sed veniale. Apostolus dicit: Hoc autem dico secundum veniam:* Vnde præclarè in eodem Sermone Augustinus: *Nisi ad hoc dentur, ad hoc accipiantur uxores*, (prolis, non voluptatis causâ) *quis sana fronte dat filiam suam libidini alienæ? Sed non ut erubescant parentes, cùm dant, recitantur tabulæ: ut sint soceri, non lenones. Quid ergo de tabulis recitatur? Liberorum procreandorum causâ. Erubescat & maritus aliter accipere, si erubescit pater aliter dare. Sed si non possunt (aliquando iam ista diximus) exigant debitum.* Et paulò pòst tam de concubitu, quàm de comestione dicit: *In quæ duo opera prudentes & sancti ex officio descendunt, imprudentes autem in ea per cupiditatem ruunt. Aliud enim ad aliquid officio descendere; aliud in aliquid per cupiditatem cadere.* Hoc est, alij amant ista opera propter opera, & ista cupiditate tracti in ea ruunt, alij finem operum intuentur, ex cujus dilectione ista opera, non amando, sed tolerando suscipiunt. *Bib. de bono conjug. c. 16.* *Serm. 63. cit. c. 13.* *Ibid. c. 13.* *Cap. 14.*

Sed quid multis? Quod in istis rerum bonarum amoribus declaravimus, hoc in reliquis omnibus ostendi potest. Neque enim ulla ratio dari potest, cur unius creaturæ amor, in quo sistitur, potiùs malus sit, quàm alterius. Nam quamvis plerique amores nominibus proprijs, non tamen idcircò vitio carent. Sed quia prolixum esset singulos perlustrare, ex tribus illis cupiditatibus, quæ juxta Augustinum & Apostoli doctrinam, omnes omninò vitiorum cupiditates comprehendunt, concupiscentiâ carnis, concupiscentiâ oculorum & superbiâ vitæ res evidenter tota patuit. Quælibet enim illarum cupiditatum non alio ex capite vitiosa est, nisi quia creatura propter creaturam amatur. Neque enim aliunde superbiæ peccatum est, nisi quia diligitur excellentia, quamvis bona, propter excellentiam: neque alia ex causa concupiscentia oculorum seu curiositas reprehensibilis, nisi quia per eam *nihil aliud, quàm scire homines cupiunt*, ut Augustinus loquitur, seu non ob alium finem scire tentant, quàm *propter experiendi noscendique libidinem*, ut ibidem dicit. Neque concupiscentia carnis alio ex capite vitium est, nisi quia est amor alicujus rei, quę voluptate carnem afficit propter ipsam voluptatem, seu quia carnalis voluptatis amor est, sive illa percipiatur oculis, sive auribus, sive naribus, sive gutture, sive tactu, toto corpore, maximeq; genitalibus. Omnium quippe cupiditatum eadem ratio est; quòd rerum quidem bonarum amores sint, sed ideò vitiosi, quia amores earum sunt, quas sine earum amore in se admittere vel suscipere debuissent. Res quippe bona *amari potest amore non bono*, inquit Augustinus. Neque enim excellere, scire, experiri, carnis *Lib. 10. Confess. c. 35.* *Lib. contr. Secundin. cap. 16.*

volupta-

voluptatem sentire, & admittere, sed ista diligere in culpam cadit. Vna igitur rei cujuspiam transitoriæ cupiditas vitiosior alterâ esse potest, prout ordo naturalis magis minusve perturbatur; nulla tamen bona. Vnde Augustinus in singulis vitijs rationem vitij ex amore creaturæ quantumvis bonæ petere solet: *Quanta homines dura perpessi sunt, ut pervenirent ad id quod amaverunt? Sive sit amator pecuniæ, qui vocatur avarus: sive sit honoris amator, qui vocatur ambitiosus; sive sit corporum pulchrorum amator, qui vocatur lascivus. Et quis posset enumerare omnes amores?* Et in libris de Civitate Dei eandem radicem amoris creaturæ quamvis bonæ tangens: *Est*, inquit, *libido ulciscendi* (id est cupiditas seu amor cujusdam umbræ justitiæ seu retributionis, ut qui mala fecit mala patiatur) *quæ ira dicitur: est libido, id est, amor, habendi pecuniam, quæ avaritia: est libido quomodocunque vincendi, quæ pervicacia: est libido gloriandi, quæ iactantia nuncupatur. Sunt multæ variaque libidines, quarum nonnullæ habent etiam vocabula propria, quædam verò non habent. Quis enim facile dixerit, quid vocetur libido dominandi; quam tamen plurimum valere in tyrannorum animis, etiam civilia bella testantur.*

[Serm. 47. de divers. c. 2.] [Lib. 14. de civit. c. 15.]

CAPVT XV.

Vtrum Creaturæ, & voluptates earum appeti & amari possint moderatè.

VNDE satis mirari non possum, quid Catholicis illis scriptoribus in mentem venerit, qui propter solam corporis voluptatem cum uxore concumbi posse definiunt; quique multo maiori exorbitatione generaliter statuunt, voluptates corporis, sive narium, sive aurium, sive oculorum sive alterius externi sensus, propter ipsas voluptates appeti posse, sed moderatas. Cur non dicamus itidem, pecunias amari posse moderatè, ut non extincta, sed moderata sit avaritia? Cur non & honores, & laudes & primos recubitus, primasque cathedras, & ut videamur ab hominibus, experi posse moderatè; ut nemo sibi superbire videatur, nisi qui valdè superbus fuerit? Cùm tamen Dominus in pharisæis illa culpando *superbiam* reprehenderit, *non quia illa accipiunt*, inquit, *sed quia diligunt. Sic enim cor eorum accusavit.* Et de illis, qui videri volunt ab hominibus: *Iste*, inquit, *finis est reprehensibilis atque culpabilis, usque ad hominum laudem velle benefacere, nihil amplius inde quærere*, hoc est, in isto fine appetendo diligendoque conquiescere. Ipsum quippe diligere primos recubitus, primas cathedras, videri atque laudari velle ab hominibus nequaquam culpa caret, sivè multùm, sive parùm ista diligantur. Quod simili omnino ratione & in ceteris omnibus creaturarum amoribus verum est: qui quo ferventiores fuerint, eo deteriores; quo remissiores, eo minùs mali, sed tamen omnes mali. Non recipit cupiditas moderationem: tollenda est atque extirpanda radicitus, in quo omnis labor, omne certamen, omnis gemitus spiritualium virorum occupatur. Quis est enim qui laudis, pecuniæ, voluptatis cupidus, rectè cupidus dici queat? Perversa ergo Philosophia vel potiùs Theologia est, quæ non interitum afferat pravitatis, sed sit contenta mediocritate vitiorum. Nec sanè video, quî differat ista sententia ab opinione Epicuri, nisi quòd ille solam voluptatem, hi honestatem simul cum voluptate per se experi posse fateantur. Sed Epicuri dogma fugiendo, in Calliphontis ac Dinomachi errorem, quem etiam Pelagianorum antesignanus amplexus est Iulianus, incidunt. *Hominem* inquit Tullius, *iungunt cum bellua*, ut Calliphon, *qui voluptatem cum honestate coniungunt.* Et Augustinus de Iuliano: *Si autem, ut aliquo loco significasti, placet tibi secta Dinomachi, honestatem voluptatemque coniungens, quod Philosophi quoque huius mundi, qui honestiores vocantur, scyllaeum bonum esse dixerunt, ex humana scilicet natura, beluinaque compactum: Si ergo hoc monstrum tuâ opinione sectaris &c.*

[Serm. 234. de temp. c. 5.] [Lib. 4. Acad. quæst.] [Lib. 6. cont. Iul. c. 16.]

Quapropter sive voluptas carnis fuerit, sive honor, sive gloria, sive imperium, sive scientiæ, sive pecunia, quo uno nomine continentur omnia quorum jure domini sumus, & quorum vendendorum atque donandorum habere potestatem videmur, sive alia res quæcunque temporalis, quorum amoribus plus minusve etiam justorum vita implicata detinetur, immobilis veritatis est mandatum, ne quicquam eorum ullâ cupiditate, hoc est, amore appetatur, aut teneatur. Indispensabilis est enim ista Augustini regula, utriusq; Testamenti litteris confirmata: *Iubet æterna lex avertere amorem à temporalibus, & eum mundatum convertere ad æterna.* Si lex æterna avertere amorem jubet, ergo citra controversiam non avertendo,

[Lib. 1. de lib. arbit. c. 15.]

hoc est, eas amando peccatur. Peccatum enim, juxta divi Augustini definitionem Theologorum omnium calculo comprobatam, non est aliud, nisi *factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem.* Hujus igitur regulæ generalissimæ perceptuque facillimæ vestigijs insistens Augustinus, incunctanter docet, omnes hujusmodi amoris affectus, quibus homines inhærent rebus temporalibus, etiam in viris justis esse ligna, fœnum, stipulam, hoc est, peccata venialia, seu opera quæ ardebunt in die Domini, ut secundùm Apostolicam doctrinam quasi per ignem salvi fiant. *Sunt homines,* inquit, *omnino contemptores seculi hujus, quibus non est notum quicquid temporaliter fluit, non hærent dilectione aliquâ terrenis operibus &c. Sunt autem alij, qui rebus infirmitati concessis* (id est, licitis) *inhærent aliquantùm dilectione. Non rapit villam alienam, sed sic amat suam ut si perdiderit conturbetur: non appetit uxorem alienam, sed sic inhæret suæ, sic miscetur suæ, ut modum non ibi teneat præscriptum tabulis, liberorum procreandorum causa. Non tollit aliena, sed repetit sua, & habet cum fratre suo judiciū. Talibus enim dicitur: Iam quidem omnino delictum est in vobis &c.* Ecce peccata justorum venialia, tamen amore commissa. Percurre animo omnium omnino rerum similium quamvis concessarum, hoc est, licitarum cupiditates: de omnibus quippe similis prorsus ratio est. Cùm ergo de contemptoribus talium rerum docuisset, eos aurum, argentum, lapides pretiosos, fundamento sive Christo superædificasse, de amatoribus earum sic subjungit: *Illi autem amantes res proprias, domos proprias, graviter conturbantur, fœnum, stipula, & ligna ardent. Habent ergo ligna, fœnum, stipulam super fundamentum; sed rerum concessarum, non illicitarum &c. Cùm dixeris: Amo possessionem istam, timeo ne pereat, & imminet damnum, & tu contristaris, non quidem præponis eam Christo &c. salvus eris tanquam per ignem.* Et inferius: *Sed tamen quia diligis illam, & contristaris si perdas illam, super fundamentum posuisti, non aurum, non argentum, non lapides pretiosos; sed lignum, fœnum, stipulam. Salvus ergo eris, cùm ardere cœperit, quod ædificasti; sic tamen quasi per ignem.* Et ut de peccatis hujus amoris venialibus se locutum esse significaret, hoc est, de amore, quo quidem amantur res hujus seculi propter se, sed ita leviter, ut Christo magis amato non præponantur, neque ex amoris magnitudine in aperta scelera prosilire meditentur, sicut paullò antè exposuerat, statim adjicit: *Nemo enim super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, perjuria, putet se salvum futurum per ignem, quasi ista sint lignum, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cælorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse salvus erit per idoneum fundamentum.* Hic planissimè explicatum vides, amorem cujuscunque rei secularis per ignem esse exurendum, etiamsi fuerit justus qui illo amore teneatur, & nequaquam eam sic adamaverit, ut Christo duceret potiorem. Ipse enim talium amor per se vitiosus est, & exustione dignus, etsi nihil apertè facinorosum ex illo amore perpetretur. Amor autem hìc dicitur, ut suprà ab ipso Augustino declaratum est, cupiditas illa qua res quæpiam secularis propter se diligitur, ad nihil ulterius eam referendo; sicut à Christianis hujusmodi terrena bona diligi, & idcirco cum cruciatu amitti solent. Doctrinam istam sæpissimè repetit alijs locis. Nam in libris de Civitate Dei, cùm similiter secularium rerum affectiones voluptatesque improbasset, ut uxoris, cùm *secundum seculum carnaliter, secundum concupiscentiæ morbum* diligitur, *quod*, inquit, *secundum veniam concedit Apostolus*; & eas lignum, fœnum, stipulam esse docuisset, adijcit, eum per ignem salvum fore, quia *eorum amissione cruciabitur, quibus fruendo lætabatur &c. Quod enim sine diligente amore non habuit, sine urente dolore non perdet.* Et paulo pòst: *Si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum hujusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi, qui non habuerunt tales mores, & amores in hujus corporis vita, ut eorum ligna, & fœnum, & stipula consumantur: alij verò sentiant, qui ejusmodi secum ædificia portaverunt, sive ibi tantùm, sive & hic & ibi sive ideo hic, ut non ibi, secularia, quamvis à damnatione venialia concremantem ignem transitoriæ tribulationis inveniant, non redarguo, quia forsitan verum est.* Vbi, quod ait, forsitan verum est, non propter amores & affectiones hujusmodi rerum secularium dicit, quasi incertum esset eos esse *veniales & concremandos*: sed propter ignem per quem salvi fient, utpote quem non uno modo exponi posse profitetur.

Ep. 22. cont. Faust. c. 27.

In Psal. 80.

Ibid.

Ibid.

Lib. 21. de Civit. 26.

Ibid.

Hinc ex ejusdem regulæ veritate Augustinus delectationes, per quas homines dum rebus secularibus affectu inhærent, venialiter peccare solent, *Babylonicos amores* vocare solet. Domus enim, argentum, aurum, marmora &c. *desiderantur talia, sed adhuc ex confusione Babyloniæ. Amputa omnia ista desideria, ô civis Ierusalem, si vis redire.* Et in alium Psalmum: *Multi flent fletu Babylonico, quia & gaudent gaudio Babylonis, quia gaudent lucris, & flent damnis: utrumque de Babylonia est.* Vbi semper ad suum respicit principium, quo docet, omnium rerum tempòralium amores esse cupiditatis non charitatis amores, & idcirco ex Babylonis confusione, non cælestis Sion inspiratione proficisci.

In Psal. 86

In Psal. 136

Hinc ulteriùs hujusmodi delectationes & amores, quibus & justorum, sed infirmorum pedes secularibus rebus implicati detinentur, circumspectissimâ locutione non innocentes, sed velut innocentes vocare solet. Locus unus præclarissimus, ex quo omnis hujusce cupiditatis, seu amoris rerum quarumcunque creatarum culpabilis labes, de qua tam diu tractamus,

mus, intelligi poterit, integer asscribendus est, quo quisquis animi ab hujusmodi pestibus purgandi studiosus est, sine dubio delectabitur. Videbit enim, quò subvehat animum Christiana perfectio, & in quo luto diversorum tenuiculorum amorculorū culpabilis infirmitas eum adhuc hærere cōpellat: *Omnis anima*, inquit, *infirma in hac vita, quærit sibi aliquid terrenum ubi requiescat, quoniam intentionem laboris & mentis extensæ in Deum difficile potest perpetuò tolerare. Aliquid sibi in terra conquirit, ubi requiescat* (nempe amore, seu delectatione, quę amoris velut motus animi requies est) *& quodammodo pausatione quadam recumbat; velut sunt ista, quæ diligunt & innocentes. Neque enim de* CVPIDITATIBVS *malorum nunc loquendum est, quia multi acquiescunt in in theatris, multi acquiescunt in circo, in amphitheatro, multi acquiescunt in alea, multi in luxuria popinarum, multi in libidine adulteriorum, multi in violentiis rapinarum, multi in dolo & insidiis fraudum.* B *Acquiescunt in his omnibus homines. Quid est, acquiescunt? delectantur illic. Sed removeamus hæc omnia, ad innocentem hominem veniamus. Acquiescit in domo sua, in familia sua, in conjuge, in filiis, in paupertate,* (id est, exiguis bonis) *in prædiolo, in novella manibus consita, in ædificio aliquo suo studio fabricato.* Addè hic, si libet, in cibo & potu, in suavibus odoribus, coloribus, concentibus, aliisque carnis voluptatibus; in honoribus, gloriâ populari, scientia, & quacunque tandem re animus infirmus acquiescit ac delectatur. Neque enim omnia recenseri prudentibus opus fuit. Iam addit: *Acquiescunt innocentes in his.* Ibid. *Sed tamen Deus volens nos amorem non habere nisi vitæ æternæ, & istis* VELVT INNOCENTIBVS *delectationibus miscet amaritudines &c. Docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam stabulum amet pro domo.* Mox A vero addit, istas correptiones hominem agnoscere debere, *se propter peccata pati*; nempe quæ talium rerum velut innocenti cupiditate committuntur. Clamandum esse: *Sana animam meam, quia peccavi tibi*: urentem secantemque medicum esse tolerandum, dum omnibus nos exercet tribulationibus, & *à peccato sanat. Non enim*, inquit, *errat ut sanum pro putri secet. Novit quid inspiciat, novit* VITIVM, *quia ipse fecit naturam: quid ipse condidit, quid de nostra cupiditate accessit, discernit.* Ibid. Nihil apertius planiusque dici potuit. Omnes enim quantumcunque tenues etiam justorum cupiditates, per quas fatigatâ mentis intentione, qua suspendebantur in Deū, deorsum in creaturis voluptatulas quasi innocentes aucupātur, vult esse vitiosas, resecandas, urendas, purgandas; & ab hujusmodi peccatis per tribulationes temporales animum esse vacuandum. Quòd si enim ullibi est sine culpa cupiditatis delectatio, ubi magis? Si uspiam animi in creaturis acquiescentis excusatio, quis non in illis justissimam esse fateatur? Nec enim facilè dari potest, ubi minùs amore rebus terrenis inhæretur, quàm ubi animus à terrenis tantâ in Deum extensione suspenditur. Et hæc de primo omnium affectuū cardine, qui amor dicitur, non excluso filio ejus primogenito, qui vocatur desiderium, satis dicta sint. Adhibendus est enim aliquis modus. Nam alioquin non esset difficile, volumen pœnè integrum ex Augustino de ista veritate juxta doctrinam ejus indubitatâ concinnare. Iam igitur de filio amoris secundo genito, sed velut Ioseph prę omnibus dilecto, qui gaudium, seu delectatio, seu fruitio dici solet, aliquid apponendum est, ex quo longè uberiùs quidquid de amore diximus illustrabitur.

CAPVT XVI.

Secundus affectus animæ est fruitio. Quid sit. Creatura rationalis nullâ re creatâ frui potest secundùm doctrinam Catholicam.

MVLTI enim res illas se amare nesciūt, A vel etiam non amare se putant quibus amoris vinculo arctè colligati sunt, sed ex fruitione deteguntur. Amor enim sine fruitione, & fruitio sine amore intelligi nequit: cùm amor sit initium fruendi, & fruitio finis amandi. Nullus enim nisi rebus amatis fruitur; & nullus amat nisi res quibus frui velit. Ex quo fit, ut quemadmodum nulla fruitio est, nisi amore condiatur; ita nullus omnino amor sit, nisi in fruitionē feratur. Itaque Augustinus amoris definitionem tradens dicit: Amor *nihil est aliud, quàm voluntas fruendum aliquid appetens, vel tenens.* Et alibi: Lib. 14. de Trinit. c. 7. Tract. 15. in Ioannem. *Fruuntur voluptate præcedente & præmissâ cupiditate. Nam qui non præmiserit cupiditatem, pervenire non potest ad voluptatem.* Amor enim velut fons absconditus fruitione prior est; fruitio velut fluvius aut lacus, in quem amor mergitur, amore manifestior est. Quapropter quid sit animum rebus amatis frui paulo diligentiùs exquirendum est. Eò quippe confusionis ventum est, ut quamvis humana vita rerum abjectissimarum fruitionibus plena sit, vix quisquam tamen se frui arbitretur, quia non sibi videntur in eis finem ponere.

Fruitionis igitur summa est cum amore vicinitas, usque adeo ut Augustinus fruitionis rationem explicans dicat: *Frui est amore alicui rei inhærere propter seipsam. Uti autem, quod in usum venerit ad id quod amas, obtinendum referre.* Lib. 1. de doctrin. Christ. c. 4. Quasi frui non esset aliud, quàm amare, seu amore rei inhærere. Nam si non inhæretur rei propter seipsam, propriè non amatur ipsa, sed aliud; sicut suprà explicatum est. Fruitionem tamen non esse propriè amorem, prout ille à fruitione distingui solet, sed fructum, & effectum, & finem ejus, alibi declarat manifestiùs,

Lib. 14. de Civit. c. 7.

quando dicit: *Amor inhians habere quod amatur, cupiditas est: id autem habens, eoque fruens lætitia.* Vbi magis indicat fruitionem esse de re amata & habita, quàm ipsum amorem. Amor enim, cum res abest, erumpit in desiderium, sive cupiditatem: cùm obtenta possidetur, in lætitiam sive fruitionem, tanquam effectum optatissimum, & veluti quietem sui motus, quo ad rem amatam desiderando ferebatur. Vnde amor ut suprà dixit, est *voluntas fruendum aliquid appetens, vel tenens*; quo significat, amorem non solùm aliquid absens fruendum appetere, sed etiam præsens fruendum tenere. Nimirum quia amor, re qua fruitur præsente, non desinit, sed quiescente cupiditatis motu lætiorem vultum induit. Quare alibi semper fruitionem explicat per voluptatem seu delectationem, quæ de rebus amatis obtentisq; capitur. Quod quidem sine amore non fit, non tamen nudo amore fit; sed quodam amoris effectu, quo in re adepta & amata quiescendo animus quodammodo diffunditur. *Nec ignoro*, inquit, *quòd propriè fructus fruentis, usus vero utentis sit: atque hoc interesse videatur, quod ea re frui dicimur, quæ nos non ad aliud referenda per seipsam delectat: uti verò ea re, quam propter aliud quærimus.* Et in libro octoginta trium quæstionum: *Frui dicimur ea re, de qua capimus voluptatem; utimur ea, quam referimus ad id unde voluptas capienda est.* Et in libris de Trinitate: *Fruimur cognitis in quibus voluntas ipsis propter seipsa delectata conquiescit: utimur vero eis, quæ ad illud referimus, quo fruendum est.* Evidens igitur est, tunc nos rebus amatis frui, cùm in eis obtentis cum quadam animi voluptate conquiescimus, neque de illis ad aliquid ulterius velut medijs ad desideratum finem referendis cogitamus. Si enim animus aliud respicit, quod rebus istis adipisci cupit, etjamsi cum aliqua delectatione habeantur, non eis fruimur, sed utimur, ut eo quod respicimus, perfruamur. Vnde hujusmodi mediorum *dilectionem ac delectationem* Augustinus aptissimo vocabulo vocat, *non mansoriam*, sed *transitoriam*, *tamquam viæ*, vel *tamquam vehiculorum*, quibus ad aliud pergimus, cui dilectione mansoriâ inhæreamus.

(Margin: Lib. 14. de Trinit. c. 6. — Lib. 11. de Civit. c. 25. — Lib. 83. qq. q. 30. — Lib. 10. de Trinit. c. 10. — Lib. 1. de doctrin. Christ. c. 31.)

His ita declaratis, indubitata sancti Augustini & Catholicæ religionis doctrina est, creaturam rationalem nullâ omninò re creatâ posse frui, sed solo Deo. *Res quibus fruendum est*, inquit Augustinus, *Pater, & Filius & Spiritus Sanctus est, eademque Trinitas*, quàm postoà veritatẽ vocat: *Quapropter cùm illa veritate perfruendum sit, quæ incommutabiliter vivit, & in ea Trinitas.* Et post enumeratas res varias temporales, inter quas & Christi Domini dispensationem in carne transitoriam recensuerat; *In his igitur omnibus*, inquit, *rebus illæ tantùm sunt quibus fruendum est, quas æternas atq; incommutabiles commemoravimus. Ceteris autem utendum est, ut ad illarum perfruitionem pervenire possimus.* Vnde in eodem libro ex professo declarat, hominem non solùm alijs creaturis, sed neq; seipso, neq; proximo frui posse: quia nec seipsum propter seipsum, neque proximum propter ipsum diligere potest; sed propter Deum. Hoc enim fruimur, quod propter seipsum diligimus, alioquin enim utimur: quo autem utimur, eo non fruimur. *Nec seipso*, inquit, *quisquam frui debet, si liquidò advertas, quia nec seipsum debet propter seipsum diligere, sed propter illum quo fruendum est.* Nam quamvis proximum quoq; diligere jubeamur, dilectio tamen ejus non in ipso hærere debet, sed in Deum propter seipsum dilectum tendere; ut ita Deo non proximo perfruamur. Hinc vniversarum Scripturarum compendium in hac sententia situm esse definit, ut Deum & proximum diligamus sed solo perfruamur Deo. *Omnium igitur quæ prædicta sunt, ex quo de rebus tractamus, hæc summa est, ut intelligatur, legis & omnium divinarum Scripturarum plenitudo & finis esse dilectio rei, quæ fruendã est, & rei, quæ nobiscum ea re frui potest.* Quod sicuti de dilectione manifestissimum est, ita de fruitione solius Dei ipsa dilectio invictâ ratione concludit. Hoc est enim diligere, ut suprà diximus, *aliquid ad fruendum appetere, vel tenere*: solus autem Deus diligendus est; ergo solus ad fruendum appetendus, & fruendus. Rursum, hoc est frui, *amore alicui rei inhærere propter sepsã.* Soli autem Deo propter seipsum inhærendum esse, fides docet; ergo & illo solo esse perfruendum. Quapropter ut in re inter Catholicos confessâ non diutiùs inhæreamus, potiùs ratio inquirenda est, cur eo solo perfruendum sit, & consequenter cur ille solus amandus: unum enim ex altero indissolubili vinculo religatum est. Suppeditat & istam Augustinus in eodẽ libro de doctrina Christiana: quia videlicet in eo, quod propter se diligimus, & quo frui volumus, beatitudo constituta est. Nec enim alia de causa diligitur propter se, vel ad fruendum expetitur, nisi ut beati simus: beatitudo autem creaturæ rationalis in solo Deo sita est; qui solus proinde propter se amandus, & ad fruendũ appetendus est. *Quod propter se diligendum est*, inquit Augustinus, *in eo constituitur vita beata.* Et infra luculentiùs. *Dicimus ea re nos perfrui, quam diligimus propter seipsam: & ea re nobis fruendum esse tantùm, qua efficimur beati; ceteris vero utendum.* Et iterum: *Illa* (res) *quibus fruendum est, beatos nos faciunt. Istis, quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem adjuvamur, & quasi adminiculamur ut ad illas, quæ nos beatos faciunt, pervenire, atq; his inhærere possimus.* Quæ sanè omnia, & quòd solus sit per se diligendus Deus, & quòd illo solo perfruendũ, luculentissimè præcepto illo Christianæ religionis capitali, primo, & indispensabilis obligationis, commendata sunt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Cujus vim ineluctabilem explicat August., quando dicit: *Cùm ait: toto corde, totâ animâ, totâ mente, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut aliâ re frui velit* (nam hoc est frui velle, propter se diligere) *sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit.* Nam & ipsam proximi dilectionem, quæ videbatur aliquid præter Deum diligi posse, *in illam dilectionem Dei* referendam esse declarat, *quæ nullum à se rivulum duci extrà patitur, cuius derivatione minuatur.*

(Margin: Ibid. cap. 5. — Cap. 10. — Ibid. cap. 21. — Ibid. c. 22. — Lib. 1. de doct. Christ. c. 35. — Lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 22. — Cap. 31. — Cap. 3. — Cap. 22.)

Ex hoc

A Ex hoc ergo immobili principio, quod sine religionis Christianæ ruina cujusquam disputatione labefactari nequit, sequitur manifestè, omnem omnino fruitionem creaturæ, non minùs quam dilectionem, esse peccatum. Est enim contra æternam & indispensabilem legem, quę jubet, ut solum Deum propter se diligamus (hoc enim hîc vocamus diligere) eoque solo consequenter perfruamur. Neque minùs luculentè sequitur, omnem usum creaturæ, qui non refertur in Deum, esse peccatum. Si enim non refertur in Deum, necessariò vel in creatura ipsa, qua uti videmur, hæret, & ita est fruitio; vel ulteriùs in aliam creaturam distinctam tendit: quæ si sit ultima, eâ fruimur; si non ultima, eo tandem quod erit ultimum fruemur. Hoc est enim frui, *rei adeptæ propter seipsam amore inhærere.* Neque minùs manifestè tertium sequitur: Deo uti ad assequendum aliud, esse peccatum. Quo enim utimur, id ad

B aliud referimus: in quid autem aliud referetur Deus, nisi in creaturam, sive ipsum hominem utentem, sive aliam, cujus amore detinetur? Quæ si sit ultima, illamque diligit, fieri non potest quin illâ frui velit. Hoc est enim frui, voluntatem in re propter ipsam non ulterius pergendo *conquiescere.* Omnia vero ista tria inordinata & perversa esse, non est dubium. Quæ perversitas in omnibus peccatis reperitur, dum illis frui volumus, quibus utendum est; & illis uti, quibus fruendū est. Vnde illa regula vulgatissima probatissimaq; August. fluxit: *Nec est alia vita hominum vitiosa atq; culpabilis, quam malè utens, & malè fruens.* Quod clarius tradit in quæstionibus octoginta tribus: *Omnis humana perversio est, quod etiā vitiū vocatur, fruendis uti velle, atque utendis frui.* Et rursus: *Omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti.*

Lib. 10. de Trinit. c. 10.

Quæst. 30.

C Hinc igitur oritur, quòd sæpè culpet Augustinus omnem quietem & gaudium animi, quod in creatura ponitur: non enim amor & intentio in ea quiescere, sed semper in supremum impetus dilectionis quemcunque rerum usum rapere debet. Nam in illud Apostoli, *Nolite diligere mundum: non dixit*, inquit Augustinus: *Nolite habere, sed nolite diligere. Habuisti, possedisti, adhæsisti. Amor rerum terrenarum viscum est spiritualium pennarum. Ecce concupisti, hæsisti. Quis dabit tibi pennas ut columbæ? Quando volabis, ubi verè requiescas, quando hic, ubi malè hæsisti, perversè requiescere voluisti? Nolite diligere mundum, tuba divina est.* Nimirum quia, ut alibi dicit, *Non potest anima, nisi in eo quod diligit*, & per hoc, quod frui cupit, *requiescere.* Et in tractatibus in Ioannem: *Modo gaudium nostrum, fratres mei, in spe sit: nemo gaudeat quasi in re præsenti, ne hæreat in via. Totum gaudium de spe futura sit, totum desiderium vita æterna sit.* Et in Psalmos: *Sola interiora* (id est, ut exponit, sapientia & verbum Dei) *diligenda sunt, cæteris ad necessitatem utendum, non ad gaudium perfruendum.*

Serm. 33. de verbis Domini c. 5.

Serm. 18. de divers. c. 5.

Tract. in Ioannem.

In Psal. 4.

D Ex isto igitur capite nascitur, quòd sæpissimè Augustinus vetat, ne beatitudinem ex temporalibus rebus aucupemur. Quicquid enim propter se amatur, ut eo velimus frui, in hoc, ut suprà audivimus, beatitudo collocatur. *Vt quid diligitis vanitatem, ut quid vultis beati esse de infimis. Sola veritas facit beatos: ut quid ergo temporalium rerum amore detinemini? Vt quid tanquam prima extrema sectamini, quod est vanitas & mendacium?* Et in libro de agone Christiano: *Nolite amare temporalia, quia si benè amarentur, amaret ea homo quem suscepit Filius Dei &c. Quis beatam vitam esse arbitretur in iis, quæ contemnenda esse docuit Filius Dei?* Nam amare seu diligere temporalia, non est aliud, quàm, ut paulo antè dixit, *iis ad gaudium*, sive ad beatitudinem velle *perfrui.* Hinc est, quòd instantissimè semper Augustinus docet ac monet, ut in usu rerum temporalium semper animus ad ulteriora transeat, nec unquam quiescat nisi perveniat usque ad Deum. Hoc enim non solum jubet disciplina Christiana, sed etiam ordo naturalis, quem lex æterna constituit. Perturbatur enim apertissimè ille ordo, si quis medijs velut fine perfruatur, si quis in via velut termino hæreat: quod profligatæ stultitiæ etiam in rebus infimis judicamus, nedum in illis supremis, ubi de tota hominis salute contenditur. Audi præclarissimum Augustini locum, quo plenissimè doceberis, hærere in quacunque creatura non tantum imperfectionem esse, ut molliculi, & Christianæ perfectionis, imo conditionis rationalis naturæ non satis gnari infirmitati blandiendo pollicentur, sed esse vitiosum, & corrigendum. *Quid est finis? Christus, quia Christus Deus, & finis præcepti charitas; & Deus charitas: quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unum sunt. Ibi tibi finis est & alibi via est. Noli hærere in via, & non pervenire ad finem. Ad quicquid aliud veneris, transi usquequo pervenias ad finem. Quid est finis? Mihi autem adhærere Deo bonum est. Adhæsisti Deo, finisti viam, permanebis in Patria.* Exemplum quæris, quo accuratius res tota capiatur? Accipe primum de pecunijs, hoc est de omnibus medijs ad salutem corporis necessarijs, ne in illis conquirendis hæreas: *Intendite. Pecuniam aliquis quærit? Non sit ibi finis: transi tanquam peregrinus. Quære ubi transeas, non ubi remaneas. Si autem amas, per avaritiam implicatus es. Erit tibi avaritia catena pedum, ultrà progredi non potes; transi ergo & hoc, quære finem.* Accipe secundum, ne in salute corporis hæreas, propter quam pecuniæ quæri solent: *Salutem corporis quæris? Adhuc noli ibi remanere. Quæ est enim ista salus corporis, quæ morte perimitur, quæ ægritudine debilitatur, frivola, mortalis, fluxa? Quære illam, ne impediat fortè morbida valetudo opera tua bona. Ergo non est ibi finis; quia propter aliud quæritur. Quidquid propter aliud quæritur, non est ibi finis. Quicquid propter se, & gratis quæritur, ibi est finis.* Accipe tertium, ne in honoribus hæreas: *Quæris honores, fortè ad aliquid agendum quæris, ut peragas aliquid, ut placeas Deo. Noli ipsum honorem amare ne ibi remaneas.* Accipe quartū, ne in laudibus hæreas: *Quæris laudē? Si Dei quæris, benè facis: si tuam quæris, malè facis. Remanes in via. Sed amaris & tu, laudaris & tu, noli gratulari, quando in te laudaris; laudare in Domino, ut cantes: in Domino laudabitur anima mea. Sermonem*

Ibid.

Lib. de ag. on Christ. c. 11.

Tract. 10. in Epist. Ioannis.

monem aliquem bonum dicis, & laudatur sermo tuus, non laudetur quasi tuus, non est ibi finis: si ibi ponis finem, finiris: sed non finiris, quasi perficiaris, sed finiris ut consumaris. Ergo non laudetur sermo tuus, quasi abs te, vel quasi tuus. Sed quomodo laudetur? Quomodo dicit Psalmus: In domino laudabo sermonem &c. ergo transi & ipsam. Videte, fratres, quanta transivimus, in quibus non est finis. His utimur, quasi in via; quasi in mansionibus stabulorum reficimus, & transimus. Vbi ergo finis? Dilectissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Non potuit exactiùs & palpabiliùs nobis exponere, quo modo in quibuscunque creaturis hærere vitiosum sit, quàm singulas percurrendo, in quibus homines hærere solent, & sine peccato se esse arbitrantur. Hinc de medijs ad proprium uniuscujusque finem referendis, & ipsâ vitâ tandem in Deum dirigendâ, luculentè alibi tradit; ubi cùm præmisisset, omnem humanam perversionem esse, quod etiam B vitium vocatur fruendis uti velle, atque utendis frui, fruendam verò intelligibilem pulchritudinem, per quam ipse pulchritudinem æternæ sapientiæ aut incommutabilis veritatis solet intelligere, de rebus utendis & ad fi-

Lib. 83. qq. q. 30. nes suos tandemque in ultimum retorquendis ita loquitur: *Vtile quicquid est, utendo est utile, ita nemo utitur nisi utili. Non ergò utitur quisquis malè utitur. Perfecta igitur hominis ratio, quæ virtus vocatur, utitur primò seipsâ ad intelligendum Deum, ut eo fruatur, à quo etiam facta est. Vtitur autem cæteris rationalibus animantibus ad societatem, irrationalibus ad eminentiam. Vitam etiam suam ad id refert, ut fruatur Deo: ita enim beata est. Ergò & ipsâ utitur; quæ profectò inchoat miseriam per superbiam, si ad seipsam, non ad Deum referatur. Vtitur etiam corporibus quibusdam vivificandis ad beneficentiam; sic enim utitur suo corpore, quibusdam assumendis vel respuendis ad valetudinem; quibusdam tolerandis ad patientiam, quibusdam ordinandis ad* C *justitiam, quibusdam considerandis ad aliquod veritatis documentum. Vtitur etiam ijs, à quibus se abstinet, ad temperantiam. Ita omnibus & sensis & non sensis utitur, nec aliquid tertium est. Iudicat autem de omnibus quibus utitur; de solo Deo non judicat, quia secundùm Deum de cæteris judicat; nec eo utitur, sed fruitur. Neque enim ad aliquid aliud Deus referendus est: quoniam omne quod ad aliud referendum est, inferius est, quàm id ad quod referendum est.* Porro nequis putaret, hunc ordinem utendi medijs ad suum quibusque finem, sine labe conscientiæ prætermitti posse, quamquam & in superioribus allegatis locis contrarium satis indicaverit, apertissimè alibi dicit:

Lib. de bono conjugali c. 9 *His bonis, quæ propter aliud necessaria sunt, qui non ad hoc propter quod instituta sunt, utitur, peccat, alias venialiter, alias damnabiliter; Quisquis verò eis propter hoc utitur propter quod data sunt, benè facit.* Sub illis autem bonis doctrinam, cibum, potum, somnum, conjugium, concu- D bitum, & similia expressè numeraverat. Et nequis fortasse suspicaretur, satis esse, siquis propter proximos fines quibusque bonis uterelib. 4. cont. Jul. c. 3. tur, longè generalius alibi dicit, ubi rem illam ex professo docet. *Officium autem est, quod fa-* [illegible]

A *ciendum est: Finis verò, propter quod faciendum est. Cùm itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.* Hunc autem finem esse ipsum Deum, statim adjicit; cui virtutes tam in hominibus, quàm in Angelis serviunt à quo Angelis donantur & hominibus: *Cùm enim non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso mali his utentes efficiuntur injusti.* Vnde ejusdem principij sui generalissimi filum sequens, juxta quod in nulla creatura hæreri potest, sed omnium omninò usus in Deum retorquendus est, utpote verissimum & unicum hominis & rerum omnium finem, propter quem Deus ipsemet cuncta condidit, generalissimè & clarissimè ita loquitur: *Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propterquod fieri debere vera sapientia præcipit* (id est, Deum verum, sicut præmiserat) *etsi officio videatur bonum, ipso* NON RECTO FINE PECCATUM EST. Itaque & alibi peccatum vocat *non solùm illud quod in turpi aut iniquo facto apparet hominibus: sed etiamsi habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat* (id est, intuitu cujuscunque boni temporalis) *non propter requiem sempiternam.* Quanto magis peccatum est, si non habeat speciem boni operis, sed carnalis, quo simpliciter in amore cujusquam boni temporalis conquiescit, non ut benè vel in speciem operetur, sed tantummodo ut aliquâ rei creatæ delectatione perfruatur? Et ut omnis omninò tergiversatio tolleretur, qua quis hujusmodi actus vel indifferentes vel imperfectos esse suspicari posset, & non tales, quibus conscientia læderetur, contra Faustum Manichæum disputans & de peccatis, & benefactis, ac de creatarum rerum usu & abusu ex professo tractans, doctrinali auctoritate definit: *In omnibus quæ humana infirmitas horret, aut timet, sola iniquitas iure damnatur: cætera sunt vel tributa naturarum vel merita culparum.* Vnde igitur illa merita culparum, illa iniquitas, quæ sola in hominibus jure damnatur? Audi Augustinum in eodem loco: *Fit autem homo iniquus, cùm propter seipsas diligit res propter aliud assumendas, & propter aliud appetit res propter seipsas diligendas. Sic enim, quantùm in ipso est, perturbat in se ordinem naturalem, quem lex æterna conservari iubet. Fit autem homo iustus, cùm ob aliud non appetit rebus uti, nisi propter quod divinitus instituta sunt: Ipso autem Deo frui propter ipsum, seque & amico* (id est, proximo) *in ipso Deo propter eundem ipsum Deum. Propter Deum enim amat amicum, qui Dei amorem amat in amico.* Ecce quod alibi sæpiùs inordinationem vocaverat, & perversitatem, utendis velle frui & fruendis uti, hîc nominat meritum culpæ & iniquitatem, quæ jure damnatur, propter seipsas diligere res propter aliud assumendas, & è contrario, propter aliud appetere res propter se-ipsas diligendas: aperteque declarat, in eo justitiam esse sitam, hoc est bonum opus, cùm rebus non appetimus uti, nisi propter quod divinitus institutæ sunt. Hoc non est aliud, nisi id quod propter seipsum diligendum

Ibid.

Ibid.

Lib. 22. cont. Faust. c. 78.

Ibid.

dum & fruendum est. Et hoc ipsum declarat, & in superioribus crebrò declaravit, esse Deum quo fruendum est propter ipsum: *Quod enim propter se diligitur, in eo constituitur vita beata: eo re fruendum est qua efficimur beati; cæteris verò omnibus utendum.* Nam istis, *quibus utendum est, tendentes ad beatitudinem adiuvamur ut ad illas, quæ nos beatos faciunt* (id est, ad Deum) *pervenire, atque his inhærere possimus.* Sub quo genere totus creaturarum ordo comprehenditur. Qua de causa ex ejusdem legis immutabilis & æternæ præscripto, *quæ ordinem naturalem conservari iubet, perturbari vetat*, quæque nisi faciendo, dicendo, concupiscendo violetur, nullum peccatum est, & si violetur, sine excusatione peccatur, fidentissimè clamat, inculcatque Augustinus: *Iubet æterna lex avertere amorem à temporalibus*, nempe quibuscunque, *& eum mundatum ad æterna convertere.*

CAPUT XVII.

Iusti in peccatis venialibus fruuntur, non utuntur creaturâ.

QVIS jam sobriæ voluptatis & castissimæ veritatis amator audeat dicere, non esse peccata solius, voluptatis causâ cum uxore concumbere, sensus externos saporibus delicatis, gratis odoribus, harmonicis concentibus, ridentibus coloribus, & artificijs, solius voluptatis appetitione mulcere? laudibus, honoribus, gloriæ dignitatumque splendoribus quantumcunque exiguis propter ipsa delectari? Pecunias, hoc est, quæcunque commoda terrena propter ipsa diligere, prædiolis, hortulis, structuris, piscationibus, venationibus, & hujusmodi infinitis; quasi innocentibus quarumcunque temporalium rerum voluptatibus, quibus humana vita etiam justorum velut in lectulo requiescit, incumbere, non propter aliud, quàm quia infirmis animis delectabiles sunt? In omnibus enim istis, quæ recensere longum est, ordo naturalis perturbatur; quem lex æterna conservari jubet, perturbari vetat; dum rebus, quas diligunt, propter aliud assumendis propter ipsas frui volunt: atque in via tanquam per seipsam delectante hærent, qui per illam non nisi in patriam deberent tendere. An fortè non est hoc utendis frui? Non est hoc actionis finem constituere, dum nihil nisi actio, quæ infirmos nos delectat, intenditur? Istud enim hic supponimus. Quid verò vel pecudes aliud, si loqui possent vocarent frui, quàm cum uxore seu femella voluptatis tantùm causâ inire concubitum? Et quid aliud finem voluntatis actionem constituere, quàm nihil præter actionem, seu voluptatem ejus quærere? Si enim aliud concumbendo quærit, jam concubitus non est finis, nec illum diligit, sed aliud per illum assequendum diligit. Itaque quamvis finis ultimus totius hominis alius esse possit, quàm concubitus, & plerumque sit; finis tamen istius singularis voluntatis tantùm concumbendi non est alius, quàm concumbere, seu concumbendi voluptate frui; ut sic generalis ista voluntas, qua quisque vult beatè vivere, istâ voluntate aliqua ex parte compleatur. Quod ita manifestè S. Augustinus docet, quasi hoc probandum ex professo suscepisset. Nam de voluntate videndi disputans, quæ visionem potest vel ad aliud referre, ut sit medium, seu finis medius, vel in eâ quiescere, ut sit tantùm finis, ita loquitur: *Non itaque omnino ipsa voluntas hominis, cuius finis non est nisi beatitudo, sed ad hoc unum interim, scilicet subiectum; voluntas videndi finem non habet nisi visionem, sive id referat ad aliud, sive non referat. Si enim non refert ad aliud visionem, sed tantum voluit ut videret, non est disputandum, quomodo ostendatur finem voluntatis esse visionem; manifestum est enim. Si autem refert ad aliud, vult utique aliud, nec iam videndi voluntas erit.* Nimirum quia hoc dicimur velle, seu diligere, quod intendimus; non id sine quo non possumus assequi quod intendimus; hoc enim, sicut amara medicina, ab invitis sæpè suscipi debet. Quod si hoc de visione, quæ non ad aliud refertur, ita manifestum est Augustini, imo cujuslibet sanæ mentis judicio, ut neque disputari debeat, profectò etiam de concubitu voluptatis dumtaxat causâ inito manifestum est. Et si de illo perspicuum est, non aliud esse finem ejus nisi voluptatem, qua ex aliqua parte beari cupit, profectò de omnibus omnino similibus usitatis etiam justorum hominum delectationibus quasi innocentibus; quas paulo antè & superiùs ex Augustino recensuimus; perspicuum est, non alium eorum esse finem, quàm in illis terrenis & quasi innoxijs voluptatibus requiescere, & in eis quiescendo, frui. Si enim propter aliud hujusmodi operationes appetunt, jam extra limites hypothesis nostræ sunt.

Hæc ergo ratio est, cur Augustinus, quandò etiam à justis in temporalibus quibusvis bonis aut delectationibus finem collocari aut quiescere, aut illis bonis frui vetat; plerumque solet inculcare, ut ab illis bonis ulteriùs in Deum animus transeat. Nimirum ut lector intelligeret, tunc se frui, tunc in terrenis conquiescere, tunc ut finem illa concupiscere, tunc cupiditate peccare, cùm eis ita inhæret animus, ut non per illa transeat ad diligendum Deum. De quo initio nonnulla testimonia producta sunt. Hunc enim transitum velut fruitioni prorsus repugnantem commendat in libris de Trinitate; ubi cum dixisset, *non esse constituendum finem in bonis talibus*; nec in ea *detorqueamus beatitudinem* id est, fruitionis *appetitum*, statim adjicit ejus oppositum: *sed ut quic-*

quid in usu temporalium rationabiliter facimus, æternorum adipiscendorum contemplatione faciamus, per ipsa transeuntes, illis inhærentes. Et in alio libro de Trinitate:

Lib. 9. de Trinit. c. 7. & 8.

Verbum amore concipitur, sive creaturæ sive creatoris, id est, aut naturæ mutabilis, aut incommutabilis veritatis. Ergo aut cupiditate, aut charitate. Non quod non sit amanda creatura: sed si ad creatorem refertur ille amor, non jam cupiditas, sed charitas erit. Ex quo infallibili consecutione sequitur, cùm amor ille non refertur ad creatorem, necessariò manere cupiditatem, hoc est, vitiosam & culpabilem fruendi cupidinem. Necesse est enim, si non refertur amor iste ad creatorem, creaturam amari propter se: qua de causa subjicit: *Tunc enim est cupiditas, cum propter se amatur creatura, tunc non utentem adjuvat, sed corrumpit fruentem.* Et in libro undecimo de Trinitate.

Lib. 11. de Trinit. c. 2.

Anima rationalis deformiter vivit, cùm secundum Trinitatem exterioris hominis vivit, id est, cùm ad ea quæ forinsecus sensum corporis formant non laudabilem voluntatem, qua hæc ad utile aliquid referat, sed turpem cupiditatem, qua his inhærescat, accommodat. Et paulò inferiùs eundem transitum in superna, urget ut necessarium.

Cap. 5.

Nisi pars maxima voluntatis in superioribus atque interioribus habitet: eaque ipsa (voluntas) *quæ commodatur sive foris corporibus sive intus imaginibus eorum, nisi quicquid in eis capit ad meliorem verioremque vitam referat, atque in eo fine, cujus intuitu hæc agenda judicat, acquiescat, quid aliud facimus, nisi quod nos Apostolus facere prohibet, dicens: Nolite conformari huic sæculo.* Ecce neque cogitatio in rebus cogitandis hærere potest, nisi ad veriorem æternamque vitam referatur, juxta præceptum Apostolicum; quanto minùs amor, & externa actio. Et in libro decimo quinto de Trinitate:

Lib. 15. cap. 20.

Ad quam summam Trinitatem videndam, diligendam, ut eam recordetur, eam contempletur, eâ delectetur, totum debet referre quod vivit. Hunc transitum & in libris Confessionum prædicat:

Lib. 4. Confess. c. 12

Si placent corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorque amorem, ne in his quæ tibi placent tu ei displiceas. Hunc commendat & in Psalmos:

In Psal. 144

Ama, inquit, *& hæc, sed plus illum ama, & hæc propter illum ama.* Sed omnium elegantissimè transitus iste à creaturis commendatur, & fruitio earum prohibetur, totusque status animi, qualis erga res omnes propter hominem creatas esse debet, pulcherrimâ brevitate depingitur in meditationibus: qui locus ab omnibus casti amoris dilectoribus medullis animi insculpi mereretur: *Si autem ista diligis, ut subjecta dilige, ut famulantia dilige, ut arrham sponsi, ut munera amici, & beneficia Domini: sic tamen ut memineris semper, quid illi debeas, nec ista propter se, sed ista propter illum, nec ista cum illo, sed ista propter illum, & per ista illum, & super ista illum diligas.* Ecce quid anima rationalis debeat Deo; Ecce, quid sit quiescere; Ecce, quid sit hærere, quid transire à creaturis in Deum; Ecce, quid sit frui creaturâ, vel creatore. Qua de causa Augustinus pro ista dilectione creaturæ, quæ non hæret, sed transit in creatorem ejus proprium, ut suprà diximus vocabulum excogitavit, ut eam vocaret, *dilectionem transitoriam tanquam viæ*; alteram verò, quæ fruendo inhæret creaturis, *dilectionem mansoriam.*

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 35.

Cujus differentiæ consideratione facilè est unicuique purgatissimæ charitatis amatori, animum suum erga creaturas occupatum explorare, utrum hæreat, an transeat; utrum per illas in Deum evolet, an viscum aliquod cupiditatis pennis adhæreat; utrum utatur, an fruatur.

Nec verò miretur aliquis, quòd animum etjam justorum in rebus istis levioribus velut fine posse requiescere, nec tamen mortaliter peccare statuamus. Quod enim apud multos Theologos usitatè & quasi solemniter dicitur, tunc peccari mortaliter, quando constituitur in rebus creatis finis; vel juxta divi Augustini principia jam declarata planissimè negari, vel alio modo explicari debet. Quis enim negare potest, peccatorum illorum venialium, quæ intrinsecè mala sunt, nec ad aliud omninò bonum relata, imò nec referri nata, solâ pravæ illius voluptatis libidine committuntur, finem ultimum non esse Deum? Si non est Deus, ergò creatura. Et quæ alia, nisi ipsa voluptas, quæ peccando quæritur? Ergò in ea finis constituitur, neque tamen propterea mortale peccatum fit. Quis enim dixerit, sive justum, sive peccatorem, sive etjam infidelem, cui ignotus Deus, si in re levissima mentiatur, inaniter garriat; pauca pira cum Augustino furetur, idcircò læthiferi peccati fore reum, si non in Deum referat velut ultimum finem, sed in ipsa sola & nuda mentiendi leviter, inaniter garriendi, & furandi voluptate remoretur? Quod in similibus omnibus peccatis levioribus infidelium, & aliorum gravium peccatorum, quibus nulla de Deo est cogitatio, locum habet. Nemo enim istorum in peccando venialiter finem ultimum sibi ponit Deum; sed vel peccatum ipsum, vel aliud creatum bonum: & quamvis Deum sibi finem actionis constitueret, perinde gratum faceret Deo, ac si mactaret filium in conspectu patris. Quòd si ergò Theologi isti volunt, tunc semper peccari mortaliter, quandocunque finis ultimus actionis alicujus, ultra quem non transit animus, est creatura; regula fallacissima est, & innumeris exemplis falsa probari potest. Sed intelligi debent, tunc esse peccatum mortale, cùm finis non tantùm actionis, sed ipsius hominis est creatura; cujus videlicet animus ita erga creaturam intentam affectus est, ut eam etjam Deo vetanti præferat. Nam quantumvis voluptas licita sit, & sine peccato admitti possit, si tamen ita diligatur, ut cupiditati suæ imperanti, quàm Deo vetanti homo parere malit, mortale peccatum sine dubio perpetrabitur. Quod tamen non inde provenit, quòd illius actionis voluptas finis sit, vel quod voluptas tanquam finis actionis appetatur ac diligatur; sed quòd ex dilectionis magnitudine ipsi Deo præferatur. Nam sive multùm sive parũ voluptas actionis diligatur, modus eam solam & unicam appetendi, vel ad alium ulteriùs finem referẽdi prorsus idem est, quamvis

quamvis animus apperentis non sit idem. Vnus quippe in eo finem quidē istius actionis ponit, sed Deo magis dilecto postponit, usque adeò ut si Deo graviter displicere judicaret, statim actum & voluptatem abrumperet: alter verò in eo finem similiter quidem ponit, sed Deo minùs dilecto vel omninò non dilecto præponit. Hoc est, fervor diligendi sive Deum sive creaturam diversus est; modus diligendi & in eam ferendi non est diversus: seu, ut Recentiores impropriâ & excogitatâ phrasi loqui malunt, habitu utitur creaturâ propter Deum, non actu. Quòd si non utitur actu, quid ergò dicendum est actu facere, nisi frui, cùm inter uti & frui in homine deliberatè operante, inter referre aliò & non referre, non detur medium? Quę quidem phrasis sine dubio idcircò ab eis inventa est, ne peccantem venialiter creaturâ frui fateantur. Quasi verò habitu, non actibus dicendi simus uti vel frui; vel ista duo ex habituali animi constitutione, quæ nihil in actum hîc & nunc elicitum influit, & non ex actuali voluntatis intentione, hoc est, hæsione vel transitione pendeant. Quicunque enim rei creatæ diligendo sic inhæret, ut eam tamen aliò referat, secundùm fundatissimam, & ut clamat aperta ratio, verissimamq; Augustini doctrinam, utitur, non fruitur: sin ad nihil aliud spectat animus quod ejus ministerio assequi cupiat, fruitur non utitur, quicunque tandem fuerit diligentis vel utentis animus. Ille quippe efficere poterit, ut utendo vel fruendo mortaliter vel venialiter peccet, dum eam præponit vel postponit Deo; non tamen, ut actu illis modis minùs propriè fruatur vel utatur.

Hinc est igitur, quòd Augustinus constantissimè semper doceat, etjam justissimos homines quibusdam rerum creatarum amoribus seu cupiditatibus esse devinctos, quarum ablatione cruciantur. Amor autem apud Augustinum essentialiter fruitionem respicit, cum non sit aliud amor, ut jam suprà crebrò repetitum est, quàm *voluntas fruendum aliquid appetens vel tenens*: nec frui aliud, quàm *amore alicui rei inhærere propter seipsam*. Ex quo fit, ut magnitudinem & parvitatem amoris, quo etjam justi creatis rebus inhærent ut eis perfruantur, semper ex carendi facilitate vel difficultate metiatur. Voluntas enim utendi non animos astringit rebus utendis, sed fruendis: his enim per amorem inhæremus, illis sine amore earum utimur, ut ad amatas delicias pertingamus. De justis enim loquitur quando dicit: *Infirmiores qui terrenis his bonis, quamvis ea non præponerent Christo, aliquantulâ tamen cupiditate cohærebant, quantùm hæc amando peccaverunt, perdendo senserunt. Tantùm quippe doluerunt, quantùm se doloribus miscuerunt.* (Lib. 1. de Civit. c. 9.) De justo loquitur, quando dicit: *Vir sanctus temporalia non diligit* (id est, non diligere debet) *sed rectè utitur* &c. (Lib. de vera Relig. c. 47.) *Plerumque cùm adsunt nobis, putamus quòd ea non diligimus; sed cùm abesse cœperint, invenimus qui simus. Hoc enim sine amore aderat, quod sine dolore discessit.* De justo loquitur, quando loco amoris, qui fruitionis verus & unicus fons est, ipsam fruitionem creaturæ justæ apertè tribuendo dicit: *Ac per hoc et qui ædificavit erit ædificatio ista damnosa; quia non habebit quod superædificavit, & eorum amissione cruciabitur, quibus fruendo utique lætabatur: sed per hunc ignem salvus erit* &c. (Ibid.) De justo loquitur, quando paulò antè amorem terrenorum fruitionemque conjungens dicit: *Si enim ei* (Christo) *nihil talis affectionis* (amoris carnalis) *voluptatisque præponat, quamvis superædificet lignum, fœnum, stipulam, Christus est fundamentum.* (Ibid.) Cujusmodi sententijs Augustinus plenus est. Nam ubique cupiditatem seu amorem rerum quarumdam temporalium, quo non propter Deum, sed propter ipsas diliguntur, & fruitionem propriissimè dictam, utpotè quam essentialiter amor respicit, etjam justis tribuit; cujus vinculi diruptione cruciantur, uruntur, purganturque à peccatis venialibus, quæ diligendo creaturas, fruendoque commissa sunt; ut ita per ignem salvi fiant. Qua de re [a] liber de Civitate Dei, [b] Enchyridion ad Laurentium, [c] Commentarius in Psalmos, & [d] alia multa loca consuli possunt. Et in omnibus istis locis & alijs plurimis, semper inter justorum impiorumque cupiditates quibus diligunt temporalia, & ijs frui appetunt, illam differentiam statuit, quod quamvis utrique res frivolas diligant, illi magis diligant Christum; isti minùs: illi Christum tanquam fundamentum ædificationis præponunt temporalibus; isti temporalia fundamento: unde illi per ignem salvi fiunt; isti pereunt. Nunquam autem vel in mentem Augustino venit, quantùm ex scriptis colligi potest, quòd impij frui temporalibus dicendi sint, justi dumtaxat uti similibus rebus, quarum amore vinciuntur. Sed & verba ipsius passim repetita, & omnia principia ejus, & ratio, & natura amoris, quæ essentialiter gaudium sive fruitionem sicut motus terminum & quietem respicit, contrarium clamant.

a Lib. 1. de Civit. c. 9. & 21. c. 26

b Enchyr. cap. 68.

c Expos. 2. in Psal. 29. & in Psal. 80

d Serm. 121 de divers. cap. 9. &c.

Hinc est quòd August. eodē illo loco, ubi ex professo fruendi, & utendi definitionem, quam suprà promplimus, tradit & hominem inter res utendas & fruendas (id est, inter Deum atque creaturas temporales) veluti medium à Deo constitutum esse declarat, apertissimè dicit hominem fruendo rebus utendis aliquando deflecti à cursu in patriam atque revocari, aliquando tantum impediri ac retardari; quorum illud impijs atque sceleratis, hoc justis competit: *Nos qui fruimur & utimur inter utrasque constituti, si eis quibus utendum est frui voluerimus,* IMPEDITVR *cursus noster, & aliquando etiam deflectitur, ut ab his rebus, quibus fruendum est, obtinendis vel retardemur vel etiam revocemur, inferiorum amore præpediti.* (Lib. 1. de doct. Christ. cap. 3.) Vbi utrisque quidem fruitionem tribuit, sed istam apertissimam differentiam inter fruitionem justorum & sceleratorum statuit, inter peccata fruendi venialia atque lethalia; quod justos fruitio temporalium ab itinere, quo in patriam tenditur, impediat atque remoretur; impios verò deflectat ac revo-

ac revocet. Quapropter ut qualis esset fruitio A justorum, qua fruuntur temporalibus, quæ ad subsidium itineris data sunt, quivis vel imperitissimus intelligeret, nec sibi imaginaretur, eos tantum frui qui Deum deserunt, & omnem spem patriæ consequendæ abjiciunt, pulcherrimam comparationem ex itinerantibus profert: *Quomodo ergò si essemus peregrini, qui beatè vivere nisi in patria non possemus, eaque peregrinatione utique miseri & miseriam finire cupientes in patriam redire vellemus, opus esset vel terrestribus vel marinis vehiculis quibus utendum esset, ut ad patriam qua fruendum est pervenire valeremus: quòd si amœnitas itineris & ipsa gestatio vehiculorum nos delectaret, conversi ad fruendum his quibus uti debuimus, nollemus citò viam finire, & perversa suavitate implicati alienaremur à patria, cujus suavitas faceret beatos: sic in hujus mortalitatis vita peregrinantes à Domino, si redire in patriam volumus, ubi beati esse possimus, utendum est hoc mundo, non fruendum* &c. B Quæ comparatio pro justis propriè data est. Illi sunt enim propriè, qui vehiculis tanquam subsidijs à Deo datis, id est, rebus licitis; impij verò rebus illicitis atque vetitis delectantur: illi amoribus aliquibus mitioribus implicati, *citò finire* viam nolunt; isti nunquam volunt. Sed hæc de fruitione justorum satis sint, quæ paulò prolixiùs tractanda videbantur, ut Lector intelligeret, quid sit frui rebus temporalibus seu creaturis, neque fruitionem amoremque sic à justis alienaret, ut quantumcunque carnis aut oculorum aut superbiæ voluptatibus diffluant, non illos frui rebus, sed uti putet. Vt denique sciret, quis status animi erga creaturas nobis sacrarum Scripturarum & sublimissimi Augustini auctoritate cõmendetur. Qua in re qui hallucinatus fuerit in innumeros vitæ errores, qui malè utendo fruendoque committuntur, necessariò pertrahetur. Non tam dura est hæc doctrina, quàm perfecta; nec ejus veritas implentis infirmitate, sed jubentis auctoritate, æternaque legis æquitate metienda est. Nunc breviter aliquid de ceteris animi affectibus in creaturas exercendis vel comprimendis adjiciamus.

Lib. 1. de doctrina Christiana cap. 4.

CAPVT XVIII.

Reliqui affectus animæ circa creaturam cujusmodi sint, & esse debeant.

SI enim vera sunt quæ de amore diximus, facilis est de ceteris affectibus resolutio. Amor est enim velut cardo ceterorum affectuum, à quo omnes ita pendent, ut sine illo esse non possint. Quis enim desideret quod non amat? Quis de rebus nisi amatis gaudeat? Quis oderit nisi quod rebus amatis adversatur? Quis malum nisi rebus amatis metuat? Quod in singulis affectibus similiter ostendi potest, sicut Augustinus in libro octoginta trium quæstionum quæstione trigesima tertia declarat. Nam uti fons absconditus per diversas venas pro terræ conditione erumpere solet, ita & amor pro diversa rei amatæ conditione, diversos animi motus parturit, & varios vultus induit. Omninò enim pro varietate rerum quæ diliguntur sicut amor allicitur, vel offenditur aut periclitatur; ita in hos vel illos affectus mutatur & vertitur. Ex quo fit, ut Augustinus hos ipsos diversos motus subinde nihil aliud esse definiat, quàm amorem qui diversis perturbetur modis. *Amor*, inquit, *inhians habere quod amatur, cupiditas est*: (hoc est, desiderium) *id autem habens eoque fruens, lætitia: fugiens quod ei adversatur, timor est: idque si acciderit sentiens, tristitia est.* Ad quem modum similis omnium affectuum descriptio excogitari potest. Amor erectus ad assequendum quod amatur, spes est: dejectus ab assequendo, desperatio: abominans malum quod sibi advertatur, odium est: insurgens ad repellendum, ira. Cujusmodi definitiones si in sensu formali fortasse non sint veræ, in sensu causali sunt verissimæ. Evi- A dentet enim declarant, non posse motus illos nisi ab amore proficisci. Quemadmodum igitur corrupto fonte necesse est aquas ex eo vitiatas fluere; ita si amor vitiosus est, motus omnes ab eo prodeuntes vitiari necessarium est. Habet enim respectu motuum illorum quandam cum intentione similitudinem; quæ si perversa fuerit, quicquid ex ea nascitur & suscipitur vitium trahit: Vnde Augustinus cùm cupiditatem, lætitiam, timorem, ac tristitiam amoris esse docuisset, statim adjicit: *Proinde mala sunt ista, si malus est amor; bona, si bonus.* Fieri enim non potest, ut qui malè amaverit, benè ex illo amore cupiat, benè speret id quod amat, eoque benè fruatur: bene oderit vi amoris illius oppositum malum, vel benè irascatur, & sic de ceteris. *Ibid.*

Lib. 14. de Civit. c. 7.

Ex his ergò manifestum est, non solùm amorem ac lætitiam sive fruitionem, sed omB nes etiam ceteros affectus animi, qui ex amore rei temporalis emanant, esse vitiosos. Inficiuntur enim ab amore vitiato, ex quo fluunt. Ex quo necesse est, ut cujus amor transitorijs rebus affixus & illigatus est, illas & absentes cupiendo, sperando, ac desperando, & præsentes perfruendo, & malum oppositum odiendo, & fugiendo, & per iræ motus repellendo, & se per tristitiam affligendo delinquat. Amor enim ille vitiosus in omnibus illis motibus dominatur: qui sicuti peccabat rem temporalem amando, cupiendo, fruendoque; ita peccat quibusvis alijs motibus se juvando.

Ex isto igitur fonte nascitur, quòd Apostolus

Digitized by Google

2. Cor. 7. stolus de tristitia dicit: *Seculi tristitia mortem operatur*; nimirum quia seculi amor mortem operatur: & simili omninò modo dicere potuisset: seculi gaudium, seculi spes &c. mortem operatur. Hinc Augustinus: *Nequitia est mundum istum diligere & ea quæ nascuntur & transeunt pro magno habere, & ea concupiscere, & pro his laborare ut acquirantur, & lætari cùm abundaverint, & timere ne pereant, & contristari cum pereunt*, & ijs irasci, quorum operâ pereunt. (Lib. de agone Christ. c. 13.) Quapropter quicumque motus illos correctos & rectos habere volet, amorem corrigat necesse est. Nam ubicumque amor rei alicujus temporalis extinctus fuerit, ibi continuo & absentis cupiditas, & præsentis lætitia, & periclitantis metus, & amissæ tristitia, & spes, & ira, & ceteræ perturbationes, quas amor ejus parturit, extinguentur. Et quia plerumque amor, nisi multùm ferveat, & ipsâ flammæ & fumi magnitudine sese prodat in visceribus animi, & nescio quibus anfractibus occultissimus latet, ut oculos hominis semetipsum curiosissimè explorantis subterfugiat; ad alios affectus oculi convertendi sunt, qui tanquam notiores, magisque sensu perceptibiles & minùs vafri, simpliciùs ac sinceriùs clamare solent, ex qua radice pullulent. Ita quemadmodum sursum ascendendo ex rivo fontem deprehendimus; sic ex alijs animi perturbationibus amorem, unde nascuntur. Et hoc est, quòd Augustinus dicit: *Plerumque cùm adsunt nobis* temporalia, *putamus quod non ea diligamus: sed cum abesse cœperint, invenimus qui simus; hoc enim sine amore nostro aderat, quod sine dolore nostro discedit.* (Lib. de vera Relig. c. 47.) Ita dolor amissi boni est testis amati. Quod simili omninò consideratione de ceteris quoque affectibus dici potest. Non enim sentimus, sine quibus rebus esse aut æquo animo aut ægrè possimus, nisi cùm vel abfuerint, vel jam possessæ auferuntur, vel periclitantur, vel obtineri nequeunt. Tunc enim amor non amplius seipsum dissimulare potest: tunc erumpit in cupiditatem, in tristitiam, in metum, & similes pro circumstantiarum diversitate motus. Unde Augustinus de amoris explorandi modo disserens; *A voluptatibus carnis*, inquit, *& a curiositate supervacanea cognoscendi, video quantum assecutus sim posse refrenare animum meum, cum eis rebus careo, vel voluntate cum absunt, vel necessitate cum desunt. Tunc enim me interrogo, quam magis minusve mihi molestum sit non habere.* (Lib. 10. Confess. c. 37) Fieri enim nullo pacto potest, ut si amore homini velut membra conglutinata sint sine molestia divellantur. Et hæc de ceteris affectibus ex amore promanantibus satis.

CAPUT XIX.

Ratio à priori cur illicitus sit amor cujusvis creaturæ propter ipsam.

IAM verò operæ pretium est considerare, quæ ratio esse possit, quòd sine peccato non possit creaturæ rationalis amor hærere in creatura; sed eum in creatorem retorquere necessarium sit. Non hic rationem quæro, quæ ex præceptis Dei positivis petatur; *Nolite diligere mundum*; *Nolite conformari huic seculo: Diliges Dominum Deum tuum* &c. Quæ ex Scripturis undique sonant, & in præcedentibus prolata sunt; sed rationem, quam ipsa rerum natura legis æternæ stabilita veritate suppeditet, & cui ista præcepta Dei positiva nitantur. Hæc verò mihi non videtur alia, quàm quòd illa sit naturalis creaturæ rationalis conditio, ut naturæ ordine infra Deum, juxta creaturas alias rationales, & supra corporalem collocata sit. Infra Deum quidem tanquam naturalem Dominum & Creatorem suum, à quo habet ut sit, & sine quo non potest habere ut bona sit: juxta creaturas rationales tanquam pares & socias suas: supra corporalem tanquam naturâ inferiorem, voluntati necessitatique rationalis naturæ famulantem. Hic ordo æternæ legis incommutabili veritate constitutus, & ipsis naturis rerum profundissimè infixus est: qui proinde sicut ab increata ratione & voluntate tanquam æternâ lege sancitus est; ita & à creata ratione & voluntate servari debet, nec nisi perversâ & peccante voluntate perturbari potest. Lex enim æterna non est aliud, quàm illa eadem increata *divinaque ratio vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans.* (Lib. 22. cont. Faust. c. 27) Ordo autem ab omnibus rebus servatur amoribus velut ponderibus: *Pondus enim*, ut Augustinus, *est impetus quidam cujusque rei conantis ad locum suum*, Sic enim ignis, & aër sursum; aqua, & tellus deorsum, pondere unumquodque nititur, ut in loco sibi divinitus constituto servet ordinem suum: quò nisi pervenerint, tanquam minùs ordinata, inquieta sunt; si pervenerint, ordinantur & quiescunt. (Enarr. 2. in Psal. 29.) Pondus autem creaturæ rationalis est amor ejus. *Amor meus*, inquit ille, *pondus meum; illo feror quocunque feror.* (13. Confess. cap. 9.) Quod usque adeò verum est, ut pondera rerum potiùs amoris, quàm amor ponderum effigiem gerat; & illud potiùs istum, quàm iste illud imitetur. Deus enim cùm universas mundanæ machinæ creaturas ordinatissimè conderet, omnia non solùm *in mensura, & numero*; sed etjam *in pondere disposuit*, quo in suum quodque locum tenderet: ideò à creatura rationali, tanquam à sibi proxima incipiendo ordinem pondus ei voluntatis & amoris impressit; ubi appareret, quanti quidque in appetendo, fugiendo, præponendo, postponen-

ponendoque penderetur. Sed cum creatura corporalis amoris velut rationalis impulsûs non esset capax, pondus ei loco amoris datum est, juxta illud: *Velut amores corporum momenta sunt ponderum, sive deorsum gravitate, sive sursum levitate nitantur*: ita enim corpus, *sicut animus, amore fertur, quocunque fertur.* Et istius ponderis impulsu decentissimus creaturarum omnium corporalium ordo servatur, ut quo quidque gravius leviusve fuerit, eo inferiorem superioremve locum summo conatu petat, & in eo velut suæ naturæ gaudio conquiescat. Quod nisi fieret, summa rerum corporalium esset perturbatio, & perturbati ordinis perversitas, quam velut antiquæ confusionis chaos meritò sapientiæ judicium improbaret. Cùm igitur ille proprius, si naturam spectes, creaturę rationalis esset locus, ut tota quasi in medio inter increatam & corpoream naturali ordine collocata consisteret, pondus amoris ei infusum est, cujus impetu tributum sibi divinitus ordinem peteret, adeptumque tueretur. Amoris enim illa natura est, ut amantem rebus amatis subjiciat & inferiorem faciat. Quod enim amatur, dominatur animo, & imperiosâ quâdam potestate servire, & facere amantem cogit quodammodo quicquid jubet. Ex quo nascitur, ut amator quibuslibet rei amatæ perturbationibus perturbetur, diversisque vultibus ejus, vultum suum ineluctabili tractu (nisi amoris jugum excutiat) aptare cogatur. Hinc ejus præsentiâ lætatur, absentiâ cruciatur, periculis angitur, zelo uritur, & in omnes affectus pro re nata mutatur & vertitur. Vnde hoc, nisi ex illo amoris imperio, quo in amantem animum velut inferiorem atque subjectum res amata dominatur, eumque in seipsam veluti superiorem legibus amoris velut ponderis quo feratur, ordinat? Cùm igitur sola veritas immutabilis, quæ verus Deus est, sit ratione & rationali creaturâ superior, illi soli sicut naturæ lege subjecta est, etjam amoris pondere subjici & servire debet. Quod si facit recta, justa, virtuosa est, & in genere suo optima, & ordinatissima, cùm virtus sit creaturæ rationalis optimus status; & virtus non sit aliud, ut Augustinus, quàm *ordo amoris*; & per amorem velut pondus anima in ista naturæ suæ medietate, infra supremam, supra infimam, juxta medium, prout mandatur æterna lege, teneatur; *qua*, ut Augustinus, *justum est, ut omnia sint ordinatissima.* Quod si amorem illum à supremis, hoc est, à Deo, & illâ æternâ incommutabilis veritatis lege deflectit, ut vel in medium illo pondere amoris in seipsa delabatur, vel ulteriùs, in id quod infra se est, corporalem scilicet creaturam, perturbat ordinem æterna lege stabilitum; dum vel se sibi ipsa per pondus amoris subjicit, ut se admirans, sibique ipsi per superbiam placens, alijs animabus gestiat se præponere, quas ei pares & socias esse naturalis ordo fecit; vel alijs rebus amore inhærens, illis se subjicit quas ei subditas esse oportebat, & ea bona sibi constituit, quibus ordinandis benèque tractandis ipsa utique deberet esse bonum. Propter quam naturalis ordinis perturbationem justissimè eâdem illâ lege, quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat, velut inordinata & perversa damnatur. Hæc est ergò radix malitiæ, quæ in omni amore rebus creatis inhærente reperitur, quòd per illum velut pondus, anima extra ordinem suum moveatur, dum inordinatè sese vel æqualibus præponit, vel inferioribus subijcit. Tetigit hanc radicem Augustinus multis locis: *Vides profectò*, inquit, *in ista distributione naturarum, quid summè sit, quid infimè, & tamen sit, quid mediè, maiusque infimo, & minus summo sit. Summum illud est beatitas*; (id est, Deus fons omnis beatitudinis) *infimum, quod nec beatum esse potest, nec miserum*, scilicet corpus. *Quod verò medium, vivit inclinatione ad infimum miserè; conversione ad summum, beatè vivit: Qui Christo credit non diligit infimum, non superbit in medio* (scilicet supra alias animas, quod amore sui-ipsius fit) *atque ita summo inhærere fit idoneus. Et hoc est totum quod agere iubemur, movemur, accendimur.* Et lib. 6. Musicæ: *Non ergò invideamus inferioribus quàm nos sumus* (id est corporeis rebus) *nosque ipsos inter illa, quæ infra nos sunt, & illa quæ supra nos sunt, ita Deo & Domino nostro opitulante ordinemus, ut inferioribus non offendamur, solis autem superioribus delectemur. Delectatio quippe quasi pondus est animæ. delectatio ergò ordinat animam. Vbi enim erit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum: ubi delectatio, ibi thesaurus: ubi autem cor, ibi beatitudo, aut miseria.* Nihil verius dici potest. Impossibile est enim, ut ubi cor, hoc est, amor ac delectatio (quæ in hac re idem sunt, cùm finis amoris sit delectatio) rei cuicunque præterquam soli Deo affixa fuerint, non confestim miseria consequatur: nec miseria sine peccato esse ullo pacto potest. Et inferius idem tractat expliciùs: *Amor inferioris pulchritudinis animam polluit, quæ cum in illa* (pulchritudine) *non modo æqualitatem, sed etiam ordinem diligat, amisit ipsa ordinem suum: nec tamen excessit ordinem rerum; quandoquidem ibi est, & ita est, ubi esse, & quomodo esse tales, ordinatissimum est. Aliud est enim tenere ordinem, aliud ordine teneri. Tenet ordinem seipsâ totâ diligens quod supra se est, id est, Deum, socias autem animas tanquam seipsam*, id est, propter Deum quem diligit. *Hâc quippe dilectionis virtute inferiora ordinat, nec ab inferioribus ordinatur.* Et in libro 1. de libero arbitrio: *Quæ* (mutabilia ac temporalia) *quamquam in ordine suo rectè collocata sint, & suam quandam pulchritudinem peragant; perversi tamen animi est & inordinati, eis sequendis subjici, quibus ad nutum suum ducendis potiùs divino ordine ac iure prælatus est.* Et libro de vera Religione: *Est autem vitium primum animæ rationalis voluntas ea faciendi quæ vetat summa & intima veritas.* Sæpissimè autem docuit, ut suprà latiùs declaravimus, quòd summa veritas, hoc est, *lex æterna iubet avertere amorem à temporalibus, & eum mundatum convertere ad æterna.* Vnde statim etjam in libro jam citato de vera Religione declarans, quid vetet illa summa & intima veritas, sic clarè & præclarè

Lib. 11. de Civit. c. 28.
15. de Civit. cap. 22.
Lib. 1. de lib. arb. c. 6.
Epist. 63.
Lib. 6. Musicæ. 11.
Ibid. c. 14.
Lib. 1. de lib. arb. c. 16
Lib. de vera Relig. c. 20.
Lib. 1. de lib. arb. c. 15.

præclarè attexit: *Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima rationalis, peccat, quia infra illam ordinatum est: quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia, quæ peccando diligitur.* Ecce, quàm disertis verbis protestatur, peccatum esse diligere bonum quod infra animam ordinatum est; idque ideo, quia infra illam ordinatum est. Hoc ipso enim quo bonum inferius diligit, infra illud ipsamet amore deprimitur, cui, inhærendo supremis, superferri tenebatur. Vnde & libro primo de sermone Domini in monte: *Omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pulchræ sunt: sed de superioribus in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. Nec quisquam hoc facere cogitur; & ideo si fecerit, justa defensione punitur. Non enim hoc committit invitus.*

Lib. 1. de Serm. Dom. in mon. c. 12.

Hinc est quòd Augustinus sæpè arguit in creatura rationali hoc solum, quòd anima summis fruens, ad corporea, ad inferiora, ad id quod minus est, inclinavit affectum. Nam hoc ipsum, ad minus voluntate declinare, relictis summis, quibus jubetur & potest inhærere, vitiosum est: quia declinat ad aliquid minus amore, quàm cui inhærere potest, & jussa est; facitque se deteriorem, quàm à Deo facta est: quod æternæ legis veritate non licet. *Ea quæ dicitur à veritate atque sapientia separatio, perversa voluntas est, qua inferiora diliguntur.* Et adversus Secundinum Manichæum: *Propterea nihil sunt quæ facta sunt, cùm superiora ad inferiora declinant: ubi est omne peccatum, & omne quod dicitur malum.* Et uberiùs in consequentibus, ubi & ratio peccati in hujusmodi amoris motu, quo animus extra ordinem suum tendit, accuratè tangitur: *Deficere non tam nihil est, sed ad nihilum tendere. Cum enim ea quæ magis sunt, declinant ad ea quæ minus sunt, non illa in quæ declinant, sed illa quæ declinant deficiunt, & minus esse incipiunt quàm erant: Non quidem ut ea fiant, ad quæ declinaverunt, sed pro suo genere minus. Non enim cùm animus ad corpus declinat, corpus efficitur, sed tamen defectivo appetitu quodammodo corporascit: ita & Angelica quædam sublimitas, cum magis delectata est suo dominatu in seipsa, ad id quod minus est inclinavit affectum, & minus esse cœpit quàm erat, & pro suo gradu tetendit ad nihilum. Quanto enim quæque res minus est, tanto vicinior nihilo est. Cum autem isti defectus voluntarie fiunt, rectè reprehenduntur & peccata nominantur.* Vbi vides apertissimè, hoc ipsum asseri esse peccatum, voluntario motu, hoc est, amore veluti pondere ad minus, hoc est, inferius bonum tendere, quàm illud, cui naturali ordine rationalis creatura subjuncta est. Nempe quia perturbat ordinem, quantum in se est, sibi divinâ lege præstitutum, & se inferioribus subjicit, & ita tendit ad nihilum, & ipsa corrumpitur. *Quisquis enim quod seipso est deterius sequitur, fit & ipse deterior.* Eundem defectum, & ideo culpabilem voluntatis motum etiam explicat in libris de Civitate Dei, ubi de defectu Angelorum ad fruendum non corporibus, sed seipsis loquens: *Deficitur*, inquit, *non ad mala, sed malè: id est, non ad malas naturas, sed ideo malè, quia contra ordinem naturarum ab eo quod summe est, ad id quod minus est.* Quod exemplis hominis, per avaritiam, luxuriam, jactantiam, superbiamque deficientis ad bona inferiora, declarat. Et in libris de libero arbitrio: *Voluntas aversa ab incommutabili & communi bono, & conversa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad inferius, peccat.* Et mox adjungit: *Motus ergo ille aversionis, quod fatemur esse peccatum, quoniam defectivus motus est*, (hoc est, ideo est peccatum, quia per illam à superiori bono ad inferiora deficitur) *omnis autem defectus ex nihilo est, vide quo pertineat.* Et libro secundo ejusdem operis de libero arbitrio explicās quid ille sit motus amoris, quo ad fruendum tenditur inferioribus bonis, quibus amor inhærebat: *Restat igitur*, inquit, *ut ejus sit proprius iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore convertit.* Vnde illa sancti doctoris definitiva sententia: *Dixisti mihi Domine, voce forti in aurem interiorem, quod hoc solum à te non est, quod non est, motusque voluntatis à te qui es, ad id quod minus est; quia talis motus delictum atque peccatum est.* Cujusmodi sententiæ ab Augustino passim repetuntur: quibus ipse cujuslibet peccati rationem explicat sive mortalis sive venialis. Duplex enim est ad commutabile bonum ab incommutabili bono, hoc est, Augustini phrasi, ab incommutabili veritate, & æternâ lege defectus; unus, quo voluntas ita deficit, ut incommutabili bono præponat commutabile, sic videlicet, ut si articulus temporis occurrat, quo necessariò alteruter vel Deus vel creatura relinquenda est, deserto Deo præponatur creatura: qui defectus voluntatis ad inferius bonum peccatum est æternâ morte puniendum. Tunc enim non tantùm actu, sed & habitu avertitur ab incommutabili bono. Alter est, quo actu quidem avertitur ab æternæ veritatis, hoc est, Dei præscripto, quo jubet avertere amorem à temporalibus, & ad æterna convertere, non tamen habitu: hoc est, non creatori creatura, sed creaturæ potius creator anteponitur amore, si alteruter deferendus esset; tametsi actu, vetante æternæ legis veritate, homo creaturâ perfrui velit. Neque enim ullum omnino peccatum est, quantumcunque veniale, quod non illa lex æterna vetet, & quo non illa æterna lex, hoc est, ipsa (ut Augustinus explicat) *divina ratio vel voluntas Dei* in actu ipso negligatur. Tam enim prohibet divina ratio seu incommutabilis Dei veritas, non esse officiosè mentiendum, quàm non esse fornicandum, sed unum levius, alterum gravius. Vtraque tamen veritas negligitur ac deseritur; ab utrâque avertitur in ipso actu animus, dum creatura contra præscriptum ejus frui cupit: sed in leviori, animus habitu Deo conjunctus manet; neque enim sub in-

Lib. 2. de lib. arbit. c. 14. — *Lib. cont. Secund. c. 10.* — *Ibid. c. 11.* — *De morib. Eccles. c. 2.* — *Lib. 12. de Civit. c. 8.* — *Lib. 2 de lib. arbit. c. 19.* — *Ibid. c. 20.* — *Lib. 3. de lib. arbit. c. 1.* — *Lib. 12. Confess. c. 11.*

sub interminatione dissolvendæ amicitiæ prohibetur: in graviori & habitus diligendi & actus abrumpitur. Secundum hanc igitur duplicis defectus considerationem, generalissimè in omni peccato defectum aliquem Augustinus intelligit ab incommutabili bono, hoc est, ab æterna illa lege & veritate, qua omne omnino peccatum prohibetur, utpote quod non est aliud nisi *factum, dictum, vel concupitum contra legem æternam.* Illam enim non solùm habitu diligere, sed in omni omnino actu, & voluntatis motu, & ratione, & cogitatione præcipimur sequi, illam attendere, illi inhærere. Hæc enim est illa, *qua justum est, ut omnia sint ordinatissima.* Impossibile est autem non esse ordinatissimum, quòd in omni voluntatis motu legem illam, hoc est, æternam de agendis & non agendis veritatem diligamus & sequamur. Quod si facimus, rectè facimus, sin minus, sine dubitatione peccamus: quia id non facimus, quod præscribit incommutabilis veritas esse faciendum. Avertimur ergo ab illa actu diligenda, dum avertimur à sequenda. Et ille est defectus, quem Augustinus in omni peccato agnoscit, & prædicat, ab incommutabili bono; quia illud ordinatissimum est, ut in omni voluntatis motu & actione diligamus. Quod à me fortassis aliquis excogitatum esse ad hanc stabiliendam doctrinam suspicari posset, nisi ipse seipsum luculentissimè Augustinus exponeret: Qua de re illustris est locus in libro de Mendacio, ubi ex professo de mendacijs officiosis disputat, per quæ posset honorabilis personæ pudicitia violentè invasa custodiri: *Quapropter quoniam nemo dubitat meliorem esse animum corpore, integritati corporis integritas animi præponenda est, quæ in æternum servari potest. Quis autem dixerit integrum animum esse mentientis? Etenim libido quoque ipsa rectè definitur appetitus animi, quo æternis bonis qualibet temporalia præponuntur.* Nempe saltem quantum ad actum diligendi, si non quantum ad habitum diligentis. *Nemo itaque potest convincere aliquando esse mentiendum, nisi qui potuerit ostendere, æternum aliquod bonum obtineri posse mendacio. Sed cùm tanto quisque ab æternitate discedat, quanto à veritate discordat: qui autem mentitur, à veritate discedit* (quod & in veniali mendacio non minùs quàm mortali locum habere perspicuum est) *absurdissimum est dicere, discedendo inde posse ad boni aliquid aliquem pervenire. Aut si est aliquod bonum æternum, quod non complectitur veritas, non erit verum: & ideò nec bonum erit, quia falsum erit. Vt autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo præponenda est: ut eam non solùm magis quàm corpus, sed etiam magis quàm seipsum appetat animus. Ita quippe erit integrior & castior, cùm ejus potiùs immutabilitate, quàm sua mutabilitate perfruitur.* Ecce lucidissimè declaratum, etjam in peccatis venialibus hominem à veritate discedere, hoc est, ad inferiora deficere, & idcirco peccare, quia æterno illi bono saltem actu aliquid temporale præponit. Nam & libido illa, quam definit, omnia omninò peccata complectitur, ut suprà declaravimus; & mentientem, nempe quemlibet etjam venialiter, sicut per se perspicuum est, discedere, seu deficere ab æterno & incommutabili bono, hoc est, à veritate profitetur. Illi enim potiùs, quàm ulli alteri temporali bono, amore adhærendum esse ipsa æterna veritas jubet. Vnde generalissimè Augustinus dicit alibi: *Tunc cuique non est benè, si meliùs esse potest. Quare si nobis potest benè esse cum ipsa veritate, malè sumus cum quolibet vestigio veritatis*, id est, creatura; *multò ergò deteriùs, cum extremitate vestigij, quando carnis voluptatibus adhæremus.* Et radicem istius mali tangens, quæ est in perfruenda carnis voluptate, hoc est, quæ quolibet sensu in carne perficitur, sic statim addit: *Non quia malum est natura corporis, sed quia in extremi boni dilectione turpiter volutatur, cui primis inhærere fruique concessum est.* Et in alio libro adversus Manichæos: *Propterea corporea diligendo peccamus, quia spiritalia diligere & justitià jubemur* (nempe æterna illa lege, qua justum est, ut omnia sint ordinatissima) *& natura possumus; & tunc in nostro genere optimi & beatissimi sumus.* Nam ut alibi verissimè & generalissimè dicit: *Id solùm rectè diligitur, quod nunquam benè amittitur*, hoc est, solus Deus. Si id solum rectè diligatur, ergò aliud quodcunque perversè diligitur. Et alibi: *Amandus igitur solus Deus est, omnis verò iste mundus, id est, omnia visibilia contemnenda.* Solus amandus, quia *ille solus verus est rationalis animæ cibus.* Et ista quidem ratio, quæ ex natura deficientis istius amoris, & perturbati naturalis ordinis petitur, à priori sumpta est.

Lib. 22. cont. Faust. cap. 27.

Lib. 1. de lib. arb. cap. 6.

Lib. de mendacio c. 7.

Lib. de ver. Relig. c. 41.

Ibid. c. 45.

Lib. de duab. animab. cap 13.

In sententijs Prosp. ex Aug. excerptis sentent. 264.

Lib. de mor. Eccles. c. 20.

Lib. de nat. & grat. cap. 26.

CAPVT

CAPVT XX.

Ratione à posteriori, seu ex effectibus idem declaratur. Septem effectus amoris rerum creatarum adferuntur.

QVOD si vero amorem, quo creaturæ propter seipsas diliguntur, ceterosque affectus comites ejus à posteriori, hoc est, ex effectibus quos in anima relinquunt, considerare voluerimus, certissimo deprehendemus, non poss. sine peccato creaturis propter creaturas affectum amoris adjici sic ut in creaturis hærendo non retorqueatur in Deum. Pernicies enim eorum tanta est, ut quamvis amorem illum per se licitum esse fingeremus, sola malorum quæ parit consideratio animam obstringeret, ut ab amanda quacunque creatura fruendaque temperaret. Quamobrem operæ pretium est illos effectus ex Augustini doctrina quàm brevissimè perstringere, ut spiritalis amator boni noverit, quantum intersit ad spiritalem quam meditatur vitam, affectus universos & præsertim amorem veluti ducem cardinemque ceterorum ab omnium omnino, non modo sensibilium, sed quarumcumque creatarũ rerum dilectione restringere, ut anima incorrupta exhibeatur Deo.

Primus igitur effectus, quem amor creaturæ in animo parit, est amissio libertatis, quæ velut maximum Dei beneficium ei charissima esse debet. Sic enim condita est creatura rationalis, ut soli Deo tamquam vero rerum universarum Domino serviret, & per humilem illius servitutem & sibi & rebus omnibus summa libertate dominaretur. Hæc libertas ejus amore creaturæ perit, & si magnus fuerit, funditus extinguitur. Libertas enim è diametro repugnat servituti: amor autem necessario servum amati amantem facit, quia propter amatum cuncta facit. Nam ut omnia quæ fiunt, necesse est propter finem fieri, ita & propter amorem: finis enim nisi amatus, non est finis sed medium propter amatum finem. Hinc Augustinus: *Quæ cum volunt homines per dominationem tenere, ab his ipsis potius per cupiditatem* (amorem) *tenentur, & rerum mortalium servi fiunt, dum imperitè Domini esse desiderant.* Et alibi adversus amatores rei cujuscũnque temporalis disputans, ita loquitur: *Ita nescientes diligant temporalia, ut inde beatitudinem expectent* (id est, ut eis non uti sed frui velint, hoc est enim Augustino semper ad beatitudinem diligere, ut & supra declaravimus, & ex subjecta ratione patet) *His autem quibus quisque beatus vult effici, serviat necesse est, velit, nolit. Nam quocunque duxerint sequitur: & quisquis ea visus fuerit auferre, metuitur. Possunt autem auferre ista & scintilla ignis, & aliqua parva bestiola. Postremò, ut omittam innumerabiles adversitates, tempus ipsum auferat necesse est omnia transeuntia. Itaque cùm omnia temporalia transeuntia mundus iste concludat, omnibus mundi partibus serviunt, qui propterea nihil putant colendum esse, ne serviant.* Vnde præclarè Christus Dominus, dum amorem divitiarum prohiberet, generalissimam sententiam tulit, qua omnis omnino rerum creatarum amor præciditur: *Nemo potest duobus dominis servire.* Nam amor est unica & vera servitus Dei, quæ hoc ipso dividitur, quo amor in diversa scinditur. Oritur effectus iste ex alio de quo superiore capite disseruimus, quia amor amato amantem inferiorem facit. De quo Augustinus: *Non quod Deus ista* (bona) *non creaverit, sed quia subjicere se homines volunt iis rebus per peccata* (id est, per amorem, nam de amore rerum temporalium disputat) *quæ illis per rectè facta divina lege subiecta sunt.*

Lib. de morib. Eccles. lib. 13.

Lib. de vera Relig. c. 38.

Matth. 6.

De morib. Eccles. c. 21.

Ex quo nascitur alius effectus priori similis, ut quicunque rem amat, quamdiu amat, de illa judicare non possit. Iudicium enim superiorem postulat; amor subjectum facit & judicij sinceritatem adulterat, quia cum acceptione personarum judicare facit. Vnde de amore à terrenis avellendo satagens in illud Psalmi: *Qui iudicatis terram: spiritales,* inquit, *significat, qui ut Reges iudicant terram. Inferius enim nobis est quicquid iudicamus: quicquid autem infra spiritalem hominem est, meritò terra nominatur quia terrena labe sauciatum est.* Et contra Epistolam fundamenti: *Nec ei tamen ut amatores speciei infimæ inhæreamus, sed ut Dei laudatores eam transgrediamur, ut supra eam collocati de ea iudicemus; non ei connexi cum illa iudicemur.*

In Psalm. 2.

Cap. 41 cont. Epist. fundamenti.

Secundus effectus est, quia amor creaturæ facit similem rebus amatis: ex quo fit, ut sicut æternitas amata æternitate animum amantis afficit, juxta illud Augustini: *Iunge cor tuum æternitati Dei, & cum illo æternus eris:* ita & res terrena, corruptibilitate. Vnde idem: *Non enim cùm animus ad corpus declinat, corpus efficitur; sed tamen defectivo appetitu quodammodo corporascit.* Et in libro de moribus Ecclesiæ: *Intelligimus nihil mundi huius diligere, illâ maximè sententiâ, quâ dictum est: Nolite conformari huic mundo: simul enim demonstrandum est, ei rei quemque conformari quam diligit.* Cùm enim amor omnis nitatur ad unitatem efficiendam quoad potest, quantum deficit ab assequenda unitate, tantum relinquit de simi-

In Psal. 91.

Cont. Secundin. c. 11.

Lib. de morib. Eccles. c. 21.

de similitudine. Similitudo quippe duorum deficiens quædam unitas est. Itaque vi amoris fit, ut homo carnem amando fiat carnalis, & spiritum amando spiritalis, adeo ut Apostolus dicat: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est.* Et è contrario Augustinus: *Si Deo quanto similior, tanto quisque fit propinquior: nulla est ab illo alia longinquitas, quam eius dissimilitudo. Incorporali vero illi, æterno, & incommutabili tanto est anima hominis dissimilior, quanto rerum temporalium mutabiliumq; cupidior.* Ex hac radice nascitur, ut quem vehementi amore complectimur, etiam moribus exprimamus; neque virtutes modò, sed & vitia, non animi tantùm, sed & corporis imitemur. Quod verò mirabilius est, amor vehemens etiam ipsum corpus animantis vehementer afficit, nec solùm proprium, sed etiam fœtuum, quorum est facilis ac ductilis corpulentia, dum plerumque fœtus produnt libidines matrum, quod cum magna delectatione conspexerint. Quid ergo mirum, si animi terrena diligentium, rebus amatis penitus fiant similes, & abominabiles, *sicut ea quæ dilexerunt?* Vnde generaliter Augustinus: *Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligis, terra eris. Deum diligis, quid dicam, Deus eris? Non audeo dicere ex me, Scripturas audiamus; Ego dixi, Dij estis.*

1. Cor. 6.
Lib. 9 de Ciuit. c. 16.
Osea 9.
Tract. 2. in Epist. Ioan.

Tertius est, quod animum rebus creatis glutino quodam alligat & illaqueat. Ex quo fit, ut quantumvis antè liberà voluntate dilexerit, non possit se ab ejus amore extricare, ut pennis liberis in Deum evolet: *Quisquis dilexerit Deum & proximum, animam habet pennatam liberis alis, sancto amore volantem ad Dominum. Quicunque implicatur amore carnali, viscum habet in pennis.* Et in soliloquijs: *Penitus ista sensibilia fugienda, cavendumque magnopere dum hoc corpus agimus, ne quo eorum visco pennæ nostræ impediantur, quibus integris opus est, ut ad illam lucem ab his tenebris evolemus.* Contra quod viscum terreni amoris sæpissimè exclamat Augustinus: sed præclare in sermonibus de diversis: *Amate, & nolite amare. Ad aliquid amate, & ad aliquid amare nolite. Est enim quod ad profectum ametur: Et est quod ad impedimentum ametur. Noli amare impedimentum, si non vis invenire tormentum. Quod amas in terra, impedimentum est: Viscum est pennarum spiritualium, hoc est, virtutum quibus volatur ad Deum. Capi non vis, & viscum amas? Nunquid non caperis ideo quia dulciter caperis? Quanto magis delectat, tanto magis strangulat. Hæc dico, & laudatis, & clamatis, & amatis.* Effectus ille ab amore terreno inseparabilis est, quamvis initio pœnè sensum fugiat: sed repetitis actibus amoris, crescit amor, & fit libido amandi ac delectandi se: ex delectatione nascitur consuetudo, ex consuetudine necessitas. Laqueus iste non sentitur nisi cùm rumpendus est, & animus in Deum sublevandus. Tunc enim à quocunque vel tenuissimo terreno amore præpeditur. Vnde de affectu laudis & existimationis humanæ dicit Augustinus: *Etiam nescientem onerat; quod non sentiet, nisi cùm surgere voluerit: atque utinam non sic alligentur hæc onera, ut frustra etiam humeros conetur excutere.*

In Psal. 10;
Lib. 1. Solil. cap. 14.
Serm. 105. de divers. c. 4.
Epist. 56.

Ex isto effectu sequitur quartus, difficultas avellendi animum, & dolor carendi, juxta illud vulgatissimum Augustini & creberrimè multis locis repetitum, non solùm de delicijs, sed de alijs quibuscunque rebus quibus amore colligamur: *Non est in carendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas*, hoc est, amor. Et è contrario alibi de omnibus terrenis amoribus: *Eorum amissione cruciabitur, quibus fruendo utique lætabatur.* Quod enim sine illiciente amore non habuit, sine urente dolore non perdet. Etiam iste effectus amori arctissimè conjunctus est, & ferè dixerim essentialis. Nam ut optimè dolorem animi definiendo dixit Augustinus: *Quid est dolor qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui se posse speraverat?* Id est, quas amando ad fruendum expetebat. Amor enim fruitione, sicut motus quiete terminatur. Ex quo fit, ut terrenas qualescunque delicias tantùm quisque perdendo sentiat, quantùm amando peccaverit. Tantùm quippe dolet, quantùm se doloribus inseruerit. Itaque de quolibet rerum pereuntium amatore luculentè sanctissimus Doctor: *Miser eram, & miser est omnis animus vinctus amicitia rerum mortalium, & dilaniatur cum eas amittit, & tunc sentit miseriam, qua miser est & antequam amittat eas.*

Lib. 3. de doct. Christ. cap. 18.
Lib. 21. de Ciuit. c. 26.
Lib. de vera relig. c. 12.
Lib. 4. Confess. c. 6.

Quintus est instabilitas animi, ut qui rei instabili innititur: ex quo nascitur inquietudo. Cùm enim omnia creata mutationibus obnoxia sint, nec eorum quicquam sit, quod non invitus possit amittere, hinc fit, ut omnes rei amatæ casus is qui amaverit, sentire cogatur. Et ut adversus omnes adversitates munitus fuerit, tempus ipsum auferat necesse est omnia transeuntia. Hinc varijs contrarijsque nonnunquam tempestatibus totum hominis animum vitamque perturbat, nunc timore, nunc desiderio, nunc anxietate, nunc inani falsàque lætitiâ, nunc cruciatu rei amissæ quæ diligebatur, nunc ardore adipiscendæ quæ non habebatur. Quos quidem affectus impossibile est ab amante creaturam mutabilem, ac temporalem separare, nisi amor ipse separetur. Vnde Augustinus: *Ita formari exoptabis, ut affectiones tuæ non sint temporales, de temporalium rerum amoribus insita & impressa: quæ temporalia & antequam sint non sunt; & cùm sunt, fugiunt; & cùm fugerint, non erunt. Itaque cùm futura sunt, nondum sunt; cùm autem præterita sunt, iam non sunt. Quomodo igitur tenebuntur ut maneant, quibus hoc est, incipere ut sint, quod est pergere ut non sint?* Pergendo autem ut non sint *secum amantis vires subtrahunt.* Hinc ergo necessariò nascitur interitus tranquillitatis, non solùm antequam animus re dilectâ potiatur,

Lib. 3. de lib. arbit. c. 7.

sed

sed etiam cùm potitus, frui cœperit: cùm nullâ re frui possit cum tranquillitate, nisi qua fruitur cum securitate. Quæ autem securitas esse potest, ubi perinde ut loca offerunt quod amemus, tempora surripiunt quod amamus? Hinc in aliud & aliud rapitur fraudata cupiditas, ut impleat egestatem suam. Hinc fit inquietus & ærumnosus animus, frustra tenere à quibus tenetur, exoptans. Vocatur ergo ad quietem, hoc est, ut illa non diligat, quæ diligi sine labore non possunt. Sic enim eis dominabitur, sic non tenebitur, sed tenebit. Sic veluti fundatus supra petram stabilis permanebit. Hinc Augustinus adversus eos, qui fines rerum agendarum nunc has nunc illas res dilectas sibi statuunt, quibus adeptis tranquillè perfruantur, præclare dicit: *Cum non satiaverit avidum spiritum vanitas laudis humanæ, quia nihil ad cibandum adjert, nisi inane & inflatum, cogitur eam ipsa aviditas referre in aliud quasi uberius atque fructuosius: quod nihilominus, si temporali lapsu præterfluit, ita est quasi fluvius ducat in fluvium, ut non sit finis miseriæ, quamdiu finis ossicerum nostrarum in re instabili collocatur.* Finis enim id solum est quod amatur, & propter quem etiam ea quæ non amamus assumimus: *In aliquo igitur firmo atque incommutabili bono, te figere volumus constantissimæ intentionis domum, & securissimam requiem omnis bonæ atque honestæ actionis tuæ.*

Epist. 56.

Ibid.

Sextus effectus animæ summopere perniciosus est immunditia, quæ ab amore rei cujusque temporalis divelli nullo modo potest. Amor enim est quidam veluti contactus animi, imo ingressus ejus intimus in rem amatam: quæ si fuerit ipso amante ignobilior, polluit dignitatem ejus. Quod enim illum sordidat non est malum, cum etiam corpus, creatura Dei sit, & specie suâ infimâ decoretur; sed præ creaturæ rationalis summâ, quæ sub Deo est, nobilitate contemnitur; sicuti auri dignitas etiam purgatissimi argenti commixtione sordescit. Vnde pulchrè Augustinus: *Sordescit aliquid, cùm inferiore miscetur natura, quamvis in suo genere non sordidetur; quia etiam de puro argento sordidatur aurum, si misceatur: ita & animus noster terrenorum cupiditate sordescit, quamvis ipsa terra in suo genere atque ordine munda sit.* Et de Ecclesia loquens: *Nonne ipsa est quæ immunda erat in omni cupiditate desiderioque carnali?* Ita fit, quod mirum videri potest, ut cum reprobus ille damnatusque spiritus nihil terrenum, sed spiritum creatum adamaverit, propter illum contactum amoris inquinatus sit, & proprio quasi nomine *spiritus immundus* appelletur: Anima verò è contrario, cum corpori longè viliori per suam substantiam sit permixta, nulla tamen inde labe polluatur. *Non enim,* inquit Augustinus, *cum regit corpus atque vivificat; sed cum ejus bona mortalia concupiscit, de corpore anima maculatur.*

Lib. 2. de Ser. Domini in monte c. 13.

In Psal. 103.

Lib. de Fide & Symb. c. 4.

Nec illa amoris immunditia in sola voluntate suós effectus operatur, Sed in ipsam mentis aciem transit, quam nescio quibus obducit nubibus, ut serenitatem veritatis de re amata videre non possit. Quæ cæcitatis labes omni omnino creatarum rerum amori atque fruitioni comes adjungitur: ut rectissimè de Deo Augustinus dixerit, quòd indefatigabili lege pluat *pœnales cæcitates super illicitas cupiditates.* Fit hoc partim propter phantasmatum turbam, quam omnis terrenus amor intus à rebus amatis rapit, quia res ipsas intus rapere non potest: hæc in oculos mentis involant, & veritatem, maximè de re amata, videre non sinunt: partim propter affectûs vehementiam, qui non id quod est, verè esse debet; sed id quod diligit verum esse desiderat, & verum videri facit. De utroque cernendæ veritatis impedimento, quod omnis amor creatarum rerum ingerit, ita Augustinus: *Hinc ei animæ oboritur erroris dedecus, dum rerum sensarum imagines secernere à se non potest, ut se solam videat. Cohæserunt enim mirabiliter glutino amoris: & hæc est ejus immunditia, quoniam dum se solam nititur cogitare, hoc se putat esse, sine quo se non potest cogitare.* Sed luculentius & ex professo in libro de Vtilitate credendi: *Id nunc agitur, ut sapientes esse possimus, id est, inhærere veritati: quod profecto sordidus animus non potest. Sunt autem sordes animi, ut brevi explicem, amor quarumlibet rerum præter animum & Deum* (id est, præter proximum & Deum) *à quibus sordibus quanto est quis purgatior, tanto verum facilius intuetur. Verum igitur videre velle, ut animum purges, cum ideo purgetur ut videas, perversum certe atque præposterum est.* Ecce planissimè dicit, quarumlibet rerum amorem præter quam Dei & proximi scilicet propter Deum, esse sordes, quibus animus inquinatur, & à cernenda veritate præpeditur. Et alibi: *Quæ tamen omnis immunditia de rerum temporalium dilectione concipitur, id est, dilectione hujus seculi, cui jubemur renunciare, ut mundi esse possimus.* Nam illa dilectio seculi, hoc est, ut ante dixit, ille amor quarumlibet rerum præter animum & Deum, quo magis in homine incrementum cœperit, eo majorem cernendæ veritatis difficultatem facit, usque adeo ut illa perfecta cæcitas, seu plena videndi impotentia, qua quidam dicuntur excæcati, non aliunde quàm ex hujusmodi creatarum rerum amore magis magisque augescente, & in aperta peccata prorumpente nascatur, ut Augustinus multis in locis testis est, & alibi fortasse fusius, si res ita postulaverit demonstrabimus.

Lib. 10. de Trinit. c. 8.

Lib. ad Honorat. c. 16.

Lib. 2. de Ser. Domini in monte c. 20.

Ex ista animi partim hebetudine partim amoris alligatione, quo velut vinculo creatis rebus obstrictus est, septimus effectus maximopere perniciosus proficiscitur, quòd etiam rectum usum rerum ad usum dumtaxat concessarum prorsus impediat. Fixa quippe in Augustini principiis regula est, neminem benè rebus utendis uti posse quas dilexerit: ut enim eis aliquis benè utatur, opus est etiam posse non uti. Hoc autem non potest quisquis earum

rum amore devinctus est. De quo præclarissimè Augustinus illum Apostoli locum explicans: *Et qui utuntur hoc mundo, quasi non utantur. Quid est*, inquit, *quasi non utantur, nisi non diligant quo utuntur? Quoniam tale est, ut benè aliter non utantur. Et hoc quidem etiam in his rebus observandum est, quæ in hoc mundo sic bona sunt, ut tamen eas diligi non oporteat. Quis enim malam esse pecuniam rectè dixerit? Et tamen nemo ea bene utitur qui dilexerit; quanto magis libidine.* Et alibi non minus luculentè: *Sic usi sunt perfecti animi bonis terrenis ad aliud necessariis* (cibo, uxoribus, opibus, &c) *per hunc habitum continentiæ, quo eis non alligarentur, & quo possent eis etiam non uti, si non opus esset. Nec quisquam eis benè utitur, nisi qui & non uti potest. Multi quidem faciliùs se abstinent ut non utantur, quàm temperent ut benè utantur; Nemo tamen eis potest sapienter uti, nisi qui potest & continenter non uti.* Alioquin enim impetus dilectionis facit, ut legitimi usûs metas vel cæcitate non videat vel infirmitate transiliat. Modum enim necessitatis respectu finis, quem omnis rectus usus postulat, amantem amor videre non sinit, & ipsum utendi fruendique limitem rapiendo abscondit, ac transit, persuadendo ei satis non esse quod satis est, dum libenter amoris provocationibus ducitur. Ita fit, ut cùm rebus utendis uti debeamus, frui non debeamus, & utendo & fruendo peccemus. Quapropter quicunque creaturis hujus mundi, quibus vetatur frui, rectè uti voluerit, necessariò debet animo ita esse constitutus, quemadmodum Augustinus monet; *ut non eis amore conglutinetur, neque velut membra sui animi faciat, quod fit amando; ne cum resecari cœperint, cum cruciatu ac tabe fœdent: sed eis totus superferatur, & habere illa atque regere, cùm opus est, paratus, & amittere, ac non habere paratior.* Quisquis enim talibus bonis, cùm non est opus, aliter affectus est, non eis ut medijs uti, sed ut bonis adamatis frui; nec per viam ad terminum anhelare, sed ipsi viæ inhærere velle convincitur. Non igitur indifferens eis superfertur animus, sed amore implicatus eis rebus subditur, quas ei subditas esse oportebat: & ea bona sibi constituit, quibus ordinandis beneq; tractandis ipse esse utique debebat bonum. Optima quippe latissimeque patens Christianæ & perfectæ vitæ regula est; *Quisquis eis* (bonis quæ propter aliud necessaria sunt, quæ media à nobis vocari solent) *propter hoc utitur, propter quod data sunt, benè facit. Cui ergo non sunt necessaria, si non eis utitur, meliùs facit. Proinde ista bona, cùm opus habemus, benè volumus, sed meliùs ea nolumus quàm volumus: quia tunc meliùs nos habemus, cùm ea necessaria non habemus.* Verum istam carendi rebus non necessarijs æquanimitatem amor earum funditus tollit, nullaque urgente utendi necessitate, solâ se oblectandi fruendique voluptate, rebus dilectis utitur, & propterea abutitur. Solus igitur amor creatoris velut ultimi finis, per quem animus à cunctis creaturis avellitur, ad omnes indifferens, inalligatus, superior omnibus, omnium

Lib. 5. cont. Jul. c. 16.

Lib. de bono conjug. c. 21.

Lib. 1 de lib. arb. c. 15.

Lib. de bono conjug. c. 21.

A judex unoque verbo liber ab omnibus, Deo videlicet similis constituitur, rectè creaturis uti facit, juxta illud verissimum generalissimumque Augustini pronuntiatum: *Per hunc amorem creatoris benè quisque utitur creaturis. Sine hoc amore creatoris nemo quisquam bene utitur creaturis.*

Lib. 4. cont. Jul. cap. 3.

Ex his effectibus alijsque pluribus qui proferri possent perspicuum est, omnes hujusmodi rerum creatarum amores, quantumcunque innocentes esse videantur, esse vincula, ægritudines, morbos, pestes animorum, sicut eos Augustinus passim vocat, eo sæpè perniciosiores, quo majori apud homines honestate palliantur. Ex quo fit, ut rectus, quietus, sanus, salvus, & liber animus esse non possit, nisi ab illis omnibus totius amore creatoris refrenetur vel purgetur. Nam ut brevissimè verissimeque Augustinus: *Sanitas, charitas.* Charitatis autem venenum cupiditas, hoc est, amor tem-B poralium; *nutrimentum ejus imminutio cupiditatis, perfectio nulla cupiditas.*

Lib. 83. qq. q. 36.

Quæ cùm ita sint, & tam capitalis sit cupiditatis, hoc est, terreni cujuscunque amoris, quo creatura propter se diligitur, & charitatis repugnantia, effectusque tam perniciosi animæ rationali ex quocunque tali amore generentur, nescio quomodo vel cogitandi libertate fingi posset, hujusmodi amores creatarum rerum esse licitos, eisque sine labe conscientiæ nos posse frui. Si enim lex æterna præscribit, non posse nos, rebus quantumvis licitis nos oblectando, corporis nostri vilissimæ videlicet partis aut sensuum ejus lædere valetudinem; quanto arctiùs animam lex eadem ligat, ne frivolarum rerum cupiditatibus & voluptatibus suæ verissimę & unicę sanitati afferat præjudicium, ut cui sola sub Deo servitus naturalis est, amissâ illâ summâ libertate rebus vilis-C simis alligetur & serviat, omnium tempestatum ex amore nascentium inquietudines subeat, pulchritudinem quâ sub Deo major nulla est, terrenis sordibus inquinet, ut obscuratis oculis, quibus æterna veritas contemplanda est, nec aciem in creatorem suum possit erigere, nec verum à falso in re dilecta, utendi necessitatem à fruendi voluptate, usum ab abusu judicij sanitate discernere. Quæ sanè nescio cui parvæ labes & contemnendæ noxæ videri poterunt, nisi cui amores isti & quasi innocentes voluptates tanquam nullâ terrenâ lege prohibitæ fastidium cælestium voluptatum, quibus hauriendis creati sumus, affricuerint. Nam & iste terreni cujuscunque amoris non postremus effectus est, quem inseparabili comitatu secum trahit, sed plùs minùsve, prout animus profundiùs aut suspensiùs se creatis rebus immerserit. Cum igitur omnis peccati ratio ex æternæ legis præscripto, quæ summa ratio nominatur, ponderanda sit; illaque non sit alia, D quàm *qua justum est*, sicut Augustinus tradit, *ut omnia sint ordinatissima*; vel ut alibi dicit; *ratio divina vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans*; quicunque creatarum

Lib. 1. de lib. arb. c. 6.
Lib. 22. cont. Faust. c. 27.

tarum rerum amores, quibus propter ipsas diliguntur, & ad fruendum expetuntur, à peccato excusare volet, necesse est ut ostendat, ordinatissimum esse, ut rationalis animus tanquam viva Dei imago Deo proximus, ad ejus solius amorem conditus, caducis rebus, quas invitus amittere potest, cum tanta noxa innectatur. Quod si è contrario cujuscunque sanæ mentis judicio rectissimè dixit Augustinus: *Jubet æterna lex avertere amorem à temporalibus, & eum mundatum ad æterna convertere.* Et rursum: *Perversi animi est & inordinati, eis sequendo,* per amorem, *subjici, quibus ad nutum suum ducendis potius divino jure prælatus est*: quibus ictibus cuncti creatarum rerum amores moriuntur, per quos hic animus occupari solet: & si omnis sobria ratio, verissimum utrumque esse, ordinemque naturalem perturbari clamat, si nulla lumina veritatis impingatur; quid superest, nisi ut omnes hujusmodi amores non solùm imperfecti, sed omnino vitiosi sint, & quamcunque creaturam diligendo, eâque perfruendo peccetur. Quod cum ubique, & semper fiat, nisi quando rationalis animus per creaturam tanquam viam transiens, nil nisi patriam cogitat: ut naturali ordini juxta naturæ suæ dignitatem creatis reliquis supernatans, supra creaturam, sub creatore, ex unius ejus dilectione suspensus sit, ex ista facili, & generali, & infallibili regula non erit difficile cuilibet studioso Christianæ vel humanæ perfectionis intelligere, quàm propè ad illud culmen accesserit.

Lib. 1. de lib. arb. c. 15. Cap. 16.

Nec verò molestè ferant infirmiores, quòd tam sublimem doctrinam S. Augustinus tradat: sed potius gratulentur sibi, quòd ignorantiam rei tantæ, quæ sive à scientibus sive nescientibus prætermittatur eos reos facit, oculis caligantibus detraxerit. Quòd si tamen eam vitæ praxi experiri cœperint, verissimam fortassis experientur, Psaltis Regij sententiam: *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*: & quàm profundè Christus Dominus noster dixerit: *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit.* Animabus enim veraciter sanctis, nulloque humanæ eruditionis obstaculo præpeditis, Dei Spiritu potiùs, quàm hominum magisterio medullitus insculpitur, & insculptam esse aliquando deprehendi; quas cor earum irrequieto stimulo reprehendit, simulatque creaturarum ingressui & affectibus patuit. Neque igitur indignentur Augustino, si doctrinæ istius radices profundius detexerit: quam etjam Recentiores, etsi subinde fluctuando, etsi verum & imum fundum ejus non penetrando, tradere conati sunt. Et sanctus Thomas quidem non semel præclarè docet, omnia opera nostra in Deum esse referenda: *In hyacinthinis vittis, quæ pallijs inserebantur, significatur cælestis intentio; quæ omnibus operibus nostris debet adjungi.* Et alibi: *Omnia quæ facimus debemus in Dei reverentiam facere.* Unde illam Apostolicam sententiam: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite,* sic exponit, ut significet, omnia facienda cum invocatione creatoris, *ad intentione ut laudetur & glorificetur Deus.* Et illam: *Omnia vestra in charitate fiant,* ad eundem modum explicat: *Omnia debent referri ad finem charitatis, scilicet ut fiant propter Deum & proximum.* Quamobrem etjam in Summa Theologica definitivè tradit non solùm ex consilio, sed ex præcepto ad Deum omnia esse referenda: *Sub præcepto charitatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde: ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum; & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum.* Et in illa verba ad Coloss. 3. *Omne, quodcunque facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine Domini* IESU *Christi*: quidam dicunt, inquit, *quod hoc est consilium: sed hoc non est verum.* Quam doctrinam & S. Anselmus & Lyranus & alij expresserunt.

Psal. 110. Joan. 7. S. Thom. 1. 2. q. 102. a. 6. ad 7. 2. 2. q. 89. a. 4. ad 3. In 1. ad Cor. 10. In 1. ad Cor. 16. 1. 2. q. 100 art. 10. Coloss. 3. Vide Anselm. in c. 3. Coloss. Lyran. in c. 10. 1. Cor.

Ex Recentioribus verò quidam asseveranter quidem tradunt ijsdem Apostolicis sententijs, quas produximus, istam relationem ad Dei gloriam non solùm consilio, sed præcepto nobis esse commendatam: sed radicem istius præcepti non satis assequentes putant in beneficijs Christi redemptoris Christiano cuilibet collatis esse fundatum; & idcircò infideles non stringi vinculis ejus. Sed quamvis ea citra dubitationem satis sint, ut tale positivum præceptum Christianis imponatur, rectiùs tamen S. Thomas & Augustinus vim ejus ex istis generalissimis verbis diu ante Christi redemptionem pronuntiatis petunt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde* &c. Quibus jus naturæ, quòd creaturæ rationali positum & impositum est, continetur; prout multis ex Augustini sensu declaravimus. Et libro quarto de natura lapsa, itemque primo de statu naturæ puræ, & quinto de gratia Christi Salvatoris uberiùs adhuc ostensuri sumus, ut scrupuli nonnulli, quibus aliquis diversis ex causis torqueri forsan posset, eximantur.

Vide Guiliem Estium in 1. ad Cor. c. 10 v. 31. & in c. 13. v. 2. & in c. 16 v. 13. & in Epist. ad Coloss. c. 3. v. 17. Deuter. 6.

An verò actu, an virtute, an habitu ad Deum omnia referenda sint, in Augustini mente nullam difficultatem habet. Ex ipsa quippe natura principij istius, unde rem totam arcessit, perspicuum est, ita esse in Deum retorquenda, ut mens dum agit, non in creaturæ, sed in Dei dilectione requiescat. Hoc autem certissimum est in Augustini sententia, non solo habitu, qui nihil omninò in actum influit, neque quicquam hîc & nunc agendorum aut cavendorum in Deum aut creaturam refert, sed vel actuali vel virtuali intentione id esse præstandum, virtualis enim intentio in actibus humanis idem facit, quod actualis. Et quemadmodum imbecillitati humanæ impossibile est etjam in rebus naturalibus perpetuò cogitationem, vel voluntatis intentionem in finem, sive profectionis alicujus, sive alterius cujuscunque civilis, aut moralis, aut pravæ actionis defixam gerere; ita multo magis in rebus divinis: ubi pondere suo animus ab ipsa cogitationis vel intentionis sublimitate & perpetuitate deorsum premitur, ut & cogitatione & voluntate circa susceptam creaturam

turam vel actionem occupetur, quam propter Deum, hoc est, Dei intentione susceperat. Sufficit igitur utrobique, ut quod agendum suscipit, Dei intentione suscipiat, & illius intentionis impetu seu virtute animum urgente vel propellente pergat, etsi actu amplius de Deo fortasse non cogitet. Sic enim videmus actiones non solùm naturales, & civiles, morales, sive bonas sive malas, sed & ipsa Sacramenta peragi: in quibus omnibus & vulgari hominum judicio & communi Theologorum calculo virtualem adesse intentionem abundè sufficit. Itaque S. etjam Thomas, quamvis aliquando habitualis meminerit intentionis, per eam tamen virtualem intelligit. *Pertinet*, inquit, *ad perfectionem charitatis, ad quam omnes tenentur, ut omnia virtute referantur* A *in Deum* &c. *Et hoc modo Apostol. præcipit ut omnia in Dei gloriam referantur.* Et ibidem inferiùs: *Habitualiter refert in Deum & qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens: sed virtualiter aliquid referre in Deum est agentis propter finem ordinantis in Deum. Unde habitualiter referre in Deum non cadit sub præceptum: sed virtualiter referre omnia in Deum cadit sub præceptum charitatis, cùm hoc nihil aliud sit, quàm habere Deum ultimum finem*, videlicet non in habitu, sed in actione quam exercemus. Quod nos toties juxta sanctum Augustinum diximus, non habitu, seu habituali animi constitutione (quod omnibus justis, etjam venialiter peccantibus & dormientibus competit) sed vel actu vel certè virtute istius actus quasi remanente, in Deo velut fine requiescere.

In quæst. Disput. de Charit. a. 11 ad 2.

Ad 3.

CAPVT XXI.

Proximus, qui creatura est, quomodo diligendus.

VNA tantùm non ita operosa difficultas, cujus solutio etjam superiùs indicata est, hîc paulò fusiùs explicanda, quid de proximi amore dicendum sit. Testatur enim Scriptura, non tantùm Deum, sed & proximum esse diligendum: qui tamen creatura est. Premit arctius hæc difficultas dum non apparet, quomodo proximus diligendus sit, utendo an fruendo. Nam qui *neque fruitur neque utitur*, inquit Augustinus, *non invenio quemadmodum diligat.* Si proximo fruendum est, ruunt omnia quæ de vetita creaturarum fruitione diximus: neque enim proximus non est creatura. Si utendum, ergò diligendus videtur, ut ex eo temporale aliquod commodum capiatur: quod *detestabile vitium* idem Augustinus appellat.

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 31.

Lib. de vera Relig. c. 46.

Respondemus igitur proximum omninò esse diligendum, sed propter Deum. Sic enim diligere proximum jubemur, sicut nosmet-ipsos, nos ipsos autem vitiosè diligimus, si propter nos diligimus. Hoc enim velut radicem vitiorum taxavit Apostolus, quando dixit: *Erunt homines se-ipsos amantes.* Et quia talis amor sui non est amor, sed potiùs odium sui, quia malorum omnium fons, hinc est quòd cùm Deus toto corde Deum diligendum præcepisset, nullum mandatum de seipsius dilectione subjecerit; sed hoc unum dumtaxat, ut sicut nos ipsos proximum diligamus. Et quomodo proximum sicut meipsum diligam, qui quomodo meipsum diligam non didicerim? Nimirum hoc saluberrimè nobis indicatum Spiritus Dei voluit, nullam esse aliam veram dilectionem sui, quàm qua Deum ex toto corde diligimus. Quid est enim se diligere, nisi sibi velle bonum? Quod verò tandem est summo bono excellentius bonum? Hoc ergò cùm Deum diligendo sibi homo velit, fingi non potest major dilectio sui, quàm dilectio Dei. Cumque tanto nobilior & purgatior sit A amor Dei, quanto magis homo à sui-ipsius consideratione & reflexione discedit, tanto quoque nobiliùs perspicaciùsque seipsum diligit, quanto magis sui-ipsius obliviscitur. Ita miro inter se certamine homo vacuando, & Deus implendo contendunt. Sic præceptum istud dilectionis Dei Augustinus intelligit: *Videtur*, inquit, *de homine ipso, id est, de amatore ipso nihil actum. Sed parum dilucidè, qui hoc arbitratur intelligit. Non enim fieri potest, ut seipsum qui Deum diligit non diligat: imo verò solus se novit diligere, qui Deum diligit. Siquidem ille satis se diligit, qui sedulò agit, ut summo & vero perfruatur bono.* Et alibi longè vehementiùs, cùm ex Euangelio docuisset, in istis duobus præceptis de dilectione Dei ex toto corde, & proximi tanquam sui ipsius, totam legem Prophetasque pendere, nullá factá tertij præcepti de diligendo seipso mentione: B *Videlicet*, inquit, *ut intelligeretur, nullam esse aliam dilectionem, qua quisque diligit seipsum, nisi quod diligit Deum. Qui enim aliter se diligit, potius se odisse dicendus est. Fit quippe iniquus, privaturque luce justitiæ, qui à potiore ac præstantiore bono aversus; atque inde vel ad seipsum conversus, ad inferiora & egena utique convertitur: fitque in ipso quod veracissimè scriptum est: Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Quia igitur nemo nisi Deum diligendo diligit seipsum, non opus erat, ut dato de dilectione Dei præcepto, etiam seipsum homo diligere juberetur; cùm in eo diligat seipsum, quòd diligit Deum.* Hujus ergò primi mandati cancellis vitam hominis circumscribens, ut Deum omnibus suis facultatibus diligat, totâ videlicet voluntate suâ tanquam *ex toto corde*, ubi est principium primum impulsivum omnium motuum; & totâ intelligentiâ, tanquam *ex tota mente*, ubi est primum principium directivum; & tota vi appetendi inferiore, ut non repugnet superioris partis imperio, tanquam *ex tota anima*; & tota vi exequendi id quod voluntas ac ratio impera-

2. Tim. 3.

Lib. de moribus Eccl. cap. 26.

Epist. 52.

Psal. 10.

imperaverit, tanquam *ex tota fortitudine*, seu *totis viribus*, profectò *nullam vitæ nostræ partem reliquit*, inquit Augustinus, *quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re frui velit. Sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit.* Nimirum hoc isto capitali præcepto, si rectè intelligatur, voluit Deus, ut omnis voluntas hominis, omnis cogitatio, omnis actio, solo ipso tanquam omnium nostrorum motuum fine terminetur, vel ipsum solum, sine interjecto medio, diligendo, vel in ipsum siquid aliud diligendum agendumque venerit, retorquendo. Quo principio vel potiùs omnium actuum fine in anima hominis constituto, ut jam seipsum noverit diligere, facilè est ei intelligere, quâ ratione illi proximus diligendus sit, quem tanquam seipsum diligere jubetur. *Quid* enim *aliud* per hoc *mandatur*, inquit Augustinus, *nisi ut ei quantùm potest commendet diligendum Deum?* Nempe ut quem potuerit hominem vel corporalis beneficentiæ consolatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ coërcitione, vel alio quocunque beneficij genere, adducat ad diligendum Deum, sciens in his duobus præceptis totam legem Prophetasque pendere.

Quicunq; hæc ita erga proximum præstat, proximum diligit. Hæc autem ei præstat propter aliud non propter ipsum, quia propter Deum quem diligit, ut eum similiter proximus diligat. Vtitur ergò non fruitur proximo, dum proximum diligit. Nam ut suprà diximus ex Augustino, hoc fruimur quod propter se diligimus. Vnde idem quæstione illâ propositâ, utrum homines, cùm præcipitur ut se invicem diligant, uti an frui se invicem, propter se, an propter aliud diligere jubeantur: *Si enim propter se*, inquit, *fruimur eo; si propter aliud, utimur eo:* sententiam suam interponit: *Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata*: quæ non est constituenda nisi in illo uno, & vero, & summo bono. Vtimur ergò proximo, sed non sicut rebus temporalibus, ut ex eis commodum indigentiæ nostræ supplendæ capiamus; sed ut perducatur nobiscum ad fruendum Deo. Nam neq; nobis ipsis aliter uti fas est, vel ullo modo debemus frui; quia nec seipsum propter seipsum diligere debet, sed propter illum quo fruendum est. *Tunc quippe est optimus homo, cùm totâ suâ vitâ pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi. Si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum; sed ad seipsum conversus, non ad incommutabile aliquid convertitur; & propterea iam cum defectu aliquo se fruitur; quia melior est cùm totus hæret atque constringitur incommutabili bono, quàm cùm inde vel ad seipsum relaxatur.* Quemadmodum ergò nec nobis ipsis frui licet, ita nec proximo: sed sicut nobis ipsis utimur, ita & proximo, ad hoc videlicet nos totos utrosque referendo, ut simul Dei bonitate perfruamur. Quòd cùm opitulante Deo perfectum fuerit, tunc etjam nobis invicem, sed in Deo perfruemur. Iuxta illud quod dicit ad Philemonem Paulus: *Ita frater ego te fruor in Domino.* Et illud Psalmistæ: *In Domino laudabitur anima mea.* Sed ista fruitio hominis in Deo, potiùs Dei quàm hominis est fruitio. Gaudium enim istius fruitionis inde proficiscitur, quod illa incommutabilis forma divinæ justitiæ vel beatitudinis, quam unicè diligebas, & cui hominem aptatum, dilectione & contemplatione conjunctum esse cupiebas, in illo tandem ex Dei bonitate completa sit. Quem enim propter Deum dilectum eo fine diligebas, ut & ipse Deum diligeret, Deoque frueretur, postquam jam Deum diligit, eoque fruitur, propter eundem Deum quem diligis de illius dilectione & fruitione lætaris. Hoc & nihil aliud est frui hominem Deo. Vnde Augustinus: *Cùm autē homine in Deo frueris, Deo potius quàm homine frueris. Illo enim frueris, quo efficieris beatus; & ad eum te venisse lætaberis, in quo spem ponis ut venias.* Ex quibus perspicuum est, cùm toties diximus, & ex Augustino declaravimus, amoris affectum à creaturis omnibus avellendum, nos de amore inhærente, non transeunte loqui; de amore, qui fruendis non utendis creaturis inhiat; de amore denique qui in creaturam, non in Deum ultimò terminetur. Et ita nullo modo esse contraria, ut affectus omnes à creatis rebus diligendis, quantùm possumus, comprimamus, & tamen proximum ex Dei mandato toto pectore diligamus.

Lib. 1 de doct. Christ. c. 22.

Psal. 32.

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 33.

CAPVT XXII.

Doctrina præcedentium capitum applicatur ad motus concupiscentiæ.

HÆC si vera sunt, quæ de voluntatis actibus erga creaturas exercendis vel comprimendis secundùm Augustini doctrinam diximus, jam per se elucet illa doctrina de motibus concupiscentię, propter quos tractatus de motibus voluntatis illis consentientis interpositus fuit. Cùm enim non sint aliud concupiscentiæ motus, quàm quædam *desideria bonorum temporalium*, seu *inclinationes animæ ad fruendum inferioribus*; cujusmodi nominibus, ut suprà vidimus, eos Augustinus appellat; fruitio verò bonorum inferiorum, creaturæ rationali divinâ æternâque lege sit vetita, & solus concessus eorum rationabilis usus, perspicuum est non licere rationi talibus fruendi inclinationibus assentiri. Sic enim opus est, ut *nos inter illa quæ infra nos sunt, & illa quæ supra nos sunt, Deo & Domino nostro*

Lib. 6. Musicæ c. 11.

Digitized by Google

nostro opitulante ordinemus, ut inferioribus non offendamur, solis autem superioribus delectemur. Quapropter illa generalis Christianæ vitæ norma est, quam de rerum temporalium libidinibus seu amoribus tradit Augustinus: *Quod ad mores attinet, hoc breve & breviter dicitur: Aut confligendum est cum amore temporalium bonorum* (id est, cõcupiscentijs) *ut non vincat aut etiã edomitus subditusque esse debet, ut cùm surgere cœperit, facilè reprimatur; aut ita extinctus, ut se omninò nulla ex parte commoveat.* Nam Christiana militia non est alia, quàm cum cõcupiscentia tumultuante, & nunc in hęc, nunc in illa bona prosiliẽte pugnare. Nihil enim sibi aliud vult id quod Apost. dicit; *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem.* Quibus verbis describendo quid fiat, quid ab homine spirituali fieri velit, ostendit. Nec aliud oramus quando dicimus: *Ne nos inducas in tentationem*, quàm ne tentationi, hoc est concupiscentiæ motibus consentiamus. Vnde Augustinus: *Vt non ei consentiamus, deprecamur adiutorium dicentes: Et ne nos inferas in tentationem &c. Non quod ipse Deus tali tentatione aliquem tentet: nam Deus intentator malorum est, ipse enim neminem tentat. Sed ut si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, ut in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecti.* Vnde statim sensum illius Dominicæ petitionis esse dicit: *Adiuva ne abstrahamur à concupiscentia.* Et in libris operis imperfecti contra Iulianum: *Cùm generationis reatus regenerationis indulgentiá fuerit absolutum, obediendum est iustitiæ spiritus, cui consentire; nec obediendum est concupiscentiæ carnis, contra quam certare debemus.* Et in libro de natura & gratia: *Facere est ergò iustitiam, in vero Dei cultu cum interno concupiscentiæ malo interna conflictatione pugnare.* Et in libris adversus Iulianum: *Nunc enim necesse est ut repugnet, qui ei inservire noluerit: necesse est ut serviat, qui repugnare neglexerit. Quorum duorum unum est molestum, etsi laudabile; alterum turpe, & miserabile*, quæ laus ac turpitudo repugnandi aut serviendi, in omnibus omninò temporalium rerum concupiscentijs, ad quas naturæ nostræ vel consuetudinis propellit instinctus, similiter locum habet. Nec opus est pluribus hoc stabilire. Hujusmodi enim sententiæ tanquam ex primis fundamentis Christianæ religionis haustæ, sexcenties in Augustino repetuntur. Sed hæc adjuncta superioribus, quæ de concupiscentiæ motibus ex ejus principijs latè diximus, sufficere mihi videntur. Nunc ad argumenta, quæ capite undecimo proposuimus, dissolvenda veniamus.

Quæst. 11. in Matth. — *Galat. 6.* — *Lib. 2. de pec. merit. c. 4.* — *Lib. 2. op. imper. f. 451.* — *Cap. 62.* — *Lib. 3. c. 16.*

CAPVT XXIII.

Solvuntur argumenta capite undecimo proposita.

Ad primum igitur argumentum non est operosum respondere. Verum est enim, virtutem, passiones, ut ibi dicitur excessivas fugere, mediocres admittere. Nimirum quia ipsa virtus est, quæ medium in passionibus ponit, & eas ordinat: hoc autem non in eo situm est, ut propter se voluptas ex cibo & potu, vel uxore appetatur: verùm ut affectibus animi imponatur frenum & modus, ne rationem suo impetu transversam agant, sed potiùs rationis ordinem sequantur. Hoc est, ut quantum, ubi, quando, quomodo oportet interiùs appetatur, & exteriùs usurpetur. Hoc autem ex fine metiendum est. Nam quemadmodum juxta sanctum Dionysium ψυχῇ κακὸν τὸ παρὰ λόγον, *anima malum est præter rationem:* ita bonum ejus secundùm rationem. Præcipuus autem ordo & bonum rationis in eo situm est, ut media ad finem ordinet; cùm & bonum habeat rationem finis, & finis sit tota regula mediorum. Omnia verò delectabilia sive gustus sive tactus, ordinantur ad aliquam hujus vitæ necessitatem, sicut ad finem, cibus & potus ad individui, concubitus ad speciei ruinas restaurandas. Et ideò virtus, quæ circa voluptates illas moderandas versatur, necessitatem vitæ velut regulam delectabilium istorum respicit. Nimirum ut quemadmodum nihil istorum propter se institutum est, ita nihil istorum per se & propter se homo sibi appetendum vel admittendum putet; sed tantum dumtaxat, quantum finis iste postulaverit. Quod præclarè paucis verbis, sed valdè generalibus pro quocunque rerum temporalium usu moderato Augustinus aperuit: *Habet vir temperans in hujusmodi rebus mortalibus & fluentibus vitæ regulam utroque Testamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ huius atque officiorum necessitatem quantum satis est usurpet, utentis modestiâ, non amantis affectu.* Ecce modum, quem temperantia imponit passionibus, nempe talem, ut nec ipsa passio appetendi talia propter talia relaxari debeat, sed tantummodo propter vitę & officiorum necessitatem, sicut recta ratio, vera moderandarum passionum norma præscribit.

Ex quo etiam vis tota secundi & quarti argumenti evanescit. Nam quamvis neque res delectabiles, neque ipsa delectatio, seu voluptas mala sit, sed indifferens, & ideò nullo speciali præcepto vetita, ipsam tamen propter ipsam concupiscere ac diligere vetitum est. *Amari enim potest res bona amore non bono.* Quibusdam enim esse bona, multo minùs esse indifferentia, non est satis ut diligantur, sed opus est ut sicut propter aliud sunt, ita propter aliud assumantur ac diligantur; hoc autem non est illa diligere, nec propter se appetere, sed per illa, fixâ in aliud dilectione transire.

Dionys. lib. de divinis nominibus cap. 4. — *Lib. de mor. Eccl. cap. 21.* — *Aug. lib. contra Ioan. c. 16.*

transire. Non opus est igitur adesse circumstantiam, qua dilectio seu appetitio eorum fiat mala; sed sufficit abesse circumstantiam, qua ad appetendum ac diligendum fiant bona. Non enim corporeis hujusmodi rebus fruendum, sed utendū est; ipsa verò propter ipsa concupiscere, multoque evidentiùs ipsa propter voluptatē appetere, ut isti Recentiores volunt, hoc & nihil aliud est, quàm eis velle frui, quod divina æternaque lege prohibemur. Ex cujus regulæ consideratione docebat jam statim de rebus fluentibus à temperante viro appetendis Augustinus: *Ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet.* Ex qua tam apposite dicit alibi, quasi ex professo argumentum istud sibi refellendum delegisset: *Cum tu malum dicas, cui consentiendo anima peccat, ego bonum dico in genere suo, sed tale bonum, cui animam, quæ est melior, consentire non decet. Cum enim sit ipsa corpore superior, Deumque habeat se superiorem, quamvis in ordine suo natura corporis bona sit, peccat tamen anima, & peccando fit mala, si consensionem delectationis, quam superiori Deo debet, inferiori corpori adjungat.*

Ibid.

Ad tertium dicimus, ex eo quod matrimonium est licitum, rectè sequitur licitum esse concubitum; sed sicut non idcircò matrimonium propter voluptatem carnis appeti potest, ita neque concubitus. Aliud est enim concubitum delectabilem appeti & admitti posse, aliud propter delectationē aucupandam appeti posse. Pervertitur enim hic ordo naturalis æternâ lege præscriptus, quæ jubet, ut neque matrimonium, neque concubitus ad libidines carnis voluptate satiandas, sed ad proles ordinatâ societate propagandas appetantur. Infallibilis enim legis æternæ est sententia sanctissimi Doctoris ore de hac ipsa cibi, potus, & conjugij appetitione pronunciata: *His bonis quæ propter alia necessaria sunt, qui non ad hoc propter quod instituta sunt, utitur, peccat alias venialiter, aliàs damnabiliter.* Iam verò non solùm concubitus propter prolem, sed & ipsa voluptas ejus propter concubitum, non concubitus propter voluptatem; sicut & sapor propter cibum institutus est; nimirum ne fortè sensus animantis asperitate concubitus aut cibi & potus offensus, res toti generi & individuo fulciēdo necessarias abhorreret. Hunc ordinem naturæ turbat, qui voluptatibus carnis ex illarum rerum usu venandis inhiat, nec illis uti, sed abuti, vel potius frui velle convincitur; & ita alium longè sublimiorem utendi & fruendi perturbat ordinem, quem lex æterna conservari jubet, perturbari vetat.

De bono conjugali c. 9.

Ad quintum argumentum responsio ex prædictis intelligi potest. Divisio enim voluptatum in licitas & illicitas non eo sensu accipi debet, quasi quibusdam voluptatibus licitum esset frui, quibusdam illicitum; hoc est, quasi quasdam nudè propter ipsas expetere liceret, alias non liceret: sed isto potiùs, quòd quædam voluptates ex objecto licitæ sint, sive, quod in idem redit, quòd quædam res, quarum usus voluptate sensus nostros afficit, divinâ lege concessæ sint, aliæ non concessæ. Nam cibus, potus, concubitus conjugalis, cantica honesta, suavis odor, & similia, quorum suavitate sensus afficitur, licita sunt, quia nullâ lege prohibentur; Fornicatio verò, adulterium, esus carnium in quadragesima, dulcia cantica impudica, & hujusmodi, quæ sensus nostros non minore voluptate perfundunt, sunt illicita. Sed sicut non propterea, quòd illorum delectabilium seu voluptatum, quas antè recensuimus, usus licet, etiam abusus licet; ita nec illa delectabilia seu illas voluptates propter ipsas appetere licet, sed propter fines quibus assequendis divinitus institutæ sunt. Virtus enim vera non solùm imponit modum delectationibus atq; passionibus quantum ad objectum, ejusque quantitatem, tempus, locum, ceterasque circumstantias; sed in primis quantum ad finem. Bonum quippe hominis est quod secundùm rationem: ratio verò recta in agendis præcipuè respicit finem: quem propterea etiam voluntas velut bonum suum appetit. Hunc esse verum Augustini sensum ex diversis locis ejus apertissimum est, sed maximè ex illo Sermone decimo septimo de verbis Apostoli, ubi rem illam ex professo tractat. *Delectant quædam naturaliter infirmitatem nostram: ut cibus & potus delectant esurientes atque sitientes: ut nos delectat hæc lux, quæ de cœlo funditur Sole exorto, vel quæ sideribus & Lunâ fulget, vel quæ in terra accenditur luminibus consolantibus tenebras oculorum: delectat canora vox & suavissima cantilena; delectat odor bonus: delectant etiam tactum nostrum quæcunque pertinent ad carnis aliquam voluptatem. Et hæc omnia quæ nos delectant in sensibus corporis aliqua licita sunt. Delectāt enim, ut dixi, oculos & spectacula ista magna naturæ: sed delectant oculos etiam spectacula theatrorum. Hæc licita, illa illicita. Psalmus sacer suaviter cantatus delectat auditum: sed delectant auditum etiam cantica histrionum. Hoc licitè, illud illicitè. Delectant olfactum flores, & aromata, & hæc Dei creatura: delectant olfactum etiam thura in aris dæmoniorum. Hoc licitè, illud illicitè. Delectat gustum cibus non prohibitus, delectant gustum etiam epulæ sacrilegorum sacrificiorum. Hoc licitè, illud illicitè. Delectant conjugales amplexus; delectant etiam meretricum. Hoc licitè, illud illicitè.* Ex his subnectit illa verba, quæ in objectione citavimus. *Videtis ergò charissimi etiam in istis corporis sensibus licitas esse & illicitas delectationes.* Quo ex loco perspicuum est, non ideò delectationes illas licitas dici, quasi licitum esset eas quovis vel modo vel fine percipere: sed quia rerum istarum delectabilium, dum debita moderatione sumuntur, usus non est vetitus, imò sæpè præceptus; sicut est vetitus earum quas illicitas vocat. Nunquā enim fornicari, aut adulterari, aut impudicis spectaculis oculos pascere sive moderatè sive immoderatè licet. Et hinc est, quòd ex illis ipsis quas hic vocavit, licitis voluptatibus cibi & potus, aliā vocat *modestā & naturalē*, cùm tanta adhibetur, *quanta sustentationi naturæ, saluti que sufficit*; aliam *immoderatam*, quæ limitem illum prætergreditur. Quas verò hic vocavit voluptates

Serm. 17. de verb. Apost. cap. 2.

Lib. contra Adimant. cap. 14.

luptates licitas & illicitas, eas alibi eodem A sensu vocat res *concessas*, & non *concessas*. Licita enim voluptas dicitur, quæ ex re concessa; illicita, quæ ex inconcessa capitur. Sed in illis ipsis concessis rebus, & consequenter in earum captandis voluptatibus, culpat excessum. De concubitu enim conjugali & meretricio disputans: *Tantùm*, inquit, *valet ordinatio creatoris, & ordo creaturæ, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cùm modus exceditur, longè sit tolerabilius, quam in eis quæ concessa non sunt, vel unus, vel rarus excessus. Et ideò in re concessa immoderatio coniugis, ne in rem non concessam libido prorumpat, toleranda est.* Vbi tamen de illo solo excessu tolerando loquitur, qua conjux cum concessa conjuge solius voluptatis causâ, quam alibi licitam appellaverat, commiscetur. Ex quo fit, ut voluptatem licitam, hoc est, rei non prohibitæ, reddat ipse abusus illicitam. In quo genere non solùm abusus est, cùm ca- B pitur, ubi, quantum, vel quando non debet; sed etjam cùm capitur propter quod non debet, hoc est, cùm voluptas propter voluptatem expetitur. Hoc est enim non voluptate & ipsâ re concessâ uti, sed velut bono creaturæ rationalis frui. Absit verò, ut optimè dixit olim Tullius *idem esse arietis, & Scipionis Africani bonum*. Nam hujusmodi bonum arietis appetitu carnali concupiscitur: *Nullo autem modo fieri potest*, inquit Augustinus, *ut carnali concupiscentia bonum hominis concupiscatur.*

Lib. de bono coniug. c. 11.

Apud Aug. lib. 4. cont. Iul. cap. 12. 6. cont. Iul. c. 16.

Ex his intelligi potest similis amoris divisio in licitum & illicitum. Quædam enim licitè diliguntur, quædam illicitè. Licitè diligitur parens, filius, uxor, consanguineus, amicus, vel alio simili vinculo copulatus; illicitè meretrix, uxor aliena &c. Tradit istam divisionem Augustinus in Sermonibus: *Charitas*, inquit, *alia est divina, alia humana: alia est humana licita, alia illicita.* Licitam vocat, *quæ non reprehenditur* illicitam *quæ damnatur*: illam dicit esse, C *qua uxor diligitur, filij, amici, cives*: hanc verò, qua *meretrix, vel uxor aliena*. Illam non solùm esse licitã, sed ita præceptam, ut si defuerit, reprehendatur. Nam *si talis*, inquit, *quisque crudelitate fertur, ut perdat etiam humanum dilectionis affectum, & non amet filios suos, & non amet coniugem suam, nec inter homines numerandus est. Non enim laudandus est qui amat filios suos, sed damnandus est qui non amat filios.* Rectissimè: siquidem amor iste etjam secularis, non divinus ex objecto bonus est, & ita divina lege præceptus, ut siquis non amaret homines hujusmodi humanæ necessitudinis vinculo sociatos meritò velut peccati reus plecteretur. Sed aliud est humanam istam dilectionem adesse debere, & sine peccato abesse non posse, aliud sufficere. Eodem quippe modo cibi & potus usurpatio, non solùm licita, sed præcepta est, usque adeò ut qui cibis uti detrectaret, velut homicida D sui-ipsius reus haberetur, sed non propterea ab alterius legis vinculo immunis est, qua cibus, & potus, ipsáque vita, propter quam sumitur cibus & potus, in finem unicum & verum creaturæ rationalis referendus est; ne

Serm. 52. de tempore c. 2.

Cap. 2.

Ibid.

alioquin pro creatore fruens creaturis, sive seipso sive quacunque alia perturbet ordinem naturalem utendis fruens, vel fruendis utens, *quæ*, teste Augustino, *omnis humana perversio est*, æternaque lege prohibetur. Sic ergò dilectio parentum, conjugum, liberorum, & similium, divinâ & naturali lege mandata est; sed non ita, ut in istis vel officijs dilectionis, vel ijs quibus exhibentur, hærere sufficiat. Erigendus est eò animus, quo creaturam illam erigi decet, cui Deus est unicum & verum bonum, & finis omnium actionum ac dilectionum ultimus, quò debent cuncta collimare, atque pertendere. Sic enim implebitur illud præceptum, quo proximum & inter illos maximè propinquiores diligere jubemur, sicut nosmetipsos. De cujus præcepti sensu suprà disseruimus. Quapropter idem Augustinus, qui amorem illum licitum eo quo dixi sensu appellaverat, ita in eodem sermone de dilectione altiùs subvehenda subjungit: *Amate filios vestros, amate coniuges vestras, etsi seculariter. Nam secundùm Christum amare debetis, ut secundùm Deum illis consulatis, & non in eis nisi Christum diligatis.* Itaque duo hic quasi præcepta sunt, alterum diligendi, alterum propter finem ultimum diligendi. Qui primum implet sine secundo, non peccat, sed laudabiliter facit diligendo, sed vituperabiliter facit non propter finem ultimum diligendo. Itaque nudè diligendo, bonum quidem facit, sed ipsum bonum non benè facit. Vnde alibi apertissimè Augustinus: *Noveris non officijs, sed finibus à vitijs discernendas esse virtutes. Officium autem est quod faciendum est: Finis verò, propter quod faciendum est. Cùm itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.* Et paulò pòst peccatum esse dicit nudum operire, non propter Deum, hoc est, pauperem diligere non propter Deum: *non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est: sed de tali opere non in Domino gloriari* (id est, non propter Deum dilectum illud facere) *solus impius negat esse peccatum.* Vnde quod in suprà citato Sermone subjicit: *Quando & humanitus diligis uxorem, sed plus dilige Christum. Non dico ut non diligas patrem, non dico ut non diligas filios, sed plus dilige Christum*: non quasi omni ex parte licitum permittat, eos diligi sine ordine ad Deum, sed satagit ut saltem hoc ab imperfectis hominibus impetret, ne Christo illos diligendo præponant, si ab alterutris deserendi fuerint. Nam amorem illum, quo carnaliter amici conjugesque diliguntur, alijs in locis, loco ligni, stipulæ, & fœni habet, quæ in die Domini exurenda sunt. Quod manifestissimè docet in libris de Civitate Dei: *Quicunque non dico uxorem, cuius etiam commixtione carnis ad carnalem utitur voluptatem, sed ipsa quæ ab huiusmodi delectationibus aliena sunt nomina pietatis, humano more carnaliter diligendo, Christo anteponit, non eum habet in fundamento: & ideò non per ignem salvus erit, sed salvus non erit &c. Verum qui has necessitudines sic amat carnaliter, ut tamen eas Christo Domino non præponat, ma-*

Lib. 83. qq. q. 30.

Ibid. c. 7.

Lib. 4. con. Iul. c. 3.

Ibid.

Lib. 21 cap. 26.

nat, maliique ipsis carere, quàm Christo, si ad hunc fuerit articulum tentationis adductus, per ignem salvus erit: quia ex earum amissione tantum necesse est urat dolor, quantum hæserat amor. De puro vero amore, quo verè talis necessitudinis nomina à Christianis diligenda sunt, sic annectit: *Porro qui Patrem, matrem, filios, filiasque secundum Christum dilexerit, ut ad eius regnum obtinendum eique cohærendum illis consulat, vel hoc in eis diligat, quod membra sunt Christi, absit ut ista dilectio reperiatur in ligno, fœno, & stipula consumenda, seu prorsus ædificio aureo, argenteo, gemmeo deputabitur.* Sed de modo diligendi & benefaciendi fusiùs nonnihil infrà de operibus infidelium tractando, differemus.

Ad postremum de appetitu sensitivo dicimus, non sequi esse malum, sed imperfectum. Fertur ille in objecta sensibus grata, & ibi hæret: non enim novit altiùs assurgere, vel aliò referre quod appetit. Hoc enim officium rationali voluntati proprium est, nec ab illo invadi debuit. Quòd si etiam voluntas cum illo in sensibilibus hærere velit, non est hoc malum appetitus, sed culpa voluntatis. Non enim quia non omnia facit, ideo malū est quod facit. Oculo remus in aqua frangi videtur, cùm inde auferetur integrari; si quis idem mente judicet, non malum habet internuncium, sed malus est judex. Nam ille pro suæ naturæ conditione non potuit aliter in aqua sentire, nec aliter debuit. Si enim aliud est aër, aliud aqua, justum est ut aliter in aëre, aliter in aqua sentiatur. Quare oculus rectè videt: ad hoc enim factus est, ut tantùm videat: sed animus perversè judicat, cui ad cernendam veritatem mens non oculus factus. Transfer istud ad appetitum, & voluntatem. Ille in suo genere quamvis inferiore bonus, opus proprium, sicut naturâ institutus est, operatur: hæc verò superior, cui actionem longè præstantiorem, summa moderatrix rerum justitia tribuit, si illum inferiorem quamvis bonum sequi & imitari voluerit, peccando fiet mala; non quia malum, sed quia malè imitatur. Ab illo enim agitur proprium, ab hac appetitur alienum. Unde ille in suo gradu inculpatus manet; hæc delinquendo ad inferiora demergitur. Pulchrè incedit quadrupedans equus: at si hoc homo pedibus manibusq; imitetur, quis eum vel palearum cibo dignum putet? Rectè enim plerumque improbamus imitantem, cùm eum quem imitatur probemus. Improbamus autem, non quia non sit assecutus sed quia omnino assequi voluit. In quo enim probamus illud: cui quantùm præponimus hominem, tantùm offendimur, quòd inferiora sectatur. Non ergo idcirco appetitus sensitivus malus haberi debet, quia nos cùm illum rationali voluntate sequimur corporeas voluptates diligendo, sicut ipse diligit, mali sumus. *Propterea enim,* inquit August. *corporea diligendo peccamus, quia spiritalia diligere & justitia jubemur, & natura possumus: quod ille non potest, & tunc in nostro genere optimi & beatissimi sumus.* Sed hoc est malum appetitûs sensitivi: quòd corporea præcipitanter diligit, & rationem præcurrendo, quam sequi debuit, importunisq; motibus titillando, voluntatem ad se sequendum occultâ, & blandâ, & efficaci quâdam suasione traducit. Sed illa non est natura instituti appetitus, sed pœna dânati.

Lib. de duab. animab. c. 13

CAPVT XXIV.

Nullum peccatum nunc committitur, nisi concupiscentiæ consentiatur.

SATIS ex Augustino hactenus declaravimus, omnem assensum voluntatis, quo libidini seu concupiscentiæ creatis rebus, bonisque temporalibus inhianti ceditur, ut id quod homo facit propter ipsam faciat, esse peccatum. Nunc juxta principia ejus considerandum est, utrum etiam omne peccatum eidem concupiscentiæ consentiendo committatur: hoc est, utrum sicut omnis consensus est peccatum, ita vice versa, omne peccatum sit consensus; sive, utrum nunc nullum peccatum aliter nisi concupiscentiâ voluntatem provocante, & voluntate concupiscentiæ consentiente, perpetretur. Non est à nobis hic sermo de peccato primi hominis, sed de illis tantùm, quæ post lapsum humani generis à scientibus fiunt.

In qua quæstione non minùs manifesta est Augustini sententia, omnia hujusmodi peccata post illud primum, concupiscentiâ incitante & voluntatis assensum impetrante, perpetrari.

Constat hoc primò ex eo, quòd frequenter docet, omne peccatum præcedente tentatione committi, neque tentari nos posse nisi per partem illam animalem, quæ motibus concupiscendi subjacet. Nam de tentatione mulieris per serpentem seu diabolum agens, sic loquitur: *Sed tamen per mulierem decipit: non enim etiam ratio nostra deduci ad consensionem peccati potest, nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi tanquam rectori viro. Etiam nunc in unoquoque nostrum nihil aliud agitur, cum ad peccatum quisque delabitur, quam tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere, & viro. Nam primò fit suggestio, sive per cogitationem, sive per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel gustando, vel olfaciendo: quæ suggestio cum facta fuerit si cupiditas nostra non moveatur ad peccandum excludetur serpentis astutia: si autem mota fuerit, quasi mulieri iam persuasum erit. Sed aliquando ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrenat, atque compescit. Quod cum fit, non labimur in peccatum, sed cum aliquanta luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libido commoverit, faciendum esse decernat, ab omni vita*

Lib. 2. de Genes. cont. Manich. c. 14

beata tanquam de paradiso expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur, etiamsi non subsequatur factum, quoniam rea tenetur consensione conscientia. Et inferiùs: *Quare ergo ita dicitur (ponam inter te inimicitias & mulierem,* id est partem inferiorem) *nisi quia hinc manifestè ostenditur, non posse nos à diabolo tentari, nisi per illam animalem partem, quæ quasi mulieris imaginem, vel exemplum in uno ipso homine ostendit? De qua superiùs iam multa diximus:* Ibid.

In Psal. 83. Eandem doctrinam tradit in Psalmos: *Adam non est seductus, Mulier autem seducta est.* Postea enim *Adam consensit mulieri, nam à serpente mulier seducta est.* Ecce figura omnium tentationum, quas post Adæ lapsum in hac vita perpetimur. Sic enim adjicit: *Nec modò potest aliqua mala suasio, nisi carnis tua* (id est partis inferioris) *primò desiderium commoverit, cui postea si mente consenseris, cecidit & passer &c.* Et in alio Psalmo tractans illud: Caro concupiscit adversus spiritum &c. *Et hoc grave bellum,* inquit, *& quod est molestius, internum. In quo bello si sit quisque victor, illos quos non videt inimicos continuo superabit. Non enim tentat Diabolus vel Angeli eius, nisi quod in te carnaliter dominatur. Nam quomodo vincimus illos hostes quos non videmus, nisi quia carnales interiores motus nostros sentimus?* Quamvis autem progressus ille diabolicæ tentationis, quo per mulierem in Adamum transijt, aptissima hujus rei figura fuerit, non tamen ex illa, sed ex Apostoli Iacobi doctrina videtur Augustinus illam hausisse sententiam. Nam ille cùm beatum prædicasset virum, qui suffert tentationem, per hoc indicans nullum peccatum cōmitti posse, nisi sollicitante tentatione via præparetur, statim originē omnis tentationis explicat: *Nemo,* inquit, *cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.* Vnde ergo tentationes, si non à Deo? *Vnusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum.* Vbi satis apertè docet, non tentari hominem nisi ex concupiscentia. Si enim aliunde tentatur, non rectè dixisset universaliter: *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua:* neque rectè dum removet tentationem à Deo, soli concupiscentiæ eam tribuisset. Sic intellexit hunc locum August. *Quisquis,* inquit, *in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem sua malæ voluntatis infertur. Et qui in tentationem sua malæ voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur. Vnusquisque enim tentatur, ut scriptum est, a concupiscentia sua abstractus & illectus.* Quasi diceret; omnis enim tentatio malæ voluntatis ex concupiscentia surgit. Et in libris adversus Iul. *Quid est quod quotidie dicimus: ne nos inferas in tentationem, nisi ut non tradamur concupiscentijs nostris? Vnusquisque enim tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus.* Vnde cùm libro sexto de concupiscentiæ peccatis disputans, eundem Apostoli locū protulisset: *Concupiscentia,* inquit, *non parit nisi conceperit, non concipit nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit volentis assensum. Quod ergo adversus eam dimicatur, hoc agitur ne concipiat pariatque peccatum.* Et statim omnia omnino peccata sub illis concupiscentiæ par-

In Psal. 143

Iacob. 1.

Lib. de dono persev. c. 6.

Lib. 5. cont. Iul. c. 4.

Lib. 6. c. 15.

A tubus comprehendens addit: *Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentiæ fœtibus &c.* Et hinc est, quod August. etiam non aliter duas illas orationis Dominicæ petitiones: *Ne nos inducas in tentationem:* &: *Dimitte nobis debita nostra,* exponere solet, nisi ut à concupiscentiæ tentationibus eruamur, & ejusdem concupiscentiæ superantis peccata dimittantur. Nam hoc sibi volunt de tentatione concupiscentiæ illa verba paulo antè citata: *Quid est quod quotidie dicimus. Ne nos inferas in tentationem; nisi ut non tradamur concupiscentijs nostris?* Quasi diceret, nihil aliud petimus nisi ut non tradamur concupiscentijs nostris. Hoc sibi vult evidentiùs quando dicit: *Vt non ei consentiamus, deprecamur adiutorium dicentes: Et ne nos inferas in tentationem; vel sicut nonnulli codices habent; ne nos inducas in tentationem. Non quod ipse Deus tali tentatione aliquem tentet: nam Deus intentator malorum est: ipse enim neminem tentat; Sed quod si forte tentari cœperimus a concupiscentia nostra, adiutorio eius* B *non deseramur, ut in eo possimus vivere, ne abstrahamur illecti.* De altera verò petitione longè apertissimè idem docet. Nam in Epistola ad Asellicum cùm citasset illa verba Scripturæ: *Post concupiscentias tuas non eas;* sic subjungit: *Quod quidem tam magnum est, ut si omnimodo fieret, & quamvis saepe, dum sumus in corpore mortis huius, desideria peccati nulla essent tamen adimberemus assensum, non esset unde diceremus Patri nostro qui est in cœlis: Dimitte nobis debita nostra.* Et in libro de natura & gratia de eadem petitione loquens: *Per hoc,* inquit, *quotidianum spiritale quodammodo incensum, quod ante Deum in altare cordis, quod sursum habere admonemur infertur, etiamsi non hic vivatur sine peccato, licet mori sine peccato, dum subinde veniâ deletur, quod subinde ignorantia vel infirmitate committitur.* Vbi nos mori dicit posse sine peccato, deletis tantummodo peccatis infirmitatis & ignorantiæ. C Nam infirmitas & concupiscentia apud Augustinum idem sunt. Et in libro de perfectione justitiæ de concupiscentia, seu, ut Apostolus vocat, peccati desiderijs agens: *Videat,* inquit, *quid agatur de Dominica oratione, ubi dicimus: dimitte nobis debita nostra. Quod nisi fallor non opus esset dicere si nunquam vel in lapsu linguæ vel in oblectanda cogitatione eiusdem peccati desiderijs aliquantulum consentiremus, sed tantummodo diceremus esset: Ne nos inferas in tentationem.* Et in libris ad Bonifacium: *Nec propter ipsam, cuius tam reatus lavacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati: dimitte nobis &c. sed propter peccata quæ fiunt, sive in eius consensionibus, cum ab eo quod libet, vincitur id quod placet, sive cum per ignorantiam malum quasi bonum placet.* Vnde utramque petitionem conjungens libro secundo de peccatorum meritis: *Sic ergo totum hoc* (negotium vivendi sine peccato) *in tribus beneficijs positum* D *breviter peti potest: Ignosce nobis ea in quibus sumus abstracti a concupiscentia,* id est, dimitte nobis &c. *adiuva ne abstrahamur a concupiscentia* id est, ne nos inducas in tentationē, *aufer a nobis concupiscentiam,* id est, libera nos à malo. Itaque in Epist. 29. ad S. Hieron. apertissimè profitetur, omne

Lib. 5. c. 4.

Lib. de dono pers. c. 4.

Epist. 200.

Cap. 35.

Cap. ult.

Lib. 1. ad Bonif. c. 13.

Lib. 2. c. 4.

tur, omne peccatum ex aliquo vitio tanquam A peccati fomite proficiſci: *Sunt plurimi tales*, (pudici) *quorum ſine aliquo peccato eſſe neminem dixerim: & utique illud qualecunque peccatum ex aliquo vitio venit.* Et paulo inferiùs: *Si omnes ibi* (in religioſis conjugatis) *eſſent virtutes, nullum eſſet vitium: ſi nullum vitium, nullum omnino peccatum. Quis autem ſine aliquo peccato? Quis ergo ſine aliquo vitio, id eſt, fomite quodam, vel quaſi ſine radice peccati.*

Secundò eadem ſententia ex eo conſtat, quòd ſæpè docet, nullum peccatum perpetrari, quod non præcedat aliqua delectatio, quam delectationem nihil aliud eſſe ſentit quàm rerum delectabilium libidinoſum deſiderium, juxta id quod ſuprà de delectatione diximus. Itaque in libris contra Fauſtum, ubi de frenandis & relaxandis delectationibus, hoc eſt, concupiſcentijs rerum delectabilium agit: *Si nihil delectaret*, inquit, *illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo qui delectationem illicitam relaxat potius quàm refrenat.* Et in ſermonibus de verbis Apoſtoli: B *Quæcunque eſt peccator vel in dictis, vel factis, in cogitationibus, non exoriuntur niſi ex mala cupiditate, non exoriuntur niſi ex illicita delectatione. Huic ergo illicitæ delectationi ſi reſiſtamus, ſi non conſentiamus, ſi membra velut arma non miniſtremus, non regnat peccatum in noſtro mortali corpore.* Qua conſideratione paulo poſt in eodem ſermone dicit, nihil aliud eſſe ſecundum carnem ambulare (ſub quo omnia peccata continentur) quàm carnalibus concupiſcentijs conſentire: *Quid eſt ſecundum carnem ambulare? Carnalibus concupiſcentijs conſentire. Quid eſt ſecundum ſpiritum ambulare? adjuvari ſpiritu in mente, & concupiſcentijs carnis non obedire. Sic ergo impletur in nobis lex, impletur in nobis juſtitia Dei.* Eandem delectationem omnibus peccatis præcurrentem, agnoſcit Auguſtini diſcipulus Proſper: *Quodlibet peccatum perpetrare non poſſum, niſi malæ dele-* C *ctationi conſentiam.* Et Cyrillus Alexandrinus apertiſſimè: *Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit, & fervens cupiditas ad delicta ſolet allicere, quæ ante peccati actum inſidet, & mentis conſenſum accipit, perſuadens facile hac via veniendum eſſe quo gliſcimus. Quod verum Chriſti diſcipulus oſtendit dicens: Nemo cùm tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum eſt: ipſe autem neminem tentat. Vnuſquiſque vero tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deinde concupiſcentia cum conceperit parit peccatum.* Vbi eodem planè modo, ſicut Auguſtinus, ſententiam iſtam ſuam de delectatione omnibus peccatis præeunte, viamque præparante, doctrinam Apoſtolicam eſſe profitetur.

Tertiò eadem Auguſtini ſententia ex eo manifeſta eſt, quòd ideo in cælo nulla dicit futura eſſe peccata, quia nulla erit concupiſcentia cui conſentiendo peccetur: *Cur autem in regno nulla peccata remittit Deus filijs ſuis, niſi quia non invenit quod remittat? Non enim poterunt ibi eſſe peccata, ubi ſpiritus non dico, non conſentit concupiſcentiæ carnis, ſed nec concupiſcit adverſus carnem, quia nec caro adverſus eum, illâ ineffabili ſalute perfectâ, quæ nunc non fit in baptiſmo, ubi re-* A *mittuntur quidem cuncta peccata, ſed remanent carnalium concupiſcentiarum mala &c.*

Quartò ex eo quod doceat non eſſe membrorum uſum malum, niſi quando conſentitur concupiſcentijs malis: *Quando autem male utitur homo membris bonis, niſi quando conſentit eis quæ in nobis habitant cupiditatibus malis?* Lib. 4. c. 5.

Denique hanc indubitatam eſſe Auguſtini doctrinam ex multis apertiſſimis teſtimonijs liquet, quæ non poſſunt in alium ſenſum ullâ probabilitate detorqueri. Quid enim ſignificat aliud: *Statim ab illo* (Deo) *avertimur, noſtrum eſt, & tunc ſecundum carnem ſapimus, tunc concupiſcentiæ carnis ad illicita conſentimus.* Quid aliud ſignificat id quod alibi dicit? *Ac per hoc non ſolum peccata omnia, quorum nunc remiſſio fit in baptiſmo, quæ reos faciunt, dum deſiderijs vitioſis conſentitur atque peccatur; verum etiam ipſa deſideria vitioſa, quibus ſi non conſentitur, nullum peccati reatus* B *contrahitur, quæ non in iſta, ſed in alia vita nulla erunt, eodem lavacro baptiſmatis univerſa purgantur.* Vnde paulo ante concupiſcentiam vocaverat *vitium, cui conſentiendo peccatur.* Et quid aliud ſignificat id quod in libro de ſpiritu & littera dicit? *Non figuratè aliquid dicitur, quod accipiendum non ſit ſecundum litteræ ſonum, cùm dicitur; Non concupiſces; ſed apertiſſimum ſaluberrimumque præceptum eſt, quod ſi quis impleverit, nullum habebit omnino peccatum. Nam hoc ideo elegit Apoſtolus generale quiddam quo cuncta complexus eſt tanquam hæc eſſet vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait: Non concupiſces.* NEQVE ENIM VLLVM PECCATVM NISI CONCVPISCENDO COMMITTITVR. Vbi per (concupiſcere) ipſos motus concupiſcentiæ intelligit prohiberi, ideoque illud præceptum ſolùm in cælo eſſe complendum, ut ex fine libri manifeſtum eſt. Nam hujus vitæ juſtitiam tunc perfici docet, quando concupiſcentijs etſi tumultuantibus non con- C ſentimus. *Aliud eſt enim*, inquit, *totam nondum aſſequi charitatem, aliud nullam ſequi cupiditatem.* Et paulo pòſt effigiem hominis exprimens, qui perfectam hujus vitæ juſtitiam aſſecutus eſt: *Verum ecce jam talem conſtituamus animam humanam in hoc corruptibili corpore, quæ etſi nondum illa ſupereminentiſſima perfectione charitatis Dei omnes motus terrenæ libidinis abſorbuerit atque conſumpſerit, tamen in iſta minore juſtitia ad illicitum aliquid operandum eidem libidini nulla inclinatione conſentiat: ut ad illam vitam jam immortalem pertineat; Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. ad hanc autem: Non regnet peccatum* (id eſt, concupiſcentia) *in veſtro mortali corpore, ad obediendum deſiderijs ejus: ad illam; non concupiſces: ad iſtam: poſt concupiſcentias tuas non eas.* Cùm ergò tantam hujus vitæ juſtitiam expreſſiſſet, ut qui illa præditi fuerint, nullis concupiſcentijs malis omnino conſentiant, mox de talibus juſtis adjicit: *Tales juſti ex fide viventes, non opus habent dicere: dimitte nobis debita noſtra &c. Fal-* D *ſumque eſſe convincunt quod ſcriptum eſt: Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. Et illud: ſi dixerimus quia peccatum non habemus nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt.* Non potuiſſet expreſſiùs & clariùs aperire mentē ſuam

Lib. 2 de pec. merit. cap. 5.

Lib. de pec. orig. c. 40.

Ibid cap. 38.

Lib. de ſpirit & litt. c. 4.

Ibid. c. ult.

 quæ

qua ſentit omnis omnino peccati expertem fore vitam noſtram, ſi nullis concupiſcentijs nos provocantibus adhiberemus aſſenſum. Quam ſuam ſententiam etiam in tractatibus in Ioannem pauciſſimis quidem, ſed clariſſimis verbis expreſſit: *Numquid quia deleta eſt tota iniquitas nulla remanſit infirmitas? Si non remanſiſſet, ſine peccato hic viveremus. Quis autem audeat hoc dicere, niſi ſuperbus &c.* De peccatis deletis per baptiſmum loquitur, de remanente poſt baptiſmum concupiſcentia loquitur, de peccatis ex illa velut infirmitate rationalis animæ pullulantibus loquitur: ſine fuco & ambiguitate dicit: *Si illa non remanſiſſet, ſine peccato hic viveremus.*

Tract. 41. in Ioann.

Nec verò ſolius Auguſtini iſta ſententia fuit, ſed & ante ipſum, & cum ipſo, & poſt ipſum doctiſſimi ſanctiſſimique Patres id ipſum docuerunt. Nam ante Auguſtinum Sanctus Hilarius in Pſalmos ita loquitur: *Viam peccati, qua ad peccatum pergere promptum eſt, amoveri à ſe deprecatur, id eſt, omnia corporalium voluptatum deſideria auferri, nec tentationem aliquam concupiſcentiæ, aut ignorantiæ, qua tanquam per viam ad peccatum itur, ingruere.* Quaſi dicat, illas duas eſſe ſolas vias, quibus ad peccatum pervenitur, quas à ſe amoveri petit. Clariùs eodem tempore quo vixit Auguſtinus, hoc aſſeruit S. Cyrillus Alexandrinus quem paulo antè citavimus: *Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit, & fervens cupiditas ad delicta ſolet illicere: quæ ante peccandi actum inſidet, & mentis conſenſum arripit, perſuadens facilè hâc viâ veniendum nobis eſſe, quo gliſcimus.* Quod ſignificatum eſſe docet illis Apoſtoli Iacobi verbis: *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus*; quibus allegatis adijcit; *Vides quomodo ex cupiditate improbitas ortum ducit; vides quomodo ex voluptatis ſemine delicta producuntur.* Et libro primo de adoratione in ſpiritu & veritate: *Semper nos ad deformitatem, hoc eſt, ad peccatum impellunt, quæ nobiſcum & in nobis exiſtunt voluptates.* Et iſtud eodem modo, ut Auguſtinus, in peccato Adami, quod mulier figura delectationis omne peccatum prævolantis extorſit, præfiguratum eſſe tradit. Et ſanctus Proſper doctrinæ ſancti Auguſtini ſectator indivulſus: *Si quodlibet peccatum perpetrare non poſſum, niſi malæ delectationi conſentiam, quod cupiditatis eſt proprium &c.* Et ſanctus Leo Pontifex Maximus: *Quia nullum ſine delectatione peccatum eſt, citò acquieſcitur deceptoriæ voluptati.*

Hilar. in illud Pſal. 118. Viam iniquitatis amove à me.
Cyrill. Alex. lib. 4. in Ioannem c. 51.
Lib. 1. de adorat. in ſpirit. & verit.
Proſp. Lib. 3. de vita contempl. c. 4.
Leo ſerm. 6. de Epiph.

Hæc ergo ratio eſt, cur non ſemel Auguſtinus omnia peccata quæ baptiſmo diluuntur, ſub peccato originali, & ijs quæ concupiſcentias noſtras ſequendo committimus, comprehendere ſolet: *Nec omnino quiſquam mundari poteſt, ſive ab originali peccato, ſive à peccatis, quæ ipſi non reſiſtendo carnali concupiſcentiæ, ſed eam ſequendo, eique ſerviendo in flagitijs & facinoribus addiderunt, niſi per fidem*; Cujuſmodi & alijs locis repetit.

Serm. 60. de verbis Dom. cap. 2.

Sed difficultatem alicui movere poteſt, quòd ſæpè Auguſtinus adverſus Pelagianos diſputans, duas radices aſſignat, ex quibus omnia peccata pullulant, & propter quas nemo quantumlibet juſtus hanc ſine peccato vitam tranſigere poteſt. Sic enim loquitur in libris de peccatorum meritis & remiſſione, cùm quæſitum eſſet cur in hac vita non eſſet homo ſine peccato: *Nolunt homines facere quod iuſtum, ſive quia latet an iuſtum ſit, ſive quia non delectat &c. Ignorantia igitur & infirmitas vitia ſunt, quæ impediunt voluntatem ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abſtinendum.* Et in libris ad Bonifacium: *Peccata ſunt quæ ſecundùm carnis concupiſcentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt &c.* Et mox dicit orari à nobis: Dimitte nobis debita noſtra, non propter concupiſcentiam ipſam, ſed *propter peccata, quæ fiunt, ſive in eius conſenſionibus, cùm ab eo quod libet vincitur, quod placet, ſive cum per ignorantiam malum quaſi bonum placet.* Et in Enchiridio ad Laurentium, cùm primum peccatum poſuiſſet voluntatem deficientem à bono; de fontibus reliquorum peccatorum ſic adiungit: *Deinde etiam cum nolentibus ſubintravit ignorantia rerum agendarum, & concupiſcentia noxiarum, quibus comites ſubinferuntur error & dolor &c. Ex his morborum non ubertatis, ſed indigentiæ tanquam fontibus omnis miſeria naturæ rationalis emanat.* Et clariſſimè in eodem libro inferiùs: *Duabus ex cauſis peccamus, aut non videndo quid facere debeamus, aut non faciendo, quod debere fieri iam videmus: quorum illud ignorantiæ malum eſt, hoc infirmitatis.* Vbi manifeſtum eſt, nullum eſſe voluntatis omnino liberæ, ſe ſine ulla ignorantia vel cupiditate determinantis locum. Nam quamvis quædam ex malitia dicantur peccata perpetrari, illa ipſa non ſine quadam concupiſcentia, eo fortiore atque robuſtiore, quo occultiore atque ſubtiliore, committuntur.

Lib. 2. de pec. merit. c. 17.
Lib. 1. ad Bonif. c. 13.
In Enchir. ad Laurent. cap. 24.
Ibid. c. 81.

Verum iſta & ſimilia, quæ multis locis ab Aug. contra Pelagianam hæreſin repeti ſolent, tantùm abeſt ut doctrinam ab eo antè traditã labefactent, ut potiùs eam longè firmiùs ſtabiliant. Nam inde patet, nulla agnoſcere peccata Auguſt. quæ liberâ omnino, & nullis omnino ignorantiæ tenebris obſcuratâ, vel concupiſcentiæ deſiderijs impeditâ voluntate committantur, ut communiter putari ſolet, quandoquidem omnia ex duobus illis miſeriarum fontibus ignorantiâ & concupiſcentiâ ſeu infirmitate promanent. Neque verò hoc ipſum repugnat ijs, quæ ante ex ipſo latè tradidimus, quod omnia peccata inde fiant, quia concupiſcentijs conſentimus; nulla facta ignorantiæ mentione: idque propter duas cauſas. Primò, quia illa ipſa peccata ignorantiæ concupiſcentiam ſequendo, eique conſentiendo committuntur. Quamvis enim ignoretur eſſe peccatum, factum tamen quod concupiſcitur non ignoratur. Secundò, quia concupiſcentia eſt cauſa ignorantiæ, ut ſuprà declaravimus. Nam de illa ignorantia Auguſtino ſemper ſermo eſt, *qua malum*, quod naturæ legibus vetitum eſt, *quaſi bonum placet.* Vtramq; cauſam tetigit & inſinuavit nonnullis locis Aug: ut quando in libro de perfectione juſtitiæ dicit: *Non offendit niſi cui mala concupiſcentia contra iuſtitiæ rationem appetendo, vel vitando faciendum, vel dicendum, vel cogitandum,*

Lib. de perf. iuſtit. c. ult.

aliquid

aliquid quod non debuit, sive FALLENS, *sive* PRÆVALENS *persuadet*. Et quando dicit in libro primo de peccatorum meritis: *Fit ut per ignorantiam vel infirmitatem non exertis adversus eam* (concupiscentiam) *totis viribus voluntatis, eidem ad illicita etiam nonnulla cedamus, tanto magis & crebriùs, quanto deteriores; tanto minùs & rariùs, quanto meliores sumus.* Vbi per ignorantiam fieri dicit, ut concupiscentiæ ad illicita nonnulla cedamus. Et libro secundo de peccatorum meritis: *Vnde fit consequens, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, hoc est, ne tentatione* (concupiscentiâ, sicut suprà ex Augustini mente declaravimus.) *vincamur, vel cùm fallit & praeoccupat nescientes, vel cùm premit atque urget infirmos*: in quibus duobus locis *fallere* tribuit concupiscentiæ propter ignorantiam, cui proprium est scientiam subtrahendo, fallere: *premere* verò seu *prævalere* propter motûs vehementiam, quæ concupiscentiæ propria est, & ab invitis ac gementibus assensum voluntatis extorquet. Vnde in Enchiridio ad Laurentium universa omnino peccata post lapsum, itemque manifestas pœnas ad iram Dei peccatum originale punientem revocans dicit: *Ad iram quippe Dei pertinet iustam, quicquid cacâ & indomita concupiscentiâ faciunt libenter mali, & quicquid manifestis opertisque pœnis patiuntur inviti.* Vbi cæca dicitur concupiscentia propter ignorantiam, quam secum comitem trahit, Deo pluente pœnales cæcitates super illicitas cupiditates: indomita verò, propter infrenes impetus, quibus in voluptates æstuat.

Lib. 1 de pec. merit. c. ult.

Lib. 2. c. 3.

In Enchir. cap. 27.

Cùm ergò libido seu cupiditas dupliciter accipiatur, vel propriè pro motu concupiscentiæ involuntario, vel minùs propriè, pro motu ipsius voluntatis inordinatè aliquid appetente, ex iis quæ diximus vera ratio intelligi potest, cur amor rerum temporalium, seu earum quas quisque potest invitus amittere, (ex quo amore omnia peccata perpetrantur, sicut suprà latè ex eodem Augustino patefecimus,) cupiditas seu libido ab eodem vocari soleat. Nimirum quia libido illa propriè dicta, quæ motibus suis ante liberum voluntatis assensum prævolat, in omnibus peccatis consensum voluntatis extorquet, ita videlicet, ut ex illo desiderio libidinis, seu cupiditatis, seu concupiscentiæ præcurrente, & consensu voluntatis accedente, fiat unus completus volendi motus, tanquam homine toto, ex parte tam inferiore quàm superiore simul concupiscente: in quo pleno & quasi composito appetendi motu, libido dominatur, voluntas verò violento & imperioso ejus motui obediendo servit; atque ea de causa nomen libidinis seu cupiditatis tanquam in illo motu libero dominantis toti actui meritò attributus est. Quod manifestè ex ipso Augustino patet. Nam in illo eodem loco, quo cupiditatem culpabilem definit, & pro libero appetendi motu accipit, apertissimè dicit: *Clarum est iam nihil aliud quam libidinem in toto malefaciendi genere dominari.* Et hoc in eodem loco sæpè repetit, & ex illa, adulterij, sacrilegij, & similium scelerum malitiam esse metiendam. In quo loquendi modo, quamvis nunc apud Scriptores recentiores, præcipuè Philosophos inusitatus sit, Scriptores Latinissimos & antiquos Philosophos Augustinus secutus est. Sic enim olim Stoici, & post illos Tullius locutus est, ut tum alijs locis, tum maximè Tusculanarum quæstionum libro quarto patet. Nam ibi libidinem, lætitiam, metum, & ægritudinem, seu tristitiam non pro ipsis passionibus, sed pro motibus voluntatis cedentis passionibus contra rationem accipit, ut ex definitionibus singularum quas ibi tradit perspicuum est. Qui loquendi modus nec ab usu quotidiano alienus est. Nam juxta illum non tam metuere, tristari, lætari dicitur, qui motibus illis involuntarijs quatitur, quàm ille qui motibus illis consentiendo cedit: usque adeo ut qui illis tantùm tangitur, sed voluntate dominatur, dicat potiùs & verè dicat, se non metuere, non tristari, non lætari. Quia igitur libido seu cupiditas *in toto*, ut Augustinus loquitur, *malefaciendi genere dominatur*, hinc est, quòd & ipse, & Stoici, & Tullius, hoc animadvertentes ista nomina liberis voluntatis motibus dominanti libidini assentientis tribuerunt, ut illi ipsi libidines cupiditatesve vocarentur. De qua dominatione Augustinus: *Manet in vetustate carnis* (peccatum, seu concupiscentia) *tanquam superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reviviscat, & in regnum proprium dominationemque revocetur.* Et alibi: *Quamvis coniugalis concubitus, qui fit intentione generandi, non sit ipse peccatum; quia bona voluntas animi sequentem ducit, non ducentem sequitur corporis voluptatem, nec humanum arbitrium trahitur subiugante peccato, cùm iustè redigitur in usum generandi plaga peccati. Huius plaga quidam pruritus in adulteriorum, & fornicationum, & quorumlibet stuprorum atque immunditiarum fœditatibus regnat; in connubiorum verò necessitudinibus servit. Ibi de domino tali turpitudo damnatur; hic de pedissequo tali honestas verecundatur.* Et clarissimè ipse Apostolus, cùm generaliter ad Christianam sanctitatem hortaretur: *Non ergo regnet*, inquit, *peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius.* Et mox: *Peccatum enim vobis non dominabitur.* De cujus peccati, id est, concupiscentiæ servitute ac dominatione latè prosequitur, atque in illa ipsa exhortatione satis indicat, totam vitæ puritatem & impuritatem in illius concupiscentiæ subjugatione vel dominatione consistere. Neque enim doctrinam illam suprà traditam nisi ex Scripturis Augustinus hausit.

Lib. 1. de lib. arb. c. 3. 4. 5.

Lib. 1. de pec. merit. c. 8.

Lib. 1. de nupt. & concup. cap. 12.

Rom. 6.

CAPVT XXV.

Indagatur & profertur hujus doctrinæ ratio tripartita.

SED hîc meritò moveri potest quæstio, unde fiat quòd omne peccatū concupiscendo, & concupiscentiæ assentiendo cōmittatur. Cur enim non potest animus liberâ suâ, nullo cupiditatis motu provocatâ, voluntate peccare? An fortè ideò, quia illa natura voluntatis est, ut non possit nisi aliquâ delectatione præeunte, & quasi viam ad liberè volendum præparante consentire? Sic enim quemdam inter hujus temporis peritissimos sensisse video. Hæc enim delectatio est quasi quædam objecti complacentia: quam necesse est præcedere, ut quis objectum liberè velit. Quomodo enim volet id quod sibi non placet, aut quod non delectat? Fundantur in Augustino, qui in secunda quæstione libri primi ad Simplicianum dicit: *Quis animo amplectitur aliquid, quod eum non delectat?* Accedit experientia, qua manifestè convincimur, nihil penitus nos amplectendo prosequi in rebus sive humanis sive divinis, nisi non solùm intellectu approbetur, sed etjam voluntati placeat. Si enim voluntati displicet, quamvis intellectus illud probet, potiùs libero voluntatis motu aversabitur, quàm prosequetur: usque adeò ut etjam tunc, cùm ad experiendam & ostentandam liberrimam voluntatis indifferentiam, alterutrum eligere volet, præcedat quædam complacentia unius præ altero, vel certè istius indifferentiæ ostentandæ: ex qua delectatione fit, ut nunc hoc, nunc illud eligat. Neque enim necesse est, ut delectatio aut complacentia semper circa illud immediatè vertetur, quod eligitur, sed vel circa illud, vel circa aliud, ex cujus delectatione alterum etjam invisum eligatur. Vnde hæc, nisi quia illa est natura voluntatis? Quæ quidem ratiocinatio, alicui probabilis videri queat, præsertim cùm Augustinus, tum illo quem citavimus loco, tum aliàs non semel hujusmodi delectationis motum voluntatis liberæ præcursorem & præparatorem ad volendum postulet, ut alibi dicturi sumus.

Vide infrà lib. 4. de gratia Christi Salvatoris c. 6. & maximè 8.

Sed quantumcunque ista Philosophiæ principijs satis consonare videantur, omninò tamen dicendum est, hoc nullo pacto ex natura voluntatis accidere. Sic enim duo capitalia Augustini, imò Ecclesiæ principia subvertuntur. primum est, quo docet Augustinus, in primo Adami peccato, quod fide certum est esse liberâ voluntate perpetratum, nullam hujusmodi non-liberam seu involuntariam delectationem, seu complacentiam, seu quocunque nomine motum istum indeliberatum voluntatis nomines, præcessisse. Docet enim constantissimè, ut suprà de primi hominis statu declaravimus, summam fuisse ante primum peccatum in anima & corpore tranquillitatem, ita ut nihil in eo prorsus renitente vel non annuente voluntate posset exurgere, quo provocaretur ad malum. Vnde cùm Iulianus similem quandam titillationem ad comedendum, ante peccatum primum constitueret, tanto impetu hoc repercutit, ut dicat: *non usque adeo dementes estis, ut ista credatis: non usque adeo impudentes, ut ista dicatis.* Videlicet in tanto beatitudinis loco fuisse primos homines *sine pace mentis & corporis*. Qua de re latiùs suprà disseruimus. Alterum est, quo semper docet, omnem concupiscentiam atque illicitam delectationem, imò omnem repugnantiam, qua vel corpus vel animus desideria & delectationes suggerit, quibus mens ad appetenda terrena sollicitatur, pœnam esse peccati. Addi potest tertium, quo docet injustum fore Deum, si talibus tentationibus internæ delectationis ad malum provocantis homo ante demeritum pulsaretur. Hæc est enim gravissima pœna, quam sine peccato innocentibus hominibus Deus nec inflixit, nec infligere potuit, ut infrà fusiùs ostendendum est. Ista principia Augustini, imò Catholicæ Ecclesiæ cùm certa sint, impossibile est illam esse naturam voluntatis, ut voluntas antequam in aliquem liberum erumpere possit motum, aliqua involuntaria objecti delectatione seu complacentia necessariò provocetur & præparetur, sic enim necesse fuisset etjam ante primum peccatum hujusmodi mali complacentiam, seu delectationem, seu titillationem debuisse præcedere. Necessarium igitur est, ut ex alio principio doctrinæ superiùs traditæ fundamenta jaciamus.

Lib. 1 oper. imperf. cont. Iulianum.

Omnibus animalibus naturâ insitum est, ut seipsa diligant: quæ inconcussa lex etjam in bestias, adeoque plantas ac stirpes, & res inanimas pervulgata est. Nam & illa mortem quo possunt modo, velocitate, latebris, resistendo, repugnandoque fugiunt; & ista corticibus, radicibus, omniumque partium se valida compactione custodiunt. Cujus veritatis à summis usque ad ima penetrantis consideratione Philosophi de homine dixerunt, hanc esse naturæ primam quodammodo & maximam vocem, ut homo concilietur sibi, & propterea mortem naturaliter fugiat; ita sibi amicus, ut esse se animal, & in hac conjunctione corporis atque animæ vivere velit, vehementerque appetat. Ex isto essendi appetitu fluit, ut animantia non solùm ipsum esse suum, quod ex corpore & anima conflatum est, diligant, sed & uniuscujusque partis convenientia bona prosequantur, & omnibus modis mala declinent, hinc enim saluti & integritati corporis

A corporis magno conatu consulunt, dolorem ejus, divisionemque partium, famem, & sitim fugiunt. Hinc ad appetituum quietem anhelant, dum sequuntur voluptates; appetitibus enim ferri & appetita non assequi, tortura magna est animantium, & malum. Appetunt hæc omnia animalia naturaliter, nec opus est alia concitatione, vel appetitus determinatione, quàm ut objecta naturæ congrua sensibus offerantur: hoc ipso enim in eis concitatur impetus appetentis animæ, si hujusmodi fuerint, ut corpori, vel animæ, vel utriusque conjunctioni, hoc est, vitæ custodiendæ servire æstimentur. Et hic finitur in brutis animantibus dilectio sui. Nec enim vel salutem corporis, vel requiem appetituum, vel vitam quæ ex utriusque conjunctione coalescit, ad aliud referre naturæ magisterio didicerunt. Vsque adeò ut si propter finem cognitum operarentur, salus ista totius animantis diceretur esse in eis ultimus omnium appetitionum & motuum finis. Neque ipse homo, si ei deesset ratio, aliquid amplius appeteret. Vnde Augustinus: *Si irrationalia essemus animantia, nihil appeteremus præter ordinatam temperaturam partium corporis, & requiem appetitionum: nihil ergò præter requiem carnis, & copiam voluptatum: & pax corporis prodesset paci animæ.* Sed quia homini anima rationalis data est, cujus nullum est bonum, nisi solus Deus, utpotè qui est ei veritas ad intelligendum, & summum bonum ad fruendum; hinc est quòd propter illud ipsum bonum omnibus bonis & ipsa naturà hominis excellentius, ipse homo conditus fuerit, & consequenter, quòd quicquid commune habet cum brutis animantibus, corporis integritas, requies appetitionum, vita ipsa ad illud bonum referendum sit. Ad hoc enim velle debet nec dolore corporis molestari, nec desiderijs perturbari, nec morte dissolvi, ut bonum illud suum cognoscat ac diligat, hoc est, ut clarè noverit & ineffabiliter diligat incommutabilem veritatem, & ex ejus nutu & hic & postea omnem vitam moresque componat: idque non propter se, quia hoc sibi commodum est, sed propter illum cujus est totum quidquid est, & habet, & potest. Illius enim & creatura, & figmentum, & mancipium est: atque ita tanquam aliquid ipsius Dei se diligere debet, ut Deus creaturæ suæ in æternum dominetur, & in ea potestas, sapientia, & bonitas ejus glorificetur. Hic enim sicut fuit scopus creantis Dei, ita & hominis amantis esse debet. Hic est verus & purus ille amor, quo jubetur diligere Dominum Deum suum ex toto corde, & animà, & viribus. Hic idem est verus & solus amor, quo homo seipsum utiliter diligit. Non enim hæret vel sistit in diligendis, aut corporis aut animæ aut utriusque commodis procurandis, sed istam totam quam cum brutis communem habet *dilectionem sui, in illam dilectionem Dei refert, quæ nullum a se rivulum extra se duci patitur, cujus derivatione minuatur.* Hoc amore homo sicuti Deum ut essentiæ suæ

Lib. 19. de Civit. c. 14.

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 22.

B C D

& sapientiæ & amoris principium, ita etiam ut illorum omnium finem respicit in quem cuncta requiescant. Iste beatissimus amor tum Dei tum sui, visceribus hominis cùm conderetur infusus est, ex cujus suavissimis legibus, quas amando in libro æternæ veritatis legebat, & corporis commoda procurabat, & inferiores animæ appetitus, prout res exigeret, exerendo & relaxando dirigebat. Anima enim ex uno Deo suspensa, nullis istius dilectionis sui, quam cum brutis respectu corporis, & sui, & conjunctionis utriusque eam communem habere diximus, importunis motibus turbabatur. In subsidium enim superioris partis data fuerat, ut ad nutum ejus motus exereret suos, & ratione imperante, illa ministrante, majori pronitate atque facilitate saluti totius animantis consuleretur. Cùm igitur homo servitutem illam sub Deo malè libero abrupisset arbitrio, Deo, quo solo erat inferior, tanquam principio & fine prætermisso, in seipsum creaturis corporeis superiorem, & ideò veluti medio loco inter Deum atque illas collocatum lapsus est, & ipse sibi cœpit omnium appetitionum & motuum esse principium & finis. De quo præclarè Augustinus: *Quæ igitur tam longe transiret ad infima, nisi per medium sui?* Et alibi: *Quis se abscondit a conspectu Dei* (de Adamo loquitur) *nisi qui deserto ipso incipit iam amare quod suum est?* Et in libris de Civitate Dei, de eodem loquens: *Perversa celsitudo, deserto eo cui debet animus inhærere principio, sibi quodammodo fieri atque esse principium.* Et mox: *Hinc enim & delectavit quod dictum est: Eritis sicut Dij. Quod melius esse possent summo veroque principio cohærendo per obedientiam, non suum sibi existendo principium per superbiam.* Dum ergò Deum deseruit cujus veritate illustrabatur ut videret, & bonitate fruebatur ut beatus esset, principium sibi esse voluit & cognoscendæ veritatis, & dandæ beatitudinis. Nihil est enim aliud placere sibi, quod Adamo ibidem tribuit Augustinus, quàm seipsum amare, & velut excellens aliquod bonum admirari, & exosculari, & hoc ipsum est seipso in seipso frui, & fruendo beatum velle fieri. Et sicut illius motus principium, ita & finis ipse fuit. Duplex est enim omnium appetitionum finis, *qui* & *cui*. Inter quos ultimus omninò finis est ille qui dicitur *cui*; respectu cujus, finis *qui* quodammodo medij rationem induit, quantumcunque aliquis eo frui videatur. Nam & finis *qui* & fruitio ejus propter ipsum fruentem velut finem *cui* omninò ultimus appetitur. Sic ergò homo lapsus ab amore Dei, in quem velut in finem *qui*, simulque finem *cui* totum ultimò cederet, ferebatur, in seipsum non solum velut omnium appetitonum præsentis & futurarum principium, sed velut in finem ultimum *cui* cecidit. Hoc ipsum enim quod relicta dominatione Dei, sua potestate, ut August. loquitur, vel alia quacunque excellentia frui voluit, sibi eam voluit, & in se, non in alium quempiam velut finem ultimum *cui* retorsit. Fracto igitur illo vinculo divini amoris, quo

Lib. 12 de Trinit. c. 11. [illegible]

Lib. 14. cap. 13.

nitens

A mens hominis tanquam summus apex hominis, cum omnibus naturaliter insertis amoribus sive corporis sui, sive animæ, sive conjunctionis utriusque arctissimè religabatur & suspendebatur ex Deo, ne quicquam in toto homine ad aliquid appetendum aut fugiendum, ea nolente, moveretur, statim illa pondera amorum naturaliter quasi suâ gravitate deorsum lapsa abrupto retinaculo ceciderunt, & voluntatem secum rapiendo, magno impetu ad sua quæque objecta properarunt. Quod triplici ex capite videtur contigisse.

Primò, quia naturaliter ita fieri res ipsa postulat, ut (quemadmodum in brutis accidere videmus) non solùm corporis commoda summo conatu quærant, doloresque & mortem fugiant, sed & sensuum externorum internorumque pro cujusque natura delectationibus inhærent, quò naturæ pondere propelluntur. Unde si rationali voluntati natura B irrationalis cum eodem isto naturalis amoris pondere in omnia quaquaversum objecta prosiliente conjuncta fingeretur, nemini mirum esset, si rationis deliberationem & liberam voluntatis motionem semper indeliberatis suis motibus anteverteret. Natura enim longè constantiùs multòque priùs suos motus exerit, quàm voluntas. Quod enim naturaliter agit, ipso momento, quo cuncta quæ ad agendum requiruntur expedita sunt, in actum prolabitur hoc est, brutalis appetitus ipso momento quo sensibus vel internis vel externis objectum apprehenditur, aut appetit illud, aut fugit, aut alio quopiam circa illud versatur motu. Quod opus naturæ totum peractum est, antequàm ratio deliberare, nedum voluntas annuere potuerit. Quid ergò mirum, si brutalis illius naturæ motus cui copulati sumus, omnibus voluntatis liberis motibus prævolet, cùm illa dilectio sui naturalis, quæ visceribus C ejus & singulis facultatibus insculpta est, ubique corporis commoda & appetitionum requiem quærat? Quid denique non maximè rationi consonum, si in quidlibet indifferenter ardescat, sive rationi, hoc est, veritati congruat, sive dissonet? Ipsius enim per se spectatæ non est agnoscere veritatem, sed bonum suum privatum quærere: hoc vero utrum etjam superiori parti totique homini congruat, viderit ratio.

Secundò, quia ille ipse amor sui in quem homo velut finem *cui* omnia in posterum appetenda servirent, abrupto amore Dei lapsus fuit, est veluti intentio quædam generalissima & efficacissima finis ultimi, quo omnia referuntur. Amisso enim amore Dei, in quem antea, omnia velut in finem ultimum ferebantur, impossibile est, ut aliò quælibet appetita referantur, nisi ad ipsum hominem, qui se diligendo arctissimè complectitur, & sibi soli in- D cubat. Nam amor amicitiæ ad alterum est quædam velut extensio & effigies amoris sui: quemadmodum propago est extensio trunci: & ad illum se incipit habere sicut ad se, res aliquas amico appetendo, sicut sibi. Intentionis autem efficacis illa natura est, ut in omnia omninò media, quæ fini amato, sub modo quo amatur, conducere videntur, necessariò feratur. Hinc ergò solus ille amor sui efficacissimus, in quem homo lapsus est, etsi nullus appetitus sensitivus stimularet, satis est ut illa vitiosa desideria suscitaret etjam invitâ voluntate, quibus jam torquemur. Sic enim experimur in rebus amatis fieri, quantumcunque vel naturæ hominis vel appetitui sensitivo ingrata sint, ut si magno amore diligantur & appetantur, etjam inviti illis cogitandis desiderandisque inhiemus. Cùm verò amor iste sui sit simul generalissimus, utpotè in quem velut finem omnia omninò, quæ quoquo modo faciunt ad corporis aut animæ requiem, quam omne animal naturaliter appetit, referuntur; nihil mirabile, si ex illo solo amore ad omnia omninò vitia incessanter urgeamur. Nam amissâ veræ dilectionis regulâ & fine, quidquid homini bonum videtur, istud ex illo amore concupiscitur, sive animi solius creata bona, ut à Stoicis factum est, sive corporis, ut ab Epicuræis, sive utriusque ut à Peripateticis. Omnia quippe ista in hominem sui ipsius amatorem & admiratorem ultimò terminantur. Hinc est quod meritò Augustinus isto solo amore sui tanquam generalissimo & uberrimo fonte omnium omninò vitiorum; Civitatem terrenam, cujus Adam in hominibus principium fuit, à cœlesti civitate discernat: *Secernunt civitates duas, amores duo, terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei, cælestem verò amor Dei usque ad contemptum sui.* Optimè omninò atque verissimè. Impossibile est enim ut amator sui non contemnat Deum, & è contrario, ut amator Dei non contemnat se. Nam & ille seipsum velut finem omnium appetitionum suarum respicit, & iste Deum; cùm neque seipsum curet aut diligat nisi propter Deum, ut illi cedat ipsa illa dilectio seu cura sui, seipsum etjam in nihilum redigere paratus, si tanquam in bonum, Dei unicè dilecti cederet, juberetur. Hinc Augustinus: *Prima hominis perditio fuit amor sui.* Hinc omnia vitia, quæ longâ serie recenset Apostolus, ex eo pullulare profitetur, quod Præmiserat; *Erunt homines seipsos amantes. Hac*, inquit, *omnia mala, ab eo velut fonte manant, quod primum posuit se ipsos amantes.* Et paulò pòst iterum, cùm illa vitia deduxisset: *Hæc atque hujusmodi vitia, sive uni homini accidant omnia, sive his alia, illis alia dominentur, ex illa radice quodammodo pullulant, cùm sunt homines seipsos amantes.* Nimirum quia amor ille sui est, ut dixi, velut intentio quædam generalissima & efficacissima appetendi sibi velut fini quicquid appetenti congruere judicetur: Ex quo non sola innoxia illa cura custodiendæ integritatis animæ & corporis; (nam & ista ex eo quamvis sine noxâ fluit, quatenus ad illa objecta terminatur) sed omnia etjam indeliberata vitiorum desideria, & consequenter vitia, Dei amore non regente, proficisci solent.

Lib. 14. de Civit. c. 28.

Serm. 47. de divers. c. 4.

2. Tim. 3.

Tract. 113. in Ioan.

Tertiò denique, quia postquam homo deserto

deserto Deo in seipsum amandum fruendumque velut beatitudinis fontem cecidit, ingentem & sibi ipsi incomprehensibilem vacuitatem & egestatem expertus est; tantam videlicet, quantum fuerat illud bonum, quo ante fruendo replebatur, & cui capiendo naturaliter conditus fuit. Tria vero illius immensi possessione boni possidebat. Primò incomparabilem quandam celsitudinem, utpote qui nullo interjecto medio soli Deo subdebatur: & ita dominabatur sui & omnium sibi naturæ conditione subditorũ, ipsi autem nemo penitus præter Deum. Secundò, scientiam luminosissimam rerum creatarum, & maximè omnium agendorũ; quia mẽs illa omni amore peregrino creaturarum, & consequenter pœnalibus tenebris vacua, sine ullo obstaculo, veritatis cui inhærebat, puris radijs tangebatur. Tertiò, torrente quodam voluptatis perfundebatur, quæ ex tanto bono semper præsente cognito B dilectoque profluebat: *Ex hoc amore*, inquit Augustinus de Adamo, *grande gaudium, non desistente quod amabatur ad fruendum.* Tribus illis ingentibus bonis, quibus ex illius infiniti boni possessione plenus erat, tres æquè ingentes inanitates seu penuriæ successerunt, & ex penurijs importunissimi & violentissimi desideriorum impetus ad illa damna quoquo modo sarcienda. Hac enim in primis consideratione dixisse arbitror Augustinum, id quod omnium veraciter spiritualium virorum judicio approbatum est: *Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* Anima quippe inquietatur desiderijs velut motibus; & gaudijs veluti motuum terminis requiescit. Inde igitur perpetua ejus extra Deum inquietudo, dum quidquid appetit ut fruatur & gaudeat, nihil omnino invenit præter Deum, quo vastissima illa capacitas impleatur.

Lib. 14. de Civit. c. 10.

Lib. 1. Confess. c. 1.

Hinc ergo nascuntur tria genera importunissimorum desideriorum ex quibus, juxta Sancti Augustini doctrinam supra traditam, omnia vitia proficiscuntur. C Primò quidem omnes illi impetus vanitatis, cupiditatis videlicet laudis & æstimationis, & amoris, ac timoris humani, quasi conscia suæ abjectionis anima ad quandam primatus excellentiam suffragia aliena & emendicata contraheret. Itemque libido maxima ceteris dominandi, quibus sub Deo æqualis esse deberet. Ita nimirum ostentat *quendam appetitum unitatis & omnipotentiæ*, ut *solus homo sit, si fieri possit, cui cuncta subjecta sint*; & ita quandam adipiscatur *umbram veri regni*, quo sub Deo sibi regnante gaudebat. Hinc secundò nascitur inquietissima illa curiositas nomine scientiæ palliata: per quam illa vacuitas primæ veritatis, ad quam diligendam ac videndam condita est, impleatur. Hinc tertiò perpetua illa pronitas in voluptates, animâ videlicet satagente per D omnes rimas corporis forinsecus sibi accersere, quod intrinsecus ei scaturiverat. Inter quorum impetus ille maximus, totaque vita pertinacissimus est, quo in concubitum æstuat; nimirum occulto instinctu hoc agens, ut homo

Lib. de vera Relig. c. 45.

Ibid c. 48.

A quia morte damnatus est, vicaria quadam sui ipsius substitutione immortalitatem quam amisit rursus assequatur. Hoc enim nascitur quodam arcano *sensu naturæ mortalis successionem decessionemque requirentis.* Hi tres ergo fontes sunt non ubertatis sed *indigentiæ*, ut eos Augustinus subinde vocat, ex quibus omninò omnia vitiosa desideria, quibus provocamur, emanant.

Lib. de bono conjug. c. 19

Quibus si addas, quod *amor* ille *sui*, quam *primam hominis perditionem fuisse* cum sanctissimo Doctore diximus, vestigium sibi simillimum, sicut ipsa natura humanorum actuum postulat, instar consuetudinis pertinacissimæ in inferiorem animæ partem impresserit (quæ omnium motuum vitiosorum quantumcunque spiritualium & subtilium, quibus perturbamur, susceptiva est) eaque in prolem propagata transierit, quò doctrina Augustini collimare videtur; nihil omninò quisquam mirabitur, si istud amoris proprij vestigium, naturali illi dilectioni sui superadditum, tantaque rerum omnium egestate, in quam cecidimus, appetitum provocante adjutum, incessanter creatarum rerum desideria concitet, & omnibus actibus liberæ voluntatis prævolet. Omnia quippe prædicta per modum naturalis ponderis premunt, & non exspectata rationis deliberatione, assiduis desiderijs vel agendi vel non agendi, in omnibus occasionibus animam ad exserendum consensum suæ libertatis impellunt. Quidquid enim creatarum rerum, sive sensibus externis sive ipsis occurrit cogitationibus, totum hoc sub objectum proprij amoris jam corrupti summaque illa egestate vexati cadit, qui illis vel appetendis vel fugiendis incessanter invigilat; quemadmodum hoc in brutis erga sui generis objecta fieri manifestum est. Unde Augustinus sæpè vitam istam non solum tentationibus plenam, sed totam tentationem esse testatur: *Cum tentationes, imo quam totam tentationem, quamdiu in ea sumus, quantumlibet profecerimus perpeti non desinimus.* Et infrà, quod etjam crebro repetit: *Aliquando concitatius, aliquando remissius, non tamen desinit caro concupiscere contra spiritum.* Longè enim latiùs patet illud Apostoli, quàm vulgò putant; *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem.* Nam quamvis illa notissima vitiorum fornicationis, homicidij, & similium desideria non semper nos irrequieta perturbent, sunt alia tamen innoxiarum rerum cogitationes & appetitiones, quibus anima sine cessatione velut aër aurâ sensibus humanis imperceptibili commovetur. Qui aër quamvis serenissimus quiescere videatur, moveri tamen ratio vera judicat. Nam ad omnes omnino actiones nostras, hujusmodi quamvis levissimi motus voluntati prævolant: quibus consentiendo non solùm peccata venialia vulgò nota committamus, sed etjam actiones illas, quibus corpori vel animæ juxta naturæ instituta consulimus, exequamur. Hinc ergo fit, ut impossibile sit ullum liberum voluntatis actum exeri, nisi illius amoris sive naturalis sive superadditi

Serm. 47. de divers.

Lib. 21. de Civit. c. 21.

c. 23.

Gal. 5.

peradditi desiderio quodam involuntario præeunte provocetur. Sola enim illa pura dilectio Dei, nullum cum illo amore præeunte commercium habet, sed ejus inordinationes interficit, & ejus titillationes prævolantes enecat. Quidquid non ex illa divina purissimaque dilectione fluit, hoc necessario ex illo amore sui, ac desiderijs ejus sive ordinatè sive inordinatè prosilientibus, & præeuntibus proficiscitur. Et quamvis nihil mali fiat, sed potiùs multum boni, quatenus per eum necessitatibus corporis, & sensuum, & vitæ conservandæ juxta naturæ præscriptum consulimus, quod natura omnibus animantibus indicit; tamen in creatura rationali non est bonum, quòd ista appetendo & procurando in seipsa hæret, dum sibi consulit, tanquam fini *cui* ultimò totum cedat; cum deberet in Deum, cujus est & ipsa, & appetitus ejus, & vita tota, retorqueri. Alioquin amor iste sui ordine suo in creatura rationali caret.

His de duabus illis animi pœnis ignorantiâ & concupiscentiâ expeditis, consectaneum esset, ut nonnihil etjam de miserijs corporis, & in primis de pœnis parvulorum in altera vita diceremus. Nam etjam de illis non parvæ vigent controversiæ, in quarum decisione non mediocriter à probatissima Sancti Augustini & veterum doctrina recentior schola deflexit. Sed quia in libro tertio de statu puræ naturæ, de corporis pœnis copiosè, ac de Dei infligentis justitia disputandum est, in illum cuncta reservamus locum. De pœnis vero parvulorum post hanc vitam pœnè superfluum est novum laborem suscipere. Iam enim ante paucos annos Illustrissimus juxta atq; Eruditissimus vir Dominus *Florentius Conrius Archiepiscopus Tuamensis* opusculo hac de re scripto, per quàm accuratè demonstravit, parvulos absque baptismo ex hac vita decedentes pœnis non tantum damni, sed sensibilibus, & quidem æterni ignis, secundùm Sancti Augustini doctrinam, plecti. Cui operi quamvis quædam addi possent, quædam etjam juxta Sanctum Augustinum rectiùs aliter dici, quemadmodum nos quodam loco declaravimus, rectissimè tamen ostendit id quod in ista controversia præcipuum ac medulla est, longè ab Augustini, & fortassis Ecclesiæ, quæ Pelagianos juxta ejus principia damnavit, mente recessisse scholasticos, qui parvulis sine baptismo morientibus vel beatitudinem naturalem, vel immunitatem à sensibilibus ignis æterni pœnis tribuerunt. Qua propter ne actum agamus, vel ejus lucubrationes in hæc scripta nostra transferamus, remittimus diligentem lectorem ad ipsum tractatum ejus: in quo quicquid ab adversarijs pro parvulorum causa benigniùs quàm sapientiùs opponitur, ex profundissimi doctoris Augustini sensu ac verbis refutatur. Nos verò isto labore, qui in pœnas parvulorum explicandas impendendus fuisset, sublevati, alacriùs ad statum ac vires naturæ per peccatum violatæ describendas, nusquam à Divi Augustini mente (quantum Deus adjuverit) recedendo, properabimus.

Opusculum inscribitur Tractatus de statu parvulorum sine baptismo decedentium ex hac vita juxta sensum beati Augustini per Florentium Conrium Archiep. Tuamensem impressus Lovanij apud Henricum Hastenium anno 1624.

Vide dicta lib. 3 de Haeresi Pelag. c. 11. & sequen.

F I N I S.

DE STATV

DE STATV NATVRÆ LAPSÆ LIBER TERTIVS.

Qui est de viribus liberi arbitrij post peccatum.

PRÆFATIO.

SI istæ pœnæ, quarum naturam indagamus ac describimus, in seipsis molestæ sunt, effectus, quos in liberum arbitrium operantur, longè gravissimas eas esse testantur. Antequam eos ex Augustino proferamus, cui libertas arbitrij & vires ejus fuerunt perspectissimæ, paucis præmittendum videtur, quid ei ab adversarijs impositum fuit, & quid ipse de superstite libero arbitrio senserit; ne Lector minùs peritus arbitretur, Augustinum quasi nullo adversario secum litigante securum, nullaque quæstione pulsatum, de rebus istis magnis & arcanis aliquid re non satis ponderatâ pronunciasse. Nam ad quæstionum quarumlibet decisionem intelligendam, nihil utilius est, quàm statum controversiæ quæ inter duos decertantes agitatur, & quid quisque eorum in altero reprehenderit, probè penetrasse. Quod quia in quæstionibus non paucis, de quibus Augustinus & Pelagius conflixerunt, vel omnino nescitur, vel ad controversias præsentes accommodatè proponitur, hinc à nonnullis in ipsa principia doctrinæ veteris impingitur. Itaque quoties Augustinus aliud quàm velint sensisse perhibetur, continuò eum nulla simili, qualis nunc recentiores urget, difficultate pressum fuisse suspicantur, & securè adversùs doctrinam ejus insurgunt.

CAPVT PRIMVM.

Liberum arbitrium etiam post lapsum superest in humana natura.

NVLLAM calumniam passus est graviorem Augustinus à Pelagianis, quàm quòd sub gratiæ obtentu liberum arbitrium funditùs everteret imò negaret. Qua de re diversa loca in præfatione tractatus de libero arbitrio dedimus. Hinc solemnis erat ipsorum querimonia, se propter defensionem libertatis arbitrij Pelagianos & Celestianos audire. *Siquis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum esse nascentium conditorem dixerit, Celestianus & Pelagianus* A *vocatur.* Et alibi: *Contra hæc nos quotidie disputamus, & ideo nolumus prævaricatoribus adhibere consensum, quia nos dicimus liberum arbitrium in omnibus esse naturaliter, nec Adæ peccato perire potuisse: quod Scripturarum omnium auctoritate firmatur.* Scripturas illas magnâ abundantiâ proferebant, ut initio libri quartì ad Bonifacium, & alijs locis videre licet: ut Scripturis tecti immeritò invidiam violatæ fidei subire viderentur. Hinc factum est, ut Augustinum & Catholicos tanquam liberi arbitrij negatores probrosissimo

Vid. in 1. lib. ... retr. ... lib. Sanct.

Lib. 2 de nuptijs c. 3.

Lib. 1 ad Bonif. c. 13.

Digitized by Google

Lib. de nupt. c. 13.

brosissimo nomine Manichæos vocarent: *Ne vocentur hæretici, fiunt Manichæi,* inquit Iulianus adversus Augustinum; *& dum falsam verentur infamiam, verum crimen incurrunt.* Quam calumniam sæpius refricat.

Augustinus igitur ut illam à se & à Catholicorum causâ quam tuebatur, depelleret, planissimâ crebròque iteratâ confessione testatus est, neque se, neque Catholicos liberi arbitrij esse negatores; sed gratiæ tantummodo defensores. Nam in libris ad Valerium Comitem, ubi crimen illud ei impactum fuerat, sic respondet: *Non est ita ut loqueris, quicunque ista dixisti, non est ita, multum falleris vel fallere meditaris: Non liberum negamus arbitrium: sed, si vos filius liberaverit, ait veritas, tunc verè liberi eritis.* Et paucis interpositis: *Liberum in hominibus esse arbitrium, & Deum esse nascentium conditorem, utrique dicimus: non hinc estis Celestiani & Pelagiani.* *Ista quippe*, ut paulò antè præmiserat, *Catholica fides dicit.* Et libro primo ad Bonifacium: *Quis nostrûm dicat quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere?* Et Epistolâ quadragesimâ septima ad Valentinum: *Fides Catholica neque liberum arbitrium negat sive in vitam malam, sive in bonam. Neque tantum ei tribuit, ut sine gratia valeat aliquid.* Et libro primo de correptione & gratia: *Liberum itaque arbitrium & ad malum & ad bonum confitendum est nos habere.* Quam distinctionem studiosè adhibet, quia de utraque calumniam patiebatur, sicut hoc ex libro primo operis imperfecti adversùs Iulianum liquet. Nam cùm ibi ex utraque parte libertatem ab Augustino destrui prolixa disputatione Iulianus collegisset, tandem ita concludit: *Quo collecto convinceris inficiari dogmata tua, ut promittas te liberum arbitrium non negare; quod ante mali, postea boni necessitate subvertis.* Potissima tamen quæstio erat & querimonia de libertate ad bonum. De qua proinde sic profitetur Augustinus sententiam suam: *Quomodo dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur omnem hominem, quisquis suo corde credit in Deum, non nisi sua libera credere voluntate; cùm potius illi oppugnent arbitrium liberum, qui oppugnant Dei gratiam, qua verè ad bona eligenda & agenda fit liberum?* Quamobrem initio libri de gratia & libero arbitrio, ubi tantùm hoc agitur, an habeamus in nobis liberum arbitrium ad bonum, prolixè sententiam affirmativam, quam Catholica fides docet, asserit. Primò quidem ex præceptis, quibus Scriptura plena est: *Nam ipsa*, inquit, *divina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perveniret.* Cùm verò multa ex Scripturis præcepta boni agendi protulisset: *Ecce*, inquit, *apertissimè videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium.* Deinde veritatem eandem ex eo probat, quòd multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri jubeat Deus: *Quomodo jubet*, inquit, *si non est liberum arbitrium?* Et in fine concludit: *Nempe ubi dicitur: Noli hoc, & noli illud; & ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium.* Multò plura ex Augustino adduci possent ad sententiam ejus asserendam de libero arbitrio, non solùm ad malum, sed etiam ad bonum, si necessitas postularet: sed ista ex solis scriptis, quæ contra Pelagianos exaravit, accersita, satis visa sunt ad hæreticorum quorumdam calumniam comprimendam, qui Augustinum præ ceteris Patribus libero arbitrio adversarium fuisse nugantur. Hoc enim à Iuliano videntur didicisse, qui non obstantibus tam luculentis Augustini protestationibus in eadem calumnia persistebat. Tam enim perspicuam Augustini sententiam esse judicabat de negata destructaque arbitrij libertate ad bonum, ut solius invidiæ declinandæ causâ tales confessiones expressas esse censeret. Sic enim loquitur adversùs Augustinum: *Fidem vestram, inquit, erubescitis profiteri, & ad nostra sententia, a qua deviatis, verba confugitis. Tam enim scelestum est quod suscepit prævaricatio pudenda Babylonis*, id est, Catholicæ Ecclesiæ, *ut cum à nobis objicitur, à vobis negetur: & tam sanctum est quod à nobis creditur, ut sub umbra eius delitescere, licet adversaria mente, cupiatis.* Vnde quantiscunque protestationibus Augustinus ingeminaret, se libertatem arbitrij tam in bonum quàm in malum, tanquam Catholicæ fidei dogma defendere, non destitit tamen eum vocitare Iulianus *præcipuum arbitrij liberi negatorem* nec non, *certissimum esse quod dixerat*, liberum negari arbitrium ab ijs, qui Augustini sermone tenerentur.

Lib. 2. nupt. paulo post initium. — *Lib. 1. ad Bonif. c. 2.* — *Epist. 47.* — *Lib. de corrept. & gra. c. 1.* — *Lib. 1. op. imperf. cont. Iul. f. 153.* — *Epist. 107. ad Vitalem.* — *Lib. de gra. & lib. arb. c. 2.* — *Lib. 1. op. imperf. cont. Aug. int. Iul. f. 114.* — *Ibid. f. 114.*

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

Amissio indifferentiæ ad bonum & malum fuit causa calumniarum, quibus Pelagiani Catholicos Manichæismi, & eversæ libertatis arguerunt.

QVOCIRCA mirum cuipiam videri, & non immeritò quæri potest, quid illud fuerit in doctrina Augustini, quod tantum stomachum Pelagianis moverit, ut eum tot opprobrijs oneraverint, tot querimonijs Manichæismum ab inferis revocasse questi sint. Neque enim credibile est, solam simplicemque adjutorij cujuspiam necessitatem tantis clamoribus dedisse locum: cùm ipsimet, maximè postquam essent Apostolicæ Sedis auctoritate damnati, cognitionem & illustrationem Dei, legem, præcepta, exempla, gratiam habitualem, ipseque Iulianus etiam gratiam actualem quæ instar venti vela libertatis impleret, sopitosque charitatis ignes suscitaret, non invitè faterentur. Accuratiùs igitur quisnam ille lapis offensionis fuerit explorandum est: ut simul elucescere possit, quousque vel hæreticis nostri temporis resistendum, vel nonnullis Catholicis recentioribus accedendum sit, dum isti magnopere libertatem ad bonum erigunt, illi deprimunt. Augustini enim sententiam in hoc argumento antiquæ Ecclesiæ & veritatis esse sententiam, neque hæretici de quibus loquor dubitant, neque Catholici dubitare permittuntur. Nam illi statui libertatis arbitrij ad bonum, quem Augustinus tradidit, velut immobili basi tota necessitas, & natura, & intelligentia Christianæ gratiæ ita nititur, ut eo labefactato, hanc funditus everti necessarium sit. Res illa quippe in indivisibili sita est, ut si vel latum discedas unguem à veritate, quam sanctus Doctor de liberi arbitrij statu tradidit, tota ejus doctrina de gratia modulo & statui libertatis attemperata in fumos & chimeras humanæ cogitationis evanescat. Vnde usque ad adventum Scholasticorum nemo scriptorum Catholicorum inventus est, præcipuè Latinorum, inter quos Pelagiana hæresis magis viguit, & quorum sermone sparsa fuit, qui illum liberi arbitrij statum, in quem ex Augustini mente præcipitati sumus, in dubium revocaverit.

Vt igitur pleniùs intelligatur Pelagianorum accusatio & Augustini defensio, totusque status libertatis arbitrij post peccatum, sciri debet, aliud esse, voluntatem esse liberam ut velit & operetur justitiam; aliud, non indigere ad illa præstanda Dei adjutorio. Fieri enim potest, ut potentia sit libera ut velit aut faciat, & tamen ad hoc indigeat adjutorio. Res ista perspicua est in actionibus corporalibus subjectis libertati. Arbitrium quippe

A liberum habemus, ut oculis sanis in luce constituti cernamus aut non cernamus: cum tamen cernere sine lucis adjutorio nequeamus. Libertas igitur alicujus actionis non excludit adjutorium; quamvis etiam ex se non postulet. Cernere quippe liberè possumus præsente luce & sanis oculis, & non cernere; quamvis illud lucis adjumentum postulet, hoc non item. Quod quidem & exemplis tam externarum quam internarum facultatum ita manifestum est, ut nec ipsi Pelagiani hoc negaverint. Expressissimè enim Pelagius magister omnium docet, *loqui, audire, odorari, videre, esse nostri arbitrij atque voluntatis*; cùm tamen nihil eorum sine certis adjutorijs, ut lucis, specierum sensibilium, sanitatis potentiarum, & similibus fieri queat. Docet item ipse Pelagius, vel discipuli ejus Catholicorum disputationibus tracti, gratiam (meritis videlicet datam) ad bene operandum esse necessariam; B tametsi nemo rectè sine libera voluntate operetur. Libertas igitur potentiæ non solum externæ, quæ imperium volendi sequitur, sed etiam ipsius voluntatis cum adjutorij vel gratiæ necessitate planissimè consistere potest. Nullibi hoc evidentiùs, quam in Adamo recenter condito, & in Angelis viatoribus patuit: qui nullum edere potuerunt bonum ac pium voluntatis motum, sine divinæ gratiæ velut lucis cujusdam cælestis adjutorio: quamvis eos Deus cum libero voluntatis arbitrio condidisset. Vtrumque superiùs fusissimè, & ex immobilibus Augustini imo fidei Catholicæ fundamentis demonstratum est. Cujus rei ratio est, quòd liberum non sit idem quod fortissimum, & per seipsum ad quoslibet actus bonos validum. Hoc enim soli Deo competit, qui nullius rei, neque substantiæ, neque qualitatis, neque lucis, neque gratiæ adjutorio opus habet: C sed solâ suâ simplici omnipotenti voluntate quodlibet potest. Liber est igitur respectu alicujus actus boni, qui illum habet in sua potestate, ut adsit si voluerit, non adsit si noluerit, ita videlicet ut hoc ab ipsius voluntatis nutu pendeat; quemadmodum homo ad videndum præsente luce, oculis sanis, non velatis liber est: fit enim videns simul atque illos aperire voluerit: qui si graviter læsi fuerint, libertas videndi perijt, quantùvis lux circumfluat, & nihil consueti adjutorij desideretur. Quod similiter in cæterorum membrorum usu locum habet. Vnde Augustinus sæpius docet, post peccatum in movendis genitalibus *perijsse libertatem arbitrium*. Quapropter libertas ad bonum

Lib. de nat. & grat. c. 45. & 47.

Lib. de gra. & lib. arb. 14.

Lib. 1. de nupt. c. 6. & 8.

bonum non adjutorio vel divinæ gratiæ opponitur, sed servituti & captivitati ad malum. Nam inter illa duo est directa repugnantia. Impossibile est enim, arbitrium liberũ ut velit & operetur bonum esse simul servum & captivum sub malo; sicut hoc omnium hominum sensus renunciat. Non enim ille captivus est, aut compedibus servitutis astrictus, qui cùm libuerit pro solo nutu suo liber exilire potest: sed ille tantùm, qui sub pondere deprimente detinetur, ita ut ad ipsam voluntatem bonam, multòque minùs ad operandum bonum suo nutu non possit surgere. Dari enim possunt in ipso voluntatis arbitrio quædam impedimenta, seu vincula voluntatis, quibus fiat, ut apex ejus, cujus est consentire vel dissentire, quasi glutino quodam delectabili alligetur creaturis, quod nullo modo possit suis viribus disrumpere; sed cælitus gratiâ potentissimâ contrarium affectum inspirante dissolvi debet. B Quod quamdiu non fecerit Deus, facit autem cùm voluerit, arbitrium non est liberum ut operetur aut velit bonum; sed sub mali seu peccati affectu depressum, captivum, servumq; possidetur. Vnde Augustinus: *Cum ergo dicitur homo tradi desiderijs suis, inde fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, traditur, possidetur. A quo quis enim devictus est, huic & servus addictus est.* Et alibi: *Nec libera voluntas dicenda est, quamdiu est vincentibus & vincientibus cupiditatibus subdita.* Hoc est ergo quod Catholica fides prædicat, tale arbitrium non solùm esse adjuvandum gratiâ, ut velit & faciat bonum, sed etiam esse liberandum, ut velle possit & facere. Multùm enim ista differunt, juvari, & liberari. Adam adjutus est ut ista posset, non liberatus: affectus enim ejus non erat sub ullo vincientis pondere cupiditatis captivus aut servus. Vnde velle poterat sine ulla gratia voluntatem ab illis vinculis liberante. C Qui autem vinctus est, quantumvis adsit gratia qualis Adamo semper præsens fuit, velle non potest; quia tali gratiâ uti non potest, sicut nec oculus læsus aut vittâ clausus lucis adjutorio: sed vinculum cupiditatis aliâ majore voluntate cælitus inspiratâ superari & solvi debet, sicut oculus læsus collyrio aut medicinâ sanari: alioquin sub durissimo servitutis jugo non in corpore, sed in ipso animo & voluntate, hoc est, in voluntatis consensu captivus manet, juxta illud Augustini de semet-ipso: *Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me.* Nimirum volvit seipsum in vinculo suo, & dum nititur surgere, *in vulnus vulnere surgit*, ut optimè Prosper.

Lib. 3. cont. Iul. cap. 3.

Epist. 144.

Lib. 8. Confess. cap. 5.

Prosp. carm. de ingrat.

Qui istos duos liberi arbitrij status, ac differentias plùs quàm toto cælo discrepantes A nondum potest capere, saltem gravissimos peccatores fide & omni cælesti lumine ab infantia ad senectutem usque destitutos, vel certè in inferno positos intueatur: cernet ibi, spero aliquam voluntatis eorum differentiam ab ea in qua Adam conditus fuit. Ille enim instar æquilibrij solo nutu sese quocunque videretur, impellere poterat; nihil enim omnino intus vel extra resistebat: hi tanto pondere in cupiditates ab infantia radicatas, actibus roboratas, & in necessitatem versas, cum tanta delectatione ruunt, ut etiam ab eis velle discedere magnam miseriam esse judicent, & eis implendis se beatissimos putent. Illos saltem sub cupiditatum vel carnalium vel infernalium vinculis captivos esse videant atque fateantur, à quibus se, gratiâ solvente destituti, expedire non possint, ut bonum, quod etiam ignorant ac detestantur, velle possint aut operari. Nihil enim in antiquæ Ecclesiæ fide exploratius fuit, ut suo loco dicendum erit. Quod si nec istud novis fortassis opinionibus præpediti in ullo hominum genere in hac vita vivente fieri credant; saltem tantisper, donec Augustini sensum pleniùs intellexerint, consideratione beatorum, quorum voluntas solius creatoris charitate vincta detinetur, fieri posse supponant, ut etiam sub cupiditate creaturæ captivum possideatur arbitrium. Longè enim faciliùs deorsum voluntas captiva detineri potest, quò suopte vergit pondere, quàm sursum supra suam naturam vincta & captiva suspendi.

Sententia igitur Augustini, quam tantopere Pelagiani detestati sunt, non alia quàm ista est; quòd arbitrium voluntatis post lapsum primi hominis, antequam divinâ gratiâ visitetur, hoc est, antequam Christianam suscipiat fidem unde incipit gratia, sub cupiditatibus terrenis ita arctè captivum possideatur, ut libertas illa voluntatis velut ferreis vinculis astricta nullo modo possit surgere, ut bonum velit aut faciat; sed ut tantummodo captivo motu versetur in malo. Qua de causa liberum arbitrium toto illo tempore non tam esse liberum, quàm servum, hoc est, liberum esse justitiæ, peccati autem servum, sublatâ funditus indifferentiâ proximâ ad bonum & malum. Doctrina ista in Augustini scriptis tam luculenta & perspicua est, ut ausim dicere, nullam in hac tota materia esse clariorem: quam ipse non tanquam opinionem suam, sed tanquam immobilem Christianæ fidei basin docet, cui tota œconomia, Christianæ gratiæ & voluntatis incumbit. Nos eam aliquot argumentorum classibus, quàm brevissimè fieri poterit, confirmabimus.

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

Ostenditur primò, ex captivitate & servitute, quibus Augustinus docet arbitrium esse obstrictum.

PRIMO igitur hoc manifestum est ex eo, quòd sexcentis suorum scriptorum locis Augustinus docet, arbitrium voluntatis post peccatum ex libero, factum esse peccati servum atque captivum, in eaque captivitate & servitute positum, non posse ullo modo suis viribus à compedibus, quibus vinctum est, exui, ut respiret in libertatem. De quo sic loquitur in libro secundo de nuptijs: *Hunc vos invidetis liberatorem, quibus captivis vanam tribuitis libertatem. A quo quis enim devictus est, huic & servus addictus est.* Et inferius in eodem libro: *Cur autem hominis mala cogitatio non potest in deterius immutari, nisi quia per seipsam non potest; sed si gratia divina subveniat? Qua non subveniente quid sunt homines, nisi quod ait Apostolus Petrus, velut muta animalia procreata naturaliter in captivitate & interitu.* Et libro tertio ad Bonifacium: *Liberum arbitrium captivatum non nisi ad peccatum valet: ad iustitiam vero, nisi divinitus liberatum adiutumque non valet.* Et libro de spiritu & littera: *Et quid ergo miseri homines aut de libero arbitrio audent superbire, antequam liberentur aut de suis viribus, si iam liberati sunt? Nec attendunt, in ipso nomine liberi arbitrij utique libertatem sonare; ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo servi sunt peccati, quid se iactant de libero arbitrio? A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est. Si autem liberati sunt, quid se iactant de opere proprio.* Et in Enchiridio ad Laurentium, cùm citasset Apostoli Petri sententiam: A quo quis devictus est, huic & servus addictus: *Quæ cum vera* A *sit*, inquit, *qualis, quæso, potest servi addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim servit, qui sui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est qui peccati servus est. Unde ad iustè faciendum liber non erit, nisi a peccato liberatus, esse iustitiæ cœperit servus.* Et paucis interiectis: *Quod ante quam fieri in homine incipiat* (scilicet per fidem) *quomodo quisquam de libero arbitrio in bono glorietur opere, qui nondum liber est ad operandum bene, nisi se vana superbia inflatus extollat?* &c. Et libro primo operis imperfecti contra Iulianum: *Fides Catholica bonam, sed tamen mutabilem creaturam in deterius voluntate, ac per hoc depravatam sua vitiataque natura, non sub aliena substantia, sed sub peccato suo reatu dicit serviliter detineri.* Talibus testimonijs Augustinus plenus est, hoc semper significantibus, arbitrium peccatis obnoxium non solùm suppliciorum esse reum, quod Pelagiani, maximèque Iulianus, libentissimè fatebantur, B sed serviliter sub peccato, hoc est, sub cupiditate seu concupiscentia peccati comite & supplicio detineri, ita ut à peccandi desiderijs & affectibus se liberare non possit. Qua de causa dicit Augustinus: *Nega si potes, eos quibus hoc dixit* (cùm essetis servi peccati, liberi fuistis iustitiæ) *habuisse liberam in bonum voluntatem, quando fuerunt servi peccati.* Et hanc libertatem statim conferri dicit, non remissione peccati, sed liberatione voluntatis à dominante cupiditate, sicut infrà tradituri sumus.

Lib. 2. de nup. & concupis. cap. 3.
Cap. 8.
Lib. 3. ad Bonif. cap. 8.
Lib. de spir. & lit. c. 30.
In Enchir. cap. 30.
Ibid.
Lib. 1. oper. imper. cont. Iul. f. 193.
Ibid. f. 141.

CAPVT QVARTVM.

Idem declaratur ex dominatu concupiscentiæ, & tyrannide Diaboli in liberum arbitrium. Quanta illa sit.

SECVNDO hic idem Augustini sensus planissimè ex eo ostendi potest, quòd in omnibus scriptis suis adversus Pelagianos doceat ante adventum gratiæ sive fidei, carnalem concupiscentiam, sive iniquitatem, prout eam ex Psalmo appellare solet, voluntatis arbitrio dominari. Cujusmodi dominatus, qui viribus humanis excuti non potest, directè repugnat libertati ad bonum. Hoc est enim dominari alteri, illum habere in sua potestate, ut faciat quicquid dominus imperaverit. Itaque Augustinus in Epistola ad Hilarium: *Ipsa quippe* (voluntas bona) *fideliter orat & dicit: Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas. Quomodo enim libera est, cui dominatur iniquitas? ut ei autem non dominetur, vide ab illa quis invocetur?* Et sermone duodecimo de verbis Apostoli luculentè de hac ipsa iniquitate A dominante disserit, quatenus impedit, ne voluntatem ad Dei præcepta adimplenda erigamus: *Quid proderat legem accepisse iubentem ac minantem, & non adiuvantem, ut sub illa essemus rei* (non faciendo quod iubet) *ante gratiam Dei? Frustra lex minatur, quando iniquitas dominatur.* Et subijciens locum Apostoli: *Ego carnalis sum, venumdatus sub peccato*, statim annectit: *Noli ergo mirari, ò venumdate sub peccato, si tibi dominetur cui es venumdatus. Audi Apostolum Ioannem: Peccatum iniquitas est. Contra talem ergo dominam invocamus dominum cui dicimus: Gressus meos dirige secundum verbum tuum, & non dominetur mei omnis iniquitas. Venumdatus clamas, Redemptor exaudiat: ipse homo se vendidit per liberum arbitrium subdominante iniquitate, & accepit pretium exiguam ac atrocem vetitam voluptatem.* Et in Enchiridio ad Laurentium dicit, quòd *libero arbitrio post ruinam dominatur cum morte peccatum.* Quæ doctrina in Augu-

Epist. 89.
Serm. 12. de verbis Apost. c. 1. & 2.
Cap. 106. Enchir.

Digitized by Google

in Augustini lucubrationibus est celeberrima. A Porrò hanc iniquitatem dominantem, hoc peccatum, cui venumdatum hominem docet Apostolus, semper Augustinus intelligit & exponit, non ipsam peccati culpam, sed peccati concupiscentiam: quod & ipse Apostoli locus clamat, & omnes Catholici consentiunt. Quid sit autem dominari peccatum seu iniquitatem homini, multis locis Augustinus docet. Vnus sufficit adversus Iulianum: *Ista concupiscentia, quæ non potest nisi esse in carne mortali, in eis regnat, qui desiderijs ejus ad mala perpetranda consentiunt, & ab ea, quoscumque illexerit, vel pertrahuntur majore impetu, cùm lege prohibentur, si gratia non juvantur.* Et libro sexto contra Iulianum distinguens homines concupiscentiæ adhuc subjectos, ab ijs, qui per fidem jam liberati sunt: *Ego*, inquit, *putabam dici ista non posse, nisi de ijs, quos ita haberet carnis concupiscentia subjugatos, ut facerent quicquid illa compleret*, hoc est, qui concupiscentiæ dominanti in omnibus serviunt; B quales sunt omnes antequam per fidem liberati sunt, ut postea fusiùs ostensuri sumus. Qua de re multa dicemus in sequentibus, ubi de libertate à peccato, hoc est, à concupiscentia dominante disputabimus.

Lib. 2. oper. imper. f. 449. Lib. de continent. c. 3. Lib. 1. de nupt. c. 23. Lib. 1. ad Simplician. q. 1. &c. Lib. 2. op. imper. f. 149.

Cap. 23.

Vid. infrà lib. 2. de lib. arbit. qui est 7. de gratia Christi Salvatoris c. 5. & 7.

Et quia Diabolus terrenarum cupiditatum autor & princeps est, unde etiam princeps hujus mundi à Scriptura dicitur, hinc est, quòd ex iisdem principijs Augustinus tradit, hominem, antequam per gratiam, hoc est, per fidem affectus ejus, sive consensus voluntatis Deo subjugetur & restituatur, sub diaboli potestate esse captivum, ita ut eum regat ad arbitrium suum, velut mancipium cujus affectus ei servitutis jure subjectus est: usque adeo ut si Deus eum ad suæ voluntatis nutum agere sineret, quicquid vellet in eo per interpositas terrenas cupiditates efficeret. C *Servata*, inquit Augustinus, *in utroque peccato justitia Dei punientis. Nam & illud appensum est æquitatis examine, ut nec ipsius diaboli potestati negaretur homo, quem sibi male suadendo subjecerat. Iniquum enim erat, ut ei quem ceperat non dominaretur.* Et mox dicit, quòd *libidini subjugavit illos, quos ceperat, ut quicquid inde nasceretur, tanquam suæ arboris fructus, pravâ quidem habendi cupiditate, sed tamen non iniquo possidendi jure retineret.* Et in illud Psalmi trigesimi quarti: *Eripiens inopem de manu fortioris ejus: Fortior*, inquit *fuerat diabolus ad tenendum te, quia ipse vicit, cui consensisti.* Nimirum hoc Augustinus docet juxta illud Apostoli, quod sæpissime citat his verbis: *A quo quis devictus, huic & servus addictus est.* Et in Psalmum vigesimum sextum: *Quid facies eos colendo, nisi ut illum offendas, quo offenso in illorum potestatem daberis? Et qui tibi nihil possent facere illo placato, facient quicquid volent illo irato*; videlicet non solùm pœnas D inferendo, sed ad peccata perpellendo. Nam inde dicuntur rectores mundi, id est, tenebrarum harum, seu ut Augustinus exponit *omnium infidelium, omnium iniquorum. Non vis regi à diabolo, migra ad lucem.* Et in libro octo-

Lib. 3. de lib. arbit. c. 10.

In Psal. 34.

In Psal. 26.

Conc. 1. in Psal. 34.

ginta trium quæstionum: *Satanas etiamsi corpori aut corporis sensibus parcit, ideo parcit, ut ipsius hominis voluntati per impietatis errorem triumpho majore dominetur. Hoc autem modo non exit satanas, sed potius in intima ingreditur, ut in eo sic operetur, quemadmodum dicit Apostolus, secundum principem potestatis aeris hujus, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Non enim sensus corporis eorum turbabat atque torquebat, aut eorum corpora collidebat; sed in eorum voluntate vel potius cupiditate regnabat.* Et libro octavo de Civitate: *Multis plane participatione veræ religionis indignis tanquam captis subditisque dominantur. Ex quorum immanissimo & impurissimo dominatu*, inquit alibi; *homo liberatur, cum credit in eum, qui præbuit ad exsurgendum tanta humilitatis exemplum, quanta illi superbia ceciderunt.* Et in libris de Civitate Dei: *Infideles hi blasphemant Salvatorem, voluntates fidelium à dominatu dæmonum liberantem.* Quàm verò sit terribilis illa potestas ac dominatus dæmonum in humanum arbitrium, quando illud per cæcas cupiditates sibi subjugatum possident, quemadmodum fide constat voluntates infidelium à diabolica potestate possideri, multis locis Augustinus docet. Nam hinc est illud in Epistola centesima septima ad Vitalem: *Responde, quomodo ad declinandum à malo, & faciendum bonum liberum habeamus arbitrium, quando eras sub potestate tenebrarum? Unde nos si, quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse utique illud liberum fecit.* Et paulo post: *Princeps iste rector tenebrarum* (id est diabolus rector diffidentiæ filiorum) *regit eos ad arbitrium suum. Quid ergo operatur hæc potestas in filijs diffidentiæ, nisi opera sua mala, & inprimis maximeque ipsam diffidentiam & infidelitatem, qua sunt inimici fidei, per quam scit eos posse sanari, posse perfectissime liberos, quod eis vehementer invidet, in æternitate regnare.* Et in Psalmum sexagesimum septimum: *Operabatur in filios diffidentiæ, quorum infidelitate utebatur ad voluntatem suam.* Nam ut ait libro primo contra Gaudentium: *Quos diabolus comprehensos captivosque jam possidet, non ut obtineat persequitur, sed quia obtinet, utitur.* Et in Psalmum septuagesimum septimum: *In filijs diffidentiæ tanquam in suis mancipijs operatur, quemadmodum homines in pecoribus suis, & illic tamen quantum Dei justo judicio sinitur.* Et interiùs: *Bene creditur Deus fecisse per illos Angelos malos quibus eadem amica sunt vitia ut excitarentur in odium populi Dei atque ad terrendos & corrigendos bonos illa mirabilia sequerentur. Illa etiam mala morum, quæ his corporalibus plagis significata esse prædiximus, per malos Angelos exerceri in eos, qui illis divina æquitate subduntur, convenientissime creditur. Neque enim contra fit quod ait Apostolus: Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum, ut faciant quæ non conveniunt, non illic mali Angeli tanquam in materia sui operis versantur & gaudent: quibus justissimè subdita est vitiositas humana, præter eos quos liberat gratia.* Et in annotationibus in librum Iob exponens illud: *Aperiens pharetram suam assixit me*; pharetram esse dicit *secreta rerum, unde tentationes existunt. Et frenum in faciem meam miserunt, ut eis*, inquit, *consentirem, portantes eos ducentes quo vellent*

Lib. 83. q. q. 79.

Lib. 8. de Civit. c. 22.

Lib. 7. c. 33.

Lib. 1. c. 24.

Epist. 107.

Ibid.

In Psal. 67.

Lib. 1. cont. Gaudent. cap. 21.

In Psal. 77.

Ibid.

Annotat. in lib. Iob. in cap. 30.

quò vellent ad ima sua. Enim verò diabolica potestas illa in mentibus et terrenâ concupiscentiâ subjugatis tanta est, ut Augustinus non vereatur dæmonibus non tantùm peccatorum per homines perpetrandorum, sed etiam pacis & belli semper tribuere potestatem, si voluntatem suam altiore potestate expleree sinerentur: *Interest quidem*, inquit, *tam proprio vitio malas mentes quatenus sinantur isti dæmones vel terrere vel exuare. Sed si semper hoc possent, nec aliud secretiore ac superiore potestate contra eorum conatum sæpe aliter ageretur, semper in potestate haberent pacem bellorumque victorias; quæ semper ferè per humanorum animorum motus accidunt.* Quare cùm alibi dixisset Augustinus, Bacchanalia à bacchantibus summa insania fuisse celebrata, & propterea Senatui displicuisse saniori, ipso Varrone confitente, talia fieri non potuisse, nisi mente commotâ: *Saltem hic tandem*, inquit, *forsitan senserunt, quid immundi spiritus, dum pro Diis habentur, in hominum possunt mentibus.* Nam istud ipsi diabolicæ potestati & versutiæ tribuit Augustinus, quòd quidam in infidelitate philosophicis virtutibus, quas vera vitia fuisse tradit, fulgere viderentur: ut videlicet istâ perniciosâ subtilitate ceteros arctiùs sibi subderet, & illos ipsos vitijs captivos, & aversos à fide liberante retineret. *Itaque aliquos eorum, per quos amplius decipere affectat, sinit habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur, per quasque gentes, præcipueque in gente Romana, qui præclarè gloriosissimeque vixerunt. Sed quoniam sicut verissima Scriptura dicit, omne quod non est ex fide peccatum est, nihil sic agit ille Princeps, quàm ut non credatur in Deum &c.*

Lib. 4. de Civit. c. 10.

Lib. 6. de Civit. c. 9.

Epist. 107.

Quæ quidem nemini mira videri debent, si crediderit verum esse quod Augustinus dicit, diabolum in hominibus, quibus per cupiditates dominatur, operari, ut suprà dixit, *tanquam in mancipijs suis, quemadmodum homines in pecoribus suis*: tantum videlicet, quantum Dei providentia sinit. Nam ut ibidem adjicit: *Aliud est, quando potestas eius etiam suis, sicut ei placet; tractatur maiori potestate prohibetur; aliud, quando ei potestas etiam in eos, qui ab illo alieni sunt, datur. Sicut homo de pecore suo pro humano captu facit quod vult, nec sane facit, si prohibeatur à potestate maiore: de alieno autem pecore ut faciat, expectat sibi potestatem dari ab illo, cuius est. Ibi ergo potestas, quæ fuerat prohibetur, hic autem quæ non fuerat tribuitur.* Porrò hæc diabolicæ efficaciæ prohibitio non fit per gratiam: gratia enim boni operis in infidelibus juxta Augustini doctrinam non habet locum: *Nemo enim incipit, nisi ab initio fidei*: ita fit per repressionem seu refrenationem potestatis ejus, ut non tantum concitet terrenis cupiditatibus mentes eorum, quorum consensum captivum tenet, quantum vellet. *Diabolo enim potestas quædam est; plerumque tamen vult nocere, & non potest: quia potestas ista sub potestate est. Nam si tantum posset nocere diabolus quantum vult, non aliquis justorum remaneret.* Quia per illius ejusdem reliquias concupiscentiæ, quæ etiam in justis remanent, fideles à justitia fideque deturbaret, nisi Deus per gratiam suam eorum animos consensumque retineret. Neque verò quisquam putet, per hanc doctrinam Augustini liberum arbitrium auferri infidelibus, si diabolus per interpositas eorum cupiditates tantâ potestate in eorum animis dominatur, ut eos ad quæcunque voluerit scelera flagitiaque perducat: Nihil enim eorum sine consensu eorum voluntario perpetratur. Si enim Deus per gratiam suam justorum voluntates inclinat quò voluerit, sive contra tentationes gravissimas consensum in justitia retinendo, sive in opera bona quæ placuerit, impellendo, sine præjudicio libertatis; nihil quoque perire putandum est voluntatis arbitrio, si diabolus in mancipijs suis similem potestatem jure suo exercere dicatur. Neque enim ullo modo libertas arbitrij postulat indifferentiam ad bonum & malum.

In Psal. 77.

Concione 1. in Psalm. 33.

In Psal. 90.

CAPUT QUINTUM.

Tertiò ex amissione illius libertatis, quam Augustinus, Apostolus, & Christus tradunt.

TERTIÒ uberiùs & planiùs idem Augustini sensus declarari & probari potest, ex interitu libertatis, quem ex illa ruina primi hominis consecutum tradit. Nam ex consideratione tam dominatus istius imperiosi, quem concupiscentia carnalium rerum, & per ipsam diabolus in humanas exercet voluntates constantissimè creberrimèque docet Augustinus, arbitrium non esse ampliùs liberum, ut velit aut faciat bonum, sed libertatem ejus ex ruina periisse. Quam doctrinam Augustini nemo negare potest, nisi qui principia ejus nunquam vel à limine salutavit: omnes enim libri ejus eam undique spirant. Nam hinc est illud in Epistola centesima sexta, quo reprehendit Pelagium, quòd *tanquam salvam & liberam* naturam defendat humanam. Et libro de perfectione justitiæ; *victa vitio in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura.* Et in Enchiridio ad Laurentium: *Libero arbitrio malè utens homo & se perdidit & ipsum. Sicut enim qui se occidit utique vivendo se occidit, sed se occidendo non vivit, nec seipsum potest resuscitare, cùm occiderit; ita cùm libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est. Petri certè Apostoli est ista sententia. quæ cum vera sit, qualis, quæso, potest servi addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim servit, qui domini sui voluntatem*

Lib. de perf. iust. c. 4.

Enchir. c. 30 & 31.

 libenter

libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati servus est: unde ad juste faciendum liber non erit, nisi a peccato liberatus esse justitiæ cœperit servus. (filio scilicet liberante) *quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio in bono glorietur opere &c.* Et in libro de correptione & gratia: *Nunc posteaquam illa magna peccati merito est amissa libertas, etiam maioribus donis adiuvanda remansit infirmitas.* Et in Epistola ad Vitalem: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* Et in libris de Civitate Dei: *Arbitrium voluntatis tunc est verè liberum* (scilicet, ut faciat bonum) *cùm vitiis peccatisque non servit. Tale datum est à Deo: quod amissum proprio vitio, nisi à quo dari potuit, reddi non potest. Vnde veritas dicit: Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* Et in libro primo operis imperfecti contra Julianum: *Quomodo manet libertas in eis, qui ut liberentur à servitute, qua victori peccato addicti divinâ indigent gratiâ, nisi quia liberi sunt & ipsi; sed justitia?* Et inferiùs: *Contra hoc ergo malum* (concupiscentiæ regnantis) *libertate indigebant, quam promittebat.* Et mox: *Audiant: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati; & quærant accipere libertatem, ut non faciant peccatum, clamantes ad eum &c. Ne dominetur mihi omnis iniquitas.* Et in Epistola octogesima nona: *Quomodo libera est voluntas, cui dominatur iniquitas?* Et in libris ad Bonifacium: *Peccato Adæ liberum arbitrium de hominum natura perijsse non dicimus: sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad benè autem vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratiâ fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, cogitationis, sermonis adiuta.* Vbi quod dicit *valere & non valere*, idem est quod esse liberum & non esse liberum, nam liberum est quod possumus, seu, quod habemus in potestate. Et in libro ad eundem Bonifacium eandem calumniam de sublata per peccatum arbitrij libertate ita refutat, ut neget quidem liberum arbitrium ad malum perijsse; ad benè verò justèq; vivendum expertiùs perijsse confirmet: *Libertas quidem perijt per peccatum; sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam: propter quod natura humana divinâ indiget gratiâ, dicente Domino: Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: utique liberi ad benè justeque vivendum.* Mox addit ad peccandum nullo modo perijsse. Nam illam libertatis partem respicit illa adversativa, *sed habendi plenam*, quasi dicat, libertas in bono, quâ poterat antè & credere, & justè, & beatè, & immortaliter vivere, funditus perijt: non in malo. Vnde paulo pòst, sicut & sæpiùs alijs jam citatis locis generalissimè dicit: *Hæc voluntas, quæ libera est in malis quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adiuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratiâ Dei per Iesum &c.* Et in libro tertio de libero arbitrio: *Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum, quid rectè faciat; vel resistente carnali consuetudine, videat quid rectè faciendum sit, & velit nec possit implere.* Hæc & hujusmodi testimonia evidentissimè probant, nullam esse in arbitrio libertatem ante susceptam fidem ut operetur bonum. Causam in ijsdem locis sæpissimè tangit, non quia homo culpæ reus est, & remissionis indiget peccatorum; sed quia ei dominatur iniquitas, quia regnat peccatum in ejus mortali corpore, quia victori peccato addictus est, quia vulnerata est natura, cum quo vulnere ad mortem usque confligimus, quia amissæ sunt vires quibus antè pollebamus. Hinc eodem loco de libero arbitrio causam illius arcanæ doctrinæ proferens: *Illa est enim peccati pœna justissima, ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ulla posset difficultate si vellet. Id est autem, ut qui sciens rectè non facit, amittat scire quid rectum sit, & qui rectè facere cùm posset noluit, amittat posse cùm velit. Nam sunt revera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia & difficultas. Ex ignorantia dehonestat error: ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro veris, ut erret invitus, & resistente atque torquente dolore carnalis vinculi* (id est concupiscentiæ vincentis voluntatem) *non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.* Et in libro de natura & gratia: *Quem nescit sanum & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad justè vivendum potestate liberâ constitutum? Sed nunc de illo agitur, quem semivivum latrones reliquerunt, qui gravibus saucius confossusq; vulneribus, non ita potest ad justitiæ culmen ascendere, sicut potuit inde descendere.* Quasi diceret, nunc agitur de homine, qui propter gravia vulnera ignorantiæ ac difficultatis non habet arbitrium liberum, ut benè vivat. Ex quibus locis apertissimum est, non culpas ut culpas sed gravissimas istas duas pœnas libertatem arbitrij ad faciendam justitiam sustulisse.

Hæc ergo causa est, cur eadem fiduciâ Augustinus, qua toties docuit arbitrium perdita per concupiscentiam & ignorantiam libertate non esse liberum ad faciendum bonum, consequenter etiam disertissimis verbis inculcet arbitrium ex libero factum esse *servum*: quo vocabulo nullum arbitrio voluntatis verè libero hostilius excogitari potest. *Nunc in ruina sua liber est justitiæ, servusque peccati: nec potest esse servus justitiæ, & liber à dominante peccato, nisi eum filius liberaverit.* Et libro de correptione & gratia: *Per liberum arbitrium alia peccata insuper addiderunt: arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum; liberum justitia, peccati autem* SERVUM, *quo volvuntur per diversas noxias cupiditates; alij magis, alij minus, sed omnes mali.* Et iterum in eodem libro: *Illi ergo Adamo sine peccato ullo data est, cum qua conditus est, voluntas libera, & eam fecit servire peccato: horum verò cùm fuisset voluntas* SERVA *peccati, liberata est &c.* Et libro de perfectione justitiæ servitutem illam arbitrij ex Scriptura probans: *Hinc*, inquit, *alia Scriptura dicit: A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est. Sicut ergo non est opus sanis medicus, sed malè habentibus; ita non est opus liberis liberator, sed* SERVIS; *ut ei dicat gratulatio libertatis: Salvasti de necessitatibus animam meam.* Et libro primo Retractationum: *Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratiâ*

gratiâ liberetur à servitute quæ facta est SERVA *peccati, & ut vitia superet adjuvetur; rectè pieque vivi à mortalibus non potest.* Et omnium expressissimè & absolutissimè libro secundo contra Iulianum: *Hic enim vultis hominem perfici; atque utinam Dei dono, & non libero vel potius* SERVO *propriæ voluntatis arbitrio.* Vbi vides nomen *servi arbitrij*, & *servæ voluntatis* ab Augustino toties usurpatum; rem autem ipsam sexcentis locis traditam; ut nesciam quid sibi recentior quidam Scriptor velit, cùm dicit, nomen servi arbitrij in Ecclesia Catholica per totos mille quingentos annos nunquam auditum esse. Nam quamvis ille, qui cùm disputat, illam arbitrij servitutem quam Augustinus docet non intellexerit, eoque nomine abusus fuerit: non tamen propterea tam abruptè nomen servi arbitrij repudiari debet; cùm illud vocabulum Augustinus libentissimè usurpaverit ad illam arbitrij stragem exprimendam, qua non est ampliùs liberum, ut benè vivat, hoc est, ut bonum velit & operetur, sicut ante ruinam suam fuit. Quem statum ut ob oculos Augustinus ponat, in omnibus suis scriptis phrasi Apostolicâ creberrimè vocat arbitrium *liberum justitia, peccati autem* (id est, concupiscentiæ seu cupiditatis dominantis) *servum*, sicut ex plerisque locis jam allegatis patuit, & alijs plurimis ostendi potest.

Lib. 2. cont. Iul. c. 8.

Rom. 6.

Vid. lib. 1. ad Bonif. c. 2. & 3. Lib. de corrept. & grat. c. 13. Lib. 1. oper. imp. in princ. Lib. de nat. & grat. c. 13

CAPVT SEXTVM.

Quartò ostenditur ex quatuor statibus populi Dei, ante legem, sub lege, sub gratia, & in pace, quos Augustinus tradit.

EADEM verò libertatis jactura, & sensus Augustini luculentiùs adhuc demonstrari potest, ex diversis statibus tum humani generis, tum verò singulorum hominum, in quibus constantissimè docet arbitrium non esse liberum, ut operetur bonum. Nam apud Augustinum status humani generis quadruplex tradi solet, ante legem, sub lege, sub gratia, & in pace. Inter status illos ista differentia est, quòd in duobus primis arbitrium sub peccati concupiscentia captivum & servum jacet, ita ut legem justitiæ sibi propositam, seu ipsum opus bonum, quod lex jubet, implere non possit. Nam quamvis etjam in secundo statu jam instructus homo per legem, & supplicij timore territus, quibusdam subinde benè vivendi desiderijs percellatur; quia tamen arbitrium nondum est a peccato, id est, à concupiscentia voluntati seu consensui ejus dominante, eumque sub se captivum detinente liberatum, non potest motibus illius resistere; sed simul atque pugnare cœperit vincitur, cupiditatum dominantium delectatione prostratus. In ceteris duobus statibus arbitrium gratia liberante liberum est, & vel cum pœna sua fortiter invictèque dimicat, vel ab omni etjam pœna titillante atque tentante liberatum in plenissima cælestis beatitudinis pace requiescit. Status isti certis gradibus in toto humano genere distinguuntur, ut primus locum habuerit in plerisque ab Adami lapsu usque ad Moysem, qui legem dedit: quo toto tempore in summa ignorantia vixit genus humanum. Secundus à Moyse usque ad Christum, qui gratiam liberantem dedit. totum enim illud spatium tempus legis fuit, tollentis quidem ignorantiam, nullam tamen benè operandi gratiam, multoque minùs libertatem arbitrio à dominantis peccati tyrannide largientis. In tertio statu Christi gratia genus humanum liberat, ut legem peccati sævientis in membris nostris ab ejus jam consensu liberati superare possimus. In quarto perfectissimè liberi triumphamus. Status isti proportione quadam in singulis etjam hominibus locum habent. Primus & secundus, quamdiu homo in profunda legis seu justitiæ faciendæ versatur ignorantia, vel etjamsi jam præcepta noverit; fide tamen vera, vel spiritu charitatis liberante destitutus, sub cupiditatibus suis vincientibus & vincentibus jacet, ita ut eas vel sine ulla prorsus pugna, magnâ cum delectatione sectetur, vel si forte voluntas damnationis metu perculsa pugnare velit, viribus tamen idoneis destituta vincatur, quia nondum à dominatu robustarum consuetudinis assiduitate concupiscentiarum liberata est. In tertio statu arbitrium eruitur & liberatur à lege peccati & mortis, ut jam, Deo adhærens cum pœna sua liberum dimicet. In quarto per beatam resurrectionem liberatur ab omni malo. Quæ Augustini doctrina si vera est, sicut ipse eam ex Scripturis sacris & Christianæ fidei fundamentis tanquam certissimam tradit, perspicuum erit, in primis duobus statibus nullam ad benè vivendum esse posse libertatem: non solùm, quia in illis homo gratiâ benè vivendi prorsus caret, sed etjam, quia arbitrium ipsum nondum à sævientibus cupiditatibus liberatum est: quod nunquam fit, nisi Deus post susceptam jam fidem boni operis justitiæque charitatem diffuderit in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datur nobis. Verissima enim Augustini regula est: *Nec voluntas libera dicenda est, quamdiu est vincentibus & vincientibus cupiditatibus subdita. A quo quis enim devictus est, huic & servus addictus est.* Sed jam Augustinum ipsum de statibus istis disserentem audiamus: *Prima est actio ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace.*

Epist. 144.

Lib. 83. qq. q. 66.

pace. Ante legem actio est, cùm peccatum ignoramus, & sequimur carnales concupiscentias. Sub lege est actio, cùm iam prohibemur à peccato, & tamen consuetudine victi peccamus, quoniam nos nondum adiuvat fides. Tertia actio est, quando iam firmissimè credimus liberatori nostro, nec meritis nostris aliquid tribuimus, sed eius misericordiam diligendo, iam non vincimur delectatione consuetudinis malæ, cùm ad peccatum nos ducere nititur. Et in fine ejusdem quæstionis rem breviùs colligit: *In prima ergo actione, quæ est ante legem, nulla pugna est cum voluptatibus huius seculi: In secunda, quæ sub lege est, pugnamus, sed vincimur: in tertia pugnamus, & vincimus: in quarta non pugnamus, sed perfecta & æterna pace requiescimus.* Et in Epistolam ad Galatas eandem prorsus divisionem statuum tradit: nec non in expositione quarumdam propositionum ex Epistola ad Romanos: *Quatuor*, inquit, *istos gradus hominis distinguamus ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. Ante legem sequimur concupiscentiam carnis; sub lege trahimur ab ea;* (scilicet in consensum) *sub gratia nec sequimur eam, nec trahimur ab ea; in pace nulla est concupiscentia carnis. Ante legem ergo non pugnamus, quia non solùm concupiscimus & peccamus, sed etiam approbamus peccata. Sub lege pugnamus, sed vincimur: fatemur enim mala esse quæ facimus, & fatendo mala esse, utique nolumus facere: sed quia nondum est gratia, superamur. In isto gradu ostenditur nobis quomodo iacemus, & dum surgere volumus & cadimus, graviùs affligimur.* Vberius hæc eadem tradit in Enchiridio ad Laurentium: ubi cùm generalem sententiam præmisisset: *Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas;* quâ universaliter dominatum concupiscentiæ in liberum arbitrium tanquam peccati servum stabiliverat, mox diversos hominum totiusque deinde populi Dei exequitur status, in quibus vel illa carnalis cupiditas, vel è contrario charitas dominetur. *Sed cùm*, inquit, *in altissimis ignorantiæ tenebris, nulla resistente ratione vivitur secundum carnem, hæc sunt prima hominis. Deinde cùm per legem cognitio facta fuerit peccati, si nondum divinus adiuvat Spiritus, secundum legem volens vivere vincitur, & sciens peccat, peccatoque subditus servit. A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est: id agente scientiâ mandati, ut peccatum operetur in homine omnem concupiscentiam, cumulo prævaricationis adiecto atque ita quod scriptum est impleatur: Lex subintravit, ut abundaret delictum. Hæc sunt secunda hominis. Si autem respexerit Deus ut ad implenda quæ mandat ipse adiuvare credatur, & agi homo cœperit Dei spiritu, concupiscitur adversus carnem fortiore robore charitatis &c.* Et explicatis reliquis statibus adjicit: *harum quatuor differentiarum prima est ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace plena atque perfecta.* Et quod in singulis hominibus agitur, deinceps in humano genere etiam locum habuisse & habere demonstrat: *Sic est & Dei populus ordinatus per temporum intervalla, sicut Deo placuit, qui in mensurâ, numero & pondere cuncta disponit. Nam fuit primitus ante legem, secundo sub lege, quæ per Moysen data est: deinde sub gratia, quæ revelata est per primum Mediatoris adventum.* Præclarè & breviùs effectus illorum statuum alibi, quamvis nulla statuum factâ mentione, complexus est: *Primò ergo concupiscentia carnis sequentes duxit nos: postea renitentes traxit nos: deinde acceptâ gratiâ cœpit nos nec ducere, nec trahere; sed adhuc contendere nobiscum: post contentionem erit & victoria.* Et in Psalmum trigesimum quintum eosdem indicans: *Aliud est non pugnare & esse in pace verâ atque perpetua; aliud pugnare & vincere.* Ecce duos status sub gratia, quibus adjungit alios duos ante gratiam: *Aliud pugnare & vinci; aliud nec pugnare, sed trahi.* Et quamvis mens Augustini ex istis adductis satis luceat, pauca tamen de duobus primis statibus, qui propriè ad rem præsentem pertinent (prætermisso statu sub gratia, & in pace) adjicienda sunt, ut Augustini doctrina pleniùs intelligatur. Sensus enim ipsius est, ante gratiam victricem cupiditatum, hoc est, ante infusam per Spiritum sanctum charitatem, multoque magis ante fidem, nullam superesse in voluntate libertatem ad bonum, nullam potestatem ut resistat concupiscentiarum carnalium desideriis; sed illis pleno jure dominantibus miserabili servitute subjacere captivam. De primo statu, ubi est profunda legis faciendæ ignorātia, vix est opus aliquid addere; cùm meritò dubitetur, utrum ullum sani hominis judicium ita distortū esse queat, ut arbitrium illud liberum esse putet ad faciendum bonum, vel ad cavendum malum, quando ipsum bonū judicio improbat & malū probat. De utroq; tamen statu sic Aug. loquitur: *Sicut prima hominis vita est ante lege, cum nulla nequitia & malitia prohibetur, neque ulla ex parte pravis cupiditatibus resistit, quia non est qui prohibeat; sic secunda est sub lege ante gratiā, quando prohibetur quidē, & conatur à peccato abstinere se* (conatu nempe carnali, ac timore pœnarum, vel carnalium bonorum desiderio) *sed vincitur; quia nondum iustitiam propter Deum, & propter ipsam iustitiam diligit: sed eam sibi vult ad conquirendum terrena servire. Itaque ubi viderit ex alia parte ipsam, ex alia commodum temporale, trahitur pondere temporalis cupiditatis, & relinquit iustitiam, quam propterea tenere conabatur, ut haberet illud quod se nunc videt amittere, si illam tenuerit.* Et paulo interiùs in eodem Commentario: *Desinamus esse sub lege, ubi prævaricationis rea mens tenetur, dum eam concupiscentia carnis in consensionem peccati captivam adducit &c.* Quibus iterum subnectit Augustinus: *Ordinatissimè itaque subiungit: Quod si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege; ut intelligamus eos esse sub lege quorum spiritus ita concupiscit adversus carnem, ut non ea quæ volunt faciant, id est, non se teneant coniunctos in charitate iustitiæ, sed à concupiscente adversum se carne vincantur: non solùm ea repugnante legi mentis eorum, sed etiam captivante illos sub lege peccati, quæ inest in membris mortalibus. Qui enim non ducuntur Spiritu, sequitur ut carne ducantur.* Et in libro octoginta trium quæstionum: *Vbi ergo non est gratia* LIBERATORIS, *auget peccandi desiderium prohibitio peccatorum. Quod quidem ad hoc utile est, ut sentiat anima, seipsam non sibi sufficere ad extrahendum*

Ibid.

Comment. in Epist. ad Galat. in vers. 17. c. 5. Expos. quarumd. prop. Epist. ad Rom. n. 13.

In Enchir. cap. 118.

Ibid.

Ibid.

In Psal. 64.

In Psal. 35.

In Epist. ad Galat.

Ibid.

Lib. 83. qq. q. 66.

bendum de servitute peccati; (id est concupiscentiæ) *atque hoc modo tumescente atque extincta omni superbia, subdatur* LIBERATORI *suo* &c. *Vehementius enim peccamus lege prohibente, quàm si nulla lege prohiberemur.* Et paucis interpositis: *Ibid.* *Statuitur ergo lex per fidem, quæ fides si non sit, jubet tantum lex & non implentes jussa reos tenet; ut eos gementes, & non valentes implere quæ jussa sunt, ad gratiam liberatoris aliquando convertat.* Et ut ostenderet unde gemitus iste & imbecillitas non implendæ legis nasceretur, ex robustissimo videlicet concupiscentiarum dominatu, *Ibid.* sic Apostolum consequenter exponit: *Cum enim essemus in carne*, inquit, *id est, carnalibus desideriis obstricti teneremur, passiones peccatorum quæ per legem sunt operabantur in membris nostris, ut fructum ferrent morti. Auctà concupiscentia quam lex prohibet ubi non erat fides, & ad cumulum peccatorum prævaricationis etiam crimen adjectum est. &c. Sub istis passionibus tanquam sub vero dominante agebat anima, antequam veniret gratia per fidem.* Et iterum aliquantò pòst: *Ibid.* *Hucusque sunt verba hominis sub lege constituti, nondum sub gratia qui etiamsi nolit peccare, vincitur a peccato*: (id est, à concupiscentia) *invaluit enim consuetudo carnalis, & naturale vinculum mortalitatis, quo de Adam propagati sumus.* Denique in fine illius quæstionis: *Ibid. in fine. 38.* *Neque lex mala est, quæ ostendit homini in quibus peccatorum vinculis jaceat, ut per fidem implorato liberatoris auxilio, & solvi, & erigi, & firmissime constitui mereatur.* Et in expositione quarundam propositionum ex Epistola ad Romanos, eandem doctrinam de statu hominis sub lege ante gratiam liberantem, id est, liberum facientem multipliciter tradit: *In Expos. quarund. propos. Epist. ad Roman. n. 36* *Lex data est non ad auferendum peccatum, vel ad liberationem à peccato, sed ad ostendendum peccatum ante gratiam. Per quod factum est, ut sub lege positi & vehementiori desiderio peccandi raperentur, & amplius etiam prævaricatione peccarent.* Et in eodem libro inferiùs: *Ibid. n. 44.* *Nunc homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tunc enim peccato vincitur, dum viribus suis juste vivere conatur sine adjutorio liberantis gratiæ Dei.* Et iterum: *Ibid. n. 52.* *Qui ergo necdum sub gratia sunt, sed sub lege constituti vincuntur peccato ad obediendum desideriis carnalibus, & prævaricatione augent reatum criminum suorum, spiritum acceperunt servitutis.* Et libro sexto contra Julianum: *Lib. 6. cont. Jul. c. 23.* *His omnibus tempus significari intelligitur, quo sub lege vivebat, & nondum adjutus gratia concupiscentiis carnalibus vincebatur.* Quod quibus competat, jam antè explicuerat, illis videlicet, *quos ita habet concupiscentia subjugatos*, antequam lucerct gratia, *ut facerent quidquid illa compelleret.* Unde de Apostolo Paulo dicit, quod per illa verba; *adveniente mandato, peccatum revixit, ego autem mortuus sum*, significaverit, *Lib. 1. ad Bonif. c. 8.* *tam se præcepti capacem, seu non efficacem*, id est, non habuisse vires efficiendi; *& ideo prævaricatorem suisse legis.* Et in libro primo quæstionum, quas ad Simplicianum scripsit, ad illa verba: *Lib. 1. ad Simplician. q. 1.* *Lex spiritualis, ego autem carnalis sum. Ostendit satis*, inquit, *non posse impleri legem, nisi à spiritualibus, quod non fiunt nisi per gratiam. Spiritali enim legi quanto quisque fit similior, id est quanto magis & ipse in spiritalem surgit affectum, tanto magis eam implet; quia tanto magis delectatur, jam non sub ejus onere afflictus, sed ejus lumine vegetatus; gratiâ donante peccata, & infundante spiritum charitatis, quo & non sit molesta, & sit etiam jucunda justitia.* Et inferiùs dicit eum qui adhuc sub lege est, *Ibid.* *Delectari etiam contra legem facere, cum tanto magis libet, quanto minùs licet: Quâ suavitate frui non potest, quasi pretio conditionis suæ* (id est, servitutis) *nisi cogatur tanquam emptum mancipium servire libidini. Sentit enim se servum dominantis cupiditatis, qui prohibetur, & se rectè prohiberi cognoscit, & tamen facit.* Et iterum paulo pòst: *Ibid.* *Vincitur nondum per gratiam liberatus, quamvis jam per legem & noverit se malè facere, & nolit &c.* Et mox de homine sub lege non sub gratia constituto dicit: *Ibid.* *Perfecto trahitur ad malè operandum, concupiscentiâ dominante, atque fallente dulcedine peccati, prohibiti; quamvis ex parte notitia legis hoc improbet: Sed propterea dicit: Non ego operor &c. quia victus operatur. Cupiditas quippe hoc operatur, cui superanti ceditur: ut autem non cedatur, sitque mens hominis adversus cupiditatem robustior, hæc gratia facit.* Unde autem sit tanta vis cupiditatis in homine ante legem, ut arbitrium ita captivum tenens ei tyrannicè dominetur, statim adjicit: *Ibid.* *Unde, nisi ex traduce mortalitatis, & assiduitate voluptatis? Illud est ex pœna originalis peccati; hoc est ex pœna frequentati peccati. Cum illo in hanc vitam nascimur; hoc vivendo addimus. Quæ duo scilicet tanquam natura & consuetudo conjuncta, robustissimam faciunt & invictissimam cupiditatem, quam vocat peccatum, & dicit habitare in carne sua, id est, dominatum quemdam & quasi regnum obtinere.* Quod mox vocat *habitationem cum quodam principatu.* Et iterum paulo pòst: *Ibid.* *Sed istæ nunc voces sunt sub lege hominis constituti nondum sub gratia. Non enim quod vult facit bonum, qui nondum est sub gratia, sed quod non vult malum hoc agit, superante concupiscentiâ, non solum vinculo mortalitatis, sed mala consuetudine roboratâ.* Quod statim explicat similitudine: *Sicut*, inquit, *præcipitatus sine difficultate venit in profundum, quamvis id nolit, atque oderit.* Et ejusdem ratiocinationis filum adhuc sequens: *Ibid.* *Invenit legem bonam sibi esse, volens facere quod illa jubet, & concupiscentia superante non valens, atque ita se prævaricationis reatu implicatum videt, ad hoc ut gratiam liberatoris imploret.* Et cur gratiam liberatoris? Quia ut respondet ibidem, antequam sit quisque sub gratia, ita *repugnat, ut &* *Ibid.* CAPTIVET *eum sub lege peccati, id est, sub semetipsa. Hoc autem totum ideo dicitur, ut demonstretur homini captivo non esse præsumendum de viribus suis. Unde Judæos arguebat tanquam de operibus legis superbè gloriantes, cùm traherentur concupiscentiâ ad quicquid illicitum est.* Similia in omnibus scriptis suis tradit Augustinus tanquam de re juxtà Catholicam fidem ita exploratâ & certâ, ut ex solis sibi consonantibus undique Augustini testimoniis volumen integrum citra hyperbolem posset confici. Sed adhibendus est in citando modus, ne lectorem volentes reddere doctiorem, nimiæ prolixitatis tædio fatigemus. Nam hæc abundè satis sunt ad demonstrandum id quod antè proposuimus: sub lege videlicet,

delicet, ut ante legem, hoc est, toto tempore, quo nondum est homo per gratiam à concupiscentiarum suarum dominatione liberatus, multòque magis ante susceptam fidem, sine qua liberari impossibile est, nullo modo arbitrium seu voluntatem esse liberam ut operetur bonum; sed sublatà funditùs boni faciendi seu legis faciendæ libertate, sub concupiscentiæ servitute esse captivam. Quod quidem in solis illis allegatis locis tot modis, ac tam instanter docet, ut quomodo vel in dubium revocari possit, ignorem. Asserit enim in primo statu nullam esse pugnam cum voluptatibus seculi; nullam esse resistentiam rationis, quia non est qui prohibeat; sequi hominem concupiscentias carnis; denique approbare ipsa peccata. In secundo statu docet hominem damnationis videlicet pœnà territum pugnare quidem, sed vinci, scientem renitentemque pondere cupiditatis trahi; peccati desiderijs vehementioribus rapi; consuetudine superari; volendo surgere affligi graviùs; peccare vehementiùs; instar præcipitati sine difficultate venire in profundum, etsi nolit atq; oderit. Docet hæc omnia fieri, non ex animi quadam indifferentia & quasi libertate ad bonum & malum, sed merè ex imbecillitate, quia videlicet, ut ipse loquitur, præcepti capax est, non efficax; quia non potest implere legem: quia non habet vires implendi; quia non sufficit sibi ad extrahendum se de servitute peccati; quia nondum adjuvat fides, aut gratia liberatoris. Docet proinde talem hominem non solùm non esse liberum, sed peccato servire subditum; captivari sub lege peccati; carnalibus desiderijs obstrictum teneri; sub passionibus agi, ut sub viro dominante; jacere in vinculis peccatorum; subjugatum esse concupiscentiæ, ut faciat quicquid illa compellat; tanquam emptum mancipium servire libidini; trahi à concupiscentia ad quidquid illicitum est; servum esse dominantis cupiditatis; etiam delectari contra legem facere. Docet concupiscentiam ipsam esse robustissimam; esse invictissimam; concupiscentiam dominari; superare pugnantes; dominatum & quasi regnum obtinere; habitare cum principatu. Quis dixerit, nisi Catholicæ fidei parum conscius, hominem in tam miserabili statu victum, captum, servum, mancipium libidinis, carentem viribus resistendi invictissimæ dominantique concupiscentiæ, fide, & gratiâ, & scientia mali liberatrice destitutum adhuc esse arbitrio liberum ad faciendum bonum? Cùm ipse Augustinus dicat: *Nec liberum vel nescient dicere dominari esse, quamdiu est unde vincatur & vincitur his cupiat alicui subdita.* Et alibi: *Quomodo erit liberum est cui dominatur iniquitas?* Et rursum: *Nec mirandum est, quod vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid recte faciat: vel resistente carnali consuetudine videat quod recte faciendum sit, & velit, nec possit implere.* Nam ex illis duobus fontibus, ignorantiâ, & concupiscentiâ proficiscitur, quod suprà toties dixit, victam vitio naturam libertate caruisse; non manere ampliùs libertatem; amissam esse liberum arbitrium; egere libertate; servum esse propriæ voluntatis arbitrium; indigere gratia liberante, hoc est, liberum faciente. Si enim est jam liberum, falsum est esse liberandum, vel indigere libertate, vel gratiâ liberante.

Epist. 144.

Epist. 89. Lib. 3. de lib. arbit. c. 18.

CAPVT SEPTIMVM.

Quintò ex natura gratiæ liberatricis, ipsâque definitione liberi.

ET quia de gratia liberante sermo incidit, sub qua qui fuerint in tertio jam statu sunt, ut suprà diximus, non erit abs re ostendere etiam ex natura gratiæ liberantis, ipsaque definitione libertatis, arbitrium non esse liberum ante legem, & sub lege, hoc est, ut à controversis temperemus, ante susceptam fidem. Nam ex ipsis Christianæ fidei principijs constat, arbitrium non posse esse liberum à dominante sibi carnalium rerum concupiscentia, sub quibus post peccati ruinam jacet, nisi per spiritum gratiæ & fidei, juxta doctrinam videlicet Apostolicam: *Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me a lege peccati & mortis.* Vnde & Paulus cum exclamasset, sive in sua sive in aliena persona, de ista lege peccati, quæ est in membris? *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Respondet sibi: *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Nam ex illis Apostoli verbis, & ex similibus ipsius Christi: *Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis*, doctrinam & nomen ipsum gratiæ liberatricis seu arbitrium liberantis, ac liberum facientis, Augustinus accepit. Hinc illa apud Augustinum celeberrima & creberrima: a *Nec liberum erit bono erit, quod liberator non liberaverit.* b *Non potest captiva voluntas nisi Dei gratia respirare in salubrem libertatem.* c *Arbitrium sui in malum liberum dicimus: ad agendum vero bonum Dei gratia liberandum.* d *Non potest esse liber a dominante peccato, nisi enim filius liberaverit.* e *Ipsum liberum arbitrium liberandum est a servitute, cui dominatur cum morte peccatum: nec omnino per seipsum, sed per solâ Dei gratiâ, quæ in fide Christi posita est, liberatur.* f *Illi oppugnant arbitrium liberum, qui oppugnant Dei gratiam, qua verè ad bona eligenda & agenda fit liberum.* g *Gratiâ natura liberatur & regitur.* h *Quasi possit esse ad perficiendum opus bonum voluntas libera, nisi Dei munere liberata.* i *Dixi hominem describi* (illis verbis, Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Et præcedentibus) *adhuc sub lege, nondum sub gratia constitutum, bene facere*

Rom. 8.

Ibid. cap. 7.

a Lib. 1. ad Bonif. c. 3.
b Lib. 4. c. 11.
c Lib. 3. ad Bonif. c. 9.
d Lib. 1. op. imperf. c. 121.
e In Enchir. c. 106.
f Epist. 107.
g 1. Retract. cap. 42.
h Lib. de bono vidui. cap. 18.
i Lib. 1. Retract. c. 23.

Digitized by Google

facere volentem, sed victum concupiscentiâ carnis malè facientem. A cujus concupiscentiâ dominatu non liberat, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. [k] *Vt ad rectè faciendum liberum sit, de gratia liberatur.* [l] *Quid enim obtentiùs liberum arbitrium, quod ad faciendam justitiam non erit liberum, nisi ovis* (id est bonæ voluntatis seu fidelis) *fuerit? Qui facit igitur oves homines, ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates.* [m] *Voluntas non libertate consequitur gratiam, sed gratiâ libertatem.*

k Ibid. c. 23.
l Lib. 1. ad Bonif. c. 6.
m Lib. de corrept. & grat. c. 8.

Ex cujusmodi testimonijs passim obvijs evidenter constat gratiam liberantem esse hoc ipsum quod confert arbitrio libertatem ad bonum; & consequenter fieri nullo modo posse, ut arbitrium in bono liberum sit, antequam per gratiam liberetur, toto videlicet illo tempore, quo gratiâ liberante, præsertim ipsâ fide gratiam liberatricem impetrante caruit. Vnde præclarè Augustinus: *Vt quid ergo miseri homines aut de libero arbitrio audent superbire, antequam liberentur, aut de suis viribus, si jam liberati sunt? Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij utique libertatem sonare. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo servi sunt peccati* (id est, concupiscentiæ dominantis) *quid se jactant de libero arbitrio? A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est. Si autem liberati sunt, quid se jactant velut de opere proprio, & gloriantur quasi non acceperint?* Ex quo discursu, qui totus fide Catholicâ nititur, cùm evidenter liqueat, arbitrium ante gratiam esse peccati servum, & sub dominante cupiditate captivum, neque suis viribus sine gratia se posse à dominatu ejus liberare, quid aliud statui potest, quam non esse liberum, videlicet ad bonum, si gratia non liberaverit? Quidquid vero sit illa gratia, quæ arbitrium ad bonum liberat, sive peccati remissio, sive adjutorium actuale, sive habitus charitatis, sive ipsa fides, sive aliud quippiam, hoc tamen ex Aug. certum est, non posse istud haberi sine Christi fide: idcirco enim dicitur in Enchirid. ut audivimus, *posita esse in fide Christi*: & ab Apostolo vocatur, *gratia Dei per Iesum Christum.* Est enim gratia, quæ benè operandi potestatem tribuit, quæ sine fide esse non potest; utpote de qua sæpissimè Augustinus illud celeberrimum pronunciatum repetit: *Quod lex faciendum imperat fides impetrat*: ut suo loco demonstrandum erit. Cùm ergo antè fidem habere gratiam à cupiditatum servitute liberantem non minus impossibile sit, quam habere charitatem Dei; impossibile est etjam ante fidem, quamdiu arbitrium vel sub lege constitutum est, vel profundissimis ignorantiæ tenebris submersum ipsa etjam lege caret, esse liberum ad bonum; nisi in ipsam velimus Catholicam fidem impingere, ut arbitrium vel seipso liberum sit ad bonum, vel seipsum suis viribus valeat à peccati hoc est, concupiscentiæ servitute liberare. Quorum utrumvis si fieri potest, ergo gratis Christus mortuus est. Cùm enim captivitas illa & servitus arbitrij voluntatis non sit aliud, quam quædam depressio consensionis sub rerum terrenarum desiderijs, quæ concupiscentia ista seu libido parit, ita ut hominem peccare delectet, sub qua delectatione veluti delectabili vinculo captivum jacet, liberatio ejus in eo sita est, ut ab illa peccandi delectatione atque consensione liberetur, atque ipsam justitiam propter justitiam diligat: quod nullo modo est humanæ potestatis, sed solius gratiæ & spiritus Dei, qui non nisi credentibus datur. Vnde Augustinus: *Spiritu fit in nobis ut non peccare delectet, ubi libertas est; sicut præter hunc spiritum peccare delectat, ubi servitus.* Servitus igitur, illa peccati seu arbitrij sub peccato tamdiu manet, quamdiu affectus hominis non est avulsus à consensione peccandi, hoc est, quamdiu quicquam rerum creatarum quas diligit præfert justitiæ ac Deo: quod sæpe testatur idem Augustinus: *Mortui sumus* (per gratiam) *legi damnanti, liberati ab eo affectu, quem lex punit & damnat*, id est, à consensione peccandi. Et libro primo ad Bonifacium in illa Apostoli verba: *Nunc autem jam non ego operor illud*, sic rem exponit: *Quid est, nunc autem, nisi jam nunc sub gratia, quæ liberavit delectationem voluntatis à consensione cupiditatis? Non enim melius intelligitur: Non ego operor, nisi quia non consentit exhibere membra sua arma iniquitatis peccato.* Et post pauca: *Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit te a lege peccati & mortis* (id est, à servitute concupiscentiæ) *ne scilicet consensionem tuam concupiscentia sibi vindicet carnis.* Et mox Apostolos docet, eatenus fuisse liberatos à concupiscentiæ servitute, quatenus erant *a consensione pravarum libidinum liberi.* Et alibi hanc arbitrij liberationem vocat, *esse liberum & alienum à voluntate peccandi.*

Lib. de spir. & litt. c. 30.
Cap. 106.
Lib. de spir. & litt. c. 16.
Lib. 1. ad Simplician. q. 1.
Lib. 1. ad Bonif. c. 10.
Ibid.
Cap. 11.
Lib. de nat. & grat. c. 57

Porro ista liberatio voluntatis tunc fit, quando infusa per spiritum sanctum cælestium rerum, ipsiusque justitiæ delectatione, voluntas quæ dominanti rerum creatarum cupiditati subjacebat, ab illo pestifero & suavi vinculo eruitur, & per alterius generis amorem concupiscentia superior constituitur ut quam ante prono impetu, sive ignara ante legem, sive jam sub lege viribus ejus victa sequebatur, eam se sequi cogat, ut ita juxta propheticum eloquium per gratiam liberatricem adjuta subjiciat exactores suos. Quem diversissimum arbitrij statum in una notissimaque concupiscentia concumbendi sæpè declaravit Augustinus in libris de nuptijs & concupiscentia. Nam præscribens conjugibus libidinis utendæ modum, ita loquitur: *Indecoris motibus æstuantem frenat & cohibet, neque nisi propaginis consulens relaxat atque adhibet, ut spiritaliter regenerandos carnaliter gignat, non spiritum carni sordida servitute subjiciat*: Et capite duodecimo: *Bona voluntas animi SEQVENTEM ducit, non DVCENTEM sequitur corporis voluptatem: Nec humanum arbitrium trahitur subjugante peccato, cum justè redigitur in usum generandi plaga peccati.* Et iterum preclarissimè: *Hujus plaga quidam pruritus in adulteriorum, & quorumlibet stuprorum, ac immunditiarum fœditatibus regnat; in connubiorum verò necessitudinibus SERVIT: Ibi de Domino tali turpitudo damnatur; hic de pedissequo tali honestas verecundatur.*

Lib. 1. de nupt. cap. 8.
Ibid. c. 12.
Ibid.

Et infe-

facere volentem, sed victum concupiscentiâ carnis A *malè facientem. A cujus concupiscentiæ dominatu non liberat, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.*

Ibid. c. 22.

Vt … recte faciendum liberum sit, de gratia liberatur. Quid mihi obtendis liberum arbitrium, quod ad faciendam justitiam non erit liberum, nisi ovis (id est bonæ voluntatis seu fidelis) *fueris? Qui facit igitur oves homines, ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates.*

& ad Epist. 1. 6.

Voluntas non libertate consequitur gratiam, sed gratiâ libertatem.

Lib. de corrip. & grat. c. 8.

Ex cujusmodi testimonijs passim obvijs evidenter constat gratiam liberantem esse hoc ipsum quod confert arbitrio libertatem ad bonum; & consequenter fieri nullo modo posse, ut arbitrium in bono liberum sit, antequam per gratiam liberetur, toto videlicet illo tempore, quo gratiâ liberante, præsertim ipsâ fide gratiam liberatricem impetrante caruit. Vnde præclarè Augustinus: *Vt quid ergo miseri* B *homines aut de libero arbitrio audent superbire, antequam liberentur, aut de suis viribus, si jam liberati sunt? Nec attendunt in ipso nomine liberi arbitrij utique libertatem sonare. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si ergo servi sunt peccati* (id est, concupiscentiæ dominantis) *quid se jactant de libero arbitrio? A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est. Si autem liberati sunt, quid se jactant velut de opere proprio, & gloriantur quasi non acceperint?*

Lib. de spir. & lit. c. 30.

Ex quo discursu, qui totus fide Catholicâ nititur, cùm evidenter liqueat, arbitrium ante gratiam esse peccati servum, & sub dominante cupiditate captivum, neque suis viribus sine gratia se posse à dominatu ejus liberare, quid aliud statui potest, quam non esse liberum, videlicet ad bonum, si gratia non liberaverit? Quidquid vero sit illa gratia, quæ arbitrium ad bonum liberet, sive peccati remissio, sive adjutorium actuale, sive habitus charitatis, sive ipsa fides, sive aliud quippiam, C hoc tamen ex Aug. certum est, non posse istud haberi sine Christi fide. Idcirco enim dicitur in Enchirid. ut audivimus, *posita esse in fide Christi:* & ab Apostolo vocatur, *gratia Dei per Iesum Christum.* Est enim gratia, quæ benè operandi potestatem tribuit, quæ sine fide esse non potest; utpote de qua sæpissimè Augustinus illud celeberrimum pronunciatum repetit: *Quod lex faciendum imperat fides impetrat*: ut suo loco demonstrandum erit. Cùm ergo antè fidem habere gratiam à cupiditatum servitute liberantem non minus impossibile sit, quam habere charitatem Dei; impossibile est etjam ante fidem, quamdiu arbitrium vel sub lege constitutum est, vel profundissimis ignorantiæ tenebris submersum ipsa etjam lege caret, esse liberum ad bonum; nisi in ipsam velimus Catholicam fidem impingere, ut arbitrium vel seipso liberum sit ad bonum, vel seipsum D suis viribus valeat à peccati hoc est, concupiscentiæ servitute liberare. Quorum utrumvis si fieri potest, ergo gratis Christus mortuus est. Cùm enim captivitas illa & servitus arbitrij voluntatis non sit aliud, quam quædam depressio consentionis sub rerum terrenarum desiderijs, quæ concupiscentia ista seu libido parit, ita ut hominem peccare delectet, sub qua delectatione veluti delectabili vinculo captivum jacet, liberatio ejus in eo sita est, ut ab illa peccandi delectatione atque consensione liberetur, atque ipsam justitiam propter justitiam diligat: quod nullo modo est humanæ potestatis, sed solius gratiæ & spiritus Dei, qui non nisi credentibus datur. Vnde Augustinus: *spiritu fit in nobis ut non peccare delectet, ubi libertas est; sicut præter hunc spiritum peccare delectat, ubi servitus.*

ep. 106.

Lib. de spir. & lit. c. 16.

Servitus igitur, ista peccati seu arbitrij sub peccato tamdiu manet, quamdiu affectus hominis non est avulsus à consensione peccandi, hoc est, quamdiu quicquam rerum creatarum quas diligit præfert justitiæ ac Deo: quod sæpe testatur idem Augustinus: *Mortui sumus* (per gratiam) *legi damnanti, liberati ab eo affectu, quem lex punit & damnat*, id est, à consensione peccandi.

Lib. 1. ad Simplician. q. 1.

Et libro primo ad Bonifacium in illa Apostoli verba: *Nunc autem iam non ego operor illud*, sic rem exponit: *Quid est, nunc autem, nisi iam nunc sub gratia, quæ liberavit delectationem voluntatis a consensione cupiditatis? Non enim melius intelligitur: Non ego operor, nisi quia non consentit exhibere membra sua arma iniquitatis peccato.*

Lib. 1. ad Bonif. c. 10.

Et post pauca: *Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit te a lege peccati & mortis* (id est, à servitute concupiscentiæ) *ne scilicet consensionem tuam concupiscentia sibi vindicet carnis.*

Ibid.

Et mox Apostolos docet, eatenus fuisse liberatos à concupiscentiæ servitute, quatenus erant *a consensione pravarum libidinum liberi.* Et alibi hanc arbitrij liberationem vocat, *esse liberum & alienum à voluntate peccandi.*

Cap. 11. Lib. de nat. & grat. c. 57

Porro ista liberatio voluntatis tunc fit, quando infusa per spiritum sanctum cælestium rerum, ipsiusque justitiæ delectatione, voluntas quæ dominanti rerum creatarum cupiditati subjacebat, ab illo pestifero & suavi vinculo eruitur, & per alterius generis amorem concupiscentia superior constituitur ut quam ante prono impetu, sive ignara ante legem, sive jam sub lege viribus ejus victa sequebatur, eam se sequi cogat, ut ita juxta propheticum eloquium per gratiam liberatricem adjuta subjiciat exactores suos. Quem diversissimum arbitrij statum in una notissimaque concupiscentia concumbendi sæpè declaravit Augustinus in libris de nuptijs & concupiscentia. Nam præscribens conjugibus libidinis utendæ modum, ita loquitur: *Indecoris motibus æstuantem frenat & cohibet, neque nisi propaginis consulens relaxat atque adhibet, ut spiritaliter regenerandos carnaliter gignat, non spiritum carni sordida servitute subjiciat:*

Lib. 1. de nupt. cap. 8.

Et capite duodecimo: *Bona voluntas animi SEQVENTEM ducit, non DVCENTEM sequitur corporis voluptatem: Nec humanum arbitrium trahitur subjugante peccato, cum juste redigitur in usum generandi plaga peccati.*

Ibid. c. 12.

Et iterum preclarissimè: *Hujus plagæ quidam pruritus in adulteriorum, & quorumlibet stuprorum, ac immunditiarum fœditatibus regnat; in connubiorum vero necessitudinibus SERVIT: Ibi de Domino tali turpitudo damnatur; hic de pedissequo talis honestas verecundatur.*

Ibid.

Et infe-

(Cap. 13. & 14.) Et inferiùs præcipit: *Non subjugari, non servire victrici concupiscentiæ; non ei,* inquit, *serviatur, sed ipsa potiùs non nisi ad propagandam prolem servire cogatur.* (Cap. 16.) Et non multo pòst à thoro immaculato arcet illos excessus concumbendi, *qui non fiunt causa prolis voluntate dominante, sed causâ voluptatis vincente libidine.* Vbi videlicet concupiscentia est non imperantis famula, sed sibi servientis domina voluntatis. Omnia ista clarissimè pulcherrimèque ob oculos ponunt statum arbitrij *liberi,* & *servi* in uno dumtaxat libidinum genere. Liberum est enim arbitrium, cùm libidini dominatur, sive imperfectè, quando erutum quidem ab ejus dominatione consensum per gratiam tenet, ita ut eum omnibus præferat, multis tamen occasionibus cedit venialiter; sive perfectè, quando nihil supervacuis ejus motibus, causâ solius voluptatis in attrectanda suæ conjugis carne concedit. Quòd si in isto genere libertas illa & servitus rectè intelligitur, in reliquis omnibus intelligendis nulla difficultas erit: quia eadem in captivando eruendoque consensu voluntatis cunctarum ratio est. Siquidem sive libido nominetur, sive avaritia, sive invidia sive superbia, sive quicquid aliud sanæ doctrinæ adversatur, omnes istæ cupiditates imperiosissimâ, & abjectu difficillima, humanisque viribus impossibili dominatione arbitrium ante legem & sub lege subjugatum vinctumque possident. Quarum omnium jugum quando unico præclarissimo, & excellissimo, divinissimoque voluntatis actu excutitur, ita ut nullis omnino rebus creatis hæreat, sed solum Deum omnibus anteponat, non timore pœnæ, sed amore justitiæ, tunc arbitrium simpliciter & absolutè liberari, & liberum fieri dicitur. Quòd si verò timore dumtaxat pœnæ concupiscentiæ resistere videamur, arbitrium nondum liberum est: quia uni concupiscentiæ repugnando alteri cedit, illi videlicet qui timorem pœnæ parit. Impossibile est enim ut timor pœnæ, non ex creaturæ amore, & consequenter ex alia cupiditate nascatur. Ex quo fit, ut talis hominis arbitrium neque liberum adhuc sit ad bonum, neque sub gratia, neque sub Spiritu Dei in animo ejus dominante: sed sub lege tantùm; eo videlicet modo quamvis occultiùs atque mitiùs, quo tunc erat, quando concupiscentias suas apertiùs dominantes sordidâ servitute sequebatur. Expressit hoc liquidò Augustinus: (Lib. de nat. & grat. c. 57) *Quod si spiritu,* inquit, *ducimini non adhuc estis sub lege. Sub lege est enim, qui timore supplicij quod lex minatur, non amore justitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber nec alienus à voluntate peccandi.*

Verùm ad hujusmodi libertatem arbitrij assequendam, vires hominis ante legem & sub lege prorsus nullæ sunt: sed hoc solius est gratiæ liberatricis, & maximum filij liberantis beneficium. Vt enim *spiritus ubi vult spirat;* ita Filius, quem vult liberat, hoc est, voluntatem extrahit ab affectu & consensione peccandi. Quo non liberante per fidem suam, nulla in libero arbitrio sese liberandi & legem liberè implendi potestas reliqua est. Cui veritati probandæ non est opus immorari, cùm hoc totius Augustinianæ doctrinæ moles, & Scripturarum & Catholicæ fidei auctoritas tradat, juxta illud Apostoli: *Nunc autem liberati à peccato,* id est, à concupiscentia, *servi autem facti Deo, &c. Liberati,* inquit, *non liberi, ne sibi hoc tribuerent,* inquit Augustinus, & se jam libertatem adepti legem suis viribus facere posse confiderent. Quæ præsumptio absit ab animo Christiano. *Qui enim acceperunt legem, prævaricantur eam, nisi per gratiam consequantur posse quod jubet. Ita fit, ut non dominetur eis qui jam sub gratia sunt,* (scilicet jam liberati) *implentibus eam per gratiam, qui erant sub eius timore damnati.* Nam ut Augustinus ibidem docet: *Antequam sit quisque sub gratia,* liberatus videlicet à consensione peccandi, *concupiscentia ita repugnat, ut & captivet eum sub lege peccati, id est, sub semet-ipsa.* Per quod *demonstratur homini captivo, non esse præsumendum de viribus suis. Vnde Iudæos arguebat* Apostolus, *tanquam de operibus legis superbe gloriantes, cum traherentur concupiscentiâ ad quicquid illicitum est.* Quid ergo superest arbitrio nondum liberato, ut libertate potiatur? Humiliter dicendum est homini victo, damnato, captivo, & nec saltem acceptâ lege victori, sed potiùs prævaricatori, humiliter inquam, exclamandum est: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Hoc enim restat in ista mortali vita libero arbitrio, non ut impleat homo justitiam cùm voluerit, sed ut se supplici pietate convertat ad eum cujus dono eam possit implere. Quod si tanta imbecillitas est implendi legem, ac sub ipsa lege, antequam arbitrium ab affectu peccati, seu à peccandi consensione liberatum est, quanto major erit impotentia ante legem, & ante fidem: cùm ne quidem eo usque *arbitrium a satana potestate filius liberaverit, ut eo non impediente* (verba Augustini sunt) *credat libera voluntate.*

Quæ omnia cùm juxta Augustini doctrinam & Scripturarum fidem sint certissima ex ipsa definitione *liberi,* perspicuè sequitur, arbitrium voluntatis ante legem, & sub lege, omniumque maximè ante fidem, nullo modo esse liberum ad bonum, seu liberum ut benè operetur. Liberum est enim juxta Augustini definitionem quod *habet actum in sua potestate,* sicut infrà latissimè explicabimus. Non habet autem voluntas in sua potestate, ut bonum velit aut faciat, quamdiu ante fidem sub cupiditatibus victa & vincta jacet: sed hujusmodi affectus ei cœlitus à filio consensionem liberante inspirari debet: quod facit quando vult, & nemini vult cui non fidem ante inspiraverit; ergo ante fidem nullo modo arbitrium liberum est ad faciendum bonum. Quam ratiocinationem ipsemet Augustinus, ne nos eam aliquâ subtilitate finxisse videremur, in hoc ipso argumento facit. Nam in libris ad Simplicianum ex propositis illis Apostoli verbis: *Velle enim adiacet mihi; perficere autem bonum non invenio,* difficultatem sibi objicit: *His,* inquit, *verbis videtur non rectè intelligentibus velut auferre liberum arbitrium*

arbitrium. Quam difficultatem statim respondendo dissolvit: *Sed quomodo aufert, cum dicat: Velle adjacet mihi?* Quasi diceret, quomodo aufert liberum arbitrium, cùm arbitrium velle non possit; nisi sit liberum ad volendum? Sub lege quippe arbitrium vult implere legem; qualiscunq; illa volitio sit, sive spiritalis, sive potius carnalis, de quo non est hic disserendi locus; sed cupiditatibus suis superata, & ad peccandum pertracta non potest. Ergo ad volendum libera est, non ad faciendum: quia hoc non habet in potestate; illud habet. Quod consequenter ibidem vestigijs suæ definitionis inhærens clarissimè tradit: *Certe enim ipsum velle in potestate est, quoniam adjacet nobis: sed quod perficere bonum non est in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati.* Nihil profectò apertius ab Augustino postulari potuisset. Illis enim verbis fulgentissimis probat, non auferri liberum arbitrium ad volendum, quia tunc velle in potestate est: auferri autem ad perficiendum, quia non est in potestate. Quod ipsum adhuc manifestioribus verbis docet alibi. *Liberum arbitrium perfectè fuit in primo homine, in nobis autem ante gratiam non est liberum arbitrium, ut non peccemus, sed tantum ut peccare nolimus. Gratia verò efficit, ut non tantùm velimus rectè facere, sed etiam possimus non viribus nostris, sed liberatoris auxilio.*

In Expos. quarund. prop. ex epist. ad Rom.

Video quid aliquis principijs Augustini inassuetus hic submurmurare posset, & traditæ superiùs doctrinæ moli quasi machinam reconditæ subtilitatis opponere. Nimirum Augustinum dicere, Arbitrium non esse liberum ad *non peccandum*, seu ad *perficiendum* bonum. Non peccare autem, & perficere bonum, legis universæ adimpletionem postulant: quod sub lege ante gratiam susceptamq; fidem arbitriũ suis viribus nequaquam potest: etsi aliquam legem implere potest. Responsio ista seu potiùs subterfugium veritatis recentioribus nonnullis, qui gratiæ cælestis œconomiam atq; necessitatem magis ex proprijs cogitationibus, quàm ex Augustini & Scripturarum oraculis didicerunt, plausibilis fortasse videatur: sed qui super ora totamq; Augustini doctrinam penetrarunt, meritò imperitissimam judicant. Acumen est nitidum, sed vitreum, quod minimâ principiorum Augustini concussione frangitur. Quod oportunius infrà ostensuri sumus, ubi de liberi arbitrij infirmitate, non solum ad implendam universam legem, sed ad singula opera facienda, disputabitur.

Infra hoc eodem libro & seq.

CAPVT OCTAVVM.

Sextò ex conflictu Iuliani cum Augustino de hac ipsa difficultate. Declaratur doctrinam traditam esse Catholicæ fidei.

DENIQVE res ista clarissimè certissimèque demonstrari potest ex conflictu, quo inter se Iulianus & Augustin. de arbitrij libertate luctati sunt. Nam in hunc ipsum articulum tota moles difficultatis (quam Iulianus & Pelagiani in Augustini doctrina repererunt) ac disputationis incubuit. Illi etenim docuerunt mordicus, in hoc sitam esse arbitrij libertatem, ut in utramque partem contrarietatis bonum videlicet ac malum, se posset arbitrium indifferenter flectere: Augustinus è contrario mordicus hoc ipsum negat, confidenter asserens, & ex Catholicæ fidei principijs docens, arbitrium esse liberum, etiamsi non posset facere, eligere, aut velle nisi alterum alterutrum, hoc est, sive solum bonum, quod in Deo, Angelis, & beatis hominibus perspicuum esse testatur, sive solum malum, quod eâdem fiducia in dæmonibus, & infidelibus, & omnibus sub lege constitutis, hoc est, nondum arbitrium à dominante peccato seu concupiscentia liberatum habentibus, velut manifestum exploratumq; ex Christianæ regulæ veritate defendit. Iuliani & Pelagianorum opinionem in pertractandis eorum dogmatibus latè declaravimus: nunc Augustini adversus eam dimicantis sententia proferenda est: quod tamen vix fieri perspicuè potest, nisi subinde Pelagianorum dogma refricando tangamus. Iulianus igitur cum illa Augustini verba: *Non liberum negamus arbitrium; sed si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis;* ex libro secundo de nuptijs sibi impugnanda sumpsisset, vehementer exagitat illam quasi verborum ejus pugnam: *Non liberum negamus arbitrium,* cùm tamen mox adjungat, *sed si filius vos liberaverit liberi eritis.* Cùm enim ei exprobrasset, quòd suam erubescendo sententiam profiteri, ad Pelagianorum verba fugisset, ut sub ijs confusio pudenda Babylonis, id est, Ecclesiæ Catholicæ doctrina posset delitescere, tandem adijcit, August. post illa verba quibus dixerat: *Non negamus liberum arbitrium,* explicare debuisse, quomodo non negaret: *Consequens enim,* inquit, *fuerat, ut impleres sine tergiversatione sententiam. Cum promisisses non te negare arbitrij libertatem, adderes, sed confitemur datam à Deo libertatem arbitrij in hominum permanere natura.* Ecce quam confessionem postulat ab Augustino Iulianus, ne libertatis destructor esse videatur. Sed quid ad hoc reponit Augustinus? Nempe se non posse hoc salvâ Scripturarum fide profiteri. *Quomodo,* inquit, *manet libertas in eis, qui ut liberentur à servitute, qua victori peccato addicti sunt, divina indigent gratia, nisi quia liberi sunt & ipsi, sed justitia? Unde dicit Apostolus: Cum essetis servi peccati liberi fuistis justitiæ:* quasi diceret, falsum est, datam à Deo libertatem arbitrij in hominum permanere natura, nisi duntaxat hoc sensu quatenus adhuc ad serviendum peccato valet; quandoquidem arbitrium à victore seu dominante peccato per gratiam

Lib. 1. oper. imper. cont. Iul. c. 116.

Ibid.

liberandum est: quod antequam fiat, cùm per vires proprias fieri nequeat, impossibile est à peccato dominante esse liberum, ad eligendum videlicet faciendumque bonum: quemadmodum impossibile est, hominem captivum & servum, qui seipsum liberare non potest, esse liberum quamdiu servus est, vel antequam liberetur. Qua de causa iterum repetit Augustinus: *Non aliud esse arbitrium laudabiliter liberum, nisi quod fuerit Dei gratiâ liberatum.* (Fol. 119.) Hanc igitur quasi perspicuam contradictionis implicationem vidit, objecit, pressitque acriter Iulianus, hoc conficere volens, perperam ab Augustino arbitrium vocatum esse *liberum*, quod in eadem sententia dixerat esse *liberandum*. *Vt enim*, inquit, *ipsa verba iungamus, quod liberatur captivum est; quod captivum liberum non est; quod liberum est captivum non est.* (Fol. 123) Quam repugnantiam ideirco velut manifestam exagitat, quia paulo antè libertatem arbitrij definierat Iulianus *in admittendi peccati, & abstinendi a peccato possibilitate consistere*; (Fol. 118.) hoc est, in flexibilitate seu indifferentia ad bonum & malum, ita videlicet, *ut liberum habeat alterutrum velle, & in suopte iure, utram suggerentia partem sequeretur, id est, vel ardua asperaque virtutum, vel demersa & palustria voluptatum.* (Fol. 121.) Sed negat ei constanter Augustinus nunc superesse talem libertatem, utpote quæ fuerit quidem olim, sed peccando perierit: & vice libertatis ad bonum secutam esse servitutem sub dominante peccato, à qua per gratiam liberandi sumus, antequam ad bonum liberũ habeamus arbitrium. Ipsum respondentem audiamus: *Homo, quamdiu stetit in bona voluntate liberi arbitrij, non opus habebat eâ gratia, qua levaretur, cum surgere ipse non posset*: (id est, gratia, qua liberaretur à dominante sibi concupiscentia peccatorum) *nunc vero in ruina sua liber est iustitia, servusque peccati: nec potest servus esse iustitiæ, & liber a dominante peccato, nisi eum filius liberaverit.* Et libro secundo ejusdem operis, cùm Iulianus dixisset adversus Augustini sententiam, Deum *condidisse hominem liberum ad opus bonum*, libenter admittit hoc Augustinus: *Talem quippe*, inquit *Adam condidit, in quo fuimus omnes: sed peccando perdidit se, & omnes in se*, id est, perdidit libertatem illam, quam habuit ad opus bonum. (Fol. 116.) *Vnde nunc non est in potestate factorum hominis a malo liberari, nisi gratia Dei det potestatem filios Dei fieri.* Qua utraque sententia hoc docet Augustinus, quod ante Ruinam homo liber erat ad bonum nec indigebat gratia liberationis à servitute, quam nesciebat: post Ruinam verò non est liber ad bonum, sed peccati dominantis servus, nisi Deus ei libertatem iterum largiatur. Quod consequenter Augustinus in eodem libro sæpius repetit: *Commemit*, id est, alloquitur, inquit, *Plane non facientes peccatum, quia servi sunt peccati, ut accipiâ libertate quam promittit, desinant facere peccatum. Regnabat namque peccatum in eorum mortali corpore, ita ut obedirent concupiscentiis eius &c. Contra hoc ergo malum*, (concupiscentiæ dominantis) *quo peccatum faciebant, libertate indigebant, quam promittebat.* Et (Lib. 1. oper. imper. cont. Iul. f. 108.)

rursum paulo pòst: *Audiant: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati; & quærant accipere libertatem, ut non faciant peccatum, clamantes ad eum cui dicitur: Itinera mea dirige secundum verbum tuum; & ne dominetur mihi omnis iniquitas.* (Ibid.) Et inferiùs: *Quid est: sermo meus non capit in vobis, si natura etiam talis, qualis nunc, non indiget liberante?* (Ibid.) Vnde alibi apertissimis verbis distinguit tempus, quo voluntas non est libera ad bonum, ab illo tempore, quo est libera: *Voluntas antequam bonæ libertati ad operandam veram iustitiam gratiâ Dei subveniente reddatur, multis alijs etiam causis, præter originis vitium, movetur. Vnde fit, ut ipsi impij, quibus vel nondum subvenit, vel nunquam subventura est gratia quæ iustificat impium, alij magis, alij minus peccent.* (Lib. 2. oper. imper. f. 111) Quod idem alibi alijs licet verbis docet, de eadem libertate laudabili cum Iuliano dimicans. Nam cùm dixisset Augustinus: *Ex quo homo incipit uti libertate, voluntatis arbitrio & peccare & non peccare potest: sed alterum horum non facit, nisi adiutus ab eo qui dixit: Sine me nihil potestis facere: alterum verò propriâ voluntate, sive à seipso sive ab alio deceptore seductus, vel peccato sicut servus addictus*; (Lib. 1. eiusdem oper. f. 148.) mox tempora gratiæ liberantis distinguendo declarat: *Adiutos homines novimus Dei spiritu, ut ea vellent quæ Dei sunt, ante baptismum, sicut Cornelium; quosdam vero post baptismum, sicut Simonem Magum. Iudicia enim Dei sunt sicut multa abyssus &c.* Ex qua distinctione perspicuum est, esse tempus aliquod antequam voluntas bonæ libertati reddatur; & consequenter toto illo tempore arbitrium non esse liberum ad operandum bonum, quia gratiâ adjuvante multoque magis gratiâ liberante caret. Quæ quidem arbitrij liberatio, quamvis non necessariò præeuntem baptismum postulet, ut in Cornelio & in bonis Catechumenis patet, sine fide tamen præcedente nullo pacto haberi potest.

Quòd si quis adhuc alicui de conflictu Pelagianorum & Augustini, ac de vera Catholicæ sententiæ intelligentia scrupulus manet, ex alijs tribus aut quatuor capitibus planissimè intelligi potest.

Primò ex illa calumnia, qua Iulianus impingebat Augustino sententiam Manichæi, eo quòd arbitrium doceret esse captivum, & servum, & consequenter non liberum. Nam istam calumniam sic depellit August. ut neget quidem se esse Manichæum, fateatur tamen arbitrium post lapsum non esse liberum ad bonum. Sic enim objicit ei Iulianus: *Tu utrumvis hic simpliciter confitere, & cavillari desine; aut dic nobiscum, liberum esse arbitrium; & remove testimonium, quod suo tempore congruè prolatum est*; (nempe illud: Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis, quo Augustinus ad evertendam libertatem ad bonum usus fuerat) *aut sicut in his libris, quos nunc per Alypium ad Bonifacium misisti, dic captivum esse arbitrium, quod nos liberum dicimus; & desine te negare Manichæum.* (Lib. 1. oper. imper. f. 113) Ecce vides clarissimè propositum statum controversiæ, quòd videlicet August. libro 1. ad Bonifacium (id quod aliis sexcentis locis asseruerat) arbitriũ doceret esse captivum,

captivum, imò dominantis peccati ſervum: A
Pelagiani verò è contrario aſſererent, eſſe liberum: ex quo colligebant Auguſtinum eſſe Manichæum. Sed quid ad hæc Auguſtinus? Nihil profectò aliud, niſi quòd Manichæi traderent, hominem, utpote ex duabus naturis bonâ & malâ conditum, habere arbitrium naturaliter ſub natura mala captivum: Catholici verò aſſererent, arbitrium cum libertate laudabili conditum, illam propriâ ſuâ voluntate perdidiſſe.
Loco ſup. cit. *Manichæus*, inquit, *immutabilem ſubſtantiam mali, naturæ Dei ſui miſcet inſanus* (ſcilicet in homine utramque naturam continente) *& eandem naturam Dei potiùs corruptibilem facit, & ſub aliena natura* (mali) *vult eſſe captivam: fides autem Catholica bonam, ſed tamen mutabilem creaturam in deterius voluntate, ac per hoc depravatâ vitiatâque naturâ non ſub aliena ſubſtantia, ſed ſub peccato ſuo eam dicit ſerviliter detineri*, id eſt, non eſſe liberam, ſed ſervam, non ex natura, ſed ex B
peccato ſibi dominante. *Ac per hoc & de ipſo liberatore multum ab eo noſtra diverſa ſententia eſt. Manichæus enim dicit, opus eſſe liberatoris, ut à nobis naturam ſeparet alienam:* (ſcilicet mali, ut ita naturæ boni fiat libera ad opus bonum) *nos autem, ut ſanet & vivificet noſtram.* Nam iſta ſanitas, ut infrà dicturi ſumus, eſt vera libertas ad eligendum bonum. Eandem ſententiæ Auguſtinianæ, Manichææ, & Pelagianæ differentiam clarè proponit alibi Iulianus. Cum enim uno loco Manichæi ſententiam protuliſſet,
Lib. 1, oper. imperf. f. 143. de Auguſtino ſubijcit: *Videamus nunc, quantùm ab eo tu receſſeris: dicis eſſe liberam voluntatem, ſed ut malum tantummodo faciat, non autem in hoc eſſe liberam, ut malum deſiſtat operari, niſi ei fuerit impoſita neceſſitas operandi bonum &c.* Et mox: *Abſolutè pronuncias humanam naturam unum ſemper capere, quod malum eſt, & velle non poſſe contrarium.* Et infrà omnes complectens
Ibid. f. 146. ſententias: *Manichæus dicit, in omnibus hominibus inſpiratrix malæ voluntatis tenebrarum natura delinquit, & aliud facere non poteſt: tu dicis, in cunctis hominibus primi peccati tenebris infecta, & per hoc malæ voluntatis auctor natura delinquit, & bonum*
Ibid. *velle non poteſt. Catholici, id eſt nos* (Pelagiani) *dicimus, quod ab initio uſque in finem ſine aliquo naturalium coactu voluntas & ante baptiſmum in unoquoque delinquit, quæ illo ipſo tempore quo peccat poteſtatem habet recedere à malo, & facere bonum, ut conſtet ratio libertatis.* Et infrà Auguſtinum docere aſſerit, *factam in natura carnis, mali neceſſitatem.* Ad cujuſmodi objectiones nunquam de calumnia queritur Auguſtinus, quòd ſibi doctrinam falſam de amiſſa libertate ad bonum, adductâque mali neceſſitate tribueret: ſed clarè reſpondet, verum eſſe quòd perierit libertas boni, atque ita hoc eſſe manifeſtum, ut nec ipſe Iulianus hoc detrectare poſſit: *Tu*, inquit, *nega*
Ibid. f. 149. *dixiſſe Apoſtolum: Cum eſſetis ſervi peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Aut ſi hoc ab eo dictum eſſe non negas, non eum rectè dixiſſe redargue: Si autem non audes, nega ſi potes, eos quibus hoc dixit habuiſſe in malis liberam voluntatem, quando fuerunt liberi iuſtitiæ: aut habuiſſe liberam in bono, quando fuerunt ſervi peccati. & ab hac ſervitute nos aude ducere per ſeipſos,* D

non per Dei gratiam liberatos, quibus dicitur: Nunc autem liberati à peccato, ſervi facti eſtis iuſtitiæ. Et ne quis tantùm in fine vitæ contra Iulianum ſic Auguſtinum docuiſſe ſuſpicetur, diu antè in libris ad Bonifacium, idem omnino diſcrimen doctrinæ Manichææ, Pelagianæ, atque Catholicæ conſtituerat: *Manichæi negant homini* Lib. 2. c. 2.
ex libero arbitrio fuiſſe initium mali, nempe omnia peccata non libertati voluntatis, ſed naturæ mali tribuendo, quæ ut alibi loquitur, inſpiraret voluntatem malam; *Pelagiani dicunt, etiam hominem malum ſufficienter habere liberum arbitrium ad faciendum præceptum bonum: Catholica utroſque redarguit, & illis dicens: Fecit Deus hominem rectum*, qui propterea propriâ ſe voluntate depravavit, & boni libertate privans peccati ſervituti ſubjecit: *Et iſtis dicens: Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* Quaſi dicat, impoſſibile eſt eſſe arbitrium verè liberum, hoc eſt, liberum ad bonum, niſi filius liberaverit.

Secundò idem ſenſus doctrinæ Auguſtini planiùs intelligitur ex refutatione ſolutionis, quam Iulianus illis Scripturis adferebat, ex quibus Auguſtinus colligebat, laudabilem illam arbitrij libertatem perijſſe. Cùm enim illis locis uteretur Auguſtinus, primùm quidem illis Chriſti verbis: *Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis*: Et; *Omnis qui facit* Ioan. 8.
peccatum, ſervus eſt peccati. Deinde illis Apo- Ibid.
ſtolicis: *Cùm enim ſervi eſſetis peccati, liberi* Rom. 6.
fuiſtis iuſtitiæ &c. nunc verò liberati à peccato, ſervi autem facti Deo &c. Ad ſingula reſpondebat Iulianus, non agi in illis locis de amiſſa vel reddenda arbitrij libertate, ſed tantummodo de peccati remiſſione, cum qua, & ſine qua arbitrij libertas ad bonum & malum pleniſſimè conſiſtere poteſt, ſine ulla in alterutram partem captivitate. Auguſtinus è contrario conſtanter docet, non agi de re- C
miſſione peccati, ſed de liberatione à dominante peccato, ſeu peccati concupiſcentia, quam facit charitas, dum amor amorem ſuperans arbitrium ab ejus tyrannide liberum facit, ſive ex toto, dum concupiſcentia prorſus extinguitur, ſive ſaltem ex parte, cùm vis ejus frangitur, ut non ampliùs conſenſus voluntatis captivus ſub peccati cupiditate teneatur. Ad primum igitur locum cùm Iulianus diceret, Chriſtum loqui de captiva conſcientia, quæ non eſſet libera ab ultione, id eſt, à pœna, & ideo per filium eſſet liberanda; reſpondet Auguſtinus: *Alia eſt remiſſio peccatorum in eis* Ibid. f. 123
quæ malè facta ſunt: alia charitas, quæ facit liberum ad ea quæ bona facienda ſunt. Vtroque modo liberat Chriſtus: quia & iniquitatem ignoſcendo auferet, & inſpirando tribuit charitatem. Et cùm eandem ſolutionem ſuam repeteret Iulianus, aſſerendo, quòd *non arbitrij libertatem Dominus* Ibid. f. 126.
diceret eſſe liberandam, ſed illa integrâ permanente, conveniret Iudæos, ut accipientes indulgentiam liberarentur à reatibus, & eam, quæ apud Dominū maxima eſt, libertatem occuparent ut inciperent nihil debere criminibus. Aug. repetit, agi de libertate à ſervitute peccati, qua fit ut nō fiant plura peccata; nō de libertate, quâ præterita remittuntur:

V 2 *Attendi*

Ibid. f. 127. *Attende quod dictum est: Omnis qui facit peccatum; non enim ait: qui fecit; sed qui facit, & non vis eum ab hoc malo liberare homines: Non vis eum hoc loco talem promittere libertatem, qua peccatum non faciamus; sed ideo tantummodo liberare, quia fecimus.* Sensum suum explicat paulo pòst manifestiùs: *Convenit planè ideo facientes peccatum, quia servi sunt peccati, ut accepta libertate quam promittit, desinant facere peccatum. Regnabat namque peccatum in eorum mortali corpore, ita ut obedirent concupiscentijs eius, & exhiberent membra sua arma iniquitatis peccato. Contra hoc ergo malum, quo peccatum faciebant* (id est, quod faciebat eos perpetrare peccatum, dominando arbitrij libertati) *libertate indigebant quam promittebat. Omnis enim, non qui fecit, sed qui facit peccatum, servus est peccati. Quid verba lucida caliginosis disputationibus obscurare conaris? Erumpunt omnino, & te licet obsistente, fulgore suo vincunt tenebras tuas. Omnis, ait, qui facit peccatum, servus est peccati. Audis; Qui facit, & tu non exponere, sed supponere vis, qui fecit. Audiant ergo quibus ipse aperit sensum, ut intelligant Scripturas, audiant: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati, & quærant accipere libertatem, ut non faciant peccatum, clamantes ad eum, cui dicitur: Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & ne dominetur mihi omnis iniquitas.*

Ad alterum verò Apostoli locum similiter cùm responderet Iulianus, nihil aliud dixisse magistrum gentium nisi, *liberi fuistis*, id est, *non servistis iustitiæ; liberati estis, peccatorum veniam suscepistis*, manente arbitrij libertate, per quam potuerunt & ante, peccato, & postea obedire justitiæ; respondet ei majori acrimonia Augustinus: *Ex isto hæretico sensu, quo dicitis non fieri per gratiam liberationem à peccato, nisi cùm de præterito accipitur venia: non autem etiam ne dominetur peccatum, cùm quisque à concupiscentia sua trahitur in eius assensum, etiam sanctorum orationibus contradicitis. Vt quid enim Deo dicitur: Ne nos inferas in tentationem, si ut hoc non fiat in liberi arbitrij nostri est potestate? Vt quid dicit Apostolus; Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, si Dominus non liberat à peccatis, nisi veniam dando præteritis?* Vnde hanc liberationem, quæ non fit peccati remissione, sed novi amoris inspiratione, qui dominatu concupiscentiæ superiorem voluntatem facit, magis explicans Augustinus, cùm Iulianus clamaret, eum loqui contradictoria, arbitrium scilicet esse liberum & non liberum, hoc ipso quo dicebat, esse liberum & tamen à peccato liberandum, sic ei respondet: *Liberos dicimus ad facienda opera pietatis* (id est, ad bonum) *eos quibus dicit Apostolus: Nunc autem liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione &c. Hunc in sanctificatione fructum, qui fructus procul dubio charitas est atque opera eius, nullo modo habere possumus à nobis &c.* quasi diceret, dicimus homines quidem esse liberos: ad bonum, sed non ante gratiam liberationis, quam arbitrium sibi dare non potest. Nec enim charitates vel ullum opus ejus, sine illo liberante haberi potest, qui dicit: *Sine me nihil potestis facere.*

Lib. 2. oper. imper. cont. Iul. f. 163.

Ibid. f. 124.

Tertiò idem Augustini sensus clarissimè intelligitur ex alio quodam Pelagianorum subterfugio. Cùm enim ex capite septimo ad Romanos apertissimè convincerentur, esse quoddam in hominibus malum, quod Apostolus *peccatum* tropicâ locutione; nos propriâ *concupiscentiam* dicimus, à qua ne sibi dominaretur, & se captivos duceret in legem peccati, homines per gratiam se liberari peterent; respondere solebat Iulianus: agi in isto Apostoli loco de hominibus sub lege constitutis, qui gratiam baptismi, hoc est, remissionis peccatorum contra vim non concupiscentiæ originalis, sed acquisitæ consuetudinis implorarent, sicut hoc in diversis locis Augustini videre licet: quod effugium ea de causa sibi præcipuè commenti fuerant, ne fateri cogerentur, aliquod ex origine inesse homini malum, per quod originalis culpa transfunderetur. Arripit istam confessionem Augustinus, ut ex ea juxta Iuliani sensum invictè probet, non esse in hominibus sub lege constitutis pressisque tali consuetudine libertatem arbitrij ad faciendum bonum, nisi eos gratia ab illo consuetudinis pondere liberaverit. Nam vinculum istiusmodi inolitæ firmatæque consuetudinis voluntatem in illo statu sub consuetæ cupiditatis mole ita captivam & servam tenet, ut sine gratia liberante non possit respirare in salubrem libertatem, qua faciat oppositum bonum: perijt ergo libertas boni per hujusmodi inolitæ consuetæque servitutis malum. Itaque cùm Iulianus diceret, per illa verba, *Si vos filius liberaverit verè liberi eritis* promisisse Christum indulgentiam reis, qui peccantes *non arbitrij libertatem, sed conscientiam iustitiæ perdidissent*, adderetque; *Liberum arbitrium & post peccata tam plenum est, quàm fuit ante peccata*; refutat eum ex propria ejus doctrina Augustinus: *Tu* (forte te) *audi saltem, ubi dicis, propter consuetudinem peccatorum scriptum esse: Non quod volo ago, sed quod odi, hoc facio. Quomodo ergo post peccata liberum est? Quorum etsi non propagine quia non vultis, certe tamen consuetudine, quam solam hinc* (Iudæo sub lege constituto) *necessitate victi, concortique concedistis, sic perdidit libertatem, ut gemitus eius feriat aures vestras, frontemque tollidat, cum auditis: Non quod volo ago: Et; Non quod volo facio bonum; sed quod nolo malum, hoc ago.* Nihil evidentius ad intelligendam Augustini mentem dici vel excogitari potest. Rursum tamen cùm ad excludendam hujusmodi bonæ libertatis jacturam repeteret disertèque promeret Iulianus Pelagianorum sententiam hisce verbis: *Nos dicimus peccato hominis non naturæ statum mutari*, (auferendo scilicet boni libertatem, quæ in conditione hominis data fuerat) *sed meriti qualitatem*, (quâ scilicet aliquis ex justo peccator fit) *id est, in peccante hanc esse liberi arbitrij naturam, per quam potest à peccato desinere, quæ fuit in eo, ut posset à iustitia deviare*: duplici ex capite sententiam istam convincit erroris Augustinus ex adducta videlicet per peccatum necessitate moriendi, & ex mutata saltem per consuetudinem arbitrij libertate.

Lib. 2. cont. Iul. c. 3. & lib. 6. c. 13.

Ibid. f. 131. & 132.

Ibid. f. 141.

Secundo,

Ibid. *Scimus*, inquit, *vos ideo dicere, peccato hominis naturæ statum non mutari, quia deseruistis fidem Catholicam: quæ dicit primum hominem sic factum, ut non haberet moriendi necessitatem; peccato autem ita hunc statum naturæ fuisse mutatum, ut hominem necesse sit mori &c.* Et mox adjicit de mutatione quoque libertatis: *Deinde quæro, utrum vitio careat natura peccatrix? Quod si absurdissimum est, habet ergo vitium. Si habet vitium, procul dubio vitiata est, ac per hoc, excepto peccato illo quo damnationem humana natura originaliter trahit, quomodo sobriè dici potest, statum naturæ in homine non fuisse mutatum, qui dicit: Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum venumdatus sub peccato: quod enim operor, ignoro; non enim quod volo, ago, & cetera hujusmodi, etiamsi hanc mutationem non ineo nascendi traxit conditio, sed ut vultis, contraxit consuetudo peccandi? Cernisne vanum esse quod dicitis, peccato hominis non naturæ statum mutari, sed meriti qualitatem?* Huic autem doctrinæ Catholicæ reclamante contentiosissimè Iuliano, eandem uberiùs & constantissimè inculcat, & apertiùs explicat Augustinus: *Si dicis, à reatu præteritorum malorum, non à dominatu peccati* (id est concupiscentiæ) *quo quisque justus esse non sinitur, eos fuisse Dei gratia liberatos* (quibus scilicet dixerat Apostolus, Nunc autem liberati à peccato) *ut autem in eis non dominaretur peccatum, ipsos facere potuisse, si vellent, neque ad hoc indiguisse gratia Salvatoris, ubi ponis eum qui dicit, Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago? Si enim sub lege non sub gratia constitutus hæc loquitur, istum nega sub gravi necessitatis pondere ingemere; hunc ad benè vivendum, & ad rectè agendum per voluntatis arbitrium assere liberum, clamantem tibi: mentiris, aut falleris; non quod volo ago. Si autem, sicut melius sensit Ambrosius, hoc etiam de seipso dicit Apostolus, nec justorum est in hac vita tanta libertas propriæ voluntatis, quanta erit in illa vita, ubi non dicetur: Non quod volo ago.* Non possem vel meis verbis luculentiùs explicare jacturam libertatis per concupiscentiæ dominatum, quàm suis Augustinus facit. Nam hæc ipsa postrema differentia, quam ultimis verbis tangit, justorum scilicet ab eis qui adhuc sub lege constituti sunt, rem totam perspicuam facit. Iusti enim à concupiscentiæ quidem dominatu liberi sunt, quia *ab affectu peccandi*, ut Augustinus loquitur, hoc est, à consensu peccandi voluntas eorum liberata est, necdum tamen à molestissimis titillationibus libera est, quibus assiduè ad peccandum trahitur; & ideo in viris justis non est hîc tanta libertas, quanta erit in futura vita: in injustis verò, maximè infidelibus, ad bonum prorsus nulla est; quia sub concupiscentiæ vincientis titillationibus, ita affectus prostratus jacet, ut ne quidem à consensu peccandi liberatus sit, nec seipsum liberare possit. Qua de causa de tali homine alibi Augustinus: *Si propter malam consuetudinem, sicut sapitis, clamat homo: Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago; certe vel in isto fatemini humanam voluntatem vires bonorum operum perdidisse*, hoc est, libertatem ad bonum. Illa quippe non est aliud, quàm potestas agendi bonum, seu voluntas quæ habet actum bonum in sua potestate. Vnde paulo pòst: *Tu cùm dicere soleas, in his Apostolicis verbis violentiam malæ consuetudinis exprimi, quid est quod modò dicere voluisti: ut nunquam quis emendare conetur, quod scit in se alterum perpetrare? cùm velit utique seipsum emendare qui dicit: Non ego operor illud; & hoc velit fieri viribus propriæ voluntatis, cum videas quam sit voluntas ei infirma, qui dicit: Non quod volo ago. Istum saltem, quæso, permittite divinum poscere auxilium, in quo defecisse cernitis suæ voluntatis arbitrium*, id est, libertatem, quæ propter dominatum peccati vel inolitæ consuetudinis non habet sub lege ante gratiam actum bonum in sua potestate.

Ibid. 149. — Lib. de nat. & grat. c. 56 — Lib. 2. oper. imper. f. 218 — Ibid. f. 222.

Plura proferri possent ad eundem istum Augustini sensum de consuetudine ex Iuliani mente comprobandum; sed hæc sufficiunt: & aliqua inferiùs ad aliud propositum adferri debent. Sed hæc profectò tam perspicuum reddunt, quid sibi velit Augustinus, dum libertatem peccato periisse tradit, ut non videam quomodo vel in dubium revocari possit. Ex qua verborum & sensuum ejus perspicuitate factum est, ut Pelagiani imprimisque Iulianus nunquam de mente Augustini hæsitaverint, sed semper eum ita intellexerint, sicut nos explicuimus: hoc est, per peccatum primi hominis concupiscentiâ propagante trajectum, tantam stragem adductam esse in voluntatem, ut sub ejus dominatu captiva & serva jaceat, nec ab ea consensus ejus liberari possit propriis viribus, sed sola gratia liberantis, ut bonum velle possit & operari. Hanc sententiam ejus molestissimè tulerunt Pelagiani indifferentis illius libertatis patroni: hanc ei objecerunt sæpiùs, & exprobrarunt velut Manichæam acerbissimè: hujus invidiam nunquam à se amovit Augustinus, sed semper objectantium verba vel silentio transmisit, vel confitendo firmavit, quemadmodum partim ex supra dictis, partim ex iis quæ adhuc dicturi sumus manifestiùs elucebit. Hinc illa Iuliani adversus Augustinum: *Quomodo tu arbitrium liberum non negas, quod non quidem sermone tuo, sed Evangelii testimonio sensu autem tuo, non liberum pronunciasti?* Et illud: *Tu dicis in cunctis hominibus primi peccati tenebris infecta, & per hoc mala voluntatis auctor natura delinquit, & bonum velle non potest.* Et illud exertiùs: *Non minore planè stultitiæ professione, quàm profanitate liberum vocas, quod dicis nisi unum velle non posse.* Et illud iterum: *Ante baptisma necessitas mali est, quoniam voluntas sicut dixisti, ad faciendum bonum non est libera, perque hoc aliud agere non potest nisi malum.* Et illud: *Argumentaris quippe, ideo illum* (Apostolum) *liberatos dicere maluisse, quam liberos, ut intelligeretur arbitrii libertate male quidem posse benè autem fieri non posse.* Et illud: *Vt enim egredientes de nostris finibus in vestra regione versemur, si libertas arbitrii primo est eversa peccato, & in omni deinceps hominum genere manca adeo remansit, ut non sit ei possibile nisi tantummodo malum facere;* non hoc

Lib. 1. oper. imper. f. 13 — Ibid. f. 146 — Ibid. f. 136. — Lib. 2. oper. imper. f. 3-9

Digitized by Google

quod dico. Ex his arbitror intelligi, quid dicat, & quid sentiat Augustinus de perdita per peccatum libertate abstinendi à peccato ut non sit opus identidem eandem illam explicationem suæ definitionis, quia adhuc sæpius eandem repetit, hîc infarcire.

CAPVT DECIMVM.

Idem demonstratur ex alijs Augustini scriptis.

NE QVIS tamen arbitretur hanc sententiam ejus isti postremo libro nuper invento, quod nos opus imperfectum vocamus, esse peculiarem, operæ pretium est ex alijs libris & ante & post hæresim Pelagianam exortam scriptis, ejusdem doctrinæ consonantiam patefacere. Nam illâ expressissimis ijsdemq; pœnè verbis docuit in libris Retractationum, qui eodem tempore exarati sunt, quo Iulianus illam ejus definitionem peccati vellicare cœperat. Nam ibi præmuniens lectorem adversus illum Pelagianorum errorem, quo putabant post peccatum primi hominis, antequam per fidem Christi à concupiscentiæ terrenæ dominatione liberemur, liberum esse nobis abstinere à peccatis, quæ illâ voluntati dominante committimus, sic rem totam explicat: *Itemque definitio peccati, quam diximus: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere; propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati. Nam quando tale est ut idem sit & pœna peccati quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte, si pia est, ut oret auxilium. In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas. Alioquin tutius cupiditas, quàm voluntas propriè nuncupanda est. Quæ non est, sicut Manichæi desipiunt, alienæ naturæ additamentum, sed nostrum vitium: a quo non salvamur nisi gratia Salvatoris. Quod si quispiam dicit, etiam ipsam cupiditatem nihil aliud esse quam voluntatem, sed vitiosam, peccatoque servientem, non resistendum, nec de verbis, cum res constat, controversia facienda est. Sic enim ostenditur, sine voluntate* (scilicet liberâ, quæ phrasi Augustini voluntas paulo antè dicta est) *nullum esse peccatum, sive in opere, sive in origine.* Hæc Augustini verba ita perspicuè sententiam sanctissimi Doctoris exprimunt, ut eorum, quæ contra Iulianum docuit, siquid adhuc scrupuli reliquum habere videantur, ijs qui ejus doctrinæ minùs assueverint, loco commentarij esse queant. Docet enim, à peccatis illis, quæ sunt etjam pœna peccati, non esse jam liberum abstinere: docet illius rei causam esse, quia voluntas nihil ad resistendum valet, sub dominante cupiditate: docet hoc item propterea fieri, quia voluntas nondum ab ejus dominatione liberata est; à qua si vel tantillum liberetur, ut pia sit, hoc est, ut vel pietatem fidei invocantis habeat, jam aliquantulum valet, quia aliquantulum liberata est, videlicet hactenus ut saltem fide credat, & ex fide suæ imbecillitati & captivitati oret auxilium. Nam talem esse quemdam statum, in quo concupiscentiæ dominanti resisti non potest, eodem ipso loco Augustinus tradit: *Quæ vero co-*

Lib. 1. Retract. c. 15.

Ibid.

A *gentis cupiditati bonâ voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta justitiæ, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pœna peccati.* Hic autem status est ante fidem: nemo enim bonam voluntatem habet, qua resistere possit dominanti concupiscentiæ, ne quidem ut imploret auxilium, ante susceptam fidem. *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt.*

Ad Rom. 10.

Quin etjam antequam Augustinus cum Pelagianis dimicare cœpisset, eandem doctrinam adversus Manichæos tradidit. Nam cùm Fortunatus ei illa scripturæ loca obiecisset, quod *caro concupisceret adversus spiritum*; quòd *alia lex in membris repugnaret legi mentis, & captivos nos duceret, &c.* Et ex similibus locis naturam malâ in nobis peccati auctricē esse colligeret; respondet ei Augustinus, talem peccandi necessitatem non ex natura, sed ex libero arbitrio contigisse: *Liberum voluntatis arbitrium in illo homine fuisse dico, qui primus formatus est.* B *Ille sic factus est, ut nihil omnino voluntati ejus resisteret, si vellet Dei præcepta servare. Postquam autem libera ipse voluntate peccavit, nos in necessitatem præcipitati sumus.* Rem autem illam ut magis intelligentiæ minus peritorum exponeret, similitudinem adhibet perversæ cujusdam consuetudinis ad faciendum aliquod opus malum. *Potest, inquit, unusquisque nostrum mediocri consideratione invenire verum esse quod dico. Hodie namque in nostris actionibus antequam consuetudine aliqua implicemur, liberum habemus arbitrium faciendi aliquid vel non faciendi. Cum autem ista libertate fecerimus aliquid, & facti ipsius tenuerit animam perniciosa dulcedo & voluptas, eâdem ipsâ consuetudine sic implicatur, ut postea vincere non possit, quod sibi ipsa peccando fabricata est.* Quæ similitudo consuetudinis quam vim habeat, infrà opportuniùs dicturi sumus. Clarissimè verò doctrinam eandem libro tertio de libero arbitrio exposuit, C quem quia paulo ante allegavimus, supervacaneo labore repeteretur. Hic satis est, recordari eum manifestissimè tradere, quod post peccatum primi hominis arbitrium jam *non sit liberum ad eligendum quid rectè faciat*, vel ad rectè faciendum quod elegerit; causamque jungere ignorantiam & difficultatem, hoc est, reluctantem concupiscentiam: quibus damnationis pœnis fit, ut homo etjam *invitus erret, neque possit a libidinosis operibus temperare.* Nam ut gravissimè verisimileque subnectit: *illa est peccati pœna justissima, ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ulla posset difficultate si vellet. Id est autem, ut qui sciens rectè non facit, amittat scire quid rectum sit: & qui rectè facere cum posset noluit, amittat posse cum velit. Nam sunt revera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia dehonestat error; ex difficultate cruciatus affligit &c.*

Disp. 2. cont. Fortunat.

Ibid.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 18.

Ibid.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XI.

Loco libertatis abſtinendi à peccato inducta eſt peccandi neceſſitas.

QVOD ſi quis juxta iſtam Auguſtini doctrinam intellexerit, quo pacto non ſit jam liberum ante fidem à peccato abſtinere, facile intelliget, illius ſecundi pronuntiati præcedenti capite propoſiti veritatem, quo videlicet pacto in peccati neceſſitatem præcipitati ſumus: quod non minori certitudine & aſſeverantia Auguſtinus docet. Si enim non eſt liberum à peccato abſtinere, profectò neceſſe eſt peccatum facere, ut per ſe patet liquidiſſimè. Nam propterea iſta duo promiſcuè & pro iiſdem ab Auguſtino uſurpari ſolent. Invectam igitur eſſe peccato primi hominis peccandi neceſſitatem, ferre non poterant Pelagiani. Non enim dubitabant, illud eſſe ipſiſſimum fermentum hæreſis Manichææ: ſuper quo graviſſimus inter Iulianum & Auguſtinum conflictus fuit. Iulianus enim philoſophiâ ſubnixus aſſeverantiſſimè confirmabat, neceſſitatem iſtam capitaliter libertati arbitrij repugnare. Hinc illa creberrimè repetita: [a] *Libertas arbitrij poſſibilitas eſt vel admittendi vel vitandi peccati, expers cogentis neceſſitatis, quæ in ſuopte iure habet utram ſuggerentiæ partem ſequatur.* [b] *Homo in peccatum à nullo impellitur, vel à peccato abſtrahitur voluntate captiva.* [c] *Vt ratio prodidit, arbitrij libertas eſt propulſatrix neceſſitatum, ut nemo ſit vel bonus vel malus, cui non ſit liberum eſſe contrarium.* [d] *Sine liberi arbitrij integritate*, ſcilicet ad bonum & malum, *æquitas Chriſto proprij non poteſt conſtare iudicij.* [e] *Neque cuiquam, excluſa libertate, boni vel mali neceſſitas credatur incumbere.* Quibus ſimilia in Iuliani ſcriptis paſſim obvia ſunt. Sed hanc arbitrij libertatem ad bonum & malum funditus Auguſtinus pro utraque parte ſubvertit. Docet enim contra Pelagianorum iſtas aſſertiones, libertatem arbitrij non ſolum cum neceſſitate ſolius boni faciendi poſſe conſiſtere, ſed etjam cum neceſſitate ſolius mali: imo ex neceſſitate boni ſalvam relinquente libertaté, probat eam etjam nulla mali neceſſitate perimi. Nam cùm Iulianus acriter reprehenderet, quòd in Auguſtini ſenſu *voluntas appetenda iugiter pravitatis incumberet*; & Auguſtinum ſtultitiæ & profanitatis argueret, eo quod liberum vocaret id, *quod niſi unum velle non poſſet*, videlicet ſolum malum, ſeu peccatum, de quo agebatur; reſpondet ei Auguſtinus: *Liberum non eſt, niſi quod duo poteſt velle, id eſt bonum & malum? Liber Deus non eſt, qui malum non poteſt velle: de quo etiam ipſe dixiſti: Deus eſſe niſi iuſtus non poteſt. Siccine Deum laudas, ut ei auferas libertatem? An potiùs intelligere debes, eſſe quandam beatam neceſſitatem, qua Deus iniuſtus non poteſt eſſe?* Ita ex neceſſitate boni, quia Deus malum velle non poteſt, ſed ſolum bonum, probat etjam incolumem manere libertatem arbitrij, quamvis ſimiliter bonum velle non poſſit. Et cum Iulianus eandem querimoniam de libertate, non ſolum mali, ſed & boni poteſtatem poſtulante repeteret, ut reatus peccati peccanti poſſit imputari, eadem reſponſione telum iſtud retorquet: *Ergo nec in Deo eſt arbitrij libertas, quia malum facere non poteſt &c.* Rurſumq; Iuliano vociferante quòd Auguſtin. liberum arbitrium ante mali, poſtea boni neceſſitate ſubverteret, retundit impetum ejus ex eo, quod neque Deus, neque Angeli, neque beati libertate arbitrij ſpolientur, quamvis in eis ſit boni perpetua & beata neceſſitas. Hac ergo generali præmiſſa velitatione, ex qua tamen ſenſus Auguſtini & hæreſis Iuliani liquidiſſimè cognoſci poteſt, ad rem ipſam accedunt propius, clamatque Iulianus, *Iuſtitiam non imputare, niſi unde liberum eſt abſtinere*: graviſſimique criminis loco imputat Auguſtino, quod dixiſſet, *eſſe neceſſitatem mali, quoniam*, inquit, *ſicut dixiſti: Ad faciendum bonum non eſt libera, per quæ hoc aliud agere non poteſt, niſi malum*; voluntatem proinde *ab infamia mali ipſâ quam patitur mali neceſſitate defendi.* Preſſiùs igitur Auguſtinus rem ipſam explicando ſubjungit: *Multum erras, qui vel neceſſitatem nullam putas eſſe peccandi, vel eam non intelligis illius peccati eſſe pœnam, quod nulla neceſſitate commiſſum eſt. Si enim neceſſitas nulla peccandi eſt, ut omittam vim mali eius quod originaliter trahitur*, (id eſt concupiſcentiæ) *hoc enim nullum eſſe vos vultis: quid patiebatur, quæſo, qui ſecundum veſtrum ſenſum tantâ mole malæ conſuetudinis premebatur, ut diceret: Non quod volo facio bonum, ſed quod nolo malum, hoc ago?* Hanc enim Scripturam ipſe Pelagius Pelagiani auctor dogmatis ita intelligebat, ut eſſet vox *peccatoris ſub lege adhuc poſiti, qui nimia vitiorum conſuetudine velut quadam teneretur neceſſitate peccandi: & quamvis bonum appeteret voluntate, uſu tamen præcipitaretur in malum*; ſicut ipſiſſimis Pelagij verbis ex libro ejus tertio de libero arbitrio deſumptis, Auguſtinus refert. Pergit igitur Auguſtinus in aſſerenda peccati neceſſitate: *Deinde*, inquit, *cogitare te exiſtimo, quid appetendum, quid vitandum ſit in agenda vita, quanto labore diſcatur. Qui autem neſciunt, ipſam boni appetendi malique vitandi ignorantiam patiuntur peccandi neceſſitatem. Neceſſe eſt enim ut peccet, qui neſciendo quid facere debeat, quid non debeat facere, facit. De quo genere malorum Deus rogatur, ubi dicitur: Delicta iuventutis, & ignorantiæ meæ ne memineris. Quod genus delictorum ſi non imputaret Deus iuſtus, non ea ſibi dimitti poſceret homo fidelis. Vnde dicit & Dei famulus Iob: Signaſti peccata mea in ſacculo, & annotaſti ſi quid invitus commiſi.* Cùm vero inſultaret Auguſtino Iulianus, quod per argumen-

A, B, C (section letters in the inner margin)

Marginal notes: a Lib. 1 oper. imper. f. 122. — b Ibid. — c F. 122. — d f. 132. — e f. 140. — Lib. 1. oper. imper. f. 150. — f. 153. — Ibid. f. 154 & 155. — Ibid. f. 155. — Lib. de grat. Christ. c. 35. — Lib. 1. oper. imperfect. loco cit.

argumenta sua *totum figmentum necessitatis evanesceret*, eo quod voluntas non posset convinci rea, nisi quæ potuit utique tam bonum velle, quàm malum voluit. Rursus Augustinus duas illas necessitates velut peccandi radices tangit, ignorantiam scilicet & concupiscentiam: *Necesse est ut peccet à quo ignoratur iustitia: nunquid ideo cum iustitiam cognoverit, non sunt ei remittenda* [... f. 159.] *peccata, quæ ignorantiæ necessitate commisit? Aut quia iam cognovit, quemadmodum vivere debeat, de ipso* (forte, de seipso) *ei præsumendum est, ut iustè vivat, & non de illo, cui dicitur: Ne nos inferas in tentationem? Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi. sed ut non obsit ista necessitas donat ille cui dicitur: De necessitatibus meis erue me. Donat autem duobus modis, & præteritam dimittendo iniquitatem, & opitulando ne intremus in tentationem. Unusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus* Hinc ulteriùs Iulianum ex proprijs principijs jugulat, juxta quæ dixerat, affectionales quasdam qualitates malas ita homini inhærescere, ut aut magnis molitionibus, aut nullis omnino separentur. [Ibid. f. 156.] *Quisquis ergo*, inquit, *eâ timiditate peccaverit, quæ ab illo non potest separari, quid aliud quam necessitate peccabit? Sed vos ista peccata ex illis venire peccatis, quæ nulla necessitate commissa sunt, in illo saltem conceditis, qui dicit: Quod nolo malum, hoc ago. Qui enim ut ipsam patiatur necessitatem, non nisi peccandi consuetudine premitur, procul dubio priusquam peccaret, nondum necessitate consuetudinis premebatur. Ac per hoc etiam secundùm vos, peccandi necessitas unde abstinere liberum non est, illius peccati pœna est, à quo abstinere liberum fuit, quando nullum pondus necessitatis urgebat.* Ex hoc ergo argumento ad hominem, quia fatebantur Pelagiani eos, qui malo inolitæ consuetudinis premebantur, quadam peccandi necessitate teneri, & quamvis bonum appeterent voluntate, usu tamen præcipitari in malum (ut supra ex Pelagio diximus) concludit Augustinus multò invictissimè propositum suum de peccandi necessitate, quæ ex concupiscentia illa universali omnibus omnino creatis bonis inhiante nascitur: [F. 156.] *Cur ergo non credis tantum saltem valuisse illud primi hominis ineffabiliter grande peccatum, ut eo vitiaretur humana universa natura, quantum valet nunc in homine uno secunda natura? Sic enim à doctis appellari consuetudinem nos commemorandos putasti. Cùm igitur & illa fateamur in hominibus esse peccata; quæ committuntur non necessitate sed voluntate, quæ tantummodo peccata sunt, unde ab eis liberum est abstinere: Et peccatis de ignorantia vel affectionum necessitate venientibus, quæ iam non solum peccata, verùm etiam pœnæ sunt peccatorum, plenum sit genus humanum, quomodo duis definitionibus nostris peccatum nec in moribus invenitis?* Quibus verbis retundit illud acumen Iuliani, quo putabat, peccata hoc ipso quo necessaria, non jam esse peccata, utpote quæ peccata esse non possent, nisi voluntas quæ peccaverit *illo ipso tempore, quo peccat, potestatem habeat recedere a malo & facere bonum, ut constet ratio libertatis*, sicut ad fastidium usque in eodem opere Iulianus repetit. [Lib. 1. oper. imper. f. 141.] Totis enim viribus dogma illud Pelagianum asserit Iulianus, evertitque Augustinus; Non posse esse peccatum, juxta definitionem Augustini olim datam, nisi ab eo sit liberum abstinere: *Neminemque esse vel bonum vel malum, cui non sit liberum esse contrarium.* [Ibid. f. 122] Cùm ergo Iulianus hanc planissimam Augustini mentem intelligeret, sicut verba sonant, eam exprimit sæpissimè sicut nos eam explicuimus, ita videlicet, ut peccato primi hominis liberum arbitrium quasi alterâ alâ truncatum fuerit, hoc est, libertate faciendi boni; neque alia libertas manserit reliqua ante fidem, nisi quâ malum possit facere, non tamen à malo recedere: eodem videlicet modo, quo beatis dicimus ademptam esse libertatem faciendi mali, sola superstite libertate boni, quam non possunt amplius ab arbitrio suæ voluntatis excutere. Quicquid enim volunt, vel se velle volunt, sub ratione boni honesti ac divini volunt. Hinc igitur illa verba Iuliani, quibus crebrò mentem Augustini clarissimè ob oculos ponit: [Ibid. f. 135] *Voluntas, sicut dixisti, ad faciendum bonum non est libera, perque hoc aliud agere non potest nisi malum.* Et iterum: *Tu putas, quia libertate solum peccatur.* [Lib. 1 operis imperf. f. 16.] Et alibi luculentissimè mentem Augustini esse dicit, quòd *arbitrij libertas primo est eversa peccato, & in omni deinceps hominum genere manca adeo remansit, ut non sit ei possibile, nisi tantummodo malum facere.* [Lib. 2. operis imperf.] Itemque rursum, quod *non habeat in facultate electionem partis alterius, id est, recedere à malo, & facere bonum: sed iniquitatis necessitate depressa, appetentia criminum parere compellatur.* Cujusmodi objectiones ex Augustini mente semper intelliguntur de statu liberi arbitrij sub lege, seu ante gratiam atque fidem, hoc est, de libero arbitrio, sicut cum hominibus nascitur, & antequam per Christi gratiam reparetur: earumque veritatem nunquam diffitetur Augustinus; sed semper magis magisque verissimam esse profitetur, vel semel explicatam tacitus prætermittit.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT XII.

Idem ſenſus Auguſtini aſſeritur ex alijs ejus ſcriptis, tàm contra Manichæos, quàm contra Pelagianos exaratis.

QUOD ſiquis etjam cetera Auguſtini ſcripta advertùs non ſolùm Pelagianos ſed etjam Manichæos explorare velit; eandem doctrinam in eis luculentè traditam de peccandi neceſſitate, in quam primi hominis peccato incidimus, & de duabus illius neceſſitatis cauſis, cæcitate ſeu ignorantiâ, & difficultate ſeu concupiſcentiâ, quam ſæpius infirmitatem vocitat, deprehendet. Nam cum utriſque illis hæreticis, ex diverſis capitibus, hac de re non exiguum certamen fuit. Manichæi enim, ut ſuprà diximus, ex illa concupiſcentiæ importunitate colligebant, malam naturam nobis eſſe permixtam, quæ in nobis ſine arbitrij noſtri libertate peccata fingeret: & hanc libertatis inopiam ex naturæ noſtræ inſtitutione contigiſſe. Auguſt. contrà docet, naturam hominis cum arbitrio liberrimo ſine cæcitate, ſine concupiſcentiæ renitentis infirmitate primitùs eſſe conditam; ſed ex male uſa hujuſmodi libertate peccandi neceſſitatem accidiſſe: ita videlicet ut illa peccandi neceſſitas, quam & Manichæi & Auguſtinus in homine eſſe animadvertebant, & admittebant, & eſſe fatebantur, *non eſſet natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.* Et hinc eſt quòd Auguſtinus adverſus Manichæos primum ſoleat libertatem primæ conditionis aſſerere, & ſtatim ad cauſam erroris eorum reſpondendo dicere, illam peccati legem, peccandique neceſſitatem, quam omnes homines ante gratiam ſentiunt, peccati præcedentis eſſe ſupplicium. Nam hinc illa adverſùs Fortunatum Manichæum: *Liberum voluntatis arbitrium in illo homine fuiſſe dico, qui primus formatus eſt. Ille ſic factus eſt, ut nihil omnino voluntati ejus reſiſteret, ſi vellet Dei præcepta ſervare. Poſtquam autem libera ipſe voluntate peccavit, nos in neceſſitatem præcipitati ſumus.* Et infrà iterum hanc neceſſitatem miſeriam vocat: *Peccavit anima, & ideo miſera eſt. Liberum arbitrium accepit, uſa eſt libero arbitrio quemadmodum voluit: lapſa eſt, cecidit de beatitudine, implicata miſeriæ;* nempe illis de quibus agebatur cæcitate, & bene vivendi difficultate. Et libro ſecundo de actis cum Felice Manichæo: *Si voluntas eſt in peccando, natura non eſt quæ cogat. Sed ſiquid infirmitatis patiuntur, qui non poſſunt implere quod volunt (unde Apoſtolus Paulus dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati) manifeſtum eſt hoc veniſſe de traduce primi peccati Adam, & de conſuetudine mala. Nam hodie libera voluntate faciunt homines conſuetudinem quam cùm fecerint, facile ſuperare non poſſunt. Ipſi ergo ſibi de ſeipſis fecerunt, quòd contraria lex habitet in membris eorum.* Et hæc eſt perpetua ejus doctrina contra Manichæos.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 18.

Diſp. 2. cum Fortunato.

Lib. 2. de actis cum Felice c. 8.

Adversùs Pelagianos verò viribus libertatis tribuentes pugnam & victoriam contra illas peccati pœnas, cæcitatem & concupiſcentiam, quas peccando meruimus, vel etjam prorſus negantes eſſe pœnas, ſed innoxios primæ conditionis affectus & effectus, longè exertius docet, illas eſſe graviſſimas primi peccati pœnas, per quas libertas peccandi & non peccandi, quæ fuit olim, in peccandi neceſſitatem commutata eſt. Hinc illud contra Pelagium, qui moleſtiſſimè ferebat cum omnibus diſcipulis ſuis illam arbitrij infirmitatem ad cavenda peccata in viris bonis, illamque peccandi neceſſitatem in infidelibus, quam tradebat Auguſtinus: *Nec cogitat, prævaricatorem legis quam dignè lux deſerat veritatis, quâ deſertus utique fit cæcus, & plus neceſſe eſt offendat, & cadendo vexetur, vexatuſque non jurgat: ut ideo tantum audiat vocem legis, quâ admoneatur implorare gratiam Salvatoris.* Quam tamen ipſam ne quidem implorare poterit, niſi jam pia voluntas per fidem facta fuerit. *In tantum enim libera eſt, quia in tantum liberata eſt*, ut alibi dicit. Et inferiùs adverſus illam peccandi neceſſitatem, qua ſuperbiam noſtram à Deo frangi prædicabat Auguſtinus, ſic inſurgit Pelagius: *Quomodo Deo pro illius peccati reatu ſubditus eſſe poterit, quod ſuum non eſſe cognoverit?* Hoc eſt, quomodo humilitatem diſcet ex illo peccato, quod non eſt ſuum, eo quòd non ſit liberum, ſed neceſſarium? Sic enim ſe ſtatim explicat: *Suum enim non eſt* inquit, *ſi neceſſarium eſt. Aut ſi ſuum eſt, voluntarium eſt: & ſi voluntarium, vitari poteſt.* Cui Auguſtinus: *Suum eſt omnino: ſed vitium quo committitur nondum omni ex parte ſanatum eſt: quod quidem ut oleſceret, de non rectè uſa ſanitate deſcendit. Ex quo vitio jam malè valens, vel infirmitate vel cæcitate plura committit.* Nam illa duo, ſunt illa peccandi neceſſitas, de qua loquimur. Unde inferiùs in eodem libro cum dixiſſet Pelagius ex Hieronymo: *Liberi arbitrij nos condidiſſe Deum, nec ad virtutem, nec ad vitia nos neceſſitate trahi*; refert hanc ſententiam Auguſtinus ad primi hominis conditionem; nunc autem ante gratiæ liberationem nos peccandi neceſſitate conſtringi. *Quis,* inquit, *non agnoſcat? Quis non toto corde ſuſcipiat? Quis aliter conditam humanam neget eſſe naturam?* Scilicet in primo homine. *Sed in rectè faciendo ideo nullum eſt vinculum neceſſitatis, quia libertas eſt charitatis*; hoc eſt, ideo non eſt nunc in quibuſdam hominibus peccandi neceſſitas, quia per charitatis gratiam liberantur:

Lib. de nat. & grat. c. ...

Lib. 1. Retract. c. 15.

Lib. de nat. & grat. c. ...

Ibid.

Lib. de nat. & grat. c. ...

Digitized by Google

rantur: qua non subveniente, quid sunt homines, nisi velut muta animalia procreata naturaliter in captivitate & interitu? Sicut alibi ex Apostolo Petro dicit. Vnde & hic subjungit: *Quod autem ex vitijs naturæ, non ex conditione naturæ* (quo verbo Hieronymus usus fuerat) *sit quædam peccandi necessitas, audiat homo, atque ut eadem necessitas non sit, discat Deo dicere: De necessitatibus meis educ me: quia & in hujusmodi oratione certamen est adversus tentatorem de ipsa contra nos necessitate pugnantem. Ac per hoc opitulante gratia per Iesum Christum Dominum, & mala necessitas removebitur, & libertas plena tribuetur.* Quibus verbis significat, per solam gratiam nos ab illa peccandi necessitate liberari. Qua proinde non liberante, necessitas illa partes suas agit, & ita premit eos quos sibi subjectos tenet, ut eis à peccando abstinere non sit liberum: & quamvis supplicio legis territi abstinere subinde velint, abstinere tamen non possint. Quod mox in eodem loco, quamvis in libris de libero arbitrio uberiùs tradidisset, duarum pœnarum supradictarum allegatione perspicuè docet: *Sunt etiam*, inquit, *necessitate facta improbanda, ubi vult homo rectè facere, & non potest. Nam unde sunt illæ voces: Non enim quod volo facio bonum, sed quod odi malum, hoc ago?* Et hanc infirmitatem, qua homo non habet, ut ipse loquitur, liberum arbitrium eligendi quid rectè faciat, nec possit implere quod elegerit, ex peccati primi supplicio proficisci tradit: quæ nos paulo ante ex libris de libero arbitrio allegando declaravimus.

Ibidem cap. 8. de natur. & grat. c. 67. — Ibid.

Præclarissimè verò, & lucidissimè eandem illam peccandi necessitatem tradit & explicat libro de perfectione justitiæ contra Celestium Pelagij discipulum acutissimum, & versutissimum. Cùm enim ille dilemmate urgeret, utrum naturæ necessitate, an arbitrij libertate peccaremus? Eo scopo scilicet, ut ex necessitate culpam abesse: ex libertate culpam vitari posse concluderet: respondet ei Augustinus categoricè, & rem à fundamentis, causasque jam dictas necessitatis altius explicat: *Respondetur*, inquit, *per arbitrij libertatem factum est, ut esset homo cum peccato, sed jam pœnalis vitiositas subsecuta ex libertate fecit necessitatem: unde ad Deum fides clamat: De necessitatibus meis educ me.* Ecce peccandi necessitatem & ejus originem ex libertate profectam. *Sub quibus positi, vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus, volumus, nec valemus implere.* Ecce causas ejus cæcitatem, & concupiscentiæ infirmitatem cum quibus nati sumus. *Nam & ipsa libertas credentibus à liberatore promittitur: Si inquit, vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.* Ecce quomodo libertas solius fidei liberatoris effectus & præmium est. *Victa enim vitio in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura. Hinc alia Scriptura dicit: A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est.* Ecce adductum libertatis interitum per illam peccandi necessitatem; utpote quæ non sit aliud, nisi dura, & humanis viribus inextricabilis sub victore peccato servitus & captivitas.

de perf. c. 4.

A Hinc fidei liberatorem implorantis, & gratiæ arbitrium ab illa servitutis necessitate liberantis indigentia. Quid enim opus liberatore gratiaque liberante, si ad bonum faciendum ante fidem sumus liberi, neque sub victrice peccati cupiditate captivi? *Sicut ergo non est opus sanis medicus, sed malè habentibus: ita non est opus liberis liberator, sed servis; ut ei dicat gratulatio libertatis: Salvasti de necessitatibus animam meam.* Quid est igitur, Doctor profundissime, quod tandem est illa libertas ad agendum bonum, quam interijsse dicis, ut liquidò intelligamus, eam in arbitrio peccati servo superesse nullo modo posse? *Ipsa enim sanitas est vera libertas; quæ non perijsset, si bona permansisset voluntas.* Cùm vero sanitas non sit aliud, ut ibidem & alijs locis crebrò tradit, nisi *charitas*; quis sanæ mentis vel ambigere possit, libertatem arbitrij ad bonũ charitate velut sanitate pereunte perijsse, & ante restitutam liberatoris fidem superesse non posse? Quid

B ergo reliquum esse potest in arbitrio à victore peccato; hoc est, à victricibus peccandi cupiditatibus nondum fide liberato, nisi peccandi necessitas? Vnde pergit Augustinus: *Quia verò peccavit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas.* Quando igitur tandem plena arbitrij libertas erit, quâ nullâ omnino neque mortaliter, neque venialiter, neque in singulis actibus, neque in aliquibus per intervalla surrepentibus peccandi necessitate teneatur? Audi: *Donec tota sanetur infirmitas, concupiscentiæ, & accipiatur tanta libertas, in qua sicut necesse est permaneat beate vivendi voluntas, ita sit etiam benè vivendi, & nunquam peccandi voluntaria felixque necessitas.* Ecce peccandi necessitatem & benè vivendi libertatem divinissimè continuæ orationis filo explicatam, mutuæque collationis antithesibus illu-

C stratam mirabiliter. Nam illa necessitas & libertas diametrali se invicem contrarietate perimunt: ita videlicet, ut pereunte charitatis tanquam sanitatis libertate, adsit plena peccandi necessitas; deletâque vicissim peccandi necessitate sit benè faciendi plena libertas; quia sublata omni cõcupiscentiæ infirmitate ita plena fit charitas ut sit quædam bene vivendi & nunquã peccandi voluntaria felixq; necessitas. Quæ sicut in illo bonæ libertatis fastigio non tollit, sed potiùs ponit in singulis actibus perfectissimã perpetuamq; benè agendi libertatẽ; ita è contrario in illa malæ libertatis abysso peccandi necessitas non tollit, sed potiùs ponit in singulis actibus perfectissimam perpetuamque peccandi libertatem. Inter illa verò duo extrema, vita credentium in Liberatorem incedit media: in qua ijsdem gradibus crescit sanitas charitatis; & concupiscentiæ infirmitas diminuitur. Quod

D interea dum fit, inexpiabili bello libertas novi hominis cum veteri illa peccandi necessitate luctatur: ut tanto rarius veteris concupiscentiæ servitute peccemus, quanto libertas à cupiditatibus vincentibus, quam charitas tribuit, fuerit auctior & firmatior; tanto

Ibid. — Ibid. c. 3. — Ibid.

tanto crebriùs, quanto languidior. Sicut enim amor creatarum rerum non potest nisi solius creatoris amore superari; ita nec potest arbitrium ab ejusdem amoris omnia peccata perpetrantis vinculis, nisi solius creatoris amore liberari. Nemo doctrinam istam in Augustino exploratissimam, in veritate certissimam, in Scripturis, Catholicâque fide fundatissimam suspectam habeat; nemo miretur vel ut novam; nemo adversus velut duram stomachetur. Veritas ejus Pelagianam hæresim fregit, & extinxit; sine qua Julianum Celestium, ac Pelagium impossibile est, superari. Antiquitas ejus omnes sanctos ab Ecclesia condita peccati victores, & à cupiditatum vinculis ad bonum liberos fecit; durities ejus, si tamen veritas ulla dura dici debet, omnes electos veraciter humiles reddidit. Mali enim istius, quod ignorantiam & concupiscentiam dicimus, sunt occulta & dira contagia, quæ nullâ philosophiæ subtilitate penetrari ac detegi possunt, seu solummodo obscurari. Vincula ejus sunt adamantina, quæ nullis exultantis arbitrij viribus solvi vel superari; sed tantummodo arctiùs stringi possunt. *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum*: qui servis tuis fugitivis pœnales fecisti compedes, ut ipsâ duritie servitutis attriti, vel sic tandem sciant & videant, *quia malum & amarum est eis reliquisse Dominum*: ut vel sic ipsa tam occultitus illa primigenia superbia, qua cecidimus, superetur, dum nostrū nihil agnoscimus, ac datur totum Deo: ut vel sic ex ipsa tanta liberationis molestia discant cautiùs hîc & suspensiùs in reddita sibi nonnulla charitatis libertate ambulare cum Deo, ne ampliùs eis peccare sit lusus, rursumque in illam horrendam concupiscentiæ servitutem relabantur. Hi sunt fructus superbo nostro generi maximè in hac vita necessarij, quos Deus in suis electis ex horribilis istius pœnæ sensu & contemplatione, & formidine operatur. Bonitas ejus maxima est: sed severitas judiciorum profundissima. Iniquitatem enim peccati tanto graviorem, quanto faciliùs homo non peccaret, quem nulla adhuc tenebat infirmitas, pœna justissima subsecuta est, ut mercedem mutuam peccati sui in semetipso reciperet, amittens sub se positam sui corporis quodammodo & animi obedientiam quam præcipuam sub Domino ipse contempserat. Quid miramur, quid stomachamur, & ad veritatem tremdimus? Nos ipsi iracundiam ejus provocavimus; & peccato victi, supplicium justissimum peccati servitutem accersivimus. Nam ut optimè Augustinus dicit: *Sola hominis voluntate factum est, ut ad istam necessitatem veniret, quam sola hominis voluntas superare non potest.* Et alibi: *Natura nostra dura necessitas merito præcedentis iniquitatis exorta est.* Quapropter saluberrimè hac de re sanctissimus doctor consulit: *Neque adversus Deum murmurare, neque contra rem manifestissimam disputare; sed pro pœna nostra illius misericordiam quærere & orare debemus.*

Psalm. 118.

Hierem. 2.

Lib. de perfect. justit.

Lib. 1. Retract. c. 1.

Lib. de corr. & grat.

CAPVT XIII.

Non discrepat hæc Augustini doctrina à fide Catholica, juxta quam ipsemet profitetur, hominem habere liberum arbitrium ad malum & bonum.

HANC igitur Augustini doctrinam tanquam in scriptis ejus exploratissimam certissimamque supponentes, duo adhuc præstare debemus. Primum declarandum est, quomodo ea possit cum illa solemni, & sæpius iteratâ Augustini consistere, qua supra dixit, ad placandos Pelagianos, non perijsse liberum arbitrium de humano genere; maximèque qua asseruit nos adhuc post lapsum habere liberum arbitrium ad bonum & malum. Secundum, qua ratione tota hæc doctrina de sublata boni libertate inductaque peccandi necessitate intelligenda sit, utrum respectu singulorum actuum, an generatim dumtaxat ad implendam totam justitiam, universaque peccata, vel saltem mortalia declinanda: hoc est, utrum arbitrium libertate careat, qua faciat vel unum & minimum opus bonum: an verò tantummodo, qua totam justitiæ legem impleat, ab omnibus omnino declinando peccatis. Miris enim tricis planissima Augustini mens à Scholasticis radicem ejus non penetrantibus implicata est.

Ad primum igitur quod attinet, duplici sensu intelligi potest, liberum arbitrium perijsse de humano genere. Primus est, ut ipsa potentia, quæ non est aliud, nisi voluntas qua aliquid volumus, perijsse censeatur: alter, ut status voluntatis, secundum quem aliquid potest liberè velle, salvâ licet potentiâ, interierit. Pelagiani igitur quando impingebant Augustino calumniam illam, quod liberum arbitrium per peccatum interijsse traderet, non juxta primum: sed juxta secundum sensum loquebantur. Iulianus enim sæpius & apertè profitebatur juxta Augustinum, Voluntatem velle posse malum, sicut ex superioribus satis intellectum est. Velle autem non potest sine potentia voluntatis. Sensus igitur calumniæ Pelagianæ fuit, quòd juxta doctrinam Augustini status liberæ voluntatis perijsset, ita videlicet, ut quicquid jam homo vellet, sive bonum, sive malum, non jam ampliùs

ampliùs liberâ voluntate vellet; eo modo quo A
nos diceremus, somno perire libertatem: non quasi potentia voluntatis auferatur; sed quia status libertatis tollitur, ut illo impedimento præpedita, nullo motu libero voluntas dormientis moveatur. Inde porro ista Pelagiana accusatio profecta fuit, quòd libertatem voluntatis in eo essentialiter sitam esse crederent, quòd voluntas simul posset velle bonum & malum. Quod partim ex antè citatis Iuliani testimonijs, partim & uberiùs ex Pelagianorum dogmatum explicatione liquet. Hic unum aut alterum locum allegasse sufficit. Nam hinc ista Iuliani formalis definitio: *Libertas arbitrij, qua à Deo emancipatus homo est, in admittendi peccati & abstinendi à peccato possibilitate consistit.* Ex qua colligit consequenter paulo pòst: *Et boni possibilitas & mali bona est: quoniam per se bonum facere laus virtutis est; posse malum facere testimonium libertatis.* Itaque addit: *Possibilitas est ad hoc solum excubans, ne homo vel in peccatum à quoquam impellatur, vel à peccato abstrahatur voluntate captivâ.* Libertas enim secundum ipsum est *propulsatrix necessitatum, ut nemo sit vel bonus vel malus, cui non sit liberum esse contrarium.* Ex quibus & similibus locis perspicuum & certum est non agnovisse Pelagianos ullum actum liberum, sive bonum, sive malum, qui non à libero arbitrio cum illa indifferentia contrarietatis efflueret. Nam hinc factum est, ut cùm Augustinus dixisset: *Voluntas quæ libera est in malis, libera in bonis non est*; Iulianus hoc acerbissimè reprehenderet: *Non minore plane,* inquit, *stultitiæ professione, quàm profanitate, liberum vocas, quod dicis nisi unum velle non posse.* Cum igitur illa esset fixissima Pelagianorum, & eorum judicio indubitatæ veritatis & certitudinis sententia, nemini mirum videbitur, cur Augustinum tam amarulentis convitiis incessſerent. Putabant enim apertissimè negari ab ipso libertatem arbitrij, atque non solùm in actibus bonis, quod ultro apertissimè Augustinus fatebatur; sed etiam in malis: quia, ut jam audivimus, *stultum* esse putabant hoc *liberum dici, quod nisi unum* (scilicet contrariorum seu solum malum) *velle non potest.*

Vide lib. 2 de de hæres. Pelag. c. 1. & 2 Lib. 1. oper. imper. f. 118.

Fol. 120.

Fol. 121.

Eodem lib. 1.

Ibid. f. 150.

Cùm igitur iste sit calumniæ Pelagianæ sensus, perfacile est intelligere, quo sensu Augustinus illam depellendo, liberum arbitrium de humano genere perijsse neget. Nam quamvis sentiat, & constanter doceat, libertatem ad bonum peccato perijsse, ita ut antequam per fidem & gratiam liberetur, non possit quicquam facere operis boni; non tamen idcirco judicio & sensu Augustini sequitur, liberum arbitrium, sive potentiam spectes, sive statum, juxta quem aliquid liberè velle potest, peccando perijsse. Nam saltem antequam per fidem liberetur, liberum arbitrium liberrimè D
peccare potest, quamvis in illo statu bonum velle non possit. Nam ad actum liberum non requiritur indifferentia contrarietatis, non diffitentibus illam veritatem etiam Neotericis: cùm hæc in Dei, & Angelorum, atq; hominum beatorum libertate manifestum sit. Meritò igitur etiam sublatâ per peccatum boni agendi libertate, negat Augustinus liberum arbitrium de humano genere perijsse. Vt summum enim sequitur ex illa servitute, qua sub peccato sibi dominante captivum jacet, libertatem arbitrij ad pauciores actus, videlicet ad solos malos coarctatam esse: quemadmodum vice versâ ex immobili illa servitute justitiæ, qua divini amoris vinculis captivi, Deo felici necessitate serviunt, sequitur arbitrium voluntatis ad solos actus bonos restrictam esse, sine præjudicio libertatis. Vtrobique enim ad actus sibi convenientes, sive malos tantùm sive bonos tantùm, incolumis manet. Hoc igitur sensu negat semper August. liberum arbitrium perijsse, quia videlicet non perijt ad malum; quamvis ad bonum nullum sit nisi per gratiam antè liberetur. Cui sensui asserendo plurima & luculentissima B
edidit testimonia, quorum nonnulla suprà dedimus. Nam hinc illud ad Bonifacium: *Arbitrium sui in malo liberum dicimus: ad agendum vero bonum Dei gratia liberandum.* Et illud apertissimum, quo calumniam jugulat: *Libertas quidem perijt, sed habendi plenam cum immortalitate justitiam &c. Nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non perijt, ut per illud peccent, maximè omnes &c.* Et infra: *Hæc voluntas, quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est.* Quæ sententia quia omnium apertissimè mentem Augustini expresserat, sine fuco declarando, pòst peccatum ante liberatricem gratiam solam libertatem in malis, deleta funditus boni agendi libertate, remansisse, maximè Iuliani stylum acerbitatemque provocavit: ut propterea dixerit Augustinum *in illo opere audacius quid sentiret aperuisse*: imo illa ipsa verba paulo antè citata *stultitiæ* & *profanitatis* argueret, eo quòd C
Augustinus profiteretur, *liberum esse* (dixerat enim *libera est in malis, & non in bonis*) *quod nisi unum velle non posset.* Quam tamen suam professionem tantùm abest, ut Augustinus inficietur aut retractet, ut potiùs verissimam esse ex Dei & beatorum libertate probet; & Iulianum errasse scribat, sicut suprà declaravimus. Sexcenta loca produci possent, quibus semper in Pelagianos collimando inculcat Augustinus, eatenus peccato non perijsse libertatem, quia homo manet liber justitiæ, & peccati servus, hoc est, quia libera voluntate peccato servit, quamvis justitiæ servire non possit, nisi cum filius antè liberaverit. Sed in re aperta non est amplius immorandum.

Lib. 3. ad Bonif. c. 9.
Lib. 1 ad Bonif. c. 2.

Ibid. c. 3.

Lib. 1. oper. imper. f. 135

Majorem difficultatem habet, quo pacto non solùm liberum arbitrium peccato perijsse neget Augustinus, quod propter libertatem, qua peccata perpetrantur, intellectu facilè est; sed etiam expressè Pelagianis respondendo dicat: *Liberum arbitrium & ad malum & ad bonum confitendum est nos habere.* Et in Epistolâ secunda ad Valentinum: *Catholica fides neque liberum arbitrium negat, sive in vitam malam, sive in vitam bonam.* Nam illis locis indifferentiam contra-

Lib. de corrept. & grat. c. 1.

Digitized by Google

contrarietatis ad bonum & malum videtur etiam post peccatum asserere, & ita præcedenti assertioni suæ strenuè contradicere.

Respondemus, per hæc & similia loca non hoc velle significare Augustinum, quòd arbitrium post peccatum sit adhuc liberum, & indifferens ut faciat bonum & malum, sicut antè peccatum fuerat. Hoc enim illa peccati servitus, & captivitas, cui arbitrium subjugatum est, & liberationis necessitas, & quicquid huc usque tam operosè ex tot & tam multiplicibus Augustini & Pelagianorum testimonijs demonstravimus, prorsus falsum, & directissimè contra Augustini mentem esse convincit. Sed hoc vult Augustinus, liberum arbitrium voluntatis esse id, quo non solum malè, sed etiam benè vivimus, nec vitam tantummodo malam, sed etiam bonam agimus. Per quid autem seu quâ potestate faciamus aut malum, aut bonum, alia quæstio est: cujus solutionem quamvis non illis verbis, tamen alijs plerumque Augustinus adjungere solet; ne quis imperitior fortè suspicetur, quòd sicut neutrum sine libera voluntate nostra fit, sic etiam utrumque indifferenti nostrâ voluntate fiat, etiamsi gratia voluntati non conferat boni agendi libertatem, seu potestatem. Eadem enim sunt potestas boni & libertas boni; cùm hoc sit nobis liberum facere, quod habemus in nostra potestate; hoc non sit nobis liberum, quod non habemus in potestate, seu cujus non habemus potestatem; ut infrà latiùs explicabimus. Hunc igitur errorem præcavens Augustinus, in utroque loco sese explicat. Nam cùm dixisset, nos habere liberum arbitrium, *ad malum & ad bonum faciendum*, nullo interjecto subjicit: *Sed in malo faciendo liber est quisque justitiæ, servusque peccati*, hoc est, per se liber est, non opus est aliquo, qui arbitrium faciat liberum ad malum: *In bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* Et in Epistola ad Valentinum, cùm dixisset, Catholicam fidem non negare liberum arbitrium, *sive in vitam malam, sive in bonam*, mox adjicit: *Neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid, sive ut ex malo convertatur in bonum &c.* Hoc est, non ei tantum tribuit, ut sine gratia liberum sit ad convertendum se ex malo in bonum. Arbitrium enim non valere ad se convertendum, seu non habere potestatem se convertendi, idem est quod non habere libertatem se convertendi, ut jam diximus. Eundem sensum suum perspicuè explicat libro secundo ad Bonifacium: *Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura periisse non dicimus; sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo*, hoc est, in malis per se esse liberum nemine liberante: *ad bene autem piéque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratiâ fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adjuta*; hoc est arbitrium ad bonum non esse liberum, nisi gratiâ liberetur, & non solum liberetur, sed etiam adjuvetur. Illa enim duo disertissimè hîc distinguuntur,

Lib. 2. ad Bonif. c. 5.

A latoq; limite inter se differunt, ut suo loco dicendum erit. His igitur & similibus locis plurimis non hoc vult Augustin. quòd arbitrium jam post lapsum ante fidei liberationem adhuc sit liberum ad bonum faciendū & malum: sed hoc tantummodo, quod neq; malè neque benè vivi possit sine libertatis arbitrio: neque enim potest esse actus vel malus vel bonus, nisi liberâ voluntate peragatur: sed unde vel in hanc vel in illam partem illa libertas veniat, & utrum vel per se ipsi arbitrio præsto sit, an aliundè afferatur, pœnè semper post exortos Pelagianos studiosè adjicit, ne quis alioquin pari modo libertatem in utramque partem post peccatum præsto & superstitem esse arbitretur. Duplici enim errore August. jam in finem declinante hæresi Pelagiana, cingebatur, uno Pelagianorum clamantium, homini *reluctanti* per gratiam *studium veritatis immitti*: imo verò *gratiam sine voluntate nostra in nobis perficere sanctitatem*: altero quorumdam Monachorum, sub Valentino militantium Deo, qui putabant non solùm per gratiam tolli libertatem ad bonum, sed etiam in die judicij hominibus non esse secundum merita rependendum; quasi videlicet hoc ipso quo gratia nos facit facere, etiam libertas ad malum faciendum tolleretur. Vt utrosque confutaret Augustinus profitetur nos habere liberum arbitrium ad bonum & malum, hoc est, utrumque fieri nostrâ liberâ voluntate: sed ita tamen, ut libertatem ad bonum non nisi gratia gratuitò largiatur. Et hinc est, quod in libro de gratia & libero arbitrio ad Monachos illos instruendos exarato, ut probet in homine esse liberum arbitrium ad bonum, totis viribus ea omnia studiosissimè congerit, quæ tantummodo probant, vitam bonam non aliter fieri nisi hominis voluntate; utpote quæ per præcepta, & comminationes ipsum velle & nolle provocantes (quæ sine libera voluntate fieri nequeunt) in Scripturis convenitur. Hinc est quod similiter adversus Pelagianos libertatem ad bonum sibi ereptam esse per Augustini doctrinam conquerentes, quasi per gratiam sine libera voluntate benè viveretur, sic se tueatur Augustinus, ut dicat se potius defendere liberum arbitrium ad bonum, eo quòd unicam illam causam, quæ libertatem arbitrio captivo tribuit, videlicet gratiam studiosè tueatur: *Quomodo*, inquit, *dicuntur negare liberum voluntatis arbitrium, qui confitentur omnem hominem, quisquis suo corde credit in Deum, non nisi suâ liberâ credere voluntate: cùm potiùs illi oppugnent arbitrium liberum, qui oppugnant Dei gratiam, qua verè ad bona eligenda, & agenda fit liberum?* Breviter utrumque dixit, nec negari à se liberum arbitrium ad bonum, nec sine gratia posse liberum fieri: ut sic intelligeremus non aliter se dixisse quod habeamus post peccatum liberum arbitrium ad bonum, nisi quia bonum fieri nisi liberâ voluntate non potest: quamvis illa libertas per gratiam antè sit largienda, sine qua liberante nullo pacto bonum fieri potest, sed tantùm malum. Quem sensum suum luculentiùs in libris Retractationum

Ibid. Lib. 4. cont. Chrys. 2.

Cap. 2 et 3

Epist. 107

B C D

tionum explicuit. Nam in libris de libero arbitrio plurima cum Manichæis disputando dixerat, quæ significare videbantur, adhuc post lapsum superesse nobis libertatem ad bonum, quamvis eam gratia non tribueret. Dixerat enim, *in voluntate nostra esse constitutum ut fruamur vero bono: voluntate nos laudabilem & beatam vitam degere: tanta facilitate hominem rem tantam assequi, ut nihil aliud ei quam ipsum velle sit habere quod voluit: hominem rectè vivere cùm vult posse: quid quisque sectandum & amplectendum eligat, in voluntate esse positum: neminem naturam suam cogere ut peccet: omne peccatum caveri posse*, & similia multa, quibus Pelagianorum sententia confirmari videbatur, qua tenebant arbitrium adhuc post lapsum non tantùm esse liberum ad malum, sed etiam ad bonum; nec opus esse, ut gratia captivo arbitrio adferat libertatem, qua facere possit bonum. Hæc igitur omnia sic Augustinus explicat, ut neget se libertatem faciendi boni arbitrio post peccatum tribuisse; sed tantummodo hoc se testimonijs istis profiteri quòd vita bona, & laudabilis, & beata, & peccati devitatio fieri nullo modo queant sine libera voluntate: quæ tamen libertas voluntatis nisi per gratiam tribuatur, nihil aliud erit, quàm commendaverit, à captiva sub concupiscentijs voluntate possit fieri. Sic igitur ipse loquitur, postquam sua supradicta testimonia in favorem voluntatis liberæ prolata retulisset: *In his atque hujusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani vel putare possunt suam nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est, qua & peccatur, & rectè vivitur; quod his verbis egimus.* Ecce quâ ratione sentiat nos habere liberum arbitrium ad bonum, nimirum, quia non fit sine libera voluntate: quod verissimum est, etiamsi illa libertas jam desit nobis, antequam per gratiam Deus eam quibus voluerit largiatur. Audi Augustinum hoc ipsum præcedentibus verbis adjungentem: *Voluntas ergo ipsa nisi Dei gratiâ* LIBERETVR, hoc est, libera fiat *à servitute qua facta est serva peccati, & ut vitia superet adjuvetur, rectè pieque vivi à mortalibus non potest. Et hoc divinum beneficium, quo liberatur, nisi eam præveniret, jam meritis ejus daretur, & non esset gratia; quæ utique gratis datur.* Quasi diceret, tametsi benè vivi non possit sine libera voluntate, & eatenus habeamus liberum arbitrium ad bonum, nisi tamen voluntas libertatem illam per gratiam accipiat, nunquam libera fiet, ut benè vivi possit: quia benè vivi sine libera voluntate non potest. Nec minori perspicuitate in eodem libro hoc egit alibi. Nam quærens, *utrum & peccatum & rectè factum in libero sit voluntatis arbitrio*; statim adjicit: *quod ita esse omnino verissimum est.* Ecce etiam rectè factum etiam post lapsum est in libero voluntatis arbitrio: nempe, quia sine libero voluntatis arbitrio fieri nequit. Vnde verò ista libertas arbitrij ut rectè faciat? Audi: *Sed ut ad rectè faciendum liberum sit Dei gratiâ liberatur.* Tanquam certum relinquens, nisi gratiâ liberetur, nullo modo esse posse liberum ad rectè faciendum. Rursum cùm dixisset, *in nostra positum esse potestate mutare voluntatem & operari bonum*; quo significasse videbatur, iterum esse nobis aliam voluntatem assumere, cùm hoc sit liberum, quod est positum in nostra potestate; dubium tollit per hoc quod exponens adjicit: *Quod non est contra gratiam Dei, quam prædicamus*, quæ scilicet tribuendo potestatem boni operis tribuit etiam libertatem. *In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem.* Ecce libertatem arbitrij ad bonum: *sed ea potestas nulla est: nisi à Deo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri*: quasi diceret, sed ea libertas nulla est, nisi à Deo detur. *Cùm enim hoc sit in potestate*, & consequenter liberum nobis *quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate* hoc est, tam liberum *quam ipsa voluntas est*, seu, volitio: *sed præparatur* seu datur *voluntas à Domino. Eo modo ergo dat potestatem*, scilicet dando voluntatem seu volitionem, & consequenter libertatem. *Sic intelligendum est & quod dixi postea, in nostra potestate esse*, id est, liberum esse nobis, *ut vel inseri bonitate Dei, vel excidi ejus severitate mereamur: quia in potestate nostra non est*, seu non est liberum, *nisi quod nostram sequitur voluntatem*: quod scilicet cùm volumus facimus. Quibus verbis videbatur nobis asserere libertatem arbitrij etiam ad bonum Sed audi, unde & quando nobis illa libertas arbitrij: *quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino*, id est, cùm Dominus fortem potentemq; inspiraverit homini voluntatem, quod nunquam fecit, aut facit, aut faciet ante fidem, *facile fit opus pietatis etiam quod difficile atque impossibile fuit*: quasi diceret, tunc opus pietatis est liberum nobis, quia in nostra jam divinitus positum potestate.

Ex quibus omnibus rectè colligas, non alio sensu nobis post lapsum ante reparationem superesse libertatem arbitrij ad bonum, nisi quia arbitrium est tantummodo capax boni, hoc est, quia Deo quod amissum est reparante, actualem libertatem boni faciendi recipere potest. Per hoc enim ipsum, quòd imago Dei est, licet attrita jam vanitate, & obsoleta vetustate, libertatem potestatemque bonæ voluntatis recipere, eâque receptâ bonum iterum velle, ac diligere, & operari potest. Et in hoc differt Augustini sententia à perversitate Manichæa, quæ delirabat, statum illum in quo nascimur carni subditi, & sub peccato seu sua concupiscentiæ dominatione captivi, esse naturalem hominis statum; ita videlicet, ut natura ejus ista esset naturaliter mala & incapax boni. *Manichæus immutabilem substantiam mali*, inquit Augustinus, *naturæ Dei sui misceet infestam, & eandem naturam Dei potius corruptibilem facit, & sub aliena natura vult esse captivam. Fides autem Catholica bonam, sed tamen mutabilem creaturam in deteriorem voluntate: ac per hoc depravata suâ vitiatâque naturâ, non sub aliena substantia, sed sub peccato suo ream dicit similiter detineri.* Nullo ergo modo Manichæum sapit, quisquis ponit, naturam humanam bonam esse & liberam conditam; sed propriæ volunta-

Margin notes: Lib. 1. Retract. cap. 9. — Ibid. — ib. 1. Retract. c. 26. — Ibid. — Lib. 1. oper. imper. f. 1.

voluntatis vitio boni faciendi libertate spoliatam, & gratiæ beneficio reparabilem. Hoc enim Catholica fides docet, & hoc ipsum docendo Manichæum destruit, qui nec vult bonam esse conditam, neque cum libertate faciendi boni: sed sicut nunc nascitur sub peccato captivam, nec vitij deletione, sed sola naturarum separatione posse liberari. Eandem illam recipiendæ libertatis bonæ capacitatem nobis tantummodo esse reliquam significavit Augustinus alibi disertissimè. Cùm enim ageret de donis Dei, quæ per gratiam ita tribuuntur, ut libertatem operandi boni vel secum invisibiliter conjunctam habeant, qualis est charitas, vel ita præcedant, ut precibus impetrent, qualis est fides; *Posse* inquit, *habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere, charitatem, gratia est fidelium.* Quod nomine charitatis in libertatem mutato, eodem modo parique veritate de libertate arbitrij ad benefaciendum dici potest: posse recipere libertatem operis boni naturæ est hominum: recipere autem libertatem, gratiæ est fidelium. Charitas enim est illa vera libertas, qua arbitrium à peccati dominantis captivitate liberatur, ut suo loco demonstrabitur: quæ libertas, sicut & charitas solâ gratiâ Christi restituitur. Vnde succinens Augustino Prosper in asserenda Catholica sententia, destruendaque Manichæa: *Nec naturali, sed captivo motu versatur in vitio, donec moriatur peccato, & vivat Deo: quod sine gratia Dei facere non potest: quia libertatem, quam libertate perdidit, nisi Christo liberante non recipit.* Et ut ostenderet, quantopere malorum hominum arbitrium à boni operis faciendi libertate remotum sit, & quàm arctè sub concupiscentiæ servitute captivum, audet ac dicit: *Hoc inter malos homines distat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus misereatur, reconciliatio, dæmonibus autem nulla est in æternum servata conversio*, hoc est voluntatis mutatio qua liberè velint id quod amiserunt bonum. Nam ut Augustinus de libero arbitrio diaboli dicit: *Regit filios* diffidentiæ seu incredulos *ad arbitrium suum:* quod *nec ipse habet liberum ad benefaciendum; sed ad maximam malevolentiam pœnâ sui sceleris obduratum. Vnde nemo sana fidei credit, aut dicit, hos apostatas Angelos ad pristinam pietatem correctâ aliquando voluntate converti.* Et de libero arbitrio hominis, qui ad arbitrium diaboli regitur: *Responde, quomodo ad declinandum à malo, & faciendum bonum, liberum habeamus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum. Vnde nos si, quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse utique illud liberum fecit.* Si Christus illud eruendo liberum facit, nec aliter liberum fieri potest, profectò illud non eruendo, in æternum captivum, hoc est, non liberum permanet: hâc solâ inter arbitrium dæmonum & infidelium superstite differentiâ, juxta doctrinam Prosperi & Augustini, quod obdurato illorum arbitrio nulla est in æternum servata conversio seu arbitrij liberatio; horum arbitrium, si Christus in hac vita misereatur, liberari seu liberum ad benefaciendum fieri potest.

Lib. de prædest. SS. c. 5.

Resp. ad 5. object. Vincent.

Ad 6. obiect. Vincent.

Epist. 107. ad Vitalem.

CAPVT XIV.

Proponitur ac declaratur, quomodo illa de amissa boni faciendi & à peccato abstinendi libertate, peccandique necessitate intelligi debeant.

DECLARANDA jam superest secunda difficultas, quam præcedenti capite tetigimus, quo videlicet modo intelligi debeant, quæ suprà de amissa boni faciendi & à malo abstinendi libertate, ipsaque peccandi necessitate dicta sunt. Multi enim Philosophicis magis hac de re disputationibus & cogitationibus, quam Ecclesiasticæ doctrinæ regulis assuefacti, ad amissam omnem boni faciendi libertatem, & incumbentem humano generi peccandi necessitatem quasi ad Manichæum spectrum exhorrescunt. Quod ut fugiant quàm longissimè, incognitâ sanctissimo Doctori ac discipulis ejus posticâ aperuerunt. Hoc est, excogitatis ex Philosophia gentium effugijs, quæ nunquam antiquis illis Patribus ad rem istam explicandam vel in mentem venerunt, doctrinam eorum immutarunt. Quapropter genuina eorum sententia paulo operosius eruenda est, ut omnibus pateat, quàm apertè recentiores à fundatissima & Ecclesiæ antiquæ receptissima doctrina discesserint. Mentem enim eorum tam esse perspicuam ausim dicere, ut vel ipsos adversarios ejus, eâ propositâ, aut oculos claudere necesse sit, aut doctrinam eorum non aliò torqueri posse, profiteri.

Bonum igitur, ad quod liberum arbitrium vel non liberum esse dicitur, aliud juxta recentiores est spirituale, quod ad vitam æternam utile est, aliud morale. Illud à fide incipi volunt, & in omnibus actibus suis eam supponere; hoc fidem etiam prævenire, & in infidelibus quoque, nedum fidelibus, naturæ & rationis ductum sequentibus posse habere locum. Itaque facilè admittunt, humanum arbitrium respectu actus fidei, spei, charitatis, ceterorumque bonorum operum, ex Christianis illis alijsque infusis virtutibus profluentium, non esse ante gratiam liberum; quamvis respectu virtutum, operumque naturalium, quæ moraliter tantùm bona sunt, liberum ante gratiam esse

A esse non desinat. Quapropter cùm Augustinus toties dicit, amissam esse peccato arbitrij libertatem, hoc intelligent respectu fidei, veræque justitiæ, hoc est, respectu illorum operum, quæ ex fide Christi proficisci debent, ut ad salutem veram, vitamque æternam aliquid operanti conferre possint. Nam hujusmodi opera non possunt ullo modo à voluntate fieri nisi gratia Dei per Christum IESVM arbitrium ante liberaverit, vel certè adjuverit. Nam arbitrium fieri liberum, in recentiorum scholis jam pœnè inauditum est. Verum hoc esse, neminem fides Catholica dubitare sinit: quæ contra Pelagianos docet, nos neque credere posse Deo revelanti, neque sperare vitam æternam, neque diligere Deum, ut ad salutem expedit, neque bonum ad assequendam vitam æternam conferens posse operari, nisi Deus illa ipsa per gratiam in nobis operetur. Hoc plurima Scri-B pturarum, & Augustini testimonia, & Conciliorum Canones apertissimè docent. Nam hoc voluit Christus, cùm dixit: *Sine me nihil potestis facere.* Et Apostolus ad Philippenses: *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi.* Et rursum: *Deus est enim, qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.* Et in primis ad Corinthios: *Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? &c.* Quem locum velut invictum ad asserenda etiam minima salutis æternæ bona gratiæ Dei, sæpe Augustinus usurpat. Quæ doctrina pluribus Canonibus Concilij Palæstini, Carthaginensis, Arausicani, ac denique Tridentini confirmata est. Neque quemquam, quòd sciam, Catholicorum sibi habet adversarium; ut non sit opus in ea vindicanda diutiùs immorari.

Ioan 15.
Ad Philipp. 1. 1.
Ibid. c. 2.
1. Cor. 4.
Vid. Concil. Palæst apud Aug lib de gestis Pelag. c. 14. & Epist. 106. Carthag can. 3. 4. 5. Con. Arausic. can. 7.

Sed sicut certum est, hoc Augustinum in primis docuisse, quando tradidit, amissam esse C libertatem faciendi operis boni; ita doctrinam ejus longè latiùs patere, non minùs exploratum est. Docuit enim, non tantùm non esse liberum arbitrium nostrum, hoc est, non habere in sua potestate & libertate facere opus veræ pietatis, vitæque æternæ meritorium, nisi antè gratia Christi arbitrium liberaverit, & ad omnem actum, & sermonem, & cogitationem adjuverit; sed etiam non esse liberum, seu non habere in sua potestate facere opera moraliter bona: ita videlicet, ut non solum non habeat potestatem, qua universam justitiæ moralis legem impleat; sed nec illam, qua vel unum opus moraliter bonum operetur. Moraliter autem bonum sensu planissimo hic nihil aliud appellamus, quàm actum quâdam honestate morali ita bonum, ut non sit peccatum, sive ad vitam æternam conferat, sive non conferat. A qua boni moralis notione nec Scholasticos dissentire puto. Sic enim video nonnullos actum moraliter bonum, & actum sine peccato pro ijsdem usurpare. Si enim peccatum fuerit, D quantacunque exteriori vel interiori honestate vestiatur, nemo eum dixerit esse moraliter bonum: nec ad ejusmodi actum quisquam gratiam arbitrij liberatricem opus esse judicaverit. Huc igitur redit ista disputatio, utrum senserit Augustinus, ac discipuli ejus, & consequenter Catholica Ecclesia, quæ doctrinam eorum in hac parte adversus Pelagianos amplexa fuit, arbitrium post lapsum hominis ita captivum esse, & boni faciendi libertate spoliatum, ut quicquid fecerit ante gratiam, hoc est, ante fidem, unde libertas à peccato incipit, non tantùm nihil ad pietatem & salutem conferat, sed neque sit moraliter bonum, utpote quod sit verum & propriè dictum peccatum? A qua controversia reipsa non differt illa, in qua communiter quæri solet, Vtrum omnia opera infidelium, seu eorum qui carent fide, sint peccata? Nam si peccata sunt, profectò non possunt esse moraliter bona: neque vicissim, si moraliter bona sunt, possunt esse peccata. Alterutrum autem necessarium est, ut vel sint peccata, vel saltem moraliter bona. Nam ea non esse veræ pietatis atque religionis opera, vel salutis æternæ meritoria, apud Catholicos Doctores extra controversiam est.

Bellarm. lib. 5. de gra. & lib. arbit. c. 5 & 9. & 11.

Itaque in hac quæstione indubitatum existimamus, esse illam sententiam sancti Augustini atque discipulorum ejus, quam jam jam diximus, nullum videlicet opus bonum, ne quidem moraliter, ab humano arbitrio posse fieri nisi per gratiam, non quamlibet, sed fidei liberetur: ut proinde ante fidem non sit ei liberum à peccato, dum hîc & nunc agere meditatur, abstinere, sed quocunque sese verterit, quadam humanis viribus insolubili peccandi necessitate teneatur. Quâ sententiæ Augustinianæ expressione satis indicamus, quo pacto illa tria, quæ suprà ex sanctissimi Doctoris lucubrationibus demonstravimus, juxta mentem ejus intelligenda sint: perijsse scilicet libertatem ad bonum, non solùm ut non possit ante gratiam totam justitiæ moralis legem implere, sed nec unum quidem opus ejus. Perijsse libertatem abstinendi à peccato ut nec in ullo quidem opere peccati culpam possit effugere: inductam esse necessitatem peccandi, non tantùm in aliquibus actibus, quasi tantummodo significasset Augustinus, non posse hominem ante gratiam sine omni omnino peccato vivere, eo quòd necessariò aliquando cadat: sed sensus ejus est, inductam esse necessitatem peccandi in omnibus actibus; eo quod omnis ejus actus antequam credat peccatum sit, sive peccati tentationem fugere, sive amplecti videatur. Hanc ejus doctrinam, quàm brevissimè fieri poterit, varijs argumentorum classibus confirmabimus. Et quidem ante omnia tria argumenta ex parte legis, quam aliquis sine fide videri posset observare, hîc tantùm leviter delibabimus, potiùs ea tanquam indubitata supponendo, quàm operosè demonstrando, ut quæ accuratiùs tractanda sunt, cùm ad legis naturam & effectus explicandos ventum fuerit.

CAPUT XV.

Ostenditur, non posse unum opus bonum legis fieri ante gratiam ex tribus capitibus, ex vi legis, conflictus cum concupiscentia, & victoriæ contra tentationem.

IN primis igitur S. Augustinus in omnibus operibus suis tanquam veritatem capitalem constantissimè adversus Pelagianos tradit legem, hoc est, præcepta honestæ vitæ, sive spectent pietatem, sive honestatem moralem abstinendi ab operibus naturali legi contrarijs, & faciendi bona quæ jubet, non non tantùm non posse omnia, sed nec unum quidem impleri, ut peccatum illius observatione vitetur, sine gratia Christi quæ per ejus fidem impetratur: imo verò tantum abesse ut ad peccata vitanda per seipsa prosit legis seu rei faciendæ scientia, ut potius ad gravius delinquendum incitet nisi spiritus infirmitatem hominis opitulatus fuerit. Quod si ita fuerit, profecto perspicuum erit, nihil moraliter bonum ante gratiam sive ab ignorantibus sive à scientibus posse fieri; cum ipsa scientia legis, sive scientia faciendi reatum augeat, nisi B gratia præstet ut faciamus. Testimonia quibus hoc Augustinus docet sunt innumera: nos paucis hic contenti erimus. Sic enim loquitur *Epist. 89.* in Epistola ad Hilarium: *Qui autem sic audiunt, quod lex dicit: Non concupisces, ut hoc quia didicerunt sufficere sibi arbitrentur, nec adjutorio gratiæ Dei ad faciendum quod jussum est dat. sive virtutem credant, & petant, ad hoc eis lex subintravit, ut abundaret delictum.* Et rursum: *Ibid.* *Iubet Deus continentiam, & dat continentiam: iubet per legem, dat per gratiam: iubet per litteram, dat per spiritum. Lex enim sine gratia facit abundare delictum, & littera sine spiritu occidit.* Ecce apertissimè dictum, & ex Apostolo probatum, legem scriptam de continendo ab opere quocunque malo sine gratia facere abundare delictum, & sine spiritu occidere: tantum abest, ut ex ea quisquam sine peccato operetur. Hinc est quòd ex professo toto libro de spiritu & littera totis disputandi viribus illam sententiam Apostoli; *Littera occidit*, ita intelligendam esse docet, C ut lex scripta in Decalogo, quæ in operibus moraliter bonis pœnè tota versatur, non tantum non juvet ut per ipsam aliquid boni fiat, sed potius prævaricatorem faciat. Declarat hoc ipse exemplo unius præcepti, quod universa comprehendit: *Lib. de spir. & litt. c. 4* *Nam*, inquit, *hoc ideo elegit Apostolus generale quiddam quo cuncta complexus est, tanquam hæc esset vox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait: Non concupisces. Neque enim ullum peccatum nisi concupiscendo committitur. Proinde quæ hoc præcipit bona & laudabilis lex est* tam audi, quia illa lex, quodlibet peccatum vetans sine gratia voluntatem mutante operetur: *Ibid.* *Sed ubi sanctus non adjuvat spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc*

A *est, charitatem* (seu amorem justitiæ, quæ præcipitur) *diffundens in cordibus nostris, profecto illa lex quamvis bona auget prohibendo desiderium malum; sicut aquæ impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, cujus molem cum vicerit majore cumulo præcipitatus violentius per prona provolvitur. Nescio quo enim modo hoc ipsum quod concupiscitur fit jucundius dum vetatur.* Et infrà: *Demonstrare nitimur, non in eo nos divinitus adjuvari ad operandam justitiam, quod legem Deus dedit, plenam bonis sanctisque præceptis: sed quod ipsa voluntas nostra, sine qua bonum operari non possumus, adjuvetur & erigatur impartito spiritu gratiæ, sine quo adjutorio doctrina illa est littera occidens; quia reos potius prævaricationis tenet, quàm justificat impios.* *Cap. 12.* Et rursum ibidem: *Littera prohibens peccatum non justificat hominem, sed potius occidit augendo concupiscentiam & iniquitatem prævaricatione cumulando, nisi liberet gratia per legem fidei.* *Ibid. c. 14.* Et iterum paulo post: *Ex hac promissione, hoc est, Dei beneficio ipsa lex impletur: sine qua promissione prævaricatores facit, vel usque ad effectum mali operis, si etiam repagula timoris concupiscentiæ flamma transcenderit, vel certè in sola voluntate, si timor pœnæ suavitatem libidinis vicerit.* *Ibid. c. 19.* Quæ ratio, quàm sæpissimè inculcat, de omnibus omnino particularibus operibus & concupiscentiæ actibus locum habet. Augustinus enim non de omnibus collectivè legibus, sed de omnibus universaliter loquitur. Ex quo fit ut plerumque de particularibus quibuscunque legibus eandem doctrinam tradat: nulla enim lex impletur lege, sed gratia. Omnis lex absente spiritu gratiæ concupiscentiam auget; Omnis prævaricatorem facit; Omnis occidit, nisi vivificet spiritus. Vnde concludit in eodem loco generatim, & Catholicam de omnibus omnino particularibus legibus sententiam tradit: *Cùm igitur hæc appareat distantia veteris* *Ibid. c. 25.* *Testamenti & novi, quod lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribatur; & quod ibi forinsecus terreat, hic delectet intrinsecus; ibique fiat prævaricator per occidentem litteram* (hoc est, eo ipso quo præcitur) *hic dilector* (justitiæ præcipientis legis) *per vivificantem spiritum: non ideo dicendum est, quod Deus adjuvet ad operandam justitiam*, id est, justum opus quod fiat sine prævaricatione, *quia præceptis forinsecus insonat sensibus nostris sed quia intrinsecus incrementum dat &c.* Hinc cùm alibi Celestius hujusmodi scripturas recitasset: *Si volueritis bona terræ comedetis &c.* Respondet Augustinus: *Quasi non lex tota hujusmodi conditionibus plena sit, aut ob aliud superbis præcepta ista data sint, nisi quia lex prævaricationis gratia posita est. &c.* *Lib. de perf. just. c. 19.* Et de particulari lege frenandi linguam:

Neque

Digitized by Google

Neque hoc ideo dixit Apostolus, ut hujus in nos mali dominationem per negligentiam permanere patiamur; sed ut ad domandam linguam divinæ gratiæ poscamus auxilium. Hinc semper ab eo ratio generalis omnibus omnino legibus datur, quia jubet tantummodo non juvat, & non juvando auget concupiscentiam nitentem in vetitum; dat scientiam non potentiam, & similia; quæ apertissimè ostendunt, hanc infirmitatem oriri generaliter ex ratione cujusque mandati, quod hoc ipso quo mandat, & non juvat infirmitatem, ut id quod mandat operetur, necessariò prævaricatorem ejus vel in opere vel in mente facit. Hinc, inquit: *Doctor gentium satis evidenter ostendit, legem non potuisse auferre, sed potius auxisse peccatum, quod aufert gratia: quærendo scilicet ut id quod præcipitur impleatur, quoniam lex jubere novit, cui succumbit infirmitas; gratia juvare, qua infunditur charitas*, id est, dilectio justi operis quod præcipitur. Et apertiùs adhuc: *Per seipsa littera occidit, quia jubendo bonum, & non largiendo charitatem quæ sola vult bonum, reos prævaricationis facit.* Et iterum: *Sine Dei dono, id est, Spiritu sancto, per quem diffunditur charitas, jubere lex poterit, non juvare, & prævaricatorem insuper facere, qui de ignorantia se excusare non possit. Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas.* Et libro primo de peccatorum meritis & remissione: *Legis littera jubere tantum non adjuvare poterat.* Et libro de gratia Christi: *Cum ad hoc potius valeat legis agnitio, si gratia desit opitulatio, ut fiat mandati prævaricatio. ubi enim non est lex, nec prævaricatio. Ac per hoc usque adeo aliud est lex, aliud est gratia, ut lex non solum nihil prosit, verum etiam plurimum obsit, nisi adjuvet gratia: Et hæc ostendatur legis utilitas, quoniam quos facit prævaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiscentias malas superent adjuvandos.* Et cur tam exigua legis efficacia, ut mandatum à sciente fiat? *Jubet enim magis quam juvat; docet morbum esse, non sanat; imo ab eo potius quod non sanatur augetur, ut attentius & sollicitius gratiæ medicina quæratur. Quia littera occidit, spiritus autem vivificat.* Quæ omnia non solum de universa lege conjunctim, sed de omni lege perinde vera sunt. Omnis enim talis est, ut jubeat tantum, non juvet; ut doceat morbum esse non sanet; ut sit virtus peccati; ut prævaricationis gratia posita sit, & similia, quæ Apostolus & Augustinus ex Catholicæ fidei regulis de lege profitentur. Quâ de causa non minùs de singulis legibus, quàm de universo legum complexu idem omnino Augustinus tradit. Nam cùm de castitate servanda illa verba protulisset: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*, mox adjicit: *Quod tamen ut fiat, adjuvat gratia: quæ nisi adjuverit, nihil lex erit nisi virtus peccati. Augetur enim concupiscentia, & majores vires accipit lege prohibente, nisi adjuvet spiritus gratia.* Et concludens disputationem suam de lege quacunque generatim: *Homo ergo*, inquit, *gratia adjuvatur, ne sine causa voluntati ejus jubeatur.* Et libro secundo operis imperfecti, cum Julianus diceret, peccatum esse infractum censurâ legis, & multa ex parte restrictum, respondet Augustinus: *Mentitum* igitur *esse Apostolum, qui ait: Lex subintravit, ut abundaret delictum.* Cùm vero iterum dixisset, promulgatam esse legem, ut peccatum proderetur, & caveretur, reponit Augustinus: *Ut proderetur, verum dicis hoc & nos dicimus: ut autem caveretur, non lex, sed gratia; non littera, sed spiritus fecit. Lex enim subintravit, non ut caveretur, sed ut abundaret peccatum.* Fol. 281. Infinita occurrunt hujusmodi in toto Augustino, quæ latiùs alibi deducenda sunt. Hæc sufficiunt, ut mentem ejus hanc esse noscamus; vi legis præcipientis nullum omnino opus bonum, hoc est, absque prævaricatione legis posse fieri. Quod disertissimis verbis subinde dicit: *Lex sancta & justa & bona, nec ipsa est gratia, & nihil ex ea recte fit sine gratia.* Et cur, quæso, nihil? *Quia non est data, quæ posset vivificare; sed prævaricationis gratiâ posita est.* Lib. 3. ad Bonif. cap. 8. Et alibi: *Non potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo, qui malum non potest velle, hoc est gratia Dei per Jesum Christum.* Lib. 1. ad Bonif. cap. 3.

Secundo igitur docet consequenter Augustinus, sub lege ante gratiam, hoc est, antequam homo in Deum credat, cujus gratiâ voluntas ad faciendum id quod præcipitur juvari debet, nullum ne quidem conflictum esse cum rerum terrenarum cupiditatibus, quibus victus est; sed eas hominem semper sequi: tantum abest ut id faciat quod lex jubet. *In bonis caro concupiscit adversus spiritum: Nam in malis non habet contra quem concupiscere, ibi enim concupiscit adversus spiritum, ubi est spiritus.* Serm. 43. de verbis Domini c. 6. Et libro de continentia de lege repugnante legi mentis: *Hanc pugnam non experiuntur, nisi semetipsis nisi bellatores virtutum debellatoresque vitiorum. Non expugnat concupiscentiæ malum nisi continentiæ bonum. Sunt autem, qui legem Dei omnino nescientes, malas concupiscentias nec in hostibus deputant, easque miserabili cæcitate servientes insuper etiam beatos se putant satiando eas potius quam domando. Qui vero per legem cognoverunt eas: Per legem enim cognitio peccati &c. Et earum tamen oppugnatione vincuntur; qui sub lege vivunt, qua jubetur quod bonum est, non & datur: Non vivunt sub gratia, quæ dat per Spiritum sanctum, quod per legem jubetur. His ideo subintravit lex, ut in eis abundaret delictum. Auxit prohibitio concupiscentiam, eamque fecit invictam, ut accederet prævaricatio, quæ sine lege non fuit; etiamsi peccatum fuit. Ita lex, gratia non adjuvante, prohibens peccatum virtus est insuper peccati.* Lib. de Continentia c. 3. Et in libris operis imperfecti contra Julianum: *Contra infirmitatem verò earum nunc Christi gratia certamen instituit, postea eius perficit sanitatem.* Lib. 2. oper. imper. f. 342. Et iterum: *Hic accipimus per pignus Spiritus & certandi & vincendi vires.* Ibid. f. 345. Et alio in loco: *Donat etiam gratia, ut contra concupiscentiam carnis Spiritus concupiscat.* Ibid. f. 296. Quod alibi dicit: *Aliter gratia certantem facit atque adjuvat; aliter victorem sine hoste coronat.* Unde generalis illa celeberrimaque sententia Augustini: *Regnat mundi cupiditas, ubi non est Dei charitas.* In Enchir. cap. 117. Quæ doctrina in omnibus ejus scriptis familiarissima est. Quod si ne pugna quidem cum concupiscentia sine Dei gratia, certantem faciente, iniri potest, perspicuum est eos in omnibus

nibus actibus suis concupiscentiæ obedire. A Lex enim, hoc est, præceptum, virtus peccati est seu concupiscentiæ: auget enim dum vetat concupiscentiam, ut ex Apostolo & Augustino jam toties audivimus. Et hæc est etjam *Lib. de gestis Pelag. c. 7.* causa, cur lex hoc est, *scientia legis sine gratia spiritûs, operetur in homine omnem concupiscentiam.* Iuxta illud Apostoli: Peccatum occasione accepta per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. *Ibid.* *Ecce*, inquit ad ista verba Augustinus, *Iam legem novit, laudat, eique consentit, hoc est, eam bonam esse consentit, quoniam quod illa jubet hoc & ipse vult &c. Inest ergo legis sancta scientia, nec tamen sanatur vitiosa concupiscentia. Inest voluntas bona, & valet operatio mala.* Hinc est quod consequenter Augustinus ex eodem principio docet, nullam omnino tentationem ante gratiam & sine gratia posse superari: qua de re quia etjam alibi latius erit disserendi locus, hîc uno aut altero testimonio ex eorum B immensa silva contenti erimus. Sic ergo loquitur in sermonibus de diversis. *Serm. 9. de diversis c. 9.* *Plane judicio suo alto & occulto quosdam deserit Deus. Cum ille deseruerit, invenit quid faciat tentator. Non enim invenit adversum se luctatorem, sed continuo illi se exhibet possessorem si deserat Deus.* Et paulo post: *Ibid.* *Sed quia sine dubio vinceris, si illum adjutorem non habueris, si te deseruerit, ideo ponis in oratione; Ne nos inferas in tentationem.* Et sermone decimo tertio de verbis Apostoli totis disputandi viribus hoc adversus hostes gratiæ contendit: *Serm. 13. de verbis Apost.* *Nisi ille regat, cadis, nisi ille regat, taces.* Et cùm ex persona hæretici responderet, si se subtraheret cooperatio Dei, aliquid hominem adhuc posse, etsi cum labore: sicut remo pervenimus, sed vento faciliùs, respondet Augustinus: *Non hoc est adjutorium Spiritus sancti; Prorsus si defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adjuvante libera voluntate, sed male. Ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera & C male agendo fit damnabilis ancilla.* Inculcat hoc uberius, & præ ceteris omnibus satagit: ne quis se quicquam ad carnis concupiscentias reprimendas valere arbitretur. Quam doctrinam hausit ille ex Ecclesiæ precibus, quæ pro singulis omnino tentationibus superandis orat: *Ne nos inducas in tentationem.* Iuxta quam Apostolus dicit: *Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam in Christo Iesu.* Et August. ipsumque Concilium Palæstinum tanquam exploratam hæresim condemnavit illam sententiam, qua *Lib. de gestis Pelag. c. 18.* Celestius dixerat, *victoriam nostram non esse ex Dei adjutorio, sed ex libero arbitrio.* Vnde Augustinus illam Catholicæ fidei confessionem juxta Concilij Palæstini sanctionem postulat *Epist. 106.* à Pelagio: *Fateatur, quando contra tentationes concupiscentiasque illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed adjutorio Dei nostram provenire victoriam.*

Neque vero moveat quemquam, quod subinde Augustinus doceat, aliquem esse conatum D hominis ad fugiendam superandamque peccati tentationem sub lege ante fidem; ut propterea falsum putet id quod diximus, nullam esse pugnam, multo minus victoriam tentationis ante fidem aut gratiam. Nam hujusmodi pugnâ, adde etjam, si libet, victoria, non est ejusmodi, ut per eam peccata caveantur, cujusmodi nos hic quærimus; sed ut alijs peccatis alia peccata impugnentur aut superentur. Quòd ut evidentius pateat, & inde veritas uberius declaretur.

Tertiò doctrina sanctissimi Doctoris indubitata est, pugnam aut victoriam, quæ ante fidem contra peccatum obtinetur, sive peccati tentationem cavendo, sive superando, non aliter fieri nisi superbiâ in animo, vel certè timore carnali, aliave concupiscentiâ terrenâ dominante. Neutro autem modo peccati tentatio aut cavetur aut vincitur; sed ex una in aliam animus cadit. Hoc autem non est peccatum operis moraliter boni susceptione fugere; sed peccata in peccata mutare. Pugna enim ista carnalis non spiritualis est, in qua sive vincat animus, sive vincatur, semper peccati reatum contrahit. Si enim vincitur tentatione, sine excusatione reus est, quod plerumque sub lege contingit: si vincit, occultius, vel superbiâ, vel timore, vel aliâ cupiditate superatur. Tripartita ista divisio sigillatim testimonijs ejus astruenda est. Audi igitur quid de hujusmodi carnalium hominum pugna censeat, cujusmodi esse omnes ante fidem nemo Christianus dubitare potest. Nam in quæstione prima libri primi ad Simplicianum de illis Apostoli verbis loquens: *Si autem quod nolo, hoc facio, consentio legi &c.* *Lib. 1. ad Simplician. q. 1.* *Consentit ergo legi*, inquit, *non in quantum facit quod illa prohibet, sed in quantum non vult quod facit. Vincitur enim nondum per gratiam liberatus; quamvis iam per legem & noverit se male facere, & nolit &c. Loquitur enim adhuc ex persona hominis sub lege constituti, nondum sub gratia, qui profecto trahitur ad male operandum, concupiscentia dominante atque fallente dulcedine peccati prohibiti, quamvis ex parte notitia legis hoc improbet.* Et paulo pòst; *Invenit eam* (legem) *bonam sibi esse, volens facere quod illa jubet, & concupiscentia superante non valens: atque ita se prævaricationis reatu implicatum videt, ad hoc ut gratiam liberatoris imploret.* Et sermone quarto de verbis Apostoli de simili homine ante gratiam sub lege constituto sic loquitur: *Serm. 4. de verbis Apost. c. 5.* *Peccator & antea erat; sed antequam legem audiret, peccatorem se esse nesciebat: legem audivit, peccatum vidit, conatus est vincere, superatus atque prostratus est; factus est & legis prævaricator, qui fuit ante nescius peccator.* Hujusmodi apud Augustinum passim inculcata videre licet. Causa verò cur semper vel apertè superetur, dum pugnando tentatione vincitur, vel occultius & plerumque perniciosius, cum eam superasse videtur, est illa duplex quam tetigimus; quia hujusmodi carnalium hominum pugna vel ex superbia seu animositate nascitur, vel ex timore pœnæ, hoc est, cupiditate carnali, non amore justitiæ. Vtrovis autem modo animus peccati urgentis tentatione superetur aut superet, semper peccatum perpetrando superatur. Hinc de superbia in talibus dominante Augustinus: *Serm. 4. de verbis Apost. c. 5.* *Fac ergo, quod dixit* (Deus) *non facis, observa indicantem*

cantem qui dixit. Sed quid facias ô homo: Ideo non vicisti, quia de te praesumpsisti. Et Apostoli verba explicans (Cap. 6.): Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum quae per legem erant, sic eandem veritatem oculis subjicit: Unde per legem sunt? Quia eramus in carne. Quid est, quia eramus in carne? Quia praesumebamus de carne. Quòd paulo pòst explicat (Cap. 6.), de nobis confidebamus. Propter quod passiones peccatorum per legem aucta sunt; praesumendo enim fecerunt praevaricatorem legis, quia ille qui praevaricator est factus, Deum non habuit adjutorem. Invenit te in carne, id est, confidentem in templo inter pugnandum, ideo te vicit. Ubi nemo non videt, illa omnia, & causam omnium praesumptionem de viribus suis, maximè eorum in ijs qui fide carent, habere locum. Et sermone undecimo de verbis Apostoli (Serm. 11. de verbis Apost. cap. 8.), cum ex Apostolo docuisset, ideo datam esse legem, ut faceret te praevaricatorem: Quare ut me faceret praevaricatorem? Quia noverat Deus superbiam tuam. Noverat quia dicebas: O si sit qui doceat! O si sit qui mihi ostendat! Ecce lex dicit tibi: Non concupisces &c. Cupisti conari vincere quod vetat, & apparuit quod latebat. Superbe per legem factus es praevaricator. Agnosce gratiam & esto laudator. Hoc autem in omnis omnino peccati fuga aut pugna locum habet (Lib. de spir. & lit. c. 4.): Neque enim, ut ibidem docet, ullum peccatum nisi concupiscendo committitur; idque contra particulares quascunque leges, contra quas hic & nunc concupiscentia commoveri solet. Unde praeceptum, Non concupisces (Ibid.), Est generale quoddam, quo Apostolus cuncta complexus est, tanquam haec esset vox legis ab omni peccato prohibentis: Perinde valens ac si Deus distinctè diceret: Non concupisces uxorem proximi, non ovem proximi, non honorem, non laudem, non divitias, non vindictam, non concupisces ullam rem hujus mundi. In omnibus enim rebus hujus mundi non utendo sed concupiscendo corrumpimur. Haec ergo superbia de viribus suis fidens efficit, ut cum hoste dimicando etiam apertissimè plerumque superetur. Subinde vero, cum fortasse magis irascitur homini Deus, eadem superbia peccati tentationem velut opus bonum operari conando, palam superat; sed etiam perniciosius superatur. Sic enim placendo in opere quasi bono quod facere meditatur, sub superbiae cogitationibus ac titillantibus affectus & insolubiliter possidetur animus, quàm si ab instante sibi tentatione vinceretur, juxta illud Augustini (Lib. 5. cont. Jul. c. 3.): Quando sibi homo in homine placet, & de sua virtute confidit, si vincitur in desideria superbiae suae, tanto amplius augetur hoc malum, quanto magis ei cupiditates caeterae cesserint, easque velut laudabilis hanc unam oblectando compescerit. Quis autem dubitet, infideles non in Deo dum bonum morale videntur operari, sed de sua virtute confidere, ex qua confidentia sua ad opera quasi bona prosiliunt. Sed audiamus eundem Doctorem sanctum profundissimas animae fibras oculatissimè penetrantem (Epist. 89.): Valet itaque liberum arbitrium ad opera bona, si divinitus adjuvetur: desertum vero divino adjutorio, qualibet scientiâ legis excellat, nullo modo habebit justitiae soliditatem, sed inflationem impiae superbiae & exitiosum tumorem. Et in eadem Epistola dicit eis qui non petunt auxilium ad faciendum quod lex jubet, ad hoc legem subintrasse, ut abundaret delictum (Ibid.): Parum est enim quia non implent quod praecepit lex, sed insuper superbiunt. Et libro tertio ad Bonifacium declarans, qui sint sub lege, & qualis eorum justitiae, quam quasi ex lege suis viribus operantur (Lib. 3. ad Bonif.): Hoc est quod etiam superius demonstravimus, eos esse sub lege, qui ignorantes Dei justitiam, id est, quam Deus auxilio suo tribuit, & suam volentes constituere, justitiae Dei non sunt subjecti. Tales enim et in littera sunt; volentes implere legem jubentem, & ista implicati superbia ad gratiam non confugiunt adjuvantem. Sic eos littera occidit aut apertè etiam sibi reos, non faciendo quod praecipit, aut putando se facere quod spiritali, quae ex Deo est, non faciunt charitate. Ita remanent aut apertè iniqui, aut fallaciter justi: in aperta iniquitate evidenter elisi, in fallaci justitia insipienter elati. Et in libro quarto ad eundem Bonifacium (Lib. 4. ad Bonif. c. 5.): Scientia legis sine charitate inflat, non aedificat, secundum eundem Apostolum. Quia scientia similis est ei quod dictum: Littera occidit, spiritus vivificat. Quale est enim, scientia inflat, tale est, littera occidit. Et quale est, charitas aedificat, tale est, Spiritus vivificat. Cognitio itaque legis superbum facit praevaricatorem: per donum autem charitatis delectat legis esse factorem. Similia in Augustino sunt creberrima, ut latius suo loco dicendum erit. Haec satis ostendunt, quicquid suis viribus ante gratiam homo conatur agere & quasi de bono opere patrato sibi placet, superbiam esse, non justitiam aut opus bonum. Unde generalis illa Augustini & praeclara sententia (Epist. 89.): Libertas sine gratia non est libertas, sed contumacia. Et illa ejus exclamatio (Epist. 105.): O humana, non justitia, sed nomine justitiae plane superbia, quid te disponis extollere? Hinc in quaestionibus Evangelicis indicat Christum à Judaeis quaesivisse, & non reperisse in Judaeis vel minima opera justitiae quae sua mensa, hoc est, sua potestati per superbiam non usurparent (Lib. 2. qq. Evang. q. 38.).

Sed quia praeter illum operandi modum, quo quis opus quasi bonum & splendidum faciens suis viribus nititur, ubi superbia dominari solet, est & alius, quo quis non ex amore justitiae quae praecipitur, & non nisi charitate diligi potest, sed timore poenae vel alterius temporalis boni cupiditate opus praeceptum facit, hunc ipsum modum operandi constantissimè semper Augustinus docet obnoxium esse peccato. Quod sexcentis ejus testimonijs probari posset: sed pauca hic sufficient ut reliqua ex suo petantur loco. Quicunque (Judaei) faciebant quod lex jubebat non adjuvante spiritu gratiae (Lib. de spir. & grat. c. 8.), timore poenae faciebant, non amore justitiae: ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod coram hominibus apparebat in opere: potiusque ex illo rei tenebantur, quod illos noverat Deus malle, si fieri posset, impunè committere. Et infrà ostendens impossibile esse ut fiat opus bonum legis sine gratia (Ibid.): Potest enim, inquit, fieri coram hominibus, non autem coram illo qui cordis ipsius & intimae voluntatis inspector est: ubi videt, etiamsi aliud faciat qui legem

qui legem timet, quid tamen mallet facere, si liceret. A

Cap. 32. Et adhuc inferius: *Et illi qui sub lege sunt, & timore pœnæ justitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt Dei justitiam, quia charitas eam facit, quæ non libet nisi quod licet; non timor, qui cogitur in opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, quia mallet, si fieri posset, licere quod non licet.*

Lib. de nat. & grat. c. 57. Et in libro de natura & gratia: *Sub lege est qui timore supplicii, quod lex minatur, non amore justitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber nec alienus à voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus est, qua mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, ut libere faciat quod occulte desiderat.* Ex his & similibus locis apertissimum est & Augustino indubitatum, impossibile esse ut ille non peccet, qui pœnæ timore non peccat, quamdiu animus non mutatur, hoc est, quamdiu timor solus animum à peccato abstrahit. Talis enim animus nullo modo, ut Augustinus dicit, liber est, & alienus à voluntate peccandi; talis aliud habet in voluntate, quam in opere; talis mallet facere, si liceret impune; talis facit opus bonum coram hominibus, non coram Deo, quia non diligit id quod facit, sed omnino aliud quod timet amittere; talis proinde reus est coram Deo non de bona operatione laudabilis. Nam nisi animus in amorem illius boni quod facit, ex timore mutetur, impossibile est ut faciat opus etiam moraliter bonum. Lib. 1. ad Bonif. c. 9. *Profecto eo ipso reus est in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat.* Et quia timor mali nunquam oritur, nisi ex amore boni cujus amissionem timet, hinc opus ex timore amittendæ rei temporalis, & ejusdem assequendæ cupiditate factum, eodem loco habet Augustinus, & neutrum opus bonum esse concludit, ex quo quis posset gloriari; sed potius malum, ex quo damnari. Utraque radix ab eo tangitur in libris ad Bonifacium: *Quicunque ibi erant* (inter Iudæos) *sola quæ ibi* Lib. 3. c. 4. *Deus pollicetur, terrena promissa sectantes, & quid pro novo Testamento ea ipsa significent ignorantes, eorum adipiscendorum amore & amittendorum timore Dei præcepta servabant; imo non servabant, sed sibi servare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur; sed terrena cupiditas metusque carnalis. Sic autem præcepta qui facit procul dubio invitus facit, ac per hoc in animo non facit. Mavult enim omnino non facere, si secundum ea quæ cupit & metuit permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse qui præcipit inspicit Deus. Tales erant filii terrenæ Ierusalem.* Et Ibid. infra iterum: *Hæc plane magna distantia est, quod faciunt ista* (præcepta Decalogi) *sub lege positi, quos littera occidit, terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi, vel timore amittendi: Et ideo non vere faciunt, quoniam carnalis cupiditas, quâ peccatum augetur, cupiditate aliâ non sanatur.* B Quòd si ipsi Iudæi per legem instructi, qui jam in Deum bonorum temporalium largitorem crediderant, quamvis boni operis largitorem vel adjutorem esse non crederent, in omnibus operibus suis, quæ amore rei temporalis assequendæ vel timore amittendæ faciebant, intus in ipsa voluntate rei tenebantur, atque peccabant; quid de infidelibus igitur sentiendum est, qui Deum ipsum & legem ejus ignorant, & cor malignis cupiditatibus excæcatum gerunt? Nam extra illos duos operandi modos, amore scilicet temporalis boni, & timore temporalis mali, nullus prorsus est alius, nisi *voluntate benefaciendi benefacere*, Lib. 1. c. 5. hoc est, ipsâ præcepti justitiâ delectari: qui affectus animi nemini potest nisi cælitus inspirata charitate conferri: sicut uberius & clarius postea dicturi sumus.

CAPUT XVI.

Ostenditur idem quarto ex motivo quo bonum opus fieri debet, non timore pœnæ, sed amore justitiæ.

QUARTO itaque docet sanctus Augustinus tanquam rem in Ecclesia Christiana certissimam, nullum opus bonum, hoc est, sine peccato fieri ab homine posse, nisi ipsum benefactum diligatur, hoc est, nisi ipsa justitia præcepti delectet animum. Quamdiu enim animus eò non potest surgere, tamdiu non benè opus alioquin bonum facit; sed externâ consideratione quapiam vel assequendi vel retinendi boni temporalis adulterat: nec habet in animo id quod in opere habere videtur. Ipsa vero præcepti justitiâ delectari non est aliud, quam opus bonum ex illa cælesti charitate prosequi: Deus enim justitia est, nec illa nisi sola charitate diligitur. Singula ista hic breviter confirmanda sunt; sed alibi latius pertractanda. Quod igitur animus non faciat opus bonum, quamdiu ipsa justitia præcepti seu operis boni A non delectat animum, res in Augustini principiis extra controversiam est. Hoc enim sibi vult locus ille, quem proximè delibavimus, in quo ostendere volens id quod dixerat, Apostolum Paulum ante gratiam fuisse *præcepti* Lib. 1. ad Bonif. c. 9. *capacem, sed non efficacem, ideoque prævaricatorem legis*; & tamen eundem Apostolum ante gratiam fuisse in lege sine querela sic ait: *Nec moveat quod ad Philippenses scripsit, secundum justitiam quæ in lege est, quod fuerit sine querela*, scilicet ante gratiam, cùm esset prævaricator legis. *Potuit enim esse intus in affectionibus pravis prævaricator legis, & tamen conspicua opera legis implere, vel timore hominum vel ipsius Dei; sed pœnæ formidine non dilectione & delectatione justitiæ.* Quid vero est illa justitiæ delectatio, quam Augustinus exigit? Audi reliqua: *Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad male faciendum sic voluntate inclinari, ut etiam faceret,*

Digitized by Google

faceret, si hoc posset impunè permitti. Nam sic profectò in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat, hoc est, qui non per ipsam justitiam non peccandi præcisis alijs omnibus considerationibus sese à peccando retrenat. Hic perspicuum est, Augustinum ad non peccandum hoc postulare, ut *voluntate benefaciendi* aliquis *benefaciat*, hoc est, ut ait, ut illud faciat *dilectione ac delectatione justitiæ*, quæ præcepto proponitur: alioquin animus à peccato immunis esse non potest. Hinc & in libro de natura & gratia dixit, eum *qui non amore justitiæ se sentit abstinere ab*
57 *opere peccati, nondum liberum esse, nec alienum à voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus est &c.* Et libro de Spiritu & Littera: *Quicunque faciebant id quod lex jubebat non adjuvante*
8. *spiritu gratiæ, timore pœnæ faciebant, non amore justitiæ. Ac per hoc coram Deo non erat in voluntate, quod coram hominibus erat in opere. Potiusque ex illo rei tenebantur &c.* Et in omnibus operibus suis sexcentis locis postulat, ut opus bonum fiat amore justitiæ; alioquin si aliter faciat, *terrena scilicet cupiditate metuque carnali, procul dubio,* inquit paulo antè, *invitus facit, & per hoc in animo non facit. Mavult enim omnino non facere, si secundum ea quæ cupit & metuit permittatur impunè: ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus &c.* Imo addit, quod tales non servare præcepta, sed sibi servare videbantur. Nemo quippe id servat, quod non diligit, quia aliud spectat, quàm id quod opere servat, secundum id quod dicit in Psalmis
8 de filijs Testamenti veteris: *Propter mercedem terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur, neque faciebant: quia non ipsa, sed aliud diligebant. Vnde illa non erant opera volentium, sed opera potius invitorum. Cum verò ipsa mandata diliguntur super aurum & lapidem pretiosum multum, omnis præ ipsis mandatis terrena vilis est merces.*

Iam verò quod servare præceptum amore justitiæ non sit Augustino aliud, quàm illud servare amore seu charitate Dei, sole meridiano clarius est. Hinc enim illud in libro de
5 spiritu & littera: *Quod mandatum si fit timore pœnæ, non amore justitiæ, serviliter fit, non liberaliter; & ideo nec fit. Non enim est fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit.* Ecce clarissimè explicatum amorem justitiæ per charitatem, ex qua fructus legis debeat surgere, ut præceptum fiat: sine qua non modo non benè præceptum fiet, sed nec fit quidem. Et apertiùs idem explicans addit: *Porro autem si adsit fides, quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei,* id est, ipsâ præcepti justitiâ delectari: *quæ delectatio non litteræ, sed Spiritus donum est.* Hinc iterum paulo pòst alijs verbis rem ipsam exprimentibus: *Illa enim* (præcepta seu lex) *sine adjuvante Spiritu procul dubio est littera occidens: cum verò adest vivificans Spiritus, hoc ipsum intus conscriptum facit diligi,* id est, ipsam justitiam ipsius legis, *quod foris scriptum lex faciebat timeri.* Hinc statim explicans differentiam veteris atque novi Testamenti, quod ibi promittatur carnis bonum, hic *ipsius bonum cordis, mentis bo-*

A *num, Spiritus bonum,* ut ipse loquitur, illud bonum non aliud in hac vita esse docet, nisi charitatem, quâ justitia legis diligitur: *Hoc est,* inquit *intelligibile bonum, cùm dicitur; Dabo leges* Ibid. c. 21.
meas in mente eorum, & in cordibus eorum scribam eas. Vnde significavit eos non forinsecus terrentem legem formidaturos, sed intrinsecus habitantem ipsam legis justitiam dilecturos. Hinc illud iterum apertissimum: *Concordat Prophetico, etiam Apostolicum testimonium, ut hoc sit pertinere ad Testamentum novum, legem Dei habere non in tabulis, sed in cordibus scriptam,* hoc est, *intimo affectu justitiam legis amplecti, ubi fides per dilectionem operatur.* Ibid. cap. 2.
Quod mox dicit: *Justitiam legis non præcisione carnis ostendunt, sed cordis charitate custodiunt.* Hinc illud sermone decimo septimo de verbis Apostoli, quo ex professo istum justitiæ amorem in Scriptis ejus decantatissimum explicat: *Amanda est justitia, & in hac justitia amanda gradus* Serm. 17. de verb. Apost. cap. 3.
B *sunt proficientium. Primus est, ut amori justitiæ non præponantur omnia quæ delectant. Ipse est primus gradus &c. Justitia sic delectet, ut vincat etiam licitas delectationes cibi, potûs, & similium, & ei delectationi quâ licitè delectaris, præpone justitiam.* Sed quid est amor ille seu delectatio justitiæ, quę in animo principatum tenere debet, utrum amor Dei, an aliud quippiam? Audi sanctissimum antistitem rem istam populariter auditoribus explicantem, ut nemo causari possit, se doctrinam istam non intelligere. *Constituamus ante* Ibid. c. 3
oculos, propter hoc quod dixi, exemplum certaminis. Interrogo, utrum ames justitiam? scilicet quæ in præcepto lucet: *Respondebis, Amo. Quod non responderes veraciter, nisi te aliquatenus delectaret. Non enim amatur, nisi quod delectat. Delectare in Domino, Scriptura dicit: Dominus autem justitia est. Non enim tibi fingere debes Deum quasi idolum. Invisibilibus similis est Deus, & ea in nobis sunt meliora, quæ sunt invisibilia &c.* Et inferiùs adhuc uberiùs:
C *Carnem quippe vestram delectant illicitæ voluptates;* Cap. 5.
mentem vestram delectet invisibilis, pulchra, casta, canora, dulcis justitia, ut non ad eam timore cogamini. Si enim ad eam timore cogimini, nondum delectat, (id est, nondum eam diligis) *peccare non debes timore pœnæ, sed amore justitiæ.* Ecce perspicuè explicatum id quod toties dixit, quid sit præceptum servare, non timore pœnæ, sed amore justitiæ: quod qui præceptum timore servat, nondum præcepti justitiam diligit; quòd Deus sit justitia, quod justitiæ delectatio sit charitas Dei. Quæ doctrina tam usitata in Augustini scriptis atque certa est, ut mille testimonijs illustrari posset, si rei obscuritas hoc exposceret. Sed, ut dixi, plura de hac tota re alibi dicturi sumus. Hoc enim loco satis est, evidenter ex Augustino intelligere, hanc esse mentem ejus, quod nemo præceptum servat, non dico supernaturaliter, ex gratia, meritoriè, & similia, quæ propter doctrinam ejus non intellectam excogitata sunt; sed quòd nemo præceptum Vide Tract. de pura nat. lib. 1. et 5. usque ad 11.
D sine peccato servat, qui non ipsum præceptum, hoc est, ipsam legis præcipientis justitiam diligat: alioquin enim non ipsum præceptum, sed aliud servat ac diligit; & *præceptum invitus facit, ideoque nec facit;* & in ipsa voluntate reus est ex eo

quòd

quòd mallet facere, si, ut loquitur Augustinus, *secundum ea quæ cupit & metus permittatur impunè.* Ineptum est autem dicere, illum qui invitus fecerit præceptum quod fecit, hoc est, non diligendo hoc ipsum quod præcipitur, opus moraliter bonum facere. *Nam*, ut Augustinus ait, *si forinsecus ea quæ Deus iubet, manibus* (id est, opere) *fiant, & in corde non fiant,*

q. 54. sup. Deuteron.

A *nemo est tam insulsus, qui præcepta arbitretur impleri.* Ipsam autem justitiam legis diligendo benefacere non est aliud, ut satiatissimè explicuit, quam Deum ipsum charitate Spiritus sancti diligendo benefacere: quia Deus non est instar hominis, aut lucis, aut idoli cogitandus, sed est justitia & veritas.

CAPVT XVII.

Quintò ex dilectione Dei velut ultimi finis, qui in omni opere moraliter bono dominari debet.

EX his igitur proficiscitur quintum argumentum, si tamen aliud à præcedenti dici debet, quo eadem doctrina sancti Augustini probari, & mens ejus uberiùs declarari potest. Nam juxta principium ejus, quod immobiliter ubique docet, nullum omnino fieri potest opus bonum, hoc est, sine peccato, nisi ad finem in quem referri vera sapientia præcipit, hoc est, in Deum propter se dilectum referatur: alioquin neque rectè fit, neque bonum opus est, sed veri peccati contaminatione pollutum. Qua de re consule, si placet, quæ suprà diximus, cùm de animi nostri affectibus, maximè de fruitione differeremus. Ibi enim latè declaravimus juxta doctrinam sancti Augustini, non posse voluntatem creaturæ nisi in solius creatoris amore conquiescere. Quicquid secus fit, perperam fit, nec absque peccato, quo fruendi utendique norma pervertitur, fieri potest.

Lib. 2. de statu nat. lapsæ.

Iuxta hanc regulam confidenter Augustinus dicit: *Regnum & iustitia Dei bonum nostrum est; & hoc appetendum, & ibi finis constituendus, propter quod omnia faciamus quæcunque facimus.* Et mox adjicit, nihil temporale, nisi propter illum finem esse sumendum: *Ne cum ista quæritis, illinc avertamini: aut ne duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria; sed hæc potius propter illud. Ita vobis non deerunt, quia duobus Dominis servire non potestis. Duobus autem Dominis servire conatur, qui & regnum Dei pro magno bono appetit, & hæc omnia temporalia. Non poterit autem simplicem habere oculum, & uni Domino servire, nisi quæcunque sunt cetera, propter hoc unum assumat, id est, propter regnum Dei.* Et definitiva autoritate in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ rem istam ex Scripturis tradit: *Videamus quemadmodum ipse Dominus in Euangelio nobis præceperit esse vivendum &c. Audiamus ergo quem finem bonorum nobis, Christe, præscribas: nec dubium est, quin is erit finis, quo nos summo amore tendere iubes: Diliges*, inquit, *Dominum Deum tuum &c.* Et mox exponens præceptum illud de præstituendo nobis illo solo fine, & alijs omnibus ad illum finem referendis: *Audiamus*, inquit, *quid diligere, & quantùm diligere debeamus. Eò est omnino tendendum, ad id omnia consilia nostra referenda. Bonorum summa Deus nobis est; Deus est nobis summum bonum: neque infra remanendum nobis est, neque ultrà quærendum. Alterum enim periculosum, alterum nullum est.* Vnde in eodem isto libro tanquam rem in Christiana doctrina notissimam crebrò adversus Manichæos ex Scripturis & ratione confirmat: *Nihil aliud esse quàm ipsum Deum, quò referenda sunt omnia.* Si igitur & ratio & Scriptura concorditer clamat, ad unum Deum omnes actiones, omnia studia nostra referenda, nec intrà esse remanendum, nec ultrà quærendum, quis sobriâ mente dubitare potest, non posse actiones ullas ullibi remanere ac terminari, nisi in solo Deo? Hoc enim vera sapientia, non solùm Christiana, sed etiam mundana præscribit. Nam Tullius de finibus bonorum ac malorum disputans: *Quæritur*, inquit, *quis sit finis, quid extremum, quid ultimum, quò sunt omnia bene vivendi recteque faciendi officia referenda.* Et infra: *Ad quod omnia referri oporteat, ipsum autem nusquam.* Quam omnium Philosophorum docet esse sententiam. Nemo enim, cùm de summo bono disputat, aut qui illud quærit, aliud se quærere putat, quàm id ad quod omnes omnino actiones collimare oporteat. Non enim sufficit in seipso esse præstantissimum, sed hujusmodi, ut omnes omnino actiones hominis, omnia studia quodam dominationis jure ad se rapiat. Vnde omnium Philosophorum sententiam de fine ultimo paucis exprimens Augustinus: *Quam quæstionem*, inquit, *maxima intentione versantes invenire conati sunt, quid efficiat hominem beatum. Illud enim est finis boni nostri, propter quod appetenda sunt cetera, ipsum autem propter seipsum.* Et postea sigillatim eorum opiniones referens, singulos ostendit id asseruisse, ad quod omnia oportet referre. Quòd si propter finem ultimum omnia petenda sunt, quicquid non propter illum appetitur, perverse appetitur; & ordine finis ultimi perturbato peccatum esse convincitur. Itaque Augustinus ad singulas hominis actiones generalem suam & Ecclesiæ Catholicæ doctrinam applicans, sine ulla fluctuatione confidentissime de singularibus quibusque factis magna docentis autoritate præscribit: *Nòveris non officijs, sed finibus à vitijs discernendas esse virtutes. Officium est* autem quod

faciendum

Lib. 2. de Ser. Domini in monte c. 16.

Cap. 17.

Lib. de morib. Eccles. c. 8.

Ibid. c. 13.

Tull. lib. 1. de finib.

Lib. 19. de Civ. c. 1.

Lib. 4. contra Iul. c. 3.

faciendum est, hoc est, actio ipsa materialis moraliter bona, quæ divina lege præcipi solet; *Finis vero propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.* Et hoc ipsum ibidem docet esse eundem Deum. Et rursum: *Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Quænam est igitur illa vera sapientia, & quid illa præcipit fieri? *In hac autem Civitate Dei*, respondebit Augustinus, *nulla est hominis sapientia, nisi pietas, qua rectè colitur verus Deus, id exspectans præmium in societate sanctorum non solum hominum, verum etiam Angelorum, ut sit Deus omnia in omnibus.* Non colitur autem rectè verus Deus, nisi una charitate. Et alibi, ut indicaret quid sentiret de illis operibus, quæ videntur moraliter esse bona inter ipsos Christianos, nedum inter illos qui Christiana fide carent, peccatum in eo ipso situm esse docet, quod opus aliquod non referatur ad Deum in æterna requie possidendum: *Peccatum*, inquit, *non solum illud est, quod in turpi aut iniquo facto apparet hominibus: sed etiamsi habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat*, & quid hoc? *Non propter requiem sempiternam.* Neque nunc dubium esse potest, quin hoc ipso quo quis non propter requiem sempiternam, hoc est, non propter Deum operatur, temporale aliquid appetat, in quo velut fine requiescat. Unde rationem doctrinæ suæ ex ultimi finis consideratione petens: *Quod libet enim*, inquit *quisquis facit, si hoc animo facit, ut terrenum emolumentum consequatur serviliter facit & ideo sabbatum non observat. Gratis enim amandus est Deus, nec anima potest nisi in eo quod diligit requiescere.* Serviliter autem facere apud Augustinum est peccare, juxta illud quod jam citaverat: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* Et illa sunt opera servilia, quæ spiritali sensu sabbato prohibentur, sed solo Spiritu sancto operante sabbatum istud, id est, abstinentia à servilibus operibus observari potest. Retorquet enim ille solus animam à temporalibus in requiem sempiternam quæ est Deus, diffundendo charitatem in cordibus nostris, qua nostras actiones in illum ultimum finem erigamus, juxta illud Augustini: *Spiritus dono fit in nobis, ut non peccare delectet, ubi libertas est: sicut præter hunc spiritum peccare delectat, ubi servitus à cujus operibus abstinendum, id est, spiritaliter sabbatizandum est. Hic spiritus per quem diffunditur charitas &c.*

Hæc est igitur ratio, cur sanctus Augustinus hujusmodi opera, quæ, ut audivimus toties apertissimè definivit esse peccata, quia non ad illum finem referuntur, quo vera sapientia referenda esse præscribit, alibi non raro vocare solet opera *non bona, non recta, non bene facta*: quibus nihil aliud ipse quam peccata significare solet: *Sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & non sunt bona, quia non referuntur ad eum finem, ex quo sunt bona.* Hoc enim ipsum solum, quod non referuntur ad illum finem, ea non bona, hoc est, peccata esse facit, sicut contra Iulianum statim audivimus. Nec mirum, quia non referuntur ad eum finem, ad quem referri debent, juxta id quod alibi de operibus tam cæremonialibus quàm moralibus veteris legis dicit: *Quia & illa* (id est, etiam illa, & non solùm opera morum, quæ ex charitate facienda esse præmiserat) *quæ sunt in Sacramentis, cùm bene à liberis intelliguntur, nec carnaliter observantur à servis, ad illa duo præcepta referantur necesse est, dilectionis Dei & proximi.* *In Epist. ad Galat. in c. 5.* Alibi tradit idcirco hujusmodi opera non esse recta: *fatigantur* Apostolum *propterea plerumque prius fidem, ac deinde quod ad vitam bonam pertinet subiecisse, quia & in homine ipso, nisi præcedat fides, vita bona sequi non poterit. Quicquid enim homo velut recte fecerit, nisi ad pietatem quæ ad Deum est*, id est, charitatem, *referatur, rectum dici non oportet.* *Lib. de fide & operibus cap. 7.* Alibi esse inania & non bona. *Debemus nulla opera præponere fidei, id est, ut ante fidem quisquam bene dicatur operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magnæ vires & cursus celerrimus extra viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non erat.* *In præfat. in Psal. 31.* Et quæ tandem causa istorum omnium? *Bonum enim opus intentio facit; intentionem fides dirigit.* Et alibi de infidelibus: *Ista omnia quæ faciunt, & nesciunt ad quem finem referant, inaniter faciunt.* *Tract. 45. in Ioannem.* Cujusmodi locutiones & sententiæ in scriptis ejus de operibus eorum qui carent fide crebræ sunt; nec aliud per eas indicatum voluit, nisi quod supra apertissimè dixit, ea esse peccata. Quem sensum suarum locutionum nequis mihi tribuat, perspicuis verbis ipse definit: *Omne factum, si recte factum non est, peccatum est. Nec recte factum esse ullo modo potest, quod non à recta ratione proficiscitur. Porro recta ratio est ipsa virtus. Cui autem hominum virtus, nisi sapientis animo præsto est? Solus igitur sapiens non peccat.* *Lib. de util. credendi c. 12.* Infidelibus autem rectam rationem, aut virtutem, aut sapientiam tribuere ab Augustini doctrina remotissimum est; cùm in eodem loco dicat: *Nunc sapientes voco non cordatos, & ingeniosos homines; sed eos quibus inest, quanta inesse homini potest, ipsius hominis Deique firmissima percepta cognitio, atque huic cognitioni vita moresque congruentes.* *Ibid.* Itaque opera, quæ non bona intentione diriguntur in Deum, recte facta nullo modo esse possunt; ac proinde, juxta certissimam Augustini regulam, propriè dicta peccata sunt. Alterum enim necesse est prorsus esse verum, ut hujusmodi opera, quæ ad finem illum creaturæ rationalis ultimum non referuntur, vel ità facta sint, vel non ita facta, ut esse debuerunt. Si facta sunt ut esse debuerunt, profectò ad finem ultimum relata sunt, nec tanquam non bona, & non recta, vel inaniter facta, & peccata vituperanda sunt. quorum utrumque repugnat ijs quæ Augustinus docet, non solùm in locis quæ suprà allegavimus, sed etiam adversus Iulianum, ubi disertissimis verbis de operibus moralibus Fabricij & Romanorum statuendo dicit:

Lib. 4. cont. Iul. c. 3. — *Hoc tamen peccantes, quod homines sine fide non ad eum finem ista opera retulerunt, ad quem referre debuerant.* Quod si aliter facta sunt quam esse debuerunt, profectò nemo vera peccata esse dubitare potest, cum peccatum non sit aliud, nisi factum aliter quam esse debuit, aut quam vera sapientia præcipit. Hoc ipsum dilemma sibi ipsi Augustinus facta nonnulla vituperanti facit: *Aut nulla peccata sunt, quod absurdissimum est dicere; Peccat enim saltem qui vel damnat quasi peccata quæ nulla sunt; aut non sunt vituperanda peccata, quod nihilominus absurdum est. Incipient quippe nec rectè facta laudari, & tota turbabitur humanæ mentis intentio, vitamque subvertet, aut vituperabitur factum, quod ita factum est ut debuit, & execrabilis insania, vel ut mitius loquar, error miserrimus orietur. Aut si cogit verissima ratio sicuti cogit, ut & vituperentur peccata, & quicquid rectè vituperatur, ideo vituperetur, quia non est ita ut esse debuit, quære quid debeat natura peccatrix, & invenies* RECTE FACTVM: *quære cui debeat, & invenies Deum.* (Lib. 3. de lib. arb. c. 15.) Ex quo liquet quidquid in moribus vituperatur ut non rectè factum, necessario esse peccatum: quia peccatum aliud nihil est, quam aliter factum quam esse debuit: neque hoc aliud quicquam est, quàm aliter factum quàm lex præcipit. Nam illa effugia recentiorum, quod aliquid inaniter & non rectè factum, & non bonum esse possit, quia etsi bonum sit, nihil ad æternam vitam conferat à Iuliano primum Pelagiani dogmatis architecto excogitata sunt, & ab Augustino non solum velut præstigiæ veritatis explosa, sicut infra declarabitur, sed etjam ipso nomine suffocata, utpote qui talia opera, ad quemcumque temporalem referantur finem qui non sit Deus, non modo non bona, & inaniter & non rectè facta, sed etjam, ut suprà vidimus & infra latissime videbimus, certa peccata esse tradit. (Vide infra de operibus infidelium lib. 4. de stat. pura nat. c. 1. usque ad 15.) Ex qua regula generalissimè definit alibi, non solum infidelium, sed & fidelium Christianorum opera, ad quemcunque temporalem finem referantur, qui non sit ultimus ille rationalis creaturæ finis Deus, non posse à peccati imo impietatis labe separari. Cùm enim impium, hoc est, infidelem sua jactantem opera sibi proposuisset, quod neque adulterium, neque homicidium, neque fraudem faceret, pauperibus daret, depositum redderet, quæ sunt illa moralia opera quibus impius posset gloriari: *Hæc omnia dicat*, inquit. *Quæro utrum pius sit an impius? Et quomodo sum impius*, inquit, *ista faciens? Quomodo illi de quibus dictum est: Et servierunt creaturis potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Ecce quomodo es impius:* (Præfat. in Psal. 31.) quasi diceret, quia in illis ipsis quasi bonis operibus, si finem quem intuentur attenderimus, inveniemus creaturam esse non creatorem, cui amorem suum ex quo ista faciunt immolant. Ex qua eadem regula de Christianis non finem illum ultimum quem credunt, sed terrenum quippiam quod diligunt attendentibus, confestim adjicit: *Quid si de his omnibus bonis operibus aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo à quo sperandum est: aut hoc speras quod sperandum non est, etiam ab illo à quo æterna vita speranda est? Pro bonis operibus sperasti terrenam quandam felicitatem*, id est, terrenum quodcunque bonum, quo te beandum putes, *impius es: non est ista merces fidei. Cara est fides, vili illam addixisti. Non est ista merces fidei. Impius ergo es, & nulla sunt ista opera tua. Moveas licet in bonis operibus lacertos, & videaris navim optime gubernare, in saxa festinas.* (Ibid.) Quòd si Christianus impius est, qui quamcunque terrenam felicitatem pro bonis quasi operibus sperat, hoc est, eam velut finem in suis operibus intuetur, quem intuetur quisquis animo in creatura manet, neque pergit suprà creaturas in creatorem suum, quanto magis infidelis quilibet in omnibus suis operibus quasi bonis, quæ non sunt bona, impius erit? Cùm nec illud speret quod sperandum est, sed sola terrena; nec ab illo à quo sperandum est, sed à dæmonibus vel seipso. Quod August. uberius statim explicat: *Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam*; hoc est, Deum in æternitate cernendū; *sed non à Domino Deo per Iesum Christum per quem solum datur vita æterna: sed putas te ad vitam æternam posse pervenire per militiam cæli, per Solem & Lunam, per potestatem aëris, & maris, & terræ, & siderum?* Adde etjam per teipsum; *Impius es. Sed crede in eum qui iustificat impium, ut possint & bona opera tua esse opera bona.* Et cur non sunt opera bona? *Nam nec bona illa appellaverim, quamdiu non à radice bona procedunt.* Hoc est à charitate, quæ solum in operibus suis intuetur ac diligit Deum. Vnde & alibi: *Non est fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit.* (Lib. de spir. & lit. c. 14.) Omnium vero istorum ratio non est alia, nisi illa quam ante tetigit, quia omnes hujusmodi *serviunt* in istis operibus suis *creaturæ potiùs quam creatori, qui est benedictus in secula.* Quod paulo latiùs jam explicandum est.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XVIII.

Sextò ex eo, quod omnis amor creaturæ, & mundi, & cupiditatis vitiosus sit; qui in omnibus operibus infidelium principatum tenet.

SEXTO igitur probatur eadem veritas, quia juxta Aug. doctrinam, per hujusmodi opera, quæ non referuntur ad Deũ in æterna vita possidendum, serviunt homines creaturæ potius quam creatori; diligunt mundum; non Deum: concupiscentię seu cupiditati obediunt, quam diabolus in homine plantavit; non charitati, quam Deus. Nec enim inter creatorem & creaturam inter mundum ac Deum aliquod medium fingi potest, quod operando sectentur vel inter cupiditatem & charitatẽ medius modus, quo in suis actionibus moraliter bonis impellantur. Creaturæ verò cupiditate servire potius quam creatori, mundum inter operandum diligere, non Deum, solus impius negaverit esse peccatum. Singula breviter explicanda sunt. Multa enim in tractatu de concupiscentia ea de re disputavimus, & infra de statu puræ naturæ aliquid dicturi sumus.

Lib. 3 de stat. pravat. c. 14.

In operibus igitur illis quantumcunq; & bona & Philosophica sine peccato facta videantur, si sine Dei fide fiant, non sinitur dubitare Christianus, eos qui *fide intentionem dirigente*, ut Augustinus loquitur, carent, servire creaturæ non creatori. Impossibile est enim quin alicui operando serviant. Illi quippe servit homo, quod ut finem operis sui intuetur, ac diligit, sive sit ipsum opus ejus, sive objectum operis, sive, (quod perpetuum est, nec excludit illa duo præcedentia) ipsemet qui opus moraliter bonum videtur operari. Hoc ipso enim quo vel vanum illum splendorem operis, ut Stoici, vel honorem, vel divitias, vel voluptatem, vel curiositatem suam operando spectat, ut alij Philosophi spectaverant, sibi utiq; quidquid ut ultimum spectat appetit, non Deo vero quem penitus nescit: atque ita nulla tergiversatione excusari potest, quin creaturæ in ipso opere serviat non creatori. Nam ut res ipsa clamat, Et Augustinus palam asserit, & sæpius repetit: *Serviunt* infideles *cupiditati et pirit, vel voluptatis, vel excellentiæ, vel spectaculi. Ita nescientes diligunt temporalia, ut inde beatitudinem exspectent. His autem rebus, quibus quisque beatus vult effici, serviat necesse est, velit, nolit. Nam quocunque duxerint sequitur & quisquis eas visus fuerit auferre metuitur.* Quid autem sit re aliqua velle beatum effici sic ut ei hoc ipso serviatur, breviter alibi Augustinus expressit: *Quod propter se diligendum est, in eo constituitur vita beata.* Cùm igitur in opere quocunque suo infidelis creaturam ut finem diligat, creatura beatus effici velit, creaturæ in opere eodem serviat necesse est, non creatori. Hoc autem secundum sanam doctrinam

Lib. de vera relig. c. 38.

1. 2. de doct. Christ. c. 22.

sine apertissimo peccato fieri nequit, qualecunque tandem fuerit illud opus per quod creaturæ serviat. Peccatum enim, & opus bonum non officio, sed fine discernuntur.

Eadem omnino ratio alterius radicis est, quia quicquid in operibus suis spectent infideles quemadmodum serviunt creaturæ potius quam creatori, ita mundum diligunt, non Deum. Mundi enim nomine cælum ac terram, & quæcunque in eis sunt, hoc est, universam complexus est creaturam, ut sæpius Augustinus indicat: extra quod nihil esse potest, quod infideles in suis operibus diligant, nisi Deus quem non diligunt. Apertissime autem Apostolus Ioannes vetat: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo.* Et Coapostolus Paulus: *Nolite conformari huic seculo.* Vnde utrumque locum simul complectens Augustinus dicit: *Autoritate novi Testamenti iubemur nihil mundi huius diligere, illa maxime sententiâ qua dictum est: Nolite conformari huic seculo, simul enim demonstrandum est, ei rei quemque conformari quam diligit.* Et in libro de patientia ostendens infidelium voluntatem, qua quidlibet in mundo diligunt, aut aspera patiuntur, non esse ex Deo sed ex mundo: *Quasi vero*, inquit, *non & ipsi* (infideles) *ex mundo sint cum ab eis diligitur mundus, deserentes eum per quem factus est mundus. Serviunt enim creaturæ potius, quam creatori.* Vnde idem Augustinus rectè observat, Apostolum non dixisse: *Nolite uti mundo, sed nolite diligere mundum.* Nam uti mundo prorsus licet, diligere mundum prorsus non licet. Quæcunq; enim in mundo res bonæ sunt, *sic bonæ sunt*, quod idem dicit, *ut tamen eas diligi non oporteat.* Quod si infideles contra vetitum Apostolorum, in omnibus suis dilectionibus & operationibus (ut nemo sanæ mentis diffiteri potest) diligunt mundum, conformantur huic seculo, serviunt creaturæ potius quam creatori, impossibile est ullum eorum opus, qualecunque esse videatur, esse posse absque peccato.

Lib. de Pat. c. 19. & 17. Lib. cōt. Iul.

1. Ioan 2.

Rom. 12.

Lib. de mor. Eccl. c. 21.

c. 19.

Lib. 5 cont. Iul. c. 16.

Hinc itaque tertia radix æquè manifestè patet. Amor enim quo mundus diligitur non est à Deo, sed à diabolo, Augustino dicente apertissimis, & asseverantissimis, & tanquam in Catholica fide fundatissimis verbis, de eadem hac ipsa disserens controversia; *Illum tamen illud, velis nolis, obtineam, quod amor mundi, quo quisque amicus est huius mundi, non est à Deo: amorque fruendi quibuscunque creaturis sine amore creatoris, non est à Deo. Sine hoc amore creatoris, nullus quisquam bene utitur creaturis.* Amorem autem quo infideles in omnibus operibus suis impellun-

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

Digitized by Google

impelluntur, esse talem, ut eo mundum velut amicum diligant, utque eo creaturis quibuscunque tandem, non creatore frui velint, exploratum est; cùm extra creatorem quem non diligunt, nihil nisi creatura quam diligunt cogitari possit. Non est igitur ille amor ipsorum à Deo. Unde igitur, nisi ex mundo, & ex diabolo, dicente Apostolo, cùm vetuisset *Mundum diligi & ea quæ in mundo sunt: quoniam omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex patre, sed ex mundo est.* Unde & Augustinus de malorum cupiditatibus disputans, quibus mundum diligunt, & ejus dilectione aspera multa patiuntur: *Malorum*, inquit, *concupiscentia, propter quam in eis est falsa patientia, non est ex patre, sicut dicit Apostolus Ioannes, sed ex mundo.* (Lib. de Patien. c. 18.) Ex quo sequitur amorem illum hujus mundi, qui infideles in omnibus operibus agitat, non esse aliud omnino, nisi illam libidinem generalem, & illam perversam & culpabilem cupiditatem, quæ ut Augustinus loquitur, *In toto malefaciendi genere dominatur*: & ab illo definitur esse *earum rerum amorem, quas potest quisque invitus amittere*: sub quibus omnis omnino creatura comprehenditur. (Lib. 1. de lib. arb. c. 3. & 4.) Qua de re quia multa superiùs de concupiscentia disputando diximus, & ex immobilibus Augustini principijs demonstravimus, talem libidinem seu cupiditatem tanquam *culpabilem*, ut ipse vocat, sine peccato esse non posse, utpote cùm hæc ipsa sit peccati definitio: *Amor rei, quam quis invitus potest amittere*, hoc est, amor cujuscunque creaturæ, (Cap. 4.) nolumus ea hîc cum tædio lectoris iterare. Satis est enim hîc apparuisse ex illis Augustini exploratissimis regulis quibus toti illi tres libri de libero arbitrio incumbunt, impossibile esse ut ullum opus infidelium à peccato excusetur; cùm extra amorem creatoris, quo penitus carent, nihil esse possit, nisi culpabilis illa cupiditas, sive amor creaturæ.

CAPUT XIX.

Non datur medium inter charitatem & culpabilem cupiditatem.

HÆC ergo ratio à priori est, quam tanquam immobilem & ex æterna lege pendentem Augustinus tradit, cur nullum detur medium inter charitatem atque culpabilem cupiditatem, charitatem, inquam, non illam propriè dictam, qua Deus super omnia diligitur, sed illam generalem, qua Deus gratis & propter se, sive super omnia, sive nondum super omnia, diligitur. Nam hoc sensu acceptâ charitate nihil dicitur aliud, quàm nullum esse medium inter amorem Dei amoremque creaturæ. Omnes enim affectus animi in alicujus rei amore velut cardine versantur: qui cùm non possit esse alius, nisi vel creatoris vel creaturæ, & ille bonus, hic culpabilis sit, utpote amor mundi ab Apostolo vetitus, & juxta Augustinum ipsa ratio peccati, quæ in omni malefaciendi genere dominatur, profectò liquet omnem amorem præter istam charitatem, esse illam culpabilem cupiditatem. Quod sicut ex principijs ejus datis manifestissimè sequitur, ita & planissimis verbis subinde docuit. Quid enim expressius, & generalius, & in ipsa ratione veritatem demonstrante fundatius dici potest, quàm id quod in libris de Trinitate docet: (Lib. 9. de Trinit. c. 7. & 8.) *Nemo volens aliquid facit, quod non in corde suo priùs dixerit.* Ecce omnis omnino actionis humanæ principium statuitur verbum cordis. Pergit igitur: *Quod verbum amore concipitur sive creaturæ, sive creatoris, idest, aut naturæ mutabilis, aut incommutabilis veritatis.* Ecce amorem generalissimè & immediata divisione discretum in amorem creaturæ & creatoris, ex quo omne verbum cordis concipiatur, & omnis actio fluat. Sed quid inde? *Ergo*, infert Augustinus, *aut cupiditate, aut charitate.* Sed quid est ista cupiditas, quæ charitati ex adverso dividitur? Audi consequentia: *Non quod non sit amanda creatura: sed si ad creatorem refertur ille amor, non iam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas, cum propter se amatur creatura.* An forte subinde licitè sic amatur creatura, ut non sit vitiosa cupiditas? *Tunc non utentem adiuvat, sed corrumpit fruentem.* Hæc Augustinus; qui ex professo non potuisset clariùs rem istam declarare, quàm aliud agendo fecit. Non enim vocatur cupiditas, nisi quando mundus diligitur, quod Christus vetat; hoc est, quando aliqua res mundi, seu aliqua creatura simpliciter amatur, aut propter se diligitur, sicut omnes infideles in omnibus suis actionibus aliquam diligunt. Tunc enim est illa propriè dicta & *culpabilis* cupiditas, quam Augustinus *earum rerum*, ut diximus, *amorem* esse definivit, *quas potest quisque invitus amittere*, hoc est, ut antè dixerat, naturæ mutabilis seu creaturæ. (Lib. 1. de lib. arbit. c. 7.) Quid verò & illo loco absolutius? (Lib. 8. de Trinit. c. 4.) *Quapropter non est præcipuè videndum in hac quæstione, quæ de Trinitate nobis est, & de cognoscendo Deo, nisi quid sit vera dilectio, imo verò, quid sit dilectio. Ea quippe dilectio dicenda est, quæ vera est; alioquin cupiditas: atque ita cupidi abusivè dicuntur diligere, quemadmodum cupere abusive dicuntur qui diligunt. Hæc est autem vera dilectio, ut inhærentes veritati iuste vivamus &c.* Quid etiam illo loco manifestius? *Quanquam voluntas morum si potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona nec mala sit. Aut enim iustitiam diligimus, & bona est, & si magis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est: aut si omnino non diligimus, non bona est. Quis vero dubitet dicere, voluntatem nullo modo iustitiam diligentem, non modo esse malam,* (Lib. 2. de pec. merit. c. 18.)

sed etiam

sed etiam pessimam voluntatem? Vbi certum est per bonam & malam voluntatem ipsos motus voluntatis intelligi. Nam paulo pòst ipsam conversionem ad Deum & aversionem dicit esse bonam & malam voluntatem: & illas Scripturas profert, ad probandum bonam voluntatem esse ex Deo, quibus semper probare solet, motum cordis quo diligimus Deum esse ex Deo, videlicet: *Præparatur voluntas à Domino: Deus operatur, in nobis velle.* Et hujusmodi.

Scopus illius disputationis Augustini idem prorsus clamat. Vult enim convincere Pelagianos, qui dicebant bonam voluntatem esse ex Deo, quia natura humana & liberum arbitrium, sine quo bona voluntas esse non potest, est ex Deo. Vbi planum est, eos bonum affectum nomine bonæ voluntatis intelligere. Convincit autem eos Augustinus, quia sic & mala voluntas esset ex Deo, quia & ipsa in homine, si non homo esset, esse posset. Vnde mox ita distinguit bonam voluntatem, à potentia voluntatis, ut illius usus non possit esse malus, quod certissimum est, de ipso motu aut affectu intelligendum, cujus usus non potest esse malus. Ex quo sensu Augustini nata est illa solemnis bonæ voluntatis definitio, crebroque repetita, quod *non aliud sit bona voluntas, quàm charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo.* Iuxta quam dicit in libris de Civitate Dei: *Recta voluntas est, bonus amor, & voluntas perversa malus amor.* Hinc & illa doctrina solemnis ejus, quod arbor bona & mala, de cujus fructibus Christus loquitur, non sit aliud quam voluntas bona & mala, hoc est, charitas & cupiditas, ut alibi loquitur. *Illa possibilitas* (voluntatis) *utriusque radicis est capax, quia non solum potest homo habere charitatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala. Sed cupiditas hominis, quæ vitium est, hominem habet autorem, vel hominis deceptorem, non hominis creatorem. Ipsa est enim concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex patre, sed ex mundo est &c. Charitas autem, quæ virtus est, ex Deo nobis est.* Iuxta hanc igitur doctrinam in Augustino frequentissimam & certissimam etjam in illo libro de peccatorum meritis loquitur, cum voluntatem dividit in *bonam & non bonam*; quarum illa ex Deo sit, hæc ex nobis, quam esse definit malam seu pessimam voluntatem. Eadem enim hæc omnino divisio cum ea, qua dividitur amor in rectum & perversum, voluntas seu volitio in charitatem & cupiditatem, quarum illa sit radix omnium bonorum, hæc *radix omnium malorum.* Nam hoc sensu sæpè Augustinus illum Apostoli locum usurpat. Et generaliter alibi de peccatis omnibus dicit: *Cùm peccat homo; non secundum charitatem, sed secundum cupiditatem peccat, secundum quam non est natus ex Deo.* Iuxta hanc igitur cupiditatis acceptionem, quæ apud Augustinum solemnissima est, sic iterum alibi omnem voluntatem sive volitionem dividit in charitatem & cupiditatem vitiosam, (neque enim alia cupiditas, nisi vitiosa ima-

Lib. de grat. Christ. c. 21.

Lib. 14. c. 7.

Lib. de grat. Christi c. 20. & 21.

Ibid. cap. 21.

A ginanda est (*In tantum libera est* voluntas) *quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas. Alioquin tutius cupiditas, quam voluntas proprie nuncupanda est.* Ista enim divisione hoc docet Augustinus, voluntatem esse aut liberam seu liberatam à peccato concupiscentiâque dominante, aut peccato adhuc servientem: illam esse charitatem, hanc cupiditatem. Nam de motu voluntatis eum loqui, ex eo patet, quod mox adjicit: *Quæ cupiditas non est aliena naturæ additamentum, sicut Manichæi desipiunt, sed nostra vitium: à quo non sanamur nisi gratiâ Salvatoris.* Et manifestius ex eo, quod admittit ibidem cupiditatem nihil aliud esse quam voluntatem *vitiosam, peccatoque servientem.* Cujus voluntatis definitionem in eodem loco dederat, esse *motum animi cogente nullo ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum.* Nam ex ista definitione difficultas nâta fuerat, utrum voluntas B non liberata à dominante concupiscentia, seu, utrum cupiditas etjam voluntas, hoc est, *motus animi &c.* vocari posset.

Lib. 1. Retract. c. 15.

Hujus igitur immediatæ oppositionis consideratione inter charitatem atque cupiditatem dicit Augustinus in Psalmum decimum octavum: *Qui noluerit servire charitati, necesse est ut serviat iniquitati.* Familiare quippe est ipsi nomine iniquitatis cupiditatem intelligere: sic crebro intelligit illud Psalmi: *Et non dominetur mihi omnis iniquitas.* Ex eodem immediatæ oppositionis intuitu dixit in Enchiridio ad Laurentium: *Regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas:* quo nihil profectò generaliùs dici posset. Significat enim quicquid boni quisque facere conatur secundum legem sine charitate, hoc fieri ex dominante cupiditate. Nam cùm dixisset, quòd sine charitate *iubere lex poterit, non iuvare, & prævaricatorem insuper facere*; rationem prævaricationis inde petit, C quia regnat cupiditas, ubi non est Dei charitas. Quasi dicat, quia in omni actione observandi legem impellit hominem absente charitate cupiditas; nimirum, quia impellit eum amor cujuscunque creaturæ, cujus vel adipiscendi vel non amittendi cupiditate facit quicquid facit, & patitur quicquid patitur. Tolerantia quippe malorum non proficiscitur nisi ex amore bonorum: qui quo ferventior fuerit, eo tolerantia est obstinatior. Docet hæc preclarè in libro de Patientia Augustinus, & eandem oppositionem charitatis atque cupiditatis evidentissimè, præclarissimè, & quasi ex professo docet. Nam eos reprimens, qui patientiam justorum ex arbitrij viribus esse posse censebant, sicut patientiam injustorum. *Qui hæc dicunt,* inquit, *non intelligunt, & quemque ut iniquorum tanto esse ad quacunque mala perferenda duriorem, quanto in eo maior est cupiditas mundi: & quemque iustorum tanto esse ad quæcunque mala perferenda fortiorem, quanto in eo est maior charitas* D *Dei.* Nempe, quia, ut Apostolus dicit, *Charitas omnia tolerat.* Post quam Scripturam statim adjicit: *Quanto ergo maior est in sanctis charitas Dei, tanto magis pro eo quod diligitur omnia tolerantur. Et quanto maior est in peccatoribus cupiditas mundi,*

In Psal. 18.

Enchir. c. 117.

Lib. de pat. [illegible]

tas mundi, tanto magis pro eo quod concupiscitur, omnia tolerantur. Ac per hoc unde est patientia vera justorum, inde est in eis charitas Dei: & unde est patientia falsa iniquorum, unde est in eis cupiditas mundi. Propter quod dicit Ioannes Apostolus: Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso. Hæc igitur concupiscentia, quæ non est ex Patre, sed ex mundo, quanto fuerit in homine vehementior & ardentior, tanto fit quisque pro eo quod concupiscit omnium in se parum dolorumque patientior. Qua de causa talem patientiam ex mundi, hoc est rei cujusque mundanæ dilectione proficiscentem vocat *terrenam, animalem, diabolicam: quæ tanto durior, quanto cupidior; & eo tolerabilius mala sufferens, quo ipsa fit pejor.* Et aliquanto pòst generalissimè adjicit: *In bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia; sicut in malis mundi cupiditas.* Et ejus gloriationem de viribus propriæ voluntatis dicit esse gloriationem, *tanquam de stupore morbi, non de robore sanitatis; esse insanam, non patientiam, sed dementiam. Voluntas ista tanto videtur patientior acerbitatum malorum, quanto est avidior temporalium bonorum, quia nimior æternorum.* Et ejus objectum deficiens, generaliter vocat eam *voluntatem vel errore dementem, vel appetitu causalibet mundanæ delectationis ardentem.* Ex quibus clarissimè patent multa. Primùm, omnem omnino tolerantiam malorum, quæ quis charitate carens patitur, necessario ex mundi dilectione proficisci. Cùm enim tolerantia mali non possit nasci nisi ex amore boni, si non fuerit ille amor Dei, mundi amorem esse prorsus necessarium est. Secundum quicquid appetit homo, & consequenter quicquid facit charitate carens, ex mundi dilectione appeti. Omnis enim appetitus & actio ex alicujus rei dilectione nascitur: si non ex dilectione Dei, quia, ut supponimus, deest charitas, ergo ex dilectione mundi. Cùm enim nihil omnino diligendo & agendo appeti possit, quin pro eodem aliquid mali, si occurreret, posset tolerari, hoc ipso quo mala omnia, quæ charitate destituti tolerant, ex mundi cupiditate tolerant, etiam consequenter quicquid appetunt ex mundi cupiditate appetunt. Tertium, hanc mundi cupiditatem sive dilectionem non esse amorem aliquem indifferentem, vel innoxium, sed prorsus malum: quia non est ex Patre, sed ex mundo, & ex diabolo; stupor morbi, non robur sanitatis: Patientia quæ ex ea sequitur est terrena, est animalis, est diabolica, eo pejor, quo cupiditas major, nec patientia, sed dementia. Quæ sanè omnia luculentissime declarant, ubi non est Dei charitas, non aliud esse posse nisi illam culpabilem cupiditatem: quia quicquid non fit ex amore Dei, non potest aliunde quàm ex mundi cupiditate fieri, sive bona quælibet expetantur, sive mala quælibet tolerentur. Itaque cùm Iulianus, & Gentiles, & Christianos dolorum contemptu claruisse, gloriaretur, ut arbitrium voluntatis suis viribus aliud quàm peccare posse monstraret, respondet ei ex eadem generalissima charitatis Dei & cupiditatis mundi oppositione Augustinus: *Audite, & intelligite, fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium quod est à nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Nimirum hoc vult, non aliam esse posse fortitudinem seu malorum tolerantiam in Gentilibus, nisi quæ ex mundi cupiditate seu dilectione proficiscitur: quia in illis nullus amor boni esse potest, unde nascatur mali tolerantia, nisi mundi cupiditas. Quid enim, quæso, Gentilis diligit sive in agendo sive in patiendo, si non mundum diligit? Falsissimum enim esset eorum fortitudinem ex mundi cupiditate proficisci, si aliud quippiam quàm mundum, vel ex alia quàm hujus mundi cupiditate concupiscerent. Quapropter ista postrema sententia præclarissima, & in Augustini scriptis, ut jam deduximus, fundatissima tantopere sancto Prospero, & Arausicanis Patribus placuit, ut eam ille ex Augustini libris excerpserit & inter sententias ejus reposuerit: hi verò ex ea Canonem Concilij sui decimum septimum nullo verbulo cõmutato fabricaverint. Nempe ut oculis Christianis illam eriperent opinionem, qua putare possent, in hominibus infidelibus charitate carentibus ullam malorum tolerantiam, & consequenter ullam bonorum concupiscentiam esse posse, quæ non ex mundi cupiditate (quam tantopere reprehendit Augustinus Scripturis ei præcinentibus) nasceretur.

Ibid. cap. 22.

Lib. 1 op. imperf. ...

Est sententia Augustini à Prospero excerpta 295. Et Canon Conc. Araus. 17.

Hanc igitur doctrinam Augustini, & Concilij Arausicani expressit autor libri de Trinitate & Vnitate Dei, qui inter opera sancti Doctoris circumfertur, quando dicit: *Spiritus interpellat, id est, interpellare nos facit, quæ sunt secundum Deum. Quod nisi faciat, non oramus nisi secundum hunc mundum, ad explendam concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum, & ambitionem seculi, quæ non sunt ex Patre, sed ex mundo.* Quasi diceret, si non oramus ex charitate secundum Deum, oramus ex mundi cupiditate, quæ non est ex Patre. Qui locus verbotenus ex Augustini libro contra sermonem Arianorum exceptus est. Hanc expressit auctor libri de Substantia dilectionis apud eundem Augustinum, quando dicit: *Hæc est ordinata charitas; & præter ipsam omne quod agitur non ordinata charitas est, sed inordinata cupiditas.* Quia videlicet ex Augustini & Scripturæ regula, quàm suprà declaravimus, amorem universim sic paulo antè diviserat, *ut unus fons dilectionis intus saliens duos rivos infunderet: alter esset amor mundi cupiditas, alter amor Dei charitas.* De quibus adjicit: *Omnium malorum radix cupiditas; & omnium bonorum radix charitas.* Hanc sanctus Leo tradidit accuratissimè in sermone quinto de jejunio septimi mensis. *Duo amores sunt, ex quibus omnes prodeunt voluntates, ita diversa qualitatibus, sicut dividuntur auctoribus. Rationalis enim animus, qui sine dilectione esse non potest, aut Dei amator est aut mundi. In dilectione Dei nulla nimia: in dilectione autem mundi cuncta sunt noxia.* Nec aliud omnino voluit sanctus Grego-

Auct. lib. de Trinit. & Vnit. Dei cap. 10.

Lib. cõt. Ser. Arian. c. 15. Auctor lib. de substan. dilect. c. 5.

Cap. 1.

Serm. 5. de jejunio septimi mensis.

by Googl

mo- aliàs

Gregorius in libris moralium: *Qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Esse quidem sine delectatione anima nunquam potest. Nam aut infimis delectatur, aut summis: & quanto altiori studio exercetur ad summa, tanto maiori studio torpescit ad infima: quantoque artiore cura inardescit ad infima, tanto tepore damnabili frigescit à summis.* Illa dumtaxat in verbis ejus differentia est, quod delectationem loco amoris ponat, ut Augustino frequentissimum est: & creaturas vocet infima, Deum summa. Ex illa verò A diametrali utriusque amoris pugna quam exprimit, satis declarat, omnem infimorum cupiditatem esse noxiam & perversam, quia non ex Patre, sed ex mundo est. Quare mox etiam eam improbat ex illa Scriptura Apostolica: *Nolite diligere mundum neq; ea quæ in mundo sunt: quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Et quare, obsecro? *Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.*

1. Ioan. 2.

CAPUT XX.

Detegitur radix trium primarum probationum: & cur nullum peccatum sine peccato vincatur ante fidem.

Ex ijs quæ tribus istis postremis capitibus deducta sunt, jam facile est quoque intelligere rationem probationum, quæ primo loco collocatæ sunt, & aliquid obscuritatis, nondum detectis cardinibus, quibus nituntur, habere alicui fortasse videbantur. Si enim verum est, quod tanquam verissimum Augustinus docet, non posse esse opus bonum, nisi ipsa justitia cælesti charitate diligatur, & ad Deum ipsum velut ultimum finem referatur, quorum neutrum sine gratia & fide perfici potest: itemque si verum est, quicquid non fit ex illa justitiæ & ultimi finis dilectione, ex mundi dilectione & illâ culpabili cupiditate fieri, quæ tanquam *amor rerum, quas quisque invitus amittere potest, in toto malefaciendi genere dominatur, (regnat enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei charitas)* profectò sequitur apertissimè, non magis ullam omnino singula- B rem, quàm universam legem ante fidem, quæ charitatis intentionem dirigit, sine peccato posse servari: quia ubi abest charitas, necesse est ut rei temporalis cupiditate servetur; nec aliud agi lege tantùm jubente potest, nisi ut fiat mandati cogniti prævaricatio; quia augetur prohibitione cupiditas, non sanatur. Rursum sequitur non minùs manifestè, nullum omnino esse cum cupiditatis tentatione conflictum ante gratiam, multoque magis, nullam esse de peccati tentatione victoriam, nisi fortè talem conflictum & victoriam, juxta quam peccatum peccato, sicut cupiditas aliâ cupiditate, superetur. Eâdem denique perspicuitate sequitur, nullam omnino legem ante gratiam & fidem, nisi ex superbia vel timore, seu (ut uno verbo dici potest) solius rei temporalis cupiditate servari. Nam & superbia temporalis excellentiæ cupidissima est, & timor rei temporalis amittendæ in ejusdem retinendæ cupiditate fundatur. Ut quoquò sese infidelis in mandatis quasi servandis verterit, cùm charitate non moveatur, semper *culpabilis* illa cupiditas earum *rerum, quas quisque invitus amittere potest*, occurrat in faciem, neque eum à A suis nexibus aut peccato, ante fidem, in ullo opere liberum esse sinat. Quid sicut ex præcedentibus indissolubili veritatis concatenatione consequitur, ita ipsemet Augustinus, ne quis id à me excogitatum, vel aliquibus ratiocinandi præstigijs sibi illudi putet, multis in locis tradit.

Hinc enim est illud in expositione Epistolæ ad Galatas: *Qui non ducuntur spiritu*, videlicet charitatem justitiæ inspirante, de quo ibi secundum Apostolum loquitur, *Sequitur ut carne ducantur.* Quod alijs verbis eadem omnino tenoentibus in libro contra sermonem Arianorum etiam de ipsa oratione, quæ Deo funditur, dixerat: *Spiritus interpellat id est interpellare nos facit secundum Deũ. Quod nisi faciat, non oramus nisi secundum istum mundum, ad explendam concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorũ, & ambitionem seculi, quæ non sunt a Patre, sed ex mundo sunt:* Et quid est carne duci? Audi Aug. sui sẽsus interpretem: *Non autem pati adversitatem carnis, sed duci à carne damnatio est.* Hinc illud præclarissimum, & apertissimum: *Ista ergo dilectio mundi*, quam Apostolicis verbis: *Nolite diligere mundum* velut generalem fornicationem à Deo vetitam esse fuse docuerat, *quæ universalem in se concupiscentiam obtinet mundi, generalis est fornicatio, quæ peccatur in corpus proprium: eo quod omnibus corporalibus & visibilibus, & temporalibus desiderijs ac voluptatibus humanis indesinenter servit animus ab ipso creatore universorum desolatus, atque derelictus.* Nimirum, quia quocunque movetur desertus animus amore Dei, ex mundi cupiditate movetur; & ideo semper malè movetur. Qua de re est & illud evidentissimum in quæstionibus super Exodo: *Quamvis uniuscuiusque cordis in malitia qualitas, id est, quale cor habeat ad malum, suo fiat vitio, quod inolevit ex arbitrio voluntatis; tamen qualitate mala ut huc vel illuc moveatur, cùm sive huc, sive illuc malè moveatur, causis fit quibus animus propellitur.*

Quæ sanè causa est, cur in hujusmodi animis ab amore creatoris desolatis nullum vitium verè vinci, sed solùm unum per aliud superari

In Epist. ad Galat.

Lib. cont. serm. Arian. c. 25.

In Epist. ad Galat.

Ser. in Ap... quod... &c. Tom. 10 inter fragmenta.

q. 18 super Exod.

ſuperari tradat, ut videlicet dum unum pec- A catum fugiunt, in aliud occultius delabantur. Itaque cùm Iulianus quoſdam infideles à concubitu abſtinere dixiſſet, in quibus nullum peccatum eſſe cenſebat, reſpondet ei Auguſtinus: *Lib. 4. cont. Iul. c. 3.* *Hi quando in agone contendunt ab omnibus continent, ut corruptibilem coronam accipiant; à cuius tamen vanâ cupiditate non continent. Hæc enim cupiditas vana, ac per hoc prava, vincit in eis & frenat alias cupiditates. propter quod dicti ſunt continentes.* Quod ſicut uno exemplo ab Auguſtino declaratum eſt, ita nobis intelligendum relinquit, in omnibus ſimiliter habere locum. Non enim poteſt in infidelibus cupiditas, ex qua qualibet faciunt, non eſſe vana, & per hoc prava, cùm non niſi rei vanæ, hoc eſt, mundi temporaliumque quarumlibet rerum dilectione concitetur. De quibus alibi generalius: *Lib. de Continent. c. 12.* *Quidam continent* (cupiditates ſuas) *decepti fide falſa, & vana ſperantes, vana ſectantes: in quibus ſunt omnes hæretici, & quicunque ſub nomine religionis aliquo errore falluntur: quorum continentia vera eſſet, ſi eſſet & fides vera.* Unde mox eam dicit eſſe pec- B catum; quia *beatus Apoſtolus dicit; Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.* Omne quippe genus eorum, qui cupiditates aliquas in hujuſmodi erroribus & incredulitate frenant, ſub illis continentur, de quibus mox Auguſtinus adjicit, quòd *Continendo vel erroribus ſerviunt, vel aliquas minores cupiditates ideo vincunt, ut aliàs expleant, quarum granditate vincuntur.* Et de infidelium bonis operibus alibi generaliter loquens, per quæ videntur peccata nonnulla declinare: *Non,* inquit, *peccata coërcentur, ſed aliis peccatis alia peccata vincuntur.* *Lib. 1. de nup. c. 3.* Quicquid enim appetierint, quia creatoris dilectione penitus carent, ex mundi dilectione appetunt: quæ ut Auguſtinus dicit, *Non eſt à Deo*: *4 cont. Iul. cap. 3.* ut proinde nunquam niſi ex una mundi cupiditate in aliam, ex uno peccato in aliud, ex uno vulnere in aliud cadant. Quod acutiſſimè, & clariſſimè, ſine ulla ambiguitate præceptoris ſui doctrinam exprimendo ſanctus Proſper ſæpius de infidelibus tradidit. Dicit enim diſertis verbis, hoc cum Catholicis confitendum eſſe.

Lib. de ingrat. c. 22.

——— Arbitrium nunquam conſurgere poſſe,
Inque novos lapſus ſemper nitendo revolui:
Cui ſua ſit laqueus ſapientia.

Quia videlicet quicquid ſapit terrenum eſt, & in laqueum ei novum cedit. Dicit infrà, quod

Cap. 26.

——— Naturam obſtrictam mala velle neceſſe eſt.

Dicit iterum evidentiſſimè:

Cap. 27.

——— Manet ergo voluntas
Semper amans aliquid, quo ſe ferat, & labyrintho
Fallitur, ambages dubiarum ingreſſa viarum.
Vana cupit, vanis tumet & timet: omnimodâq;
Mobilitate ruens, IN VULNERA VULNERE SURGIT.

Dicit denique de opere quod natura lapſa ſuis viribus habet:

Cap. 45.

Quod non eſt niſi peccatum, quo diſcrucietur
Libertas: ad quam ſolam male geſta recurrunt.

Et concludit librum ſuum principiis ex Auguſtino hauſtis inhærendo de voluntatis viribus ſine gratia Dei:

Cap. ult.

Quæ (voluntas) *ſine te quid agit? niſi quo procul exulet à te?*
Præcipites ſemper calles, & devia motu
Ingreſſura ſuo, niſi feſſam, tu bone, & ægram
Suſcipias, referas, foveas, tuearis, honeſtes.

ET in Epiſtola ad Rufinum: *Epiſt. ad Rufin.* *Quod arbi-* A *trium cùm ſolum eſſet, ſibique permiſſum, non niſi in ſuam perniciem movebatur.* Et libro contra Collatorem: *Cont. Collat. cap. 22.* *Natura bonis ſuis malè utitur, in quibus ſine cultu veri Dei, impietatis immunditiaque convincitur: & unde ſe defendi exiſtimat, accuſatur.* Et in libris de vocatione gentium: *Lib. 1. de vocat. Gent. c. 7.* *Sine cultu veri Dei, etiam quod videtur virtus eſſe, peccatum eſt: nec placere ullus* DEO, *ſine Deo poteſt: qui verò Deo non placet, cui niſi ſibi & diabolo placet?* Et in Commentario in Pſalmum centeſimum octavum: *In Pſal. 108.* *Oratio, quæ non fit per Chriſtum, non ſolùm non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit ad peccatum.* Hujuſmodi ſententiis Auguſtini doctrinam ad unguem exprimentibus Proſper ubique reſperſus eſt. Semper enim hoc ſignificat, illam cupiditatem, in cujus ſervitutem homo peccando præcipitatus atque damnatus eſt, ante gratiam quocunque ſe converterit, non niſi ex mundi dilectione converti; ideoque fieri, ut dum homo peccatum cavere nititur, *In vulnus vulnere ſurgat; Inque novos lapſus ſemper nitendo revolvatur.*

CAPUT

CAPVT XXI.

Nulla tentatio aut cupiditas sine peccato oppugnatur seu vincitur, nisi amore Dei.

HÆC itaque etiam vera causa est, cur Augustinus semper doceat, nullam tentationem posse superari, nulli cupiditati repugnari, nisi illâ, de qua suprà diximus, charitate justitiæ veráque dilectione Dei. Nimirum, quia alioquin tentatio non nisi alia tentatione pellitur, neque cupiditas nisi aliâ novâ, perinde malâ, etsi paulò honestiore coram hominibus cupiditate superatur. Quò respiciens præclare dixit Augustinus: *Nonnunquam sane apertissima vitia alijs vitijs vincuntur occultis, quæ putantur esse virtutes; in quibus regnat superbia, & quædam sibi placendi altitudo ruinosa.* Itaque mox adjungit id quod diximus: *Tunc itaque victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur: quem nisi Deus ipse non donat, nec aliter nisi per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum.* Et paulo ante alijs verbis eodem sensu, cùm præmisisset, vitia inveterata laboriosa difficultate superari: *Neque id*, inquit, *fit veraciter atque sinceriter, nisi vera delectatione iustitiæ. Hæc est autem in fide Christi.* Neque causam tacet, non illam quam recentiores imaginantur, quia alioquin illa superatio non est supernaturalis, non est meritoria, non conducit ad vitam æternam, & hujusmodi, quibus præstigijs Augustini doctrina depravata est; sed illam quam suprà dedimus ex Augustino: *Nam si lex iubens adsit, & spiritus iuvans desit, per ipsam prohibitionem desiderio crescente atque vincente peccati, etiam reatus prævaricationis accedit*: idque sive cupiditate crescente palàm peccet, sive ex timore non peccare videatur, ut suprà declaratum est. Cùm autem nihil peccare videtur, occultiùs peccat, & fortassis periculosiùs, per superbiam vitia crassiora superando, ut statim ex Augustino audivimus. Meritò itaque & circumspectissimè loquens Augustinus non dixit, id non fieri supernaturaliter, non meritorie, non utiliter ad æternam vitam: sed, *non fieri veraciter atque sinceriter*: quia videlicet falsa & simulata victoria est, ubi vel timore vel superbiâ dominante, opus innocens videtur esse, cùm sit animus nocens, & ut Prosper dixit,

In vulnera vulnere surgit.

Vera quippe pugna cum erroribus atq; vitijs, veraque victoria est, ut homo *dimicans, ea nullius rei desiderio, nisi boni illius summi atque incommutabilis vincat.* Si enim alia voluntate pugnet aut vincat à tentatione non liberabitur, sed capietur. Hinc August. in libris adversùs Iulianum: *Ambo eam* (voluptatem carnis) *& debere & posse dicimus vinci: sed tu tanquam bonum repugnante*

A *alio bono; ego tanquam malum repugnante bono: & tu viribus proprijs; ego gratia Salvatoris, ut non alia reproba cupiditate, sed Dei charitate vincatur: quæ non viribus nostris diffunditur in cordibus nostris, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ecce hoc ipso quo non charitate cupiditas vincitur, aliâ significat reprobâ cupiditate superari. Hinc alibi Augustinus: *Non intrat in tentationem, si voluntate bona vincat concupiscentiam malam*: indicans, si bona voluntate non vincat, in tentationem intrare: qua consideratione dixit in Retractationibus: *Qui cogenti cupiditati bona voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta iustitiæ, iam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pœna peccati.* Bona vero voluntas in Augustini doctrina nulla est alia nisi charitas, ut jam aliquoties declaratum est: nec mala voluntas alia nisi omnium malorum radix cupiditas, hoc est, amor rei, quam quisque invitus amittere potest. Hanc sanæ doctrinæ regulam intuebatur, ac tradebat Augustinus etiam contra Iulianum operum moraliter bonorum in infidelibus assertorem strenuissimum: *Quapropter quando Deo donante ex vera vivitur fide, ipse Deus adest & menti illuminandæ, & concupiscentiæ superandæ, & molestiæ perferendæ. Hæc enim totum rectè fit, quando fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse: qualis amor nobis esse non potest, nisi ex ipso.* Et in libro de natura & gratia: *Facere est ergo iustitiam in vero Dei cultu* (quę non est nisi fides per dilectionem operans) *cum interno concupiscentiæ malo, internâ conflictatione pugnare: Perficere autem, omnino adversarium non habere.* Sed ibidem adjicit: *Nihil horum* (scilicet non concupiscere, & post concupiscentias non ire) *facit homo se rectè posse sine gratia Salvatoris.* Et in alio libro contra Iulianum; *In quantum in illo* (Apostolo) *vivit Christus, in tantum expugnat & superat quod non habitat bonum in eius carne, sed malum. Neque enim rectè unquam spiritus concupisceret adversus carnem, nisi habitaret in illo spiritus Christi.* Quod si non veraciter, non sinceriter, non rectè concupiscentia vel oppugnatur vel superatur, nisi bona voluntate, nisi amore Dei, nisi propter Deum, nisi veræ delectatione justitiæ, quis dubitet, quin alia quævis pugna atque victoria perperam & cum peccato fiat? Ipso Augustino suos ipsius loquendi & sentiendi modos exponente, cùm dixit: *Omne factum, si rectè factum non est, peccatum est*; ipsa veritate altissimis vocibus clamante, id quod in humanis moribus non veraciter, non sinceriter, non rectè fit, aliud omnino esse non posse, nisi peccatum.

Margin notes: lib. 6. — de 14. — 9. — Lib. de grat. & lib. arb. c. 4. — Lib. 1. retract. c. 15. — Lib. 5. cont. Iul. c. 3. — Lib. de nat. & grat. c. 62. — Lib. 4. cont. Iul. c. 23. — Lib. de utilit. credendi c. 12.

B

C

CAPVT

CAPVT XXII.

Explicatur doctrina sancti Augustini, qua dicimur nihil à nobis habere, nisi peccatum.

NAM ex ista capitali charitatis & cupiditatis contrarietate, quæ nullum omnino in actibus humanis medium suscipit, alia doctrina Augustini nata est creberrima & solemnissima, qua passim in suis libris docet, nihil omnino hominem à seipso habere, præter peccatum atque mendacium. Cujus doctrinæ radix est, quod non nisi duplex dilectio sit vel esse possit, ut antè ex Augustino & Leone & alijs declaravimus, creatoris & creaturæ, Dei & mundi, boni incommutabilis & mutabilis, ex quibus omnis actio humana proficiscitur. A nobis autem, ut etiam Augustinus sæpissimè, & fides docet, dilectio creatoris esse non potest: dilectio autem creaturæ & mundi ex nobis fluxit, & non ex Deo, juxta doctrinam Apostolicam, quæ tradit nobis, dilectionem mundi non esse ex Patre, sed ex mundo, Augustino succinente: *Voluntas procul dubio creatura, quæ non est creatoris, ex mundo est.* Nempe quia homo procul dubio pars est mundi; & ex ipso homine, diabolo quidem suggerente, homine tamen ipso per spontaneam voluntatem deserente creatorem ac diligente creaturam, voluntas talis fluxit. Vnde eandem illam dilectionem mundi non solùm ex mundo, seu ex homine, sed etiam ex diabolo Augustinus esse tradit, quia auctor ejus fuit non inferendo sed persuadendo peccatum: quod non aliter nisi mundi & creaturæ dilectione perpetratum est, ut idem sæpissimè docet. Cùm igitur hæc mundi dilectio, quæ non est à Patre, hæc, inquam, culpabilis cupiditas omnia peccata operetur, neque quicquam operetur nisi malum, sicut neque charitas aliud quicquam nisi bonum, illaque in solidum à diabolo sit & ex nobis, hæc à Deo, manifestissimè sequitur id quod Augustinus docet, nihil à nobis tanquam à nobis proficisci, nisi peccatum atque mendacium. Qua de re luculentissima sunt apud ipsum, radijsque solis fulgentiora testimonia ut ea nullis præstigijs obrui, vel offuscari possint. Sic ergo loquitur in Psalmum septuagesimum; *Iustitia tua sola liberat me: mea sola non sunt nisi peccata.* Et in Psalmum centesimum secundum: *De tuo aliquid retribue, si potes. Non dixerim, ne feceris, nolo Deo tu retribuere; non vult Deus de tuo sibi retribuas. Si de tuo retribuis, peccatum retribuis: omnia enim quæ habes, ab illo habes. Tuum peccatum solum habes.* Et in tractatibus in Ioannem: *Vita nostra tanquam nostra, id est, de voluntate propria nostra non erit nisi mala, peccatrix, iniqua: Vita verò bona de Deo in nobis est, non à nobis.* Et tractatu octavo in Epistolam Ioannis: *Hoc dic si vis verius dicere: ego male, ille benè. Et quod ego benè, ab illo bene: nam à me quicquid ago, male. Ista confessio firmat cor, & facit dilectionis fundamentum.* Et in sermonibus de tempore: *Qui voluerit dicere, quia retribuet aliquid Deo mendax est. (Omnia ab illo speranda sunt: à nobis ipsis præter illum nihil, nisi forte peccatum) & mendacium de suo loquitur. Verè plenè de suo abundat homo: mendacium omnino hic habet, & thesaurum mendaciorum &c. Quod gratis habet de se habet, non illud emit. Quando venitur ad veritatem, si verax vult esse, non erit de suo.* Et de eadem mentiendi potestate, qua sola prompti sumus, ita loquitur in Psalmum vigesimum quartum: *Doce me: nam per meipsum non novi, nisi mendacium.* Et sermone trigesimo primo de verbis Domini: *Homo si vult esse aliquid boni non sit de suo proprio. Si enim de suo esse voluerit, mendax erit. Si verax esse voluerit, de Deo, non de suo erit.* Et Tractatu quinto in Ioannem: *Tunc ea quæ dicimus & vobis & nobis utilia sunt, si ab ipso sunt. Quæ autem ab homine sunt, mendacia sunt, sicut ipse dixit Dominus noster Iesus Christus: Qui loquitur mendacium, de suo loquitur: nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum, siquid autem homo habet veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati &c.* Qualia verò peccata illa sint, quæ à nobis tantùm habeamus, utrùm propriè an impropriè dicta, non rarò Augustinus explicat. Aliquando enim dicit, ea non esse nisi mala: *Da veniam, Apostole, propria tua non novi nisi mala. Da veniam, Apostole, dicimus quia tu docuisti. Prorsus tua à te tibi parata non novimus nisi mala.* Aliquando hujusmodi opera displicere Deo: *Vt sis bonus, invoca bonum. Non enim in te placet Deo, nisi quod habes ex Deo. Quod autem habes ex te, displicet Deo.* Aliquando esse mala & pœnis digna: *Dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi à te ipso, non ab illo sunt merita tua. Hæc enim si talia sunt, mala sunt; quæ mala sunt non coronat Deus.* Et paulo antè dixerat similiter merita Apostoli fuisse *magna, sed mala. Quid istis tam malis meritis nisi pœna utique debebatur?* Aliquando nos inde damnari: *Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Non debemus superbire: totum bonum quod habemus, ab artifice nostro habemus. Quod in nobis nos fecimus, inde damnamur: quod in nobis ille fecerit, inde coronamur.* Et rursum: *Opera manuum tuarum ne despicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meum si videris, damnas; tuum si videris, coronas.* Hujusmodi doctrinâ & sententijs passim plenus est Augustinus, de quibus nonnulla etiam infra vide in tractatu de liberatione arbitrij. Omnia verò ex illo ejus principio oriuntur, quòd impossibile sit esse opus bonum, nisi diligatur verum bonum, & ultimus finis omnis boni, qui est Deus benedictus in secula. Quicquid aliter homo facit, ex mundi dilectione facit, quæ non est à Patre,

Lib. de Patient. c. 19.

Concione 1. in Psal. 70.

Tract. 22. in Ioannem.

Tract. 8 in Epist. Ioan.

Serm. 151. de temp. c. 5.

In Psal. 24.

Serm. 31. de verb. Domini cap. 2.

Tract. 5. in Ioannem.

Hom. 14. c. 5.

Serm. 94. de temp. cap. 3.

Lib. de grat. & lib. arbit. cap. 6.

Cap. 5.

In Psal. 99.

In Psal. 137

Lib. 1. de grat. Christ. Salvat. c. 4.

Patre, sed ex mundo est; & necesse est ut re- A doleat originem suam. *Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit*: & hæc sine fide esse nequit. Ex isto enim capite manat quicquid prædicat Augustinus de necessitate fidei, ad opus bonum: *Quid habemus quod non accepimus, quando & hoc accepimus, unde incipit quicquid in actibus nostris habemus boni?* Hoc est fides. *Ipsa est enim initium, unde bona opera incipiunt.* Quid igitur cetera, quæ præter ipsam fiunt? *Quoniam, ut dictum est, quod ex ipsa non est, peccatum est.* Quia videlicet, ut alibi dicit, *bonum opus intentio facit, intentionem fides dirigit: nemo ergo computet bona opera ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non erat.* Ex isto fonte fluit quicquid prædicat de necessitate dilectionis ad opus bonum: *Quid enim boni faceremus, nisi diligeremus? Aut quomodo bonum non facimus, si diligamus?* Et iterum: *Ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur.* B Quid ergo? *Quia omne quod non est ex fide peccatum est: & fides per dilectionem operatur.* Ex ista radice nascitur, quicquid prædicat de sola peccandi potestate antequam arbitrium fide per dilectionem operante liberetur: *Liberum arbitrium captivatum non nisi ad peccatum valet.* Et alio in libro: *Neque liberum arbitrium quicquam nisi ad peccandum valet si lateat veritatis via.* Hoc est, ut ibidem indicat, ante legem & fidem, per quas innotescit ei via veritatis, ut eum non lateat, *quod agendum, & quo nitendum est.* Ex ista scaturigine proficiscitur, quod nihil omnino operis boni sine gratiæ divinæ adjutorio fieri posse ubique docet: *Ipse* (Celestius) *quomodo sit accipiendum quod scriptum est: Omnis homo mendax, omnino non solvit, nec solvere poterit, nisi correcto errore quo credit, hominem sine adjutorio gratiæ Dei per solam propriam voluntatem posse esse* C *veracem*, hoc est, diligere veritatem, quæ præscribit opus bonum. Et alibi: *Nemo benè libero arbitrio uti potest, nisi per gratiam.* Et ad eundem Bonifacium: *Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Cur, quomodo, qua ratione, cùm sine illa Domini incarnati gratia possit fieri opus saltem moraliter bonum? Audi causam: *Omne enim quod non est ex fide peccatum est. At per hoc bona voluntas, quæ se abstrahit à peccato, fidelis est.* Ex ista causa oritur, quod antequam quicquam fieri possit ab homine operis boni, priùs velit hominem fieri bonum, hoc est, voluntatis bonæ, quæ sola diligit bonum, ut ita possit arbor bona, id est, voluntas bona proferre fructus bonos: *Quid enim potestis facere boni de corde non bono? Ut autem habeatis cor bonum, Dabo*, inquit, *vobis cor novum*, hoc est, voluntatem novam seu dilectionem novam, ex qua opus necessariò debet fluere. Et iterum instantiùs: *Quid enim boni faceretis homines mali, & quomodo ista bona faceretis, nisi boni essetis?* id est, quid boni faceretis, quamdiu estis voluntate mala, sive quamdiu bonum seu justitiam non diligitis? *Quis enim dubitet dicere, voluntatem nullo modo justitiam diligentem, non modò esse malam, sed etiam pessimam voluntatem?* Omnia istiusmodi, aliaque plura, quibus redundant scripta ejus, ex eadem omnino radice & ratione proficiscuntur: quia ut alibi præclarè docuit, & suprà diximus: *Nemo volens aliquid facit, quod non in corde suo prius dixerit*, hoc est, faciendum esse judicaverit: *quod verbum* sive judicium de agendo, *amore concipitur, sive creaturæ sive creatoris, id est, aut naturæ mutabilis aut incommutabilis veritatis. Ergo aut cupiditate, aut charitate. Tunc autem est cupiditas, cum propter se amatur creatura: tunc non utentem adjuvat, sed corrumpit fruentem.* Ecce brevibus, perspicuis, disertissimis verbis clavem universæ doctrinæ de agendis & non agendis, de bonis operibus & peccatis traditam; sine qua, doctrina Augustini non nisi merus Labyrinthus est; ex quo nisi Glossis textus Augustini innumeros evertentibus, totiusque doctrinæ moli repugnantibus, exiri non potest: cum qua omnia sunt apertissima & facillima: Nimirum charitas sive perfecta sive imperfecta est amor veri boni, ex qua nihil nisi bonum: cupiditas sive perfecta sive imperfecta amor est mundi, *qui non est ex Patre, sed ex mundo. Deus autem id odit, quod ipse non fecit*, ut optimè sanctus Prosper. Ex hoc amore sive cupiditate mundi, non solùm nihil est boni, sed ut dixit sanctus Leo, *Cuncta sunt noxia*, hæc est enim illa; quæ sine amore creatoris *non utentem adjuvat, sed corrumpit fruentem.* Semper enim in omnibus actibus, etiam dum unâ creaturâ utitur, aliâ fruitur, in quam ultimo videlicet collimat utentis animus. Quidquid enim fecerit, non potest nisi in re per se dilecta conquiescere.

[Margin notes: Lib. de spir. & litt. c. 14 — Lib. de gestis Pelag. c. 14 — Ibid. — Præfat. in Psal. 31 — Lib. de grat. Christi c. 26 — Ibid. — Lib. 1 ad Bonif. cap. 8 — Lib. de spir. & litt. c. 3 — Lib. de perf. just. c. 12 — Lib. 1 ad Bonif. — Ibid. cap. 3 — Ibid. — Lib. 4 con… — Ibid. — Lib. 2 de pec. merit. c. … — Lib. 9 de Trinit. c. 7 & 8 — Lib. 1 de vocat. gent. c. 6 — Serm. 5 de jejunio sept. mens.]

CAPVT XXIII.

Can. 22. Conc. Araus.

Vindicatur à corruptelis doctrina Canonis Concilij Arausicani, qua dicitur: *Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum.*

HANC igitur constantissimam Augustini & Prosperi & Romani Præsulis S. Leonis doctrinam secuti Patres Arausicani, fulgentissimum illum locum ex Augustini libris à sancto Prospero decerptum in Canonem redegerunt, & universam illam Augustini sententiam, quàm hactenus declaravimus, velut sanissimam, & sacrosanctam, & Catholicam sanxerunt, adversus Iuliani omnesque gentilium Philosophorum præstigias, qui sibi mirum in modum de moralibus operibus, & naturali suâ virtute blanditi sunt. Nam Canon vigesimus secundus verbotenus ex Augustino sumptus est: *Nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum: Siquid autem habet homo veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via.* Hunc luculentum Canonem, aliqui in alios Augustino incognitos B imo repugnantes sensus trahere nituntur; qui quantùm à tradita per Augustinum veritate, & perpetuæ doctrinæ filo recedant, operæ pretium est paucis ostendere. Nonnulli enim volunt Augustinum & Concilium non aliud significasse, nisi quòd arbitrium hominis condistinguatur Deo, & ex ipso malitia oriatur, ex Deo omne bonum, sive fuerit ordinis naturalis, quales sunt actus moraliter boni, quos Deus operatur per concursum & providentiam ordinis naturalis, sive fuerit bonum ordinis supernaturalis, quales sunt actus veræ pietatis, qui ex gratia proficiscuntur. Solutio potiùs ex principijs Philosophiæ quam Augustini hausta est, eoq; tendit, ut pleraque S. August. loca, quæ divinum adjutorium adversus Pelagianos prædicant, ad naturalis ordinis auxilia detorqueantur, & humana superbia de suis viribus glorietur. August. enim quandocunque adversus Pelagianos de non peccando C beneq; operando disputat, maximè de hac sententia, utrum ex nobis sit aliquid operis boni, an verò solum peccatum atq; mendacium, nunquam de alio quàm divinæ gratiæ auxilio per IESVM Christum disputat, nunquam de auxilio ordinis naturalis, nec à Pelagianis hoc unquam negatum, aut in controversiam adductum fuit, ut & suprà in expositione dogmatum Pelagianorum explicatum est, & uberiùs infrà declarabitur. Hic sufficiet aliqua Augustini de hac ipsa sententia, quòd sine Dei gratia non possumus de nostro habere nisi mendacium atque peccatum, attulisse: idque ex ipsis ijsdem Augustini locis, unde fatentur illum Canonem Arausicanum esse desumptum, hoc

Canon. 22. Conc. Araus.

Suar. lib. 1. de grat. c. 21

Fatetur hoc Suar. lib. 1. de grat. c. 19 n. 8. & c. 21 n. 6.

A est, ex libro de perfectione justitiæ capite duodecimo, præfatione in libros de doctrina Christiana, & tractatu quinto in Ioannem. Sic ergo loquitur in libro de perfectione justitiæ de illa Scriptura: *Omnis homo mendax*, quam ad illam sententiam astruendam subinde proferre solet: *Respondemus admonentes, quomodo dicendus sit homo verax, per Dei gratiam atque veritatem, qui per seipsum sine dubio mendax est. Unde dictum est: Omnis homo mendax.* Ecce quomodo intelligat per seipsum, seu ut Concil. Arausican. loquitur, *de suo* esse mendacem, seu habere mendacium: nempe ut non possit habere veritatem seu esse verax, nisi *per Dei gratiam*. Et iterum postea docet, non posse Celestium solvere id quod Scriptura dixit: Omnis homo mendax, *nisi correcto errore, quo credit hominem sine adiutorio gratiæ Dei per solam propriam voluntatem posse esse veracem.* Certum est autem, toto libro vehementissimè asserere Augustinum contra Celestium, ad bene faciendum & peccata cavenda necessariam esse verissimam & proprijssimè dictam *gratiam Dei per Iesum Christum*, sicut eam in eodem libro sæpissimè vocat. Et præfatione in libros de doctrina Christiana: *Quanquam nemo debeat aliquid sic habere quasi suum proprium, nisi fortè mendacium. Nam omne verum ab illo est, qui, ait: Ego sum veritas. Quid enim habemus quod non accepimus? Quod si accepimus, quid gloriamur quasi non acceperimus?* Iste autem Scripturæ locus tam invictus videtur Augustino pro vera gratia Christi asserenda contra Pelagianos, ut *hoc Apostolico præcipue testimonio etiam seipsum convictum fuisse fateatur* ad confitendum, quòd fides sit divinæ gratiæ donum. Quod pluribus docet libro secundo Retractationum, & de prædestinatione Sanctorum, usque adeo ut ibidem de ista eadem Scriptura dicat: *Hoc igitur Apostoli testimonium, ubi ad reprimendam hominum inflationem dixit: Quid enim habes quod non accepisti? non sinit quemquam fidelium dicere, habeo fidem quam non accepi: reprimiturque omnino his Apostolicis verbis tota huius responsionis elatio.* Quamobrem cùm Augustinus ipse per hanc Scripturam convictus esset, ut fidem ex Dei gratia proficisci fateretur, nulla pœnè tam frequenter, quàm ista utitur, ad reprimendam Pelagianorum impietatem, qua gratiæ necessitatem ad opera bona destruebant. Et sermone centesimo quinquagesimo primo de tempore, ubi ut citavimus planissimè eandem doctrinam asseruerat, hominem *de suo mendacium loqui, de Deo autem habere veritatem*, declarat hoc in Petro, qui non nisi Deo revelante in confitenda de Christo veritate verax fuit, simili omnino modo quãdo dicit alijs locis, hominem

Lib. de perf. iust. c. 12.

Ibid.

Cap. 13. & seq.

In præfat. lib. de doct. Christ.

Lib. 2. Retract. c. 1. & lib. de prædest. c. 4.

Serm. 151. de temp.

minem de se non nisi peccare posse, non habere nisi peccata, & hujusmodi, sæpè hæc exponit ita se intelligere, ut sine vera Christi gratia non nisi peccata faciamus. Nam in Psal. trigesimũ septimum cùm dixisset: *Opus tuum in me vide: nam meum si videris, damnas*; statim adjicit. *Quia & quæcunque sunt bonã opera mea, abs te mihi sunt, & ideo tua magis quàm mea sunt.* Et quomodo ex te, quomodo tua? *Audio quippe ab Apostolo tuo: Gratiâ salvi facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est.* Et tractatu vigesimo secundo in Ioannem, ubi dixerat, *Vitam nostram tanquam nostram non esse nisi malam, peccatricem, iniquam: vitam verò bonam de Deo in nobis*, declarat hoc per illum Apostoli locum: *Vivit vero in me Christus*, quem nemo dubitat de vera gratia esse intelligendum. Et sermone decimo tertio de verbis Apostoli, ubi satiatissimè tradidit: *Si nos ipse non adjuvat, non dico vincere, sed nec pugnare nos posse*, si defuerit adjutoriũ Spiritus sancti, *prorsus nihil boni agere nos posse: agere nos illo non adjuvante liberâ voluntate, sed male, ad hoc idoneam esse voluntatem nostram, quæ vocatur libera*, & hujusmodi plura, apertissimè & ex professo declarat se intelligere *adjutorium Dei, adjutorium Christi, adjutorium Spiritus sancti, adjutorium gratiæ Dei*, illud ipsum quod Pelagiani ad faciliùs tantùm agendum tandem necessarium esse fatebantur. Et sermone nonagesimo quarto de tempore ubi dixerat: *Non enim in te placet Deo, nisi quod habes ex Deo: quod autem habes ex te, displicet Deo*, ex illis iisdem locis Scripturæ hoc probat, quibus semper veram Christi gratiam adversus Pelagianos astruere solet. Nam statim adjicit: *Si bona tua cogitas, quod habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Quem locum, ut diximus, Augustinus pro Christi gratia vindicanda maximè inexpugnabilem putat; Rursus ibidem quamlibet hominis voluntatem bonam à Deo datam & excitatam esse probat. *Ipsum*, inquit, *Apostolum interroga: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quid est ergo, quod tibi arrogabas?* Et mox subjungit id quod citavimus: *Quod habes ex te, displicet Deo.* Cujusmodi doctrina in Augustini scriptis perpetua est: ut nihil profectò insulsius, & principiis Augustini repugnantius, & ad enervandam gratiæ necessitatem, quam ipse & Concilia prædicant, & ad Pelagianorum pugnam restaurandam accommodatius excogitari possit, quàm ad concursum generalem, & ad cooperationem quandam ordinis naturalis hujusmodi Augustini loca detorquere.

In Psal. 37.

Tract. 22 in Ioannem.

Serm. 13. de verb. Apost. cap. 9. cap. 11.

Ibid cap. 11 Ibid cap. 13.

Serm. 94. de temp.

Ibid.

Quid? quod ipse Augustinus & Concilium Arausicanum in illo ipso Canone, de quo disputamus, satis manifestè declarat, ita neminem habere de suo nisi mendacium atq; peccatum, ut oppositam veritatem & justitiam nisi ex vera Christi gratia sitire & habere non possit. Nam phrasis ista: *Ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo*, ex Psalmo sexagesimo secundo cum quadam allusione sumpta est. Ibi quippe dicitur: *Sitivit in te anima mea & in terra deserta*, hoc est, in eremo. Quare locum illum exponens apertissimè declarat, & sitim illam non esse aliud nisi desiderium sapientiæ atque justitiæ, & fontem ipsam sapientiam & justitiam, hoc est, Christum, & aspersionem ejus gratiam. Ipsum audi: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quia ipsi saturabuntur. Ergo in hoc sæculo (tanquam eremo) non debemus quasi amare saginam. Hic sitiendum est, alibi saginabimur. Modo autem, ut non deficiamus in isto deserto, aspergit nobis rorem verbi sui, & non nos dimittit prorsus arescere, ut non sit de nobis repetitio, sed ut sic sitiamus, ut bibamus. Vt autem bibamus, aliquâ gratiâ ejus aspergimur: tamen sitimus.* Et post pauca interposita: *Ipsum desiderium est sitis animæ, quando caro sitit, aquam sitit: quando anima sitit, fontem sapientiæ sitit. De ipso fonte inebriantur animæ nostræ, sicut dicit alius Psalmus: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergo sapientia, sitienda est justitia &c. Angeli non sitiunt, non esuriunt quomodo nos; sed habent saginam veritatis lucis incommutabilis sapientiæ, & miserantur nos, ut ad illam patriam communem aliquando redeamus, & ibi cum illis fonte Dominico veritatis & æternitatis aliquando saturemur.* Vnde adversus Pelagianos gratiæ necessitatem asserens, quâ aliquid hauriatur ex illo fonte justitiæ: *Quid ergo*, inquit, *illis fiet, qui etsi fatentur, se non habere vel non plenam habere justitiam, tamen a semetipsis habendam, non à suo creatore, ubi horreum ejus & fons ejus est, deprecandum esse præsumunt?* Ecce quomodo ex fonte illo nos irrorandos esse docet Augustinus, ut non deficiamus in via. Quis enim qui vel primoribus labiis Augustinum attigit, ex ejus mente nos dicat ex concursu generali, vel providentiâ ordinis naturalis velut fonte justitiæ & veritatis, vel guttis ejus aspergi, ne deficiamus in via? vel, ut adjicit in eodem loco (ex quo Canon Arausicanus desumptus est) *ne in hac peregrinatione interim nos consolari, ut venire ad ejus requiem satietatemque possimus?* Cogitationes istæ potiùs Aristotelicæ, quàm Augustinianæ vel Christianæ sunt, juxta quas nulla est fontis istius aspersio, qua non deficiamus in via, & quâ hic interim consolemur, ut ad requiem satietatemque veniamus, nisi vera gratia, quæ sola fontem illum veritatis & justitiæ nos facit sitire, bibere, & requie satiari.

In Psal. 62.

Lib. 3 de pecc. merit. c. 13

Tract. 5. in Ioannem.

Nec multo magis quadrat isti Canoni alia pars expositionis, qua dicunt neminem habere de suo nisi mendacium atque peccatum, quia peccatum ut peccatum seu formaliter non est à Deo, sed ex arbitrij defectibilitate, quam habet ex nihilo: & ita posse adhuc habere actum verè bonum suis viribus, Deo saltem concursu universali concurrente. Nam quamvis istud de arbitrij defectibilitate verum sit, ut Augustinus nonnunquam docet, præcipuè quando Manichæos respicit inducentes quandam naturam malam, quæ causa sit peccatorum; in hac tamen materia de potestate & viribus arbitrij ad agendum benè vel malè, aliter omnino loqui solet, & intelligi debet. Nam adversus Pelagianos, qui libero arbitrio

Digitized by Google

arbitrio quædam opera verè bona & sine peccato facta, ad vitam tamen æternam sterilia & inutilia comminiscendo tribuebat, ut mox dicendum erit, non raro Augustinus docet, voluntatem liberam ad operandum aliquid boni sine peccato, adjuvandam esse adjutorio gratiæ Dei; ad peccandum verò tantùm, id est, ad ipsum positivum actum peccati faciendum per se sufficere nec ullo Dei adjutorio indigere; eo quòd, subtracto illo Dei adjutorio, per seipsam non solùm cum peccati tentatione non pugnet, sed sine pugna in peccatum ruat. Qua de re multa suprà diximus: hic unus aut alter locus sufficit. Nam hoc est quod dicit in sermonibus de verbis Apostoli, ubi convellit illud figmentum Pelagianum, quo gratiam ad faciliùs benè operandum necessariam statuebant: *Quomodo si aliquis dicat, remis quidem pervenimus, sed cum aliquo labore; ô si ventum habeamus, faciliùs pervenimus. Non sic est adjutorium Dei, non sic est adjutorium Christi, non sic est adjutorium Spiritus sancti: prorsus si defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adjuvante libera voluntate, sed male: ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera, & male agendo fit damnabilis ancilla.* Ubi manifestum est, non hoc solùm Augustinum velle, voluntatem liberam suis viribus sive *de suo*, & sine adjutorio Dei posse peccare formaliter, seu deficere & peccati malitiam habere, sed de se posse agere malè seu agere actum quemlibet, qui non sit bonus, ad actum autem bonum seu sine peccato factum sine gratiæ adjutorio nihil valere. Nam quamvis etiam ad peccatum Dei concursus necessarius sit, ille tamen non est illud adjutorium, de quo sermo est, & eo non obstante arbitrium *de suo* ad peccandum seu ad peccati actum dicitur sufficere, nec opus habere adjutorio Dei. Hinc statim ibidem iterum: *Non est præterea ille sine adjutorio. Sic vos tamen scitote agere, ut sit rector spiritus & adjutor. Qui si vero defuerit, nihil omnino boni agere valeatis.* Et tractatu vigesimo secundo in Ioannem: *Vita nostra tanquam nostra, id est, de voluntate propria nostra non erit nisi mala, peccatrix, iniqua: Vita vero bona de Deo in nobis est, non a nobis.* Et hic perspicuum est, cum distinguere vitam bonam in hoc à mala, quòd *voluntas nostra* non solùm malitiam, sed vitam malam, id est, opera mala operetur sine adjutorio Dei: bonam verò eadem voluntas operetur, sed Deo adjuvante, non disjunctivè per concursum aut gratiam, sed tantummodo per veram gratiam, dum per illam, ut ibidem loquitur, *vivit in nobis Christus.* Et in libro de correptione & gratia: *In malo faciendo liber est quisque iustitiæ, servusque peccati:* hoc est, per se sufficienter liber est, nec opus est adjutorio gratiæ liberante, ut operetur bonum: *In bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit: Si vos filius liberaverit, &c.* Et in libris de peccatorum meritis: *Si ab illo avertimur, nostrum est,* hoc est, ut ibidem antè dixerat, *ad hoc non adjuvamur à Deo,* quamvis Deus concurrat concursu universali. Nequis enim existimaret eum de sola aversione, & non de actu positivo per quem avertimur loqui, statim attexendo explicat: *Et tunc secundum carnem sapimus, tunc concupiscentia carnis ad illicita consentimus.* Sic ergo perpetua illa phrasis Augustini contra Pelagianos est, voluntatem nostram *de suo* sufficere, hoc est, suis viribus sine adjutorio Dei, ut malè agat, ut peccet, ut mentiatur, & (sicut conformiter ad Canonem Arausicanum loquitur) *ut de suo loquatur mendacium, ut habeat de suo aurum mendacium, ut fugiat quidquid potest, ut mentiatur quicquid potest; quia gratis habet, ut se habet:* quæ omnia potestatem faciendi actus positivos sonant. Quando autem venitur ad veritatem, *si verax esse vult, non esse de suo*, sed opus esse adjutorio Dei; non illo adjutorio concursus generalis, quod etiam ad malè agendum, & ad mentiendum necessarium est; sed adjutorio veræ gratiæ Dei, sine quo tam constanter docet, nihil omnino boni agi posse, sed tantùm aliquid mali. Ille est ergo verissimus sensus Canonis Arausicani, quod nemo habeat *de suo*, hoc est, de suis viribus, nisi mendacium & peccatum: ad mentiendum enim, & peccandum, & mala quælibet operanda per se sufficit, nec adjuvatur à Deo. Siquid autem habet veritatis atque justitiæ, hoc est, operis boni, hoc ab illo æterno fonte justitiæ per veram gratiam in eum fluit. Nimirum quia nullum est opus bonum, seu sine peccato factum, nisi ipse fons bonitatis & justitiæ gratuito amore diligatur. Et ita Canon iste cum alijs duobus Canonibus ejusdem Concilij Arausicani, in reipsa prorsus consentit, quorum alter est novus, & ita sonat: *Divini est muneris, cum & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia revocamus*, hoc est, quando non peccamus in aliquo actu. *Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur, operatur.* Nam de munere veræ gratiæ Canonem in initio loqui, ex ejus fine patet, qui Apostolicis verbis ab Augustino expressus est: *Deus operatur in nobis velle, & perficere:* ex quo semper operationem veræ gratiæ probare solet. Et istum Canonem explicat S. Prosper, qui sententiam illam excerpsit ex Augustini lucubrationibus. Nam cum citans in Commentario super Psalmos in illa verba: *Averti pedes meos in testimonia tua*, ita loquitur: *Quod hic positum est: Averti pedes meos, in nonnullis legitur, Avertisti pedes meos: ut hoc Dei potius gratiæ tribuatur. Sed sive hoc, sive illud sit, dubitari non potest, divini esse muneris*, hoc est, divinæ gratiæ, sicut præmiserat, *& cum rectè cogitamus, & pedes nostros &c.* Alter Canon numero vigesimus, his verbis conceptus est: *Multa in homine bona fiunt, quæ non facit homo. Nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præstet, ut faciat homo*, hoc est, nullos omnino facit homo actus bonos, quos non in eo Deus per veram gratiam operetur. Nam de gratia vera in illo ad Bonifacium loco unde Canon iste depromptus est, totis viribus satagit. Et ex ista sententia sua tanquam

Marginal notes: Serm. 13. de verb. Apost. cap. 11. — Tract. 22. in Ioannem. — Lib. de corrept. & grat. c. 1. — Lib. 2. de pec. merit. c. 5. — Serm. 151 de temp. — Conc. Araus. 9. — Sent. 22. — Canon 20. Conc. Araus. — Lib. 2 ad Bonif. c. 9.

tanquam ex aditis ſapientiæ Chriſtianæ hauſtâ & idcirco in Canonem Eccleſiæ versâ, mox concludit boni cupiditatem, hoc eſt, ipſum etiam primum boni operis deſiderium, neceſſariò ex vera Dei gratia debere proficiſci, hoc ipſo quo bona eſt: ſi verò non eſſet bona, nec eſſe debere à Deo. *Proinde*, inquit, *cupiditas boni non homini à Domino eſſet, ſi bonum non eſſet: ſi autem bonum eſt, non niſi ab illo nobis eſt, qui ſummè atque incommutabiliter bonus eſt.* Ex quo relinquitur impoſſibile prorſus eſſe ex Auguſtini mente, ut ullus omnino actus, qui ſit verè bonus, hoc eſt, ſine peccato factus, non à vera Chriſti gratia proficiſcatur; & qui non ab illa proficiſcitur neceſſariò malus ſit. *Si enim bonus eſt, non niſi ab illo nobis eſt, qui ſummè atque incommutabiliter bonus eſt.* *Quoniam*, ut alibi dicit, *liberum arbitrium ad malum ſufficit; ad bonum autem nihil eſt, niſi adjuvetur ab omnipotenti bono.* Et rurſum: *Nec poteſt homo boni aliquid velle, niſi adjuvetur ab eo, qui malum non poteſt velle.* Quibus omnibus locis ex profeſſo gratiæ Chriſtianæ, non Philoſophicę; ſive concurſus generalis neceſſitatem ad omnem actum bonum, ad eumque ſolùm poſtulat; ſufficiente ad actus quoſcumque non bonos, hoc eſt, malos propriâ arbitrij libertate: per ſe enim *voluntas libera eſt in malis, quia delectatur malis: libera autem in bonis non eſt, quia liberata non eſt.* Ipſa igitur prima boni cupiditas à Dei gratia neceſſariò proficiſci debet hoc ipſo quo bona eſt. Et cur non à viribus libertatis, ſi tantùm moraliter bona fuerit? Audi Auguſtinum: *Quid eſt enim boni cupiditas, niſi charitas: de qua Ioannes Apoſtolus ſine ambi-*

Lib. de corrept. & grat. cap. 11.

Lib. 1 ad Boniſ. cap. 3.

Ibid.

Lib. 2 ad Boniſ. cap. 9.

A *guitate loquitur dicens: Charitas ex Deo eſt.* Ecce nulla eſt cupiditas ſeu dilectio boni niſi charitas, quæ propterea neceſſariò per gratiam ex Deo eſt: præter quam nihil omnino ſupereſt, niſi mundi cupiditas, quæ non eſt bona; & propterea ut idem Apoſtolus loquitur, *Non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.* Omnis enim cupiditas boni neceſſariò ex Deo eſt. Vt proinde principijs Auguſtini non aliud congruat, aut congruere poſſit, quàm hominem qui ſuis viribus non poteſt habere cupiditatem boni, non poſſe etiam habere ſuis viribus opera quæ dicuntur moraliter bona; utpote quæ neceſſariò, ſi ſint bona, ex boni cupiditate, id eſt, charitate proficiſci debent. Cùm ergo non aliud à ſuis viribus habere poſſit, niſi cupiditatem ſeu dilectionem mundi, hoc eſt, ut Ioannes exponit:
B *Concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ: neque enim dilectores mundi*, ut Auguſt. ait, *habent niſi iſta tria*; Et illa dilectio mundi *non ſit à Patre*, hoc eſt, ex Deo; utpote quæ mala, non bona ſit, *ſed ex mundo*; conſequenter homo non aliud *de ſuo*, id eſt, de ſuis viribus expectare poteſt juxta Canonem Arauſicanum, *niſi mendacium & peccatum.* Siquid autem habet veritatis atque juſtitiæ, hoc eſt, operis boni, ab illo eſt fonte juſtitiæ, cujus gratia aſpergimur ne deficiamus in via. Nam *liberum arbitrium captivatum non niſi ad peccatum valet: ad juſtitiam verò niſi divinitus liberatum adjutumque non valet.* Cauſa eſt; quia *Spiritu ſancto fit ut nos peccare delectet, ſicut præter hunc Spiritum peccare delectat.*

Tract. 2 in Epiſt. Ioan.

Lib. 3 ad Boniſ. c. 8.

Lib. de ſpir. & litt. c. 16.

F I N I S.

DE STATV NATVRÆ LAPSÆ
LIBER QVARTVS.
Proſequitur argumentum de viribus liberi arbitrij poſt peccatum.

CAPVT PRIMVM.
Septimò Auguſtinus ex profeſſo docuit, omne quod non eſt ex fide eſſe peccatum.

HACTENVS ex varijs Auguſtini principijs ſive particularibus ſive generalibus, ſatis, ut arbitror, evidenter aſſeruimus nullum ab hominibus qui carent fide poſſe fieri opus bonum, ſed ſola mendacia atque peccata. Verùm
A quia nobis familiare eſt, ut ad omnem doctrinam nobis inſolitam, quantumvis evidentibus principijs eruatur, cunctando trepidemus, omniſque ratiocinandi ſolertia ſuſpecta ſit, operæ fuerit pretium non jam ex principijs Auguſtini doctrinam ejus eruere, ſed loco ſeptimæ probationis planiſſimis & ab omni ambigui-

A ambiguitate remotissimis verbis ipsum Augustinum audire afferentem sententiam illam, quam ejus esse dicimus, omnesque cavillationes, quibus mens ejus, & verba simplicissima pervertantur, tantâ explicationis perspicuitate distillantem, ut nullis argutiarum nebulis possit obscurari. Nam quasi de industria omnes conatus recentiorum, quibus ejus doctrinam principiis Philosophorum accommodare studuerunt, opprimere studuisset, ita omnia eorum præclusit effugia, omnes tricas explicuit, omnes cavillationes exarmavit, ut pœnè nihil aliud eis supersit, qui rem diligentiùs excussisse videri volunt, quàm admirari doctrinam ejus ut exoticam & incredibilem; & propterea in alium sensum aliquo explicationis commodæ ingenio trahendam esse. Sed altitudinem Christianæ sanctitatis & humanæ infirmitatis, & profunditatem ruinæ illius B ineffabilis non videntur intelligere, virtutisque ac vitii differentiam magis ex Philosophia gentium, quàm ex Christiana religione, quæ ab Augustino profundissimè expiscata est, haurire voluisse. Ut igitur sine ullius obscuritatis & ambiguitatis ambagibus sententiam Augustini de operibus ante fidem factis, à qua religio Christiana incipit, hoc est, de operibus infidelium intelligamus, videamus non quid principia ejus velint & sentire cogant, sed quid ipse tàm perspicuis expressisque verbis passim tam frequenter ac constanter in omnibus lucubrationibus suis tradiderit.

Itaque in tractatibus in Ioannem, ut omnem hominis superbiam opprimeret, qua de suis operibus gloriari posset; sicut plerumque humana vanitas eorum, qui ante fidem se benè vixisse arbitrantur de operibus, maximè moraliter bonis, inflari solet. *Non*, inquit, *est ut dicas, antequam crederem iam bona operabar, ideo* C *electus sum. Quod enim est bonum opus ante fidem, cùm dicat Apostolus: Omne quod non est ex fide peccatum est?* Et in Epistola ad Sixtum: *Opera bona fiunt ab homine, fides autem fit in homine sine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non est ex fide peccatum est.* Et in Epist. ad Vitalem: *Itaque* (diabolus) *aliquos eorum per quos amplius decipere affectat, fingit habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudantur, per quasque gentes, præcipueque in gente Romana, qui præclare gloriosèque vixerunt.* Ecce habes hic opera velut bona, hoc est, si ulla unquam saltem moraliter bona. Sed jam vide quid de illis sentiat Augustinus: *Sed quoniam, sicut verissima Scriptura dicit: Omne quod non est ex fide peccatum est; & sine fide impossibile est utique placere Deo, non hominibus, nihil sic agit hic princeps, quàm ut non credatur in Deum.* Et in libro de gestis Pelagii: *Quantumlibet autem opera infidelium prædicentur, eutiam Apostoli sententiam veram novimus & invictam: Omne quod non est ex fide peccatum est. &c.* D *Cum ipsa sit initium unde bona opera incipiunt.* Et libro de gratia Christi: *Quid autem boni faceremus, nisi diligeremus? Aut quomodo bonum non facimus si diligamus? Etsi enim Dei mandatum videtur, aliquando non à diligentibus, sed à timenti-*

Tract. 86 in Ioannem.

Epist. 105.

Epist. 107.

Lib. de gestis Pelag. c. 14

Lib. de grat. Christi c. 26.

A *bus fieri: tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, nec rectè bonum opus vocatur: quia omne quod non est ex fide peccatum est. Et fides per dilectionem operatur.* Et libro primo ad Bonifacium: *Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Ac per hoc bona voluntas, quæ se abstrahit à peccato, fidelis est.* Et lib. 3. ad eundem Bonifacium: *Fides licet sine operibus neminem salvat (ipsa enim est non reproba fides, quæ per dilectionem operatur) tamen per ipsam etiam peccata solvuntur, quia justus ex fide vivit. Sine ipsa vero etiam quæ videntur bona opera in peccata vertuntur: Omne enim quod non est ex fide peccatum est.* Ex illis & similibus locis, quæ per universa Augustini scripta sparsa sunt, apertissimè constat quid de illis operibus infidelium Christiano sentiendum sit. Sine ullis B quippe ambagibus ea vera peccata esse tradit, nec aliud esse posse: eo quod sine fide atque dilectione sit impossibile esse opus bonum. Et ut pleniùs mentem ejus perciperemus, opera ista vocat quasi bona; quæ non sunt alia nisi quæ vocari & haberi solent moraliter bona; quæ definit non esse bona, sed peccata.

Sed non aliunde evidentiùs mens ejus constare potest, quàm ex iis quæ tradidit libro primo de nuptiis & concupiscentia. Cùm enim ibi docuisset ex Scriptura, donum esse Dei, quod etiam conjuges pudicè & continenter vivunt, difficultatem sibi objicit de conjugibus infidelibus, qui videntur etiam solis arbitrii viribus continenter vivere: *Quid ergo dicimus,* inquit, *quando & in quibusdam impiis invenitur pudicitia conjugalis? Utrum eo peccare dicendi sunt, quod dono Dei malè utantur, non id referentes ad cultum ejus à quo acceperunt? An forte nec dona Dei putanda sunt ista, quando hæc infideles agunt, se-* C *cundum Apostoli sententiam dicentis: Omne quod non est ex fide peccatum est? Quis audeat dicere donum Dei esse peccatum? Anima enim, & corpus, & quæcunque bona animæ & corporis naturaliter insita etiam in peccatoribus dona Dei sunt; quoniam Deus non ipsi ista fecerunt. De his autem quæ faciunt dictum est, Omne quod non est ex fide peccatum est. Cùm igitur faciunt hæc homines sine fide, quæ videntur ad conjugalem pudicitiam pertinere, sive hominibus placere quærentes, vel sibi vel aliis; sive in his rebus quas vitiosè concupiscunt humanas molestias devitantes, sive dæmonibus servientes, non peccata coercentur, sed aliis peccatis alia peccata vincuntur. Absit ergo pudicum veraciter dici, qui non propter Deum verum fidem connubii servat uxori.* Et ibidem infrà: *Hoc tam evidens bonum* (commixtio socialis corporum sine fraude) *cùm infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt.* Et rursum: *Cùm virtus sit pudicitia, cui vitium contrarium est impudicitia, omnesque* D *virtutes etiam quæ per corpus operantur in animo habitent, quomodo vera ratione pudicum corpus asseritur, quando à vero Deo ipse animus fornicatur?* Et paucis interpositis sic concludit: *Tantum valet fides, de qua Apostolus dicit; Omne quod non est ex fide peccatum est: & de qua iterum scriptum est ad*

Lib. 1. ad Bonif. cap. 4.

Lib. 3. ad Bonif. c. 5.

Lib. 1. de nup. & concupis. c. 3.

Ibid. c. 4.

Digitized by Google

est ad Hebræos: *sine fide impossibile est placere Deo.* A Quòd ipse non solum de vita hominis, sed de singulis hominis operibus solet intelligere. Doctrina ista validissimum acerrimumque conflictum reperit inter Iulianum & Augustinum, quo longè luculentiùs illustrata, & mens Augustini ab omnibus ambiguitatibus evoluta fuit, illo tanquam falsissimam eam refellente, hoc mordicus tanquam verissimam, Christianam, atque Catholicam defendente. Nam istum ultimò citatum locum, quod in animo qui fornicatur à Deo non possit esse vera pudicitia, hoc est, opus veræ pudicitiæ, sed peccatum tantùm, ita refricat velut invictum, insultatque Iuliano intactum prætereunti:

Lib. 4. cont. Iul. c. 3. *Sed tu qui mea, sicut dicis, quæ tibi videntur acuta persequeris, hoc totum, tanquam tibi obtusum visum fuerit præteristi. Vide ergo quid horum negandum arbitreris. Virtutem esse pudicitiam conjugalem, paulo proximè confessus es: Omnes virtutes etiam quæ per corpus operantur, in animo habitare non negas.* B *Porro infidelis animum fornicari a Deo, ille potest negare, qui se palam sanctarum Scripturarum adversarium profitetur. Ex quibus omnino hæc summa conficitur, ut aut in animo fornicante pudicitia vera esse possit (quod cernis, quàm sit absurdum:) aut in animo infidelis pudicitia esse non possit: quamvis hoc cùm asseremus te finxeris surdum.* Illis vero Scripturæ locis, quæ sæpissime in præcedentibus testimonijs allegari vidimus, sic eundem stringit Iulianum, eaque sententiæ suæ asserendæ invicta esse conficit:

Ibid. *Nam testimonium illud quod ex Apostolo posui: Omne quod non est ex fide peccatum est; sicut tibi visum est accepisti & exposuisti, non ut sapit, sed ut sapis. De cibis enim Apostolus loquebatur: verum cùm dixisset: Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide; hanc peccati speciem de qua agebatur generali voluit probare sententia, mox inferens: Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Sed ut hoc ibi de cibis tantum intelligendum esse concedam:* C *quid de alio dicturus es testimonio, quod identidem posui; nec inde aliquid disputasti, quia non invenisti quomodo in tuam posses detorquere sententiam, quod ad Hebræos scriptum est: Sine fide enim impossibile est placere Deo? Nempe ut hoc diceretur, de tota vita hominis,* id est, de totius vitæ actionibus, *agebatur, in qua iustus ex fide vivit. Et tamen cùm sine fide impossibile sit Deo placere, tibi virtutes sine fide sic placent, ut eas veras prædices, eisque bonos esse homines: & rursus quasi te pœnituerit laudis earum, steriles pronunciare non dubites.* Et intrà iterum de singulari quodam opere loquens, opere videlicet misericordiæ, quod exhibetur pauperi, & maximè videbatur moraliter bonum: *Porro,*

Ibid. lib. 4. cap. 3. inquit, *si vitium est male misereri, procul dubio vitium est infideliter misereri. Quod si & ipsa per sensum naturalis compassionis opus est bonum; etiam isto bono malè utitur, qui infideliter utitur, & hoc bonum male facit, qui infideliter facit. Qui autem male facit aliquid, profectò peccat.* D *Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera quæ faciunt infideles non ipsorum esse, sed illius qui bene utitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona malè faciunt, quia ea non fideli, sed infideli, hoc est stulta & noxia faciunt voluntate. Qualis voluntas nullo Christiano dubitante arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, velis, nolis, quod non est ex fide peccatum est. Et ideo Deus istas arbores non potest diligere, & si tales permanserint, disponit excidere, quia sine fide impossibile est placere:* Et rem à fundamentis eruens in fine concludit: *Sed breviter accipe, ne forte cùm in rebus ipsis tantùm erres,* In fin. c. 3. *quantum errari plurimum potest, videar tecum certare de verbis. Aut ergo intellige quod ait Dominus: Si oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum erit: Si autem oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum erit: Et hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque quod facit: & per hoc disce, eum qui non facit opera bona, intentione fidei bona, hoc est eius quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod illis, velut membris, operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum.* Plura hujusmodi in eodem loco inculcat Augustinus; sed ista sola, quamvis nihil Commentarij loco adijceretur, ita perspicua sunt, & mentem ejus de omnibus infidelium operibus tantâ claritate convincunt, ut non sinant hominem nullâ contrariâ sententiâ præoccupatum aliud suspicari. Nam in illis ipsis testimonijs allegatis, multoque uberiùs in cohærentibus ejusdem disputationis locis, omnes recentiorum cavillationes, quibus mentem ejus obscurare, ac in alium sensum detorquere conantur, ita luculentè perimit, ut mirum sit cordatos homines in tergiversationes ita frivolas declinare, & Augustino suas cogitationes imponere potuisse.

Præcipua verò tergiversandi causa est, quòd principijs humanæ Philosophiæ non congruere Augustini Theologia videatur. Molestissimè quippe nonnulli ferunt, quod naturæ viribus infidelis non possit actum facere, qui tendat in moralem honestatem actus: hoc enim sufficere volunt, ut sit actus moraliter bonus, etsi aliò nulla voluntatis intentione referatur. Itaque doctrinam Augustini in illo generali sensu intellectam dicunt esse *incredibilem, rationes eius* Suar. lib. 1. *frivolas, & tanto ingenio indignas, mirabiles contine-* de grat. c. 7. *nere verborum æquivocationes: quia ex significatione* n. 10. & 14. *propria animi fornicarij, fit transitus ad metaphoricam, & ita syllogismus fit in quatuor terminis.* Quapropter ut ex ejus doctrinæ vinculis liberentur, aliquot solutiones excogitatæ sunt, quas ad omnia loca in promptu habent, ut ubi una deficit, succurrat alia: omnes verò tam enormiter de tanti Doctoris veluti triennalis tyronis doctrina ludunt, ut longè satius esset palàm ab ea discedere, quàm eam tot ludibrijs adulteratam vindicare. Nos duas præcipuas prosecuturi sumus, & ex Augustini verbis ac doctrinæ filo & scopo diffflaturi: ut omnibus perspicuum esse possit, eas non judicio veritatis expressas, sed necessitate excogitatas a nihilque minùs quàm ex Augustini lectione promanasse.

CAPVT SECVNDVM.

Primum effugium occluditur, quo dicunt Auguſtinum loqui de peccato latè & impropriè ſumpto:

PRIMA igitur reſponſio, quæ recentiores Auguſtini citata teſtimonia, totamque illam acerrimam diſputationem cum Iuliano diluunt, in eo ſita eſt, quod Auguſtinus impropriè peccati nomen uſurpet pro peccato latè ſumpto, pro actu videlicet, qui non poteſt prodeſſe ad vitam æternam. Quidquid enim infidelis boni fecerit, caret illa perfectione boni operis, ut aliquid vitæ æternæ conferat, ideoque meritò peccatum veluti defectivus actus appellari poteſt. Nam etjam Auguſtinus cùm dicit, infideles non poſſe facere quicquam boni, non quodlibet bonum intelligit, ſed, inquiunt, *bonum pietatis, quod ad æternam felicitatem, aliquo modo conferat*, juxta illa verba ejus : *Scito nos dicere illud opus bonum ſine Dei gratia, quæ per unum mediatorem datur, nemini poſſe conferri per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci.* Et paulo poſt : *Hoc ergo amore opus eſt, ut bonum beatificum ſit &c.* Cùm igitur hoc Auguſtino ſit tantùm opus bonum, reliqua veluti defectiva etjam peccata vocat.

Enar. lib 1 grat. c. 7. n. 31.

Lib. 4. cont. Iul. c. 3. in fine.

B

Sed multis modis facile oſtendi poteſt, reſponſionem iſtam, vel potiùs cavillationem eſſe imperitiſſimam doctrinæ Auguſtini, ab ejus mente remotiſſimam, indignamque quæ à viris doctis proferatur. Primo, quia ſemper utitur ad probandam ſententiam ſuam illo Scripturæ loco : *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt* : Certiſſimum eſt autem Apoſtolum ibi veriſſimum peccatum intelligere, ſive fides accipiatur, pro dictamine conſcientiæ, ut plerique ſolent, ſive pro fide qua fideles Deo dicimur, ut Auguſtinus & ferè antiqui volunt. Præmiſerat enim Apoſtolus ; *Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt, quia non ex fide.* Cauſam autem damnationis reddit, quia *quod non eſt ex fide peccatum eſt*. Quæ falſa profectò & inepta ratio eſt, & ipſis reſpondentibus re-

C

pugnans, niſi verum peccatum intelligatur. Actus enim imperfectus, ſeu tantùm moraliter bonus ſecundum ipſos cauſa damnationis eſſe non poteſt. Vnde & Auguſtinus dicit : *Quod hanc peccati ſpeciem, de qua agebat*, manducandi videlicet ſine fide, *generali voluerit probare ſententia, mox inferens : Omne enim quod non eſt ex fide peccatum eſt.* Qua de cauſa etjam illum alterum Scripturæ locum : ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, ſic intelligere ſolet, ut propterea opera infidelium etjam diſpliceant Deo & voluntas quæ tales fructus facit etjam exciſione puniatur : *Qualis*, inquit, *voluntas nullo Chriſtiano dubitante arbor eſt mala, quæ facere non poteſt niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non eſt ex fide peccatum eſt. Et ideo*, quia videlicet non proferunt niſi

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

Ibid.

A

ſola peccata. *Deus iſtas arbores non poteſt diligere, & ſi tales permanſerint, diſponit excidere, quia ſine fide impoſſibile eſt Deo placere.*

Secundò verum & propriiſſimè dictum peccatum ab Auguſtino intelligi, perſpicuè patet ex ejus ſcopo adverſus doctrinam adverſarij ſui. Fatebatur enim Iulianus diſertiſſimis verbis opera infidelium, de quibus ei cum Auguſtino erat diſceptatio, ita eſſe bona, ut tamen per ea vitam æternam non aſſequerentur, ſed mercedem dumtaxat quandam temporalem. Hæc enim ſunt ipſiſſima Iuliani verba, quæ Auguſtinus refert & objicit ſibi: *Sed reſponſurus es*, inquit Auguſtinus, *Quid niſi vana ? Ego, inquis, ſteriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona quæ faciunt, non ab eo vitam conſequuntur æternam.* Et paulo ſuperiùs in eodem loco, cùm dixiſſet, originem virtutum in animo eſſe ſitam, & affectus omnes, per quos aut *fructuose* aut *ſteriliter boni ſumus*, in ſubjecto eſſe mentis noſtræ: *Horũ igitur*, addit Iul. *affectuum vis cum inſit omnibus naturaliter ; non tamen ad unum finem in omnibus properat : ſed pro judicio voluntatis, cuius nutui ſerviunt, aut ad æterna aut ad temporalia diriguntur. Quod cùm ſit, non in eo quod ſunt, non in eo quod agant, ſed in eo ſolo variant quod merentur. Nec nominis ſui igitur poſſunt, nec generis ſuſtinere diſpendium, ſed ſolius quod appetiverunt præmij aut amplitudine ditantur, aut exilitate fruſtrantur.* Non poſſet Iulianus manifeſtiùs declarare mentem ſuam de operibus iſtis moraliter bonis, de quibus agebatur; nempe eſſe opera quidem bona à virtutibus naturalibus profecta, ſed quia non referuntur ad Deum, ad vitam æternam conſequendam nihil prodeſſe. Hoc eſt autem ipſiſſimum illud, quod recentiores vocant peccatum latè ſumptum, vel impropriè dictum, vel actum qui nihil prodeſſe poteſt ad vitam æternam. Et

Ibid.

C

tamen Auguſtinus aſſeverantiſſimè contendit, talia infidelium opera, quæ quia ad Deum non diriguntur, nihil ad vitam æternam conferunt, non eſſe bona, & voluntates ea proferentes, quia Iuliano confitente ſteriles erant, non poſſe eſſe arbores bonas, quia non profert arbor ſterilis fructus bonos, ideoque excidendas eſſe, & in ignem mittendas. Audi Auguſtinum. *Quapropter dici non poteſt, quantùm te iſta fallat opinio, qua dixiſti, omnes virtutes affectus eſſe, per quos aut fructuose aut ſteriliter boni ſumus*, aſſequendo videlicet per illas vel non aſſequendo vitam æternam ; *Fieri enim non poteſt, ut ſteriliter boni ſimus : ſed boni non ſumus, quicquid ſteriliter ſumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Abſit autem ut Deus bonus, à quo ſecuris paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat, & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur*

Ibid.

homines

homines sunt steriliter boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali. Quibus verbis manifestè significat, virtutes hujusmodi, quæ non diriguntur in vitam æternam, non esse arbores bonas, nec opera quæ ab illis proficiscuntur esse bona, sed tantummodo minùs mala; & ideo ignis supplicio excidenda. Vnde de istis operibus, de quibus erat tota disputatio, toties repetit, esse peccata; quia omne quod non est ex fide peccatum est.

Tertiò idem probatur evidentissimè ex circumstantijs loci, unde exorta est tota illa controversia. Est autem locus ille, quem supra ex libro primo de nuptijs capite tertio allegavimus: Illum quippe Iulianus exagitandum sumpserat. Porrò in illo loco expressè distinguit Augustinus peccatum, quod in omnibus operibus infidelium reperiri volebat, ab alijs operibus imperfectè bonis. Distinctionem autem in eo collocat, quòd Deus hujusmodi bonorum naturalium auctor esse potest, peccati autem auctor esse non potest. Hoc autem certissimũ est, non de peccatis latè sumptis, seu actibus moraliter bonis nihil ad vitam æternam conferentibus intelligendum esse: nam etjam ipsimet recentiores confitentur ac docent, Deum hujusmodi peccata, ut cum ipsis ita loquar, per providentiam naturalis ordinis donare & procurare. Cùm ergò de pudicitia infidelium, qua servare videntur fidem thori, pronunciasset illud Apostolicum; Omne quod non est ex fide peccatum est, ut probaret non esse in illis donum Dei, sic mentem suam de peccato explicat: *Quis audeat dicere, donum Dei esse peccatum? Anima enim, & corpus, & quæcumque bona animæ & corporis naturaliter insita, etiam in peccatoribus dona Dei sunt, quoniam Deus, non ipsi ista fecerunt. De his autem quæ faciunt. Dictum est; Omne quod non est ex fide peccatum est.* Et paulo post de commixtione conjugali tanquam naturali bono dicit: *Hoc tam evidens bonum cum infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt.* Quis enim, obsecro, vel ignarissimus tyro Theologiæ, imo quis vel ineptissimus ac stolidissimus ex hominum vulgo commixtionem, aliasque naturales actiones, & corporis atque animi dotes BONA vocet, quæ per se similiter nihil omnino ad vitam æternam conferunt, nisi eò voluntate referantur; & tamen actus pudicitiæ conjugalis infidelium, si similiter boni sint, *mala & peccata* nuncupaverit? Et quod hujusmodi actibus velut (ut ibidem loquitur) *alijs peccatis alia peccata vincantur*? Quæ verba carpens Iulianus, & ex ijs Pelagianam suam doctrinam inferens: *Perfacile igitur studio sanctitatis, quod Deus adjuvat, potest homo carere peccatis. Si enim vincuntur, in quo, peccata peccatis, quanto magis possunt, virtutibus peccata superari?* Est autem certum Pelagianos cum dicerent, *hominem carere posse peccatis*; &, *virtutibus peccata superari*, propriissimè dicta peccata intelligere; cùm tamen Augustinus hoc neget, ac tantum velit peccatis alijs alia peccata vinci: ut necesse sit,

Lib. 1. de nup. cap. 3.

A & Iulianum & Augustinum eadem illa vera peccata, non opera bona licet imperfecta, in verbis Augustini intelligere; nisi velimus utrumque inter se pueriliter in æquivocationibus ludere. Quod manifestius ex Augustini perpetua phrasi ac doctrina declarari potest. Docet enim ille passim in scriptis suis, omnes functiones naturales imo etjam omnium virtutum moralium officia, ut misereri pauperis, subvenire periclitanti, & similia, esse bona, & ex Deo proficisci; infidelium vero opera non esse bona. De illis enim sic Augustinus; *Copulatio maris & fœminæ generandi causâ bonum est naturale nuptiarum*: quod mox vocat *evidens bonum*. Et intrà abstinentiam ab adulterio dicit esse *in connubio bonum naturale quidem, carnale tamen*. Et libro secundo, commixtionem conjugum esse *ex Deo*, esse *laudandam*, esse *opus Dei*. Imò admittit etjam responsionem Iuliani dicentis etjam adulterorum *commixtionem per seipsam bonam esse*. Et lib. quarto: *Bonum esse subvenire homini periclitanti, præsertim innocenti*: esse *Dei opus bonum*: *misereri per seipsum naturali compassione esse opus bonum*, etjam cum fit ab infidelibus, talia *opera bona quæ faciunt infideles non infidelium esse, sed Dei*. Et capite septimo, *commixtione in legitimam sexuum generandi causa* esse *opus bonum*, etjam in infidelibus, & regenerationem detestantibus. Et tamen infideles, qui talibus utuntur actionibus & officijs bonis, in ijsdem locis sæpius peccare testatur: *Quamvis eo bono* (commixtione legitima) *male utantur, & in eo peccent, quod de impia vel propaganda vel propagata prole gloriantur*. Et de bona compassione misericordiæ: *Etiam ipso bono male utitur qui infideliter utitur, & hoc bonum male facit qui infideliter facit: qui autem male facit aliquid, profecto peccat*. Et rursum: *Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona male faciunt; quia ea non fideli, sed infideli, hoc est, stulta & noxia faciunt voluntate*. Hæc sanè demonstrant evidentissimè longe aliter Augustinum de operibus, in quibus infideles videntur moraliter benè facere, quàm de officijs ipsis bonis, quibus utuntur, sentire & loqui. Illa quippe officia constantissimè profitetur esse bona, etjam in ipsis infidelibus cum ea faciunt; usum verò talium bonarum actionum sive officiorum esse in infidelibus malum, & ijs male utendo in peccata converti: cùm tamen utrumque [illegible], si vera sunt quæ recentiores Augustino tribuunt, similiter malum & peccatum latè sumptum dici debeat, quia nihil ijs ad adipiscendam vitam æternam prodest; vel potiùs, ut ipsi loquuntur, & omnis vir non perturbatæ mentis loqui debet, esse utrumque bonum.

Quartò si cui forte ista nondum satis perspicuè mentem auctoris indicant, ut sciat qua significatione peccati nomen usurpaverit, sunt loca plurima & manifesta, quibus ubique uniformiter peccatum propriissimè dictum, hoc est, veram justitiam, actumque supplicio dignum se intelligere profitetur. Dicit enim ea opera infidelium esse *malè facta*, ideoque non posse esse nisi peccata: *hoc tam evidens bonum cum*

Lib. 1. de nup. cap. 4.
Ibid. c. 17.
Lib. 2. c. 5. c. 9.
Lib. 3 cont. Iul. c. 7.
Lib. 4. c. 3.
Ibid. c. 7.
Lib. 4. c. 7.
Ibid. c. 3.
Lib. 1. de nupt. initio.

cùm infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatumque convertunt. Et iterum: *Lib. 4. cont. Iul. cap. 3.* *Hoc bonum malè facit qui infideliter facit: qui autem malè facit aliquid, profectò peccat.* Infideles enim & *Ibid.* *bona malè faciunt.* Dicit eſſe vitia: *Si vitium eſt malè miſereri, procul dubio vitium eſt infideliter miſereri.* Dicit ea non placere Deo: *Lib. 4. cap. 3.* *Nos ea quæ videntur opera bona dicimus non eſſe verè bona ſine fide; quoniam opera verè bona neceſſe eſt Deo placere. Cui ſine fide quia impoſſibile eſt placere, profectò quod verè opus eſt bonum, ſine fide non poteſt eſſe.* Et capite tertio: *Lib. 4. cap. 3.* *Deus tales arbores non poteſt diligere.* *Lib. 4. cap. 3.* Dicit eſſe *peccata*, quæ *ſtultâ & noxia voluntate fiunt*, ut paulo antè vidimus. Dicit per illa opera non eſſe homines tantùm ſteriliter bonos, hoc eſt, ſine fructu vitæ æternæ, ſive tantùm moraliter bonos, ſed magis aut minùs malos: *Ibid.* *Fieri non poteſt, ut ſteriliter boni ſimus;* (per opera ſine fide facta) *ſed boni non ſumus, quando ſteriliter ſumus.* Item *nullo modo homines ſunt ſteriliter boni: ſed qui boni non ſunt, poſſunt eſſe alii minus, alii magis mali.* Dicit per ea homines injuſtos fieri: *Ibid.* *Cum non ad ſuum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipſo mali his utentes efficiuntur injuſti.* Dicit ex eis tanquam ex operibus malis homines reos effici. Iuliano quippe objiciente, quòd ex dictis Auguſtini ſequeretur, infideles effici *reos ex bono*, eo quòd dixiſſet, eos nuptiarum bonum infideliter utendo in malum peccatumque convertere, qui locus totius illius longiſſimi acerrimique conflictus *Lib. 4. cap. 3.* cauſa fuit, reſpondet Auguſtinus: *Non dixi illos reos ex opere bono, ſed ex opere malo, quo male utuntur bonis.* Dicit eſſe tenebroſa & nigra peccata, quæ non fiunt intentione fidei bonæ, qua proinde deficiente, *Lib. 4. cap. 4.* *totum corpus operum tenebroſum eſſe, hoc eſt, plenum nigredine peccatorum:* Dicit ſine impietate negari non poſſe, quin ſint *Lib. 4. cap. 3.* peccata: *Prorſus in quantum non eſt ex fide* (operire nudum) *peccatum eſt, non quia per ſeipſum factum quod eſt nudum operire peccatum eſt: ſed de tali opere non in Domino gloriari* (id eſt, non ad Deum referre) *ſolus impius negat eſſe peccatum.* Dicit propterea puniendos homines quamvis minùs aliis, qui magis flagitioſi fuerint: *Ibid.* *Hoc autem peccantes* (illi Romani, qui talibus operibus claruerunt) *quod homines ſine fide non ad eum finem illa opera retulerunt, ad quem referre debuerunt. Minùs enim Fabricius, quàm Catilina punietur; non quia iſte bonus, ſed quia iſte magis malus, & minus impius quàm Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimùm deviando.* Dicit homines & voluntates, quibus ea faciunt, excidendos & in ignem mittendos: *Ibid.* *Voluntas infidelis nullo Chriſtiano dubitante arbor eſt mala, quæ facere non poteſt niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Et ideo Deus iſtas arbores non poteſt diligere, & ſi tales permanſerint, diſponit excidere.* Nonne reſponſio theatro digna eſt, poſt tot epitheta illorum operum, quæ homines ſine fide operantur, adhuc contendere, quòd non ſint peccata; ſed opera verè bona, ad vitam æternam dumtaxat inutilia? Imo verò nonne hoc eſt apertiſſimè ſententiam ipſiſſimam hæretici Iuliani, qua dicebat

A quod hujuſmodi operibus infideles *non fructuosè, ſed ſteriliter boni ſint; eaque non propter Deum faciendo, non ab eo vitam conſequantur æternam,* *Lib. 4. cap. 3.* quamque Auguſtinus totis ingenii viribus deſtruebat, ipſimet invito & renitenti qui eam expugnabat, privatæ amore opinione imponere?

Neque quicquam facit ad infringendam tam manifeſtam Auguſtini doctrinam id quod adducitur ex fine diſputationis illius, ubi videtur dicere, quòd illud tantummodo bonum non poſſit ſine gratia ab infidelibus fieri *per quod homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci* hoc eſt, quod ſit pietatis & beatificum. Nam in illo loco duplex ab Auguſtino reſponſio datur, utraque adversùs Iulianum peremptoria. Prima eſt fundamentalis, radicemque tangens omnium quæ contra Iulianum diſputans aſſeruerat: quòd videlicet ad bonum opus ſeu ſine peccato factum requiratur B *intentio bona*, velut oculus univerſorum operum. Quapropter docet, eum *qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc eſt, eius quæ per dilectionem operatur, totum quaſi corpus, quod illis velut membris operibus conſtat, tenebroſum eſſe, hoc eſt, plenum nigredine peccatorum.* Nam dilectio ſeu charitas Dei, quam ad opus ſine peccato poſtulat, non alia de cauſa neceſſaria eſt, niſi ut intendi poſſit rectus, ac debitus, & ex vera ſapientia præſcriptus finis: neque fides alia de cauſa prærequiritur, niſi ut intentionem dirigat, & gratiam operandi impetret. De quibus ſatis diximus. Altera reſponſio eſt ad hominem, veluti ſufficiens ad jugulandum Iulianum. Dixerat enim expreſſe Iulianus, ſe talia tantùm opera infidelibus tribuere, *quibus à Deo vitam non conſequerentur æternam* iſta tamen eſſe opera verè bona, & ſine ullo facta peccato. Hoc Auguſtinus quamvis tota illa C operoſa diſputatione ſubvertiſſet, in fine tamen arripit non tanquam verum, (jam enim falſiſſimum eſſe demonſtraverat) ſed tanquam ſufficiens ad obtinendum ſcopum ſuum. Cujus ratio eſt, quòd bonum opus illud, de quo tota contentio fuerat, duas haberet juxta Auguſtinum conditiones; unam quod eſſet verè bonum, hoc eſt, nulla peccati labe pollutum. Ad tale opus Iulianus ſolam hominis naturam ſufficere cenſebat, ſicut & nunc Recentiores; Auguſtinus contrà fidem adeoque amorem Dei velut ad intentionem debiti finis omnino neceſſariam ex Chriſtianæ diſciplinæ regulâ ſtatuebat, ut partim dictum eſt, partim dicetur ſtatim fuſius. Alteram, quòd aliquid ad vitam conferret æternam: quæ conditio ex illa priore inſeparabiliter pendet. Fieri enim nullo pacto poteſt, ut opus quod ex fide, & amore Dei naſcitur ut poſſit eſſe bonum ſicut prima conditio poſtulabat, non etiam hoc ipſo D ſit opus pietatis, juſtitiæ, cultus Dei, meritorium, beatificum. Quæ namque præclarior pietas, & juſtitia, & cultus Dei, quàm Dei amor ex fide? Quid magis meritorium atque beatificum, id eſt, ad beatitudinem aliquid conferens, quàm Dei amor ex fide? Ad hanc

ſecundam

secundam igitur conditionem operis boni, quam Iulianus non putabat, sicut neque recentiores putant; cum opere verè bono seu non malo esse indivulsè nexam, fatebatur ipse cum Augustino relationem ad verum Deum veluti ad finem operis, hoc est, dilectionem Dei esse necessariam. Sed inde concludit Augustinus propositum suum de fide ad opus bonum necessariâ, videlicet eo quòd non aliud ipse vocaret opus bonum, nisi quòd hominem ad æternum Dei donum regnumque perduceret; non quasi per hoc admitteret esse aliud genus operis verè boni seu non mali; quomodo enim hoc admitteret, quod totâ disputationis mole contriverat? Sed potius è contrario, quòd nullum omnino sentiret esse vel esse posse opus bonum, quin hoc ipso, sicut fidem amoremque Dei velut sui principium postulabat, ita esset etjam pietatis, & cultus Dei, æternæque vitæ suo modo meritorium. Nam in eodem ipso loco, quo permittebat Iuliano ut ea vocaret opera bona, & sine ullo facta peccato, tales dat rationes sententiæ suæ, ut ijs probet esse vera peccata. Primò, quia non facit ea voluntas bona, sed infidelis & impia. Apud Augustinum autem impossibile est fieri opus bonum, sine voluntate bona, id est, sine amore boni, quod apud Augustinum est voluntas bona. Secundò, quia dicit, voluntatem istam esse sterilem apud Deum, & ideo non bonam. Tertiò, quia dicit, amorem mundi ex quo videlicet illa Iuliani opera fluunt, non esse à Deo. Quid est ergo nisi culpabilis illa cupiditas, quæ non est à Patre, omnium malorum radix, velut amor *rei, quam quis potest invitus amittere, qui in omni malefaciendi genere dominatur*, ut Augustinus ex professo docet? Quartò, sine amore creatoris, quem Iulianus fatebatur non adesse in illis operibus bonis, neminem posse benè uti creaturis. Quid ergo fiet, nisi quod utetur malè, vel, quod pejus est fruetur? Neutrum autem sine peccato fieri potest. Quid est enim non benè uti, nisi non rectè uti? *Omne autem factum, si rectè factum non est, peccatum est.* Sed de ista difficultate, quòd omne opus vere bonum non possit esse nisi pietatis & meritorium, alibi dabitur fusior dicendi locus. Hîc sufficit ostendisse, quod infideles nihil operari possint, non solum pietatis, & beatitudinis meritorium, sed nihil omnino boni & absque peccato.

CAPVT TERTIVM.

Secundum effugium clauditur, ostendendo solam absentiam fidei sufficere, ut omnia opera infidelium vera peccata sint.

ITAQVE secunda Recentiorum responsio est, Augustinum quando dicit, omnia opera infidelium esse peccata, intelligendum esse *regulariter ac moraliter loquendo*, quia plerumque operantur ut infideles, hoc est, ex regula *non rationis, sed erroris*, apponentes aliquem perversum finem; atque ita quæstionem esse *de facto potius, quam de iure*, hoc est, quid plerumque contingere soleat, non autem quid subinde, quamvis rariùs, possit fieri, si operari vellent purè negativè sine fide, & non contrariè ex infidelitate. Solutio nonnullis perplacet: cùm tamen magis fortasse Augustino & principijs quibus nititur, quàm præcedens repugnare videatur. Nam quamvis verissimum sit quandocunque infideles aliquid boni videntur agere, semper adesse finem malum, de ultimo actionis fine loquendo, hoc tamen unicum Augustino sufficit, ut omnia ipsorum opera peccata sint, quod negative non referuntur, neque referri possunt ad illum, ad quem omnis actio creaturæ rationalis referri debet. Quem negativum exprimendi modum tam accuratè & sæpè servat Augustinus, ut nemo Scholasticorum, qui præcisos loquendi modos in enodandis difficultatibus sequi solent, præcisiùs locutus fuisse, & Augustinus de hoc ipso scrupulosissimè satagere videatur. Nam in ipso loco, qui totius controversiæ de ista quæstione cum Iuliano exordium fuit, quæstionem ipsam purè negativè proponit: *Vtrum eo peccare dicendi sunt* (infideles) *quod dono Dei malè utantur*, NON ID REFERENTES *ad cultum eius, à quo acceperunt*? Ita ut tota difficultas controversiæ in eo sita fuerit, utrum fides adesse debeat ad hoc ut fiat aliquod opus bonum, ipsaque sola & nuda finis illius absentia, qui fide intentionem dirigente proponitur, sufficiat ut sit opus malum? Quam quæstionem statim resolvit Augustinus affirmativè, & sæpissimè inculcat, hoc ipso quo NON ADEST finis ille debitus, qui est verus Deus, & fide per dilectionem operante intentionemque finis dirigente proponi debet, opus esse malum. Hoc probat statim in ipso ingressu tribus Scripturis solam negationem fidei Deo inhærentis culpantibus, quas identidem, & fere solas, & velut invictas tota illa disputatione repetit, & inculcat: a *Omne quod non est ex fide peccatum est.* b *Sine fide impossibile est placere Deo.* c *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.* Nam non esse ex fide, esse sine fide, fornicari seu apostatam esse à Deo, manifestissime nihil aliud, quam negationem fidei vel dilectionis ei cohærentis denotant, nec ullo modo etjam ex mente Apostoli & Prophetæ postulant, ut contrariè istæ locutiones intelligantur, Augustinum verò eas sic semper intelligere,

ex Lib. 4. de grat. c. 7

Lib. 3. de nupt. c. 3.

Ibid. cap 3. & 4.

a Rom 14.
b Hebr. 11.
c Psal. 72.

intelligere, solamque fidei absentiam velut malæ operationis originem, causamque sufficientissimam peccati inculcare, plurima ipsius & apertissima testimonia sine ulla ambiguitate declarant. Nam statim in ipso ingressu cùm recensuisset varios fines, quibus, hoc ipso quo infideles non inhærent per fidem Deo, eos consequenter inhærere necessarium est, (impossibile est enim, ut hic absit intentio veri finis ultimi bona, quin semper alia adsit intentio alterius finis ultimi mala) cùm, inquam, recensuisset varios fines, quorum consideratione non peccata coërcentur, sed alijs peccatis alia peccata vincuntur, generaliter & negative concludit: *Absit ergo pudicum veraciter dici qui NON PROPTER DEVM VERVM fidem connubij servat uxori.* Et ibidem paulo pòst: *Hoc tamen etiam bonum cum infideles habent, quia INFIDELITER utuntur, in malum peccatumque convertunt.* Quid est autem infideliter, uti nisi non ex fide opus ad Deum referente uti; sed in ipso illo evidenti bono, quo utuntur, & quod intentio eorum respicit, non transitoriâ, sicut oportet, sed mansoria dilectione inhærescere? Quod statim ut intelligeremus Augustinus exponit: *Quapropter qui NON hac intentione, NON hac voluntate, nec fine generant filios, ut eos ex membris primi hominis in membra transferant Christi*, id est, ut non eos in Deum eorum auctorem referant, *sed infideles parentes de infidelibus [illegible]* Et rursum: *Quomodo vera ratione pudicum corpus asseritur*, id est, opus corporis esse bonum opus pudicitiæ, *quando a vero Deo ipse animus fornicatur?* Hoc est, dum fide Deum intendente atque ita diligente carens, creaturis prostituitur. Prosequitur eosdem negativè exprimendi modos accuratissimè in continuatione totius controversiæ cum Iuliano. Nam cum longa concertatione probasset adversario suo, nullam esse posse sine fide virtutem veram, aut opus bonum, totius solutionis cardinem tangit præcisissimè: *Quia cum NON AD SVVM referuntur auctorem dona Dei, HOC IPSO male his utentes efficiuntur iniusti.* Quis, quæso, Philosophus vel Theologus quantumcunque in pulvere Scholasticarum contentionum & argutiarum tritus, brevius, præcisiùs & significantioribus verbis possset nodum tangere, & ultimas quæstionis fibras præcidere? Hoc ipso, inquit, quo NON referuntur, id est, hoc ipso quo fidei opus ad Deum referente carent, efficiuntur injusti. Quam eandem acutissimam illius quæstionis enodandæ rationem, pœne ubique scrupulosissime observat. Nam radices totius disceptationis quærens, eatque officij quod agimus & finis propter quem agimus distinctione detegens sic concedit: *Cum itaque facit homo aliqua ubi peccare non videtur si NON PROPTER HOC facit propter quod facere debet, peccare convincitur.* Hunc autem finem debitum, esse verum Deum pluribus cùm docuisset, rursum instantiùs & eâdem præcisissimè locutiones cura adjicit: *Quicquid autem boni fit ab homine,* & *NON propter hoc, propter quod fieri debere, vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso NON RECTO FINE peccatum est.* Quam negativam expressionem statim adhuc continuando prosequitur: *Possunt ergo aliqua bona fieri, NON BENE facientibus a quibus fiunt.* Nam hoc ipso quo non bene fiunt, id est, non referuntur, quò referri debent, fiunt malè, quòcunque alias referantur: quia ut addit: *Non bonum facit quod NON bonâ voluntate facit.* Causam reddit magna cum doctrinæ docentisque securitate: *Absit enim ut sit vel dicatur voluntas bona, quæ in alijs, vel in seipsa NON IN DOMINO gloriatur*; hoc ipso quippe quo NON in Domino gloriatur, necessarium prorsus est, ut vel in seipsa, vel in alijs, hoc est, alia quacunque creatura glorietur: cum nihil aliud vel animo fingi possit. Et inferius cum objecisset Iulianus gentes illas, quæ sine fide naturaliter ea quæ erant legis fecisse videbantur, etiam de talibus maximeque Romanis, qui ceteris præcelluerant respondet Augustinus: *Hoc tamen peccantes quod homines sine fide NON AD EVM FINEM ista opera retulerant, ad quem referre debuerunt.* Et mox: *Minus impius quam Catilina Fabricius, non veras virtutes habendo, sed à veris virtutibus NON PLVRIMVM deviando*: quia videlicet hoc solo delinquebant, quod non ad Deum sua operâ referendo, à vero fine aberrando deviabant. Vnde iterum paulo pôst: *Non erat in eis vera iustitia, quia non actibus sed finibus pensantur officia.* Causam reddit statim in alio exemplo de castitate; *quia nec vera est castitas animi fornicantis, & vera insania est hominis dicentis hoc dedecus, & ridentis.* Quæ ratio non est alia à præcedentibus; hoc ipso enim quo animus fornicatur à Deo, hoc est, NON credit in Deum, ideoque nec intendit Deum, neque vera justitia, neque bonum opus justitiæ, neque castitatis esse potest. Cùm verò demiraretur Iulianus duritiam doctrinæ Catholicæ, cujus pondere premebatur, quod non contentus Augustinus illâ confessione suâ, qua agnoscebat hujusmodi opera bona gentilium esse sterilia vitæ æternæ, ea insuper mala, & peccata, & igne punienda asseverantissimè traderet, peteretque velut Augustinum ipsâ rei absurditate convicturus: *Si gentilis nudum operuerit, numquid, quia NON EST EX FIDE, peccatum est?* Ad petitionem illam præcisissimam negativè expressam, eadem præcisione, & subtilitate, & categoricâ respondet asseverantiâ August. *Prorsus IN QVANTVM NON EST EX FIDE, peccatum est.* Et causam reddit categoricè, & negativè: *Non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est: sed de tali opere NON IN DOMINO gloriari*, hoc est, illud non referre in Dominum, *solus impius negat esse peccatum.* Quod paulo inferiùs probat ex hoc ipso, quia talis misericordia est INFIDELIS, seu non ex fide: *Responde, ut hoc sine dubitatione perspicias*, talem scilicet misericordiâ (hoc est, opus talis misericordiæ) non esse bonam sed malam, *Verum bonam misericordiam existimes INFIDELEM*, id est, sine fide.

Lib. 1. de nup. cap. 3.
Cap. 4.
Ibid.
Lib. 4. cont. Iul. c. 3.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Ibid.
Lib. 4. c. 3. cont. Iul.

fide. *Porro si vitium est malè misereri, procul dubio vitium est* INFIDELITER, id est, non ex fide *misereri. Quod si & ipsa per seipsam naturali compassione opus est bonum, etiam isto bono malè utitur, qui* INFIDELITER *utitur; & hoc bonum male facit, qui* INFIDELITER *facit: qui autem malè facit aliquid, profectò peccat.* In quibus omnibus locis illud (*infideliter*) non aliud quàm negationem fidei sonat. Hoc enim ipsum satis esse vult, ut non sit bona misericordia, sicut ex ijs verbis patet, quæ præmiserat: *Attentius cogita, ne forte misericordia non sit, nisi quæ hujus bonæ fidei fuerit*, id est, si non fuerit hujus fidei: & ex ijs quæ statim adjicit velut causam, cur etiam opera bona malè faciant: *Quia*, inquit, *ea* NON FIDELI *faciunt voluntate.* Et ut intelligeremus, quòd illa voluntas *non fidelis* eadem omnino sit, quam toties *infidelem* appellaverat, & cujusmodi bonitatis sit, interpretando explicat: *Sed infideli, hoc est, stultâ & noxiâ faciunt voluntate.* Voluntas enim, id est, volitio infidelis hoc ipso quo non est fidelis, seu hoc ipso quo non dirigitur fide, non nisi stulta & noxia esse potest, quia NON *in Domino*, ut ante dixerat, *sed in seipsa vel in alijs gloriatur*, quod stultum & noxium esse non dubitat Christiana fides. Itaque ultimum totius negotij cardinem explicaturus, clarissimis & philosophicis verbis in eadem præcisa & negativa exprimendi phrasi perseverans, disputationem ita concludit: *Hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque quod facit: & per hoc disce, eum qui* NON FACIT OPERA BONA INTENTIONE FIDEI BONÆ, *hoc est, fidei quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod illis velut membris operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum.* Quod ut adhuc radicaliùs & præcisiùs intelligeretur, cùm sciret præter illam Dei dilectionem, per quam tanquam per intentionem fides operatur, nullum alium amorem esse, vel esse posse, nisi amorem mundi, circumspectissimè loquens, & unicuique quod suum est tribuens, de amore mundi dicit: *Amor*, inquit, *fruendi quibuscunque creaturis* SINE AMORE CREATORIS, *non est à Deo.* Nimirum ut eum intelligeremus esse, sicut alibi docet, à diabolo, & ex eo non posse nasci quicquam operis boni. De amore vero Dei, quem fides dirigit: SINE HOC AMORE *creatoris nullus quisquam benè utitur creaturis.* Vt proinde omnino impossibile sit, infideles, qui hoc amore creatoris carent, ullâ omnino creaturâ uti nisi malè; imo, quod multò est deterius, ea frui. Alterutrum enim necesse est fieri, ubi non est amor creatoris, ut creaturis vel utatur, vel fruatur. Frui creaturis sine amore creatoris non est à Deo, sed ex mundo, nec unquam licet: Vti verò creaturis sine amore creatoris nemo benè potest; *Per hunc amorem* quippe *creatoris*, ut ibidem adjicit, *benè quisque utitur etiam creaturis.* Fieri

A enim non potest ut bonus usus sit, hoc est, non malus, qui vero & ultimo utendi fine, ad quem referri debet, destituitur. Sola enim absentia ultimi ac debiti finis, tanquam circumstantiæ quàm maximè necessariæ, ad verum peccatum abundè sufficit: ut satiatissimè, & scrupulosissimè, contra adversarium quàm obnixissimè resistentem in præcedentibus Augustinus explicuit.

Quam doctrinam & in alijs operibus velut sanissimam, Christianisque adversus Philosophicas quascunque opiniones quàm maxime necessariam, frequenter inculcat. Nam in tractatibus in Ioannem: *Sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & non sunt bona.* Vnde, quæso, & quamobrem? An ex aliqua extranea, vel perversa, vel erronea alicujus accersiti distortique finis circumstantia? Minimè gentium; sed ob hoc duntaxat, B *quia* NON *referuntur ad eum finem, ex quo sunt bona. Finis enim legis Christus, ad justitiam omni credenti.* Et in libro de fide & operibus: *In homine ipso nisi præcedat fides, vita bona sequi non poterit.* Et quid causæ tantæ impossibilitatis? *Quicquid enim homo veluti rectè fecerit, nisi ad pietatem, quæ ad Deum est, referatur, rectum dici non oportet. Omne autem factum si rectè factum non est, peccatum est.* Et in libris Confessionum: *Hoc enim peccabam, quod* NON IN IPSO, *sed in creaturis ejus me, atque cæteris voluptates, sublimitates, veritates quærebam, atque ita irruebam in dolores, confusiones, errores.* Illa quippe duo separari nullo pacto queunt, ut qui non in Deo velut fine requiescit non requiescat in creatura; & vice versâ, qui non in creatura, non requiescat in Deo. *Nec enim anima potest nisi in eo quod diligit requiescere.* Meritò igitur dicit Augustinus, quòd in eo peccaverit, quod *non in ipso*, sed in creaturis quidlibet tandem diligendo C quæsiverit. Nam ut in eodem loco definit ac dicit: *Peccatum non solum illud est, quod in turpi aut iniquo facto apparet hominibus; sed etiam si habeat speciem boni operis, & tamen propter mercedem temporalem fiat*, NON PROPTER *requiem sempiternam*, hoc est, non propter Deum. Temporalis enim operis merces maximè est finis ejus: quem necesse est esse temporalem, quidlibet tandem respicere videatur, nisi oculis collimet in sempiternum Deum, velut eum in quo sempiternâ requie debet requiescere.

Tract. 25. Ioannem.

Lib. de fide & operib. cap. 7.

Lib. ad Honorat. c. 12.

Lib. 1. Confess. c. ult.

Serm. 18. de divers. c. 4.

Ibid.

Hinc & in Commentarijs super Psalmos: *Opera quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: ubi fides* NON ERAT, *bonum opus non erat.* Et quid erat, si bonum non erat, nisi malum? Deerat enim non quælibet indifferens circum- D stantia, sed qua non præsente non potest opus ex ea sequens esse nisi malum, videlicet circumstantia recti finis, de quo contra Iulianum definierat, quod opus, etsi officio quod fit videatur bonum, ipso *non recto fine peccatum sit*,

Præfat. in Psalm 31.

A *ſit.* Audi igitur hanc ipſam ibidem expreſſam cauſam: *Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.* Audi explicatiùs inculcatam. *Non valdè attendas, quid homo faciat, ſed quid cùm facit aſpiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Fac enim hominem optimè gubernare navem, & perdidiſſe quò tendit: quid valet, quia artemonem optimè tenet; optimè movet, dat proram fluctibus, cavet ne latera inſligantur, tantis eſt viribus ut detorqueat navem quò velit, & unde velit? & dicatur ei: Vſque quò is, & dicat, Neſcio; aut non dicat, Neſcio, ſed dicat, Ad illum portum eo, Nec ducat in portum, ſed in ſaxa feſtinet? Nonne iſte quanto ſibi videtur in navi gubernanda agilior, & efficacior, tanto periculoſius eam ſic gubernat, ut ad naufragium gubernando perducat? Talis eſt & qui optimè currit præter viam,* hoc eſt, talia ſunt opera, quamvis in ſpeciem optima, præter fidem. Saxa enim ſunt, mundus & ea quæ in mundo ſunt, hoc eſt, quælibet B creatura, ſi cupiditate diligatur. Nam ut ibidem adjicit: *Amor mundi, amor hujus ſeculi,* quem nemo qui non diligit Deum in ullo opere ſuo nullis machinis aut ſubtilitate evadere poteſt, *cupiditas dicitur*, ideoque rectiſſimè monet: *Cupiditas refrenetur, charitas excitetur.*

Ibid.

Hæc aliaque plura quæ proferri poſſunt perſpicuè, niſi multùm fallor, demonſtrant, utrum tota illa doctrinæ moles, quam de omnibus infidelium operibus tradidit, de infidelibus ex regula erroris, ſeu ex infidelitate, aliâve pravâ intentione operantibus tantùm intelligenda ſit; ideoque *regulariter*, & *moraliter*, ut ipſi loquuntur, tantùm vera. Mentem quippe ſuam, qua ſentit, omnia omnino opera infidelium nullo excepto eſſe vera peccata, nec eſſe poſſe niſi peccata; tanta manifeſtatione declaravit, ut ſi Solis radijs eam ſcribere voluiſſet, vix arbitror illuſtriùs C eam nobis depingere potuiſſe. Repetit enim creberrimè, conſtantiſſimè, maximâ præcisè loquendi circumſpectione, *hoc ipſo quo dona* A *Dei* NON AD *ſuum referuntur auctorem, injuſtos fieri: hoc peccare quod* SINE *fide*, NON AD DEVM *retulerunt opera ſua.* IN QVANTVM NON EST EX FIDE, *peccatum eſſe; de tali opere* NON IN DOMINO *gloriari, ſolum impium negare eſſe peccatum,* NON FACERE *opus intentione fidei bona, eſſe peccatum: Etſi officio videantur bonum, ipſo* NON RECTO FINE *peccari.* Et hujuſmodi plurima. Dicit, cùm quis aliquid NON PROPTER HOC *facit, propter quod facere debet: ſi opus fiat* NON PROPTER HOC, *propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit:* ſi infideles opera NON AD EVM FINEM *referant, ad quem referre debuerunt, hoc ipſo eſſe peccatum.* Hunc finem, ad quem opera infidelium referri debere, veramque ſapientiam præcipere ut referantur, ſatiatiſſimè & expreſſiſſimè docet eſſe unicum & B verum Deum: ad illum, intentionem velut oculum animæ eſſe referendam: illum intentionem fide dirigi. Quid amplius ab Auguſtino, à me-ipſo, vel ab ullo homine poſtulari poteſt, ut explicet mentem ſuam? Nec regulariter doctrinam ſuam, ſed formaliter, univerſaliter, ſine ulla exceptione, tanquam quæ principijs univerſalibus exceptionem nullam admittentibus nitatur intelligendam eſſe declaret? Nec enim arbitror in omnibus operibus Ariſtotelis aut Platonis, quibus tanquam Philoſophis circumſpectum præciſumque loquendi modum Scholaſtici tribuunt, vel etiam in ipſius Auguſtini lucubrationibus univerſis ullam omnino quæſtionem repertum iri, in qua tanta, tam crebra, tam conſtans, tam uniformis loquendi formalitas uſurpata ſit, quàm in iſta de operibus infidelium. Vt ſanè nullo illuſtriori indicio convinci poſſit, recentiores illos ab Auguſtini doctrina receſſiſſe, à cujus laqueis non niſi tam futilibus eluſionibus, & mirâ totius doctrinæ ipſius & principiorum perturbatione evadere queunt.

CAPVT QVARTVM.

Auguſtini rationes oſtenduntur juxta ejus principia eſſe validæ.

QVOD verò rationes Auguſtini *frivolas* in eo ſenſu generali eſſe citatus auctor queritur, & *tanto ingenio indignas, mirabileſque continere verborum æquivocationes*, hominis non ſatis rem penetrantis voces ſunt. Auguſtini enim doctrinam à ſenſibus ipſius plerumque disjunctiſſimam non tantùm, ſalvâ ejus pace, non intelligit, ſed vix quiſquam ſcriptorum recentiorum facilè reperietur, qui eam ſuis argutijs magis perturbaverit, & minùs aſſecutus ſit. Nam in pleriſque, quæ tanquam abſurda & incredibilia ex ea ſequi arbitratur, fal- A litur. Vera ſunt, quæ ipſe falſa putat, homines ante fidem boni operis incapaces; & gratia bonæ voluntatis operatrice penitus eſſe deſtitutos: quia voluntas ſeu volitio bona, ſine qua impoſſibile eſt eſſe opus bonum, à fide incipit, ſicut peritis Auguſtinianorum ſenſuum indubitatum eſt. Verum eſt iterum, quod ipſe incredibile putat, intentionem commodi temporalis, quantumcunque ratione regulatam, niſi ratio præfigat operi ſuo finem Deum, eſſe malam, voluntatem eſſe ſuperbam, quæ ſepoſito Deo, ſolâ iſtâ quaſi morali honeſtate delectatur,

ut infrà

Digitized by

ut infrà utrumque adversus omnes Philosophorum querimonias ex Augustini mente ostensuri, Deo juvante, sumus. Verum etiam est, rationem Augustini nullam æquivocationem verborum continere, quâ fiat syllogismus in quatuor terminis. Ratio enim Augustini hæc est, Cujus animus à Deo fornicatur, non potest esse veraciter pudicus corpore: sed animus infidelis à Deo fornicatur, ergo non potest esse veraciter pudicus corpore. Quænam hic umbra quatuor terminorum? quod vestigium æquivocationis? fornicatio enim semper eodem modo sumitur pro spirituali illa fornicatione, quæ fit dum animus recedit à Deo, maximè per infidelitatem. Nam quamvis omnis corruptio animæ, quæ fit per concupiscentiam rerum creatarum, fornicatio dici soleat, *corruptionem tamen multitudinis simulatorum Deorum sæpe ac propriè Scriptura fornicationem vocat*, ut ait Augustinus. Quòd si etiam generalissimè fornicationem intelligamus, esse omnem corruptionem casto amori Dei contrariam, qua conglutinatur anima velut beanda creaturis, etiam hic Augustini ratio vera est, formaliter, hoc est, doctrinaliter intellecta. Nullius enim corpus potest esse veraciter pudicum, hoc est, nullum opus ejus erit opus veræ pudicitiæ, cujus animus dum operatur à Deo aversus est. Nam sicut nullum opus est justitiæ, nisi Deus, qui justitia est, diligatur; ita nullum est opus pudicitiæ vel bonitatis, vel castitatis, vel veritatis, vel ullius veræ virtutis, nisi Deus, qui est ipsa vera & suprema, & simplicissima forma pudicitiæ, & bonitatis, & castitatis & veritatis, omnisque virtutis diligatur. Hoc enim modo, & hac de causa fit, ut nullum sit vel esse possit opus verè bonum, si non diligatur gratis Deus, hoc est, si non ad ipsum per fidem intentio referatur. Ratio igitur Augustini optima est, sine æquivocatione vitiante syllogismum per quatuor terminos, prout nimis trivialiter tanto Doctori objicitur: neque diversa est ab illa, quam toties inculcavit; sed alijs tantùm Scripturę sacrę vocibus, quibus ipse unicè delectari solet, explicata.

Ex quo & illud evanescit, quod Augustino velut objicitur, *Rationes ejus æquè de omnibus peccatoribus procedere.* Nam quamvis ex ejus mente verissimum sit, opera peccatorum omnium, imo etiam justorum, ut alibi fusiùs dictum est: quæ non referuntur ad eum finem ad quem referri debent, hoc est, ad Deum, sed in creaturis hærent, vera esse peccata: quod auctor ille, non perspectis principijs Augustini, sed ex gentili Philosophia de morali honestate metiens operum bonitatem, incredibile esse putat; falsum est tamen, eandem de peccatoribus fidelibus, quàm de infidelibus esse rationem. Hoc ipso enim quo peccatores fide imbuti sunt, quamvis perfecta illa charitate Deum super omnia diligente, hoc est, justificatione destituti sint, multa tamen bona ex illa fide operari possunt; sicut est in primis, ipsum

A credere, & operari velle, &, si adhuc viribus careant, infirmitatem suam ingemiscere, ex hoc justificationem vel operandi vires impetrare, cujusmodi opera sanctus Augustinus semper peccatoribus tribuit. Vnde illa solemnis ejus sententia creberrimè repetita: *Quod lex imperat, fides impetrat.* Et illa: *Gratiam bene operandi fides meretur.* Et illa: Epist. 106
Fide impetrant justificationem. Et illa: *Nec ipsa* Epist. 105
remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Et illa: *Fides erat, quæ data est non oranti: quæ utique nisi data esset, orare non posset.* Et hujusmodi innumera, quæ cùm sint opera nemine dubitante bona, imo gratiæ meritoria, nec ab ullo infideli possint fieri, nimis ineptè dicitur, eandem esse rationem omnium peccatorum.

B Nam quòd Augustinus in eadem disputatione dicit: *Absit ut sit in aliquo vera virtus,* Lib. 4. cont. Iul. c. 3.
nisi fuerit justus, nisi vivat ex fide &c. vera sunt, sive de perfecta justitia, hoc est, charitate Deum super omnia diligente, sive de imperfecta sermonem esse sentiamus, nec tamen de peccatoribus fidelibus & hominibus infidelibus eandem rationem statuunt. Iulianus enim non solùm in hoc errabat, quod infidelibus opera nonnulla bona tribueret, sed in eo quoque, quòd virtutes eis ita perfectas daret, ut eos & verè justos esse diceret, & propter veram justitiam extra damnationem sempiternam futuros. Cùm enim Augustinus omnes illos damnatione plectendos, & quamvis disparibus pœnis, puniendos tamen esse diceret, *Minus enim Fabricius quam* Ibid.
Catilina punietur &c. Respondens inducitur Iulianus tanquam stomachabundus: *Erunt*
C *ergo in damnatione sempiterna, in quibus erat vera justitia?* Cui Augustinus: *O vocem impudentiâ maiore præcipitem! Non erat, inquam, in eis vera justitia, quia non actibus, sed finibus pensantur officia.* Et in præcedentibus adversus illam ejus dementiam increpans dixerat, Quod *non audires dicentem Scripturam: Qui dicit impium justum esse, maledictus erit.* Itemque: *Quid remansit quod gratiæ reservemus, in tam evidentibus, quibus dixisti eos abundare, virtutibus?* Denique: *Quis porro eorum, qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam fortè tu solus, justum dixerit infidelem, justum dixerit impium, justum dixerit diabolo mancipatum?* Vnde infert Augustinus ex ejus principijs, eos etiam ad regnum cœlorum admittendos esse: *Per quod enim vera justitia, per hoc etiam regnum Dei. Deus namque ipse, quod absit, erit injustus, si ad ejus regnum verus non admittitur justus.* Adversus hanc ergo nimis exorbitantem opinionem, quæ infidelibus hominibus
D tam perfectas evidentesque virtutes tribuebat, ut nihil omnino divinæ gratiæ reservaretur, ut extra damnationem sempiternam, & idcirco, ut ex ejus opinione infert Augustinus, etiam in ipso Dei regno collocandi essent, rectissimè dicit Augustinus: *Absit ut sit*

ut sit in aliquo vera virtus, tantæ videlicet perfectionis, *nisi fuerit iustus*: qualis profectò virtus nec in peccatoribus fidelibus reperiri potest: quia talis non est nisi perfecta charitas, vel certè ab ista charitate disiungi nequit.

Quòd si verò Augustinum de imperfecta justitia velimus locutum esse, quamvis hoc minùs, propter ea quę diximus, verisimile sit, res nullam difficultatem continet. Illa quippe justitiâ, hoc est, imperfecto quodam amore Dei carent prorsus impij seu infideles; non autem carent fideles, quantislibet fuerint peccatis mancipati. Nam hoc ipso quo adhuc fideles permanent, non possunt non habere affectũ illum veræ pietatis, atque dilectionis, ex qua credunt Deo, ex qua sperant subinde beatitudinem, ex qua orant pro impetranda perfecta charitate atque justitia; ex qua & alia nonnulla bona sincero Dei intuitu operantur, quamvis B necdum ita diligant, ut eum omnibus terrenis amoribus ac delectationibus præferant. De tali amore Dei imperfecto, non ut ille recentior Philosophicè imaginatur implicito, & in A intentione boni honesti seu moralis alicujus honestatis involuto, sed de vero & formali amore Dei loquitur Augustinus in eodem loco, cùm dicit: *Sine hoc amore creatoris, nullus quisquam benè utitur creaturis.* Nempe sive fidelis, sive infidelis; sive justus, sive peccator; nec tamen de utrisq; eadem ratio est. Fidelis enim etiam peccator tali amore seu Dei intentione in operibus quibusdam nequaquam caret; qua si careret, neque fidem, neq; spem, neq; ullam omnino bonã posset habere voluntatem. Nam ut Augustinus sæpiùs docet, ubi est *initium fidei, est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis*: de qua similiter dicitur: *Quasi verò aliud sit bona voluntas, quam charitas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo.* Non illa charitas solùm perfecta, sed etiam imperfectissima illa Dei dilectio, seu complacentia, quæ charitatem illam vulgo notam, & super omnia diligentem prævolat, & omnem inchoat justitiam, juxta illud Augustini: *Charitas inchoata, inchoata justitia est, charitas provecta, provecta justitia.* De quo uberiùs suo loco disserendum est.

Epist. 107.

Lib. de grat. Christi c. 21.

Lib. de nat. & grat. c. ult.

CAPVT QVINTVM.

Sancti Augustini loca explicantur, quibus asserere videtur opera moraliter bona in infidelibus.

NVNC solvenda sunt nonnulla Augustini testimonia, ex quibus probari putant, in infidelibus esse posse nonnulla opera verè bona. In primis proferunt Augustini loca de Cornelio Centurione, quibus *libro de Prædestinatione sanctorum cap. septimo, & libro primo de Baptismo cap. te septimo, & libro quarto capite vigesimo primo* (error enim in citationes irrepsit) *eleemosynas Cornelij, antequam in Christum crederet, & justitiam appellat, & donum Dei esse dicit. At certè impium est dona Dei inter peccata deputare.*

Ita Bellarm. lib. 5. de gra. & lib. arbit. cap. 9.

At certè ista nimis est somnolenta Augustini lectio, ut ex huiusmodi locis probetur sine fide fieri posse opera nonnulla bona. Testatur enim Augustinus in ipso illo loco de Prædestinatione sanctorum qui citatur, & in alijs pluribus, Cornelium nullo modo fuisse infidelem, sed fide jam divinitus infusa in Deum credidisse, & ex ea fide orasse Deum, in quem crediderat, & eleemosynas erogasse, quamvis in Christum IESVM sibi non annunciatum necdum credidisset. *Solet dici*, inquit, *ideo credere meruit, quia vir bonus erat, & antequam crederet: quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt eleemosynæ & exauditæ orationes, antequam credidisset in Christum. Nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non crediderat? Sed si posset sine fide Christi esse salvus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus.* Et paulo A pòst: *Quidquid igitur & antequam in Christum crederet, & cùm credidisset, benè operatus est Cornelius, totum Deo dandum est, ne fortè quis extollatur.* Et expressiùs exactiùsque alio in loco: *Incipit homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Sed interest, quibus articulis temporum, vel celebratione Sacramentorum gratia plenior & evidentior infundatur. Non enim catechumeni non credunt, aut vero Cornelius non credebat Deo, cùm eleemosynis & orationibus dignum se præberet, cui Angelus mitteretur. Sed nullo modo ista operaretur, nisi ante credidisset.* Et iterum post pauca: *Sed in quibusdam tanta est gratia fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum cælorum; sicut in catechumenis, sicut in ipso Cornelio antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiæ.* Ecce ex qua fide Cornelius, ex Augustini mente, oravit, & eleemosynas fecit: nimirum ex fide divinitus per B veram gratiam data, ex qua & catechumeni credunt, & sæpenumero benè quoque operantur; etsi neutra sine regeneratione sufficiat ad salutem. Vnde de illa eadem fide Cornelij: *Fiunt ergo inchoationes quædam fidei conceptionibus similes: non tamen solùm concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur æternam. Nihil horum tamen sine gratia misericordiæ Dei: quia & opera, si quæ sunt bona, consequuntur, ut dictum est, illam gratiam, non præcedunt.* Quapropter justitia Cornelij neque peccatum fuit,

Lib. de præd. SS. c. 7.

Lib. 1. ad Simp. q. 2. initio.

fuit, neque sine fide & vera gratia fuit, & nihil ad præsens propositum facit, ubi de operibus infidelium disceptatio est. Nam Cornelius, qui ex Iudæorum conversatione Deum verum ceteraque vitæ futuræ mysteria videtur didicisse, similis reliquis probis Iudæis fuit, qui Christi mortem atq; resurrectionem nondum statim in alijs gentibus perceperant. Hi enim & credebant in Deum, & in Mediatorem Dei & hominem; & ex illa fide orabant, & nonnulla opera bona faciebant, quamvis in Christum IESVM jam crucifixum pro salute humana nondum credidissent, & hujusmodi fides eis esset necessaria.

Alter Augustini locus est de Polemone, quem Xenocrates ebrium in scholas suas ingressum, de frugi temperantiæ disputando, in alios mores repentè convertit. Hujus continentiam vocat Augustinus *Donum Dei*. *Et ne idipsum quidem*, inquit, *quod melius in eo factum est, humano operi tribuerim, sed divino.*

Respondetur, continentiam illam Polemonis fuisse bonam, sed non opus bonum, cujusmodi hîc postulamus, hoc est, sine omni omnino peccato ex omnibus circumstantijs. Defuit enim circumstantia finis ultimi, hoc est, Dei, ex Augustini mente superius explicata, quę quàm maximè necessaria est. Bona ergo fuit ista continentia, sicut & non occidere, non adulterari, misereri pauperis, mutuum dare, & hujusmodi sine fine officia bona sunt, etiam tunc quàndo non benè fiunt ab hominibus malis. Recti enim finis absentia, & perversi præsentia non facit, ut ipsum officium in se spectatum non sit bonum. Idcirco enim à Deo præcipiuntur, quia bona sunt. Audi Augustinum: *Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Et iterum: *Possunt ergo aliqua bona fieri, non bene facientibus a quibus fiunt.* Et exemplo declarat: *bonum est ut subveniatur homini periclitanti, præsertim innocenti: sed ille qui hoc facit, si amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum facit.* Et in eadem dissertatione rursus: *Et ipsa per seipsam naturali compassione opus est bonum, etiam isto bono male utitur, qui infideliter utitur, & hoc bonum male facit, qui infideliter facit.* Quâ phrasi Augustinus, & commixtionem adulterorum sæpius *bonum* vocat, ut supra vidimus, & omnem creaturam Dei bonam. Bona igitur fuit illa conversio animi Polemonis à luxuria ad continentiam, sicut bona est animi conversio ab ira ad mansuetudinem, à voluntate nocendi ad faventem voluntatem, à proditione ad fidelitatem, & à quibusque vitijs ad virtutem. Sed, utrum qui ista faciunt, continuò ex omni parte, etiam finis ex quo faciunt, benè faciant, alia quæstio est. Nam sicut in rebus naturalibus oculus semper bonus est, & bona tibia, etsi cæcitas & claudicatio adjuncta non sint bona, quia bonum bono melius est, & irreprehensibile est quod omni malo conjuncto caret: ita bonum est non occidere, non adulterari, à luxuria continere, & supplicio digni qui non faciunt; sed melius est ista etiam recto fine præstare.

Hæc igitur causa est, cur etiam ista dona Dei Augustinus appellet, & appellari debeant. Si enim donum Dei est ille animi status, quo aliquis ex natura non est ad luxuriam, aut alia vitia nonnulla pronus, sicut hoc Augustinus sæpiùs docet, & præcipuè libro quarto contra Iulianum; quanto magis Dei donum vocari debet, quòd alicujus animus ex imperiosæ illius libidinis jugo ad continentiam reflectatur? Hinc in eadem Epistola, ut exponeret nobis cujusmodi hoc esset donum Dei, Et quomodo continentiam illam non *humano operi tribueret sed divino*, ita subjicit: *Ipsius namque corporis, quod est infimum nostrum, si qua bona sunt, sicut forma, & vires, & salus, & siquid ejusmodi est, non sunt nisi ex Deo creatore, ac perfectore naturæ. quãto magis animi bona donare nullus alius potest? Quid enim superbius vel ingratius cogitare potest humana vecordia, si putaverit, cum carne pulchram faciat Deus hominem, animo castum ab homine fieri?* Et in illo libro quartò contra Iulianum jam citato cùm docuisset judicio Dei esse tribuendum, quòd aliquis *mala naturalia*, ut libidinis, iracundiæ &c. *magis minusve perpetitur*, ad comprimendum Iulianum, qui Philosophos Ethnicos solâ suâ voluntate sibi virtutes peperisse statuebat: *Quanto ergo*, inquit, *tolerabilius illas, quas dicis in impijs esse virtutes, divino muneri potiùs quam eorum tribueres tantummodo voluntati!* Et paulo antè: *Quanto satius hæc ipsa in eis dona Dei esse fatereris, sub cujus occulto judicio nec injusto alij fatui, alij natura leves, alij spadones &c.* Hinc est quòd in eodem loco illud ipsum opus bonum, seu potiùs illud officium bonum etiam tum cùm ab infidelibus malè fit, divino muneri asscribit. Dicit enim, hoc esse *Dei opus bonum, a quo etiam per malos fit bonum. Ac per hoc nec eius* (hominis infidelis) *iste fructus dicendus est.* Cujus igitur, si non hominis infidelis, qui illud facit? *Sed potius bonum opus est illius*, inquit, *qui etiam per malos bene facit.* Et in eundem sensum iterum; *Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene utitur malis.* Sicut igitur ex hoc quod illa opera bona, quæ infideles malè faciunt, divino muneri Augustinus tribuit, perperam colligitur, illa esse opera sine omni labe peccati, cùm ipsemet contrarium in eodem loco tradat; ita perperam colligitur, continentiam Polemonis vel cuiuscunque infidelis opus bonum esse omnis labis expers eo quòd Augustinus illud munus, aut donum Dei, aut Dei opus nuncupet. Deus enim sæpiùs bona operatur, etiam non benè operantibus illis per quos operatur.

Nec vero ex istis phrasibus Augustini suspicetur aliquis eum hujusmodi opera nonnulla Philosophorum divinæ gratiæ quæ bonas voluntates facit, asscribere. Deus enim multis modis motus animi & opera quædam quasi bona

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

Epist. 130.

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

 bona

Digitized by Google

bona in huiusmodi hominibus, itemque peccatoribus Christianis facit quæ tamen non per illam gratiam facit, quæ ad opera verè & omni ex parte bona necessaria est. Quædam enim operatur, animum terrore percellendo, eumque à malo proposito revocando; quædam, alia nonnulla terrena & innoxia bona proponendo; quædam, concupiscentias mitigando, diabolum compescendo, animum divertendo, alijsque plurimis & occultis modis. Qui de re preclarè in homilia de muliere peccatrice, ut ostenderet esse debere gratum Deo, quod peccata non ita multa etiam in incredulitate commiserit, eo quod & istud sit donum Dei: *Adulter non fuisti in illa tua vita præterita, plenâ ignorantia, nondum illuminatus, nondum bonum malumque discernens, nondum credens in illum, qui te nescientem regebat: Hoc tibi dicit Deus tuus: Regebam te mihi, servabam te mihi, ut adulterium non committeres: suasor defuit; ut suasor deesset ego feci. Adfuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus; ut non consentires ego terrui. Agnosce ergo gratiam eius, cui debes & quod non admisisti &c. Nullum est enim peccatum quod fecit homo, quod non possit facere alter homo, si desit rector à quo factus est homo.* Sunt ergo istiusmodi magna Dei beneficia ac dona, quibus homo à multis gravissimis pœnis liberatur, sed non ex illa occulta gratia proficiscuntur, quæ voluntatem ex mala facit bonam, & ab initio fidei dari incipit. Vnde non propterea desinunt ista opera cum peccato fieri, non quatenus fiunt in homine sive suadente, sive terrente, sive alijs modis movente Deo; sed quatenus ex humanæ voluntatis defectu non fit in eo plenè bonum, voluntate adhuc alicujus creaturæ, sive sui-ipsius, sive alterius cupiditate possessâ, qua fit, ut quamdiu infidelis permanet, non illud in eum finem referat, quo referre tenebatur.

Hom. 23. cap. 6.

Quæ si vera sunt, sicut sunt ex Augustini mente verissima, jam non erit difficile alia nonnulla loca intelligere, quæ non satis perspecto doctrinæ sanctissimi Doctoris filo à nonnullis objiciuntur. Inter, quæ in primis est, quòd cùm Celestius, ut probaret non esse divinæ misericordiæ ut aliquis velit, illum Apostoli locum afferret, *Quod vult faciat*: ubi videlicet de nubendo sermo erat, Apostolo subjiciente: *Non peccat, si nubat*; *Quasi*, inquit Augustinus, *pro magno habendum sit velle nubere, ubi de adjutorio divinæ misericordiæ operosius disputatur.* Quibus verbis non hoc vult, quod sine gratiâ possimus velle nubere sine peccato; sed hoc, quod non rectè Celestius impugnet gratiæ necessitatem, ex eo quod mulier possit sine gratia *velle nubere*. Quis enim dubitet non esse opus gratiâ, ut virgo nubere velit, cùm hoc & plurimi peccando velint? Ad hoc ipsum tamen opus naturæ, providentiam naturę congruam Augustinus postulat: *Aut vero etiam sibi prodest aliquid velle, nisi Deus providentiâ, quâ gubernat omnia, marem fœminamque conjungat.* Nimirum juxta principium ejus jam aliquoties inculcatum, quo & [a] *commixtio* Adulterorum,

Lib. de perf. iust. c. 19.

Ibid.

a Lib. 3 cont. Iul. c. 7.

& [b] *copula* maris & fœminæ infidelium, & ipsa *officia bona*, quæ ab infidelibus cum peccato fiunt, sunt opera Dei bona per homines malos. Neque quicquam refert, quòd Apostolus addat: *Non peccat, si nubat*: objectum enim actûs explicat, non quaslibet circumstantias, quæ ab animo nubentium apponi possunt ac solent. Hâc phrasi ibidem dicit Apostolus: *Bonū est mulierem non tangere*, nec tamen ideo statim sine peccato non tangitur, ut nimis notum est: *Quidam enim non attingunt etiam uxores suas, dum quasi mundi per magicas artes pervenire ad uxores moliuntur alienas.* Hac phrasi & Augustinus docet, amores hominum, quibus parentes, uxores, liberi, ceteræque carnis necessitudines diliguntur, esse licitos; quamvis non propterea statim ille amor quandocunque fit sine peccato exeratur. Solùm enim istis loquendi modis declaratur, amorem ex objecto esse licitum; imo ita præceptum, ut reprehendendus ille sit, qui tali amore caret, non tamen statim laudandus, qui non caret. Vnde dividit amorem licitum contra illicitum qualis est meretricum: *Charitas alia est divina, alia humana: alia est humana licita, alia illicita &c. Licitam charitatem habete, humana est; sed, ut dixi, licita est. Non solum autem licita est ut concedatur, sed ita licita, ut si defuerit reprehendatur. Liceat vobis humanâ charitate diligere conjuges, filios, amicos &c. sed videtis istam charitatem esse posse & impiorum, id est, Paganorum, Iudæorum, hæreticorum. Quis enim eorum non amat uxorem, filios &c. Si ergo tali quisque crudelitate fertur, ut perdat etiam humanum dilectionis affectum, & non amet filios suos, & non amat conjugem suam, nec inter homines numerandus est. Non enim laudandus est, qui amat filios suos, sed damnandus est, qui non amat filios &c. Et feræ amant filios: amant filios aspides &c. Ergo qui non amat filios suos, etiam leone peior est.* Similia tradit Homilia trigesima octava, ubi illum licitum amorem *carnalem* vocat; in loco præcedente *secularem*: *Amate filios vestros, amate conjuges vestras, etsi seculariter. Nam secundum Christum amare debetis, ut secundum Deum illis consulatis.* Amores igitur isti etiam carnales dicuntur liciti, imo tam severè præcepti, ut eos non habere sit illicitum. Detestandus est enim, qui non amat conjugem suam & filios suos, eis beneficia conferendo, quamvis carnalia. Sed non negatur istis phrasibus aliquid amplius hîc & nunc adesse debere, ut actus amoris omnino sine peccato omni ex parte fiat.

b Lib. 1. de nup. c. 4. Lib. 4 cont. Iul. c. 3.

August. lib. cont. c. 11.

Ser. 51. de temp. c. 1.

Hom. 38.

Ser. 51. de temp. c. 2.

Quando enim duo ad actum aliquem omnino requiruntur ut bonus sit, officium & finis; hoc est, actus bonus, & rectus animus facientis, rectissimè dicimus, utrumque esse licitum, utrumque præceptum. Non tamen idcirco putari debet, cùm alterum seorsim adhibetur neglecto altero, non peccari. Non enim peccatur, quia adest officium bonum: peccaretur enim potiùs, si non adesset; sed quia deest finis bonus, seu intentio bona. Sic nunquam aliquis reprehendi debet, quòd diligit filios suos (vituperandus est enim, qui non diligit) sed vituperandus est, qui non recti vel debiti

finis

finis intentione diligit. Bonum enim ex integra causa nascitur; ex singulis defectibus malum: quamvis non propterea reprehendi debeat id quod superest bonum, propter id quod ei adjungitur malum, dum malè fit bonum. Pejus enim esset, longeque culpabilius, si non fieret. Ideoque non solùm Catholici, sed & hæretici & Pagani monendi, rogandi, jubendi, A cogendi sunt, ut hujusmodi bona faciant; etsi ex defectu veri finis semper malè facerent. Longè quippe vituperabiliùs delinquerent, si non facerent. Nam laude dignum est id facere quod tenemur: sicut vituperatione dignum, finem prætermittere cujus intuitu præstare jubemur.

CAPVT SEXTVM

Alia nonnulla loca Augustini explicantur.

HOc igitur sensu etjam Augustinus docet, *Nullo modo culpandam, imo verò & laudandam esse patientiam*, qua schismaticus quispiam pericula, gladium, ipsamque crucem patitur, ne Christum neget. Causam enim reddens, cur sit laudanda ista patientia, non dicit, quia omni ex parte bona est, sed quia *dicere non possumus, melius ei fuisset, ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo*. Satis enim indicat, non alia ratione esse laudandam, quàm quia *est aliquid prodire tenus si non datur ultra*. Bonum est enim & laudabile, veritatem agnitam nec tormentis diffiteri: etsi malum sit, non recto fine & amore confiteri. Talis enim confessio veritatis, cùm à schismatico non fiat, ut supponit Augustinus, amore veritatis seu Dei, necesse est ut timore pœnarum fiat: qui quando solus est, juxta Augustinum non potest producere opus verè bonũ cùm vel animi elatione, vel alia prava cupiditate exprimatur. Quod ibidem satis ipse declarat: *Timore*, inquit, *pœnarum æternarum pœnas patitur temporales*. Et ibidem: *Ipsam patitur crucem timore gehennarum, & ignis æterni*. Et paulo pòst indicat in talibus hominibus esse *fidem, quæ per elationem vel timorem*; non *eam quæ per dilectionem operatur*. Et idcirco sicut de Fabricio & similibus Romanis benè operantibus contra Iulianum, ita & hic de talibus *existimandum esse* dicit, *fortasse tolerabilius eis futurum iudicium, quàm si Christum negando cuncta illa tormenta vitarent*.

Facilè quoque intelligitur ex ijs quæ ante diximus, quo pacto talem patientiam doceat esse *donum Dei*. Quis enim ambigat dici debere donum Dei, si timore ab ingentibus sceleribus revocetur? Non solum enim gravissimas futuræ vitæ, evadit pœnas, sed & animus quamvis impius minus amore scelerum implicatur, quorum delectatione fraudatur, Deo non tradente illum in concupiscentias cordis eorum, juxta illud præclarissimum Augustini: *Cùm fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit Deus in concupiscentias eorum, tam illa delectatio alligat eos, ut inde abrumpere amorem & ad utilia conferre non audeant: quæ cum conati fuerint, dolebunt animo; tanquam pedem de compede exuere cupientes. Cui dolori succumbentes à perniciosis delectationibus nolunt abscedere*. Magnum est ergo donum Dei etjam terrori- A bus, timoribus, castigationibus, à sceleribus perpetrandis averti; donum tamen, quod non necessariò animi mutationem à malo ad bonum secum trahit. Hoc enim donum non fit nisi internâ gratiâ, qua Deus operetur & velle: illud verò externâ vel admonitione vel commninatione, sive boni alicujus commutabilis & innoxij, amittendi timore, vel assequendi desiderio: quorum neutrum postulat motum voluntatis omni ex parte bonum. Donum est igitur, non quod filijs & hæredibus datur, quorum voluntas ut operetur opus bonum necessariò antè fieri debet bona; sed quale filijs concubinarum, hoc est, exhæredatis Abraham dedit, sicut Augustinus ipsemet tradit. Hujusmodi enim dona Dei sunt omnia omninò, quæ præter voluntatem bonam, hoc est, dilectionem veri boni Deus infidelibus tribuit, *celeritates, vires, bona valetudines, & pulchritudines corporum, ingenia mirabilia, & multarum artium capaces naturæ mentium*, variæ propensiones bonæ seu minus malæ, quæ *medici audent tribuere temperationibus corporum: vel quæ accedunt extrinsecus, ut est opulentia, nobilitas, honores, & cetera hujusmodi, quæ quisque ut habeat, non nisi in Dei est potestate*. Denique quodcunq; aliquis, Deo suasionibus, admonitionibus intrinsecus vel extrinsecus animũ pulsante, vel terroribus impediẽte, vel alijs occultis modis regente, ante fidem acceptam minus malum facit, vel operari videtur bonum. Totum enim istud est *Dei opus bonum, à quo etiam per malos fit bonum*, etiam tunc cùm infideles *non bene faciunt bonum*.

Lib. de corrept. & grat. cap. 8.

B

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

Lib. de con- tatio.

Hæc ostendunt, quam parvi momenti sit etjam istud quod Augustinus dicit de Rege Assuero, quòd Deus juxta Scripturas *Transtulerit indignationem ejus in lenitatem*. Ex quo contra Pelagianos concludit: *Intelligant atque fateantur non lege atq; doctrinâ insonante forinsecus, sed internâ atque occultâ mirabili atque ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates*. Nam translatio illa cordis, quæ divinâ internâque potestate facta est, non aliud fuit quam id quod Regina poposcerat, ut scilicet *Deus transferret cor illius in odium hostis*, seu ab indignatione ad lenitatem, hoc est, ut Augustinus exponit, *de voluntate lædendi ad voluntatem favendi*. Ex quo non video, qua ratione conficiatur, illam ejus voluntatem fuisse omni ex parte bonam; cùm nihil aliud probet, quàm id in eo factum

Lib. de grat. Christi c. 24

C

Hester 14.

Lib. 1. ad Bonif. cap. 20.

eo factum esse, quod quotidiana experientia in hominibus impijssimis docet fieri, ut voluntates eorum varijs fluctibus reciprocentur ex una in aliam voluntatem, dum his irati, illis placati fiunt; illis nocent istis favent, Deo hoc sæpenumero operante, quamvis eorum voluntates huc illuc non nisi terrenorum bonorum cupiditate, malorumque timore torqueantur. Nec aliud ex ea conversione probat Augustinus, nisi quod Deus non tantùm extrinsecus, vel intrinsecus manifestet etjam impijs hominibus veritatem; sed etjam *cor ipsum occultissimâ & efficacissimâ potestate convertit*, sicut ea de re loquitur. Quod si istud de terrenis illis voluntatibus impiorum hominum facit, quanto magis credendus est internâ atque occultâ, mirabili atque ineffabili potestate operari in cordibus hominum non solùm veras revelationes, sed etjam bonas voluntates: quemadmodum Augustinus in libro de gratia Christi loco citato à minori ad majus ducta ratione concludit. Non enim insolitum Augustino est, operationem gratiæ in cordibus hominum similitudine operationis, qua Deus corda terrena huc illuc torquet quo voluerit ad præstanda quibusdam carnalia beneficia vel supplicia, illustrare & credibilem facere. Sic enim libro de gratia & libero arbitrio cùm instantissimè toto libro divinæ gratiæ vim ad mutanda corda potestatemque commendasset, tandem ad operationem illam generalis providentiæ delabitur, quâ voluntates terrenas regit, unumque peccatum etjam altero velut pœnâ plectit. *Quæ Scriptura*, inquit, *si diligenter inspiciatur, ostendit non solum bonas hominum voluntates quas ipse facit ex malis &c. Verum etiam illas, quæ conservant seculi creaturam, ita esse in Dei potestate ut eas quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad pœnas quibusdam ingerendas, sicut ipse iudicat occultissimo quidem iudicio, sed sine ulla dubitatione iustissimo. Nam invenimus aliqua peccata etiam pœnas esse aliorum peccatorum.* Deo videlicet occultissimis modis operante. Et sub isto genere providentiæ & internæ operationis ponit illam ipsam conversionem cordis Regis Assueri, de qua disputamus: quæ quamvis fuerit ex objecto bona, nequaquam tamen probatur fuisse bona ex omnibus circumstantijs etjam finis: multòque minùs hoc probat quod eam Deus occultissima potestate operatus est. Sic enim etjam mirabili occultaque potestate mutat corda Tyrannorum nihil nisi dominationem suam affectantium, sive faciant aliquid ex objecto bonum, sive malum; sive alicui noceant sive faveant: sic operatur intus non solum per patientiam, sed etjam per potentiam, ut Augustinus loquitur, ut unum peccatum altero tanquam supplicio puniatur: nec tamen idcirco peccatum est opus bonum, etjamsi pœna sit opus bonum.

Ibidem.

Lib. de grat. & lib. arb. c. 20.

Ibid. c. 21.

Vrgetur & iste locus ex expositione quarundam propositionum Epistolæ ad Romanos: *Liberum ergo arbitrium perfectè fuit in primo homine; in nobis autem ante primam gratiam non est liberum arbitrium ut non peccemus, sed tantum, ut peccare nolimus. Gratia vero efficit, ut non tantum velimus rectè facere, sed etiam possimus.* Hic, inquiunt, tribuitur homini affectus non peccandi ante gratiam, qui sanè honestus est, & ex cogitatione pravitatis peccati, vel honestatis virtutis procedit.

Ex expos. quarund. Propos. Epi. ad Roman. 18.

Suarez proleg. 4 c. 5. de statu humanæ nat.

Respondetur, qui hoc objiciunt, attendere debuissent, in eodem illo libro à sancto Augustino dici: *Tunc enim* (ante gratiam) *peccatis vincitur, dum viribus suis iustè vivere conatur sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. Liberum autem arbitrium habet, ut credat Liberatori, & accipiat gratiam, ut iam, illo qui eam donat liberante & adiuvante, non peccet.* In eodem & istud dici: *Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientiâ sed fidem elegit in præscientia; ut quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum elegerit, cui Spiritum sanctum daret, ut bona operando &c.* Itemque istud in eodem libro: *Quod ergo credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus in se dat Spiritum sanctum.* Et istud consequenter: *Quod si vocatus ad fidem, vocantem secutus fuerit, quod iam est in libero arbitrio, merebitur & Spiritum sanctum per quem bona possit operari.* Nam in omnibus illis locis idem significat; hominem videlicet ante gratiam ex peccato eatenus vulneratum esse, ut non possit benè operari; & à peccatis temperare; mansisse tamen aliquid virium in libero arbitrio, quo possit saltem credere, & velle non peccare & bene operari; propter quam fidem, beneque vivendi voluntatem, Deus ei conferat Spiritum sanctum, quo reipsa non peccet, & benè operetur. Nam ideo in eodem ipso loco utrumque tam credere quam velle conjungit: Cùm enim dixisset: *Non ergo elegit Deus benè operantes, sed credentes potius, ut ipse illos faciat benè operari:* pro ratione subjungit: NOSTRUM EST ENIM CREDERE, ET VELLE; *illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum.* Et iterum paulo interiùs: *Non tollit liberum voluntatis arbitrium; sed non sufficere dicit velle nostrum, nisi adiuvet Deus, misericordes nos efficiendo ad benè operandum per donum Spiritus sancti.* Hæc ergo & hujusmodi loca si recentiores isti attenderent, intelligerent sanè, ex errore Semi-Pelagiano, quo sanctus Augustinus ante suscepti sarcinam Episcopatus laborabat, ista promanasse. Istius enim erroris proprium fuit, ut suo loco fusè demonstravimus, quod homo ante gratiam ex primævæ felicitatis reliquijs posset credere, & velle non peccare & bene vivere; quæ tamen voluntas propter imbecillitatem esset adjutorijs gratiæ liberatricis adiuvanda, ut id quod bene vellet etjam reipsa posset efficere. Sed Augustinus errorem istum Deo revelante dedoctus, postea constanter docuit, initium bonæ voluntatis à fide proficisci: Fidem autem per Spiritus sancti gratiam divinitus non minùs quam opera inspirari. Nam ideo ista ipsa loca, quæ citavimus, retractando correxit. Siquidem illum quem produximus sibi proponens: *Quod ergo credimus nostrum est &c.* corrigendo

Ibid. n. 44.

Ibid. n. 60.

Ibid.

Ibid. n. 61.

Ibid. n. 62.

Lib. 1 retr. c. 23.

Digitized by Google

corrigendo ſubjungit: *Profectò non diceremus, ſi jam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri.* Et illum itidem à nobis allegatum de bona voluntate: *Noſtrum eſt enim credere & velle; illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi*, emendando corrigit in hunc mo-
m. dum: *Verum eſt quidem, ſed eâdem regulâ & utrumque ipſius eſt, quia ipſe preparat voluntatem; & utrumque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis.* Vides hic apertiſſimè etjam ipſam bene vivendi ſeu non peccandi voluntatem, qui affectus moralis honeſtus recentioribus eſſe videbatur apertiſſimè divinæ gratiæ retractando tribui. Quanto igitur magis alia quæcunque, quæ videntur eſſe opera bona, ad eandem illam gratiam referenda ſunt, ſi illa exigua initia divinæ gratiæ adjutorijs vendicari debent?

Poſtremus locus eſt ex libro de ſpiritu &
ir littera, ubi Auguſtinus dicit: *Impiorum nec* B
27. *Deum verum veraciter juſteque colentium quadam facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ ſecundum juſtitiæ regulam non ſolum vituperare non poſſumus, verum etiam merito recteque laudamus: quanquam ſi diſcutiatur quo fine fiant, vix inveniuntur, quæ juſtitiæ debitam laudem defenſionemque*
8. *mereantur.* Et infrà dicit: *Sicut enim non impediunt a vita æterna juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua opera bona, ſine quibus difficillimè vita cujuſlibet peſſimi hominis ducitur.* Quibus duobus locis videtur quædam opera bona in infidelibus agnoſcere. Quamvis enim ex fine ſpectata vix laudem juſtitiæ mereantur, hoc ipſo tamen fateri videtur, eſſe aliqua vel eſſe poſſe bona etjam ex parte finis.

Hic locus, quem plerique præcipuum putant, nihil revera ſtringit, ſeu duobus modis ſolvi poteſt. Primus eſt, ut dicatur Auguſtinus ex quadam ſuppoſitione & conceſſione lo- C
qui, ut inter diſputandum fieri ſolet. In quo genere non neceſſe eſt, eſſe verum id quod adverſario ex aliorum ſententia veritatis illuſtrandæ causâ concedimus. Quod ut evidentiùs pateat, ſciendum eſt in illo loco Auguſtinum ex profeſſo diſputare, totiſque viribus aſſerere, in hoc Teſtamenti veteris ac novi
5. diſcrimen eſſe poſitum, quod *lex ibi in tabulis, hic in cordibus ſcribatur, ut quod ibi forinſecus terreret, hic delectet intrinſecus.* Cui doctrinæ objiciebatur Apoſtoli locus, quo dicit ad Romanos, *gentes naturaliter ea quæ legis ſunt facere, habentes opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.* Sed reſpondet primo ex propria ſententia, totoque capite vigeſimo ſexto probat, Apoſtolum loqui de gentibus jam credentibus atque juſtificatis, quæ proinde participes factæ ſunt Teſtamenti novi: dicunturque legem facere na-
pirit. turaliter; *non quod per naturam*, inquit, *negata*
27. *ſit gratia, ſed potius per gratiam reparata natura.* D
Poſt hanc veram & propriam Auguſtini ſolutionem ſubjicit aliam, etiam juxta propriam adverſariorum (id eſt, Pelagianorum) intelligentiam, qui locum illum exponere ſolebant de gentibus infidelibus, quas abundare

A putabant, ſicut ſupra ex Iuliano audivimus, multis operibus verè bonis. Hoc igitur conceſſo ſenſu iſtius loci adverſarijs, oſtendit nec inde perturbari diſcrimen utriuſque Teſtamenti, quod toto libro inculcaverat. Nam quia illa opera peccata ſunt, ſatis indicatur non omnino deletum eſſe ex animo id quod ibi vi creationis impreſſum erat, & proinde adhuc per gratiam novi Teſtamenti in cordibus iſtarum gentium per renovationem eſſe ſcribendum id quod non omnino vitiorum vetuſtate deletum eſt. Sic ergo iſto ſenſu tota illa diſputatio conditionalis eſſet, & ex ſuppoſitione, quæ non tanquam vera conceditur, ſed oſtenditur dumtaxat non repugnare differentiæ veteris Teſtamenti ac novi. Verba quibus hoc agit Auguſtinus ex aliorum ſenſu iſta ſunt; *Si* c. 27.
autem hi, qui naturaliter quæ legis ſunt faciunt, nondum ſunt habendi in numero eorum quos Chriſti
B *juſtificat gratia; ſed in eorum potius, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter juſtèque colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ ſecundum juſtitiæ regulam non ſolum vituperare non poſſumus, verum etiam merito recteque laudamus; quamquam ſi diſcutiatur quo fine fiant, vix inveniuntur quæ juſtitiæ debitam laudem defenſionemque mereantur. Verumtamen quia non uſque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, unde meritò dici poſſit etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis vel ſapere: ſi hoc eſt quod dictum eſt, quia gentes quæ legem non habent, hoc eſt, legem Dei, naturaliter quæ legis ſunt faciunt &c. etiam ſic illa differentia non perturbabitur, qua diſtat a veteri Teſtamentum novum.* Et infrà iterum ſub eadem conditione atque conceſſione: *A cujus gratia* Ibid. c. 28.
ſi alieni ſunt illi, de quibus agimus (id eſt, gentes illæ) *qui ſecundum illum modum, de quo ſuperiùs ſatis egimus, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, quid*
C *eis proderunt excuſantes cogitationes* (propter illa bona opera, quæ dicebantur facere naturaliter) *in die, qua judicabit Deus occulta hominum, niſi forte ut mitius puniantur? Sicut enim non impediunt &c.* quæ ſuperius allegavimus. Iuxta hunc igitur intelligendi modum, qui nonnullis placet, nihil omnino totus ille locus probat ad aſſerenda opera verè bona infidelium cùm non ex Auguſtini ſenſu, ſed Pelagianorum iſta omnia conceduntur, quæ conceſſa nihil Auguſtini propoſito repugnabant. Quæ ſolutio ſi cui placet, per me licet; verbis enim Auguſtini conditionalis ſatis congruit.

Arbitror tamen aliam veram totius loci eſſe ſolutionem, & conſtanti doctrinæ Auguſtini, quam ut vidimus, alibi diverſis locis tradit, conſonantiorem. Reſpicit enim Auguſtinus illam doctrinam ſuam, qua tradit alibi contra Iulianum, in opere verè & plenè
D bono duo eſſe ſpectanda, officium, & finem. *Officium eſt*, inquit, *quod faciendum eſt: finis vero* Lib. 4. cont.
propter quod faciendum eſt. Iam verò phraſis Iul. c. 3.
ejus eſt ut vocet bonum, & opus bonum ipſum officium, ſeu id quod faciendum eſt, hoc eſt, ut nos loquimur, ipſum actum materialem ex parte

ex parte solius objecti consideratum, qui lege præcipitur; idq; non solum, quando talis actus etjam ex fine bonus est, sed etjam tunc quando ex fine malus est. Nam cùm Iulianus multa bona officia recensuisset nudum operire, periclitantem liberare, ægri vulnera fovere &c. Respondet ei Augustinus: *Quæro abs te, utrum* HÆC OPERA BONA *benè faciat an malè?* Ecce bona opera vocat officia. Et mox clariùs: *Si enim quamvis* BONA, *malè tamen facit, negare non potes, eum peccare: qui male quod libet facit.* Et iterum: *Sed quia eum non vis cum facit ista peccare, procul dubio dicturus es, & BONA facit & bene facit:* Et aliquanto antè: *Quidquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit &c.* Et infrà rursus: *Possunt ergo aliqua bona fieri, non benè facientibus à quibus fiunt:* de quibus mox dicit, quod *non benè* BONVM *faciunt;* & similia sæpiùs in eadem disputatione repetit. Qua de re etjam nonnihil suprà diximus. Ex hoc ergo sensu & phrasi Augustini, facile cuncta objecta dissolvuntur. Vocat enim opera bona impiorum in vita impia, factaque secundum justitię regulam meritò laudanda, non opera etjam ex parte finis bona sed ipsa officia quæ lege præscribuntur, & à multis infidelibus maximeque Romanis facta sunt. Nam hinc est quod dicit, eos in impietate vitæ suæ *facere aliqua legis vel sapere:* item, *legum non aliqua sentire & facere:* ut ita significaret, se de officijs bonis lege præscriptis loqui. Quæ propterea ibidem apertiùs vocat, *quantulacunque legis opera naturaliter insita.* Hujusmodi ergo opera bona seu officia bona gentilium, non necessariò erant omni ex parte etjam finis bona: ut propterea Augustinus dicat, officia à finibus apertissimè discernens, & se de officijs tantum bonis locutum esse significans; *Quanquam si discutiatur quo fine fiant, vix inveniantur, quæ justitiæ debitam laudem de e fensionemque mereantur.* Nam quod dicit, *vix inveniri*, non significat aliqua inveniri, sed operosissimam scrupulosissimamque quæstionem tunc aggredi nolens à re controversa se abstinuit, quam postea latissimè tractare conatus fuit: modesto tamen verbo reique difficultatem ex ipsa mente satis indicavit ijs qui doctrinam ejus imbiberint, se nulla in infidelibus opera verè bona ex officio simul & fine constituere. Nam isto loquendi modo solent homines vulgò cum adversario disputantes de re quam probare non potest modestè dicere, difficulter invenies argumentum quo hoc probes. Et Augustinus ipse inducit Evodium de re certissima dicentem: *Nescio an nulla culpa sit, relicto incommutabili bono ad commutabilia converti.* Nam cum eum Augustinus premeret, quasi id reprehendentem quod nesciret: *Ita*, inquit, *dixi, nescio an nulla culpa sit, ut intelligi voluerim, sine dubio culpam esse.*

Ibid.

Lib. de spirit. & litt. c. 28.

Cap. 27.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 1.

Denique objecit alius vir eruditus id quod August. dicit libro quinto de Civitate Dei capite decimo quinto, Deum dedisse Romanis tam amplum imperium, ut remuneraret in hac vita bonas eorum virtutes. Illę virtutes certe, inquit, in infidelibus erant, & virtutes non vitia erant, nisi Deum remuneratorem vitiorum (quod est absurdissimum) faciamus. Ita ille. Respondetur, neminem suæ mentis meliorem interpretem esse posse quàm Augustinum, qui seipsum in eodem loco ita explicat, ut mirum sit ab homine docto hoc opponi potuisse. Docet enim ex professo & prolixissimè, virtutes Romanorum omnes humanæ laudi ac gloriæ servijsse, & idcirco non fuisse virtutes, sed vera vitia virtutis imagine palliata: *Ista laudis aviditas & cupido gloriæ multa illa miranda fecit*, laudabilia scilicet atque gloriosa secundum hominum existimationem. Has Romanorum virtutes ex Sallustio vocat *bonas artes* quibus nitebantur ad virtutis *finem, id est, ad gloriam, honorem, imperium. Vnde*, inquit, *intelligi potest, quem finem volebant esse virtutis, & quo eam referebant, qui boni erant ad honorem scilicet.* Quem scopum virtutis ipsamque virtutem improbans statim dicit: *Gloriam ergo, & honorem, & imperium, quæ sibi exoptabant, & quo bonis artibus pervenire nitebantur boni, non debet sequi virtus, sed ipsa virtutem.* Et paulo post: *Sanius videt, qui & amorem laudis vitium esse cognoscit.* De talibus ergo Romanorum virtutibus seu bonis artibus pronuntiat cōsequenter August. id quod nunc objicitur pro bonis operibus infidelium: *Si Deus neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam pervenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, ut glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* Si nihil omnino adderet Augustinus nisi hæc ipsa verba, ex quibus argumentum quod objicitur excerptum est, meritò debebant aliquem deterrere, ne locum illum ad opera bona Romanorum imaginanda detorqueret, cùm expressè dicat, bonas illas artes, hoc est, virtutes, quibus Deus excellentissimum concessit imperium, humanæ gloriæ servijsse, & idcirco verbis Domini Salvatoris esse reprobatas. Cùm verò toto disputandi conatu etjam asserat, eas propter illam causam fuisse vera vitia; quam speciem probabilitatis hoc argumentum habere potest, ut Augustinus in isto loco putetur vera opera bona infidelibus tribuisse? Merces ergo talium artium imperium fuit phrasi Christi, quam ibi sequitur & citat Augustinus, & qua dixit de hominibus propter humanam gloriam operantibus, *Amen dico vobis receperunt mercedem suam.* Vnde similiter adjicit de Romanis: *Sed eis omnibus artibus tanquam verâ via* (phrasis & sensus est Sallustij) *nisi sunt ad honores.* En Romanæ virtutis indolem & bonitatem; *imperium gloriam: Honorati sunt in omnibus fere gentibus, imperij sui leges imposuerunt multis gentibus &c. non est quod de summi & veri Dei justitia conquerantur; perceperunt mercedem suam.* Ecce cujus virtutis merces fuit imperium; nimirum aviditatis gloriæ: quæ si veræ virtutis actus est, veram etjam virtutem, & verum opus bonum in infidelibus fuisse concedimus. Sed quia tanta est Dei sapientia, ut nove-

Bellarm. lib. 5. de grat. & lib. arbit. c. 9.

Lib. 5. de Civit. c. 12.

Ibid.

Cap. 13.

Cap. 15.

Ibid. c. 15.

ut noverit officia bona à fine discernere; hinc ejus bonitas novit etjam temporalia nonnulla bona, talibus officijs bonis retribuere, quantumvis alio temporali fine vitientur. Sic enim, quod æquè mirum est, etjam obstetricibus benefecit mentiendo benefacientibus. Nimirum benevolentia quæ in eodem facto fuit, non fallacia, benignitas mentis, non iniquitas mentientis remunerata fuit. Objectionem quæ ex natura rei, hoc est, ex ratione virtutis moralis petitur, infrà, ubi de virtutibus infidelium disputabitur, dissolvemus.

Hæc, ut opinor, satis perspicuè declarant, quàm inania sint, quæ pro bonis operibus infidelium ex Augustino adversùs Augustinum proferuntur. Neque enim aliud sunt, nisi testimonia quædam suis locis evulsa, quæ totam probandi vim habent ex minùs perspectis Augustini phrasibus atque sensu: quæ quisquis ex accuratâ ejus lectione doctrinæque seria discussione paulo familiarius noverit, videt A in omnibus mirabilem non solùm totius doctrinæ, sed etjam locutionum consonantiam: Neque sine magna absurditate loca paucula hinc inde corrasa, in quibus nihil apertè contrarium dicitur, sed ceteris ejus lucubrationibus collata prorsus consonant, totius doctrinæ moli, quam apertissimè, sæpissimè, constantissimèque tuitus est, velut contraria opponi. Quid enim iniquius, quàm doctrinam manifestissimam omnibus concertandi viribus assertam, ex obscuris imo revera consonantibus locis velle corrigere, & ad opiniones hujus temporis detorquere? Quod eo intolerabilius videri debet, quod non solùm discipuli, qui sanctum Augustinum consecuti sunt, ejusque doctrinam defenderunt, sed etjam adversarij, à quibus oppugnata est, illam à se sic quemadmodum nos ex, licuimus intellectam esse declararunt. Quod jam deinceps ostensuri sumus.

CAPVT SEPTIMVM.

Eandem doctrinam sic intellectam tradiderunt discipuli sancti Augustini Prosper, & Fulgentius, & ipsi Pelagiani in Augustino agnoverunt.

ET quidem quid sanctus Prosper de operibus infidelium sentiat, ex superioribus satis evidenter claruit, ubi multa ejus testimonia protulimus, quibus sine Deo non nisi in perniciem & in peccatum arbitrium hominis moveri dicebatur. Vbi est autem magis sine Deo & auxilio ejus, quàm ubi & ipsa deest fides, à qua incipit gratia bonæ voluntatis, sine qua nihil omnino boni juxta sanctum Augustinum fieri potest? Quibus adde & id quod libro tertio de vita contemplativa dicit: *Hæc etsi possunt humano ingenio discerni, tamen sine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes possunt appeti vel haberi, nec earum similitudines, quæ sunt vitia virtutes imitantia, declinari: in tantum ut infidelibus nihil profuisse credamus, etiamsi sint aliquas per corpus virtutes* (id est, virtutum opera) *operati: quod eas nec à Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum, qui est finis omnium bonorum, referrè voluerunt. Et quid dico, nihil eis profuerunt? Imo etiam nocuerunt, dicente Apostolo: Omne quod non est ex fide peccatum est. Non dixit: Omne quod non est ex fide, nihil est; sed dicendo: Omne quod non est ex fide peccatum est, declaravit, quod omnia bona aut ex fide gesta virtutes sunt*, id est, opera virtutum, & A bona, *quæ profecto iustificant; aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia, quæ non iuvant suos operarios, sed condemnant, inflatosque præcipitant, atque à finibus æternæ salutis eliminant. Sed quid ego hæc de infidelibus, unde nullus ambigere videtur, exaggero?* Si meis verbis exprimere voluissem sententiam, quam Prosperi & Augustini esse tradidi, non potuissem eam apertius & ab omni ambiguitatis nubilo tersiùs proponere. Clarissimè quippe dicit, omnia infidelium opera esse peccata; non metaphorica, non latè sumpta, sed propriissimè dicta, utpote quæ non modo non prosunt, sed etjam nocent: non esse bona, sed vitia: condemnare operarios; à finibus æternæ salutis eliminare. Neque causam silet, quam toties inculcavit Augustinus, quia non ad finem bonorum omnium referre voluerunt. Hanc doctrinam de infidelibus ita certam esse docet, ut de illa *nullus ambigere* videatur. Ex qua perspicuè admodum declaratâ sententiâ suâ dicit & alibi: B *Omne quod non est ex fide peccatum est: ut scilicet intelligat, iustitiam infidelium non esse iustitiam*, id est, opus justum seu bonum infidelium, non esse verè bonum; *quia sordet natura sine grat*. Et in carmine illo præclaro de ingratis: *Epist. ad Ruffin*

Omne etenim probitatis opus, nisi semine veræ
Exoritur fidei, peccatum est, inque reatum
Vertitur, & sterilis cumulat sibi gloria pœnam.

ET libro primo de vocatione gentium: *Quia etsi fuit, qui naturali intellectu conatus* A *sit vitijs reluctari, huius tantum temporis vitam steriliter ornavit; ad veras autem virtutes, æternamque beatitudinem*

Digitized by Google

beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt, nec placere ullus Deo ſine Deo poteſt. Qui verò Deo non placet, cui niſi ſibi & diabolo placet. Et in libro contra collatorem: *Natura bonis ſuis malè utitur: in quibus ſine cultu veri Dei impietatis immunditiaque convincitur; & unde ſe defendi exiſtimat accuſatur.* Et infrà improbando dicit: *Quaſi ullus ſit bonæ voluntatis motus, niſi quem creaverit diffuſa per Spiritum ſanctum charitatis afflatus. Sine fide enim impoſſibile eſt placere Deo; &, Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.* Et iterum paulo pòſt: *Ita manifeſtiſſimè patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, ſed omnia opera eorum immunda eſſe atque polluta.* Hæc ſanè omnia, præſertim quæ ex libris de contemplatione decerpſimus, aliaque plura ſuperiùs allegata, quibus nihil omnino boni naturam ſine gratia, ſed tantummodo peccare poſſe demonſtravimus, tam evidenter ſenſum Auguſtini exprimunt, ut ſi B commentarij loco magiſtrum diſcipulus illuſtrare voluiſſet vix aliquid luculentiùs expeti poſſet. Quorum veſtigijs inſiſtendo ſanctus Fulgentius ſimiliter ut Auguſtinus locum illum Apoſtoli ad Romanos: *Cùm enim gentes quæ legem non habent naturaliter, ea quæ legis ſunt faciunt &c.* De gentibus jam fide juſtificatis interpretatur, & rationem addit: *Quia omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. Et, quia ſine fide impoſſibile eſt placere.* Quo ſenſu & ſanctus Leo dicit: *Apud nos fides etiam ſanctificat manducantem; apud illos infidelitas polluit ieiunantem. Vnde quia extra Eccleſiam Catholicam nihil eſt integrum, nihil caſtum, dicente Apoſtolo: Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt &c.* Ante Fulgentium, Leonem, Proſperum, & Auguſtinum Origenes eundem locum apertiſſimè ſic explicuit: *In hoc ſermone credentium quorundam negligentes & deſides animos vinculo arctiore conſtringit, ut nihil ſine fide agant, nihil ſine fide loquantur, nec abſque fide aliquid cogitent:* C *quia ſive quid gegerit ſine fide, ſive locutus fuerit, ſive etiam cogitaverit, peccat.* Vt verò declararet hoc defectu intentionis, quam ut Auguſtinus loquitur, fides dirigit, accidere, ſtatim addit locum alium, quo illa veri finis intentio præſcribitur: *Hoc idem eſt quod in alijs dicit: ſive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite.*

Lib. contra Collat. c. 22.

c. 28.

Lib. de incarnat. c. 25.

Serm. 2 de ieiunio Pentecoſt.

Orig. lib. 10. in Epiſt. ad Rom.

Ibid.

Quòd ſi & ipſum Iulianum eodem modo Auguſtini doctrinam intellexiſſe demonſtravero, ut à nobis explicata eſt, neque repugnaſſe Auguſtinum, neſcio ſanè quod evidentius argumentum poſtulari queat, ut omnis ambiguitatis nebulæ diſpellantur. Sic verò eam intellexiſſe Iulianum, explorata veritas eſt, eaque multis modis patet. Primò, quia ut infringeret Auguſtini ſententiam, qua dixerat, Omne quod non eſt ex fide peccatum eſſe, objicit illum Apoſtoli locum: Cùm enim gentes quæ legem non habent naturaliter ea D quæ legis ſunt faciunt; ex quo *probare conabatur, etiam alienos à fide Chriſti veram poſſe habere iuſtitiam*, hoc eſt, opera vera juſtitiæ, quæ tamen fatebatur non eſſe talia, *ut à Deo vitam conſequerentur æternam, non propter Deum faciendo* A *bona, quæ faciunt*: Negat hoc mordicus Auguſtinus, ſed illa eadem opera quamvis bona eos malè feciſſe convincit, ideoque *negari non poſſe*, quin peccaverint. Secundò, quia, ut eandem doctrinam generalem infirmaret, exempla velut inſtantias propoſitionis generalis opponebat *impiorum quos* dicebat *alienos à fide abundaſſe virtutibus, ita ut ſolis libertatis ingenitæ viribus, & miſericordes crebrò, & modeſti, & caſti invenirentur, & ſobrij.* Reſpiciebat autem illos Romanos veteres. Sed ita hoc refellit Auguſtinus, ut eos tantummodo minùs punitos eſſe doceat, ſic ut hoc ipſo quo non referrent ea ad autorem Deum, efficerentur injuſti. Tertio, quia planiſſimis verbis Auguſtinum interrogat: *Si gentilis nudum operuerit, nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum eſt?* Quî poſſet clarius indicare modum, quo intelligit ſententiam Auguſtini aſſerentis, Omne quod non eſt ex fide eſſe pec-B catum, quàm opus aliquod aſſerendo, quod & ipſe Iulianus, & cum eo Scholaſtici exiſtimant eſſe bonum, & nihil ad æternam vitam conferre ſeu eſſe ſterile & imperfectum, de illo ipſo interrogare, num ſit peccatum? Nec diffitetur Auguſtinus, ſed eadem ſimplicitate & aſſeverantia reſpondet: *Prorſus in quantum non eſt ex fide peccatum eſt:* Et ne officium reprehendere videretur, cùm tantummodo defectus legitimi finis culpandus ſit, *non quia*, inquit, *per ſeipſum factum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt; ſed de tali opere non in Domino gloriari ſolus impius negat eſſe peccatum.* Quartò, quia dictum Auguſtini, quòd gentilium caſtitas, id eſt, opus caſtitatis, non eſſet vera caſtitas, ita reprehendit ut dicat: *Eadem fronte dicetur, quia corpus Paganorum corpus non ſit, & oculi Paganorum ſenſum non habeant intuendi.* Reſpondet Auguſtinus, & corpus eorum eſſe verum corpus, nec tamen eſſe conſequens, ut eorum caſtitas ſit C vera caſtitas, quia *de his quæ faciunt dictum eſt: Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.* Quintò, quia cùm dixiſſet Auguſtinus, quòd in infidelibus non *peccata coërceantur* (quod certiſſimum eſt de veris peccatis intelligi) *ſed alijs peccatis alia peccata vincantur*, continuò ſubdebat concludebatque Iulianus ſententiam ſuam: *Perfacile igitur ſtudio ſanctitatis, quod Deus adiuvat, poteſt homo carere peccatis. Si enim vincuntur peccata peccatis, quanto magis poſſunt virtutibus peccata ſuperari?* Vbi manifeſtiſſimum eſt Iulianum de veris peccatis loqui, quibus hominem Pelagiani carere poſſe ſtatuebant. Nam vera peccata Pelagiani docebant virtutibus poſſe ſuperari: quæ Auguſtinus tantum alijs peccatis per infideles ſuperari poſſe aſſeruerat. Denique hac de cauſa ſuprà audivimus toties objicientem Auguſtino Iulianum, quòd ante liberationem, quæ fide inchoatur, homo nihil agere poſſet juxta doctrinam Auguſtini niſi malum: D *Si hoc*, inquit, *quod tu putas, ſit, quia libertate ſolum peccaretur &c.* itemque: *Voluntas, ſicut dixiſti, ad faciendum bonum non eſt libera perque hoc aliud agere non poteſt niſi malum*, & plura hujuſmodi quæ ante recenſuimus. Hanc etjam doctrinam Auguſtini & Proſperi reſpexit Caſſianus, tacitè-

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

Ibid. infrà

Lib. 1 op. imper. f. 163. f. 155.

tacitèque carpit: *Nec enim Deus talem hominem fecisse credendus est, qui nec velit unquam, nec possit bonum*: quasi istum perditissimum humanæ naturæ statum Deo condenti, non homini conditorem deserenti Augustinus ascriberet. Et evidentius in consequentibus: *Vnde cavendum nobis est, ne ita ad Dominum omnia sanctorum merita referamus, & nihil nisi quod malum atque perversum est humanæ ascribamus naturæ.* Nam quemadmodum Iulianus apertissimè, ita Cassianus occultiùs in illa Augustini verba velut humanæ naturæ contumeliosa irruebat, quibus dixerat: *Hæc voluntas ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratiâ Dei per* IESVM *Christum Dominum nostrum. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est.* Nam istis verbis apertiùs Augustinum, *quid sentiret, aperuisse* jactitabat Iulianus, eaque propterea tanquam nullo modo toleranda refellebat. Quę tamen tantùm abest, ut Augustinus vel tanquam invidiosa retractaret, vel tanquam asperiùs dicta molliret, ut potiùs velut ex ipsis Christianæ religionis hausta fundamentis, eo modo quo superiùs à nobis explicatum est, mordicus tueretur.

13. Prof. ... ibid. ... 3. Lib. 1. oper. imper. c. 135 & 143.

CAPVT OCTAVVM.

Vtrum virtutes Philosophorum veræ virtutes, an vitia sint, & quare?

QVÆ hactenus de operibus infidelium ex Augustino disputata sunt, satis superque esse poterant ad perspiciendum liquidissimè sensum ejus: ex quibus etiam facilè constare posset, quid de virtutibus Philosophorum atque Romanorum sentiendum sit. Cùm enim virtus non sit aliud nisi principium operis boni, seu secundum Aristotelem, *quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum*; & juxta divum Thomam, *bonus habitus, & boni operativus*, hoc ipso quo infideles nullum facere posse docentur opus bonum, necessariò sequitur, eos nullam etiam habere virtutem: sed si ad aliquod officium bonum propendere videantur, ea forsan consuetudo bona vocari posset; virtus tamen esse non poterit. Quia tamen nonnulla de ista quæstione altercatio est, hîc peculiariter & breviter tractanda visa est, ut inde pleniùs adhuc atque planiùs Augustini sententia de operibus infidelium jam explicata pateat. Doctrinæ quippe ipsius in hac materia istud omnino peculiare est, ut sibi mirum in modum à capite ad calcem usque consonet, utpote quæ ab iisdem principijs tota pendeat, quaquaversum ad extremas conclusiones usque penetrantibus. A quorum filo si Philosophiæ humanæ rationibus deductus semel aberraveris doctrinam ejus universam perturbari, nulloque nexu colligatam fluctuare, sibique contradicere necesse est. Hinc enim factum est, ut nonnulli recentiores, dum Augustini principia de hac re vel non satis assequuntur, vel tanquam nimis sublimia supplicij nostri infirmitate metiuntur, mirabiles tenebras in doctrinam ejus apertissimam intulerint: quia cogitationibus Philosophorum de habitibus & virtutibus moralibus assueti, quicquid sublimius, & Christianâ Philosophiâ dignius præoccupatis opinionibus dissonuerit, potiùs deorsum obtorto collo deprimendum, quàm se sursum elevandos esse censuerunt. Itaque Glossis à sensu Augustini disjunctissimis doctrina sancti Doctoris perspicua aliò detorta est: quarum interpretationum non est aliud fundamentum, nisi quia alioquin falsum esset id quod ipsi verum putant. Quo sanè modo si autorum quorumcunq; verba ac documenta tractare licet, & non potiùs ex perpetuo doctrinæ filo sensus eorum, sive reipsa verus, sive falsus, (quod alterius quæstionis est) perquirendus, nihil in universis Patrum sanctissimorum scriptis ita manifestum est, & categoricis propositionibus adversus hæreses assertum, quod non facillimo negotio eludi, adulterari, pervertique possit. Et revera per illam liberam quidlibet opinandi pruriginem, quæ per disputationes nonnullorum recentiorum in Theologiam invecta est, multoque liberiorem interpretandi, seu potiùs pervertendi Patrum antiquorum scripta licentiam eò ventum est, ut nemo, quicquid tandem senserit, Augustino vel Patribus gravioris notæ contradicere sibi videatur. Neglectâ enim totius doctrinæ consonantiâ, quæ ante omnia debebat explorari, abruptas quasque sententias ita exponunt vel componunt potiùs, ut non tam admirationem, quàm horrorem peritioribus injiciant. Ex quo solemni liberrimæ interpretationis more, Auctoritas Patrum antiquorum, quæ primum olim habere solebat locum, nunc ita apud quosdam eviluit, ut nullum argumentum contemptibilius eis sit, solutuque facilius, quàm quod ex eorum scriptis ducitur, dummodo ratiunculæ nonnullæ novitati suffragari videantur. Sed omissis querimonijs ad Augustinum nostrum redeamus, & ostendamus, doctrinam eius universam non modò de operibus infidelium, sed etiam de virtutibus eorum ita sibi concinere, ut quemadmodum in Philosophia causa per effectum, & effectus per causam, ita quoque natura talium operum per virtutes, & natura virtutum per opera liquidissimè demonstrari possint. Pari enim passu ista in Augu-

Bb

Lib. ... 3.

Digitized by Google

in Augustini doctrina progrediuntur, ut virtus infidelium operibus ad unguem congruat, & opera virtuti; fructu videlicet arborem, & arbore fructum redarguente; ut istud meritò, quod ex virtutibus infidelium trahi potest argumentum, *octavum* statui possit, quo velut causam continente comprobetur, verissimum esse sensum Augustini quem hactenus dedimus de operibus infidelium. Conformitas quippe doctrinæ per se-ipsa loquetur, nihil nisi genuinum, sibique omni ex parte constans me protulisse.

Quamobrem sicut Augustinus sæpissimè docuit, opera infidelium non esse opera verè bona, sed quasi bona, ut non aliud nisi mala intelligeremus; ita vicissim docet, virtutes eorum qui fide carent non esse veras virtutes, sed quasi virtutes, falsas virtutes, terrenis rebus assequendis congruas, & similia. Vnde in libris contra Iulianum: *Gratis Christus mortuus est, si homines sine fide Christi ad fidem veram, ad virtutem veram, ad justitiam veram, ad sapientiam veram quacunque re alia, quacunque ratione perveniunt. Prorsus sicut de lege verissimè ait Apostolus: Si per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est: ita verissimè dicitur: si per naturam voluntatemque justitia, ergo Christus gratis mortuus est: si per doctrinam hominum qualiscunque justitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Vbi per veram qualemcunque justitiam non aliud intelligit, nisi justitiam ex qua prosiliat opus verè bonum, hoc est, quod non sit peccatum, *quo efficiantur injusti*; sicut statim ipse istis verbis utendo declarat. Isto quippe sensu & illam sententiam protulit, quam sanctus Prosper dignam judicavit, ut eam ex ejus lucubrationibus excerperet: *Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil est bonum sine summo bono: ubi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus.* Vbi ex operibus, quæ sine fide non nisi peccata sunt, etiam falsam virtutem esse concludit. Quo planè modo & alibi continentiam veram omnibus negat, qui fide carent; quotquot videlicet *sub nomine religionis aliquo errore falluntur; quorum continentia vera esset, si esset & fides vera. Cum verò illa propterea nec fides sit appellanda, quia falsa est, sine dubio & ista continentia nomine indigna est. Numquid enim continentiam fidei, quam munus Dei verissimè dicimus, dicturi sumus esse peccatum? Absit à nostris cordibus tam detestanda dementia. Beatus autem Apostolus ait: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quæ igitur non habet fidem nec continentia nominanda est.* Nimirum, quia opus ejus non est nisi peccatum. Hac de causa retractat tanquam perperam dictum, id quod [a] libro primo de Ordine per transennam dixerat: [b] *Philosophos non verâ pietate præditos virtutis luce fulsisse.* Cujusmodi sententiæ in Augustini doctrina crebræ sunt. Neque solùm veris virtutibus infideles caruisse, vel fuisse falsas, & virtutis nomine indignas, sed etiam *vitia* fuisse tradit; eâ prorsus ratione, qua & opera illorum, qui fide destituti sunt, non modò non verè bona, vel quasi bona laudabiliaque, sed vera peccata esse jam antè declaravit. Hoc enim disertis verbis bis terve repetit in libris de Civitate Dei, sicut statim dicturi sumus.

Lib. 4. cont. Iul. c. 3.

Sentent. 106

Lib. de Continent. c. 12.

a Lib. 1. de Ordine c. 11.
b Lib. 1. Retract. c. 3.

Ad eludendam igitur Augustini doctrinam, qua Romanorum, Philosophorum, vel quorumcunque infidelium virtutes, non veras virtutes, sed vitia specie virtutum palliata fuisse tradit, ludificationes quædam (ita loquor, quia nullum in Augustino, sed in sola subtilitate cogitantium fundamentum habent) inventæ sunt. Aiunt enim aliqui hoc ab Augustino dici, quia inquiunt, nunquam possunt infideles pervenire ad statum moraliter necessarium, ut aliquis bonus habitus vel bona dispositio nomen absolutum veræ virtutis mereatur. Ad hoc enim, ut ipsi explicant, non est satis ut habitus sit remissus, sic enim erit potiùs dispositio quàm habitus atque virtus: sed ut sit valdè intensus & radicatus: quomodo non acquiritur nisi per frequentiam actuum: itemque ut in tota materia alicujus virtutis operetur, vel in majori parte ejus, præsertim materia ardua & difficili. Qualis virtutum perfectio per multos actus continuatos acquiri debet, nec sine gratia acquiri potest: multo minùs secundum perfectionem, quoad statum extrinsecum, qui virtutum omnium connectionem postulat. *Et ideo,* inquiunt, *Iulianum dicentem, posse infideles per liberum arbitrium esse misericordes, modestos, castos, & sobrios; reprehendit, quia non solùm affectum, sed perfectionem virtutis illis tribuebat. Hanc negat Augustinus infidelibus: non tamen omnem affectum, inchoationemque virtutis.*

Suar. lib. 1. de grat. c. 3. n. 20.

Idem ib. n. 10 & 11.

Idem lib. 1. cap. 7. n. 16

Sed revera utrumque falsum est, purumque cogitationis humanæ figmentum, videlicet & quod inchoationem affectumq; virtutis infidelibus tribuat, & quod propter illas rationes ejs perfectionem neget. Vtrumque enim ab Augustini mente remotissimum est, & in eodem ipso qui citatur loco ab Augustino subversum. Nam cùm perfectionem virtutis infidelibus negasset Iulianus, inchoationem verò tribuisset, respondet ei Augustinus: *Cum ergo divinitus adjuvatur homo, non tantum ad capessendam perfectionem adjuvatur, quod ipse posuisti, utique volens intelligi eum per se incipere sine gratia, quod perficit gratia: sed potius quod Apostolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum cœpit, perficiat usque in finem. In quo enim vis hominem, sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari, in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari; ac sic priorem dare, ut retribuatur illi, eoque modo gratia jam non sit gratia, quia non est gratuita.* Qui potuisset luculentiùs commentum sibi impositum refellere Augustinus, quo dicitur non negasse infidelibus omnem affectum & inchoationem virtutis? Quod & statim iterum jugulat: *Quid est ergo, quod secundùm modum vestrum, effectū voluntatis humanæ dona cœlestia me crediderās nuncupasse, tanquā voluntas hominis sine gratia moveretur ad bonū* (Ecce affectus & inchoatio virtutis infima, quæ cogitari in voluntate potest, primus videl. motus

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3.

Ibid.

motus voluntatis ad bonum *(ut e debitus à Deo retribuereti effectus?* id est, perfectio qua sit reipsa fortius & castus, sicut voluntas optabat. *Itane obliti fueris, nos cum Scriptura dicere contra vos: Præparatur voluntas à Domino, vel, quod in nobis Deus operetur & velle? O ingrati gratiæ Dei! O inimici gratiæ Christi, & solo vocabulo Christiani!* Vide, obsecro, quanta vehementia detestetur illas virtutis inchoationes, quas Iulianus infidelibus tribuebat, & ex hoc ipso loco recentiores ipsi Augustino incredibili inscitiâ, ut mitissimè loquar, imponere non verentur. Vnde concludens addit: *Non ergo quia est illis voluntas bona, sed ut convertatur in bonam voluntas mala pro eis orat Ecclesia.* Quod statim ex Scripturis probat.

Quod verò inde probat, aliquas ab Augustino virtutes admitti in infidelibus, quia dicit: *Vtcunque fiant, illis tantum deserviunt ut minus puniantur in die iudicij.* Dicendo enim, *utcunque fiant*, planè intelligit, inquit, sive cum integra bonitate ex objecto & circumstantijs, sive cum aliquo defectu ex parte finis: indicans utrumque modum esse possibilem. Sed hoc ipsum rursum apertè falsum est, & Augustino in eodem qui citatur loco directè concontrarium. Sic enim loquitur Augustinus: *Sed ad hoc eos in die iudicij cogitationes suæ defendent, ut tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis sunt utcunque fecerunt, scriptum habentes in cordibus opus legis hactenus, ut alijs non facerent, quod perpeti nollent.* Vbi manifestum est, per illud, *utcunque*, non duplicem faciendi modum indicari: sed cùm tota illa disputatione sæpiùs & ex professo duo distinguat in opere bono, *officium*, & *finem*, seu opus quod fit, & finis propter quem fieri debet; per illud, *utcunque* indicat imperfectum præcepti implendi modum, videlicet solummodo quantum ad officium, quod infidelibus tribuit, negans eis implendi modum quantum ad finem. Quod ipsemet verbis immediatè subjunctis explicat disertissimè: *Hoc tamen peccantes, quòd homines sine fide non ad eum finem ista opera retulerant, ad quem referre debuerunt.* Ecce, quomodo utcunque fecerint infideles opus legis, ipsum scilicet officium faciendo; hoc tamen peccantes, quòd veri finis omissione deliquerint.

Idem autor cont.

Lib. 4. cont. Iul. c. 3

Ibid.

Ex quo etiam commentum illud evanescit, quo putatur Augustinus propterea virtutes veras negare infidelibus, quia non possint eas in statu perfecto, qui habitus radicationem, perfectionemq; postulat, sine gratia comparare. Non enim solùm est mera fabula Augustino afficta, quæ nihil in scriptis ejus fundamenti habeat, sed ab ejus mente prorsus aliena, utpote quem vidimus nec primam virtutis inchoationem vel affectum eis velle tribuere, nec secundum doctrinam ejus tribui posse, nisi ab eis, qui *solo nomine Christiani* sunt, ut ibidem Augustinus loquitur. Vera igitur ratio est eaque ab Augustino sexcentis locis tradita & inculcata est, & in eodem loco sæpius repetita: ut mirum omnino sit, res tam apertas hominem, qui aliquid in Augusti-

A no legisse videri cupit, latere potuisse. Quæ sane ratio non à perfectione virtutis internâ, per magnam habitûs intensionem, radicationemq; vel externâ, quâ vel in tota virtutis materia præsertim ardua difficiliq; operetur, vel alijs virtutibus connectatur (quæ causæ ex Philosophia concinnatæ sunt, nec unquam ab Augustino vel leviter adumbratæ) sed stabiliter, atque uniformiter ubique petitur ex defectu finis, quem omnis omnino vera virtus, sive perfectionis intensissimæ, sive inchoata, in quacunq; materia, sive ardua, sive levi, sive sola fuerit, sive quibuscunque virtutibus nexa, spectare omnino debet. Finis enim ille non est alius nisi verum bonum, hoc est, verus Deus: ad quem non solùm actio supernaturalis, meritoria, ad vitam æternam conferens; sed omnis omnino actio verè bona, hoc est, non mala, seu non peccatum, referenda est; & ita referenda, ut hoc ipso quo non referatur, peccatum sit: & virtus quæ illam facit, non virtus, sed verum vitium, tanquam actionis malæ principium, vocari mereatur. Hoc probant pleraq; quæ supra de operibus ipso defectu finis istius vitiatis & malis allegavimus. Perinde quippe de virtutibus ipsis, de quibus ex professo erat quoq; disputatio, quemadmodum de operibus Augustinus loquitur, Nam rationem reddens, cur nec *iustitia, nec aliæ virtutes comites eius & sociæ* in infidelibus esse possint, *Quia*, inquit, *cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso mali his utentes efficiuntur iniusti.* Et ex professo statim uberiùs causam illam explicans dicit: *Noveris itaque, non officijs sed finibus à vitijs discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est, finis verò propter quod faciendum est.* Et virtutum vitia per operum malitiam declarando subjungit: *Cùm itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.* Quod sicut lumine naturæ manifestum est, & in omnibus omnino uti operibus, ita & virtutibus quamvis imperfectissimis locum habet, (quis enim dixerit, quòd *non propter hoc facere, propter quod homo facere debet* non sit peccatum?) ita statim Augustinus explicat, eundem illum finem, cujus defectu peccatum est quicquid facimus, nec à virtute ullo pacto fluere potest, esse unum, solumque verum Deum. *Absit autem, ut virtutes veræ cuiquam serviant nisi illi, vel propter illum, cui dicimus: Deus virtutum converte nos.* Quid apertius, quid luculentius? Et rursum enucleatius, per omnes discurrendo virtutum quarumcunque plausibilium fines: *Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibuscunque commodis & emolumentis temporalibus serviunt, veræ prorsus esse non possunt.* Ecce exclusos penitus omnes omnino temporalium commodorum, voluptatum, divitiarum, honorum, laudis, & gloriæ fines: *Quæ autem nulli rei servire volunt*, hoc est, quæ sibi-ipsis serviunt, quemadmodum virtutes Stoicorum, *nec ipsæ veræ sunt. Veræ quippe virtutes Deo serviunt in hominibus, à quo donantur hominibus, Deo serviunt in Angelis, à quo donantur & Angelis.* Cujusmodi igitur

B C D

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3.

 opus

opus est, quod ab illis virtutibus proficiscitur, quæ sive alijs quibuscunque bonis, sive sibi-ipsis, sive nulli omnino alteri, sed sibi soli serviunt, ut ex prole matrem ejus agnoscamus? Audi disertissimè: *Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Causam adijcit, quia opus non potest esse bonum, nisi fluat à voluntate bona tanquam arbore bona, per quam semper Augustinus intelligit ipsam volitionem, seu propositum, quod est causa operum ab eo proficiscentium: virtutes autem non sunt aliud nisi voluntates seu firma proposita rectè operandi. De tali igitur voluntate seu proposito consequenter subdit: *Absit ut sit vel dicatur voluntas bona, quæ in alijs, vel in seipsa, non in Domino gloriatur.* Quæ sanè sola, si nihil aliud
B ex August. haberemus, abundè sufficere deberent, ut intelligeremus ex ejus sensu nullam aliam posse veram esse virtutem, nisi quæ servit Deo, hoc est, quæ opus suum refert *ad hoc, ad quod referre debet*, quæ illud refert *ad Deum*, quæ refert ad illum tanquam finem, *quem vera sapientia præcipit*, quæ *gloriatur in Domino*, &, ut explicat in fine disputationis illius, quæ operatur *intentione fidei bona, hoc est, eius quæ per dilectionem operatur.* Cujusmodi intentio, & dilectio, & servitus veri Dei, & gloriatio in Domino non est aliud, nisi vera pietas, & religio, & cultus Dei: quorum nihil Deo sine fide præstari potest. Nulla enim re alia servitur Deo, & colitur Deus, nisi dilectione. Nam quisquis aliò respicit in operando, non servit per hoc Deo aut colit Deum, sed illud quod operando intuetur: quod esse non potest nisi creatura.

Sed hanc doctrinam adversus Iulianum à
C radicibus traditam alijs plurimis suorum scriptorum locis velut rem exploratissimam sine ulla fluctuatione confirmat. Hinc libro decimo de Civitate: *Bonum nostrum, de cuius fine inter Philosophos magna contentio est, nullum est aliud, quàm illi cohærere, cuius unius anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu veris impletur fœcundaturque virtutibus.* Ille enim incorporeus amplexus non est aliud nisi dilectio, quem sicut nemo homini dare potest nisi Deus, ideo neque virtutem sibi quisquam suis viribus parare potest: quia virtus propter finem quem intueri jubetur ac debet, sine Dei dilectione esse & intelligi nequit, Vnde strictissimam obligationem diligendi Dei propter finem operationis inculcans adijcit: *Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus & à quibus diligimur duci, & quos diligimus ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet &
D Prophetæ: Diliges Dominum Deum tuum &c. Vt enim homo sese diligere nosset, constitutus est ei finis, quò referret omnia quæ ageret ut beatus esset. Non enim qui se diligit aliud esse vult quàm beatus. Hic autem finis est adhærere Deo. Iam igitur scienti diligere seipsum cùm mandatur de proximo diligendo, sicut seipsum, quid aliud mandatur, nisi ut ei quantum potest, commendet diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantùm Deo debita servitus.* Hîc omnia simul habes explicata, veras virtutes tantummodo nasci ex dilectione Dei; hunc esse finem boni; hujus finis dilectionem ex toto corde præcipi; huc omnia referenda non solùm quæ circa nos, sed & quæ circa proximum operamur; talem Dei dilectionem esse consequenter veram pietatem, religionem, cultum servitutem Dei: ut sic radicitus intelligeremus, cur fides ad ea necessaria sit; nimirum propter finem boni, quò cuncta referri vera *sapientia præcepit*, ut contra Iulianum loquitur, & ad quem referre debet, & si aliter fiat, *ipso non recto fine peccatur.* Vnde in libro quinto de Civitate Dei dogmaticè finem omnis veræ virtutis explicans: *Neque enim*, inquit, *est vera virtus, nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius esse non potest.* Et statim ex illo principio docet, libidines *fide pietatis, impetrato Spiritu sancto, & amore intelligibilis pulchritudinis*, hoc est, ipsius Dei, *esse frenandas*, & studia bona *sectanda esse fine veri boni.* Et libro decimo-nono de Civitate definitivam sententiam statuit: *Tunc est vera virtus, quando & omnia bona quibus benè utitur, & quicquid bene usu bonorum & malorum facit, & seipsum ad eum finem refert, ubi nobis talis & tanta pax erit, qua melior & maior esse non possit.* Et infrà: Iustitiam nostram dicit esse *veram propter veri boni finem, ad quem refertur.* Et mox alijs verbis dicit: *Quò referenda, & cuius adipiscendæ causâ habenda est ista iustitia.*

Hanc veritatem in Christiana, quæ sola vera est, Philosophiâ certam multis modis astruit etiam in Epistola ad Macedonium: *Si ergo*, inquit, *nos virtus vera delectat, ei dicamus quod in eius sacris litteris legimus: Diligam te, Domine virtus mea.* Et inferiùs: *Abijciamus itaque, obsecro te, falsorum Philosophorum vanitates & insanias mendaces: quia nec virtus vera nobis erit, nisi adsit ipse quo iuvemur; nec beatitudo, nisi adsit ipse quo fruamur.* Nec mirum, cùm vera virtus, veraque beatitudo inseparabiliter nexæ sint. Vt enim vera virtus non sit via ad veram beatitudinem, ad eamque prosit assequendam, fieri nullo pacto potest.

Itaque de virtutibus Philosophicis & earum finibus statim adijcit: *Itaque si omnis prudentia tua, qua consulere conaris rebus humanis; si omnis fortitudo, quæ nullius iniquitate adversante terreris; si omnis temperantia, qua in tanta labe nequissima cõsuetudinis hominum, te à corruptionibus abstines; si omnis iustitia, qua rectè iudicando sua cuique distribuis id laboras, id niteris, ut hi quibus vis ut benè sit, salvi sint corpore, & ab omni cuiusquam improbitate tuti atque pacati &c. ita non erunt veræ virtutes tuæ, sicut nec illorum beatitudo.* Habes hîc officia quatuor virtutum Cardinal. ceteras omnes complectentium præclarissimè, quibus nulla unquã puriora præstitêre Philosophi: habes finem illũ ipsum, quem Philosophi virtutibus præscribere solent, salutem publicã. Verum-

Lib. 10. de Civit. c. 4.

Ibid.

Lib. 5. c. 11.

Cap. 13.

Lib. 19. c. 10.

Cap. 27.

Ibid.

Epist. 52.

Ibid.

A Verumtamen tam est Augustino illa falsa virtus, quàm falsa beatitudo hominum, salute, prosperitate, divitijs temporalibus affluentium. Virtus enim vera sicut non potest nisi de cælo descendere, ita non potest non eò rursum ascendere, cùm nihil sit aliud beatitudo, quàm illo frui, quod virtus vera diligebat. Itaque statim radicem doctrinæ suæ ex fine petens: *Si qualibet, inquam administratio tua, illis quas commemoravi instructa virtutibus, hoc intentionis fine determinatur, ut homines secundum carnem nullas iniquas molestias patiantur: nec ad te existimas pertinere, quo illam quietem quam præstare niteris referant, id est, ut verbis non ambiant, quomodo Deum verum, ubi est quieta vitæ omnis fructus, colant, nihil tibi prodest ad vitam vere beatam tantus labor.* Hoc est, sicut paulo antè dixerat, & statim iterum dicit, non erunt veræ virtutes, utpote quæ ad vitam verè beatam prodesse non possunt. B *Si enim*, addit, *virtutes quas accepisti, a quo acceperis sentiens, eique gratias agens, eas ad ipsius cultum etiam in tuis secularibus honoribus conferas, tuæque potestati subditos homines ad eum colendum exemplo tuæ religiosæ vitæ, & ipso studio consulendi*, (id est, ipsis operibus seu officijs virtutum) *seu fovendo, seu terrendo, erigas & adducas, nihilque aliud in eo quod per te securius vivunt velis, nisi ut hinc illum promereantur, apud quem beate vivant, & vera illa virtutes erunt, & illius opitulatione cuius largitate donata sunt ita crescent, & perficientur, ut te ad vitam vere beatam, quæ non nisi æterna est, sine ulla dubitatione perducant.* Nam, ut jam dixi, impossibile omnino est, ut vera virtus sit quæ nihil ad vitam æternam prosit: sed si nihil ad eam assequendam prodest, nullo modo virtus vocari potest, utpote qua neque bonum habentem faciat, nec opus ejus bonum. Quod C satiatissimè declarat adversus Iulianum: *Quod cum facimus*, id est, cùm innocentiam beneficentiamque servamus, *ideo veras virtutes habemus, quia verum est propter quod facimus, id est, hoc naturæ nostræ consentaneum est ad salutem & veram felicitatem. Non enim absurde virtus definita est ab eis qui dixerunt: Virtus est animi habitus naturæ modo atque rationi consentaneus. Verum dixerunt; sed quid sit consentaneum liberanda ac beatificanda natura mortalium nescierunt.* Et interiùs: *Si ergo ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides, quæ in Christum est, vera promittit, nihil prosunt hominis virtutes, nullo modo veræ possunt esse virtutes.*

Quod ut plenius intelligatur, sciendum, doctrinam fuisse Iuliani ab Augustino fortissimè improbatam, quod aliquæ virtutes essent in Philosophis atque Gentilibus naturales, humanis viribus acquisitæ, sed ad vitam D æternam steriles, hoc est, quæ nihil eas habentibus ad vitam æternam atque beatitudinem proderant. Adversus quam opinionem Augustinus: *Quapropter dici non potest, quantum te ista fallat opinio, qua dixisti, omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuose aut steriliter boni sumus.* Quod autem hoc ipsum quod nos diximus intelligeret Iulianus, per steriliter esse bonum, ibidem explicat, dum Iulianus dicit: *Ego steriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona quæ faciunt, non ab eo vitam consequuntur æternam.* Contra istam igitur Iuliani sententiam ex Philosophia desumptam, quam nonnulli Scholastici secuti sunt, tanquam contra chimericam imaginationem invehitur Augustinus: *Fieri enim non potest ut steriliter boni simus*, id est, ut nihil ad vitam æternam conferat virtus atque bonitas; *sed boni non sumus quicquid steriliter sumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Absit autem, ut Deus bonus, à quo securis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat & in ignem mittat arbores bonas.* Unde fidentissimâ securitate concludit: *Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni*, per virtutes videlicet illas quæ Deum non respicere, nec ab eo vitam æternam consequi à Iuliano fingebantur, *sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis mali.*

Hæc est ergo vera ratio, cur in libris de Civitate Dei, hujusmodi virtutes Philosophicas, quocunque tandem præterquam ad verum Deum referantur, non solùm veræ virtutis nomine indignas, sed etiam vitia appellare non dubitet, sicut & falsam beatitudinem esse tradat magnamque miseriam, beatitudinem quamcunque temporalem, quæ talibus virtutibus retribuitur, nisi æterna speretur. Præmium enim & meritum pari se invicem passu comitantur. Itaque cùm de virtutibus hujusmodi dixisset: *Civitatem impiorum, cui non imperat Deus obedienti sibi, carere justitia veritate; nec ullo modo corpori & vitijs rectè imperare*, ut intelligeremus non nisi vitiosè imperare, juxta illud principium ejus, quòd *omne factum, si rectè factum non est, peccatum est*; sic sanctissimus Doctor loquitur: *Proinde virtutes quas sibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitijs ad quodlibet adipiscendum, nisi ad Deum retulerit etiam ipsa vitia sunt potius, quam virtutes.* Et Stoicorum vanitatem retundens, ne ab ista regula suas virtutes exceptas arbitrarentur, eo quòd temporalibus commodis servire non viderentur, eâdem magisterij auctoritate subjungit: *Nam licet à quibusdam tunc veræ & honestæ putentur esse virtutes, cùm ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ ac superbæ sunt: & ideo non virtutes, sed vitia judicanda sunt.* Nihil clarius, nihil absolutius, nihil efficacius de Philosophorum virtutibus pronunciari potest. Nec enim responderi potest, vitium hic impropriè sumi pro eo quod ad vitam æternam nihil prodest, quamvis naturaliter bonum sit: inflatum enim & superbum esse non indifferens, sed verissimum vitium est. Quod si talis est virtus Philosophica, quando est purissima; quanto sordidior erit, quando alijs quibuscunque temporalibus rebus servit, cùm & Scholastici fateantur, ipsam officij bonitatem ac honestatem à vera virtute esse

Marginal notes: L. — cont. … 3. — id. — Lib. 19. de Civit. c. 24. — Lib. de util. cred. c. 12. — Lib. 19. … cato.

ſpectandam? Sicut ergo falſa virtus eſt illa Philoſophica, & verum vitium; ita falſa beatitudo quam venatur, & vera miſeria. Audi Auguſtinum mirâ ubique doctrinæ conformitate ſibi concinentem: *Lib. 19. de Civit. c. 20.* *Res vero iſta*, hoc eſt, beatitudo vitæ temporalis, *ſine ſpe illa, beati-* A *tudo falſa & magna miſeria eſt. Non enim veris animi bonis utitur: quoniam non eſt vera ſapientia, quæ intentionem ſuam in his quæ prudenter diſcernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iuſtèque diſtribuit, non in illum dirigit finem, ubi erit Deus omnia in omnibus æternitate certâ, & pace perfectâ.*

CAPVT NONVM.

Idem omnino docuerunt ſanctus Proſper, Hieronymus, Ambroſius.

HANC igitur doctrinam à ſapientiſſimo Magiſtro hauſtam citra omnem ambiguitatem & fluctuationem velut rem certiſſimam in Eccleſia Catholica tradiderunt tum Auguſtini diſcipuli, tum alij quoque ante Auguſtinum ſanctiſſimi doctiſſimique Patres. Nam ſanctus Proſper indifferenter tam virtutes gentilium, quàm virtutum effecta ſeu actiones peccata eſſe definit, ut ſupra vidimus. Inde eſt enim illud ex libro primo de vocatione Gentium: *Lib. 1. de vocat. gent. c. 7.* *Quia etſi fuit qui naturali intellectu conatus ſit vitijs reluctari, huius tantum temporis vitam ſteriliter ornavit, ad veras autem virtutes æternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt. Nec placere ullus Deo ſine Deo poteſt. Qui vero Deo non placet cui niſi ſibi & Diabolo placet?* Et libro contra Collatorem: *Cap. 28. cont. Collat.* *Puto autem iſtum veriſimilitudine decipi, & in ſpecie falſarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non poſſunt niſi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis exiſtimat reperiri; ideo ſcilicet, quia multi eorum ſint iuſtitiæ, temperantiæ, continentiæ & benevolentiæ ſectatores: quæ omnia non fruſtra quidem neque inutiliter habent, multumque ex ijs in hac vita honoris & gloriæ conſequuntur, ſed quia in his ſtudijs non Deo ſed Diabolo ſerviunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem.* Quid ergo? Bonæne ſaltem illæ virtutes ſunt, à quibus opera, ſi non meritoria felicitatis æternæ, certè ſine peccato proficiſcantur? *Ibid. c. 29.* Audi: *Et ita manifeſtiſſimè patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, ſed omnia opera eorum immunda eſſe atque polluta, habentium ſapientiam non ſpiritualem, ſed animalem; non cæleſtem, ſed terrenam; non Chriſtianam, ſed Diabolicam &c.* Audi uberiùs: *Nec ideo exiſtimare debemus, in naturalibus theſauris principia eſſe virtutum, quia multa laudanda reperiuntur etiam in ingenijs impiorum, quæ ex natura* C *quidem prodeunt, ſed quoniam ab eo qui naturam condidit receſſerunt, virtutes eſſe non poſſunt.* Audi *Ibid.* igitur quid ſint iſtæ virtutes infidelium: *Quod enim vero illuminatum eſt lumine, lumen eſt, & quod eodem lumine caret, nox eſt: quia ſapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum. Ac ſic vitium eſt quod putatur eſſe virtus; quandoquidem ſtultitia ſit, quod putatur eſſe ſapientia.* Clariùs non poſſet Proſper ſententiam illam tradere, & oſtendere in ipſis ſacris litteris fundatam eſſe, quæ perſpicuis, graviſſimiſque verbis dicit: *1. Cor. 3.* *Sapientia huius mundi ſtul-* A *titia eſt apud Deum.* Puto verò ſtultitiam aliquid amplius eſſe, quàm innoxiam rerum temporalium prudentiam. Et in libro tertio de vita contemplativa accuratiſſimè diſertiſſimèque: *Lib. 3. de vita contemp. cap. 1.* *Quando fideles iuſtitiâ, pietate, miſericordiâ, manſuetudine, humilitate innocentiâ, ceteriſque virtutibus gaudent, aut ſecundum Deum vivunt, & virtutes veras habere credendi ſunt, quæ ſpiritualiter viventes adeptæ ſanctificant, & Deo commendant; aut ſecundum hominem vivunt, & non ſunt veræ virtutes, ſed virtutum ſimilitudines, quæ nihil carnaliter viventibus proſunt.* Porro iſtas virtutum ſimilitudines, quibus infidelium vanitas quaſi lucendo gloriatur, magis à veris virtutibus ſuperari tradit, quàm venenum à medicamento: *Ibid. c. 2.* *Quæritis* inquit, *quantum à veris virtutibus virtutum ſimilitudines diſtent?* Et ita rem reſolvit: *Non dico, quantum à medicamento venenum; quia medicamentum ita corpus aliquoties ſanat, ut id defendere à* B *mortis neceſſitate non valeat. Et venenum non auferri facit vitam corpori, quaſi auferenda non eſſet niſi fuiſſet acceptum: Sed accelerat corporis mortem, quod erat aliquantò diutius forte victurum. Sed planè dico, à veris virtutibus tantum ſimilitudines diſtare virtutum, quantum diſtat a veritate mendacium: quia & ſimilitudo virtutis, quæ videtur virtus eſſe cùm virtus non ſit, nihil eſt aliud quàm mendacium: & ideo non eſt virtus dicenda, ſed vitium, & vera virtus eſt veritas, cui qui amanter adhæſerit à peccati morte reſuſcitatus mori ultrà non poterit, niſi cùm ab ea depravata voluntate receſſerit.* Et adhuc luculentiùs illam virtutum ſimilitudinem & mendacium explicans: *Ibid. infrà.* *Sicut è contrario, virtutis ſimulatio, quæ eſt, ut dixi, mendacium veritati contrarium animam ſeparat à Deo vita ſua, non interituram, ſed in ſupplicio quæ eſt illius mors, pœnaliter ſine fine victuram, Scripturâ dicente: Os quod mentitur occidit animam. Ac per hoc ſicut virtus animam ſibi veraciter inhærentem, ſi fuerit vera, iuſtificat, ita ſimulata condemnat. Et quid iuſtificatio animæ, niſi eius eſt vita perpetuè beata ac beatè perpetua? Sicut condemnatio animæ pœna eius eſt ſentienda, quæ mors probatur & ipſa perpetua.* Mox autem declarat, quo pacto ſint vera vitia virtutum ſpecie palliata: *Ibid.* *Superbus vult ſe credi conſtantem, prodigus liberalem, avarus diligentem, temerarius fortẽ, inhumanus parcum &c. Hæc etſi poſſunt humano ingenio diſcerni; tamen ſine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes poſſunt appeti vel haberi, nec earum ſimilitudines, quæ ſunt vitia virtutes imitantia, declinari. In tantum ut infidelibus nihil profuiſſe credamus, etiamſi ſunt*

sunt aliquas per corpus operati. Qui sic? an quia non erant virtutes satis intensæ, radicatæ, nec in omni materia se exeruerunt, nec reliquis virtutibus conjugatæ fuerunt? Nequaquam: sed propter defectum finis, quem semper inculcat magister ejus Augustinus: *Quod eas nec à Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum qui est fons omnium bonorum referre voluerunt. Et quid dico, nihil eis profuerunt? Imo etiam nocuerunt, dicente Apostolo: Omne quod non est ex fide peccatum est.* Quibus verbis declaratum esse dicit, quod *omnia bona aut ex fide gesta virtutes sunt, quæ profectò justificant; aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia; quæ non juvant suos operarios, sed condemnant, inflatosque præcipitant.* Quam sanè doctrinam ad amussim ex Augustino Prosper expressit. Nam cùm Iulianus gentilium virtutes prædicaret, sicut & Recentiores nonnulli ipsa facta seu officia laudabilia à fine sejuncta considerantes prædicant, respondet ei Augustinus: *Sed videlicet homo erudite eorum vitiorum verisimilitudine falleris, quæ similitudina videntur, & propinqua virtutibus, cum absint ab eis, quam longè absunt à virtutibus vitia.* Quod exemplis vitiorum virtutes imitantium verum esse demonstrat, sicut infrà dicturi sumus.

Ex his videt eruditus lector, quanta securitate, & asseverantia, doctrinæque certitudine sanctus Prosper illam Augustini doctrinam tradit, quòd non sint veræ virtutes infidelium, sed hoc solo ab apertissimis vulgòque notis vitijs discrepent, quod oculi imperitorum quadam specie fallente ludificentur. Docet enim expressis verbis, crebròque repetit & inculcat, eorum virtutes, quantumcunque veræ esse videantur, non esse veras virtutes, sed virtutum dumtaxat similitudines, quæ præsentem vitam ornare possunt, ad futuram conferre non possunt: sæpiùs docet, esse vitia, mendacia, non lumen, sed noctem, esse immunda, polluta, peccata, quæ ex sapientia terrena, animali, diabolica proficiscantur: non prodesse, sed obesse; esse stultitiam, per quam placeant homines non Deo sed diabolo; denique eas à Deo separare, atque damnare; ut nihil omnino superesse possit, quo de sententia ipsius & Augustini, quam expressit luculentiùs, ambigi possit. Vterque deduxit eam non ex Philosophicis Peripateticorum, aut Stoicorum promptuarijs, verum Deum ignorantium, unde omnis veræ virtutis ratio essentialiter pendet, sed ex Scripturis sacris, quas hac in re Philosophus Christianus multò tutiùs sequitur.

Ex quo fit, ut etjam ante sanctum Augustinum, nonnulli magni viri eandem veritatem in Scripturis traditam observaverint, & in scriptis suis expresserint. Nam hinc illud sancti Hieronymi in Epistola ad Rusticum: *Illi Philosophi seculi vitium vitio, peccatumque peccato medicantur: Nos amore virtutum vitia superemus.* Et in versum undecimum capitis tertij ad Galatas: *Faciamus & nos aliquid simile huic, quod dicitur: Iustus ex fide vivit; & dicamus: Castus ex fide vivit; Sapiens ex fide vivit; Fortis ex fide vivit: & à cæteris virtutum partibus vicinam sententiam proferamus, adversus eos qui in Christum non credentes, fortes, & sapientes temperantes se putant esse, vel justos, ut sciant nullum absque Christo vivere, sine quo omnis virtus in vitio est.* Eodem tendit sanctus Ambrosius, dum quandoque omnium virtutum fundamentum tradit esse fidem; *Præclare autem & fidem acuendo intexuit, & fidei ipsi virtutum fundamenta subjecit.* Quandoque verò omnes virtutes velut folia inutiles esse tradit sine fide: *Virtutes sine fide folia sunt: videntur virere, sed prodesse non possunt: agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quanti gentiles habent misericordiam, habent sobrietatem; sed fructum non habent, quia fidem non habent! Labuntur cito folia, ubi ventus flaverit. Et aliqui Iudæi habent castimoniam, sedulitatem lectionis multam & diligentiam: sed sine fructu sunt, & versantur ut folia. Hæc fortè sunt folia, quæ Salvator in illa ficu reperit; sed fructum non invenit. Mystica* (id est, fides) *salvant & à morte liberant: moralia autem ornamenta decoris sunt, non subsidia redemptionis.* Nam si fructum sine fide homines non habent, sed tantum folia, aut mali sunt, aut steriliter boni. Iam autem Augustinus invictè colligit: *Fieri non potest ut steriliter boni simus: sed boni non sumus quicquid steriliter sumus.* Itaque mox subjungit: *Quomodo non aut vocaris aut deliras, qui sterilium fructus arborum laudas? Qui utique aut nulli sunt, aut si mali sunt, laudandi non sunt: aut si fructus boni sunt, profectò steriles arbores non sunt: imò & bonæ sunt, quarum fructus boni sunt, & debent Deo placere, cui bonæ arbores non possunt nisi placere.* Ante Ambrosium etjam Origenes idem ipsum ex Scripturis clarissimè docuit: cujus locum ex commentario in Epistolam ad Romanos jam ante allegavimus.

Hieron. Epist. 4.

Idem lib. 2. in Epist. ad Galat. initio

Ambros. lib. 7. in Lucam.

In Psalm. 1.

Lib. 4 cont. Iul. cap. 3.

Ibid. infrà.

CAPVT DECIMVM.

Ratio præcedentis doctrinæ ex natura virtutis, & ejus fine petitur.

QVÆ quamvis abundè satis esse possent ijs, qui aliquid primis illis & veris divinæ gratiæ defensoribus, & Ecclesiæ magistris tribuunt, ut ijs potiùs quàm Gentilium Philosophiæ quantumcunque plausibili credant, operæ tamen pretium est, etiam rationem naturalem, cui ista doctrina nititur, quamque Scholastici trutinatores rationum plurimi faciunt, patefacere. Hæc autem non potest aliunde verior, & immobilior, & generalior peti, quàm ex ipso objecto formali virtutis, utpote quæ essentiam ejus

ejus tangat, & eam à quacunque pompatica virtutis specie naturam ejus imitante secernat.

Cùm igitur virtus sit quidam habitus animi, hoc est, affectio quædam habitualis voluntatis, natura ejus ex motu voluntatis, qui ex ea proficiscitur, considerari debet. Quapropter hoc objectum virtutis alicujus statui debet, in quod velut in objectum tendit actus ejus. Vt enim potentia ita & habitus ejus interpositis actibus objectum suum respicit. Virtus autem, ut Augustinus dicit, & Philosophi facilè assentiuntur, est ordo amoris: proinde est affectio voluntatis. Nam si qua in intellectu virtus habitet, ea non efficit actus moraliter bonos, nisi voluntate movente vel dirigente: ut proinde ad hanc materiam nostram non aliter spectent, nisi quatenus ab aliquo amore voluntatis incitantur. Porrò voluntatis actus necessario fit propter finem: sicut hoc & experientiâ constat, & Philosophi docent, & sanctus Thomas ex professo tradit, & Scholastici profitentur. Vt hac de causa generalissimè sanctus Thomas velut rem certissimam asserendo concludat: *Quicquid ergo homo faciat, verum est dicere, quod homo agat propter finem, etiam agendo actionem quæ est ultimus finis.* Nam etjam tum, cùm circa ea quæ sunt ad finem occupatur, ita illis oculus animæ unus intenditur, ut alter respiciat finem, & affectione quadam *transitoria*, ut Augustinus loquitur, per illa tendat in finem. Quod sicuti in actibus voluntatis manifestum est, ita consequenter & in habitibus, quos vel efficiendo gignunt, vel unde efficiendo gignuntur, locum habet.

1.2.q.1.a.1. (margin)

His ita constitutis, duo in quolibet virtuosæ voluntatis actu spectari possunt, opus quod fit, & causa propter quam fit, quæ in nullo opere ex ipsa natura voluntatis, ut jam diximus, desiderari potest. Opus vocatur *officium* quod præstatur, ut misereri pauperis, dare cuiq; suum, temperare à voluptatibus corporis, patienter dolores tolerare, & hujusmodi. Causa propter quam præstatur, est *finis*: qui semper in animo quicquid tandem fecerit dominatur, sive ipsum officium diligatur ut finis, sive ad aliud quippiam distinctum ab ipso referatur. Non defuerunt igitur, qui veram virtutem, quæ scilicet faceret habentem bonum, saltem naturaliter aut moraliter, & actum ejus bonum sive non malum ex solo officio seu opere quod fit spectandam esse præcisò sine censuerunt. Inter hos fuit Pelagianæ hæresis architectus Iulianus, qui contendebat, virtutes esse *affectus animi, qui voluntatis nutui servientes aut ad æterna aut ad temporalia diriguntur. Quod cum sit*, inquit, *non in eo quod sunt, non in eo quod agunt, sed in eo solo variant quod merentur. Nec nominis igitur sui possunt nec generis sustinere dispendium; sed solùm quod appetiverunt præmij aut amplitudine ditantur, aut exilitate frustrantur.* Adversùs illam opinionem tanquam falsissimam absurdissimamque acerrimè insurgit Augustinus, multisque eam confutat.

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3. (margin)

A Ostendit enim, secundùm illam omnium vitiosorum hominum officia, quibus à voluptatibus temperant, adversa tolerant, sua cuique tribuunt, & prudenter bonum discernunt à malo, inter officia virtutis esse numeranda; & affectus voluntatis unde manant esse virtutes: quo nihil ineptius dici potest. Cùm enim illa verba Iuliani quæ citavimus protulisset: *Vnde hæc didiceris nescio: Iam tamen cernis, ut arbitror, consequens esse, ut vera sit virtus avarorum prudentia qua excogitant genera lucellorum, & avarorum justitia, qua gravium damnorum metu facilius sua nonnunquam contemnunt, quam usurpant aliquid alienum; & avarorum temperantia, qua luxuriæ, quoniam sumptuosa est, cohibent appetitum, soloque necessario victu tegumentoque contenti sunt; & avarorum fortitudo, qua, ut ait Horatius,*

Ibid. (margin)

Per mare pauperiem fugiunt, per saxa, per ignes.

B Et paucis interjectis stultitiam opinionis illius non dissimili absurditate declarans: *Nec aliud erit quam vera justitia Catilinæ, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat: & fortitudo vera erit eius, quod frigus, famem, sitim ferre poterat: & vera patientia, quod patiens erat inediæ, algoris, vigiliæ, supra quam cuiquam credibile est. Quis hæc sapiat nisi desipiat?* Nam sine dubio si virtus solum officium respicit, quod præstatur etjam ab improbis, ut scopos suos assequantur, non minus atque à probis; scelestissimorum hominum affectus atque habitus, quibus perferunt molestias, libidines refrenant, prospiciunt in posterum, beneficentiam innocentiamque conservant, inter veras virtutes quamvis imperfectas collocandi sunt.

Ibid. (margin)

A qua quidem sententia, quamvis immaniter à tramite veritatis exorbitet, non multum recedit quorumdam opinio Scholasticorum veram virtutem esse arbitrantium, quæ C ordinatur ad aliquod particulare bonum, dummodo sit verum bonum, & sit referibile ad universale bonum. Hoc enim si verum est, profectò vera virtus erit avarorum, ambitiosorum, superborum, & similium pestium. Quis enim dubitet, pecuniam, honorem, laudem, excellentiam, omnia denique terrena bona, quæ creavit summa bonitas, esse particularia & vera bona, & ad universale bonum posse retorqueri? Et tamen novimus avaritiam non aliud esse nisi amorem pecuniæ, nec aliud superbiam nisi amorem excellentiæ, & sic de ceteris vitijs omnibus, quæ non nisi vera bona sectantur. Non itaque sufficit esse verum bonum in quod amando ferimur, ut aliquid virtus sit; sed opus est ut & ipse amor veri boni sit bonus. Multa enim vera bona non bono amore diliguntur.

Hinc ergo nascitur, quòd, ut aliquid vera D virtus sit, non solùm officium seu opus quod agimus, sed finis propter quem agimus omnino spectari debeat. Officium enim quantumcunque bonum per se consideratum si non fiat propter finem, quem sapientia vera præcipit, ipso non recto fine peccatum est. Ex quo fit, ut etjam causa istius operis, quæ virtus esse putaba-

Digitized by Google

perabatur, non virtus sed vitium dici debeat. Impossibile est enim ut peccatum à virtute fluat, utpote quæ juxta Philosophos quoque facit habentem bonum, & opus ejus bonum. Vnde Augustinus de peccatis quibuscunque venialibus: *Vtique illud qualecunque peccatum ex aliquo vitio venit.* Et iterum: *Si omnes ibi essent virtutes, nullum esset vitium: si nullum vitium, nullum omnino peccatum.* Vitium enim non est aliud nisi *fomes quidam*, vel *quasi radix Peccati*; ut ibidem docet. Quemadmodum igitur ut opus verè bonum, hoc est, non malum sit, non tantum officium, sed etiam finis operis intuendus est; ita quoque ut sit vera virtus, seu principium operis boni. Disertissimis verbis hoc tradit velut rem indubitatam Augustinus: *Noveris itaque non officijs, sed finibus à vitijs discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est; finis vero propter quod faciendum est.* Et ex operis velut effectus qualitate principij conditionem colligens: *Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Quæ tu non attendens, fines ab officijs separasti, & virtutes veras officia sine finibus appellandas esse dixisti. Ex quo te tanta absurditas sequitur, ut veram cogaris appellare justitiam, etiam cujus dominam repereris avaritiam. Siquidem manus abstinere ab alieno, si officium cogites, potest videri esse justitia: sed cum quæritur, quare fiat, & respondetur, ne plus pecuniæ litibus pereat, quomodo jam hoc factum vera poterit esse justitia, cum serviat avaritiæ.* Et aliquanto superius absurditatem sententiæ Iuliani patefaciens, ex qua veras esse virtutes avarorum, qui officia prudentiæ, temperantiæ, justitiæ, & fortitudinis factitant, sequebatur: *Cum enim*, inquit, *agitur aliquid prudenter, fortiter, temperanter, & justè, omnibus quatuor virtutibus agitur, quæ secundùm tuam disputationem veræ virtutes sunt, si ad cognoscendum, utrum veræ sint, hoc tantummodo intuendum est quod agitur, nec causa quærenda cur agatur.* Et adhuc superiùs: *Quod cum facimus* (officium prudentiæ temperantiæ, justitiæ, fortitudinis &c.) *ideo veras virtutes habemus, quia verum est propter quod facimus, hoc est, naturæ nostræ consentaneum ad salutem & veram felicitatem.* Quorum omnium causa ex ipsa quoque naturali Philosophia in promptu est: quia finis, ut sanctus Thomas, & post ipsum omnes docent, dat speciem actui. Ex quo fit, ut esse non possit actus bonus, neque principium ejus bonum, cujus non est finis bonus ad quem collimat.

Ex qua sanè Augustini fundatissima doctrina liquido patet, in ponderanda virtutis alicujus & officij bonitate præcipuè de fine esse satagendum. Ille quippe tanquam ultima quies, & scopus animi, in agendo & voluntati & habitui & actui summo jure dominatur, omniaque officia, quæ ex ejus imperio fluere, & ad ipsum referri debent, suo colore & sapore perfundit. Quæ sanè causa fuit, cur tanta gentiles Philosophos de summo bono digladiatio distinuerit. Omnes enim videbant, parum esse ad virtutem quod officium esse videretur bonum, nisi illud ad verum & summum animus referret bonum. Nam summum bonum ab omnibus appellatum est, non nude quod ceteris bonis dignitate præcelleret; sed ad quod animus cuncta referre debet, ad hoc ut bonus beatusque sit: hoc est, id quod propter seipsum diligendum & fruendum est, ideoque cetera cognita non nisi propter ipsum. Cùm enim in omnibus actionibus suis homo aliquid velut ultimum scopum voluntatis sibi proponat, in quo requiescendo se beatum fieri putat, omnes Philosophi summo studio quæsierunt; quid sit illud, in quo voluntas requiescere deberet, ad hoc ut opus ad istud referendo eoque fruendo beata sit. Vnde Augustinus summi boni notionem explicans ait: *Non quod alia bona non sint; sed summum id dicitur, quo cuncta referuntur. Eo enim fruendo quisque beatus est, propter quod cetera vult habere; cum illud jam non propter aliud, sed propter seipsum diligatur. Et ideo finis ibi dicitur, quia jam quò excurrat & quo referatur non invenitur. Ibi requies appetendi, ibi fruendi securitas, ibi tranquillissimum gaudium optimæ voluntatis.* Et libro decimo-nono de Civitate Dei: *Quam quæstionem* de summo bono *maxima intentione versantes invenire conati sunt, quid efficiat hominem beatum. Illud enim est finis boni nostri, propter quod appetenda sunt cetera: & illud finis mali, propter quod vitanda sunt cetera, ipsum autem propter seipsum.* Ex quo fit, ut celeberrima de summo bono quæstio non alia quàm ista fuerit: Quidnam sit per se diligendum, quid propter aliud? Quem scopum voluntas in omnibus suis officijs seu operibus habere debeat, in quo velut fine per se dilecto requiescat? an voluptatem, an honorem, an divitias, an quietem, an prima naturæ, an virtutem ipsam, seu officium bonum, an aliquid aliud? Vnde Augustinus Philosophorum recensens opiniones plurimas, ita omnes exprimit, ut propter id quod quisque summum opinabatur bonum omnia vitæ bonæ officia suscipienda censeret; ipsum autem bonum summum propter seipsum tantum in omnibus officijs diligendum. Nam generales eorum divisiones ponens: *Hæc igitur quatuor, id est, voluptas, quies, utrumque, prima naturæ ita sunt in nobis, ut vel virtus quam postea doctrina inserit propter hæc appetenda sit, aut ista propter virtutem, aut utraque propter seipsa.* Et statim iterum: *Cum ergo voluptas corporis animi virtuti aut subditur, aut præfertur, aut jungitur, tripartita variatur diversitate sectarum.* Quod clariùs explicans adjicit: *Subditur autem virtuti, quando in usum virtutis assumitur*, id est, propter virtutem uti finem: *Pertinet quippe ad virtutis officium & vivere Patriæ, & propter Patriam filios procreare: quorum neutrum fieri potest sine corporis voluptate. Cum verò præfertur virtuti ipsa appetitur propter seipsam. Virtus autem assumenda creditur propter illam, id est, ut nihil virtus agat, nisi ad consequendam vel conservandam corporis voluptatem. Virtuti porro voluptas jungitur, quando neutra earum propter alteram, sed propter seipsas ambæ appetuntur.* Et inferius duodecim sectarum varietatē ex varietate summi boni

Margin notes: Epist. 56. — Lib. 19. de Civit. c. 1. — Ibid. c. 2.

Lib. 19. c. 1. boni colligens: *Hac quippe quatuor voluptas scilicet, quies, utrumque, prima naturæ, dum sigillatim virtuti aliquando subduntur, ut non propter seipsa, sed propter officium virtutis appetenda videantur: aliquando præferuntur, ut non propter seipsa, sed propter hæc adipiscenda vel conservanda necessaria virtus putetur: aliquando junguntur, ut propter seipsa & virtus & ista appetenda credantur, quaternarium numerum triplum reddunt, & ad duodecim sectas perveniunt.* Et ad tres sectas ex Varrone cuncta perducens: *Ibid.* *Ista*, inquit, *tres sectæ ita fiunt, cum vel prima natura propter virtutem, vel virtus propter prima natura, vel utraque, id est, & virtus & prima natura propter seipsa sunt expetenda.* Et in sequenti capite eandem summi boni tanquam finis notionem crebrò repetit, ut videlicet propter illud cuncta officia suscipi debeant, cuncta appeti; ipsum autem solum propter seipsum, ut ejus appetitu homo beatus sit. *Lib. 19. c. 1* *Quod enim beatum facit, ipse finis est boni.* Nec Augustinus tantum, sed ipse quoque Tullius de varijs Philosophorum opinionibus disserturus, quibus de fine boni dimicant: *Lib. 5. de fin.* *summum bonum*, inquit, *si ignoretur, vivendi rationem ignorari necesse est. Ex quo tantus error consequitur, ut quem in portum se recipiant scire non possint. Cognitis autem rerum finibus, cum intelligitur quod sit & bonorum extremum & malorum, inventa vitæ via est, conformatioque omnium officiorum. Est igitur quo quidque referatur &c.* Nam ut ibidem dicit, *hoc constituto in Philosophia, constituta sunt omnia.* Et infra, in sententia quæ prima naturæ boni finem statuit, *Necesse est omnino officium aut fugiendi aut sequendi ad eorum aliquid referri.* Quod mox uberius de omnibus omnino officijs ad illum finem referendis explicat. Et in alia aliorum sententia: *Alij rursus ijsdem à principijs omne officium referunt aut ad voluptatem, aut ad non dolendum &c.* Cujusmodi in eodem libro & alibi passim apud ipsum crebra sunt. Nimirum ex Philosophorum omnium sententia, qui quemcunque boni finem statuerunt, omnem actum ad illum finem uti summum bonum ut bonus esse possit, referendum esse conclamatum est. In hoc igitur fine boni per quodlibet officium appetendo si erratur, erratur, non in re parva, sed totius vitæ gravissimâ: dum id velut appetituum quietem expetit, per quod velut per medium transire debuisset; eoque frui cupit, quo veritas utendum esse præscribit: atque ita transitoriam dilectionem in mansoriam commutando, vitæ humanæ ordinem naturæque perturbat. Cujusmodi perversitas non potest non ipsius naturæ & æternâ lege damnari: cùm non sit aliud æterna & incommutabilis lex, cui semper obtemperandum est, & cujus unius violatione peccatur, nisi *qua justum est ut omnia sint ordinatissima:* *Lib. 1. de lib. arb. c. 6.* vel ut alijs verbis eam describit, *Ratio divina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans.* *Lib. 22. cont. Faust. c. 27.*

CAPVT XI.

Epicuræorum & Stoicorum virtutes improbantur ex defectu finis; latè de virtutibus Romanorum.

QVAPROPTER videndum est, quis sit ille *finis boni*, ut Augustinus eum vocat, hoc inquam, bonum, quod ex æternæ legis ordine per seipsum solum & unicum expetendum est, & propter ipsum cetera, ut sciamus utrum vera virtus sit, quæ bona officia in infidelibus operari videbatur. Ac de isto quidem fine boni multum laboraverunt, diversisque sententijs à se invicem distracti sunt, qui olim studium sapientiæ in hujus seculi vanitate professi sunt. Et quamvis Varro in libro de Philosophia diligentissimè subtilissimeque scrutando tam multam dogmatum varietatem adverterit, ut ad ducentas octoginta octo sectas facilè perveniret non tamen, eos quamvis diversis errantes modis, naturæ limes in tantum ab itinere veritatis deviare permisit, ut non alij in corpore finem istum boni, alij in animo, alij in utroque collocarent. Qua consideratione factum est, ut Augustinus omnium veterum opinionum diversitatem ad duas omnino revocet, unam quæ in corpore, alteram quæ in animo finem boni constitueret, ad quem cuncta referri oporteret. *Act. 17.* *Quantum* inquit, *pertinet ad quæstionem de summo hominis bono, remove personas hominum, atque ipsam disceptationem consitue, profectò reperies duos errores inter se adversa fronte collidi, unum constituentem in corpore alium constituentem in animo summum bonum. Id ipsum autem rursum adjunctis personis constitue, reperies Epicuræos & Stoicos inter se acerrimè dimicantes.* Qua de causa duæ istæ sectæ totam quodammodo Philosophiam gentium à Christiana alienam doctrina dividentes, in Christianæ religionis exordio leguntur nomine Epicuræorum atque Stoicorum Paulo Apostolo repugnasse. *Act. 17.* Epicuræi igitur in corporis commodis, quiete, voluptate, dolorumque vacuitate finem boni posuerunt, hoc est, corpore suo, voluptates commoditatesque ejus studiosissimè venando, fruendum esse statuerunt. Hoc enim fruimur, quod est finis boni, ad quem cetera omnia per seipsum expetitum referenda sunt. Vnde necesse fuit, ut virtutem corporis voluptatibus atque commodis per seipsas videlicet expetendis substernerent, & veluti fini omnium bonorum servire cogerent, juxta illud Augustini: *Quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas, quæ omnino quicquid facerent, propter illam vel adipiscendam facerent, vel tenendam.* *Lib. 4. cont. Jul. c. 3.* Nimirum, quia propter finem boni necesse est ut virtus,

virtus, in cujuscunque tandem Philosophiæ sententia, sive Gentili, sive Christiana, faciat quicquid facit.

Hanc opinionem nimis deformem, atque turpem, ipsisque virtutibus ignominiosam laudabilior quoque Gentilium Philosophia damnavit. Stoici quippe finem boni in virtute statuentes, ut incutiant pudorem Epicuræis, qui virtutes quidem probant, sed eas corporalis voluptatis fine metiuntur, solent tabulam quandam verbis pingere, ubi voluptas in sella regali quasi delicata quædam Regina considetet, eique virtutes præsto sint ut ancillulæ observantes ejus nutum, ut faciant quicquid illa imperaverit; Quæ prudentiæ jubeat, ut vigilanter inquirat, quomodo voluptas regnet & salva sit: Iustitiæ, ut præstet beneficia ad comparandas amicitias corporalibus commodis necessarias: fortitudini, ut per pristinarum deliciarum recordationem mitiget præsentis doloris aculeos: temperantiæ, ut tantum capiat alimentorum & si qua delectant, ne per immoderationem noxium aliquid valetudinem turbet, & voluptas graviter offendatur. Ita virtutes cum tota suæ gloriæ dignitate imperiosæ cuidam & inhonestæ mulierculæ servient voluptati. Nihil hac pictura dicunt esse ignominiosius, & deformius, & quod minus bonorum ferre possit aspectus: & verum dicunt. Vnde Augustinus ad hanc respiciens opinionem: *Cùm præfertur*, inquit, *virtuti voluptas, ipsa appetitur propter seipsam: virtus autem assumenda creditur propter illam, id est, ut nihil virtus agat nisi ad consequendam vel conservandam corporis voluptatem.* Nempe quia, ut sæpè dixi, in illorum Philosophorum opinione ad finem boni cuncta officia referenda sunt. Et opinionis illius fœditatem censuræ Christianæ gravitate perstringens: *Quæ vita deformis est quidem, quippe ubi virtus servit dominæ voluptati, quamvis nullo modo hæc dicenda sit virtus: sed tamen etiam ista horribilis turpitudo quosdam Philosophos patronos & defensores suos habuit.*

Ac de ista quidem sententia non est nobis magna cum Christianis Philosophis disceptatio. Omnes quippe, verbo saltem tenus, eam velut alienissimam à veritate & à Catholicæ fidei sinceritate proscribunt. Quo tamen pacto non in eam aliqua ex parte incidant, quotquot voluptates corporalium sensuum moderatè appeti posse docent, fateor necdum video. Nam sive moderatius sive immoderatius appetantur, ipsæ sunt quæ appetuntur, ipsæ sunt quæ voluntatis motum terminant, in ipsis requiescit animus, ipsas diligit, ipsis fruitur: quæ omnes ipsissimæ conditiones sunt animi per illum appetitum velut in fine boni quiescentis; quod divinâ æternâque lege damnatur. Ipsa quippe jubet, ut; si qua voluptas corporis expetenda sit, non in illa appetendo diligendoque hæreamus, sed per illam ad aliud quod appetimus ac diligimus transeamus. Nimirum voluptas, sive moderata, sive immoderata corporalis non debet esse finis officij quod assumitur; sed debet esse officium

A respectu finis boni qui diligitur. Quod si hoc ipsum se tantum velle dicant, sententiam teneant, linguam corrigant. Sed aliud eos omnino velle exempla quibus utuntur ostendunt. Docent enim commixtionem conjugum propter voluptatem, & similes in rebus licitis delectationes esse concessas, etsi nullo alio nisi solius fine voluptatis appetantur. Quod ab Augustino innumeris lucubrationum suarum locis Scripturarum & rationum auctoritate proscriptum est. Qua de re plura diximus, cum de affectibus ac motibus animi disseremus.

Omissâ igitur illorum Philosophorum fœditate, alij potentiam intuentes animi humani, magnamque pulchritudinem factorum atque dictorum, etjamsi in corpore puduit ponere finem boni, officiorumque virtutis; in ipso tamen animo illum posuerunt. Itaque virtutis officia propter ipsum splendorem eorum B ac pulchritudinem, sive propter eorum honestatem appetenda esse docuerunt. Inter quos qui ita sentiunt prævaluerunt & numero & disputandi subtilitate Stoici. Nam Peripatetici non contenti sola honestate virtutis, partem finis boni in *primorum natura*, hoc est, in bonorum ceterorum corporis aut animi, quæ naturæ congruunt, adeptione collocarunt. Sed si Stoicæ sententiæ quæ ceteris magis probabatur, & adhuc à Scholasticis probari videtur, falsitas intellecta fuerit, nulla supererit de Peripateticis difficultas.

Quid igitur intellexerint Stoici per illam honestatem virtutis seu bonorum officiorum, quæ virtus operatur, dum ea per seipsa appetenda tradiderunt, non ita obvium videtur esse. Augustinus enim docet, virtutes illas quæ nemini serviunt, sed per seipsæ & propter se appetuntur, superbas & inflatas esse; ideoque C non virtutes esse, sed vitia. Hoc enim apertè dicit illis verbis quæ produximus ex libris de Civitate Dei: *Licet à quibusdam tunc vera & honesta putentur esse virtutes, cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflata aut superba sunt; & ideo non virtutes, sed vitia judicanda sunt.* Nec alio respicit libro vigesimo primo: *Nonnunquam sane apertissima alijs vitijs vincuntur occultis, quæ putantur esse virtutes: in quibus regnat superbia, & quædam sibi placendi altitudo ruinosa.* Vnde de Epicuræorum, Peripateticorum, & Stoicorum virtutibus generaliter contra Iulianum; *Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibuscunque commodis temporalibus*, sub quibus & prima naturæ continentur, *serviunt, vera prorsus esse non possunt: quæ autem nulli rei servire volunt, nec ipsæ veræ sunt.* Illæ sunt autem virtutes Stoicorum, quæ nulli rei nisi sibi ipsæ servire voluerunt. Et sanè si ulla natio inter gentes veris virtutibus claruit, vel virtutem propter ipsam virtutem atque D honestatem appetendam esse judicavit, ea profectò Romana fuit: ut propterea de illis dixerit Augustinus, diabolum *sivisse aliquos habere nonnulla velut opera bona, in quibus laudentur per quasque gentes, præcipuèque in gente Romana, qui præclarè*

Lib. 21. de Civit. c. 25.

Lib. 19. de Civit. c. 26.

Lib. 4. contr. Iul. c. 3.

Epist. 107.

præclarè gloriosissimèque vixerunt: Et tamen Romanorum virtutes, etjam eorum, qui probissimi maximè laudabiles fuisse memorantur, superbiæ, vanitatis, jactantiæque vitio fœdatas fuisse, frequenter & ex professo docet. Audi quis Romanorum, non omnium (quia multi fuerunt improbissimi) sed probissimorum in sectanda virtute fuerit scopus qui virtutem propter virtutem quàm accuratissimè sectari videbantur: *Veteres primique Romani, quantum eorum docet & commendat historia &c. laudis avidi, pecuniæ liberales erant; gloriam ingentem, divitias honestas volebant: hanc ardentissime dilexerunt, propter hanc vivere voluerunt, pro hac & mori non dubitaverunt. Ceteras cupiditates hujus unius ingenti cupiditate presserunt. Ipsam denique patriam, quoniam servire videbatur inglorium, dominari verò atque imperare gloriosum, prius omni studio liberam, deinde dominam esse concupierunt.* Et ibidem paulo inferiùs: *Ista ergo laudis aviditas & cupido gloriæ, multa illa miranda fecit, laudabilia scilicet atque gloriosa secundum hominum existimationem.* Et iterùm: *Hæc illa profecto laudis aviditas & gloriæ cupido faciebat. Amore itaque primitus libertatis, post etiam dominationis, & cupiditate laudis & gloriæ multa magna fecerunt.* Rursum paucis interjectis: *Hoc institutum habuisse Romanos, etiam Deorum apud illos ædes indicant, quas coniunctissimas constituerunt, virtutis, & honoris, pro Diis habentes, quæ dantur à Deo. Vnde intelligi potest, quem finem volebant esse virtutis, & quo eam referebant qui boni erant, ad honorem scilicet. Nam mali nec habebant eam, quamvis honorem habere cupiebant.* Deniquè iterum in eodem capite: *Imperium talibus potissimum concessit hominibus ad domanda gravia mala multarum gentium, qui causâ honoris, laudis, & gloriæ consuluerunt Patriæ, in qua ipsam gloriam requirebant: salutemque eius saluti suæ præponere non dubitaverunt: pro isto uno vitio, id est, amore laudis, pecuniæ cupiditatem, & multa alia vitia comprimentes.* Et in eodem libro aliquot capitibus interpositis: *Si neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet Deus, non redderetur merces bonis artibus eorum, quibus ad tantam gloriam pervenire nitebantur.* Quibus attexit iterum paulo pòst: *Sic & isti privatas res suas pro re communi, hoc est, Republica, & pro eius ærario contempserunt, avaritiæ restiterunt, consuluerunt Patriæ consilio libero: neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxij. Sed his omnibus artibus tanquam verâ viâ*, juxta sensum Salustij, cujus illa verba sunt, *nisi sunt ad honores, imperium, gloriam*: Hæc & hujusmodi, quæ Augustinus constantissimè docet, satis perspicuè declarant, quo Romana illa indoles, quæ maximè omnium veris virtutibus excelluit, per virtutem pervenire niteretur. Vt propterea merito de totius gentis illius genio, quo virtutem sectabatur, exclamaverit: *O animum Civitatis laudis avidum, germanèque Romanum.*

Lib. 5. de Civit. c. 12.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Lib. 5. c. 15

Ibid.

Lib. 2. de Civit. c. 13.

Nequis verò generalem istam tantummodo Civitatis indolem fuisse, nonnullos tamen meliori scopo virtutem honestatemque coluisse putet, sigillatim quoque laudatissimorum Romanorum scopum istum fuisse testatur. Nam de Bruto dicit, cùm liberos suos pro Patriæ incolumitate interemisset, quod eum vicerit *laudis immensa cupido*. De Camillo, quod Patriam ideirco iterum à Gallis liberaverit, *quia non habebat, potiorem, ubi posset vivere gloriosius.* De Marco Pulvillo filium insepultum abjici præcipiente, quod *in eius corde orbitatis dolorem gloriæ cupiditas vicerat.* De Marco Regulo, quod ideo reversus fuerit ad Carthaginenses, quia sicut ipse responderat, *posteaquam Afris servierat, dignitatem illic honesti civis habere non poterat*: Et quòd etjam ipsum primum bellum Punicum confecisset, *nisi aviditate nimiâ laudis & gloriæ, duriores, quàm ferre possent conditiones fessis Carthaginensibus imperasset.* De Lucij Valerij, Q. Cincinnatis, Fabricij, & similium paupertate divitiarumque contemptu, quod illa fecerint *pro conservanda gloria Romanorum.* De Catone, quod *honores quos petijt petere non debuit.* De Caio Cæsare, quod *laudis aviditate gloriæque cupidine exercitum bellumque novum exoptaret, ubi virtus enitescere posset*: quos tamen duos ingenti virtute sua memoria, fuisse Salustius testis est. Hanc regulam de ceteris omnibus probatiorum Romanorum virtutibus figit, *quas*, inquit, *isti pro civitatis terrenæ gloria tenuerunt.* Vnde illud ejus præclarum Epiphonema: *Hæc sunt duo illa, libertas, & cupiditas laudis humanæ, quæ ad facta compulere miranda Romanos.*

Lib. 5. de Civit. c. 18.

Ibid.

Ibid.

Lib. 3. de Civit. c. 18.

Lib. 5. c. 12.

Ibid. 12.

Lib. 5. cap.

Nec Augustini tantum, sed & ipsorum doctissimorum in Romana gente scriptorum sententia fuit, omnia illa laudanda, quæ tanquam virtutum opera miramur, Romanos humanæ laudis & gloriæ cupiditate patrasse. Hinc illud Virgilij de Bruto filios occidente:

Vicit amor Patriæ, laudumque immensâ cupido.

Hinc illud Ciceronis in libris de Republica, ubi de Principe civitatis instituendo loquitur: *Principem alendum esse gloria.* Et ut Augustinus testis est, consequenter commemorat: *Maiores suos multa mira atque præclara gloriæ cupiditate fecisse.* Hinc illud Salustij, quo partim probissimorum Romanorum mores quibus vivebant exprimit, partim quibus vivendum esset, informat: *Primo magis ambitio quam avaritia animos hominum exercebat: quod tamen vitium propius virtuti erat. Nam gloriam, honorem, imperium, bonus & ignavus æque sibi exoptant: sed ille verâ viâ nititur*, inquit, *huic quia bonæ artes desunt, dolis atque fallacijs contendit.* Quam sententiam explicans Augustinus ex mente Salustij, gentisque Romanæ: *Via virtus est, qua nititur tanquam ad possessionis finem, id est, gloriam, honorem, imperium. Hæ sunt illæ bonæ artes, per virtutem scilicet, non per fallacem ambitionem, ad honorem, & gloriam, & imperium pervenire.*

Ibid. c. 13.

Apud Aug. lib. 5. de Civit. c. 12.

Ibid.

Quod si in gente Romana, ubi maximè laudabiliter juxta Augustinum, præclarè gloriosissimèque vixerunt, & consequenter maximè virtutem propter virtutem, & honestatem ejus colere videbantur, virtus eorum tantæ inanitatis turpitudine inflata atque superba fuit, alterutrum vel utrumq; videtur necessariò esse

esse consequens; vel ut Philosophi, qui virtutem propter honestatem ejus sectandam esse statuerunt, per illam honestatem nihil aliud intelligerent, quàm ipsam virtutis eminentiam, splendorem, ac decus, quatenus laude, gloriâ, & honore digna est; vel certè ut hoc ipsum, quod est virtutem propter virtutem colere, seu ipsa virtutis officia propter ipsa expetere, non possit à superbia & vanitate sejungi. Quorum utrumlibet verum fuerit, perspicuum erit virtutes Philosophorum non veras virtutes, sicut Augustinus docet, fuisse, sed vitia. Si primum intellexerint, vel certè (quicquid tandem intellexerint) si isto modo virtutes exercuerint, sicut probissimos eorum exercuisse, tot tantaque Augustini ipsorumque Gentilium testimonia declarant, apertissimum erit, non virtutem, sed pompaticam quandam virtutis effigiem loco virtutis apud eos viguisse. Nam officia virtutum colere, quia splendida, decora, gloriâ, laudeque digna, non est aliud quàm splendorem, decus, gloriam, atque laudem affectare. Nemo autem Catholicus, arbitror, negare sinitur, laudis, honoris, gloriæque *cupiditatem esse vitium*, cui, ut idem sanctus Doctor, *meliùs resistitur sine dubitatione, quàm ceditur. Tantò enim quisque est Deo similior, quantò ab hac immunditia mundior.* Hoc autem primo modo doctrinam de virtutibus, per se & ipsius honestatis intuitu expetendis, Romanorum doctissimos non solum coluisse, sed & intellexisse atque tradidisse, testimonijs nonnullis declarari potest. Nam præterquam quòd Salustij citata verba hoc omninò volunt, Tullius in libris de quæstionibus Tusculanis hoc evidenter docet. Nam in primis methodum tradens dolorem superandi, quem Epicurus malorum finem esse statuebat: *Dum tibi*, inquit, *turpe, nec dignum viro videbitur, gemere, eiulare, frangi, debilitari, dolore, tum dignitas tum decus aderit: tuq; in ea intueberis, te continebis.* Ecce decus, dignitatem, virilitatem intuendam docet in illo dolore superando: quæ nihil nisi quandam celsitudinem spirant; qua pascitur & oblectatur inanitas. Et infra ostendens, quo sensu, intuitu honestatis molestiæ perferendæ sint: *Nihil habet natura præstantius, nihil quod magis expetat, quàm honestatem, quàm laudem, quàm dignitatem, quàm decus. Hisce ego pluribus nominibus unam rem declarari volo: sed utor, ut quàm maximè significem, pluribus. Volo autem dicere, illud homini longè optimum esse; quod ipsum sit optandum, per se à virtute profectum, vel in ipsa virtute situm, suâ sponte laudabile.* Quibus ex verbis manifestum evadit, Philosophos, interprete Cicerone, dum virtutem propter honestatem seu propter se expetendam censuerunt, per honestatem eos nihil aliud intellexisse, quàm quandam ipsius virtutis altitudinem ac decus, atque laudabilitatem, tanquam quæ omnis omninò virtutis officio inseparabiliter juncta sint: quibus fit ut homo excellat & magnus sit, si non in oculis homi-

A num ceterorum, saltem suis. Neque enim gloriam illam, honorem, laudemque popularem voluisse Ciceronem vel Philosophos per virtutem appeti, ex libro eius secundo de finibus, ipsoque secundo Tusculanarum quæstionum, est certissimum. Porro talem virtutis honestatem ac decus expetere velut omnis virtutis finem, non est dubium esse perfectæ vanitatis atque superbiæ. Quid enim est aliud inflatio atque superbia, nisi appetitus celsitudinis? Velle enim excellere, gloriosum, decorum, laudabilem esse per virtutis officia, non est aliud quàm superbire, quàm inaniter extolli animo, quàm placere, si non alijs, certè sibi. Non diffitetur hoc ipse Tullius in eodem libro, clarissimèque verbis explicat, id ipsum per virtutem placere sibi, pulchrumque esse in oculis suis, omnis Romanæ Philosophicæque scopum fuisse virtutis: *Considerandа*, inquit, *nobilitas mortis & gloria. Hæc solatia dolorum.* Et rursum: *Tibi si recta probantur,* Lib. 2. Tusul.
B *placebis, tum non modo tu te viceris, sed omnes, & omnia.* Et mox docet in dolore tolerando sibi proponendam esse *amplitudinem; & quasi quandam exaggerationem, quàm altissimam animi, quæ maximè eminet contemnendis & despiciendis doloribus: Unam esse omnium rerum pulcherrimam, eoq; pulchriorem, si vacet populo, neque plausum captans se tantùm ipsa delectet.* Nimirum, *quia nullum theatrum virtuti conscientiâ maius*, in quo scilicet ipse virtutem habens, se spectat, se admiratur, sibi de virtute placet, etsi ceteris displiceat omnibus.

Hæc ergo videtur esse ratio, cur perpetuò velut vitia improbet Philosophorum Romanorum virtutes Augustinus. Quamvis enim gloriam laudemq; popularem quidam eorum contemnere viderentur; alio tamen occultiori modo, in idem vitium inciderunt; dum
C celsitudini virtutis inhiantes, non alijs quidem hominibus quorum judicia contemnebant, sed sibi ipsis, qui & homines erant, de virtute sua placuére. Docet hoc præclarissimè in libris de Civitate Dei: ubi doctrinæ suæ, qua Romanos laudibus & gloriæ humanæ inhiasse docuerat, opponi posse videns, quòd eorum aliqui sprevissent gloriam laudemque popularem, sic difficultatem expedit: *Nec illi se ab ista defenderint fœditate, qui cùm aliena spernant iudicia velut gloriæ contemptores, sibi sapientes videntur, & sibi placent. Nam eorum virtus, si tamen ulla est, alio modo quodam humanæ subditur laudi. Neque enim ipse qui sibi placet homo non est. Qui autem verâ pietate in Deum quem diligit credit & sperat, plus intendit in ea in quibus sibi displicet, quàm in ea, si quæ in illo sunt, quæ non tam ipsi quàm veritati, id est, Deo placent.* Quem Philosophici animi in sectanda virtute statum etiam alibi respicit, & penè citatis Tullij verbis exprimit, quibus virtutem seipsam tantùm oblectare declaraverat: *Hoc*, inquit, *totum rectè fit, cùm fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse Deus. Alioquin quando sibi homo multùm placet, & de sua virtute confidit, si traditur in desideria superbiæ suæ, tantò ampliùs augetur hoc malum, quantò magis ei cupidi-* Lib. 5. de Civit. c. 20. Lib. 5. contra Iul. c. 3.

cupiditates cetera cesserint, easq́, velut laudabilis hanc suam oblectando compresserit. Et alibi docet, *Superari vitia apertissima vitiis quibusdã occultis, quæ putantur esse virtutes: in quibus regnat superbia, & quædam sibi placendi altitudo ruinosa. Tunc itaque victa vitia deputanda sunt cùm Dei amore vincuntur &c.* Quibus verbis superbas illas Philosophorum virtutes digito ostendit. Hoc ergo proprium Philosophicæ virtutis, quando erat etiam defæcatissima, fuit malum, quòd virtutis quâdam celsitudine ruinosa delectati, illam ideo expeterent, ut in oculis suis excellerent, sese oblectarent, sibi placerent, qui per illam Deo, seu, ut Augustinus loquitur, veritati placere velle debuissent. Quod sibi placendi malum ita arctè adhæret ijs, qui neque Deo neque hominibus per virtutem suam placere desiderant, ut fieri omninò non possit, quin in illud incidant, ut paulò post dicturi sumus. Vnde Augustinus in illis omnibus tribus paulò ante citatis locis, amorem Dei inculcat, tanquam per quem soli Deo placendo vitium illud superbiæ, quo quis sibi de pulchritudine virtutis veluti defæcatæ placet, evitari potest. Vnde alibi: *Vt non superbiat*, in virtutibus proficiendo, *quid debet facere? Levet oculos suos ad illum, qui habitat in cælo. Non se attendat. Omnis enim superbus se attendit, & magnus sibi videtur, qui sibi placet. Sed qui sibi placet, stulto homini placet; quia ipse stultus est, qui sibi placet. Solus securus placet, qui Deo placet.* Quapropter qui non levat oculos suos ad illum, ut ei de pulchritudine virtutis placeat, sed ipsam unicè velut finem boni, pulcherrimam celsissimamque miratur, impossibile est ut eam vel appetens non inde sibi placeat, vel non inde sibi placere volens appetat. Cùm enim necessarium omninò sit, ut aliquâ re mens humana delectetur, quo, quæso, alio oblectari potest mens aliena à Deo, ceterasque viliores contemnens creaturas, ut supponimus, quàm illo quod in rebus creatis præstantissimum credit? Hoc est autem mens ipsa virtute jam decorata quem sui-ipsius ornatum omnium pulcherrimũ arbitratur. Sibi ipsi-ipsi ergo necessariò de virtute placet, qui per eam Deo vel alijs hominibus placere non cupit. Cujus rei radicem subtilissimè, solidissiméque detexit Augustinus adversus Iulianum: *Nihil est in creaturis, quod attinet ad institutarum divinitùs merita naturarum, rationali mente præstantius. Vnde fit consequens, ut mens bona*, id est, virtute prædita *magis sibi placeat, magisq́, seipsa delectet, quàm qualibet alia creatura.* Ecce nihil omninò magis delectat mentem, quæ sibi videtur esse virtuosa, nihil magis placet quàm, mens bona ipsa sibi: ut fieri omninò non possit, quin sibi placeat, quando per eas Deo præstantiori quem nescit, placere non cupit. Sed audi, quàm perniciosa inflataque sit hujusmodi suiipsius in virtute complacentia: *Quàm verò periculosè, imò perniciosè sibi placeat, cùm per hoc tumescit typho, & morbo inflationis extollitur, quamdiu non videt, sicut videbit in fine, summum illud & immutabile bonum, in cuius comparatione se spernat, sibiq́, illius charitate vilescat, tantoq́, spiritu eius impleatur, ut id sibi non ratione sola, sed æterno quoque amore præponat, multum est disputando velle monstrare. Sapit hæc qui fatigatus fame revertitur ad semetipsum, & dicit: Surgam, & ibo ad Patrem meum.* Nam solâ illâ reversione ad Patrem, illâ levatione oculorum in cælum, illâ voluntate placendi per virtutem veritati, illo, inquam, amore Dei velut unico, sincerissimo, verissimoque fine virtutis, evitari potest, ne virtus non modò Gentilium Philosophica, sed & Christiana sibi ipsi superbiendo placeat, & vitium, quæ virtus esse putabatur, fiat. Nam quod sibi placere vitiosum sit, non opus esse puto probare Christianis, qui Apostolum Paulum audiunt commonentem: *Debemus autem non nobis placere*: & Petrum graviter culpantem, *audaces, sibi placentes*: & Augustinum utriusque quasi interpretem: *Etiam intus est aliud in eodem genere* (vanæ gloriæ) *tentationis malum, quo inanescunt qui placent sibi de se, quamvis alijs vel placeant, vel displiceant, nec placere affectent ceteris. Sed sibi placentes multum tibi displicent.* Et quia difficillimum rarissimumque est, ut qui sibi virtutis decus appetendo aut possidendo placet, non etiam per illam alijs placere, hoc est, ab ijs amari, laudari, glorificari velit: hinc est quòd rectissimè Augustinus generatim de Romanorum virtutibus docuit, eas fuisse laudis, honoris, gloriæque humanæ intentione vitiatas; quam vel ab alijs hominibus venati sunt, vel certè à seipsis, (nam & ipsi utique homines sunt) quibus virtute suâ placere voluerunt.

In Ps. 121. — Lib. 4. contra Iul. c. 3. — Ibidem. — Rom. 15. — 2. Petr. 2. — Lib. 10. Conf. cap. 37.

CAPVT XII.

Vberiùs declaratur superbiæ radix, quæ in virtutibus Philosophicis ac Romanis latuit.

SED quia nonnulli Scholastici doctrinam Augustini & Prosperi, qua talem voluntatem appetendæ virtutis superbam esse tradunt, simpliciter intellectam *incredibilem esse* dicunt, *& ab Augustini mente alienam*, res ista paulo uberiùs & ratione & Augustini auctoritate declaranda est. Quod ut liquidiùs intelligatur, certissimo Christianæ religionis principio insistendum est, quo docemur, creatura seu re creata frui esse vitiosum,

Suarez. l. 1. de grat. c. 7. num. 11.

ſum, & incommutabilis æternæque legis auctoritate damnatum. Iuxta cujus immobilis veritatis regulam dixit Auguſtinus id quod omnium ore laudatur, etſi non omnium mente capiatur: *Omnis humana perverſio eſt, quod etiam vitium vocatur, fruendis uti velle, atque utendis frui.* Et rurſus: *Omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti.* Res autem quibus fruendum eſt, non eſſe niſi Deum; & quibus utendum, non niſi creaturam, ex eodem Auguſtino, & Chriſtianæ religionis fide manifeſtum eſt. Nam *illæ quibus fruendum eſt, beatos nos faciunt*: iſtæ quippe per ſe diliguntur, cùm hoc ſit frui, *amore alicui rei inhærere propter ſeipſam*: *Quod autem per ſe diligendum eſt, in eo conſtituitur vita beata*, & poſſidentes beatos nos facit. Qua de re conſulenda quæ ſuperiùs fusè diximus. Hinc eſt quod omnes Philoſophi certatim id, quod quiſque velut finem boni appetendum ſenſit, ſive voluptatem ut Epicurus & Ariſtippus; ſive doloris vacuitatem, ut Hieronymus; ſive prima naturæ, ut Carneades; ſive honeſtatem, ut Stoici; ſive honeſtatem ſimul cum voluptate, ut Divomachus, Calliphon, Iulianus; ſive cum doloris vacuitate, ut Diodorus; ſive ſimul cum primis naturæ, ut antiqui quos Academicos & Peripateticos nominabant, omnes, inquam, illud & per ſe diligendum & fruendum docuere, & ejus appetitione beatitudinem inchoari, adeptione compleri. Nec aliter eos etiam errantes veritas ipſa ſentire permittit. Cùm enim in rerum uſu non poſſit eſſe ſita beatitudo, quia finis voluntatis uſus eſſe non poteſt: neceſſe eſt, ut in eo quod per ſe diligitur, cui propter ſe inhæremus, quo frui volumus, conſtituatur. Hoc enim eſt finis, quò quiſque omnia utenda, omniaque vitæ officia referenda eſſe ſtatuebat.

Hoc igitur conſtituto, ſicut nemo ſanæ fidei Chriſtianus negare poteſt, omnes iſtos cujuſcunque opinionis Philoſophos graviter in iſto fine omnium officiorum atque appetendorum, ſibi præſtituendo aberraſſe; ita negari non poteſt, in eo appetendo, per ſe diligendo, fruendoque peccaſſe. Creaturam enim qualemcumque & quantamcunque ſuorum appetitum & actionum finem expetere, inde beatum velle fieri, illâ frui, prima vitæ humanæ perturbatio & perverſio eſt: quæ ut non ſit mala, nec Deus ipſe efficere poteſt. Eſt enim contra legē æternam omnis peccati & rectè facti normam immutabilem, quæ jubet ut omnia ſint ordinatiſſima, quæ ordinem naturalem conſervari jubet, perturbari vetat.

Hinc ergo naſcitur, ut, ſicut omnis creaturæ dilectio ſeu fruitio vitioſa eſt, ita & pro creaturarum quantumvis bonarum atque licitarum diverſitate diverſa vitia ex earum dilectione & fruitione proficiſcantur. Nam inde fit, quòd amor pecuniæ quantumlibet neceſſariæ ſit avaritia; amor cupediarum, gula; amor voluptatum carnalium, libido; amor pulchrorum corporum laſcivia; amor vindicandi, ira; amor ſciendi, curioſitas; amor honoris ambitio; amor laudis & & gloriæ, inanitas; amor excellendi, ſuperbia; amor dominandi & regendi, vitium innominatum, quod in Tyrannorum animis prævalet, & infinita ſimilia. Res iſtæ omnes, quæ per iſta vitia diliguntur, bonæ ſunt. Quis enim neget pecuniam, divitias, cibos, voluptatem ſenſuum, corpora pulchra, vindictam, præfecturam, ſcientiam, honorem, laudem, gloriam, excellentiam, dominationes eſſe bonas in ordine creaturæ? Sed creaturas bonas amare non eſt bonum. Hoc enim hîc amare dicimus, quod eſt eis propter ſe ad fruendum inhærere, ſicut omnes illis morum labibus vitioſi creaturis illis dilectione colligati frui volunt, ideoque vitioſi ſunt. Sicut ergo in omnium ceterarum creaturarum manſoria dilectione aliquod vitium eſt, quamvis plurima nominibus careant; ita & in fruendis ipſis virtutibus vitium eſt, quod Auguſtinus non aliud niſi ſuperbiam eſſe docet. Nec enim aliud habet virtus niſi ipſam illam ſupremam creaturæ rationalis excellentiā, propter quam à Philoſophis appeteretur, diligeretur, ad ſui fruitionem animos eorum pelliceret, menti placeret, & mens ipſa ſibi. Huic autem excellentiæ propter illam excellentiam inhiare, nec eſt, nec eſſe poteſt aliud vitium quàm ſuperbiæ. Nam inde & non alio ex fonte naſcitur, quòd virtute non tantum Philoſophicâ, ſed etiam Chriſtianâ gloriari, hoc eſt, illius excellentia animum oblectare, illâ perfrui, in illa ſibi placere, perfecta ſuperbia ſit. Non enim oritur illud vitium ex eo, quòd homo in rebus malis ſibi placeat; ſed potiſſimùm quòd in bonis, eoque proniùs, quò fuerint excellentiores.

Neque verò virtutibus tantùm, ſed quacunque creata rerum optimarum gaudere præcellentia, ſive divitiarum, ſive poteſtatum, ſive ſcientiarum, ſive honorum, ſive nobilitatis, ſive alterius cujuſcunque creaturæ, ſi animus illius paſcatur excellentiâ, & in ea appetenda conquieſcat, quantumvis ſub alijs rationibus etiam bonis conſiderata alterius rationis gignant vitia, ruinoſæ illius ſuperbiæ labe non caret. Manifeſtum eſt enim in illis omnibus amorem excellentiæ dominari: *Amor autem excellentiæ ſuperbia vocatur*, inquit Auguſtinus. *Serm. 55. de verb. Dom. cap. 3.*

Ex hac autem ipſa appetendæ virtutis conſideratione alia ratio ſuperbiæ proficiſcitur. Stoici enim & quotquot virtutis officia propter ipſam eorum honeſtatem appetenda pulchritudinemque ſentiebant, rationem humanam, cui hoc maximè conſentaneum eſſe judicabant veluti Dominam & Reginam omnium præcellere volebant, cui veluti ſupremum tenenti principatum ſuper ceteras animæ partes cuncta ſervirent. Hinc enim toties crepant, officia virtutis eſſe honeſta & expetenda, quia rectæ rationi conſentanea ſunt. In hoc autem ipſo appetendi virtutis modo ſuperbia perfecta latet. Cùm enim in iſta inconvenientia cum ratione duo reperiantur extrema,

ma, officium virtutis quod est consentaneum, & ipsa ratio cui consentaneum est, extremum terminans Philosophorum appetitum est ipsa ratio, quatenus Domina, & Imperatrix, & extrema norma vitæ bonæ. Quo fit ut quisquis ita virtutem appetit, rationem suam veluti principantem adoret, illi serviat, illam colat, omniaque prosequatur & fugiat, quia suis veluti decretis & oraculis consentit aut dissentit: quod sine dubitatione superbia, cultus, honor, & complacentia sui-ipsius est. Sicut enim cultus, honorque Regis est non postremus, quodlibet imperatum facere quia ipse jubet, ipsi visum est, ipsius voluntati rationique consentit: ita profectò perfectissima sui-ipsius complacentia, suique cultus est, velut Reginæ dominantis, præscribentis, decernentis, jubentis, & vetantis, cùm ratio quippiam appetit aut fugit, quia sibi consonum est aut dissonum. Unde vox illa Ciceronis stoicè philosophantis: *Præstò est Domina omnium & Regina ratio, quæ connixa per se, & progressa longiùs fit perfecta virtus: hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndum est viro.*

Lib. 2. qq. à uj. ul.

Sed advertere debebat illa Domina omnium & Regina ratio, se non cernere quid imperandum, quid vetandum, quid faciendum, quid omittendum sit, nisi in æternis & incommutabilibus regulis æternæ veritatis: quas cùm attingit, ejus luce perfunditur; cùm non attingit, in tenebris suis manet, nihil cernens volutansque secum nisi inania & falsa phantasmata sua. Proinde siquid in humanis dictis atq; factis faciendum aut omittendum videt, propterea faciendum vel omittendum est, quia veritas ipsa incommutabilis, cujus lucis impressio rationem rectam facit, sic dictat, sic jubet, sic vetat. Etenim ratio non est, aut esse debet nisi ancilla primæ veritatis, quæ excipiat lucem ejus, ut præluceat voluntati. Cum verò se ipsa velut supremam regulam sequi cupit, loco ancillæ se Dominam ac Reginam facit, imperium præripiens æternæ veritati, à qua ipsi, ut omnium creatrice naturarum, & rectrice rationum, omnis vera cognitio & jussio affulsit: sed jussio vicaria, non principalis, instar præconis declarantis, non principis Reginæque dominantis: *Nam mens*, ut Augustinus, *non est superior, cui subdita regenda est, nisi Deus.* In hoc igitur Philosophorum perversitas fuit, quòd cùm Epicurum rectè reprehenderent, eo quòd virtutes faceret voluptatis ancillulas, quibus instar lascivæ delicatæque Dominæ imperaret, ipsi principatum istum humanæ rationi traderent: quæ omnibus suo arbitratu præsidens, omnem virtutem velut summum bonum, & consequenter omnem felicitatem ex se peteret, sibi daret, se adoraret & coleret, ipsa serviret nemini, nullius imperio subjaceret. Quod quantæ sit superbiæ & fastûs, nemo pestis illius occultissimæ peritus non videt. Cernit enim non minùs esse perversum, ut officia vitæ bonæ seu virtutes voluptati serviant, quod Epicuri malum fuit; quàm ut humanæ laudi, honori

Lib. 15. de Civit. c. 27.

A & gloriæ, sive ab alijs, sive à seipsis expetendæ, quod Romanorum; vel sibi ipsis Reginæque rationi, quod Stoicorum; vel simul primis naturæ, quod Peripateticorum. Sed illa lex imperturbabilis, quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat, hoc præscribit & jubet, ut ille qui solus & verus est omnium Dominus omnibus imperet, sicut rebus ceteris, ita & virtutibus humanæque rationi; utraque vero æternæ veritati atque sapientiæ serviant imperanti. Quod profundissimè vidit, plenissiméque expressit Augustinus, quando dixit: *Absit ut virtutes veræ cuiquam serviant, nisi illi, vel propter illum cui dicimus: Deus virtutum converte nos.* Ex qua sanctissima regula superbas sive Peripateticorum, sive Stoicorum, sive quorumcunque virtutes damnans: *Sanctorum Martyrum non magna solùm, sed etiam pia virtus. Ipsa enim est utilis virtus,*
B *imo ipsa est vera & sola dicenda virtus, quæ non militat typho, sed Deo.* Et Philosophorum omnium in tres generales classes redactorum virtutes ex eadem regula Christiana jugulans: *Proinde*, inquit, *virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibusque commodis & emolumentis temporalibus serviunt, veræ prorsus esse non possunt: quæ autem nulli rei servire volunt*, cujusmodi sunt virtutes Peripateticorum atq; Stoicorum, *nec ipsæ veræ sunt. Veræ quippe virtutes Deo serviunt in hominibus, à quo donantur hominibus: Deo serviunt in Angelis à quo donantur & Angelis. Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.*

Lib. 4. contra Iul. c. 3.

Serm. 4. in Append. in Natal. Cesli & Emi- liq.

Lib. 4. ibid.

Ex his jam facilè elucet alia ratio superbiæ Peripateticorum atque Stoicorum in appetenda virtute propter virtutem. Nam hoc ipso quo virtutem animi sui, seu, uti Tullius loquitur, Dominæ omnium ac Reginæ rationis finem boni statuerunt, animo quoque suo ve-
C luti omnis beatitudinis atque felicitatis fonte voluerunt frui. Illa quippe ipsissima natura est finis boni, seu illius, quod velut omnium officiorum finis appetitur quod propter se diligitur, quod non aliò referendum constituitur cui propter se inhæretur; ut eo frui, eoque beati fieri velimus: sicut omnium Philosophorum contestatione certissimum est. Nam idcirco Epicuræi fruitionem atque beatitudinem in voluptate, alij in quiete, alij in doloris vacuitate, alij in primis naturæ posuerunt quia illa propter se velut finē boni appetenda, illis propter se inhærendum, ad illa omnia vitæ officia referenda sive sola, sive cum alijs juncta, censuerunt. Omnes igitur illi tanquam repentes humi corpore suo fruendum, & è corpore felicitatem aucupandam esse judicarunt. Quod etsi aliqua ex parte puderet Peripateticos, & ex toto Stoicos; cùm ta-
D men in animo seu mente, velut Reginâ omnium finem boni collocaverint, infra utique posuerunt, quàm ubi sincerissimâ ratione ponendum est. Animo quippè suo & ejus bonis, sicut Epicurus corpore, gaudendum fruendúmque senserunt, & ex eo petendam beatitudinem.

Digitized by Google

titudinem. Vnde Augustinus, cùm nihil in ipso homine esse cerneret, nisi corpus & animam, unde beatitudo à Philosophis petita fuerit vel posset peti, in Epicuræis & Stoicis veluti duobus omnium Philosophorum extremis omnes compellans: *Quid dicitis*, inquit, *Epicuræi, quæ res facit beatam vitam? Respondent: voluptas corporis. Quid dicitis Stoici, quæ res facit vitam beatam? Respondent: virtus animi &c. Quantum ad hominem pertinet, si ab illo est vita beata, nihil restat præter corpus & animam. Aut corpus est causa beatæ vitæ, aut anima est causa beatæ vitæ: si plus quæris, ab homine recedis.* Et in serm. de verbis Apost. *Fuerunt Philosophi seculi huius, alij putaverunt non esse beatitudinem nisi secundum carnem vivere, & bonum hominis in voluptate corporis posuerunt. Isti Philosophi Epicuræi dicti sunt &c. Exstiterunt autem alij superbi, quasi à carne se removentes, & totam spem beatitudinis suæ in anima sua constituentes, posuerunt summum bonum in virtute sua. Tales fuerunt Philosophi, qui Stoici nuncupati sunt: illi secundùm carnem viventes; isti secundùm animam viventes: nec isti, nec illi secundùm Deum viventes.* Et inferiùs: *Dicebat Epicuræus: Mihi frui carne bonum est. Dicebat Stoicus: Mihi frui meâ mente bonum est. Dicebat autem Apostolus: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Dicebat Epicuræus: Beatus, cuius est in fructu voluptas carnis eius. Dicebat Stoicus. Imò beatus, cuius est in fructu virtus animi eius. Dicebat Apostolus: Beatus cuius nomen Domini spes eius.* Iam verò dubitari non potest, quin quemadmodum animus carnalissimus est, porcorumque veriùs quam hominum, qui corpore suo, & ejus voluptatibus frui cupit: ita superbissimus sit, qui seipso, & suâ virtute velut boni fine, & felicitatis fonte, vel ejus parte gaudere cupit. Nam ut rectissimè Augustinus de talibus Philosophis Peripateticis atque Stoicis loquens: *Cùm seipso sibi quasi suo bono animus gaudet, superbus est.* Nec rationem alibi tacet: *Cùm ergo anima in seipsa delectatur, nondum re incommutabili delectatur, & ideo adhuc superba est, quia se pro summo habet, cum superior sit Deus.* Ideoque paulò ante & passim [a] *superbos* appellat Stoicos; & eorum [b] *superbas inflatasque virtutes*, superbumque conatum fabricandi sibi beatitudinem, dum virtutem propter seipsam expetendo, ratio seipsâ suâque virtute fruitur. *Quam beatitudinem isti Philosophi quoniam non videntes nolunt credere, hic sibi conantur falsissimam fabricare, quantò superbiore, tantò mendaciore virtute.*

Propter hanc igitur superbiam Philosophorum honestiorum, qui virtutem propter se expetentes mente & virtute suâ frui cupierunt, docet idem Augustinus, non tantùm Epicuræos, qui virtutis officia ad carnis oblectamenta retulerunt, sed etiam Stoicos vixisse secundùm carnem, quantumcunque à carne recessisse viderentur. Nam de utrisque loquens: *Sicut*, inquit, *loquitur Scriptura divina, secundùm carnem vivere utrique monstrantur.* Secundùm carnem autem vivere, juxta verissimè Scripturæ & Augustini sensum & phrasim, non est steriliter benè, sed culpabiliter malè vivere. *Secundùm carnem vivere*, inquit ibidem Augustinus, *perfectè malum est, cùm ipsa carnis natura non sit malum.* Et Apostolus ei attestatur: *Si secundùm carnem vixeritis, moriemini.* Et: *Prudentia carnis*, qualis omnium Philosophorum & secundùm carnem viventium fuit, *mors est.* Quamobrem Augustinus, cùm recens à conversione suâ Philosophorum phrasi dixisset in libris adversus Academicos, nihil aliud esse beatè vivere, nisi *secundùm id quod in homine optimum est vivere*, hoc est, ut explicuerat, secundùm *mentem atque rationem*, sicut hoc apud Stoicos Peripateticosque celeberrimum est, jam provectior in Christianâ doctrina id retractavit. *Quantum*, inquit, *attinet ad hominis naturam, nihil est in eo melius quàm mens & ratio: sed non secundum ipsam debet vivere, qui beatè vult vivere: alioquin secundum hominem vivit, cùm secundùm Deum vivendum sit, ut possit ad Beatitudinem pervenire: propter quam consequendam non seipsâ debet esse contenta, sed Deo mens nostra subdenda est.* Secundùm hominem autem vivere prorsus idem est Augustino, quod secundùm carnem vivere, & malè vivere, sicut utrumque ex decimo quarto de Civitate liquet: ubi in istis Apostolicis phrasibus, quibus nos vetat *secundùm carnem vivere*, & inter *opera carnis* maximè quoque spiritualia, uti hæreses & animositates enumerat, *ipsum hominem vult nomine carnis intelligi.*

Margin notes: Retract. de Epicuræis et Stoic. — Serm. 13. de verb. Apost. c. 7. — Ibid. — Serm. 156. — Epist. 119. c. 10. — a Serm. 13. de verb. Ap. c. 7. — b Lib. 19. de Civit. c. 25. — Ibid. c. 4. — Lib. 14. de Civit. c. 2. — Ibid. c. 2. — Rom. 8. — Lib. 1. contra Acad. cap. 2. — Lib. 1. Retract. c. 1. — Lib. 14. de Civit. c. 2.

CAPVT XIII.

Declaratur amplius, officium virtutis ut bonum sit non posse esse finem virtutis, nonnullæ objectiunculæ solvuntur.

QVÆ quidem si rectè intellecta fuerint, desinet mirari recentiorum quidam Augustini doctrinam tanquam incredibilem, qua docuit, *virtutes cùm ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, inflatas ac superbas esse* sed potiùs doctrinæ profunditatem, soliditatem, constantiamque mirabitur. Nititur enim fundamentis Christianæ religionis immobilibus, per quorundam Christianorum Philosophiam labefactis, de ultimo boni fine, de officiis vitæ omnibus in eum retorquendis, de mansoria dilectione creatoris, ac transitoria creaturæ, de fruendo solo Deo, utendisque creaturis. Nihil hîc juvat, commoditatem quæ intenditur esse naturæ convenientem, per rectam rationem regulari, actam esse honestum. Quantumcumque enim naturæ conveniat quod intenditur, & ratione reguletur, & actus honestus esse videatur, juxta sanctissimam Augustini doctrinam

Margin note: Vt supra citatum.

ctrinam sæpissimè repetitam, *si non fit propter hoc, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit*, hoc est, ut identidem inculcat, propter verum Deum, *ipso non recto fine peccatum est*. Hæretur enim in creatura, per quam in Deum omnium officiorum finem transire debuisset. Nam & ipsis actibus humanis quantumvis honestis utendum, non fruendum est. Nec frui est aliud quàm rem *propter se diligere, illi propter se inhærere, capere ex illa voluptatem*, prout diversis locis Augustinus exponit. Quod ita per se quoq; perspicuè liquet in actionibus, per quas quibuslibet creaturis, cibo, potu, lusu, gloriâ, laude, ipsoque virtutis actu quando volumus fruimur, ut vel bruta, si loqui possent, non aliâ se re frui dicerent, nisi illâ quam propter se diligunt, cui propter se inhærent, ex quâ propter se dilectâ voluptatem capiunt.

Neque verò quicquam refert, quòd res illa vel actus ille dicatur intendi ut finis proximus, & in Deum per se tendere. Sic enim in illis casibus de quibus loquimur intenditur, ut fruendo in illo hæreatur, eo prorsus modo quo per peccata venialia, fruimur quibuscumque creaturis. Nec aliter actus quantumvis honestus per se tendit in Deum, nisi quia talis est, qui in eum referri possit operante voluntate. Sic autem & honoris, & laudis, & gloriæ, & pecuniæ, & cibi, potúsque moderatè sumendi appetitus, & uxoris concubitus in Deum retorqueri potest: Sed quamdiu hoc non fit, & in ipsis actionibus per se spectando honestis, vel in earum objectis bonis hæret animus, quantumcumque honesta esse videantur, ipsa non recti finis appositione & animi inhæsione peccatur: nec amplius manent finis tantum proximus, sed etsi non totius vitæ, illius tamẽ actionis prorsus ultimus: quo nihil amplius ex Augustini doctrina ad peccatum necessarium est, uti satis explicuimus.

Multo minùs ad infringendam vel eludendam ejus doctrinam proferri potest, quòd Stoici finem totius vitæ ultimum & beatitudinem in virtute collocaverint. Quamvis enim istud verum sit, non tamen propterea non quilibet qui virtutes propter se expetiverint, ex ejus principijs doctrinaque superantur. Non enim in eo se fundat Augustinus, quòd totius vitæ finis ultimus virtus esse diceretur, sed quod propter se expeteretur, quod ad se referretur, & non in Deum: Nam, inquit, *virtutes ad quodlibet adipiscendum vel tenendum nisi ad Deum retulerit, etiam ipsa vitia sunt potiùs quàm virtutes*. Et rursum: *Deo enim serviunt in hominibus, à quo donantur hominibus*.

Quod verò dicuntur Philosophi beatitudinem in virtute collocasse; hoc omnes faciunt, quotquot illam propter se expetendo non in Deum intentione voluntatis referunt, sive illam, finem prorsus ultimum esse credant, sive non credant. Nam ut is qui re quacunque frui cupit, non ex ea beatitudinem aut partem ejus decerpere velit, fieri nullo pacto potest. Frui quippe velle, non est aliud quàm se beare velle, sive ex toto, sive ex parte, rebus quas propter se diligimus. Vnde Augustinus: *Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt*, nempe, sive errore, sive veritate. Si enim veritas re quapiam fruendum doceat, revera beatum facit, si falsitas opinionis humanæ, falsa quoque beatitudo consequetur. Beatitudo namque sive vera sive falsa in rei per se dilectæ fruitione constituta est. *Lib. 1. de doct. Christ. cap. 3.*

Vnicum alicujus momenti ex Augustino à nonnullis opponitur, quòd Augustinus, inquiunt, *sæpè doceat esse honestum propter honestatem, vel propter observantiam legis operari*. Vnde volunt, virtutum officia *propter se esse diligibilia* ex mente Augustini in libro octoginta trium quæstionum, quæstione trigesimâ. Sed quia difficultas ista in errore, quo sancti Augustini doctrina de virtutibus non intelligitur, imo pervertitur, fundata est, & sine plena explicatione justitiæ & honestatis, quæ in omni opere bono diliguntur, ac diligi debent, expediri non potest, eam alteri loco, ubi de natura virtutis & operis boni ex professo sermo erit, reservabimus. Nam ex ijs, quæ illo in loco dicenda sunt, per se difficultas ista reserata & soluta patefiet.

Suarez l. 1. de grat. c. 3. num. 11. Ibid. c. 6. num. 20.

Vide dicenda lib. 1. de statu puræ naturæ cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & item l. 5. de grat. Christi Salvatoris per plurima capita.

CAPVT XIV.

Finis boni, & omnis officij boni, & virtutis, est solus Deus juxta sanctum Augustinum.

ET hactenus quidem ostendimus, finem boni ad quem omnia omnino humanæ vitæ officia ex omnium Philosophorum sententia (nisi forte Scholasticos nonnullos, de quibus jam diximus, aliquis exceptos velit) referri debent, non esse corpus vel aliquid ejus, non esse etiam animum vel aliquid ejus, sive illud virtutem, sive actus animæ honestos, sive alio nomine quocunque voces. Ex quo sanè per se liquidò sequitur, illud esse debere extra & supra corpus & animum; nec aliud inveniri posse, nisi unum & verum Christianorum Deum. De quo pulchrè Augustinus: *Finis boni seu summum hominis bonum, à quolibet ubi constituatur, non invenient, nisi aut in corpore, aut in animo, aut in Deo, aut in duobus aliquibus horum, aut certè in omnibus. Quod si didiceris, neque summum bonum, neque aliquam partem summi boni omnino esse in corpore, duo restabunt, animus & Deus; quorum vel in uno, vel in ambobus sit. Si autem adieceris & didiceris hoc idem de animo, quod de corpore, quid aliud iam nisi Deus* *Epist. 56.*

Digitized by Google

Deus occurret, in quo summum hominis bonum constitutum sit? Non quo alia bona non sint, sed summum id dicitur, quò cuncta referuntur. Qua de re non est quod cum Christianis laboriosè disputemus, qui illud uno ore libentissimè confitentur: quamvis illam summi illius boni rationem, quam ultimis verbis tangit Augustinus, & ex Aug. & omnium etiam Gentilium Philosophorum sententia supra demonstravimus esse summo bono proprijssimā, ut ad illud videlicet omnia vitæ officia referantur, non omnes satis liquidò intelligant. Ex quo nasci necesse est non exiguam humanæ vitæ perturbationem, dum finis ultimi neglectum, qui sicut primum efficiendi principium in actibus humanis principatum tenet, nihil interesse putant ad actus quosque vitiandos. Optandum profectò esset, ut humanæ Philosophiæ, quæ doctrinam Doctorum Christianæ religionis summoperè perturbavit, paulò minus viri boni eruditique tribuissent, ne ab illa celsissima, & sanctissima, constantissimaque Doctoris omnium subtilissimi doctrina, propter humanas & parvi momenti ratiunculas tam facilè & tam longè recederent. Nam si rationem quærimus, quid rationi magis consentaneum, quàm ut ille solus ad fruendum diligatur, qui solus animæ rationali fruendus est, quia *solus est verus rationalis creaturæ cibus?* (Aug. de nat. & grat. cap. 20.) Hoc autem ad fruendum diligitur, quod propter se diligitur, cui propter se inhæretur, motuque animi terminato conquiescitur. Si divina oracula consulimus, quid isto absolutius, generalius, atque strictius: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente?* hoc est, ut sanctissimus Augustinus explicat: (Lib. 1. de doctrina Christiana c. 22.) *Vt omnes cogitationes tuas & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ipsa quæ confers.* Quod nemo omnino præstare potest, quisquis aliquid præter unum Deum, sive se, sive proximum, sive corpus, sive animum, sive rationem, sive virtutis cujuscunque moralis actum, per se & propter se diligendum & appetendum putat. Nam quod in eodem loco præclarissimè profundissimus Doctor de sui-ipsius dilectione dicit, multo rectiùs de cujuscunque alterius creaturæ dilectione, sive actus hominis, sive objectum ejus fuerit, dicendum est: *Si se propter se diligit, non se refert ad Deum, sed ad seipsum conversus non ad incommutabile aliquid convertitur. Et propterea iam cum defectu aliquo se fruitur.* (Ibidem.) Quem defectum in Epistola quinquagesima sexta superbiam vocat, ut ante diximus. Hoc igitur summo dilectionis præcepto, omnis Philosophia moritur, omnis subtilitas disputandi pro voluptatibus, pro primis naturæ, pro virtutibus, pro honestis officijs propter se appetendis evacuatur. Vt iterum divinissimus ille Doctorum coryphæus: *Cum ait: Toto corde, totâ animâ, totâ mente, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare ut aliâ re velit frui: sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit.* (Lib. 1. de doctrina Christiana c. 22.) Nihil igitur omnino, neque voluptas, nec res ulla temporalis, nec virtus ipsa potest esse officiorum bonorum finis: sed in illum solum animus transire, & in eo solo requiescere in re qualibet appetenda debet; qui sicuti *Fons est nostræ beatitudinis, ita omnis appetitionis est finis.* (Lib. 10. de Civit. c. 3.) Hic finis est, non autem officium, quo docet Augustinus contra Iulianum *à vitijs discernendas esse virtutes:* ita videlicet, ut *cùm facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, & facere debere vera sapientia præcipit*, id est, ut ex professo tradit, propter istum verum Deum, *peccare convincatur*; quia *etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Sicut autem officiū quodlibet, ipso recto fine deficiente, peccatum est; ita quoque virtus, quâ quodlibet officium imperatur, ipso recto fine deficiente vitium potiùs quàm vera virtus est. (Lib. 5. de Civit. c. 12.) *Neque enim est vera virtus, nisi quæ ad eum finem tendit, quo melius non est*, hoc est, fons omnis veræ justitiæ Deus: (Lib. 10. c. 4.) *cuius unius anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu*, hoc est, amplexu amoris, *veris impletur, fœcundaturq́; virtutibus.*

CAPVT XV.

Ex principijs supra traditis inferuntur septem magni momenti corollaria, quibus doctrina sancti Augustini de virtutibus, & operibus bonis, & gratia, & meritis magnoperè illustratur.

QVAMOBREM cùm omnium officiorum cujuscunque virtutis tam inseparabilis cum isto fine nexus sit, ut sine illo nullo pacto bona, sed peccata sint; & *virtutes ad quodlibet adipiscendum vel tenendum nisi ad Deum referantur, etiam ipsa vitia sint potiùs, quàm virtutes*; (Lib. 19. de Civit. c. 25.) jam facilè vera ratio intelligitur. Primò, cur Augustinus doceat, virtutem non esse aliud nisi amorem Dei. Nimirum, quia virtus non in officij, sed in finis amore sita est, tanquam ex quo officium imperari, & ad quem intentione voluntatis retorqueri debet. Finis autem istius ultimi, Dei inquam solius, dilectionem virtutem esse, doctrina sanctissimi Doctoris solemnissima est, quam alio oportuniori loco asserturi sumus. (Vide latè li. 5. de gratia Christi Salv. infra.) Hîc eam uno alterove testimonio perstringere præsenti instituto satis est. Sic ergo loquitur in Epistola quinquagesima secunda: (Epist. 52.) *Quamquam & in hac vita virtus non est, nisi eligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est; nullis inde averti molestijs, fortitudo est; nullis illecebris, temperantia*

tia eſt; nullâ ſuperbiâ, iuſtitia eſt. Quid autem eligamus quod præcipuè diligamus, niſi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus eſt &c. Et libro de moribus Eccleſiæ: *Quid erit optimum homini, niſi cui inhærere eſt beatiſſimum? Id autem eſt ſolus Deus, cui hærere certè non valemus, niſi dilectione, amore, charitate. Quòd ſi virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omninò eſſe virtutem affirmaverim, niſi ſummum amorem Dei. Namque illud, quod quadripartita dicitur virtus, ex ipſius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, ducitur.* Quod mox demonſtrat præclariſſimè, & in alijs locis uberiùs & à fundamentis docet. Quòd ſi virtus nihil eſt aliud, niſi amor Dei, & ejus quadripartita diviſio nihil niſi quadruplex quidam divini amoris affectus, jam à radicibus patet, ſine iſto amore Dei, tanquam omnis officij & appetitionis termini, nullam omninò eſſe, vel eſſe poſſe virtutem.

Lib. de morib. Eccleſ. c. 4. & 5.

Lib. 2 de lib. arb. & alibi ſæpius.

Secundò, hæc conſequenter vera genuinaque ratio eſt, cur ad omnem virtutem, ſicut & ad opus bonum fides ex Auguſtini doctrina neceſſaria ſit. Fides enim iſtum amorem veluti finis neceſſarij intentionem oſtendere, dirigere, firmare debet; fides pro impetrando amore auxilium impetrare. Non enim tantummodo ſciendum eſt, quale ſit iſtud bonum, quod præ omnibus in virtutis officijs diligendum eſt, ne alioquin idolum humanæ cogitationis pro vero Deo diligatur, ſed etiam quo pacto, quo ſcopo, quo auxilio diligendum ſit; ne vel viribus ſuis fidendo faſtum animi ſui pro Deo diligat, vel amorem gratuitum adulterando, dum in Deum ſe ſurgere putat, cadat. Vnde Philoſophorum omnium opiniones de officiorum & bonorum fine radicitus exſtirpaturus optimè Auguſtinus dicit: *Si ergo quæratur à nobis, quid Civitas Dei de his ſingulis interrogata reſpondeat, ac primùm de finibus bonorum malorumq́ue quid ſentiat, reſpondebit, vitam æternam* (quæ non eſt aliud niſi Deus) *eſſe ſummum bonum; æternam verò mortem ſummum malum. Proinde ad illam adipiſcendam, iſtamq́ue vitandam, rectè nobis eſſe vivendum. Propter quod ſcriptum eſt: Iuſtus ex fide vivit: quoniam neque bonum noſtrum iam videmus, unde oportet ut credendo quæramus; neque ipſum rectè vivere nobis ex nobis eſt, niſi credentes adiuvet, & orantes, qui & ipſam fidem dedit, quâ nos ab illo adiuvandos eſſe credamus.* Et libro quarto contra Iulianum: *Hoc ſummum bonum præſtari hominibus non poteſt, niſi per Chriſtum, & hunc crucifixum, cuius morte mors vincitur, cuius vulneribus natura noſtra ſanatur. Ideoque iuſtus ex fide Chriſti vivit. Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperanter, & iuſtè, ac per hoc his omnibus veris virtutibus rectè ſapienterq́ue vivit, quia fideliter vivit.* Vnde infra, ut ſint opera bona, dicit opus eſſe ut fiant *intentione fidei bona, hoc eſt, eius quæ per dilectionem operatur.* Nam juxta ejus doctrinam, *bonum opus intentio facit, intentionem fides dirigit.* Vnde alibi: *malè vivitur, ſi de Deo non benè creditur.* Et in Pſalmum 67. *Ea ſola bona opera dicenda ſunt, quæ fiunt per dilectionem Dei. Hanc autem neceſſe eſt ut antecedat fides, ut inde iſta, non ab iſtis incipiat illa: quoniam nullus operatur per dilectionem Dei, niſi priùs credat in Deum.* Quod ibidem latiùs tradit.

Lib. 19. de Civit. c. 4.

Lib. 4. contra Iul. c. 3.

In Pſal. 31.

Lib. 5. de Civit. cap. 10.

In Pſal. 67.

Tertiò, hæc ulterius genuina veriſſimaque ratio eſt, cur conſtanter doceat, nullam virtutem eſſe poſſe ſine vera religione, & cultu, & pietate in Deum. *Veræ virtutes, niſi in eis quibus vera ineſt pietas, eſſe non poſſunt.* Et mox: *Paulus de his qui ſecundùm veram pietatē viverent, & ideo virtutes quas haberent veras haberent, ait &c.* Et libro quinto ejuſdem operis: *Dum illud conſtet inter omnes veraciter pios, neminem ſine vera pietate, id eſt, veri Dei, vero cultu, veram poſſe habere virtutem: nec veram eſſe poſſe, quando gloriæ ſervit humanæ.* Et alibi ſimili omnino ſenſu dicit, non eſſe virtutes veras niſi ad fidem referantur, quæ pietatis omnis baſis eſt: *Nunc librum iſtum ita claudamus, ut admoneamus, quòd iuſtus ex fide vivit: quæ fides per dilectionem* Dei, qui ſcilicet omnis virtutis fons & finis eſt, *operatur, ita ut virtutes quoque ipſæ, quibus prudenter, fortiter, temperanter, iuſtèq́ue vivitur, omnes ad eandem referantur fidem. Non enim aliter poterunt veræ eſſe virtutes.* Quod ſtatim initio ſequentis libri velut rectè à ſe traditum repetit. Quæ omnia non alia ex cauſa docet Auguſtinus, quàm quia pietas, quâ una colitur Deus, non eſt aliud Auguſtino niſi ipſiſſimus ille amor Dei, qui ipſa virtus eſt, fideque velut rectrice nititur. *Quid eſt pietas, niſi Dei cultus? Et unde ille colitur, niſi charitate? Charitas igitur de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, magna & vera virtus eſt, quia ipſa eſt & finis præcepti.* Et in alia Epiſtola: *Porro pietas cultus Dei eſt, nec colitur niſi amando: ac per hoc ſapientia eſt charitas Dei.* Et ſimul uno complexu, cultum, religionem, pietatem, ſervitutemque totam in unam *Dei dilectionem* redigens, *Hic eſt*, inquit, *Dei cultus, hæc vera religio, vera hæc pietas, hæc tantùm Deo debita ſervitus.*

Vide infra l. 5. de gratia Chriſt. Salvatoris.

Lib. 19. de Civit. c. 4.

Ibid.

Lib. 5. c. 19.

Lib. 15. de Trinit. cap. ult.

Epiſt. 29.

Epiſt. 120.

Lib. 10. de Civit. c. 4.

Quartò, hinc vera quoque pateſcit ratio, cur tantoperè reprehendat illam diviſionem virtutum & affectuum, per quos dicebat Iulianus, nos eſſe aut *fructuosè aut ſteriliter bonos*, hoc eſt, ut iam Scholaſtici nonnulli docent, & ut ipſe Iulianus explicabat, qui ad vitam æternam conſequendam prodeſſent, aut non prodeſſent. Cùm enim nulla virtus aut ſit aut eſſe poſſit, quæ non faciat opus bonum ex fide atque dilectione veri Dei, ad quem omne opus virtutis referri debet, & ſi non referatur, *ipſo non recto fine peccatum eſt*, impoſſibile eſt virtutē ullam eſſe ſterilem. Fides enim & amor Dei ſterilis æternæ vitæ eſſe nullo modo poteſt: Sed ſi ſterilis eſt, non jam virtus, ſed vitium dici debet. Et ſi opus eſt ſterile, non bonum, ſed malū erit. *Fieri enim non poteſt*, inquit, *ut ſteriliter boni ſimus: ſed boni non ſumus quod ſteriliter ſumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Nullo modo igitur homines ſunt ſteriliter boni: ſed qui boni non ſunt, poſſunt eſſe alij minùs alij magis mali.* Et de operibus arborum hujuſmodi ſterilium: *Quomodo, obſecro, non aut incaris his diſputationibus, aut deliras, qui ſterilium fructus arborum laudas. Qui utique aut nulli ſunt, aut ſi mali ſunt,*

Lib. 4. c. 3.

Ibid.

sunt, laudandi non sunt: aut si fructus boni sunt, profectò steriles arbores non sunt: imò & bona sunt, quarum fructus & boni sunt, & debent Deo placere &c.

Quintò, hinc vera liquet ratio, cur Augustinus semper doceat, opus bonum, hoc ipso quo bonum est, quantumcumque exiguum, ex gratia Christi necessariò debere fieri: hoc ipso quoque esse meritorium apud Deum. Loca sunt innumera: sed quia alterius disputationis erit, hîc pro bonis operibus unus locus sufficit: *Nulla bona facit homo, quæ non facit Deus ut faciat homo. Proinde cupiditas boni non bonum à Domino esset, si bonum non esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summè atque incommutabiliter bonus est.* Pro merito verò cujuscumque operis boni, imò etiam pro gratiâ ad omne opus bonum necessariâ, est Canon Arausicanus ex ejus lucubrationibus adversus Iulianum sumptus: *Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia quæ non debetur, præcedit ut fiant.* Causa manifesta est ex ijs quæ deducta sunt. Cùm enim fides ac dilectio Dei juxta Augustini doctrinam constantissimam & juxta Catholicam fidem haberi non possit sine gratia Dei, opus etiam bonum quod sine illis esse non potest, ex gratia Dei necessariò fluere debet, & vi merendi carere non potest.

fra de risti ru. d 9.

I.

Sextò, hinc patet genuinus illorum verborum sensus, quibus utitur contra Iulianum: *Certè quoniam saltem concedis, opera infidelium, quæ tibi eorum videntur bona, non tamen eos ad salutem sempiternam regnumque perducere: scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum sine Dei gratia, quæ datur per unum mediatorem Dei & hominum, nemini posse conferri, per quod solum homo potest ad æternum Dei donum regnumque perduci.* Non enim his verbis duplex opus bonum, duplicemque voluntatem bonam statuit, unam æternæ vitæ meritoriam, alteram non, & ad illud dumtaxat, non ad hoc gratiam Dei esse necessariam. Sic enim totam illam prolixamq; disputationem contra Iuliani sententiam retractaret, & everteret, quia omnibus principijs suis contradiceret: sed Iulianum isto modo ex propria confessione convincit. Cùm enim fateretur, opera quæ dicebat bona infidelium non eos posse ad salutem sempiternam regnumque perducere, finita erat istius confessione veritatis tota disputatio: eo quòd Augustinus nullum omninò agnosceret bonum hominum, nullum opus bonum, nullam voluntatem bonam, nisi ex *intentione fidei bona, hoc est, eius quæ per dilectionem operatur*, ut verbis immediatè præcedentibus dixerat, totaque disputatione contentis viribus asseruerat. Quidquid reliquum Iulianus vocaret opus bonum, Augustino non solùm non erat bonum, sed prorsus malum, peccatum, injustitia, reatus, (quibus epithetis in illa concertatione utitur) ignibus puniendus. Quod Augustinus ipse statim in istum eundem prorsus modum explicat, dum dicit, quòd illa Iuliani opera

3.

A non facit voluntas bona, sed infidelis & impia; quòd ea facit amor mundi, amor fruendi creaturis, qui non est à Deo; quòd creaturis mundi nemo potest benè uti sine amore creatoris, & quòd hic non potest esse nisi à Patre per IESVM Christum. Quæ sunt ipsissima principia, ex quibus juxta doctrinam ejus demonstravimus, nullam esse posse virtutem veram, nullum opus bonum, nullum veræ virtutis officium sine peccato factum, nisi in Deum *fidei bona intentione* referatur.

Denique hinc vera quoque patet ratio, cur Augustinus de operibus bonis disputans subinde adijciat illas limitationes, *opus sicut oportet, opus fidei, veræ pietatis, religionis, tendens ad vitam æternam, ad salutem, opus meritorium, virtutis veræ, virtutis pia*, & similia. Hujusmodi enim phrases non limitationes operum verè bonorum seu non malorum sunt, sed explicationes. Distinguuntur enim non ab alijs operibus vel virtutibus verè bonis, cujusmodi nulla esse constantissimè tradit, sed ab illis virtutibus & operibus, quæ videntur esse, & non sunt bona, à virtutibus, inquam, & operibus quorumcumque infidelium, quæ Iulianus & Magister ejus Pelagius velut veras virtutes, velut opera recta, & sine peccato facta laudabat, cùm juxta doctrinam Augustini omnia fierent *ex virtute civili, non vera; ex Babylonica dilectione; ex amore huius mundi*, qui non est à Deo. Vt igitur nulla lectoribus relinqueretur ambiguitas, de qualibus virtutibus & operibus bonis loqueretur, illa tribuit eis epitheta, quæ solis & omnibus veris virtutibus, & verè bonis operibus congruunt, & per quæ ab omnibus præstigijs Pelagianis liberantur. Sicut enim fatebantur, virtutes & opera religionis, pietatis fidei, meritoria æternæ vitæ, & hujusmodi ab infidelibus nullo pacto posse haberi aut fieri; ita opera eorum bona esse pietatis æternæque vitæ sterilia: Augustinus contrà, sicut constabat ea non esse pietatis, religionis, æternæque vitæ meritoria, sed sterilia; ita non esse virtutes veras, nec opera verè sed specie tantùm tenus bona, ex mundi cupiditate potiundi vel amittendi timore promanantia, & propterea ipso non recto fine esse peccata. *Pia enim virtus*, inquit, *est utilis virtus*, ad vitam scilicet, *imò ipsa est vera & sola virtus dicenda, quæ non militat typho, sed Deo.*

Vide lib. 5. de gratia Chris i Salvatoris infrà

B

Lib. 4. c. 3.

C

Serm natal. Casti & Æmilij in app.

Ista igitur septem corollaria hîc breviter indicata volui, quæ alibi latiùs pleraque tractanda sunt, ut facies magnæ partis doctrinæ sancti Augustini uno intuitu lectorum oculis subijceretur, & intelligerent, ex quibus principijs ista dogmata, quæ passim in scriptis ejus obvia sunt, religata penderent. Quorum ignoratione factum est, ut Scholasticis altercantibus mirum in modum, & plus quàm dici aut credi potest, Augustini doctrina de gratia & bonis operibus, & meritis obscurata & perturbata sit, dum certatim pro suo quisque genio, & libertate, & opinione figmenta nova comminiscitur, ut ejus doctrinam ad

D

suam

ſuam aptet ſententiam & ſcopum, quorum nullum in Auguſtino veſtigium reperiri poteſt. Nimirum, ne Philoſophia Peripateticorum atque Stoicorum de virtutibus atque operibus bonis peſſum iret, imprudenter à viris doctis & bonis manus Auguſtino injectæ ſunt: ut venerabilis canities doctrinæ ipſius, quæ poſt ſeptingentos aut octingentos annos per mortem ejus pura atque inviolata per manus & ſcripta diſcipulorum tradebatur, novis interpretationibus in Eccleſia A Chriſtiana ad illud uſque tempus inauditis depravata loco cederet. Nimia quippe Gentilium Philoſophia ſicut hæreſes in impijs hominibus peperit, ita opiniones Eccleſiaſticæ doctrinę ſępè periculoſas in viris bonis; dum neſciunt pretioſum à vili ſeparare, nec animadvertunt, in quo Gentilium vanitas alienata à vita Dei & cognitione veri finis boni, ex damnationis antiquæ pœnâ defecerit, & à Chriſtiana luce ſuperetur.

CAPVT XVI.

Semina virtutum utrum inſint naturaliter?

QVID jam de ſeminibus virtutum A ex Auguſtini principiis dicendum ſit contra Caſſianum, ceteroſque Semi-Pelagiani erroris aſſeclas, non eſt difficile intelligere. Cùm enim duo poſſint juxta doctrinam ſuprà traditam in virtute ſpectari, officium quod fit, & finis propter quem fit, ſi officium nudè conſideretur, nullum inconveniens eſt, virtutum quarundam ſemina eatenus ineſſe naturaliter, quatenus homo multa in agendis rebus recta officia & ſentire & ſuſcipere poteſt. Nam ex iſta radice plurima vitæ bonæ præcepta à Gentilibus Philoſophis agnita, tradita & obſervata ſunt. Hinc illæ præclaræ & utiles Ariſtotelis, Tullij, Senecæ, aliorumque plurimorum de virtutibus ſeu virtutum officijs diſputationes atque lucubrationes. Hinc illa quorundam præcipuè Romanorum opera quaſi bona, qui laudabiliter officio tenus præ- B clariſſimè vixerunt. Hujuſmodi virtutum ſemina non diffitetur in infidelibus Auguſtinus, ſed libenter agnoſcit. Nam inde ſunt illa teſtimonia, quæ ſuperiùs alterius causâ difficultatis adducta ſunt: *De Spirit. & litt. c. 17.* *Quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter juſteq; colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ ſecundùm juſtitiæ regulam non ſolùm vituperare non poſſumus, verùm etiam meritò rectèque laudamus.* Et mox iterum: *Cap. 28.* *Non uſque adeò in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, ut meritò dici poſſit, etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis, vel ſapere.* Cujuſmodi plura ibidem tradit. Nam tale virtutum operumque bonorum ſemen non eſt aliud quàm ipſa natura rationalis, quatenus eſt imago Dei, in qua naturæ lex, non omninò deleta eſt, ut proximè citatis verbis indicat: ſeu quatenus Syndereſi bonorum malorumque perceptrice & judicatrice prædita eſt. Vnde in eodem loco: *Ibid.* *Non omnimodo deletum eſt, quod ibi per imaginem Dei, cùm crearetur, impreſſum eſt.* Et paulò inferiùs: *Quam imaginem non penitus impietas aboleverat. Nam remanſerat utique, quòd anima hominis niſi rationalis eſſe non poteſt.* Et rurſum: *Ibid.* *Nam & ipſi homines erant, & vis illa naturæ inerat eis, quâ legitimum* A *aliquid anima rationalis & ſentit & facit.* In quibus teſtimonijs facta illa *laudabilia*, & *aliqua legis*, ſeu *legitima* quæ homo naturaliter ſapit, non ſunt aliud niſi illa moralium virtutum officia, de quibus Philoſophi tam multa præclaraque diſputarunt & præceperunt; quorum etiam Romani tali quali obſervatione claruerunt. Nec Auguſtinus tantùm, ſed & alij nonnulli ſancti Patres naturalia virtutum ſemina in humana natura poſuerunt. S. Ioannes Damaſcenus *naturales virtutes* vocat, & *naturaliter & æquè omnibus ineſſe.* *Damaſc. li. 3 orth. fid. c. 14.* Sanctus Baſilius *omnium mandatorum, quæ à Deo accepimus, virtutes in nobis ipſis inſitas non gerere* tradit. *Baſil. r. 2. Reg.* Hieronymus, neminem non habere *ſemina in ſe ſapientiæ, & juſtitiæ, reliquarumque virtutum.* *Iac. 3 Epiſt. ad Gal.* Sed, ut dixi, omnes iſti officia illa bona reſpexerunt, parentes honorandos, indigis opitulandum, temperanter vivendum, & ſimilia, cujuſmodi facienda eſſe docet, *lex ſcripta in* B *cordibus hominum, quam ne ipſa quidem delet iniquitas.* *2. Conf. 14.* Quæ quidem officia, niſi propter illum finem fiant, propter quem facienda eſſe vera ſapientia præcipit, quamvis operibus quæ fiunt bona videantur, ipſo non recto fine peccata ſunt. Officium enim quaſi corpus virtutis eſt, quod fine veluti formâ animari debet: quo deficiente manet officium quaſi materia ſine forma ſua, quaſi cadaver animâ deſtitutum. Quapropter ſi finem conſideremus, qui in virtute ſuis momentis ponderandâ præcipuus eſt, nullum ſemen cujuſcunque virtutis in humana natura reliquum reperiri poteſt. Finis enim ille non eſt aliud, ut fusè declaravimus, niſi Deus intentione fidei bonæ diligendus. Illius autem & credendi & diligendi omnis omninò ſcintilla per peccatum, omnis fomes extinctus eſt: juxta illud abſolutiſſimum Auguſtini: C *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* *Epiſt. 107. ad Vital.* Non enim tantùm ad perfectionem virtutis ita conſideratæ comparandam infirmata natura eſt, ſed etiam ad qualemcunq; & quantamcunq; exiguam ejus inchoationem. Eadem enim omninò ratio eſt, in iſto ſenſu, virtutis, & ſeminis ejus: hoc eſt, perfectionis & quantulæcunque inchoationis ejus. Amor enim illius finis, cujus unius incorporeo amplexu

Google

amplexu anima virtutibus fœcundatur, non solùm perfici, sed nec inchoari ab homine humanis viribus potest. Nam etiam prima boni cupiditas, qua nullum exilius virtutum semen in voluntate dari potest, est nobis à Deo. *Quid est enim boni cupiditas, nisi charitas?* inquit Augustinus: *de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens: Charitas ex Deo est.* An fortè fructus ejus & perfectio ex Deo, & semen seu initium ejus ex nobis? Respondet Augustinus: *Nec initium eius ex nobis, & perfectio eius ex Deo: sed si charitas ex Deo, tota nobis ex Deo est.* Ex cujus semine ac radice nisi virtutis cujuslibet fructus germinaverit, non poterit esse fructus bonus. *Non enim fructus est bonus, qui de charitatis radice non surgit.* Vnde cùm Iulianus virtutem à nobis inchoari, & perfectionem ejus à Deo tribui statuisset, quasi semina virtutum in anima rationali condita delitescerent, quæ gratiæ divinæ cultu in fructum perfectum surgerent, respondet ei Augustinus: *Cùm ergò divinitus adiuvatur homo, non tantùm ad capessendam perfectionem adiuvatur, quod ipse posuisti, utique volens intelligi, eum per se incipere sine gratia, quod perficit gratia: sed potiùs quod Apostolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum cœpit, perficiat usque ad finem. In quo enim vis hominem, sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari, in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari.*

Hanc sancti Augustini doctrinam S. Prosper discipulus ejus pleniùs tradidit, qui de virtutum seminibus nominatim cum Semi-Pelagianis dimicare coactus fuit. Cùm enim Cassianus in Collatione decima tertia dubitari non posse dixisset, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina beneficio creatoris inserta, quæ nisi opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis pervenire non possent, multis & solidis argumentis errorem istum, ab ejus quam tradidimus Augustinianæ doctrinę tramite non recedendo, confixit. Docet enim in primis omnia virtutum semina seu principia primæ prævaricationis meritò periisse. *Virtutum semina quæ beneficio creatoris inserta sunt, prævaricatione primi parentis eversa sunt, nec habēri queunt, nisi eo restituente qui dederat. Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum quæ habuit capax est.* Et libro tertio de vita contemplativa: *Sine dono Dei nec virtutes possunt appeti vel haberi, nec earum similitudines, quæ sunt vitia virtutes imitantia, devitari.* Nullum autem virtutum semen exilius est, quàm virtutis appetitus. Docet errorem istum inde fluxisse, quòd cernerent homines, multa præclara bonorum operum officia in infidelibus quæ speciem virtutis habere viderentur: *Puto autem istum veri similitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis existimat reperiri, ideo scilicet, quia multi eorum sunt iustitiæ, temperantiæ, continentiæ, & benevolentiæ sectatores.* Docet hujusmodi virtutum semina & opera inde profluentia virtutum carere veritate, esseque vitiosa: *Sed quia iis studiis non Deo, sed diabolo serviunt, licet habeant de temporali laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifestissimè patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta, habentium sapientiam non spiritalem sed animalem; non cælestem, sed terrenam; non Christianam, sed diabolicam*, & hujusmodi, quæ latiùs antè diximus. Docet, non alia ex causa ista præclara officia à virtutum veritate deficere, nisi quia mens infidelium ab illius finis amore, à quo omnis virtus veritatē & essentiam suam trahit, frigescendo deflexit: *Absit ab animis piorum fallacis doctrinæ insidiosa deceptio. Virtutes cum vitiis habitare non possunt. Quæ enim participatio, inquit Apostolus, iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Virtus namque principaliter Deus est; cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem. Huius cùm participes sumus, habitat Christus in nobis, qui est Dei virtus, & sapientia. Habitat fides, spes, charitas.* Dei enim participes non aliter efficimur nisi dilectione. *Cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis. Discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? Abeunte sapientiâ, quid resideat nisi insipientia? Non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas?* Et inferiùs rursum omnia revocans ad charitatem, qua sola omnium fons & finis officiorum bonorum diligitur: *Et tanta est secundùm istum liberi arbitrii vel incolumitas vel facultas, ut charitatem, quæ in omnium arce virtutum est, non ex Dei munere, sed ex sola habeat voluntate.* Eò quippe redit, quòd virtutum semina dicuntur inserta naturaliter, ut illius charitatis initium, sine quo nulla virtus vera esse vel intelligenter cogitari potest, ex nobis proficisci censeatur. Quo respiciens, statim subjicit: *Et nè possimus opinari, ideò dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic satus esset affectus, paulò pòst ait: Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos.*

Porrò quemadmodum jam antè de virtutibus veris infidelium, aliisque nonnullis dogmatibus diversis locis admonuimus, ita etiam de isto dogmate, quo virtutum verarum semina dicuntur inserta homini naturaliter, admonemus, à Gentili manasse Philosophia. Philosophi namque, cùm in omnium hominū (quos non penitus in vitiorum abyssum perversa vivendi consuetudo mersisset) naturâ vigere cernerent judiciū quoddam de multorum actuum honestate, deque fœditate remorsum conscientiæ, quosdam etiam ad quædam virtutum civilium officia esse propensos, neque quicquam aliud ad virtutem veram opus esse arbitrantes, quàm ut ista, quibus nihil altius ad rectitudinem humanis affectibus inferendam intelligebant, per se & propter se-ipsa expeterentur; semina virtutum omnium humanæ menti tribuerunt; quæ solo cultu, & exercitatione in maturam virtutem crescerent, & nitescerent. Audi Tullium Peripateticæ Stoicæque

que virtutis tanquam purioris elementa ipsi naturæ tribuentem: *Natura igitur corpus quidem hominum sic & genuit & formavit, ut alia in primo ortu perficeret, alia progrediente ætate fingeret &c. Quod autem in homine præstantissimum atque optimum est, id deseruit: etsi dedit talem mentem, quæ omnem virtutem jam accipere posset, ingenuitque sine doctrina notitias parvas rerum maximarum; & quasi instituit docere, & induxit in ea quæ inerant tanquam elementa virtutis. Sed virtutem ipsam inchoavit, nihil amplius. Itaque nostrum est (quod nostrum dico artis est) ad ea principia quæ accepimus consequentia exquirere, quo-ad sit id quod volumus effectum.* Satis aptè profectò Philosophiæ instituto, quæ nihil ad perfectam virtutem amplius exquirebat, nisi ut propter se officia amicitiæ, justitiæ, fortitudinis appeterentur. Cujusmodi consideratione & Augustinus aliquando dixit: *Voluit Deus inseminare omni animæ initia intellectus, initia sapientiæ.* Et vim animæ tribuit, quâ *legitimum aliquid & sentit & facit.* Sed istiusmodi non tam virtutum semina, quàm ruinæ sunt, ex illa primæva hominis integritate superstites. Quibus primùm Pelagiani atque Semi-Pelagiani hæresim suam imposuerunt: easque postea Scholastici Doctores, non satis attenti quid in isto Gentilium, verumque virtutis finem ignorantium placito Christiana doctrina per Augustini & Prosperi calamum explicata reprobasset, in Christianorum etiam scholas induxerunt, non minimo Ecclesiasticæ doctrinæ, prout eam Augustinus in omnibus suis lucubrationibus constanter docuit præjudicio. Nam illi hæretici seminibus istis Philosophicis veras virtutes, vera opera bona, solâ voluntatis humanæ potestate proficisci posse, ideoque arbitrium hominis sine ulla Christi gratia esse potens ad benè operandum, & liberum tradiderunt. Quod quia constantissimæ doctrinæ Catholicæ apertissimè Scholastici repugnare cernebant, duplicem hominem in uno homine condiderunt, duplicem fidem, duplicem charitatem, duplices virtutes, duplicia opera, una naturalia, altera supernaturalia, de quibus in universa doctrina Augustini vel ullo antiquo gratiæ defensore, ullove Ecclesiæ concilio vestigium nullum inveniri potest. Sed sicut uno absurdo dato, cetera accidunt, ita semel admissâ in veris virtutibus definiendis, humanæ Philosophiæ auctoritate, totam doctrinam Augustini de virtutibus diametraliter ei repugnantem coacti sunt perturbare & intolerandis modis ab ejus mente detorquere, ne gravissimâ ipsius in hisce quæstionibus auctoritate premerentur. Quasi verò Augustinus non illas ipsas virtutes, quas Philosophi & Scholastici naturales dicunt, vitia propriè dicta nuncuparet; non illa ipsa opera, quæ ipsi bona vocitant, Augustinus mala, peccata, ignibus punienda diceret; & consequenter non illam ipsam, quam ipsi ad benè agendum naturaliter libertatem appellant, Augustinus captivitatem sub terrena cupiditate tanquam diaboli frutice definiret.

Lib. 5. de fin.

Serm 38. de verb. Dom. c. 6.

CAPUT XVII.

Nugæ, delirium, insania, error impietas contraria Christianorum sensui, scripturis, & fidei, quòd infidelium sit ulla vera virtus, vel opera sine peccato juxta Augustinum, & Concilium Arausicanum.

SED quia non satis est Augustini doctrinam in medium protulisse, nisi etiam constet, quanta certitudine veritatis eam asseruerit, operæ pretium fuerit ea de re pauca dicere; ne alioquin Augustinus eam velut subtilitatis humanæ cogitationem, & propterea pro more scholę, sine Christianę doctrinæ præjudicio, utrimque disputabilem tradidisse videatur. Quapropter opera infidelium non tantùm non esse bona, & ad vitam æternam inutilia, sicut Pelagiani fatebantur, sed mala atque peccata; & consequenter eorum virtutes non fuisse veras, sed vitia nomine & specie virtutum palliata, tantâ docuit Augustinus asseverantiâ atque securitate, ut majore non posset Catholicam fidem. Asserit enim, adversarium istius doctrinæ sive aut jocari in his disputationibus, *aut delirare, qui sterilium fructus arborum laudet, qui aut nulli sunt, aut si mali sunt, laudandi non sunt: aut si fructus boni sunt, arbores bonæ sunt, & debent Deo placere.* Asserit, *eum fallipius quàm dici potest* in illa opinione qua dixerat, *omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuosè aut steriliter*, id est, ad vitam æternam inutiliter *boni simus. Fieri enim*, inquit, *non potest, ut steriliter boni simus, sed qui boni non sunt, possunt esse alij minùs, alij magis mali.* Dicit multa insana ex contrariæ opinione consequi, quæ statuit aliquid *steriliter*, hoc est, ad vitam æternam inutiliter esse bonum: *Piget jam dicere quàm multa te sequantur insana talia sentientem, talia dicentem, talia scribentem, in talibus me, quòd similiter non desipiam, velut censoriè reprehendentem.* Et rursum nonnihil superiùs non paulò acerbiùs: *Prorsus nec vera est castitas animi fornicantis*, id est, animi qui recessit à Deo, *& vera insania est hominis dicentis hoc dedecus, & ridentis.* Dicit, hoc non solùm veram insaniam esse, sed etiam scripturæ repugnare: *Itane aut contra Scripturas sanctas infidelis animum fornicari negas, aut esse in animo fornicante veram castitatem dicis, & rides, & sanus es? Unde, quomodo, quâ ratione istud fieri potest? Prorsus nec illa est castitas vera, nec sanitas vestra.* Dicit, errorem esse,

Lib. 4. cont. Jul. c. 3.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

esse, & in ista sententia asserenda Iulianum non de nomine disceptare, sed errare quantùm errari potest: *Breviter accipe, ne fortè cùm in rebus ipsis tantùm erres, quantùm errari plurimùm potest, videar tecum certare de verbis.* Dicit, adversam sententiam esse impiam: *De tali opere*, quod est nudum operire sine fide, *non in Domino gloriari*, hoc est, illud non referre per fidem ad Deum, sicut hoc sæpissimè explicuerat, *solus impius negat esse peccatum.* Dicit, neminem dubitare Christianum, quin mala voluntate fiant opera quæcunque infidelium, & ideo sint peccata: *Ex quo colligitur, ipsorum esse peccata, quibus & bona malè faciunt; quia ea non fideli sed infideli, hoc est, stulta & noxiâ faciunt voluntate. Qualis voluntas, nullo Christiano dubitante, arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata.* Denique apertè dicit suam Catholicæ fidei doctrinam esse, & ex Catholicæ fidei principijs se revincere adversarium. Cùm enim Iulianus Augustini doctrinam, qua dixerat, in conjugibus infidelibus non esse veram castitatem, vel opera verè bona, calumniando traduceret, quòd cum Manichæo traderet, facinora cum fide perpetrata culpam evadere; respondet ei Augustinus: *Sed quid ad nos, sive dicant hoc Manichæi, sive etiam ipsis calumnieris: cùm hoc Catholica fides non dicat, quam tenemus,* ET CUIUS TE PONDERE URGEMUS. *Nos enim ea quæ videntur opera bona dicimus non esse vera bona sine fide: quoniam opera verè bona necesse est Deo placere, cui sine fide quia impossibile est placere, profectò quod verè opus est bonum, sine fide non potest esse.*

Ibidem. Ibidem. Ibidem. Lib. 4. contra Iul. c. 8.

Quapropter Concilij Arausicani Patres, cùm scirent sanctum Augustinum doctrinam istam de virtutibus atque operibus infidelium tantâ certitudine constantiâq; tradidisse, eam pluribus canonibus sanxerunt. Hinc nono canone dicunt: *Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur operatur.* Hinc vigesimo: *Nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet ut faciat homo.* Hinc decimo octavo: *Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia quæ non debetur præcedit, ut fiant.* Canones enim isti ex Augustini non tantùm doctrina, sed etiam ad apices usque ex verbis ejus expressi sunt: qui nullam omninò agnoscit boni operis gratiam, aut bonæ voluntatis, sine qua nullum omninò bonum opus esse potest, ante susceptam fidem. Nam in *initio fidei est* etiam *initium bonæ voluntatis*, & consequenter boni operis.

Canone 9. Canone 20. Canone 18. Epist. 107.

Cardinem autem, cui tota istius doctrinæ moles nititur, ex lucubrationibus imperfecti operis contra Iulianum in hac re capitalem adversarium ejus desumentes, similiter infallibili suâ autoritate munierunt, dum ipsius Augustini verbis, jam verò suis pronunciarunt: *Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Hæc enim verba sanctus Augustinus adversùs Iulianum intonuit; dum virtutes Gentilium, quas more suo steriles esse, id est, inutiles æternæ vitæ sentiebat, prædicando diceret, *Fortitudinis lacertos in contemptu dolorum per Gentiles Christianosq; assiduè claruisse.* Quod si fortitudo Gentilium ex mundi cupiditate nata fuit, ut fides isto canone expressa docet, profectò & temperantia, & justitia, & prudentia, quæ regendis illis præsidebat. Eâdem quippe cupiditate bona diliguntur, quâ mala bonis adversantia fortiter tolerantur, eoque fortiùs, quo animus ardentiore mundi cupiditate succenditur. Quid verò sit mundi cupiditas nemo nescit, nisi qui Catholicam fidem nescit, quæ docet eam *non esse à Patre*, ut eam à diabolo profectam esse nemo dubitaret. Quo fit, ut illam cupiditatem, ex qua Romanorum virtutes natæ sunt, *Babylonicam* vocet Augustinus, *terrenæ patriæ dilectionem*, cui consulere ex virtute videbantur: eam, ex qua quorundam continentia pullulabat, *vanam cupiditatem, & per hoc pravam, quâ frenaret alias pravas cupiditates*: eam, ex qua virtus Stoicorum, *inflationem atque superbiam*, itemque *cupiditatem laudis & gloriæ*, quâ non quidem alijs, *sed sibi ipsis placuerunt*, & evanuerunt in cogitationibus suis. Quæ quidem etiam atque etiam ab ijs considerari & suis momentis expendi velim, qui vel Augustinum, vel me in ejus indagandis sensibus falli putant, ne fortè ipsi nimiâ Philosophiæ Gentium consectatione fallantur. Nam sententiam illam Iuliani, quam tantâ severitate Augustinus & Synodus Arausicana proscripsit, non aliud esse quam ipsissimam Philosophorum sententiam, quâ veras virtutes hominibus Deum verum ignorantibus tribuunt, quibus ipsam honestatem operum bonorum sectarentur, quamvis ad æternam vitam inutiles essent, nimis perspicuum est ex ijs quæ deduximus. Videant igitur Philosophiæ admiratores, ne in hac eorum doctrina asserenda etiam ipsi periclitentur. Vinculum, quo natura rationalis obstringitur Deo, ut illum solum diligat, neque quicquam nisi propter illum, à quo habet ut sit, incomparabiliter strictius est, quàm Gentilis Philosophia suspicari potuit. Vulnus quo cecidimus à Philosophis ignoratum fuit: longèque altius inflictum, quam nonnulli Theologi Christiani putant. Argumenta eorum pro virtutibus & operibus bonis infidelium Philosophica sunt, humana sunt, ratiunculis subnixa levioribus, quàm ut eis Augustini, Prosperi, & antiquorum omnium gratiæ defensorum auctoritas cedat. Quorum hac in re tantùs consensus est, ut S. Episcopus Roffensis gloriosusque Martyr dicat, esse sententiam omnium Patrum, etsi Scholastici dissentiant. Et hactenus de virtutibus & operibus bonis infidelium. Nunc tempus est, ut quo pacto hæc omnia scopo nostro congruant ostendamus.

Can. Arausi. 17. desumptus ex lib. 1. oper. imperf. contra Iul. Lib. 1. oper. imperf. 1. Ioannis. Lib. 4. cont. Iul. cap. 3. Ibidem. Lib. 10. de Civit. c. 25. Lib. 5. c. 13. & 20. Art. 36.

CAPVT XVIII.

Declaratur ex ante dictis à capite decimo quinto huc usque quo sensu doctrina sancti Augustini de amissa boni faciendi & mali cavendi libertate, inductaque peccandi necessitate intelligi debeat.

QVOD ut liquidiùs constet, meminisse lectorem velim, nos in superioribus per multa capita doctrinam sancti Augustini velut certam indubitatamque protulisse, qua docebat naturam humanam peccato primi hominis ita violatam esse, & arbitrium voluntatis sub terrenarum rerum cupiditate depressum, ut libertas ad faciendum bonum & ad abstinendum à malo interierit, & loco libertatis peccandi necessitas consecuta sit. Quæ doctrina quamvis in Augustini scriptis ita manifesta sit, ut in oculos vel somnolentissimi lectoris irruat, verbaq; sensum suum luculentissimè secum ferant, inventa tamen est nonnulla tergiversatio ab ijs qui difficulter sibi persuaderi sinunt, Philosophos libertatem arbitrij ad bonum malumque prædicantes tantoperè in re naturali lumine quasi sibi perspectâ deviâsse. Quamobrem interpretationem, vel potiùs eversionem doctrinæ ipsius, non ex lucubrationibus ejus, sicut oportebat, sed ex ingenij sui viribus excogitarunt, qua dicant, juxta Augustinum perijsse libertatem ad bonum, nempe pietatis atque religionis; non moralis honestatis: nisi fortè eatenus, quòd jam post peccatum solis arbitrij viribus totam legem moralium præceptorum implere non possit: perijsse libertatem abstinendi à peccato, inductamque peccandi necessitatem, quia non pôtest ante gratiam sine peccato mortali vivere, multò minùs absque omni peccato, sicut homini ante peccatum facile fuit. Ab ista recentiorum interpretatione ut Augustini doctrinam vindicaremus, verum sensum ejus illum esse diximus, quem planissimè verba præ se ferunt, hoc est, ita peccato perijsse libertatem arbitrij ad faciendum bonum, ut ante gratiam non solùm non possit universam legem moralis honestatis implere, sed nec unam quidem, nec unum opus ejus, ita scilicet, ut absque omni etiam alterius generis peccato impleatur: ita perijsse libertatem abstinendi à peccato, ut nec in ullo quidem opere omnis peccati culpam possit effugere: ita inductâ esse peccandi necessitatê, ut in omni actu, quo legem sibi videtur vel servare vel transgredi, reus alicujus peccati teneatur. Hunc sensum trium illorum capitum, de perdita boni faciendi malique vitandi libertate, inductaque consequenter peccandi necessitate, ut genuinum esse probaremus, septem aut octo argumentorum classibus ex ejusdem sanctissimi Doctoris doctrina à capite decimo quinto huc-usque demonstravimus, nullum omninò opus, non solùm pietatis æternæque vitæ meritorium, sed nec morali honestate bonum, sive non malum, sine gratia Salvatoris, imò sine fide posse fieri: cujus doctrinæ illustrandæ causâ longo illo circuitu de omnibus operibus & virtutibus infidelium tanquam peccatis & vitijs usi sumus. Quæ si vera sunt, sicut juxta Augustini principia vera esse dubitare non sinimur, perspicuè sequitur, omnem omninò libertatem arbitrij ad bonum morale faciendum ita perijsse, ut nullum omninò opus moraliter bonum sine vera propriè que dicta gratia possit facere, ut propterea quoque arbitrium ante gratiam illam non sit liberum à peccando abstinere, sed quòcunque se verterit hîc & nunc in singulis actibus, quadam humanis viribus insolubili peccandi necessitate teneatur. Si enim non esset in voluntate necessitas peccandi in singulis actibus ante gratiam, profectò ante illam facere posset aliquem actum saltem moraliter bonum. Nam in moralibus non esse actus medios, qui neque boni sint, neque mali, in Augustini doctrina nulla controversia est, qui ex finis illius, quem vera sapientia præ oculis habendum præcipit, absentiâ & præsentiâ malitiam quorumlibet officiorum bonitatemque metiri solet. Iam quid argumentorum adversùs istam doctrinam à recentioribus opponatur, expendendum est.

CAPVT XIX.

Solvitur argumentum primum ex Augustino, & ostenditur, quomodo juxta mentem etiam Scholasticorum libertas arbitrij in peccando cum peccandi necessitate consistat.

PRIMUM igitur argumentum ita formari potest. Si non est libertas abstinendi à peccato, sed peccandi necessitas in voluntate, jam peccatum non erit peccatum. Quod enim necessarium est hoc ipso non est peccatum, utpote quod voluntarium esse debet. Vnde Augustinus: *Vsque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Vbi per voluntarium non aliud quàm liberum intelligi debere, videtur manifestum. Ergo nec ex mente Augustini per peccatum peccandi necessitas adducta dici debet, utpote quæ repugnet voluntario sive libero.

Lib. de vera Relig. c. 14.

Respon-

Respondetur, hoc argumentum, sicut à Scholasticis intelligitur necessitas peccandi & libertas abstinendi, nullam omnino vim habet adversùs Augustini sententiam. Ipsi enim peccandi necessitatem vocant, qua quis ad hoc peccatum, quod hîc & nunc perpetratur, ita determinatur, ut ab eo abstinere non possit: libertatem autem dicunt, qua istud potest facere, & à faciendo abstinere. Hujusmodi autem faciendi necessitatem, neque tribuit libero arbitrio Augustinus, neque ab eo tollit hujusmodi libertatem abstinendi: sed hæc est necessitas, quam Augustinus peccato advectam esse profitetur; quòd liberum arbitrium ita rerum terrenarum cupiditate captivum sit, antequam fide Creatoris charitateque liberetur, ut quoquoversum sese verterit, in genere necesse sit illud malè agere; sic tamen ut in singulari nullum peccatum ita necessariò perpetret, quin ab eo possit abstinere: B sed ab illo abstinendo in aliud incidat, quod similiter aliud faciendo cavere potuisset. Hæc necessitas peccatum in genere duntaxat, non singula peccata in particulari respicit: nec illam liberæ voluntatis indifferentiam tollit, quam Scholastici recentiores postulant. Similem enim necessitatem omnes ponunt in Deo, Angelis, ac beatis hominibus respectu boni; & saniores etiam in dæmonibus damnatisque hominibus respectu mali: cùm tamen singulos actus bonos Deus, Angeli, Beatique liberâ faciant voluntate, ac dæmones damnatique malos. Ita quippe faciunt & illi opus bonum, & isti malum, ut non solùm illud non facere possint, sed etiam aliud alterius rationis facere. Quòd si hoc Scholasticis ad salvandam ipsius Dei, & Angelorum, beatorumque hominum libertatem in singulis actibus abundè satis est, & juxta C eorum principia satis esse debet, quæ nullo modo libertatem contrarietatis boni ac mali ad arbitrij aut actus ejus libertatem; sed solummodo libertatem contradictionis ut necessariam postulant: coguntur etiam profiteri, arbitrium lapsorum hominum nullo modo in peccando desinere esse liberum, quamvis generali quâdam peccandi necessitate vinciatur. Erit enim liberum quoad exercitium, ut loquuntur; necessitatum quoad specificationem.

Iam verò sic Augustinum revera illam peccandi necessitatem intelligere, ex eo perspicuum est, quòd ipse non rarò fateatur, unum peccatum à peccatore posse alterius peccati perpetratione vitari, unam tentationem alteri cedendo superari. Qua de re in genere dicit in libris de Civitate Dei: *Nonnunquam sanè apertissima vitia alijs vitijs vincuntur occultis, quæ putantur esse virtutes.* Et in libro de continentia de nonnullis dicit, quòd *continendo vel erroribus serviunt, vel aliquas minores cupiditates ideo* D A *vincunt, ut alias expleant, quarum granditate vincuntur.* Et in particulari ad singulos descendendo modos, quibus vitium incontinentiæ alio vitio superatur: *Quidam*, inquit, *quod mirum dictu videri potest, per incontinentiam se continent; velut si se mulier contineat à marito, quia hoc juravit adultero: quidam per injustitiam &c.* Item *quidam continent decepti fide falsa, & vana sperantes, vana sectantes, in quibus sunt omnes hæretici, quorum continentia vera esset, si esset & fides vera.* (Cap. 12.)

Et de Agonistis coronam corruptibilem appetentibus: *Hæc*, inquit, *cupiditas vana, ac per hoc prava, vincit in eis & frenat alias cupiditates.* (Lib. 4. contra Iul. c. 3.) Et de Romanis gloriæ cupiditate mira perpetrantibus: *Isto uno vitio, id est, amore laudis, pecuniæ cupiditatem, & multa alia vitia comprimentes.* (Lib. 5. de Civit. c. 12. ...) Et rursum: *Ceteras cupiditates hujus unius ingenti cupiditate presserunt.* Et utrumque simul tangens modum, quo vitium, vel justitiâ, vel B alio vitio superatur: *Quoniam revera vitium est*, (vili velle emere, & carò vendere) *potest quisque adipisci ejusmodi justitiam, vel alicujus alterius vitij, quod huic contrarium est, incurrere pestilentiam, quâ huic resistat & vincat.* (Lib. 13. de Trinit. c. 3.) Cujusmodi sententiæ sancti Augustini tam crebæ, tam perspicuâ quotidianorum exemplorum luce firmitatæ manifestissimè demonstrant, non ita doctrinam ejus de peccandi necessitate capiendam, quasi hominem sine ulla omninò indifferentia ad hoc vel istud peccatum perpelli velit: sed ita tantùm, ut in genere quocunque sese concupiscentiarum suarum servus verterit, peccatum evadere non possit. Talis enim animus *indesinenter servit temporalibus desiderijs.* (Frag. 3. Sermone q. 18. sup. Exod.) Et, ut alibi dicit, *malitia qualitate sive huc, sive illuc moveatur, malè movetur.*

Ex quibus Augustini principijs & illud intelligitur, quo pacto consuetudines radicatas, ut supra vidimus, peccandi necessitatem vocet. C Non enim sic intelligi debet, quasi determinatè nullâ relictâ exercitij indifferentiâ ex consuetudine peccatum perpetret, sed ita tantùm, ut quemadmodum qui per originalis peccati plagâ illâ generali & humanis viribus indelebili creaturæ cupiditate possessus est, necessariò peccat aliquo cupiditatis actu, nisi illa inspirata cælitùs Creatoris charitate superetur; ita qui certi vitij cupiditate per consuetudinem inolitam radicatâ detinetur, tentatione pulsatus, aliquo istius vitij actu ex necessitate cadat, nisi alio potentiori cupiditatis alterius retinaculo teneatur. Casus tamen ille in ista vitij inoliti specie mille modis variari potest. Sic enim superbi & humanæ laudis avidi ex ejusdem vitij cupiditate & loquuntur & silent; se jactant, deprimuntque; honores ambiunt, & aspernantur; jejunant, & comedunt: cùm in omnibus idem appetitus excellentiæ adipiscendæ, vel timor amittendæ dominetur.

CAPVT XX.

Declaratur quomodo nunc sit liberum à peccato abstinere juxta mentem Scholasticorum, etsi hoc negare videatur Augustinus.

HINC ulteriùs & illud liquet, quo pacto nihil Scholasticis repugnet id quod sæpissimè Augustinus dicit, nunc post lapsum primi hominis, *non esse liberum à peccato abstinere*: ac definitionem peccati, qua dicitur esse *voluntas retinendi, vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere*, se tantùm de peccato primi hominis, seu de peccato quod non est pœna peccati, intelligere. Qua de re testimonia ejus multa in præcedentibus dedimus. Nam ista & similia non sic intelligit Augustinus, quasi nunc non possit quoquo modo ab illo peccato, quod hic & nunc facit, abstinere, nempe aliud vel ejusdem generis vel alterius perpetrando, quod multis ejus testimonijs & exemplis jam falsum esse declaravimus: sed ita intelligit, non esse liberū abstinere, ut nec illius nec alterius peccati, sive levioris, sive gravioris, in abstinendo sit reus. Parvi enim momenti est Augustino libertas illa exercitij seu indifferentia abstinendi Philosophica, quâ unum peccatum in aliud irruendo fugitur. Sed de illa libertate loquitur, qua sic abstineri à peccato potest, ut peccatum sine peccato superetur, atque ita sequatur vera peccati victoria, qua verè victor peccati, non à peccato victus dici queat. Nam ex isto doctrinæ & intelligentiæ fonte nascitur, quod Aug. peccatū nunquam victum esse sentiat, nisi Dei amore, non aliâ pravâ cupiditate vincatur. Nam cùm dixisset, ut jam vidimus, quòd nonnunquam apertissima vitia alijs vitijs vincantur occultis, subtexit illicò *Tunc itaq; victa vitia deputanda sunt, cùm Dei amore vincuntur.* Et alibi exponens, quid sit non intrare in tentationem, hoc est, abstinere à peccato, cujus tentatione pulsatur: *Non intrat*, inquit *in tentationem, si voluntate bonâ vincat concupiscentiam malam.* Nimirum juxta illud Apostolicum: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Si quis enim concupiscentiam malam aliâ voluntate mala vicerit, jam in tentationem intravit, neque victor mali, sed à malo victus erit, unde in eodem illo loco ubi de libertate abstinendi à peccato & resistendi malæ cupiditati differit, non semel indicat se de tali resistendi & abstinendi potestate loqui, qua peccatum bonâ voluntate, nulla alia peccati cupiditate reprimatur. *Quisquis*, inquit, *sciens peccat, si potest cogenti ad peccatum* SINE PECCATO *resistere, nec tamen facit, utique volens peccat.* Et rursum: *Qui verò cogenti cupiditati bonâ voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta justitiæ, iam hoc ita peccatum est, ut sit etiā pœna peccati.* Ecce sine alio peccato, bonâque voluntate concupiscentiæ resi- A stendum esse docet; ut quis cupiditate sua non coactus, sed liber in abstinendo esse dicatur.

Lib. de duobus animab.

Lib. 1. Retract. c. 15. & l. 1. oper. imperf.

Lib. 21. de Civit. c. 16.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 2.

Rom. 12.

Lib. 1. Retract. cap. 15

Hæc igitur consequenter etiam ratio est, cur nunquam verè seu veraciter tentationem peccati superari tradat, nisi quando non alterius cupiditatis sed justitiæ delectatione superatur. *Neque id fit veraciter* (scilicet vitia vincuntur) *atque finceriter, nisi vera dilectione justitiæ. Hæc est autem in fide Christi.* Et alibi: *Probatur non regnare concupiscentia, dum justitiæ delectatione vincente non fiunt mala.* Et in sermone de Natali sancti Vincentij: *Quisquis viribus suis hoc se posse præsumpserit, etsi videtur vincere patientiâ, vincitur à superbia. Benè vincere, hoc est, universas machinas vincere &c. Quando ergo vincit, nisi cùm dicit: In Domino laudabitur anima mea.* Si hoc est, benè, veraciter, sinceriter vitium vincere, justitiæ delectatione universas machinas vincere, profectò, hoc est, juxta S. Augustinum B peccato resistere, & à peccato abstinere, justitiæ delectatione, bonâque volūtate resistere & abstinere. Alioquin peccato non resistitur; sed ceditur; non abstinetur, sed committitur, si non istud, certè aliud, quod ex eadem concupiscentiæ prementis instantisque importunitate proficiscitur.

Lib. 21. de Civit. c. 16.

Lib. 2. oper. imperf. pag. 430.

Serm. 1. inter Parisien.

Ex quibus admodum sanè perspicuum est, nullam Scholasticis ansam querimoniæ per illam peccandi necessitatem, sublatamq; abstinendi libertatem, quam August. docuit, esse datam, quo minùs illam exercitij seu contradictionis libertatem singulis peccatis perpetrandis, quam ipsi ad veram arbitrij libertatem satis esse putant, salvam habeant. Hoc tamen ingenuè fateor me in universis Augustini monumentis nondum invenisse, quòd peccata, quæ ante gratiam per concupiscentiæ nobis inspersæ conspersæque necessitatem committuntur, idcircò nobis libera sint, quia C possumus unum peccatum alterius cupiditate superare, aut hoc vel istud quadam indifferentia contradictionis omittere, & aliud facere. Aliam ista Philosophiam quàm Augustini sapiunt. Quæ libertas contradictionis si cui ad intelligendam ejus doctrinam de peccatorum libertate, conjunctaq; peccandi necessitate sufficere videatur, equidem per me licet. Non enim hujusmodi indifferentiam à peccatis lapsorū hominum ex necessitate commissis excludit Augustinus; quamvis, ut verum dicam, nec eam in ullis, quòd sciam, lucubrationibus sollicitè quærat aut postulet, aut sub nomine libertatis arbitrij ad peccata facienda vel commemorandam putet. Vt propterea non immeritò adhuc inquiri possit, utrum August. ita

ita intelligat revera, quemadmodum diximus, hujusmodi loca sua, quibus dicit peccatum ita esse voluntarium, ut [a] *nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Item [b] *nusquam nisi in voluntate esse peccatum.* Nam in hujusmodi verbis voluntas opponitur necessitati, sicut patet ijsdem locis citatis, quando adjicit: *Quod autem homini à perverso Angelo persuasum dicitur, etiam ad hoc utique voluntate consensit. Nam si necessitate id fecisset, nullo peccati crimine teneretur.* Vt proinde voluntas non sit aliud quàm libertas, ipsomet Augustino dicente: *Quanquam si liberum non sit abstinere,* (scilicet à A peccato) *non est voluntas.* Ratio dubitandi est, quòd Augustinus expressis verbis sæpiùs doceat, nunc non esse liberum abstinere à peccato; imo peccata nunc non committi voluntate, sed necessitate: *Iam pœnalis vitiositas subsecuta ex libertate fecit necessitatem*, quæ tamen peccata si primus homo, ut audivimus, *necessitate fecisset*, nullo, inquit, *peccati crimine teneretur.* Nam quare magis primus homo per illam necessitatem fuisset excusatus, quam posteri ejus, si talis peccandi necessitas indifferentiam exercitij non excludit.

[Margin notes: a ...ve... ...c.14 ... b ...duabus ...ab. ... vera ... dua... ...nimo — Lib. de perf. iust. c. 4.]

CAPVT XXI.

Eadem Augustini loca exponuntur aliter juxta genuinam ejus sententiam.

Quamobrem quia nonnullis gratum futurum arbitror, verum Augustini sensum intelligere, eumque non modo non repugnare Scholasticorum principiis, sed neque suis, operæpretium erit istorum locorum satis difficilem intelligentiam & à recentiorum sensibus paulò remotiorem paucis, Deo juvante, patefacere. Sciendum est igitur, voluntatem atque necessitatem in istis Augustini & alijs plerisque locis longè aliter quàm à Scholasticis usurpari. Hi enim non aliam intelligunt voluntatem (loquendo non de potentia, sed de motu ejus) & voluntarium, quàm vel motum generaliter qui à potentia voluntatis proficiscitur, qualis est & amor beatificus; vel certè motum quem perfectè voluntarium vocant, hoc est, phrasi in scholis usitatâ, liberum seu indifferentem ut fiat vel non fiat positis omnibus ad agendum necessarijs: cui oppositum intelligunt necessarium, seu id quod ad unum tantùm determinatum est. Neutrum istorum ab Augustino in istis vocabulis intelligi solet. Voluntas enim ab eo peculiari phrasi usurpatur pro motu voluntatis illo, qui nullâ coactione non solùm physicâ quæ respectu voluntatis impossibilis est, sed neque morali à potentia voluntatis proficiscitur, sive motus ille positis omnibus indifferenter ab ea, sive ad unam partem determinatè fluat. Motus verò qui sic coactè à voluntate nascitur, sive terrente metu mali, sive concupiscentiâ stimulante, vocatur ab Augustino *necessarius*, & necessitas ipse metus aut cupiditas quâ exprimitur; sive interim motus ille singularis ita fiat à voluntate, ut alio metu aut cupiditate vitari possit, sive non possit. Hæc acceptio respondet vocibus illis à voluntate deductis, quibus dicitur aliquis volens aut nolens aliquid facere. Nolens aliquid facit, qui invitus, aut coactus, aut necessitate id facit: volens è contrario, qui sponte nullo intrinsecus contra voluntatis inclinationem impellente. Hinc enim ille motus, voluntas, illa necessitas seu necessarius, id est, coactus dicitur. Hoc A enim Augustino est necessarium, ut latè infra declarabimus, quod fit nolentibus nobis, sive absolutè, sive secundùm quid; ut respectu voluntatis non aliud Augustino sit necessitas, quàm coactio. Sed ipsum Augustinum se explicantem audiamus, quod nisi fecisset, haud scio an quisquam nunc sensum ejus de voluntate & libertate, quâ solum primum Adami peccatum perpetratum esse tradidit, assequeretur. Sic ergo loquitur in eodem loco, ubi *non nisi voluntate peccari* dixerat: *definiatur itaque voluntas isto modo: Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid vel non amittendum vel adipiscendum.* Hâc definitione certissimum est, non omnem omninò voluntatis motum esse comprehensum. Quisquis enim timore compulsus aliquid facit, non facit hoc nullo cogente, & consequenter non voluntate seu volens phrasi Augustini, seu necessitate, hoc est B nolens, invitus, & coactus facit. Sic enim ipse subtexit: *Cur ergo ita tunc* (cùm essem Manichæus) *definire non possem? An erat difficile videre invitum volenti esse contrarium, ita, ut contrarium sinistrum dextro esse dicimus, non ut nigrum albo? Nam eadem res simul & nigra & alba esse non potest: Duorum autem in medio quisque positus ad alterum sinister est, ad alterum dexter: simul quidem utrumque unus homo potest, sed simul utrumque ad unum hominem nullo modo potest: ita invitus & volens simul esse quidem unus animus potest, sed unum atque idem nolle simul & velle non potest.* Quibus in verbis invitus seu coactus dicitur, non qui nullo modo vult aliquid, ut cùm invitus occiditur, aut deijcitur, aut propellitur; sed is qui vult aliquo modo & facit, etsi invitus velit & faciat. Declarat hoc ipsum luculentissimè subnectendo: *Cùm enim quisque invitus aliquid facit, si eum roges, utrum id facere velit, nolle se dicit. Item, C si roges, utrum id velit non facere, velle respondet. Ita invitum ad faciendum, ad non faciendum autem volentem reperies: id est enim unum animum uno tempore habere utrumque sed aliud atque aliud ad singula referentem.* Etiam ostendens quo pacto ista ad illustrandam propositam definitionem voluntatis, à qua quis volens, seu volun-

[Margin notes: Vide lib. 6. de gratia Christi Salvatoris c. 6. & c. — Lib. de duabus animabus cap. 10. — Ibidem. — Ibidem.]

A voluntarius, seu non invitus dicitur, faciant: *Cur*, inquit, *hæc dico? Quia si rursum quæramus, quam ob causam id invitus faciat, cogi se dicet. Nam & omnis invitus faciens cogitur, & omnis qui cogitur, si facit, non nisi invitus facit. Restat igitur ut volens à cogente sit liber, etiamsi se quispiam cogi putet. Et hoc enim modo omnis qui volens facit non cogitur, & omnis qui non cogitur aut volens facit, aut non facit.* Ex quibus mox tanquam rem suâ luce clarissimam conficit, rectissimè à se definitam esse voluntatem, quòd sit *motus animi cogente nullo ad aliquid vel non amittendum vel adipiscendum.* Ex quo manifestum est, ab illo motu voluntatis, quam Augustinus voluntatem vocat, & unde dicitur ab ipso voluntarium, omnem omninò coactionem, sive metûs, sive cupiditatis abesse, quia non minus aliquis efficitur invitus cupiditate, quàm metu. Hinc est enim quòd Augustinus nonnunquam dicit, quosdam *odisse quia consentiunt* concupiscentiæ, *sibiq; displicere, quod decernunt & faciunt malum:* à quibusdam *gementibus atq; flentibus* concupiscentiæ cõsentiri. Et de seipso cupiditati concubitûs serviente: *Ex magna parte id patiebar invitus, quod faciebam volens.* Voluntas igitur apud Augustinum nemini competit, qui aliquid concupiscentiâ vel metu premente invitus facit; sed est motus animi *cogente nullo.* Quod ipse declarat in Retractationibus, id exponens, quod illâ definitione cogitaverat. *Quod propterea dictum est*, inquit, *ut hac definitione volens à nolente discerneretur.*

Ibidem. — *Lib. 1. de nupt. c. 28.* — *Serm. 45. de temp. c. 1.* — *Lib. 8. Confess. cap. 5.* — *Lib. 1. Retract. c. 15.*

B Hinc est quod talis voluntas in Augustini doctrina prorsus eadem sit, quæ libertas seu voluntas libera: usque adeo ut voluntas tali sensu, & libertas seu libera voluntas Augustino sint Synonima. Patet hoc perspicuè ex eo, quòd cùm Aug. in peccati definitione posuisset voluntatem seu volitionē ut genus definiti, & postea subjecisset, *unde liberū est abstinere*, hoc est, C quod non cogimur inviti facere, statim corrigit se, & postremam istam partem superfluam esse testatur: *Quanquam si liberum non sit, non est voluntas; sed malui crassius quàm scrupulosius definire?* Nimirum quia si non est nobis liberum abstinere, hoc est, si cogimur facere, jam non est motus animi cogente nullo, & proinde non est voluntas. Et in Retractationibus voluntatem explicans: *Qui primi in paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente peccando, hoc est, liberâ voluntate peccando: quia & scientes contra præceptum fecerunt, & ille tentator suasit ut hoc fieret, non coegit.* Quibus verbis ostendit, primos parentes voluntate, id est, non invitos, sed sponte, & liberâ voluntate, quia videlicet nullo cogente, peccavisse. Ex quo fit ut hujusmodi voluntatem in libro de Spiritu & Littera *plenam & liberam voluntatem*: alteram verò, qua quis invitus aliquid facit, *extortam* vocet.

Ibid. — *Lib. de Spir. & litt. c. 31.*

D Hinc fit consequenter, ut nisi voluntas non tantùm à metu, sed etiam in primis à concupiscentiæ servitute liberata sit, motum voluntatis, quo servitur concupiscentiæ, nec liberam voluntatem, imo nec voluntatem Augustinus appellandum esse velit: *Nam quando tale est peccatum, ut idem sit & pœna peccati, quantum est quòd valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi fortè, si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est*, scilicet à dominatu cupiditatis, *quia in tantum liberata est, & in tantum appellatur voluntas, alioquin tutiùs cupiditas, quàm voluntas propriè nuncupanda est.* Nimirum cupiditas Augustino est omnis voluntatis motus, qui ex concupiscentia boni cujuscunque temporalis adipiscendi vel retinendi à potentia voluntatis proficiscitur; voluntas verò solus ille motus, qui à cogente cupiditate vel metu inde pullulante sit liber; qui hac de causa *libera voluntas* dicitur.

Lib. 1. Retract. c. 15.

Ex quo primitiva quoque causa intelligitur, cur charitas ab Augustino libertas dicatur, quia scilicet illa sola liberat voluntatem à concupiscentia dominante: itemque cur libertas Augustino respiciat ut terminum à quo concupiscentiam, sicut infra latè deducetur, quia ab illius servitute voluntas liberatur, ut habeat actum serviendi Deo in sua potestate. Hoc est enim esse liberum, habere actum in sua potestate. Hæc aliaque plura ab illo principio pendent, quòd juxta Augustinum, nisi sit *motus animi cogente nullo*, & consequenter à concupiscentia ad peccandum cogente liber, nec voluntas, nec libera voluntas dici possit. Necesse est enim *ut volens*, inquit ipse, hoc est, voluntarius, *à cogente sit liber.*

Lib. de duab. anim. cap. 10.

Ex his jam intelligitur sensus illius definitionis, qua peccatum ab Augustino definitur esse, *voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere.* Cùm enim voluntas in illo loco non significet aliud nisi *motum animi cogente nullo*, id est, motum à metu & omni cupiditate stimulante ac dominante liberum, sicut jam exponentem audivimus, apertissimum est, non omne peccatum hâc definitione comprehendi. Omnia quippe peccata, quæ vel ex ignorantia vel ex concupiscentia committuntur, exclusa sunt. Voluntas enim ab illis pœnis non est libera, nec est liberum ab illis peccatis abstinere ante gratiam; quia non fiunt per motum animi *cogente nullo* prodeuntem. Neque nos incertis ratiocinationibus hoc colligimus, sed ipse Augustinus hoc expressè docet. Nam hoc sibi vult illa quam protulimus, expositio definitionis voluntatis: *Quod propterea dictum est, ut hâc definitione volens à nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intentio, qui primi in paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente, peccando, hoc est, libera voluntate peccando, quia & scientes contra præceptum fecerunt, & ille tentator suasit ut hoc fieret, non coegit*, hoc est, ideo liberâ voluntate peccarunt, quia & ignorantiâ & concupiscentiâ cogente caruerunt, per quarum utramque mox dicit *nolendo* peccari, quia qui sic peccat non suâ sponte, aut propriâ liberâque incitatus voluntate delinquit. Et apertissimè paulò post de peccati definitione, quæ requirit ut sit *liberum abstinere*, sic subjungit: *Propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodo peccatum est,*

Ibid. — *Lib. 1. Retract. c. 15.* — *Ibid.*

est, *non quod est etiam pœna peccati*, scilicet ratione ignorantiæ vel concupiscentiæ, ex quibus juxta superius disputata omnia peccata lapsorum hominū perpetrantur. Et rationem dans, cur illa peccata non liberâ voluntate, sed potiùs concupiscentiæ serviente perpetrentur: *Nam*, inquit, *quando tale est ut idem sit & pœna peccati, quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi fortè, si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est &c.* Et evidentissimè in libris contra Iulianum, qui illa sancti Doctoris definitione abutebatur, ut conficeret, omne peccatum ejusmodi esse debere, ut inde sit liberum abstinere, & ita nullum peccatum ignorantiæ vel concupiscentiæ necessitate committi: *Ipse est Adam*, inquit, *quem nostra illa definitio qua tibi placuit intuebatur, cùm dicerem: Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere. Adam quippe omninò quando peccavit nihil in se habebat mali, quo nolens, id est*, invitus *urgeretur ad operandum malum, & propter quod diceret: Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago. Ac per hoc id egit, quod justitia vetat, & unde illi liberum fuerat abstinere.* An igitur illa definitio peccatis post lapsum perpetratis convenire non potest? Audi ipsum: *Nunc ei qui dicit: quod nolo malum, hoc ago*, id est, ei qui concupiscentiæ subjugatus est, *abstinere inde liberum non est. Ac per hoc tria ista discernas & scias, aliud esse peccatum, aliud pœnam peccati, aliud utrumque.* Quæ clarissimè docent id quod in Retractationibus dixit, solum id quod peccatum est, non pœna peccati, hoc est, quod purâ liberâque neque concupiscentiæ, neq; ignorantiæ subjugatâ volūtate cōmittitur, hâc definitione descriptum. Quam doctrinā sexies aut septies in iisdem illis libris contra illum Iuliani conatum repetit. Loca superiùs allegata sunt, neque hîc cum fastidio repeti debent.

Iuxta hanc igitur doctrinam, qua solum primum hominis peccatum voluntate, id est, liberâ voluntate, seu nullo cogente perpetratum esse docet, ita ut ei omninò liberum esset abstinere, etiam alia similia loca intelligi debent, & in primis ille celeberrimus, quem objecimus ex libris de vera religione: *Vsque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Accipit enim voluntarium prout à *voluntate*, hoc est, ab illo animi motu, qui nullo cogente profluit, seu à libera voluntate, juxta phrasim Augustini, nominatur: ut proinde non nisi primi hominis peccato, quod simpliciter peccatum & non pœna peccati fuit, tale voluntarium competat. Fuit enim uti peccatū propriè dictum, ita etiam strictissimè dictâ voluntate, hoc est, ab ignorantiæ & cupiditatis cogentis visco liberrimâ voluntarium. Cujusmodi voluntate nisi consensus Adami esset voluntarius, sed *id necessitate fecisset*, ut ait Augustinus, *nullo peccati crimine teneretur*; nempe peccati propriè dicti, quod non esset pœna peccati. Quanquam etiam intelligi posset, nullo omninò peccati crimine, etiam illius quod peccati pœna esset, futurum fuisse reum. Quod quomodo verum sit, quando de pura natura disputabimus, dicturi sumus.

Sed mira sine dubio falsaque videretur hæc recentioribus interpretatio de peccato propriè dicto & liberâ voluntate, nisi ipse Augustinus eam præformasset. Nam illa ipsa sua verba explicans in libris Retractationum: *Potest*, inquit, *videri falsa hæc definitio* peccati tam voluntarij, *sed si diligenter discutiatur, invenietur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam pœna peccati, sicut superiùs ostendi, cùm quædam commemorarem ex libro tertio de libero arbitrio.* Verba verò ad quæ commemorata respicit, postquam multa peccata protulisset, quæ supplicia peccatorum sunt, nec liberâ voluntate, sed ignorantiæ concupiscentiæq; necessitate committuntur, ista sunt: *Non posse à libidinosis operibus temperare, non natura instituti hominis, sed pœna peccati est. Cùm autem de libera voluntate rectè faciendi loquimur, de illa scilicet in qua homo factus est, loquimur.*

Eodem prorsus modo & alia ejus verba, & quotquot similia contra Manichæos protulit, exponi debent; ut illa, quibus in libro de duabus animabus dixit: *Nusquam scilicet nisi in voluntate esse peccatum.* Nam & istic voluntas strictè sumitur pro motu libero à cogente, sicut contra Manichæos de origine peccati, id est, primo peccato disputantibus sumi debuit. Vt proinde nulli, nisi primo peccato & istud competat, quod liberrimâ voluntate commissum est. Audi & hîc Augustinum, qui illud ipsum de istis verbis tradit: *Peccatum*, inquit, *quod nusquam est nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendum est, quod justa damnatio consecuta est*, id est, Adami. Cur autem *præcipuè* dicat, ipsemet rationem reddit, quia & illud *peccatum quo consentitur peccati concupiscentiæ non nisi voluntate committitur.* Ita quidem; sed hoc duabus ex causis sine præjudicio prædictorū verū esse intelligi debet; primò, quia talis voluntas ex origine illius liberrimæ propriéq; dictæ volūtatis nata est, juxta id quod subjicit: *Quod si quisquam dicit, etiam ipsam cupiditatem nihil aliud esse quam voluntatem, sed vitiosam, peccatoq;*, id est, concupiscentiæ *servientem; non resistendum est, nec de verbis, cùm res constat, controversia facienda est. Sic enim ostenditur, sine voluntate nullum esse peccatum, sive in opere, sive in origine.* Illa igitur cupiditas etiam voluntas dicitur, quia ex origine liberæ voluntatis profecta est. Vnde & parvulorum peccatum ibidem dicit *nusquam esse potuisse nisi in voluntate, quâ volūtate commissum est, quando divini præcepti est facta transgressio.* Et alibi dicit, illorum peccatum esse *voluntarium*, quia *ex prima hominis malâ voluntate contractum.* Secundò, quia voluntas sæpè ab ipso quoque Augustino latiùs usurpatur, hoc est, non solum pro illo liberrimo voluntatis motu, qui nullo cogente à potentia fluit; sed pro quolibet, etiam illo, quo sive timori cogenti, sive dominanti concupiscentiæ servimus; quæ usurpatio

Marginalia: *Oper. … c. 40.* — *… & … li-* — *Lib. 1. Retract. c. 13.* — *Ex lib. 3. de lib. arb. c. 18* — *Lib. de duabus animab. cap. 10.* — *Lib. 1. Retract. c. 15.* — *Ibidem.* — *Cap. 13.*

A pario nunc recentioribus usitata est. Hinc in eodem illo Retractationum loco, quo solum primum peccatum se voluntarium appellasse declaraverat, statim addit: *Quamvis & illa quæ non immeritò, non voluntaria peccata dicuntur, quæ vel à nescientibus, vel à coactis perpetrantur, non omninò possunt sine voluntate committi* Vbi (*non omninò*) significat aliquod adesse genus voluntatis, etsi non illud quo propriè primum peccatum vocaverat voluntarium. In ignorantibus enim adest *voluntas facti* non *peccati*: in servientibus concupiscentiæ, adest voluntas per impetum dominantis cupiditatis extorta. *Quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate utique facit, quod cùm faciendum non sit, putat esse faciendum.* Quia voluit enim fecit, *etsi non quia voluit peccavit. Et ille, qui concupiscente adversùs spiritum carne, non ea quæ vult facit, si vincitur concupiscentiæ consentit volens; & in eo non facit nisi quod vult, liber scilicet iustitiæ,* B *servusq; peccati.* Hinc utrumque genus voluntatis & illius quæ propriè voluntas dicitur, quâque caret quisquis invitus seu nolens aliquid facit, & illius quæ propriè cupiditas nuncupatur, simul jungit in libro de Spiritu & littera: *Neque enim dici solet quispiam voluntate fecisse, siquid fecit invitus:* ecce primum genus voluntatis propriæ dictæ, qua primi hominis peccatum voluntarium fuit ita ut ei liberum esset abstinere. *Quamquam si subtiliùs advertamus, etiam quod quisque invitus facere cogitur, si facit, voluntate facit. Sed quia mallet aliud, ideo invitus, hoc est, nolens facere dicitur. Malo quippe aliquo* (sive metûs, sive cupiditatis, quę non exiguum est creaturę rationalis malum) *facere compellitur, quod volens à se evitare, vel à se removere, facit quod cogitur:* ecce secundùm genus voluntatis, qua quis timori aut cupiditati compellenti cedit & servit. Et utramque copulans: *Ac per hoc si facit* (is qui cogitur) C *non quidem plena & libera voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate.*

Ibid. c. 15.

Cap. 13.

Cap. 15.

Cap. 13.

Lib. de Spir. & litt. c. 31.

Quod si quis fortè miretur, cur Augustinus ita locutus fuerit, ut omne peccatum voluntate committi, & usque adeo voluntarium esse dixerit, ut si non sit voluntarium nullo modo peccatum sit: & tamen mox hanc generalem regulam de solo peccato, quod non est pœna peccati, hoc est, de solo primo peccato, intelligendam velit; scire debet in illis locis eum cum Manichæis de mali origine, hoc est, de primo malo disputasse, quod omnium malorum causa est, quibus atteritur genus humanum. Hoc Manichæi dicebant esse substantiam ab æterno malam; Augustinus liberam hominis voluntatem. Itaque cogebatur altiùs assurgere, quàm ad causam illam, ex qua nota nobis peccata perpetrantur. Nam & Augustinus & Manichæi satis advertebant, ea ex lege D peccati, hoc est, ex pruriente molestissimaq; rerum temporalium concupiscentia, seu libidine, seu cupiditate proficisci; quam esse peccati antecedentis pœnam, hoc ipso satis liquebat, quod eam inviti nolentesque pate-A remur. Talis enim animi dissipatio & molestia *ostendebat non naturam mentis alienæ,* inquit Augustinus de se, *sed pœnam meæ. Et ideo non iam ego operabar illam, sed quod habitabat in me peccatum, de supplicio liberioris peccati, quia eram filius Adam.* Ne igitur frustra de illis pœnalibus peccatis tempus tereretur, quæ Manichęi ex lege quidem peccati, sed tanquam ex natura mala nobis cōgenita pullulare fatebātur, necessariò veniendum erat ad primum peccatū velut originem ceterorum pœnaliū peccatorum, quod nullâ tali lege in membris præcedente, purâ voluntatis libertate perpetratum fuerat: & ideo purè simpliciterque peccatum, non pœna peccati dicebatur. Hanc ipsemet Augustinus causam suarum locutionum ac definitionum voluntatis & peccati reddit, cùm Iulianus omne peccatum libera voluntate committi debere, & ab B eo *abstinere liberum esse,* contenderet: *Hic peccatum definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam pœna peccati. De hoc quippe agendum fuit, quando mali origo quærebatur; quale commissum est à primo homine ante omnes homines malum, sed tu aut non potes intelligere, aut non vis.*

Lib. 8. Confess. cap. 10.

Lib. 1. oper. imperfect. Iul. c. 37.

Ex his jam satis superque liquet, quantopere in percipienda genuina Augustini mente fallantur, quicùm audiunt, omne peccatum voluntate & liberâ voluntate, seu libertate, non necessitate committi; itemque debere *voluntarium* non *necessarium*; & esse debere *liberum* ab eo *abstinere,* putant illis phrasibus suas cogitationes de illa exercitij seu contradictionis libertate stabiliri, qua quis peccatum hîc & nunc possit facere & vitare, committere & ab eo saltem aliud perpetrando abstinere; reijciique necessitatem illam, qua quis ad peccatum istud singulare hîc & C nunc perpetrandum determinatur. Nam quamvis verum sit, semper hujusmodi libertatem seu indifferentiam adesse, ut supra ex Augustini mente declaravimus, & abesse quoque hujusmodi necessitatem: non tamen Augustinus, non solùm in istis locis, sed nec unquam, quòd sciam, in scriptis suis talem libertatem vel oppositam necessitatem nomine libertatis aut necessitatis destruentis libertatem vocat. Sed voluntas, seu libera voluntas, seu libertas in illis locis est illa libertas antonomastica, de qua tám multa isto capite diximus, & infra dicturi sumus, motus videlicet voluntatis ab ignorantia & cupiditatis visco liberatæ, quem potentia voluntatis pro suo liberrimo nutu elicit, & quoquoversum sive ad bonum sive ad malum flectere potest, sicut Adamus potuit. Vnde motum istum in malum flectendo peccavit peccatum propriè dictum, quod nullo pacto supplicium alterius fuit. Talis voluntatis motus D ante fidem nullus omninò in hominibus reperitur, ideoque non adest eis libertas istâ phrasi, sed sub cupiditate captivitas ad alteram partem, videlicet ad perpetrandum dumtaxat malum: quæ captivitas eadem est cum illa jam dicta necessitate atq; coactione, à qua

Vide l. 6. & 9. de gratia Christi, lat. ubi transcendentem libertatem & libero arbitrio.

qua dicuntur peccata, quæ fiunt ab infidelibus vi cupiditatis urgentis cogentisque, *necessaria non voluntaria*; & propterea consequenter non est eis liberum à peccato abstinere, non quasi non esset eis liberũ, peccatum quod faciũt alterius peccati perpetratione vitare, quod fieri ab eis posse diximus; sed quia non est eis illa libertas volũtatis, quę propriè Augustini, & Scripturæ, & Ecclesiæ phrasi libertas dicitur, qua sese scilicet à visco cupiditatis expediant, & in veri boni dilectionem transferant, qua sola liberum fit à peccatis abstinere. Et hæc de Aug. mente satis.

CAPUT XXII.

Solvitur objectio de potestate vitandi peccata. Fusè quæ peccata & quâ libertate vitari possunt, quæ non: quænam ex imbecillitate vitandi peccata esse desinant, quæ non.

HÆc si perceperis, non invenies etiam in illis locis magnam difficultatem, quæ contra peccandi necessitatem, sublatamque abstinendi à peccato libertatem, quas Augustinus docet, alicui opponi posse viderentur. Tradit enim sæpè Augustinus, omne peccatum posse vitari, & nisi vitari posset, jam non esse peccatum. Hoc autem directè repugnare videtur illi peccandi necessitati, qua juxta eundem sanctum Doctorem potestatem abstinendi à peccato sublatam esse contendimus. Augustini loca, quibus illam vitandi peccati inseparabilem potestatem statuit, plura sunt, & præ ceteris ille ex libris de libero arbitrio; ubi cùm scrupulosissimè peccati causam exquireret, opponeretq; sibi: *An fortè violenta est, illa causa peccati & cogit invitum?* Quod maximè propter illã peccandi necessitatẽ dictum est, quam ex ignorantia concupiscentiaq; adductam esse constituimus, generalissimè de
18 peccati causis quibuscunque definit *Quacunque ista causa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur: si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An fortè fallit incautum? Ergo caveat, ne fallatur. An tanta fallacia est, ut caveri omninò non possit? si ita est, nulla ergo peccata sunt. Quis enim peccat in eo quod caveri nullo modo potest? Peccatur autem, caveri igitur potest.* Quæ verba
1. sua tanquam vera alibi Augustinus agnoscit:
7. & cùm sibi proposuisset: *Potest ergo ei causa, quæcunque illa est, resisti?* Respondet: *Potest planè.* Et in libro de perfectione justitiæ, cùm sæpè Celestius Augustinum velut ad exploratam absurditatem adigere niteretur, quòd omne peccatum aut vitari posset, aut peccatum non esset, respondet ei identidem Augustinus posse vitari. Fieri ergo non potest, ut necessitate peccetur, aut ut à peccato non sit liberum abstinere.

Respondetur, si mentem Scholasticorum de potestate vitandi peccatum, ut peccatum esse possit, sequi volumus, ista loca nihil omninò stringere. Putant enim ad libertatem arbitrij in peccando, & ad potestatem vitandi peccati, ne propter impossibilitatem vitandi, peccatum esse desinat, satis esse, ut quòdlibet in singulari possit sive bonâ sive aliâ malâ voluntate vitari: quemadmodum ut bona sint Angelorum bonorum opera, malorumque mala, satis esse judicant, ut singula possint prætermittere, quamvis nec hi propterea bonum possint, nec illi malum facere. Libertas enim exercitij seu indifferentia contradictionis, sicut eis ad arbitrij libertatem, ita etiam ad peccati vitandi potestatem satis est. Solutio ista facilis est, & pro tuenda Augustini doctrina contra Scolasticorum argumenta sufficit: fateor tamen ab ejus mente, & verò etiam à veritate, sicut eam Augustinus intellexit, esse disjunctissimam. A cujus propalatione quamvis meritò hoc loco temperare possem, ne novas adversus Augustini doctrinam difficultates commovendo quas à nemine Scholasticorum excitatas memini, majorem ei invidiam creem, ipsius tamen sinceritati veritatis hoc deberi puto, ut sine fuco proferatur. Sicut enim in seipsa semper invicta est, & Augustini doctrinam in hac materia invictam fecit, ita, spero, suâ se ipsius luce invictam esse demonstrabit.

Argumenti igitur, quod ex Augustino proposui, longè alius sensus est, quam quòd peccatum ut peccatum esse possit istâ Philosophicâ libertate debeat saltem in aliud irruendo posse vitari: cujusmodi exercitij libertate peccata dæmonum multi libera esse & vitari posse contendunt. Sed hoc vult Augustinus, ita debere caveri posse peccatum, ut à peccatis abstinendo nullius peccati reus, benè videlicet faciendo, teneatur. Nihil enim omninò curat ad expendendam peccati rationem, utrum unum peccatum alterum incurrendo caveri possit, unaque cupiditas peccandi alterâ cupiditate superari: sed utrum peccatum ita fiat necessariò, ut quoquò se homo ante gratiam flexerit, peccatum aliquod in genere, sive hoc, sive istud, incurrat, quâcunque tandem remanente peccatorum eligendorum indifferentia. Quem esse verum istius objecti argumenti sensum, ex genuina ejus solutione quam daturi sumus elucescet. Sed in isto sensu difficultas nos vehementer premit. Si enim ad peccatum

tum ex Augustini mente necessarium est, ut non modo malum aliud faciendo, sed vitam, benè faciendo, omnemque peccati maculam evitando, caveri possit, profectò falsum erit, quod hactenus ex Augustino diximus, adhærere nobis ante Christi gratiam peccandi necessitatem & non esse nobis liberum à peccatis abstinere. Hoc ipso quippe desinerent esse peccata: jam enim supponitur ea ante gratiam esse necessaria, nec abstineri ab eis posse juxta doctrinam Augustini. Nec minus falsum erit, quod aliquando docui, & omnes absque dubitatione verum esse consentiunt, diabolum adhuc mala facere & peccare. Nam ille maximè *non habet arbitrium liberum ad benè faciendum; sed ad maximam malevolentiam pœnâ sui sceleris obduratum.* Epist. 107.

Itaque sciendum est, juxta doctrinam sancti Augustini in creatura rationali duplicem statum posse spectari. Primus est naturalis, B in quo videlicet natura ab ipso Deo constituitur, prout ab ejus potentia & bonitate conditrice fluit, nullo adhuc omninò creaturæ peccato præcedente, propter quod aliquâ pœnâ, sive in corpore, sive in animo, sive ignorantiæ, sive concupiscentiæ, sive auxilii necessarii denegatione puniretur. Alter est pœnalis, in quem creatura statum naturæ suæ aliquo peccato pervertendo, prolapsa diversis pœnis atteritur, ut vel ignorantià veri non videat quid rectè faciendum sit, vel videat quidem, sed concupiscentiæ sævientis difficultate, velut quadam naturalis libertatis infirmitate implere vel non possit vel non lubeat, ac gratia desit qua videat, possit, ac velit. Primum sensum spectat Augustinus, quando de creatura rationali disputat cum Manichæis: secundum, quando cum Pelagianis. Manichæi quippe considerantes malorum illorum quibus affligimur C magnitudinem, & præcipuè ingentem illam benè vivendi infirmitatem, quam ingenita nobis ignorantia & lex peccati parit, omnia peccata nostra naturalia esse statuerunt, hoc est, ex natura malâ nobis concreata, non ex arbitrij libertate proficisci. Pelagiani contrà cùm creaturæ rationalis bonum esse conditorem crederent, & peccati merito mutationem aliquam in ea factam esse non crederent, omnes ejus pœnas & benefaciendi difficultates naturales esse opinati sunt: & consequenter omnia peccata ipsâ liberâ voluntate posse vitari; ne alioquin, si peccata non illa flexibili in utramque partem libertate, sed concreatâ malè faciendi necessitate fierent, ita ut non esset liberum benè facere & à peccato abstinere, peccata quasi *per cannam*, ut Augustinus loquitur, reverterentur in Deum, qui creaturam suam cum ista mali faciendi necessitate condidisset. Et Manichæi igitur & Pelagiani ex eodem principio in diversos errores de libero arbitrio præcipitati sunt. Cùm enim utrique statum illum pœnalem, quem perpetimur, naturalem esse sentirent; Manichæi certissimò scientes eum esse malum, non

A ausi sunt Deum bonum ejus auctorem facere, sed malum aliquod principium commenti sunt; in quod sicut status ille vitiosus, ita etiam destructo libertatis arbitrio omnia peccata ex ignorantia concupiscentiaq; nascentia referrentur. Pelagiani è contrario cùm firmissimè crederent, Deum bonum humanam naturam condidisse, statum illum miserabilem homini naturalem esse finxerunt: & non obstantibus gravissimis pœnis ejus, arbitrium esse potens & liberum ut motibus ejus in eniris leges ponat. Adversùs Pelagianos igitur originalis peccati labê Augustinus inculcat, quâ naturalis illa vitandorum peccatorum possibilitas, libertasque benefaciendi vitiata sit; & ingruentibus ignorantiæ concupiscentiæque pœnis, loco naturalis libertatis ad bonum qua pollebat, sub malo captivitas, & mali faciendi necessitas ante gratiam adducta sit; quę non nisi per Christi gratiam superari ac tolli potest. Adversus Manichæos verò ad malorum omnium fontem creatæ naturæ libertatem, nulli adhuc supplicio sive pœnalis ignorantiæ sive cruciantis cupiditatis obnoxiam recurrere, magnisque & veris laudibus potestatem ejus deprędicare solet: ut ita ostendat, non naturam naturaliter, hoc est, ex creatione sua connaturali esse malam; sed ipsam creaturam bonam sua se vitiantem libertate esse culpandam. Hoc enim sibi volunt illa verba quibus acerrimũ illum adversus Manichæos conflictum, de malorum origine in voluntatem liberam, id est, omnis ignorantiæ & difficultatis concupiscentialis expertem referendâ, concludit: *Cùm autem de libera voluntate rectè faciendi loquimur, de illa in qua homo factus est loquimur.* Lib. 3 de lib. arbit.

Quapropter in illis locis nos Augustinus adversus Manichæos disputando dicit: *Si causa voluntatis resisti non potest, sine peccato ei ceditur. Si caveri omnino non potest peccati fallacia, nulla ergò esse peccata. Neminem peccare in eo, quod caveri nullo modo potest. Si necessitate primus homo consensisset, nullo peccati crimine tentum fuisse. Liberum omninò esse à peccato abstinere.* Et peccatum esse debere *voluntarium*, hoc est, liberæ voluntatis, *non necessarium*, ita ut si non fuerit voluntarium, peccatum esse non possit, & hujusmodi, semper de origine mali loquitur, unde omnia mala in creaturam rationalem profluxerunt. Hoc enim non potest esse ex Deo creante, propter bonitatem ejus: Non potest esse quoque ex Deo puniente, propter justitiam ejus. Non enim culpam pœna pręcedere, sed eam sequi debet. Cùm ergò mali origo, seu primum malum neque natura esse possit, neque pœna, hoc est, neque naturalis neque pœnalis, neque ex toto neque D ex parte, necesse est culpam esse creaturæ, & proinde ex liberrima creaturę voluntate, hoc est, ex tali liberæ voluntatis flexibilitate proficisci, ut nulla ignorantiæ vel concupiscentiæ vel alterius cujusquàm impellentis pœnæ necessitate cogatur in malum, sed solo suo liberrimo in utramvis partem nutu. Hoc ipso namque

namque quo quis contra voluntatis renisum invitus ad malefaciendum cogeretur, uti nunc sæpè cogitur (quam necessitatem libertati oppositam Augustinus vocat) jam non esset primum malum, de quo ex hypothesi quærimus, sed secundum; non origo malorum, sed ex origine jam profectum; non pura culpa, sed simul pœna; non peccatum tantùm, seu strictè dictum, sed peccatum, quod non est etiam pœna peccati. Vt enim non sit supplicium, quòd creatura rationalis benè vivendi ignorantiâ invita turpetur & difficultate crucietur, & inde mala faciat, impossibile est juxta illud Augustini: *Pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominatur. Porrò quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis est, iusta hæc pœna est, & pro peccato aliquo penditur.* [*Infrà ... de statu naturæ ... de lib. ... 18.*] Quapropter primum malum quod est origo ceterorũ sicut nihil pœnale, ita nihil omninò inviti sibi adjunctum habere potest. Cùm enim potiùs patiendo, quàm faciendo simus inviti, vel justè vel injustè patietur, quisquis invitus aliquid patitur: [*...16.*] *Si iustè patitur*, inquit Augustinus, *non in eo peccat quod patitur invitus, sed in eo peccavit, quod ita fecit volens, ut quod nollet iuste pateretur. Si autem iniustè patitur, quomodo peccat? Non enim iniustè aliquid pati, sed iniustè aliquid facere peccatum est.* Quapropter rectissimè & profundissimè docet Augustinus contra Manichæos, mali originem, hoc est, id quod peccatum tantùm est debere esse purissimè voluntarium, nullo modo necessarium, hoc est, ex liberrima indifferentissimaque ad bonum & malum voluntate committi, ex nulla naturæ peccantis ignorantiâ, nulla cupiditate, nulla coactione, quæ invitum adigat ad aliquid faciendum, posse proficisci. Hoc ipso quippe desineret purum peccatum esse, de quo quæritur; essetque vel pœna peccati, vel peccatum pœnæ mixtum: quod impossibile est esse primum & originem ceterorum. Hinc consequenter necesse est, purum peccatum vitatu esse facillimum, esse liberrimum ab eo abstinere, solo videlicet nutu voluntatis, qui non solùm ad aliud malum, sed ad bonum quoque sine ulla omninò difficultate flecti potest. Nam hoc ipso quo difficultas volentem resistendo cruciaret, non haberemus jam peccatum illud quod quærimus contra Manichæos, pureque tantummodo peccatum esse debet; sed pœnam, quæ aliud purè peccatum præcessisse convinceret. Sed ex alia quoque profunda radice nascitur, quòd peccatum simpliciter, seu peccatum tantùm, quod est causa ceterorum, ita liberum esse debet, ut nisi non tantùm aliud malum, sed etiam bonum oppositum faciendo caveri possit, ne peccatum quidem esse possit. Cujus rei ratio est, non quod actus iste non esset satis liber, eâ etiam libertate, quam Scholastici ad liberum arbitrium postulant. Esset enim liber libertate contradictionis, & exercitij, perinde in faciendo aliud malum, sicut actus beatorum in faciendo aliud bonum. Sed causa est, quòd actus hujusmodi cum quantacunque contradictionis seu exercitij libertate fieret, malus esse non posset. Esset enim connaturalis institutioni naturæ, utpote per quem hoc appeteretur, quod inclinatio naturaliter à Creatore inserta postularet. Si enim illa naturaliter talis est, ut creatura quicquid secundùm illam fecerit, malum faciat, hoc ipso jam non est malum, sed bonum. Non enim potest non esse bonum id quod conforme est institutioni naturæ bonæ: cùm malum in recessu à naturæ institutione & ab instituentis arte perpetretur. Tangit hanc radicem multis in locis Augustinus contra Manichæos: *Quid, quòd etiam in ipsis rebus quæ vituperantur nullius vituperatur nisi vitium? nullius autem vituperatur vitium, nisi cuius natura laudatur. Aut enim secundùm naturam est quod vituperas, & non est vitium, tuque magis emendandus es, ut rectè vituperare noveris, quàm illud quòd non rectè vituperas: aut si vitium est, ut rectè vituperari possit, etiam contra naturam sit, necesse est. Omne quippe vitium, eo ipso quo vitium est, contra naturam est.* [*Lib. 3. de lib. arb. c. 13.*] Et infrà: *Si hoc debet quisque quod accepit, & sic homo factus est, ut necessariò peccet, hoc debet ut peccet. Cùm ergò peccat, quod debet facit. Quod si scelus est dicere, neminem natura sua cogit ut peccet.* [*Cap. 16.*] Et rursum: *Quòd si neque suâ neque alienâ naturâ quis peccare cogitur, restat ut propriâ voluntate* (illa scilicet liberrima omnisq; coactionis experte) *peccetur. Quod si tribuere volueris conditori, peccantem purgabis, qui nihil præter sui conditoris instituta commisit.* [*Ibid.*] Nam ut addit, *peccata tunc fiunt, cùm ab eius veritate*, hoc est, arte qua facta est creatura, *receditur.* Hanc ergò causam passim respicit contra Manichæos existimantes illum statum in quo jam sumus ante gratiam cum ignorantia, & concupiscentia, peccandiq; necessitate, esse naturalem; quos inde refutat quia non essent jam peccata, si ex tali naturæ institutione sequerentur. Vnde Iuliano objiciente, quòd homines *nulla culpa sua mali essent, & ideò nec mali essent*, si sic diabolo creante nati essent: *quia esse quisquam nisi quod natus est non potest; nec ab eo iustum est aliquid amplius flagitare quàm potest.* [*Lib. 3. cont. Iul. c. 12.*] Respondet Augustinus: *Solemus & nos adversus Manichæos ista dicere, qui non vitiatam bonam dicunt esse naturam, sed sine vitio & immutabiliter malam, quam secundùm suas fabulas opinantur malam.* Quæ responsio longè majori ratione locum habet, si homines cum illa peccandi necessitate, quam supplicia nobis nostra pepererunt, Deo bono creante nasceremur. Qua de re quia ex professo alibi differendum erit, istis testimonijs hic contenti erimus. [*Vide infrà lib. 2. de statu puræ naturæ c. 15.*]

Neutra porrò ratio in ceteris peccatis primum illud consequentibus locum habet, ut propterea quoq; possint sine voluntate illa libera ad bonum & malum, sed captiva sub malo voluntate, hoc est, pura peccandi necessitate committi. Non quidem prima ratio, quia talia peccata sunt supplicium præcedentis, quod liberrima voluntate perpetratum fuit. Supplicium autem hoc ipso quo suppli-

ſupplicium eſt, contra voluntatem eſt, & invitum facit. In hoc enim ipſo culpa & pœna differunt, quòd illa ut talis ſit, voluntaria, iſta involuntaria. Ex quo fit, ut hæc peccata conſequentia invitâ voluntate, hoc eſt, generali peccādi neceſſitate committi poſſint iſta non poſſint. Talis enim peccandi neceſſitas, quæ etiam diſplicentem ſibi ac renitentem animum ad ſequentia peccata trahit, non eſt aliud, quàm generalis quædam & cœca rei terrenæ, ad quam peccando ſe convertit, concupiſcentia, quæ inſtar generalis conſuetudinis peccantium animum excœcat & premit. Vnde Auguſtinus: *Ipſa diſſipatio me invito quidem fiebat, nec tamen oſtendebat naturam mentis alienæ, ſed pœnam meæ. Et ideo iam non ego operabar illam, ſed quod habitabat in me peccatum* (id eſt, lex peccati ſeu concupiſcentia) *de ſupplicio liberioris peccati, quia eram filius Adam.* Et paulò ante: *Lex peccati eſt violentia conſuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam invitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.* Itaque de ſeipſo: *Conſuetudo adverſus me pugnacior ex me facta erat, quoniam volens quò nollem perveneram. Et quis iure contradiceret, cum peccantem iuſta pœna ſequeretur?* Cujus pœnæ juſtitiam alibi tangens: *Illa eſt enim peccati pœna iuſtiſſima, ut amittat unuſquiſque quo bene uti noluit, cùm ſine ulla poſſet difficultate, ſi vellet. Id eſt autem, ut qui ſciens rectè non facit, amittat ſcire quid rectum ſit; & qui rectè facere cùm poſſet noluit, amittat poſſe cùm velit.* Ecce videndi præcepti cœcitas, ecce rectè faciendi impotentia, *quæ videat quid rectè faciendum ſit, & velit, nec poſſit implere*, juſtiſſima peccati pœna ſunt, nec aliud ſunt, niſi illa peccandi neceſſitas, ex qua neceſſariò generali quādam neceſſitate ante gratiam peccata perpetrantur. *Nam ſunt revera omni peccanti animæ duo iſta pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia dehoneſtat error, ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falſa pro veris, ut erret invitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi, non poſſe à libidinoſis operibus temperare* (id eſt, à peccando abſtinere) *nō eſt naturæ inſtituti hominis, ſed pœna damnati.*

Lib 8 Confeſſ. cap. 10.

Cap. 5.

Lib 3. de lib. arbit. cap. 18.

Ibidem.

Ibidem.

Ex quibus poſtremis verbis etiam liquet ſecundam illam rationem non habere in peccatis conſequentibus locum, ut videlicet, quia jam explicatâ neceſſitate neceſſariò fiunt, & animus ab eis temperare non poteſt, etiam peccata eſſe deſinant. Nam talis animi ſtatus non eſt naturalis, quaſi ex naturæ inſtitutione, prout eam Creator condidit, & ex artis creatricis regulis profluxiſſet. Sic enim revera nec cœcitas illa cernendæ veritatis, nec imbecillitas faciendæ honeſtatis vitium eſſet, neque peccata quæ ex eis gignerentur, peccata; ſed opera naturæ bona nominanda. Præclariſſimè namque de illo ſtatu, in quo ſumus, & de D factis inde germinantibus Auguſtinus dicit: *Si non eſt iſta pœna hominis, ſed natura, nulla iſta peccata ſunt. Si enim non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus eſt, ita ut melius eſſe non poſſit, ea quæ debet facit, cum hæc facit. Si autem bonus* A *homo eſſet, aliter eſſet. Nunc autem quia ita eſt, non eſt bonus, nec habet in poteſtate ut bonus ſit, ſive non videndo qualis eſſe debeat, ſive videndo, & non valendo eſſe, qualem debere eſſe ſe videt. Pœnam iſtam eſſe quis dubitet?* Status igitur iſte, in quo non libertate faciendi boni, ſed neceſſitate faciendi mali peccata perpetrantur, pœnalis eſt, de ſupplicio peccati liberioris impoſitus. Vnde peccata quæ inde fluunt, non propterea peccata eſſe deſinunt, quòd ab eis animus libertate faciendi oppoſiti boni abſtinere non poſſit. Non enim ſic factus eſt homo, ut iſtiuſmodi defectus neceſſariò committeret: unde nec dici poteſt, quòd nihil præter ſui conditoris inſtituta committat. Iam enim per primum illud peccatum receſſum eſt ab illo modo, quo naturaliter à conditore factus erat: ex quo fit, ut etiam facta ex illius ſtatus neceſſitate pullulantia, tanquam B contra cōſtitutionem naturæ facta, vitia peccataque dici debeant; quantumvis ab eis in genere, ſupplicij ſui neceſſitate abſtinere non poſſit. Vera igitur peccata ſunt, quamvis longè minora, multoque minùs voluntaria; minùſque libera, magiſque neceſſaria, quàm illud primum, ex cujus vindicta committuntur. Hinc Auguſtinus: *Illud quòd ignorans quiſque non rectè facit, & quòd rectè volens facere, non poteſt, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt. Illud enim præcedens meruit iſta ſequentia. Nam ſicut linguam dicimus non ſolum membrum, quod movemus in ore dum loquimur, ſed etiam illud, quod huius membri motum conſequitur, id eſt, formam tenoremq; verborum; ſecundùm quem modum dicitur alia lingua Græca, alia Latina: ſic non ſolum peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum, liberâ enim voluntate & ab ſciente committitur: ſed etiam illud, quod iam de huius ſupplicio conſequatur, neceſſe eſt:* In quibus C verbis ſatagit Aug. ut oſtendat, quomodo ea peccata à quibus homo ſeu ignorando, ſeu facere non valendo quod faciendū videt, abſtinere non poteſt, vera peccata nominentur. Reddit autem rationē, non quia ſunt volūtatis liberæ: hoc enim falſum eſſe jam conſtituerat: ſed quia de *peccato liberæ voluntatis originem ducunt*; hoc eſt, quia fuerunt voluntatis liberæ in cauſa ſua, quæ pœnam illam cœcitatis & imbecillitatis acceſſijt. Quæ verba non de illa libertate voluntatis, quam Scholaſtici ſtatuunt, intelligi debent, quaſi vellet iſta pœnalia lapſorum hominum peccata non eſſe libertate contradictionis ſeu exercitij libera, ita ut hîc & nunc ab eis abſtinere non poſſit, & alia peccata facere; ſed non eſſe libera eâ libertate, quam ipſe, & Scriptura, & Eccleſia plerumque libertatem nuncupat, libertate ſcilicet voluntatis ab omni peccati ſeu concupiſcentiæ ſervitute liberatæ, quæ ſe D non tantùm ſervili quādam libertate in peccatis diverſis eligendis volvere & revolvere; ſed expeditiſſimè & indifferentiſſimè ſimplici nutu ſuo, non tantùm ad quodvis malum, ſed etiam ad bonum oppoſitum, ſe flectere poteſt: hoc eſt, ut Scholaſticis planiùs lo-

quar,

Ibid. c. 18.

Lib. 3. de lib. arbit. cap. 19.

quar, quæ utramvis, non tantùm contradi- A ctionis & exercitij, sed etiam contrarietatis partem, habet in sua liberrima potestate. Talis enim voluntas proprijssimè volũtas est, non cupiditas: talis libertas voluntatis proprijssimè libertas est; sine umbra oppositæ servitutis: talis voluntatis liberæ peccatum proprijssimè peccatum est; quia tantùm culpa est, nihil pœnæ permixtum habens. Quidquid à talis voluntatis, & libertatis, & peccati definitione deficit, sicut minùs est voluntarium, quia aliquid inviti; sicut minùs est liberum, quia aliquid servitutis peccati; sicut minùs culpabile, quia aliquid pœnale continet: ita etiam minùs propriè peccatum est, juxta Augustini definitionem, quam ipse dedit, & sæpissimè explicuit. Idcirco tamen peccatum dicitur (quod propriè hoc sensu liberrimum illum à veritate defectum sonat) quia à peccato illo primo liberæ volũtatis originem ducit. B

Quapropter quia neutra jam assignata ratio locum habet in posterioribus lapsorum hominum peccatis, quæ ante gratiam, peccandi necessitate sine boni faciẽdi libertate, cõmittuntur, quia status ille totus jam pœnalis, non naturalis est; hinc est, quòd Pelagianos illam liberrimam voluntatis potestatem ad utrumque velut necessariam mordicus postulantes, ut peccatum esse possit, eâ responsione retundere solet, quòd aliter condita natura fuerit bona, liberrima, pœnis peccandi carens; quòd illa libertas boni peccato liberrimo perierit; quòd mali necessitas consecuta sit. Itaque cùm rectè adversùs Manichæos urgeri concessisset Iuliano, quod injustum esset ab homine ampliùs postulare quàm potest, ut supra diximus, statim ad retundendos Pelagianos adjicit: *Natura verò humana secundùm Catholicam fidem bona instituta, sed vitiata peccato, meritòq; damnata est.* Quasi diceret, itaque nihil mirum, si ampliùs ab ea quam suâ culpâ jam imbecillior facta possit, exigatur. Et alibi Pelagio dicente: *Quod Deus talem hominem fecerit, qui peccati malo carere sufficeret, si voluisset;* Respondet: *Quis enim nescit sanum & inculpabilem factum, & arbitrio libero, atque ad justè vivendum, potestate libera constitutum? Sed nunc de illo agitur, quem semi-vivum latrones reliquerũt &c.* Quasi diceret, proinde mirari non debes, si nunc homo lapsus careat potestate liberâ; vel si peccata benefaciendo vitare non possit, antequam per gratiam liberetur; & tamen peccata ejus vera peccata sint. Cogitare quippe debet, *prævaricatorem legis quàm dignè lux deserat veritatis; qua desertus utique fit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusq; non surgat; ut ideo tantùm audiat vocem legis, quo admoneatur implorare gratiam Salvatoris.*

Lib. 3. contra Iul. c. 12.

Lib. de nat. & grat. c. 43

Ibid. c. 22.

CAPVT XXIII.

Quomodo secundùm Augustinum omnia omninò peccata etiam pœnalia vitari possint sine præjudicio præcedentis doctrinæ de necessitate peccandi, & sublatâ libertate benefaciendi.

AT enim, inquies, Augustinus nõ tantùm peccata proprijssimè dicta, hoc est, liberrimæ & indifferẽtis in utrumvis contrarium voluntatis docet posse vitari, sed etiam ea peccata quæ ex pœnis illis ignorantiæ & concupiscentiæ perpetrantur. Cùm enim dicit in libro de natura & gratia: *Potest planè ei causa, quæcunque illa est, resisti*, de illis ipsis pœnalibus peccati causis loquitur, & earum peccata vitari posse ibidem expressiùs docet. Et cùm in libro de perfectione justitiæ sæpiùs dicit, *vitari posse peccatum*, de peccatis lapsorum hominum pœnè solis loquitur. Et cùm in libro de gratia & libero arbitrio neminem nescire dicit, quòd *non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri;* de peccatis loquitur quibuscunque, quæ vitari divinâ lege jubẽtur. Ergo omnia omninò peccata vitari posse debent, non solùm juxta sensum Scholasticorũ libertate saltem exercitij & contradictionis, quæ ad libertatem arbitrij sufficit, sed etiam juxta sensum Augustini libertate contrarietatis, ita ut possit fieri oppositum bonum. Nam in libro de perfectione justitiæ de omnibus omninò peccatis A hujus vitæ collectim simul vitandis agitur, ita videlicet ut aliquis dicatur hic post lapsum in perfectione justitiæ; hoc est; sine omni omninò peccato vivere: quod cùm cõtenderet Pelagius fieri in hac vita posse, Augustinus admittit.

Respondetur, negari non posse, quin ista sit Augustini doctrina constantissima: sed non repugnat alteri, qua juxta eundem Augustinum certissimum esse demonstravimus, generali quâdam peccandi necessitate multa peccatà perpetrari, ita scilicet ut vitari benè faciendo non possint. Nam ista doctrina vera est antequam voluntas sub peccato captiva per gratiam Christi ab illa concupiscentiæ servitute liberetur. Quæ liberatio à fide incipit: Nam à fide bona voluntas incipit; sine qua bonum fieri peccatumque vitari nullo pacto potest. Qua de causa, quando de peccandi necessitate, & amissa boni faciendi libertate B tractavimus, semper de infidelibus, nullaque Christi gratiâ præventis locuti sumus. Altera verò doctrina, quæ in objectione tangitur, de jam fidelibus loquitur quorum voluntas jam gratiâ tangi, liberari, & regi cœpit; majoremque

remq; liberationem & gratiæ adjuterium contra peccati pœnas per fidem impetrare potest. Nulla enim peccati captivitas tam arcta est, quæ non, cùm Deo visum fuerit, gratiæ libertate solvatur: nulla pœnarum tanta tyrannis in voluntatem, quæ non gratiâ regnante destruatur. Cum ista igitur gratia omne peccatum à fidelibus caveri, bonumque fieri potest: sine ista gratia neque peccata ab infidelibus caveri, neque bonum fieri potest. Istum esse verum genuinumque istius doctrinæ sensum, quæ objicitur, ex ijsdem illis locis, unde petitur, manifestum est. Nam ita loquitur in loco libri de natura & gratia: *Potest ergo ei causæ, quæcumque illa est, resisti? Potest planè.* Sed audi, per quid: *Nam in hoc adjutorium postulamus dicentes: Ne nos inferas in tentationem: quod adjutorium non posceremus, si resisti nullo modo posse crederemus. Potest peccatum caveri; sed opitulante illo, qui non potest falli. Duobus enim modis etiam in corpore cavetur morbus, & ut non accidat, ut & si acciderit citò sanetur. Ut non accidat caveamus, dicendo: Ne nos inferas in tentationem. Ut cito sanetur caveamus, dicendo: Dimitte nobis debita nostra. Sive ergo immineat, sive insit, caveri potest,* nempe per gratiæ sive adjuvantis sive remittentis adjutorium. Imo cùm toto libro sæpiùs admittat contra Pelagium, hominem peccata vitare, imo sine peccato esse posse, tandem dicit: *Hoc unde sit possibile, confiteatur, & pax est: ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Et in loco libri citato de perfectione justitiæ, idem luculentissimè docet. Nam ad primam ratiocinationem ita respondet: *Respondemus, vitari posse peccatum, si natura vitiata sanetur gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. In tantum enim sana non est, in quantum id quod faciendum est, aut cæcitate non videt, aut infirmitate non lubet.* Et ad ratiocinationem quartam respondet apta similitudine, quòd sicut *vitare non potest homo claudicationem, nisi habeat sanatum pedem: ita etiam in interiore homine fieri potest; sed gratiâ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Quam clarius explicans ratiocinatione quintâ: *Respondetur,* inquit, *eâdem similitudine, quâ superius iam respondimus. Cum enim videmus claudum qui sanari potest, rectè utique dicimus, debet homo iste esse sine claudicatione, & si debet, potest: Nec tamen cùm vult continuo potest; sed cùm fuerit adhibitâ curatione sanatus, & medicina adjuverit voluntatem. Hoc fit in interiore homine quòd ad peccatum attinet, tanquam ad eius claudicationem, per eius gratiam, qui venit &c.* Et rursum ratiocinatione decima-quarta: *Respondemus & naturam hominis bonam esse, & eam malo carere posse. Nam ideo clamamus: Libera nos à malo: sed: sed hoc agitur gratiâ per fidem &c. Quoniam lex prohibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat Spiritus charitatem.*

Lib. de nat. & grat. c. 67.

Cap. 49.

Lib. de perf. iust. cap. 2.

Cap. 3.

Cap. 6.

Quæ doctrina non solùm in isto libro sæpiùs repetitur, sed in omnibus Augustini scriptis adversùs Pelagianos frequentissima est. Sed ex illis paucis locis, quæ citavimus, utraque pars datæ distinctionis liquet. Non

A enim solùm in ijs docet omnia peccata gratiâ sanante per fidem posse vitari, sed etiam sine illâ, sive cæcitate tegente veritatem, sive concupiscentiâ stimulante deprimenteque voluntatem, sive etiam ipsâ lege peccandi desiderium acriùs inflammante, non posse vitari. Et utramque partem adhuc uberiùs alibi declarans: *Per arbitrij libertatem,* inquit, *factum est, ut esset homo cum peccato: sed iam pœnalis vitiositas subsecuta ex libertate fecit necessitatem.* Nimirum antequam natura vitiata per fidem liberetur. *Vnde ad Deum fides clamat: De necessitatibus meis educ me: sub quibus positi vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexeremus volumus, nec valemus implere &c. Victa enim vitio, in quod cecidit voluntate, caruit libertate natura.* Et brevissimis prægnantissimisque verbis utramque partem exprimens paulò pòst: *Peccatum est,* inquit, *vel cùm non est charitas, quæ esse debet* (id est, cùm non diligitur finis ille omnis actionis Deus, qui diligi debet) *vel minor est, quam esse debet:* ut verbi gratiâ, quia non superat adhuc omnia, quæ se offerunt repugnantia; *sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit. Quia si potest, præsens voluntas hoc facit; si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit: & tamen vitari potest, non quando vel mens superba laudatur, sed quando humilis adjuvatur.*

Cap. 4.

B

Ibidem.

Videtur quidem alicui maximè in recentiorum scholis instituto occurrere possit & soleat. Cogitabit enim statim in nemine omninò esse illam peccandi necessitatem, sive istâ amissam boni faciendi libertatem, quam ex Augustino prædicamus. Nam intuitu Christi Redemptoris omnibus omninò hominibus, non solùm fidelibus, de quibus hoc certum credunt, sed etiam infidelibus illa statim datur gratia, qua possunt singula peccata devitare,

C non solùm ab illo abstinendo, & aliud faciendo minus malum, sicut Augustinus admittit, sed etiam faciendo bonũ, si non veræ pietatis, certè moralis honestatis. Sed adversùs istam imaginationem satis hoc loco esse debent, quæ supra tam fusè de operibus infidelium ex Augustino diximus. Inferiùs verò ex eodem latiùs demonstraturi sumus, nullam omninò Christi gratiam infidelibus ad bonum operandum dari: sed illam incipere à fide Christi, quâ solâ potest voluntas operandi prava mutari. Quam doctrinam tanquam ex Augustini scriptis, & in Ecclesiæ sensu indubitatam hîc supponentes, & alibi asserentes, ad alias objectiones perrecturi sumus. Hic enim satis est ostendisse, infideles ex illa hypothesi, sublatæ scilicet liberatricis gratiæ, non aliter peccata posse, nisi alia peccata perpetrando vitare, juxta illud Augustini de infidelibus pudicè viventibus: *Non peccata*

Vide infra l. 3. de gr. Christi

D *coërcentur, sed alijs peccatis alia peccata vincuntur.*

Lib. 3. de nupt. c.

Quòd si tamen aliquo sensu & illos peccata benefaciendo vitare posse velis, hoc potestate extrinsecus sibi à Deo conferenda dici potest, eo videlicet modo, quo dicuntur etiam infideles in summa viventes Dei & Christi

Christi ignorantia, in Christum posse credere, Deum diligere, rectè vivere, atque felicitate potiri sempiterna. Hæc enim vera sunt, & nonnunquam ab Augustino conceduntur, sed potestate externâ, non internâ, quia à Dei gratia fidem donante visitari possunt, qui nondum visitati sunt, qua quamdiu caret, ex se nihil aliud nisi peccare possunt. Talis enim potestas peccata vitandi cum præsenti peccandi necessitate facilè consistere potest: sicut in claudo potest consistere potestas rectè ambulandi, quia medici arte sanari potest, cum necessitate claudicandi, quamdiu medicinâ caret.

CAPVT XXVIII.

Ratio præcepti, cohortationis, objurgationis, vituperationis &c. non obstat peccandi necessitati juxta Scholasticorum sensum, minùs juxta doctrinam Augustini.

ALIUD argumentum peti potest ex ratione præcepti, cohortationis, objurgationis, atque vituperationis. Si enim aliquod hominum genus aut status, sublata benè faciendi libertate peccandi necessitate premitur, frustra jubemus & hortamur eos à peccatis abstinere: immeritò objurgamus & vituperamus eos, si non abstinuerint. Sed ex disciplinæ Christianæ regula certum est, stimulos istos rectè cuivis hominum generi admoveri: falsum est igitur, quemquam vel ante vel post fidem peccandi necessitate detineri.

Respondetur, adversùs Manichæos hoc argumentum frequenter Augustinus premit. Conficit enim invictissimè, esse in omnibus hominibus liberum voluntatis arbitrium, & nihil amplius. Peccandi verò necessitas, quam Augustinus tradit, sublataque libertas benè faciendi, non repugnat arbitrij libertati, quia simul utramque Augustinus in iisdem hominibus esse docet. Sed in eo tota hallucinatio sita est, quòd cùm audimus liberum voluntatis arbitrium, solemus imaginari indifferentiam quandam voluntatis ad bonum & malum quam semper hominibus adesse mordicus asserebat Iulianus, inficiabatur Augustinus, & ipsa veritas Catholicos inficiari cogit. Hæc imbecillitas imaginandi in Catholicis & sentiendi in Pelagianis ex Philosophorum Gentilium institutione nata est. Illi quippe cùm nihil aliud ad opus bonum liberæ voluntatis necessarium esse crederent, nisi ut officium esset bonum, & hoc per seipsum expetendo quæreretur, congruenter illi principio censuerunt, arbitrium hominis esse liberum ad bonum & malum. Animadvertebant enim, hominë sese ad hujusmodi officia bona, & ea quæ illis opponuntur mala, indifferenter flectere. In quo statu tanquam hominis naturali à Gentilibus decantato cùm Pelagiani naturam humanam conditã esse sentirent, nec eum peccatis tolli cernerent, libertatem arbitrij ad bonum & malum, ab eadem natura hominis inseparabilem esse statuerunt. A quorum sensu propè absunt, qui illam indifferentiam contrarietatis ita amplexantur, ut eam etiam in dæmonibus quærant. Quod si vel Pelagiani vel Gentiles existimare potuissent, se etiam tum cùm benè videntur agere, & officia propter seipsa virtutis expetere, servire creaturæ potiùs quam Creatori, & consequenter se subtiliore quâdam rei terrenæ libidine seu cupiditate ad agendum officium bonum rapi, quod propter solum Deum omnis rectæ voluntatis terminum expetere debuissent, non ita difficulter vidissent, se etiam tunc non indifferente arbitrio virtutibus militare; sed rerum creatarum concupiscentiæ, quod Apostolus peccatum vocat, captiva voluntate servire. Ex quo fit, ut istiusmodi libertas arbitrij, quam Philosophi bilancis instar indifferentem ad malum & bonum, quod ipsi noverant, fabricarunt, & ex ipsis Pelagiani, & nonnulli Scholastici minùs attenti ad ea quæ docuit August. amplexi sunt, non sit aliud quam illa peccandi necessitas, de qua hactenus disserimus.

Cùm igitur non solùm Augustinus, sed & Scholastici fateri cogantur, illam indifferentiam ad bonum & malum non esse ad liberum arbitrium necessariam, coguntur & ipsi hujusmodi argumentum solvere. Quid si enim quispiam de dæmonibus hoc argumentum proferat? Eâdem profectò difficultate se premi sentient, quotquot eos *non habere liberum arbitrium ad benè faciendum*, sed ad *maximam malevolentiam pœnâ sui sceleris obduratum*, cum Augustino constituerint. (*Epist. 137.*) Nam & eos lex æterna non blasphemandum, non superbiendum, non invidendum, non fallendos homines infatigabiliter jubet, & eos contrà legem istam peccare, nemo sanæ mentis diffiteri potest. Nam quamvis novarum pœnarum demeritum ratio & stabilitas illius status impediat, eos tamen verè peccare, & malè facere, sæpiùs Augustinus, & ipsa veritas clamat. Sicut igitur præcepti ratio non removet à dæmonibus peccandi necessitatem, neque tribuit eis indifferentiam ad bonum & malum; ità neque hominibus, qui peccatorum concupiscentijs captivo voluntatis arbitrio serviunt.

Quod si ad bonos Angelos nos cövertamus, eadem omnino se difficultas offeret. Si enim ad malè faciendum seu ad peccandum illa indifferentia voluntatis exigitur, profectò exigitur etiam ad benè faciendum. Peccati enim & operis boni, quantum ad vetitum & præceptum, dehortationë & exhortationem, vituperiũ & lau-

A & laudem, ipsámque adeo arbitrij libertatem attinet, par est ratio. Videmus autem etiam Angelis bonis vetari malefacta, & benefacta nonnulla præcipi, cùm tamen & his abstineant, & illa faciant liberâ voluntate. Certum est enim Angelos peccare non posse, & eo non obstante benè facere: quid igitur mirum, si etiam dæmones benè operari non possint, & tamen liberâ voluntate malè faciant? Nimirum in utrisque quamvis voluntas sive sub malo tantùm, sive sub bono tantùm captiva teneatur, sufficiens libertas voluntatis permanet, ut quoquò hîc & nunc se verterint, eò se vertere actu libero censeantur. Hanc Scholastici libertatem contradictionis seu exercitij nuncupant, quam etiam in captiva sub alterutra contrarietatis parte, præsertim boni operis in cælo, superesse profitentur. Et quamvis Augustinus nec illam quidem postulet, ut arbitrium dicatur liberum, non tamen eam in peccatoribus negat, & ad libertatem arbitrij satis esse etiam in Augustini sententia, manifestum est. B Ubicunque est autem libertas arbitrij, ibi præceptum, & exhortationem, & vituperium, & laudem, locum habere posse, non est dubium. Nam ista omnia in arbitrij libertate velut omnis præcepti cohortationis, objurgationis, laudis, vituperij cardine, seu velut in omnis moralitatis fundamento versantur.

Porro hæc libertas arbitrij, etiam sub confusa illa necessitate peccandi, satis in præceptis negativis adimplendis etiam juxta Scholasticos manifesta est, prout jam paulò ante & supra latiùs explicuimus, quando unam peccandi cupiditatem alterâ superari & vitari posse constituimus: & ita nullum malum esse vetitum, quod non possit peccator ac dæmon ipse prætermittere. Sed major in affirmativis præceptis adimplendis difficultas est. Cùm C enim libertate boni faciendi infideles careant, quo pacto evitabunt peccatum illud, quod committitur in transgressione seu omissione, non dico moralium officiorum, miserendi pauperis, honorandi parentes, dicendi veritatem, & hujusmodi naturalium præceptorum, quæ secundùm officia seu substantiam operis ab infidelibus fieri posse juxta sanctum Augustinum diximus; sed in transgressione illius præcepti affirmativi, quo jubetur credere ac diligere Deum, ipsaque officia bona quæ facit ad finem illum bonæ fidei intentione retorquere? Neque enim hîc dici potest, illud peccatum alio peccato posse vitari. Quidquid enim boni fecerit idem peccatum omissionis adversus idem præceptum perpetrabitur. Imo verò, quid faciet, cùm idem præceptum diligendi Dei per seipsum obligabit? Neque enim existimandum est, ad ultimum finem expetendum, & ad illud primum principium D se referendum nullius præcepti vinculo creaturam rationalem astringi; cum potiùs vis ejus sit perpetua, & in omnes actus directione atque dilectione voluntatis eò referendos exseratur. Hîc voluntas suaptè infirmitate in faciendo deficit: gratiâ quâ facere possit caret: quò se verterit? Nam & gratiam implorare non potest, nisi ante credat: *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt?* Rom. 10 Hoc laqueo stringi se sentientes recentiores aliqui, per portam patentissimam gratiæ sufficientis exeunt: quam omnibus hominibus ad præcepta facienda Deum impertiri, novo profectò & primis gratiæ defensoribus inaudito dogmate constituunt. Sed de gratia sufficiente disserendi proprius erit alibi locus.

Nunc ea prætermissa dicimus, fortasse & hîc dici posse, quòd omnis singularis actus aut omissio ejus in ipso articulo quo quodlibet præceptum affirmativum ligat, quantum ad exercitium liber sit, quamvis quantum ad specificationem seu contrarietatem non sit liber, prout Scholastici de libertate loqui solent. Cujus ratio esse posset, quòd non minùs omissio voluntatis voluntaria, seu cum perfecta rationis advertentia propter finem fiat, quàm actio ejus. Utrique enim ultimus amoris cardo, in quo cor vertitur, dominatur, & ejus boni colore, quem oculus sive agendum, sive non agendum, sive volendum, sive non volendum videat atque judicet, utraque tingitur. Impossibile est enim, ut voluntas ultimi sui finis, qui omnis actionis & omissionis deliberatæ radix est, limites egrediatur. Quod in beatis ipsoque Deo perspicuum est. Nam sive agant, sive non agant, sive velint, sive non velint, omnis eorum & actio & non actio, omnis volitio & volitionis omissio, ex summa sapientiæ directione, & finis ultimi consideratione proficiscitur. Quod ex eo manifestum est, quia singulorum actuum & omissionum solidam rationem dare possent: quam dare non possent, nisi illius intuitu ad agendum omittendumque regerentur.

Ex quo fit fortasse, ut in voluntate deliberato consilio aliquid omittente nulla pura sit, aut esse possit omissio: sed semper actus adsit positivus, quo aliquid ex finis consideratione nolit. Quod si ita est, jam non major de tali actu præceptum affirmativum servare detrectante difficultas est, quam de alio quocunque voluntatis actu. Commune quippe omnibus est, ut determinatio seu necessitas specificationis seu contrarietatis non repugnet libertati arbitrij, etiam tali qualem Scholastici tuentur.

Nam isto modo cuncti actus beatorum necessarij sunt. Quicquid enim amant sub ratione boni divini amant: idcirco nihil nisi bonum amare aut facere possunt, sine detrimento tamen libertatis. Nil ergo mirum, si damnata massa sive dæmonum, sive reproborum hominum, quidquid amet sub ratione boni creati & privati amet, & idcirco istâ consideratione omnes actus eorum, quantum ad hujusmodi specificationem seu contrarietatem mali sint; salvâ interim exercitij seu contradi-

tradictionis libertate. Sed ista sententia de conjuncto semper omissioni actu positivo, non est nobis hîc necessaria; quia sine illa præsens difficultas expediri potest.

Statuamus igitur dæmonem aut hominem, qui fide caret, præcepto affirmativo Dei & proximi diligendi, vel illa jussione generali stringi, qua bonum officium quod agere meditatur ad Deum velut ultimum creaturæ voluntatisque finem referre coarctatur; ille alterutrum sine gratiâ facturus est, ut vel Deum diligat, vel non diligat. Si diligit, sub ratione boni privati Deum diliget, Deum ad se, non se ad Deum velut ultimum finem retorquendo: quod sine manifestâ perversitate fieri nequit. Ille quippe modus est, quo omnes cupiditatum sceleratarum servi Deum diligunt, tanquam desideriorum suorum satellitem, eo devotiùs, quo potentiorem. Quod si nolit diligere Deum, hoc ipsum faciet sub ratione boni creati ac proprij, quod in omnibus actionibus & omissionibus velut ultimum intuetur, & sine peccato esse non potest. Nam nolle, seu respuere, seu prætermittere aliquid tam respicit bonum amatum, quod est omnium desideriorum cardo, quàm velle. Amor enim boni est causa respuendi oppositi mali. Quapropter utrobique est libertas seu indifferentia quantum ad exercitium respectu duorum illorum actuum volendi & nolendi, seu etiam non volendi diligere Deum, quamvis uterque fiat sub ratione boni creati & privati, quod voluntas immobiliter in utroque respicit, & ita uterque sit necessarius, quantum ad specificationem, seu contrarietatem, & uterque malus. Idem judicium est siquis infidelis etiam gratiâ credendi carens credere jubeatur. Ille quippe vel volet, vel non volet; & in utroque peccabit. Si volet, credet sanè quod veritas revelans credendum jubet, non tamen affectu voluntatis erga æternam veritatem, sed vel cupiditate boni cujuspiam creati ac temporalis assequendi, vel timore perdendi: si nolit aut non velit credere, hoc ipsum faciet, vel fastidio credulitatis, vel aliâ simili cupiditate, vel timore revocatus. Vbi sanè manifestum est, liberè seu indifferenter huc aut illuc, quantum ad exercitium, volui voluntatem, dum inter duos terminos volendi nolendique, vel volendi, & non volendi constituta alterutrum indifferenter eligit: quo sanè modo & beatus liber est ad quemcunq; actum, vel faciendum vel omittendum. Vtrumvis enim fecerit, sub ratione boni divini faciet: & ita necessariò operabitur quantum ad specificationem, liberè quantum ad exercitium. Simile quid reperitur in illa actione voluntatis, qua malum amare conaretur sub ratione mali: volitio enim & nolitio quam eliceret, esset libera exercitio, specificatione verò contrarietatis necessaria. Si quis ergo tentaret amare mortem sub ratione mali, conatus esset irritus: sequeretur nen actio voluntatis, qua diligeret mortem; ... d sub ratione boni. Et eatenus quidem quantum ad exercitium contradictionemque prorsus libera, quamvis quantum ad specificationem contrarietatemque necessaria. Nulla enim voluntas rationem boni præfixam naturaliter egredi potest: sicut nulla voluntas beata, boni divini; nulla voluntas damnata, boni privati & creati terminos, sive in hoc, sive in futuro seculo, sine gratia præterire potest.

Quæ solutio si cui satis ostendere videatur, nullum omninò dari posse voluntatis actum, sive aliquod præceptum facere velit, sive non velit, quin ad utrumvis sub eadem tamen boni amati & privati consideratione, sit indifferens exercitio, & juxta principia Scholasticorū sufficienter in præceptis libera, quamvis generali peccandi libertate teneatur; non est quod nos ulteriùs in hac solvenda difficultate fatigemus. Sed, ut verum dicam, quamvis hæc omnia vera esse Augustinus facilè concederet, nunquam tamen ad inveniendam demonstrandamque arbitrij libertatem in peccantibus in has angustias sese conjicit, vel à Pelagianis peccandi necessitatem oppugnantibus coarctatus fuit. Nam sive talis peccandi libertas adsit, sive non adsit, eam Augustinus nihil omninò curat: nec eam unquam, quòd sciam, sub nomine libertatis in omnibus suis scriptis attigit, sive ad bonum sive ad malum; nec unquam protulit, ut se ob invidiosissimo destructæ libertatis ad bonum, invectæque necessitatis peccandi opprobrio tueretur: sed ei abunde satis est, quòd peccator, non quidem primis voluntatis motibus quasi tentationibus, quibus voluntate consentire vel dissentire potest, sed sciens & prudens plenâ voluntate feratur in malum; sive ab ista diligendi mali necessitate se expedire possit, sive non possit. Quæ doctrina ejus istâ basi niti potest, quam supra generatim de libera voluntate fusiùs declaravimus. Nam talis voluntatis amor, quem voluntas ampliùs mutare non potest, verbi gratia, quo seipsam in omnibus omninò actionibus perversè diligit, quia se veluti terminum & quietem omnis suæ voluntatis respicit, dicetur esse liber, sicut actus divinæ voluntatis erga creaturas liber est; quamvis immobiliter in æternum diligat, & facere velit, quicquid sibi ab æterno semel statuerit esse diligendum, & faciendum. Mobilitas enim desultoria mutandi voluntatem liberam, fatentibus etiam Scholasticis, non est de ratione libertatis; sed imperfectio ejus imprudentiam aut inconstantiam voluntatis involvens. Cùm ergo similiter voluntas peccantis creaturæ liberrimo semel flexu se averterit à Deo, divinisque mandatis obedire detrectaverit, quid conquerimur, si in eo quod semel elegerit liberâ voluntate, eâdem jam stabilitâ voluntate perseveret? Quem stabilitatis modum non solùm in illa prima & generali voluntate Angelicæ creaturæ, qua ex Dei amore in amorem sui, seu in privatum amorem lapsa est; sed in omnibus quoque ceteris electionibus Angelicis locum habere, propter naturæ voluntatisque constantiam; nonnulli

non ignobiles auctores docent. Quæ ſanè ſancti Antiſtitis doctrina de voluntate neceſſariò peccante, principiis ejus de libertate infra tradendis conformiſſima eſt. Cùm enim nihil aliud ei liberum ſit, quàm quod eſt in noſtra poteſtate, nihil profectò magis in noſtra poteſtate eſſe poteſt, quàm quod fit volentibus nobis; & proinde nihil magis liberum. Ex quo ſatis operosè infra deducemus, omnem deliberatam voluntatem hoc ipſo quo eſt in noſtra poteſtate, hoc eſt, quo non fit nolentibus ſed volentibus nobis, eſſe liberam & non poſſe non eſſe liberam, ſive etiam neceſſariò exercitij neceſſitate fiat ſive non fiat. Quod ex Aug. mente in ipſo amore beatifico verum eſſe latiſſimè demõſtrabitur. Sic ergo & hic, etiamſi ille perverſus amor ſui, in quem ex Dei dilectione rationalis creatura lapſa eſt, & in quo ex juſtiſſima Dei damnatione perſeverat, & ex quo omnis actus vel omiſſio damnatæ voluntatis fluit, firmiſſimè adhæreat voluntati, imò etiamſi non ſolum ſpecificatione, ut nunc eſt, ſed etiam exercitio, quemadmodum amor beatificus, eſſet neceſſarius, non tamen ex Auguſtini mente deſineret eſſe liber. Nam illa firmitas ex præcedenti & indifferenti electione, qualis eſt Angelorum, & maximè ipſius Dei ad condendas regendaſque creaturas, nata eſt. Nec eſt neceſſitas repugnans voluntati, ſed ex vehementia amantis voluntatis oritur: quæ ſicut liberè amare aliquid ita & fortiter & conſtanter amare poteſt, damnatione vel beatificatione juvante voluntatem. Sic enim utraque voluntatem ad perſeverandum juvat, ut non impellat ſtringatque violentè, ſed rationes amandi novas ſuſcitet, antiquas delectabiliùs, clariùs, conſtantiùſque proponat, ſubtractis aliud quidlibet amandi rationibus. Nam ut retractet, aut retractare poſſit, quod ſemel elegerit, non eſt de ratione libertatis. Sic ergò fit, ut voluntas infidelis ſub damnatione ante gratiam conſtituta, conſtanter præcepto credendi, diligendi, vel aliud quid-

Videndus eſt totus lib. 6. & 7. de gratia Chriſti Salvat. qui ſunt de nat. & lib. arb.

A libet faciendi parère nolit; quia conſtanter in illo ſui-ipſius amore, in quem ſuâ libertate cecidit; ex damnationis ſuæ pœnâ perſeverat. Perabſurdum eſt enim, amorem illum quo rationalis creatura liberrimè cecidit, hoc ipſo quo jam cecidit, eumque juſta pœna ſequitur, non ampliùs liberum, ac proinde nec malum; quantumvis præ amoris dulcedine in ejuſdem etiam exercitio Dei inſtar permaneret. Omnis enim amor ipſo primi actus exercitio fit ſtabilior & conſuetudine amandi magis magiſque radicatâ immobilior, non liberæ voluntatis amiſſione, ſed conſtantia. Qua in re beatitudinis atq; damnationis quoddam præludium, imo principium eſt. Conſuetudo quippe mala malam roborans voluntatem pœna eſt, damnatioque liberæ voluntatis: ſicut bona conſuetudo eſt præmium ejus. Vnde Auguſtinus ſe *ligatum* fuiſſe dicit, *non ferro alieno,*
B *ſed ſuâ ferreâ voluntate, velle meum*, inquit, *tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & conſtrinxerat me.* Ortum verò talis neceſſitatis ex libertate ſignificans: *Quippe*, inquit, *ex voluntate perversa facta eſt libido, & dum ſervitur libidini, facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas.* Eſt autem abſurdiſſimum dicere, quod peccando aut benè agendo libertas pereat; aut hoc ipſo, quo majori in bonum aut malum improbi vel ſancti feruntur delectatione, minuatur. Quod optimè intelligens Auguſtinus, cùm per hujuſmodi peccandi neceſſitatem, quam ſolâ gratiâ ſiſti poſſe ſentiebat, libertatem arbitrij ſuſtuliſſe culparetur: *Liberum*, inquit, *arbitrium uſque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis lubet.* Quod in infidelibus, ac maximè in damnatis locum habet. De qua libertatis intelligentiâ qui plura poſtulet, con-
C ſulat ea quæ infra d. libertate arbitrij ex Auguſtini mente declaranda ſunt; & ea quæ de gratiæ ſufficientis defectu ſine prejudicio liberi arbitrij differentur.

Lib. 8. Confeſſ. cap. 5.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Vide lib. 6. & 7. de grat. Chriſt. Salv. qui ſunt de gratia ſufficienti & de lib. arb.

CAPUT XXV.

Non repugnat Auguſtini doctrina propoſitioni damnatæ per duos Pontifices: *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod neceſſariò facit.*

EX his facile intelligitur, doctrinam iſtam Auguſtini non eſſe comprehenſam illâ propoſitione, quam proſcripſit Pius V. & Gregorius XIII. *Homo peccat etiam damnabiliter in eo quod neceſſariò facit.* Neceſſitas enim peccandi ab Auguſtino tradita ſolum eſt neceſſitas in genere, ex qua fit ut non poſſint homines ante gratiam agere niſi malè. Hæc autem non impedit quò minùs in peccatis ſingularibus perpetrandis liberam & indifferentem ad faciendum & abſtinendum habeant voluntatem. Sic enim & dæmones

A neceſſariò peccant, quamvis in ſingulis actibus peccatum non neceſſitate, ſed voluntatis libertate committant, ſicut hoc non ignobiles etiam recentiores auctores docent. Nam quod non amplius damnationem graviorem eorum peccata mereantur, ſtatui peccantium, non innocentiæ talium actionum, tribui debet.

Bellarm. l. 4. de gratia & libero arbitrio cap. 14.

Secundò etiam Auguſtinus quædam damnatorum hominum peccata neceſſariò fieri etiam exercitij neceſſitate traderet, juxta modum quo capite præcedenti diximus, non vide-

videretur doctrina ista Pontificum illorum censuris esse perstricta. Peccati enim damnabilis ratio; sicut & laudabilis benefacti, ab arbitrij libertate dependet. Iam autem secundùm recentiorum etiam Theologorum sententiam certum est, actum aliquem bonum posse esse liberum, libertate de qua ipsi loquuntur, quamvis ex aliqua suppositione jam fiat necessariò, & voluntas quæ eum producit ab eo producendo abstinere non possit. Sic enim videmus actum divinæ voluntatis ex hypothesi, quòd ad eum se liberè determinaverit, non amplius posse retractari: ex quo fit, ut quicquid ad extra facere reipsa jam ab æterno decreverit & elegerit, necessarium sit ut fiat. Sufficit enim ad ejus libertatem, ut liberrimè se ad eum Deus ab æterno determinaverit, ratione cujus liberrimæ determinationis, semper adhuc actus liber est & semper erit. Hanc electionis liberæ constantiam si creatura rationalis imitetur, ut pari modo immobiliter in amore creatoris vel creaturæ, ad quem sese summâ libertate flexerit, non solùm quantum ad speciem actus, sed etiam quantum ad exercitium perseveret, nihil est cur actus ille non semper dici possit liber eadem libertate, qua ab initio liberæ determinationis liber fuit. Talis enim voluntas juxta principia sancti Augustini, *est in nostra potestate, quia volentibus adest. Porrò quia in potestate est, libera est nobis.* Et quamvis illa exercitij perpetuitas respectu amoris sui in hominibus ante gratiam non habeat locum, quia somno saltem interrumpitur, sed solummodo quantum ad speciem actus: in dæmonibus tamen semper vigilantibus, & in actu constitutis, fortassis locum habet. Quidquid enim agunt illi, qui semper aliquid agunt, hoc agunt ex illo primo amore sui quo ceciderunt, veluti cardine quorumcunque motuum quibus agitantur. Vnde non veretur dicere August. quòd sicut Angeli boni *Deum perpetua iustitia tenendæ voluntate promerentur*; ita malos *perpetua peccandi voluptas tenet.* Si ergò necessitas ex hypothesi non repugnat actibus laudabilibus, nec libertati voluntatis, ex qua fluunt; non est ratio cur similis necessitas ex hypothesi damnabilium actuum libertati adversetur. Talis enim necessitas non nisi ex hypothesi præcedentis liberæ determinationis nascitur: nec aliud reverà est nisi primæ liberæ voluntatis perpetuitas & immutabilitas; cujusmodi est divinæ, & fortassis Angelicæ voluntatis, quam defæcatior Theologia non solùm origine, ratione primæ determinationis, sed semper etiam actu liberam esse profitetur. Non loquitur ergò illa proscripta propositio de tali necessitate malæ voluntatis ex hypothesi, qualem tamen quantum ad exercitium in hac vita nullam agnoscit Augustinus: sed de necessitate potiùs absoluta, quâ voluntas ad malum appetendum aut agendum, non solùm specificatione, sed etiam exercitio, nulla prævia liberæ determinationis hypothesi, sed absolutè necessitata est. Talis enim voluntas aut actio creaturæ, præterquam quod in Angelis & hominibus nunquam data est, si tamen dari fingeretur, non in ea peccaretur damnabiliter, sed potiùs laudabiliter ageretur. Talis enim necessitatis determinatio institutionem naturæ sequeretur, quam sequendo non posset esse damnabilis. *Si enim non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est, ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit, qui hæc facit.* Quæ ratio non habet locum, si jam liberâ voluntate peccantem ejusdem liberæ voluntatis duritia & perpetuitas consequatur. Iam enim liberè peccando recessit ab eo modo, quo naturaliter factus erat; & recedendo fieret, ut (quamvis liberam illam voluntatem recedentem à natura sua volendi, obstinatione ampliùs mutare non posset, quia mutare non vellet) non propterea ille qui constrictus esset ista hypothetica & voluntaria necessitate, ea quæ debebat, facere censeretur.

de … c. 3. … 5. Lib. 3. de lib. arb. c. 5.

CAPVT XXVI.

De alijs propositionibus in Bulla Pij Quinti damnatis, quæ supra traditam doctrinam sancti Augustini complecti videntur.

SED aliæ non paucæ propositiones in eadem Bulla, inquies, proscriptæ sunt, quæ doctrinam illam aliam, quam de tentationum victoriâ, de vitandis per liberum arbitrium peccatis; de operibus infidelium, & similibus, ex Augustino produximus, redolere prorsus videntur. De quibus sigillatim aliquid dicendum est.

In primis igitur profertur illa propositio vigesima-nona. *Non soli fures ijsunt & latrones, qui Christum viam & ostium veritatis & vitæ negant, sed etiam quicunque aliunde, quàm per ipsum in viam iustitiæ, hoc est, ad aliquam iustitiam conscendi posse docent, aut tentationi ulli sine gratiæ ipsius adiutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea non superetur.* Vbi damnari videtur ea doctrina, qua diximus ex Augustino, nullam tentationem solo libero arbitrio posse superari.

Respondetur, In ista Bulla nonnullæ propositiones damnantur, non tam propter falsitatem doctrinæ, quam contineant, quam propter acrimoniam censuræ, qua earum auctor, Doctorum quorundam sensa perstringit. Quod

Quod quia aliorum animos exacerbare & offendere solet merito à Pontificibus improbatum est. Et hinc est, quod inter notas quibus illæ propositiones inuruntur quædam respectivè dicuntur esse *scandalosæ*, & *in pias aures offensionem immittentes*. Quam solutionem Franciscus Suarez in multis propositionibus veram esse sentit, inter quas ipsius quoque judicio apertissime vigesima secunda collocanda est, quæ dicit: *Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos secundo: Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, intelligunt de Gentibus fidei gratiam non habentibus*: cùm Augustinus illam ut probabilem admittat, & S. Thomas doceat. Itaque Suarez: *Nunc generatim dici potest, has propositiones, quæ non apparent ita damnabiles propter nudam doctrinam, propter acerbitatem & audaciam, qua Baius suas propositiones astruebat, & contrarias notabat, rejectas esse a Pontifice, saltem ut scandalosas: quia illa Baii immodica exaggeratio scandalum generabat. Quæ regula recte quidem ad primum exemplum* (de ista propositione ex capite secundo Epistolæ ad Romanos desumpta) *accommodatur*. Ad illam verò propositionem: *Non solum hi fures sunt & latrones* &c. Ita respondet, *necessarium non esse, ut propter omnes damnetur; præsertim quia illa propositio ex hypothesi is est, & cum intolerabili temeritate incipit: non solum hi fures sunt & latrones* &c. Gabriel verò Vasquez hanc ipsam primam propositionem, quam de victoria tentationum objecimus; itemque illam vigesimam octavam, quam vocat 29. *Pelagianus error est dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum*: nec non trigesimam sextam: *Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex natura solis viribus ortum ducit, agnoscit*. Et sexagesimam tertiam quam ipse 61. nominat: *Non nisi Pelagiano errore admitti potest, usus aliquis liberi arbitrij bonus sive non malus, & gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit & docet*. Has, inquam, omnes propositiones & plures alias rejectas esse tradit Vasquez *Non propterea*, inquit, *quòd auctor earum, hanc sententiam sequeretur*, videlicet quod nulla tentatio sine gratia per Christũ vinci posset, vitarique sine peccato: nullumque moraliter bonum opus fieri sine gratia: *sed quòd oppositam erroris arguat: sicut etiam incusaretur, qui censeret hæreticam opinionem Thomistarum asserentium Beatam Virginem conceptam in peccato originis: non quod ipse oppositam sequeretur, sed quod prædictam carperet ac morderet*. Hæc ipse latiùs prosequitur. Et ad hujus solutionis veritatem asserendam, profert testimonium Francisci Toleti confitentis solutionẽ esse germanam, & Bellarmini sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, quorum alter Lovanium destinatus fuit, ut ejus opera Bulla reciperetur, alter ibidem fuit, cùm promulgaretur. Vnde ipse Vasquez ex professo docet nullam tentationem superari, nullumque moraliter opus bonum fieri, sine gratia Christi & primam earum à duobus illis prædictis Cardinalibus traditam fuisse asserit. *Verum si damnatio harum*, inquit, *propositionum aliquid obstaret sententiæ nostræ in hac disputatione, obesset etiam opinioni quam præcedenti disputatione secuti sumus de victoria tentationum, quam etiam tradidit noster Bellarminus. At ille noverat prædictam damnationem, imò & occasionem illius, quam inferius referemus. Nam & ipse Lovanij fuit eo tempore, quo contentiones inter Doctores exortæ fuerunt; & Romæ, cum prædicta Bullâ editâ & confirmatâ fuit. Nihilominus neque contra opinionem, quam docet de victoria tentationum, quicquam ex hac Bulla sibi objicit*. Et paulò inferiùs etiam de Francisco Toleto: *Adde Franciscum Toletum nostræ societatis Religiosum, & postea Romanæ Ecclesiæ Cardinalem illustrissimum, cum quo de hac re conveni, dum essem Romæ, in ea fuisse sententia: quod nulla tentatio etiam minima sine auxilio gratiæ per Christum vinci possit, aut vitari sine peccato. Et tamen ipse auctoritate Apostolica Greg. XIII. Lovanium missus est ad componendas lites de hac re inter Theologos, & ut curaret prædictam Bullam ab omnibus submisse recipi. Sciebat igitur nihil suæ opinioni prædictam damnationem adversari, ut inferius commemoravimus*. Et statim subjungit: *Ego etiam non dubito propositiones, quas memoravimus, sicut etiam multas alias continentes acre judicium, quo Doctor ille aliorum opiniones criminabatur, damnari tantum, ut scandalo & offendiculo parentes, & hâc ratione solùm prohiberi. Nam & audacia, nimiaque arrogantia in aliorum sententijs maligne vellicandis, ac lacerandis non parum scandali afferre solet: à quo docti & prudentes Theologi in suis scriptis abstinere deberent*. Quod ostendit ex prohibitione, quâ sugillatio & notatio sententiæ de Cõceptione B. Virginis immaculata vetita est. Et cùm in eandem sententiam non pauca dixisset, ad Eminent. Toletum rediens: *Sensum hujus damnationis, prout à me explicatus est, contuli cum Illustrissimo D. Cardinali Francisco Toleto, cùm adhuc sacri Palatij Concionator & Theologus esset, anno* 1586. *qui ut dixi pro hac Bulla & damnatione recipienda Lovanium missus fuit*, EUMQUE PROBAVIT ET GERMANUM ESSE DIXIT, PROPRIAQUE MANU *subscripsit: cujus scriptionis exemplar apud me adhuc est*.

Quæ quamvis ita sint, non tamen negat neque Bellarminus, neque Toletus, neque sanctus Augustinus, quin liberum arbitrium aliquod particulare peccatum suis viribus vitare, nonnullasque tentationes ita sine gratia superare possit, ut in aliam incidat. Nullo modo enim necesse est, ut eâdem quâ pulsatur animus tentatione, superetur, vel in idem peccatum incidat, quo vi tentationis urgetur. Si ergò Pontifices eos qui hoc negant, proscribendos illa censura duxerint, tunc non solum propositiones illæ, quantum ad censurarum acerbitatem, sed etiam quantum ad ipsam quam continent doctrinam damnatæ censeri debent. Talis enim doctrina non tantùm Augustino, ut suprà vidimus, sed experientiæ perspicuè contraria est, quâ docemur ab hypocritis apertissima quædam vitia, vanæ gloriæ cupiditate, vel alijs vitijs deterioribus vinci. Sed non arbitror ad illum vitanda

Proleg. 6. c. 2. n. 14.

Suar. Proleg. 6. c. 2. num. 14.

Num. 15.

l. 2. Disp. 190. c. 12 & Disp. 189 c. 15.

Vasq. 1. 2. Disp. 190. c. 18. n. 174.

Ibid.

Num. 176.

Num. 177.

vitandæ superandæque tentationis modum à Pontificibus respici, quem à nemine negatum esse nemini, ipsa verba propositionis satis indicant, de illa superatione tentationis esse sermonem, quâ sic resistitur tentationi, *ut in eam non inducatur*, hoc est ut, in nullam inducatur. Quod fit, ut Augustinus dicit, quando *concupiscentia bona vincit concupiscentiam malam.*

Quod si quæratur quâ certitudine doctrinam istis superioribus quatuor propositionibus contentam, & à censurandi acerbitate separatâ tradiderit Augustinus vigesimam octavam & vigesimam nonam, quod nulli tentationi sine gratiæ adjutorio resisti possit, sic ut ab ea non superetur, vel sic ut peccatum vitet, & trigesimam sextam, quod nihil boni operis naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnosci debeat, & sexagesimam tertiam, quòd nullus usus liberi arbitrij bonus, sive non malus sine gratia haberi possit? Respondeo, sicut negare non possum omnes illas propositiones constantissimè sine ulla omninò fluctuatione docuisse contra Pelagianos Augustinum, ita dubitare non possum, eas velut bases totius doctrinæ de gratia & libero arbitrio; & consequenter tanquam doctrinâ Catholicam indubitatam tradidisse. Quod ipsemet non obscurè multis locis profitetur, sicut ex præcedentibus satis perspicuè intelligi potest, & de plerisque uberius, cùm de gratia disserturi sumus patefiet, hic de vincendis tentationibus peccatisque vitandis sufficit tantisper una sententia sancti Augustini quam tanquam Catholicam fidem confitendam esse profitetur: *Fateatur* (Pelagius) *quando contra tentationes concupiscentiasque illicitas dimicamus quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa sed ex adjutorio Dei nostram provenire victoriam.* Vnde Pontificali auctoritate sanctus Innocentius: *Necesse est ut quo auxiliante vincimus, eodem rursus non auxiliante vincamur.* De operibus verò naturaliter seu moraliter bonis, seu usu bono liberi arbitrij quid senserit, satis declarat locus ille quo adversus eosdem Pelagianos dicit, *Nemo benè libero arbitrio uti potest nisi per gratiam, qua non secundum debitum redditur, sed Deo gratis miserante donatur.* Quam sententiam Episcopi Africani & Apostolicæ Sedis Antistes Celestinus, sua definitione sancientes dicunt: *Præparatur voluntas à Domino, & ut boni aliquid agant paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium & in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.* Ex quo perspicuum est sanctos illos Patres Augustinum Afros Episcopos & Apostolicæ Sedis Præsules, non aliter quam Pelagiani erroris frutices, contrarias doctrinas reprobasse quod quo pacto cum illa Bulla Pij V. & Gregorij XIII. cohærere possit, sequenti capite dicturi sumus.

Epist. 106.

Epist. ad Concil. Carthag.

Lib. 1. ad Bonif. c. ult.

Celest. Papa in Epist. ad Gall. Episc.

CAPVT XXVII.

Proferuntur aliæ ex illa Bulla propositiones de operibus infidelium, de potestate arbitrij non nisi ad peccandum, de amore duplici creaturæ rationalis, & difficultas ex illis nata solvitur.

NAM de alijs nonnullis doctrinæ capitibus quæ ab Augustino videntur esse tradita, major difficultas est. Nam propositio vigesima quinta quæ damnatur in illa Bulla, sic sonat: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Et propositio vigesima septima: *Liberum arbitrium sine gratia Dei adjutorio non nisi ad peccandum valet.* Et trigesima septima quæ fundamentum videtur esse præcedentium. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas qua mundus diligitur, quæ à Ioanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas qua per Spiritum sanctum in corde diffusa, Deus amatur.* Hæc autem omnia videtur docuisse Augustinus uti verba sonant. Neque enim hic responderi potest censuræ cujuspiam acerbitatem proscriptam esse; simpliciter enim & categorice tres illæ propositiones prolatæ sunt, nulla censendi acerbitate scandalosæ.

Respondetur de postrema quidem illa propositione minorem esse difficultatem. Nam illa satis apertè verbis ipsis præ se fert omnem amorem creaturæ rationalis aut esse vitiosam cupiditatem aut illam charitatem qua in corde diffusâ justificatur creatura. Nam hac de causa *laudabilis* vocatur, ut intelligatur illa charitas quæ inter Doctores hujus temporis celeberrima, & sola nomine charitatis nota est, quâ Deus diligitur super omnia; quæ omnes secundùm Apostolum Paulum virtutes comites habet; quæ juxta sanctum Petrum *operit multitudinem peccatorum*; in qua qui manet secundùm Apostolum Ioannem, *in Deo manet & Deus in eo.* Falsum est autem inter istam laudabilem charitatem, vitiosamq; mundi cupiditatem nullum amorem creaturæ rationalis esse medium. Datur enim & alius amor bonus, qui nec est ista charitas, nec ista cupiditas, quo videlicet incipit benè Deo peccator affici ante justificationem per charitatem. Ex isto enim pietatis affectu ante justificationem & credit peccator Deo, & sperat peccati sui remissionem æternamque beatitudinem, & aliquo usque, licet imperfectè non super omnia, Deum

1. Cor. 13.

Quod quia aliorum animos exacerbare & offendere solet merito à Pontificibus improbatum est. Et hinc est, quod inter notas quibus illæ propositiones inuruntur quædam respectivè dicuntur esse *scandalosa*, & *impias aures offensionem immittentes*. Quam solutionem Franciscus Suarez in multis propositionibus veram esse sentit, inter quas ipsius quoque judicio apertissimè vigesima secunda collocanda est, quæ dicit: *Cùm Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos secundo: Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, intelligunt de Gentibus fidei gratiam non habentibus*: cùm Augustinus illam ut probabilem admittat, & S. Thomas doceat. Itaque Suarez: *Nunc generatim dici potest, has propositiones, quæ non apparent ita damnabiles propter quandam doctrinam, propter acerbitatem & audaciam, qua Baius suas propositiones astruebat, & contrarias notabat, rejectas esse à Pontifice, saltem ut scandalosas: quia illa Baij immodica exaggeratio scandalum generabat. Quæ regula rectè quidem ad primum exemplum* (de ista propositione ex capite secundo Epistolæ ad Romanos desumpta) *accommodatur*. Ad illam verò propositionem: *Non solum hi fures sunt & latrones* &c. Ita respondet, *necessarium non esse, ut propter omnes damnetur; præsertim quia illa propositio ex hypothesi est, & cum intolerabili temeritate incipit: non solum hi fures sunt & latrones* &c. Gabriel verò Vasquez hanc ipsam primam propositionem, quam de victoria tentationum objecimus; itemque illam vigesimam octavam, quam vocat 29. *Pelagianus error est dicere, quòd liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum*: nec non trigesimam sextam: *Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex natura solis viribus ortum ducit, agnoscit*. Et sexagesimam tertiam quam ipse 61. nominat: *Non nisi Pelagiano errore admitti potest, usus aliquis liberi arbitrij bonus sive non malus, & gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit & docet*. Has, inquam, omnes propositiones & plures alias rejectas esse tradit Vasquez. *Non propterea*, inquit, *quòd auctor earum, hanc sententiam sequeretur*, videlicet quod nulla tentatio sine gratia per Christū vinci posset, vitarique sine peccato: nullumque moraliter bonum opus fieri sine gratia: *sed quòd oppositam erroris arguat: sicut etiam incusaretur, qui censeret hæreticam opinionem Thomistarum asserentium Beatam Virginem conceptam in peccato originis: non quòd ipse oppositam sequeretur, sed quod prædictam carperet ac morderet*. Hæc ipse latiùs prosequitur. Et ad hujus solutionis veritatem asserendam, profert testimonium Francisci Toleti confitentis solutionē esse germanam, & Bellarmini sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, quorum alter Lovanium destinatus fuit, ut ejus opera Bulla reciperetur, alter ibidem fuit, cùm promulgaretur. Unde ipse Vasquez ex professo docet nullam tentationem superari, nullumque moraliter opus bonum fieri, sine gratia Christi & primam earum à duobus illis prædictis Cardinalibus traditam fuisse asserit. *Verum si damnatio harum*, inquit, *propositionum aliquid obstaret sententiæ nostræ in hac disputatione, obesset etiam opinioni quam præcedenti disputatione secuti sumus de victoria tentationum, quam etiam tradidit noster Bellarminus. At ille noverat prædictam damnationem, imò & occasionem illius, quam inferius referemus. Nam & ipse Lovanij fuit eo tempore, quo contentiones inter Doctores exortæ fuerunt; & Romæ, cùm prædicta Bulla edita & confirmata fuit. Nihilominus neque contra opinionem, quam docet de victoria tentationum, quicquam ex hac Bulla sibi objicit*. Et paulò inferiùs etiam de Francisco Toleto: *Adde Franciscum Toletum nostræ societatis Religiosum, & postea Romanæ Ecclesiæ Cardinalem illustrissimum, cum quo de hac re conveni, dum essem Romæ, in ea fuisse sententia: quod nulla tentatio etiam minima sine auxilio gratiæ per Christum vinci possit, aut vitari sine peccato. Et tamen ipse auctoritate Apostolica Greg. XIII. Lovanium missus est ad componendas lites de hac re inter Theologos, & ut curaret prædictam Bullam ab omnibus submissè recipi. Sciebat igitur nihil suæ opinioni prædictam damnationem adversari, ut inferius commemoravimus*. Et statim subjungit: *Ego etiam non dubito propositiones, quas memoravimus, sicut etiam multas alias continentes acre judicium, quo Doctor ille aliorum opiniones criminabatur, damnari tantum, ut scandalo & offendiculo parentes, & hâc ratione solùm prohiberi. Nam & audacia, nimiaque arrogantia in aliorum sententijs malignè vellicandis, ac lacerandis non parum scandali afferre solet: à quo docti & prudentes Theologi in suis scriptis abstinere deberent*. Quod ostendit ex prohibitione, quâ sugillatio & notatio sententiæ de Cōceptione B. Virginis immaculata vetita est. Et cùm in eandem sententiam non pauca dixisset, ad Eminent. Toletum rediens: *Sensum hujus damnationis, prout à me explicatus est, contuli cum Illustrissimo D. Cardinali Francisco Toleto, cùm adhuc sacri Palatij Concionator & Theologus esset, anno 1586. qui ut dixi pro hac Bulla & damnatione recipienda Lovanium missus fuit*, EUMQUE PROBAVIT ET GERMANUM ESSE DIXIT, PROPRIAQUE MANU *subscripsit: cujus scriptionis exemplar apud me adhuc est*.

Quæ quamvis ita sint, non tamen negat neque Bellarminus, neque Toletus, neque sanctus Augustinus, quin liberum arbitrium aliquod particulare peccatum suis viribus vitare, nonnullasque tentationes ita sine gratia superare possit, ut in aliam incidat. Nullo modo enim necesse est, ut eâdem quâ pulsatur animus tentatione, superetur, vel in idem peccatum incidat, quo vi tentationis urgetur. Si ergò Pontifices eos qui hoc negant, proscribendos illa censura duxerint, tunc non solum propositiones illæ, quantum ad censurarum acerbitatem, sed etiam quantum ad ipsam quam continent doctrinam damnatæ censeri debent. Talis enim doctrina non tantùm Augustino, ut suprà vidimus, sed experientiæ perspicuè contraria est, quâ docemur ab hypocritis apertissima quædam vitia, vanæ gloriæ cupiditate, vel alijs vitijs deterioribus vinci. Sed non arbitror ad illum vitandæ

Proleg. 6. c. 2. n. 14.
Suar. Proleg. 6 c. 2. num. 14.
Num. 15.
1. 2. Disp. 190. c. 12 & Disp. 189 c. 15.
Vasq. 1. 2. Disp. 190. c. 18. n. 174.
Ibid.
Num. 176.
Num. 179.

vitandæ superandæque tentationis modum à Pontificibus respici, quem à nemine negatum esse nemini, ipsa verba propositionis satis indicant, de illa superatione tentationis esse sermonem, quâ sic resistitur tentationi, *ut in eam non inducatur*, hoc est ut, in nullam inducatur. Quod fit, ut Augustinus dicit, quando *concupiscentia bona vincit concupiscentiam malam*.

Quod si quæratur quâ certitudine doctrinam istis superioribus quatuor propositionibus contentam, & à censurandi acerbitate separatâ tradiderit Augustinus vigesimam octavam & vigesimam nonam, quod nulli tentationi sine gratiæ adjutorio resisti possit, sic ut ab ea non superetur, vel sic ut peccatum vitet, & trigesimam sextam, quòd nihil boni operis naturalis, hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnosci debeat, & sexagesimam tertiam, quòd nullus usus liberi arbitrij bonus, sive non malus sine gratia haberi possit? Respondeo, sicut negare non possum omnes illas propositiones constantissimè sine ulla omninò fluctuatione docuisse contra Pelagianos Augustinum, ita dubitare non possum, eas velut bases totius doctrinæ de gratia & libero arbitrio, & consequenter tanquam doctrinã Catholicam indubitatam tradidisse. Quod ipsemet non obscurè multis locis profitetur, sicut ex præcedentibus satis perspicuè intelligi potest, & de plerisque uberius, cùm de gratia disserturi sumus patefiet, hic de vincendis tentationibus peccatisque vitandis sufficit tantisper una sententia sancti Augustini quam tanquam Catholicam fidem confitendam esse profitetur: *Fateatur* (Pelagius) *quando contra tentationes concupiscentiasque illicitas dimicamus quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa sed ex adjutorio Dei nostram provenire victoriam.* Vnde Pontificali auctoritate sanctus Innocentius: *Necesse est ut quo auxiliante vincimus, eodem rursus non auxiliante vincamur.* De operibus verò naturaliter seu moraliter bonis, seu usu bono liberi arbitrij quid senserit, satis declarat locus ille quo adversus eosdem Pelagianos dicit, *Nemo benè libero arbitrio uti potest nisi per gratiam, quæ non secundum debitum redditur, sed Deo gratis miserante donatur.* Quam sententiam Episcopi Africani & Apostolicæ Sedis Antistes Celestinus, sua definitione sancientes dicunt: *Præparatur voluntas à Domino, & ut boni aliquid agant paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium & in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.* Ex quo perspicuum est sanctos illos Patres Augustinum Afros Episcopos & Apostolicæ Sedis Præsules, non aliter quam Pelagiani erroris frutices, contrarias doctrinas reprobasse quod quo pacto cum illa Bulla Pij V. & Gregorij XIII. cohærere possit, sequenti capite dicturi sumus.

Epist. 106.

Epist. ad Concil. Carthag.

Lib. 1. ad Bonif. c. ult.

Celest. Papa in Epist. ad Gall. Episc.

CAPVT XXVII.

Proferuntur aliæ ex illa Bulla propositiones de operibus infidelium, de potestate arbitrij non nisi ad peccandum, de amore duplici creaturæ rationalis, & difficultas ex illis nata solvitur.

NAM de alijs nonnullis doctrinæ capitibus quæ ab Augustino videntur esse tradita, major difficultas est. Nam propositio vigesima quinta quæ damnatur in illa Bulla, sic sonat: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Et propositio vigesima septima: *Liberum arbitrium sine gratia Dei adjutorio non nisi ad peccandum valet.* Et trigesima septima quæ fundamentum videtur esse præcedentium. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas qua mundus diligitur, quæ à Ioanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas qua per Spiritum sanctum in corde diffusa, Deus amatur.* Hæc autem omnia videtur docuisse Augustinus uti verba sonant. Neque enim hic responderi potest censuræ cujuspiam acerbitatem proscriptam esse; simpliciter enim & categorice tres illæ propositiones prolatæ sunt, nulla censendi acerbitate scandalosæ.

·5·

17.

37.

Respondetur de postrema quidem illa propositione minorem esse difficultatem. Nam illa satis apertè verbis ipsis præ se fert omnem amorem creaturæ rationalis aut esse vitiosam cupiditatem aut illam charitatem qua in corde diffusâ justificatur creatura. Nam hac de causa *laudabilis* vocatur, ut intelligatur illa charitas quæ inter Doctores hujus temporis celeberrima, & sola nomine charitatis nota est, quâ Deus diligitur super omnia; quæ omnes secundùm Apostolum Paulum virtutes comites habet; quæ juxta sanctum Petrum *operit multitudinem peccatorum*; in qua qui manet secundùm Apostolum Ioannem, *in Deo manet & Deus in eo.* Falsum est autem inter istam laudabilem charitatem, vitiosamq; mundi cupiditatem nullum amorem creaturæ rationalis esse medium. Datur enim & alius amor bonus, qui nec est ista charitas, nec ista cupiditas, quo videlicet incipit benè Deo peccator affici ante justificationem per charitatem. Ex isto enim pietatis affectu ante justificationem & credit peccator Deo, & sperat peccati sui remissionem æternamque beatitudinem, & aliquo usque, licet imperfectè non super omnia, Deum

1. Cor. 13.

Deum diligit. Hunc pium affectum Augustinus, hanc bonam voluntatem, hunc amorem Dei, cum initio fidei pullulare tradit, eumque nomine charitatis, ut aliquoties supra diximus vocare solet, ut proinde nihil ista propositio, quæ nomen charitatis in ista celebratissima significatione sumit, contra istam Augustini doctrinam faciat. Sic autem charitatem in ista propositione sumi, ex diversarum propositionum totiusque doctrinæ, quæ in eis traditur conformitate deprehenditur. Passim enim indicant auctorem earum in ea sententia fuisse quod quidquid operum bonorum fit ante remissionem peccatorum, fiat verâ illâ perfectâque charitate quæ justificet quidem hominem, à peccatorum tamen remissione separetur, ac proinde nullum esse auxilium gratiæ nisi per Spiritum sanctum inhabitantem, ad quem hujusmodi opera referantur. Hanc ejus doctrinam apertissimè præ se fert propositio
Propos. 31. trigesima-prima: *Charitas illa quæ est plenitudo legis non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.* Et trigesima-secunda:
32. *Catechumenus justè, rectè, & sanctè vivit, & mandata Dei observat ac legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum.* Et quadragesima-secunda:
42. *In omnibus pœnitentibus ante sacramentum absolutionis, & in catechumenis ante Baptismum est vera justificatio* (sine dubio per illam charitatem de qua propositionibus duabus jam citatis) *separata tamen à remissione peccatorum.* Quæ omnes spirant non aliâ charitate seu amore ante remissionem peccatorum opera bona fieri, nisi illâ notissimâ quæ Deum diligi super omnia, & justum facit; quam sentit à peccati remissione esse separatam. Quod multò luculentius asseritur proposi-
68. tione sexagesima-octava: *Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis potest habere veram charitatem, & charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis.* Conformiter istis principijs etiam de auxilio Spiritus sancti ratiocinari videtur. Nam
61. propositio sexagesima-prima sic loquitur: *Sed & illa distinctio duplicis justitiæ alterius quæ fit per Spiritum charitatis inhabitantem, alterius quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus sancti cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, & in eo charitatem diffundentis, qua divinæ legis justificatio impleatur, similiter rejicitur.* Et proposi-
62. tio sexagesima-secunda: *Item & illa distinctio duplicis vivificationis, alterius qua vivificatur peccator, dum ei pœnitentiæ & vitæ novæ propositum & inchoatio per Dei gratiam inspiratur; alterius qua vivificatur, qui verè justificatur, & palmes vivus in vite Christo efficitur, commentitia est, & scripturis minime congruens.* Quæ sanè apertissimè significant nullũ esse auxilium Spiritus sancti *cor ad pœnitentiam excitantis sed nondum inhabitantis*: nullam Spiritus sancti *vivificationem qua vivificetur peccator, dum ei pœnitentiæ & vita nova propositum & inchoatio per Dei gratiam inspiratur*, nisi verè justificetur per illam justificantem charitatem quæ toties dicitur à peccatorum remissione posse sejungi. Vt sanè ipsa doctrinæ in tot capitibus conformitas postulet etiam in illa propositione trigesima-septima charitatem illam laudabilem, hoc est perfectam & justificantem, quæ semper illo nomine hoc tempore & in istis propositionibus intelligitur, ab illa vitiosa cupiditate distingui, ut inter se totum amorem rationalis creaturæ partiantur; quod ab Augustini doctrina certum est esse disjunctissimum.

Ex quo etiam intelligi potest sensus propositionis vigesimæ-septimæ quam objecimus. Nam *adjutorium gratiæ sine quo nihil liberum arbitrium nisi ad peccandum valere* contendit, videtur illud intelligere quod per Spiritum sanctum inhabitantem datur, sicut eum & Gabriel Vasquez intelligit. Nam ut audivimus, rejicit adjutorium Spiritus sancti cor ad pœnitentiam excitantis, & nondum inhabitantis: rejicit & *gratiam Dei, qua inspiretur peccatori inchoatio & propositum vitæ novæ & pœnitentiæ*, nisi simul verè ut palmes in vite vivificetur saltem absque remissione peccatorum. Certum est autem cùm Augustinus docet liberum arbitrium sine adjutorio gratiæ Dei non nisi ad peccandum valere, eum nullo modo de adjutorio Spiritus inhabitantis loqui, sed de illo quo simul fides, pœnitentia, vitæ novæ propositum & similes boni cordis motus inspirantur peccatori antequam perfectâ illâ charitate justificetur, & peccatorum remissione purgetur. Vt proinde propositiones illæ juxta sensum earum genuinum nihil omninò contra doctrinam Augustini faciant.

Magis arctat propositio vigesima-quinta. *Omnia opera infideliũ sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.* Vtramque partem enim tam constanter & luculente tot modis Augustinus tradidit, ut si ulla est doctrina in universis lucubrationibus ejus manifesta & minùs obnoxia cavillationibus, illa emicet inter omnes. Vnde etiam tricas omnes quibus doctrinam ejus obvolvere nituntur quidam recentiores, minùs versati in principijs ejus, dissipavimus. Quod si illis non obstantibus liceat Augustinum alio detorquere, fidenter ausim dicere; nos frustra hæreticos sanctorum Patrum auctoritate premere, quos tam licenter ad nostri temporis doctrinas detorquemus. Nihil enim est in toto Augustino tam clarum de gratia vel de quolibet doctrinæ capite, quod non probabilioribus glossis in alienos sensus pervicacior quisque adversarius verterit.

Quapropter ingenuè fateor mihi hîc aquam hærere nec aliud impræsentiarum occurrere quod respondeam, nisi id quod biennio postquam illa bulla Lovanij esset promulgata anno videlicet millesimo quingentesimo septuagesimo, die decimâ septimâ & decimâ nonâ Aprilis coram toto auditorio ex Cathedra generatim responsum fuit. Cùm enim à Reverendissimis Dominis Martino Rythovio Iprensi, Francisco Sonnio Buscodu-

coducensi & Cornelio Iansenio Gandavensi A Episcopis expedire judicaretur, ut ille propter quem Bulla emanaverat aliquid ad articulorum illorum, quos quidam omnes hæreticos esse suspicabantur, declarationem loqueretur, cùm sigillatim multorum sensum explicuisset, universim dixit, quod multis perperam persuasum esset, omnes istos articulos qui in hac Bulla damnantur, esse falsos & hæreticos, quin alioqui falsi esse non possint. Sed damnantur tantùm, tanquam, ut Bulla loquitur, *hæretici, erronei, suspecti, temerarij, scandalosi & in pias aures offensionem immittentes respectivè.* Quâ loquendi circumspectione significatur alios esse hæreticos, alios erroneos &c. alios tantùm scandalosos, aut offensivos. Offensiva autem propositio aut scandalosa non necessariò hæretica aut falsa est. Sic enim libri nonnulli damnantur non propter falsitatem alicujus doctrinæ, sed B quod insolenti aliquâ novitate vel alia de causa perturbant animos & offendunt. Sic enim novimus quas offensiones & scandala suscitaverit in Hispania sententia de conceptione Beatæ Virginis in peccato originali, cùm tamen eam tenere quisque sineretur: Et ipse novi alicubi concionem de præputio Christi quorundam piis auribus offensionem attulisse. Vnde ut Pontifex indicaret non omnes articulos falsitatis esse damnatos salutarem clausulam adjecit, *quanquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, in rigore, & proprio verborum sensu ab assertoribus intento.* Sic enim illa clausula tunc temporis cum Bulla ederetur, intellecta fuit; quemadmodum & verba ista sonant, & coram toto auditorio tunc declaratum fuit. Quamobrem cum anno millesimo sexcentesimo decimo-octavo difficultas super quibusdam Bullæ verbis esset excitata, Eximius Dominus Iacobus Iansonius C qui omnium illorum quæ in Bulla promulganda per Dominum Præpositum Ariensem, & postmodum per Franciscum Toletum à Sua Sanctitate Lovaniū destinatos acta sunt, spectator fuerat, in scholis publicis originalem Bullam manibus tenens, me præsente dixit, illam clausulam hâc occasione adjectam fuisse, quod ad Sedem Apostolicam transmissa fuisset quædam articulorum quorundā declaratio qua ostendebatur aliquos ab antiquis Scriptoribus fuisse traditos; peteretque Facultas Theologica Lovaniensis ut articuli, hæretici, erronei, temerarii, scandalosi, offensivi &c. à seinvicem secernerentur, ut qua quisque nota censeri deberet omnibus innotesceret. Quod cùm Apostolicæ Sedi certis de causis non videretur, appositum fuit ad solatium Autoris, ut aiebat, qui doctrinas quasdam antiquorum perstringi querebatur D *nonnullas sententias aliquo pacto sustineri posse in rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus intento.* Itaque idem Iansonius palam contestatus est Pontificis Bullam adulteratam esse ab iis qui distinctionem ponerent, post illa verba, *sustineri possent,* ut reliqua quæ sequuntur

cit.

In rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus intento, ad damnationem referrentur quasi in sensu ab autore intento damnarentur. Nullius enim distinctionis in originali Bulla quā tenebat manibus & legebat vestigium esse asserebat, & revera nullum esse distinctionis vestigiū egoipse sępè meis oculis vidi. Vnde multo magis inadvertēter adulterata ab iis Bulla est, qui interjecta distinctionis nota inter *possent*, &c, *In rigore*, eam inserta conjunctione, *tamen*, (qua Bulla originalis prorsus caret) hoc modo efferunt: *Quanquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, in rigore tamen & proprio verborum sensu ab assertoribus intento &c. damnamus.* Hoc enim fecerunt, ut quod Pontifex subtracta adversativa particula & omni distinctionis nota, ad defensionem quarumdam sententiarum referri volebat, ipsi contra Pontificis mentem verbis textui superadditis & insertis ad damnationem distorquerent.

Quod si quædam sententię in sensu ab autoribus intento sustineri aliquo pacto possunt, de quibus tandem hoc verius dici poterit quàm de illis, quos autorem ex Augustino haustas certum est, & pariter æquè certum Augustinum eo sensu eas docuisse, quo auctor ille docuit, quamvis nullo pacto Augustini fundamenta satis detexisse vel penetrasse videatur. Itaque propositionis illius, *Omnia infidelium opera sunt peccata* &c. Eundem autor ille sensum intendit, ut ex libro ejus de virtutibus impiorum patet, quem nos Augustini & Prosperi esse demonstravimus & sanctus Episcopus ac Martyr Roffensis omnium Patrum. Quis igitur credat Apostolicam Sedem quę toties Augustini doctrinam de divina gratia probavit & suam fecit, hujusmodi Augustini sententias quę non aliquo cogitandi scribendique calore & celeritate quasi aliud agenti per transennam exciderunt, sed ab ipso per omnes passim libros sparsæ, summisque disputandi viribus assertæ sunt tanquam bases quibus doctrina de gratia & libero volūtatis arbitrio nititur, tanquam hæreticas, erroneas aut verò falsas esse damnatas? Nemo certè nisi qui Apostolicam Sedem vel olim vel nunc errasse, sibique contrariam esse non sine temeritate & errore credi velit.

Cap. 4. 5. & 6.

Quapropter longè rectius dicendum puto Pontifices ipsos hujusmodi calumniosis cogitationibus obviare voluisse expressis verbis admonendo nonnullas sententias aliquo pacto sustineri posse in rigore & sensu ab autoribus intento. Cur ergo, inquies, proscriptæ sunt? Idcirco, inquam, quod altera sententia Scholasticorum studijs, humanas magis rationes quam Ecclesiasticam traditionem attendentes in scholis esset receptior atque tritior. Quis enim nesciat nubem esse Scholasticorum qui nonnulla opera bona in infidelibus agnoscunt, & Philosophorum virtutes non vitia, sed virtutes esse profitentur? Sed quantumvis illi numerosi fuerint, non possunt Ecclesiasticæ doctrinæ per Augustinum adversus Pelagianos constitutæ, per Pontifices appro-

Digitized by Google

approbatæ per Concilium Arausicanum non obscurè confirmatæ, per discipulos Augustini ceterosque postea Ecclesiæ Patres, aliquot seculis usque ad ætatem circiter primorum Scholasticorum quasi per manus traditæ ullum afferre præjudicium. Hoc tamen egit summorum Pontificum prudentia, ut quia Scholasticorū disputationibus Augustini doctrina ita erat obscurata, & interpretationibus plausibilibus quidem, sed ab ejus mente remotissimis quasi obruta, ut quænam esset vera illa & ab Augustino asserta sententia, difficillimè discerni posset, altera pars sine præjudicio veritatis tantisper vetaretur, tanquam quæ vetustâ quasi novitate nostri temporis Doctores vetustatis ejus inscios offenderet scandaloque perturbaret. Non enim veritas tantummodo sed & pax Ecclesiæ præfectis curæ est, cujus interitu etiam veritas apud homines plerumque periclitari solet. Nam ita novimus sententias, quarum veritas aut falsitas nondum prorsus explorata est, nonnunquam tuendas interdici sine definitione partis alterius; eo quod opposita doctrina scandalum aut offensionem animis Doctorum, aut vulgi afferat, sicut hoc in illa doctrina quæ Beatam Virginem in originali peccato conceptam esse statuit manifestum est. Ita namque sententia ista propter offensionem hominum doceri vetita est, ut tamen si aliquo casu gravissimis argumentis Antiquorum vel Ecclesiasticæ traditionis divinæque revelationis astrui posset, illa prohibitio nihil obstaret, quo minùs Ecclesia posset eam tollere libertatemque docendi publicè contrariam doctrinam restituere & idoneis argumentis assertam definire. Quod perinde in ista propositione de operibus infidelium & virtutibus Philosophorum locum habuisse arbitramur, ut propter receptissimam in scholis partem unam, altera velut offensiva prohiberetur, donec aliquid liquidius ex antiquorum maximeque ex Augustini scriptis elucesceret. Nam in ista doctrina de operibus bonis & gratiâ bonorum operum principio naturæque viribus doctrina sanctissimi Doctoris & pugilis invictissimi adversus superbos humani arbitrij prædicatores tam sublimis, & tot elogijs sanctorum Patrum summorumq; Pontificum commendatæ auctoritatis est, ut quidquid ab ejus vestigijs aberrando posteriorum Scholasticorum subtilitas adversùs eam excogitaverit, traditæ per eum veritati cedere debeat.

Et istud quidem quod de ista jam vigesima-quintâ propositione diximus, pari ratione in alijs tribus, vigesima-octavâ, trigesima-sextâ, & sexagesima-tertiâ, quas capite præcedenti declaravimus, locum habent. Nam ut ibi diximus, Augustinus non solùm doctrinam istis propositionibus comprehensam constanter improbavit, sed etiam velut Pelagianum errorem abhorruit. Sine cujus censuræ certitudine principia ejus de gratiæ divinæ necessitate funditùs labefactata colla-A buntur, ut & leviter superiùs tactum, inferiùs verò accuratiùs explicandum erit. Sed illa tanta certitudo propter principia Scholasticorum ab Augustinianis diversissima scholasticos Doctores prorsùs latet. Nimia quippe Philosophiæ humanæ subtilitate, credulitate, doctrinæque sanctioris quam Augustinus tradidit profunditate, & gliscente inde neglectu quòd paucissimis vacaret tot voluminibus difficillimis volutandis maximam partem ætatis impendere, veritas ab ipso tradita sic obscurata, scholasticoque pulvere sepulta est, ut quamvis in Ecclesiæ fide, quotidianisque precibus luculentissimè splendeat; in scholarum classibus tamen plerisque vix, imo ne vix quidem agnoscatur. Quo factum est, ut ne veritas tantâ censuræ prolatâ acerbitate charitatem læderet, nullis præsertim idoneis adhuc ex Augustini fundamentis eruta, nec perspicuis ejus asserta testimonijs, propositiones istiusmodi, quæ B Pelagiani erroris notam tot Catholicis inurunt tractatoribus, hoc est, ipsa illa censendi, damnandique severitas damnaretur. Qua in re sicut prudentissima fuit summorum Pontificum providentia, quæ nec veritatem nudam importuna damnandi quoslibet acrimonia proferri sinit, sed vel mitius proponi, vel prorsus ad tempus supprimi propter infirmos jubet, ita eadem veritatem ex Ecclesiasticis monumentis erutam, suis cardinibus nixam, suo ornatu vestitam, suis armis quibus à Patribus est defensa munitam in publicum prodire non vetat; ut siquis aliud privata hallucinatione senserit, non censendi damnandique severitati vel soli Pytagoricæ censoris auctoritati, sed ipsius robori lucique veritatis colla submittat. Hinc Augustinus de Catholicorum Doctorum officio: *Ita docent, siquid docendum habent ut usitata & confirma-* C *ta securissimè & fidentissimè, & lenissimè ut possunt insinuent. Inusitata verò etiamsi veritatis liquidissima manifestatione perceperunt, quærendi potiùs quam præcipiendi aut affirmandi modo propter audientis infirmitatem.* Quod sicuti tunc potissimum observandum est cùm veritas inusitata rudibus & infirmis, peritioribus verò ac firmis nuda argumentisque necessarijs destituta profertur, ita nonnunquam cum Ecclesiastica doctrina suis munimentis instructa fuerit fortiter constanterque sine vacillatione asserenda est. Ex qua regula sanctus Augustinus cum prædestinationis veritatem idoneis documentis Scripturæ sacræ & Ecclesiasticæ traditionis astruxisset, fidentissimè Catholicis adhuc renitentibus dicit: *Hoc*, inquit, *scio neminem contra istam prædestinationem, quam secundum Scripturas sanctas defendimus, nisi errando disputare potuisse.* Nam ut idem alibi dicit: *Alia est ratio* D *verum tacendi alia verum dicendi necessitas.* Instant nonnulli post suppressas istas pacis causâ propositiones, atque urgent omnibus modis ut credatur etiam Augustinus novas istas sententias condidisse, quibus asseritur opera nonnulla verè bona naturæ viribus sine fide posse

Lib. 83. Evang. secundum Matth. quæst. 11.

Lib. de bon. pers. c. 19.

Cap. 16.

posse fieri, benè nos uti posse libero arbitrio A sine gratia, peccata vitari posse, tentationesque superari solâ arbitrij libertate: nonne ipsa necessitas veritatis postulat à sanctissimi Præsulis sententia calumniam istam propulsari, sicut cum certa veritate propulsari potest? Vt si noluerint altissimæ cælestique doctrinæ ipsius acquiescere, desinant saltem ei suam, quæ per terram repit, damnatæque naturæ vires prædicando, Pelagianis si non sensibus certè vocibus utitur, cum injuria tanti Doctoris imponere.

FINIS.

CORNELII IANSENII
EPISCOPI IPRENSIS
DE STATV PVRÆ NATVRÆ
LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

HACTENVS genuinum Augustini sensum de naturæ per peccatum lapsæ viribus promsimus: nunc pauca propter argumenti vicinitatem de puræ naturæ statu subnectenda sunt, ex quibus doctrina sanctissimi Doctoris non modo planius & plenius, & à radicibus intelligatur, sed etiam adversus nonnullas recentiorum machinas munita consistat. Nam quamvis eam ipsissimam esse sententiam Augustini quam in superioribus declaravimus, omnium scriptorum ejus accurata consonantia per seipsa clamet, nec animo ad penetrandum subtili, sed à præjudicijs philosophicarum opinionum libero opus sit, ad eam in ejus lucubrationibus agnoscendam, nonnulli tamen ad eam confitendam trepidabunt, quod non satis videbunt quâ ratione status puræ naturæ cum ista doctrina conciliari possit: quem in humana natura dari posse vel dubitari nefas putant. Tanta quippe est in quibusdam hominibus humanæ philosophiæ rationumque plausibilium fiducia, quas gentilium cœcitas præformavit, ut universam Augustini doctrinam facilius, præterquam ubi in terminis ipsis definita est, pessumdari, quam illas sibi præripi vel ut inanes abjici paterentur: quantumvis eis nullus vel antiquus Pater vel Concilium vel Scriptura suffragetur. Quamobrem quanquam ille puræ naturæ status non solùm Augustino, sed etiam antiquæ Ecclesiæ ignotus fuerit, nec nisi à gentilibus olim & hæreticis obtrusus, ex Augustini tamen principijs facile intelligi poterit quid de illo sentire

 debea-

debeamus. Vt operæ me pretium laturum arbitrer si ea saltem detractis præstigijs detegam, verisque rationibus in ejus doctrina fundatis muniam, quo peritior lector dijudicare possit, utrum satius sit, per illa principia quæ de Pelagiana fraudulentia, & philosophico supercilio triumpharunt, puræ naturæ statum excludere, an philosophicis applaudendo rationibus introducere.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit status puræ naturæ juxta recentiores. Differentia sententiæ eorum ab opinione Pelagianorum.

ITAQUE sciendum est puram naturam dici juxta recentiores puritate negativa, qua scilicet nihil habet naturæ superadditum, quod ei non debitum sit sive malum sive bonũ, hoc est ut neque peccatum habeat pœnamq; peccati comitem, neq; ullum gratiæ naturam superantis donum. Vt verò facilè intelligatur, quid hujusmodi naturæ status comprehendat, naturam lapsam intueri jubent, in qua quicquid præter peccati reatum deprehendimus, hoc ad puram naturam pertinere profitentur. Regula quippe solemnis eorum est naturam puram à natura lapsa discrepare, *sicut nudum à spoliato*: qui non aliter differunt, nisi quod hic amiserit quod alter nondum habuit: ut proinde pura natura se habeat instar negationis, lapsa instar privationis. Quapropter ut omnia breviter illi statui à Scholasticis attributa, percurramus qui hominem à Deo in puræ naturæ statu creari posse nullo omninò peccato præcedente, profitentur, ij volunt eum creandum esse sine ordinatione ad beatitudinem sempiternam seu claram visionem Dei. Hinc consequenter dicunt, eum sine fide in intellectu, & voluntate sine charitate Deum diligente condendum. Repugnantiam illam carnis & spiritus ei esse prorsus naturalem, usque adeo ut ordo merè naturalis postulet ut Deus duos appetitus illos contrarios reciprocis motibus cõflictari sinat, neq; concursum suũ subtrahendo, neque dono quopiam superaddito mutuam pugnam hostilitatemque comprimendo. Proinde quantum ad internas animi vires, tantam in pura natura futuram ignorantiam, benèque cogitandi, judicandi, vivendique infirmitatem, peccandique pronitatem, quantam in natura lapsa experimur: quantum ad externa vero, majorem. Nam præterquam quod objecta sensibilia concupiscentiam excitantia essent eadem, mala pravorum hominum consilia potentius tunc ad malum, & exempla provocarent: Nam cognitio Dei virtutumque quæ Adamo communicata fuerat & memoria promissionum & communicationum Dei, priorisque status & præteriti lapsus recordatio, & promissio venturi Christi cum spe redemptionis ejus, quæ per traditionem à capite in posteros diffusa promanarunt, peccandi facilitatem in natura lapsa mitigare potuerunt, ut hâc parte cæcitas & corruptio morum generalior peccandique pronitas in pura natura proclivior futura fuisse videatur. Quo accedit, quod nulla fortassis esset etiam ex parte dæmonis tentantis differentia: nam dæmonis compressio nè tentet homines, videtur ad providentiam superioris ordinis quam puræ naturæ pertinere. Hinc multò magis puræ naturæ mortalitatem adhærere tradunt, omnesque morbos corporum, quæque inde sæpiùs proficiscuntur animorum labes, totam denique calamitatum seriem, quibus atteritur ista vita miserorum à primis fletibus nascentium usque ad extremos habitus morientium. *Quid quid enim in uno statu admittunt, alteri tribuendum esse*, ipsimet Scholastici profitentur. Ecce tibi breviter depictum ex libris recentiorum illum puræ naturæ statũ, in quo hominem à Deo sine peccato præeunte creari posse confidentissimè docent.

Bellarm. lib. de grat. primi hom. c. 5. Suarez Proleg. 4. cap. 1. num. 11.

Vid. sup. cap. ... Proleg. 4.

Suarez Proleg. 4. c. 1. n. 10. 11.

Ex qua doctrina manifestum est, illam inter Scholasticos recentiores atque Pelagianos, quantum ad istum humanæ naturæ statum attinet, esse differentiam quod Scholastici naturam hominis in eo statu quem descripsimus à Deo auctore sine peccati merito condi posse sentiunt; Pelagiani etiam reipsa conditam esse delirant. Quidquid enim ignorantiæ & repugnantiæ carnis, & spiritus, seu concupiscentia mentem tenebrat ac deorsum trahit, quicquid tentationum per visibiliũ rerum oblectamenta humanum genus patitur, quicquid morborum corporis & animi, ceterarumq; calamitatũ sive parvulos sive majores quotidie urit & premit, hoc est universum illud gravissimum jugum quod nobis impositum esse sentimus, hoc totum Pelagiani naturali rerum conditioni tribuebant, eodem plane modo sicut Scholastici nobis imponi posse sine præcedente iniquitate arbitrantur. Quam Pelagianorũ genuinam sententiam fuisse late & liquidò nos [a] ante in recensendis eorum opinionibus demonstravimus: Nec [b] ipsi Scholastici recentiores negant: Quod ita de Pelagianis verum est, ut

a Lib. 1. ... c. 17. ... seqq. ... & 24. ... cap. 11.
b Suarez Proleg. ... c. 11. n. ...

rum est ut etiam sine fide Christi benè vi-
entibus gentilibus quoddam beatitudinis ge-
ns naturalis ascripserint, sicut in ijsdem lo-
s à nobis c. declaratū est. Vnde & ipsum no-
en puræ naturæ videtur emanasse à Pelagia-
s. Nam ex eorum sensu & verbis objectio-
m sibi proponit Augustinus quando dicit; *icet aliquis si hac natura pura non sunt sed vitiosa mordin &c.* Vbi pura natura opponitur aturæ per peccatum vitiatæ. Et evidentius ibi: *Hujus tam horribilis pœnæ iustitia si quærar; nonne istorum omnis de libero arbitrio & laudabilis sanitate naturæ, quantumlibet arguta sit armentatio repercussa & perfracta desilit?* Vbi ludit ad illa verba quibus aliquanto supe-
us Pelagius sensum suum de pura natura li-
uidissimè expresserat: *Omne bonum ac malum io vel laudabiles vel vituperabiles sumus non nobiscum oritur sed agitur a nobis. Capaces enim riusque rei non pleni nascimur, & ut sine virtute & sine vitio procreamur; atque ante actionem propriæ voluntatis, id solum in homine est quod Deus ndidit.* Quibus verbis nihil accuratius aut culentius adferri potest ad puræ naturæ sta-
m oculis objiciendum; per hoc enim quod eque laudabiles neque vituperabiles nos nasc- Pelagius tradit, certum est omnem gra- am & peccata originaliter indita vel contra- a removeri. Sicut enim fieri non potest quin er culpam originalem vituperabiles simus, t ibidem Augustinus docet, ita nec fieri po- st quin simul Dei gratiâ nos justos produ-

A cente, laudabiles. Vnde addit capaces tantum non plenos nos vitij virtutisque nasci; quorum utrumq; statui naturæ puræ proprium est.

Hæc ergò principia de sententia tam Scholasticorum quàm Pelagianorum tanquam certa & indubitata supponentes, videamus nunc quid certi ex Augustini doctrina de puræ naturæ statu juxta mentem ejus colligi possit. Nàm quicquid alij minus excussis ejus principijs de illius mente suspicentur, nos post longum operosumque illius difficultatis examen & principiorum Augustini collisionem non dubitamus plerosque Scholasticæ doctrinæ Professores, quemadmodum in explicando naturæ lapsæ statu longissimè ab ejus mente deflexerunt, ita in asserendo puræ naturæ statu procul à principijs ejus immobilibus quibus tota doctrina ejus adversus Pelagianos & Manichæos incumbit; filum humanæ rationis B potiùs quam Ecclesiasticæ traditionis consectando, recessisse. Existimamus enim statum illum prout in eo à Scholasticis hominem sine peccato præcedente à Deo condi posse statuitur, principijs August. pœnè omnibus ex diametro repugnare. Qua in re utrum genuinam doctoris mentem assecuti simus, non solum sanctæ Ecclesiæ Romanæ judicio in cujus fide & obedientiâ & gremio sicut ab infantiâ huc usque vixi, ita ad extremum usque halitum vivere & mori Deo juvante constitui, sed etiam cujuslibet non supini lectoris Augustini me meaque lubens submitto.

CAPVT SECVNDVM.

Pondus naturale creaturæ rationalis in beatitudinem suam poscit ut beati possit. Quatuor status seu modi beandi adferuntur ex Augustino qui omnes repugnant puræ naturæ.

VT igitur à primo humanæ naturæ cardine incipiamus, beati esse omnes volumus. Quod ita verum & certum & medullis omnium infixum st, ut cum ipsis Academicis omnia dubia sint, ac de sententia nec Academicus ille Cicero lubitaverit, qui cùm vellet in Hortensio diaogo ab aliqua re certa de qua nullus ambigeret sumere suæ disputationis exordium; *Beati certè*, inquit, *omnes esse volumus*. Et quia omnes hoc volumus, nec aliter velle possumus, profectò appetitus ille naturalis est: Ab lla quippe voluntate quicquid vel patenter vel latenter voluerimus, non recedimus. Nam & ille qui credit quod post mortem non erit, ntolerabilibus molestijs ad totam cupiditatem mortis impellitur, quamvis in opinione habeat errorem omnimodæ defectionis in qua nulla omnino beatitudo est, in sensu tamen & voluntate habet naturale desiderium quietis. B Quod autem quietum est non est omninò nihil imo etiam magis est, ideoque beatius quam quod inquietum est. Inquietudo enim variat

A affectiones, ut altera alteram perimat; quies autem habet constantiam, in qua maximè intelligitur ipsum esse, & per hoc beatum esse. Omnis itaque ille appetitus in voluntate mortis, non ut qui moritur non sit, sed ut quiescat & ipsa quiete sit beatus intenditur. Ita cum errore credat se non futurum, natura tamen quietum esse, & per hoc magis esse, & beatior esse desiderat. Quæ constantia certissimum argumentum est hoc esse desiderium naturale ut meritò hac de causa dicat Augustinus, quod omnes beatos esse velle *veritas clamat, natura compellit, cui summè bonus & immutabiliter beatus creator hoc indidit*. Lib. 13. de Trinit. c. 8

Ex eodem autem fonte nascitur ut omnis creatura rationalis miseriam fugiat. Miseria quippe genus est quoddam mali, mali autem fuga in boni contrarij cupiditate fundatur. Ex quo fit ut nemo miser esse nolit, nisi quia sibi melius esse, & per hoc quia beatus esse desiderat. Ita verum est ut sive velint homines quippiam, sive nolint, omnes tamen beati esse velint, idque unum ardentissimo amore appe-

appetant, & propter hoc cetera quæcunque appetant, usque adeo ut sanctissimus Doctor dicat ita *nos beatos esse velle, ut esse miseri non solum nolimus, sed nequaquam velle possimus.*

In Enchir. cap. 104.

Cùm ergò tantus sit naturalis iste impetus creaturæ rationalis in beatitudinem suam, & omnium desideriorum fugarumque basis, necesse est esse etiam aliquid quo obtento naturaliter satietur. Si enim nihil esset, vanissimum esset istud naturale desiderium ipsaque creatura rationalis tota in vanum condita. Nam ut natura juxta philosophum non inclinat aut movet ad impossibile, ita multo minus Deus ac natura in vanum. Aliquid igitur necessario est, cujus assecutione quiescat istud naturale pondus, tanquam termino omnium motuum; quod proinde non potest non esse ultimus finis ejus, qui respectu creaturæ rationalis beatitudo dicitur, in quam velut oceanum omnes animi motus influunt, & velut in centro suo conquiescunt quod & alio ex capite ostendi potest. Creatura enim rationalis non potest neque esse neque condi propter se, necessariò igitur propter aliud: hoc autem propter quod condi postulat est ultimus finis ejus naturalis, utpote quem ejus institutio naturalis poscit & ejus assecutione necessariò beata est. Si enim alio adhuc beanda tenderet, naturalis appetitus ejus, nec istud primum esset ultimus finis ejus, nec propter istud esset condita; nec illo adepto conquiesceret, sed illo potiùs in quod velut in centrum suum pondere naturali adhuc ulterius beanda vergeret. *Rationalis enim creatura sive in angelico spiritu, sive in anima humana ita facta est, ut sibi ipsa bonum quo beata fiat esse non possit.*

Epist. 112. cap. 23.

Ratione igitur videamus cujusmodi debeat esse bonum, quo naturaliter beari postulat, & quis beatificationis ejus modus, ut utrum impura condi possit natura videamus. Cùm jam fixum statuerimus omnem craturam rationalem naturaliter beatam esse velle, in hoc ipso duæ nobis actiones ejus insinuantur velle seu diligere bonum, quo beata fieri cupit, & illud adipisci seu possidere. Nemo enim aliquid quod nondum habet, cupit, nisi adipisci cupiat: diligere igitur bonum beatificum & illud possidere ad beatitudinem omninò necessaria sunt. Nam qui diligit quodcunque bonum, quod non habet, certissimè miser est. Velle enim quod habere nequeas, sine animi dolore & cruciatu esse non potest. Docet hoc sæpissimè sanctus Augustinus. Nam hinc illud in libris de Trinitate sæpè repetitum: *Omnes beati habent quod volunt; Beatus non est nisi qui habet omnia quæ vult. Non latet genus humanum nec illum beatum esse qui non habet quod vult.* Et inferius sententiam Philosophorum de hac re approbando: *Sentiebant aliter beatum esse neminem posse nisi habendo quod vellet & nihil patiendo quod nollet.* Quod & alijs in locis inculcat frequentissimè.

Lib. 13. de Trin. c. 5. & 6.

Cap. 7.

Quamvis ergo nemo beatus sit qui non habeat id quod velit, non tamen idcirco statim beatus est quisquis habeat id quod velit. *Ergo illud convenit inter nos, neque quemquam beatum esse posse qui quod vult non habet; neque omnem qui quod vult habet, beatum esse,* ut concludit Augustinus. Et alibi: *Omnes beati habent quod volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt continuò sint beati.* Multi enim nequissimis voluptatibus frui volunt, quibus essent carendo beatiores. Nam quamvis aliquis ipsa mali voluntate sit miser, miserior tamen est adipiscendi seu fruendi potestate. Quam saluberrimam doctrinam tradidit Augustinus in multis locis. Nam in Epistola ad Probam: *Prius itaque attende utrum acquiescendum sit eis qui dicunt eum beatum esse qui secundum suam vivit voluntatem. Sed absit ut hoc verum esse credamus: Quid si enim nequiter velit vivere? Nonne tanto miserior esse convincitur quanto facilius mala eius voluntas impletur?* Et in libris de Trinitate: *Mala voluntate vel sola quisque miser efficitur, sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis impletur.* Hinc illa præclara sententia Ciceronis quam in exordio Hortensij positam magnis laudibus sancta Monica mater Augustini, & ipse Augustinus extollit. Nam in dialogo de vita beata cùm sententiam hac de re matris commendare vellet: *Tibi,* inquit, *procul dubio verba defuerunt, ut non sicut Tullius te modo panderes, cuius de hac sententia verba sunt ista. Nam in Hortensio quem de laude ac defensione philosophiæ librum fecit: Ecce autem, ait, non Philosophi quidem, sed prompti tamen ad disputandum omnes aiunt esse beatos qui vivant ut ipsi velint,* id est, qui habent quicquid diligunt. *Falsum id quidem: velle enim quod non deceat, idem ipsum miserrimum: Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat. Plus enim mali pravitas voluntatis affert quam fortuna cuiquam boni.* In quibus verbis Tullij, adjicit Augustinus, *illa sic exclamabat, ut obliti penitus sexus eius, magnum aliquem virum considere nobiscum crederemus, me interim quantum poteram intelligente ex quo illa, & quam divino fonte manarent.* Alibi quoque *præclarissimè omnino atque verissimè* hoc dictum esse testatur: alibi: *Quid tibi videntur hæc verba? Nonne ab ipsa veritate per quemlibet hominem dicta sunt?* Ex quibus verissimum certissimumque esse, non solum ex Augustini scriptis, sed & ipsa naturali ratione liquet, quod nec ille beatus esse possit qui non est adeptus bonum quod diligit, neque qui malum diligit quamvis adeptus sit. Posset ab aliquo tertium genus cogitari, ut ille beatus putetur esse qui bonum adeptus sit quod non diligit. Sed quis unquam se beatum arbitratus est nisi fruendo? Nemo autem se ullâ fruitur quam non diligit. *Quid enim est aliud,* inquit Augustinus, *quod dicitur frui nisi præsto habere quod diligis?* Imo non diligere verum bonum quo creatura rationalis frui debet ut beata sit, explorata miseria est. Languor est enim animi, qui non aliunde quam ex perversa rei alterius dilectione nasci potest. Vnde præclarissimè sanctus Doctor de tribus illis generibus hominum quæ à beatitudine separavimus: *Beatus quantum existimo,*

Lib. de vita beata disp. 1.

Lib. 13. de Trinit. cap. 5.

Epist. 121. cap. 5.

Lib. 13. de Trinit. cap. 5.

Lib. de vita beata disp. 1.

Lib. 13. de Trinit. Epist. 121. cap. 5.

Lib. de moribus Eccl.

Ibidem.

existimo, neque ille dici potest qui non habet quod amat, qualecunque sit, neque qui habet quod amat, si noxium sit: neque qui non amat quod habet, etiamsi optimum sit. Nam & qui appetit quod adipisci non potest cruciatur: & qui adeptus est quod appetendum non est, fallitur; & qui non appetit quod adipiscendum esset ægrotat. A

Quæ omnia si vera & firma & explorata sunt, sequitur etiam omnia ista tria hominum genera esse misera. Nam in creatura rationali capace beatitudinis & miseriæ nullum inter beatam & miseram medium dari, nec utrumque simul esse potest. Miseria enim est privatio beatitudinis in natura capace, sicut malum privatio boni. Docet hoc ipsum velut rem indubitatam sanctus Augustinus. Nam in eodem illo loco statim subtexit: *Nihil autem istorum, trium quæ præmisimus, unnmo contingit sine miseria: Nec miseria & beatitudo in homine uno simul habitare consueverunt. Nullus igitur istorum beatus est.* B Et in libris de Civitate Dei: *Quorum ratio mentibus inest aut miseros esse aut beatos esse necesse est.* Et de anima etiam sine corpore vivente: *Si vivebat nec beate nec misere quomodo rationalis erat?* Et in dialogo de vita beata: *Quid illud, inquam, conceditis omnem qui beatus non est miserum esse? Non dubitaverunt.* Et exactius aliquanto post: *Hæc est enim contraria sapientiæ & ita contraria, ut mors vitæ, ut beata vita miseræ, hoc est sine aliquo medio. Nam ut omnis non beatus homo miser est, omnisque homo non mortuus vivit, sic omnem non stultum manifestum est esse sapientem.*

Ex quibus etiam sequitur in quocunque tandem istorum trium statuum condi pura natura fingatur, miseram fore sine culpa quia nullus eorum sine miseria esse potest, neque ullius culpæ pura natura rea est. Cùm autem justitia Dei non sinat, ut creatura rationalis sine culpa præcedente calamitatibus & miserijs atteratur, perspicuum etiam est in nullo istorum statuum condi posse. C Sed quia de miserijs creaturæ & justitia creatoris fusius infra disserturi sumus, ex alio capite ostendi potest, puræ naturæ statum juxta sancti Augustini doctrinam esse impossibilem. Nam præter illos tres dictos miseros status, non videtur superesse nisi quartus in quo beata possit esse creatura cùm videlicet & habet quicquid vult, & nihil mala seu indecenti voluntate vult. Sic enim excluditur & cruciatus non habentis, & languor non amantis, & malitia errantis voluntatis: verisque bonis impleta satiatur. Vnde rectissimè sanctus Augustinus: *Continuo miseri qui vel non habent quod volunt vel id habent quod non rectè volunt. Beatus igitur non est nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè.* Quod eodem in loco instantissimè docet. Quare post multa in hunc sensum disputata concludit: *Ille beatè vivit, quod iam superius diximus & astruendo satis fiximus, qui vivit ut vult, nec malè aliquid vult.* Et in Epistola ad Probam post collaudata Tullij verba, *Ille igitur beatus est*, inquit, *qui omnia quæ vult habet nec aliquid vult quod non decet.* Quam suam doctrinam tanti fecit, ut in ea arcem philosophiæ sitam esse testetur. Nam cum pijssima sua matre disputans eam interrogat: *Quid? Omnis qui quod vult habet beatus est? Tum mater:* SI BONA, *inquit*, VELIT ET HABEAT BEATUS EST. *Si autem mala velit, quamvis habeat, miser est. Cui ego arridens atque gestiens: Ipsam inquam prorsus mater arcem philosophiæ tenuisti.* Summa est igitur omnium; illum beatum esse qui vera bona quæ *amat* etiam *possidet*. Quæ verba ibidem loco volendi, & habendi Augustinus usurpat. Hoc est enim rebus rectâ voluntate concupitis & adeptis frui: eoque B redit oratio, sicut ante diximus, quod beatitudo duas actiones secum trahat, ut velit seu appetat rectâ videlicet voluntate & appetitum possideatur bonum.

Ibidem.

Epist. 121. cap. 5.

Lib. de vita beata in disput. 1. diei.

Quia sancti Doctoris præmissâ disputatione tanquam verissima & in qua pleraque doctrinæ capita fundata sunt, status puræ naturæ possibilis multis modis labefactatus corruit. Nam sive imperfectam sive perfectam ejus beatitudinem, hoc est sive dilectionem boni, quod rectâ voluntate appetendū est ut beetur, sive adeptionem ejus fruitionemque spectemus, nihil eorum in isto quarto statu per puram naturam obtineri potest, sed tantummodo per supernaturalem potestatem & gratiam Dei. Quod cùm ostenderimus, simul perspicuum erit, nec in ullo alio trium statuum in quibus non beatitudinem sed miseriam tantum esse posse diximus puram creari posse naturam. C Nam in primo, in quo non habetur quod benè diligitur includitur etiam dilectio veri boni, hoc est voluntas bona: In secundo ubi habetur, quod malè diligitur, voluntas mala; in tertio ubi non diligitur quod habetur bonum, hoc ipso quo deest voluntas bona quæ adesse debet adest etiam voluntas mala. Sed neque bonam voluntatem pura natura dare potest, neque Deus conditor ejus malam, quarum alterutra semper adest necessario, atque ita utrimque status puræ naturæ interimitur. Vt igitur ordine procedamus, declarabimus primò non posse naturam rationalem in puræ naturæ statu, juxta sancti Augustini mentem institui ex ratione ultimi finis, quem connaturaliter respicit, sive ut appetendum sive ut fruendum. Vnde duplex argumentum nascitur, unum ex parte appetitus, sive dilectionis ultimi finis, alterum ex ratione fruitionis ejus.

CAPVT TERTIVM.

Primum argumentum contra statum puræ naturæ ex ordine creaturæ rationalis ad Deum ut principium & finem, sine cujus amore condi non potest.

PRIMÒ igitur certum esse arbitror, & verò etiam apud Scholasticos in confesso, non posse produci à Deo connaturali modo creaturam rationalem, quin propter finem suum ultimum connaturalem producatur; ita videlicet ut ei vero sinceroque amore suâ voluntate conjungatur, vel certè, ut à controversijs abstrahamus, ut talibus subsidijs instructa sit, ut in eum nutum suæ voluntatis convertere vel ab eo avertere possit. Hoc enim postulat & ratio divinæ providentiæ quæ cum perfecto operetur modo, cuncta ordinat in aliquem, ultra quem non licet progredi finem, & ipse ordo rerum connaturalis, quæ sicut ab aliquo primo principio egredi debent, ita ad aliquid velut ultimum terminari. Hic autem connaturalis creaturæ rationalis & ultimus finis, nec est nec esse potest alius, quam unus & verus Deus, ut vero amore diligendus. Cujus rei ratio quantum ad amorem voluntatis attinet, ut de beatitudine hîc supersedeam, non est alia nisi quia creatura rationalis non potest produci cum distorta perversa malaque voluntate, nec voluntas ejus recta & justa & bona esse potest, nisi Deum finem ultimum suum hoc est ipsam rectitudinẽ seu normam omnis rectitudinis ac bonitatis diligat: à quo centro suo si aberrat & aliud velut ultimum diligat necesse est, sicut perversam, distortam ac malam, ita etiam inquietam fieri, velut quæ quietem extra naturale centrum appetiverit, juxta illud Augustini: *Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* (Lib. 1. Confess. cap. 1.) Hæc enim inquietudo non ex ullâ superaddita Dei ordinatione, sed ex ipsa naturæ rationalis conditione seu creatione nascitur; quæ sicut non potuit eadem manens propter seipsam, vel propter Angelos creari, sed propter Deum, ita nec potest in ullius rei creatæ amore conquiescere; non magis ac lapis extra centrum suum. Semper enim ulterius urgetur pondere suo tanquam cui deest id, quod ejus naturæ quietandæ præstitutum est. Sicut autem creatura rationalis sine centri illius connaturalis dilectione quieta esse non potest, ita neque recta, neque justa neque bona. Est enim rationalis anima, seu generaliter rationalis creatura naturaliter inter Deum & inferiora constituta, in qua medietate nisi affectu seu dilectione manserit, sed dum à Deo, vel ad seipsam, vel ad inferiora declinaverit necessario naturalis ordo pervertitur, ipsaque creaturæ rationalis rectitudo distorquetur, & hoc ipso fit ipsa perversa distorta & mala. Vnde Augustinus (Lib. 1. de serm. in monte c. 12.): *Omnes natura in ordine suo*

A *gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. Nec quisquam hoc facere cogitur, & ideo si feceris sine iusta defensione punitur. Non enim hoc committit invitus.* Et in libro sexto de Musica (Lib. 6. c. 15): *Nos ipsos inter illa quæ infra nos sunt, & illa quæ supra nos sunt, ita Deo & Domino nostro opitulante ordinemus, ut inferioribus non offendamur, solis autem superioribus delectemur.* Hoc est, ut nihil dilectionis ex inferioribus ea diligendo venemur, sed tantummodo ut non offendant nos; delectatio enim velut pondus animam in locum suum naturalem ponit aut dejicit. Vnde adjicit: *delectatio quippè* seu amor, *quasi pondus animæ. Delectatio ergò ordinat animam.* Hic autem locus naturalis creaturæ rationalis est supra corporea infra Deum; in quo ordine si dilectione permanet necessario bona & recta est, si recedit, mala. *Sane*, inquit ad (Epist. 17.)

B Celestium, *quoniam te novi, accipe hoc quoddam grande & breve. Est natura per locos & tempora mutabilis, ut corpus, & est natura per locos nullo modo, sed tantum per tempora etiam ipsa mutabilis ut anima* (sub qua omnem creaturam rationalem subinde solet comprehendere) *& est natura quæ nec per locos nec per tempora mutari potest, hoc Deus est. Quod hîc insinuavi quoquo modo mutabile creatura dicitur: quod immutabile creator. Vides profectò in ista distributione naturarum quid summè sit, quid infimè, & tamen sit, quid mediè, maiusq; infimis, & minus summo.*

Iam videamus quid ex isto naturali ordine creaturæ rationalis conficere velit: *Summum illud est ipsa beatitas*, id est, Deus ipsa beatitudo. *Infimum quod nec beatum esse potest nec miserum*, scilicet creatura corporea irrationalis. *Quod verò medium*, id est anima *vivit inclinatione*, id est dilectione *ad infimum, miserè: conversione ad summum beatè vivit.* Nimirum quia inclina-

C tione ad infimum, seu dilectione infimi malè perversèque vivit, conversione ad summum rectè ac benè, hæc enim ratio est cur miserè & beatè. Vnde causam istius miseriæ atque beatitudinis fugiendam admonens: *Qui*, inquit, *Christo credit non diligit infimum non superbit in medio*, scilicet seipsum diligendo, *atque ita summo inhærere fit idoneus; & hoc est totum quod agere iubemur, movemur, accendimur.* Hoc est, in eo tota justitia & bonitas & rectitudo creaturæ rationalis comprehenditur. Cujusmodi doctrinam & alijs locis tradit, eo videlicet scopo ut intelligamus naturaliter animæ rationali in illa medietate permanendum esse ut quemadmodum naturaliter *mente rationali intellectuali, creaturas ceteras antecedit natura hominis, ipsâ* verò *solus Deus est maior*: ita quoque

quoque affectu dilectionis ſervet medietatem illam ut nullis, ne ſibi quidem ſed ſoli Deo ſeſe ſubijciat. Nam hoc ipſo quo aliter facit egreditur ordinem ſuum & non poteſt non eſſe perverſæ, diſtortæ malæque voluntatis. Nam hoc ipſo quo relicto ſuperiori bono ad quod converti naturaliter debet, ſeipſum reſpicit, ſuperbus efficitur, hoc ipſo quo ſe inferiora, carnalis. Audi Auguſtinum identidem hæc inculcantem. Nam de animo ſeipſum amante ita loquitur: *Cum ſeipſo quaſi ſuo bono animus gaudet, ſuperbus eſt.* Quam rationem ſuperbiæ in eo ſæpè ponit quod anima non poteſtate incommutabilis veritatis ſed ſuà ſibi dominantis poteſtate delectetur: ita videlicet explicans quid ſit animum ſuo quaſi bono gaudere. De anima verò ad inferiora, hoc eſt, corporea convertente amorem ſuum: *Vita quæ fructu corporis delectata negligit Deum inclinatur ad nihilum & iſta eſt nequitia*, qua de re alibi multa diximus. Vtrumque verò rationalis amoris flexum ſive ad ſeipſum ſive ad inferiora cõplectens, præclarè dicit: *Animæ ad ea quæ amant propterea nituntur ut perveniendo requieſcant. Et multa quidem per corpus delectant, ſed non eſt in eis æterna requies, nec ſaltem diuturna, & propterea magis ſordidant animam & aggravant potius, ut ſincerum eius pondus quo in ſuperna fertur impediant. Cum ergò anima in ſeipſa delectatur nondum re incommutabili delectatur, & ideò adhuc ſuperba eſt, quia ſe pro ſummo habet cùm ſuperior ſit Deus. Nec in tali peccato impunita relinquitur, quia Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. cum autem Deo delectatur, ibi veram, certam invenit requiem quam in alijs quærebat nec inveniebat.* In quibus verbis, corpore, ſeipſo, ac Deo delectari, non eſt aliud quàm in corpus, in ſeipſum, in Deum per ſe expetitum amoris impetu ferri. In eo quippe quod per ſe expetitur, animi delectatio conquieſcit.

Ex qua doctrina Auguſtini frequentiſſima & ſecuriſſima naſcitur quod peccati cujuſcunque formalem rationem in eo collocare ſolet Auguſtinus quod animus amorem ſuum à ſupernis, quibus ordine naturali ſubditur, ad ſeipſum vel ad inferiora convertit: *Ea quæ dicitur à veritate atque ſapientia* (id eſt Deo) *ſeparatio perverſa voluntas, quâ inferiora diliguntur.* Et alibi adverſus peſtem Manichæam: *Propterea nihil ſunt quæ facta ſunt, cùm ſuperiora ad inferiora declinãt ubi eſt omne peccatum & omne quod dicitur malum.* Et rurſum: *Eſt quoddam bonum quod ſi diligit anima rationalis peccat, quia infra eam ordinatum eſt. Quare ipſum peccatum malum, non ea ſubſtantia, quæ peccando diligitur.* Et iterum alibi: *Voluntas averſa ab incommutabili & communi bono & converſa ad proprium bonum aut ad exterius aut ad inferius peccat.* Nimirum quia ut alibi dicit: *Quiſquis quod ſeipſo eſt deterius ſequitur, fit & ipſe deterior*, quæ ſanè peccati ratio in ipſâ æternâ & incommutabili lege fundata eſt, illa quippe jubet, ut *omnia ſint ordinatiſſima*: illa eſt quæ *ordinem naturalem conſervari iubet, perturbari vetat.* Ordo autem naturalis hoc habet, ut ſicut animus rationalis ſummo Deo velut principio & fini ſuo naturæ lege ſubjectus eſt ceteriſque præpoſitis creaturis; ita illi ſoli caſto amore inhæreat & ſubdatur, eique ſoli inhærendo ceteris omnibus ſupervolitet, non eis inhæreat diligendo, ſed Deum diligens per ea tranſeat utendo. Eadem quippe *æterna lex iubet avertere amorem à temporalibus & eum mundatum convertere ad æterna.* Qua de re alibi fuſius & plenius à nobis diſſertum eſt.

Lib. 1. de lib. arb. c. 15.

Videlicet lib. 2. de ſtatu nat. lapſæ c. 12 13. 14. & ſeqq.

Ex his itaque perſpicuum & certum eſt ex ipſa naturæ rationalis inſtitutione proficiſci, & in ejus eſſentia fundatum eſſe, ut amorem ſuum ſoli Deo ſummo principio & ultimo fini ſuo debeat, nec eum poſſit ullâ ratione, ullâ diſpenſatione, ullâ naturæ ſuæ vel elevatione vel depreſſione ad ſeipſam vel ad inferiora convertere. Hoc enim ipſâ æternâ & immutabili Dei lege dictante & damnante peccatum eſt, & ex illa radice omnis peccati ratio, quæ vel in hominibus vel in Angelis invenitur aut inveniri poteſt, proficiſcitur: ut ſanè non alia hujuſce præcepti naturalis ratio ſit, quam illius quo jubetur indiſpenſabiliter adorare & colere unum Deum. Nec mirum cum adorationis & amoris prohibitio ex eadem radice naſcantur. Vtriuſq; quippe radix eſt, quod mens rationalis creaturis omnibus prælata, ſoli Deo naturæ ordine atque dignitate ſubjecta ſit tanquam principio & fini ſuo: Vnde illi ſoli ſicut amorem principij ac finis, ita & hujuſmodi cultum ſeu ſervitutem debet. Quod ſicut de amore ſuprà diximus, ita de adoratione Auguſtinus: *Quemadmodum fatendum eſt animam humanam non eſſe quod Deus eſt: ita præſumendum, nihil inter omnia quæ creavit, Deo eſſe propinquius. Ideòque divinè ac ſingulariter in Eccleſia Catholica traditur nullam creaturam colendam eſſe animæ, ſed ipſum tantummodo rerum quæ ſunt, omnium creatorem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia* &c. Et infrà: *Deus igitur ſolus ei colendus eſt.* Quæ doctrina eo verior ſolidiorque eſt quod verus & ſincerus & Deo gratus cultus ipſius Dei non eſt alius, quàm amor ejus, juxta illud Auguſtini de quo alibi plura diximus. *Pietas, cultus Dei eſt nec colitur ille niſi amando.* Quiſquis enim Deum non amans colit, aliud reſpicit amando, non Deum quem colit. Ex quo fit ut ſicut amor Dei dilutiorem quemdam affectum creaturis impendi non vetat, quem uſum ſeu affectum utendi dicimus; ita & adoratio ſeu cultus Dei decoloratiorem quandam ſubmiſſionem creaturis excellentibus exhiberi ſinit, dummodo ſicut uſus in amoris terminum, ita & cultus ille, in omnis excellentiæ & adorationis fontem refundatur.

Lib. de quant. animæ c. 1

Epiſt. 120. c. 18.

Et hactenus quidem principia immobilia ſunt quæ nec Scholaſtici quidem; quantum arbitror, negaverint, cùm in lege æterna & immutabili omnia fundata ſint, & à Philoſophis quoque Gentilibus nonnihil agnita atque admiſſa. Ex quibus tantum hoc concludimus naturam rationalem non aliter inſtitui poſſe quamdiu rationalis manet, quam

ut quemadmodum naturæ ordine Deo velut primo principio suo ex quo proficiscitur & ultimo fini suo ad quem ordinatur, subjecta est, ità eundem casto amore diligere teneatur, ut eum diligendo à quo habet, ut sit, bona sit, eoque tandem perfruendo etiam beata.

Ex quo duo consequenter sunt consectarea. Primum creaturam illam, hoc ipso quo relicto incommutabili principio ad sesipsam vel ad inferiora convertere voluerit amorem illum suum, sine dubitatione peccaturam. Nec enim aliud peccatum creaturæ rationalis est, ut ex antè dictis patuit, quam ad inferiora converti.

Alterum est non posse creaturam rationalem sine eodem illo amore creatoris juxta doctrinam Augustini produci. Cujus ratio est quia hoc ipso quo illo principij sui amore caret, velut pondere, quo in locum suum connaturalem urgeatur, distortæ perversæque voluntatis est. Necesse est enim ut aliquid voluntas diligat, hoc est, ut anima ad aliquid sese moveat appetendo vel fugiendo. Vnde Augustinus tanquam necessarium concludit, *animas aut carere vitâ, & animas non esse, neque quicquam velle seu nolle, appetere vel fugere: aut si viverent, ut & animæ esse possent & aliquid tale agere nullo modo eas nisi vita vivere.* Et paulò pòst animam vocat *spontaneum & vividum motum.* Hinc & libro de substantia dilectionis dicitur: *Vita cordis amor est, & ideirco omninò impossibile est, ut sine amore sit cor quod vivere cupit.* Et præclarissimè sanctus Fulgentius post præceptorem discipulus: *Voluntas porrò creaturæ rationalis sine qualicumque amore non potest esse. Nec sic potest diligere, ut amorem suum non velit ad aliquid religare: quæ inter summum bonum à quo creata est, & infimum bonum cui prælata est medio quodam loco posita, profectò aut in infimo bono necesse est miserabiliter iaceat, aut in summo bono veraciter feliciterque requiescat. Quodam enim amore rapitur, seu cum obedientia sublevatur & creatori bono bene subjicitur, sive cum superbia deprimitur, ut creatura bonæ male dominetur.* Vbi ad illam divisionem amoris respicit Fulgentius, qua creatura vel Deum diligit vel seipsam. Seipsam quippe primam post Deum diligit & à se ad alia diligenda progreditur. Se verò diligere, hoc est, seipso, suoque bono gaudere, ut suprà dixit Augustinus, *superbia est*. Si igitur mens rationalis sine creatoris amore producatur, necesse erit ut vel seipsam, vel aliud à se diligat, & consequenter ut seipsam ante diligat. Nec enim aliud à se voluntas diligit, nisi prius diligat se, ut alibi ex Augustini mente declaravimus. Vtrumvis autem fecerit malæ voluntatis erit. Quod sicuti juxta supradicta Augustini principia, quæ de peccati natura & ratione tradidit manifestum est; ita juxta eundem æquè certum est, hoc ipso perversam & malam futuram rationalé creaturam, quo Deum voluntate non diligit. Voluntas enim non diligens Deum, sive actu sive habitu, non nisi mala & perversa esse potest, quia non diligit id quod eam æterna lex diligere jubet. Audi disertissimis verbis præcinentem dictis meis Augustinum: *Mirum si voluntas potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona nec mala sit, aut enim iustitiam* (hoc est, Deū, ut dicturi sumus infra) *diligit, & bona est, & si magis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est: aut si omninò non diligimus, non bona est. Quis verò dubitet dicere, voluntatem nullo modo iustitiam diligentem non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem?* Vnde & alibi de Angelis cùm crearentur: *quid erant sine bona voluntate nisi mali?* Et oppositionem immediatam inter justitiam & injustitiam, hoc est, bonitatem malitiamque creaturæ rationalis ratione videlicet utentis tradés: *Dic quæso te, inquit, nonne fateberis eum qui non est iustus, iniustum esse; & qui non est prudens, imprudentem esse; & qui non est temperans, intemperantem esse? An dubitari de his aliquid potest?* Respondet ei Evódius: *Fateor hominem quando iustus non est iniustum esse: hoc etiam de temperante & intemperante responderim.* Iustus autem esse nemo potest, nisi justitiam diligat: quam propterea si non diligit iniustum & malum consequenter esse necessarium est. Sed sive non habendo bonam illam voluntatem, hoc est, amorem creatoris, creatura cùm creatur mala esset, ut videtur apertè sentire Augustinus, sive certè non bona; non satis est ad amorem illum habendum obstrictam esse creaturam, ut quemadmodum ex æternæ legis præscripto debet, principium & finem suum, unum & solum Deum super omnia amet & colat.

Scio equidem confestim hìc Scholasticorū cogitationibus occursuram solemnem illam distinctionem suam de amore Dei naturali & supernaturali. Deberi siquidem creaturæ rationali naturalem amorem principij ac finis sui quo super omnia Deum diligat, eumque diligendo naturalia ejus præcepta custodiat, nullo vero modo deberi amorem illum qui naturæ vires superet, & creaturam ad statum supernaturalem elevatam esse supponit. Scio hæc, sed scio etiam in universis operibus Augustini vel cujusquā antiqui Patris qui ante Scholasticorum adventum floruit, in ullius Concilij Canone vel doctrina, in ullius sacri libri pagina, nullum hujus distinctionis esse vestigium sed Philosophiæ humanæ viribus esse excogitatum. Est enim antiquis omnibus gratiæ defensoribus inauditum & aliquid hujusmodi quod ipso vocabulorum sono exhorrescerent, amorem scilicet creatoris posse naturæ viribus obtineri. Quapropter & nobis antiquæ fundatissimæque doctrinæ quam sanctus Doctor tradidit filum sectando satagendum est, ut ostendamus multis argumentis ab Augustino suppeditatis amorem illum creatoris, sine quo creatura rationalis institui nequit, non posse in creatura fieri sine vera & propriè dicta gratia Dei.

Lib. de duab. animab. c. 1.

Cap. 3.

Lib. de substant. dilect. c. 6.

Lib. 1. ad Monimum.

Lib. 1. de pecc. merit. & remiss. c. 18.

Lib. 1. de lib. arb. c. 15.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Ostenditur amorem illum sine quo creatura rationalis condi nequit per veram gratiam inspirari debere: idque primo, ex amore veritatis.

QVOD quidem primò inde perspicuum fieri putamus, quia amor ille sine quo creatura rationalis in quocunque fingatur statu esse nequit, non potest cum ulla probabilitate depressior aut decoloratior cogitari, quam ut per eum creatura quamvis non trinum & unum Deum, non Spiritum a Patre Filioque procedentem, non Filium incarnatum diligat, certè tamen inter veritatem & falsitatem constituta veritatem sibi de rebus agendis affulgentem castè & sincerè diligere possit, illius regulis animum affigere illam corde retinere, ne in falsa vel sentienda vel agenda rapiatur. Quid autem boni diligere naturaliter poterit si hoc non poterit? Sed illa ipsa casta dilectio veritatis est effectus gratiæ Dei, nec humanis viribus obtineri potest. Tradit hoc apertissimè Augustinus, naturalibus fretus rationibus adversùs homines nihil omninò de divina gratia, nihil de elevatione naturæ suæ ad statum supernaturalem cogitantibus, sed gravissimis mersos erroribus, quibus eum non à Deo bono, sed malo principio profluxisse statuebant, hoc est, adversùs Manichæos. Nam cùm eos pedetentim eo ducere vellet, ut faterentur & esse Deum & hominem esse posse sapientem, hoc est bonum ac beatum nihil aliud profert, quam esse quasdam regulas veritatis ut *studendum esse sapientiæ*, *Iustè esse vivendum*, *Deteriora melioribus esse subdenda*, *Paria paribus comparanda*, *Propria suis quibusque tribuenda*, *A corruptione animum avertendum*, & hujusmodi quas quilibet non nimium vitijs cœcatus ac depravatus, *tanquam regulas & lumina virtutum* supra mentem suam immutabiliter fulgere cernit & ad sapientiam bonitatemque animi pertinere non dubitat. Illæ autem regulæ æternæ & incommutabiles in ipsa sempiterna veritate quæ Deus est, lucent, vel ipsa potiùs æterna veritas sunt, quæ mentibus vitio non obcœcatis desuper splendet & omnibus velut publicum lumen præsto est, & omnibus naturæ dignitate excellentior supereminet. Agit hoc magno conatu Augustinus non exiguâ parte libri secundi de libero arbitrio: *Quapropter*, inquit, *nullo modo negaverim esse incommutabilem veritatem, hæc omnia quæ incommutabiliter vera sunt continentem, quam non possis dicere tuam vel meam, vel cuiusquam hominis, sed omnibus incommutabilia vera cernentibus tanquam miris modis secretum & publicum lumen præsto esse, ac se præbere communiter.* Et paulo post: *Hanc ergo veritatem de qua tam diu loquimur, & in qua una tam multa conspicimus, ex-*

A *cellentiorem putas esse quam mens nostra est, an æqualem mentibus nostris an etiam inferiorem?* Et cum invictè probavisset esse superiorem, eo quod secundùm *ipsius veritatis immutabiles regulas quas communiter cernimus* judicemus quidquid judicamus, de ipsis verò nullo modo quis judicet, tanquam re confectâ, concludit. *Quare si nec inferior nec æqualis est, restat ut sit superior atque excellentior.* *Ibidem.* Et proinde veritas illa incommutabilis verus Deus est, de quo invento triumphans: *Ecce tibi est*, inquit, *ipsa veritas*, mente scilicet sublimior: *amplectere illam si potes & fruere illa, & delectare in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui. Quid enim petis amplius quam ut beatus sis, & quid beatius eo qui fruitur inconcussâ & incommutabili, & excellentissima veritate.* *Cap. 13.* Et paulo inferius: *Et nos in luce veritatis beatam vitam collocare metuimus? Imo vero quoniam in veritate cognoscitur & tenetur* *Ibidem.* B *summũ bonum, eaq; veritas sapientia est, cernamus in ea teneamusq; summum bonum, eoq; perfruamur. Beatus est quippe qui fruitur summo bono; hæc enim veritas ostendit omnia bona quæ vera sunt, quæ sibi pro suo captu intelligentes homines vel singula vel plura eligunt quibus fruantur.* Et rursum: *Hæc est libertas nostra cum isti subdimur veritati, & ipse est Deus noster.* *Cap. 14.* Et infra: *Si aliquid est excellentius veritate, ille potiùs Deus est; si autem non est iam ipsa veritas Deus est.* Cujus discursus veritatem atque soliditatem quam multis alijs in locis Augustinus facit, & de quo invento sibi magnoperè gratulatur, admiratus Evodius, quicum disputat tanquam de invento Deo tam propinquo mentibus nostris, in cujus sempiternæ veritatis communibus regulis se cernere sentiebat quicquid verum de virtutibus cerneret; *Ego verò*, inquit, *incredibili omnino & quam tibi verbis explicare non possum, lætitia* *Lib. 2. c. 13.* C *perfusus accipio ista & clamo esse certissima. Clamo autem voce interiore qua exaudiri cupio ab ipsa veritate & illi inhærere* dilectione scilicet *quod non solum bonum, sed etiam summum bonum & beatificum esse concedo.*

Et hactenus quidem vidimus, Augustinum luculentissimè probâtem esse Deum ex ipsis incommutabilibus regulis veritatis, seu ex seipsa quæ in illis virtutum regulis ac luminibus incommutabiliter fulget veritate, qua mens cujuslibet eam cernentis, raptim velut ictu coruscationis attingitur. Quam doctrinam siquis abjectioribus Aristotelicæ philophiæ conceptibus assuetus fortassis minus capit, sciat ille in Augustino esse solemnissimam, creberrimam, celeberrimam certissimamque: quæ neq; negari neq; turbari potest, nisi potissimas bases doctrinæ ipsius, quam de Deo sexcentis locis

Digitized by Google

locis in suis operibus tradit, labefactatas velit. Qua de re si locus flagitaret vel necessitas posceret, non nisi difficile esset integrum volumen ex ejus doctrina texere sicut jam diu mihi animus fuit. Sed rem pulcherrimam, gravissimam, divinissimamque, maturiori adhuc ætati servo ac tempori magis vacuo ab occupationibus, tum urgentibus de divina gratia, tum Episcopalibus, quæ me suo quotidiano recursu ac mole premunt.

Nunc ergò videamus id cujus causa ista diximus, videlicet, animum esse non posse sapientem, justum, bonum, sed tantummodo distortum ac pravum, nisi incommutabiles illas regulas sapientiæ justitiæque diligat: & istam dilectionem esse effectum veræ & supernaturalis gratiæ Dei.

Et primum quidem ex eadem Augustini contra Manichæos dissertatione perspicuum est. Cùm enim ibidem tradidisset, corpora inter creata bona esse infimum bonum, liberam voluntatem medium, usum verò bonum voluntatis, hoc est virtutem esse summum bonum ita pergit post multa interposita: *Voluntas ergò quæ medium bonum est cum inhæret incommutabili bono, eique communi non proprio, sicut est illa de qua multum locuti sumus, & nihil digne diximus, veritas, tenet homo beatam vitam*, scilicet beatitudine non patriæ tantùm, sed etiam hujus vitæ ac viæ, *eaque ipsa vita beata, id est animi affectio inhærentis incommutabili bono, proprium & primum est hominis bonum. In eo sunt etiam virtutes omnes quibus male uti nemo potest. Nam hæc quamvis magna in homine & prima sint, propria tamen esse uniuscujusque hominis non communia satis intelligitur. Veritate enim atque sapientiâ quæ communis est omnibus omnes sapientes & beati fiunt inhærendo illi.* Et uberiùs expressiusque paulò pòst: *Ne ne prudentiâ cujusquam fit prudens alius, aut fortis fortitudine, aut temperans temperantiâ, aut justus justitiâ hominis alterius quisquam efficitur:* Quo modo igitur fit aliquis prudens, seu sapiens, fortis, temperans, justus? Audi: *Sed coaptando animum illis incommutabilibus regulis luminibusque virtutum, quæ incorruptibiliter vivunt in ipsa veritate sapientiaque communi, quibus & ille coaptavit & fixit animum, quem istis virtutibus præditum sibi ad imitandum proposuit.* Ecce luculentissimè declaratum non aliter fieri posse sapientem & justum & fortem ac temperantem animum, quam eum amoris vinculo affigendo regulis illis luminibusque virtutum quæ sempiternâ & incommutabili & communi veritate omnibus cernentibus præsto sunt. Nam veritatem incommutabilem illarum regularum diligendo, fit ipse animus veritati dilectæ similis, quæ in singulis virtutum luminibus lucet, sapiens, temperans, justus, fortis, eòque sapientior, temperantior, justior, fortior, quò illis inhæret firmius, ac delectatur ardentius.

Lib. 2 de lib. arb. c. 19.

Quæ sanè doctrina non solùm Augustini autoritate, sed ipso quoque naturali lumine rationis, ex quo totus ille discursus est haustus & pendet, videtur esse certus ac perspicuus. Quid enim amplius flagites ut animus

A rectus sit, ut justus, ut fortis, ut temperans, quam ut veritatem incommutabiliter singularum virtutum præscripta dictantem, sincerissimè, castissimè, ardentissimèque diligat, & præter ipsam nihil diligat? Quis animus rectior & erectior, & ab omni terrena fæce incorruptior cogitari, quis Deo similior fingi potest? Ipse enim est veritas incommutabilis sicut ipsa incarnata veritas dixit, *Ego sum veritas*, &, *ipsa veritas est sapientia*, ut Augustinus subinde dicit. Diligendo ergò sincerè solam ipsam regularum istarum veritatem mente suâ præstantiorem, nihil aliud sanè quam Deum incommutabilem diligit, utpote qui nihil est aliud nisi illa veritas quam videndo mente contingit: sicut Augustinus tùm isto loco, tum aliis plurimis ex professo docet. Unde & in libro ad Honoratum: *Cùm sapiens sit Deo ita mente conjunctus ut nihil interponatur quod separet, Deus est enim veritas, nec ullo pacto sapiens quisquam est si non veritatem mente contin-* B *gat: negare non possumus inter stultitiam hominis & sincerissimam Dei veritatem medium quiddam interpositam esse hominis sapientiam*, cui scilicet credendo paulatim ad videndam quoque ipsam veritatem illam incommutabilem, quam sapiens videt ac diligit manu quasi ducatur. Et alibi: *Hæc est autem vera dilectio ut inhærentes veritati justè vivamus*

Lib. 2. de util. credend. c. 15.

Lib. 8 de Trinit. c. 7.

Ex quo jam facilè intelligitur, cur Augustinus generaliter perversam seu distortam voluntatem nihil aliud esse dicat, quàm separationem à veritate: *Ea quæ dicitur à veritate atque sapientia separatio, perversa voluntas est, qua inferiora diliguntur.* Nimirum quia sicut voluntas veritatem diligens, non potest vel esse nisi recta vel cogitari, ex quo fit ut opus bonum facere juxta Scripturam sit [a] *facere veritatem*, &, [b] *ambulare in veritate*, &, [c] *diligere veritatem:* ita voluntas abrumpens veritatis illius C dilectionem, & ab eâ se separans, non potest vel esse vel cogitari nisi distorta atque perversa. Unde Augustinus: *Interfice in te quicquid contrarium est veritati.* Et de diabolo Christus: *In veritate non stetit.* Et ista quoque ratio est cur Augustinus tam solemniter definiat peccatum non esse aliud quàm *dictum, factum vel concupitum contra æternam legem.* Lex enim æterna nihil est nisi ipsâ veritas Dei, seu ut expressiùs dicam veritas Deus, juxta illud Augustini. *Lex tua veritas, & Veritas Tu.* Cujus veritatis tanquam æternæ legis lucem sibi fulgentem & facienda dictantem cùm videt & suâ voluntate deserit, necessariò voluntate pervertitur, distorquetur, fit pravus & perversus & peccat, in quocunque naturæ statu homo esse fingatur.

a Joan. 3. 21. b 3 Joan. c Zachar. 8.

In Psal. 41. Joan. 8.

4. Confess. c. 9.

Sed jam alterum illud videamus, unde casta ista dilectio veritatis quæ in æternis illis virtutum regulis lucet, & sine cujus dilectio- D ne sapientem aut justum aut temperantem esse, aut ullâ virtute imbui impossibile est: an viribus puræ naturæ, quibus conspici possunt, possunt etiam diligi, sicut Philosophorum Scholasticorumque nonnullorum confirmat eruditio?

eruditio? Audite Augustinum gratiam Dei etiam in ista dilectione qua regulis illis incommutabilibus æternæ veritatis animus affigitur, & corrigitur, prædicantem: Nam illa ipsa, quam attulimus disputatione loquitur, disertisque verbis se gratiam Dei etiam tunc in istis virtutibus, quæ veritatem ita consideratam diligendo comparantur, se prædicasse testatur: *Quamvis & in his libris, qui non contra illos omninò* (Pelagianos hostes gratiæ) *sed contra Manichæos conscripti sunt de libero arbitrio, non omninò de ista Dei gratia reticuimus, quam nefandâ impietate conantur auferre. Diximus quippe in secundo libro, non solùm magna* (id est virtutes illas quæ regulas illas æternas diligendo conferuntur animo) *sed etiam minima bona non esse posse, nisi ab illo à quo sunt omnia bona, hoc est, Deo.* Et paulò pòst: *Virtutes, inquam, quibus rectè vivitur magna bona sunt &c. quare abundantia & magnitudo bonitatis Dei non solùm magna, sed etiam media & minima bona esse præstitit. Magis* A *laudanda est bonitas ejus in magnis*, id est virtutibus illis *quàm in medijs*, qualis est voluntas & omnes animi potentiæ. Quibus verbis veram se Dei gratiam prædicasse in virtutibus conferendis, & majorem quam est illa qua voluntas & ratio & facultates animi collocatæ sunt, quæ non nisi naturalis creationis gratia est, ipsemet disertè, ut audivimus profitetur. Cùm ergò non possit ulla naturalior, ulla inferior, ulla dilutior dilectio Dei in pura natura viribus cogitationis fingi ut animus rectus fiat quam illa, qua diligitur ipsa virtutis cujusque rectitudo, hoc est veritas incommutabilium luminum uniuscujusque virtutis, quæ facienda præscribuntur, nec illa viribus humanis haberi queat, sed dono Dei, nec sine illa rectus, sed tantùm à veritate ac Deo distortus, ac perversus esse possit, perspicuum est non posse naturam rationalem sine dono gratiæ supernaturalis institui.

CAPVT QVINTVM.

Secundò, ex amore justitiæ.

SECUNDA probatio ex eadem pœnè radice, hoc est, ex dilectione justitiæ proficiscitur. Cùm enim creatura rationalis institui non possit à Deo nisi cum voluntate aliquo modo ordinata ad creatorem consequenter fieri nequit, ut sine dilectione justitiæ producatur: hoc est voluntas ejus dilectione justitiæ & æquitatis imbuta esse debet quando producitur vel certè quod in idem redit ita robusta esse debet, sive internis facultatis ipsius viribus, sive assistente externo auxilio Dei, ut inter justitiam & injustitiam, velut in bivio constituta, injustitiam in omnibus operibus suis fugere & justitiam diligere possit. Hoc enim si virium imbecillitate non possit certissimum est creaturam rationalem nullo modo peccaturam, vel certè omnia ejus peccata velut per canalem recursura in auctorem Deum. Viribus enim caret, quibus ea declinare & justitiam diligendo bonum facere possit. Rectissimè enim Augustinus: *Ex eo quod non accepit nullus reus est; ex eo verò quod non facit quod debet, justè reus est. Debet autem, si accepit & voluntatem liberam & sufficientissimam facultatem.* Et iterum: *Si hoc debet unusquisque quod accepit, & sic homo factus est ut necessariò peccet, hoc debet ut peccet. Cùm ergò peccat, quod debet facit. Quod si scelus est dicere neminem naturâ suâ cogit ut peccet.* Et iterum: *Si non redditur ab eo modo quo naturaliter factus est ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit cùm hæc facit.* Vnde de Angelis & primo homine dicertissimè sanctus Doctor dicit: *Si hoc adjutorium* (permanendi in bona voluntate) *vel Angelo vel homini cum primùm facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio posset manere, si vellet, non utique suâ culpa cecidissent. Adjutorium quippe defuisset sine quo ma-* A *nere non possent.* Certissimum igitur esse debet creaturam rationalem produci non posse quin liberâ suâ voluntate injustitiam declinare & justitiam diligere posset sicut æterna & indispensabilis legis præceptum jubet.

Iam verò ista dilectio justitiæ, cujus robore peccata fugiantur, & præcepta fiant, nullo modo potest à creaturâ rationali obtineri, nisi per veram & propriè dictam & supernaturalem gratiam Dei. Docet hoc diversis locis Augustinus, apertissimeque tradit dilectionem illam qua voluntas diligit ipsam justitiam præcepti & ex illa dilectione justitiæ aliquod bonum opus facit, non esse aliud nisi charitatem illam quam diffundit in cordibus nostris vera gratia Spiritus sanctus qui datus est nobis. Declaravimus hoc nonnullis testimonijs Augustini evidentibus, cùm de operibus infidelium tractaremus. Sed quia do- *Vide sup. l. de statu nat. lapsæ c. 16.* B ctrina ista præclarissima & ex profundissima veritatis penu hausta quibusdam Neotericis nimis incredibilis videtur & Aristotelis principijs nimis adversa, cogimur adhuc paulò uberius Augustini constantiam in ea asserenda tuendaque demonstrare. Et sanè si nihil aliud proferremus nisi solum librum de Spiritu & littera Sermonemque decimum-septimum de verbis Apostoli, ex quibus loco citato testimonia nonnulla delibavimus, nihil amplius desiderari posset. Sic enim loquitur capite illius libri decimo: *Confugiant per fidem ad justificantem gratiam.* Et quis effectus illius gratiæ? *Vt per donum Spiritus suavitate justitiæ delectati pœnam litteræ minantis evadant.* *Lib. de Spir. & litt. c. 10* Ecce ipsa delectatio justitiæ effectus gratiæ, ac donum Spiritus sine ullis ambagibus asseritur. Nec initium tantùm sed & incrementum dilectionis justitiæ ex eodem fonte

Ibidem. fonte proficiscitur: *Per legem fidei quisque cognoscit, si quid benè vivit, Dei gratia se habere. & ut perficiatur in dilectione justitia, non se aliunde consecuturum.* Et infra:
Cap. 14. *Mandatum si fit timore pœnæ non amore justitiæ serviliter fit non liberaliter & ideo nec fit. Non enim fructus est bonus qui de charitatis radice non surgit.* Nihil evidentius quam charitatis esse illum amorem justitiæ quo mandatum fit. Qui amor justitiæ cum non sit aliud quam delectatio qua quis condelectatur legi Dei seu justitiæ ejus, mox aliis idipsum verbis explicat: *Porro autem si adsit fides quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei, id est, diligere justitiam legis, secundum interiorem hominem quæ delectatio non litteræ, sed Spiritus*
Cap. 29. *donum est.* Et iterum inferius: *Charitas eius conscripta in cordibus atque diffusa, perficiatur sperantibus in eum ut anima sanata non timore pœnæ, sed amore justitiæ operetur bonum.* Ecce charitas voluntatem sanat ut justitia diligatur. Et mox concatenationem præclaram istius sanantis gratiæ cum libero arbitrio tradens, qua fit ut ad diligendam justitiam præcepti
Cap. 30. erigatur; *Per gratiam*, inquit, *sanatio animæ abolitione peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis operatio.* Quomodo quâ ratione quo ordine? *Quia gratia sanat voluntatem, quâ justitia liberè diligatur.* Et ostendens illam justitiæ dilectionem fieri nullo modo posse
Cap. 32. sine spiritu charitatis & adoptionis: *Timor ergo ille servilis, & ideo quamvis in illo Domino credatur, non tamen justitia diligitur, sed damnatio timetur.*
Ibidem. *Filij verò clamant Abba Pater &c.* Et inferius rursum: *Hæc est fides quæ per dilectionem operatur, non per timorem, non formidando pœnam sed amando justitiam. Vnde ergo ista dilectio id est charitas per quam fides operatur, nisi unde illam fides ipsa impetravit?* Et perfectionem humanæ justitiæ in ista justitiæ dilectione constituens:
Cap. 35. *Esset autem tanta* (id est perfecta nostra justitia) *si nihil eorum quæ pertinent ad justitiam nos lateret & ea sic delectarent animum ut quicquid aliud voluntas sive dolor impedit delectatio ista superaret.* Quæ testimonia tam perspicuè declarant opus esse non timore pœnæ sed dilectione justitiæ ut aliquod opus esse possit bonum, eandemque dilectionem justitiæ non esse nisi verissimam charitatem, nec sine gratia sanante voluntatem posse obtineri, ut nihil addi posse videatur. Et quanquam exercitatis in Augustini lucubrationibus nihil certius sit, ne tamen illius duntaxat libri videatur esse peculiaris phrasis, videamus quid de illa dilectione justitiæ & alibi tradat: ut elucescat eum ne latum quidem unguem ab illa quam diximus sententia de justitiæ dilectione per Spiritus
Lib. de nat. & grat. cap. 57. sancti gratiam conferenda recessisse: *Sub lege est*, inquit in libro de natura & gratia, *qui timore supplicij quod lex minatur, non amore justitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber nec alienus à voluntate peccandi &c.* Et unde amor iste justitiæ? *Ergo si Spiritu*, inquit, *ducimini non adhuc estis sub lege, utique lege quæ timorem incutit, non tribuit charitatem, quæ charitas*

Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Quid apertius aut luculentius dici potest? Audi tamen aliud fortassis evidentius; *Non video quomodo diceret homo sub lege* (carens videlicet gratiâ flectente voluntatem) *condelector legi Dei* quod justum est præcipienti, *secundùm interiorem hominem, cum ipsa delectatio boni, quâ etiam non consentit ad malum, non timore pœnæ sed amore justitiæ* (hoc est enim *condelectari*) *non nisi gratiæ deputanda sit.* Et aliud æquè manifestum: *Quid est boni cupiditas nisi charitas de qua Ioannes Apostolus sine ambiguitate loquitur dicens; Charitas ex Deo est &c. Ipse est cui fideliter veraciterq; cantatur; Quoniam prævenisti eum in benedictione dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni,* id est charitas? *Tunc enim bonum,* scilicet quod præcipitur, *concupisci incipit quando dulcescere cœperit.* Et quid hoc? Audi: *Quando autem timore pœnæ non amore justitiæ fit bonum, nondum benè fit bonum &c.* Et libro de correptione & gratia: *Et quando id agunt sicut agendum est, id est cum dilectione & delectatione justitiæ, suavitatem quam dedit Dominus accepisse se gaudeant.* Quamobrem ibidem dicit *gratiam Dei per Iesum Christum præstare ut homines faciant cum dilectione quod sciunt.* Et sermonibus de verbis Apostoli sæpè declarat non rectè fieri posse præceptum nisi amore justitiæ non timore pœnæ: & illum amorem justitiæ haberi nullo modo posse nisi per gratiam Dei, utpote qui non sit aliud quam dilectio charitatis: *Lege Dei propositâ*, inquit, *quisquis tumuerit & suis viribus eam implere se posse putaverit, & fecerit quod lex iubet, non amando justitiam, sed timendo pœnam &c.* Et talem justitiam suam per se hominem habere posse declarans, *Quamdiu*, inquit, *habes tuam* (justitiam) *potes timere pœnam, non amare justitiam.* Sed unde ille amor justitiæ an à viribus voluntatis? Audi Augustinum: *Ergo fratres mei habet delicias suas iniquitas; & justitia non habet? Delectat malum & non delectat bonum? Delectat omninò: sed Dominus dabit suavitatem & terra nostra dabit fructum suum.* Et apertius adhuc infra explicans justitiam quam homo habere potest tanquam de viribus suis, *Amor*, inquit, *deerat; amor justitiæ, amor charitatis Christi, solus possidebat timor, sed charitati ventura locum in corde servabat.* Sermo verò decimus-septimus de verbis Apostoli pœnè totus in eo versatur, ex quo nonnulla testimonia loco citato de operibus infidelium allegavimus. Et in Epistolam ad Galatas: *Qui per charitatem servit liberè servit, & sine miseria obtemperans Deo cum amore faciendo quod docetur* (id est id quod justum est seu justitiam) *non cum timore quod cogitur.* Nam hoc idem est quod toties dixit præceptum facere non cum timore pœnæ, sed amore justitiæ. Quod paulò inferius sæpè declarat. Nam status vitæ diversos cùm distingueret, secundamque vitam diceret ejus esse qui *nondum justitiam propter justitiam ac Deum diligit*, tertiam vitam dicit esse *sub gratia quando nihil temporalis commodi justitiæ præponitur*, id est justitia super omnia temporalia commoda diligitur, *quod nisi charitate spiritali,*

Marginal references (right column): *Lib. 1. ad Bonif. c. 10.* — *Lib. 2. ad Bonif. c. 9.* — *Lib. de corrept. & grat. c. 1.* — *Serm. 13. de verb. Apost. cap. 6.* — *Cap. 7.* — *Cap. 9.* — *In Epist. ad Galat.*

tali, quam Dominus exemplo suo docuit, & gratia donavit fieri non potest. Et paulò inferius eos esse sub lege docet, *quorum spiritus ita concupiscit adversus carnem, ut non ea qua volunt faciant, id est non se teneant communctos in charitate iustitia sed à concupiscente adversum se carne vincantur.* Et paulò pòst eos è contrario tradit non esse sub lege in quibus regnant fructus Spiritus sancti: *Maior enim & præpollentior delectatio eorum iustitia est.* Et in commentarios 57. in Psalmos: *Te solve à peccatis. Sed non possum inquis, Clama ad illum, Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Veniet enim gratia Dei ut delectet te iustitia, sicut delectabat iniquitas.* Et libro secundo de peccatorum meritis asseverantissimè clarissimèque dicit: *Aut iustitiam diligimus, Et bona est nostra voluntas, & si magis diligimus magis bona, si minus minus bona est: aut si omninò non diligimus non bona est. Quis verò dubitet dicere voluntatem nullo modo iustitiam diligentem non modo esse malam sed etiam pessimam voluntatem?* Sed jam vide quomodo voluntas justitiam diligens nullo modo haberi possit nisi ex vera gratia Dei: *Si ergo*, subjicit Augustinus, *voluntas aut bona est, aut mala, & utique malam non habemus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo: alioqui nescio cùm ab eo iustificamur, quo alio munere ipsius gaudere debeamus. Et hinc scriptum arbitror, Paratur voluntas à Domino. Et in Psalmis: A Domino gressus hominis diriguntur & viam eius volet. Et quod Apostolus ait, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate.* Nihil profectò uberius, manifestius, expressius postulari posset, quo intelligamus amore justitiæ prorsus opus esse ut possit esse opus bonum, & voluntas creaturæ rationalis bona, & ejusmodi bonam voluntatem nullo pacto esse in potestate naturæ, sed per veram, propriè dictam & supernaturalem divinæ charitatis gratiam esse tribuendam: ut nihil opus sit pluribus Augustini testimonijs satagere colligendis. Tam enim est in illa doctrina tradenda constans & in inculcanda assiduus, ut dies mihi facilius quam Augustini testimonia deficerent.

Ne quis verò in exoticas cogitationes de ista justitiæ dilectione incidat, ut suspicetur præcisiones nescio quas supernaturales, sub quibus diligenda sit justitia, & propter quas gratia in quocunque statu sive puræ, sive lapsæ, sive elevatæ supernaturaliter, sive sibi relictæ naturæ, opus sit, de quibus Augustino nunquam in mentem venit, sciat iste non aliud per *dilectionem* seu *delectationem*, seu *amorem iustitiæ* intelligere Augustinum quam quo diligitur opus justum & rectum & bonum, quia justum, quia rectum, quia bonum est. Sic enim amari non potest nisi ipsa forma justitiæ, ipsa rectitudo, ipsa bonitas in se diligatur: Nec hoc ipsum juxta sanctum Augustinum fieri potest sine vera & supernaturali gratia Dei.

Declarat hoc sæpè apertissimè & in ijsdem non semel locis quæ citavimus; idque tam diversis loquendi modis in unum sensum concurrentibus, ut lectorem sollicitum de veritate, de sententia ejus dubitare non sinat. Nam aliquando delectationem ac dilectionem istam justitiæ vocat *dilectionem ac delectationem eius quod agendum est*, ut quando dicit in libro de Spiritu & littera, ubi dilectionem justitiæ per gratiam charitatis inferendæ maximè prædicat: *Cùm id quod agendum & quo nitendum est cœperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non benè vivitur.* (Lib. de Spir. & litt. c. 3.) Et quo tandem amore diligitur quod agendū est? Audi cōsequenter *Vt autem diligatur charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, non per liberum arbitrium quod surgit ex nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Et in opere imperfecto contra Iulianum: *Vt per eam (charitatem) id diligamus quod amandum Deo docente cognoscimus.* (Lib. 1. oper. imperf. cont. Iul. fo. 42.) Quod eodem sensu expressit in Epistolam ad Galatas explicando quid sit amari quod docetur *qui*, *inquit*, *per charitatem servit libere servit & sine miseria obtemperans Deo, cum amore faciendo quod docetur, non cum timore quod cogitur.* (In Epist. ad Galatas.) Et in Epistola ducentesima ad Asellicum: *Incipit homo secundum gratiam in interiori homine renovari ut mente agat quod amat nec carni consentiat &c.* (Epist. 200.) Et in Psalmum centesimum vigesimum nonum: *Cùm cœperit te delectare, facere quod dicit sermo Dei, iam qui erat adversarius fit amicus.* (In Ps. 129.) Aliquando vocat istam dilectionem justitiæ, *delectationem aut amorem eius quod præcipit nobis*, hoc est divini præcepti, ut in libro de Spiritu & littera: *Per fidem confugit ad misericordiam Dei ut det quod iubet, atque inspirata gratiæ suavitate per Spiritum sanctum faciat plus delectare quod præcipit nobis quam delectat quod impedit*: (Lib. de Spir. & litt. c. 29.) hoc est ut plus delectet ac diligatur opus justum quod præcipitur, quam injustum quod vetatur, atque impedit nos à justitia præceptionis diligenda; quod propterea statim explicat alijs verbis dicendo, ut *animus amore iustitiæ operetur bonum.* Et in libro secundo ad Bonifacium, quod paucis verbis immediatè ante dixerat *amorem iustitiæ*, statim aliter dicit: *Bonitas est dulcedinis eius gratia Dei qua fit in nobis ut nos delectet, & cupiamus, hoc est amemus quod præcipit nobis.* (Lib. 2 ad Bonif. c. 9.) Aliquando dilectionem istam justitiæ exprimit per hoc quod *libeat id quod licet*, hoc est, quod animum delectet hoc ipsum quod opus justum licitum sive justum est: *Timore pœnæ iustitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt Dei iustitiam quia charitas eam facit cui non libet, nisi id quod licet*: (Lib. de Spir. & lit. c. 32.) id est qua libet ac diligitur opus justum, seu ipsa operis justitia. Vnde subdit: *Non itaque* facit Dei justitiam *qui cogitur in opere habere quod licet, cùm aliud habeat in voluntate qua mallet si fieri posset licere quod non licet.* Vbi perspicuum est id quod licet, opponi ei quod non licet, hoc est opus bonum operi malo, & ita charitate juxta sanctum Augustinum fieri ut libeat ac diligatur opus bonum, sicut cupiditate libet ac diligitur opus malum. Hinc

aliquando dilectionem iſtam juſtitiæ, vocat *cupiditatem boni*, *appetitionem* ſeu *quæſitionem operis boni*, *volitionem boni*, & has ipſas fieri docet charitate: ut quando ad Bonifacium dicit: *Quid eſt boni cupiditas niſi charitas, de qua Ioannes Apoſtolus ſine ambiguitate loquitur dicens charitas ex Deo eſt.* Explicans quid per cupiditatem boni intelligeret, *tunc bonum concupiſci incipit quando dulceſcere incipit. Quando autem timore pœnæ non amore juſtitiæ fit bonum opus, nondum bene fit bonum, nec fit in corde quod fieri videtur in opere.* Vbi evidenter exponit dulceſcere ſeu concupiſci bonum per amorem juſtitiæ, ſine quo non benè fit bonum, non quia non ſupernaturaliter fit: ſed quia non fit in corde, cum ipſa operis boni juſtitia non diligatur, ſed tantum in opere exteriori. Hinc alibi vocat voluntatem ſeu volitionem boni: *Homo Pelagiane charitas vult bonum, & charitas ex Deo eſt.* Et rurſum: *Charitas ſola vult bonum.* Et in alio loco quæſitionem operis boni, dum docet Chriſtianos *non aliud ibi* in operibus miſericordiæ *quærere quam opus bonum, neſciente ſiniſtra quid faciat dextera, id eſt, ut alienetur intentio cupiditatis ab opere charitatis.* Apertiſſimè docens, hoc ipſum quod nō aliud quæritur quam opus bonum, effici ſola charitate. Aliquando dilectionem iſtam juſtitiæ vocat *delectationem ac dilectionem* ipſius *legis*; ut quando in libro de gratia & libero arbitrio ſtudioſiſſimè commendans charitatem Dei non eſſe in nobis niſi ex Deo, dicit: *Nos diligamus* Deum, *quia ipſe prior dilexit nos. Gratia nos facit legis dilectores. Lex vero ipſa ſine gratia non niſi prævaricatores facit.* Et in libro de Spiritu & littera ſimul atq; docuiſſet quod quando mandatum non fit *amore juſtitiæ*, fiat ſerviliter, non liberaliter quia *de charitatis radice non ſurgit*, ſtatim alijs verbis idipſum explicans, *Porro autem*, inquit, *ſi adſit fides quæ per dilectionem operatur, incipit* CONDELECTARI LEGI DEI *ſecundum interiorem hominem*, hoc eſt incipit amare juſtitiam legis, *quæ delectatio non litteræ ſed Spiritus donum eſt.* Et libro primo ad Bonifacium citans eundem illum Apoſtoli locum quo dicit: *Condelector legi Dei*, iſtam condelectationem clariſſimis verbis cum juſtitiæ amore confundit: *Cum ipſa delectatio boni* (quod ſcilicet præcipit lex) *quæ etiam non conſentit ad malum, non timore pœnæ ſed amore iuſtitiæ (hoc eſt enim condelector) non niſi gratiæ deputanda ſit.* Quod in alio loco vocat delectari facere legem, hoc eſt, id quod præcipit lex: *Per donum charitatis delectat legis eſſe factorem*: quod in eodem loco dixerat, *ut cognita cum amore faciamus*; Et Concilium Carthaginenſe, *Diligere ut faciamus*: Itemque: *ut quod faciendum cognovimus facere diligamus.* Aliquando dilectionem iſtam juſtitiæ, vocat dilectionem quâ *non aliud, ſed ipſa mandata diliguntur*; ut quando in Pſalm. 118. poſtquam admonuiſſet eſſe gratiæ veræque charitatis, ut mandata Dei dilectione per Spiritum S. diffuſa impleantur, quia plenitudo legis eſt charitas; tandem indicans quid iſtâ charitate diligi debeat ut lex impleatur, & cur eam ſub veteri Teſtamēto non impleverint: *Propter mercedem*, inquit, *terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur Iudæi, neque faciebant, quia* NON IPSA, SED ALIVD DILIGEBANT: *Vnde illa non erant opera volentium, ſed onera potiùs invitorum. Cùm verò* IPSA MANDATA DILIGVNTVR *ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, omnis præ ipſis terrena vilis eſt merces.* Aliquando dilectionem iſtam juſtitiæ vocat *voluntatem benefaciendi*, *deſiderium benefaciendi*, *dilectionem rectè facti*, & hujuſmodi, per quæ ſignificat iſtam juſtitiæ dilectionem non eſſe aliud niſi dilectionem ipſius rectitudinis & bonitatis & juſtitiæ, quæ elucet in benefacto: ut in libro primo ad Bonifacium tradit Beatum Paulum quamvis ante gratiam Chriſti eſſet in lege ſine querela, intus tamen in affectionibus pravis eſſe potuiſſe prævaricatorem legis, eo quod illa opera conſpicua legis implerentur *pœnæ formidine non dilectione & delectatione iuſtitiæ.* Et rationem reddit iſtam: *Aliud eſt enim voluntate benefaciendi benefacere; aliud autem ad malefaciendum ſic voluntate inclinari, ut etiam faceret, ſi hoc poſſet impunè committi. Nam ſic profectò in ipſa intus voluntate peccat, qui non voluntate ſed timore non peccat.* Vbi manifeſtum eſt, dilectionem juſtitiæ exponi per hoc quod eſt voluntate benefaciendi benefacere, in qua videlicet non aliud quippiam diligitur, quàm ipſa rectitudo & æquitas benefacti. Et in libro 3. ad eundem Bonifacium deſcribens Chriſtianum cujus fides per dilectionem operatur: *Ab ipſo*, inquit, *ſumens & indulgentiam peccatorum, &* DILECTIONEM RECTE FACTORVM. Et cum in libro de Spiritu & littera perſpicuè verèque tradat, quod quando lex jubet, ſi gratia Spiritus juvantis deſit, augetur prohibitione deſiderium malum; quia videlicet non extinguitur, *niſi Spiritus S. inſpiret pro concupiſcentia mala concupiſcentiam bonam, hoc eſt charitatem diffundat in cordibus noſtris.* Eandem doctrinam in libro 2. contra adverſarium legis & Prophetarum hoc modo expreſſit manifeſtius; *Prohibitio peccati quod eſt lex, auget deſiderium peccati, quod non extinguitur* NISI CONTRARIO DESIDERIO RECTE FACIENDI VBI FIDES PER DILECTIONEM OPERATVR. Et in eodem prorſus loco explicans quid hoc ipſum ſibi velit adijcit QVOD NON EXTINGVITVR *per iubentem litteram timore pœnæ, ſed per iuvantem ſpiritum* DILECTIONE IVSTITIÆ. Vt ſic ſine ullo plane ſcrupulo intelligendo caperemus idem prorſus eſſe dilectionem iuſtitiæ, deſiderium benefaciendi, dilectionem rectè factorum, voluntatem benefaciendi, dilectionem ipſius mandati, delectationē boni, condelectationē cum lege, dilectionem legis, voluntatem boni, cupiditatem boni, quæſitionem operis boni, charitatem qua libet id quod licet, delectationē & amorem ejus quod præcipit nobis, dilectionem ejus quod agendum eſt.

Hæc ergo ratio eſt cur Auguſtinus eodem planè

Lib. 2. ad Bonif. c. 9.

Lib. 1. oper. imp. rf. cont. Iul. fol. 40.

Tract. 51. in Ioannem.

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 18.

Lib. de Spir. & litt. c. 14.

Lib. 1. ad Bonif. c. 10.

Lib. 4. ad Bonif. c. 5.

Concilium Carthag. can. 3.

In Pſ. 118.

Lib. 1. ad Bonif. c. 9.

Lib. 3. ad Bonif. c. 3.

lanè modo quo leges affirmativas, hoc est opera justitiæ quæ legibus affirmativis præcipiuntur implendas esse docet dilectione justitiæ, ita etiam negativas observandas præcipit, odio injustitiæ; ut videlicet non pœna, non incommodum temporale, sed ipsa injustitia peccandique iniquitas fugiatur. Illa quippe duo ex eodem fonte manant. Nam uti fuga mali fundatur in amore boni; ita nemo veraciter diligere posset bonum, nisi fugiat malum. *Tunc apparet*, ait Augustinus, *te diligere quod bonum est, si inventus fueris odisse quod malum est*. Sub quacunque namque ratione diligitur bonum, sub illa declinabitur oppositum malum, & ideo declinabitur, quia diligitur id cui adversatur bonum. *Tantum enim quisque peccatum odit quantum justitiam diligit.* Qua de causa in alio loco rectissimè sanctus Doctor ait quod jam citavimus; *Desiderium peccati non extinguitur nisi contrario desiderio* B *rectè faciendi*, seu ut adjicit, *non per jubentem litteram timore pœnæ, sed per juvantem Spiritum amore justitiæ.*

Ex quo fit ut consequenter non minus opus sit Spiritus sancti gratia, ad fugiendam injustitiam, quam ad justitiam diligendam. Nam castus amor justitiæ & castum odium injustitiæ, nullo videlicet externi boni assequendi, aut mali vitandi consideratione vitiatum juxta fundatissimam Augustini doctrinam omnes puræ lapsæque naturæ vires excedit. Qua de causa non minus expertè ipsius injustitiæ in se spectatæ, fugam quam justitiæ dilectionem Spiritus S. dono & gratiæ tribuit. *Spiritus dono*, inquit, *fit in nobis ut non peccare delectet, ubi libertas; sicut præter hunc Spiritum peccare delectat, ubi servitus.* Et in Epistolam ad Galatas; *Non implet ea* quæ ad bonos mores pertinent, *nisi charitas. Quia & homo cui si propterea non occidit aliquem, ne & ipse occidatur, non implet præceptum* C *justitiæ: sed si ideo non occidit quia injustum est, etiamsi id possit facere impunè non solum apud homines sed etiam apud Deum.* Ex quo loco manifestissimum est quod hic modò supra dixi, opus esse facere omnia delectatione justitiæ. Non penitus aliud, nisi faciendum esse, *quia justum est*, ex qua velut radice procedere, ut homo non occidat, non fornicetur, non furetur & generaliter non faciat malum *quia injustum est*, etiamsi id possit facere impunè. Hoc enim nihil aliud est nisi quod ipsa ratio injustitiæ horrorem incutere debet; quod nunquam fiet nisi *ipsa ratio justitiæ*, idque Spiritu sancto gratiam charitatemque diffundente diligatur. Quæ sanè causa est, ut subinde promiscuè dilectioni justitiæ seu delectationi boni tribuat non solùm quod facimus bonum, sed etiam quod non facimus malum; illâ nempè consideratione, quod malum castè vitari nullo pacto potest nisi bonum castè di- D ligatur, quorum neutrum pariter sine Spiritus S. gratia queat. *Non video* inquit, *quomodo diceret homo sub lege, Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: Cum ipsa delectatio boni, qua etiam* NON CONSENTIT *ad malum non timore*

A *pœnæ sed amore justitiæ; non nisi gratiæ deputanda sit.* Et infra dicit: *Vincente justitiæ delectatione non consentimus* motibus concupiscentiæ. Et alibi illum docet adhuc *esse sub lege*, hoc est sub affectu peccandi & servili timore constitutum, *qui timore supplicii quod lex minatur, non amore justitiæ se sentit abstinere ab opere peccati nondum liber nec alienus a voluntate peccandi.* Amorem videlicet justitiæ, non minus ad abstinendum à malo, quam ad faciendum bonum statuens esse necessarium. Et unde iste amor justitiæ, quo fit liber & alienus ab affectu peccandi, hoc est ab amore injustitiæ, ne sit amplius sub lege timoris? Ecce statim subjicit, quod ex vera & spirata illa charitate nascatur: *Ergo si Spiritu ducimini non adhuc estis sub lege, utique lege quæ timorem incutit, non tribuit charitatem, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per legis litteram sed per Spiritum S. qui datus est nobis. Hæc* B *est lex libertatis* videlicet ab affectu peccandi, *non servitutis, quia charitatis, utique non timoris.* Et paulò post: *In quantum quisque Spiritu ducitur non est sub lege: quia in quantum condelectatur legi Dei*, hoc est in quantum justitiam legis præcipientis diligit, *non est sub legis timore quia timor tormentum habet non delectationem.* Qua de causa superius dixit quod desiderium peccati non extinguitur nisi contrario desiderio rectè faciendi ubi fides per dilectionem operatur; item non extinguitur timore pœnæ sed dilectione justitiæ.

Cùm ergo in Augustini doctrina manifestum sit non nisi solâ charitate justitiam præcepti, seu boni operis diligi; quando hoc ipsum quod justum est diligitur: Nec etiam injustitiam operis injusti, nisi sola charitate respui, facile jam elucescet, quid sibi velit Prophetica & Apostolica & Catholica ista doctrina tam solemnis in Ecclesia, quæ tenet C istam esse differentiam Testamenti veteris & novi, quod per Testamentum vetus lex Dei in tabulis lapideis scribatur, per novum in tabulis cordis carnalibus, hoc est in cordibus fidelium, prout hoc Deus per Hieremiam promittebat. Genuinus enim, propriusque verissimusque sensus est, quod olim lex vetus extra hominem in illis duabus tabulis quas excidit Moyses, digito Dei scripta fuit, ut extrinsecus oculos feriret, vel auribus lecta insonaret, nec quicquam amplius operaretur, in corde nisi fortè ut ejus pœna timeretur. Nunc verò per Testamentum novum lex Dei quæ justa præcipit, injustaque vetat per ipsum divinæ charitatis amorem quem solus inspirat Deus, scribatur & imprimatur in corde, hoc est in ipsa intima voluntate & affectu hominis, quatenus ipsam æquitatem & justitiam legum Dei incipit sincerissimè diligere & observare velletque si nulla adjuncta pœna terreret; Quod D quando fit hæc est mutatio dexteræ excelsi & solius divinæ charitatis fructus est, quidquid tandem Philosophi gentiles de re sibi non perspecta multoque abstrusiore quam arbitrentur garriant. Hunc genuinum esse Catholicæ doctrinæ sensum ex fidelissimo ejus interprete

Cap. 13.

Lib. de nat. & grat. c. 57

Ibidem.

S. Augustino manifestum est, qui rem istam tanquam ex præjactis principiis per se consectaneam constantissimè tradit. Nam in lib. de Spir. & litt. ubi de isto discrimine utriusque testamenti ex professo disputatur, idipsum non semel apertissimè docet. Nam cùm statim cap. 17. ubi ista potissimùm incipit disceptatio, istā notans differentiam dixisset: *Ecce quemadmodum ostendit* Apostolus *quia illud extra hominem scribitur*, in tabulis lapideis, *ut eum forinsecus terrificet: Hoc in ipso homine ut eum intrinsecus iustificet*, quod generalius obscuriusque dictum videbatur; statim in consequentibus istam inscriptionem legis in cordibus explicat: ut quando subnectit cap 19. *Illa enim lex* & doctrina exterior, *sine adiuvante Spiritu, procul dubio est littera occidens: Cùm verò adest vivificans Spiritus, hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris scriptum lex faciebat timeri.* Quid est. *Hoc ipsum quod foris scriptum* erat, nisi illam ipsam legem, quæ justa foris præcipiebat & injusta prohibebat, sive ipsam legis justitiam, quam foris auribus duntaxat insonantem audiebant? Nam sic seipsum explicat Aug. paulò inferius: *Nunc ipsius bonum cordis promittitur, mentis bonum, spiritus bonum, hoc est intelligibile bonum, cùm dicitur. Dabo leges meas in mente eorum & in cordibus eorum scribam eas. Vnde significatur eos non forinsecus terrentem legem formidaturos, sed intrinsecus*, HABITANTEM IPSAM LEGIS IVSTITIAM *dilecturos.* Et adhuc aliquanto inferius: *Cùm hac appareat distantia veteris & novi Testamenti, quod lex ibi in tabulis hic in cordibus scribatur:* Et quo pacto scribitur? *Vt quod ibi forinsecus terret, hic delectet intrinsecus*; Dum videlicet homo ipsa justitia legis, per dilectionem in corde scriptæ delectatur Deo ut addit, *diffundente charitatem in cordibus nostris* per Spiritum S. qui datus est nobis. Et adhuc longè apertius post pauca interposita: *ut hoc sit pertinere ad Testamentum novum legem Dei habere non in tabulis sed in cordibus scriptam, hoc est*, INTIMO AFFECTV IVSTITIAM LEGIS AMPLECTI, *ubi fides per dilectionem operatur.* Quod statim aliis verbis æquipollentibus exprimit: *Quæ gratia in interiore homine renovato iustitia scribitur, quam culpa deleverat*, dum videlicet quod toties dixit, incipit justitiam ipsam legis corde diligere & operando exprimere. Quid autem sit illa dilectio, qua justitia legis diligitur sæpissimè dicit: charitas videlicet quæ diffunditur per Spiritum S. qui datus est nobis. Nam in iisdem locis identidem repetit: *Quid sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus nisi ipsa præsentia Spiritus S. qui est digitus Dei, quo præsente diffunditur charitas &c.* Itemque in eodem loco ubi inscriptionem legis per hoc expresserat, quod est in intimo cordis affectu justitiam legis amplecti; istum cordis affectum vicissim exprimit per charitatem: *Iustitiam legis cordis charitate custodiunt.* Et paulò post repetens illam toties inculcatam utriusque testamenti differentiam, quod per novum lex in corde scriberetur; *Hoc*, inquit, *donum Spiritus S. est quo diffunditur charitas in cordibus nostris, charitas non qualibet sed*

Lib. de Spir. et litt. c. 17

Cap. 19.

Cap. 21.

Cap. 25.

Cap. 26.

Cap. 27.

Ibid. c. 21.

Cap. 26.

Cap. 28.

A *charitas Dei de corde puro & conscientiâ bonâ & fide non fictâ, ex qua iustus in hac peregrinatione vivens, ad speciem quoque perducitur.*

Iam quantum arbitror ex tot sibi undique consonantibus Augustini testimoniis, apparet esse clarissimam certissimamque doctrinam ejus neminem omninò posse injustitiam castè fugere, ita videlicet ut sit alienus ac liber ab affectu peccandi, nisi justitiam diligat; neminem itidem justitiam boni operis posse diligere, hoc est, ut ipse loquitur, malum fugere quia injustū est, bonumq; facere quia justum, nisi hoc ei per Spiritus S. gratiam, non quamlibet sed veram illam charitatem quæ per Spiritum S. diffunditur in cordibus nostris, divinitus inspiretur. Quę doctrina sicut ab Augustino constantissimè dilucidissimèque tradita est, ita à Concilio Carthaginensi, cui Augustinus interfuit, & ab Apostolica Sede sancito B peculiari canone definita est: *Item quisquis dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, Non autem per illam nobis præstari ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit &c. cùm sit utrumque donum Dei & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante charitate scientia non possit inflare.* Quid est obsecro id quod *faciendum cognoverimus facere, diligere?* Quid est quod *faciendum est diligere ut faciamus*, nisi id quod toties Augustinus in omnibus contra Pelagianos lucubrationibus repetivit; disertissimisque verbis dixit, ut audivimus, *amare iustitiam, suavitate iustitiæ delectari; condelectari legi Dei; facere quod lex iubet, amando iustitiam, facere mandatum & operari bonum amore iustitiæ; cum amore facere quod iubetur; ea quæ pertinent ad iustitiam delectare animum; cum amore iustitiæ facere bonum*; C *dulcescere bonum, concupiscere bonum; cum amore facere quod docetur; id quod agendum est amare; plus delectare quod præcipit quam delectat quod impedit; libere quod licet; delectari, cupere, amare quod præcipit nobis; delectari non peccare; amore iustitiæ abstinere ab opere peccati; voluntate benefaciendi*, id est amore boni operis *benefacere*; denique ut ait ipse omni ambiguitatis nube submota *agere sicut agendum est, id est cum dilectione & delectatione iustitiæ.* Vt nemo tantillum in Augustini doctrina exercitatus dubitare sinatur quin canon iste quem simul Augustinus condidit, doctrinam istam sub anathemate tenendam sanxerit, hoc est impossibile esse ut animus diligat ac delectetur non peccare, ut alienus & liber sit ab effectu peccandi, nisi justitiam seu idipsum bonum quod faciendum est diligat: Et hanc ipsam dilectionē operis boni fieri nullo pacto posse D humanis viribus, sed tantummodo per veram gratiam Dei, qua charitas diffunditur in cordibus nostris.

Cælest. Epist. ad Episc. Gall. cap. 9 Conc. Carthag. can. 4.

Quæ si ita sint, sicut esse ipsa doctrinæ consonantia & evidentia certissimè demonstrat, omnis possibilitas status puræ naturæ funditus

rus evertitur. Nec enim eo usque absurditatis progressurum quemquam puto ut hominem à Deo condi posse arbitretur in eo statu, quo nec justitiam boni operis diligere, nec mali injustitiam aversari possit, in quo nihil boni facere possit nisi timore pœnæ non amore justitiæ, in quo neque concupiscere, neque diligere possit bonum, in quo nunquam libeat id quod licet, in quo denique ne prolixior sim, nunquam delectet non peccare, in quo nihil possit voluntate benefaciendi benefacere, nihil agere sicut agendum est. Id est cum dilectione ac delectatione justitiæ. Quid enim esse potest hujusmodi nisi reprobæ, perversæ, distortæ, pessimæ, damnatæque naturæ status? Si enim *pessima voluntas*, Augustino est, quæ *nullo modo justitiã diligit*, quantæ perversitatis illa est, quæ nunquam non peccare delectat aut delectare potest? Si enim quicquam eorum quæ recensuimus potest, profectò jam non est puræ naturæ, sed per Spiritus S. gratiam verumq; amorem supernaturalem adjutæ status.

CAPUT SEXTUM.

Amor justitiæ ab Augustino prædicatus non est amor virtutis cujuscunque moralis propter se ut quidam recentior absurdè arbitratur.

RECENTIORES quidam Scriptores cùm animadverterent Augustinum in suis operibus passim justitiæ & legis dilectionem inculcare ut sit opus bonum; ad eamque gratiam Christi docere esse necessariam, ut Augustinum ad philosophiam Aristotelis traherent nihil aliud eum per illam charitatem justitiæ intellexisse volunt nisi amorem legis seu virtutis secundum se, hoc est voluntatem faciendi opus moraliter bonum ex omnibus circumstantijs, etiamsi nihil de illo opere in Deum referendo cogitetur. Vnde hujusmodi operis moraliter boni voluntatem etiam *conversionem ad Deum*, vocari tradunt, quia est secundùm voluntatem ejus. In hanc opinionem ex eo lapsi sunt, quod cùm ex una parte Augustini doctrina perspicuè clamaret nullum omninò opus bonum ex omnibus circumstantijs posse tribui libero arbitrio sine gratia Dei, sine dilectione justitiæ, sine charitate; & ex alia, philosophia humana reclamaret, opera quædam moraliter tantum bona, tam à fidelibus quam ab infidelibus Deum verum ignorantibus posse fieri, vinum Augustini aquâ diluendum censuerunt, ut per charitatem dilectionemque justitiæ amorem virtutis moralis intelligerent; per gratiam verò nihil aliud nisi cogitationem aliquam bonam ordinis naturalis, quibus sanè paucis verbis non potuisset Pelagius ipse magis dexterè atque perniciosè totam Augustini doctrinam adulterare, & evertere, quam recentior quidam Scriptor fecit, qui talem interpretationem primus effinxit & de commento hujusmodi magnoperè sibi blanditus est. Sed de gratia quam commendat Augustinus erit infra suo loco proprius disserendi locus, ubi ostensuri sumus nihil sensibus Pelagianis excogitari posse congruentius, quàm quod ab illo auctore sub Augustini nomine obtruditur. Charitatem verò quam ad opus bonum postulat ad virtutis moralis dilectionem velle revocare, tam repugnat Augustino, quam quod maximè. Quid enim alienius ab ejus doctrina & phrasi, quid Apostolicæ & Evangelicæ doctrinæ repugnantius, quid à Christianorum sensu remotius aliquis comminisci potest, quam omnia pœnè aut certè præcipua Scripturarum sacrarum loca ex quibus Augustinus adversus Pelagianos juxta Ecclesiæ Christianæ unanimem sensum, charitatem illam donorum omnium divinissimam, sancti Spiritus inspiratione cordibus nostris infundi tradidit, ad amorem virtutum moralium quibus & infideles claruisse censet inaudità novitate detorquere? Nam ut nulla novorum testimoniorum citatione, quæ de charitate loquuntur, lectori fucum facere videamur, vel suspicionem ingeramus, quod in eis fortè de alia differat charitate quam de illa justitiæ dilectione quã toties jam statim audivimus ad opus bonum esse necessariam; in ijsdem ipsis plerisque locis quæ produximus, tantâ manifestatione naturam ejus declarat, tum ex Scripturis, tum ex proprio sensu è Sacris literis hausto, ut nullus omninò detur tergiversandi locus, quin eum de illa propriè dictâ charitate loqui, qua diligitur Deus & proximus, fateri debeamus. In eodem quippe loco ubi dixerat Augustinus, *gratia nos facit legis dilectores*, quo in primis auctor ille putat significari tantum dilectionem; seu charitatẽ legis secundùm se, hoc est voluntatem operis moraliter boni, sic illam dilectionem legis Aug. explicat ut dicat esse *charitatem Dei & proximi, & per Spiritum vivificantem* dari ita videlicet ut si *non sit ex Deo, vicerint Pelagiani: Si autem ex Deo vicerimus Pelagianos*: De qua dicit Ioan Apost. *Charissimi diligamus invicem quia dilectio ex Deo est*. De qua dicit Apost. Paulus; *Gratias agere debemus Deo semper pro vobis fratres quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem*. De qua dicit ad Timoth. *Non enim dedit nobis Deus Spiritum timoris sed virtutis & charitatis & continentiæ*. De qua dicit ad Rom. *Quis nos separabit à charitate Christi?* De cujus laudibus tanta orationis magnificentia loquitur in Epist. 1. ad Corinth. *Si linguis hominum loquor & Angelorum, charitatem autem non habeam &c.* Et, *Charitas patiens est benigna &c.* Et, *Manet fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas*. De qua dicit ad Colossenses: *Super omnia autem hæc charitatem habete quæ est vinculum perfectionis*. De qua dicit ad Timoth. *Finis præcepti est charitas: &* adiungens qualis charitas, addit Aug. *De corde*, inquit, *puro & conscientia bona & fide non ficta*. De qua deniq; dicit Christus, *Diliges Dominum*

Lib. de grat. & lib. arb. cap. 18. — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Lib. de grat. & lib. arb. cap. 17.* — *Ibidem.* — *Ibidem.*

minū Deum tuū ex toto corde tuo &c. Et in Evang. ſecundum Ioan. *Mandatum novum do vobis ut diligatis invicem.* & hujuſmodi plurima quæ Auguſtinus in eodē loco ex Scripturis ſacris de illa charitate conglomerat, quæ nos legis dilectores facit. Nonne delirio ſimile eſt omnia hujuſmodi Scripturarum loca, ex quibus Auguſtinus illius charitatis naturam explicat, ad illam philoſophicam virtutum moralium dilectionem derivare?

Quid quod in ceteris quoque locis, in quibus de juſtitiæ dilectione loquitur, meridiano ſole luculentius declaret, ſe de illa viriſſima & notiſſima Dei charitate loqui? Nullibi denſioribus teſtimonijs hoc manifeſtat, quam in libro de Spiritu & littera, in quo tamen præcipuè iſtum *amorem virtutis propter ſe*, hoc eſt virtutis moralis affectum nomine charitatis indicatum eſſe Scriptor ille auſus eſt dicere. Nam ut nemo fluctuare poſſet, de qua charitate ſeu juſtitiæ dilectione loqueretur,

Lib. de Spir. & lit. c. 10.

tribuit illam *fidei & gratiæ iuſtificanti.* Dicit eſſe charitatem eorum, qui *Spiritu aguntur*, quam

Cap. 32.

fides impetrat, per quam *fides operatur*; ex qua

Ibid. & c. 14

filij clamant *Abba Pater* quæ *ſanat animam ab vitio peccati*: per quam *lex Dei in cordibus ſcribitur*; quæ *diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis*: quo tanquam *dono Spiritus ſancti fit libertas* Chriſtiana. Cujuſ-

Ibid. c. 3. & 29. & lib. de nat. & grat cap. 57.

Cap. 25.

modi celeberrimis & notiſſimis epithetis genuinam illam Dei & proximi charitatem quæ juſtitiæ dilectores facit, Auguſtinus exornat. Vnde & in alijs locis ſupra allegatis, illam juſtitiæ dilectionem explicat eſſe *charitatem, de qua Ioannes Apoſtolus ſine ambiguitate loquitur dicens, charitas ex Deo eſt*: Charitatem

Lib. 2. ad Bonef. 9.

propter quam dicebat Pſaltes, *Miſericordia eius præveniet me*; propter quam Deo *fideliter veraciterq́;* cantatur, *Quoniam prævenisti eum in benedictione dulcedinis.* Propter quam dicitur à fidelibus, *Dominus dabit ſuavitatem & terra noſtra dabit fructum ſuum*: Charitatem, *quæ eſt voluntas bona*, de qua tanquam *Dei munere gaudemus cum iuſtificamur ab eo*: quam operatur Deus *cùm operatur velle*; de qua dicitur, *præparatur voluntas à Domino*: Charitatem denique, quæ eſt *amor iuſtitiæ, amor charitatis Chriſti*: cui *timor locum in corde ſervat.* Ad extremum, *Charitatem ſpiritalem quam Dominus exemplo ſuo docuit & gratia donavit.* Et in Epiſtola centeſima quadrageſima-quarta luculentiſſimè ſimul amorem iuſtitiæ & odium injuſtitiæ divinæ propriſſimèque dictæ charitati tribuit: Nam

Serm. 15. de verbis Apoſt. cap. 7.

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 18.

Serm citato cap. 9.

In Epiſt. ad Galatas.

Epiſt. 144.

cùm dixiſſet: *Inimicus ergo iuſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat: Amicus autem erit ſi eius amore non peccet. Tunc enim verè timebit peccare.* Sed ſtatim oſtendit non niſi ex Dei charitate utrumque proficiſci: *Iſte eſt timor Domini caſtus permanens in ſæcula. Nam ille timor pœnæ tormentum habet, & non eſt in charitate, eumq́; perfecta charitas foras mittit.* Et rurſum neutrum eorum nec odium peccati nec amorem juſtitiæ fieri poſſe dicit, *Lege terrente per litteram ſed Spiritu ſanante per gratiam*, & amorem illum vocat *charitatem iuſtitiæ, charitatem Chriſti &c.* Et, *Quid eſt*

Ibidem.

A *à charitate Chriſti niſi à charitate iuſtitiæ?* Hæc ſanè ita manifeſta ſunt ut ab homine ſanæ mentis non poſſint, vel cum ullo probabilitatis colore de alia charitate accipi, quam de illa ſola, quam Scripturæ novi Teſtamenti, & ex eis Eccleſia tanquam præcipuum Dei donum novit. Neque ad alios quoſcunque tandem amores naturales vel infidelibus fidelibuſque communes ſine manifeſto errore detorqueri, cùm tamen ne unum quidem hîc teſtimonium allegaverim niſi ex illis ipſis locis, ubi de iſta juſtitiæ dilectione ſeu charitate diſſerebat. Quod ſi alijs aliunde teſtimonijs accerſendis immorari vellem, dies pœnè facilius quam Auguſtini verba deficerent. Vnum ſufficit ſed luculentum, ubi dilectionem juſtitiæ, charitatis gratiam novi Teſtamenti vocat, quo uno verbo cuncta complexus eſt, quæ de ſupernaturali & verâ charita-

B te dici poſſent: *Cùm verè fit opus legis, charitate fit non timore; quæ charitas gratia eſt Teſtamenti novi.* An forte alia hæc charitas & juſtitiæ dilectio? Lege conſequenter nullius verbi interpoſitione idem expreſſum alijs verbis: *Ideo in ſecundis tabulis homo legitur ſcripſiſſe verba Dei, quia homo poteſt facere opus legis per charitatem iuſtitiæ, quod non poteſt per timorem pœnæ.* Denique quid evidentius & efficacius ad iſtud potiùs ſomnium quam opinionem recentioris jugulandum dici ab Auguſtino poſſet, quam quod ex profeſſo docet, ut capite præcedente vidimus, iſtam juſtitiæ & legis dilectionem eſſe ipſiſſimam inſcriptionem legis in cordibus, quam Hieremias Propheta tanquam novo Teſtamento & Chriſti gratiæ propriam vaticinatur his verbis: *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum.* Et ne

q. 15 ſuper Deuteron.

Lib. de Spir. & lit. per totum, maximè à cap. 17. uſque ad 26.

Hierem. 31.

C quod ingenium philoſophia gentium diſtortum, hanc ipſam inſcriptionem ad neſcio quos morales affectus traheret, iterum iterumque inculcat ſæpiùs iſtud fieri per *vivificantem Spiritum*, per *gratiam*, per *charitatem Dei*, & ne quis adulterationi daretur locus, per illam *charitatem quæ diffunditur in cordibus per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Atque hoc tum effici, cùm *fides per dilectionem operatur*, per illam ſcilicet dilectionem quæ *plenitudo legis eſt.* Ad poſtremum addit, hanc inſcriptionem intrinſecus hominem *iuſtificare*, illâ juſtificatione qua juſti efficimur; & ſic Deum nos adjuvare ad *iuſtitiam* quam iſtâ inſcriptione diligimus *operandam.* Sed hæc adverſus novam falſiſſimamque opinionem ſatis. In hujuſmodi verò abſurditates eos incidere, non eſt mirum qui poſtquam ſibi philoſophicas opiniones fixè tenendas conſtituerint, eas Auguſtini auctoritate veſtire volunt; vel eis conſonas demonſtrare quas maximè abhorruit, totaq́ doctri-

Lib. de Spir. & lit. c. 17.

D næ mole ſubvertit. Errori verò iſti cauſam dedit quod Philoſophorum ſenſis & phraſibus aſſueti, ex eorum regulis Auguſtini doctrinam metiri volunt. Cùm enim in Philoſophis maximèque Peripateticis atq; Stoicis nihil aliud ſonet juſtitia quam moralis affectus animæ,

nec

nec justitiæ dilectio aliud nisi amorem virtutis propter se, quæ ab illis tanquam germana virtus buccis crepantibus laudatur, & ab Aug. ut suprà fusè declaravimus, velut superba & inflata deprimitur, nihil aliud in Augustino per illam justitię dilectionem suspicari possunt A indicatum esse, quam similem virtutis moralis affectum, qualem & in infidelibus reperiri arbitrantur. Sed quantopere in hac sua suspicione aberraverint liquidissimè constabit, cùm genuinam Augustini mentem in medium protulerimus.

CAPVT SEPTIMVM.

Quid sit illa justitia quæ diligitur & in corde scribitur: cujus amor tantopere ab Augustino laudatur, & sine quo creatura rationalis recta esse & condi nequit.

QVAM qui intelligere cupit animadvertere debet, longe aliud esse Augustino veritatem & justitiam & castitatem & similia, quæ inculcat esse diligenda & in corde scribenda, quam id quod Philosophi nominibus istis exprimunt. Nam isti, ut dicere cœpimus, nihil aliud intelligunt nomine veritatis, quam congruentiam signi cum rebus, sive signum sit conceptus, sive vox sive scriptura: ut veritas in illis sit, cum rebus significatis ista consonuerint neque quicquam aliud sub nomine justitiæ, & castitatis & similium accipiunt, quam affectiones quasdam bonas animi, ita ut consequenter dilectio justitiæ sit eis amor quo diligitur virtus, animíque virtutes propter se, seu propter quendam splendorem honestatis quæ ad seipsum & ad aliud omninò nihil referatur. Itaque cùm ad Augustinum veniunt, nisi diuturnâ prius familiaritate revolvendi B lucubrationes eius sensibus & phrasibus ejus assuefacti fuerint; nominum similitudine delusi in suos tanquam Augustini sensus relabuntur, quos ei constat non rarò ex diametro esse contrarios. Quapropter sicut veritas quæ diligenda præscribitur ab Augustino non significat illam consonantiam signi creati cum re significata, sed illā incommutabilem æternamque veritatem, quæ cernitur ab ijs qui legis æternæ præscripum vident, ita justitia, castitas, æquitas, rectitudo, bonitas &c. quas diligendas præcipit, & in visceribus per Testamentum novum scribendas docet Augustinus quarum dilectioni timorem opponit, & sine quarum dilectione nihil omnino boni fieri posse constantissimè tradit, significat apud ipsum non affectus aliquos per modum accidentium animo inhærentes, ut Stoici, & Peripatetici solent, sed incommutabilem illam formam justitiæ & castita- C tis, & rectitudinis & bonitatis &c. quam videt & sequitur quisquis quid sit justum & æquum & rectum videt & sequitur. Hæc forma justitiæ semper stabilis & immutata in quacunque hominis justi mutatione permanet. Nam sive proficiat in justitia ad illam magis magísque tendit, ut inde formetur: sive deficiat ab illa recedit; sive pœniteat ad illam redit. Nisi enim aliqua forma justitiæ stabilis in æternum permaneret, quam mentis oculis cerneremus, non esset unde vel justum

A ab injusto discernere, vel profectum defectumque hominis in justitia metiri possemus. Nam quo magis affectu animi seu dilectione similes ei sumus, eo sumus utique justiores, quo magis dissimiles eo injustiores. Hæc autem forma non est aliud nisi veritas incommutabilis, in qua justum & rectum, & castum esse videt, cùm aliquid uti tale vel non tale probat aut improbat. Sed Augustinum de justitia videamus, apud quem ista doctrinā nihil familiarius atque certius est. *Illud mirabile est, ut apud se animus videat, quod alibi nusquam vidit, & verum videat, & ipsum verum scilicet iustum animum videat, & sit ipse animus & non sit iustus animus, quem apud seipsum videt &c. An illud quod videt veritas est interior præsens animo qui eam valet intueri, neque omnes valent? Et qui intueri valent, hoc etiam quod intuentur non omnes sunt, hoc est, non sunt etiam ipsi iusti animi sicut* (Lib. 8 de Trinit. c. 6.) B *possunt videre ac dicere quod sit iustus animus. Quod unde esse potuerunt nisi inhærendo eidem ipsi formæ quam intuentur, ut inde formentur & sint iusti animi, non tantùm cernentes aut dicentes iustum esse animum, qui scientiâ atque ratione in vita ac moribus, sua cuique distribuit, sed etiam ut ipsi iustè vivant, iustèque morati sint, sua cuique distribuendo, ut nemini quicquam debeant, nisi ut invicem diligant. Et unde inhæretur illi formæ nisi amando?* Et ostendens illam incommutabilem formam justitiæ maximè omnium diligi vel esse diligendā, cùm aliquis vel jam justus, vel ut sit justus diligitur, ita adjiciendo declarat: *Cur ergò alium diligimus quem credimus iustum, & non diligimus ipsam formam ubi videmus quid sit iustus animus, ut & nos iusti esse possimus? An verò nisi & istam diligeremus nullo modo eum diligeremus quem diligimus* (Ibid. c. 6.) *ex ista? Sed dum iusti non sumus minus eam diligimus quam ut iusti esse valeamus? Homo ergò qui creditur iustus ex ea forma & veritate diligitur quam* C *cernit & intelligit apud se ille qui diligit: ipsa verò forma & veritas, non est quomodo aliunde diligatur. Neque enim invenimus aliquid tale præter ipsam, ut eam cùm incognita est credendo diligamus ex eo quod iam tale aliquid novimus. Quidquid enim tale aliquid perspexeris ipsa est; & non est quicquam tale quoniam sola ipsa talis est, qualis ipsa est.* Et infrà in fine ejusdem libri cùm proposuisset exemplum justi viri Apostolum Paulum, eum tamen ex illa æterna justitiæ forma quam conspicimus à nobis diligi, sic declarat: *Quid est quod accendimur in dilectionem Pauli Apostoli cùm ista legi-* (Ibid. c. 9.)

ista legimus, [illegible] credimus eum ita vixisse? Vivendum tamen [illegible] Dei ministris non de aliquibus auditum credimus, sed intus apud nos, vel potius supra nos in ipsa veritate conspicimus. Illum ergò quem sic vixisse credimus, ex hoc quod videmus, scilicet mentis oculis, *diligimus. Et nisi hanc formam quam semper stabilem atque incommutabilem cernimus præcipuè diligeremus, non ideò diligeremus illum quia eius vitam cum in carne viveret, huic formæ coaptatam & congruentem fuisse fide retinemus.* Et paulò post: *Ita & ipsorum vitam facit à nobis diligi forma illius dilectio secundùm quam vixisse creduntur: Et illorum vita credita in laudem formam flagrantiorem excitat charitatem: ut quanto flagrantius diligimus Deum tanto certius serentiusque videamus; quia in Deo conspicimus incommutabilem formam iustitiæ secundùm quam hominem vivere oportere iudicamus.* Et luculentissimè in Psalmum

In Psal. 61. sexagesimum primum: *Reprehensor iniquitatis esse non potest qui non cernit iustitiam, cui comparatam reprehendat iniquitatem. Vnde enim scis quia hoc iniustum est, nisi scias quid sit iustum? Quia si enim iustum est, & hoc quod dicis iniustum? Absit, inquis, iniustum est, & clamas quasi videntibus oculis, videns hoc iniustum esse, utique ex aliqua regula iustitiæ, cui comparans quod vides pravum, & cernens non convenire rectitudini regulæ tuæ reprehendis tanquam artifex discerniens iustum ab iniusto: Ergò quæro à te iustum hoc esse unde vides? Vbi, inquam, videbis hoc iustum, quo viso reprehendis iniquum? Vnde illud, nescio quid quo aspergitur anima tua ex multis partibus in caligine constituta, nescio quid hoc quod coruscat menti tuæ? Vnde hoc iustum? Itane non habet fontem suum? A te tibi est quod iustum est, & tu tibi potes dare iustitiam? Nemo sibi dat quod non habet. Ergò cùm sis iniustus esse non potes iustus nisi convertendo te ad quandam iustitiam: à qua si recedis, iniustus es; ad quam si accedis iustus es. Te recedente non deficit; te accedente non crescit.* De ista stabili & permanente justitia dicit in Psalmum quadragesimum quartum:

In Psal. 44. *Summa & vera pulchritudo iustitia est.* Et in Tractatibus in Ioannem:

In Tract. 35. in Ioan. *Intelligit quis in oriente iustitiam, intelligit alius in occidente iustitiam, nunquid alia est iustitia, quam ille intelligit alia quam iste? Separati sunt corpore & in uno habent aciem mentium istarum. Quam video iustitiam hic constitutus, si iustitia est, ipsam videt iustus nescio quot mansionibus à me carne seiunctus, & in illius iustitia luce coniunctus.* Quam doctrinam de justitia multis in locis sæpè repetit, tanquam in perspectissima sibi veritate certissimam.

Quod autem de justitia sic intellecta diximus, idem omninò de veritate, de sapientia, de castitate & similibus, sentiendum esse præscribit. Sit unus aut alter locus instar omnium: *Conamini cogitare fratres lumen veritatis,*

Serm. 44. de divers. c. 6. *lucem sapientiæ, quomodo ubique præsens est omnibus, conamini cogitare lumen iustitiæ; præsens est enim omni cogitanti. Quid enim est quod cogitat, qui vult iniustè vivere peccat, deserit iustitiam; diminuta est? Conversus est ad iustitiam; quid? Aucta est? Deserit eam, integram illam relinquit. Convertitur ad eam, integram illam invenit. Quid est ergò lumen iustitiæ? De oriente surgit & in occidentem vadit. An est alius locus unde oritur aut quo venit? Nonne ubique præsto est? Homo certè qui est in occidente, si vult iustè vivere, id est secundùm iustitiam, nunquid deest illi quam intueatur & videat* (fortè ut vivat) *secundùm ipsam iustitiam? Iterum in oriente positus, si velit iustè vivere, id est secundùm eandem iustitiam nunquid deest illi? Ibi enim est iustitia: Præsto est iustè viventi. Secundùm enim regulam videt quemadmodum iustè vivant & illi, & sicut iusti benè vivendo eam vident, ita & iniusti male vivendo non eam vident. Nam & ille iustè vivit, cùm eam videt: & ille ipsam videt, ut secundùm eam actus suos dirigat: quia nisi secundùm iustitiæ regulam direxerit actus suos in errorem iniquitatis impingitur. Quia ergò & huic præsto esse potuit ibi consistenti, nullo loco est & ubique est. Sic iustitia, sic sapientia, sic veritas, sic castitas.* Et in Commentario in Epistolam ad Galatas ubi dilectionem illam justitiæ his verbis suprà citatis commendaverat, *Maior enim & præpollentior delectatio eorum iustitiæ est,* id est, fortius

Tract. 5. ad Galat. eam, ardentiusque diligunt, quam peccata quibus à justitia diligenda retrahuntur, sic subjungit: *Quod amplius nos delectat, secundùm id operemur necesse est; ut verbi gratia occurrit forma speciosa femina & movet ad delectationem fornicationis: sed si plus delectat pulchritudo illa intima & sincera species castitatis, per gratiam quæ est in fide Christi, secundùm hanc vivimus, & secundùm hanc operamur, ut non regnante in nobis peccato ad obediendum desideriis eius, sed regnante iustitia per charitatem cum magna delectatione faciamus quicquid in eo Deo placere cognoscimus.* Cujusmodi profectò testimonia quæ in Augustino tam frequentia sunt, ut non sit dubium ea ex perspectissima fundatissimaque veritate proficisci, liquidissimè demonstrant justitiam, veritatem, castitatem & similia quæ diligenda præscribit, longe aliter esse cogitanda quam illos affectus animæ quibus nos justi esse dicimur. Hi quippe temporales, illa æterna sunt: hi secundùm humanas mutationes oriuntur & occidunt; ista stabiliter permanent: hi ipso animo possidentis circumscripti, illa cernentibus ubique præsto sunt: Et ita præsto, ut à justis injustisque mentis oculis videantur, dum illi accedunt hi recedunt, sine incremento vel decremento justitiæ veritatisque quam vident. Cernitur enim justitia tanquam regula quædam immutabiliter fulgens supra mentis apicem quæ neque accedentium copia augeatur, neque recedentium minuatur, neque ullorum affectuum varietate varietur: qua in operibus justitiæ faciendis justi regantur, injusti corrigantur aut puniantur. Quapropter nonnunquã isti justitiæ quam diligendam præcipit, non solùm directionẽ, sed & prohibitionem & comminationem, & punitionem ascribit:

Epist. 114. *In ipsa voluntate reus est qui vult facere quod non licet fieri, sed ideò non facit quia impunè non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam peccata prohibentẽ atq; punientem. Et utique si mallet non esse iustitiam, quis dubitaverit quod eam si posset, auferret? Ac per hoc quomodo iustus est iustitiæ talis inimicus, ut eam si potestas detur, præcipientem auferat, ne comminantem vel iudicantem ferat? Inimicus ergò iustitiæ*

juſtitia eſt qui pœnæ timore non peccat, amicus autem erit ſi ejus (juſtitiæ) *amore non peccet*. de qua juſtitiæ dilectione ſtatim multis differit. Quicquid ſecundùm illam juſtitiam fit, hoc rectum, hoc juſtum, hoc laudabile eſt; quicquid ab illa recedit, hoc pravum, injuſtum, damnabile eſt. Eſt enim prima illa & profunda & immutabilis regula juſtitiæ, juxta quam ſive juſti ſive injuſti rectè facta laudamus, & perverſa prohibemus, reprehendimus, & punimus. Idcircò enim juſta laudamus, quia illam juſtitiæ regulam in eis lucentem cernimus: & injuſta culpamus, quia eam ibidem non cernimus. Siquidem in tantum hujuſmodi facta vitioſa ſunt, in quantum ab illa incommutabili regula juxta quam cernimus eſſe facienda diſcedunt: & in tantum rectè vituperantur, in quantum eorum vituperator normam, velut artem ex qua debebant fieri videt, ut hoc in eis vituperet, quod ibi non videt; quemadmodum hac de re Auguſtinus alibi loquitur.

CAPVT OCTAVVM.

Iuſtitia illa Deus eſt; ſicut veritas & bonitas, & lex æterna.

QVID eſt igitur illa juſtitia omnibus ad intuendum expoſita, ſine cujus dilectione impoſſibile eſt voluntatis opus eſſe juſtum aut bonum, & cujus dilectio in cordibus noſtris non niſi diffuſa per Spiritum ſanctum charitate diffunditur?

Reſpondetur non eſſe aliud niſi legis æternæ veritatem, juſtitiam ac rectitudinem: ſeu quod idem eſt, ipſam æternam legem, ſempiternâ ſuâ veritate, juſtitiâ & rectitudine præſcribentem creaturæ rationali, quicquid in rebus agendis verum & juſtum & rectum eſt. Hæc autem lex juſtitiæ non eſt aliud niſi Deus, neque Deus aliud quam veritas & juſtitia & rectitudo ſempiterna; illa videlicet quam in hac vita ex operibus obſcurè cernimus, non ſolùm fide, ſed mentis rationalis intuitu; ex quo fidentiſſimè pronunciamus, hoc debet fieri, iſtud non debet; hoc verum, hoc juſtum, hoc rectum eſt, iſtud perverſum atque diſtortum. Illa quippe juſtitia quam hoc dicendo contuemur, & ex cujus luce nobis radiante de ſingulis operibus ita decernimus, incommutabilis atque æterna eſt, ideoque ſupra mentes noſtras tanquam mutabiles præſidet. Quod ſanè nemini competit niſi ſoli Deo quemadmodum ſæpius Auguſtinus tradit. Hinc enim illud in quæſtionibus ſuper Exodum: *Lex Dei ſempiterna eſt, quam conſulunt omnes piæ mentes, ut quod in ea invenerint vel faciant vel jubeant, vel vetent, ſecundùm quod illa incommutabili veritate perceperint. Nunquid enim Moyſes quamvis cum illo Deus loqueretur, per ſingula credendum eſt, quod conſulere ſoleret Deum, ſiquid eſſet in diſceptationibus tantæ multitudinis, quæ illum in hoc judicandi negatio à mane uſque ad veſperam detinebat? Et tamen niſi ſuæ menti præſidentem dominum conſuleret, legemque ejus æternam ſapienter attenderet quid juſtiſſimum judicare inter diſceptantes poſſet, non inveniret.* Et in alio libro: *Non jam ſervi legis per timorem ſed amici per charitatem & ſervi juſtitiæ, unde illa lex* (temporalis Moyſis) *promulgata eſt*. Et in libris Confeſſionum: *Et non noveram juſtitiam veram interiorem, non ex conſuetudine judicantem, ſed ex lege rectiſſima omnipotentis Dei, qua formarentur mores Regionum & dierum pro regionibus & diebus, cum ipſa ubique ac ſemper eſſet, non alibi alia, nec alias aliter, ſecundùm quam juſti eſſent Abraham, Iſaac &c.* Et infrà: *Non intuebar juſtitiam cui ſervirent boni & ſancti homines longe excellentius atque ſublimius habere ſimul omnia quæ præcipit Deus, & nulla ex parte variari &c.* *Ibidem.*

Ecce ex qua regula juſtitiæ, juſta & injuſta diſcernit. Nempe ex æterna veritate, ex lege Dei ſempiterna mentibus hominum præſidente, ex illa juſtitia ex qua promulgantur leges hominum, quam quiſquis conſulit, dominum conſulit, quia videlicet, ut Scriptura dicit, *Lex tua veritas*: Et ſicut Auguſtinus ex Scriptura adjicit: *Veritas tu*. Unde & ipſa æterna illa veritatis lex non aliter ab Auguſtino definitur, quam *Ratio divina vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans*. *Pſal. 118. Lib. 4. Confeſſ. c. 9. Lib. 22. contra Fauſtum cap. 27.*

Quid autem ratio divina & voluntas Dei niſi Deus? ut proinde qui legem æternam conſulit, non niſi Deum conſulat menti ſuæ præſidentem, & ſuæ legis æternæ veritate loquentem, non adhuc per ſpeciem ſicuti eſt, ſed in ænigmate. Sed ipſum Auguſtinum audiamus diſertiſſimis verbis explicantem quid intelligat per illam juſtitiam quam in operibus bonis diligendam eſſe præſcribit, ut opus poſſit haberi & eſſe bonum. Sic ergò nebulas omnis ambiguitatis abſtergit, in illo ipſo Sermone decimo-ſeptimo de verbis Apoſtoli, in quo magnopere ſatagit, ut peccata caveantur non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ: *Conſtituamus ante oculos, propter hoc quod dixi, exemplum certaminis. Interrogo utrum ames juſtitiam? Reſpondebis, Amo. Quod non reſponderes veraciter, niſi te aliquatenus delectaret: Non enim amatur niſi quod delectat. Delectare in Domino Scriptura dicit: Dominus autem juſtitia eſt. Non enim tibi fingere debes Deum quaſi idolum. Inviſibilibus ſimilis eſt Deus & ea in nobis ſunt meliora, quæ ſunt inviſibilia.* *Serm. 17. de verbis Apoſt. cap. 3.*

Ecce apertiſſimè aſſertum juſtitiam illam quam vult eſſe diligendam, eſſe Deum. Ipſe eſt enim ſicut veritas, ita & juſtitia incommutabilis, & omnis æquitatis regula imperturbabilis, quam niſi cernamus nihil aut juſtum aut injuſti ſapienter intelligi aut intelligēter dici poteſt. Hujus regulæ dilectio, juſtitiæ, hoc eſt, Dei dilectio eſt; per quam divinæ juſtitiæ participes efficimur. Illi quippe diligendo adhæremus, conjun-

conjungimur, agglutinamur, & sicut ipse rectus & justus est, ita & nos recti, & justi reddimur, tantoque rectiores atque justiores quanto tenacius illi regulæ justitiæ dilectione cohæremus. Agit hoc luculentè Augustinus alio in loco: *Quapropter si animæ non possunt iniquæ etiam in se ipsis utcunque vivere, quia ex eo vivunt & corpora à quibus deseruntur moriuntur; quanto magis vera justitia est anima in se ipsa vivere intelligenda, ex qua sic vivunt animæ, ut ea deserta iniquæ nuncupentur, quamvis quantulacunque vita non desinant vivere. Ea porro justitia quæ vivit in seipsa procul dubio Deus est atque incommutabiliter vivit. Sicut autem hæc cùm sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cùm ejus efficimur utcunque participes* (scilicet dilectione) *ita cùm in se ipsa sit justitia, etiam nobis fit justitia, cùm ei cohærendo justè vivimus, & tanto magis minusve justi sumus quanto magis illi minusve cohæremus.* Et paulò post: *Est planè ille Summus Deus vera justitia, vel ille verus Deus summa justitia, quam profecto esurire & sitire,* hoc est ardenter diligere, *ea nostra est in hac peregrinatione justitia, & qua postea saturari ea nostra est in æternitate plena justitia. Non ergo Deum nostræ justitiæ similem cogitemus, sed cogitemus nos potius tanto fieri similiores Deo, quanto esse potuerimus ejus participatione justiores. Si ergo cavendum est ne justitiæ nostræ similem putemus illam, quoniam lumen quod illuminat, incomparabiliter excellentius est illo quod illuminatur; quanto magis cavere oportet, ne aliquid inferius & quodammodo deformius eum esse credamus, quam est nostra justitia?* Et in libro de catechizandis rudibus in quo Christianismi candidatos de principiis Christianæ fidei & modo diligendi Deum instruit, rudiores monet ut colant & *diligant Deum gratis.* Ne verò in colendi ac diligendi Deum modo aberrantes, velut idolum visibile pro Deo colerent; *Sed amandus est*, inquit, *non sicut aliquid quod videtur oculis, sed sicut amatur sapientia, & veritas, & sanctitas, & justitia, & charitas, & si quid aliud tale dicitur; non quemadmodum sunt ista in hominibus, sed quemadmodum sunt in ipso fonte incorruptibilis & incommutabilis sapientiæ.* Vides hic in utroque loco apertissimè distinctam justitiam Deum, à nostra justitia; & hanc esse nostram justitiam, si Deum justitiam, hoc est illam incommutabilem semperque viventem & vigentem justitiam tanquam inflexibilem veritatem interque stabilem justitiæ regulam diligamus, & ei illâ dilectione coaptemur, hæreamus & efficiamur hærendo participes. Hanc alibi vocat invisibilem pulchritudinem cujus amore tanquam justitiæ dilectione bona facienda & mala vitanda sunt. Cùm enim libro quinto de Civitate Dei contra laudis aviditatem docuisset, *amore invisibilis pulchritudinis libidines turpiores*, non cupiditate humanæ laudis *esse frenandas*; hoc ibidem aliis verbis dicit, *studia sectanda sine veri boni, non ventosa cæ laudis humanæ.* Et mox explicando præcipiendo que sibi jungit, ut *cupiditas gloriæ superetur dilectione justitiæ*, ut ipse *amor humanæ laudis cubiculum cedat amori veritatis.* Sed quid multis opus, ut probemus illam

Epist. 122.

Ibidem.

Lib. de catechizandis rudib. c. ult.

Lib. 5. de Civit. c. 13.

Ibidem.

Ibid. c. 14. fine.

justitiam quam ubique in operibus bonis diligendam præcipit, non aliud esse nisi regulam illam justitiæ inflexibilem quæ est verus Deus mentibus humanis in Oriente & Occidente præsidentem? Illa ipsa loca quæ præcedenti capite protulimus, ut eam non esse animi creati qualitatem probaremus, hoc omni alia Augustini testificatione luculentius clamant. Nam quid aliud est aut esse potest, nisi verus Deus, illa justitia de qua ibi dixit, quod sit *veritas interior præsens animo*, quam homines vident: quod sit *forma quam intuentur, cui inhærent, ut inde formentur*; forma *quam videmus ac diligimus*, quando hominem justum diligimus; cùm homo justus *non nisi ex illa forma & veritate diligatur, quam cernit apud se ille qui diligit*: quod sit forma *quam semper stabilem atque incommutabilem cernimus; quam præcipuè diligimus*: ideoque diligimus vitam justi, *quia formam illam diligimus*, cui illius animus coaptatur; quod sit *regula justitiæ, quæ coruscat menti, cujus comparatione reprehenditur pravum* tanquam non conveniens rectitudini regulæ; *Regula quæ homine recedente non deficit accedente non crescit*: quod sit justitia *quæ videtur à constitutis in Oriente & Occidente*: quæ velut *lux præsens est ubique omnibus bene cogitanti*: Iustitia *ad quam convertitur* quisquis justè vivit, quam *integram deserit* quisquis deserit, *integram invenit* quisquis ad eam convertitur: Iustitia *quæ nullo loco & ubique est*: Iustitia quam videmus, cùm *justè vivendum in ipsa veritate conspicimus*. Denique, ut omnis tergiversatio auferatur, *incommutabilis forma justitiæ quam in Deo conspicimus, secundum quam hominem vivere oportere judicamus. Iustitia præcipiens, comminans, judicans, puniens.* Hæc & hujusmodi quibus plenus est Augustinus, certissimè demonstrant, non aliam justitiam ab eo diligendam commendari cùm toties de justitiæ dilectione satagit, quam illam incommutabilem justitiæ formam quæ supra mentes hominum fulget, velut æterna omnis justitiæ lex unus videlicet & verus Deus, qui non instar idoli humano phantasmate cogitandus est, sed tanquam sempiterna justitia & veritas & bonitas & sapientia, quam nisi quis intus in animo suo taliter qualiter consulendo videat, nemo justum ab injusto, rectum à pravo, bonum opus à malo discernere potest: quemadmodum suprà sæpius Augustinus, ut vidimus, declaravit. Hinc est quod ut luculentè sensum suum aperiret, dilectionem Dei & justitiæ subinde conjungit, ut unum esset alterius explicatio. *Nondum justitiam propter Deum & propter ipsam justitiam diligit, sed eam sibi vult ad conquirendum terrena servire.* Et adhuc expressius alio in loco: *Si se quisquam justum fingat & non sit, sed totum quicquid coram hominibus laudabiliter agere videtur, non agat propter Deum; hoc est propter veram justitiam.* Et quia Christus Dominus est illa vera & sempiterna regula justitiæ, hinc dilectionem Christi & dilectionem justitiæ pro iisdem accipit. Nam cùm dilectionem justitiæ plurimum duobus locis extulisset, uno, ait; *Amor deerat, amor justitiæ*

Videlicet præced. cit.

In Epist. ad Galat.

Tract. 100 in Ioan.

Serm. 15 de verb. Apost. c. 7.

juſtitia, *amor charitatis Chriſti.* Altero verò; *Ita concluſit Apoſtolus, ut eandem diceret charitatem Dei quam dixerat Chriſti. Et quid eſt à charitate Chriſti ſeparari niſi à charitate juſtitiæ?* Cui conſonat ad unguem diſcipulus Auguſtini ſanctus Proſper, quando in Pſalmum centeſimum decimum-octavum ſcribit: *Id agit gratia ut mandata Dei dilectione impleantur, quæ impleri timore non poterant. Diliguntur autem ſuper aurum & Topazion, id eſt ſuper ea quæ pretioſa habentur in terra quando in obſervantiam mandatorum, non aliquod temporale premium quæritur, ſed ipſa juſtitia: quia nihil eſt melius eo bono quo ipſe homo fit bonus.* Quæ eſt manifeſta periphraſis ſummi & veri Dei.

Quæ ſane ratio eſt, quod quemadmodum illam juſtitiæ incommutabilis formam diligi ac cerni tradit, quandocunque aliquis juſtum ac rectum aliquid faciendum eſſe decernit, ita & bonitatem ipſam præcipit eſſe diligendam cujus ratio nobis lucet cum aliud alio melius eſſe judicamus. Hoc enim impoſſibile eſt fieri niſi regula aliqua ſtabilis & æterna bonitatis affulgeat cui magis minuſve conſonet quicquid peius aut melius eſſe dicimus. Hæc autem bonitas perinde, ut juſtitia & veritas Deus eſt. Vnde Auguſtinus cum varia creata bona recenſuiſſet; *Tolle*, inquit, *hoc & illud, & vide ipſum bonum ſi potes, ita Deum videbis non alio bono bonum, ſed bonum omnis boni. Neque enim in his omnibus, vel quæ commemoravi, vel quæ alia cernuntur ſive cogitantur diceremus aliud alio melius, cum verè judicamus, niſi eſſet nobis impreſſa notitia ipſius boni, ſecundum quod & probaremus aliquid & aliud alij præponeremus. Sic amandus eſt Deus, non hoc & illud bonum, ſed ipſum bonum. Quærendum enim bonum animæ non cui ſupervolitet judicando, ſed cui hæreat amando. Et quid hoc niſi Deus?* Et paucis interjectis, ſicut alibi docuerat animum ad juſtitiam eſſe convertendum, hoc eſt juſtitiam boni operis eſſe diligendam, ut animus juſtus eſſe poſſet & rectus, ita hic docet animum ad bonum ſeu ad bonitatem converti oportere ſi velit eſſe bonus animus. Nimirum quia animus non poteſt fieri bonus niſi bonum ſeu bonitas ipſa caſtè ſincerèque diligatur. *Cùm verò*, inquit, *agit hoc ſtudio* (ut animus bonus ſit) *& fit bonus animus, niſi ſe ad aliquid convertat quod ipſe non eſt, non poteſt hoc aſſequi. Quo ſe autem convertit ut fiat bonus animus niſi ad bonum, cum hoc amat & appetit & adipiſcitur? Vnde ſi rurſus ſe avertat, fiatq; non bonus, hoc ipſo quod ſe avertit a bono, niſi maneat in ſe illud bonũ unde ſe avertit, non eſt quo iterum ſi voluerit emẽdare convertat. Quapropter nulla eſſent mutabilia bona, niſi eſſet incommutabile bonũ.* Quæ omnia ad amuſſim ijs congruunt quæ paulò antè de juſtitia diligẽda tradiderat. Nam ut ibi juſtitiam illam ſtabilẽ commendavit, quæ omnibus in Oriente & Occidente præſto eſt, quæ neque copia accidentium augetur neq; recedentium minuitur, ex qua velut incommutabili regula ubique mentis oculis præſente diſcernunt: quid juſtum quid injuſtum, quid rectũ aut pravum ſit; ita ſic bonitatem diligendam docet, non illam qua formaliter hæc vel illa creatura bona eſt, ſed illã potius, qua exemplariter (ut ita loquar) boni ſumus, hoc eſt ipſam bonitatem ex qua veluti regula omnis bonitatis quam cernimus, aliud alio melius eſſe pronunciamus. Neque iſta bonitas aliud eſt, quam juſtitia neq; juſtitia & bonitas aliud quam veritas, quemadmodum & Auguſtinus hoc ipſum ſubinde declarat. Nam inde eſt quod ſuprà dixit, quod *homo qui creditur juſtus, ex ea forma & veritate diligatur quam cernit & intelligit apud ſe ille qui diligit.* Quam ibidem aliquoties vocat *veritatem interiorem præſentem animo* qui eam valet intueri, inferius verò *incommutabilem formam juſtitiæ quam in Deo conſpicimus, ſecundùm quam hominem vivere oportere judicamus.*

Lib. 8. de Trinit. c. 6.

Cap. 9.

Inde quoque, eſt quòd bonitatem non ſolùm illam ex cujus dilectione animus juſtus & bonus fit, ſed etiam illam juxta, quam animus, quatenus animus bonus ducitur, & rebus corporeis præponendus non aliud eſſe doceat quàm ipſam veritatem velut artem in qua animum velut magnam creaturam & inferioribus præponendam approbamus. *Illud etiam*, inquit, *quod animus tantùm quia eſt animus etiam nondum eo modo bonus, quo ſe convertit ad incommutabile bonum, ſed ut dixi tantum animus, cum ita nobis placet, ut eum omni etiam luci corporeæ cùm benè intelligimus, præferamus, non in ſeipſo nobis placet, ſed in illa arte qua factus eſt. Inde enim approbatur factus, ubi videtur fuiſſe faciendus. Hæc eſt veritas & ſimplex bonum. Non enim eſt aliud aliquid quam ipſum bonum, ac per hoc etiam ſummum bonum. Non enim minui vel augeri bonum poteſt niſi quod ex alio bono bonum eſt. Ad hoc ſe igitur animus convertit ut bonus ſit à quo habet, ut animus ſit. Tunc ergo voluntas naturæ congruit ut perficiatur in bono animus, cum illud bonum diligitur converſione voluntatis unde eſt & illud quod non amittitur, nec averſione voluntatis.* Hoc autem ut jam dixi, eſt veritas quam in omnibus actionibus animus ſpectare, diligere ac ſectari debet. Illam quippe diligendo velut regulam incommutabilem omnium faciendorum, ſimul etiam juſtitiam bonitatem & caſtitatem & quamlibet virtutem diligit. Nulla enim omninò virtus, vera virtus eſſe poteſt, niſi veritate nitatur. Vnde Auguſtinus: *Certe pia, vera, ſancta caſtitas non niſi ex veritate eſt & quiſquis adverſus eam facit profecto adverſus veritatem facit. Cum procul dubio nulli eſſet fideliter amabilis caſtitas ſi non eam præciperet veritas.* Quod in omni prorſus virtute ſimili modo locum habet. Omnis quippe virtus regula illa ſempiternæ veritatis & juſtitiæ nititur quam immutabilem ſupra mentem ſuam videt quiſquis juſtè vivendum eſſe vidit. Neq; quiſquam omninò juſtè vivit vel illam actionem juſtam facit niſi qui regulam illam incommutabilis veritatis & juſtitiæ diligit. Quidquid enim aliud præter illam juſtitiæ formam dilexerit aliquid creatum diliget, & illa dilectione creaturæ, ſerviet non creatori. Ex quo neceſſe erit ut vel cupiditate illa vitioſa aſſequendi creati boni, de qua multa diximus, vel timore amittendi animus impellatur. Cujuſmodi actionem juxta Auguſtini principia jam declarata impoſſibile eſt eſſe juſtam aut bonam.

Ibid. c. 3.

Lib. contra mendac. c. 19

Cap. 20.

CAPVT

CAPVT NONVM.

Oſtenditur conſonantia doctrinæ Auguſtini in hac materia de juſtitiæ & boni operis dilectione & gratiæ neceſſitate ad hoc præſtandum.

HÆc ſi rectè juxta declaratam Auguſtini mentem intellecta fuerint, ſtatim evaneſcet omnis illa diſſonantia, quâ quidam offenſi in abſurdas ſexcentiſque locis Auguſtini teſtimoniis repugnantes imaginationes lapſi ſunt, quibus doctrinam ejus liquidiſſimam, diviniſſimamque ad Ariſtotelica commenta detorſerunt. Vna enim & æquabilis apparebit facies eloquiorum & ſententiarum ejus. Veriſſimum quippe mox apparebit nullum eſſe poſſe opus bonum, nullam operis faciendi voluntatem bonam, niſi ſit *cupiditas boni*, hoc eſt niſi bonitas ejus & juſtitia diligatur; quam niſi diligat, *nondum benè fit bonum, nec fit in corde quod fieri videtur in opere.* Neceſſe eſt enim, ut aliud quippiam diligat ex cujus vel retinendi vel aſſequendi voluntate opus ex objecto bonum, ſive bonitatis ſive juſtitiæ dilectione operetur. Proinde neceſſario rei temporalis amore vel timore, hoc eſt vitioſa creaturæ fruendæ cupiditate vel pœnæ formidine, quorum utrumque ab Auguſtino, juxta ſæpiſſimè inculcata in alio tractatu principia, reprobatur. (B)

Vide ſupra lib. 2. de ſtatu naturæ lapſæ.

Apparebit etiam continuò quid ſibi velint illæ Auguſtini phraſes, opus fieri debere *dilectione juſtitiæ, delectatione & cupiditate boni; voluntate benefaciendi*; oportere ut in benefaciendo *nos delectet bonum*; ut nos *delectet quod præcipit* Deus, ut *ametur quod agendum eſt*, ut *condelectemur legi Dei*, & ſimilia quæ ſupra recenſuimus.

Apparebit etiam quid ſibi velit quod animus à peccandi affectu liber eſſe non poſſit, niſi à peccato abſtineatur, *delectatione boni, & amore juſtitiæ*; niſi ipſum *non peccare delectet*; niſi caveatur peccatum *quia injuſtum eſt*, cujuſmodi locutionibus Auguſtinus ſcatet. Nam hæc omnia nihil aliud ſibi in Auguſtino volunt niſi animum eſſe debere in bene agendo (C) ab omni cupiditate creaturæ & conſequenter pœnæ timore qui naſcitur ex cupiditate vacuum; ut per caſtam, nullâque externâ conſideratione vitiatam dilectionem in ſola operis ac legis Dei præcipientis juſtitiâ & veritate figatur. Hæc autem bonitas & juſtitia non eſt illa quam Peripatetici, imaginantur, operis humani moralis dignitas, ſplendor, honeſtas, aut quocunque alio nomine voces. Nam talem operis quantumcunque honeſti voluntatem Auguſtinus ex profeſſo, & res ipſa velut ſuperbam, & non in creatore ſed creatura gloriantem voluntatem improbat, ſicut ſupra fuſiùs explicuimus. Sed eſt illa incommutabilis juſtitia atque bonitas, hoc eſt æterna veritas, & lex omnipotentis Dei, quam in ænigmate cernimus, cùm aliquid ex ejus regula conſpecta velut conſonum aut diſſonum probamus aut improbamus. Hæc autem juſtitia, hæc bonitas, hæc veritas, tanquam incommutabilis lex omnis bonitatis, aut juſtitiæ, aut veritatis, quam videmus in creaturis, non eſt alia niſi ipſe Deus, qui non inſtar idoli ut ipſe loquitur, aliquo phantaſmate cujuſcunque creaturæ ſed ut veritas, ut juſtitia, ut bonitas, ut ſapientia cogitandus & amandus eſt.

Vid. lib. 4. de ſtatu naturæ lapſæ c. 10. 11. 12. 13.

Hinc etiam apparebit cur divinitùs diffuſa Spiritus ſancti charitate opus ſit, ut animus in quocunque tandem opere à peccato liber ſit: vel ut opus quodcunque bonum, aut juſtum, aut rectum ſine peccato operetur. Nimirum quia iſta puritas juſtitiæ & veritatis quæ non eſt alia niſi Deus, non poteſt ullo (B) modo à creatura diligi niſi ejus dilectio divinitùs inſpiretur: juxta certiſſimam Apoſtoli regulam. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Rom. 5. Et illam Auguſtini, *Liberum arbitrium ad malum ſufficit; ad bonum verò nihil eſt, niſi adjuvetur ab omnipotenti bono*: Lib. de corr. & grat. 11. quæ in omnibus ejus operibus decantata eſt. Itaque iſta vera ratio eſt, cur cum in libro de Spiritu & littera ſexcenties iſtum *amorem juſtitiæ* qui in omnibus operibus bonis tanquam genuinus charitatis fructus emicare deberet, commendare & inculcare ſtatuiſſet, ſtatim in initio libri objectum iſtius amoris explicans; *Nos dicimus*, inquit, *humanam voluntatem ſic divinitùs adjuvari ad faciendam juſtitiam ut accipiat Spiritum ſanctum, quo fiat in animo ejus delectatio, dilectioque* SVMMI ILLIVS ATQVE INCOMMVTABILIS BONI QVOD DEVS EST. Lib. de Spir. & litt. c. 3. Cujus cauſam ſtatim reddens, exponit per *delectari & amari id quod* (C) *agendum & quo nitendum eſt.* Et in decurſu cùm ſexcenties inculcaſſet dilectionem juſtitiæ per Spiritum ſanctum in animo fieri debere, hoc etiam vocat ibidem *ut bonum Dei quod diligunt, ſit Deus ipſe quem diligunt*, Ibid. c. 25. quia iſta forma ſempiterna bonitatis juſtitiæque quæ diligitur non aliud eſt quam ſummum atque incommutabile bonum ac Deus ipſe quem diligunt.

Hinc denique intelligitur quando Deus per Prophetam pollicetur, *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam*, Hierem. 31. vel quando toties dicit Auguſtinus locum illum exponendo, quod per Spiritum ſanctum *Lex Dei*, adeoque *Iuſtitia* in cordibus *ſcribatur quam culpa deleverat*; Lib. de Spir. & litt. c. 25. nullo modo hæc intelligenda eſſe de juſtitia qua homo formaliter juſtus

A ıstus esse dicitur, hoc est de habitu charitas, sed de justitia illa exemplari, quæ est æterna lex Dei & ipse Deus. Nam illam intelligit uando sexcenties dicit opus legis, *Iustitia dictione esse faciendum*, & nos *intrinsecus habitantem legis iustitiam dilecturos, & intimo affectu legis iustitiam amplexuros.* Distinguit enim ertissimè legis justitiam ab ipso affectu, seu actu charitatis qua diligitur ipsa legis justitia. Itaque juxta sanctum Augustinum non ipsa charitas tanquam hominis justitia in corde scribitur, sed ipsa æterna & incommutabilis justitia, quæ est Deus noster, unde habet lex omnis temporalis quicquid sti continet, significatur scribenda in visceribus per charitatem; & hæc justitia sic scripta est istud *mentis bonum, intelligibile bonum* quod commemorat, *ut bonum Dei quod diligunt, sit eus ipse quem diligunt.* Nam charitas juxta sanctum Augustinum est potiùs vinculum istud

B quasi *gluten* quo justitia illa seu Deus, conjungitur homini ut ejus particeps fiat; unde l illa verba Psalmi: *Agglutinata est anima mea st te*, dicit Augustinus; *Vbi est ipsum gluten? IPSVM GLVTEN CHARITAS EST. Charitatem abe, quo glutine agglutinetur anima tua post Deum.* t adhuc inferius, *Quid facturi? Non enim rapri erant gluten, quo adhæsit anima mea post te.* Charitas igitur vinculum glutinosum est, uasi unio ipsa qua Deus justitia sempiterna cordi conjungitur & inscribitur; anima mortua per ipsam substantiam Dei aritate sibi conjunctam vivificetur & sanctificetur, & particeps fiat Dei, eo magis ac agis quo arctius & profundius ei per charitatis incrementum copulatur. Vnde Augustinus in Ioannem scribens, cùm præmisisset ietatem, pulchritudinem, castitatem, veritatem esse immutabilem, mutabiles autem sse pios, pulchros, castos, veraces, adjicit:

C *eus igitur incommutabilis est, anima mutabilis. uando capit anima ex Deo, unde fit bona, participando fit bona, quomodo tuus oculus participando t. Quia ergo anima participando fit bona, si muta cœperit esse mala, bonitas manet, cuius erat rticeps bona. Bonitatis enim cuiusdam particeps a est, cum bona esset quæ mutata in peius integra tas permanet. Si recedas anima & mala fiat, on minuitur bonitas, si revertatur & bona fiat non escit bonitas. Factus est oculus tuus particeps lucis uus & vides. Clausus est, hanc lucem non minuii: Apertus est, hanc lucem non auxisti. Hac data militudine fratres intelligite, quia si pia est anima, pietas apud Deum, cuius fit particeps anima; si casta anima, est castitas apud Deum, cuius est articeps anima: Si bona est anima, est bonitas apud Deum, cuius particeps est anima: Si est verax anima, veritas apud Deum, cuius est particeps anima: uius particeps si non fuerit anima, omnis homo endax.* Et in alio tractatu participationem

D stam declarat fieri, quatenus per ipsam substantiam Dei anima vivificatur, sicut corpus er ipsam substantiam animæ: *Insinuavit nobis* (Dominus Iesus) *animam humanam & mentem rationalem quæ inest homini, non inest pecori, non vegetari, non beatificari, non illuminari, nisi ab ipsa substantia Dei. Et quamvis leniri & offendi possit etiam per corporis sensus; beatitudinem tamen sine qua fit beata ipsa anima, non fieri nisi participatione illius vitæ semper vivæ, incommutabilis, æternæ, substantiæ quæ Deus est; ut quomodo anima quæ inferior Deo est, id quod ipsa inferius est, hoc est, corpus facit vivere; sic eandem animam non facit beatè vivere nisi quod ipsâ animâ est superius &c. Hæc est religio Christiana ut colatur unus Deus non multi Dij: quia non facit animam beatam nisi unus Deus. Participatione Dei fit beata, & in participatione sancta animæ fit beata infirma anima, nec participatione Angeli fit beata sancta anima, sed si quærit beata esse infirma anima, quærat unde beata fit sancta anima. Non enim beatus efficeris ex Angelo tu, sed unde Angelus inde & tu.* Quæ autem beatitudinis, eadem planè & vivificationis & sanctificationis ratio est, prout ipse etiam in eodem tractatu tangit: *Nec possunt vivere animæ nisi earum vita sit Deus, sicut ipsæ sunt vita corporum &c.* Vnde animæ moriuntur cùm per peccatum earum vita quasi exspirat & abscedit Deus. Nempe vera sunt ista omnia quia per ipsam charitatem velut unionem; vinculum, & gluten utriusque, anima intimè conjungitur Deo & fit particeps ejus, ipsâque participatione beata, pia, sancta, verax, justa, quæ nil istorum per seipsam esse potest: quemadmodum per unionem animæ intime conjungitur corpori nec fit quod ipsa est, sed particeps ejus, vivum, agile, vegetabile, sensitivum &c. qua discedente moritur ac dilabitur. Ex quibus facilè intelligitur, quo pacto & sensu per charitatem lex Dei & justitia Dei, non illa nostra habitualis qualitas, sed illa sempiterna justitia & veritas Dei scribatur in visceribus & corde nostro, ut quemadmodum hoc Augustinus explicat, *ei amore cohærendo figuretur, tanquam ex annulo cera, illiq; affectus habeat imaginem eius.* (In Psal. 70.) Hanc doctrinam de justitiæ dilectione huc usque ab Augustino traditam à Peripateticis remotissimam, si quis eorum non intelligat, oret Deum ut intelligat. Quod si quis *rideat me ista dicentem*, inquit quodam loco, *& ego doleam ridentem me.* (10. Confess. cap. 12.) Quod si in Augustino intelligendo me falli putet, videat ne forsan ipse fallatur. Testimonia enim tam evidentia sunt totiusque doctrinæ tam accurata consonantia, ut non possit in alios sensus sine apertissima absurditate torqueri. Ad me quod attinet, hoc ingenuè profiteor difficile me reperire posse in Aug. doctrinam crebrius, clarius, & inculcatius traditam quam eam de qua loquimur. Vt nisi lectoris tædio parcere voluissem, non operosum fuisset (absit dicto arrogantia) justum opus de hac sola difficultate elaborare, & quemlibet Peripateticum contradictorem qui eam ab Augustini auctoritate remotam vellet, testimoniorum copiâ & claritate, totiusque doctrinæ sancti Augustini mole & consonantiâ opprimere.

CAPVT X.

Refellitur responsio qua putari posset justitiam &c. diligi posse dilectione naturali: & concluditur secundum argumentum.

HIc fortè respondebitur amorem illum justitiæ, quem explicuimus, sine quo non potest esse opus bonum, aut liber à mala voluntate animus, esse posse naturalem; & ideo non sequi, ut propterea non possit creatura rationalis sine gratia in statu aliquo puræ naturæ condi, quamvis sine justitiæ amore condi non posset. Sed hæc responsio multis modis deficit & Augustini doctrinæ ex diametro repugnat. Primò, quia in omnibus operibus suis expressissimè sæpissimèq; docet sinceram justitiæ, præcepti, legis, bonique operis dilectionem, nullo modo haberi posse ab homine sine gratia Dei, dilectionem illam diffundente in cordibus nostris, sicut hoc plurimis testimonijs supra declaravimus. Quod usque adeo verum est, ut hoc ipsum tanquam Pelagianam hæresim proscribat. Nihil enim volebant aliud Pelagiani quam illam boni operis ac justitiæ dilectionem, quam Augustinus ex gratia largiendam esse contendebat, liberi arbitrij viribus obtineri posse, & hoc ipsum Philosophos sua libertate fecisse. Quibus non respondet Augustinus Philosophos bonorum operum justitiam dilexisse naturaliter, sed potiùs nullam habuisse, utpote qui superbiæ suæ litaverint, dum virtutem propter virtutem, hoc est, opera virtutis propter seipsa dilexerunt quemadmodum hoc supra latius declaratum est. Vnde illa distinctio duplicis dilectionis justitiæ, quarum altera sit naturalis, altera supernaturalis ab Augustini, Prosperi, Fulgentij, & omnium antiquorum gratiæ defensorum principijs aliena est, multis post eos seculis excogitata, qua sane gratior Pelagianis dari nequit, utpote qui per eam, universam doctrinam suam, cum Catholica copulabunt. Quod enim Scholastici se satis tutos, adversus pestem illam putent respondendo Pelagianos meritum in illo amore naturali statuisse, hoc suo loco inane commentum esse demonstrabitur.

Vide infra l. 5. de gratia Christi Salvatoris c. 11. & 12.

Secundò, quia Augustinus expressè & sæpiùs docet, sine illo Spiritu gratiæ, qui justitiam diligi facit, non posse aliud in animo dominari nisi dilectionem peccati quod illi justitiæ tanquam injustitia directè adversatur. Nam in libro ubi maximè omnium satagit pro obtinenda justitiæ dilectione per Spiritum sanctum apertè dicit *Spiritu sancto fieri in nobis ut non peccare delectet, ubi libertas est, sicut præter hunc Spiritum sanctum peccare delectat.* Et libro de natura & gratia dicit eum qui *non justitiæ dilectione*, quam Spiritus tribuit, *sed timore pœnæ se sentit abstinere ab opere peccati, non-* A *dum liberum nec alienum esse à voluntate peccandi.* Et rursum *per dilectionem boni*, quam gratiæ tribuit, dicit, *non consentiri ad malum*. Quæ doctrina prorsus falsa est, si vel aliter justitia diligi, peccatumque non delectare potest, quàm Spiritu gratiæ, vel aliter animus alienus esse potest à voluntate peccandi quam illa supernaturali justitiæ dilectione. Si enim naturaliter justitia diligi sine peccato potest, certissimum est Spiritum gratiæ & supernaturalem justitiæ dilectionem ad hoc non esse necessariam: quam tamen tanquam necessariam Augustinus semper constantissimè docet.

Lib. de Spir. & litt. c. 15.
Lib. de nat. & gra. cap. 57.
Lib. 1. ad Bonif. c. 10.

Tertiò, quia illum amorem justitiæ quem gratia largiri debet, sexcentis locis opponit formidini pœnæ; ita videlicet ut impossibile sit, eum qui ex illo amore justitiæ non operatur, aliter quam ex timore pœnæ animum sub amore peccati adhuc depressum retinente operari, juxta illud Augustini fundatissimum, B *Inimicus justitiæ est qui pœnæ timore non peccat; amicus autem erit si eius amore non peccet.* Quod præterquam quod ex multis testimonijs paulò ante recitatis patet, etiam supra partim declaravimus esse verissimum, partim alibi vberius ostensuri sumus. Hoc autem omninò falsum est, si alio amore ex puræ libertatis viribus prodeunte justitia diligi potest. Vnde claris verbis dicit: *quando habes tuam justitiam*, id est naturalibus tuis viribus partam, *potes timere pœnam non amare justitiam.*

Epist. 144

Quartò, quia expresè ut sæpius docet, dilectionem qua quis condelectatur legi præcipienti, non potest esse nisi Spiritus sancti donum, fide scilicet per dilectionem operante: *Porro si adsit fides quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei, quæ delectatio non litteræ sed Spiritus donum est.* Et expressius alibi: *Non video quomodo diceret homo sub lege*, carens C videlicet gratia, *condelector legi Dei &c. Cùm ipsa delectatio boni qua etiam non consentit ad malum, non timore pœnæ, sed amore justitiæ (hoc est enim condelectari) non nisi gratiæ deputanda sit.* Ecce non nisi gratiæ deputari potest condelectatio legis Dei, quia scilicet legem sincerè propter legem Dei seu justitiam legis operari cupit. Hæc autem sine dubitatione inepta falsaque sunt, si lex Dei animum delectare potest naturaliter, neque gratiæ hoc deputandum.

Lib. de Spir. & litt. c. 14.
Lib. 1. ad Bonif. c. 10.

Quintò, quia remittit homines ad experientiam suam, ut si delectentur justitia quando operantur, non dubitent hoc esse gratiæ donum; *ut quando agunt sicut agendum est, id est cum dilectione & delectatione justitiæ, suavitatem quam dedit Dominus accepisse se gaudeant.* Hoc autem fallaciæ sine dubio plenum est, si aliter

Lib. de corr. & gra. c. 2.

ter

ter quam cælitùs inſpiratâ ſuavitate juſtitia diligi poteſt. Vnde comparans inter ſe bonum & malum, juſtitiam & iniquitatem, & exquirens utrum ex malo & iniquitate dumtaxat delectatio percipiatur, & non ex bono atque juſtitia, reſpondet ex utriſque percipi, ſed delectationem ex bono non poſſe niſi per Spiritum S. inſpirari. *Habet*, inquit, *delicias ſuas iniquitas & juſtitia non habet? Delectat malum, & non delectat bonum? Delectat omninò; ſed Dominus dabit ſuavitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.* Quam ſuavitatem ſtatim explicat per amorem charitatis. Et alibi: *Veniet gratia Dei ut delectet te juſtitia, ſicut delectabat iniquitas.* Quid brevius & evidentius? Nimirum ut ſic nos delectet juſtitia ſicut iniquitas, opus eſt gratia Dei: quam quiſquis in Auguſtino tantillum verſatus eſt, novit non eſſe aliam, quam qua charitas in cordibus noſtris diffunditur, ut ante ſæpius jam audivimus. Hoc eſt enim quod diſertiſſimis verbis dicit, *Cùm id quod agendum & quo nitendum eſt, cœperit non latere niſi etiam delectet & ametur*, ſcilicet id quod agendum eſt ſeu opus bonum ſeu juſtitia ejus, *non agitur non ſuſcipitur.* Ecce non poteſt vel agi vel ſuſcipi opus bonum, niſi delectet & ametur. Si enim non delectet & non ametur ipſum opus bonum, jam non eſt bonum quod ſuſcipitur, ſed aliud quippiam quod opus ſuſcipiendo aſſequi cupit. Sed unde fit ut ametur quod agendum eſt? Audi ſine ullis ambagibus Auguſtinum: *Vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris.* Et qualis charitas an naturalis, quam pura natura excitare poteſt? *Non per liberum arbitrium quod ſurgit ex nobis; ſed per Spiritum S. qui datus eſt nobis.*

Sextò quia impoſſibile eſt eſſe opus bonum, niſi ipſum bonum quod præcipitur appetatur & moveat animum. Hoc autem docet non poſſe fieri niſi per gratiam Dei. *Tunc bonum concupiſci incipit cùm dulceſcere cœpit.* Sed unde hoc homini ut vel concupiſcatur vel dulceſcat opus bonum ſine quo impoſſibile eſt animum moveri ad bonum, quemadmodum in quæſtione ſecundà libri primi ad Simplicianum expreſsè docet? Audi & hic: *Ergò benedictio dulcedinis*, qua ſcilicet dulce fit bonum quod agendum, *eſt gratia Dei qua fit in nobis ut nos delectet & cupiamus, hoc eſt, amemus quod præcipit nobis.* Qua de cauſa aſſeverantiſſimè alibi dicit *charitatem eſſe, qua non libet niſi quod licet.* Et rurſum: *Per donum charitatis delectat legis eſſe factorem.* Falſa ſunt hæc omnia ſi bonum quod agendum eſt dulceſcere poteſt, & concupiſci poteſt naturæ viribus ſine Spiritus ſancti gratia prout in pura natura, hoc eſt in eodem ſtatu in quo nos ſumus, fieri poſſe ſtatuunt.

Septimò quia docet tunc impleri præceptum non occidendi, ſi non timore pœnæ ſed ideo non occidat *quia injuſtum eſt*. Et hoc ipſum fieri non poſſe niſi illâ charitate, quam Scriptura commendat. [*Vide in cap. 5. Epiſt. ad Galat. ſupra citat.*] Falſiſſimum & iſtud eſt, ſi homicidium & quodlibet peccatum contrarium naturæ legibus, ſine cælitùs infuſa charitate dilectione naturali declinari poteſt ideo *quia injuſtum eſt*; hoc eſt, ſic ut ipſa iniquitas & injuſtitia horrorem incutiat.

Quæ quidem omnia manifeſtè declarant, nunquam in mentem veniſſe Auguſtino ſententiam illam, qua putatur vel juſtitiâ, vel præcepto, vel lege, vel bono opere, delectari aliquem poſſe dilectione naturali, vel ipſam juſtitiam aut legem, aut opus bonum concupiſci aut ſuave eſſe, aut libere poſſe ſuavitate naturali; vel homicidium aut aliud quodcunque peccatum ſub ratione peccati, ſeu injuſtitiæ, ſeu ideo *quia injuſtum eſt*, declinari poſſe horrore naturali: ſed hoc totum juxta indubitatam Auguſtini doctrinam eſt opus gratiæ, officium illius altiſſimæ charitatis, beneficium Spiritus ſancti, qui cor cæleſti delectatione mollire, erigere, & ab iniquitatis delectatione, hoc eſt à creaturæ dilectione ad injuſtitiam illius dilectionis deteſtandam, & juſtitiæ æternæque legis peccata vetantis & bona præcipientis dilectionem convertere, & attrahere debet. Quod niſi fecerit, voluntas creaturæ rationalis, quocunque ſe converterit, etiam tum cùm ſe legem & juſtitiam diligere putabit, ſive naturaliter ſive alio quocunque modo, non hærebit niſi in dilectione ac delectatione creaturæ, quod eâdem illâ æternâ lege damnatur. Illa quippe jubet, ut ſæpè diximus, *avertere amorē à temporalibus & eum mundatum convertere ad æterna.* [*Lib. 1. de lib. arbit.*] Sed hoc ipſum, ut tanta teſtimoniorū congruentia clamat, fieri non poteſt, ne quidem ſub infima illa maximèque neceſſaria & connaturali conſideratione videlicet juſtitiæ, legis æternæ, boni operis ut in eo elucet ratio boni & ſimilibus jam explicatis, niſi per veram & propriiſſimè dictam gratiam Dei. Quod ſi ita eſt, quemadmodum juxta doctrinam Auguſtini revera ita eſſe certum eſt, profectò puræ naturæ ſtatus funditùs everſus ruit. Non enim poteſt condi creatura rationalis niſi in tali ſtatu, ut legi obedire poſſit propter juſtitiam legis, ut amare poſſit juſtitiam, diligere veritatem, concupiſcere bonum, voluntate benefaciendi benefacere, declinare peccatum *quia injuſtum eſt*, & ſimilia: quæ ſine amore charitatis, hoc eſt ſine amore ſupernaturali fieri impoſſibile eſt.

CAPVT XI.

Tertio ex amore quo Deus amatur gratis.

QVod tamen ut uberius & ex diversorum principiorum consonantia certius eliquatiusque constet, ex alio capite non minus evidenter mens Augustini demonstrari potest. Amor quippe Dei sine quo secundùm supra dicta creatura rationalis condi nequit, quin eum habeat saltem in potestate sua, non potest esse alius quam quo Deus amatur propter Deum. Si enim propter aliud quippiam Deus diligatur, non est iste verus & castus amor Dei, sed illius rei quam per Deum assequi cupit. Nam, ut optimè Augustinus, *qui propter beneficia terrena Deum quærunt, non utique Deum, sed illa quærunt, quia eo modo timore servili, non liberali dilectione Deus colitur. Sic ergò Deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur.* Cujusmodi cultus & amor etiam à sceleratis hominibus haberi potest & solet, utpote qui ex creaturæ malè dilectæ cupiditate proficiscitur. *Mortui eum sunt qui Deum non gratis colunt, id est quia ipse est Deus, non quia dat talia bona, quæ dat & non bonis.* Nam & invidi, & avari, & hæretici, & quicquid aliud sanæ doctrinæ adversatur, Deum colunt & laudant, & diligunt & gratias agunt eo impensius quo invictius eorum cupiditates implere potest. Hinc Saul cùm flagraret invidia: *Benedicti*, inquit, *vos à Domino* &c. Et de improbis generatim Augustinus: *Perversi frui volunt nummo, uti autem Deo; quoniam non nummum propter Deum, sed Deum propter nummum colunt.* Quod & diabolus intellexit quando sugillans pietatem Iob quasi aliquâ cupiditate vitiatam Deo dicit, *Numquid Iob frustra colit Deum?* Hoc est, an colit eum gratis & propter ipsum Deum? Nam, ut Augustinus ait: *Putabat diabolus quòd in Deo colendo vir iustus cor inclinatum haberet in avaritiam, & causa emolumenti vel utilitatis rerum temporalium quibus eum ditaverat Dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede serviret. Sed quàm gratis Deum coleret, tentatus apparuit.* Hujusmodi igitur amor & cultus Dei non est gratuitus, non est castus, non est Dei propter Deum, & ideo non est Dei sed rei alterius, & à scelestissimis, ut dixi, hominibus Deum uti satellitem cupiditatum suarum diligentibus plerumque possidetur, de quo nobis non est hic sermo sed de illo, quo Deus diligitur propter Deũ, seu quod idem est, quo Deus ipse non aliud quippiã diligitur, ita videlicet ut cor non sit deorsum incurvatum, sed rectum cum Deo, *Rectum enim cor cum Deo est, quando propter Deum quærit Deum. In corde autem non recto cum Deo est ubi ea potius diligit, propter quæ Dei adiutorium requirit.* Atqui talem amorem castum Dei & recti cordis cum Deo, qui solus est verus amor Dei, non rei alterius, nullo pacto haberi posse, sine vera & magna & propriè dicta gratia Dei, & consequenter nullum omninò opus sine eadem gratia exerceri posse propter Deum ita dilectum, sicut ad omne opus bonum omninò necessarium esse in alio tractatu latissimè demonstravimus, Indubitata sancti Augustini doctrina est. Nam hinc est quod cum Propheta Dei gratiam implorasset his verbis, *Inclina cor meum in testimonia tua*, quæ te scilicet gratis diligendum esse testantur, *& non in avaritiam*, sic eum exponit Augustinus: *Testimonijs suis agit nobiscum Deus ut eum gratis colamus, quod impedit avaritia radix omnium malorum*, scilicet ut addit avaritia generalis plus habendi quam satis est, seu aliquid præter Deum. *Omnis autem à nobis circumciditur avaritia si gratis colatur Deus. Si ergò cor non habeamus inclinatum in avaritiam, Deum non colimus nisi propter Deum, ut sui cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus in seipso &c* Sed unde talis gratuitus amor in hominibus? *Quod vobis quoniam ipso donante confertur, ideo illi dicitur: Inclina cor meum in testimonia tua non in avaritiam.* Et alibi præclarissimè: *O si castitatem amares non faceres* (adulterium) *etsi omnimodo impunitus exederes. Si tibi Deus diceret, Ecce fac, non te damnabo, sed faciem meam tibi negabo. Si propter hanc commmationem non faceres, amore Dei non faceres, non timore iudicij* &c. Sed an est possibilis talis gratuitus amor ex natura, & sine gratia Dei? Audi Augustinum: *Si sic non facis quia horres contaminationem adulterij, quia diligis præceptorem, ut exigas promissorem, non quia times damnatorem, iam gratia est.* An non aliquando naturæ ut talis amor Dei gratuitus, nulloque timore, vel cupiditate vitiatus possit esse naturalis? *Hoc tibi noli assumere, viribus tuis noli tribuere. Delectatione facis, scilicet operis boni seu iustitiæ, benè; charitate facis, benè; annuo, consentio &c. Sed unde tibi ista charitas? Si tamen est? Timeo enim ne adhuc timendo non facias* &c. *Habes charitatem? Habeo, inquis. Vnde? A me ipso. Longè es à dulcedine si à teipso habes. Teipsum amabis quia unde habes amabis. Sed convinco, non habes. Quod enim putas à teipso habere rem tantam, inde non credo, quod habeas, Si enim haberes scires unde haberes.* Nihil apertius desiderari posset quo intelligeremus juxta doctrinam Augustini prorsus impossibile esse ut amor gratuitus, hoc est, quo Deus gratis amatur & colitur non sit ex Deo. Vnde illud brevissimum ejus sed auctoritate plenissimum, *Deus non amatur nisi de Deo*, quod protulit postquam gratuitam illam delectationem justitiæ ac Dei plurimum commendasset. Hinc & absolutissimum illud in libris

In Ps. 77. — *In fine Ps. 79.* — *Lib. 11. de Civit. c. 25.* — *Concione 11. in Ps. 118.* — *In Ps. 77.* — *Infra ibid.* — *Conc. 11. in Ps. 118.* — *Serm. 13. de verb. Apost.* — *Serm. 13. de verb. Apost. c. 1.*

libris contra Iulianum: *Ipse Deus adest, & menti illuminandæ & concupiscentiæ superandæ & molestiæ perferendæ.* Hoc enim totum rectè fit, quando fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse. *Qualis amor nobis esse non potest nisi ex ipso.* Qua de re non est opus operosè satagere corrogandis Augustini testimonijs quibus omnia ejus opera referta sunt. Nunquam enim cum dilectionem Dei divinæ gratiæ tribuit, sicut ubique tribuit, de illa vitiosa dilectione loquitur, qua propter aliud quippiam assequendum, ideoque non gratuito sed mercenario amore diligitur Deus: sed semper de illa qua Deus diligitur propter se. Hæc est enim illa vera & sancta charitas Dei, quæ non aliter definitur, quam dilectio Dei propter Deum: nec aliter ab Apostolo in nobis diffundi traditur in cordibus nostris, quam per Spiritum sanctum qui datus est nobis: nec aliter unquam ab August. amor iste, *quo gratis amatur ipse, nobis esse non posse* traditur, *nisi ex ipso.* Quid hîc respóderi potest? An forte Aug. loqui de amore supernaturali, non de naturali? Sed quid est amor naturalis, nisi qui nobis esse potest ex nobis? Et quid amor supernaturalis, nisi qui nobis esse non potest, nisi ex ipso? Hoc est ex gratia Dei? August. verò verbis istis expresse docet, omnem amorem quo gratis amatur Deus, nobis esse non posse nisi ex Deo, hoc est, esse supernaturalem hoc ipso, quo est gratuitus. Nam hoc ipso propter summam sui puritatem atque sublimitatem, omnes naturæ & creaturæ vires superat, quæ non potest viribus suis nisi deorsum & ad seipsam tendere, sursum tantummodo per gratiam & adjutorium Dei. Vt proinde responsio similis illi sit, qua quis asserenti motum lapidis sursum non posse esse à natura sed tantum ab extrinseco, responderet hoc intelligendum esse de motu lapidis supernaturali. Nam hoc ipso, quo dicitur, ille motus non posse lapidi esse nisi ex extrinseco, statuitur omnis hujusmodi motus esse lapidi supernaturalis. Omnem igitur amorē *quo gratis amatur ipse*, supernaturalem esse docet Augustinus hoc ipso quo constantissimè tota antiqua Ecclesia, juxta Apostolicam doctrinam docet, *quod talis amor nobis esse non potest nisi ex ipso.* Vt sanè ridicula sit ista responsio & insigniter principium petat. Nunquam enim quisquam ita sensu destitutus fuit, ut vel amorem naturalem Dei, diceret esse debere nobis ex gratia Dei; vel supernaturalem non ex ipso. Quapropter si Dei propter Deum dilectio in nobis esse non potest, nisi per gratiam Dei, & creatura rationalis aliter condi nequeat, quin amor iste castus Dei propter Deum ei concreetur, ut eum vel vi creationis habeat, vel certè voluntas ei tam robusta tribuatur ut in eum erumpere possit, manifestum erit creaturam rationalem sine amore Creatoris supernaturali non posse condi. Respondebitur forsan Augustinum loqui de amore, quo Deus diligitur *sicut oportet*; itemque de operibus bonis quæ fiunt *sicut oportet.* Non enim sine causa tam ipse, quam Concilia cùm de dilectione vel operibus bonis loquuntur, tam sollicitè subinde dicunt, Deum diligi aut coli non posse nec opus fidei aut pietatis fieri sicut oportet sine gratia Dei. Nunc enim postquam natura rationalis ad statum deificum elevata est, oportet ut Deum infusâ charitate dilectum, opera justitiæ & pietatis operetur, ad hoc ut ad justificationem possit salutemque pervenire.

In hac responsione valdè sibi placent, quotquot doctrinam de divina gratia ex naturalibus potiùs philosophiæ principijs condere, quam ex Augustino haurire maluerunt. Nunquam enim vel Augustinus vel Concilia, quæ doctrinam ejus ad amussim, ne latum quidem unguem ab ea deflectendo tradiderunt, de tali sensu verborum illorum cogitarunt, vel vestigium ejus aliquod reliquerunt in scriptis aut canonibus suis, sed à Scholasticis excogitatus & arreptus est, non quia verus, sed quia commodus eorum principijs & naturæ viribus tuendis, quas humana philosophia ad summum fastigium potestatis extollit. Res enim explorata est in Augustini doctrina, nullam aliam dilectionem sicut oportet reperiri, quam illam, qua Deus gratis diligitur, hoc est, propter Deum: ad quam propterea diligentissimè semper hortatur, & omnes emolumenti creati consequendi considerationes excludit. *Gratis*, inquit, *nisi qui nullum ex eo emolumentum [illegible] vel intimandum [illegible] oderunt Dominum [illegible] sit diligent [illegible]; ut alia præter illum non [illegible].* Ecce justorū dilectionem non aliam, quam ut gratis diligant, quod agit alijs sexcentis locis. *Ecce meam tantum tibi negabo. Si expavisti, amasti, si contremuit cor tuum in non videndo Deum tuum, magnam pœnam putasti, gratis amasti. Si ergo sermo meus invenit in cordibus vestis aliquam scintillam gratuiti amoris Dei ipsam nutrite. Hanc scintillam boni amoris flatè in vobis, nutrite in vobis. Ipsa cum creverit & flammam dignissimam & amplissimam fecerit omnium cupiditatum carnalium fœnum consumet.*

Et quia nemo Scholasticorum dubitat [illegible] pietatis fieri sicut oportet, hinc est quod ex eadem regula nullum agnoscat Augustinus opus pietatis, nisi ipsum amorem gratuitum, & quod ex tali gratuito amore proficiscitur, utpote qui est ipse maximum pietatis opus: *Cor quod rectè petit, redit, pulsat & quærit, primò esse debet, primò amare Deum gratis: Hæc est enim pietas. Nec sibi extra illum ponere mercedem, quam exspectet ex illo.* Rursum quia non dubitant imò expresse docent, hoc opus fieri sicut oportet, quo justificationis gratia acquiritur, sicut hoc ipsum non aliud esse quam gratuitò Deum amare & colere: *Ille justificatur apud Deum, qui eum gratis colit: non scilicet cupiditate appetendi aliquid ab ipso præter ipsum, aut timore amittendi.*

Iuxta hanc igitur immobilem regulam quodcunque opus fit non ex timore, vel carnali amore, sed ex isto gratuito amore Dei, ita scilicet ut vel amor iste sit, vel ad ipsum referatur,

[Marginal notes: Tract. 91. in Ioann. — Serm. 13. de verb. Apost. cap. 10. — Serm. 224. de divers. cap. 3. — [illegible] Epist. ad Galatas.]

feratur, hoc fit juxta doctrinam Augustini *sicut oportet*; quicquid aliter fit non fit sicut oportet. Quam veritatem in Augustino certissimam, quia alibi ex professo tradituri sumus, hic unus, sed sine ulla ambiguitatis nebula clarissimus locus erit satis, ex quo quicquid obscuritatis in hac phrasi superesse posset velut meridianâ luce dispellitur: *Omnis itaque præcepti finis est charitas, id est ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem quàm diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur.* Et mox subjungit: *Quæcunque ergò mandat Deus, ex quibus unum est, Non mœchaberis: & quæcunque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus unum est, Bonum est homini mulierem non tangere, tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum & proximum propter Deum.* Vbi apertissimè declarat quid sit fieri quemadmodum oportet: Videlicet, nullo timore, nulla intentione carnali, & consequenter ex gratuita dilectione Dei, cui timor & carnalis intentio ex diametro adversatur. Vnde exponit fieri *quemadmodum oportet*, per hoc quod dicitur *Rectè fieri*: per hoc indicans quidquid non fit ex illa gratuita charitate Dei sive secundùm Deum, non fieri quemadmodum oportet, nec rectè fieri. Vt autem dictat ratio, & lex æterna clamat, & Augustinus utraque nixus disertis verbis dicit: *Omne factum si rectè factum non est peccatum est*, ut suprà fusius exposuimus. Omne igitur quod non fit ex illa gratuita dilectione Dei peccatum est, utpote necessario aliquâ carnali intentione, id est creaturæ cupiditate vitiatum.

Vide infrà lib. 5. de grat. Christi Salvat. 11. & 12.

In Enchir. ad Laurent. c. 121.

Lib. de util. credend. c. 12

Quod brevi quasi verborum suorum commentario declarat in opere contra Arianos, ubi simul phrasin *sicut oportet*, ex Apostolo primitus haustam explicat: *Non ergò scimus per nos ipsos quid oremus sicut oportet, sed ipse spiritus interpellat, id est interpellare nos facit quæ sunt secundùm Deum. Quod nisi faciat, nō oramus nisi secundùm istum mundum, ad explendam concupiscentiam carnis, & concupiscentiam oculorum & ambitionem sæculi quæ non sunt à Patre, sed ex mundo sunt.* Hic succinctâ brevitate vides omnia conglobata. Nam & Apostolus explicat phrasin suam *sicut oportet* per illa verba, *secundùm Deum*, quod non est aliud nisi ex gratuita dilectione Dei, seu referendo id quod oramus, ad Deum, quod sine ipsius dilectione fieri nequit. Et Augustinus exponens, quo igitur oremus modo, cùm non oramus sicut oportet seu non secundū Deum, statim adjicit nos orare secundùm mundum, hoc est, ex dilectione mundi, seu ad explendam unam ex tribus concupiscentiis mundi, quas diabolus in homine seminavit & ex quibus juxta doctrinam ejus crebrò repetitam quam antè declaravimus, omnia peccata proficiscuntur. Vt planè perinde hoc sit ac si diceret, id quod paulò ante dixit non rectè fieri; *Omne autem factum, si rectè factum non est, peccatum est.*

Lib. contra Serm. Arian. c. 25.

Cùm igitur creatura rationalis non possit ita condi, ut non possit vel rectè vel sicut oportet operari, sed ut necessariò peccet: neque rursum sine illo gratuito Dei amore qui per gratiam necessariò dari debet, possit rectè & quemadmodum oportet operari, necessariò etiam sequitur, eam non posse sine supernaturali Dei amore produci.

CAPVT XII.

Quartò ex sententia Pelagianorum, amorem aliquem Dei esse homini naturalem asserentium.

QVOD quidem Augustinum juxta Catholicæ Ecclesiæ doctrinam docuisse, quartò ex alio rursum capite commonstrari potest. Pelagius enim cum quo Ecclesiæ gravissimus conflictus fuit capitaliter in illo hallucinatus est articulo, ex quo ceteri pœnè omnes de naturæ viribus dependent, quod Deus amore aliquo casto, hoc est, amore Dei propter Deum, amore nullâ terrenâ consideratione fœdato, seu amore quo Deus juxta datam explicationem diligitur sicut oportet, naturæ viribus, seu quod idem est, naturaliter diligi posset. Quid est enim aliud naturæ viribus tribuere amorem Dei, quàm amorem Dei statuere esse naturalem? Quod capitaliter Augustinus & Ecclesia in Pelagio detestati sunt. Nam hinc est illa celeberrima sancti Antistitis sententia de charitate, quæ non est aliud quàm castus amor Dei propter Deum; *Vnde est in hominibus charitas Dei & proximi nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo sed ex hominibus vicerunt Pelagiani: si autem ex Deo vicimus Pelagianos.* Nam charitas Dei non est Augustino solùm ille celebris amor Dei super omnia, sed omnis amor Dei sincerus seu complacentia Dei casta quamvis tenuissima, qualis est in gravibus peccatoribus & in iis qui incipiunt credere & sperare in Deum. Nihil enim istorum possunt sicut oportet nisi ex cupiditate boni seu ex bona voluntate, quæ Augustino charitas est. Quæ tanquam verissima suis locis exponenda sunt. Nam inde sunt illa apud Augustinum frequentissima: *Quasi verò aliud sit bona voluntas, quam charitas quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo.* Itemque: *Quid est boni cupiditas nisi charitas?* Vbi & ipsum primum initium talis amoris quo bonum vel concupisci & dulcescere incipit, quod fit in prima boni complacentia, etsi nondum plena voluntate adsit, esse docet ex Deo, hoc ipso quo aliquid boni est. *Si bonum est*, inquit, *non nisi ab illo nobis est, qui incommutabiliter bonum est.* Sed ut

Lib. de grat. & lib. arb. c. 18.

Lib. de grat. Christi c. 21

Lib. 2. ad Bonif. c. 8.

Ibid.

Sed ut dixi, hæc suis locis demonstranda sunt.

Illa igitur causa est, quod quia initium talis bonæ voluntatis non potest esse ex naturæ viribus, nec fides nec initium fidei ex eis esse possit; quia fides qua creditur sicut oportet, non potest esse sine initio bonæ voluntatis, hoc est, sine initio charitatis seu sinceri amoris Dei. Unde & fidem in creatorem naturaliter ex creaturis cognitum, indicat Augustinus naturæ viribus esse impossibilem. Nam casum statuens quo nihil de Christi incarnatione quispiam audisset, *Quid faciet*, inquit, *humana natura, vel quid fecit quæ vel ante non audierat hoc futurum, vel adhuc non comperit factum, nisi credendo in Deum qui fecit cœlum & terram à quo & se factam naturaliter sentit, & rectè vivendo ejus impleat voluntatem?* Ecce tibi fidem amoremque Dei naturalem. Neque enim sine amore Dei per cupiditatem cujuscunque creaturæ, vel credi in Deum, vel rectè vivi ullo pacto juxta Augustinum & veritatem potest. Sed audi jam sententiam Augustini: *Quod si fieri potuit aut potest, hoc & ego dico quod de lege dixit Apostolus: Ergo gratis Christus mortuus est.* Hoc autem in puræ naturæ statu ut minimum fieri necesse est, cùm impossibile sit naturam esse in alio quam damnabili statu, nisi Deus saltem ut creator cæli & terræ credatur ac diligatur, ut etiam rectè ex illo amore vivatur. Direxit enim hanc sententiam Augustinus in hæresim Pelagianam, quæ tribuebat gentibus fidem ac dilectionem Dei creatoris per naturæ vires, quorum cordibus utrumque præceptum Deus naturæ autor inseruerat, sicut hoc Pelagianorum dogmatum expositione ex verbis eorum declaravimus.

nat. ... c. 2.

Quid hic iterum dici potest? An Pelagium fidem & amorem Dei supernaturalem naturæ viribus tribuisse? Nihil insulsius. In ipsis enim terminis implicat contradictionem amorem Dei supernaturalem esse in potestate naturæ. Non eo absurditatis venerant illa ingenia quorum celeritatem subtilitatemque magnopere laudat Augustinus, ut in istas logomachiæ ineptias laberentur. Loquebantur ergò de fide & amore sincero Dei qualem puræ naturæ congruere putabant. Quod eo verius atque certius esse judicabis si animo recolueris Pelagianos primos puræ naturæ statum à capite usque ad calcem protulisse, condidisse & omnibus suis numeris absolutum expolitumque formasse. Quod & Scholastici fatentur & nos latè suo loco declaravimus. Huic igitur statui, sicut neque peccatum neque gratiam, ita initio neque fidem neque dilectionem ullam tribuebant supernaturalem, sed tantummodo illam quæ à Philosophis gentium Seneca, Tullio, Platone, & similibus prædicata est. Nam quod gentes sine cognitione Christi Deum ex operibus credidisse, & agnitum dilexisse, & ex qua cognitione dilectioneque rectè aliquatenus vixisse censerent, hoc præcipuè de illis Philosophis aliisque nonnullis qui inter Romanos aliasque gentes laudabantur, verum esse statuebant. Hanc dilectionem sinceram Dei, hoc est, quæ verè Dei sit & non rei alterius concupitæ, & hanc fidem ex Dei dilectione seu complacentia manantem, Augustinus totis disputandi viribus damnat velut impossibilem, velut divinæ gratiæ injuriosam. Hoc enim ipsum expugnat Augustinus, quod statum hujusmodi puræ naturæ & opera bona ex eo promanantia commendabant, ut quæ non possent sine Christi gratia esse nisi mala.

Vide lib. 4. de hæresi Pelag. c. 12. & sub fin. lib. 3.

An fortè dicent Pelagium ejusmodi naturalem fidem atque dilectionem statui puræ naturæ quam proferebat congruam, velut meritoria, salutique utilia prædicasse? Hoc enim solemne Scholasticorum effugium est. Sed suo loco ostensuri Deo juvante sumus, neque Pelagium istud contendisse; neque si contenderit, in eo errasse, sed potius rectè sensisse, si ei fides illa dilectioque Dei naturalis per naturæ vires possibilis esse concederetur. Sed hæc & similia commenta Pelagio non pauca sicut & Augustino imposita sunt ab iis qui neutrius dogmata satis penetrarunt, sed sua tanquam Augustini non satis excussa protulerunt.

Vide lib. 5. de grat. Christi Salvat. c. 11. & 13.

CAPUT XIII.

Quintò ex amore Dei quem Philosophi Gentiles prædicant.

QUINTÒ denique ostenditur mens Augustini ex eo quod sententiam Philosophorum Gentilium magnopere probet, qui licet essent Pelagianorum Patriarchæ discipulis tamen suis longe peritiores, amorem quo naturæ lumine Deum autorem omnium diligendum esse cernebant, non putabant in homine nasci posse sine magno beneficio & gratia ejusdem Dei. Hoc enim gentium Philosophos sensisse certissimum est, hoc Augustinum approbasse, exploratissimum, hoc eos de amore quem maximè vocant naturalem intellexisse nemini dubium; cùm constet eos de humana natura tanquam pura, primos, maximeque disputasse. Ille namque status, genuinus Ethnicæ Philosophiæ fœtus est, quæ de elevatione naturæ ad statum supernaturalem nihil omninò disseruit, aut cognovit. Sed utrumque & Philosophorum sensum & Augustini assensum videamus.

In primis igitur, prout Augustinus expresse tradit, Platonici docuerunt, neque virtutem, neq; beatitudinem homini in alio sitam esse, nisi in cognoscendo, diligendo, atque imitando Deo: quod esse summum & hominis &

Angelorum bonum, inconcussa sententiæ ve- A
ritate tenuerunt. *Elegimus*, inquit Augustinus,
Lib. 10. de Civit. c. 1. *Platonicos omnium Philosophorum merito nobilissimos,*
propterea, quia sicut sapere potuerunt, licet im-
mortalem ac rationalem, vel intellectualem hominis
animam, nisi participato lumine illius a quo & ipsa
& mundus factus est, beatam esse non posse: ita illud
quod omnes appetunt, id est vitam beatam, quem-
quam isti assecuturum negant, qui non illi uni optimo,
qui est incommutabilis Deus, puritate casti amoris
adhæserit. Et inferius: *Cui Deo simpliciter in-*
Cap. 11. *hærere*, nempe puritate casti amoris (*fatentibus*
quoque Platonicis, & per multa testantibus) *solum*
beatificum bonum est. Vnde in alio libro ejusdem
operis, etiam hujus vitæ sapientiam Plato in
Dei dilectione imitationeque collocavit, eo
quod nullam veram virtutem, nisi in Dei di-
lectione constitueret. *Nunc satis sit commemo-*
Lib. 8. c. 9. *rare Platonem determinasse finem boni esse secundum*
virtutem vivere, & ei soli evenire posse, qui notitiam
Dei habeat & imitationem; quæ amorem ejus in-
cludit, *nec aliam ob causam beatum*. Et aliquan-
Cap. 5. tò superius: *Si ergo Plato Dei hujus imitatorem,*
cognitorem, amatorem dixit esse sapientem cujus par-
ticipatione beatus sit, quid opus est excutere ceteros?
Quia nulli nobis, quam isti propius accesserunt.

Hinc est quod Plato Philosophiam quam
ipse naturali lumine profitendo persequeba-
tur, nihil aliud esse volebat nisi amorem Dei.
Lib. 8. c. 9. *Ipsum*, inquit, *verum ac summum bonum Plato di-*
cit Deum, unde vult esse Philosophum amatorem Dei,
ut quoniam Philosophia ad beatam vitam tendit, fru-
ens Deo sit beatus qui Deum amaverit. Et ibidem
Ibid. rursum: *Ideoque non dubitat* (Plato) *hoc esse*
philosophari amare Deum. Quod Augustinus
etiam ex sua & Catholica sententia verum
esse testatur ac probat: *Quorum* Philosophorũ
Lib. 8. de Civit. c. 1. *ipsum nomen si Latinè interpretemur, amorem sa-*
pientiæ profitetur. Porrò si sapientia Deus est, cuius
divina autoritas veritasque monstravit, verus Philo- C
sophus est amator Dei. Ex quibus satis liquidò
apparet, quid Platonici senserint de dilectio-
ne Dei quam creaturam rationalem naturæ
lumine suo creatori debere cernebant. Ni-
mirum illam studiosissimè in philosophando,
imò in omnibus virtutis actionibus esse se-
ctandam. Loquebantur autem de dilectione
Dei, non illa quæ revelatione nititur, quæ
naturæ ad statum deificum & supernaturalem
elevatæ propria esse vulgo dicitur, sed de
illa, sine qua Philosophia moralis quam pro-
fitebantur, non poterat hominem ratione
præditum in agendo perficere, quantum ex
naturalibus rationibus perfici debere judica-
bant; hoc est, ita ut ejus actiones possent in
verò bonarum actionum ac beatitudinis na-
turalis fine requiescere. Nam hac de causa
Platonici rationis naturalis ductu asserebant
Deum esse, quemadmodum Augustinus de
Ibid. c. 9. illis ibidem dicit, *Principium nostrum, lumen*
nostrum, & bonum nostrum, ita videlicet ut & D
rerum creatarum esset effector, quod in Physica
Ibid. Platonica primum erat principium, *& lumen*
cognoscendarum, quod in Dialectica, *& bonum*
agendarum, quod in Philosophia morali. Ab

isto enim principio primo rès omnes natura-
les promanasse, ab isto lumine rationes omnes
illustratas esse, hoc bonum velut finem omnis
actionis honestę expetendum esse putaverũt.
Quod postremum sine illius boni dilectione
fieri nequit. Isti ergò Deo cognito repere-
runt ubi esset causa constitutæ universitatis,
& lux percipiendæ veritatis, *& fons bibendæ fe-*
licitatis, inquit Augustinus. Quibus propter-
ea acclamat gratulando: *Sive isti Platonici, sive* Cap. 10.
quicunque alij quarumlibet gentium Philosophi de
Deo ista sentiunt, nobiscum sentiunt.

Nec verò dissimulat Augustinus unde tan-
tam cognitionem Dei Philosophia gentilis
hauserit, nam quamvis aliquando fluctua-
verit Augustinus utrum ex sacris litteris, an
creaturarum consideratione; sæpissimè ta-
men in suis scriptis tradit invisibilia Dei per Vt usque
ea quæ facta sunt Philosophis innotuisse, sicut lib. 7. Conf. c. 10. &
& ipsimet quærenti ex creaturis innotuerant; 17.
eamque sententiam veriorem esse testatur. Lib. 8. de Civit. c. 11.
Vnde subinde etiam de Philosophis illis Dei
invisibilia à constitutione mundi per ea quæ
facta sunt cognoscentibus, Apostolum ad Ro-
manos locutum esse profitetur. Nec mirum
cùm nihil in isto Platonicorum discursu sit,
quod non per creaturas possit ingenij vivaci-
tate deprehendi. Quid enim aliud sibi voluit
Aristoteles cùm beatitudinem hominis in
contemplatione summi entis sitam esse do-
cuit? Nec enim nisi absurdissimè negare
posset, ens istud, omnium bonorum sum-
mum, casto amore esse diligendum. Quid
aliud ij quos Græciæ sapientes dicunt, inter
quorum dicta sapienter & illud lucet, *sequere*
Deum? Quid enim hoc aptius significat, quàm
id quod Platonici dixerunt Deum esse imi-
tandum seu diligendum. Vnde Augustinus:
Secutio Dei beatitatis appetitus est. At eum sequi- Lib. de mor. Eccles. c. 11.
mur diligendo. Quare generaliter de Philoso-
phis quodam loco dicit Augustinus: *Amorem* Lib. 14. de Civit. c. 1.
sui in bonis rebus & erga ipsum Deum magni
pendere, libri eorum satis loquuntur. Causa verò
cur magni penderent ex eorum principijs sa-
tis nota est. Cùm enim naturaliter viderent
in amore fruitioneque rerum fugacium non
posse constitui beatitudinem, sed tantùm in
fruitione summi boni quod est Deus, conse-
quenter etiam *fatebantur*, ut eis idem Augu- Lib. 14. c. 2.
stinus attestatur, *quantò plus quisque amaverit*
Deum, tantò eum facilius ad beatitudinem perven-
turum.

Iam verò videamus quid illi ipsi Philoso-
phi de illo amore naturali Dei tanquam sum-
mi boni senserint, in quo sapientiam huma-
nam collocaverunt: utrum ex humanis viri-
bus an ex Dei inspiratione traheretur, quam
denique sententiam ex illorum doctrina san-
ctus Augustinus ferat. In hoc enim cardo
difficultatis præsentis vertitur. Sic ergò de
amore Dei Philosophis noto sententiam eo-
rum exponit Augustinus, quod *verum Deum* Lib. 8. de
& rerum autorem, & veritatis illustratorem & Civit. c. 5.
beatitudinis largitorem esse dixerunt. Et paulò pòst, Cap. 9.
quod ab illo nobis sit *& principium naturæ &*
veritas

veritas doctrinæ, & felicitas vitæ. Si beatitudinis A largitor Deus eſt profectò & amoris Dei. Nam ut ibidem dicit: *Fruens Deo beatus eſt qui Deum amaverit.* Beatitudo enim ex bono, ſive boni illius amore, ſicut nec ſine boni illius fruitione eſſe non poteſt. Quod ſi cui fortaſſis hoc obſcurius eſſe videatur, audi aliud luculentius ex libro quarto adverſus Iulianum, ubi de Deo tanquam fine virtutis diſſerit, ad quem quælibet officia bona per dilectionem velut intentionem referenda ſunt: *Verum tu in hac cauſa, etſi ad ſcholam Pythagoræ provoces vel Platonis ubi eruditiſſimi atque doctiſſimi viri multo excellentiore cæteris philoſophia nobilitati, veras virtutes non eſſe dicebant niſi quæ menti quodammodo imprimuntur à forma illius æternæ immutabiliſq; ſubſtantiæ quod eſt Deus, etiam illic adverſus te pietatis libertate clamabo &c.* Quod verò intelligerent iſtam impreſſionem non ratione moralium officiorum quæ virtus operatur; ſed B propter finem officiorum Deum cujus amorem divinitus inſpirandum eſſe cenſerent, declarat apertiſſimè in libro de Civitate Dei. Nam de diviſione philoſophiæ tripartita in Phyſicam, Logicam & Ethicam, ſive in naturalem, rationalem & moralem, ex Platonis mente diſputans: *Quamvis*, inquit, *Plato primus iſtam diſtributionem reperiſſe, & commendaſſe dicatur, cui neque naturarum omnium auctor niſi Deus viſus eſt neque intelligentiæ dator, neque amoris, quo benè beateq; vivatur inſpirator.* Ecce diſertiſſimis verbis amoris inſpiratorem; non cujuſlibet, ſed quo benè beatéque vivitur inſpiratorem profitentur Deum: quo nihil Auguſtinus unquam luculentius de dilectione dixit. Vnde etiam ex proprio ſtatim ſenſu, Platonicorum illam ſententiam confirmat tanquam ſine dubitatione veriſſimam: *Si ergo natura noſtra eſſet à nobis, profectò & noſtram nos genuiſſemus ſapientiam, nec eam doctrina, id eſt aliunde* C *diſcendo perciperemus: & noſter amor à nobis profectus*, hoc eſt ex viribus noſtris naturalibus profectus, *& ad nos relatus, ad beatè vivendum ſufficeret, nec bono alio quo frueremur ullo indigeret. Nunc verò quia natura noſtra ut eſſet, Deum habet auctorem, procul dubio ut vera ſapiamus, ipſum debemus habere Doctorem, ipſum etiam ut beati ſimus, ſuavitatis intimæ largitorem.* Hæc enim ſuavitas intima non eſt aliud niſi ſuaviſſimus amor ſui, quem cordibus humanis, Deus inſpirat, juxta illud Pſalmi, quod in hunc ſenſum creberrimè Auguſtinus uſurpat: *Dominus dabit ſuavitatem & terra noſtra dabit fructum ſuum.* Et, *Prævenisti eum in benedictione dulcedinis.*

Nec verò alia præclara deſunt loca quibus gentiles Philoſophi divinam gratiam ad accipiendum amorem Dei neceſſariam Auguſtino etiam atteſtante, profeſſi ſunt. Nam Plato in Timæo ita loquitur μεῖζον φιλοσοφίας ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν, οὔθ' ἥξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει D δωρηθὲν ἐκ θεῶν. Quod approbans Tullius in quæſtionibus Academicis: *Nec ullum*, inquit, A *arbitror ut apud Platonem eſt, magis aut melius à Diis datum homini.* Et libro de univerſitate: *quo bono* (Philoſophiæ) *nullum optabilius, nullum præſtantius, neque datum eſt mortalium generi Deorum conceſſu atque munere, neque dabitur.* Quam ſententiam Platonis de Philoſophia alijs verbis clarius expreſſit, ſub nomine ſapientiæ: *Ita fit ut mater omnium bonarum rerum ſit ſapientia, cujus amor Græco verbo Philoſophia nomen invenit, qua nihil à Diis immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præſtabilius hominum vitæ datum eſt.* Tull. l. 1. de legib.

Quæ Tullij verba quaſi expoſuit ſupra ex Platonis mente Auguſtinus cùm dixit: *Si ſapientia Deus eſt per quem facta ſunt omnia, verus Philoſophus eſt amator Dei.* Lib. 8. de Civit. c. 1. Alibi verò eandem Philoſophorum ſententiam & verba referens atque explicans: *Ad hoc*, inquit, *meliores quoſque in his malis adiuvat gratia, ut quanto fideliore, tanto fortiore corde tolerentur: ad quam rem etiam Philoſophiam prodeſſe dicunt docti hujus ſeculi, quam Dij quibuſdam paucis, ut ait Tullius, veram dederunt. Nec* B *hominibus ab his aut datum eſt donum majus aut potuit dari.* Lib. 22. de Civit. c. 22. Quod autem Philoſophia vera ex Philoſophorum iſtorum ſententia ſit *amor Dei*, jam ſupra ex eodem Auguſtino declaratum eſt, qui de Platone dicit, & alijs alijſque verbis identidem repetit, quod Plato *non dubitat hoc eſſe philoſophari, amare Deum.* Lib. 8. de Civit. c. 9. Vnde ſubjungit jam citatis verbis Tullij: *Vſque adeo & ipſi contra quos agimus, quoquo modo compulſi ſunt, in habenda non quacunque ſed vera Philoſophia*, quæ videlicet eſt maximè omnium iſte amor Dei, tolerans omnia mala patienter, *Divinam gratiam confiteri.* Lib. 22. de Civit. c. 22. De tolerantia quippe malorum ibi agitur quam & Auguſtinus tribuit amori Dei: *Deus adeſt moleſtiæ perferendæ hoc enim totum rectè fit, quando fit propter ipſum, id eſt quando gratis amatur ipſe, qualis amor nobis eſſe non poteſt niſi ex ipſo.* Lib. 5. cont. Iul. cap. 3. Ita videmus Auguſtinum & C Philoſophos iſtos ſibi in hac doctrina omni ex parte concinere, quod videlicet in Ethica ſeu Philoſophia morali Deus ſit *bonum noſtrum*; velut *finem ad quem cuncta quæ agimus referre debemus.* Lib. 11. de Civit. c. 25. Quod proinde Philoſophus moralis ſit *amator Dei*, tanquam illius boni quod Philoſophia moralis tota tanquam finem omnis actionis bonæ reſpicit; quod hic amor ab ipſo Deo *inſpirari*, & à *forma* illa *æternæ immutabiliſq; ſubſtantiæ imprimi debeat*; quod deniq; vera iſta Philoſophia tanquam vera creaturæ rationalis ſapientia per Dei gratiam homini conferri debeat. Quæ omnia cùm in Auguſtini ſcriptis explorata ſint, liquidò ſanè ſequitur amorem Dei, quo naturalis ratio ſive Chriſtianorum ſive gentilium dictat eum velut bonum creaturæ rationalis beatificum eſſe diligendum, ut vita & actio ejus ex illo ultimo virtutis fine eſſe poſſit bona, & ipſa deinde beata fieri, nullo modo juxta doctrinam ejus D poſſe ex creaturæ viribus naturalibus, ſed tantummodo ex Dei gratia & inſpiratione proficiſci.

CAPUT XIV.

Sextò ex divisione amoris creaturæ rationalis in charitatem & cupiditatem.

A QUÆ sancti Augustini mens sextò ex alia radice manifestè quoque sequitur, quam in præcedentibus latè stabilivimus. Docet enim Augustinus in multis locis omnem amorem creaturæ rationalis esse vel *charitatem* vel *cupiditatem*. Cujus divisionis vera radix est quod necesse sit creaturam rationalem in omni actione voluntaria vel in Deo vel in creatura ultimo conquiescere. Cùm enim in medijs & finibus non detur progressus in infinitum, necessarium est, ut ab utroque extremo ordo determinatus sit. Si enim in medijs seu in ijs quæ sunt ad finem nihil esset primum, nullus actionem inciperet, nullus consilium finiret, utpote quod non finitur nisi eo reperto quod primum eligi & agi debet. Si verò in finibus nullus esset ultimus, nihil appeteretur, quia cessante primo movente cessant reliqua; nulla actio terminaretur, nullius agentis intentio conquiesceret. Hoc autem ultimum in quo quiescetur, necessario est, vel Deus vel creatura. Si Deus, jam secundum Augustinum est charitas; si creatura, cupiditas. Porrò charitatem in hac divisione nullam Augustinus agnoscit aliam, nisi quæ inspiratur ac diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum: neque aliam cupiditatem, nisi quæ corrumpit ac vitiat creaturam rationalem. Quâ de re fusè suprà disseruimus. Hæc divisio, quæ una est ex primis profundissimis & immobilibus fundamentis doctrinæ ejus in qua velut cardine gratia quoque divina vertitur, prorsus falsa & erronea est, si datur alius amor Dei naturalis qui non sub illâ charitate divinitus infusa comprehenditur. Est enim certissimum talem amorē non esse cupiditatē. Cùm autem talis amor necessario, exercitum affectuum secum trahat, desiderium, gaudium, odium, fugam, tristitiam, desperationem, iram & similes qui ex amore vultum suum prout objectorum & circumstantiarum flagitat varietas, vertente nascuntur, immensa quoque seges voluntatum humanarum in illa divisione, quam velut adæquatam per objecta generalissima tradidit Augustinus, prætermissa erit; ut nihil dicam quod tota doctrina moralis Augustini cardinibus suis luxata perturbabitur. Quod si igitur vera & legitima est illa creati amoris partitio in charitatem atque cupiditatem, quarum illa fons sit omnis actionis bonæ, hæc omnis actionis malæ sicut utrumque juxta superius fusè disputata, sanctus Augustinus tradidit, manifestum erit amorem illum sine quo creatura rationalis bona & recta condi nequit, ex divina largiente gratia debere concedi. Huc accedit quod quantumvis aliquem Dei amorem

Vide lib. 3. de statu nat. lapsæ c. 19.

Loco iam cit.

naturalem tanquam autoris naturæ, viribus naturalibus haberi posse fateremur, ille tamen nullo pacto sufficeret, ut homo per eum ad Deum tanquam ad beatitudinis naturalis objectum tenderet & pertingeret. Amor enim ille tantus esse debet, ut Deus super omnia diligatur & in illo amore contra omnes concupiscentiarum tentationes in finem usque perseveretur. Quod & Philosophi Gentiles fassi sunt dum docuerunt animam non posse pervenire ad perfectionem sapientiæ, nisi priùs instaret purgandæ bonis moribus vitæ, quatenus Deo casto amore cohæreret. Impossibile enim esse censebant ad possessionem incommutabilis boni pertingere, si ei quicquam amando æquaretur aut præferretur. Itaque de Socrate dicit Augustinus, quod *nolebat immundos terrenis cupiditatibus animos se extendere in divina conari, quandoquidem ab eis causas rerum videbat inquiri, quas primas atque summas, non nisi in unius veri atque summi Dei voluntate esse credebat.* B UNDE NON EAS PUTABAT NISI MUNDATA MENTE POSSE COMPREHENDI: ET IDEO PURGANDÆ BONIS MORIBUS VITÆ CENSEBAT INSTANDUM, UT DEPRIMENTIBUS LIBIDINIBUS EXONERATUS ANIMUS NATURALI VIGORE IN ÆTERNA SE TOLLERET, NATURAMQUE INCORPOREI ET INCOMMUTABILIS LUMINIS, UBI CAUSÆ OMNIUM FACTARUM NATURARUM STABILITER VIVUNT, INTELLIGENTIÆ PURITATE CONSPICERET. Cernis hic Gentiles Philosophos etiam animadvertisse non posse ad illam naturalem felicitatem perveniri, quæ in causæ illius supremæ rerum naturalium serenâ comprehensione consistit, nisi mens mundata sit, nisi bonis moribus vita purgata, nisi deprimentibus libidinibus animus exoneratus. Hoc autem fieri impossibile est, nisi C animus ita ab universis rebus visibilibus avellatur & uni affigatur Deo, ut nihil omninò creatum ei vel æquet, anteponatve diligendo, & adversus omnes omnium libidinosarum tempestatum impetus immobiliter in hujusmodi dilectione perseveret. Hoc enim nisi fecerit jam aliquid æquat aut præponit Deo, jam mens ejus sordibus creatarum rerum ac deprimentibus libidinibus onerata ad naturam incorporei & incommutabilis luminis comprehendendam, testibus etiam Philosophis prorsus inidonea est, tantumque remota sua naturali beatitudine, quantum immunda à munditia, quantum injustus à justitia, quantum libidinibus excæcatus a purgatæ mentis serenitate qua sola cernitur verum ac summum bonum. Hanc autem diligendi Dei puritatem, constantiam, perseverantiam, naturæ viribus in tanta naturæ puræ infirmitat-

Aug. lib. 8. de Civit. c. 3.

compa-

comparare, tam impossibile est, quam in statu naturæ lapsæ legem universam naturalem contra tot ac tantas libidinum tentationes custodire. Hoc enim si possumus, fidenter dico, gratis Christus mortuus est, evacuatum est scandalum crucis, quam ea de causa subijt Christus, ut justitia legis perficeretur in nobis. Hoc enim naturæ viribus tam perspicuè impossibile est ut & Gentiles Philosophi hoc animadverterint. Nam inde est quod Platonici Deos inferiores, hoc est, dæmones sibi colendos esse constituerent, ut abeis ad assequendam spiritalis partis purgationem, quam Deo summo contemplando necessariam esse cernebant, impetrato aliquo eorum obsequio juvarentur. Inde est quoque quod Porphyrius causam istius purgationis *principium* ponat, hoc est Deum: fateaturque necessariam esse quandam *universalem viam purgationis* humani generis, sed eam per *donum Dei* conferendam esse, sibi verò *nondum innotuisse*. Per hoc significans tantam esse animæ in hac corrupta carne immunditiam, ut alienis viribus egeat ad purgationem sui. Quod in libris de Civitate Dei accuratius Augustinus tradit; illumque mentis inquinatæ purgatorem & infirmitatis adjutorem non nisi Christum Dominum esse profitetur. Inde est quoque quod ijdem Philosophi gratiam Dei ad illum tantum amorem Dei obtinendum necessariam esse fatentur. Vt paulò antè latius diximus. Ex quibus profectò satis manifestè constat, quod etiamsi amor aliquis Dei naturalis haberi naturæ viribus posset, illum tamen tam imbecillem futurum esse in statu puræ naturæ, sicut & lapsæ, ut per eum nullo pacto à tanta immunditia purgare, ac tot tantasque cupiditatum sordidarum tentationes constanter superare posset, neque ad Deum velut objectum beatificum immobiliter tendere aut pertingere, & proinde amor ille tantopere puræ naturæ necessarius, per veram Dei supernaturalem gratiam donari debet.

Posset & septimum argumentum ex eo trahi, quod impossibile sit creaturam rationalem sine Dei amore non esse miseram. Itemque impossibile miseriam à Deo infligi sine culpa præcedente: sed quia hoc argumentum intrà latius tractandum est, lectorem remittimus in illum locum. Nunc ad aliquas difficultates enodandas, prout vires Deus dederit, progrediamur ex quibus clarius res tota patefiet. *Vide infra lib. 3. c. 12*

CAPVT XV.

Prima difficultas explicatur. Vtrum sit amor iste naturalis & quo sensu.

PRIMA & gravis in ipso limine hîc occurrit difficultas, cujusmodi amor ille seu charitas dici debeat, naturalis an supernaturalis; debitum an gratia. Si enim est charitas, quomodo naturalis? Si naturalis, quomodo gratia? Quæstio ista fateor mole suâ cogitantem premit. Sub qua nunquam incertæ veritatis, quamvis non incertæ difficultatis succumbere, & ignorantiam nostram fateri longe satius putarem, quam ea quæ in principijs Augustini tanquam certa constituta sunt, cum discrimine subvertendi sanctissimam doctrinam ejus, inficiari. Quid enim mirum imò verè, quid non maximè consentaneum, si non universam profunditatem doctrinæ ejus & sublimitatem illius genij, quod universas liberales artes sine magistro, suo Marte perdidicit, cui altissima Theologia quam omnis posteritas admiratur nemine præeunte, mox à baptismo celitus inspirata est, tarditas nostra consequatur? Ne tamen nihil dicendo lectoris exspectatio percussa concidat, conjecturas meas Augustino innexas candidâ simplicitate proferam, si non serviant assequendæ peritiæ saltem stimulentur plenius indagandæ veritati, ut qui fuerint ingenio celeriores, vel doctrinæ sancti Augustini peritiores me adjuvent, ubi viderint veritati propinquantem, me sublevent ibi succumbentem, me revocent ubi ab ejus mente deviantem.

Quapropter mihi videtur juxta sancti Doctoris principia, utrumque de illo amore Dei sine quo creatura rationalis recta & bona esse nequit citra contradictionem posse dici & naturalem esse & supernaturalem. Quod supernaturalis sit, nulli inter Catholicos controversia est. Nam uti beatitudo sempiterna, ita & via ad illam charitas Dei omnes naturæ vires superat, ita videlicet ut quamvis utraque sit actio creaturæ, neutra tamen ex naturæ principijs aut facultatibus, aut naturalibus ullis adjutorijs fluere possit, sed eam Spiritus sanctus supra omnes vires naturales creaturæ per gratiam operari debeat, diffundendo charitatem, delectationem, & lumen in cordibus nostris. Qua doctrina nulla in Augustino certior est, non solum de statu naturæ lapsæ contra Pelagianos, ubi opera ejus universa nihil aliud clamant, sed etiam de statu naturæ integræ multoque magis puræ. Nam hinc illud universalissimum de Adamo: *Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum verò nihil, est nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.* *Lib. de corr. & grat. c. 11* Vbi causa dandæ gratiæ redditur, quia sine illa nihil potest ad bonum, sed tantùm ad malum; Nullo igitur modo potest sine Dei gratia diligere Deum, quo nihil in illo statu melius est vel esse potest. Et de Angelis illud celeberrimum: *Confitendum est cum debita laude creatoris, non ad solos sanctos homines pertinere, verum etiam de sanctis Angelis dici posse, quod charitas Dei diffusa sit in eis per Spiritum sanctum qui datus est eis.* *Lib. 12 de Civ. c. 9.*

est ex. Hoc igitur jacto certissimo fundamento, videndum superest an & quo pacto iste amor Dei naturalis dici possit. Et quidem non esse eo sensu naturalem quia sit pars naturæ, nimis manifestum est, dilectio enim sicut & fruitio, hoc est beatitudo creaturæ tam imperfecta quàm perfecta sunt actiones, unde non possunt esse partes creaturæ rationalis. Perinde perspicuum est non esse naturalem quod ex principijs naturæ seu facultatibus naturalibus creaturæ rationalis fiat. Iam enim diximus omnes facultates naturæ superare. Vnde hallucinantur Lutherus & Calvinus qui voluerunt justitiam originalem, quæ Augustino potissimum est iste de quo loquimur amor Dei, veluti finis omnium ceterorum bonorum, voluerunt esse naturale bonum quale est pecudi sanitas, vel aquæ frigus quod ex ipsa naturaliter pullulat.

Quidam igitur hoc tantùm sensu amorem Dei naturalem esse volunt quod sit naturæ consentaneus. Hoc autem ita explicant quia naturam ornat atque perficit. Verissimum istud quidem est, sed rem non plenè explicat. Sic enim etiam unio hypostatica naturalis dici posset, cùm tamen ita non soleamus loqui: certumque sit longè alio modo Dei dilectionem esse naturæ rationali consentaneam atque connaturalem quàm unionem in divino supposito. Hanc enim nemo citra revelationem vel suspicari posset esse possibilem, vel prudenter judicare sibi appetendam.

Itaque dicendum arbitror dilectionem Dei dici posse creaturæ rationali naturalem, primò ex parte rationis, quia ratio naturali lumine dictat Deum solum super omnia creata esse diligendum, idque non indifferenti quodam dictamine quasi hoc esset naturæ suæ quoquo modo consentaneum, ornativum, & perfectivum, ut illi quos paulò antè dixi volunt, sed ita ut judicet hanc esse naturalissimam, arctissimam, universalissimam, severissimamque obligationem. Diligere quippe Deum super omnia est actus rectæ rationi quàm maximè conformis, quæ legis æternæ lumine illustrata, dictat optimum & principium rerum ac finem omnium esse maximè diligendum: cujus rectitudo velut primi principij in operabilibus maximè nota est. Constat enim aliquid esse summè diligendũ, hoc autẽ debet esse summum ens & summum bonum, sicut ratio dictat summam veritatem esse maximè credendã & quicquid illa revelaverit. Et hinc est quod præceptum illud *Diliges Dominum Deum tuum*, sit maximè de lege naturæ quia maximè morale, sine cujus impletione nullus actus moralis esse potest, ne moraliter quidem bonus, sicut fusissime ex Augustino demonstravimus. Et inde est quod in capite primæ tabulæ collocatum sit, quo cultus *unius* Dei antiquo populo præceptus fuit. Nullus enim verus Dei cultus est sine amore ejus vel esse potest, ut itidem ex eodem diximus aliquoties. Hunc esse sancti Augustini sensum de naturali obligatione diligendi creatoris, prout hoc naturali rationis lumine, nulla revelatione, sed ex æternæ legis præscripto, ac naturali ordine sibi faciendum rationalis creatura cernit, in ejus operibus perspicuè liquet, quantumvis hoc sine ejusdem creatoris auxilio nullo pacto possit implere. Nam hinc est quod in lib. decimo-nono de Civitate Dei ubi omnibus omninò rebus naturaliter amabilem esse pacem eruditissimè docet, & pacem nihil aliud esse nisi, *tranquillitatem ordinis*, nec ordinem aliud nisi, *pariumque, dispariumque rerum sua cuique loca tribuentem dispositionem*, locum hominis esse consequenter docet *sub Deo*, ut videlicet sit ei *pax cum ipsa lege, qua naturalis ordo administratur*. Hoc est, ut æternæ legi cuncta suis locis disponenti diligendo, obediendoque subjaceat, ex quo fit ut ex naturali illo æternæ legis ordine diligat Deum. Et *quia ille in se diligendo non errat, qui diligit*, inquit, *Deum, consequens est ut etiam proximo ad diligendum Deum consulat*. Idque ex eadem naturalis ordinis lege. Nam ut ibidem dicit, *ad Deum colendum, domus sua membris pari dilectione consulere naturalis ordo præscribit*. Et in hoc pax ipsa naturalis animæ rationalis posita est, utpote quæ non sit aliud, quàm, *ordinata cognitionis actionisque consensio*, ut videlicet quemadmodum statim explicat, *mente aliquid contempletur & secundùm hoc aliquid agat*. sive, alijs verbis, ut *aliquid utile cognoscat & secundum eam cognitionem, vitam, moresque componat*. Sed tam naturalis ordo pacis creaturæ rationalis, qua isti æternæ & immutabili legi locum homini naturalem sub Deo, & ipsâ æternâ lege tribuenti pariat, sine Dei adjutorio nullo pacto obtingere potest. *Opus enim habet magisterio divino, cui certus obtemperet, & adjutorio ut liber obtemperet*. Hoc est opus habet gratia Dei, ut nec in cognoscendo erret, nec in diligendo deficiat, timore videlicet non liberali amore obtemperando. Hinc etiam sunt ista verba in libro de natura & gratia quæ superius allegavimus, quod creatura rationalis nullâ fide passionis imbuta nihil aliud facere debeat, quàm ut *credendo in Deum qui fecit cœlum & terram à quo & se factam naturaliter sentit & rectè vivendo eius impleat voluntatem*. Si se ab eo factam naturaliter sentit, profectò sentit etiam illi dilectionem, illi gratitudinem, pro tanto beneficio; illi obedientiam esse præstandam, sicut & infideles ea cognovisse & litteris mandavisse manifestum est. Sed ea nullo pacto sine ejusdem creatoris gratia præstari posse ibidem Augustinus expressè docet. Hinc est quod sæpissimè adversus Manichæos Scripturarum sacrarum temeratores, & creatoris rerum omnium perduelles, ex puris rationibus docet, atque convincit veritatem, justitiam, sapientiam, hoc est, ut ipse solertissimè inculcat, Deum verum ex creaturis naturali ratiocinatione compertum, velut causam omnium, velut objectum unicum humanæ beatitudinis, esse summo amore diligendum. Et ne quis aliquem amorem suspicaretur naturalem, quasi qui ex naturæ viribus in Deum ratiocinando deprehen-

Lib. 19. de Civ. c. 13.

Cap. 14.

Cap. 16.

Cap. 15.

Lib. de nat. & grat.

Vide lib. 1. de lib. arb. cap. 9. usque ad finem. item lib. de vera Relig. demorib. Eccles. &c.

deprehensum surgeret in iisdem locis dicit divinam gratiã ad hoc ipsum esse quam maximè necessariã. Hinc illa ejus verba praeclarissima de *veritate* quam nullo Scripturae adminiculo sed sola rationis naturalis acie eo modo quo Plato verum Deum ex creaturis demonstraverat. *Ecce tibi est ipsa veritas, amplectere illam & fruere illa & delectare in Domino & dabit tibi petitiones cordis tui.* Et infra docet, in illa sola vitam beatam esse collocandam, illam diligendam, illa fruendum, sed hoc nisi Dei dono nullo modo posse fieri. Hinc in libro de moribus Ecclesiae, *Ratione quaramus*, nempe contra Manicheum omnis fidei capitalem inimicum, *quemadmodum sit homini vivendum.* Et eam eo disputando perducit, ut nemo beatus sit *qui non habet quod amat etiamsi optimum sit*; ille verò sit qui *id quod est hominis optimum & amat & habet.* Quia hoc est *frui, praesto habere quod diligis.* Optimum autem hominis non esse neq; corpus vel bonum ejus, neq; animam vel bonum internum ejus, sed aliquid extra utrumque, nempe non hominem sapientem sed *Deum: Quem si sequimur, benè, si assequimur, non tantum benè, sed etiam beatè vivimus.* Hoc est, illum Deum velut optimum hominis bonum si diligimus, benè vivimus, si fruimur etiam beatè. Nam explicans illud sequi & assequi. *Secutio igitur Dei beatitatis appetitus est: consecutio autem ipsa beatitas. At eum sequimur diligendo* &c. Vides arbitror quam nullo supernaturali vel fidei vel revelationis principio utatur sicut professus fuerat, ut hominis optimum, quod ex naturalis rationis ductu diligere, fruiq; debeat, quo & bonus & beatus sit adversus hostes omnis credulitatis indaget. Vnde concludens naturalem illum discursum suum: *maximum ergo quod ad beatam vitã ducit, primumq; mandatum est, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde* &c. Quod etiam Ethnicos Philosophos vidisse, asseruisse, docuisse, eadem communi omnibus ratione ductos, eadem communi veritate illustratos, ante tradidimus. Ex quibus satis superque liquet, praeceptum de diligendo Deo quam maximè esse naturale; ideoque quam maximè a terrenâ & naturali lege severissimèque praeceptum; cùm tamen in Augustini doctrina nihil certius, inculcatiusque sit, illo eodem praecepto quantumvis naturali & naturaliter cognito, etiam respectu Dei, quam maximè naturalibus rationibus & creaturis demonstrati, nihil esse magis ad implendum supernaturale. Nam propter illud vel solum vel poenè solum gratia necessaria est, quo impleto cetera omnia cum magna facilitate implerentur, sicut suo loco ex Augustino declarabitur.

Secundò, naturalis dici potest iste amor Dei ex parte appetitus, quod ita ostendi potest. Deus enim quantumvis eum non nisi per auxilium supernaturale sequi diligendo, vel consequi fruendo possimus, est tamen finis hominis naturalis, quo nec inferior ei nec superior dari potest. Viderunt istud ac docuerunt Scholasticae Theologiae Coriphei Scotus & nonnulli alij. Scotus enim apertè profitetur, *Deum esse finem naturalem hominis licet non naturaliter adipiscendum sed supernaturaliter.* Ex quo fit ut consequenter hominem seu voluntatem ejus doceat habere potentiam naturalem ad dilectionem & fruitionem Dei, hoc est ad beatitudinem quantumvis supernaturaliter acquirendam, quam ipse in fruitione collocat, & naturaliter finem illum appetere & in illum inclinari. Nam cùm formasset istud argumentum, homo naturaliter appetit finem istum, quem dicit supernaturalem, igitur ad illum naturaliter ordinatur, scilicet per fidem & charitatem, respondet ut ante citavimus de fine naturali sed supernaturaliter acquirendo. *Hoc*, inquit, *probat ratio sequens de desiderio naturali quam concedo.* Et infra ex professo docet, esse posse potentiam passivam naturaliter cui non respondet in ipsa vel in tota natura principium activum naturaliter idque contingere propter eminentiam istius perfectionis ad quam creatura rationalis ordinata est. Cui doctrinae quantum ad naturalem inclinationem in Deum seu beatitudinem supernaturalem, consentaneè dicit S. Thomas, *Quamvis homo naturaliter inclinetur in finem ultimum non tamen potest naturaliter illum consequi, sed solum per gratiam, & hoc est propter eminentiam illius finis.* Vnde libro 3. contra gentes ex professo multisque modis tradit, *ultimum finem hominis* secundùm cognitionem quae in hac vita impossibilis est, hoc est claram visionem Dei per essentiam, *terminare naturalem eius appetitum*: & impossibile esse, ut hoc naturale desiderium inane sit, quo naturaliter omnes mentes desiderant pervenire ad divinam substantiam intelligendam & videndam, & consequenter hominem eò pervenire posse, per potestatẽ Dei. Quod si Deus quantumvis supernaturaliter videndus ac fruendus, sit finis hominis naturalis & eum homo appetat, desideret, in eum inclinetur naturaliter, sive illa inclinatio non sit aliud quam ipsa potentia voluntatis ut videtur velle Scotus, sive aliquid elicitum à voluntate ut magis D. Thomas & nonnulli ejus interpretes, certè consequens est eandem voluntatem naturaliter inclinari in amorem Dei, eo modo quo ipsi dicunt, eam inclinari naturaliter, in Deum tanquam finem naturalem licet supernaturaliter acquirendum vel in Dei visionem per essentiam. Nam finis iste non conjungitur voluntati, seu homini qui ad illum inclinatur, nisi per actionem suam, unde hoc ipso, quo naturaliter inclinatur in Deum inclinatur etiam in illam actionem qua conjungitur Deo, sive sit illa visio ut Divus Thomas docet, qui idcirco conformiter locis citatis tradit, hominem naturaliter appetere claram visionem Dei tanquam scilicet formalem beatitudinis scientiam, sive sit dilectio fruitioque Dei, ut Scotus & alij volunt. Quod si homo naturaliter appetit perfectam fruitionem Dei, quam sine dilectione esse impossibile est, necessario etiam appetit naturaliter imperfectam fruitionem

Scotus in Prolog. q. 1. num. 12.

Ibid.

Ibid. n. 25.

In lib. de Trin. Boetij in q. ult. ad quart.

Cap. 50. 51. 57.

ac di-

ac dilectionem Dei, quæ ad perfectam tendit naturaliter; quamvis nec hanc nec illam assequi possit naturaliter, sed tantummodo per supernaturalem opitulationem Dei. Sic ergo patet quo pacto & sensu secundum Scholasticorum etiam principia, amor Dei poterit vocari naturalis respectu voluntatis. Non quod illius vel certum maiorem in cælo vel initium in hac vita possit adipisci viribus naturalibus, sed quod homo, hoc ipso quo Deus est finis ejus naturalis & naturaliter inclinatur ad appetendam perfectam felicitatem suam, ex consequenti naturaliter inclinetur ad appetendam illam actionem, in qua beatitudo illa sita est; quamvis ad illam suis viribus nullo modo pertingere possit, propter eminentiam finis istius ut & Scotus & D. Thomas explicant. Longè namq; perfectioris naturæ indicium est & sublimioris beneficij argumentum, habere naturaliter finem tam altum ut eum nulli creatâ potestate natura possit consequi, quam finem tam abjectum ut eum naturalibus suis & infirmis viribus facile assequatur.

Ex his igitur duobus capitibus facile intelligitur longè aliter dilectionem Dei esse creaturæ rationali naturalem, quam tantummodo quia ei consentanea est, vel quia ornat ac perficit eam. Est enim naturalis quia natura ipsa dictat atque intimeq; obstrictam se naturaliter sentit, ut eum humillimè castissimèque diligat, & quia natura ipsa ad hoc appetendum condita est, & naturaliter inclinatur, etsi neque quod dictat, neque quod appetit sibi ipsa dare possit. Inter illos autem duos modos naturalitatis maxima differentia est. Quod enim primo tantum modo naturale est non parit vitium in creatura si defuerit. Nemo enim vitiatam intelliget creaturā si ei desit vel etiam habenti detrahatur unio hypostatica, intelligentia simplex per modum Angelorum, potestas volandi & similes dotes liberaliter supra naturæ exigentiam attributæ, quamvis cùm adessent, essent naturæ consentaneæ eamq; ornarent ac perficerent. Sed cùm deest amor Dei vitium in natura oritur gravissimū, imo omnium maximum, universorum caput & fons. Deficere enim à Deo radix est omnis mali in creatura rationali, & hoc ipsum naturali lumine deprehendi potest, ei esse vitiosum, ex hoc ipso quo naturaliter cognosci potest imaginem Dei debere dilectionem supremam super omnia veritati, justitiæ, æquitati, bonitati, rectitudini, hoc est creatori suo, quatenus est norma incommutabilis omnis justitiæ & æquitatis & bonitatis, & rectitudinis; Nam sine dilectione istius incommutabilis veritatis, justitiæ, æquitatis, bonitatis, unoque verbo rectitudinis, quæ secundum solemnissimam Augustini doctrinam & sexcenties inculcatam, Deus noster est, nec ullo pacto naturæ viribus, sed tantum gratia Dei diligi potest, impossibile est creaturam rationalem esse veracem, esse justam, esse æquam, esse bonam, esse rectam. Quod esse gravissimū ejus vitium & contra rationem naturalem, & contra naturalem voluntatis inclinationem naturæ lumine Christianis & gentilibus notum est. Unde, quî, quomodo, nisi quia dilectio ista modis jam dictis creaturæ rationali respectu Creatoris ex naturalissimis istis attributis considerati, naturalis est, quamvis supernaturaliter per Spiritum S. in cordibus nostris diffundenda?

CAPVT XVI.

Ostenditur septem indicijs doctrinam istam S. Augustini principijs esse consonam; longèque ab eis recedere qui Deum naturalibus viribus diligi posse arbitrantur.

QVæ quidem omnia in Augustini principijs ac doctrinâ satis perspicuâ, fundata sunt. Nam hinc est primò quod passim docet ipsi naturæ rationali convenire ut adhæreat per amorem Deo; *Non itaque esset vitium recedere à Deo, nisi naturæ cuius hoc vitium est, potius competeret esse cum Deo.* Ecce naturæ creaturæ rationalis competit esse cum Deo, hoc est adhærere per amorem Deo. Quid enim est naturæ competere quam hoc ei esse naturale? Quod ne me suspicari putet, & eo modo Augustinum intellexisse quo homini competere diceremus, quicquid ei communicatur, ut volare, invisibilem fieri, in supposito eodem cum Spiritu S. jungi &c. quæ sic ei communicantur, ut si non fiant, neque vitia sint hominis, neque contra naturam ejus, evidenter ipse Augustinus exponit.

Serm. 130. apud. Prosp. ex lib. 11. de Civit. c. 17.

Hinc est enim secundò quod non adhærere Deo vitium hominis esse docet, nec vitium ullum esse posse nisi contra naturam sit, & naturæ adversetur eamque destruat. *Hinc natura quæ in tanta excellentiâ creata est ut licet ipsa sit mutabilis, inhærendo tamen incommutabili bono, id est summo Deo, beatitudinem consequatur: nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit: eiq; explendæ non sufficiat nisi Deus: profectò non illi adhærere vitium est. Omne autem vitium naturæ nocet ac per hoc contra naturam est.* Et libro tertio de libero arbitrio: *Non vituperari possumus, quia in eo non manemus, scilicet diligendo, nisi quia magnum & summum & primum nostrum bonum est manere in illo.* Et paulo post: *quid quod etiam in ipsis rebus quæ vituperantur, nullius vituperatur nisi vitium: nullius autem vituperatur vitium nisi cuius natura laudatur. Aut enim secundùm naturam est, quod vituperas, & non est vitium, tuq; magis emendandus es, ut rectè vituperare noveris, quam illud quod non rectè vituperas: aut si vitium est, ut rectè vituperari possit etiam contra naturam sit necesse est. Omne quippe vitiū eo ipso quo vitium est, contra naturam est. Si enim naturæ non nocet, nec vitium est: si autem quia nocet, ideo vitium est, ideo vitium est quia contra naturam est.* Et libro de

Lib. 12. de Civit. c. 1.

Lib. 3. c. 13.

Ibidem.

de moribus Manichæorum: *Quis enim ita est mente cæcus, qui non videat, id cuique generi malum esse, quod contra eius naturam est?* Quod statim explicat, *quod contra naturam quicquid est, utique naturæ adversatur, & eam perimere nititur.* Quam doctrinam sexcentis locis tradit, & in hoc primum creaturæ rationalis vitium collocat, quod non adhæreat per amorem Deo. Ex quo sanè sequitur ita non adhærere Deo esse vitium hominis ut sit naturæ contrarium, ut naturæ adversetur, ut naturam perimat atque corrumpat. Quod nemo de corruptionibus illarum dotium dixerit, quæ tantummodo ita ornant ac perficiunt, ut recta ratio naturalis non judicet, naturæ rationali competere, ut eas habeat, vel eis carere esse vitiosum. Tales quippe dotes naturæ *consentaneæ* sunt, non tamen ablatio dissentanea est: ornant quidem ac perficiunt, nullo tamen modo contra naturam vel naturæ contrarium est, eamque perimit quod subtrahantur.

Hinc tertiò ut magis intelligeremus quomodo vitium sit creaturæ rationalis, carere dilectione Dei sui, hoc ipsum per comparationem oculorum & aurium exponere solet, quibus naturaliter vitium est cœcitas atque surditas: *Sicut*, inquit, *cùm vitium oculorum dicitur cæcitas id ostenditur; quod ad naturam oculorum pertinet visus: & cùm vitium aurium dicitur surditas, ad earum naturam pertinere monstratur auditus, ità cùm vitium creaturæ angelicæ dicitur quod non adhæret Deo; hinc apertè declaratur eius naturæ ut Deo adhæreat convenire.* Et in alio libro ejusdem operis; *Nisi magnum & ipsa* (natura angelica) *licet non æquale conditori bonum esset, profectò desertio Dei tanquam luminis sui malum eius esse non posset. Nam sicut cæcitas oculi vitium est, & idem ipsum indicat ad lumen videndum oculum ipsum esse creatum: ac per hoc etiam ipso vitio suo excellentius ostendit ceteris membris, membrum capax luminis (non enim aliâ causâ esset vitium eius carere lumine) ita natura quæ fruebatur Deo, optimam se institutam docet ipso vitio suo, quo ideo misera est quia non fruitur Deo.* Cujusmodi Augustini doctrina perspicuè declarat adhærere Deo non id esse aliquid naturæ superadditum; ut ejus privatio, sit ablatio perfectionis ornantis tantum, ut recentiores volunt, sed hujusmodi perfectionis, ut sit vitium creaturæ rationalis contra naturalem institutionem ejus, quæ quamdiu creatura rationalis est, mutari nequit. Nàm ista obligatio & necessitas adhærendi Deo in ejus natura excellentissima, quæ naturaliter est imago Dei, fundata est, sicut in natura oculi fundatum est; ut lumen videat. Hoc enim volunt Augustini verba quibus dicit naturam rationalem, in *tanta excellentia creatam esse* ut ei nihil sufficiat nisi Deus. Nam ex illa excellentia quæ à natura auferri nequit, vitij rationem docet proficisci.

Hinc est quartò quod vitia ita contra naturam esse sentit atque docet, ut bono adhæsionis eam privando ipsam naturam dehonestari atque turpari, ipsamque ejus integritatem minui, ipsam salutem ejus auferri, ipsam naturam paulatim minui dicat. Quæ profectò longè aliud volunt quàm perfectiones naturæ dumtaxat consentaneas & ornativas detrahi: *Nulla res obtinet integritatem naturæ suæ nisi in suo genere salva sit* &c. *Hinc iam cui oculi mentis patent, nec pernicioso studio vanæ victoriæ caligant atque turbantur, facile intelligit omnia quæ vitiantur & moriuntur bona esse, quanquam ipsum vitium & ipsa mors malum sit. Nisi enim salute aliquâ privarentur non eis noceret vitium vel mors. Si ergo saluti adversatur vitium* &c. Et in libris de libero arbitrio, *quia vitium naturæ adversatur, tantum additur malitia vitiorum, quantum naturarum integritati minuitur. Cùm ergo vitii per os vitium id profectò laudas cuius integritatem desideras, Cuius autem nisi naturæ integritatem? Quod ergo perfectioni naturæ deesse perspexeris id vocas vitium, satis tibi eam placere contestans, quam vituperatione imperfectionis eius velles esse perfectam.* Et in libris de Civitate Dei: *Cuius enim rectè vituperatur vitium procul dubio natura laudatur. Nam rectè vitij vituperatio est quod illo dehonestatur natura laudabilis.* Et libro contra adversarium legis & Prophetarum primo: *Ipsa quoque vitia testimonium perhibent bonitati naturarum. Quod enim malum est per vitium, profectò bonum est per naturam. Vitium quippe contra naturam est quia naturæ nocet, nec noceret nisi bonum eius minueret. Non est ergo malum nisi privatio boni.* Nempe boni quod est aliquid pertinens ad ipsam naturę integritatem. Quod explicat per sequentia: *Si nocent mala, bona minuunt: & si amplius nocent, habent adhuc bonum quod minuant, & si totum consumunt; nihil naturæ remanebit cui noceatur. Ac per hoc nec malum erit à quo noceatur, quando natura defuerit cuius bonum nocendo minuatur.* Hæc & similia apertissimè declarant bonum quod per vitium minuitur ad ipsam naturæ integritatem pertinere & esse aliquid naturæ seu bonum ejus naturale, juxta id quod de natura hominum & Angelorum loquens sive sponte sive suasione alterius dilectionem & obedientiam Dei abrumpentium dicit: *Sicut ista si non consentiat* suadenti, *bona permanebit, integritatem naturæ suæ custodiens: sic illa si non suadeat, emendatior:* Et iterum inferius alijs verbis idem agens: *Verum in his rationalis creatura cum Creatori, hoc est factori & institutori suo Deo, dilectionis obedientia cohæret, naturam suam in illius æternitate, veritate, charitate custodit.* Ecce eatenus bona permanet quatenus *naturam suam*, hoc est, ut ait ipsam *naturæ suæ integritatem* in divinæ æternitatis dilectione custodit. In illius enim se dilectione, seu perversa declinatione stabilem servat, ad quem naturaliter ut connaturalem suum finem inclinatur, & cui dilectionem divinitùs dandam naturaliter debet. In hoc enim ipso *peccat anima, & peccando fit mala*, &: consequenter ejus natura corrumpitur, integritas naturæ violatur, *si consensionem dilectionis quam superiori Deo debet inferiori corpori adiungat, vel seipsam amplius diligat.*

Hanc ergo integritatis naturę violationem quæ fit vitio ut clarius adhuc & omnium præcedentiū sensum liquidissimè perciperemus.

Lib. de vera rel. c. 13 & 19.

Lib. 3. de lib. arb.

Lib. 12. de Ci vit. cap. 1.

Lib. 1. cont. adv. leg. & Prophet. cap. 5.

Lib. contra Secund. c. 18

Cap. 19.

Cap. 16. & 17.

Quintò docet, vitia sic esse contra naturam ut corrumpant ejus naturalem statum, ac naturalia ejus bona tollant. Vt enim rem funditus aperiret Manichæis, post longam naturalium bonorum enumerationem, quæ per vitia tolluntur, & naturali rationi tam in animo quam in corpore repugnant, rem generali sententiâ concludens: *Videre*, inquit, *iam facile est nihil nocere corruptionem, nisi quod labefacit naturalem statum, & ideo eam non esse naturam, sed contra naturam.* Labefactatio status naturalis profectò nulla est, si id duntaxat tollitur quod naturam ornat ac perficit, ac nihil ad ejus naturam pertinet. Quis enim nisi absurdissimus dixerit statum hominis naturalem labefactari, si ei alæ super naturam additæ, si modus intelligendi angelicus, si unio hypostatica detrahantur? Et in Enchiridio ad Laurentium: *Quid est autem aliud quod malum dicitur nisi privatio boni? Nam sicut corporibus animalium nihil est aliud morbis & vulneribus affici, quam sanitate privari: ita etiam & animorum quæcunque sunt vitia naturalium sunt privationes bonorum.* Nihil apertius. Ridiculum est enim quod quidam per naturalia bona, ipsa subjecta accipiendi putaverunt, quæ privantur bonis; non ipsas formas quibus privantur. Nam ante sese declaraverat, cum sanitatem animalis velut bonum naturale quo privatur adduxerat. Sed multò luculentius discursum suum contexendo declarat, omnia bona quibus natura privatur ita esse naturalia, ut sine aliquid naturæ & ipsorum corruptione ipsa natura magis magisque corrumpatur, donec tota denique evanescat. Quod impossibile est, nisi ipsa bona quibus natura privatur, sint ei naturalia; non solum à nativitate data vel naturæ consentanea vel quoquo modo perfectiva, sed ad naturam ipsam aliquâ ratione pertinentia, ita ut vitium ejus & corruptio, status ejus naturalis possit esse privatio, naturæ videlicet quam destruit dissentanea. Sic enim hoc agit: *Bonum minui malum est, quamvis quantumcunque minuatur, remaneat aliquid necesse est, si adhuc natura est, unde natura sit. Neque enim si qualiscunque aut quantacunque natura est, consumi bonum quod natura est, nisi & ipsa consumatur, potest.* Et iterum: *Quamdiu itaque natura corrumpitur, inest ei bonum quo privetur, ac per hoc si naturæ aliquid remanebit quod iam corrumpi nequeat* &c. Et rursum: *At si corrumpi non desinet nec bonum utique habere desinet, quo eam possit privare corruptio. Quam penitus si totamque consumpserit, ideo nullum bonum inerit, quia natura nulla erit.* Et paulò pòst: *Quocirca bonum consumere non potest corruptio nisi consumendo naturam. Omnis ergo natura bonum est magnum si corrumpi non potest, parvum si potest.* Ex quibus liquet quantum arbitror evidenter ipsas formas naturalia vocari bona, quarum ablatione natura corrumpatur: imo in omni corruptione naturam ipsam semper magis magisque minui donec tota dispareat. Quod impossibile est nisi, ut Augustinus supra dixit, *integritas* ipsius naturæ minuatur, *naturalia* ejus *bona* destruantur, *naturalis status* labefactetur.

Cont. Epist. fundamenti cap. 35.

Cap. 11. Enchirid.

Ibid. c. 12.

Hinc sextò non dubitat Augustinus, bonitatem illam quæ per vitia labefactatur atque minuitur nuncupare *naturalem*: *Non enim divinorum donorum capax esset, nisi bona esset, humana substantia. Cui vitia quoque ipsa bonitatis perhibent testimonium naturalis.* Vbi in primis & maximè & imo tantummodo agitur de amore Dei tanquam ultimi finis, sine quo nulla pudicitia, imo nulla omnino virtutis actio potest esse bona. Vt autem constaret quo sensu diceret bonitatem illam qua privat vitium esse naturalem, rationem subjicit: *Quid enim aliud in vitio rectè displicet, nisi quia detrahit vel minuit quod in natura placet?* Ipsa scilicet bonitas quæ detrahitur. Quod in libris de lib. arb. ut probaret vitium esse contra naturam, quæ laudatur iisdem pœnè verbis dixerat: *Non enim tibi rectè in vitio displicet nisi quia vitiat quod in natura placet.* His autem verbis non hoc vult, ideo vitium esse contra naturam quia detrahit aliquid quod naturæ inhærens placet quoquo modo, sed quia destruit aliquid naturale, seu aliquid ad ipsam naturæ integritatem pertinens ratione cujus natura tanquam integra placebat, quo ablato velut manca, imperfecta, vitiata corruptaque displicet, eo videlicet modo quo natura humana displicet, cùm ei visus aut sanitas tanquam ad naturæ humanæ integritatem pertinens tollitur; non autem displicet si ei alæ quæ nihil ad naturam ejus pertinet adimantur. Hunc sensum ipse planissimè nobis ingerit dum explicans modum quo minuit vitium, id quod in natura placet, adjicit explicationis causa id quod supra diximus: *Tantum additur malitia vitiorum quantum naturarum integritati minuitur.* Et iterum: *Cùm ergo vituperas vitium id profectò laudas cujus integritatem desideras*: quia scilicet naturam naturali integritate bonitateque quæ adesse debebat mancam cernis. Quod citra ambages alibi explicat dicendo *cæcitatem* velut vitium oculorum ostendere *quod ad naturam oculorum pertinet visus.* Et similiter quod creatura rationalis *non adhæret Deo*, hinc *apertissimè declaratur*, inquit, *ejus naturæ ut Deo adhæreat convenire.*

Lib. 4. cont. Iul. cap. 3.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 13.

Ibid. c. 14.

Lib. 11. de Civit. c. 1.

Hinc denique septimò ut omnis tergiversatio tolleretur clarissimè tradit, vitium quo creatura rationalis *creatore suo frui non vult*, hoc est quo non vult ei adhærere diligendo, ita tollere naturæ integritatem ut natura per hoc, ab ipsa per quam facta est arte, discedat, ita videlicet ut naturæ desit aliquid quod in ipsa arte, juxta quam creatura condita est, naturaliter cernimus adesse debuisse: *In tantum vitiosæ sunt naturæ, in quantum ab ejus à quo factæ sunt arte discedunt. Et in tantum rectè vituperantur in quantum earum vituperator artem qua factæ sunt viderit, ut hoc in eis vituperet, quod ibi non videt.* hoc est ut adjicit, quod *non ita est sicut esse debuit.* Hæc autem ars juxta Augustini doctrinam usitatam copiosissimè in illo & præcedentibus duobus libris traditam, est incommutabilis Dei sapientia, seu incommutabilis veritas, in qua naturaliter cernimus creaturam rationalem hoc debere summo creatori suo, ut

Lib. 3. de lib. arb. c. 13.

Cap. 15.

ei dilectione caſti amoris adhæreat. Juxta quam incommutabilem veritatem velut artem qua condita eſt natura rationalis eam vituperimus, dum illo amore deſtituitur. Hoc enim vituperamus, quod in illa arte quam cernimus, non videmus. Quiſquis enim aliquid rectè reprehẽdit *cernit regulam* juſtitiæ, *cui comparans quod videt pravum & cernens non convenire rectitudini regulæ reprehendit tanquam artifex*, ut idem ſanctus Doctor ait.

Quæ tam operosè prolixèque deducenda judicavimus, ut Primò pleniſſimè conſtaret lectori mens Auguſtini, utrum amor Dei ſit creaturæ naturalis. Maturè namque ſuis momentis doctrina ejus ex diverſorum librorum atq; temporum cõſonantibus teſtimoniis ponderata non aliud clamat, quam id, ut minimum quod nos ſuperius aſſeruimus: Amorem ſcilicet Dei creatoris, creaturæ rationali eſſe naturalem; non iſto ſenſu quaſi viribus naturalibus obtineri poſſit vel pars eſſet vel ut proprietas vel actio naturalis ex naturæ facultatibus flueret, quod longè ab Auguſtino eſt, nec etiã quia dumtaxat à nativitate creaturæ datus eſt, vel naturæ conſentaneus; ornativus ac perfectivus; ſed quia natura rationalis in ipſa arte qua facta eſt, in incommutabili veritate cernit, *naturæ ſuæ ut Deo adhæreat convenire*: naturæ ſuæ *competere eſſe cum Deo*. Hoc eſt amorem iſtum naturaliſſimâ, arctiſſimâ, ſeveriſſimâque obligatione ſibi eſſe præſcriptum, utpote quo diligere & colere debet Deũ *finem ultimum ſuum naturalem, ſupernaturaliter acquirendum*: in quem clarè videndum, fruendum, ac diligendum; etiam *naturaliter inclinatur*, quamvis ut ſanctus Thomas loquitur, *non poſſit naturaliter illum conſequi, ſed ſolum per gratiam propter eminentiam finis illius*. Hinc enim oritur quod ſi non adhæreat vitium ſit creaturæ rationalis vituperatione digniſſimum tanquam quo juxta ſenſum illum naturæ rationalis integritas minuatur, ſtatus naturalis labefactetur, bonitas naturalis corrumpatur. *S. Thom. ſupra.*

Secundò ut conſtaret quam procul ab iſta ſancti Doctoris mente doctrinâque diſcedant qui duplicem amorem Dei caſtum ſtatuunt, naturalem unum, alterum ſupernaturalem. Quicquid enim ex Auguſtino protulimus, totum de illo ſolo amore & adhæſione Dei intelligitur, quam Deus ipſe diffundit in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum ſuum. Cui Auguſtinus propter illam connaturalitatem quam explicuimus, tribuit quicquid ipſi amori tribuunt naturali. Nec alius ullus amor Dei caſtus, in Auguſtini ſcriptis invenitur, quam ille cujus auctor eſt ipſe Deus. Quiſquis alium caſtum Dei amorem inducit, ſciat ſe doctrinam Auguſtino & omnibus veteribus gratiæ defenſoribus inimicam traditurum. Apud quos nihil inſolentius, abſurdius, quam creaturam amore caſto (hoc eſt quo non aliud quippiam, ſed Deus propter Deum diligitur) diligere poſſe Deum ſine inſpiratione & gratia ejuſdem Dei. Quicquid præter amorem iſtum divinitus datum profert humani ingenii quantacunque ſolertia & eruditio, humanæ Philoſophiæ fœtus eſt. Quam docem ſi in rebus tanti momenti pivat ſequi, nihil mirentur ſi cum Pelagianis amorem illum naturalem, ſicut & puram naturam toto conatu in Eccleſiam introducere conantibus, naufragii diſcrimen ſubeamus.

CAPVT XVII.

Secunda difficultas, an amor ille gratiæ ſit debitus creaturæ rationali innocenti, & quomodo. Aliqua de debito gratiæ ſufficientis juxta Recentiores.

Sed hinc jam ſecunda difficultas naſcitur utrum amor iſte quo creatura adhæret Deo, tanquam naturali fini ſuo, creaturæ rationali debeatur, an gratuitæ gratiæ donum ſit. Si enim debetur quomodo ex gratia eſt? Si ex gratia eſt utique non debetur, alioquin gratia non eſt gratia.

Quid in hac difficultate dicendum ſit juxta Auguſtini principia jam utcunque quaſi per rimam ſublucere cœpit. Nec enim alio tendunt illa argumenta cuncta, quibus creaturam rationalem à Deo ſine amore gratuito veritatis & juſtitiæ inſtitui non poſſe comprobavimus. Hæc enim duo in ejus doctrina videntur eſſe certa, primum, Deum creatorem creaturæ rationali in quocunque tandem fingatur ſtatu, eſſe ſuper omnia creata diligendum. Nam ſine illius dilectione, neque verax, nec juſta, nec bona, nec recta voluntas ejus eſſe poteſt, ut abundè declaratum fuit. *Quis enim dubitet dicere*, inquit, *voluntatem nullo modo juſtitiam diligentem non modo eſſe malam, ſed etiam peſſimam voluntatem?* Hoc enim debere creaturam iſtam creatori ſuo non ex gratia ſtatus, ſed ex ipſa divinæ imaginis inſtitutione quæ ſalva natura ejus tolli nequit, proficiſcitur: nec nobis ex revelatione debitum illud eſſe naturaliſſimum; ſed ex arte qua facta eſt, innoteſcit, ex qua velut vitium reprehendimus cùm Deum deſerendo ab illa arte diſcedit. Quæ omnia jam ſuperius declarata ſunt. Secundum eſt, hanc dilectionem quantumvis creaturæ rationali conſentaneam, divinæ gratiæ beneficio ſupernaturaliter eſſe conferendam. Quod principium tam eſt certum Auguſtino, quam quod certiſſimum. Hæc igitur duo fundamenta in hujus difficultatis diſcuſſione atque ſolutione ſalva eſſe debent, ſi juxta ſanctiſſimi Doctoris doctrinam, hic philoſophari & veritatem aſſequi cupimus. Alioquin etiam cum univerſa principiorum ejus mole luctandum eſt.

Quapropter ſalvo meliori judicio eorum qui

qui accuratius quam ego Augustini principia profundiusq; penetrarunt, alterutrum hîc mihi dicendum videtur, aut creaturam rationalem non posse à Deo ante omne peccatum tam alienum quam proprium sine casto amore produci: aut certè si potest, eam absolutam fore ab illo debito diligendi. Certissima enim illa Augustini regula est, *Nemo debet quod non accepit*. Et illa explicatior; *Ex eo quod non accepit nullus reus est: ex eo vero quod non facit, quod debet, juste reus est. Debet autem si accepit & voluntatem liberam, & sufficientissimam facultatem*. Et illa liquidissima. *Si hoc adjutorium, permanendi in dilectione Dei, vel Angelo vel homini, cùm primum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio posset manere si vellet, non utiq; sua culpa cecidissent. Adjutorium quippe defuisset sine quo manere non possent*. Et illa absolutissima brevissimeque: *Peccati reum tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est*. Quæ citra omnẽ ambiguitatem probant creaturã rationalem hoc ipso quo sine culpa sua non acceperit sufficientissimam facultatem adhærendi Deo, si non adhæserit sed ab eo ceciderit culpa carituram, ipsumq; casum ejus ita creatori esse imputandũ, ut non foret culpa cadentis creaturę, sed instituentis Dei utpote qui sine culpa creaturę præcedente negaret illam gratiã, sine qua in illo ordine naturali sub Deo manere non posset, sed ab illo necessariò excideret. Nam *quomodo non creatori deputandum est quicquid in ejus creatura fieri necesse est?* Sed ex tali creationis ejus modo tanta moles absurditatum sequitur ut eis arcendis aut dissipandis, alienum auxilium mihi necessarium fore sentiam: Fateor enim me succumbere. Quis enim facile intelligat illum institutionis modum, quo creatura rationalis, hoc est imago Dei non debeat eum diligere ad cujus institutionem facta est? Non debeat intentione bonâ se suaque referre in ultimum & naturalem finem suum? Non debeat eum vero cultu colere? Non debeat in actionibus suis veritatem, æquitatem, justitiam, rectitudinem spectare atque diligere? Nullum autem istorum sine Dei dilectione fieri potest, nec dilectio ista in cordibus diligentium sine sancti Spiritus inspiratione diffundi. Quis capiat quod creatura rationalis in creaturis finem suum ultimum collocare possit; illis amandis inardescere, in illis affectu requiescere? Et per omnium pœnè creaturarum cupiditates à Deo suo alienata volutari? Quo enim sese verterit, quæ in creatorem non potest surgere? In aliquo enim necesse est affectus ejus requiescat. In his autem quæ diximus prout natura nunc est, omnis peccati ratio sita est, nec alia imaginis Dei natura esset, si sine creatoris amore vel amandi potestate instituta fingeretur. Iterum dico solvendis istis trabalibus difficultatibus juxta sancti Doctoris nota & certa principia, fateor me succumbere: & in hac densa silva ducem mihi quempiam præire quàm discipulum sequi malim.

Lib. 3. de lib. arb. c. 15. *Ibid. c. 16.* *Lib. de corr. & grat. c. 11.* *Lib. de duab. animab. c. 12.* *Lib. 3. de lib. arb. cap. 4.*

A Itaque relictâ istâ viâ primam tanquam Augustini principijs omninò consentaneam tutioremque capiamus. Iuxta quam dicendum erit non posse creaturam rationalem nullâ omninò iniquitate præeunte sine casto amore Dei condi, aut certè sine *sufficientissima*, ut Augustinus loquitur, *facultate* qua possit castè inhærere creatori suo. Cùm enim alterutrum omninò necessarium sit ut vel Deus negando creaturæ sui diligendi facultatem, tot perturbationum, absurditatumque pietati repugnantium quas recensuimus, in creatura sua causa censeatur, vel id ei tribuat, quo possit eas fugere, quid superest, nisi ut ei, si non amorem castè inhærendi sibi, certè sufficientem gratiæ suæ facultatem qua ei possit inhærere si uelit, & creaturæ cupiditates fugere, largiatur? Quod antequam ex Augustino, cujus hic terimus vestigia, assertum eam, nemo miretur Scholasticorum tan- B quam audacius dictum, quasi gratiam divinæ dilectionis, ipsa largiendæ gratiæ necessitate deprimamus. Illi ipsi quippe qui gratuitæ gratiæ trutinatores accuratissimi videri volunt, multò longius contra expressum Augustini doctrinam claramque veritatem si cui tantum non desint oculi ad cernendum, in hoc ipso genere progressi sunt. Nam eorum doctrina satis pervagata est, etiam in statu naturæ lapsæ, post gravissimum illud peccatum quo natura damnata est, gratiam Dei sufficientem creaturæ rationali esse adhuc debitam, nec ei posse quamdiu sit liberâ voluntate, denegari. Alioquin impossibilia jubere Deum, nulla fore peccata; nos peccaturos in eo quod vitare non possumus. Hinc Lessius: *Præcepta decalogi ad omnes pertinent quæ sine auxilio divino impossibile est servare. Offert ergo Deus hoc auxilium. Alioquin sequeretur & Deum jubere impossibilia & nos* C *peccare in eo quod vitare non possumus: vel certè violando divina præcepta nos non peccare quæ omnia sanæ doctrinæ repugnant*. Et Bellarminus in eandem sententiam: *Restat ut omnes homines semper habeant auxilium necessarium ad non peccandum, aut certè non possint non peccare, ac per hoc peccando non peccent*. Quod paulò post etiam extendit ad auxilium conversioni necessarium, quando *non possunt sine conversione vitare peccatum*. Et Franciscus Suarez in quodam opusculo docet, quod si gratia excitans & adjuvans sufficienter deesset homini vocato ad credendum aut pœnitendum, *Ille homo meritò posset alteri* (id est Deo) *tribuere quod vocatus cùm esset ipse non venerit; ei inquam posset tribuere qui negavit manus aliquod auxilium necessarium ad veniendum: & nullam viam vel modum obtinendi tale auxilium in ejus arbitrio seu voluntate collocavit*. Et in libris de prædestinatione: *Gratia sufficiens licet non sit debita naturæ secundùm se spectatæ & multò minus* D *ut affectæ originali culpa; est nihilominus aliquo modo debita naturæ ordinatæ ad finem supernaturalem cum debito illum procurandi*. Et Gabriel Vasquez multò luculentius & animosius: *Existimo non sensisse Augustinum ob solam culpam primi parentis, nos privatos fuisse sufficiente etiam auxilio* per

Loco sup. de lib. arb. *Lessius de gratia efficaci c.* *Bellarm. l. 2. de grat. & lib. arb. c. 5.* *Cap. 8.* *Opusc. brevi resol. c. 17.* *Suarez l. 3. de prædest. c. 2. n. 5.* *Vasquez in 1. 2. d. 190. c. 4. n. 36.*

per singulas occasiones peccati; quia si tali auxilio ita privati essemus, necessario in singulis succumberemus; sicut primus parens si ei adiutorium sufficiens defuisset, & ita peccatum ad culpam non imputaretur. Et paulò pòst in eadem disputatione: *Quod si ad vincendam tentationem est aliquis gradus minimus sufficientis auxilij illud sanè non perdidimus in primo parente.* Et iterum: *Quarto, existimo posteros Adæ penitus non perdidisse in eo omne auxilium sufficiens, quod est ad singulas occasiones peccati aut etiam ad aliquam* (hoc est, ad servandum quodlibet præceptum sine peccato) *neque perdere potuisse.* Et statim se monstrasse dicit, *Non posse nobis à Deo negari auxilium sufficiens ad non consentiendum peccato & tentationi, eo quod nulla sit occasio peccati quod liberè committimus in hac vita quæ nõ reim, ut nolis integram libertatem &c. Quemadmodum igitur libertas nostra nulla occasione impediri potuit non perturbato iudicio rationis, ita etiam non potuit sine auxilio sufficiente ad libertatem relinqui, ac proinde nec aliud potuimus perdere in primo parente.* Et in alio loco dicit *auxilium sufficiens ad singulas peccati occasiones*, hoc est ad servanda præcepta, *non fuisse negatum nec negari potuisse*, sed tantùm *ad opera bona quæ non sunt in præcepto.* Causam verò tantæ indigentiæ, & necessitatis gratiam tribuendi, ex creaturæ rationalis perfectione, & necessitate divinæ gubernationis petit. *Hæc,* A inquit, *indigentia gratiæ in creatura rationali provenit ex magna ipsius dignitate, quia gratiæ & beneficij capax, & ex immensitate & infinitate divinæ providentiæ à qua necessario gubernari debet.* Disp. 193. c. 3. Hæc & similia passim pœne omnes Recentiores confidenter docent, quibus gratiam sufficientem ad præcepta servanda etiam fidei & pœnitentiæ necessariam negari non posse, etiam post lapsum primi parentis, imò post qualibet peccata profitentur: vel certè eos qui peccare videntur, nullius fore culpæ reos. Quod si illis hoc licet, solâ ratione fallaci scilicet duce tradere, contra expressam doctrinam antiquorum gratiæ defensorum, quam se agnoscere non dissimulant; liceat sanè sancto Augustino irreprehensibili divinæ gratiæ patrono, creaturæ rationali cum primæva sua innocentia ex creatoris manibus prodeunti, similem gratiam, ex non dissimili causa quodammodo debitam affigere, ne alioquin præcepti non solùm divinæ dilectionis violatio, B sed etiam omnium ceterorum quæ æterna Dei lege sanciuntur, & sine Dei dilectione impleri nequeunt, in creatorem ipsum revolvantur; vel certè alioquin creaturæ fas sit, neglectis legibus æternis sui creatoris, quidlibet adversus eas inculpatè impunèque perpetrare.

Vasq. 1. 2. disp. 193. c. 4 n. 38. & 39.

CAPVT XVIII.

Gratiam dilectionis Dei non posse sine culpa subtrahi creaturæ rationali innocenti, & aliquo modo debitam esse quinque argumentis alijs ex Augustino probatur.

PORRO reverà istud sensisse Augustinum, quod amor ille vel amandi potestas creaturæ rationali inculpatæ citra culpam subtrahi nequeat, multis haud dubijs indicijs, præter ea quæ jam hactenus tot testimoniorum, & argumentorum corrogatione ex Augustino dicta sunt, ostendi potest. Ex quibus etiam quam maximè constabit, illud ipsum quod suprà tot argumentis probavimus, sine amore supernaturali Dei non posse creaturam rationalem innocentem condi.

Primò quia apertè docet, contra Pelagianos, non posse parvulis, si sine peccato in illa naturæ puritate, quam prædicabant, ex opinione Pelagiana nascerentur, negari sine injustitia adoptionem filiorum Dei. Nemo autem adoptatur nisi per dilectionem Dei, utpote quæ sola discernat inter filios Dei & filios diaboli. Itaque contra Iulianum, qui dixerat justitiam sua cuique sine fraude, sine gratia restituere, *Dic,* inquit, *qua justitia ille parvulus adoptatur in baptismo, ille sine hac adoptione moritur. Cur non sit ambobus honor ille communis, ut ab isto honore alienatio, cum sit ambobus seu bona seu mala causa communis? Non dicit, quia nec Dei gratiam nec Dei justitiam homo magis Pelagianus quam Christianus sapit.* Hoc est, non potest hoc Pelagianus dicere, quia non intelligit hoc esse A contra justitiam si eis bona causa communis est: esse gratiam, si mala. Quod multò evidentius alijs locis explicatur: *Dic si potes, qui scilicet utrumque peccato carere sentis, cur ambos adoptare noluerit, qui certe ambos ad imaginem suam condidit. An ei difficile est ut non sit omnipotens? Si voluit & non potuit alicui certè nullus eorum noluit ne impedimentum potestatis divinæ referatur ad meritum voluntatis humanæ, sic certe nullis eorum dicere potest Deus volui & nolui?* Et iterum: *Si non condemnat* Deus *nisi spretus*, id est, nisi peccati alicujus iniquitate contemptus & irritatus, *dic utrum spernat suam imaginem nisi spretus. Quod si non audes, dic unde spernat eos quos parvulos non adoptat, in quibus eum spretum non invenies, nisi eos invenias in Adam.* Quasi diceret impossibile est ut parvuli non adoptentur à Deo, si ut asseritis nullo eorum peccato Deus *spretus fuerit.* Et clarissimè satietissimeque in B alio loco qui unus instar & explicatio omnium esse potest: *Cur ergò cetera multis negat Deus parvulis, quæ sine hac gratia in illa ætate merentur? Cur inquam non eis datur illuminatio spiritalis, adoptio filiorum Dei, municipatus Hierusalem cœlestis, sanctificatio atque in Christi membra translatio & possessio regni cœlorum? Hæc enim tot munera tam necessaria tot imaginibus suis nullum secundum vos peccatum habentibus negaret Deus peñes* quem

Ibid. f. 3?

Ibidem.

Eadem lib. 3 oper. imperf. f. 59.

quem ſumma poteſtas eſt cùm hoc beneficium non à ſe prohibeat voluntas contraria parvulorum? Tu certè ut hanc à vobis amolireris invidiam quâ dicimini baptiſmi gratiam parvulis denegare, dixiſti quod eam gratiam qui aliquibus negandam putat, omnium bonorum execrationem mereatur. Non igitur eam Dei Omnipotentis æquitas negat innumerabilibus parvulis qui ſine hac ſub eius omnipotentia moriuntur, ſi mali nihil in eius occulto iudicio mererentur. In hiſce teſtimonijs clariſſimè lucet quantâ ſollicitudine vias omnes obſtruat, quibus adverſarius elabi poſſet, quo minus injuſtum, iniquum, impoſſibile fateretur, ut parvulis negaretur adoptio & ſanctificatio, ſi ſine peccato ex Pelagianorum opinione naſcerentur. Neque verò hic dici poteſt, hoc verum eſſe ſuppoſito præſenti ſtatu, in quo natura humana ad ſtatum ſupernaturalem elevata fuit, & in Adamo tota ſanctificanda niſi ille peccaſſet: Hoc, inquam, dici nullo pacto poteſt, quia ridiculum in modum id ſupponeret, quod probandum erat, hoc eſt, principium non ſemel ſed perpetuo cum Pelagianis argumentando peteret. Illorum enim capitale dogma, & unicum quod univerſam hæreſim complecteretur, fuit, fictitium eſſe ſtatum illum ſupernaturalem elevationis; ſed hominem etiam primum omneſque poſteros ejus in pura natura naſci ſentiebant, cum *naturali*, ut ipſi loquebantur, *innocentia*; cum *ſimplicitate naturali*; *naturaliter bonos*; *capaces utriuſque rei*, *non plenos*; *ut ſine virtute ita & ſine vitio*; *ante actionem* quippe *propriæ voluntatis id ſolum in homine eſſet quod Deus condidit*; *denique cum laudabili puritate naturæ*, ſicut hæc aliaque plura in hunc ſenſum de ipſorum hæreſi ſuis locis demonſtravimus. Quod ita verum eſt, ut nec ipſi Scholaſtici diffiteantur nec diffiteri poſſint Pelagianos mordicus puræ naturæ ſtatum aſtruxiſſe.

Lib. 3 de hæreſi Pelag.

Quomodo ergò niſi inſulſiſſimè abſurdiſſiméque ſupponere poſſet Auguſtinus, hominẽ in ſtatu ſupernaturali eſſe conditum, ideoque non poſſe parvulis ſine peccato naſcentibus adoptionis gratiam ſine injuſtitia denegari? quin potius è contrario per hoc ipſum quod injuſtum & iniquum, & impoſſibile eſt, deſtruat illum ſtatum naturalis puritatis atque innocentiæ; invictéq; concludat, ſtatum illum velut commentitium, divinæque juſtitiæ inimicum, per illam denegationem ſanctificationis & adoptionis, quæ creaturæ rationali ſine peccato negari nequeat funditus evaneſcere. Quod & ipſe Aug. nonnunquã expreſsè indicat. Nam cùm ſimilẽ omninò injuſtitiã inuri ex eo dixiſſet, quod parvulum ſine peccato juxta Pelagianos naſcentem à populo ſuo, id eſt ſanctorum conſortio ſepararet. *Huius*, inquit, *tam horribilis pœnæ iuſtitia ſi quæratur, nonne iſtorum omnis de libero arbitrio & laudabili ſanitate* (ſcilicet ſine peccati ægritudine) *& puritate naturæ, quantumlibet argute ſit argumentatio, repercuſſa & confracta diſſiliet?* Ecce tota Pelagiana machina de puritate naturæ confracta diſſilit, juxta ſententiam ſancti Auguſtini, ex hoc ipſo ſolo quod anima parvuli, cum nihil propria voluntate commiſerit de ſuo populo peritura dicatur, hoc eſt, ut alibi ſæpè dicit, *à populo Dei, à parentibus & propinquis fidelibus* ſeparata. Quod non alia ex cauſa parvulis irrogatur, niſi quod eis adoptionis gratia, qua in populum Dei coaptamur, denegata ſit. Apertiſſimè proinde ſentit ac docet non poſſe parvulis in naturæ puritate naſcentibus adoptionis & ſanctificationis, & illuminationis cœleſtis gratiam ſubtrahi.

Lib. de pecc. orig. c. 30.

Lib. 2. op. imperf. c. 315

Secundò, quia contra eoſdem Pelagianos, naturæ puritatem ſine ulla ejus ad ſtatum ſupernaturalem elevatione, vel ad ſtatum peccati depreſſione prædicantes, conſtanter docet non poſſe parvulo negari baptiſmi Sacramentũ, quo in Chriſti membra transferatur. Quod argumentum intolerabili laborat abſurditate, ſi homini in pura natura, ſine ſupernaturali elevatione & ſine contranaturali depreſſione condito gratia divinæ charitatis qua in filium Dei transferatur, poſſit auferri. Audite ipſum in libris ad Bonifacium: *Sed in illo, qui baptizatus eſt, gratiam & vos confiteri cogimus & meritum eius nullum præceſſiſſe convincimus. De illo autem ſine baptiſmate mortuo, cur ei defuerit ſacramentum quod & vos fatemini omnibus ætatibus neceſſarium: & quid iſto modo in eo fuerit vindicatum vos videritis, qui non vultis eſſe originale delictum.* Et multo expertius paulò pòſt; *Redit ad vos frater ille geminus baptizati non baptizatus & tacitus quærit à vobis, unde fuerit à fraterna felicitate diſcretus, cur illa infelicitate punitus, ut illo in Dei filium adoptato, ipſe non acciperet omnibus ætatibus neceſſarium ſicut fatemini ſacramentum, ſi quemadmodum nulla eſt fortuna vel fatum vel apud Deum acceptio perſonarum, ita nullum eſt gratia ſine meritis donum; nullum originale peccatum? Huic prorſus infanti linguam veſtram vocemque ſubmittitis; huic non loquenti quid loquamini non habetis.* Inanem profectò & ridiculum triumphum canit Auguſtinus adverſus hominem puræ naturæ architectum, ſi Sacramentum adoptionis ei ſine peccato in pura natura naſcenti negari poteſt: Promptè enim reſpondebit, ſicut & quotidiè Scholaſtici in hac aut ſimili difficultate reſpondent, nullum quidem eſſe in illo ſtatu naſcentibus originale peccatum; verumtamen illud Sacramentum ad ſupernaturalis gratiæ pertinere ſtatum (quod etiam expreſſis verbis Pelagiani fatebantur) & idcirco tanquam gratiam gratuitam ſine injuria dari vel non dari à Deo cuicunque viſum fuerit. Hæc tam expedita ſolutio, tam facilis, tam obvia, tam vera, totum calorem Auguſtini temperat, & omnes ſuccidit nervos argumenti ejus, ſi verum eſt gratiã adoptionis aut amoris Dei homini negari poſſe ſine peccato in naturæ puritate naſcenti.

Lib. 2. ad Bonif. c. 1.

Ibid. ibſe.

Tertiò luculentius Auguſtini & eorum quæ dicta ſunt ſenſus ex eo patet, quod conſequenter ſæpius docet parvulos fruſtra baptizari, fruſtra fieri Chriſtianos ſi vera eſt Pelagiana ſententia, quod in naturæ puritate ſine peccati ullius labe naſcerentur. Hoc ipſo enim ſentit eſſe juſtos, vivos & ſanos, nullius ſanctificationis indigos. *Quid neceſſarium ergò habuit*

Serm. 10. de verb. Apoſt. c. 3.

habuit infans Christo si non ægrotat? Si sanus est, quare per eos qui eum diligunt medicum quærit? Si quando portantur infantes dicuntur omnino nullum propaginis habere peccatum, & veniunt ad Christum: quare non eis dicitur in Ecclesia, qui eos portant ad Ecclesiam, Auferte hinc innocentes istos non est opus sanis medicus, sed malè habentibus: Non venit Christus vocare iustos, sed peccatores. Quod apertius adhuc alibi dicit: *Vt quid cum eis ad baptismum vivificatoris & salvatoris simulatione damnabili curritis, quos vivos sanosque laudando, vivificari sanarique non vultis?* [oper. 386] Ecce hoc ipso parvulos vivos & sanos nulla supernaturalis vivificationis & sanitatis indigos esse concludit, quo in puritate & innocentia naturali sine peccati noxa ponderentur. Cùm tamen satis conscius esset, ut ipsemet sæpè dixerat, Pelagianos velle unctionem gratiæ à Christo velut uncto in baptismo à parvulis trahi: Et in libris de peccatorum meritis & remissione: *Id agit illa disputatio* (Pelagianorum puritatem à peccato velut in pura natura parvulis asserentium) *contra cuius novitatem antiqua veritate nitendum est, ut infantes omninò superfluo baptizari videantur. Sed aperte hoc non dicitur, ne tam firmata salubriter Ecclesiæ consuetudo violatores suos ferre non posset.* Quomodo id agit ista disputatio, ut parvulis naturæ puritate innocentibus superfluus sit baptismus, ut Christus eis non sit necessarius, ut auferendi sint ex Ecclesia, cum non ignoraret Pelagianos dicere *Innovationis & adoptionis gratiam, & regnum cælorum non nisi baptizatis posse conferri: quod quia vires naturæ non habent, conferri necesse est per gratiæ largitatem?* An superfluum dici debet quod tanta dona multoque plura quæ cumulabant sua prædicatione, conferuntur? Sed ideò hoc dicit Augustinus quia hoc ipso quo eos in innocentia nasci naturæque puritate fatebantur, cogebantur fateri adoptionis divinæ gratiam eis abesse non posse. Innocentia enim talis ac puritas à peccato nullo alio modo potest conferri naturæ rationali, nisi per veram & supernaturalem gratiam Dei. Nam ille ipse est unus ex formalibus effectibus ejus, qui sine tali sanctificationis gratia adesse non potest.

Hinc quartò tam perspicuum & certum & peremptorium hoc argumentum sentit esse sanctus Augustinus, ut frequenter doceat quicquid tandem Pelagiani fingerent per baptismum, supra puram parvulorum naturam adjici, illos ipsos tamen hanc videre & in conscientia sentire veritatem; quod videlicet baptismi necessitatem & utilitatem prorsus tollerent. Quod profectò impossibile est si puritas à peccato & innocentia illa naturalis possit inesse naturæ rationali sine gratia adoptionis atque sanctificationis quam baptismus hominibus jam in pura natura conditis juxta Pelagianorum opinionem afferre dicebatur. Testimonia hujusce rei plurima in promptu posita sunt. Sic enim loquitur in libris operis imperfecti contra Iulianum: *Dic apertè, mortuos parvuli non sunt qui peccatum nullum habent mortis pro se Christi in qua baptizentur non opus habent. Iam dic evidenter quod latenter sentis, quoniam satis prodis tuâ disputatione quod sentis; dic, inquam, parvulos frustra fieri Christianos: sed vide utrum te dicere debeas Christianum.* Et in alio loco: *Vbi est libertas & fortitudo animi vestri, quare timetis dicere quod credere non timetis, parvulos in Christo baptizari non oportere quos peccatum cui moriantur dicitis non habere.* [Ibid. f. 383.] Et paulò inferius: *Cur non apertè dicitis, baptizari in Christo parvulos non debere?* [Fol. 384.] Et nequis putet hoc istis solis imperfecti operis libris esse peculiare, diu ante in prima lucubratione, eandem superflui baptismi conscientiam Iuliano Pelagianisque ceteris exprobraverat: *Frustra identidem conaris obtegere, quod superfluum baptismum putatis in parvulis dicentes, Mysteriorum Christi gratiam multis locupletem esse muneribus.* [Lib. 6. cont. Iul. c. 3.] Audis in eadem sententia respondentem Iulianum *gratiam mysteriorum Christi multis locupletem esse muneribus*, hoc est, baptismum parvulis in puræ naturæ bonitate nascentibus multa divinæ gratiæ munera conferre: & tamen Augustinum exprobrantem, quod superfluum putaret esse baptismum. Quomodo, qua ratione? nisi quia hoc ipso quo sine peccato sunt, necessario sunt voluntate conjuncti Deo? Ideoque novi homines & adoptati in filios Dei; quæ Dei munera parvulis per baptismum conferenda esse censebant. Ne quem enim lateret ista intelligere Julianum, per locupletem multis muneribus gratiam Dei, statim adjicit: *Hoc quod in eis parvulis Deus condendo fecit, beneficiorum sublimat augmentis.* [Ibid.] Et quænam ista beneficiorum augmenta? Accipe interpretem verborum suorum Julianum: *Christus qui est sui operis redemptor, auget circa imaginem suam continua largitate beneficia, & quos fecerat condendo bonos*, id est, quos fecerat creando vi puræ naturæ bonos & sine peccato; *facit innovando adoptandoque meliores.* [Lib. 3. cont. Iul. c. 3. & l. 1. op. imp. f. 59.] De quibus effectibus gratiæ supernaturalis plura in dogmatibus Pelagianorum diximus. Hanc igitur baptismi tanquam superflui inanitatem objicit & alijs locis, & profitetur ad eam confitendam Pelagianorum argumenta compellere: *Sed dic mihi obsecro te, parvulis baptizatis Christus aliquid prodest, an nihil prodest. Necesse est, ut dicat prodesse. Premitur mole matris Ecclesiæ. Fortè quidem vellent hoc dicere, nam ratiocinationes eorum ad hoc videntur compellere, sed autoritate reprimuntur Ecclesiæ, ne non dicam sua ipsorum hominum obruantur, sed ipsorum infantium laci ... tanquam fluvio perterrebantur.* [Serm. 14. de verb. apost. c. 27.] Si enim dixerint, nihil prodesse Christum baptizatis infantibus, nihil aliud dicunt, quàm superfluo baptizantur infantes &c. Itaque solo timore hominum non apertè dicebant, *quod quidem*, ut alibi ait, *postea essent aliquando dicturi*, superfluo baptizari parvulos; latenter tamen hoc sic iebant, & eorum ad hoc ratiocinationes compellere Augustino videbantur. Nimirum quia hominibus sanis sine peccati labe in puræ naturæ innocentia nascentibus non est gratia innovationis vel adoptionis necessaria propter quam baptismum adhiberi dictitabant, quia hoc ipso necesse est eos esse rectâ voluntate, [3. cont. Iul. c. 3.]

conjun-

conjunctos Deo & consequenter filios Dei. Qui sensus Augustini ut adhuc elucescat luculentiùs, & ut loquuntur, à priori,

Quintò, [illegible] docet adversus eosdem adversarios, solum peccatum esse, quod à Deo creaturam rationalem separet. Hoc est, impossibile esse, ut creatura rationalis non sit amica creatori & consequenter diligens ac dilecta Deo ac adoptata in numerum filiorum ejus, hoc ipso quod peccatum [illegible] muro inter Deum & hominem [illegible] caret. Hinc in libro de Spiritu & littera: *Ut bonum Dei quod [illegible], Deus sit [illegible] quem & homines nisi peccata non [illegible].* Et in libro secundo de peccatorum meritis & remissione, ubi Pelagiani dixerant, non baptizari parvulos ut à peccato liberarentur, qui sine peccato in innocenti naturæ puritate nati essent, sed *ut spiritali in [illegible] creatione [illegible] crearentur in Christo, [illegible] cœlorum [illegible] participes fierent eo modo filij & hæredes Dei, cohæredes autem Christi*, hoc est, ut Scholasticorum loquuntur [illegible] supernaturaliter ad statum filiorum Dei elevarentur; [illegible] Augustinus eandem illam repetit sententiam, ut concludat, eos jam esse filios & hæredes Dei, si, quemadmodum Pelagiani scribebant, à peccato essent immunes. *Soluto*, inquit, *reatu [illegible] noxium, perficietur in ipso lumine veritatis, quod incommutabiliter manens, in [illegible] præsentia creatoris illuminat. Peccata enim [illegible] inter homines & Deum.* Ex quo necessarium est sequi, ut si peccati remissione non indigeant, necessariò eos velut justificatos & filios Dei præsentia creatoris illuminet. Et iterum adversus eandem Pelagianam opinionem: *[illegible] à salute ac vita æterna homines nisi peccata non separant, per hæc Sacramenta non nisi peccati reatus in parvulis solvitur.* Quasi dicat, alioquin nullo modo necesse esset parvulos propter acquirendam æternam salutem baptizari; hoc ipso enim salvi deberent esse cum Deo, quo eos vos Pelagiani sine peccato in puritate naturæ nasci constituitis. Nam ut etiam contra Manichæos omnis elevationis supernaturalis prorsus ignaros dicit, *Inter creaturam rationalem & Deum, non separat nisi voluntas prava.* Ut necesse sit eam esse cum Deo, hoc est, voluntate & amore conjunctam Deo per hoc ipsum quod pravâ voluntate intercurrente caret.

Cap. 25.

Lib. 2. c. 18.

Cap. 24.

Lib. de fide cont. Manic. c. 44.

Ex quibus tàm crebris tamque concinentibus undique sibi locis perspicuè patere mihi videtur, hoc omninò sentire, totáque suæ disputationis mole agere contra Pelagianos Augustinum, ut convincat statum illum naturalis innocentiæ, seu ut loquuntur, puræ naturæ, in quo nasci volebant homines, & per baptismum ad supernaturalem statum adoptionis filiorum Dei elevari, esse impossibilem, unoque verbo talem, ex quo sequatur baptismum esse superfluum, frustraque parvulos fieri Christianos; & hoc ipsos sentire, nec ausos dicere Pelagianos; eo quod hoc ipso quo sunt innocentes, sint etiam filij & hæredes Dei, à cujus hæreditate creatura rationalis non potest nisi intercurrente iniquitate separari: vel certè, si effectum illum adoptionis & supernaturalis sanctificationis in parvulis baptismus operatur, ut hæresis illa prædicabat, injustum esse vel infirmum Deo, sub cujus gubernatione creatura rationalis sine ullo suo vel suorum peccato, adoptione & populi sui societate privatur. Quam genuinam esse sententiam ejus longè uberius paulò post, cùm de vita æterna locuturi sumus, Deo juvante demonstrabimus.

Hunc igitur gratiæ divinæ cum creatura rationali innocente nexum individuum indicare fortassis voluit Augustinus quando Iuliano dicente *bonam hominum naturam*, scilicet naturaliter (sicut ipse [illegible] naturæ bonitate loqui solet) *quæ talis gratiæ opitulationem meretur.* Respondet Augustinus: *Quod gratanter audirem, si hoc propterea, quia rationalis natura est, diceres.* Hoc est, meritum gratiæ impropriè dictum quod ratione naturæ consideratum, libenter admitterem, non tamen meritum alicujus voluntatis aut operis boni, quo omnis gratia funditus interimitur. Nam explicans verba sua, *Neque enim*, inquit, *gratia Dei per* IESUM *Christum Dominum nostrum lapidibus aut lignis pecoribusque teßatur, sed quia imago Dei est, meretur hanc gratiam: non tamen ut eius bona voluntas poßit præcedere præter gratiam, ne vel ipsam prior det, ut retribuatur illi, ac sic gratia iam non sit gratia*; sed locus iste in alium fortè sensum trahi potest. Nunc causas paulisper exploremus, propter quas gratia dilectionis Dei, qua etiam adoptatur creatura rationalis in filium Dei, innocenti naturæ tam arctè juncta sit. Quamvis enim hic illic sparsim indicatæ sint, non inutile fuerit eas, & simul paulò explicatius oculis subjicere.

Lib. 4. cont. Iulia. c. 3.

CAPUT XIX.

Causæ deducuntur latiùs, cur creatura rationalis condi non posset sine bona voluntate & sapientia, vel certè sine diligendi Dei & sapienter vivendi potestate.

QUOD ut Deo, tenuitatem nostram adjuvante, præstemus, tria hîc supponenda sunt. Primum non esse aliam sanctificationis aut adoptionis gratiam Augustino, quàm charitatem sive castum amorem Dei, quod suo loco declarandum est, tanquam in ejus doctrina indubitatum: Secundum amorem Dei nullum agnosci in scriptis ejus, nisi quem Spiritus sanctus per gratiam suam diffundit in cordibus nostris; Adde tertium, nullam omninò esse bonam voluntatem, hoc est, volitionem Augustino,

Augustino, quam eundem illum amorem Dei. Omnis reliqua voluntas est ei prava cupiditas quia dilectio creaturæ, hærens in creatura, quæ creaturæ rationali divinâ æternâque lege prohibetur. Duo postrema suis locis explicata & probata sunt.

Prima itaque & vera ratio videtur esse, quæ ex omnibus præcedentibus colligitur, & aliquoties etiam tacta est, quia cum creatura rationalis necessario ad aliquid suâ voluntate moveatur, & ille motus voluntatis vel bonus vel malus sit: cum non possit voluntas ita in medio consistere, ut neque sit bona neque mala. Si enim movetur, ergo vel sursum vel deorsum; id est ad Deum vel ad creaturam. Si ad Deum, erit motus voluntatis bonus, & vera charitas Dei: si ad creaturam erit voluntas mala. Imo si vel moveatur non ad Deum, jam est voluntas mala, quia non diligere Deum creaturæ rationali intrinsecè malum est. Quamquam ex hoc ipso quod non diligit Deum, necesse sit, aliud à Deo diligi, & quid hoc nisi creatura? Et hoc ipsum erit ei voluntas mala, quæ cupiditas Augustino dicitur. Breviter hæc omnia expressit quando dicit: *Quanquam voluntas utrum si potest in medio ita consistere ut nec bona nec mala sit, aut enim justitiam diligimus*, id est Deum ut ante diximus, *& bona est, & si magis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est; aut si omnino non diligimus, non bona est. Quis verò dubitet dicere voluntatem nullo modo justitiam diligentem, non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem?* Vides hoc argumentum ex contradictorijs esse contextum. Si voluntas diligit justitiam bona est; si non diligit mala est imo pessima. Cùm ergo non possit Deus creaturam rationalem cum mala pessimaque voluntate condere necesse est ut eam cum bona voluntate, hoc est casto suo amore producat. Quod Augustini verbis consequenter ita possumus colligere: *Si ergo voluntas aut bona est aut mala, & utique malam non habemus ex Deo, restat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo*, quandocunque creaturæ rationales instituuntur. Quod eâdem ratiocinandi securitate colligit in libris de Civitate Dei ubi disputat, utrum sibi bonam voluntatem, id est voluntatis motum fecerint ipsi Angeli recenter conditi an Deus. *Si*, inquit, *boni Angeli fuerunt priùs sine bona voluntate, eamq; in seipsis Deo non operante fecerunt, ergo meliores à seipsis quam ab illo facti sunt? Absit. Quid enim erant sine bona voluntate nisi mali?* Ecce si Angeli sine bona voluntate à Deo facti sunt, jam mali à Deo facti sunt, hoc ipso quo sine bona voluntate facti sunt. Vnde hoc, nisi ex illo capite quod supra tetigit Augustinus, quia voluntas nullo modo diligens Deum, non modo mala sed etiam pessima voluntas est. Nam bonam voluntatem non aliud ibi esse quam veram charitatem Dei, ibidem non tacet Augustinus, dum sæpius bonam voluntatem explicat per *amorem, amorem Dei, amorem castum, amoris divini gratiam*, & hujusmodi. Sicut ergo fieri non potest, quin linea hoc ipso quo non est recta curva sit, & homo, hoc ipso quo non vigilat dormiat, ita fieri nequit, quin voluntas hoc ipso quo non est recta perversa sit; & hoc ipso quo non est bona sit mala. Nam rectam esse creaturam rationalem, quemadmodum non est aliud quam esse voluntatis bonæ, sine qua rectitudo esse non potest, ita quoque non est aliud quam esse sine culpa naturam vitiante; non enim aliter quam per culpam & vitium velut privationem suam bona voluntas ista & rectitudo deficere potest. Malum enim etiam in moribus est privatio boni. Quæ breviter insinuavit Augustinus cùm dixit: *Fecit Deus sicut scriptum est, hominem rectum ac per hoc voluntatis bonæ. Non enim rectus esset bonam non habens voluntatem.* Quod alibi per absentiam culpæ explicat: *Creatus est primus homo in natura sine culpa, in natura sine vitio, creatus est rectus.*

Lib. 14. de Civit. c. 11.

Serm. 11. de verb. Ap. cap. 2.

Neque verò fingi hîc potest aliqua rectitudo voluntatis, alia quam sit voluntas bona, quasi recta possit esse creatura rationalis sine illa *divini amoris gratia*, quam solam bonam voluntatem Augustinus agnoscit. Nam idem ipse sæpe constanterque docet, creaturam rationalem si Deus statim ab ipso initio creationis non coercuisset motum ejus, ut voluntatem ejus sua ad seipsum gratia revocasset informem, tenebrosam, defluxuram fuisse suis cupiditatibus. In quo totum creaturæ rationalis malum situm est, æternâ & indispensabili lege prohibitum. Audite quanta diligentia freni istius aurei, hoc est divinæ gratiæ seu amoris necessitatem inculcet Augustinus, ne creatura rationalis, non solum lapsa, sed etiam ex recentissimis figuli sui manibus exiens, mox deorsum pondere cupiditatis illicitæ prolabatur, & tenebrosa, & inquieta, vagabundis per creaturas deliquijs fluitet. Nam statim initio libri decimi-tertij Confessionum dicit Deo. Spiritalia quæ creata fuerant itura fuisse *in immoderationem & in longinquam dissimilitudinem tuam & pensura fuisse informia, nisi per idem verbum revocarentur ad unitatem tuam & formarentur.* Ex mox iterum: *Quid te promeruit inchoatio creaturæ spiritalis ut saltem tenebrosa fluitaret. Similis abysso tibi dissimilis, nisi per idem verbum converteretur ad idem, à quo facta est, atque ab eo illuminata lux fieret?* Et haud multis interpositis; *Multa diximus de abysso tenebrosa, secundum spiritalis informitatis vagabunda deliquia, nisi converteretur ad eum à quo erat qualiscunque vita, & illuminatione fieret speciosa vita; & esset cælum cæli &c.* Et adhuc apertius: *Defluxit Angelus, defluxit anima hominis, & indicaverunt abyssum universæ spiritales creaturæ in profundo tenebroso nisi dixisses ab initio, fiat lux, & facta est lux, & inhæreret tibi omnis obediens intelligentia cælestis civitatis.* Et quid fuisset creatura spiritalis nisi sic illuminata divinitùs inhæsisset creatori suo? *Alioquin & ipsum cælum cæli, id est Angeli sancti tenebrosa abyssus esset in se, nunc autem lux in Domino.* Et rursum explicatius, ut metaphorarum nonnulla obscuritas minus assuetis phrasibus ejus patesceret: *beata crea-*

Lib. 13. confess. cap. 2.

Cap. 4.

Cap. 8.

Cap. 10.

creatura quæ non deus aliud quàm scilicet igne divini amoris attolli sursum, *cùm esset ipsa aliud, nisi dono tuo quod superfertur super omne mutabile, mox ut facta est attolleretur nullo intervallo temporis in ea vocatione qua dixisti Fiat lux & facta est lux. In nobis enim distinguitur tempore, quo tenebræ & lux efficimur. In illa verò dictum est quid esset nisi illuminaretur, & ita dictum est quasi prius fuerit fluxa & tenebrosa ut appareret causa qua factum est, ut aliter esset, id est ut ad lumen indeficiens conversa lux esset qui potest intelligat, & qui non potest à te petat.* Ecce quem disertè, quàm diligenter, quàm sollicitè exponit & commendat nobis, creaturam spiritalem nisi in ipso creatoris articulo fuisset à Deo illuminata & dono Spiritus sancti sublata in Deum, informem, tenebrosam, similem abysso, Deo dissimilem futuram fuisse. Non enim ut in nobis qui reipsâ Deo dissimiles & peccatis tenebrosi fuimus, tenebræ in Angelis illuminationem præcessere, sed natura tantum; quia reipsa fuissent in illis dissimilitudo Dei ac tenebræ, & instar abyssi deorsum cupiditatibus fluxissent, nisi fuissent mox Deo illuminante lux in Domino. Quod etiam omni ambiguitatis incerto carentibus verbis, dicit in alio confessionum suarum loco *Idonea est*, creata sapientia seu angelica creatura, *faciem tuam semper videre, nec usquam deflectitur ab ea, quo fit ut nullâ mutatione varietur: inest ei tamen ipsa mutabilitas, unde tenebresceret & frigesceret, nisi amore grandi tibi cohærens tanquam semper meridies luceret & ferveret ex te.* Et in libris de Genesi ad litteram de creatione lucis seu angelicæ naturæ loquens: *Intellectualis vita nisi ad creatorem illuminanda converteretur, fluitaret informiter. Cum autem conversa & illuminata est, factum est quod in verbo Dei dictum est, fiat lux.* Omnia prorsus vana atque falsa sunt, si creatura spiritalis naturaliter adhærere Deo sine spiritali illuminatione, sine doni cælestis infusione, sine illo amore grandi divinæ charitatis qua Angeli sancti lucere & fervere noscuntur. Et tamen Augustinus securissime creberrimèque dicit, nisi istâ luce mox à creatione claresceret, & amore ferveret, fluxam, tenebrosam ac dissimilem futuram Deo, tenebrosæ abysso similem. Ne quis verò, cui lectio sancti Augustini minùs usitata est, fortè fluctuet, quid sit illa informitas, illa tenebrositas, illa immoderatio, illa longinqua dissimilitudo Dei, in quibus creatura rationalis fluitaret, nisi continuò fieret lux in Domino & amore grandi converteretur ad Deum; quanquam ipsa veritas in verbis fulgeat, operæ tamen pretium est paucis ostendere non aliud illis significari, quàm vitam creaturæ spiritalis aversam a Deo, cupiditatibus terrenis instar abyssi fluitantem, tenebris porcorum cœcam. Nam in eodem ipso loco unde cuncta pœnè testimonia petivimus & ubi dixerat creaturam spiritalem *fluitare tenebrosam, abysso similem, Deo dissimilem, nisi converteretur* &c. causam reddit: *Sicut enim corpori non hoc est esse quod pulchrum esse alioquin deforme esse non posset, ita etiam creato spiritui non id est vivere, quod sapienter vivere, alioquin incommutabiliter saperet. Bonum autem illi est hærere tibi semper, ne quod adeptus est conversione, aversione lumen amittat, & relabatur in vitam tenebrosæ abysso similem.* Et mox addit ut plenius intelligeretur sensus ejus: *Et nos qui secundum animam creatura spiritalis sumus aversi à te nostro lumine, in ea vita*, scilicet tenebrosa fluitante &c. *Fuimus aliquando tenebræ*, id est peccatores, *& in reliquijs obscuritatis laboramus donec simus justitia tua* &c. Et infra cupiditati deorsum fluitanti opponens charitatem sublevantem sursum: *Cui dicam, quomodo dicam de pondere cupiditatis in abruptam abyssum, & de sublevatione charitatis per Spiritum sanctum qui superferebatur super aquas* illas abyssi fluitantis. Et exponens quid sint illa cupiditas atque charitas, *Affectus*, inquit, *sunt, amores sunt, immunditia spiritus nostri defluens inferius amore curarum, & sanctitas Spiritus tui attollens nos superius amore securitatis.* Hinc statim addit & Angelum & animam hominis defluxisse, & ita *indicasse* illo defluxu suo à Deo, *abyssum illam in profundo tenebrosa*, quæ in suos motus erupisset *nisi dixisset Deus* ab initio *fiat lux, & inhæsisset Deo*: quam informitatem propterea dicit *non placere* imo etiam *displicere Deo.* Hinc alibi de illa eadem informitate creaturæ spiritalis disputans, *Aversa*, inquit, *à sapientia incommutabili, stultè ac misere vivit, quæ informitas ejus est. Formatur autem conversa ad incommutabile lumen sapientiæ ut sapienter ac beate vivat.* Ante quam conversionis formam dicit eam *informiter fluitare.* Hinc in libris de Civitate Dei tractans eundem illum Genesis locum, quo dicitur facta lux, hoc est Angeli creati atque sanctificati eos esse dicit Apostolicâ phrasi, *lucem in Domino*, sed *in seipsis tenebras quia privatos participatione lucis æternæ.* Hanc *privationem malam* esse, & per eam *immundum* fieri *spiritum.* Et mox, *Sicut aër tenebrescit istâ luce desertus, ita tenebrescere animam sapientiæ luce privatam.* Et infra iterum societatem Angelorum tanquam *lucem illustratione veritatis intelligibiliter fulgere* tradit; *contrarias verò luci tenebras esse aversorum à luce justitiæ teterrimas mentes.* Vt nihil certius esse videatur quàm quod per illam informitatem & immoderationem ac dissimilitudinem Dei, ac denique per illas tenebras seu abyssum tenebrosam vagis deliquijs fluitantem, Augustinus mentis rationalis stultitiam à sapientia formante alienam, malitiam ejus tenebrosam, cœcamque cupiditatem intelligat, qua instar abyssi tenebrosæ fluitaret nisi mox ut creatur, in Dei sapientiam velut formam ejus, & in lucem ejus pondere amoris revocetur.

Quod sanè ex alio quoque capite perspicuum est, nam sicut necesse est creaturam rationalem juxta Augustinum esse voluntatis malæ hoc ipso quo non est bonæ; & perversam hoc ipso quo non est recta, ita quoque necesse est esse insipientem ac stultam in moribus suis hoc ipso quo non est sapiens. Stultitiam autem gravissimum vitium esse nemo sapiens dubitat. Expressa est & ista, asseverantissima

Margin notes: Lib. 12. confess. cap. 15. — Lib. 1. de Genes. ad litt. cap. 9. — Lib. 13. confess. cap. 2. — Cap. 7. — Cap. 7. — Cap. 8. — Lib. 13. confess. c. 3. & 4. — Lib. 1. de Genes. ad litt. cap. 5. — Lib. 11. c. 9. — Cap. 10. — Cap. 11.

gantissima doctrina sancti Augustini, statim ab initio conversionis tradita, & in limine mortis confirmata, nam ante baptismum in disputatione diei natalis sui cum Monica matre & studiosis suis instituta, *Stultitia est*, inquit, *contraria sapientiæ & ita contraria, ut mors vitæ, ut beata vita miseriæ, hoc est sine aliquo medio. Nam ut omnis non beatus homo miser est, omnisque homo non mortuus vivit, sic omnem non stultum necesse est esse sapientem.* Vbi patet stultitiam nihil esse aliud quam privationem sapientiæ, sicut mortem vitæ, & ideò sine medio respectu subjecti capacis. Vnde statim adjicit; *Quid est sapientiam non habere? Nonne hoc est habere stultitiam? Hoc inquit.* Quid autem stultitia? Accipe: *Credo vos concedere animum stultum esse vitiosum, omniaque animæ vitia uno stultitiæ nomine includi.* Et post baptismum statim à Presbyterio: *Neminem*, inquit, *dubium est omnes homines aut stultos aut sapientes esse*, quis verò sapiens, quis stultus? Audi: *Nunc autem sapientes voco non cordatos & ingeniosos homines, sed eos quibus inest quanta inesse homini potest ipsius hominis Deique firmissime percepta cognitio atque huic cognitioni vita moresque congruentes. Cæteros autem cujusque modi artibus inertiæque affecti sint, quolibet vitæ probandi sive improbandi stultorum in numero deputaverim.* Ex quo patet illum Augustino esse stultum cui deest Dei cognitio, & cognitioni vita moresque congruentes, sive ut ipse postea dicit, qui *caret sapientia*: Talis enim est stultus, qui non habet lucem sapientiæ nec aliter quam stulti agere seu peccare potest. Divisionem illam in Retractationibus confirmavit. Nam cùm sibi objecisset quod illa sua verba aliis repugnare viderentur, quibus in alio libro dixerat, *Quasi verò natura humana præter stultitiam & sapientiam nullam mediam recipiat affectionem quæ nec stultitia nec sapientia dici possit*, respondet se ista dicendo *parvulos intuitum esse*, *quos*, inquit, *nec sapientes nec stultos omninò propriè dicere*, *nondum utentes libero arbitrio seu benè seu malè. Nunc autem*, videlicet in libro de utilitate credendi, *sapientes aut stultos esse omnes homines dixi, eos volens intelligi, qui jam ratione utuntur, qua discernuntur à pecoribus, ut homines sunt.* Ex quo liquet etiam hominem omnemque omninò creaturam rationalem cum primo conderetur, si capax erat sapientiæ, aut sapientem necessariò aut stultum fuisse, nec ab ea divisione excipi posse nisi eos qui rationis & usus libertatis incapaces fuerint. Necesse est igitur ut creatura rationalis capax sapientiæ etiam reipsa sapiens condita fuerit, quia ut dicit Augustinus, *Sapientiam non habere est habere stultitiam.* Et; *Stultitia est maximum vitium*, omniaque animi vitia complectitur, neque Deus *vitiorum auctor esse potest*. Nullum enim rectè factum nisi à sapientia saltem inchoata sola peccata à stultitia proficiscuntur. Nam, inquit Augustinus, *omne factum si rectè factum non est, peccatum est. Nec rectè factum esse ullo modo potest quod non à recta ratione proficiscitur. Porrò recta ratio est ipsa virtus. Cui autem hominum virtus nisi sapientis animo præsto est. Solus igitur sapiens non peccat. Stultus ergò omnis peccat, nisi in iis factis in quibus sapienti obtemperaverit. A recta enim ratione talia facta proficiscuntur.* Cùm ergo non possit Deus hominem stultum fingere, hoc est in illa animi constitutione, ut nihil nisi peccare possit necessarium profectò est ut sapientem, hoc est cum recta ratione & virtute & sapientia, seu quod idem est cum Dei charitate creet. Nam quemadmodum affirmativè dicit: *Mens cùm meminit, intelligit ac diligit eum à quo facta est, sapiens ipsa fit*: ita negativè, *si autem non facit etiam cùm sui meminit, seseque intelligit ac diligit stulta est.* Ipsum videlicet non diligere Deum est carere sapientia & habere stultitiam. Nam sicut nulla est Augustino virtus sine charitate Dei quæ intentionem rectam facit, ita nulla sapientia sine eadem illa charitate Dei, juxta illud Scripturæ quod citare solet, *Ecce pietas est sapientia*, & illud quod adjungit: *Porro pietas cultus Dei est, nec colitur nisi amando. Summa igitur & vera sapientia est in præcepto illo, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. Ac per hoc sapientia est charitas Dei.* An naturalis? An viribus arbitrii ex corde manans? *Nec diffunditur in cordibus nostris nisi per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Eodem videlicet sancto Spiritu proclamante, *omnis sapientia à Domino Deo est.* Cùm hac igitur charitate, aut certe diligendi Dei potestate, cum hac sapientia, seu sapienter vivendi facultate creatura rationalis condi debet, si condenda est, ne alioquin Deus ipse quod absit stultitiæ & peccatorum inde sequentium auctor esse censeatur.

Vna tantùm hic difficultas moveri videtur posse, adversus hoc argumentum de malitia, de perversitate, de informitate, de tenebrositate, de stultitia creaturæ rationalis, quæ videntur sequi, nisi bonæ voluntatis, nisi recta, nisi formata, nisi lucida, nisi sapiens creetur. Si enim Deus eam conderet sine charitate & consequenter sine sapientia & animi rectitudine, non posset ista creatura mala, perversa, stulta vel esse vel dici, sed esset in ea innocens & media quædam affectio nec bona nec mala. Quibusdam enim existimantibus diabolum ab initio creatum esse peccatorem juxta illud; *Ab initio diabolus peccat*, respondet Augustinus, *Si naturale est, nullo modo esse peccatum.* Et alibi cùm de Angelis recenter conditis id quod citavimus pronunciasset, *Quid enim erant sine bona voluntate*, id est charitate *nisi mali*? Statim quasi corrigendo adjicit, *Aut si propterea non mali, quia nec mala voluntas eis inerat, neque enim ab ea quam nondum cœperant habere, defecerant.* Nimirum quia mala voluntas & consequenter perversitas & stultitia dici nequit nisi voluntario motu creatura à bona voluntate deficiat. Vnde si sic crearentur Angeli non mali, sed *non tam boni* dici possent, quàm si cum bona voluntate crearentur. Denique de creatione primi hominis differens, utrum sapiens

Lib. de vita beata in disp. tertiæ diei.

Lib. de util. credentium cap. 12.

Lib. 3. de lib. arb. c. 24.

Lib. 1. retract. c. 14.

Lib. de vita beata in disp. tertiæ diei.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 24.

Et loco retract. citato.

Lib. de util. credentium cap. 12.

Lib. 14. de Trinit. c. 12

Epist. 120. cap. 18.

Ecclesiast. 1.

Lib. 11. de Civit. c. 15.

Lib. 12. c. 9

sapiens an stultus creatus sit, allata similitudine infantis, qui neque stultus neque sapiens dici potest, *Ita etiam*, inquit, *si quisquam tali affectione animatus*, id est creatus *esset, qualem habent illi, qui per negligentiam sapientia carent, nemo eum stultum rectè diceret, quem non vitio sed natura talem videret. Est enim stultitia rerum appetendarum non qualibet, sed vitiosa ignorantia. Vnde neque animal irrationale stultum dicimus, quia non accepit ut sapiens esse posset.* Ex quibus Augustini verbis patet etiamsi aliquis sine bona voluntate & sapientia conderetur, nullo tamen modo dici posse vel stultum vel malum, sed potiùs medio modo affectum, seu ut schola loquitur, naturaliter bonum. *Lib. 3. de lib. arb. cap. 24.*

Respondetur verissimum esse, quòd si creatura sine bona voluntate & sapientia conderetur, ita ut neque bonæ seu diligentis Deum voluntatis, *neque sapiens esse posset*, ut Augustinus dicit, non eam fore malam, perversam aut stultam; idque propter eam rationem quam ipse in verbis citatis attigit. Nam ut alibi dicit: *Natura in tantum vitiosa sunt in quantum ab eius à quo facta sunt arte discedunt.* (*Lib. 3. de lib. arb. cap. 15.*) Et alibi: (*Cap. 16.*) *Quod si peccatum voluntatis tribuere volueris conditori, peccantem purgabis, qui nihil præter sui conditoris instituta committit.* (*Cap. 18.*) *Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit cùm hæc facit.* Rectissimè igitur ex hujusmodi institutione creatura purgatur; nihil enim eorum vitiorum cum quibus condita fingeretur, vel eorum quæ sine vitandi potestate committeret ei vitio verti possent. Non tamen rectè inde colligas ita reverà rationalē creaturam condi posse. Est enim hypothesis impossibilis: qualis & illa est qua dicimus creaturam non peccaturam si Deus, ut Calvinus arbitratur, ad omnia flagitia & facinora raperet voluntatem ejus, vel ipsos ei inspiraret improbos voluntatis motus. Hoc enim ipso non essent motus voluntatis mali nec flagitia nec facinora, nisi, ut loquuntur, materialiter tantum. Sic igitur status ille animi sine bona voluntate, sine charitate, sine sapientia conditi, non esset vitium creaturæ sed natura, non esset malus sed innocens & naturalis: non tamen sequitur auctorem ejus esse posse Deum. Deo enim esset voluntarius non creaturæ, unde Deo non creaturæ imputari deberet perversitas ejus & quicquid scelerum ex illa creatæ voluntatis institutione nasceretur. Quæ quidem essent materialiter scelera creaturæ, vera tamen scelera & peccata Dei. Repugnant enim æternæ & immutabili legi ejus ut voluntate committantur & propterea sunt intrinsecè mala, nullâ dispensatione à quocunque perpetranda. Quamobrem & ipse sanctus Augustinus qui *mediam illam affectionem* inter sapientiam & stultitiam in homine primum condendo videtur admittere, apertè quoq; profitetur, se illud *ad compendium dicere voluisse*, hoc est, ut compendio illius medietatis quæ saltem in parvulis apparet, & proinde in hominibus possibilis videtur (*Lib. 1. Retract. c. 14.*) esse, quæstionem propositam, utrum primus homo sapiens an stultus esset conditus, non excuteret sed suffocaret. Sed, quod ad propositum nostrum sufficit, in illo ipso loco, ubi illam mediam affectionem modo jam dicto recipit, clarissimè significat quoquo modo primus homo sine sapientia institueretur, ita tamen institui debuisse, ut si vellet, *posset esse sapiens*, hoc est ut posset benè sapienterque vivere; & consequenter ut præcepta benefaciendi & præ ceteris omnibus diligendi Deum, sine quo nulla neque perfecta neque inchoata potest esse sapientia, posset implere. *Si ergo*, inquit Augustinus ex hypothesi illius affectionis mediæ *ita factus est homo ut quamvis sapiens nondum esset, præceptū tamen posset accipere, cui utique obtemperare deberet; nec illud iam mirum est quod seduci potuit, nec illud injustum quod præcepto non obtemperans pœnas luit, nec Creator eius auctor vitiorum est. Quia non habere sapientiam nondum erat vitium hominis, si nondum ut habere posset acceperat. Sed tamen haberet aliquid, quo si benè uti vellet, ad id quod non habebat ascenderet. Aliud est enim esse rationalem, aliud esse sapientē. Ratione fit quisque præcepti capax, cui fidem debet, ut quod præcipitur, faciat. Sicut autem natura rationis præceptum capit, sic præcepti observatio sapientiam. Quod est autem natura ad capiendum præceptum, hoc est voluntas ad refrenandum: & sicut rationalis natura tanquam meritum est præcepti accipiendi, sic præcepti observatio meritum est accipiendæ sapientiæ.* (*Lib. 3. de lib. arb. cap. 24.*) Et in loco paulò superius citato, tunc dicit hominem *ea quæ debet facere*, cùm non recedit à modo quo naturaliter factus est, *ita ut melius esse non possit*. (*Cap. 18.*)

Ex his vides omninò supponere Augustinum hominem saltem cum observandi præcepti potestate condi debere, ut scilicet illud observando saltem posset esse sapiens, quia alioquin nec illud negligendo delinqueret, nec justè illius neglectus pœnas daret. Vnde adjicit: *Ex quo autem incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat, antequam sit sapiens, si aut se non accommodet ad accipiendum præceptum aut cùm acceperit non observet. Sapiens autem peccat, si se averterit à sapientia.* Iam autem superius diversis testimonijs ejus asseruimus, *summa iniquitatis & insania esse, ut peccati reus quisquam teneatur, qui non fecit quod facere non potuit.* (*Lib. de duabus animab. cap. 11.*) Necesse est igitur juxta sanctum Doctorem ut quantumcunque non sapiens homo conderetur; *sufficientissimam* tamen, ut ipse loquitur, observandi præcepti *facultatē* acciperet, cujus observatione sapientiam acciperet. Vtrumque autem certissimum est pertinere ad gratiam Dei. Nam neque præceptum diligendi Dei sine magna Dei gratia observari potest, neque sapientia præmium observationis sine gratia obtineri: quorum postremum eodem illo loco adjicit: *Sicut præceptum non est ab illo cui præcipitur, sed ab illo qui præcipit: sic sapientia non est ab illo qui illuminatur, sed ab illo qui illuminat.* (*Lib. 3. de lib. arb. cap. 24.*) Primum verò infinitis lucubrationum suarum locis tradit. Nam & in ipso

in ipso libro undecimo de Civitate Dei, ubi dixerat Angelos sine bona voluntate, id est charitate Dei conditos, fore non quidem malos sed *non tam bonos*, quam si cum bona voluntate esse cœpissent, mox adjicit nullo tamen modo eos potuisse in illa hypothesi se facere meliores quam eos condidisset Deus, & proinde ipsam quoque bonam qualemcunque voluntatem, hoc est observandi præcepti aviditatem & potestatem, per Dei adjutorium accipere debuisse: *Si non potuerunt*, inquit, *seipsos facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo melius quicquam facit: profectò & bonam voluntatem*, id est dilectionem Dei, *qua meliores essent, nisi operante adjutorio Creatoris habere non possent*, quod ipse non solum de perfecta illa bona voluntate, seu ut ibi vocat, *Divino amore* intelligit, sed etiam de illa imperfecta qua quis inhiat sapientia avidéque desiderat, ad eam præcepti observatione velut ad præmium pervenire. Sic enim seipsum adjiciendo declarat; *Et etiam id egit eorum voluntas bona, ut non ad seipsos qui minus erant, sed ad illum qui summe est converterentur, eique adhærentes magis essent, ejusque participatione sapienter beateque viverent: quid aliud ostenditur, nisi voluntatem quamlibet bonam*, scilicet etiam illam imperfectam in qua condi ponebantur, *inopem fuisse in solo desiderio remansuram, nisi ille, qui bonam naturam ex nihilo sui capacem fecerat, ex seipso faceret implendo meliorem prius faciens excitando avidiorem.* Ecce etiam ipsa excitatio aviditatis qua natura rationali jam capax Dei desiderat *impleri Deo*, hoc est habere *divini amoris* seu perfectæ bonæ voluntatis *gratiam*, non potest in ea nisi Deo excitante fieri; & in illo solo desiderio, quo vult Dei voluntatem seu præceptum facere, inops remansura est nisi Deus faciat eam ulterius Dei impletione meliorem. In quibus verbis sicut & in alijs paulò ante citatis ex cap. 24. libri tertij de libero arbitrio, duo ad intelligendum Augustinum perspicua sunt. Primum quidem, duplicis generis ab eo poni bonam voluntatem, hoc est charitatem. Prima est perfecta, quam absolutissimè *Dei amorem, divinum amorem, divini amoris gratiam* vocat; qua videlicet creatura impletur Deo justáque fit & impletur sapientia, ita ut bona & sapiens dici possit, quam propterea in libris de libero arbitrio sapientiam vocat. Altera est imperfecta, quam nominat, *quamlibet*, seu qualemcunque *bonam voluntatem, inopem* (itemq; *desiderium*) qua creatura Dei excitatione fit *avidior*: quam in libris de libero arbitrio vocaverat voluntatem qua *benè uti vellet eo quod habebat*, hoc est, potestate observandi præcepta, ut ad *id quod non habebat*, hoc est, ad sapientiam ascenderet. Ita ut illa duo loca de Civitate & de libero arbitrio sibi ad amussim concinant.

Lib. 12. de Civit. c. 9.

Idem.

Idem.

Ibidem.

Cap. 24.

Alterum verò hinc perspicuum est, quod si etiam hypothesis illa daretur ut sine perfecta bona voluntate & sapientia creatura rationalis condi possit, nunquam tamen admittit Augustinus posse condi, sine *qualibet bona voluntate*, hoc est, sine illa saltem imperfecta quæ est inchoatio bonæ voluntatis perfectæ atque sapientiæ, quam Deo aviditatem excitante seu desiderium inspirante, velut præmium ipsius aviditatis & rectè usæ potestatis accipiat. Qua de causa & nos semper ursimus non posse creaturam rationalem condi sine Dei dilectione vel saltem sine Dei diligendi potestate, qualis sine imperfecta charitate, seu bona voluntate (quæ desiderium Dei vel aviditas dicitur) nullo modo haberi potest. Nimirum ne alioquin, si utrâque careat creatura rationalis, quæ non nisi sola Dei dilectione potest esse bona vel recta, vel sapiens, ipsa præcepti dilectionis, quod ei lex Dei incommutabilis ab æterno posuit, & in æternum ponet impossibilitate purgetur, Creator verò culpetur: dum iste fluxum ejus indefatigabili præcepto sursum revocat, illa verò non solum bonâ voluntate divinæ dilectionis, sed & auxilio aviditatem diligendi inspirante destituta, non potest nisi vagis deliquijs deorsum in creaturas fluere, quod illi eâdem illâ indefatigabili lege prohibetur. Et hæc de prima causa satis. Posset fortassis addi secunda ex justitia Dei petita, sed quia paulò post de beatitudine creaturæ rationalis differentes, plura de isto capite dicturi sumus, inde petendum erit si quid huc referri posse videatur.

CAPVT XX.

Quomodo bona voluntas in qua condi debet creatura rationalis, esset gratia.

QVOMODO jam gratiæ ratio cum tanta dandi necessitate cohærere possit, paucis si Deus voluerit aperiendum est. Possem nedum istum ad hominem uno verbo solvere, respondendo illam Dei dilectionem, quæ sine aliquali bonæ voluntatis desiderio seu aviditate, ut Augustinus loquitur, esse non potest, eo modo esse gratiam, quo gratia sufficiens recentiorum Scholasticorum. Illam enim plerique ad præcepta sine peccati perpetratione custodienda, cunctis indifferenter ita tribuunt, ut homini necessariam esse, nec à Deo ne quidem in pœnam peccati, juxta nonnullos subtrahi posse confirment; alioquin impossibilia fore præcepta Dei, hominem non peccaturum vel certè peccaturum in eo quod vitare non potest, quæ non dubitant sanæ doctrinæ repugnare. Et sanè quid est aliud gratia sufficiens ad præcepta Dei custodienda, nisi gratia illa imperfecta divinæ dilectionis, seu potestas diligendi Dei, sapienterque vivendi quam ex Augustini doctrina creaturæ rationali necessariam prædicamus, ne creatura peccando culpa

culpa careat, Deus jubendo in culpam cadat? Nisi enim gratia sufficiens Recentiorum talem afferat Dei diligendi, seu præcepti dilectionis observandi potestatem in quocunque tandem illa potestas sita sit, frustra gratiam sufficientem prædicant, cùm nihil ad excusationem peccantis creaturæ, nihil ad excusationem jubentis Dei profutura sit. Vides ergo quanto rationabilius Augustinus naturæ rationali innocenti negari non posse fateatur, quod Scholastici etiam damnatæ pro iniquitate creaturæ debitum ac necessarium contra rationem & Augustinum esse profitentur.

Iam verò nemini non facile est, debitum illud gratiæ cum ratione gratiæ, eodem ut Scholastici solent modo, adaptare. Dicunt enim esse gratiam absolutè, sed debitum naturæ ordinatæ ad finem supernaturalem, cum debito illum procurandi. Hoc est, esse gratiam præveniendo voluntatem ordinandi creaturam ad finem supernaturalem, debitum verò illam supponendo; ne alioquin videlicet voluntas illa Dei ratione careat. Dico & ego gratiam esse præveniendo voluntatem condendi creaturam in tanta dignitate, ut nulla omninò re nisi solo Deo satiari ac beari possit: quod cùm sine gratia obtineri neque perfectè neque imperfectè; neque amando neque fruendo queat, illâ voluntate suppositâ esse debitum, ne voluntas Dei ratione careat.

Quid enim absurdius & rationi magis adversum, quam condere velle ex celsissimæ dignitatis creaturam, & eam hujusmodi subsidijs destituere, sine quibus non solum beari nequeat, sed necesse sit miseriorem esse omnibus creaturis, vel in omnibus creaturarum cupiditatibus tabescere sine culpa & pœna; vel ex ejus culpa iniquitatem, ex pœna injustitiam retorquere in Deum, ut qui fieri ab ea velit quod non potest facere, & operis reposcat pœnam quod ex ejus institutione perpetratum est? Quæ cùm pietas qualiscunque creaturæ tanquam à divina sapientia & benignitate aliena prorsus exhorreat, meritò sanctus Augustinus gratiam illam diligendi Dei, omni creaturæ rationali innocenti tribuit, ut & benefactum ipsa debere, & si non fecerit rea esse possit: *Ex eo enim quod non accepit nullus reus est, ex eo verò quod non facit quod debet, justè reus est. Debet autem si accepit, & voluntatem liberam & sufficientissimam potestatem.* Quæ quid aliud est nisi sufficientissima Dei gratia? *Quoniam liberum arbitrium*, ut profundissimus Doctor etiam de homine primo innocente loquitur, *ad malum sufficit; ad bonum autem nihil est nisi adjuvetur ab omnipotenti bono.*

Lib. 3 de lib. arb. c. 16.

Lib. de corr. & grat. c. 11

Quapropter ut magis ratio gratiæ elucescat considerandum est, Primò gratiæ propriissimè dictæ non repugnare debita quælibet seu connaturalitates, decentias & congruentias & æquitates quæ oriuntur ex alijs capitibus quam jure creaturæ: nihil namque connaturalius innocenti imagini Dei cum capacitate Dei naturaliter conditæ, quam gratia. Vnde non veretur Augustinus Apostolicâ phrasi dicere, quod per gratiam *naturaliter homines quæ legis sunt faciunt.* Causamque reddit quia *vitium contra naturam est, quod utique sanat gratia. Hoc enim agit Spiritus gratiæ ut imaginem Dei in qua naturaliter facti sumus instauret in nobis.* Hinc nihil etiam congruentius, decentius, æquius respectu Dei, quam ut innocenti imagini quæ ad Deum velut finem suum naturalem ordinata est, gratia ad assequendum detur. Sæpè namque contingit ut aliquid sibi-ipsi suisque attributis Deus debere dicatur, non solum justitiæ sed etiam clementiæ, fidelitati, magnificentiæ, sapientiæ ceterisque attributis omnibus, ipsi denique misericordiæ & liberalitati, quæ quam maximè gratuitæ sunt operationis. Subinde namque secundùm immutabiles rationes divinæ sapientiæ contingit, ut omninò deceat & æquum sit, Deum clementer & magnificè & misericorditer cum creaturis suis agere, quod si non faceret nihil omninò faceret contra jus justitiæ in creaturam, sed contra sapientiam suam; quam Deus non minùs quam justitiam suam præterire non potest. Non enim imaginandum est Deum quidlibet etiam deficere posse. Si enim promisit quippiam sub nulla etiam operis conditione, non dubium est eum teneri se promissione solvere, nec tamen desinet esse gratia id quod dederit. Sic enim promittit etiam gratiam suam quæ idcirco non desinit esse gratia. Vnde & Augustinus quodam loco dicit quod justum sit misereri quorundam.

Lib. de spir. & lit. c. 27

Quando igitur, istis modis vel sibi vel sapientiæ suæ vel alijs attributis Deus quippiam debet, ne videlicet alioquin inconvenienter vel insipienter agat, nihil omnino de gratiæ ratione tollit. Sapientiam autem suam inseparabiliter in omnibus Deus sequi debet. Hoc autem debitum tam arctum est ut non magis immutari possit quam ipse Deus. Vnde optimè S. Anselmus in re simili: *Sicut in Deo quantumlibet parvum inconveniens sequitur impossibilitas, ita quantumlibet parvam rationem, si maiori non vincitur, comitatur necessitas.* Impossibile est enim Deum inconvenienter, indecenter, insipienter contra rationem, inclementer, immisericorditer agere. Quod si ex hujusmodi attributorum decentia cadat effectus aliquis in creaturam, nihil omnino de ratione gratiæ decedit. Hinc est quod & ipsi Scholastici varijs exemplis simile debitum agnoverunt, sine gratiæ tamen præjudicio. Nam ita quidam eorum profitentur conservationem gratiæ non desinere esse gratiam quamvis immutabilis sit divinæ sapientiæ lex, ut neminem deserat nisi deseratur: homini in pura natura creato deberi quandam gratiam ordinis naturalis ad cavenda peccata propter nimiam infirmitatem ejus: gratiæ habituali deberi quædam auxilia actualia debito connaturalitatis, secundum illud, *Iustum auxilium meum à Domino*, ubi hoc etiam perperam Augustinum sentire volunt, cùm nihil certius sit in scriptis ejus

Lib. 1. cur Deus homo cap. 10.

Suarez l. 1. de grat. c. ... nu. ...

Idem lib. ... de grat. c. ... n. 9. 10. ... l. 12. de grat. cap. 26.

Arm lib. 7. grat. c. 13 pr. 34. art. 2

ejus quam omnia auxilia æqualia hominis lapsi esse gratuita: remissionem peccati gratis concedi respectu hominis & operum ejus, & esse distinctum gratiæ beneficium à dilectione & pœnitentia, & tamen concedi secundùm justitiam latè sumptam prout dicit convenientiam ad id quod Deum decet: gratiam Dei non desinere esse gratiâ etiamsi quoque merito de congruo præveniatur. Quantò rectiùs igitur profitebimur cum Augustino gratiam dilectionis Dei, verissimam retinere rationem gratiæ, quamvis Deus eam nullo justitiæ debito, sed ex condecentia infirmitatis creaturæ, ex lege suæ sapientiæ suæque benignitatis & sanctitatis & misericordiæ propriæque rectitudinis creaturæ innocenti largiatur, ne alioquin omnia peccata & dilectio ejus in inferiora diffluens, in ipsum revolvantur Deum, qui ei dilectionem ex nemine nisi ex Deo principio & fine suo religare præcepit.

te Gabriel 2. 1. dist. 41 y in 2. dist. 7. & in 3. dist. 17. ubi ro si citat ntem Orum gratiæ.

Quod sanè longè rationabilius esse perspiciemus, si attenderimus non deesse præcipuos Scholasticos qui cùm quàm maximè tueantur statum puræ naturæ & supernaturalis elevationis, ipsâ tamen compulsi veritatis perspicuitate, fateantur Deum ex æquitate gratiam illam innocenti debere creaturæ. Bellarminus quippe apertè profitetur, *Æquum omnino fuisse, ut Deus homini ad finem tam sublimem ordinato, media necessaria non negaret.* Et paulò antè dicit hoc etiam Philosophos Ethnicos vidisse. Nam quod addit, *nihil absurdi secuturum si negasset*, non satis liquet quomodo verum esse possit juxta supra citatam S. Anselmi regulam, quam omnis librata suis momentis ratio veram esse convincit. Si enim omnibus circumstantijs perpensis æquum est, ut Deus innocenti creaturæ ad finem tam sublimé ordinatæ non deneget media necessaria, nulla ratiocinatio efficiet, ut ijsdem circumstantijs positis æquum sit denegare. Si enim æquitas poscit ut media illa tribuantur, contrarium æquitati, hoc est, iniquum erit si negentur: Sicut si justum est ut Deus præmium reddat merito, injustum erit si negaverit. Quis verò dixerit, Deum posse facere cum creatura sua quod non est æquum? Cùm Scriptura dicat, *Virga æquitatis virga regni tui*: Et ipsius templum celebretur ut *mirabile in æquitate.* Vt sanè merito, si negaret innocentiæ id quod ijsdem circumstantijs positis est æquum dare, querela ista, quod absit, adversus eum ingeminari possit, *Corruit in plateis veritas, & æquitas non potuit ingredi.*

Hebr. 1. Psal. 64. Isaie 59.

Secundò, considerandum est gratiæ proprijssimè dictæ solummodo secundùm doctrinam Scripturarum & Augustini repugnare opus creaturæ cui illa debeatur. Hoc est enim quod Apostolica doctrina tradit, *Si gratia iam non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia.* Et in eadem Epistola alio loco: *Ei qui operatur merces non imputatur secundùm gratiam; sed secundùm debitum.* Qua de causa sexcentis locis Augustinus sola opera velut gratiæ distinctiva submovet à gratuita vocatione & justificatione peccatoris, *si autem gratia utique nullis meritis reddita, sed gratuitâ bonitate donata.* Epist. 105.

Rom. 11. Rom. 4.

Et rursum explicans quomodo prorsus pro nihilo Deus homines salvos faciat, nihil aliud exhorret nisi meritum: *Nihil dederunt ut eis retribueretur: pro nihilo salvos faciet illos.* Quasi diceret nihil dederunt ergo pro nihilo. *Quis prior dedit illi quasi suorum gratia meritorum? Quis prior dedit illi? Qui præveniunt gratiam, quæ gratis datur?* Et quomodo gratis sicut includitur in essentia gratiæ? *Si aliquid meritorum antevenit gratiam, iam non gratis, sed ex debito redditur.* Hinc & alibi: *Pluviam voluntariam non-nisi gratiam vult intelligi, non meritis redditam sed gratis datam, unde & gratia nominatur. Dedit enim eam non quia digni eramus, sed quia voluit*, id est ex pura bonitate sua, nullo merito dignitatem respectu gratiæ nobis conciliante. Eandem explicans pluviæ voluntariæ metaphoram: *Multò congruentius intelligitur ipsa gratia pluvia voluntaria quia nullis præcedentibus operum meritis gratis datur.* Et ex Apostolo probans illam genuinam rationem gratiæ, *Si enim*, inquit, *gratia iam non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia.* Et alio in loco: *Rationalis natura quia imago Dei est meretur hanc gratiam, non tamen ut eius bona voluntas possit præcedere præter gratiam; ne vel ipsam prior det ut retribuatur illi, ac sic gratia iam non sit gratia dum non datur gratuita; sed redditur debita.* Ecce non veretur Augustinus etiam meritum gratiæ impropriè dictum assignare naturæ, dummodo nullum opus ejus gratiam vel voluntas bona præcedat. Illis quippe funditus gratiam interimi juxta doctrinam Apostolicam non est dubium. Itaq; in libro contra Secundinum meritum illud improprium naturæ; meritis operum propriè dictis opponit: *Omnia bona &c. certis ac distributis gradibus ordinata sunt, partim locorum intervallis ac sedibus, sicut omnia corporalia; partim meritis naturalibus; sicut anima præponitur corpori; partim meritis præmiorum atq; pœnarum, sicut anima vel attollitur ad quietem &c.* Et lib. vigesimo sexto contra Faustum: *Mutans omnia mutabilia pro meritis sive naturarum sive factorum.* Ex eadem illâ radice sæpè docet etiam naturam esse veram gratiam, hoc est gratuitum donum, quia nullis operibus retributa est, nec unquam ex alio capite gratiam esse docet, sicut frequenter docet, quam ex eo quod homo nec eam facere potuit, nec aliquid operis quo Deum vel invitaret ut fieret. *Quadam non improbandâ ratione dicitur gratia Dei qua creati sumus, ut non nihil essemus, nec ita essemus aliquid ut cadaver quod non vivit, & arbor quæ non sentit, aut pecus quod non intelligit, sed homines qui & essemus, & viveremus, & intelligeremus, & de hoc tanto beneficio Creatori nostro gratias agere debeamus; unde merito & illa gratia dici potest; quia non præcedentium operum meritis, sed gratuitâ Dei bonitate donata est.* Et in sermonibus de verbis Apostoli: *Natura non putetur gratia*, scilicet de qua cum Pelagianis erat controversia, *sed etsi putetur gratia, ideò putetur gratia*

Serm. 11. de verb. Apost. cap. 13. Lib. 4. de Trin. c. 2. In Psal. 67. Lib. 4. cont. Jul. cap. 3. Cap. 10. Cap. 5. Epist. 95. Serm. 11. de verb. Apost. cap. 4.

gratia, quia & ipsa gratis concessa est. Non enim ho- *mo qui non erat promeruit ut esset.* Vbi latissimè prosequitur omnia omninò in quibus præcellit brutis humana natura, gratis esse data, quia meritum nullum, dignitas operis nulla præcessit. Cujus rei plurima occurrunt testimonia, sed eis recitandis non est opus fatigare lectorem. Nam in universis operibus ejus ubi sexcenties gratia tangitur, vix alia unquam, quantum observare potui, gratuitæ gratiæ ratio reperietur, quàm quia gratis, id est pro nullo operis merito data est.

Quod si alicubi Augustinus etiam illud impropriè dictum naturæ meritum à gratia submovere videatur, tunc peculiariter de gratia non primæ conditionis, sed Christi redemptoris loquitur, nam gratiæ redemptoris non tantùm meritum voluntatis, sed etiam naturæ adversatur. Est enim gratia qua natura jam damnata misericorditer à damnationis massa liberatur. Ex quo fit etiam ut demeritum culpæ omninò supponat, quæ non nisi per gratuitam indulgentiam deleatur; neque prorsus quicquam in natura secundùm illum statum absolutè spectatâ reperiri possit, cui gratia aliter dari debeat, quàm per puram putam misericordiam indulgentis, vindictamque remittentis Dei, repugnat enim ei non modo meritum qualecunque voluntatis, sed etiam naturæ innocentia, contra quam nullo pacto vindictæ justitia, qua talis gratia subtrahitur exerceri potest. De qua gratia loquitur in Epistola ad Paulinum: *Ibi enim gratia est indulgentia, ubi justa posset esse vindicta.* De qua etiam loquitur in libris ad Bonifacium, quando dicit quod Manichæi & Pelagiani *gratiam Dei simul oppugnant. Nam Manichæi meritis naturæ bonæ, Pelagiani autem meritis voluntatis bonæ perhibent divinitùs subveniri.* Et libro de dono perseverantiæ: *Numquid ergò hominis natura duæ sunt? Absit. Si duæ naturæ essent gratia nulla esset. Nulli enim daretur gratuita liberatio, si naturæ debita redderetur.* Nam ex ipsis locorum circumstantijs, imo verbis perspicuum est, eum de gratia liberationis ex miserijs ac statu damnationis loqui. Cujusmodi gratia prorsus evertitur, si innocens natura fuerit. Quamquã de istis duobus postremis locis alia duplex solutio adhiberi possit. Prima, quia illud meritũ naturę quod Manichæi statuebãt erat meritum naturæ tam sublimis dignitatis, ut gratiæ excellentiam infinitis partibus superaret. Ponebant enim animam rationalem esse partem substantiæ Dei, quemadmodum plurimis locis Augustini certum est. Hæc autem gratiam immensâ dignitate suâ sine comparatione superat. Altera est, quod quamvis verba ista meritum naturæ præ se ferant videlicet divinæ, qualem animam esse censebant, revera tamen illud meritum in actionibus & laboribus ejusdem naturæ collocabant. Putabant enim labores istius naturæ tales esse, ut hoc ipso quo à tam sublimi natura procederent, deberetur eis liberatio per gratiam Salvatoris; quo tamen ipso naturam gratuitæ liberationis destruebant. Patet hoc ex illo ipso loco ad Bonif. qui citatur; nam statim verbis allegatis adijcit; *Illi* (Manichæi) *dicunt, debet hoc Deus laboribus membrorum suorum: isti dicunt* (Pelagiani) *debet hoc virtutibus servorum suorum. Vtrisque ergò merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum.* Ecce vides labores membrorum Dei; vides mercedem retributam illis laboribus secundùm debitum. Sed hæc in gratia statûs innocentiæ non habent locum. Nec enim ista dicitur deberi naturæ vel membris Dei, neque laboribus naturæ innocentis, neque esse effectus misericordiæ, ubi nulla miseria est, neque esse liberatio à statu damnationis; Sed nudè aliquo pacto deberi dicitur, non tam ipsi naturæ rationali quam ordini Dei naturali, ne natura innocentis imaginis Dei creetur misera antequam miseriam mereatur: necesse est enim esse miseram quæ instituitur sine amore Dei, prout ex parte diximus & uberius adhuc dicturi sumus. Vel denique quod deterius est, ne alioquin cum distorta, perversa, ac malâ voluntate ab ipso Deo quod absit, hoc est ab ipsa regula sempiternæ rectitudinis ac justitiæ contra legem æternam ac naturalem producatur, secundùm quam impossibile est ut non omnia sint ordinatissima; & impossibile est ordinatissimum esse ut pœna seu miseria ante culpam infligatur, vel ut creatura quæ non peccavit cum perversa voluntate condatur.

Neque verò desunt inter ipsos Scholasticos qui doctrinam istam ex Apostoli & Augustini scriptis haustam veram esse fateantur. Sic enim loquitur Didacus Alvarez divinæ gratiæ defensor non postremus. *Ratio gratiæ tunc tantum evertitur, quando datur propter aliquod opus naturæ, secundùm illud, quod dicit Apostolus; Si ex operibus jam gratia non est gratia.* Non posset absolutiori aphorismo definire quod dicimus, quàm dum ipsam indicem exclusionis voculam usurpat. Nec mirum cum in ista ratione gratiæ, tota ratio perfectæ donationis quam & civiles leges explicant inveniatur. Postulant enim Lege primâ digestis de donationibus tria, ut res donata statim fiat accipientis; ut donatio sit irrevocabilis; ut donator sola ad donandum liberalitate moveatur, hoc est, ut non donet propter retributionem sive justitiæ, sive antidoralem, seu gratificativam sicut ibi exponit Bartolus, & in Rubricis de donationibus Panormitanus.

Porro manifestissimum est, quicquid vel Scriptura vel Augustinus vel Alvarez, vel ipsæ civiles leges ibi ad gratiam seu gratuitam donationem postulant, hoc totum perfectissimè concurrere in gratiam quæ creaturæ rationali datur. Nam ut apertum est, nulla est ibi umbra præcendetis operis boni ratione cujus persona gratiam quoquo vel imperfectissimo modo mereatur. Vnde nullum est ibi vestigium quoque retributionis sive justitiæ sive antidoralis, sed sola liberalitas dandi causa fuit, qua factum est etiam ut statim acci-

Epist. 106.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Lib. de dono perseverantiæ c. 6.

Lib. 1. ad Bonif. c. 2.

Disp. 71. de auxil. c. 4.

accipientis fieret, nec ulli pœnitentiæ donatoris vel periculo revocationis obnoxia. Quod verò creaturæ ad imaginem Dei & ad illum tanquam unicum & naturalem finem, supernaturaliter acquirendum conditæ, consentanea erat gratia dilectionis Dei, imo quòd æquum erat, ut eam Deus illi suâ bonitate largiretur, & ita largiretur, ut eam non ex operis cujusquam naturalis dignitate vel merito, sed ex propriæ munificentiæ & sanctitatis consideratione & ex constantia prioris voluntatis, qua eam ad imaginem suam conditam & ordinatam voluit, negare non posset, quin omnia creaturæ flagitia & facinora ex perverso sui vel creaturarum amore nascentia in ipsum redundarent, hoc nequaquam gratiæ gratis datæ rationem tollit aut minuit. Subordinatio enim sive ex plurium rerum natura proficiscens sive ex constitutione, aut voluntate, aut lege Dei, nihil obstat gratiæ B quo minùs non tantum primum sed omnia omnino ad primum velut fundamentum ordinata, sive naturalia fuerint sive supernaturalia, gratia sint ac dici debeant. Quarum rerum exempla plura superius etiam ex Scholasticorum mente produximus. Omnibus enim commune est, quòd gratuita donatoris voluntate donentur, nullo merito rationem doni gratuiti perturbante.

Hinc est quod Augustinus non minus confidenter gratiam vocet id quod alteri dono Dei connaturaliter in rebus sive naturalibus sive supernaturalibus debetur, ut Scholastici loqui solent, quàm ipsum primum cui alterũ connaturale est; dummodo nullum operis, aut voluntatis creatæ meritum interveniat, per quod beneficẽtiâ donantis provocatâ ratio gratuitæ gratiæ perimatur. Nam ut supra audivimus æquè gratuitam gratiam nuncupat quod *sentimus*, & quod *intelligimus*, quam quod hominem sumus. Sicut & alibi, *Vt esses, ut sentires, ut audires prævenit te*; cum tamen sensus & intellectus homini, Scholasticorum phrasi debeantur. Nimirum quia eâdem gratuitâ voluntate, qua hominem etiam sensibus & intellectu utentem condere voluit. Et in eodem ipso loco gratiæ tribuit *quod vivimus*, hoc est quod anima corpus animat. Et alibi quod liberum habemus arbitrium: *Ipsum quoque liberum arbitrium ad Dei gratiam, hoc est ad Dei dona pertinere non ambigens non tantum ut sit, sed etiam ut bonum sit.* Cùm tamen nihil magis connaturaliter debitum sit corpori suis organis disposito quàm anima; nihil magis animæ quàm liberum arbitrium. Denique non rarò gratiæ Dei nos prævenienti tribuit quicquid habemus præter sola peccata, hoc est, quicquid habemus boni. Totum enim sine ullis omninò meritis gratis gratuitâ bonitate collatum est: *Attendens omnia bona quæcunque habere possumus, sive in natura sive in instituto, sive in ipsa conversatione in fide, in charitate, in bonis moribus, in iustitia, in timore Dei, totum non nisi ex illius donis ita conclusit Deus meus misericordia mea.* Et mox explicans illam miseri-

Epist. 95.
Serm. 10. de verb. Apost. cap. 5.
In Psal. 58. in fine.

A cordiæ gratiam; *Misericordia mea quid est? Totum quicquid sum de misericordia tua est. Sed promerui te, invocando te. Vt essem, quid feci? Vt essem qui te invocarem, quid egi?* Quod ante dixerat misericordia ejus præveniet me, ut probaret omnia esse ex Dei gratia sine meritis. *Si aliquid tum primum attulisti & ex tuo aliquo bono primo Dei misericordiam meruisti, non te prævenit. Quando autem vel intelligis quia præventus es, nisi intelligas quod ait Apostolus: Quid enim habes quod non accepisti?* Nam per hujusmodi præventionem & misericordiam eum intelligere veram gratiã quatenus est non supernaturale sed gratuitum omninò Dei donum, unde gratia nominata est, ex alijs locis passim patet. Nam in alium Psalmum ita loquitur: *Si tibi dicat Deus, quid dedisti mihi ut facerem te? Certè si factus promeruisti me, non me promerueras antequam facerem te. Quid dicturi sumus ei qui primo gratis nos fecit? Quia bonus est, non quia aliquid meruimus. Deinde de ipsa reparatione, de secunda nativitate quid dicturi sumus? Merita nostra fecisse &c. Quid Deo dedisti? Quid non ab eo gratis accepisti? Merito & gratia nominatur quia gratis datur.* Ex quibus & similibus passim obvijs manifestissimum est, nihil omninò Augustinum curare quorundam scrupulos quibus imaginãtur subordinationem quorumdam donorum, sive naturalem sive voluntariam, qua unum alteri connaturaliter, vel ex sapienti institutoris voluntate conjunctum est, impedire quo minus utrimque perfecta sit gratia Dei. Nunquam enim Augustino vel in mentem venit, ut ullum Dei donum sive naturale sive supernaturale, divinæ gratiæ subtraheret, si tantum nullo merito impetratum esset: quantumvis ex parte Dei, sive sapientiæ, sive benignitatis, sive rectitudinis, sive alterius attributi rationibus id postulantibus, unum eorum non deceret vel non posset ab altero C separari. Nam & illa inseparabilis conjunctio à divina sapientia, & voluntate pendet. Ex quo fit ut si unum Deus largiri velit, utrumque eâdem & æquè gratuitâ gratiâ ac liberalitate largiatur. Proinde cùm Augustinus adversus Pelagianos disputans dicit: *Creatus est primus homo in natura sine culpa, in natura sine vitio; creatus est rectus non se fecit rectum.* Vt & naturam & inculpabilem rectitudinem ejus referret ad gratiam Dei, non est putandum ideo, aliquid gratuitæ gratiæ detractum voluisse, quia sentit non potuisse Deum naturam cum culpa, cum vitio, & sine rectitudine perversam distortamque condere qualem conderet sine dilectione saltem imperfectâ Dei. Hæc enim inseparabilitas rectitudinis non oritur ex aliquo opere vel merito præeunte creaturæ, quo gratia interimitur, sed ex rationibus concernentibus attributa Dei sive D sapientiæ sive bonitatis, quibus vel congruum vel decens vel æquum vel necessarium est, ne unum ab altero detrahatur: & idcirco nihil impedit quo minus utrumque nihil merenti creaturæ gratis omnino, hoc est gratuitâ prorsus liberalitate conferat. Si enim nollet secun-

In Psal. 43.
Serm. 11. de verb. Apost. cap. 2.

secundum dare & primum tolleret, quod ab A ejus liberrimâ nulloque merito provocatâ pendet voluntate. Vt ergò gratia sit, id est, gratuitum omninò donum Dei, sive natura creaturæ rationalis, sive rectitudo ejus, sufficit ut neque merito impetrata sit, neque proprijs viribus facta, juxta illud Augustini naturam gratiæ expendentis: *Hoc voluit intelligi gratiam Dei esse quod fratres habitant in unum non ex suis viribus, non ex suis meritis, sed ex illius dono, sed ex illius gratia.* Imò sanctus Anselmus non veretur id tanquam majorem gratiam commendare, quod ex præcedente Dei voluntate dandi vel faciendi necessitatem vel debitum trahit. *Est necessitas*, inquit, *quæ benefacienti gratiam aufert aut minuit, & est necessitas qua major ex beneficio gratia debetur. Cùm enim aliquis eâ necessitate cui subjacet invitus benefacit aut nulla aut minor ei gratia debetur. Dum verò ipse se sponte necessitati benefaciendi subdit, nec invitus B eam sustinet, tunc utique beneficij gratiam meretur majorem. Non enim hæc est dicenda necessitas, sed gratia, quia nullo cogente illam suscepit aut servat, sed gratis.* Quod ipse exemplis promissionis ac voti explicat. Si quis enim ultro promittit aut vovet aliquid, quantumvis reddere teneatur & cogi possit, non minoris tamen præstat gratiæ beneficium, si voluntate reddiderit, quam si promissio vel votum non præcessisset. Vt aptissimè verbis ejus etiam nos in hac proposita controversia de Deo naturam humanam condente & gratiam largiente possumus inferre. *Quare multo magis si Deus facit bonum homini quod incœpit, licet non deceat eum à bono incepto deficere, totum gratiæ debemus imputare, quia hoc propter nos, non propter se, nullius egens incœpit.* Et paulò pòst: *Et cùm dicimus Deum aliquid facere quasi necessitate vitandi inhonestatem, quam utique non timet, potius intelligendū est quod facit necessitate servandæ honestatis: quæ scilicet necessitas non est aliud quàm immutabilitas honestatis ejus, quam à seipso & non ab alio*, videlicet coactus, *habet, & idcirco impropriè dicitur necessitas.* Nihil aptiùs ad propositum nostrum dici potuit. Apertissimè quippe declarat decentiam, honestatem vel etiam necessitatem largiendi gratiam homini innocenter condito, nullo modo divinæ liberalitati, vel beneficentiæ, vel gratiæ repugnare, si decentiam illam, honestatem, necessitatemve largiendi suâ liberâ voluntate susceperit, eâdemque benefaciendi promptitudine non invitus vel coactus exequatur. Imò non esse dicendam necessitatem, sed gratiam, quia nullo cogente eam suscepit aut servat, sed eâdem suâ gratuitâ, stabili, & immutabiliter perseverante voluntate.

In. Ps. 132

S. Ansel. lib. 2. cur Deus homo c. 5.

F I N I S.

CORNE-

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS.

DE STATV PVRÆ NATVRÆ LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Secundum argumentum contra statum puræ naturæ petitur ex fruitione quacunque beatificâ summi boni, quæ omnes creatas vires superat. Ostenditur primò ex dilectione Dei quam includit.

ET hactenùs quidem de primo argumento, quod ex electione ultimi finis, qua ad beatitudinem ducitur, petivimus Nunc ad alia progrediamur, quæ ex parte fruitionis, seu adeptionis illius boni in quo beatitudo sita est, aliorumque bonorum, sine quibus esse nullo pacto potest, erui possunt.

Secundum igitur argumentum principale contra statum puræ naturæ peti potest ex parte fruitionis Dei, tanquam beatifici boni. Creatura enim rationalis, non solùm recta & bona esse non potest, sine dilectione Dei, quæ dilectio voluntatis est quasi rectus sagittæ motus ad scopi percussionem, aptaque dispositio voluntatis velut materiæ ad susceptionem beatitudinis tanquam formæ suæ; sed B neque beari sine contemplatione velut comprehensione ejusdem Dei potest. Est enim anima rationalis naturaliter, hoc ipso quo rationalis & imago Dei est, tam immensæ capacitatis, ut nulla re alia satietur, & per hoc neque beetur nisi solâ immensitate Dei Quod significavit Augustinus cùm dixit: *In rebus à Deo factis tam magnum bonum est natura rationalis, ut nullum sit bonum quo beata sit nisi Deus.* Quod cùm in ejus natura fundatũ sit per quam habet quod est capax Dei, ejusque particeps esse potest, *Nec tam magnum bonum nisi per hoc quod imago ejus est, intelligi possit*; hinc fit ut, quamdiu eadem ratio imaginis, & capacitas, & consequenter eadem natura permanet, etiam aliter satiata; ac per hoc beata esse non possit nisi Deo. Non enim hoc ex aliqua gratia externæ destinationis, aut accidentariæ elevationis, sed ex excellentia creationis proficiscitur. *In tanta enim*, inquit Augustinus, *ex-* C *cellentia creata est, ut licet ipsa sit mutabilis, inhærendo tamen incommutabili bono, id est Summo Deo, beatitudinem consequatur nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit: eique explendæ non sufficiat* A *nisi Deus.* Ex quo principio tantæ excellentiæ imaginis Dei, in qua naturaliter natura rationalis constituta est, & magnitudinis illius boni quo solo beari potest, ac naturaliter debet, fluit etiam ut statim hoc ipso quo Deo caret, non possit esse nisi misera. *Tale quippe bonum est Deus*, inquit, *ut nemini eum deserenti bene sit.* Et in libris de Civitate Dei: *Magna sunt mutabilia bona quæ adhærere possunt, ut beata sint immutabili bono, quod usque adeo bonum est eorum, ut sine illo misera esse necesse sit.*

Cùm ergò in initio tractatûs hujus ex illo ardentissimo desiderio quo naturaliter appetit beatitudinem suam probaverimus aliquem omninò ejus naturæ finem ultimum esse præstitutum, quo beari possit, nec illa beatitudo obtineri aliter queat, quàm fruendo Deo, nisi ejus natura mutetur; inde fit consequens, ut non possit etiam in natura pura creari. Vnum B enim ex tribus esset necessarium, vel ut ad inferiorem aliquem finem, hoc est ad creaturam Deo & seipsa inferiorem ordinaretur, cum nec seipsa beari possit, vel ut nunquam beari possit, vel certè ut puræ naturæ viribus assequi possit fruitionem Dei. Primum, ut diximus est contra naturam creaturæ rationalis, alterum simul contra sapientiam bonitatemque creatoris, tertium est superbissimum & gratiæ creatoris injurium. De duobus primis capitibus habemus Scholasticos confitentes. Nec enim illi negant (quod sciam) Deum etiam puræ naturæ ultimum futurum finem, quo beari possit: Sed de tertio tota quæstio est. Asserunt enim aliquâ Dei contemplatione per vires obtentâ naturales, beandam esse naturaliter. Contra hoc ergò, secundum principia sancti Doctoris dicimus, impossibile esse ut ulla creatura quoquo modo fruatur Deo, in quo ejus beatitudo sita est, nisi hoc ei per ma- C gnam gratiam Deus ipse largiatur.

Hoc autem primò patet ex eo quod ut fusissimè deduximus, omnis omninò vera & sincera dilectio Dei etiam ut autoris naturæ, puræ naturæ vires multum superat. Impossibile est au-

Lib. de nat. boni c. 7.

Lib. 12. de Civit. c. 1.

Lib. 14. de Trinit. c. 8.

Lib. 12. de Civit. c. 1.

Google

est autem, ut initio libri primi diximus, beatam esse creaturam nisi summum illud bonum diligat, quo beanda est. Nam sicut miseri sunt qui non habent bonum quod diligunt, vel qui diligunt malum quod habent, ita etiam illi qui non diligunt bonum sive illud habeant sive non habeant. *Beatus, quantum existimo*, inquit Augustinus, *neque ille dici potest qui non habet quod amat, qualecumque sit: neque qui habet quod amat si noxium sit; neque qui non amat quod habet etiamsi optimum sit.* Brevis omnium ratio est; *Nam & qui appetit quod adipisci non potest, cruciatur: & qui adeptus est quod appetendum non est, fallitur; & qui non appetit quod appetendum est, ægrotat.* Cùm enim Deus sit *solus*, ut alibi dicit, *verus rationalis creaturæ cibus*, quo solo sustentari debet ac potest, languoris argumentum est certissimum cibum suum non appetere, hoc est, Deum optimum bonum suum non diligere. Unde subjecit consequenter, *Nihil autem tam contrarium sibi quam miseria, nec miseria & beatitudo in homine uno simul habitare consueverunt.* Sine dilectione igitur boni beatitudo esse non potest.

Lib de morib Eccles. c. 3.

Ibid.

Lib. de nat & grat. c. 20

De morib. Eccles. c. 3.

Secundo, quia beatitudo non potest, secundùm Augustinum & veritatem, esse sine fruitione boni: *Beati enim fruentis & intelligentis est propria*; unde sicut nec *virtus nobis erit nisi adsit ipse Deus quo juvemur, ita nec beatitudo nisi adsit ipse quo fruamur.* Qua de causa fidenter definit in libris de Civitate Dei, *beatum esse cum Deo frui cœperit.* Fruitio verò summi boni beatifica sine ejus dilectione esse nullo pacto potest. Sexcentis locis hoc docet Augustinus: *Quisquis ergo fruitur eo quod amat, verumque & summum bonum amat, quis eum beatum nisi miserrimus negat?* Et paulò pòst concludit, ut quoniam Philosophia ad beatam vitam tendit juxta sententiam etiam Platonis, *fruens Deo sit beatus, qui Deum amaverit.* Unde in libro de moribus Ecclesiæ post diligentem indagationem beatæ vitæ: *Quartum*, inquit, *restat, ut video, ubi beata vita inveniri queat, cum id quod est hominis optimum & amatur & habetur*, id est possidetur. *Quid est enim aliud quod dicimus frui nisi præsto habere quod diligis? Neque quisquam beatus est qui non fruitur eo quod est hominis optimo; nec quisquam qui eo fruitur, non est beatus.* Cùm ergo in præcedentibus fusè probaverimus, omnem omninò veram dilectionem Dei, naturæ vires excedere, sed esse præcipuum donum gratiæ Dei, qua diffunditur in cordibus nostris juxta doctrinam Apostolicam, perspicuum etiam est omnem omninò fruitionem Dei & consequenter omnem beatitudinem de vero creaturæ rationalis bono longissimè vires puræ naturæ superare.

Epist. 56.

Epist. 52.

Lib. 8. de Civit. c. 3.

Ibid.

Cap. 3.

CAPUT SECUNDUM.

Idem probatur ex beatitudine quam Philosophi naturæ lumine in Dei contemplatione posuerunt.

HOC autem ulterius ex eo demonstrari potest, quod quamvis S. Augustinus sæpius tradat Philosophos Gentiles nonnullos, maximeq; Platonicos rectè de creaturæ rationalis beatitudine sensisse, quod in summæ naturæ, hoc est, Dei qui summa veritas & summa ratio est, contemplatione consistat, nunquam tamen eam ipsam beatitudinem, de qua ipsi magnificè ex Philosophiæ regulis loquebantur, per puræ naturæ vires obtineri posse fateatur, sed semper per gratuitum beneficium & adjutorium gratiæ Dei. Certum est autem non alia de beatitudine Philosophos inter se dimicasse nisi de illa quam Scholastici, Philosophorum in hac re discipuli, puræ naturæ tribuerunt, & naturalem creaturæ rationalis beatitudinem vocandam esse duxerunt. Sed audiamus primò Platonicorum de beatitudine sententiam, ut deinde sanctissimi Doctoris judicium de ejus effectore & largitore subdamus. Platonicos igitur in ea sententia fuisse, quod creatura rationalis in spiritibus sive Angelicis sive humanis non aliter beata esse possit, nisi fruitione æternæ veritatis; hoc est luminis intelligibilis, quod est Deus, res est in Augustini scriptis celeberrima. Nam libro 10. de Civitate, *Elegimus*, inquit, *Platonicos omnium Philosophorum merito nobilissimos: Propterea quia sicut sapere potuerunt, licet immortalem ac rationalem vel intellectualem hominis animam, nisi participato lumine illius, à quo & ipsa & mundus factus est, beatam esse non posse, ita illud quod omnes homines appetunt, id est vitam beatam, quemquam isti assecuturum negant, qui non illi uni optimo qui est incommutabilis Deus, puritate casti amoris adhæserit.* Et de Angelis, qui in cœlestibus habitationibus beati habitant: *Si amant nos & beatos esse nos volunt, & profectò inde volunt unde & ipsi sunt; an aliunde ipsi beati aliunde nos? Sed non est nobis ullus cum his excellentioribus Philosophis in hac quæstione conflictus. Viderunt enim suisque litteris multis modis copiosissimè mandaverunt, hinc illos unde & nos fieri beatos, objecto quodam lumine intelligibili quod Deus est illis, & aliud est quam illi, à quo illustrantur ut clareant, atque ejus participatione perfecti beatique subsistunt. Sæpè multumque Plotinus asserit sensum Platonis explanans, ne illam quidem quam credunt esse universitatis animam aliunde beatam esse quam nostram; idque esse lumen quod ipsa non est, & quo intelligibiliter illuminante intelligibiliter lucet.* Et paucis interjectis ita subtexit: *Dicit ergò ille magnus Platonicus animam rationalem non habere supra se naturam nisi Dei, qui fabricatus est mundum, à quo & ipsa facta est: nec aliunde illis supernis præberi vitam beatam & lumen intelligentiæ veritatis quàm unde præbetur & nobis.* Et post multa in eodem libro: *Cui Deo simpliciter inhærere sapientibus quoque Platonicis & per multa testantibus solum beatificum bonum est.* Et inferius: *Cum* Dei &

Lib. 10 de Civit. c. 1.

Cap. 1. & 2.

Ibid. c. 2.

Cap. 11.

Dei & ipsi Angeli *contemplatione beati sunt, & nos futuros esse promittunt. Illa namque visio Dei tantæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, ut sine hac quibuslibet aliis bonis præditum atque abundantem non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.* Et Epistola ad Dioscorum: *Tantum illud attende quoniam Plato à Cicerone multis modis apertissimè ostenditur, in sapientia non humana, sed plane divina, unde humana quodammodo accenderetur, in illa utique sapientia prorsus immutabili atque eodem modo semper se habente veritate constituisse & finem boni*, id est ultimum finem, in cujus fruitione beatitudo sita est, *& causas rerum & ratiocinandi fiduciam.* Hæc aliaque plura quæ ex Augustino adduci possent, perspicuè ostendunt Platonem & sectatores ejus, beatitudinem Angelorum & hominum constituisse in contemplatione æternæ veritatis ac sapientiæ immutabilis tanquam finis boni, summæque pulchritudinis, cujus amore fervèrent & illustratione lucerent. Quo sanè nihil melius & accuratius atque verius omnes Scholastici de naturali beatitudine quam puræ naturæ tribuunt, excogitare potuerunt.

Iam verò non minus evidenter certoque tradit Augustinus, illam ipsam beatitudinem naturalem animæ rationalis, quam Philosophi in Dei tanquam humanæ naturæ contemplatione collocarunt, non posse homini obtingere sine gratia Dei. Cùm enim in libro decimo-quarto de Trinitate, Ciceronis ex Hortensio, ubi de Philosophia beatos nos faciente disceptatio est, ista verba recitasset, quibus dicit quod ex hac vita emigrantes, *una essemus beati cognitione naturæ & scientia, quâ solâ etiam Deorum est vita laudanda*: statim hoc exponit eum de summæ naturæ contemplatione intelligere: *Ita ille tantus orator*, inquit, *cum Philosophiam prædicaret, & præclarè ac suaviter explicans &c. bonos animos dixit sola beatos esse cognitione & scientia*, hoc est *contemplatione naturæ qua nihil est melius & amabilius: ea est natura quæ creavit omnes ceteras instituitque naturas.* Multis autem interpositis in eodem libro dicit istam contemplativam sapientiam non nisi Deo dante concedi. *Hanc*, inquit, *contemplativam sapientiam quam propriè puto in litteris sanctis a scientia distinctam, sapientiam nuncupari duntaxat hominis, quæ quidem illi non est, nisi ab illo cujus participatione verè sapiens fieri mens rationalis & intellectualis potest. Cicero commendans in fine dialogi Hortensii*: Ecce illam ipsam sapientiam quam Cicero in Hortensio commendat, non nisi ab illo esse cujus participatio verè sapiẽtes facit, apertissime profitetur. Longèque manifestius & uberius docet alibi, etiam ipsos Platonicos, attentâ contemplationis illius sublimitate & humanæ mentis infirmitate, Dei gratiam ad ejus adeptionem necessariam tradidisse. *Itaque videtis*, inquit in libris de Civitate Dei, *utcunque etsi de longinquo, etsi acie caligante patriam in qua manendum est*, hoc est, *patriam pacis*, ut alibi vocat, seu divinam sapientiam cujus pacatissima contemplatio beatos facit: *Sed viam qua eundum est*, hoc est incarnationem Filij Dei, *non tenetis. Confiteris tamen gratiam, quandoquidem ad Deum per virtutem intelligentiæ pervenire, paucis dicis esse concessum.* Quorum verborum vim divinæ gratiæ necessitatem indicantium ad beatitudinem illam naturalem, quam Philosophia prædicabat, planiùs nobis explicans: *Non enim dicis, paucis placuit, vel, pauci voluerunt; sed cum dicis esse concessum, procul dubio Dei gratiam non hominis sufficientiam confiteris.* Et iterum in eodem libri decimi loco: *Uteris etiam hoc verbo apertius, ubi Platonis sententiam sequens, nec ipse dubitas in hac vita hominem nullo modo ad perfectionem sapientiæ pervenire: secundum intellectum tamen viventibus omne quod deest providentia Dei & gratia post hanc vitam posse compleri.* (Ibid.) Cernit, arbitror, quilibet non supinus lector, quanta perspicuitate & asseverantia ipsi Gentiles Philosophi tradiderunt, beatitudinem illam naturalem de qua tota erat eorum disceptatio, in Dei fruitiva contemplatione consistere; & simul deficientibus humanis viribus in tanto miseriarum cumulo, quibus nos atteri cernebant, divinam gratiam esse necessariam, ut ea potiamur. Cernit item non minus perspicuè utrumque ab Augustino tanquam Christianæ doctrinæ quam maximè consentaneum comprobari. Sed ex utroque simul juncto, status puræ naturæ funditus evertitur. Si enim beatitudo naturalis creaturæ rationalis in Dei contemplatione sita, quam Philosophia gentium Plotini, Ciceronis, Platonis & similium naturæ lumine suffulta prædicabat, non nisi per Dei gratiam propter expertam infirmitatem humanarum virium comparari potest, nec alia inferior beatitudo, quæ vera naturæ rationalis beatitudo sit, dari queat; manifestum profectò est, naturam rationalem sine Dei gratia non posse condi; cum eam divina sapientia, ut ex præcedentibus supponimus, & Scholastici profitentur, non nisi ad seipsum velut finem ultimum, cujus assecutione beata fiat, possit instituere.

Quæ profectò ratio est, ut Augustinus non raro profiteatur, hac in re Philosophiam gentium, quemadmodũ de uno Deo omnium conditore, ita & de naturæ rationalis beatitudine, idem omninò quod Philosophia docet Christiana, tradidisse. *Si enim*, inquit, *eos Angelos sic immortales, ut tamen à summo Deo factos, etsi non per seipsos, sed ei à quo facti sunt adhærendo, beatos esse dicunt, hoc dicunt quod dicimus, quolibet eos nomine appellent.* (Lib. 9. de Civit. c. 23.) Qua de causa paulò antè dicentem audivimus, *nullum nobis esse cum excellentioribus Philosophis in hac quæstione conflictum.* (Lib. 10. c. 1.) Ubi simul copiosissimè traditum dicit à Philosophis, non solum *hinc illos* Angelos *unde & nos fieri beatos, objecto quodam lumine intelligibili* videlicet Deo, sed etiam quod *ab illo illustrantur ut clareant*, quod *ejus participatione perfecti beatique subsistunt*; quod *ab illo intelligibiliter illuminante, intelligibiliter lucent*; quod ab illo spiritibus supernis *præbetur vita beata, & lumen intelligentiæ veritatis, unde præbetur & nobis*; quod consonent Euangelio ubi legitur, *Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

mundum. Quibus nihil apertius & efficacius A dici posset, ut intelligeremus non minus Augustinum quam Philosophos, divinam gratiam necessariam professos esse, ut illa beatitudine naturali fruerentur, quam in Campis Elysiis ex summæ naturæ seu intelligibilis illius luminis contemplatione divinitus largiendam esse sentiebant.

Ex quo fit, ut Augustinus etiam ubique contra Stoicorum & aliorum longius à veritate recedentium errores tradat, neminem posse creaturam rationalem beatam facere nisi solum Deum. *Etiam,* inquit, *beatam ipsi sibi quodammodo fabricare voluerunt, potiusque patrandam quàm impetrandam putaverunt, cùm ejus dator non sit nisi Deus. Neque enim facit beatum hominem nisi qui fecit hominem.* Quod ipse non solum de illa sublimi & perspicua Dei contemplatione profitetur, sed de quacunq; etiam intimà fruitione, sicut de quavis imperfectissima dilectione B Dei. Cùm enim status puræ naturæ in omnibus ex Scholasticorum opinione similis ei sit in quo versamur, fieri etiam non potest, quin par omninò, imò major, ut suprà vidimus, imbecillitas ad divina amanda, contemplanda, fruendaque sit, quàm ea quam perpetimur. Qualis verò illa sit præclarissimè depingit contra Manichæos Augustinus. Nam beatitudinem hominis indagans, cum dixisset: *Deus igitur restat, quem si sequimur bene, si assequimur, non tantum benè, sed etiam beatè vivimus,* mox infirmitatem humanæ mentis ostendens, ut ex eo beatitudinis qualiscunque umbram suis viribus capiat; *sed quomodo sequimur quem non videmus? Aut quomodo videmus qui non solum homines, sed et insipientes homines sumus? Quanquam etiam non oculis, sed mente cernatur, quæ tandem mens idonea reperiri potest, quæ cum insipientiæ nube obducatur, valeat illam lucem vel etiam conetur haurire? Confugiendum est igitur ad eorum præcepta,* C *quos sapientes fuisse probabile est. Hactenus potuit ratio perducere; versabatur namque non veritate certior, sed consuetudine securior in rebus humanis. At ubi ad divina perventum est, avertit se, intueri non potest, palpitat, æstuat, inhiat amore, reverberatur luce veritatis & ad familiaritatem tenebrarum suarum non electione, sed fatigatione convertitur. Quam sic formidandum est, quam tremendum, ne majorem inde concipiat animus imbecillitatem, ubi quietem fessa conquirit.* Quæ verba cum omnium hominum experientia, quos etiam gratia non mediocriter juvat, ita vera esse testetur, ut ex ipso intimo penu veritatis deprompta videantur; nonne ridiculum est etiam beatitudinis ex Deo potiundæ potestatem puræ naturæ viribus asscribere, ubi tanta est in illa luce cernenda mentis imbecillitas? Qua de causa sanctissimus rerum divinarum Antistes, non solum Philosophicam illam Platonicorum ex Dei contemplatione beatitudinem, sed etiam illam D contemplationem; qua juxta fabulas Manichæorum, Natura mali Deo coæterna, volebat nocere luci Dei, propter quem conatum pugna Dei cum natura mali consecuta dicebatur, gratiæ divinæ beneficium esse posse profitetur: *Deinde,* inquit, *bonum illud extra se positum cui nocere studebant, utrum omnino esset unde cognoverant? Si intellexerant, quid tali mente præclarius? An quicquam est aliud, quo magis laboriosa omnis bonorum porrigatur intentio, nisi ut summum illud & sincerum bonum intelligatur? Quod ergò nunc vix paucis bonis justisq; conceditur, id tunc illud merum malum nullo bono adjuvante jam poterat.* Ecce absurdum esse indicat, nullo bono adjuvante potuisse naturam mali, contemplari videlicet mentis intelligentia lucem Dei: quod alibi vocat frui Deo, eo quod vix justis per Dei gratiam concedatur. Quis verò ita deliret, ut juxta Manichæos etiam naturam mali supernaturaliter elevatam fuisse putet, & illos propterea de supernaturali visione locutos esse confingat? Nunquam enim Manichæi naturam mali, vel elevatam esse à bono Deo, vel etiam beatam aut bonam fieri posse putaverunt, sed immutabiliter malam. Loquebantur ergò de illa visione lucis Dei, qua natura mali perstricta vicinitate boni pulchritudine lucis illius frui voluit. Hanc qualemcunque divinæ lucis intelligentiam seu contemplationem, nullo modo natura mali nisi per gratiam & adjutorium Dei, sicut & justis concedi posse testatur: Quanto minus vera beatitudo ex qualicunque contemplatione Dei illi creaturæ sine Dei ipsius adjutorio obtingere potest?

Cùm igitur iste non modo S. Augustini, sed & Ethnicorum Philosophorum sensus fuerit non semel vehementer admiratus fui, qui factum sit, ut Philosophi ante exortum lumen ad revelationem gentium longè verius, accuratius, sanctius de præcipuis doctrinæ moralis capitibus philosophati sint, de infirmitate virium naturalium ad benè vivendum, de purgatione animæ, de Deo in omnibus actibus diligendo, de beatitudine animæ quam prædicabant naturali, de gratiæ necessitate, qua & amor Dei, & præmium ejus divina contemplatio veritatis dari debet; quàm plerique Scholastici Christiani. Nec aliam sanè causam invenio, nisi quia omnes λεπτολογίας Aristotelis sectati sunt, qui cùm vel divinarum rerum ignorantia, vel alienæ gloriæ invidia, præclarissima doctrinæ capita quæ & Cicero & sanctus Augustinus mirificis extulerunt laudibus, in magistro suo Platone carperet, minutiloquio suo sola terrena perscrutatus est; nec altius quicquam in virtute nisi proprium objectū ejus; neq; divinius quicquam in beatitudine quam vel mundi naturam, vel nescio quas intelligentias inveniri potuit. Quibus contemplandis & amandis, cum neque purgandus esset, neque purgaretur animus, sed sordidus alia nova inquinatione sordesceret, nullum omninò superioris naturæ adjutorium, vel ad virtutem vel ad præmium ejus beatitudinem necessarium arbitratus est, sed hominem imbecillitatis propriæ ignarum, docuit ad omne bonum lethaliter in sua virtute confidere. Hoc est ipsissimum virus, quod ab eo velut magistro suo suxere Pelagiani, dum Dei gratiam velut superfluam enecarunt: hæc est do-

Epist. 52.

De morib. Eccl. c. 2.

Cap. 7.

Lib. de duab. animab. c. 11

est doctrina quam Scholastici moderari voluerunt dum duos homines in uno condiderunt, unum Philosophum, alterum Christianum: unum qui cum Pelagianis crederet, speraret, diligeret ex natura; alterum qui ex gratia; unum qui virtutem propter virtutem coleret, alterum qui propter Deum: unum qui gratiam respuendo superbissimè sibi-ipsi ad bene vivendum fideret; alterum suæ infirmitatis conscium, qui adjutorio gratiæ Dei: unum qui quanto superbiorem tanto falsiorem sibi ipse beatitudinem fabricaret, alterum qui eam speraret ex Deo. Denique unum sui-ipsius adoratorem, alterum sui conditoris. Hæc mysteria ex illa pura putaque Peripatetica Philosophia promanarunt. Quam quia Plato cum sectatoribus suis longè diviniore doctrina, propter quam quidam Philosophorum quasi Deus appellari meruit, sensuumque majestate transgressus est, & illa humanæ virtutis & felicitatis adulteria, quæ vel ex officiorum dilectione, vel creatæ cujuscunque naturæ contemplatione nascuntur, ignoravit aut improbavit, hinc est quod tantoperè de dilectione & contemplatione Dei, de purgatione animi tanto bono cernendo, fruendoque necessaria, de infirmitate quam sentiebant virium humanarum, de divinæ opitulationis necessitate satagerunt. Ex quo etiam factum esse cernimus, ut quamdiu abjectior illa Aristotelis Philosophia ab Ecclesiæ pulpitis exulavit, nihil de hujusmodi dogmatibus vel etiam puræ naturæ lenocinijs in Latinorum scriptis Cypriano, Ambrosio, Augustino, Prospero, Fulgentio usque ad Scholasticorum seculum audiatur. Simulatque vero sive per Pelagianos quos tanquam Simias Aristotelis, dicterijs amarioribus Augustinus irridet, sive per sobolem eorum Presbyteros Massilienses quorum pestifer halitus scriptis adhærescens ad posteros propagatus est, sive multo magis per eos qui Aristotelem in Ecclesiæ scholis velut normam doctrinæ naturalis sectandum esse statuerunt, minutiloquium rerum naturalium Christianis admirationi fuit, naturæ vires, virtus, beatitudo, quas à Philosophis humani lapsus & conditoris & beatoris ignaris velut omnino naturalia illæsaque prædicari audiebant, commendari cœperunt. Et quia meminerant se esse Christianos, hominem supernaturalem & naturalem, velut Arcam cum Dagon in una æde collocarunt, pulcherrimam compendiosissimamque methodum se reperisse rati ne redemptoris gratia læderetur. Quicquid enim de divina gratia in Scripturis prædicari sentiunt, hoc homini illi supernaturali applicant: Quicquid in Philosophis de viribus voluntatis, de viribus voluntatis, de virtutibus Philosophorum, de beatitudine naturæ potestate comparanda naturali. Et quod deterius est, dogmata nonnulla filum Philosophiæ sectando Philosophorum Peripateticorum adjecerunt fundamentis, quæ tamen ab illis non didicerant, quæque canities Ecclesiæ vetustioris exhorruerat. Cùm enim ex Christiana doctrina Platonicæ consentiente didicissent, nulla rerum creaturarum dilectione vel fruitione, beatam esse posse creaturam, Deum quoque finem hominis naturalem esse, puræque naturæ viribus & adipiscendum diligi, & fruendum piâ contemplatione cerni posse docuerunt. Ita totus ille puræ naturæ status à Philosophis trepidante licet assertione adumbratus, ut qui sæpè de naturæ tanquam inimicis novercæ severitate conquesti sunt, à Scholasticis omnibus suis numeris absolutus fuit, & nequicquam vel silentibus de illo antiquis Patribus, vel per pleraque doctrinæ suæ principia condemnantibus, magnâ contentione defensus. Qui quamvis utcunque præcedentibus argumentis ex Augustino labefactatus sit, alijs tamen adhuc arietibus ex eodem sancto Doctore quatiendus est.

CAPUT TERTIUM.

Tertium argumentum, quia regnum cælorum quod supernaturalis ordinis est non potest à pura natura separari sine injustitia.

CONTEMPLATIONEM Dei quam Christiani regnum Dei seu vitam æternam vocant, nullo modo creaturæ rationali quantumvis innocenti deberi, sed ei citra omnem ejus culpam tanquam supernaturalis ordinis negari liberè posse Scholastici docent. Ex quo etiam capite quam maximè in pura natura creaturam rationalem condi posse sentiunt, utpote quæ aliâ inferiori felicitate beari possit. Præcedentibus argumentis probare conati sumus non esse aliam rationalis naturæ beatitudinem nisi quæ divino beneficio conceditur: hic probabimus, ipsam quoque claræ visionis beatitudinem in regno Dei, non posse negari creaturæ innocenti. Innocentem autem esse puram creaturam, ac visionem illam claram esse gratiæ, & supernaturalis ordinis, neque Scholastici negant, negare ergo non poterunt, puram naturam velut commentitiam utrimque corruere, si quemadmodum probavimus, gratiam non posse sejungi à beatitudine quam puræ naturæ tribuunt velut naturalem; ita beatitudinem gratiæ à natura pura & innocente sejungi non posse probaverimus. Hoc autem S. Augustinus tam evidenter & constanter & crebro docet ut nec ipsos Scholasticos, prolatâ perceptâq; doctrinâ ejus negaturos putem hanc ejus esse sententiam, nisi velint adversus perspicuæ veritatis lucem nervos contentionis intendere.

Quod ut plenius intelligatur, memoria A recolendum est capitale Pelagianorum dogma fuisse quod parvuli *in eo statu nascantur in quo Adam ante prævaricationem fuit*, sicut hoc pluribus Augustini locis est certissimum: hoc est, *sine virtute, sine vitio, id solum in se habentes quod Deus condidit*, ut ipso Pelagio exponente discimus. Quibus verbis negari nec ab ipsis quidem Pelagianis posset, puram naturam astrui. Quid enim est natura sine virtute & vitio, nisi sine gratia & peccato nata qualem Pelagiani naturam hominum nasci fatebantur. Pluribus hoc in Pelagianorum dogma [illegible]us actum est, & etiam supra nonnihil diximus. Talibus igitur parvulis baptismo regnum Dei tanquam *quod vires naturæ non haberent*, conferri fatebantur. Quo si carerent, velut in pura natura constituti regno cælorum quidem exciderent, nullâ tamen aliâ damnationis pœnâ plecterentur. Nihil pro- B fectò accuratius & conformius principijs non modo Pelagianorum sed & Scholasticorum de pura natura excogitari potest. Hanc tamen sententiam Augustinus multipliciter non modo tanquam ab Ecclesiastica doctrina alienam, quæ nullum puræ naturæ statum novit, sed etiam tanquam impossibilem, iniquam creaturæ, injuriosam Creatori, iterum iterumque repetitâ condemnatione proscribit.

Vide lib. de pec. orig. c. 3 & 4. Lib. de gest. Pelag. c. 11. & ult. & alibi sæpè. Lib. de pec. orig. cap. 13. Vide sup. l. 1 de stat. puræ naturæ c. 1. Celest. lib. de pec. orig. c. 5.

Inprimis igitur adversus istam sententiam docet fieri nullo modo posse ut innocens creatura, quales à Pelagianis parvuli esse docebantur, vita æterna sine culpâ pelleretur. Vita enim æterna nulla est nisi contemplatio Dei, eaque in regno Dei qui non aliter quam amore regnat in sua creaturâ. Neque enim regnum Dei carnaliter instar hominum regnaturum cogitandum est. Ipse quippe regnat in sanctis suis, quatenus lege C sua æterna cordibus amantium insculptâ, in justitia & pace dominatur: *Regnum enim Dei justitia & pax.* Ad quod regnum nullus locus, nulli cæli, nulli campi Elysij necessarij sunt. Est enim intra nos, nec aliter intra nos est, nisi Deum seu æternæ veritatis legem clarâ visione contemplando & amando. Et hæc eadem omninò vita æterna est ipsâ æternâ veritate testante: *Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te solum Deum verum & quem misisti Iesum Christum.* Ab hac igitur vita æterna negat Augustinus parvulum hoc est imaginem Dei quantumvis Pelagiana naturæ puritate fulgentem sine præeunte peccato posse separari. Itaque libro primo contra Iulianum, ipsa rei injustitia suum adversarium premit, ut istâ sententiæ impietate terreretur: *Iam tu responde, utrum Deus justus [illegible] nulli obnoxiam peccato*, sicut ponis, *imaginem suam privare vita possit æterna?* quasi diceret, hoc repugnat justitiæ Dei. Et iterum: *Quæro quâ causa innocens imago Dei vitæ* D *privatione punitur si nullum peccatum ex humana propagatione contrahitur?* Nec mirum quod hoc Augustino impossibile & injustum esse videatur, cùm separatio à vitâ æternâ non possit esse nisi mors æterna. Quid enim est mors nisi absentia vitæ? Vita verò animæ non est nisi Deus; qui nisi vivificet animam in æternum, nihil aliud in ea sequi potest nisi mors æterna, quam animus horret infligi posse absque peccato. Audi ratiocinantem Augustinum: *Et quid vobis est de quæstione baptismatis laborare, utrum sit vita æterna præter regnum Dei; an vita æterna privandi sint innocentes tot imagines Dei, ac per hoc æternâ morte plectendæ?* Et ad Bonifacium; *Quærite cur compellantur non baptizati secundæ mortis subire supplicium judicante illo qui neminem damnat immeritum & invenietis, quod non vultis, originale peccatum.* Hoc est, thesis vestra impossibilis est, non enim potest Deus parvulum ab æterna vita sine peccato separare. Et in alio libro: *Quomodo ergo non accipientes æternam vitam utiq; consequenter. æternâ morte damnantur si nullum trahunt originale peccatum?* Et iterum: *Quis autem negabit id esse consequens ut mortem habeant qui non habent vitam? Vnde ergo in infantibus ista miserabilis pœna si nulla originalis est culpa?* In quibus Augustini sententijs apertissimè vides impossibile esse ipsius judicio & prorsus injustum, ut parvulus quantumvis in pura natura conditus esse statuatur, à vita æterna, hoc est à visione Dei & dilectione, extra quam vita æterna nec est, nec esse potest sine peccati labe separetur. Causam istius injustitiæ postea fusius dicturi sumus.

Rom. 14. Ioan. 17. Lib. 1. contra Iul. c. 7. Ibid. cap. 3. Lib. 6. c. 14. Lib. 1. ad Bonif. c. 22. Lib. 2. ad Bonif. c. [illegible]

Secundò adversus eandem sententiam docet, non solum à vitâ æterna non posse creaturam rationalem sine iniquitate disjungi sed nec à regno cælorum seu regno Dei, quamvis id expressè Pelagiani supernaturalis ordinis seu naturæ vires superare faterentur. *Sed certè vos qui miseram falsâ defensione premitis, & perniciosâ laude oppugnatis infantiam, quare nihil mali merentes tot in parvulis imagines Dei, si non baptizentur non admittitis ad regnum Dei? Nunquid ipsi sibi defuerunt, ut priventur regno, ut tam luctuoso puniantur exilio, cùm id non fecerint quod facere omninò non poterant?* Et lib. 1. de peccatorum meritis: *Nunquam explicant isti quâ justitiâ nullum peccatum habens imago Dei, separetur à regno Dei.* Et mox: *Vnde imago Dei non intrat in regnum Dei nisi impedimento prohibente peccati?* Et lib. 1. contra Iul. operis imperfecti: *Clamas eos peccatum nullum habere & ad Civitatem Regis ad cujus imaginem facti sunt non permittis intrare.* Et lib. 2. ejusdem operis: *Nunquam dicturus es, ut sit justum, ut parvuli nullâ suâ, nullâ plerumque etiam suorum culpâ sine baptismate mortui à parentibus & proximis fidelibus separentur, & ad regnum Dei non admittantur.* Et lib. 5. contra Iul. dicit parvulos baptizandos, *ne à regno Dei pereant imagines Dei: quod sine malo qui fieri dicit, nec amorem habet nec timorem Dei.* Et in alia contra Iul. lucubratione, cùm Iulianus contra originale peccatum objecisset, *Non esse imaginem Dei, quæ per exordium suum in regno diaboli est*, reponit Aug. homini puram naturam sine peccati originalis labe, sine gratiæ splendore defendenti: *Quid si alius dicat, non est imago Dei, quæ nulli rea peccato, non tamen intrat in regnum Dei nonne quid respondeas non habebis?*

Lib. 3. contra Iulian. Lib. 1. de pec. merit. c. 30. Lib. 1. oper. imperf. [illegible] Lib. 2. oper. imperfect. fol. 325. Lib. 5. c. 13. Lib. 1. oper. imperf. f. 78

Tertiò,

Tertiò, quia vita æterna quam Catholica A fides prædicat non est alia uti diximus, nisi regnum Dei seu supernaturalis fruitiva & clara illa Dei contemplatio, per quam Deus ut æterna veritas supra omnes naturæ vires vivificat animam, & in ea regnat, regens eam veritate suâ & justitia ad arbitrium suum, hinc est quod sæpiùs separationem à regno Dei & à vita Dei, seu vita æterna partis arguit injustitiæ, nisi separationem illam creaturæ peccata mereantur. De quo clarissimè libro tertio de peccatorum meritis cùm adhuc de Pelagij Catholicum se simulantis errore dubitaret, *Et fortè*, inquit; *hoc ipse non sentit quod sine peccato imago Dei non admittatur ad regnum Dei quoniam nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non potest introire in regnum Dei, atque ita vel in æternam mortem*; oppositam scilicet illi vitæ æternæ supernaturali ex Deo, *sine peccato præcipitetur, vel quod est absurdius, extra regnum Dei habeat vitam æternam: Cum Dominus prædicens quid sit in fine dicturus sit: Venite benedicti &c. manifestaverit etiam quid sit ipsum regnum quod dicebat, ita concludens, sic ibunt illi in ambustionem æternam, justi autem in vitam æternam.* Vbi apertissimè vides definitum regnum Dei non esse aliud nisi vitam æternam videlicet supernaturalem quam Christiana prædicat fides. Et in sermonibus de verbis Apostoli: *Et de ipsa vita æterna audi expressius, quia nihil aliud est regnum quam vita æterna. Prius regnum nominavit sed in dexteris, ignem æternum in sinistris. Extrema autem sententia ut doceret quid sit regnum, & quid sit ignis æternus, tunc, inquit, abibunt illi in ambustionem æternam, justi autem in vitam æternam. Ecce exposuit tibi quid sit regnum.* Et iterum: *Regnum cælorum est vita æterna.* Vnde plerumque regnum cælorum & vitam æternam simul & indifferenter usurpabit, à neutra putat hominem in quacunque puræ naturæ hypothesi, sine peccato posse separari? *Qua justitia quæso, à regno Dei, à vita Dei alienatur imago Dei in nullo transgressa legem Dei?* Ex suppositione scilicet Pelagiana, quod imago Dei in naturæ puritate nasceretur. Et paulò post explicans vitam Dei: *Vbi est enim*, inquit, *vita Dei nisi in regno Dei quo nisi renati ex aqua & spiritu intrare non possunt.* Et iterum: *Si autem dixeritis tenebitur* pœna scilicet alienationis à vita Dei, *fatemini pœnam, culpam dicite, fatemini supplicium meritum dicite. Nihil in vestro dogmate reperitis quod proferre possitis.* Et libro quinto contra Iulianum puræ naturæ defensorem acerrimum: *Verum vos quoque qui eos velut liberos ab omni damnatione esse contenditis cogitare non vultis, qua illos damnatione puniatis alienando à vita Dei, & à regno Dei tot imagines Dei: Postremo separando à parentibus pijs* supernaturaliter salvis, *quos ad eos procreandos tam disertus hortaris. Hæc autem injustè patiuntur, si nullum habent omnino peccatum: aut si justè, ergò habent originale peccatum.* Quasi diceret injustum hoc est, si in naturæ, ut dicitis, puritate nascuntur; aut si justum ergo non in pura natura, sed peccati labe nascuntur. Pluribus Augustini testimonijs accumulandis supersedeo ex quibus intelligatur quid ipse sentiat. Hæc enim perspicuè declarant sine ullo ambiguitatis incerto non posse ullo pacto defendi justitiam Dei negantis regnum cælorum & vitam æternam supernaturalis visionis Dei parvulis, si vera est Pelagiana sententia, quod in pura natura sine ulla peccati labe crearentur. Non enim, ut aliquis Scolasticus juxta suæ opinionis placitum suspicari posset, ex illa suppositione loquitur, quod humana natura jam ad statum supernaturalem elevata & ordinata sit. Nam in primis nulla istius hypothesis umbra est in tot locis quæ citavimus; nec verò sine insigni ejus absurditate esse potest, cùm adversarios quos impugnabat contrariam hypothesim velut certissimam tenere non ignoraret. Quid B enim nisi ridiculum in modum aërem verberando dimicaret & principium peteret, si id in argumentis suis suppositum vellet quod velut falsissimũ à Pelagianis negabatur? Nec verò etiam illa hypothesi factâ, injustũ esset parvulos à regno innocentes excludere. Si enim gratuitæ supernaturalis ordinationis & elevationis est regnum Dei, nulla est Dei injustitia si negetur. Denique ipsemet Augustinus aliquando Pelagianos provocat, ut sepositis Scripturarum attestationibus quæ de supernaturali elevatione accipiendæ putarentur, Dei justitiam etiam in hypothesi suæ opinionis quæ sine peccato in pura natura tenebat parvulos nasci, solis humanis rationibus tuerentur. Audi provocantem illos puræ naturæ architectos, audi insultantem eis qui regnum cælorum negarent in pura natura natis innocentibus: *Quoniam vos aliquando contra evidentissimam auctoritatem ratiocinatio humana C delectat, proferte ipsam regulam rationis vestræ & asserite quantis viribus valueritis unde detineatur iste qui parvulus propter meritum innocentiæ*, videlicet puræ naturæ quam statuitis, *propter nullam, sicut dicitis culpam*, hoc est originale peccatum, *dare voluerit etiam non baptizatus non solum vitam æternam, sed etiam regnum cælorum. Istum vincite. Ego sine præjudicio partes hujus paulisper suscipio & dicam quod ipse non sentio, sed ut nec vos, ut adversarium videatis. Ecce existit homo nunc, & dicit parvulus non habens ullum omnino peccatum, nec quod sua vita contraxit, nec quod de vita primi parentis traxit*, hoc est conditus juxta vestram opinionem in pura natura, sine peccato videlicet, multòque magis sine gratia utpote quam nunquam parvulis in ipsa dari nativitate sensistis, *Habebit & regnum cælorum & vitam æternam. Respondete vincite hominem resistentem vobis, qui aliter dividitis. Vos enim dicitis vitam quidem habebit iste non baptizatus æternam, sed non D habebit regnum cælorum.* Nempe *quia hoc naturæ vires non habent*, ut dicebat Celestius, sive quod idem prorsus est, hoc est supernaturalis ordinis uti nunc loquuntur. *Ille contra, Imo & vitam & regnum cælorum.* Ecce duos Antagonistas in theatro nudè prodeuntes

[Margin notes, left: Lib. 3. de pec. merit. cap. 3. — Serm. 14. de verb. Apost. c. 3. & 4. — c. 4. — Lib. 3. orig. cap. 12. — Lib. 5. c. 11.]

[Margin notes, right: Serm. 14. de verb. Apost. cap. 5. — Ibid. cap. 6. — Lib. de pec. orig. cap. 4.]

tes omni Scripturarum subsidio & auctoritate vacuos, solis armis naturalis rationis armatos, Pelagium & Augustinum. Ille sustinet parvulum in pura natura conditum, utpote sine peccatis, sine gratia ex parentibus natum, & in eo pœnitus constitutum statu, quem pura natura postulat, à regno cælorum posse secludi. Iste adversarij personam induens, juxta illam hypothesim prorsus negat. Vide jam quo pacto Pelagium divinæ justitiæ telo premat: *Quare enim patrimonium regni cælorum abripis innocenti? A quo regnum cælorum non acquiritur, profectò magno bono fraudatur. Quæ est ista iustitia? Dic quare? Quid offendit parvulus non baptizatus nullam habens culpam nec suam nec de parente tractam? Quid offendit, dic mihi ut non intret in regnum cælorum, ut separetur à sorte sanctorum, ut sit exul à societate Angelorum? Videris enim tibi misericors, quia aufers ei vitam, damnas tamen, quem separas à regno cælorum. Damnas, non eum percutis sed in exilium mittis. Nam & qui exulant, vivunt si sani sunt, in doloribus corporis non sunt, non torquentur, non carceris tenebris affliguntur, hæc illis sola pœna est non esse in patria.* Et paulò post idem justitiæ telum versans & reversans in vulnere. *Hic defende iustitiam Dei. Quare vel parva pœna infligitur innocenti, in quo nullum invenitur omnino peccatum? Dic contra istum adversarium qui in parvulis non baptizatis misericordiam & iustitiam maiore quam tu dare vult, non solum vitam æternam, verum etiam regnum cælorum? Responde si potes, sed rationem affer: hac enim te gloriari delectat.* Et rursum velut invicto contra puræ naturæ hypothesim triumphans argumento: *Sed tu bellator, hoc est fortis ratiocinator, huic responde qui tibi dicit prorsus innocens parvulus, & immunis ab omni peccato & proprio & originali, non solum vitam æternam habebit, sed etiam regnum cælorum. Hoc est iustum, qui nihil mali habet, quare aliquid boni non habet?* Non opus est hìc commentario ut planissimè ex tanta disputationis istius & verborum luce capiamus, nullâ ratione posse defendi ut parvulis, juxta hypothesim Pelagianam, qui eos in puris naturalibus creari fatebantur, & ut ultro agnoscit Suarez, *necessariò hoc dicere debebant*, hoc ipso *quo negabant gratiam & originale peccatum*, regnum cælorum, hoc est, visio illa supernaturalis Dei in sorte sanctorum in societate Angelorum, sine justitiæ violatione denegetur. Vnde statim & seipsum & Pelagium velut ratione superatum & manus dantem inducit, nec aliter justum hoc vel esse vel ostendi posse declarat, quam authoritate Scripturarum, quæ naturam humanam peccato vitiatam esse testantur. *Sed scio, inquit, Pelagiane Antagonista. Vnde scis? Quia Dominus dixit. Tandem venisti. Non ergo quia tu ratiocinaris sed quia Dominus dixit. Laudo hoc planè, quia sanum est: sicut homo non invenisti rationem, fugis ad authoritatem. Approbo, prorsus approbo. Benè facis, non invenis quid respondeas, fuge &c.*

Ibid. serm. 14. citato.

Ibidem.

Ibid. c. 7.

Proleg. 4. cap. 1. n. 7.

Serm. 14 de verb. Apost. cap. 7.

Hæc & hujusmodi testimonia si vel vidissent vel penetrassent Scholastici quidam, non fuissent conati in unum aut alterum locum Augustini in alienissimum ab ejus mente sensum detorquere: sed candidè fuissent fassi, hanc omninò ejus esse sine ambiguitate sententiam, quod homines in pura natura, hoc est sine gratia, sine peccato tam originali vel proprio conditi, non possint à regno cælorum, hoc est à vita æterna, quam fides prædicat, & à beatifica Dei visione secludi. Quod si illud Aug. docet, sicut eum docuisse tam frequentes, tam urgentes, tam perspicuæ, tam securæ attestationes nos dubitare non sinunt, ex Ecclesiæ Catholicæ sensu hoc eum hausisse & eâ probante scripsisse, confitendum videtur. Nunquam enim toties hoc telum intorsisset adversarijs, nunquam in eo tanta securitate triumphasset, & ex eo pœnè totam causam illam suspendisset nisi fuisset de ejus invictâ veritate certissimus. Nam inde toties iterata illa provocatio ad tuendam justitiam Dei, *quia iustitia? quæ est ista iustitia? Dic quare? Quid offendit? Dic mihi, hic defende iustitiam Dei.* Vnde securissima illa & crebertima insultatio: *Proferte regulam rationis vestræ. Rationem affer, hac enim te gloriari delectat. Afferte quantis viribus valueritis, Responde, vince resistentem. Responde si potes.* Inde illa auctoritatis plena condemnatio: *nihil in vestro dogmate*, etiam puræ naturæ *reperitis, quod proferre possitis. Nunquam dicturus es unde sit iustum. Nonne quid respondeas non habebis? Si à te recesserit impudentia illo infante remanebis infantior.* Quæ profectò vanissimi hominis est jactantia, & indigna tanto Doctore levitas ac temeritas, nisi conscius fuerit se probatam in Ecclesia, cujus capitalem causam tuebatur, exploratam, & insuperabilem se docere veritatem; quæ si talis est, ut revera est, profectò status puræ naturæ ex radicibus evertitur, utpote quæ non possit ullâ ratione à regno cælorum, quod ordinis gratiæ esse nec ipsi Pelagiani negare potuerunt, & à supernaturali felicitate divelli.

Lib. 5. cont. Iul. cap. 1.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Causa istius justitiæ declaratur ex Augustino.

VIDERE mihi videor Scholasticos nonnullos, supra modum mirantes istam Augustini doctrinam, à qua ipsi quantum cælum distat a terra recesserunt. Augetur admiratio ex eo, quod etiam dicat divinæ justitiæ repugnare, ut parvulus sine peccato conditus à regno cælorum arceatur. Desinerent fortassis admirari, si suspicari possent, se forsan neque gratiæ neque justitiæ divinæ profunditatem intelligere, sicut eam Augustinus penetravit. De qua justitiæ sublimitate, quia infra latiùs dicendum erit, hîc contenti erimus breviter Augustini fundamenta tangere; cur et exclusio innocentis à regno cælorum, non obstante hypothesi puræ naturæ, injusta videatur, ideoque nec à Deo creaturæ rationali irrogari possit nisi peccata mereantur, quo declarato, longè luculentiùs patebit, illam quam superiori capite dedeximus sancti Doctoris genuinam esse sententiam.

Fundamenta igitur hujus doctrinæ quantum indagare potui, duo sunt.

Primum est, quod nemo beatus esse possit nisi habeat quod velit ideoque quamdiu non habeat quod vult, certissimo miser sit. Doctrina ista in Aug. scriptis perpetuò est. Vnde lib. 14. de Civit. Dei: *Quæ hominis est alia miseria, nisi adversus eum ipsum inobedientia eius ipsius, & quoniam noluit quod potuit, quod non potest vult.* Latiùs hoc supra lib. 1. cap. 2. diximus. Vbi regula illa & Augustini & Philosophorum judicio indubitata visa est, *Beatum esse neminem posse nisi habendo quod vellet, & nihil patiendo quod nollet.* Inter beatitudinem autem & miseriam in creatura rationali nullum est medium, ut ibidem latiùs ex Augustino declaravimus.

Alterum fundamentum Augustini est, creaturam rationalē non posse miserijs quantumvis minimis affici à Creatore sine culpa: C *Neq; enim*, ut ipse loquitur, *sub Deo iusto miser esse quisquam nisi mereatur potest.* Quâ doctrinâ capitali vix alia solemnior & certior in scriptis ejus reperiri potest, ut hîc supponimus, infra probaturi sumus. Ex his duobus capitibus quæ sanctus Doctor ubique tanquam indubitata tradit, tota superioris capitis doctrina pendet & conficitur. Certum est enim creaturam rationalem innocentem, qualis in pura natura esse ponitur, velle fortiter, hoc est diligere æternæ vitæ beatitudinem, & regnum cælorum. Quod si negetur necesse est esse miseram, hoc videlicet ipso quo non habet quod vult & rectè vult & maximè vult. *Beata quippe vita, si non amatur, non habetur, Porro si amatur & habetur, ceteris omnibus rebus excellentius necesse est ametur; quoniam propter hanc amandum est, quicquid aliud amatur.* Porro miseram creaturam non potest Deus efficere nisi eum culpa provocaverit. Non ergo Deus potest creaturam innoA centem à regno cælorum & æterna vita quam diligit sine ejus culpa separare.

Sed ne quis in hac ratiocinatione nos fortè falli putet ipsum Augustinum audiamus qui hoc argumentum sæpiùs in hac ipsa causa ex ratione amoris, quo regnum cælorum ab innocente diligitur & pœnæ seu miseriæ fraudatam dilectionem necessariò consequentis conficit. Itaque sermone decimo quarto de verbis Apostoli, postquam ea dixisset quæ supra citavimus, parvulos hoc ipso quo excluduntur à regno cælorum exilij pœna mulctari, & quamvis doloribus corporis non torqueantur nec tenebris carceris affligantur, *Hanc tamen illis esse solam pœnam, non esse in patria.* Pœnæ illius in justitiam statim premit & explicat: *Si amatur patria magna pœna, si autem non amatur patria, peior est ista pœna. Parvum malum est in homine corde qui societatem non* B *quærit sanctorum, qui non desiderat regnum cælorum? Si non desiderat pœna est de perversitate: si autem desiderat pœna est de fraudata charitate. Sed si, quod vis, parva est pœna; & ipsa parva, magna est si nulla culpa est. Hic defende iustitiam Dei; quare vel parva pœna insignum innocentis in quo nullum invenitur omninò peccatum. Responde si potes, sed rationem adfer.* Vides hîc dilemmate rem confectam. Vel enim desiderat patriam regni cælorū vel non desiderat, utrumvis pœna est; quia non desiderare perversitas est, desiderare & non habere fraudata charitas. Nempe quia non habet quod vult, & inde miseria. Idcirco autem regnum cælorum non desiderare perversitas est, quia ex Augustini mente, ut supra diximus, fieri non potest ut innocens creatura rationalis, non diligat Deum & consequenter regnum ejus, quia hoc ipso quo non diligit est aversa à Deo. Aversum enim esse non est aliud quam Deum saltem habitu non diligere quod fieri non potest nisi voluntas rei alterius, hoc est creaturæ amore possideatur.

Serm. 14. de verb. Apost. cap. 6.

Nec illo loco tantum, sed alijs pluribus præclarissimè tractat hoc idem argumentum Augustinus. Nam libro tertio contra Iulianum ubi adversarius bonum creationis puræ naturæ, à bono gratiæ distinxerat, ut quos fecerat, Deus *condendo bonos, faceret* per baptismum *innovando adoptandoq; meliores*, eo non obstante concludit Augustinus non posse parvulos innocentes à regno cælorum sine culpa sejungi, eo quod pœna amantibus sine causa infligeretur: *Verum vos excellentissimi amatores illius vitæ, quæ futura est æterna cum Christo, nullam pœnam putatis esse imaginem Dei in æternum exulare à regno Dei: cùm si parvam pœnam esse diceretis non esset hæc vox beati AMATORIS illius regni sed miseri contemptoris.* Nempe quia impossibile est ut qui regnum illud amet non graviter ab eo exulando crucietur. *Porro autem si, quod huic sufficit causæ, parvam saltem pœnam fatemini,*

Lib. 3. contra Iul. cap. 3.

mini esse quæ magna est, ut imago Dei non sinatur A
intrare in regnum Dei; obsecro aperite qualescunque oculos & videte quâ justitiâ pœna ista infligenda sit parvulo quem clausis oculis originali obnoxium negatis esse peccato. Et similiter libro quinto falsè ridet pariterque validissimè in suum Antagonistam hoc argumentum torquet. *Lib. 5. contra Iul. c. 1.* *Si quisquam gestans parvulum planum te sine clamore invidioso, & in parte ubi nullus audiret, compellaret ac diceret, Ego eâ mente, intelligentiâ, ratione, in qua sum factus ad imaginem Dei* TANTVM AMO REGNVM DEI *ut hominum magnam judicem pœnam si eo nunquam possit intrare. Itane vero tu non homo de turba imperitorum, sed inter paucos prudentissimos regni illius amator tantò utique ardentior, quantò magis te flagrantissima paucorum societas in illud accendit, nec facit inde torpescere frigidior multitudo, responsurus es homini atque dicturus: non solum magna non est, sed nulla omninò pœna est imaginis Dei nunquam posse intrare in regnum Dei? Puto quod* B
nec uni homini cujus nec vim nec testimonium formidabis, hoc dicere audebis. Hic ipsissimam vides propositam Scholasticorum responsionem pro statu puræ naturæ satagentium. Dicunt enim nullam esse pœnam quod in illo statu imago Dei arceretur à regno Dei, subtraheretur enim donum gratuitum quod non habent naturæ vires. Eodem, inquam, prorsus modo, quo Pelagiana hæresis respondebat, quando statum puræ naturæ, quem parvulis tribuebat, adversus Augustini argumenta tuebatur. Sed responsionem istam, etiam puram naturam supponentibus Pelagianis, falsissimam Augustinus judicat, & ita absurdam ut nec uni homini rusticano dari debeat, cujus neque vis, neque testimonium formidetur. Impossibile quippe esse ut exilium à regno non sit pœna innocentis imaginis Dei quæ non potest non diligere regnum Creatoris ad cujus similitu- C
dinem facta est. Audi quantâ acrimoniâ id ipsum argumentum prosequatur: *Te itaq; Ibid. l. 5. c. 2.* *sive respondente quodlibet, sive (quod magis à te exigeret si non Christiana, certè humana verecundia) reticente, ingereret aspectibus tuis parvulum suum dicens: Iustus est Deus: quod mali est, quod innocentem hanc ejus imaginem prohibet intrare in regnum ejus; si non est peccatum, quod per unum hominem intravit in mundum? Puto quod nulla tibi aderit sapientia qua tibi videaris illo indocto homine doctior; sed si à te recesserit impudentia, illo infante remanebis infantior.*

Quæ quidem quamvis ita perspicua sint ut omnem probabilem responsionem intercipere videantur, ecce tibi tamen aliud testimonium quo omnis cavillatio suffocatur. Nam quamvis perspicuum sit, ut jam sæpè ex ipso Augustino & Pelagianis diximus, eum juxta hypothesim Pelagianam loqui, qua parvulos in puris naturalibus nasci statuebant, & illam D
ipsam suis argumentis evertere tanquam impossibilem, ut quæ non possit cum divina æquitate sine peccato pœnam gravissimam infligente consistere; quia tamen mentis assensus ad res inexspectatas trepidare solet, ne fortè temerè se præcipitando fallatur, non est inutile accumulatis identidem testimonijs eandem doctrinam magis magisque patefacere. Iulianus igitur cum quodam loco disertissimis verbis statum puræ naturæ in parvulos prædicasset, cui Deus deinde gloriam regenerationis gratuitâ, non debitâ largitate superadderet, eo modo quo Scholastici docent hoc posse fieri; hypothesim illam expugnat Augustinus, tanquam quæ non possit cum divina justitia pœnam negationis regni inferente sine culpa conciliari. Verba Iuliani quibus clarissimè statum illum prædicabat ista sunt: *Cùm Deus parvulis nihil de proprio tam boni quam mali merentibus gloriam regenerationis attribuit, hoc ipso eos ad suam curam, ad suum jus, ad suum dominium pertinere docet, quod eorum voluntatem ineffabilis prævenit beneficij largitate.* *Lib. 6. contra Iul. c. 10.* Ecce parvulos *nihil merentes aut boni aut mali*, hoc est, in pura natura creatos; Ecce gloriam regenerationis beneficij *largitate*, hoc est gratis, quibus voluit superadditam. Ecce consequenter juxta subintellectam à Iuliano & Scholasticis consequentiam, sine ulla Dei iniquitate quibus voluit, negatam. Iam ergo vide quomodo tota ista argumentatio per Dei justitiam repercussa & Augustini manu confracta dissiliat: *Quid igitur eum offenderunt quos pariter innocentes, mundos, à se ad imaginem suam creatos, innumerabiles ab isto munere alienat, nec eorum voluntatem hujus ineffabilis prævenit beneficij largitate, separans tot imagines suas à regno suo?* *Ibidem.* Quasi diceret non potest Deus innocentiam eorum pœna separationis illius plectere, nisi offensionis culpa mereatur. Amantibus enim istud regnum, separatio ista non est nuda beneficij denegatio sed miseria & magnum malum. Rationem istam quippe subjicit: *Si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, & tantùm amabunt, quantùm innocentes amare debent regnum ejus, à quo ad ipsius imaginem creantur, nihilne mali de hac ipsa separatione patientur?* *Ibidem.* Cui doctrinæ concinit & illud adversus eundem Iulianum in libris operis imperfecti, ubi parvulos tanquam *innocentes*, vi statûs illius puræ naturæ, & *infricata* id est nullo peccato fricata, *primævitate felices* celebraverat: *O dementiam singularem! Hoc disputare est, an insanire? Cum miseria se natos esse parvuli flendo testantur, quos non vis Christum habere Iesum, & felices eos dices, quos tamen ejus non admittis in regnum? Quod regnum si Christianâ charitate diligeres, ab illo separari magnam esse miseriam judicares.* *Lib. 2. operis imperfecti, fol. 314.*

Ex istis igitur tot ac tam perspicuis Augustini locis sibi undique consonantibus, satis evidenter vis argumentationis illius apparet, qua Deum toties injustum futurum colligit, si innocentes imagines juxta Pelagianam de pura eorum natura hypothesim à regni sui felicitate separaret. Non enim arguit eos ex elevatione ad statum supernaturalem, cujus in omnibus istis per duo capita citatis testimonijs, nullum vestigium habet, neque sine insigni

insigni ineptia & principij petitione contra tales adversarios supponi potest; nec ex aliqua Dei promissione vel fidelitate vel parvulorum parentumve merito vel dignitate, sed nudè & purè & simpliciter juxta ipsissimam Pelagianam de statu puræ naturæ hypothesim quam expugnare nitebatur tanquam impossibilem, ex ratione innocentiæ & miseriæ quæ nulla Dei justitia conciliare potest. Si enim innocentes imagines Dei amant regnum istud, *sicut amare*, inquit, *debent*, indubitata pœna est defraudata charitate, quia miser est quisquis non habet quod recta voluntate vult; si non amant *peior est cordis pœna* qualem in dæmonibus & hominibus carnalibus experimur. Neutrum Deus inferre potest innocentibus sine culpa. Iste cardo est in quo vertitur tota vis argumenti; inde fiducia, quæ tot exclamationes, & insultationes expressit, *qua iustitiâ? Quæ est ista iustitia? Responde si potes. Defende iustitiam Dei. Quare vel parva pœna infligitur innocenti? Et ipsa parva magna est si nulla culpa est.* Quam argumentationis istius efficaciam tam perspicuam, tam certam, tam in omnium animis receptam & confessam putat, ut si tantum *recederet impudentia*, ipsum præcipuum puræ naturæ Architectum Iulianum, *infante infantiorem remansurum* spondeat, si vel à muliercula innocentem imaginem affectibus ejus ingerente proferretur. Quid evidentius & urgentius ad status illius eversionem juxta S. Augustini doctrinam adferri posset, nescio. Sed idcirco insolens nobis videtur argumẽtatio, quia principijs ab ejus mente disjunctissimis imbuti sumus. Semper enim obversatur animis nostris, duplex ille in eodem homine status, puræ naturæ & supernaturalis, quorum alterum fidentissimè S. Augustinus tanquam impossibilem damnat. Quo semel abjecto tota argumentandi ratio est planissima, dummodo quid sit justitia Dei, quàm profunda sit, & quàm latè pateat, quid deinde pœna seu miseria creaturæ rationalis, ex regulis non humanæ æstimationis sed divinæ veritatis intelligatur. Qua de re infra fusius. Hoc tamen hic breviter monendus lector est, quod & alibi nisi me fallit, à nobis dictum est, non hoc velle Augustinum, nec ex dictis ejus posse colligi, quod Deus immediatè regnum cœlorum seu claram visionem in regno suo debeat creaturæ rationali innocenti: sed hoc tantummodo quod eam non posset condere cum illa phantastica beatitudine, & philosophica, quæ ei in statu puræ naturæ attribuitur, & vera miseria est; sed vel immediatè in beatitudine perfecta regni Dei, vel certè, quod ordinatius esse ipsemet judicavit, in quadam beatitudine decoloratiore, sine omni vitio tamen & miseria; à qua deficere possit, & in qua manere si voluerit, utrumlibet habens in sua potestate, sine ulla interna concupiscentiali tentatione ad malum. In tali beatitudine Angeli & Adamus creatus fuit. *Hominem fecit*, inquit, *cum libero arbitrio, & quamvis sui futuri casus ignarum; ideò tamen beatum, quia & non mori & non miserum fieri in sua potestate esse sentiebat.* Et alibi: *Quis tandem absolute dici beatus potest qui timore affligitur vel dolore, quid autem timere vel dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluentia bonorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valetudo: nec aberat quicquam quod bona voluntas adipisceretur; nec inerat quod carnem animumque hominis feliciter viventis offenderet* &c. Hæc beatitudo minor, juxta providentissimum Dei ordinem, quem Augustinus diversis locis explicat, est via ad majorem, & quasi semen ejus: in qua si perseveraverit ab illa perfectiore perpetuo separari & quasi in exilium mitti non potest. Vtrovis autem modo condatur, conditur beatus in regno Dei, quia per spiritum charitate inhabitantem, regnat in eo Deus: & utrovis modo creatur sine miseria, quæ ei infligi nullo pacto potest nisi peccato suo promeruerit. Et hæc contra statum puræ naturæ satis sint ex parte amoris Dei, quo ad beatitudinem tenditur & visionis qua beatur. Nunc ex quibusdam ad beatitudinem necessario requisitis breviter impugnandus est.

De Corr. & grat. c. 10.

Lib. 14. de Civit. c. 10.

Vide lib. 83. qq. q. 1. & 4. & c. ne rego ne Christi c. 110 & lib. 3. de lib. arb. c. 28.

CAPVT QVINTVM.

Quartum argumentum ex tribus necessarijs ad beatitudinem naturalem, non falli, non offendi, non mori; quæ pura natura non potest assequi. De gravissimis erroribus puræ naturæ.

SICVT fatentur communiter Scholastici, hominem non posse connaturali modo creari nisi propter aliquem finẽ ultimum, quem beatitudinem dicimus, ne appetitus ejus ardentissimus, & medullitus infixus alioquin frustra sit; ita etiam fatentur consequenter, non ordinari ad ultimum illud bonum in quo solo connaturaliter quiescere potest appetitus, esse contra providentiam tali naturæ connaturaliter debitam: & propterea ad ejus autorem pertinere, ut ea media provideat, quibus bonum illud ultimũ quò tanto impetu tendit, adipisci possit, appetitus satiari, natura ab illo motu quiesceret ne alioquin animus desertus, in æternum miser sit, semper vehementissimè appetendo quod nunquam adipisci potest. Cujusmodi institutionem contra naturæ ordinem esse, nec Scholastici negant. Hinc ergò adacti sunt duplicem naturæ beatitudinem statuere, naturalem & supernaturalem: illam naturæ connaturaliter deberi, sicut & media ejus acquirendæ; istam negari liberè posse. Augustinus è contrario sentit illam esse impossibilem, & ideò nec ad illam posse naturam puram ordinari, nec hanc ei sine præcedente culpa negari, atque

atque ita statum puræ naturæ utrâque parte collabescere, sicut hactenùs declaratum est. Itaque nunc parimodo de quibusdam quæ à beatitudine creaturæ rationalis abesse nequeunt, ratiocinationem instituimus. Nimirum esse quædam quæ natura rationalis eodem illo vehementi impetu appetit naturaliter, ut prorsus sine quibus naturaliter percipit se non posse neque beatam esse, neque appetendò quiescere, vel sedari illum appetitum suum, quem naturæ visceribus infixum sentit. Ergò similiter illa naturæ rationali connaturaliter sunt debita & institutio ejus naturalis postulat, ut per media idonea in ejus ponantur potestate. Cùm igitur illa naturæ vires fatentibus Scholasticis longe superent & ad supernaturalem ordinem pertineant, perspicuè sequitur, creaturam rationalem non posse sine manifesta institutionis absurditate, in puris naturalibus condi, & beatitudinem quæ illi à Scholasticis attribuitur, esse commentitiam.

Porrò illa quibus naturaliter natura rationalis inhiat, & sine quibus beata esse non potest, ad tria capita generalia revocari possunt, *non mori, non falli, non perturbari*. Quia namq; ad imaginem Dei condita est, naturaliter, quantum fas est creaturæ, similitudinem creatoris expetit, dum & esse sine defectione, & scire sine deceptione, & pacata esse sine offensione desiderat, ut ita in essentia Patris æternitatem, in intelligentia Filij veritatem, in voluntate Spiritus sancti gaudium quadam umbratica specie imitationis æmuletur. Vnde præclarè S. Augustinus: *Exulavimus ab incommutabili gaudio*, hoc est à Patris æternitate, Filij veritate, sancti Spiritus charitate, *nec tamen inde præcisi atque abrupti sumus ut non etiam in istis mutabilibus & temporalibus æternitatem, veritatem, beatitudinem*, id est gaudium voluntatis, *quæreremus: nec mori enim, nec falli, nec perturbari volumus.* Hic autem triplex appetitus ab illa vena desideratæ naturaliter beatitudinis fluit. Naturaliter quippe toto impetu creatura rationalis eo tendit ut vivat sicut vult, nemo enim vult suâ voluntate frustrari. Sentit enim aliter se beatum esse non posse, sicut libri primi capite secundo, sancti Augustini, & Philosophorum testimonio comprobavimus qui *sentiebant aliter beatum esse neminem posse, nisi habendo quod vellet, & non patiendo quod nollet*: hoc autem non adipiscitur nisi dum vivit ut vult, *neque vivit ut vult nisi eo pervenerit*, inquit Augustinus, *ubi mori, falli, offendi non possit.* Quod ex illo naturali beatitudinis appetitu proficisci, ex illa quam subjicit ratione sublucet, *Hoc enim natura expetit: nec plene atque perfecte beata erit, nisi adepta quod expetit.*

Lib. 4. de Trinit. c. 1.

Lib. 14. de Civit. c. 25.

Ibid.

In primis igitur natura rationalis vehementissimè non falli cupit. Vnde illud frequenter in Augustini monumentis repetitum: *Multos expertus sum qui vellent fallere, qui autem falli, neminem. Nemo enim vult ita falsum dicere, ut nesciat ipse quid verum sit.* Ex quo naturali impetu nascitur, ut qui alienata mente in phrenesi rident, plorentur à sanis. Tantum enim prævalet invictissima veritas, ut potius eligat homo sanâ mente flere, quàm alienata ridere. Quid verò ejus rei causæ est, nisi ille profundissimè insculptus beatitudinis appetitus? Cùm enim Deus sit veritas, & beatitudo nulla sit vel esse possit nisi de Deo, hinc omnes affectant veritatem noscere ac de veritate gaudere. *Beata quippe vita*, inquit perspicacissimus Doctor, *est gaudium de veritate; hoc est gaudium de te qui veritas es. Hanc vitam beatam omnes volunt, hanc vitam quæ sola beata est omnes volunt, gaudium de veritate omnes volunt.* Hactenus videlicet, ut etiam tum, cum voluntate perversi falsissimis voluptatibus implicati & *miseri sunt, veris malint gaudere quam falsis.*

Lib. 10. Confess. c. 24. Serm. 112. de divers. Ibid. c. 41.

Lib. 10. Confess. c. 23.

Ibid.

Iam verò, ut non in ista misera puræ naturæ vita, in gravissimis & omninò capitalibus rebus, sine quibus nulla vel umbra beatitudinis naturalis esse potest, sæpe fallamur, si ejus cursui sine divina gratia tenebras nostras illuminante relinquamur, fieri nullo pacto potest. Nam pura natura cunctas illas miserias quibus hæc præsens ab Adami lapsu, huc usque vita conteritur, æquat aut potius superat, Scholasticis, ut suprà vidimus confitentibus. Quas verò errorum gravissimorum ludificationes sine gratia Dei vita ista patiatur, locupletissimus testis est vel illa sola interminabilis dissensio Philosophorum de summo bono, quo natura rationalis beari debet. Nam ut rectè Varro existimavit, nulla Philosophiæ secta dicenda est, quæ non eo distet à ceteris, quod diversos habeat fines boni & mali, quandoquidem nulla est homini causa philosophandi, nisi ut beatus sit. Quod autem beatum facit ipse est finis boni; nulla est igitur causa philosophandi nisi finis boni, ideoque nec Philosophiæ secta dicenda est, quæ non sectetur aliquem finem boni. Cujusmodi sectas, quæ vel fuerint vel adhuc esse possint, cùm ipse ad ducentas octoginta octo perduxerit, inter tot tamen dissidentium à se invicem opiniones, unius Platonis inventa est, quæ potuerit de inventa veritate gloriari: & adhuc in rebus capitalibus, quibus ad illud bonum pervehendi sumus tantopere adulterata, ut satius esset illud prorsus ignorare, quam ad illius adeptionem tantis sordibus & impietate conari. Nam & immundissimos dæmones sibi mediatores & animi purgatores quærendos esse Platonici tradiderunt, ut fusè docet Augustinus, & unà cum omnibus discipulis suis, *ipse Plato Dijs plurimis esse sacra facienda putaverunt.* Ipse Socrates qui Platone ceterisq; discipulis sectarum variarum autoribus peritior & honestior videbatur, Genio suo (quo nisi hoste humani generis dæmone?) utebatur familiariter, & morti proximus infando errore Gallum immolari præcipit Æsculapio. Quid jam de hominum vulgo dicam, ubi columina eruditionis tam fœdis erroribus hallucinati sint? Nec unus quidem tot seculorum lapsu in tanta historiarum vastitate reperiri potest, qui summum bonum, id est Deum verum naturæ sagacitate sine Dei gratia invenerit & coluerit.

Vide l. 8. & 10. de Civit. multis locis.

Lib. 8. c. 12.

Et illi

Et illi ipsi, quos diximus, Platonici illam quam receperant veritatem tam abstrusam à vulgi non tantum populorum, sed & Philosophorum captu esse judicabant, ut elegerint occultare potius quam propalare sententiam suam, sicut sæpius Augustinus memorat. Videbant enim, si turbis corporalium rerum dilectione cœcatis conarentur insinuare aliquam rem divinam & super omnia incommutabilem, quæ nullo attingeretur corporis sensu, sed sola mente intelligeretur, quæ tamen etiam naturam ipsius mentis excederet, eumque esse Deum propositum animo humano ad fruendum purgato ab omni labe humanarum cupiditatum, in quo uno acquiesceret omnis beatitudinis appetitus, & in quo nobis uno bonorum omnium finis esset, non eas intellecturas, & repugnantibus alijs Philosophis multo facilius quam sibi palmam daturas: ita ut vera salubrisque sententia, quod perniciosissimum est generi humano, imperitorum populorum irrisione sordesceret. Itaque nihil neque Philosophos, neque populos de veritate docere, sed de omnibus quasi dubitantes omnes alios impugnare maluerunt, qui verum se invenisse jactarent: Vnde secta Academicorum, qui veri Platonici erant, de omnibus quasi dubitantium, profecta est. Quid de reliquis crassissimis erroribus dicam, quibus honestas morum, sine qua neque Deus coli, neque ulla quantumvis umbratica felicitas esse potest, fœdissimè tam in Philosophis quam in populis quasi abrupto retinaculo prostituta fuit? Quamobrem S. Augustinus hanc vitam quæ non aliter à pura natura, juxta Scholasticorum solemne pronunciatum discrepat, quâ ut à nudo spoliatus, non raro sicut ærumnis, ita & *erroribus plenissimam* vocat. Nam horrenda quædam profunditas ignorantiæ, ex qua omnis error existit, omnes filios Adam tenebroso quodam suscipit sinu, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore, sine Dei gratia simul intus illuminante non possit, ut propter istam generalem Dei veri, & rerum juxta

Lib. ult. cont. Academic. in fine & Epist. 56. & alibi.

A naturalem legem agendarum in toto humano genere ignorantiam, dixerit Ecclesiæ gratulando Propheta: *Ecce tenebræ operient terram & caligo populos, super te autem orietur Dominus.* Quibus verbis & naturæ totius imbecillitatem ad errores superandos & gratiæ necessitatem vaticinatus est. Quod cùm intelligeret S. Innocentius Papa, saluberrimam illam Patribus Carthaginensibus regulam fixit, *Quotidiana præstat ille remedia; quibus nisi freti confisique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Necesse est enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.* Ipse Pelagius quantumvis hostem se divinæ gratiæ profiteretur, nequaquam tamen cum commonitus esset se esse Christianum, tanto errore exorbitavit, ut gratiam ad cavendos errores negaret esse necessariam. Nam celeberrimum ejus dogma fuit gratiam esse *legem atque doctrinam* sub qua

B omnes cœlestes illuminationes intelligebat. *Ipsas quoque orationes ad hoc asserebat necessarias, ut ostenderetur homini quid concupisceret ac diligeret.* Vnde Canon ille Concilij Carthaginensis: *Valde impium est ut credamus ad eam quæ inflat nos habere gratiam Christi, & ad eam quæ ædificat non habere; cum sit utrumque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante charitate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est, qui docet hominem scientiam, ita etiam scriptum est, charitas ex Deo.* Ex quo liquet in Catholicæ fidei doctrina contineri, adstipulante universalissima ætatum omnium experientia, errores in rebus capitalibus agnoscendis & agendis, non posse natura ipsæ & consequenter minus naturæ puræ viribus sine gratia divina superari. Cum igitur pura natura ad aliquam naturalem beatitudinem ordinetur, nullaque possit esse beatitudo naturalis nisi erroribus careat, quos hostiliter

C creaturæ rationalis quantumvis puræ appetitus fugit, neque illis carere possit, sine magna gratia Dei, consequens est naturam institui nullo modo posse puram, sed tantummodo adjuvandam gratia Dei.

Apud Aug. Epist. 91. ad Conc. Carth.

Lib. de gestis Pelag. De grat. Christ. & c. ibid. c. 30.

Can. 4. Conc. Carthag.

CAPVT SEXTVM

De offensionibus ac perturbationibus puræ naturæ quæ naturalem beatitudinem interimunt.

A IAM illud secundum *non offendi* seu *non perturbari* pari impetu si non concitatiori, naturaliter creatura rationalis appetit. Quid enim magis juxta ea quæ diximus omnis beandus & beatus appetit, quàm vivere ut vult, hoc est, habere quod expedit? Hoc est autem in primis nolle offendi, nolle perturbari, id est, imperturbatam esse velle quietem voluntatis suæ. Et quid hoc est aliud, quam aut *velle gaudere*, quod omnes homines ita velle, ut beatos esse Augustino teste certum est, aut certe nolle offendi gaudium voluntatis suæ, quod ex eadem vena expetitæ naturaliter beatitudinis fluit. Sed quænam puræ naturæ potestas efficere potest ut nullis non dico rarissimis, sed vel quotidianis, & amarissimis offensionibus perturbetur voluntatis quies, ut quod velit ipsa non fiat, vel etiam quod nolit, fiat? Quis enim vel verbis prompserit vel animo cogitaverit ingentem illum calamitatum oceanum cujus fluctibus necesse est puram naturam atteri, & voluntatem cujuscunque sive sapientis sive insipientis offendi? Virtus enim sapientis, siquis tamen in pura natura sapiens esse potest, cum sibi bonorum culmen vindicet humanorum, potissimumque præsidium sit ad fabricandam sibi qualemcunque beatitudinem, quid aget aut

Lib. 3. Conf. c. 2. & lib. c. 22.

aut agere potest in pura natura nisi perpetua bella cum vitiis nec exterioribus sed interioribus, nec alienis, sed planè nostris & propriis, maximèque illa quæ temperantia nominatur, qua carnales frenantur libidines, ne in quæque flagitia mentem consentientem trahant? Neque enim nullum est vitium quò caro etiam puræ naturæ concupisceret adversus spiritum; cui vitio ne voluntas victa succumberet, spiritus adversus carnem concupiscere cogeretur. Quam verò amara sit illa bonæ voluntatis offensio, quod assiduè cum diversissimorum vitiorum incentivis maximèque cum spurcissimis illis motibus, sive animum sive carnem etiam perturbantibus luctari cogitur, quamdiu durat puræ naturæ vita, nec illud malorum omnium potest extinguere seminarium, amarissime sentit ille qui bonam voluntatem habet: qui verò non habet, majori calamitate non sentit. Vnde Apostolus ipse cujus perfe- B ctionem nulla pura natura consequi potest, tali rixa fatigatus ac turbatus exclamat; *Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus*; hoc est, ut Augustinus exponit, *de vitiis corporis*. Cur verò illis liberari cupiat nisi quia volebat ea coercere nec poterat, & illa bonæ voluntatis offensione miser erat; & sui ipsius liberandi infirmitate miserior? Inde quippe sunt illæ voces, a *Non quod volo hoc ago*; & illæ, b *Vt non quæcunque vultis illa faciatis*. Absit ergò ut quamdiu in isto bello intestino natura pura versatur, jam sese beatitudinem, ad quam nititur vincendo pervenire, vel se adeptam esse, vel adipisci posse præsumat. Nam quis usque adeò sapiens in illo statu esse potest ut nullum habeat cum libidinibus, cum avaritia, cum iracundia, cum æmulatione, cum superbia, cum vanitate conflictum? Quamdiu ergò inest hæc infirmitas, hæc pestis, hic languor, qui à pura natura abesse non potest, nemo tam insipienter deliret, C ut se non tantum non miserum contra Apostolicam vocem, sed etiam se beatum esse posse sive eam molestissimè frenando, sive turpissimè satiando arbitretur.

Rom. 7.

Lib. de nat. & grat. c. 53

a *Rom. 7.*
b *Ad Galat. 5.*

Iam verò ceteras ditissimas voluntatis offensiones; quas pura natura sive circa intelligentiam & sensus, sive circa corporis commoditates pati cogitur, quis posset quantalibet miserationis abundantia deplorare, vel eloquentiæ flumine explicare? *Omnis homo naturaliter scire desiderat*, inquit Aristoteles, sive solà mente, sive etiam per adminiculantes corporis sensus: ardentissimum istud voluntatis desiderium esse quis inficietur? Tristissima est igitur istius voluntatis offensio. Qualis autem quantusque remanet sensus, si, ut alia taceam, fiat homo in puris istis naturalibus surdus & cæcus? Ratio verò ipsa & intelligentia quo recedet, ubi sopietur, si aliquo morbo efficiatur insanus? D Phrenetici multa absurda cùm dicunt vel faciunt, si ea dignè consideramus lachrymas te- A nere vix possumus. Quid dicam de his qui dæmonum patiuntur incursus? Vbi habent absconditam vel obrutam intelligentiã suam? Et quis sibi non hoc maximè contingere nolit? Quis confidat hoc malum in natura pura evenire non posse sapienti?

Corporis verò ærumnæ quæ & quantæ sint? Nec enim omnes ejus infirmitates & morbi libris Medicorum comprehendi potuére. Quæ naturæ puritas effecit, ut voluntas hominis nulla lassitudine, nulla debilitate, nullis febribus, nullo languore, nullo torpore, nullius morbi molestiis crucietur? Bellorum calamitates miserabiles, quis in pura natura declinaverit? Quis effecerit ut nunquam surgant? Si conquieverint quis non timebit ne rursus exurgant? Quorum certè malorum multiplices dirasque necessitates si ut dignum est eloqui velim, nullus esset prolixæ orationis modus. Sed sapiens puræ naturæ, inquies, non nisi justa bella gesturus est. Quasi verò non, si se hominem meminit, multo magis offensã voluntate dolebit, justorum necessitatem sibi extitisse bellorum. Iniquitas enim partis adversæ justa bella ingerit sapienti. Quæ iniquitas utique homini est dolenda, quia hominum est, etsi nulla ex ea bellandi necessitas nasceretur.

Quid quod etiam in tranquillissima puræ naturæ pace ipsa societas humana tantis abundat malis, quibus voluntas sapientis offenditur, ut vix ea quisquam enumeraverit. Apud Comicum certè homo cum sensu atque consensu omnium hominum dicit, *Duxi uxorem quam ibi miseriam vidi? Nati filii, alia cura.* Quid itidem illa quæ in amore uno videlicet ex maximis parandæ beatitudinis adjutoriis vitia commemorat idem Terentius: *Injuriæ, suspiciones, inimicitiæ, bellum, pax rursus*: nonne res humanas ubique impleverunt? Nonne illis perinde aut magis etiam natura pura cruciaretur? Simulatas amicitias quis effugiat? Cùm *inimici hominis* Scriptura teste, fiant *domestici ejus*, cujus non voluntas tantã perversitate turbetur? Nam etsi quisque tam fortis esset ut æquo perferret animo vel tam vigilans ut caveret, ne quid inde sibi calamitatis accideret; eorum tamen hominum perfidorum malo, cùm eos experiretur esse pessimos, si ipse bonus esset, graviter profectò cruciaretur, sive semper mali essent, & se bonos fingerent, sive in istam malitiam ex bonitate mutarentur. Hæc ergò mala tam magna, tam sæva, tam multiplicia, quisquis cum dolore seu voluntatis offensione pateretur aut cogitaret, gravissimas miserias in pura natura esse necesse est, fateretur. Quisquis aut vel pateretur ea sine animi dolore, vel sine voluntatis offensione cogitaret; multo utique miserius ideò se beatum putaret, quia & sensum humanum perdidisset.

In Adelph.

In Eunuch.

CAPVT

CAPVT SEPTIMVM.

De moriendi necessitate in pura natura, quæ capitaliter beatitudini naturali est contraria.

TERTIVM verò quod etiam impetu mirabili natura rationalis quantumvis pura appetit, est NON MORI. Cujus consideratio etiam Philosophos confiteri fecit, hanc esse naturæ primam quodammodo & maximam vocem ut homo concilietur sibi, & propterea mortem naturaliter fugiat: ita sibi amicus, ut esse se animal, & in hac conjunctione corporis atque animæ vivere velit, vehementerque appetat. Qui sanè impetus ita medullitus inhæret, ut beatitudinis appetitus cum illo indivisibili nexu oriatur atque moriatur. Ex quo fit ut cum beati esse omnes homines velint, si verè volunt, etiam esse immortales velint, aliter enim beati esse non possunt. Ille quippe beatè vivit, ut satis ex Augustino superius stabilivimus, qui vivit ut vult, nec malè aliquid vult. Nemo autem malè vult immortalitatem, quia non malè vult esse, vivere, permanere: hoc enim omne animal infixis sibi naturæ legibus didicit. Si igitur non potest habere quod tanto conatu natura etiam pura vult, profectò non vivit ut vult, nec habet quod vult, beata igitur esse qui potest? Vt enim beatè vivat profectò oportet ut vivat. Quem verò morientem vita ipsa deserit beata vita cum ipso manere non potest. Cùm porro deserit, ut Augustini discursu utar, aut nolentem deserit procul dubio aut volentem, aut neutrum. Si nolentem; quomodo beata vita est, quæ ita est in voluntate, ut non sit in potestate? Cùm propter tanti boni & summi boni maximeque dilecti boni amissionem necessario summo dolore crucietur. Si autem volentem deserit, etiam sic quomodo beata dicebatur quam perire voluit qui habebat? An igitur fortè neutrum dicetur velle vel nolle, sed ad vitam & mortem paratum, æquoque animo consistere? Sed nec ista beata vita esse potest, quam non amat beatus; sive ipsa ejus amore indigna sit, sive ipse eam animi languore indifferenter accipiat. Verissima est enim illa sententia *beatam vitam omnes velle.* Non est igitur beata vita si illa esse nec nolunt nec volunt. Si igitur beati esse necessitate volunt, profectò nolunt perire quod beati sunt. Cùm igitur sine vita beati esse non possint; vitam ipsam permanere volunt, & idcirco immortales esse volunt. Manifestum est igitur beatam vitam in quocunque naturæ statu sine immortalitate esse non posse. Quam doctrinam velut certissimam plurimis Augustinus testimonijs tradidit: Hinc enim illud: *Immortalitas si nullo modo dari homini posset, frustrà etiam beatitudo quæritur; quia sine immortalitate non potest esse.* Et illud: *Immortalitatis si capax non est*, humana natura, *nec beatitudinis capax est.* Et illud inferius: *Beatos esse se*

Vide Tull. lib. 4. de fin.

Cap. 2.

Lib. 13. de Trin. c. 7. & 8.

c. 20.

A *velle omnes in corde suo vident, tantaque est in hac re naturæ humanæ conspiratio ut non fallatur homo, qui hoc ex animo suo de animo conjicit alieno. Denique omnes id velle nos novimus. Multi verò immortales se esse posse desperant, cum id quod omnes volunt nullus aliter possit. Volunt tamen etiam immortales esse si possent.* Qua de causa etiam docet, nullam esse posse beatam hominis vitam nisi stabilis fuerit & æterna. *Ergò*, inquit in Sermonibus de diversis, *vita quæ æterna & beata; quia si non æterna, nec beata: si autem æterna in pœnis, nec vita.* Vnde brevissimum illud pronunciatum assiduè repetit: *Vita beata non nisi æterna est.* Et ratiocinatio illa largior in libris de Civitate Dei, qua cum præmisisset non esse beatum nec vivere ut vult qui mori cogitur, ea quæ superius diximus cuncta complexus est: *Beata vita si non amatur, non habetur. Porrò si amatur & habetur cæteris omnibus rebus excellentius necesse est* B *amatur: quoniam propter hanc amandum est quicquid aliud amatur. Porrò si tantum amatur, quantum amari digna est; (non enim beatus est a quo ipsa vita beata non amatur ut digna est) fieri non potest, ut eam qui sic amat non æternam velit. Tunc igitur beata erit quando erit æterna.* Quod ita naturali ratione manifestum est, ut si vita ejus, qui beatus dicitur, & amata, & reipsa immortalis, & æterna Dei beneficio poneretur, & hoc ipsum ei incertum esset, sed tamen perpetuo putaretur non à propria voluntate, sed ab alterius nutu vel casibus incerta pendere, nullo pacto beata dici vel esse posset. Timor enim ipse amissionis tanti boni non posset non voluntatem ejus vehementer affligere. Vbi autem perpetua sollicitudinis ac timoris afflictio beatitudo esse nullo pacto potest. Vnde Augustinus: *Sanitas & vita si timetur ne finiatur jam non est vita. Non est enim semper vivere, sed semper timere. Si semper timere, semper cruciari. Si cruciatus sempiternus, ubi vita æterna?* C Et paulò inferius ex naturali ratione beatitudinis creaturæ rationalis veritatem colligens: *Si erimus ibi in vita beata, & utrum ibi futuri simus, incerti erimus, etiam ibi erit timor. Et si erit timor; cruciatus erit, non carnis, sed quod pejus est cordis. Vbi autem cruciatus, quæ beatitudo?* Cùm igitur perinde in pura natura sicut in lapsa immortalitas esse non possit (mors enim ei juxta Scholasticorum placitum naturalis est, immortalitas verò gratia & ejus viribus impossibilis) profectò in ea nec beatitudo naturalis esse potest; juxta illud verissimum Augustini, quod suprà diximus, *si immortalitatis non est capax humana natura, nec beatitudinis capax est.* Quòd si beatitudinis non est capax pura natura; profectò illa non pura, sed damnata natura est; utpote in illo statu prorsus incapax beatitudinis. Quam omnis creatura rationalis naturaliter vehemen-

Serm. 112. de divers. c. 7.

Lib. 7. de Civit. c. 11. & lib. de Trin. c. 4. & Epist. 121. c. 9. & 3. cont. Maximin. c. 13.

Lib. 14. de Civit. c. 25.

Serm. 112. de divers. c. 8.

Ibid.

vehementissimo conatu appetit, & ad quam proinde naturaliter sicut ad verum suum finem ultimum ordinatur. Quem quia sine magna & evidentissima Dei gratia natura humana in quocunque statu consequi nequit, quæ caveat sive errores, ut intelligentia non fallatur, sive offensiones ne voluntas multiplicibus miseriis perturbetur, sive mortem, ne ipsa vita cum qualicunque beatitudine consumatur: profecto sine illa quoque gratia per quam naturalem beatitudinem suam adipisci possit, & à naturali suo appetitu conquiescere, connaturaliter condi nequit. Nec verò satis est ad beatitudinem ut aliquis mori & falli & offendi non possit, sed etiam necessarium est, ut de omnium illorum perpetua stabilitate & permansione securus sit: hoc enim nisi constet necesse est, ut amittendi tanti boni timore doloreque torqueatur. Vnde Augustinus cum dixisset, quod etiam *justus non vivit ut vult* (quod inter cætera beatitudini essentiale est) *nisi eo pervenerit, ubi mori, falli, offendi omnino non possit*, statim adjecit quartum; *eique sit certum, ita semper futurum. Hoc enim natura expetit, nec plene atq; perfecte beata erit nisi adepta quod expetit.* Sed quantumcunque Deum ut auctorem rerum naturalium pura natura intelligere poneretur, nunquam certa de trium illorum stabilitate & æternitate redderetur. Hoc enim neque cognosceret neq; cognoscere ullo pacto posset ex illius objecti sui beatifici naturali penetratione Dei videlicet tanquam autoris naturæ, vel prout est causa rerum naturalium. Nam etsi tenuiter res rationales cognoscere possit, non tamen quamdiu vel ipsemet qui cognoscit, vel cognitio qua cognoscit, vel illæ quas cognoscit, vel tranquillitas animi quam cognoscendo percipit, permansuræ sint. Hoc enim nullus Philosophus hactenus aut cognovit aut cognoscere potuit. Nemo enim ipsorum eo pertigit, ut vel mundi, vel sui-ipsius durationem, vel contemplationis vel tranquillitatis propriæ stabilitatem: imò vix quisquam eo, ut vel solius animæ rationalis immortalitatem penetraret. *Humanis quippe argumentationibus*, inquit Augustinus, *hæc invenire conantes, vix pauci magno præditi ingenio, abundantes otio, doctrinisque subtilissimis eruditi ad indagandam solius animæ immortalitatem pervenire potuerunt. Ad miserias eam quippe vitæ hujus etiam post beatitudinem redire dixerunt. Et qui eorum de hac erubuerunt sententia & animam purgatam in sempiternam beatitudinem sine corpore collocandam putaverunt, talia de mundi retrorsum æternitate sentiunt, ut hanc de anima sententiam suam ipsi redarguant.* Cùm ergò ad hæc intelligenda pervenire non posset, impossibile est etiam ut beatus esset, sed perpetua de futuro statu suo inquietudine turbaretur. Ex quo sequitur, non minus illum puræ naturæ statum quam ejus beatitudinem fictitiam esse & naturaliter impossibilem. Talia enim dona in illo vel quolibet alio statu caussare, non solum puram naturam, sed etiam potentiam Dei spectati ut auctoris naturæ, hoc est, ut res naturales caussantis excedit. Nulla igitur possibilis est beatitudo nisi quam fides vera promittit eaque per veram & magnam gratiam Dei adipiscenda sine qua consequenter condi nequit.

Lib. 14. de Civit. c. 25.

Lib. 13. de Trinit. c. 9.

CAPVT OCTAVVM.

Ostenditur insania Philosophorum naturalem beatitudinem sibi machinantium in ea quam putabant esse puram naturam. Superbia singularis tantum naturæ etiam puræ viribus tribuere.

SED quandoquidem pura natura ex Philosophorum Gentilium errore nata est, qui humanæ damnationis ignari, nihil in natura nostra esse putaverunt quod non in ea creator ejus condidisset: Fortassis hic respondebitur puram naturam ad talem naturaliter pervenire posse beatitudinem, qualem ijdem Philosophi suo sapienti in puris naturalibus juxta eorum opinionem condito tribuerunt. Eam enim esse satis, ut & pura natura ad finem aliquem ultimum naturaliter ordinata, & subsidijs naturalibus ejus adipiscendi instructa, & non frustra tantum beatitudinis appetitum accepisse & beata esse posse naturali aliqua felicitate dicatur. Hæc imaginatio philosophicæ beatitudinis, ex Gentilium librorum consuetudine familiaris facta Christianis & naturali quadam Dei contemplatione condita, quam ei sensus Christianæ pietatis adjecit, naturæ puræ conditores fallere solet. Si enim illas ipsas beatitudinis conditiones, quam Philosophi suo sapienti tribuunt, attenta mente ponderare voluissent, profectò deprehendissent eos ipsos quos æmulantur nihil minus quam beatitudinem, sed veram gravissimamque miseriam nomine felicitatis prædicasse. Stoici quippe sunt quibus præcipuè typhus ille superbiæ placuit, ut se in hac misera sua, quam putabant pura natura beatissimos esse posse sentirent. Quod ut plausibiliori fuco stultis persuaderent miserisque mortalibus, inopinata quædam dogmata ex professo propugnanda suscepére: videlicet ut eo profundioribus mysterijs plena viderentur, quo magis adversus voces ipsius naturæ reclamantis insurgerent. Nam sapientem suum dixerunt sola virtute contentum, etiam in Phalaridis tauro esse beatissimum, usque adeò ut nec illa quæ dicuntur mala, mala esse contendant, qua de re Tullius in Paradoxis ac

Tuscula-

Tusculanis videri potest. Sed quid nisi magnus quidam stupor arrogantiæ hujusmodi paradoxa peperit, quandoquidem si tanta fuerint illa quæ dicuntur ab alijs mala, & ab ipsis bona, ut ea sapiens, qualem mirabili vanitate describunt, vel non possit vel non debeat sustinere, cogi eum sibi mortem inferre, & ex hac vita emigrare fateantur? Cedit igitur sapiens immanissimis cladibus atque succumbit, videlicet tantum ut eis cogatur & in seipsum homicidium perpetrare. Cui jam parcat ut illis careat malis, qui sibi ipse non parcit? Certè semper beatus est, certè beatam vitam in sua potestate constitutam nullâ vi potest ullius calamitatis amittere. (ll. parad.) *Nemo enim*, inquit ille, *potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quiq; in se uno ponit omnia.* O vitam scilicet beatissimam sapientis, qua ut fruatur mortis quærit auxilium! B Si beata est permane in ea sapiens: si verò propter ista mala fugis ab ea, quomodo est beata? Aut quomodo non sunt mala quæ vincunt tuum illud fortitudinis, hoc est virtutis bonum, quo totus eras aptus ex te & in te uno ponens omnia? Nec tantum fortitudinem tuam sibi cedere, verum etiam sapientiam tuam delirare compellunt, ut & eandem vitam dicat beatam & persuadeat esse fugiendam. Quis usque adeo cæcus est ut non videat, quod si beata esset, fugienda non esset, cùm omnium sit votorum summa beatitudo? Sed si propter infirmitatis qua premitur pondus, fugiendam eam fatentur; quid igitur causæ est cur non etiam miseram fracta superbiæ cervice fateantur? Quæro etenim utrum ille totus aptus ex se beatissimusque Cato patientia, an impatientia se peremerit? At non hoc fecisset nisi victoriam Cæsaris impatienter tulisset. C Nam & amici ejus docti quidam viri qui hoc fieri prudentius dissuadebant *imbecillioris quam fortioris animi facinus esse censuerunt;* (g. lib. 1. Civit. c. 23) *quo demonstraretur non honestas turpia præcavens sed infirmitas adversa non sustinens.* Vbi est hîc tota ex se apta beatissimi sapientis fortitudo? Nempe cessit, nempe succubuit, nempe usque adeo superata est ut vitam beatam derelinqueret, desereret, fugeret. An non erat jam beata? Misera ergo erat. Quomodo ergo mala non erant quæ vitam tam beatam miseram fugiendamque faciebant?

Quapropter etiam ipsi qui minus alte sterruerunt Peripatetici & veteres Academici, quorum sectam Varro defendit, tolerabilius quidem locuti sunt quod illa mala esse fatentur: Verumtamen eorum quoque mirus error fuit, quod in his tantis tamque gravibus malis ut essent morte sibi illata fugienda sapienti, vitam tamen beatam esse contenderent. D Mala sunt, inquiunt, tormenta atque cruciatus corporis, tantoque pejora quanto potuerunt esse majora quibus ut careas ex hac vita fugiendum est. Qua vita obsecro? Hâc, inquiunt, quæ tantum aggravatur malis. Certè ergo beata est in eisdem ipsis malis

A propter quæ dicis esse fugiendam? Beata verò inquiunt. An forte ideo beatam dicis, quia licet tibi ab his malis morte discedere? Quid si ergo in eis aliquo judicio divino tenereris nec permittereris mori, nec unquam sine illis esse morte sineteris? Nempe tunc saltem miseram talem diceres vitam. Non igitur propterea misera non est quia cito relinquitur: quandoquidem si sempiterna sit, etiam abs te ipso misera judicatur. Non itaque propterea quoniam brevis est, nulla miseria debet videri: aut quod est absurdius quia brevis miseria est ideo etiam beatitudo appellari. Magna profectò vis est in eis malis, quæ cogunt hominem secundum ipsos etiam sapientem, sibimet auferre quod homo est; cùm ipsimet Philosophi dicant, & verum dicant, hanc esse naturæ primam quodammodo & maximam vocem, ut homo concilietur sibi, & propterea mortem naturaliter fugiat. Magna vis est in eis malis quibus iste naturæ vincitur sensus, quo mors omni modo omnibusque viribus conatibusq; vitatur; & ita vincitur, ut quæ vitabatur, optetur, appetatur, & si non potuerit aliunde contingere ab ipso sibi sapiente inferatur. Magna vis est in eis malis, quæ fortitudinem faciunt homicidam: si tamen adhuc dicenda est fortitudo, quæ ita illis vincitur malis, ut hominem quem regendum virtus, tuendumq; suscepit, non modo non possit per patientiam custodire, sed insuper cogatur occidere. Debet quidem etiam mortem sapiens ferre patienter, sed quæ aliunde contingit. Secundum istos autem, si eam sibi ipse sapiens eorum inferre cogitur, profectò fatendum est eis non solum mala sed intolerabilia etiam esse mala, quæ hoc eum perpetrare compellunt. Vita igitur ista puræ naturæ quæ istorum tam magnorum, tam gravium, tam multiplicium malorum aut premitur oneribus, aut subjacet casibus, quibus nec per excellentem Dei gratiam, nedum puram naturam, liberari possumus quamdiu vivitur, nullo modo beata esse posse diceretur, si homines qui hoc dicunt sicut victi malis ingravescentibus, dum sibi vel inferunt mortem, vel cum gemitu & lachrymis perferunt vitam, cedunt infelicitati, ita victi certis rationibus dignarentur cedere veritati, & non putarent se sibi in ista miserrima puræ naturæ mortalitate beatitudinem & quidem miseræ istius naturæ viribus posse parere. Nam & virtutes ipsæ quibus nihil melius atque utilius in pura natura reperiri posset quanto majora essent adjutoria contra vim periculorum, errorum, dolorum, laborum, tanto essent fideliora testimonia miseriarum. Si enim veræ virtutes essent in illo statu, quamvis etiam super illum statum divinâ inspiratione juvarentur, nunquam nisi mendaciter se profiterentur hoc posse ut in illa vita homines viverent uti vellent, nullasque miserias etiam gravissimas paterentur. Nec enim unquam effecerint ut pura natura multis modis quotidie non fallatur, non multipliciter

pliciter

pliciter offendatur, non tandem aliquando moriatur, non miſerijs laborum, dolorum, ægritudinum, caſuum opprimatur, non timoribus crucietur. Quod ſi non poſſent, profectò nullo pacto vel umbraticè beatum facere poſſent. Rectè enim ſenſerunt etiam ipſi Philoſophi, qui beatitudinem ſibi propriâ virtute fabricare voluerunt, quam ſe cernebant ex miſera iſtius naturæ puræ conditione habere non poſſe, *Aliter beatum eſſe neminem poſſe niſi habendo quod vellet & nihil patiendo quod nollet*, cujuſmodi beatitudinem naturalem ſi Scholaſtici ſe putent in eodem illo puræ naturæ ſtatu ſuâ virtute poſſe fabricare, non vereor dicere libertate Chriſtianâ, tanto falſiorem eorum fore beatitudinem quanto ſuperbior virtus fuerit, tanto autem ſuperbior erit, quanto mendacior: tanto mendacior quanto ſtultius ſuis viribus polliceri audeat, quod nec mens cælitùs illuminata, nec voluntas ſancti Spiritus ardore ſuccenſa, nec virtus divinitus inſpirata, juſtis in hac vita largiri poteſt. Quæ cùm puram naturam tot ſupernaturalibus revelationibus adverſus errores, tot gratiæ adjutorijs adverſus labores doloreſque ſuperet, & in ceteris

Lib. 13. de Trin. c. 7.

juxta Scholaſticorum placitum ei ſit ſimillima nihil aptius adverſus hujuſmodi beatitudinis naturalis architectos dici poteſt, quam quod Auguſtinus adverſus Philoſophos eorum præſultores exclamavit, cùm eos naturalis rationis viribus demonſtrata beatitudinis illius naturalis falſitate ſuperaſſet: *Quanta eſt vanitas, quanta inſania, quantumq; mendacium, hominem mortalem, ærumnoſam vitam mutabili ſpiritu & carne ducentem, tot peccatis oneratum, tot tentationibus ſubditum, tot corruptionibus obnoxium, in ſeipſo fidere ut beatus ſit, quando ne illud quod habet in natura ſua dignitate præcipuum id eſt mentem atque rationem poteſt vendicare ab erroribus, niſi Deus adſit lux mentium.* Ecce unde homini non errare: *Abyciamus itaque, obſecro te, falſarum Philoſophorum vanitates & inſanias mendaces, quia nec virtus nobis erit, niſi adſit ipſe quo iuvemur, nec beatitudo, niſi adſit ipſe quo fruamur: Et totum mutabile atque corruptibile noſtrum, quod per ſeipſum imbecille & quædam materies miſeriarum eſt, dono immortalitatis atque incorruptionis abſorbeat.* Ecce unde homini non offendi, non perturbari, non mori; ſine quibus in qualibet pura natura beatitudo eſſe non poteſt.

Epiſt. 31.

CAPVT NONVM.

Pura natura non poteſt mereri ut reſoluto & reſumpto corpore beatitudo naturalis ei ut merces detur.

FORTE dicent rectè iſtis omnibus demonſtrari in pura natura ſicut in lapſa, nullam naturalem eſſe poſſe beatitudinem, ſed veram tantum magnamque miſeriam antequam corpus miſeriarum ſeminarium fuerit morte reſolutum. Sed cum anima in alterá vitam tranſlata fuerit corporiq; reſtituta, tum demum adipiſci poſſe quod vinculis mortalitatis præpedita nō poterat. Verum quæro cujuſmodi vitam illam poſt corporis reſolutionem atque reſtitutionem fabricaturi ſint, utrum purorum naturalium, an integritatis beneficijs cumulatam? Si natura & ibi pura eſt, erit & ibi profectò eadem profunditas ignorantiæ ex qua omnis error exiſtit, eadem ſpiritus & carnis pugna, eadem libidinum incentiva, eadem animi ad adamanda ſtulta & noxia depreſſio, eadem corporis imbecillitas, eadem materies miſeriarum, eadem mortis neceſſitas. Hæc enim omninò ſunt quæ ipſi dicunt homini in puris naturis condito eſſe naturalia: nec ab homine auferri poſſe niſi per indebita naturæ dona Dei. Nihil enim apud eos pura natura à vitiata niſi quod nudus à ſpoliato diſcrepat. Certum eſt autem Scholaſticis non poſſe iſta à vitiatá naturá ſeparari niſi per indebita & valde ſingularia Dei munera, omnes naturæ vires ſuperantia. Pari igitur modo neque à pura natura; quod tanquam per ſe eſt ipſa [illegible] maniſeſtum Scholaſtici [illegible]. Ex quo ſine

[illegible] Prolog. reſp. 3. num. 6.

ſequitur impoſſibile eſſe ut homo manens homo ex corpore & anima compactus, in pura natura beatitudinem ſuam naturalem aſſequatur; ſed neceſſarium eſſe ut ex illo ſtatu ad alium integritatis naturæ, ſicut nos juxta Auguſtinum contendimus detractis illis omnibus defectibus ſublevetur.

An fortè meritis puræ naturæ ſtatum integræ naturæ conſequi poteſt? Nam & hoc aliquis comminiſci poſſet, hominem in pura natura conſtitutum bonis operibus præſentis vitæ hoc apud Deum adipiſci poſſe, ut ei in futura vita velut præmium virtutis naturalis illa beatitudo reddatur. Hoc verò multo eſt inſolentius multoque majores abſurditates ſecum trahit.

Primò quia ſequetur naturalibus operibus præmium obtineri poſſe, quod omnes naturæ vires ſuperat. Cùm tamen meritum & præmium ejuſdem ordinis eſſe debeant. Deinde non poteſt eſſe meritum apud Deum niſi ex Dei amore naſcatur. Amor enim creaturæ, qui non retorquetur in Deum vitioſus amor eſt, neque verum beatitudinis illius meritum eſſe poteſt. Quis enim dixerit peccando hominem adipiſci poſſe felicitatem? Rectiſſimè quippe Tullius in Hortenſio definivit: *Velle quod non deceat, idem ipſum miſerrimum. Nec tam miſerum eſt non adipiſci quod velis, quam adipiſci velle quod non oporteat, plus enim mali pravitas voluntatis affert, quam fortuna cuiquam boni.* Quam ſententiam tanquam ex fundo veritatis

Apud Aug. lib. de vita beata & 13. de Trin. c.

ritatis haustam Augustinus magnoperè celebrat. Iam verò impossibile est ut pura natura assurgat sine gratia in amorem Dei, sub quibuscunque tandem attributis, etiam connaturalissimis creaturæ rationali Deum amari velis quemadmodum ex Augustini doctrina velut indubitatum supra declaravimus. Omne igitur meritum bonum in pura natura, sine gratiæ adjutorio prorsus impossibile est; præsertim ad adipiscendam rem tantam tantoque intervallo excedentem omnes naturæ vires.

Tertiò, quia quamvis in pura natura esse posset aliquod meritum bonum, hoc ipsum tamen non posset sine peccatis meritorum cursum continuò interrumpentibus custodiri. Lex enim naturæ non potest ullo modo sine Dei gratia voluntatem naturæ roborante servari. Pondus enim sævientis concupiscentiæ tantum est, ut non solum aliquid supernaturalis operis hominem præstare non sinat, sed etiam sine gratia voluntatem retrahente, in certissimum peccati præcipitium trahat. *Lex enim, id est scientia boni operis sine gratia non-nisi prævaricatorem facit.* Sed de hac re sequenti capite plura dicturi sumus: ex quibus tria suppeditabuntur argumenta, quibus omnis possibilitas boni meriti funditus in puris naturalibus evanesceret. Cùm igitur satis liquido constet non posse in pura natura esse meritum, quo ad integritatē naturæ pervehi possit, nulla etiam spes in naturalibus puris erit cōsequendæ bea-

A titudinis naturalis sine gratia: idque sive spectes vitam præsentem erroribus, doloribus, ærumnis plenam, sive illam quæ deposito resumptoque corporis onere futura sequeretur. Porrò eversâ spe beatitudinis per puram naturam consequendæ ipsa quoque pura natura corruit: sicut hoc esse consectaneum jam superius aliquoties declaratū est. Quid quod sequeretur hominem naturaliter esse posse Deum, si naturaliter posset ad beatitudinem pervenire? Est enim certum neminem esse posse beatum in æternum beatitudine perpetuâ, qualis post hanc vitam beatitudo etiam à Philosophis immortalitatem animæ prædicantibus constituta est, nisi fiat impeccabilis. Nam hoc ipso quo peccari potest, beatitudo etiam amitti potest. Quamdiu autem beatitudo amitti posse cernitur, tamdiu necesse est animus aliquo illius amittendæ timore torqueatur: præsertim attentâ tam ingenti animi B infirmitate, quæ statui puræ naturæ implicata est. Impeccabilis igitur animus esse debet, qui æternæ beatitudinis felicitatem possidere decernitur. Sed impeccabilem esse vi propriæ naturæ suæ soli Deo proprium est: juxta illud sancti Augustini: *Aliud est esse Deum, aliud participem Dei. Deus natura peccare non potest; particeps vero Dei ab illo accipit ut peccare non possit.* Quod ibidem fieri tradit per *munus gratiæ Dei*: quæ à pura natura secundum præsentem hypothesim etiam Scholasticorum confessione secluditur.

Lib. 22. de Civit. c. 30.

CAPVT DECIMVM.

Quintum & sextum argumentum adversus statum puræ naturæ, ex ratione liberi arbitrij quo careret ad bonum, & necessitatis peccandi in singulis operibus.

Huc usque puram naturam quatuor argumentis secundùm Augustini mentem oppugnavimus, ex parte videlicet voluntatis & intellectus: quarum illa beatitudinem quam naturaliter appetit Deum amando sequitur, iste assequitur contemplando. Nunc ex alijs capitibus non minus hostiliter ei repugnantibus evertendus est. Cùm autem nihil naturæ rationali magis consentaneum sit quam ut declinet à malo & faciat bonum, quam ob caussam toties, ut vidimus, clamat Augustinus, malum non esse naturam sed naturæ vitium; proximum est, ut de potestate non peccandi & benefaciendi quam haberet pura natura pauca præcedentibus adjungamus.

Itaque neminem inficias iturum arbitror, divinæ bonitati & Christianæ pietati esse contrarium, ut Deus talem dicatur instituere posse creaturam rationalem, quæ nihil omninò libertatis habeat, ut faciat ullum opus bonum, sed perpetua & in singulis operibus peccandi necessitate teneatur. Non enim

A posset evidentius omnium flagitiorum & facinorum turpitudo quæ ex tali institutione sequerentur retorqueri in creatorem, & voluntas creaturæ ab omni iniquitate purgari. Hoc autem ex puræ naturæ conditione omninò secuturum ex principiis Augustini quæ supra cùm de statu liberi arbitrij post peccatum ageremus, fusè declaravimus, perspicuè & multis modis patet.

Nam in primis ibi sex argumentis ex Augustino stabilivimus omnem indifferentiam libertatis ad bonum & malum, primum hominem peccando perdidisse; usque adeo ut loco libertatis, arbitrium voluntatis, jam perpetuâ quâdam concupiscentiæ captivitate & servitute depressum, non possit semetipsum suis viribus erigere, ut dominanti sibi dominetur; & ita faciat aliquod opus bonum. B Nam ad hanc liberationem seu vinculi tenacissimi dissolutionem afferendam, filius Dei de cœlo venit, & gratiam liberatricem dedit.

Lib. 2. de statu naturæ lapsæ à c. 3. usque ad 9.

Secundo consequenter ex eodem sancto

 Doctore

Digitized by Google

Doctore demonstravimus, vi captivitatis seu servitutis illius sub dominante concupiscentiæ iniquitate, non modo perijsse libertatem faciendi operis boni, sed etiam hominem in assiduam peccandi necessitatem esse præcipitatum: ita ut nec unum quidem opus moraliter bonum seu non malum ab eo possit fieri, nisi gratia Dei vincula ejus dirumpente liberetur, quod latissimè septem diversis argumentis tanquam rem in Augustino explorAtissimam comprobavimus.

Ibid à c. 10. usque ad finem, pæne toto l. 4. de statu naturæ lapsæ.

Tertiò ibidem ostendimus summo consensu sancti Augustini ac discipulorum ejus nullis virtutibus Philosophos quasi vi puræ naturæ claruisse, sed vera fuisse & propriè dicta vitia, ex quibus nihil nisi vera peccata nascerentur. Quorum singula Augustinus tanta securitate docuit, ut deliros, insanos, impios, scripturæ & fidei adversarios nuncuparet eos qui adversus illa doctrinæ velut Catholicæ rudimenta niterentur.

Lib. 4. de statu naturæ lapsæ à c. 8. usque ad 16.

Iam verò certissimum est & apud Scholasticos in confesso, excepta peccati iniquitate, quæ transit, nihil omnino puram naturam à natura lapsa in ignorantia, in libertate, in concupiscentiæ captivitate & servitute, in potestate benè operandi & necessitate peccandi discrepare. Nisi quod hoc unum discriminis adhuc ipsi Scholastici esse velint, quod minor sit cæcitas & corruptio naturæ lapsæ quam puræ, propter paternas traditiones quæ a viris doctis in posteros dimanarunt, majoremque inde consequentem sapientiam, & alias causas. Unde arbitrantur majorem vel similiter in pura natura futuram esse peccandi facilitatem. Quâ de re plura supra diximus. Itaque Iulianus cùm statum puræ naturæ tueretur, quicquid Augustinus naturæ per peccatum accidisse prædicabat, naturaliter ei concreatum esse censebat. Nam alioquin per baptismum, inquit, *liberum baptizatu redderetur arbitrium, ut per correctionem naturæ, expulsa lege peccati, tam possibile esset mortalibus splendore fulgere virtutum quam sordibus horrere vitiorum.* Quod cum non putaret fieri in baptismo, nihil etiam in natura per peccatum *de suis ordinibus motum esse*, concludit. Cum ergo pura natura nihil omnino lapsam in benefaciendi libertate superet, sed potiùs majori peccandi pronitate atque necessitate devincta teneatur perspicuum erit juxta doctrinam Augustini nihil omnino operis etiam moraliter boni puram naturam præstare posse, sed in singulis actibus ineluctabili necessitate peccaturam.

Vide dicta supra lib. 1. cap. 1.

Vide ibid & Franciscum Suar. prol. 4. c. 1. n. 11 & ult.

Lib. 1. oper. imp. c. ful. 292. & 294.

Nam illa necessitas peccandi, jacturaque laudabilis libertatis, non in aliqua naturæ lapsæ subtractione in supernaturalem statum, vel in aliqua peculiari operum bonorum dignitate fundata est, sed partim in eo quod creatura rationalis cùm Deum sine vera gratia tanquam finem operis boni non possit suis viribus diligere, necessariò in creaturæ dilectione requiescere debebit; quod ei æternâ lege vetitum est; partim in concupiscentia captivum tenente arbitrium voluntatis, à cujus vinculo se expedire non potest. Nam inde fit, quod in omnibus motibus, ejus ductum sequatur, semper & usquequaque pro creatore diligendo creaturas quibus incessanter inhiat. Motus enim ejus non est aliud quam appetitus fruendi quacumque creatura. A quo morbido appetitu nihil omninò liberum facere voluntas potest, nisi gratia creatoris *inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam.* Quod nisi fiat, quid aliud potest nisi motibus ejus incitata concupiscere, & concupiscendo peccare? *Neque enim ullum peccatum nisi concupiscendo committitur.* Cùm igitur Augustinus docet, naturam lapsam non posse sine gratia arbitrium voluntatis erigente à dominatione cupiditatis, liberante à vinculo servitutis, juvante contra tyrannidem ejus, bonum opus facere; non de operibus tantum supernaturalibus, sed etiam moraliter bonis loquitur, hoc est, de operibus quocunque tandem modo non malis. Quod ex contrario ejus valdè manifestum est; nam inde consequenter docet falsam esse doctrinam Iuliani, qui opera moraliter bona, sed vitæ æternæ sterilia in gentilibus Philosophis prædicabat. Inde ulterius docet eorum opera non tantum non esse supernaturaliter & moraliter bona, sed etiam esse mala, injusta, peccata, æternâ damnatione plectenda. Quæ sane cùm in pura natura non minus luculentè quam in lapsa locum habeant, quam Iulianus cæterique Pelagiani puram esse mordicus tuebantur, perspicuum profectò est puram naturam, si crearetur, omni boni operis libertate vacuam futuram solâ perpetuâque peccandi necessitate constrictam. Cujusmodi creaturam cùm impossibile sit Deum condere, nisi in sola schola Manichei, impossibile consequenter erit hominem à Deo in puris naturalibus condi.

Lib. de spir. & lit. c. 4. Ibidem

Ex quo etiam discursu tanquam à radicibus patet, cur in fine præcedentis capitis diximus, fieri nullo modo posse ut pura natura beatitudinem, quam propter institutionis suæ miseriam per se adipisci nequit, aliquo virtutis vel boni operis merito post corporis mortalis resolutionem, in futura vita velut præmium præsentis assequatur. Ubi enim nullum esse potest puræ naturæ viribus opus bonum, ibi nec meritum nisi damnationis esse posse manifestum est.

CAPUT

CAPVT XI,

Transitus ad argumentum contra statum puræ naturæ ex parte concupiscentiæ: Declaratur Iulianum id sensisse de concupiscentia quod Philosophi Gentiles & Scholastici de illa docent in statu puræ naturæ.

TRACTAVIMVS huc usque contrarietatem quam habet pura natura cum recta institutione creaturæ rationalis, ex parte beatitudinis, quam naturaliter appetit: sive spectes objectum ejus primarium, sive cetera bona sine quibus esse non potest, sive fruitionem ipsam voluntatis, sive motum dilectionis per quam ad ejus adeptionem promoveri debet. Nunc celebres illæ conditiones expendendæ sunt, quas puræ naturæ Schola unanimi consensu tribuit, *concupiscentiam, ignorantiam, miserias corporis, mortem*, sub quibus & cum quibus ceteras animi & corporis calamitates quas peccatum attulit, ita Deo juvante ponderabimus, ut cuivis æquo lectori planissimum sancti Augustini sensum non desperemus nos facturos.

Vt igitur à concupiscentia tanquam ignorantiæ seminario auspicemur, sciendum est acerrimum fuisse inter Augustinum & Iulianum de concupiscentiæ bonitate conflictum; uno mordicus asserente, altero negante esse malam. Hâc de re omnes libri adversus Iulianum in singulis pœnè paginis testes sunt. Tanti enim momenti sentiebat uterque esse istam controversiam, ut totam causam hæresis Pelagianæ ex ejus decisione pendere judicaret. *In hac controversia*, inquit Augustinus, *de lege utendum est, utrum bono an malo* (concupiscentia) *tota inter nos causa versatur*. [Lib. 3. contra Iulian. c. 1.] Et in alio libro: *Cum igitur libidinem & naturalem esse & vinci posse ambo dicamus, utrum bonum vincamus an malum, ipsa inter nos versatur quæstio.* [Lib. 5. c. 7.] Quæ quæstio peperit illos undecim aut duodecim libros qui contra diversas Iuliani lucubrationes exarati sunt.

Quo verò sensu uterlibet eorum vel bonam vel malam concupiscentiam esse diceret, accuratius attendendum est. Nam Iulianum nihil aliud asseruisse quam id quod Philosophi gentiles docent, nemo videtur inficias ire posse. Apertissimis enim verbis ex eorum disciplina sumptis tradebat, hominem ex spiritu & carne, angelicâ & animali naturâ, velut ex imparibus compactum esse bonis quorum hoc deorsum, illud sursum tenderet, ita tamen ut animo imperium esset in cupiditates datum; nec liceret ei relictis superioribus ad inferiora declinare. Nam illa verba refert Augustinus, quibus ipse dixerat, *Quoniam ex imparibus bonis compositi sumus, animum corpori debere dominari: quorum alterum nobis cum dijs, alterum cum beluis commemorat esse commune. Et ideo id quod est melius id est animum virtute præditum & membris corporis bene & cupiditatibus imperare.* [Lib. 4. contra Iul. c. 5.]

Hic totum dogma Philosophorum gentilium de côcupiscentijs seu libidinibus magna ex parte proprijs eorum verbis expressum est; sunt enim verba Salustij de conjuratione Catilinæ. [In Prolog.] Itaque significatum his verbis voluit id inprimis quod ex Philosophia Scholastici dicunt, & verum dicunt, hominem esse compositum ex duplici natura spirituali & corporali; nam illa sunt *imparia illa bona*, ex quibus *compactos* nos esse Iulianus tradidit. Tum unumquodque illorum suum habere bonum quo delectetur, animum honestate atque virtute, corpus sibi congruis voluptatibus cibi, potus, veneris &c. illa esse summa bona, hæc infima, in quæ animus relectis summis declinare non debet. Ita hoc eum sensisse ex Augustino manifestum est: *Honestate quidem mentis inferius, tamen bonum hominis esse censes corporis voluptatem.* [Lib. 4. c. 13.] Quod quomodo intelligit, ante expresserat cùm diceret hæc à Iuliano, *tanquam minora bona defendi; in quæ non debet à superiori animus inclinari, non quia libido vitium est, sed quia infimum bonum.* [Cap. 12.] Itaque id quo concupiscimus, seu facultatem illam cujus operatio est ille concupiscendi motus, Iulianus dicebat esse sensum, quod nos dicimus, appetitum sensitivum. *Sensus est*, inquit, *concupiscentia, & mala qualitas non est.* [Lib. 6. c. 18.] Nam eum sic hoc intellexisse, ut esset sensus seu facultas interna, cujus motibus anima concitatur, ex alijs ejus verbis constat. *Caro concupiscit quia carnaliter anima concupiscit. Siquidem sine anima caro nec sentiat. Concupiscere autem viventis sentientisque naturæ est, sine quo sensu membra moveri non possunt, id est, per semetipsa concupiscere nequeunt, qui sensus concupiscit etiam sine membris ut in spadonibus*. [Lib. 6. c. 14.] & quia de illa concupiscentia quæ in membris genitalibus regnat potissima inter eos vigebat controversia propter peccati originalis propagationem astruendam aut destruendam, hinc conformiter prorsus ad sensa Philosophiæ omnia principia concupiscentiæ istius explicat: nempe originem istius esse calorem, qui quo major minorve est, eo vehementior etiam aut mitior concupiscendi motus. Speciem ejus qua ab alijs motibus distinguitur esse in eo quod sit in genitalibus: modum concupiscendi seu moderationem ejus in eo sitam ut tantum in conjuge exeratur, immoderationem esse in illicitis conjunctionibus; *Genus*, inquit, *concupiscentiæ est in igne vitali, species in motu genitali, modus in opere conjugali, excessus in intemperantia fornicandi.* [Lib. 3. c. 13.] Vbi per

genus

genus originem seu causam excitantem illos motus intelligitur, Porphyriana scilicet phrasi, juxta quam alio in loco, *Iustitiæ genus* indagans, *quo*, inquit, *nihil aliud quam originem intelligi volo*. Itaque superiora verba quæ *genus* concupiscentiæ nominaverant, eodem sensu explicat, ut genus sit ejus origo; *Merito igitur concupiscentiæ origo definitur in igne vitali*, id est in *calore genitali*, ut alibi vocat, *quo collecto necesse est ut ei reputetur concupiscentia carnalis*, id est necesse est animam carne concupiscere *per quam constituta est vita carnalis*.

Lib. 1. oper. imperf. f. 31.

Lib. 3. cap. citato.

Lib. 4. cap. 2.

Ex his satis intelligitur Iulianum etiam in hoc Philosophis consensisse, quod concupiscentia pro natura impetus sui ad præsentiam sensibilis objecti, vel alias causas intrinsecus concitantes nullo exspectato imperio rationis exardesceret. Nam hoc est quod dicit, *quo collecto necesse est ut ei reputetur concupiscentia carnalis*, hoc est necesse est ut vi caloris genitalis B concupiscentia ad præsentiam objecti, interius vel exterius repræsentati in suos impetus concitetur. Quod non solum de illa genitalium concupiscentia sed & de aliis quibus objecta singulorum sensuum appetuntur, libidinibus sentiebat. Nam hinc illa generalis ejus sententia: *Naturalem esse omnium sensuum voluptatem testimonio universitatis docemur. Hanc autem voluptatem & concupiscentiam ante peccatum in paradiso fuisse res illa declarat, quia ad delictum via per concupiscentiam fuit, quæ cùm pomi decore oculos incitasset, spem etiam iocundi irritavit saporis.*

Lib. 1 oper. imperf. fol. 100.

Vbi manifestum est, eum statuere motus appetendi cibum vetitum, quibus ad comedendum urgerentur ante consensum voluntatis. Sic enim eum exponit Augustinus, dum instando & doctrinæ absurditatem demonstrando respondet: *Quid est ergo quod loqueris, nesciens quid loquaris? Ergone & in paradiso ante malesuadi venena serpentis, ante corruptam sermone sacrilego voluntatem illicitis tibi libido iam fuit? Et quod intolerabilius dicitur, ad malum provocabat, & mala non fuit? Et videbant illi homines fructum ligni prohibiti & concupiscebant, sed ut non peccarent, concupiscentiæ spiritus carnis concupiscentia repugnabat?* &c. Nam hoc rectè collegisse ex verbis ejus Augustinum, inde patet, quia dixerat in eodem loco, non potuisse concupiscentiā illam effectum esse peccati, quandoquidem etiam ante peccatum per se excitata, *non suo quidem vitio, sed voluntatis occasio fuisset peccati*: volūtate videlicet eum sequente quem reprimere vel cujus consensum detrectare debuisset, sicut hoc Philosophi docent.

Ibid. f. 102.

C

Ibid. f. 101.

Vt verò magis intelligas Iulianum agnovisse rebellionem concupiscentiæ adversus rationem consurgentis, alibi sine fuco profitetur, motus carnis non excitari imperio voluntatis, sed eam præveniendo consensum ejus postulare: *Verius enim est*, inquit, *membra genitalia voluntatis non imperium sed consensum requirere, quam voluntatis imperio aut animo subiacere*, quod nihil est aliud quam re- A bellionem ejus, qua rationem & consensum voluntatis prævenit, profiteri. Quamquam quia voluntas ei consentire aut dissentire potest, eamque aliquo modo compescere aut excitare, quandam quoque imperfectæ subjectionis imaginem præ se ferat. Hinc alio in libro dicit, *concupiscentiam non usquequaque esse animo rebellem*. Vbi certum est eum rebellionem licet non perfectam concupiscentiæ agnoscere. Sic enim ex istis verbis Augustinus, *Sane dicendo concupiscentiam non usquequaque animo esse rebellem, procul dubio confiteris rebellem & supplicium non fateris, quod adversum teipsum bellum geris.*

Lib. 5. cap. 5.

Lib. 6. c. 10.

Ibidem.

Sed imperfectam ut dixi rebellionem statuebat, juxta placitum quoque Philosophorum qui animum imperare statuunt libidinibus, *ut dominum servis, ut eas coerceat atque frangat*, licet & illi domino, & hæ subinde animo resistant. Hinc ad rebellionem concupiscentiæ indicandam docet expressè Iulianus, *enervem & mollem esse opinionem qua creditur in paradiso ad nutum voluntatis genitalia potuisse servire*, sicut hoc Augustinus passim asserebat. Quod si ne in ipso quidem paradiso negabat concupiscentiam animo rebellem esse, quanto magis hoc in isto præsenti statu non negaverit? Nam hinc est quod apertissimè docet, cum concupiscentia, ut servetur castitas, esse pugnandum, eamque frenandam esse & hujusmodi: *In conjugibus*, inquit Iulianus, *cum honestate exercetur, aut in castis virtute frenatur*. Et aliquot capitibus interjectis dicit, eum qui *sancta virginitatis amore* conjugium respuit, melius facere quam conjugatus: quia *confidentia suæ salutis & roboris, contempsit remedia* nuptiarum *ut gloriosa possit exercere certamina*. Et inferius arguit Augustinum, quod *habenas omnes quibus cupiditates frenantur inciderit*. Vnde paulò post subjicit Augustinus in hujusmodi confessionem Iuliani; *Si quod profitemur* continenter scilicet vivere, *agimus, istam concupiscentiam profectò ambo frenamus; adversus eius repugnantes motus ambo bellamus, ambo eam si proficimus debellamus. Verum hoc interest quod ego dico me malum frenare, tu autem te bonum. Ego dico mihi malum repugnare, tu tibi bonum. Ego bello adversus malum, tu adversus bonum* &c. Et inferius: *Gloriosa te per continentiam profiteris exercere certamina. Contrà quid rogo? Quid dicturus es, nisi contra carnis concupiscentiam? Sed utrum amicam an adversariam? Caro enim concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem* &c. Perspicuum igitur est Iulianum idem omninò de concupiscentiæ repugnantia, rebellione, oppugnatione, debellatione dixisse quod Philosophi etiam profitentur. Fieri enim non potest, ut contra id certamen exerceatur D quod nunquam voluntatis nutum prævenit, & ad ejus nutū semper cedit, nemo enim pugnat nisi cum repugnante. Nam ut optimè Aug. *Et pugnare infirmitatis est. Quanto enim quisque vincit facilius, tanto pugnat minus. In seipso autem qui pugna-*

Vide Arist. l. 1. Ethic. cap. vlt. & Aug. lib. 5 contr. Iulian. ex Cicer.

Lib. 5. c. 7.

Lib. 3. contr. Iul. cap. 14.

Cap. 21.

Lib. 4. c. 2. contra Iul.

pugnaret si nihil ex semetipso eidem repugnaret? Quæ omnia cùm fateatur & ex professo doceat Iulianus, difficile est videre qua in re sententia Iuliani à Peripateticorũ Philosophia differat, imò verò cùm ipse esset Simia Aristotelis, ut alibi demonstravimus, ad amussim tota ex A scriptis ejus videtur expressa. Quod non difficile videbit quisquis extremum caput primi & septimum Ethicorum, aliaque Aristotelis scripta legerit, in quibus de natura motuum interiorum sensuum disserit. Cujus sententiam Scholastici magno consensu amplexi videntur.

CAPVT XII.

Iulianus sentit concupiscentiam esse naturaliter bonam & à Deo creante datam: quo sensu.

IAM igitur attentè considerandum est in quo tandem Iulianus & Augustinus, quantum ad istos appetitus sensitivi motus, discrepent, quibusque nitantur fundamentis, ut sciamus utrum homo cum illis motibus in pura natura condi possit.

In duobus igitur invenio duos istos Palestritas dissentire. Primum spectat qualitatem concupiscentiæ & istorum ejus motuum, utrũ boni an mali sint; alterum autorem eorum utrum Deus sit an diabolus. Quantum ad primum Iulianus asserebat motus istos appetitus sensitivi esse innocentes & bonos, tanquam videlicet qui naturaliter ex humana natura fluant, hoc ipso quod ex anima & corpore ceteris animalibus simili, hoc est, ut ipse suprà loquebatur, ex imparibus bonis compositus est. Audi Iulianum: *Non potuit hæc concupiscentia quæ cùm modum non tenet peccat, cùm verò intra limitem concessorum tenetur affectio naturalis & innocens est, non unquam potuit fructus esse peccati, quia decetur non suo quidem vitio sed voluntatis occasio fuisse peccati.* Et in primo conflictu cum Augustino. *Concupiscentiæ naturalis qui modum tenet, bono bene utitur, qui modum non tenet, bono male utitur, qui autem etiam ipsum modum, ancta virginitatis amore contempserit, bono melius non utitur.* Quæ sententia ejus etiam in libro secundo ad Valerium ab Augustino refertur, & in libris sex prioribus adversus eum scriptis sæpè refricatur.

(Lib. 1. oper. imp. f. 100.) (Lib. 3. cont. Iul. c. 21.)

Porrò non sentiebat Iulianus concupiscentiam esse moraliter bonam, sicut actus etiam externos virtutum esse bonos, quasi ex recta ratione proficiscerentur; sed eo modo quo dicimus actus ceteros facultatum naturalium, videre, audire, crescere, concumbere, comedere, concoquere, egerere, & hujusmodi esse bonos, quia ex facultatibus cum quibus naturaliter humana natura instituta est, connaturaliter juxta institutionem creaturæ rationalis fluunt. qui sensus Iuliani ex multis indicijs perspicuè patet. Nam ut istorum motuum probet bonitatem,

Primò eam ex causa efficiente asserit, quæ nihil est aliud, quàm calor genitalis, quo collecto in vivente & sentiente natura, surgit libidinis motus. Itemque ex specie ipsius, quam esse docet in motu videlicet naturali genitalium, in quibus nihil mali est, quia utrumque à Deo institutum est. Hanc ipsius Philosophiam supra verbis ejus adduximus. Ex quo A ita colligit: *Huius itaque appetitus non in genere suo, id est origine & causa, non in specie, non in modo culpa est, sed in excessu: quia genus eius & species ad conditoris operam pertinent, modus eius ad arbitrium honestatis excessus, ad vitium voluntatis.* Vbi apertissimum est, non aliam astrui concupiscentiæ appetitui bonitatem, quàm illam naturalem quæ ceteris à Deo institutis competit. Nam ideò distinguit in illo appetitu quod ex voluntatis arbitrio, ei sive honestatis sive inhonestatis accedat. Nempe modus, videlicet exerceri in conjuge laus est bonæ sive honestæ voluntatis, excessus in meretrice, vituperium inhonestæ, ad quorum utrumque naturalis illæ concupiscentiæ motus ex accedenti voluntatis arbitrio flecti potest. Certum est igitur Iulianum accuratè bonitatem naturalem istorum motuum à morali, quæ ex voluntatis imperio eis inditur distinxisse. Quod clarissimè sequentibus ejus verbis patet, cum enim B modum illorum motuum honestum explicasset, quod *in coniugibus cum honestate exercetur ille motus*, de excessu per quem voluntas motu naturali abutitur, ita subjicit: *Quartum à lasciventibus perpetratur, id est illius voluptatis seu libidinis excessus, & quia de insolentia non de natura contingit, iure damnatur.* Ecce id quod à natura contingit, videlicet motus ille concupiscentiæ naturalis, accuratè separatum ab eo quod ab insolentia voluntatis proficiscitur: quorum illud naturale bonum laudari cupit, hoc velut voluntatis flagitium jure damnari. Quamobrem ut explicaret clarius qua specie bonitatis concupiscentiam bonam esse censeret expressè dixit superius esse *affectionem naturalem & innocentem*, cum intra limites honestatis voluntate retinetur. Et alibi, esse *probabilem in genere suo & modo suo, & in solis excessibus accusari*: nempe quia ex genere suo est motus naturaliter ex causa naturali calore scilicet à C Deo instituto pullulans. Qua consideratione cum stomacho imponit aliquoties Augustino quod eam *malam* non moraliter, sed *naturaliter* esse definiret. *Si posset*, inquit, *calor genitalis malum esse naturaliter, exstirpandus erat.* Vbi nomine caloris genitalis concupiscentiam, sicut & alijs locis insinuatum cupit. Vnde rursum alibi: *Certè concupiscentiam malam naturaliter definisti.* Et rursum: *Vide nunc utrum malum naturaliter dici debet* &c. Et è contrario eum Augustinus ridendo, vocabat concupiscentiam *hoc tuum bonum*, itemq; *hoc naturale tuum bonum.*

(Lib. 3 cont. Iul. c. 13.) (Ibid. c. 14.) (Lib. 1. oper. imp. f. 101.) (Lib. 4. cont. Iul. c. 2.) (Ibid.) (Lib. 2. de nupt. c. 9.) (Ibid. c. 13.) (Lib. 3. cont. Iul. c. 14.)

Quibus

Quibus profectò non posset apertius ostendi sensus Iuliani, quo concupiscentiam bonam esse sentiebat.

Secundò idem non minus perspicuè liquet ex eo quod bonitatem ejus tanquam certissimam inde probabat quod motus ille in pecoribus nemine Christiano dubitante bonus sit. *Quis enim*, inquit Iulianus Augustino, *est deceptus uttu tu, ut commixtionem corporum quæ Deus instituit, & concitamentum commixtionis voluptatem sexuumque, quæ tam in hominibus quam pecoribus vigent, diaboli opus & fruticem vocares?* Nam voluptatem phrasi Platonicis alijsque litteratis usitata; concupiscentiam seu libidinem passim appellare solet. Hoc ergò argumentum ex pecoribus petitum in quibus boni sunt motus illi, sæpè propter in pecoribus fiduciam quam in eo Iulianus collocabat, tractat Augustinus; & ex eo evidenter constat non aliter eos *naturaliter bonos* appellasse Pelagianos B quàm quòd sicut in pecoribus motus illi ex naturæ institutione prodeant.

Lib. 2. oper. imp. c. 219.

Tertio sæpissimè vocat *concupiscentiam naturalem*, sicut jam aliquoties audivimus, per hoc enim signum eam esse bonam, sicut naturas vel facultates vel motus ceteros cum quibus à Deo conditi sumus, vel sicut filios ex parentibus natos Philosophi & Pelagiani bonos nasci statuebant, & bonos tantum naturaliter fore Scholastici statuunt, si in pura natura nascerentur, nam inde est quod quodam loco concupiscentiam & filios simili modo naturaliter bonos nuncupat, & unius bonitatem ex alterius bonitate probat. *Quod autem*, inquit, *filij ex concubitu suscepti naturaliter boni sint, Apostolo dicente discamus qui ait de improbis, relicto naturali usu feminæ.* Ubi sub naturali usu feminæ motus concupiscentiæ de quibus maximè satagit, complectitur. Nam ideo statim inferendo concludit; *Meritò itaque & in C benè utentibus genus concupiscentiæ modusque laudatur.* Et mox dicit, non esse accusandum *membrorum vigorem*, id est, impetum quo in concubitum surgunt. Et paulò pòst adjicit illud celebre pronunciatum ejus; *Concupiscentiæ naturalis qui modum tenet bono bene utitur* &c. Inde quoque est quod Augustinus absurditatem aliquam inferendo ridens dicat Iuliano, in concupiscentia juxta sententiam ejus, bonitatem naturalem posse à sanctificationis bonitate distingui: *Hoc tibi potius*, inquit, *qui eam bonam prædicas, convenit dicere ut bono eius naturali sicut de ipsa tibus dicitis, bonum sanctificationis accedat.* Inde est etiam quod comparat Iulianus concupiscentiam pani & vino, utpote quæ simili naturali bonitate bona sunt, nec desinunt esse bona, etiam tum cum eis homines luxuriando abutuntur. *Nec vinum*, inquit, *ebrietas, nec cibum condemnet crapula, nec concupiscentiam infamet obscenitas*, hoc est excessus obscenitatum, qui propter concupiscentiam luxuriando D committitur. Et in libro secundo de nuptijs: *Si igitur putas accusandum membrorum vigorem*, id est libidinem, *quoniam per ipsum Sodomitæ flagitijs obliti sunt, accusabis etiam creaturam panis & vini,*

Lib. 2. de nupt. c. 19.

Lib. 6. cont. Iul. c. 17.

Lib. 4. cont. Iul. c. 14.

Lib. 2. de nupt. c. 19.

A *quoniam hinc quoque eos peccasse scriptura divina significavit.* Quod etiam libro tertio contra Iulianum ab Augustino refricatur, & sensus illius argumentationis exponitur: *Dicis etiam*, inquit Augustinus, *Sodomitas & in pane ac vini peccasse natura, atque ita vis intelligamus libidinem bonam, sed homines qui ea malè utuntur esse culpabiles, sicut bona est natura panis & vini, quamvis ea malè utendo peccetur.* Itaque Iulianus concupiscentiam non solum homini *naturalem* & *naturaliter bonam* identidem, sed etiam naturam hominis dicebat esse: videlicet eo sensu quo nos naturales proprietates rei, naturam rei vocamus, ut cum dicimus naturam canis posse latrare, naturam hominis risibilem esse, quia ex naturis eorum velut proprietates naturales ex conditoris institutione fluunt, & si non fluerent, naturas eorum à naturalibus suis proprietatibus repressas esse diceremus. Hoc autem principijs Pelagianis congruentissimè tradebat Iulianus, ut qui & primum hominem & posteros ejus, hoc est, totam naturam humanam, in puris naturalibus condi, ut mox dicturi sumus, cum concupiscentia & mortalitate sentiebat. Patent hæc omnia ex ejus cum Augustino consensione: *Quod autem nunc agitur, naturalem esse libidinem, & ego dico, quia cum illa nascitur omnis homo*, scilicet postquam peccato vitiatus est; *& tu multo amplius qui dicis, quod cum illa sit conditus primus homo.* Nempe sic naturalem esse sentiebat; quia esset naturalis humanæ naturæ conditio, ex corporea & animali hominis natura fluens; & ita natura ejus. Sic enim adjungit adversus illam Iuliani professionem: *Adhuc non evigilas, ut intelligas nostram naturam non esse*, quam videlicet ita Deus instituerit, *sed vitium contra quod virtute pugnamus?* Vitium intelligit quo natura aliter instituta, per nos ipsos à naturali suo statu detorta atque vitiata est, sicut ibidem statim explicat. C

Lib. 3. cont. Iul. c. 20.

Lib. 5. c. 7.

Ibid.

Hæc igitur clarè quantum mihi videtur probant, non aliud sensisse hac de re Iulianum, quàm quod omnes Philosophi Gentiles docent motus concupiscentiarum esse affectiones seu passiones appetitus sensitivi naturales, hoc est ut Iulianus loquebatur, *viventis sentientisque naturæ* naturali bonitate bonos innocentes & innoxios; qui quamvis rationem prævenirent eique resisterent, pugnando tamen compesci possent, ac deberent, & in rationis gyrum redigi eo quod non usquequaque ei rebelles essent; quod si fieret, voluntatem de honestate actus boni esse laudandam, si non fieret, de inhonestate actus mali, sive peccati culpandam, cum passio concupiscentiæ in se non mala, non nisi *occasio* ejus fuerit. Quæ sententia Philosophorum hactenus à Scholasticis recepta fuit, quod Philosophi & ex eis Iulianus sentiunt, D cum ista concupiscentia hominem reipsa conditum esse naturaliter, utpote qui nihil nisi puram naturam esse in homine sine gratia elevante, sine culpa deprimente fateantur; Scholastici verò ita condi posse statuunt, dum statum puræ naturæ possibilem esse docent. Unde utrique consequenter sentiunt, & sentire coguntur

guntur in illa status illius hypothesi, affectiones illas appetitus sensitivi seu illos appetitus concupiscentis aut fugientis motus esse homini connaturales, quia naturaliter ex appetitu connaturali fluunt, esse consequenter in seipsis bonos naturaliter; esse capaces sicut externas etiam actiones morales bonitatis ac malitiæ per voluntatis accessum quæ illis formam vitij aut virtutis imprimit, dum eos laxando aut comprimendo aut rectâ ratione moderatur, aut extra limites ejus effundi sinit. Hoc est enim id ipsum quod non modo Iulianus, sed Aristoteles ipse in libris Ethicorum ex professo & ex eo Scholastici tradunt.

Nam quod pugnam illam quæ oritur ex duplicis naturæ inferioris & superioris copulatione, velut imperfectionem quandam naturalem improbant, quæ instar rubiginis in ferro ex materiæ conditione connaturaliter nascitur, nec in eo adversarios habent Philosophos aut Iulianum. Nam hoc ipso quo motus istos ante rationem ex natura sensitivi appetitus prosilire & tamen ratione compescendos esse & compesci posse statuebat, ne limites honestatis excederent, satis apertè naturalem illam humanæ naturæ imbecillitatem esse fatebatur. Vnde Augustinus Iuliano: *Quantum attinet ad pudicitiam, quod eius libidinis expugnatione, oppressione, frænatione, & ad nihil illicitum permissione servetur, hoc dicis quod ego.* Quam concupiscentię rebellionem supra latius ex ipso audivimus. Et hoc primum est, quod de concupiscentia & motibus ejus docuit.

Lib. 4. cont. Iul. c. 7.

Alterum quod Iulianus de ijsdem tradidit, spectat causam eorum: ex quo magis etiam elucescit, quâ ratione ipsam & motus ejus bonos esse sentiret. Volebat enim concupiscentiam eo sensu bonam esse, ut Deus non solum eam creaturæ rationali citra peccatum conferre posset, sed etiam re ipsa in prima humanæ naturæ institutione contulisset, sicut jam suprà aliquoties diximus. Sic enim primum hominem institutum esse censebat, quemadmodum nunc posteritas ejus nascitur, cum eadem videlicet concupiscentiæ & ignorantiæ & mortalitatis infirmitate qua nunc genus humanum premitur. Itaque ex isto in primis capite probabat concupiscentiam & motus ejus esse naturaliter bonos, quia Deus eam creaturæ suæ condendo indidisset, hoc ipso scilicet quod eam, ut suprà dixit, *ex imparibus illis bonis*, natura rationali & brutali, animo & corpore composuisset, quorum utrumq; suos peculiares haberet appetitus ac motus. Non potest autem Deus quicquam conferre suæ creaturæ quod non sit bonū. Sic enim arguit adversarium suum Iulianus in libro 4. quem adversus eum scripsit Augustinus: *Si in fructu ligni illius, ex quo primi parentes comederunt, hæc fuit libido, à Deo facta esse monstratur, & per hoc bona quoque ipsa defenditur.* Augustinus enim concupiscentias omnes in humana natura post esum de ligno vetito surrexisse dixerat. Hinc alibi Iulianus: *Voluptas ergò ista quam tu diabolicam vis videri, iam in suprà dictis coniugibus habe-*

Lib. 4. cont. Iul. c. 13.

Lib. 2. de nupt. c. 9.

batur, quæ ut institutione bona ita etiam benedictione permansit. Et paulò pòst: *Astrue iam hoc si potes ad opus diaboli pertinere, quod Deum vides conferre pro munere.* Et iterum ibidem: *Ista corporum commixtio cum calore cum voluptate*, hoc est libidine, *cum semine à Deo facta, & pro suo modo laudabilis approbatur, quæ aliquando amplum efficitur munus piorum.* Et accuratius alio in loco: *Huius itaque appetitus non in genere suo, non in specie, non in modo culpa est, sed in excessu; quia genus eius & species ad conditoris operam pertinent.* Et in libris ad Bonifaciū inducitur Iulianus asserens: *Motum genitalium, id est ipsam virilitatem sine qua non potest esse commixtio, à Deo dicimus institutum.* Itaque tanquam gravissimi erroris reum perstringebat Augustinum, ut qui in primum fidei articulum impingeret, Deum omnium rerum conditorem negans, hoc ipso quo negare videbatur, à Deo id institutum esse, quo parentes in concumbendo commoventur, hoc est, concupiscentiam qua æstuante membra in concubitum concitantur: *Amovete, inquit, hunc sensum precor de Ecclesiarum medio, & verè credite, quia per IESVM Christum facta sunt omnia & sine ipso factum est nihil.*

Lib. 4. cont. Iul. c. 2.

Lib. 1. ad Bonif. c. 15.

Lib. 2. de nupt. c. 34.

Hæc sanè non minus evidenter quam antedicta, declarant idem omninò sensisse Iulianum de concupiscentia, quod præceptores ejus gentiles tenent: Nimirum eam esse hujusmodi *naturale bonum, & in suo genere laudabile*, ut illud Deus homini in prima sua conditione contulerit, quo velut naturali stimulo voluptatis incitaretur ad concubitum, eoque ratio posset uti vel non uti, prout virtutis præscriptum posceret. Si quis enim concupiscentiæ naturalis motibus secus uteretur quam circumstantiæ virtutis postularent, excessum esse culpabilem. eumque non concupiscentiæ vel Deo eam visceribus hominis inserenti, sed ipsi homini ascribendum esse, qui eam velut ferocientem equum non ex rectæ rationis norma moderatur. Ideò enim toties repetit *excessum eius in culpa esse, excessum ad vitium voluntatis pertinere; excessum iure damnari, quia de insolentia non de natura contingit.* Quam esse Gentilium quoque Philosophorum sententiam non est dubium, ut qui non aliam hominis primi institutionem agnoscerent quàm eam quæ nunc omnium conspectui patet. Vnde istud manaverat Pelagianorum dogma capitale: *Infantes qui nascuntur in illo statu sunt in quo fuit Adam ante transgressionem*, hoc est, *sine virtute, sine vitio; quia ante actionem propriæ voluntatis id solum in homine est quod Deus condidit.* Quibus verbis Pelagius in ultimo suo opere quod de libero arbitrio scripsit, hominem non minus primum quàm posteros ejus in pura natura juxta Philosophorum Gentilium sensum institutum esse prædicabat.

Lib. de pecc. orig. c. 13. & l. de gestis Pelag. c. 11. & alibi.

Lib. de pecc. orig. c. 13.

Hæc eo prolixius etiam cum tædio forsan lectorum ex ipsis Pelagianorum verbis & sententijs undique accersitis proponenda esse censui ut Augustini & Ecclesiæ Catholicæ sensus accuratius percipiatur, nec aliud quicquam ab illis asseri quàm totus causæ status clamat,

clamat, vel ab his refelli suspiceris. Itaque nunc videndum quid Augustinus & Ecclesia de utroque illo Iuliani pronunciato, hoc est, de naturali illa concupiscentiæ bonitate & de A autore ejus Deo sentiat, ut liquidius, quod ex utroque illo capite de puræ naturæ possibilitate statui debeat, possit intelligi.

CAPVT XIII.

Argumentum 7. cont. statum puræ naturæ.

Iuliani sententia utrimque falsa. Hinc primum argumentum contra statum puræ naturæ texitur ex parte concupiscentiæ quæ nec bona est, nec à Deo inseri potest.

ITAQVE ne multis viarum ambagibus veritatis avidum lectorem circumducam. S. Augustini doctrina citra dubitationem hæc est, Iuliani sententiam utrimque falsam esse & impossibilem, hoc est, falsum esse quod concupiscentia vel motus ejus boni sint, itemque falsum quod sint à Deo instituente creaturam rationalem: atque ita hoc falsum esse, ut à Deo instituente creaturam in tali statu quem Iulianus tanquam puræ naturæ asserebat, nullo modo esse possit. Quæ doctrina tam est in Augustini scriptis explorata, ut qui ea vel à limine salutarit facilè videat universos ejus libros adversus Iulianum scriptos totamque doctrinam quam tanto molimine per tot annorum lucubrationes asseruit, funditus corruere, si concupiscentia & motus ejus naturaliter juxta Iulianum boni sint vel à Deo ita naturam primitus instituente esse possint. Cujus rei demonstrationem ab B eo argumento auspicabimur, quod ipsi præ ceteris omnibus familiarissimū, fortissimum, nullisque machinis expugnabile visum fuit. Est autem hujusmodi: Impossibile est, ut hoc sit naturaliter bonum & consequenter à Deo profectum, quod pugnat contra spiritum sive contra rectam rationem; Concupiscentia autem & motus ejus sive in hoc statu qui naturæ lapsæ est, sive in statu puræ naturæ, qualem Iulianus istum præsentem statum esse judicabat, gravissimè pugnat contra spiritum & rationem: ergò impossibile est ipsam vel motus ejus esse naturaliter bonos, vel à creatore proficisci, & consequenter status puræ naturæ impossibilis est. Tota vis argumenti in primæ propositionis probatione sita est; nam de secundæ veritate, nemo vir bonus aut Christianus dubitat qui audiat illas Apostoli docentis voces: *Caro concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem*: vel illas gemebundi querimonias: *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus!* vel qui attendat experientiam propriam, qua sentit cum exercitu quodam carnalium desideriorum, variarumque cupiditatum in semetipso tumultuantiū, perpetuo sibi esse luctandum. Quamobrem Cyprianus sancto Augustino magnopere laudatus dixit: *Cum avaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum carnalibus vitijs, cum illecebris secularibus assidua & molesta luctatio. Obsessa mens hominis, & undique diaboli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Tot perse-* A *cutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur &c.* Cujusmodi lamentationibus libri Sanctorum & præcipuè sancti Augustini pleni sunt. Hoc verò quod tot suscitat bella contra spiritum, rectamque rationem, luto fæcis hujus cui inhæsimus, cœni sui fœtorem venis capacioribus exhalante non posse esse bonum, sed potius esse verissimum gravissimumque malum omni odio detestandum, destruendum, exstirpandum, sexcentis locis Augustinus palam docet. Nam libro quarto contra Iulianum: *Quid est quod triumphas tanquam de hoste victo? Internum potius vince quem laudas,* dicendo esse bonum naturale à Deo datum. *Nam victoria de te mea, illo malo tecum pugnante secura est. Neque enim dicere audeo eum vinci, qui verum dicit, ab eo qui falsum dicit. Ego autem concupiscentiam contra quam pugnas malum dico, tu bonum. Sed pugna tua malum fatetur quod bonum lingua mentitur, augens mendacium alio mendacio quo* B *affirmas & à me illam dictam bonam.* Et multis interpositis in eodem capite: *Quod repugnat voluntati bonæ non est bonum, imò malum esse quis neget, nisi qui non habet voluntatis bonum, cui quod repugnat, fateatur malum?* Et in eodem libro inferius: *Quam nemo potest bonam dicere, nisi cuius adversus eam non amat concupiscere spiritus.* Et iterum: *Absit ut quilibet homo Dei sic te audiat vituperatorem luxuriæ, & approbet concupiscentiæ laudatorem, ut ex tuo sermone arbitretur bonum quod in se experitur malum.* Et libro quinto: *Libido contra bonum spiritum concupiscit: atque ideò & qui hoc esse malum negat, peccat, & qui hoc malo benè utitur, non peccat.* Et alibi adversarium suum fidentissimè provocans ad dissolvendas istius argumenti vires: *Proinde tota controversia non remansit (si tamen remansit aliqua) nisi utrum in eis qui continentiam Deo voverunt, bonum sit ista de qua disputamus, concupiscentia carnis, an malum.* C *Collige itaque totas vires acuti tui cordis, ac liberæ frontis, & aude respondere si potes, hoc bonum esse cui, sicut libro superiore confessus es, Apostolorum legio repugnaverit.* Et uberius in illo libro superiore telum istud in vulnere sui adversarij versans quia dixerat, *Concupiscentia naturalis quisquis modum tenet bono benè utitur,* per totum caput vigesimum primum concupiscentiæ malitiam ex ejus pugna cum spiritu probat: *In hac controversia de benè utendo isto utrum bono an malo, tota inter nos causa versatur.* Et ostendens eam ex unanimi antiquorū Patrum sententia esse malum. *In qua vellem quidem*, inquit, *egregios iudices*

Galat. 5.

Rom. 7.

Cyprian. lib de mortal. & apud Aug. 2. cont. Iul. c. 8.

Vide lib. 2. cont. Iul. ex locis cit. ex Nazian. Amb. Cyprian. præsertim contra Spir.

Lib. 4. cont. Iul. c. 2.

Ibid. c. 14.

Cap. 14.

Cap. 15.

Lib. 5. c. 16.

Lib. 4. c. 14.

Lib. 3. c. 21.

Ibidem

iudices non repudiares, quos tibi meis superioribus libris sana doctrina eruditos, sine ullo studio partium de hac causa sententias protulisse monstravi. Sed ex proprijs eum verbis conficere malens, adjicit: *Sed quoniam fi te non correxeris, ipsorum quoque accusationem, vel ut mitius dixerim, reprehensionem sine dubio praeparabis, te potius utar iudice pro mea sententia contra tuam, non alicubi alibi, sed in eodem libro suo, nec eum alio, sed eo ipso loco. Dixisti enim, sanctam virginitatem confidentia sua salutis & roboris, contempsisse remedia nuptiarum, ut gloriosa posset exercere certamina.* Quam postremam sententiæ partem de pugna cum concupiscentiæ motibus instituenda arripiens eam indubitanter malum esse concludit: *Quæ sunt*, inquit, *sanctarum virginum sicut appellas gloriosa certamina, nisi quia non vincuntur à malo, sed vincunt in bono malum?* Et infrà ex pugna ipsius-met Iuliani pergens ad propositi sui scopum: *Inter duos adversarios constitutus in magnas coarctaris angustias & me vis vincere per eloquentiam & libidinem, per continentiam; sed pugnando adversus eam confiteris malum, laudando eam deseris veritatis bonum. Sed ego te vinco & expugnatorem & laudatorem mali, constituens te ante iudicem non alium, sed te ipsum. Vis enim vincere concupiscentiam expugnatione eius, me verò laude eius. Sed ego respondeo; ut vincatur qui laudat, iudicet qui pugnat. Si enim malum est, cur laudat? Si bonum est cur expugnat? Si autem nec bonum nec malum est, ut quid laudat, ut quid expugnat? Quamdiu igitur expugnator libidinis eris, tamdiu pro me contra te ipsum iudex eris.* Et mox velut re confectâ subnectit: *Causa itaque nostra finita est quantumlibet enim laudes concupiscentiam carnis. quamdiu pugnas adversus eam cernis* &c. Ex his clarissimè constat impossibile esse ut concupiscentia vel motus ejus sint naturale bonum, hoc est, bonum quod ex Dei conditione creaturam citra peccati meritum instituentis adhæreat. Nam non aliter in sensu Iuliani concupiscentia est naturale bonum; nec alia laus, qua superius toties dicitur concupiscentiam laudasse Iulianus, quam quod eam dixisset esse *naturalem* seu *naturale bonum*, à Deo creante communicatum, quo ratio sive sibi subdendo, sive illi serviendo benè vel malè uteretur. Nam propter ista verba sexcenties perstingit impudentiam laudis istius. Hinc enim ista libro secundo ad Valerium: *Inter tot nomina bonarum rerum, corporum, sexuum, coniunctionum* (quæ solùm naturaliter bona sunt) *libidinem vel concupiscentiam carnis iste non nominat. Tacet quia pudet: & mira si dici potest pudoris impudentia, quod nominare pudet, laudare non pudet*, asserendo scilicet naturale bonum. Vnde & alibi: *Impudentissimos laudatores* vocat. Alibi: *Vtinam erubesceres erubescenda laudare.* Alibi: *Noli malum falsæ laudis addere huic malo.* Alibi: *Et iste audet coram magistro in cælo sedente recitare libidinis laudes.* Quæ omnia certissimè demonstrant concupiscentiam & motus ejus non minus malos esse futuros in statu puræ naturæ quem Iulianus asserebat, quam nunc sunt nec sine impudentia singulari eam vocari posse naturalem seu naturale bonum.

Porrò eodem argumento æque constanter & invictè Augustinus probat, eam à Deo creante in statu scilicet puræ naturæ, sicut Iulianus censebat, non posse proficisci; sed solummodo ab ipso homine seipsum sponte depravante, vel à diabolo persuadente peccatum. Est enim malum ac tantum malum, ut repugnet eis quæ Deus diligit, hoc est, justitiæ, pudicitiæ, continentiæ, omnique virtuti quam diligit Deus; & idcirco tanti mali Deus causa in sua creatura esse non potest. Appeteret enim naturaliter perniciem suam hoc ipso quo naturaliter appeteret omnia scelera ad quæ incessanter stimulatur, & consequenter ipsa natura esset mala & à malo profecta Deo. Audi quam luculentissimis testimonijs Augustinus doctrinam istam velut sanissimam tradat. Nam libro tertio contra Iulianum ubi malitiam concupiscentiæ spiritui repugnantis demonstraverat, ut paulò ante diximus, ita pergit: *Causa itaque nostra finita est. Quantumlibet enim laudes concupiscentiam carnis, quamdiu pugnas adversus eam, cernis quàm verum de illa, nec nisi de illa dixerit Apostolus Ioannes, quod non est à Patre.* Lib. 3 cont. Iul. c. 23. *Nam si, ut dicis, qui modum eius non tenet, bono malè utitur, etiam in malè utentibus bonum est ipsa. Quæ igitur est illa quæ non est à Patre? An etiam ipsam quomodolibet intelligas, laudare*, id est eam ut naturaliter bonam prædicare *disponis?* Et paulò post cum eum ex proprijs verbis ad angustias redegisset, quod eam bonam dixisset, & necessario omne bonum à Patre sit, *Sed*, Ibid. inquit, *ab his angustijs liberaberis si credideris non lingua tua, sed pugna tua. Continentia est enim à Patre quæ non expugnaretur concupiscentia, nisi non esset à Patre: hac ergò ipsa contra quam, si continenter vivis, acriter pugnas non est à Patre. Non enim contra eam pugnares nisi repugnaret. Nec verò repugnaret tibi agenti, quod donatur & amatur à Patre, si esset à Patre.* Ecce sine ullo ambiguitatis incerto, sine ulla trepidatione conclusum, si concupiscentia esset à Deo, non repugnaret ei quod amat ac donat Deus, hoc est virtuti continentiæ. Et è contrario continentia non expugnaret concupiscentiam si esset à Deo. Quod universum puræ naturæ statum enecare nemini dubium esse potest, nisi illi qui fortè velit in illo statu nullam continentiæ cum concupiscentia futurum esse certamen, ut ea quotiescunque &, quibuscunque voluptatibus adhinniret, securè frueretur. Quod quoniam absurdissimum & fœdissimũ & à creatura rationali alienissimum esse, omnis ratio sana judicat, quid aliud sequitur, nisi id cum quo continentia & omnis virtus dimicat, hoc est, concupiscentiã carnis omnesque cupiditates illas appetitus sensitivi contra rationem virtutemque tumultuantes à Deo Patre creaturam rationalem ita condente non posse proficisci? Perficit hoc argumentum Augustinus alijs in locis sæpius, & luculentius explicat impossibile esse, ut concupiscentia ex Dei institutione in creatura rationali pugnam susciteret. Cùm enim Iulianus objecisset, *Si in fructu ligni illius, ex quo comederũt primi homines* Lib. 4. cont. Iul. c. 13.

hac fuit

hæc fuit libido, à Deo facta esse monstratur, & per A *hoc bona quoque ipsa defenditur.* Respondet ei Augustinus impossibile esse, ut eam Deus, etiam per aliam creaturam interpositam in hominibus faciat: *Absit enim*, inquit, *ut Deus de ligno bono cuicumque ætati illorum hominum quocunque tempore beneficium tale conferret, ut haberent in membris adversarium contra quem pudicitia dimicaret.* Causam subjiciens paulò post, cùm adhibuisset Apostoli testimonium. *Nolite diligere concupiscentiam carnis*, ita pergit; *Hæc quam diligere prohibemur non est a Patre: hæc igitur concupiscentia quam laudas, non est à Patre, duo enim bona quæ a Patre sunt inter se pugnare non possunt. Pugnant autem inter se continentia & concupiscentia: quid horum à Patre magis velis esse, responde, vides quas patiaris angustias: faves quidem concupiscentiæ, sed erubescis continentiæ &c.* Clarissimè probatum vides concupiscentiam & consequenter cupiditates ceteras ideò esse non posse B à Deo, quia duo bona quæ à Deo Patre sunt, pugnare non possunt, ita videlicet ut alterum repugnet contra spiritum Dei. Quod cùm in statu puræ naturæ fieri certum sit, & ab ipso Iuliano quasi in statu illo jam factum poneretur, perspicuum est statum illum, quatenus concupiscentiarum pugnam cum virtutibus & spiritu Dei adducit, juxta doctrinam Augustini esse impossibilem. Hinc libro quinto adversus eundem Iulianum, ut explicaret cur duo bona quæ à Patre sunt, pugnare non possint; *Rogo te*, inquit, *oculos aperi, & cerne quæ aperta sunt. Nulla pugna est sine malo. Quando enim pugnatur aut bonum pugnat & malum aut malum & malum: aut si duo bona inter se pugnant ipsa pugna est magnum malum. Quod in corporibus quando contingit ut ea quibus constat, id est humidum & siccum, calidum & frigidum, quamvis sint inter se contraria, pacem secum, concordantiamque non teneant, morbi ægrotationesque nascuntur.* Et quamvis Augustinus doceat nec morbos nec ægrotationes in C pura natura sine peccato esse posse, sicut infrà dicturi sumus, magnam tamen inter pugnam bonarum qualitatum & cupiditatum animi discrepantiam esse tradit, ideoque statim adjicit, *Sed aliæ sunt rerum corporalium qualitates, quæ secum à contrariis temperantur, ut bene valeamus; & cùm sint in diverso genere bonæ, tamen cum discordant, malam valetudinem faciunt: & aliæ sunt animæ cupiditates, quæ propterea carnis dicuntur, quia secundùm carnem anima concupiscit, cùm sic concupiscit, ut ei spiritus, id est pars ejus melior & superior debeat repugnare.* Nimirum quia illæ qualitates bonæ sunt, hæ cupiditates carnis malæ, sicut sæpissimè docuit, quarum illæ propterea à Deo esse, hæ esse non possunt. Si enim à Deo essent, necessario bonæ essent, utpote à quo esse non potest nisi bonum. Si autem bonæ essent jam spiritus contra spiritum concupisceret. Audi Augustinum: *Quæro sanè qualibus ingenitis sibi motibus hominem dicatis esse idoneum dare leges? utrum bonis an malis? Si bonis adversus bonum, ergo spiritus concupiscit adversus spiritum, & duo bona invicem sibi adversantur in homine, quod si ita esset, ipsa duorum bonorum inter se diversitas bona esse non posset. Si autem malis, fatere tandem ingenitos esse homini motus malos, contra quos castitas dimicat.* Vt ergò ostenderet impossibile esse, ut tales motus mali sint à Deo sic instituente creaturam suam, sicut Iulianus asserebat, sic adjungit; *Et ne dicere cum Manichæis cogaris alienæ mali naturæ nobis inesse commixtionem, nostrum potius originalem confitere languorem.* Nimirum hoc vult Augustinus motus illos malorum motuum contra spiritum repugnantium, ita malos esse, ut quicunque noluerit eos esse languorē ex ipsius creaturæ iniquitate contractum, cogatur dicere cum Manichæis, eos ex malæ naturæ commixtione pullulare. Tam impossibile judicat Augustinus, ut hujusmodi motus mali à Deo bono naturam bonam condente proficiscantur sicut Pelagiana doctrina juxta commentum puræ naturæ statuebat. Sed de hoc argumento infrà pluribus.

Ibidem.

Lib. 4. cont. Iul. c. 7.

Ibid.

Lib. 5. c. ...

Ibid.

CAPVT XIV.

Secundum argumentum ex parte motuum concupiscentiæ qui non sunt aliud nisi peccandi desideria. Solvitur objectio de bonitate eorum in brutis.

Argumentū octavum cont. statum puræ naturæ.

SECVNDVM argumentum quo sanctus Augustinus confirmat doctrinam illam suam ex natura motuum concupiscentiæ petitur, & est hujusmodi. Fieri non potest, ut desideria peccandi in creatura rationali sint bona vel licita; sed omnium hominum judicio turpia & mala; motus porrò concupiscentiæ non sunt aliud quam quædam desideria peccatorum, non possunt igitur esse bona vel licita creaturæ rationali, sed potius mala & illicita: quod si illicita sunt & turpia & mala, non possunt etiam habere autorem Deum, sicut hoc in pura natura necessarium est: & consequenter status ille est impossibilis. A In Augustini doctrina de totius istius argumenti veritate & firmitate dubitari non potest. Intorsit enim illud sæpissimè in Iulianum cùm ea desideria velut naturales creaturæ rationalis motus ex humanæ tanquam puræ naturæ institutione promanasse prædicaret. Nam desideria peccatorum non tantum deliberata, sed etiam talia quæ rationem antevertunt, esse mala, illicita, turpia, & per hoc nullo modo esse posse creaturæ rationali naturalia, seu naturaliter ex Dei institutione naturam comitantia tanquam verissimum, certissimum & omni dubitatione superius, sæpissimè contra adversarij sui jam dictū dogma tradit.

tradit. Nam libro quarto adversus eum scripto: *Cur non potiùs malum vocetur, quod fateris esse frenandum? Cur quæso frenandum nisi ne noceat? nisi ne ad illicita quæ desiderat relaxetur? Et nimirum desiderium mali malum est, etiamsi ei non consentiatur donec eo veniamus, ubi nec habeatur.* (Lib. 4. cont. Iul. cap. 2.) Et paulò post: *Rogo si est in vobis ullus sensus humanus, num potest & malum esse peccatum & bonum esse desiderare peccatum?* Et iterum inferius: *Hoc ergo malum quod non dicturus es bonum, nisi adversus omnem veritatis tubam sic obsurdueris, ut clames bonum esse concupiscere malum, quod nec inter surdos nec eadem, hoc utique malum, cur non exstirpatur de continentium carne Sanctorum? Cur non totum perseverantiis auferatur? Hoc enim dicer fieri debuisse si malum esset.* Et libro sexto contra Iulianum acerrimè idipsum argumentum premit: *Quis autem ita sit imprudens at ne impudens, ita procax, pertinax, pervicax, ita postremo insanus & demens, qui cum peccata mala esse fateatur, neget esse malum concupiscere etiam peccatorum, etiamsi ad eorum eam concupiscente spiritu peccata concipere ac parere non sinatur?* (Lib. 6. c. 15.) Et infra: *Concupiscere mala nunquam est malum. Et, Nullo modo fieri potest, ut carnali concupiscentia bonum hominis concupiscatur.* (Cap. 16.) Et in libris operis imperfecti contra Iulianum: *Videant qui legunt, quam respondendum sit homini, qui in tantam progreditur insaniam, ut confiteatur malum esse peccatum, bonum esse concupiscentiam peccatorum.* (Lib. 1. oper. imperf. [illegible]) Et paucis interjectis subjicit: *Ergone in paradiso,* in quo tu [illegible] bonum esse tanquam in statu pristinæ naturæ cum concupiscentia collocabis, *ante [illegible] ad [illegible], aut corripiam sermone [illegible], libido iam fuit? Et [illegible] dicitur, ad malum provocabat [illegible] mala non fuit?* Satis ista sunt, arbitror, ut [illegible] impossibile esse, ut concupiscentia [illegible] sive cibi illicitæ, sive concubitus [illegible] licita aut bona fiat; cùm toties ingeminet Augustinus esse impudentiæ, imprudentiæ, procaciæ, pertinaciæ, pervicaciæ, insaniæ, dementiæ singularis, contra omnem veritatis tubam, contra omnem sensum humanum, ut concupiscentiæ peccatorum dicantur licitæ aut naturaliter bonæ; quod nec inter [illegible] quisquam dicere audebit. Et tamen hoc dicere coguntur, quotquot Deum eam homini naturaliter inseruisse vel inserere posse profitentur. Nam ut Augustinus [illegible] torquens argumentum dicit, *bonum est quod naturaliter libet*, ut paulò [illegible] dicturi sumus.

Quod si verò apertâ veritate superatus quisquam hujusmodi peccatorum desideria mala & illicita & turpia esse fateatur, pietas eum ulterius fateri cogit non posse eorum auctorem esse Deum, cujus nec homo probus auctor esse, vel in se vel in alio excitare potest.

Quemadmodum enim impossibile est ut Deus in homine peccatorum excitet desideria, ita nec potest illi tale pondus indere quo assiduè ad peccandi desideria concitetur. Nec verò quicquam refert quod illos peccandi motus homo majore potestate rationis compescere ac moderari potest. Nam nec illud ullo modo in pura natura, sine gratia potest, ut suo loco dicturi sumus. Quo fit ut ista doctrina non multum absimilis sit Calvinianæ quæ Deum in cordibus hominum peccandi desideria operari facit. Non posset enim efficaciùs operari quam tale pondus visceribus inserendo, ex quo non potest nisi mala concupiscere; quibus etiam sine gratia (qua juxta statum suum caret) non potest non præbere consensum.

Sed esto detur etiam puræ naturæ gratia, qua peccandi motus frenare & ratione moderari potest, & iis non consentire si velit; Non tamen idcirco malitia importunæ illius cupiditatis abstersa est. Hoc enim non cupiditatis illius sed rationis bonum est. Ipsius enim non est aliud nisi indifferenter quamlibet voluptatem sive licitam sive illicitam concupiscere: quod sine dubio magnum malum est, & peccati desiderium. Quidquid ulteriùs boni circa motus illos frenandos moderandosque virtus aut ratio facit, non illos efficit esse bonos sed potiùs probat malos. Limes enim ponitur ne iniens effrenis malæ cupiditatis impetus transire non sinitur. Nihil enim est verius quam quòd hominem non frenat libido sed ratio.

Quæ multis in locis præclarissimè factus Augustinus tradit. Nam libro primo contra Iulianum operis imperfecti, *Quæ susceptia tua tibi tam grata est, ut cùm ab illa in consensionem quisque non trahitur, ipsam putes esse laudandam. Quasi malum non sit res quæ impellit in malum si non ei cedas, sed resistat ille cum pellitur.* (Lib. 1. oper. imperf. fol. 159.) Et libro secundo primæ scriptionis adversus eundem Iulianum: *Hæc est vel prius (id est concupiscentia) illa suscepta tua, quamvis & tu reprehendas eius excessum. Ubi qualis sit planè fateris. sed tantu verborum ornamentu eam moderatam defendis & laudas, quasi illum modum sibi ipsa constituerit & non spiritus qui adversus eam in potum concupiscit.* (Lib. 2. contr. Iul. cap. 5.) Et libro tertio iterum: *Excessum eius reprehensibilem dicis; quasi in eius moderatione cum ea bene utitur coniugatus; ipsius ipse qui malo est, & non potius sit eius auriga laudandus.* (Lib. 3. c. 20.) Et libro quarto ejusdem operis: *Eius impetus non sua sponte moderatus est. A nullo namque illicito se abstinet, si membra eius desiderio inserviant. Ac per hoc eius modus, non in ipso cuius inquietus est motus, sed in refrenante ac benè utente laudatur.* (Lib. 4. c. 2.) Et rursum inferius radicem malitiæ ostendens digito cùm dixisset *infrenandum esse motum* concupiscentiæ, attexit paulò post: *Hæc dicens non attendis coniugum conventionem causâ generandi*, id est pudicum concubitum, *ideo bonum esse laudabile, quia in eo limes præfigitur illicitus malo concupiscendi. Cur enim non potiùs malum vocetur quod* (Cap. 2.)

Digitized by Google

quod fateris esse frenandum? Et iterum infra accuratius: *Utique desiderium mali malum est, etiamsi ei non consentiatur. Non igitur quid boni de concupiscentia carnis fiat, sed ipsa quid mali faciat cogitandum est. Nam pudicitia conjugalis inhiantem concupiscentiam sive de illicito, sive licito percipere voluptatem, frenat ab illicito, permittit ad licitum, hoc est bonum, non tamen ejus sed benè utentis bonum est. Quod autem ipsa concupiscentia facit sive ad licitum sive ad illicitum indifferenter ardescere utique malum est.* Et multò post: *Solis ergo libidinis excessibus accusatur, sed illa, à quo non resistatur. Nam ipsa per se ipsam velut superstite omninò suis ipsis motibus accusatur, quibus ne excedat obsistitur.* Et capite decimo quarto, *Excessus,* inquis, *ejus in culpa est. Non perspicis quod sic illi tu (?) benè potuisses, si malum ipsam, quam ne vincere voluisses, et non fit mali in excedendo, resistendum est malo concupiscendi. Duo ergo mala sunt, quorum unum habemus alterum facimus si ei non resistimus quod habemus.* (A: Ibid. — Lib. 4. c. 14 in fine.) B Quæ omnia facilissimè probant, constantissimè hoc sentire Augustinum quod concupiscentiæ inhiantis motus non minus mali sint cùm eos ratio in gyrum virtutis flectit ac regit, quam cum sine moderatione in immunditias relaxantur. Moderatio enim ista non concupiscentiæ quæ frenatur, sed virtutis frenantis est bonum. Ipsius enim motus semper per seipsum infrenis est, semper sine discrimine inhians voluptati, sive licitæ, sive illicitæ. Hoc enim discernere rationis est, non ipsius quæ oculis discernendi caret. Hæc est ergo ratio, cur omnes ejus præcipites motus, sive ratione simul præcipitem trahant, sive excellentiore ejus potestate frenentur, sine ulla dubitatione malos dicendos esse confirmet. *Quid enim te adjuvat quod reprehendere videris ejus excessum cujus approbas modum? Tunc enim excedit licitum limitem, quando ejus motibus ceditur. Mala est tamen, & quando non ceditur; quia malo resistitur, ne bonum castitatis intereat.* (Lib. 5. c. 7.) C Qua de causa virtus cùm resistit concupiscentiæ, aptissimo vocabulo vocatur ab Augustino *Inimici mali & ideo bonum. Nam inquit inferius, Cur resistitur nisi ne impleat desideria mala? Quomodo igitur bona est?* (Lib. ... Iul. cap. ...)

Ex quibus etiam satis liquidò intelligitur concupiscentiæ effrenes motus non aliud esse nisi desideria peccatorum; indifferenter enim in licitam & illicitam voluptatem exardescere, quod libidinis proprium esse audivimus, hoc est nihil aliud quam desiderare peccatum. Quod inde perspicuum est, quia si motibus illis cœcis, eâdem rationis cœcitate consentias, nec eis moderatio imponatur, sine dubitatione peccabis. Vnde Augustinus: *Quid autem agit in carne Sanctorum continentium ista concupiscentia, nisi peccandi desideria, quibus non consentientes exercent, ut confiteris, gloriosa certamina? Neque enim saltem connubij desiderium in illa continentiæ professione potest esse non malum; quid ergo illic agit ubi malum est quod jubet agit? Et si ei consentiatur & perdit? Quid ibi agit hæc* (Lib. 4. c. 2.)

concupiscentia ubi nihil boni concupiscitur ex illa? Quid ibi agit libido ubi nihil boni libebit ex illa? Qualis est autem apertè concupiscentia & motus ejus in continentibus, talis est etiam licet obscurius in conjugatis, sicut ibidem expressè Augustinus tradit. Cùm enim dixisset Iulianus conjugatos bono libidinis benè uti; *Profectò,* inquit, *mentiris aut falleris. Neque enim dicturus es in conjugibus bonum esse libidinem, in Sanctis autem vel Virginibus, vel continentibus malum.* (Ibidem.) Quod latius mox exequitur, liquidissimè ostendens id necessariò futuram esse concupiscentiam in conjugatis, hoc est malam, si talis esse in Virginibus apparuerit. Itaque contra cœlestium disputans de concupiscentia illa carnis generali, quam Apostolus dicit *concupiscere contra Spiritum,* eâdem generalitate dicit, *Concupiscentia carnis utique culpabilis atque vitiosa est, nihilque est aliud quam desiderium peccati.* (Lib. ...) Qua de re plura diximus cùm de concupiscentia dissereremus. (Vide l. ...)

Satis jam ex Augustino, arbitror declaravimus mentem ejus perspicuam & indubitatam esse quod motus concupiscentiæ, quià de se infrenes sunt, in quamlibet voluptatem indifferenter inhiantes desideria peccatorum; & propterea motus ejus, sive frenentur sive laxentur, ità manifestè malos esse, ut insaniæ sit contrarium velle sustinere. Ex quo sequitur, eos non posse esse naturaliter bonos, nec ullo modo à Deo creante, param naturam conferri posse creaturæ. Nam huc tendit illa tota adversus Iulianum disputatio qui hoc impudenter sustinebat. *Absit enim,* inquit, *ut Deus de ligno boni cuicunque ætatis illorum hominum, quocunque tempore beneficium tale conferret, ut haberet in membris adversarium contra quem pudicitia dimicaret.* (Lib. ...)

Hoc enim malum concupiscentiæ repugnantis voluntati, tam horrendum est, ut inter omnes pœnas quibus peccatum originale punitum est; nulla post æternam damnationem sub ira & odio Dei sanctis meritis horribilior dari possit. *Nam aliunde,* inquit sanctissimus Præsul, *tantum dolorem habet humana miseria quam inde quod caro concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem.* (Serm. ...)

Ex quo fit ut omnes aliæ miseriæ ad hanc miseriam tanquam ducem ac fontem cæterarum miseriarum creaturæ rationalis ab Augustino subinde reducantur; nempe quod homo sibimet-ipsi factus sit inobediens. Nam inde nascitur quod non tantum immundissima illa concupiscentia voluntate reluctante; sed qualibet alia afflictione animus crucietur.

Ipso enim invito fit in animo vel in corpore quod non vult, ex quo necessariò sequitur cruciatus. *Nam quæ,* inquit, *hominis est alia miseria nisi adversus eum ipsum inobedientia ejus ipsius, ut quoniam noluit quod potuit, quod non potest velit?* (Lib. 14. de Civit. c. ...) Quod primitus & præ ceteris omnibus in ipso animo sibi repugnante tanquam in fonte

Digit

in fonte ceterarum afflictionum locum habet; prout ipse statim subjungendo, & ab animi ista repugnantia incipiendo declarat: *Quis enim enumeret quam multa, quæ non potest, velit, dum sibi ipse, id est voluntati eius ipse animus eius, eoq; inferior caro eius non obtemperat? Ipso namque invito & animus plerumque turbatur & caro dolet* &c. Hujus ergo concupiscentiæ voluntati repugnantis immunditia & malitia, quia non satis mente penetratur, hinc est quod tanti mali Deum auctorem esse posse homines suspicantur. Non obscurè hoc tetigit Augustinus quando Iulianum qui primus eam inter Christianos cum Pelagio magistro suo, Deo creanti attribuit, graviter perstringens arguebat: *Nunquid vel tibi vel cuiuslibet consectaneis tuis aliquid dicere videreris si quantū sit malum concupiscentia carnalis sanctitate mentis cogitare possetis?*

Vnum objici posset, quod Augustino objicit Iulianus; concupiscentiam non esse in brutis malam; cur ergo tanta est ejus malitia in homine, ut creando in puris naturalibus hominem, ejus Deus auctor esse non possit? Respondetur causam ejus esse quod bruta ratione careant; cui dissonet; unde cùm non possint veritatem virtutemq; mente contingere & ejus honestate frui, datum est illis sensibile bonum quo sine ulla rationis repugnantia perfruantur. Itaque Augustinus in opere contra Iulianum imperfecto: *Hoc in pecoribus ideo non est malum, quia non in caro concupiscit adversus spiritum: quod malum in hominibus sanādum est bonitate divina non humana vanitate laudandum.* Et libro quarto contra eundem Iulianum: *Hac autem libido ideo malum non est in bestiis quoniam non repugnat rationi qua carent.* Quod uberius & accuratius in alio explicat loco: *Ideo in pecoribus malum non est concupiscentia, quia non adversus spiritum concupiscit sed eorum potius oblectat spiritum. Concupiscentia enim sapientia carentia, carnali concupiscentia non resultant & à bono vita rationalis aliena, hoc bonum habent quo delectantur. Iam verò & antea diximus, propterea hoc non esse in pecoribus malum quia in eis non concupiscit adversus spiritum. Non enim habent rationem qua libidines subiugent superando, fatigentq; pugnando.* Et statim adjungit: *Sed ne propterea putaretur non esse malum concupiscentia carnis quia bonum est in pecore, ut eo se oblectet illa natura, cui non potest inesse concupiscentia sapientia, ideo dictum est bonum esse pecoris, cuius sine ulla repugnantia delectat spiritum: malum autem hominis quo concupiscit adversus spiritum.* Propter hanc ergo naturæ diversitatem fit; ut si homo voluptatem instar pecoris inferiore sui parte, neglecta vel contempta superiore concupiscat in simili motu dissimilis omninò ratio sit. Quod enim pecus natura, hoc homo vitio facit. Nam ut præclarè Augustinus de illa similitudine qua homines concupiscendo pecoribus comparantur: *Etsi homo in honore positus, & non intelligens comparatur pecoribus, eisque similis fit, non tamen usque adeo similis fit, ut pecus sit: Comparantur namque per vitium non per naturam; non pecoris vitio sed natura*, scilicet hominis. *Tanta namque excellentia est in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis natura sit pecoris.* Et è contrario ut natura pecoris sit vitium hominis. Plerumque enim contingit ut quod in inferiore natura judicamus esse rectissimum, hoc velut perversum in superiore, si imitari velit, improbemus. Ab illa quippe agitur proprium, ab hac appetitur alienum. Vnde illa in suo naturali gradu manet, ista ad inferiora demergitur. Velut cum homines sua voluntate ferina sectantur. Pulchrè namque incedit quadrupedans equus: at si sic homo pedibus manibusque imitetur, quis eum vel palearum cibo dignum putet? In equo igitur probamus illud, cui quantum præponimus hominem tantum offendimur, quod inferiora sua naturali dignitate sectetur. Sic ergo facile intelligitur inferiores animas quibus nulla inest ratio aut appetitus honestatis rectè ac decorè voluptatibus carnis inhiare; ut illis oblectentur; quibus alia deest excellentior; superiores autem quibus actionem longè præstantiorem rerum moderatrix justitia summa tribuerit; vitiosissimè motibus illis agitari, quibus & ratio perturbatur & lumen veritatis extinguitur, & virtus enecatur, & honestatis amatrix creatura vehementissimè ab honestate divellitur. Quod qui gravissimum turpissimumque malum esse non sentit, & bonitate, honestateque Creatoris indignum, *videat quomodo habeat bonum spiritum*, cui repugnantem velit nolit fatetur frenandam esse libidinem. Nam talem *concupiscentiam Ioannes dixit à Patre non esse quæ concupiscit adversus Spiritum. Quam nemo potest bonam*, & per hoc boni Creatoris opus *dicere, nisi cuius adversus eam non amat concupiscere spiritus.* Aug. l. 4. contra Iul. cap. 14.

Hoc est ergo quod Augustinus sæpius docet, solam illam rebellionem concupiscentiæ adversus virtutem atque rationem esse radicem omnis quod in ea reperitur mali. *Libido autem pudenda*, inquit, *non moveat membra nisi quando volumus, & non est morbus. Non de illa erubescat etiam licitus & honestus coniugatorum concubitus, vitando conspectum & appetendo secretum, & non est morbus.* Et libro quarto contra Iulianum: *Quæ concupiscentia malum non esset, si sola generandi causa ad licitum concubitum moveretur.* Lib. 2 de nupt. c. 35. Lib. 4. cont. Iul. c. 8.

Non ergo motus ejus in se mali sunt, sed inordinatio motuum; neque concupiscentia vel appetitus sensitivus per se consideratus, sed effrenitas ejus quæ concupiscentiæ & ejus desiderijs in statu puræ naturæ semper adhæret: sive interim ratio ejus impetus effrenes certo limite moderetur, sive præcipites in quodlibet & quantumlibet ferri sinat. Hæc ergo inordinatio concupiscentiæ, hæc effrenitas; hæc repugnantia cum ratione, hæc hostilitas cum virtute, hæc cum honestate contrarietas; propter quam dixit Augustinus *libidinem* cujuscunque externi sensus *esse contrariam dilectioni, sapientiæ & virtutibus inimicam*: propter Lib. 4. c. 14.

 quam

quam ipse Tullius nullâ fide imbutus dixit, *tam motum ut quisque maximi est, ita inimicissimum esse Philosophiæ*, hoc est amori sapientiæ; hæc inquam lites concupiscentiæ, quæ sola Dei gratia sanatur, fons est omnis in eo mali, & causa cur creando Deus ipsius auctor esse non possit. Ita; se enim esset qui creaturam suam adversus honestatem & veritatem impelleret; ipse qui eam quantum in se est, in illa peccandi deliberia præcipitaret. Quantumvis enim per accidens ex conditione materiæ oriatur illa motuum ipsorum cum recta ratione repugnantia, illa tamen repugnantia non est per accidens Deo. Quid enim potuit materia corporalis, quid anima, quid A ipsa creatura rationalis facere ne ita instituatur sicut eam instituit Deus? Cùm ergo in tali natura eam Deus condit, in qua non potest non contra rationem virtutemq; concupiscere, perspicuum est, hoc Deo non creaturæ esse tribuendum, & proinde totam inhonestatem ac turpitudinem concupiscendi veluti per canalem redire in Deum. Quod quia pietas Christiana sentire de divina honestate nos vetat, sequitur profectò non posse talem turpitudinem in creaturam rationalem à Deo creante proficisci, & per hoc, statum illum puræ naturæ esse injuriosum Deo & impossibilem.

CAPVT XV.

Argumentum 9 cont. statum puræ naturæ.

Tertium argumentum, licitum est omnibus concupiscentiæ motibus consentire si Deus naturam rationalem cum eis creet.

NEc est difficile aliis argumentis juxta mecum ab Augustino insolubilibus, statum illum purorum naturalium ex per eamdem concupiscentiæ quatere & evertere. In quibus illud est non infimum, & ab Augustino crebro contra Iuliani machinas adhibitum, quibus concupiscentiam ex Dei primævâ institutione puram naturam condentis profluxisse statuebat. Nimirum quia ex illa hypothesi sequitur licitum esse cuilibet ejus desideriis consentire, quicquid appetiverit dare, quodcunque flagitium libuerit perpetrare, ratio in promptu est, quia impossibile est ut hoc sit malum quod naturaliter libet. Certa enim regula est naturam bonam non posse naturaliter declinare in malum. Quin potiùs illa est omnium actionum bonarum norma securissima, & à Philosophis deprædicata, naturam nullo B adhuc vitio vitiatam sed ex Dei manibus talem, qualis naturaliter esse debet prodeuntem sequi. Hoc est enim ipsam Dei artem & sapientiam naturæ conditricē sequi. *Cum enim & hoc à Deo naturæ habeant quod naturæ sunt, in tantum vitiosæ sunt in quantum ab ejus à quo sunt arte discedunt: Et in tantum rectè vituperantur in quantum earum vituperator artem qua factæ sunt videt, ut hoc in eis vituperet quod ibi non videt.* Ex quo necesse est naturam ita cum concupiscentia conditam nullo modo dici posse vitiosam. Aut enim illa concupiscentia secundùm naturam hominis est, & non est vitium nec vituperari debet; aut si vitium est, ut rectè vituperari possit etiam contra naturam sit necesse est, sicut Augustinus ibidem docet: *Omne quippe vitium eo ipso quo vitium est contra naturam est*, & consequenter nullum omninò vitium est naturale. Nam ut Augustinus generatim, *animorum quæcunque sunt vitia, naturalium* C *sunt privationes bonorum.* Si ergo concupiscentia rebellis non est vitium, ergo natura non

Lib. 3. de lib. arb. cap. 15.

Cap. 13.

In Enchirid. cap. 11.

A est vitiata, ergo etiam & ejus instinctus obediendo sequi, est sapientiam Dei conditricem sequi. Nec ullo modo consensus eorum illicitus esse aut vituperari potest.

Sed ne mea putet ista solius, ideoque fallax ratio inato, ipse Augustinus audiatur: qui disertissimis verbis eam præformavit & adversus commenta Iuliani qui eus hominem cum concupiscentia in paradiso à Deo conditum sentiebat invictam esse diversis arguendi modis arbitratus est. Nam in primis expressè & perspicuè sæpiùs docet, si concupiscentia naturalis est seu naturaliter bona, seu naturaliter à Deo visceribus inserta creaturæ, & motus ejus naturales, neque per peccatum hominis vitiati, omnem consensum ejus esse licitum. *Quid mali*, inquit, *faceret, qui bonæ concupiscentiæ consentiret, cum nihil mali faciat etiam qui opere* B *conjugali, non sine ipsius malo seminat hominem?* Et in eodem libro inferius, & uberius, Ioannes Apostolus illam concupiscentiam *non esse dixit à Patre quæ concupiscit adversus Spiritum.* Hoc est, non eam esse velut puræ naturæ collatam à Deo Patre, sicut urgebat adversarius. *Quam nemo potest bonam dicere nisi cuius adversus eam non amat concupiscere spiritus. Quod si talis non est in motu & in ardore genitalium, non adversus eam concupiscat spiritus, ne adversus donum Dei concupiscendo inveniatur ingratus. Sed quicquid appetiverit detur, tanquam illi quæ à Patre est. Si autem non est quod detur, hoc potiùs petatur à Patre, non ut auferat vel comprimat, sed ut expleat concupiscentiam quam donavit.* Quid potest clarius & expressius adversus concupiscentiam tanquam à Deo in puris naturalibus condente datam dici? Audi tamen adhuc si dici potest evidentius & instantius. In lib. 5. *Nec times, ne tibi potiùs admoneas esse dicendum, quod ad flagitia concites homi-* C *nes, ne resistant concupiscentiæ, quam sicut bonum naturale defendis.* Quod quid sibi velit luculentissima expositione declarat: *Quam tu bonam cùm natura-*

Lib. 4. contr. Iul. cap. 14.

Cap. 14.

Lib. 5. c. 5.

Ibidem.

naturaliter dicis, astutè illi semper consentiendum esse decernis; ne renisu improbo repugnetur naturali bono. Ita quippe potest facillime vera esse etiam illa vestra sententia qua dicitis hominem sine peccato esse posse si velit. Non est enim quomodo faciat quod non libet, quando licet, quidquid libet, quia bonum est, quod naturaliter libet. Si ergo adsunt voluptates, perfruatur; si autem non adsunt, ipsis earum cogitationibus, sicut Epicuro visum est oblectetur, & erit sine peccato, nec se ullo fraudabit bono: nec cujusquam doctrinæ opinionibus resistat naturalibus motibus, sed sicut ait Hortensius, tunc obsequatur naturæ cùm sine magistro senserit, quid natura desideret. Non enim potest quæ bona est, desiderare quod malum est; aut negandum est bona aliquod bonum. Fiat itaque totum quod desiderat libido bona ne ipse sit malus qui resistit bono. Cernis hic omnia simul conglobata, & Augustini auctoritate comprobata quæ supra diximus. Nam, sicut ratio clamat, & *bonum dicit esse quod naturaliter libet*; ideoque *nullius doctrinæ opinionibus resistendum esse naturalibus motibus*; & *obsequendum esse naturæ cùm sine magistro*, arte videlicet omnipotentis Dei per instinctum naturaliter insitum docente *didicerit, quid natura desideret*. Rationem perspicuam adjicit quia non potest *natura bona* nullo videlicet adhuc vitio ab arte & sapientia Dei detorta *desiderare quod malum est*; neque *negandum est bona aliquod bonum*. Hoc enim negando non probaret naturam appetere aliquid mali, sed se potiùs *esse malum qui resisteret bono*. Ex quo etiam apertissimè liquet quo sensu Iulianus prædicaret concupiscentiam esse *naturaliter bonam*. Nimirum non hoc sensu quasi ipsa repugnantia cum ratione esset bona; nec enim in universis ejus monumentis hoc reperitur, sed potiùs eam concedit esse aliquid imperfectionis, & malam dum sæpè libidinem oppugnandam, coercendam, frenandam, & adversus eam vigilandum esse testatur.

Hic ergo sensus est, quo & Augustinus illud accepit, videlicet quod concupiscentia, cum sua effreni repugnantia esset homini bonum naturale; non solum *quia cum illa nascitur omnis homo*, quod concedit ei Augustinus in hoc eodem capite, sed; *quod cum illa sit conditus primus homo*, hoc est, quod ante omne peccatum, ab ipso Deo inserta esset primis hominibus tanquam in pura natura conditis, cunctisque posteris eorum, & consequenter, quod hoc esset natura hominis, & *naturaliter liberet* id quod caro desiderat, & ita esset naturaliter bonum. Nam ideo dicit *bonum esse quod naturaliter libet*. Hoc est, per hoc ipsum probatur esse bonum, si naturaliter libet: quia ut adjicit, natura bona à bono videlicet creata Deo, non potest desiderare quod malum est. Quem sensum suum superius latius nos declaravimus, & inferius sine ambiguitate declarat ipse Iulianus, dum explicando quomodo concupiscentia (quæ propter pugnam cum ratione, homini est verecunda) sit naturaliter bona, dicit: *Sic nostra membra* (Lib. 4. c. 16.) *fuisse formata ut alia verecundiâ, alia libertate gauderent.* Hoc est, ita à Deo formante corpus hominis institutum est, ut ex membris quibusdam oriretur homini naturaliter verecundia, qua ea tegere velit; ex alijs libertas, qua ea sine verecundia detecta esse sinat. Quæ apertissimè declarant, nihil omninò aliud hac de re sensisse Iulianum vel oppugnare Augustinum, quam quod Philosophi gentium tum Iuliano tum Scholasticis, de statu illo puræ naturę præformarunt: quod in eo videlicet & concupiscentia & pugna ejus & pudor sequens esset homini, creatore bono eum ita formante, naturalis. Nam inde necessariò sequitur eam esse naturaliter bonam, cùm Deus creare non possit aliquid naturaliter malum. Hoc enim hæresis Manicheæ proprium & abominabile principium fuit ut infra declarandum est.

Cùm ergo ista consequentia esset Augustino quasi primo-vera & infallibilis, quæ bonitatem concupiscentiæ naturaliter repugnantis rationi ex creantis bonitate colligit, hinc est, quod sæpè alterutrum à Iuliano extorquere nititur, ut fateatur vel *vitium esse*; vel certè si non est vitium sed aliquod naturale bonum, *esse postea homine peccante vitiatam*. Per quam argumentandi formam indicat se sursùm deorsum ferre, utrum concupiscentia sit homini inserta naturaliter velut aliquod naturale bonum, dummodo fateatur pugnam illam fœdissimam cum ratione atque virtute, nullo modo potuisse esse naturalem, sed illam necessariò esse vitium à conditoris arte remotissimum, ex sola verò hominis peccantis iniquitate contractum. Quo nihil capitalius adversus puræ naturæ statum quem Iulianus tuebatur dici posset. Audi identidem hoc agentem summo conatu Augustinum: *Sed ecce non vobiscum de libidinis absentia præsentiave contendimus*, in prima scilicet hominis conditione in paradiso, ubi hominem in puris naturalibus conditum esse statuebat Iulianus, *nec dilectionem quam debere vos ei videmus, offendimus; saltem ipsam subdite voluntatis imperio in illo felicitatis loco. Auferte inde evidentissimam pugnam; quæ fit eius motioni mente renitente; auferte inde turpissimam pacē, quæ fit eius dominationi mente serviente, & certè quia non eam talem videtis qualem ibi constituere, si ratione non revocamini, pudore cogimini in ea qualis nunc est, vitium originale fatemini.* (Lib. 5. cont. Iul. c. 7.) Et libro secundo ad Valerium: *Si non vult concedere vitium esse libidinem, dicat saltem per illorum hominum inobedientiam etiam ipsam vitiatam, ut illa quæ obedienter & ordinatè moveretur, nunc inobedienter inordinatèq́; moveatur, ita ut ipsis quoque pudicis ad nutum non obtemperet coniugatis, sed & quando non est necessaria moveatur, & quando necessaria est, aliquando citius, aliquando tardius, non eorum sequatur nutus, sed suos exerat motus.* (Lib. 2. de nupt. c. ult.) Et in libris operis imperfecti: *Quantumlibet autem abs te defensione muniatur, ut laudibus adornetur, aut vitiū est aut vitiata est.* (Lib. 2. oper. imperf. fol. 431.) Hoc est, quantumlibet eam tu prædicaveris natura-

lem,

Digitized by Google

lem, naturale bonum, & puræ naturæ collatam à Deo, nihilominus necesse est ut ipsa aut tota vitium sit, quod per peccatum primitus exortum est, aut ipsa cùm esset bona peccato vitiata sit. Clarius hoc expressit in alio ejusdem libri loco; *Pudenda libido nisi aut peccato orta velut vitium, aut peccato vitiata esset, pudenda non esset, & aut nulla esset omninò, & sine illa ita servirent genitalia membra gignentibus ut manus serviunt operantibus; aut ita esset subsequens voluntatem ut nunquam posset sollicitare nolentem.* (Lib. 2. fol. 250.) Quam doctrinam alibi crebro repetit ut quantoperè illa pugna cum ratione aliena sit à puritate Creatoris hominem ita instituentis ostenderet. Sed jam in hujus capitis proposito pergamus, ut declaretur si concupiscentia est naturale bonum homini a Creatore inditum, licitum esse omnes ejus naturales motus sequi.

Secundo igitur idipsum ex eo patet, quia frequenter adversus Iulianum docet, nullo modo intelligi posse quomodo aliquis concupiscentiam sic à Deo naturaliter datam prædicare queat, & simul motibus ejus sincere & ex animo repugnando resistere. Resisteret enim instinctibus, quos à Deo datos esse sentiret: ubi vel pietas quam haberet de bonitate Creatoris pugnam adversus donum Dei frangeret, vel seria pugna tanquam adversus malum corrigeret pietatem. (Lib. 4. c. 13.) *Duo enim bona, quæ à Patre sunt pugnare non possunt*, ut supra dixit & explicuit Augustinus: (Lib. 3. c. 21.) *Fortasse ergo eam*, inquit, *laudare te fingis*, tanquam naturale bonum à Deo datum, *si pugnare non fingis. Nam quomodo fideliter simul agas duo ista non video, ut & laudes velut amicam, & expugnes velut inimicam. Vtrumne eorum credimus, sed elige quod credamus. Si ex animo pugnas non ex animo laudas. Si autem simpliciter agis in præconio, colludis in prælio.* (Lib. 4. c. 2.) Et libro sequente in initio, *Cui malo tantum licere posse quis crederet, ut sibi laudatorem etiam de suis expugnatoribus provideret? Absit quidem ut antiquorum aliquem vel Apostolorum vel quorumcunque sanctorum, mirabiliter tamen si vel quemquam hæreticorum novorum, qui simul utrumque se esse profiteatur inexplicabilibus modis expugnatorem scilicet defensoremq; libidinis, & conetur ostendere manens in hæresi Pelagiana* quæ videlicet eam dicit homini à Deo datam esse in puris naturalibus, *& ex animo se laudare, quod ipsum eius animũ nisi expugnetur occidit; & ex animo expugnare quod eius dogma nisi laudetur, absumit.* Dogma autem Iuliani non postulabat aliud nisi ut esset sine peccato hominis à Deo ipsi inserta naturaliter qualiscunque tandem esset. Nam per hoc obtinebat eam non esse causam propagatio-**A**nis peccati originalis quæ tota causa disceptationis tam laboriosæ tot annorum, tot librorum fuit, sicut alibi demonstravimus. Itaque rursum inferius in eodem libro: (Cap. 13.) *Quam concupiscentiam velut bonam cùm defendat error tuus, nescio quemadmodum adversus illam, velut adversus malum concupiscat spiritus tuus.* Et in libris operis imperfecti indicans illum esse scopum suum in reprehendenda libidine: *Nec immerito*, Inquit, *militibus Christi à quibus debellatur odiosa est, cum qua ipse colludis ut eam & expugnare te dicas, & laudare non erubescas. Per hanc humana quæ nascitur, caro peccati est*; (Lib. 2. op. imperf. fol. 443.) quam propterea in eadem periodo *aut vitium aut vitiatum* esse concluserat. Et in eodem libro iterum: (Ibid. f. 250.) *Quam si naturam vocas, ibi ruina est, quæ te ita pressit ut laudare cogeret, quod expugnas, si tamen est in te qualiscunque castitas qua te facit expugnare quod laudas*: certum est autem quod non aliter eam **B** cogebatur laudare Iulianus nisi quod ipsa qualiscunque tandem haberetur esset à Deo data naturaliter, sine iniquitate hominis provocante. Hoc enim evidentissimè satis est ne putetur ipsa esse causa peccati originalis quod spectabat in ejus defensione Iulianus. Quapropter si inexplicabilis modus est ut quis sit ex animo expugnator defensorque libidinis eo modo quo Iulianus eam defendebat, ut scilicet à Deo creaturam in puris naturalibus condente collata sentiatur, perspicuum est hominem non posse cum concupiscentia rationi repugnante in puris naturalibus creari.

Hæc est ergo ratio, cur non tantum de concupiscentia sed etiam de singulis ejus desiderijs, apertissimâ professione dicat Augustinus, licitum esse illis consensum adhibere, si sint bona sicut Iulianus prædicabat, hoc est si ex naturali Creatoris institutione nascerentur. Hoc enim ipso essent non solum **C** bona sed etiam licita. Licitum est enim desiderium quod ex naturali institutione creaturæ fluit, licitum item licito desiderio adhibere consensum; sunt autem illicita, inhonesta, turpia, malaque desideria, & ita mala ut hoc ipso quo eis consensus datur peccatum fiat, nullo pacto igitur naturalis institutionis bona esse possunt. (Lib. 1. de nupt. c. 27.) *Quid agit* (concupiscentia) *nisi ipsa desideria mala & turpia? Non enim si bona & licita essent eis obedire prohiberet Apostolus.* (Lib. 4. cont. Iul. cap. 2.) Et alibi: *Ideo sine dubitatione malum est, quia ei non consentire bonum est.* Et rursum tertio contra Iulianum: (Lib. 3. c. 16.) *Sed omnes homines iudicant, lasciviam non esse peccatum nisi quia concupiscentia consentitur. Nullumne ergo malum est cui consentiendo peccatur?*

CAPVT XVI.

Argumentum decimum cont. statum pura natura.

Argumentum quartum ex concupiscentia contra matrimonium in pura natura.

POSSET & aliud argumentum velut ex præcedentibus consectaneum texi. Si enim in puris naturalibus illa membrorum rebellio ac libidinis fœditas fuisset naturalis, recta ratio, hoc est, veritas dissuasisset matrimonium & ad perpetuam continentiam invitasset. Hoc enim nunc rectam suadere rationem, intelligentibus manifestum est. Recta enim ratio suadet, ut mens rationalis nullo pacto sub libidine deprimatur, sed ut serenitatem ejus tuendo id quod apertè est laudabilius meliusque sectemur. Continentiam autem esse meliorem neminem Christianum fides Catholica dubitare sinit. Cui inhærens Augustinus: *Carnalis concupiscentia laudabilium continentia virtute frenatur quam fructibus impenditur nuptiarum. Tam magnum est enim malum eius, ut eo non uti, quam benè uti sit melius.* Dissuadere autem connubium rectam rationem in puris naturalibus vehementer absurdum est. Dissuasisset enim opus maximè naturale, & ad illud incitasset quod naturæ propagationi est contrarium: atque ita recta ratio nullo adhuc naturæ vitio ex peccato regulas ejus turbante, quodammodo cum naturæ conservatione pugnasset. Accedit quod & matrimonium eodem modo ante omne peccatum creaturæ sicut post excusationis indigeret; nec in generationis officium tantum esset, sed etiam in remedium incontinentiæ ex vi primæ suæ conditionis institutum. Nam etiam tunc infirmitas fuisset excipienda honestate nuptiarum ne in flagitium laberetur. Morbus igitur fuisset naturæ humanæ naturalis. Nam concupiscentiam esse morbum plurimis locis ex Apostolo S. Augustinus docet. *Iste quippe est morbus* (libido) *de quo Apostolus etiam coniugatis fidelibus loquens* &c. Quod alijs plurimis locis testatur. Quid autem absurdius, quam ceteris omnibus animantibus sanitatem, soli homini morbum omnium morborum fœdissimum esse naturalem? Qui enim matrimonij remedium necessarium esset, id sanitas dici nequit juxta illud Augustini hâc ipsâ de re: *Si agnoscis remedium, agnosce morbum. Si negas morbum, nega remedium. Rogo cede aliquando etiam per os tuum tibi loquenti veritati. Nemo remedium providet sanitati.* Ex quo Augustinus conficit concupiscentiam non potuisse puræ naturæ sicut Iulianus asserebat institutione manasse. Nam cum ex propria confessione jugulat quâ dixerat ei remedium nuptiarum fovendo esse necessarium. Vnde & alibi: *Nec succenseas quod concupiscentiam dixi morbum, cui & tu confessus es provisum esse remedium.* Et libro quarto: *Apostolica sententia ubi ait, si se non continet, nubat, remedium valuit esse nuptias (quod & ipse confessus es) contra morbum concupiscentiæ quod fateri non vis qui remedium confiteris. Hoc autem remedium est, non ut sit concupiscentia, si non est, sed ut non rapiat ad illicita cuius motus infrenis est.*

Ibid. c. 7.

Lib. 1. de nupt. c. 8. Vide lib. 2. cont. Iul. c. 7 & l. 3. c. 15.

Lib. 3. cont. Iul. c. 15.

Cap. 21.

Lib. 4. c. 2.

CAPVT XVII.

Argumentum undecimum cont. statum pura natura.

Quintum argumentum ex parte pudoris qui libidinis indivulsus comes est. Vnde nascatur: quanti mali testis.

SED aliud, quantum Augustinus indicare & ego advertere possum, peremptorium argumentum adversus puræ naturæ statum pudor ille naturalis, qui concupiscentiam inordinatis motibus æstuantem sequitur, suppeditat. Vsus est illo sæpè Augustinus velut insolubili contra Iulianum, eoque maximè & Iuliani & Augustini sensus declaratur. Quod ut intelligatur, sciendum est verecundiam illam naturalem quæ in omnium hominum sensu cum natura nascitur, & ita nascitur, ut nec à flagitiosissimis concupiscentiæ servis posset extingui, indivulsum esse comitem fœditatis & inhonestatis ejus. *Confusionem enim inhonestatis esse non dubium est*, inquit Augustinus, post Principem Philosophorum Christianisq; vicinissimum Platonem ἵνα γε αἰδώς, ἔνθα καὶ δέος. Ἔστι τίς ὅστις αἰδούμενός τι πρᾶγμα καὶ αἰσχυνόμενος οὐ πεφόβηταί τε καὶ δέδοικεν ἅμα δόξαν πονηρίας; *Vbicunque pudor, ibi & timor. An quisquam est qui pudore afficitur atque erubescit, opinionem pravitatis non formidans?* Inhonestum est autem & propterea magnopere verecundum creaturæ rationali quod membra in quæ naturaliter animo debetur imperium, nescio quâ infirmitate non potest regere ad arbitrium suum. Sic enim etiam dominis verecundum est servos habere petulantes qui inspectantibus hominibus insultant heris suis & eorum imperio obedire detrectant. Hanc esse veram pudoris illius causam non semel Augustinus tradit: *De quibus, membris, erubescens quod non ad arbitrium voluntatis eius, sed ad libidinis incentivum, velut arbitrio proprio moverentur quæ pudenda indicavit, operienda curavit.* Et libro primo de nuptijs: *Vbi autem ventum*

Lib. 4. cont. Iul. c. 16.

In Eutyphr.

Lib. de pecc. orig. c. 34.

Lib. 1. de nupt. c. 5.

ventum fuerit ut filij seminentur, ad voluntatis nutum membra in hoc opus creata non serviunt, sed expectatur, ut ea velut suo iure libido commoveat, & aliquando non facit animo volente, cum aliquando faciat & nolente. Huncine non erubesceret humani libertas arbitrii quod contemnendo imperantem Deum, etiam in membra propria proprium perdidisset imperium? Et mox: Hanc itaque motum ideo inde etiam qui inobedientiam, quam illi primi homines in sua carne sensissent. Et lib. 4. contra Iulianum: *Non erat decens, ut pateret, quando id (membrum) movebat voluntatis imperium non etiam concupiscens contra spiritum.* Sed hæc sufficiunt. Passim enim in operibus contra Iulianum scriptis id ipsum Augustinus tradit. Hoc ergò pudoris genus, hæc erubescendi necessitas, certè cum omni homine nascitur, & ipsis quodammodo naturæ legibus imperatur, ut in hoc verecundentur etiam ipsa pudica conjugia; nec quisquam tam malè turpiterque proficiat, ut quia cognovit Deum esse conditorem naturæ, autoremque nuptiarum, ideò etiam miscendus uxori, si quis cùm videat non de his motibus erubescat, quærat que secretum, ubi non solùm alienorum, verum etiam suorum omnium possit vitare conspectum prout hæc eadem Augustinus docet.

Lib. 4. cont. Iul. c. 13.

Lib. 1. ad Bonif.

Ex hac ergò naturali verecundiâ quam ingerunt hominibus tam infidelibus qui nihil de naturæ elevatione noverunt, quàm fidelibus tumultuantes illi ideoque fœdi ac turpes libidinis motus, gravissimum argumentum texit adversus puræ naturæ statum, quem Iulianus fabricabat, sanctus Augustinus: Nam illa pudendi necessitas non minus esset in illo statu, quam in præsenti naturæ lapsæ. Oritur enim ex illa concupiscentiæ rebellione adversus animum, cui naturaliter pudendum est, non posse motus corporis, quod ei naturali ordine servire debet, imperio suæ voluntatis sive excitando sive sedando moderari: quæ rebellio non esset minor in puris naturalibus sicut hoc Scholastici ultro profitentur. Non igitur minor esset etiam illius inobedientiæ & indecentiæ verecundia. Iam verò secundùm Augustinum, impossibile est, ut homo à Deo cum illa erubescendi necessitate condatur; si enim de illis motibus erubuerit, quid illo ingratius qui de creatoris sui operibus erubescit? An fortè creatura honestior est creatore suo, ut quod creatorem non puduit instituere hoc creaturam proferre pudeat? Si autem non erubuerit, quid illo impudentius? Qui bonus & innocens non erubescat, quod nunc erubescunt laudabiliter boni & mali? Sed quam impossibile sit ut in illo puræ naturæ hoc est nondum per peccatum depravatæ statu Deus hominem instituat cum illa pudoris necessitate, seu cum pudendis illis motibus ex quibus pudor nascitur, Augustinum ipsum luculentissimè explicantem videamus, dum adversarium retunderet, qui naturam ita divinitus in puris naturalibus institutam esse delirabat: *Itaque sua culpa sibi accidens malum natura humana permittatur agnoscere, ne cogatur, aut quod est impudentissimum de his suis motibus non erubescere, aut quod est ingratissimum de sui creatoris operibus erubescere.* Si enim natura humana non agnoscit hoc malum suâ sibi culpâ accidisse, sed ex institutione Dei hominem in pura natura fabricantis, necessario in alterutrum extremum labitur: Nam non erubescendo prodit impudentiam suam, erubescendo ingratitudinem; quia non habet de quo erubescat, nisi vel de opere vel de incuria creatoris, quorum utrumque impium est creaturæ. Vnde capite sequenti: *Nunc ipsis se utcumque hominem esse considerat omnis pudens, impudensque confunditur; absit ut de opere Dei, sed de pœna primi veterisque peccati.* Et libro de peccato originali contra figmentum istud puræ naturæ a Pelagianis excogitatum causam pudoris primorum hominum quærens: *Non enim,* inquit, *confundi debuit homo de operibus Dei, aut ullo modo fuerant creato erubescenda, quæ instituenda visa sunt creatori.* Et in Sermonibus de verbis Domini: *Non erat unde erubescerent quando peccatum non præcesserat. Nec poterant de sui creatoris operibus erubescere, qui operibus sui creatoris bonis, nullum adhuc malum opus suum miscuerant.* Et accuratius libro secundo de nuptijs, cùm Iulianus hominem cum illis rebellibus motibus conditum esse statuens dixisset, Prophetam duos in carne una profitendo propè periculum pudoris accessisse, reponit ei præclarè Augustinus: *Dicatur causa, cur in exprimendis operibus Dei Propheta propè periculum pudoris accesserit. Itane verò humana opera pudenda esse non debent, sed planè glorianda & divina pudenda sunt? Itane verò in eloquendis & exprimendis operibus Dei non honoratur Propheta vel amor vel labor, sed periclitatur pudor? Quid enim potuit Deus facere quod eius prædicatorem pudeat dicere? Et quod est gravius, pudeat hominem alicuius operis quod non homo, sed Deus fecit in homine, cùm omnes opifices quanto possunt labore & industria id agant, ne de suis operibus erubescant?* Et mox ostendens esse vitium pœnamque peccati, quæ inobedientibus justissimo reciprocatu reddita est; *Huius,* inquit, *nos pudet & merito pudet. Nam si hoc non esset, quid nobis esset ingratius, quid irreligiosius, si in membris nostris non de vitio vel de pœna nostra, sed de Dei confunderemur operibus?* Et cùm eundem locum refricuisset in libro tertio adversus eum scripto, *Satis,* inquit, *te debuit admonere, nihil pudendum futurum fuisse in operibus Dei, nisi præcessisset cur natura humana deberet de sui meritis deformitate confundi.* Et exsertissimè, directissimèque contra statum puræ naturæ Iuliano intorquens ratiocinationes suas, cùm dixisset adversarius juxta istud Pelagianum dogma, ita membra nostra fuisse formata à Deo, ut naturaliter *alia verecundiâ, alia libertate gauderent,* quibus verbis clarius non posset statum puræ naturæ pingere, & tamen secum pugnans statim subjecisset, Apostolum *pro sua honestate genitalia loca directè appellare noluisse,* replicat ei Augustinus: *Nonne his verbis tuis te ipse redarguis? Honestas ergò erat non appellare directè, quod Deus facere dignatus est rectè. Et quod creare non puduit ipsum*

Lib. 2. ad Bonif. c. 16.

Ibid. c. 17.

Lib. de pec. orig. c. 34.

Serm. 31. de verbis Dom. cap. 1.

Lib. 2. de nupt. c. 9.

Ibid.

Lib. 3. cont. Iul. c. 19.

Lib. 4. cont. Iul. c. 16.

ipsum judicem, pudebat enuntiare præconem; quando id ita esset, nisi quæ ille fecerat honesta condendo, nos fecissemus inhonesta peccando? Et paulò post: *Nullo modo enim Deus, & hoc quod est pene ante peccatum aliquid faceret in membris humani corporis inhonestum.* Hæc & similia, nisi multum fallor, omni sole clarius ostendunt, quanta fiducia condemnet Augustinus illam Pelagiani commenti inanitatem, qua hominem cum pudendis illis motibus velut in pura natura conditum esse delirabant. Condemnet autem non tanquam falsam tantum, quia reipsa aliter homo conditus fuit, sed tanquam impossibilem ingratitudinis & impietatis plenam erga conditorem, quasi honestior esset creatura Creatore quam puderet operis quod instituendum visum fuerat conditori. Ex quo doctrinæ cælestis pondere factum est, ut quamvis Iulianus Pelagianam hæresim periclitari cerneret, nisi homo cum illa concupiscentiæ pudendâ & inhonestâ rebellione conditus esse diceretur; non ausus est tamen hoc sine aliquo rubore & fluctuatione defendere. Nam in eodem loco dicit primos homines *in eadem honestate permanentia membra texisse.* Quam confessionem ejus arripiens Augustinus, necessitatem ita sentiendi puraque naturæ statum abjiciendi, velut injuriosum Deo plenissimâ securitate decernit: *Benè quod ipse confessus es, illa membra fuisse prius honesta: Non enim aliud possis nisi blasphema opinione sentire.* Ecce non nisi blasphemâ opinione sentiri posse testatur, quod membra genitalia ante peccatum inhonesta fuerint, illa videlicet concupiscentiæ rebellis inhonestate, qua Paulus Apostolus membra illa inhonesta nuncupavit. Et cur obsecro opinione blasphema, nisi quia tantæ fœditatis & inhonestatis causam tribueret Deo, cujus summa honestas & extrema puritas tantæ obscœnitatis origo in creatura rationali esse non potest? Hoc est enim quod antea contra figmentum illud Iuliani necessitatem pudoris ex Dei creatione profluxisse statuentis, velut ingratum & irreligiosum intonuerat: *Quid nobis esset ingratius, quid irreligiosius, si in membris nostris non de vitio vel de pœna nostra, sed de Dei confunderemur operibus?* Blasphemiam quippe in Deum, religioni & honori Dei repugnare, non est dubium.

Hoc ergo cùm Iulianus quantumvis impius, consequens esse cerneret, ut ex illius argumenti angustijs salvâ libidinis rebellione naturali, puraque naturæ statu, sese proriperet, per aliam sese fenestram quam solam patere videt præcipitem dedit. Nam cum erubescendi necessitatem peccato exortam esse, dogma ipsius de pura natura dici prohiberet; ex Deo vero creante natam esse, pietas erga Creatorem ab Augustino sæpè commendata, & blasphemiæ timor vetare videretur, dixit primos homines nihil de illa libidinis membrorumque rebellione erubuisse. Nimirum quia *nihil ibi indecens novumque fecerunt*, ut aiebat: *A pictoribus enim didicisse* jactabat Augustinum *quod Adam & mulier ejus pudenda contexerint. Pictoribus* autem *atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Quod revera non erat aliud profiteri quam ante peccatum fuisse quidem eandem libidinosæ carnis fœditatem, nihil tamen ruboris primis hominibus incussisse. Quæ sententia ejus non alio principio nitebatur, quam illo lumine naturæ noto, quod naturalia ac divinitus instituta, nullo modo pudenda sunt. Ex qua simili prorsus hallucinatione Cynicorum error fluxit qui magis intrepidi libidinis advocati quam Iulianus, de illa exercenda non verecundabantur in publico: unde illa secta Caninum nomen accepit. Non ausus est tamen eo impudentiæ progredi Iulianus, quia nonnullus fidei Christianæ sensus & naturalis verecundiæ quæ supererat, cohibebat impetum, quo eum hypothesis puræ naturæ & certa veritas de non erubescendis institutis naturalibus Dei in libidinis patrocinium propellebant. Cùm ergo libidinem ex puræ naturæ principijs subinde defenderet subinde naturali verecundiâ errorem superante suberubesceret, hanc inconstantiam ei Augustinus exprobrat: *Tu autem defensorem quidem illud vis profiteris, sed de tua suscepta quod fidem, libertatemque, patroni non decuerat, erubescis.* Lib. 4. cont. Iul. c. 15. Hoc tamen saltem puræ naturæ dedit, ut quemadmodum dixi, primos parentes nihil erubuisse nec sese texisse diceret, quia nihil novum postquam peccassent aut indecens in eis fuit, nempe quia naturalia non possunt esse indecentia. Proinde non perizomata ut aliqui Scripturæ textus legunt, sed vestimenta eos sibi fecisse velint; *quibus,* inquit, *latera magis dicam tecta fuisse quam femora.* En impudentiam ex illo errore nascentem. Tantus videlicet horror eum corripuerat ne pudorem ex Creatoris arte vel inertia promanasse fateretur. Malebat enim illam concupiscentiæ tumultuantis fœditatem nudam in paradiso collocare, quam eam perizomatibus tegendo, opus Dei erubescendum confiteri.

Quod si quis forte ex Neotericis puræ naturæ assertor, hanc Iuliani sententiam, quod non arbitror, amplecti malit, quam pudendi necessitatem tribuere Creatori (nec enim video quid aliud cum aliqua probabilitate dici queat) attentè perpendat, quam prodigiosæ impudentiæ sententia illa visa sit Augustino, & verò omnibus honestatis naturalis amatoribus videri debet. Manifestè quippe sequitur innocentiam quæ in primis hominibus in quocunque tandem statu conditi fuerint, & impudentiam habitasse simul. *Verum & sic,* inquit Augustinus, *si pudor adsit, ad cujus officium vestimenta asseris pertinere, nequaquam persuadere conaberis, homines primos peccato magistro ista pudoris officia didicisse, & in eis primis duas quasi socias & amicas convenienter habitasse innocentiam & impudentiam.* Lib. 5. c. 2. Et paulò inferius: *Imo verò tua ista sententia ita est indecenter impudens & deformiter nuda ut eam quantalibet folia verborum consuta, operire non possis.* Ibid. Et mox cum Iulianus detectis pudendis opinionem ex Pictoribus

Ibidem. bus fluxisse deberet esset; *Absit*, respondet sanctus A Doctor, *ut in primis hominibus tanta innocentia tam impudens esset. Sed nudam; non erat quod puderet. Peccaverunt, attenderunt, erubuerunt, operuerunt & adhuc clamas nihil illic indecens, novumque senserunt. Hanc planè impudentiam tuam nimis incredulem, absit ut dicam; Nullus te Apostolus aut Propheta sed nec Medicus docuit nec Poeta. Illi quippe ipsi quibus quidlibet audendi, sicut eleganter dictum videtur, semper fuit æqua potestas, confunderentur tale aliquid videndum fingere quale tu credendum non confunderis disputare. Duas etiam simul habitantes, quarum altera est optima, altera est pessima, velut inter se convenientes atque concordes, innocentiam scilicet atque impudentiam, nullus Pictor pingere, nullus Poeta canere auderet: Nec eorum quisquam ita de sensibus desperaret humanis, ut etiam hoc sibi audientium æquam crederet potestatem, sed insanam potiùs vanitatem.* In hanc autem opinionis impudentiam quod non puderet primos homines libidinosæ fœditatis cum qua creatos esse statuebat, purâ necessitate coactum, ideoque trepidum & reluctante scientia & conscientia, prorupisse Iulianum, ne scilicet fateri alioquin cogeretur primos homines sui Creatoris vel operis ejus puduisse, in sequentibus Augustinus indicat. *Videmus quod texerint*, Adam & Eva, *nimiæ insipientiæ est adhuc quærere, nimiæ impudentiæ adhuc negare, quod senserint. Nam tu quoque cùm obstinatissimè contradicas, usque adeo iudicasti, nihil aliud humanis occurrere sensibus nisi concupiscentiæ lenem motum erubescentes illos homines in genitalibus tegere voluisse; ut perizomata erigere ad latera conareris: aut operiens latus, ubi peccatores nihil mali sensisse contendis aut deformiter mudans quod magis tegendum esse consentis.* Ibid. infra sub fin. cap. 4.

CAPVT XVIII.

Inferuntur aliqua corollaria ex prædictis de concupiscentia. Certitudo illius doctrinæ.

EX hoc ergo conflictu Iuliani & Aug. nonnulla magni momenti liquidò patent, quæ ad ea quæ de libidine & ejus motibus superius disseruimus certius clariusque intelligenda, multum faciunt.

Primo enim constat evidenter Iulianum illos æstuantis libidinis tumultuosos motus, quos post peccatum cernimus & castitate comprimimus, primis hominibus, velut ex Dei creatione prodeuntes, tribuisse, & proinde perfectissimè ex hac parte induxisse puram naturæ statum.

Secundò cùm agnovisse coram Deo motus illos inconditos concupiscentiæ genitalis dignos esse verecundia: verumtamen ne Dei creantis peritiam accusare vel honestatem ejus blasphemare videretur, dicere maluisse, quod primi homines membra illa tumultuantia nuda ostentaverint, quam de aliqua libidinis naturaliter insertæ fœditate erubuerint. Tolerabilius enim ei videbatur impudentiam quàm blasphemiam profiteri.

Tertiò intelligimus veram originem, cur nunquam ausus fuerit Iulianus motus illos libidinis qui naturam humanam in puris naturalibus creatam sequebantur, profiteri turpes, obscœnos, illicitos, malos, sicut aperta rei veritas toties per Augustinum asserta dicendos postulabat. Nimirum verebatur ne simili prorsus modo in Deum blasphemus videretur, siquid ab eo fateretur inhonestum, fœdum, pudendum, illicitum, malumque profluxisse. Hanc enim blasphemiam ut caveret Manichæus, malum principium eorum causam esse statuit, quos malos esse, & per hoc Deo bono tribui nullo modo posse ex Christianæ fidei norma non dubitabat. Hanc enim fidem nobis disertis verbis Apostolus tradit quando dicit, *scio quia non habitat in carne mea bonum.* Et de concupiscentiæ motibus, *quod nolo malum hoc ago*, id est concupisco, ut exponere solet Augustinus. Vnde Augustinus libro quinto contra Iulianum: *Sed quacunque te verses*, puram naturam comminiscendo, *quacumque te iactes, quæcumque undecunque colligas, infles, ventiles, spargas, contra quod concupiscit spiritus bonum non est bonum.* Quod de concupiscentia se mox ex Apostolica doctrina dixisse profitetur: *Utique concupiscentia quæ repugnat ut trahat, etiamsi spiritu contra eam concupiscente & resistente non pertrahat, ac propterea nec concipiat pariatque peccatum, non est bonum. Et ipsa est de qua dicit Apostolus: Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum.* Itaque alio in loco de concupiscentia disputans utrum bona esset an mala: *De voluptate carnis*, inquit, Lib. 3. con. Iul. cap. 14. *hoc sentio quod sentit Ambrosius, inimicam scilicet esse iustitiæ.* Et confestim adjicit: *Nunc de* B *Catholico agitur dogmate ac fide. Perfidia non sit desertoris in te.* Et infra in alio libro longè expressissimè & clarissimè: *Verum malum non* Lib. 5. c. 12. *sit cui repugnanti consentiendum non est ne in suum pergat excessum, & utrum non ex ipsa & cum ipsa concupiscentia nascatur cui malum inesse ullam negas*, per quod videlicet peccatum originale propagetur, *hoc inter nos disseritur. In his quæstionibus Catholicâ veritate antiquitùs traditâ vestra impia novitas suffocatur.* Itaque sæpiùs erroris Lib. 4. c. 8. condemnat in hac parte Iulianum: *Quod si contra Episcopos, pro isto, quem à te Deus avertat errore, quæsiturus es, quid dicas &c. quid tibi erit Tullius?* Et paulò post: *Quam velut bonum, cùm defendat error tuus, nescio quemadmodum adversus illum quemadmodum adversus malum concupiscat spiritus tuus.* Cùm ergo hanc fidem Iulianus ferre non posset & tamen hæresis Manichææ barathrum vellet fugere, alterum extremum C excogitavit, ut motus illos ex Dei boni institutione

Digitized by Google

tutione nobis inesse diceret, & idcirco quia naturales, non esse dicendos malos, nec indecentes, ideoque neque primos parentes eorum in sua nuditate puduisse nec pudenda texisse. Augustinus è contrario, omninò profitetur verum esse, quod si à Deo naturam humanam primitus condente promanassent isti turpes motus, neque malos, neque pudendos posse nuncupari, ne alioquin blasphemia illa redundaret in Deum quod ipse esset autor tam horrendi mali, quo nullum in hac vita virtus acerbius patitur, quodque creatura velut honestior Creatore de operibus sui Creatoris erubesceret. Sed quia indubitata est Catholica fides motus hujusmodi A *displicere Deo*, esse malos, illicitos, pudendos, inhonestos, ut extremæ sit impudentiæ, de illorum fœditate non erubescere, invictè concludit Augustinus commentum istud puræ naturæ in qua fatente Juliano perinde, ut in præsenti statu, eadem esset carnis cum spiritu lucta, eadem libidinis cum virtute repugnantia, eadem erubescendi de tanta fœditate necessitas, esse chimericum, impossibile *ingratum & irreligiosum* adversus Deum, neque posse nisi *blasphema opinione* sustineri. Et meritò sanè quisquis illum statum cum Juliano velut possibilem adhuc tueri cupit, illud Augustini sibi in illo dictum existimare debeat; *Vincat pudor tuus, eoque vincatur error tuus.*

Lib. 6, c. 15.

Lib. 4. cont. Jul. c. 12.

CAPVT XIX.

Idem pudor in omnibus libidinibus etiam animi, tametsi remissior locum habet.

QVÆ hactenùs de concupiscentia respectu puræ naturæ diximus, in libidine quidem illa carnali & obscœnissima & notissima maximè vera esse patet, in omnibus tamen concupiscentiis contra spiritum militantibus quadam, quidem obscurius, alia tamen evidentissimè locum habent. Nam & in illis animus graviter rixatur & pugnat secum, & per illas nihil aliud nisi voluptates carnales appetit, juxta paraphrasim Apostolicam, *Caro concupiscit adversus spiritum*, & ideò nihil nisi peccare desiderat; quæ tamen desideria quia in illo statu forent naturalia & ex institutione Dei, perinde necesse esset esse licita & bona, & consensu creaturæ rationalis naturam sequentis approbanda & expetenda. Accedit quod & pudor arguit eos ex institutione Dei non posse proficisci, ne ipsius Creatoris pudendum sit creaturæ. Nam & aliarum cupiditatum rebellionem erubescendam esse rationi, quæ partibus illis vitiosis ad nutum obtemperantibus imperare debet, tunc maximè patet cùm valde exorbitanter aliquando hominibus inspectantibus commoveri. Hoc enim omnis probus erubescit, improbus majori probro non erubescit. Cur autem de illarum cupiditatum motibus minus quàm de illius fœdissimæ libidinis obscœnitate erubescamus, causa manifesta est, quia animus in ea neque sibi, ut non libeat, neque corpori, quod ei servili conditione subjectum est, ut non moveatur, imperare potest, quod in ceteris cupiditatibus non habet locum. Nam seipsum quidem superare non potest, ut A non suâ cupiditate titilletur, corpus tamen non movet, nisi cùm voluerit, & quantum voluerit. Ex quo efficitur, ut in corporis obtemperantis motu nullus pudor sit, in animi pugna sibi-ipsi rebellantis exiguus. Quia si seipsum non superat dum concupiscit invitus, etiam vice versa non nisi à seipso superatur. Quod quidem minus ei pudendum est, quàm si corporis ei subjecti rebellione vinceretur, pudendum tamen esse non [illegible]um, ideoque esse non posse ex institutione Dei; quâ de re præclarè sanctus Augustinus in libris de Civitate Dei: *Veruntamen hæc libido de qua nunc disserimus, eo magis erubescenda existit, quod animus in ea nec sibi efficaciter imperat, ut omninò non libeat: nec omnimodo corpori, ut pudenda membra voluntas potius quam libido commoveat. Quod si ita esset, pudenda non essent. Nunc verò pudet animum resisti sibi a corpore, quod ei natura inferiore subjectum. In aliis quippe affectionibus cum sibi resistit, ideò minus pudet; quia cum à seipso vincitur, ipse se vincit etsi inordinatè atque vitiosè; quia ex his partibus quæ rationi subjici debent, tamen à partibus suis ac per hoc a seipso vincitur.* Et mox iterum: *Minus tamen pudet, cum sibi animus ex vitiosis suis partibus non obtemperat, quam cùm ei corpus, quod alterum ab illo atque infra illum est, & cujus sine illo natura non vivit, volenti jubentique non cedit.* Quibus luculentè docet Augustinus etiam in ceteris cupiditatibus animo repugnantibus naturalis pudoris esse locum. Pudendum est enim animo inferiora superioribus in seipso pervicaciter reluctari.

Lib. 14 de Civit. c. 23.

Ibid.

CAPVT

CAPVT XX.

Argumentum 12. & 13. cont. statu pura nat.

Afferuntur duæ rationes à priori cur concupiſcentia cum pura naturà dari nequeat. Sextum & ſeptimum argumentum ex parte concupiſcentiæ. Objectio ſolvitur, quod rebellio carnis videatur eſſe naturalis.

HÆc quoque non obſcurè nos manu ducunt ad ipſum cubile rationis, quæ magnis vocibus clamat nullo pacto fieri poſſe, ut illa rebellio concupiſcentiarum ſit humanæ naturæ naturalis, in quocunque tandem condi ſi gatur ſtatu. Quod ex duobus capitibus perſpicaciſſimi Doctoris d[illegible] & inam oſtendi poteſt. Primò, quia impoſſibile eſt, ut carnem ſpiritui repugnare ſit ordo naturalis. Caro enim inferioris ordinis eſt, quàm animus naturali ei lege ſuperior. Ex quo fit, ut ordo naturæ concordiam eorum poſtulet, ut videlicet animo tanquam domino à corpore naturaliter ſervo ſine rebellione pareatur. Hoc voluit Auguſtinus cùm paulò antè dixit, quod *corpus animo naturaliter ſubjectum eſt.* Et ibidem quod *animus ordine naturali anteponitur corpori.* Nam inde naſcitur homini naturaliter verecundia, quod libido corporis ſuo quaſi jure membra excitando, animi naturaliter ſibi dominantis rectat imperium. Cujus naturalis ordinis perturbatio eo vitioſior eſt, quod ſine animo nec vita quidem rebellantis corporis eſſe poteſt. Quam ataxiam unà cum præcedente notavit Auguſtinus cùm reprehendendo dixit, *Cum animo corpus quod alterum ab illo atque infra illum & cujus ſine illo natura non vivit volenti jubentique non cedit.*

Lib. 14. de Civit. c. 23.

Ibid.

B Secundò, quia impoſſibile eſt ordinem poſtulare naturalem, ut animus repugnet ſibi, & quidem ut ſuperiori pars inferior, non modo repugnet, ſed etiam dominetur. Cùm enim in omnibus rebus pacem videamus eis eſſe naturalem & omnibus viribus eo tendere, ſicut præclariſſimè doctiſſiméque oſtendit Auguſtinus in libris de Civitate Dei, quid abſurdius quàm ut perpetuo, inextinguibili, acerbiſſimoque bello ſecum luctari ſolius hominis natura ſit? Nam illius acerbitas calamitatis dicere coegit Auguſtinum: *Non aliunde tantum dolorem habet humana miſeria quàm inde quod caro concupiſcit adverſus ſpiritum & ſpiritus adverſus carnem:* Quod omnis veraciter pius veriſſimum eſſe intimis gemitibus confitetur. Sed ſi pugnam illam eſſe naturalem aliquo plauſibilis rationis fuco ſuaderi poſſe quis arbitretur, quid ab omni rationis umbra remotius cogitari poteſt, quam ut etiam victoriam partis inferioris de proſtrata ſuperiore naturalem eſſe cogitemus? Nemo arbitror quantumcunque pervicax purorum patronus naturalium, hoc vel inter ſurdos dicere audebit. Et tamen eo nos Catholicæ doctrinæ per Auguſtinum traditæ nexus inſolubilis trahit.

Lib. 19. de Civit.

Serm. 182. de Tempore.

A Nam in ea doctrina (ſicut hoc ante fuſius demonſtravimus) unum ex primis eſt principiis, & baſis cui tota neceſſitas & ſtructura gratiæ verbi incarnati nititur, tam dira videlicet eſſe concupiſcentiæ contagia, ut mentem quam obſederit, ſuis vinculis captivam, ſuique & creaturis amore aſtrictam teneat, amiſſa penitus omni libertate ad opus bonum: à qua miſerabili creaturarum ſervitute ſe liberare non poſſit, niſi per ſolam gratiam Dei. Quicquid interim voluntatis arbitrium laude dignum agere videatur, in quamcunque partem hic illic ſuam verſare libertatem, non niſi in vinculo ſuo ſervili libertate volvitur, ſemper enim in omni opere concupiſcentia creaturæ alicujus ei dominatur, & ideò ſerviliter, non liberaliter facit, quicquid facit, donec ei cœlitus dilectio Creatoris inſpiretur, & in veram libertatem aſſeratur per gratiam Salvatoris. Quod gratiæ beneficium quia eſſentialiter puræ naturæ ſtatus excludit, neceſſariò ſequitur ea deficiente libertatem arbitrij ſub concupiſcentiæ concretæ pondere captivam detineri, ita ut libidini plenè dominanti non poſſit ullo modo voluntas in veram dilectionis Dei boniqùe operis reſpirare libertatem. Cùm enim ipſis Scholaſticis autoribus, nulla omninò differentia ſit inter concupiſcentiam naturæ lapſæ & puræ, eadem erit tyrannis ejus in utroque ſtatu, eadem arbitrij ſub ejus dominatione captivitas. Quod qui penitius intelligere velit, recolere dignetur, ea quæ fuſiſſime de amiſſa boni libertate, inducta que peccati ſervitute, & peccandi neceſſitate, ex Auguſtino ſuperius declaravimus. Nam iſta omnia non ex alio capite quàm ex concupiſcentia voluntatis arbitrium in ſui-ipſius & creaturarum amore ſub ſe captivum detinente proficiſcuntur. Cùm C ergò fieri non poſſit quin pars ſuperior ſub inferiore captiva ſerviat, quamdiu concupiſcentiæ vinculis nondum per gratiam reſolutis alligata detineatur, fieri etiā nullo pacto poteſt, ut ſtatus ille miſerabilis ſit rationali creaturæ naturalis. Eſt enim adverſus omnem naturæ & rationis ordinem qui naturaliter poſtulat, ut caro, hoc eſt pars illa carnalis ſerviat, ſpiritus erectus ei plena poteſtate dominetur. Quod Auguſtinus diverſis in locis non obſcurè docet. Nam hinc illud in libris de doctrina Chriſtiana ubi dicit, Spiritus concupiſcit adverſus carnem: *Non ut interimat corpus, ſed ut concupiſcentiam ejus, id eſt, conſuetudinem malè domitam faciat ſpiritui ſubjugatam quod naturalis ordo deſiderat.* Et hoc ſtatim dicit ſpiritum facere

Lib. 1. de doct. Christ. c. 24.

facere per principatum, quia magis quod diligit vult subditum esse meliori. Hinc illud in libro de Fide & Symbolo: *Anima cum carnalia bona adhuc appetit, caro nominatur. Pars enim ejus* (scilicet inferior) *resistit spiritui, non natura, sed consuetudine peccatorum quæ in naturam versa est secundùm generationem mortalem peccato primi hominis.* Et paulò post: *Est autem anima natura perfecta cum spiritui suo subditur, & cùm sequitur sequentem Deum.* Qua de causa sanctus Ambrosius à sancto Augustino citatus dicit, *Princeps & domina carnis naturaliter anima est.* Quo elogio & ipse Augustinus animam non rarò celebrat, tanquam quo solo satis innuatur, obedientiam carnis erga spiritum sine ulla repugnantia esse homini naturalem. Nam ex illa sola radice nascitur quod naturalis homini sit ille de rebellione carnis pudor: naturâ scilicet ipsâ sentiente, quantisque potest vocibus clamante, situs eam intelligat, se à naturali, sibique debito statu esse dimotam.

Lib. de Fide & Symbol. c. 10.

Lib. 2. contra Jul. c. 8. & lib. de Sacramento re...

Et quia non potest illa naturæ perturbatio nisi ipsi animæ dominanti tribui, hinc ei pudor, quo confunditur, se non ita Domino suo exhibuisse servitium, ut mereretur naturalem in carnem suam accipere vel retinere dominatum. Nulla enim ei causa pudendi esset si illam infirmitatem nulla culpâ suâ præeunte ab ipso conditore traxisset. Quid enim illa insipientius, si alieni operis nihil ad se parentesque suos attinentis, ipsam inculpatam pudeat? Quid illâ ingratius, & irreligiosius si operis conditoris? Iam verò nobis, ut sanctus Doctor ait, *pudendum est quod imperio nostro caro non servit: quia hoc fit per infirmitatem, quam peccando meruimus.* Ex quo fit ut naturalis ordo non tantum carnis & spiritus, sed & justitiæ postulet ut non possit caro spiritui innocenti repugnare: gravissima quippe obscenissimaque pœna est, quæ non potest ei sine culpa per justitiam optimi & æquissimi & honestissimi creatoris infligi. Itaque rectissimè idem sanctus Augustinus: *Faciebat hoc ordo justitia, ut quia eorum anima famulum corpus à Domino acceperat, sicut ipsa eidem Domino suo, ita illi corpus ejus obediret, atque exhiberet vitæ illi congruum sine ulla resistentia famulatum. Hinc & nudi erant & non confundebantur. Animam quippe rationalem naturali verecundiâ nunc pudet, quod in carne in cujus servitutem jus potestatis accepit, nescio quâ infirmitate efficere non potest, ut se nolente non moveantur membra, & se volente moveantur, quapropter hæc in quovis casto, meritò appellantur pudenda, quod adversus dominam mentem quasi sua sint potestatis, sicut libitum est excitantur.* Quibus verbis utrumque simul ordinem perturbari indicat & naturæ, si membra quæ naturaliter menti servire debent, quasi suæ sint potestatis adversus Dominam excitentur; & justitiæ, si hoc nulla mentis culpa præcedente contingat. Sed de justitiæ naturalis perturbatione plura inferius.

Lib. 2. de pecc. merit. c. 22.

Ibidem.

Hanc sancti Augustini mentem quisquis accuratius perpenderit, haud difficulter videbit nihil illud argumentum urgere, quod à Scholasticis plerisque ad asserendam Deo creanti concupiscentiam texitur. Aiunt enim quod potentiæ, ex quibus nascitur illa repugnantia carnis & spiritus, sint homini connaturales, voluntas & sensitivus appetitus, quia ex hominis essentia quatenus ex spiritu & carne constat, naturaliter dimanant. Eædem verò potentiæ inclinationes habent naturales ex quibus oritur ista repugnantia, ergo & repugnantia ista connaturalis est homini, perinde ut corporis corruptibilitas, quæ ex elementis inter se pugnantibus nascitur, vel lassitudo in motu progressivo, quæ ex corporis gravitate.

Ad hæc igitur non est difficilis responsio juxta principia sancti Augustini. Esto enim sit homini naturale per appetitum sensitivum concupiscere, non est tamen ei naturale contra spiritum & rationem concupiscere, sed è contrario, hoc est, contra naturam ejus quia ut sanctus Doctor ait, *Hoc naturalis ordo desiderat*, carnem *spiritui esse subjugatam*: & contrarium jam caro facit, *non naturâ sed consuetudine peccatorum quæ in naturam versa est, secundùm generationem mortalem peccato primi hominis.* Itaque sanctus Thomas cùm sibi objecisset hoc argumentum iisdem pœnè verbis, videlicet quod concupiscentia sit proprius actus virtutis concupiscibilis, quæ est potentia naturalis, ideoque sequi quod concupiscentia sit homini naturalis respondit ipse conformiter ad doctrinam Augustini superius traditam: *Quia in homine concupiscibilis naturaliter regitur ratione, in tantum concupiscere est homini naturale, in quantum est secundùm rationis ordinem. Concupiscentia autem quæ transcendit limites rationis inest homini contra naturam.*

Vide loca supra citata.

D. Thom. 1. 2. q. 82. art. 3. ad 1.

Itaque inde eos contingit falli quia id quod alicui potentiæ per se consideratæ naturale esse vident, hoc eidem dum alteri jungitur naturale esse concludunt. Sit enim naturale appetitui sensitivo per se spectato concupiscere, nullo rationis aut spiritus habitâ consideratione, non tamen inde sequitur idem cum ista vaga libertate ei naturale esse prout spiritui atque rationi in eodem supposito copulatur. Tunc enim ei fit naturale accuratè subesse rationi, neque præcurrendo neque excedendo nutus ejus.

Potest enim aliquid esse naturale cuipiam secundùm se, cujus tamen certa moderatio fiat eidem connaturalis ex alterius conjunctione. Ita mulieri, secundùm se spectatæ competit suâ se gubernare libertate, cui per conjugium fiat naturale mariti imperium sequi.

Corpori organizato quamdiu animâ destituitur, naturaliter competit nullum habere motum, nisi rectà deorsum, cui per conjunctionem animæ fit naturalis motus animalis, hoc est motus quaquaversum etiam deorsum animantis imperio modificatus, & inflexibilitas illa prior est contra naturam ejus.

Itaque cùm pars inferior sit instar fœminæ respe-

respectu superioris Augustino dicente, *Animalis illa pars nostra tanquam viro debet obtemperare rationi*, vaga illa libertas appetendi & impetuositas, quæ illi secundum se naturalis est, per illud arctissimum conjugium in eodem homine, moderationem & subjectionem quandam accipit naturalem, ut nunquam prosiliat ad appetendum, nisi nutu conjugis, qui eam naturaliter moderari debet. Quem utriusque conjugij & fœminæ viro subditæ similitudinem uberius explicans Augustinus, ad hoc dicit partem animalem rationi esse conjunctam, *ut non solum anima corpori dominaretur, quia corpus servilem locum obtinet, sed etiam virilis ratio subjugaret sibi animalem partem suam, per quod adjutorium imperaret corpori. Ad hujus rei exemplum fœmina facta est, quam rerum ordo subjugat viro: ut quod in duobus hominibus evidentius apparet, id est in masculo & fœmina, etiam in uno homine considerari possit; ut appetitum animæ per* A *quem de membris corporis operamur, habeat mens interior tanquam virilis ratio subjugatum, & justa lege modum imponat adjutorio, sicut vir debet fœminam regere, nec eam permittere dominari in virum, quod ubi contingit perversa & misera domus est.* Sicut ergo, ut Augustinus loquitur, perversa domus est, quia perversus ordo naturalis, ut fœmina dominetur viro, ut inconsulto viro tractet negotia quæ viri consilio & nutu agi deberet; ita perversus ordo naturalis est, si appetitus inferior spiritui dominetur, vel illo inconsulto ad opus suum proruat. Quod si talem obedientiam ex seipso habere fortasse non potest, quid magnum est, si ei à Deo tribuatur sicut ceteris omnibus facultatibus & membris qualitates dedit, quibus officia non solum illis secundum se, sed & supposito congrua & naturalia peragenda sunt. De corruptibilitate corporis quomodo naturalis dici B possit infra latius.

Lib. 2. de Genes. ad lit. c. 11.

Lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 11.

CAPVT XXI.

Conflictus Iuliani & Augustini de traductione peccati originalis, invictè probat concupiscentiam non posse esse puræ naturæ naturalem. Octavum argumentum ex concupiscentia.

Argumentum 8. contra statũ puræ naturæ.

DEnique ut hoc argumentorum genus quod ex concupiscentia repellante rationi petitur, tandem aliquando concludamus, alius Augustini & Ecclesiæ, cum tota Pelagianorum secta conflictus, invictè probat, ut quidem arbitror, eam à Deo puram naturam instituente esse non posse. Gravissima enim contentio sancti Augustini cum illa lue fuit, quid esset illud tam magnum in hominibus etiam sanctificatis malum, quod peccatum jam etiam remissione deletum in innocentem, si Dei opus spectes, prolem ex parente transfunderet. Constantissimè semper Augustinus & per ipsum & post ipsum Ecclesia per multas annorum centurias docuit, hoc non aliud esse nisi concupiscentiam illam carnis, quæ fœdissimas adversus spiritum pugnas concitat. Quod ita mordicus tenebatur Augustinus, ut isto principio collabente causam Ecclesiæ de originali labe pariter labi non obscurè fateretur. Præcipua verò tantæ doctrinæ basis erat, quid illud esset, tam magnum tam fœdum tam detestandum, veræque justitiæ tam inimicum malum, ut hoc solo quod inesset creaturæ rationali, non posset eam non damnationis ream constituere, & ad mortis æternæ pœnas trahere. De cujus mali certitudine, superius multa ex Augustino diximus: adversus quem Iulianus contendebat non esse malum, utpote quod hominibus ex vi creationis adhæsisset. Hinc ille locus celeberrimus instar omnium, contra illud Iuliani de puræ naturæ tanquam innocentis & bonæ institutione commentum: *Quis autem ita sit imprudens atque impudens, ita* A *procax, pertinax, pervicax, ita postremo insanus & demens, qui cum peccata mala esse fateatur, neget esse malum concupiscentiam peccatorum, etiamsi adversus eam concupiscente spiritu peccata concipere ac parere non sinatur. Tale porro ac tam magnum malum tantum quia inest, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem, nisi eius vinculum in illa quæ fit in baptismo remissione peccatorum omnium solveretur?* Radicem tanti mali facile perspexerit quisquis mentis acie ponderaverit quanta iniquitas sit ut pars superior sub inferiore rerum creaturum visco captiva teneatur, sicut ante gratiam arbitrij liberatricem necessariò captiva est; quandoquidem sit iniquitas, ordini naturali & justitiæ contraria, quòd superioribus inferiora mente etiam consensum cohibente reluctentur.

Lib. 6. cont. Iul. cap. 15.

Tanta iniquitas sine culpa & pœna esse B non potest, sive hominis, qui ejus auctor sibi peccando fuit, sive alterius qui generando vel creando. Rei gravitatem suo pondere librat Augustinus alibi, & hanc tanti mali originem digito notat: *Neque enim nulla est iniquitas cùm in uno homine, vel superiora inferioribus turpiter serviunt, vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, etiamsi vincere non sinantur. Hanc iniquitatem si homo ab homine alio forinsecus adversante pateretur, quia in illo non esset, sine illo utique puniretur. Quia verò in illo est, aut cum illo punietur, aut illo ab ejus reatu liberato, sic in certamine adversus spiritum perseverat ut hominem jam non reum ad nulla post mortem tormenta transmittat.*

Lib. 6. c. 19.

Sed quia in reliquijs consistenti tenebrarum, quas illud malum oculis virorum etiam spiritalium

ritalium offundit, fœditatem ejus purificata mentis acie videre non sinimur uti decet, hinc in ista nos obscuritate jactamus, & de pura natura ex Philosophia ratiocinantes, aliquid nos dicere putamus, quo malum istud innoxium esse posse monstremus. Longè alia fuit spiritalissimi debellatoris concupiscentiæ, & perspicacissimi Doctoris sensus, qui Iuliano similia ex Philosophia gentium jactitanti ut peccati originalis traductionem interimeret,
c. 5. *Numquid vel tibi*, inquit, *vel quibuslibet consectaneis tuis aliquid dicere videreris, si quantum sit (ut et ea natum necesse sit renasci, non renatum sit necesse damnari) malum concupiscentiæ carnis sanctitate mentis cogitare posses?* Ubi similiter, sicut in ante citatis locis docet tam horrendum esse istud concupiscentiæ carnalis malum in creatura rationali, ut quicquid ex illo nascitur sit necesse damnari. Eo scopo scripti sunt duo libri de nuptijs & concupiscentia, ut decim contra Iulianum, & pars aliorum operum non exigua. Nimirum ut ostenderet tantam esse mali istius virulentiam, ut necesse sit peccatum à parentibus illo præsente in prolem trajici: ut ita falsum esse & erroneum commentum Pelagianæ hæresis demonstraret, quo illud velut à Deo institutum & innoxium esse sanciebat. Et revera quis ita mente destitutus est, ut non videat universum Augustini laborem, & Ecclesiæ per illam doctrinam triumphantis plausum in fumos evanescere, si istud malum suapte natura tam innoxium est, ut juxta Pelagiana decreta primis hominibus in pura natura conditis collatum fuerit, vel juxta Scholastica conferri posse statuatur? Neque enim istud malum minus repugnat virtuti atque rationi in pura natura, neque minus est malum, neque minus pudendum, quam illud in lapsa natura verecundia naturalis probat. Nam ex pudore solo sæpissime malitiam ejus Augustinus arguit, & peccati originalis causam esse confirmat. Nam cùm Iulianus omnes recensendo causas generationis velut innoxias, libidinem quam etiam hominibus velut in pura natura datam asserebat, prætermitteret, respondet ei Augustinus:
1. de ... c. 5. *Sed iste in his omnibus noluit nominare concupiscentiam carnis, quæ non est à Patre &c. hanc iste noluit nominare in his omnibus quæ commemoravit naturalibus bonis, de qua etiam nuptiæ confunduntur.* Et paulò post:
Ibid. *Ideo autem duo parvulos expertes non esse delicti qui ta de illa commixtione sunt nati, qua sine pudenda libidine non potest etiam quod honestum est operari.* Et infra:
11. *Quocirca commixtionem quoque honestam conjugum non reprehendimus propter pudendam corporum libidinem.* Et cùm dixisset conjuges in illo actu humanum vitare
Ibid. conspectum: *Atque ita*, addit, *confiteri quod pudendum est, cùm debeat neminem pudere quod bonum est. Sic insinuantur hæc duo, & bonum laudandæ conjunctionis unde filij generentur, & bonum pudendæ libidinis, unde qui generantur regenerandi sunt ne damnentur. Rectius enim accepit nomen mali quam boni quod erubescunt & mali & boni. Meliusque credimus ei qui dicit, scio quia non habitat in me, hoc*

A *est in carne mea bonum quam huic qui dicit, hoc bonum. Unde si confunditur, confitetur malum.* Iuliano verò respondente, non posse corporales nuptias esse sine commixtione quæ bona est, & ideo non posse in prolem inde natam peccatum originale traduci, replicat Augustinus: Cap. 22.
Non ostendo ego nuptias corporales sine commixtione, sed nec ipse ostendis eandem commixtionem sine confusione: & consequenter videlicet sine malo. Hæc & hujusmodi quibus ejus libri scatent, totâ mole argumentorum hoc agunt, ut ex confusione velut inseparabili ratione probet concupiscentiam illam, quam Iulianus velut innoxiam à Deo insertam homini statuebat, esse aliquod malum, & pudendum malum, & hoc esse satis, ut per illius mali usum peccatum in prolem generando transiret. Hæc omnia, & quicquid Augustinus naturalibus rationibus fultus, in omnibus illis libris egit,
B ut libidinem probet non esse bonam, sed malam, atque ita mali originalis propagationem ex illo malo stabiliret, è fundamentis corruunt, si libido homini à Deo in pura natura inseri posse decernamus. An enim tunc non erit malum? Non concupiscet contra spiritum? Non erunt motus ejus peccandi desideria? Non erit honestis conjugibus pudenda? Quis ita delirat ut in illa sententiarum portenta prosiliat? Mala erit igitur etiam tunc ex Augustini regulis libido, utpote spiritui adversaria, peccandi avida, sapientiæ & virtutibus inimica, hostis honestatis, pudenda etiam impudentibus. Quod si etiam tunc libido erit malum ac tantum malum, quantum Augustini rationes & isti effectus libidinis probant, inanis profectò & omninò frivolus & ridiculus est omnis iste profundissimi Doctoris labor. Alterutrum enim ex tanta virium & industriæ tam laboriosæ & perspicacis conten-
C tione consequetur, ut per illam libidinem etiam in illo statu peccatum in prolem ex concupiscentiæ istius rebellione & confusione genitam transfundatur, si hoc ipso illud nunc transfundi etiam à sanctis conjugibus ex malitia & confusione & rebellione concupiscentiæ rectè probat: vel ut perperam adversus Iulianum puræ naturæ architectum inde probaverit nunc transfundi, si tota illa malitia quam concupiscentiæ tribuit cum hypothesi Iuliani consistere potest. Cùm autem utrumlibet per absurdum & falsissimum sit, quid superest nisi ut dicamus alterutrum videlicet vel id quod Iulianus dixit, concupiscentiam in illo statu non fore malam, sed naturaliter bonam, & per hoc nec esse causam ut peccatum parentis in prolem transeat; vel certè hypothesim purorum naturalium ex parte concupiscentiæ spiritui repugnantis esse impossibilem. Unum ex diametro constantissimæ doctrinæ S. Doctoris adversatur, ut supra sa-
D tis superque vidimus: & victoriam ejus adversus Pelagianos inanem facit. Alterum verò Scholasticorum doctrinam de pura natura prorsus enecat. Eligat lector id quod credibilius esse arbitratur. In hoc tract. & toto tractatu de Prop. pec. orig.

1. 2. q. 109. art. 3.

Vicina autem est concupiscentiæ alia peccati plaga, quam communiter Scholastici *malitiam voluntatis* vocant. Hanc Medina vocat odium rerum spiritualium atque cælestium. Quod si quis rectè intellexerit, concupiscentiam non posse ex Dei conditione proficisci, longè certius hoc intelliget de tali malitia voluntatis, quàm tamen certum est ad statum puræ naturæ juxta Scholasticorum placita pertinere. Non enim differt natura lapsa à pura, nisi ut à nudo spoliatus. Itaque si præcedentia argumenta evincant concupiscentiam in statu puræ naturæ tanquam à creante Deo esse non posse, multò fortius evincent abesse debere malitiam voluntatis: Vt non sit opus de illa latius hoc ostendere. Nunc de ignorantia nonnihil adjiciendum est.

CAPVT XXII.

Ignorantia illa profunda rerum agendarum non potest esse in pura natura.

Argumentũ [illegible] contra statum puræ naturæ.

ALIVD verò argumentum gravissimum contra statum puræ naturæ ex ignorantia illa invincibili juris naturalis peti potest, ex qua docet Augustinus infinita ab hominibus etiam fidelibus & sanctis peccata perpetrari. De qua ignorantia ne actum agamus, lectoremque nimiâ prolixitate fatigemus videnda sunt quæ supra in tractatu de pœnis peccati originalis fuse diximus. Videlicet quod fidei Catholicæ sit, juxta sanctum Augustinum, peccata inde pullulantia vera esse peccata, & pœnis homines obnoxios constituere. Ex ejus ergo doctrinæ hypothesi ratio ista texi potest. Ignorantia illa juris naturalis cum qua nunc damnata hominis natura nascitur, tam est contraria creaturæ rationali, & ita mala, ut quicquid inde nascitur hominem culpæ reum faciat. Non potest ergo fieri ut homo in illis horrendis tenebris à Deo condatur antequam eas aliquâ iniquitate promeruerit. Nam alioquin nulla ratio est cur non ipsi Deo tota illa iniquitas, quæ ex tenebris illis nascitur, ac nasci debet, optimo jure transferbatur, eodem videlicet modo quemadmodum de concupiscentia superius diximus. Et quamvis verissimum sit hujusmodi ignorantiæ lapsus non tunc fore lapsus humanæ naturæ sed naturalis conditionis motus, sicut neque consensus nefariarum quaruncunque libidinum peccata dici posse declaravimus, hoc tamen ipsum absurdissimum est, ut ea quæ nunc in isto præsenti statu peccata esse naturæ repugnantia, Christiana nos doctrina docet, ea sola Dei condentis, & ita quadammodo ea perpetrantis vel perpetrare facientis majestate purgemus. *Nam si*, ut Augustinus dicit, *non est ista pœna hominis*, quod per ignorantiam juris naturæ peccat, *sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo, quo naturaliter factus est ita ut melius esse non possit, ea quæ debet facit, cum ista facit.* Tota ergo talium actuum fœditas redit in Deum, hoc ipso quo naturam cum illis tenebris ignorantiæ quas exhaurire non potest conditam & naturaliter condendam esse decernimus.

Lib. 2. de [illegible] c. [illegible]

Supra hoc libro cap. 15.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18.

An forte nulla fœditas est, sed naturalis dumtaxat imperfectio, ignorando in ipsas juris naturæ regulas impingere? Quis hoc nisi omnis honestatis ignarus & cœcus dixerit? Audi interim, quid in eodem loco Augustinus de illis ignorantiæ peccatis quæ communiter naturæ damnatæ cœcitate subjiciat: *Si autem homo qui nunc nascitur cum illa ignorantia bonus esset, aliter esset. Nunc autem quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate ut bonus sit, sive non videndo qualis esse debeat sive videndo, & non valendo esse, qualem debere esse se videt.*

Ecce confidenter pronunciat ex pura ratione contra Manichæos disputans, hominem qui cum tanta ignorantia nascitur non esse bonum, nec esse posse bonum, propter caliginis istius altitudinem atque tenacitatem.

Nam adversus Manichæos disserit, apud quos non poterat quicquam ex originalis labis hypothesi demonstrare, quod non solum commentitium esse sentiebant, sed etiam ignorantiam, una cum concupiscentia humanæ naturæ à malo principio concreatam et & naturalem. Ipsa igitur sola fœditas illius ignorantiæ sicut & concupiscentiæ, Augustino satis est ut naturali ratione pronunciet, hominem non esse bonum qui cum illa procreatur. Itaque postquam adversus istos originalis peccati negatores confecisset Augustinus, ut jam jam diximus, nulla esse peccata ignorantiæ si illa non est pœna hominis, sed, ut ipsi volebant humanæ naturæ concreata & naturalis, quia quæ debet faceret cùm hæc faceret; mox concludit, fieri non posse quin illa sceleris alicujus perpetrati pœna sit: *Pœnam istam*, inquit, *esse quis dubitet? Omnis autem pœna si justa est peccati pœna est & supplicium nominatur, si autem injusta pœna est quoniam pœnã esse nemo ambigit, injusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei & justitia dubitare dementis, justa hæc pœna est & pro peccato aliquo penditur.* Sed quia Manichæos longè aliter de causa ignorantiæ & concupiscentiæ sentire certus erat, breviter eorum sensa velut absurda perstringit: *Non enim quisquam injustus dominatur aut surripere hominem potuit velut ignorante Deo, aut extorquere invito, tanquam invalidiori, vel terrendo vel confligendo ut hominem injusta pœna cruciaret.*

Ita Aug. [illegible] 4. [illegible] cap. 4.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 18.

Itaque

Digitized by Google

Itaque obstructis effugijs Manichæorum omnibus, qui hoc factum imaginabantur ex illo conflictu naturæ mali cum Deo, qui calamitatum regnis suis impendentium metu, partem substantiæ suæ, naturæ malæ miscuisset, unde illa ignorantiæ & concupiscentiæ malignitas in humana natura grassabatur, rursum concludit ex ipsa rei natura & evidentia: *Relinquitur ergo ut hæc iusta pœna de damnatione hominis veniat*; non videlicet de natura mali Deo bono prævalentis, quia impium est; non de Deo bono homini concreantis, quia injustum est, sed de damnatione peccantis creaturæ.

Nec dissimili modo contra Pelagianos ex ipsa ignorantiæ profunditate concludit; ignorantiam istam non puram naturam esse sicut ipsi delirabant, sed pœnam alicujus delicti alicubi perpetrati. Omnes enim cavillationes rejicit quibus ista ignorantia à malitia in B parvulis ipsis purgari posse videretur. Operæ pretium est filum ipsum disputationis integrè protensum intelligere: *Illam tenebrosissimam ignorantiam videamus, illas, inquam, consideremus tenebras mentis utique rationalis, in quibus & Deum prorsus ignorant, cujus sacramentis etiam cum baptizantur obsistunt. In has quæro, unde, & quando submersi sint?* Ecce disputationem de causa ignorantiæ ex natura rei ipsius indagantem, adversus eos qui illam puræ naturæ conditionem existimantes peccati pœnam esse pernegabant. Eos igitur primum, qui propria parvulorum peccata sic pœnam delicti dicerent (nam eo stultitiæ quidam Pelagianorum venerant, ne ex originali peccato fluxisse putarentur) ipsa rei absurditate confutat: *Itane vero eas hic contraxerunt, & in hac vita sua tam protracta per nimiam negligentiam obliti sunt Deum, prudentes verò & religiosi vixerunt vel in uteris matrum? Dicant ista qui ausi fuerint, audiant qui voluerint, credant qui potuerint* &c. Mox aliam C Pelagianorum opinionem reprimit, quæ propè omnium unanimis fuit. putabant enim ignorantiam velut naturæ puræ cohærentem non esse in parvulis malam; *An nullum est ignorantiæ malum*, inquit, *& ideo nec purgandum? Et quid ait illa vox, Delicta iuventutis & ignorantiæ meæ ne memineris? Etsi enim damnabiliora peccata sunt quæ ab scientibus committuntur; tamen si ignorantiæ peccata nulla essent, hoc non legeremus quod commemoravi, delicta iuventutis & ignorantiæ meæ ne memineris.* Itaque repetita denuò propositaque quæstione, tertiam tergiversationem rejicit, quæ in secunda claudebatur, nempe quod sit natura hominis puri sic incipere quemadmodum parvulos nostros nasci cernimus: *In illas igitur ignorantiæ densissimas tenebras ubi anima infantis recentis ab utero, utique anima hominis, utique anima rationalis, Non solum indocta verum etiam indocilis iacet, quare, aut quando, aut unde D contrusa est?* Vbi quot sunt verba, tot sunt argumenta quibus tacitè confici cupit, non posse esse naturale istud parvuli nascentis exordium. Nam *tenebræ*, & *densissimæ*, & *infantis*, & *recentis ab utero*, & *anima rationalis*, & *non solum indocta*, quæ facile erudiri posset, sed etiam *indocilis*, aliquid profectò suâ magnitudine & pervicacia pœnale clamat in tanta rationalis creaturæ recenter à Deo conditæ innocentia. Itaque quæstionem propius tangens, *si natura est hominis*, inquit, *sic incipere, sicut vos Pelagiani communi voce constituitis, & non iam vitiosa est ista natura, cur non talis creatus est Adam? Cur ille capax præcepti, & valens uxori & omnibus animalibus nomina imponere?* hoc est cur Adæ natura est aliter condita? Concludit statim ex illa horrenda ignorantiæ magnitudine, necessariò pœnam esse peccati non naturæ puræ primordium. *Iste autem nesciens ubi sit, quid sit, a quo creatus, à quibus genitus iam reus delicti, necdum capax præcepti, tam profunda ignorantiæ caligine involutus & pressus, ut neque tanquam de somno excitari possit, ut hæc saltem demonstrata cognoscat, sed expectetur tempus quo hanc nescio quam velut ebrietatem non per unam noctem sicut quælibet gravissima solet sed per aliquot menses atque annos paulatim digerat.* Hæc enim tanta exaggeratio in ignorantia collimat eò, ut ex tenebrarum densissimarum horrore, non eam naturæ puræ conditionem, sed pro aliqua iniquitate damnatæ supplicium esse fateantur. Quam cùm originalem esse inficiamini, restat ut sit actualis. *Hoc igitur tam magnum ignorantiæ atque infirmitatis malum, si in hac vita iam nati parvuli contraxerunt, ubi, quando, quomodo magnâ aliquâ impietate commissa repente tantis tenebris involuti sunt?*

Hunc vere scopum & sensum esse sancti Augustini, ut videlicet ita puram naturam Pelagianorum tenebris illis velut naturalibus involutum expugnet, ex eis quæ statim subjicit adhuc uberius patet: *Dicet aliquis*, inquit, *si hæc naturæ puræ non sunt sed vitiosa primordia*, hoc est si ignorantia non ex naturæ conditione, ut Pelagiani volunt, sed necessariò ex aliquo peccato naturam vitiante nascitur *quia scilicet talis non est creatus Adam, cur Christus longè excellentior & certè sine ullo peccato natus ex Virgine, in hac tamen infirmitate corporis atque ætate procreatus apparuit?* Respondet Augustinus totum discrimen ex peccato nasci: *Huic*, inquit, *propositioni respondemus Adam propterea non talem creatum, quia nullius parentis præcedente peccato, non est creatus in carne peccati. Nos ideo tales quia illius præcedente peccato nati sumus in carne peccati.* Quod est apertè dicere, sola causa est quia natura humana in Adamo adhuc peccato carens, non potuit cum tantis rationalis mentis tenebris condi, sicut vos naturam humanam in parvulis condi fingitis. Si enim non est illa causa, tantum est illud ignorantiæ & infirmitatis animi in parvulis malum, ut alterius cujusdam substantiæ cum Manichæis dici debeat. Quod cum falsissimum sit, necesse est tantam ignorantiam esse pœnalem. Hoc se velle statim luculentius prodit, dum explicat se non de corporis sed mentis differentia & mirabili parvulorum infirmitate loqui: *Sed agitur*, inquit, *de illius mentis quadam valentia & usu rationis, quo præceptum*

De pec. c. 36.

Ibid.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibid. c. 37.

ceptum Dei legemque mandati & docilis Adam capere, & facillime posse custodire si vellet. Nunc autem homo sic factus, ut omnino non possit propter horrendam, [illegible] atque infirmitatem non carnis [illegible]; cum omnes fateamur in parvulo non aetate, sed ejusdem substantiae, cujus in primo homine fuit, hoc est rationalem animam degere. Quapropter non solum illa ignorantia & imbecillitas mentis, sed *etiam ipsa tanta carnis infirmitas, nescio quid, quantum arbitror, pœnale demonstrat.* Hæc satis ostendunt quantum arbitror ex ista ignorantiæ magnitudine colligere Augustinum non-nisi pœnalem esse posse, ideoque solummodo non potuisse hujusmodi puræ naturæ in Adamo esse primordium, quia ille sine peccati iniquitate condebatur. Hæc est ergo etiam causa cur similiter à Christo Domino, non solum concupiscentiam, sed etiam parvulorum ignorantiam longè submoveat, quia sine peccato præcedente in creatura rationali esse non potest: *Quam plane ignorantiam* (parvulorum) *nullo modo crediderim fuisse in infantulo in quo verbum caro factum est, ut habitaret in nobis: Nec illam ipsius animi infirmitatem in Christo parvulo fuerim suspicatus quam videmus in parvulis.* Quæ tanta dicit asseverantia ut absurditatem commenti Pelagiani de naturæ puritate subverteret, cur enim obsecro, illam quam videmus in parvulis ignorantiam & concupiscentiam nullo modo fuisse in infante Christo vel credere vel suspicari ausus fuerit, si in illis nihil est mali, sed citra ullius peccati iniquitatem ex primordijs naturalibus puræ naturæ fluit? Nimirum quia utraque tam ante se malitiam, & quemadmodum de concupiscentia loquitur, iniquitatem claudit, ut impossibile sit citra peccati meritum ejus causam esse vi primæ productionis in sua creatura Creatorem.

Lib. 2. de pecc. merit. cap. 29.

Ex qua doctrina, quam & recentiorum Schola profitetur novum argumentum contra puræ naturæ statum sumitur. Christus enim Dominus naturam humanam in puris naturalibus assumere potuit: horret autem animus cogitare quod rebellionem contra spiritum, pronitatem peccandi, peccandi desideria, difficultatem operis boni; pudoris necessitatem profundamque illam ignorantiam assumere potuerit. Cur non enim & peccabilem eum tunc futurum fuisse fide repugnante fateamur? Pronum enim ad peccandum esse, ac desiderare peccatum, supponit posse peccare. Vnde Augustinus: *Profectò enim peccatum etiam maior Christus fecisset, si parvulus habuisset. Nam propterea nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu, quia nullus est hominum præter ipsum qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu.* Peccati quippe nomine ibi intelligi concupiscentiam, quam ipse peccatum nominare solet, & propter quam in grandiore ætate peccata perpetrantur non est dubium. Cùm ergo Christus plagas illas assumere non potuerit cum illis pudendis effectibus, signum evidens est eas non esse humanæ conditioni naturales.

Lib. 5. cont. Iul. cap. 15.

Sed ut de concupiscentia supersedeamus, de qua satis diximus, si fructus istius arboris ignorantiæ attendimus, nihil omninò ex ea, quemadmodum quoque de concupiscentia jam ante tradidit Augustinus, deprehendimus nasci posse nisi malum. Error enim & stultitia genuinæ soboles sunt illius profundissimæ puerilis ignorantiæ. Nam de erroris fonte dicit Augustinus, a *Ex ignorantia dehonestat error.* Et alibi: b *Non-nisi verum ignorantia potest errari.* Error autem quo in rebus eligendis & agendis fallimur, sapientiam impedit, & stultitia nuncupatur. Vtrumque verò grave admodum est creaturæ rationalis malum, quod non potest à Deo creante, sed tantummodo à culpa naturam vitiante proficisci. Vnde de malitia erroris omnis Augustinus: *Sed diligentius considerata veritate cùm nihil sit aliud errare, quam verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est; vel certum habere pro incerto, incertumque pro certo, sive falsum, sive sit verum: idque tam sit in animo deforme atque indecens quam pulchrum ac decorum esse sentimus, vel in loquendo, vel in assentiendo est est, non non.* Et paulò post exsertius: *Ipse per seipsum error aut magnum in re magna, aut parvum in re parva, semper est malum. Quis enim nisi errans malum neget, approbare falsa pro veris, aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis?* Omnis autem error in discernendo jure naturæ sine dubio magnum est malum. Inde quippe nascitur, ut putet malum esse quod bonum est, aut bonum quod malum; ut Deo placere quod displicet ac displicere quod placet. Denique ut per hujusmodi stultitiæ fiduciam in delictis ignorantiæ quibus vita humana plena est, velut in justitiæ luce versetur. Hujusmodi insipientia primus est originalium tenebrarum, cum quibus in hunc mundum nascimur, & in pura natura perinde nasceremur, fructus: in quem necesse naturam humanam primum in pueris prorumpere, antequam ad sapientiam, quæ sola Deo placet, possit ascendere. Qua de re pulchrè Augustinus adversus istarum plagarum originalium, velut naturæ puræ proprietatum buccinatorem Iulianum: *Quis ignorat omnes homines quicunque sapientes fiunt, ex insipientibus fieri? Nisi fortè aliqui ex præconibus mediatoris* (verbi gratia Ioannes Baptista) *magna eum multumque insolita gratia ad sapientiam non ex insipientia, sed ex infantia transire potuerint.*

a Lib. 3. de lib. arb. c. 18.
b In Ench. cap. 17.
Ibidem.
Ibid. c. 17.
Lib. 5. cont. Iul. c. 4.

Sed hoc gratiæ est, non naturæ etiam puræ beneficium: ut ex hoc ipso perspicuum sit malum istud quod à Scholasticis puræ naturæ citra culpam adhærere posse sancitur, non nisi malum, hoc est insipientiam in pueris vanitatemque proferre. Qua de re pulchrè adhuc Augustinus: *Quis autem non quotidie probet testibus rebus humanis, parvulum priùs nihil sapere, deinde crescendo vana sapere, & postea si ad sapientiam sortem pertinet, recta sapere; atque ita ab infantia ad sapientiam per insipientiam mediam pervenire?* Hæc Augustinus adversus Iulianum,

Ibidem.

lianum, qui naturam in parvulis velut puram sine vitio, sine virtute laudabat. Sed hoc insipienter ab ipso totaque hæresi Pelagiana fieri, non ex scriptura, non ex traditione, non ex hypothesi alterius elevatæ scilicet naturæ statu, quam supponere contra tales adversarios sine insigni absurditate non poterat, sed ex hujusmodi fructibus ignorantiæ & concupiscentiæ puerilis, concludit Augustinus:

(Ibidem.) *Quapropter humana natura quæ tacet in parvulis, cui laudibus vestris Salvatorem tanquam sana sit,* eo quod pura sit, *invidetis, quemadmodum prius proferat insipientiæ, quam sapientiæ fructus videtis, & radicis ejus vitium videre non vultis; aut videtis quod pejus est, & negatis.* Et alibi in eundem sensum: *Quære diligenter utrum habitare cum sapientia puerilis vanitas possit, per quam necesse est ex infantia parvulus transeat, qui tamen transit; & considera qui primus fructus nascatur de radice quam laudas: Et quanta in contrarium mutatione* B *opus habeat, ut diligatur à Deo.* Fructus enim insipientiæ & vanitatis tam sunt mali, tam repugnantes virtuti atque sapientiæ, ut ex eorum solâ consideratione causam adversus Julianum confici putet, utpote qui non possint à laudabili, quam plantaverit conditor Deus, sed tantummodo à vitiata per culpam hominis radice proficisci. Quapropter fidentissimè contra istum puræ naturæ fabricatorem, non modo de tali parvulorum insipientia, quæ nisi per gratiam curari non potest, sed etiam de quorundam quasi naturali fatuitate concludit: fieri nullo modo posse quin sint supplicia peccatorum:

(Ibidem.) *Vnde potuerunt in tantum malum ruere, si divino judicio nulla origini debetur pœna vitiatæ?* Et alibi contra Manichæos qui quasi commentitium deliramentum Catholicæ religionis peccatum originale ridebant, ex ignorantiæ & concupiscentiæ fœditate, & malignitate fructuum C inde nascentium, velut argumento nixus qualibet probatione notiori clamat Augustinus:

(Lib. 3. de lib. arb. c. 18.) *Pœnam esse nemo ambigit. Pœnam esse quis dubitet?* Si pœna, ergò, impossibile est non præcessisse peccatum, ut vos Manichæi fingitis. Nam ut statim probans adjicit: *Quia*

A *de omnipotentia Dei*, non impedientis ista mala aliunde irruentia, *& justitiæ*, infligentis ea sine culpa, *dubitare dementis est, justa hæc pœna est & pro peccato aliquo penditur.* Ecce contra Manichæos naturam talem statuentes esse naturaliter, & ex ipsa videlicet tantorum malorum turpitudine & magnitudine, peccatum antecessisse talem pœnam conficit. Cùm enim, ut subjungit, non potuerit infligi à justo Deo, nec ab alio potentiore, qui bonum tanquam invalidum terrendo aut confligendo superaret, non potuit in naturam humanam nisi per portam iniquitatis ac secutæ damnationis irrepere. Vnde rectissimè, sanctissimè, & naturalissimè concludit argumentationem illam Augustinus; *Relinquitur ergò, ut hæc justa pœna de damnatione hominis veniat.* Et rursum: *Nam sunt reverà omni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia & difficultas.* Cùm B igitur adversus duas diversas adversasque inimicorum acies, Pelagianos & Manichæos, quorum utrique concupiscentiam & ignorantiam naturæ sine iniquitate præcedente concreatam esse statuebant, tam in initio conversionis quàm in fine consummationis vitæ, ex ipsa sola utriusque natura, eas pœnas esse velut invictâ ratiocinatione concludat, nihil profectò evidentiùs est, quam vel Scholasticos vel Augustinum falli. Si Scholastici rectè docent posse esse puræ naturæ consectaneas, sicut hoc idem ipsum reipsa dicebat contigisse Julianus, & non multum discrepanti modo Manichæus, profectò turpiter errat Augustinus. Hoc enim ex natura ignorantiæ & concupiscentiæ, & effectuum inde nascentium conficit, ut factu impossibile, quod isti factum, Scholastici verò fieri posse tanquam verissimum docent. Quod si tanti magistri dignitas, victoriæ de utrisque reportatæ auC toritas & Ecclesiæ per ejus doctrinam triumphantis honor, nihil aliud nos opinari sinunt, nisi verissimum esse quod ipse velut invictum adversus eos tota vita pressit; Scholasticos in hac re tantum à veritatis tramite discessisse necessarium est quantum ab Augustini doctrina discessère.

F I N I S.

CORNELII IANSENII EPISCOPI IPRENSIS. DE STATV PVRÆ NATVRÆ LIBER TERTIVS.

Transitus ad miserias corporis.

CAPVT PRIMVM.

Quid de illis, & quibusvis etiam ætern damnationis malis innocentiæ irrogandis sentiant quidam.

PPVGNAVIMVS hactenùs puræ naturæ statum ex affectibus solius animæ: nunc videndum, quid adversùs eum etiam ipsius corporis conditio suppeditet. Nec enim sine ratione alicui videri possent, tot tantæque mortalitatis nostræ calamitates, quibus à primis fletibus nascentium usque ad extremos gemitus morientium vita nostra conteritur, ipsaque mors malorum omnium terribilissimum, nescio quid divinæ bonitati vel justitiæ contrarium continere, ut ea non posset innocenti creaturæ suæ sine merito præcedentis iniquitatis infligere. Nam quamvis ista mala creaturæ non malam, quemadmodum aliqua ex præcedentibus, sed miseram dumtaxat faciant; nec eam Deus illorum irrogatione ad peccandum quoquo modo incitare censeatur, non tamen idcirco in hujusmodi malis infligendis, Deo quidlibet circa suam licere creaturam credi fas est. Sunt enim & alia Dei attributa, quàm solius bonitatis, adversus quæ siquid liberâ suâ voluntate tentaverit, non minùs à sua veritate, hoc est, à semetipso excidere videatur. Nec enim minùs vitiosum est esse propriæ quam alienæ perversitatis autorem. Quapropter juxta sanctissimi Doctoris profundissimique principia diligenter exquirendum est, utrum Deus sine præjudicio justitiæ bonitatisque suæ, tam horrenda mala, quorum locupletissimum est in quolibet naturæ sive puræ sive lapsæ statu mortalitas ista seminarium, innocenti creaturæ rationali possit irrogare. Et quia non infimum istarum miseriarum locum tenent etiam ista ignorantia & libido de quibus jam antea disseruimus, de illis hæc quoque quæstio, non quatenus malum, sed quatenus miserû faciunt, intelligi debet. Cujus operæ si veritas deprehêdi certa potest, tantò majus fuerit pretium, quantò securiùs totum istum miseriarum cumulum à Deo Creatore citra culpam creaturæ multi docent posse proficisci. Quod quidem, utcunque tolerabile videri posset, oculos hominum ipsâ consuetudine malorum quasi jam miseris familiarium fascinante, nisi iisdem principijs nixi quidam, divinæ justitiæ æquitatem atque sinceritatem miris perturbassent modis. Quasi namque cum Atheis, vel cum ijs qui cum Deo bellum juravére, de absurditatis & immanitatis palma contenderent, ita nullum crudelitatis genus ab ullo tyranno excogitatum fuit, quod non Deum in creaturâ suam innocentem exercere posse docuerunt.

Nam ut nihil de illo dicam, quod statuunt Deum posse non punire peccata, quod faciliùs in bonum sensum accipi potest, eo usque quidam progrediuntur, ut dicant, *Absoluta sua potentia efficere posse Deum, ut homo justus nunquam beetur, nec fruatur æterna gloria; & peccator non puniatur æterno supplicio, quin imò ei detur æterna beatitudo.* Quod verò omnem horrorem superat, addunt adhuc, *Deum sine injustitia posse hominem voluntate sua æternis cruciatibus mancipare: posse homini peccatori sine injustitia quodcunque malum inferre, vel ultra meritum culpæ vel etiam sine culpa.* Nec hoc satis, *Deum quidlibet de nobis statuat, jure facere suo, etiamsi perdat, damnet, in nihilum redigat.* Denique ut coronidem imponant pietati vel eruditioni suæ, si Deus *beatos,* inquiunt, *omnes, nullo excepto aut ad æternas dejiceret pœnas, aut redigeret in nihilum, nullam eis injuriam faceret.* Et istud totum, *hoc nomine dumtaxat quia Dominium absolutum habet,* quia est *supremus omnium Dominus; quia est autor vitæ & mortis.* Quid immanius & horribilius de divina justitia dici posset, fateor, non intelligo. Hoc tamen mihi videtur veraciter posse dici, quod si ista doctrina de Deo vera est, alius ab Aug. & antiquitate cultus est Deus quam isti colunt: Sin falsa, miserabili errore, ut nihil deteriùs dicam, populus Christianus per ista sententiarû portenta deluditur. Quod ne lectori temerè dictum videatur perspicuâ constantèq; S. Aug. doctrinam de præcipuis eorum pronunciatis, si Deus adsit conatibus nostris, producturi sumus, eo videlicet hujus operis suscepti scopo ut faciliùs ac liquidiùs côstare possit quid de puræ naturæ miserijs statuere debeamus.

Vasq. 1. 2. disp. 10. c. 4. num. 36.

Idem ibid. n. 30.

Suarez, tom. de ult. fin. sect. 4. n. 11.

Lorinus in vers. 15. c. 3. Sap. Sapient. Ibid.

Suarez, Vasquez.

CAPVT SECVNDVM.

Peccatum non potest non puniri à Deo.

AC primò quidem quod ad illud pronunciatum attinet, quod Deus possit peccata quibus ab eo constitutus ordo perturbatur, impunita sinere, in omnibus pœnè scriptis suis Augustinus velut paradoxum improbat, quod cum divina justitia conciliari nequit. Quod quamvis Recentioribus non paucis Dei misericordiam dumtaxat benignitatemque considerantibus, incredibile forassè videatur, ita tamen se habere quilibet non supinus lector confitebitur, si suis momentis Augustini doctrinam sæpenumero repetitam expenderit, & rationes ejus æquâ lance libraverit. Quid enim aliud sibi vult id quod apertissimè dicit de humana natura: *Ideò quippe & ipsa magni boni natura est, quia & hoc accepit, ut posset summi boni adhærere naturæ. Quod si noluerit bono se privat, & hoc ei malum est. Vnde per justitiam Dei, etiam cruciatus consequitur. Quid enim tam iniquum, quam ut benè sit desertori boni? Neque ullo modo fieri potest, ut ita sit: sed aliquando amissi superioris boni non sentitur malum, cum habetur quod amatum est, inferius bonum. Sed divina justitia est ut qui voluntate amisit, quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit, dum naturarum creator ubique laudetur.* Et in Psalmum quadragesimum secundum: *Peccare volebas, & la cr... ... ut parum tibi esset quod esses injustus ... Deum injustum esse voluisses a quo in te vindicari noluisses.* Quid vult aliud illud luculentissimum in Psalmum quadragesimum quartum: *Peccatum puniendum est, quia virga directionis est virga regni ipsius, sed non potest ut non puniat peccatum. Puniendum est peccatum; si puniendum non esset, nec peccatum esset. Convertere ad punienda peccata tua, quia impunita esse peccata non possunt.* Et illud in Psalmum quinquagesimum octavum, disertissimum: *Iniquitas enim parva magnave sit, puniatur necesse est. Non potest impunitum relinqui peccatum, quia verum est; non misereris omnium operantium iniquitatem.* Et in secunda Concione; *Tales ei reos quærit diabolus perducere, quos necesse sit ut damnet quia justus est.* Et in Psalmum octogesimum: *Et erunt impuniti peccatores? Absit. Non sibi tantum de Dei misericordia blandiantur, ut sibi etiam injustitiam ejus polliceantur.* Et in Sermonibus quos ad populũ habuit: *Si peccatum impunitum remaneat, injustum est, ergò sine dubitatione puniendum.* Et in lib. de decem Chordis de illis hominibus qui cogitando optant ut *Deus det omnibus indulgentiam, ignoscat omnibus, neminem mittat in gehennam*, ita loquitur: *Iam quia iniquus est, iniquum vult esse Deum. Vult te Deus facere similem sui, & tu conaris Deum facere similem tui &c. Perversus es, & talem vis esse Deum qualis es, non qualis est.* Qua de causa sæpè tradit omninò necessarium esse, ut post peccatum comitetur miseria, juxta illud in libris de Civitate Dei: *Si neglectis melioribus quæ ad supernam pertinent civitatem, bona ista sic concupiscuntur, ut vel sola esse credantur, vel his quæ meliora creduntur, amplius diligantur, necesse est miseria consequatur, & quæ inerat, augeatur.* Quam doctrinam adversus Manichæos sæpiùs premit. Hæc sanè tam urgentia, tam absoluta, tam præcisa, quod esset iniquum, quod injustum, quod impossibile non punire peccatum; quod Deus esset injustus nisi puniret; quod peccatum non esset peccatum nisi puniretur, evidenter sanè demonstrant, Augustinum non magis hac de re quàm de rebus exploratissimis in Ecclesia Christiana & principijs primò veris fluctuare.

Lib. 8 de Genes. ad litt. c. 14. — *In Psal. 42.* — *In Psal. 44.* — *In Psal. 58.* — *In Psal. 80.* — *In append. Serm. in die ...* — *Lib. de 10. Chord. c. 8.* — *Lib. 14. de Civit. c. 4.*

Quod si rationem ponderare voluerimus cui tota istius doctrinæ moles incumbit, inveniemus illam puniendi necessitatem, non inde nasci, quod Deus ita peculiari aliqua voluntate constituerit, sed ex ipsa legis æternæ sanctione, contra quam Deus non magis quàm contra seipsum facere potest, cum illa non sit aliud quàm ipsa æterna & immutabilis ratio & voluntas Dei, seu, ut expressius loquar ipse immutabilis Deus. Lex enim æterna est illa, uti definit Augustinus, *qua justum est, ut omnia sint ordinatissima.* Hæc non minus est stabilis quam ipse Deus, neque enim, ut idem ait, *ulla vis, ullus casus, ulla rerum labes unquam effecerit ut justum non sit omnia esse ordinatissima.* Porrò ordinatissimum est, ut quemadmodum justis beatitudo ita peccantibus pœna, hoc est, miseria debeatur. *Lex enim æterna & summa ratio, cui semper obtemperandum*, est illa *per quam*, inquit idem, *mali miseriam, boni beatam vitam merentur.* Nec enim inordinatum unquam aut *injustum esse potest, ut mali miseri, boni beati sint.* Si vi legis æternæ est ordinatissimum & justissimum, ut mali miseri sint, impossibile est, ut peccata non dico in totam æternitatem, sed vel ad unum momentum impunita permaneant. Hoc enim ipsum jam erit contra illam æternam legem, quæ tanquam ordinatissimum statuit, ut miseria peccata comitetur.

Lib. 1 de lib. arb. c. 6. — *Ibidem.*

Accedit aliud; quod, cùm eadem lex illa æterna non sit aliud juxta solemnissimam definitionem Augustini, quam *ratio divina vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans*, omnia peccata contra illam æternam legem committuntur. Nullum est enim peccatum per quod non ordo rerum naturalis creaturæ erga creatorem, quem Deus constituit, perturbetur; eodem Augustino dicente: Homo iniquus *quantum in ipso est, perturbat in se ordinem naturalem, quem lex æterna constituit.* Nihil autem ordinatius in universo & pulchrius esse potest, quam ut violatus ordo restauretur. Cùm ergò cuncta Dei opera sint

Lib. 22. cont. Faust. c. 27. — *Ibid. c. 78.*

sint ordinatissima impossibile est, ut ordinem illum impunè violatum esse permittat. Pœna est quâ perturbatus ordo restituitur, juxta illud Augustini: *Corruptio voluntaria quæ in peccato fit, turpis affectio est: cui propterea pœnalis adhibetur, ut ordinet eam, ubi talem esse non turpe sit, & decori universitatis congruere cogat, ut peccati dedecus emendet pœna peccati.* Et infra: *Nec fieri ullo modo potest, ut Dei summi & veri perfecta justitia, quæ usquequaque pertenditur, deserat etiam ordinandas ruinas peccantium.* Ista quippe ruinarum ordinatio in eo sita est, ut cadentium turpitudinem emendet pœna peccati. Quam doctrinam diversis locis constanter tradit, ita Deum docens esse *ordinatorem peccatorum* per judicium justitiæ suæ, *ut ea quæ peccata non essent, nisi contra naturam essent, sic judicentur ut ordinentur, ne universitatis naturam turbare vel turpare permittantur, meritorum suorum locis & conditionibus deputata.* Et alibi explicans illam ordinationem. *Peccata*, inquit, *in suppliciis ordinantur, quæ ordinatio quia eorum naturæ non competit, ideò pœna est; sed quia culpæ competit, ideò justitia est.*

Lib. 3. de lib. arb. c. 9. — *Cap. 10.* — *Lib. 22. cont. Faust. c. 78.* — *Lib. de nat. boni c. 7.*

Sed nequis fortè in ista tota ratiocinatione, quarum omnes propositiones ex fundamentalibus Augustinianæ doctrinæ pronuntiatis textæ sunt, me fidei arbitretur, operæ pretium est ipsum Doctorem sublimissimum in eandem sententiam diversis locis audire ea de re tanquam sibi exploratissima certissimaq; disserentem. Sic ergo doctrinam illam tradit adversus Manichæos, cùm præmisisset nihil contra naturam Deum facere: *Sed*, inquit, *nec ipse homo contra naturam quicquam facit, nisi cùm peccat, qui tamen supplicio redigitur ad naturam. Ad naturalem quippe justitiæ ordinem pertinet, ut aut peccata non fiant, aut impunita esse non valeant: quodlibet horum fiat, naturalis ordo servatur si non ab anima, certè à Deo.* Vides hic naturalem ordinem postulare, ut si fiant, peccata puniantur: nimirum, ut ipsa ista punitione præscriptus ab æterna lege ordo servetur. Quem cùm anima peccatrix peccando violaverit, & in peccato perseverando, perseveret violare à quo & quomodo nisi ab ipso Deo puniendo naturalis ille ordo servabitur? Ille quippe est illa suprema lex naturæ, quâ talis ordo sancitus est, quem conservari jubet & perturbari vetat: contra quem ordinem æterna lege præscriptum, sicut alios facere vetat, ita nec ipse facere potest. Hoc est enim quod adjungit Augustinus: *Contra naturam non incongruè dicimus aliquid Deum facere, quod facit contra id quod novimus in natura. Hanc enim etiam appellamus naturam, cognitum nobis cursum solitumq; naturæ. contra quem Deus cùm aliquid facit, magnalia vel mirabilia nominantur. Contra illam verò summam naturæ legem à notitia remotam sive impiorum, sive adhuc infirmorum, tam Deus nullo modo facit quam contra seipsum non facit.* Cùm ergò ad illam summam naturæ legem pertineat pulchritudo justitiæ, & *supplicia peccatorum de justitiæ pulchritudine veniant*, quâ naturalis æternæ legis ordo reparatur, tam impossibile est, ut contra illum ordinem Deus veniat, peccata impunita esse sinendo, quàm ut contra suam æternam legem, hoc est, contra seipsum veniat. Sed longè uberiùs & explicatiùs hoc ipsum in libris de libero arbitrio docet; *Animæ si velint*, inquit, *peccant, si peccaverint miseræ fiunt. Si enim peccatis earum detracta miseria perseverat, aut etiam peccata præcedit, rectè deformari dicitur ordo atque administratio universitatis. Rursus si peccata fiant, & desit miseria, nihilominus dehonestat ordinem iniquitas. Cùm autem non peccantibus adest beatitudo, perfecta est universitas. Cùm verò peccantibus adest miseria, nihilominus perfecta est universitas.* Nam ut statim adjicit, ideò adhibetur iniquitatis turpitudini pœna, *ut ordinet eam, ubi talem esse non turpe sit, & decori universi congruere cogat, ut peccati dedecus emendet pœna peccati.* Quis verò nisi divinæ æquitatis usquequaque pertendentis imperitus dixerit, eum posse permittere, ut turpe sit universum, turpisque universitatis administratio? Turpis est autem ejus administratio, si peccati iniquitas ita permaneat, sicut eam & ubi eam esse sit turpe. Quapropter luculentissimè explicat in subsequentibus quam indivulsa sit miseriæ, hoc est, pœnæ cum iniquitate colligatio: *A quo*, inquit, *accepit* (natura peccatrix) *posse rectè facere cùm velit, ab eo accepit, ut sit etiam misera, si non fecerit, & beata si fecerit. Quia enim nemo superat leges omnipotentis Creatoris, non sinitur anima non reddere debitum. Aut enim reddit benè utendo quod accepit, aut reddit amittendo quo benè uti noluit. Itaque si non reddit faciendo justitiam, reddet patiendo miseriam: quia in utroque verbum illud debiti sonat. Hoc enim etiam modo dici potuit quod dictum est; si non reddit faciendo quod debet, reddet patiendo quod debet. Nullo autem temporis intervallo ista dividuntur, ut quasi alio tempore non faciat quod debet, & alio patiatur quod debet, ne vel puncto temporis universalis pulchritudo turpetur, ut sit in ea peccati dedecus sine decore vindictæ.* Quod quomodo, & quamobrem fiat, mox præclare explicando subnectit: *Sicut enim qui non vigilat dormit, sic quisquis non facit quod debet, sine intervallo patitur quod debet: quoniam tanta est beatitudo justitiæ, ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.* Ecce tibi simul in paucissimis verbis & absolutam impossibilitatem, ut peccatum vindictâ careat, & rationem quare non careat. Vtrumque breviter aperiendum est.

Lib. 28. cont. Faust. c. 3. — *Ibid.* — *Lib. 1. cont. advers. leg. & Prophet. c. 5.* — *Lib. 3. de lib. arb. c. 9.* — *Ibid. c. 15.* — *Ibidem.*

Et quidem primum eorum perspicuè patet, si consideres beatitudinem & miseriam ita respectu creaturæ rationalis esse contraria, ut nullum recipiat aut recipere possit medium. Quod ex pluribus Augustini testimonijs suprà declaravimus, ubi dicit. *Stultitiam ita contrariam esse sapientiæ, ut mortem vitæ, ut beatam vitam miseræ, hoc est, sine aliquo medio.* Vsque adeò, ut neget animam esse rationalem, *si neque beatè neque miserè vivat.* Et ratio certissima hoc ipsum clamat. Cùm enim nemo beatus sit, quin vero fruatur bono, tam necesse est ut hoc ipso quo non fruitur, miser sit, sicut necesse est eo frui vel non frui. Iam verò impossibile est peccantem esse bonum, ergò necesse

Vide sup. l. 1. de statu pur. nat. c. 6.

necesse est esse miserum. Nihil est autem aliud puniri quàm miseriam pati, quam nemo sub justo judicio Dei pati, nisi mereatur, potest, sicut hoc istis verbis Augustinus dicit, & infra ex immobilibus ejus principiis probaturi sumus. Hoc est ergò quod solidissimè suprà dixit Augustinus, *Sicut qui non vigilat, dormit, sic quisquis non facit quod debet, sine intervallo patitur quod debet*, hoc est, simul atque non facit quod debuit, quod nihil est aliud quàm peccare, hoc ipso sine intervallo miseriam patiendo punitur. Nam reddere patiendo quod debet, hoc est puniri, hoc est miseriam pati.

Ratio verò cur quisquis non facit quod debet, hoc est quisquis peccat, sine intervallo patiatur quod debet, seu puniatur, sicut profundissima ab Augustino redditur ita non aliter fieri posse declarat: *Quoniam*, inquit, *tanta est beatitudo justitiæ, ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.* Quam rationem, ut intelligat Lector, scire oportet, Augustinum suo & Platonico more de justitia loqui, hoc est, non de illa qualitate, quæ bona rationalis mentis affectio est, sed de illa divina quæ immutabiliter supra mentem fulget, à qua peccando receditur, ad quam acceditur diligendo, hoc est, summa illa justitia quæ est Deus. Hoc est ergò quod dicere vult Augustinus, creaturam rationalem esse tam magnum in rebus creatis bonum, ut nullâ re beata esse possit nisi solo Deo, tam magnum autem bonum esse Deum, ut nemo ab ejus dilectione quâ sola beatur, cadere possit, nisi in miseriam. Hanc genuinam ejus esse mentem, ex aliis diversis ejus hac de re testimoniis clarioribus patet. Nam idem illud apertius dixit in libro de natura boni, quando creaturas præstantissimas ita tractari à Deo docet, *Ut si obedientiam conservare noluerint, quoniam volentes corrumpuntur in peccatis, nolentes corrumpantur in pœnis. Tale quippe bonum est Deus, ut nemini eum deserenti bene sit; & in rebus à Deo factis tam magnum bonum est natura rationalis, ut nullum sit bonum quo beata sit nisi Deus.* Hoc idem uberius inculcat in libris de Civitate Dei: *Quamobrem si cùm quæritur, quare illi Angeli beati sint, rectè respondetur, quia adhærent Deo: & cùm quæritur, cur isti sint miseri, rectè respondetur, quia non adhærent Deo; non est creatura rationalis vel intellectualis bonum quo beata sit nisi Deus. Itaque quamvis non omnis beata possit esse creatura* (quia non irrationalis) *ea tamen quæ potest, non ex seipsa potest, quia ex nihilo creata est, sed ex illo à quo creata est.* HOC ENIM ADEPTO BEATA EST, QUO AMISSO MISERA EST. *Ille verò qui non ab alio, sed seipso bono beatus est, ideò miser non potest esse, quia non se potest amittere.* Et paucis interjectis iterum: *Quamquam ergò summa non sint, quibus est Deus majus bonum, magna sunt tamen ea mutabilia bona, quæ adhærere possunt, ut beata sint immutabili bono, quod usque adeò bonum est eorum, ut sine illo misera esse necesse sit.* Quod iterum repetit paulò pòst, cùm dicit: Naturam illam in tanta creatam esse excellentia, ut *non expleat indigentiam suam nisi utique beata sit, eique explendæ non sufficiat nisi Deus.* His testimoniis satiatissimè inculcatum, lucidissimèque simul expositum vides, ex una parte fieri non posse, ut creatura rationalis beata sit nisi solo Deo. Ex altera verò (quod ex priori nascitur) quia ejus indigentiæ nihil sufficit nisi Deus, qui peccando deseritur, impossibile esse, ut Deum deserenti creaturæ, hoc est peccanti, benè sit. Hinc ulterius miseram esse, quia non adhæret Deo: & ulterius hoc ipso amisso miseram esse quo adepto beata est: denique hoc usque adeò esse bonum ipsius, ut sine illo miseram esse necesse sit. Quæ doctrina apertissimè & irrefragabiliter docet, id quod & paulò ante astruximus, nullo modo fieri posse, ut inter illa duo, beatitudinem atq; miseriam, in creatura rationali medium detur. Alterum enim necesse est, ut vel adhæreat Deo vel non adhæreat; & per hoc, ut sit vel beata vel misera. Et nequis errando suspicaretur aliud esse miseram, aliud pœnis obnoxiam, ideò in libro de natura boni præmiserat, *quia volentes corrumpuntur in peccatis, nolentes corrumpantur in pœnis*, quod mox per miseriam in quam præcipitantur exponit. Hoc est igitur ipsissimum illud, quod cùm nullum intervallum inter peccatum & pœnam esse docuisset, rationem quasi reddendo subjecit. *Quoniam tanta est beatitudo justitiæ, ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere*, miseriam nihil aliud esse volens nisi pœnas, in quibus nolentes corrumpuntur. Hoc est igitur quod & in libris de Genesi ad litteram dixit: *Quod si noluerit* (adhærere Deo) *bono se privat, & hoc ei malum. Unde per justitiam Dei etiam cruciatus consequitur. Quid enim tam iniquum est quam ut bene sit desertori boni?* Si nihil est tam iniquum, quis vel Atheus dubitaverit fieri non posse, quin ille qui vocatur Deus tantæ autor iniquitatis esse non possit? Quod confestim etiam adjicit: *Neque ullo modo fieri potest, ut ita sit.*

Lib. 8 de Genesi ad litt. c. 14.

CAPUT

CAPVT TERTIVM.

Declaratur quænam sint illæ pœnæ quæ tam arctè cum peccato cohærent.

SED quænam inquies illa pœna est, quæ peccato tam adamantinis vinculis nexa cohæret? Hoc enim perturbat considerantes, quod videant pœnas illas, quas pænè solas vulgus pœnas putat, à peccato sæpè separari: videant etiam Deum non raro pœnam ignoscendo dimittere. Quomodo ergò nullo intervallo temporis peccatum & peccati pœna dividuntur? Nonne videmus in futuram vitam quorundam supplicia reservari? Vera, fateor, ista sunt; sed assertam ab Augustino veritatem nullo modo labefactare possunt. Nam quod ad illas pœnas attinet quæ servantur in posterum, manifestiores quidem & carnali sensui acerbiores, non solæ sunt, quibus peccata in hac vita etiam jam jam commissa puniuntur. Nunc enim occultè vindicat in intimis conscientiæ penetralibus Deus, ubi tantò gravior pœna est, quantò dolor interior, & amissi boni jactura damnosior. In futuro verò sicut judicij sui æquitatem toti mundo patefaciet, ita conspicuis pœnis peccata vindicabit. Vnde Augustinus cum nullo momento *peccati dedecus esse* docuisset, *sine decore vindictæ* suspicioni vulgi præveniendo medetur, *sed in futurum iudicium servatur ad manifestationem, atque acerrimum sensum miseriæ, quicquid nunc occultissimè vindicatur.* Et libro octavo de Genesi ad litteram huc respiciens, causamque cur præsentis vitæ pœna subinde vix pœna esse sentiatur. *Aliquando,* inquit, *amissi superioris boni non sentitur malum; cùm habetur quod amatum est inferius bonum. Sed divina iustitia est, ut qui voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit, dum naturarum creator ubique laudetur.*

Lib. 3. de lib. arb. c. 16.

Lib. 8. de Genesi. c. 14.

Ad illud alterum verò, quo dicitur, Deum pro sua posse misericordia peccata dimittere, facilis responsio est: ipsam dimissionem non sine punitione pœnitenti tribui, quamvis mitiori, quam delicta mereantur. Sic enim justitia & pax osculantur se, dum sibi occurrunt invicem suavitate unius, rigorem alterius temperante. Quo fit, ut Augustinus quando peccatum omninò impunitum esse non posse tradit; duplicem puniendi modum suggerere solet, ab homine, & à Deo, & ita intellectam doctrinam suam esse verissimam. Audi sanctissimum Doctorem identidem hoc inculcantem: *Quasi verò Deus impunita peccata esse permittat, etiam in eis quos à supplicio sempiterno remissione liberat peccatorum. Nullus quippe debitæ gravioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque etsi longè minorem quam debeat, solverit pœnam: atque ita impartitur largitas misericordiæ, ut non relinquatur etiam iustitia disciplinæ. Nam & peccatum quod inultum videtur, habet pedissequam pœnam suam &c.* Itaque ad hanc punitionem homines adhortari solet, ut severitatem Dei pœnitentis evadant: *Non potest ut, non puniat peccatum Deus. Puniendum est peccatum: si puniendum non esset, non peccatum esset. Præveni illum; non vis ut ipse puniat, tu puni. Converte te ad punienda peccata tua, quia impunita esse peccata non possunt. Puniendum ergò erit à te aut ab ipso.* Et alibi: *Prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse non possit.* Et in Sermonibus de diversis: *Peccatum sine dubitatione puniendum est. Hoc debetur peccato, punitio, damnatio, puniendum est peccatum aut à te aut ab ipso. Si punitur à te, tunc punietur sine te; si verò à te non punitur, tecum punitur.* Ipse ergò peccati commissi dolor pœna peccati est. Quam ob causam dicit Augustinus; *Nihil aliud agit quem veraciter pœnitet, nisi, ut, id quod mali fecerit impunitum esse non sinat.*

Lib. de continentia, c. 6.

In Psal. 44.

In Psal. 58

Serm. 3. de divers. c. vlt.

Epist. 54.

A

Sed ut scrupuli nonnulli eximantur, qui circa peccati punitionem, sive ab homine pœnitente, sive à Deo vindicante ab ijs moveri possunt, qui difficulter tanti Doctoris autoritati acquiescunt, nisi ratio ubique prævolet, & fidem extorqueat, operæ pretium est ostendere quænam illæ occultissimæ pœnæ sint, quæ divinæ æquitatis judicio anfractus cordium intimos pervadente, non possunt ab iniquitate separari, ut simul & pœnarum qualitas & ratio indivulsæ connexionis pateat. Inter illas igitur pœnas prima est, horror ac tortura conscientiæ: *Cum enim sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis: semper enim præsumit sæva perturbata conscientia.* Cujus molestia quia sæpè peccantibus mortis causa fuit, ipsa intolerabilior morte & gravior dolor fuit: *Inter omnes tribulationes,* inquit sanctus Augustinus, *animæ humanæ nulla est maior tribulatio quàm conscientia delictorum.* Et infra: *Quocunque fugerit se, talem trahit post se, & quocunque talem traxerit se, cruciat se: sed à seipso sunt tribulationes, quæ inveniunt hominem nimis. Acerbiores enim non sunt? Tantò sunt acerbiores, quantò sunt interiores.* Hanc autem esse peccati comitem individuum, indicat idem sanctus Doctor adversus Faustum, postquam peccati & pœnæ connexionem explicuerat, puniendoque naturalem rerum ordinem servari dixerat, si non ab anima certè à Deo: *Vexant enim,* inquit, *peccata conscientiam, ipsique animo nocent, cum luce iustitiæ peccando privatur, etiamsi non consequantur dolores, qui vel corrigendis ingeruntur, vel non correctis ultimi reservantur.* Sed & illi dolores, inquies, multos deserunt dum vel obducta callo nihil sentit conscientia, vel alijs delicijs delinita mens sibi etiam gratulatur. Sed nemo, cui mens est sana, non videt illam esse graviorem conscientiæ peccatricis pœnam. Non enim quia durum aliquid ideò rectum est, aut quia stupidum ideò sanum. Illa quippe doloris

B

Sap. 17.

In Psal. 45.

C

Lib. 16. cont. Faust. c. 3.

A doloris vacuitas & securitas de stupore conscientiæ non de sanitate nascitur. Stupor autem non minus in animo quam in corpore gravior doloribus ipsis morbus est. *Stupor non dolet*, inquit Augustinus, *amisit sensum doloris, tanto insanabilior, quanto pejor.* Vnde de quodam qui præ superbia nihil timet, præ duritia conscientiæ nihil sentit. *Non te delectet*, inquit, *stupor eius non immortalitate indutus sed sensu exutus est.* Horror quippe cruciatusque formidantis conscientiæ, ultimus ad resipiscendum stimulus relinquitur: qui si etiam tollitur, velut sensu ab ægrotante corpore sublato de sanitate desperatum est.

Altera pœna vicina præcedenti, est animi huc illuc sese volventis perpetua inquietudo. Hoc ipso enim quo ex summo suo bono animus labitur, quocunque se vertat, non invenit ubi requiescat pes ejus, nisi cum columba in Deum velut in arcam revertatur. Nascitur B hoc ex immensitate capacitatis ejus, *cui explendæ cùm non sufficiat nisi Deus*, sicut ex Augustino fusius ante diximus, tum ex uno bono in aliud cum molestia volvi ac revolvi, torqueri ac retorqueri necessarium est, donec æternæ veritati hæreat cujus impleatur immensitate, cujus stabilitate firmetur. Vnde tritum illud August: *Fecisti nos ad te & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Et illud præclarum: *Væ animæ audaci, quæ speravit, si à te recessisset se aliquid melius habituram. Versa & reversa in tergum & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia. Et tu solus requies.* Quod si quem sensus illius pœnæ forte deficiat, supplicio graviore premitur; quod miserum suis miseriis districtè implicatum etiam reditus ad Deum sui oblivisci facit: ex quo fit, ut neque de peccati medicina, hoc est dolore cogitet seu vel animi obtusione non doleat, vel etiam cæcitate lætetur. Sed sive doleat sive non doleat, quorum alterutrum prorsus necessarium est, utrolibet modo verissimam illam Augustini doctrinam esse probat, peccati dedecus nunquam esse sine decore vindictæ: Quid est enim aliud dolere quam ad salutem vindicare peccatum? Quid non dolere, nisi ad perniciem vindicari? Vnde rectissimè pro suæ doctrinæ veritate Augustinus: *Nam & peccatum quod multum videtur habet pedissequam pœnam suam, ut nemo de admisso nisi aut amaritudine doleat, aut cæcitate non doleat.* Nisi fortè & illam cæcitatem quispiam pœnam esse negaverit; quam si lucis internæ amator esset, non solum aliquam, sed valdè magnam pœnam esse clamaret. Quam verò latè pateat ista pœna quis nesciat, nisi quid sit interna cæcitas, nescit? Hoc scio eam in omnibus esse peccatoribus quibus nondum est data pœnitentia. Est enim comes individua cujuscunque illicitæ cupiditati; juxta illud Augustini: *Deus solus magnus, lege indefatigabili spargens pœnales cæcitates, super illicitas cupiditates.* D Nam ex illa indefatigabili lege fluit, ut in quorumque Deus benevolus non facit ut peccatū puniens amaritudine doleat, iratus faciat ut cæcitate non doleat. Quod si verò etiam de commissa iniquitate vel cæcitate lætetur, tanto pœna est gravior, quanto est à salutis recuperatione remotior. Quis autem nesciat à receptione boni esse remotissimum qui de malo lætatur; vel profundissimam esse cæcitatem hominum de cæcitate gloriantium? Ecce quot & quam gravibus suppliciis plectit peccata Deus, quæ impunita esse putabantur.

Sed alia gravior & intimior & conjunctior peccati pœna, est ipsa jactura summi boni. Nam quamvis nemo peccet nisi volens, nemo tamen summum bonum nisi invitus amittit. Quis enim tantum boni nollet, si fieri posset, una cum peccati iniquitate possidere? Sed quia libera voluntate ab eo avertitur bono, quod simul cum illo perverso motu haberi nequit, hinc fit ut secundum aliquid sit volens & nolens; & ita peccatum & pœna peccati [illegible] simul. Peccatum est enim B velut ictus lethalis quo anima interficitur, jactura [illegible] boni, veluti mors. Nam ut vita corporis est anima, ita vita animæ Deus: quo præsente vivit, absente moritur. Ex quo fit ut mors animæ non tam peccatum sit quam pœna peccati, juxta illam istius pœnæ comminationem quæ in corpore & anima suum effectum habuit, *Quacunque die comederis ex eo morte morieris.* Quibus verbis Augustinus tam mortem spiritus *ubi anima privatur Deo*, quàm corporis *ubi corpus privatur anima*, Deum primis hominibus intentasse testatur. Vt ergò mors animæ sit & jactura summi boni est pœna peccati; & quidem tanta ut quamvis nihil omnino pœnalium suppliciorum sequeretur, necesse sit hominem quibuscunque aliis pœnis sive jam dictis sive [illegible] liberum, esse miserrimum. Istam inde vulsam intimamque peccati pœnam significavit Augustinus, [illegible] de creatura rationali *Hoc ad pœnam* C *ejus* [illegible]*, quo amisso misera est.* Et de bono [illegible] quod est Deus, *Quod usque adeo bonum est* [illegible]*, ut sine illo miseram esse necesse sit.* Nimirum eo ipso quo illud amittitur bonum, etsi nulla alia pœna sequi fingeretur, necesse est creaturam rationalem esse miseram idemque pœnis obnoxiam. Cùm enim hoc sit beatum esse, *Id quod est hominis optimum amare & habere*, quia hoc est summo bono frui, ut Augustinus tradit: hoc ipso quo illud vel non amat, vel non habet, non fruitur summo bono, & per hoc impossibile est beatum esse; proinde miserum. Neque enim inter illa duo in creatura rationali medium reperiri potest. Hanc ergò pœnam prædictis testimoniis Augustinus indicare voluit, cùm solam istius beatifici boni amissionem ad miseriam sufficere docet, quam alibi conjungit conscientiæ cruciatibus: *Vexant enim peccata conscientiam ipsi animæ [illegible], cum luce justitiæ peccando privatur, etiamsi non consequantur dolores &c.*

Hoc supplicium animi alio supplicio semper cumulatur, & à peccato quamdiu peccatum est, separari nullo modo potest. Hoc ipso namque quo animus non quiescit in Deo, necesse

Marginalia (left): Conf. [illegible] 55. — de [illegible] — Conf. — Conf. — contra [illegible] c. 6. — Conf. c. 18.

Marginalia (right): Genes. 2. — Lib. 13 de Civit. c. 12. — Lib. 12 c. 1. — Aug. de mor. Eccles. cap. 3. — Lib. 20 contra Faust. cap. 3.

necesse est eum in re alia directa conquiescere. Hoc autem nihil aliud esse potest nisi creatura: cujus vel solus amor miseria est, fruitio major miseria. Quanto enim delectabilius ac securius ea fruitur, tanto arctius cum ea colligatur. Ex quo fit ut inde homines abrumpere amorem & ad Deum transferre non audeant: *Quia cùm conati fuerint, dolebunt animo, tanquam pedem de compede exuere cupientes: cui dolori succumbentes à perniciosis delectionibus nolunt abscedere.* Hæc autem longè gravior pœna peccati est quam si flagris ferreis cæderetur: ut meritò divinæ misericordiæ tribui debeat, & Augustinus sæpè tribuat cùm non sinit amatorem creaturæ ad voluptatem ejus fruendo pervenire. Quapropter rectissimè sanctus Doctor: *Miser est omnis animus vinctus amicitia*, id est amore, *rerum mortalium & dilaniatur cùm eas amittit, & tunc sentit miseriam qua miser est, & ante quam amittat eas.* Cùm ergo impossibile sit animum à Deo se avertentem non in aliquam creaturam amando fruendoque conquiescere, impossibile est, hoc ipso non esse miserum & per hoc supplicio obnoxium: quod liberam voluntatis petulantiam comitatur. *Hinc enim etiam maximè commendatur, quale bonum sit Deus, quando nulli ab eo recedenti bene est.* Quare obsecro, cum alia re dilecta felix esse possit? *Quia & qui gaudent in mortiferis voluptatibus, esse sine dolorum timore non possunt: & qui omninò malum desertionis suæ maiore superbiæ stupore non sentiunt, alijs qui hæc discernere noverunt, miseriores prorsus apparent.* Et in Psalmis loquens ab Augustino inducitur Deus: *Si recedis à me & benè tibi est, ego non sum bonum tuum.* Proinde, *si ipse est beatitudo nostra, quid erit recedenti nisi miseria?* Nimirum ita ratum & firmum & immutabiliter verum est, quod supra dixit Augustinus: *Tanta est beatitudo justitiæ*, quæ est Deus, *ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.*

In Psal. 9.

4. Confess. cap. 6.

Lib. 11. de Genesi c. 4.

In Psal. 70.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 15.

Denique ipsum peccatum indivulsa pœna est sui ipsius. Nam quamvis peccatum quatenus præcisè voluntarium est, non possit esse pœna sed culpa, quatenus tamen summum creaturæ rationalis malum est quo se affici nemo vult, eatenus est involuntarium, & pœnam esse sui-ipsius nihil vetat. Hinc Augustinus: *In seipsis malæ voluntates habent interio-* A *rem pœnam suam eandem ipsam iniquitatem suam.*

Lib. 8. de Genesi ad litt. c. 13.

Cùm igitur Augustini doctrina tam solidis fundamentis ab externa petitis lege nitatur, tot occultissimis & indivulsè, & incessanter peccato adhærentibus pœnis veluti totidem testibus verissima esse comprobetur, nemo doctrinam istam infirmare poterit, nisi qui administrationis universi pulchritudinem, sine pœnis aut præmijs consistere, aut Deum, ut omnia susque deque ferantur, sinere posse fateatur. Nam ut Augustinus: *His duobus*, præmijs & supplicijs, *universa creatura, quam Deus à se conditam regit, mirifica & paucis cognita pulchritudine decoratur.* Nimirum, *ut dum sua cuique tribuuntur, pulchritudo universitatis nulla ex parte violetur.*

In Psal. 7.

Ibidem.

Quibus omnibus multoque pluribus quæ nos latent, profundiori sublimitate consideratis, non dubitavit Augustinus doctrinam istam velut Catholicam doctrinam tradere, B quæ negari non possit nisi negetur Deus. Nam cùm adversus Manichæos fidei desertores, ex naturali quoque lumine rationis ostendisset peccata à Deo justo impunita esse non posse, sic omnem rem brevi complexione concludit: *Quæ cùm ita sint, secundùm Catholicam fidem & sanam doctrinam, & intelligentibus perspicuam veritatem, nec natura Dei nocere potest cuiquam, nec natura Dei nocere injustè cuiquam, vel nocere impune patitur quemquam.* Et libro de duabus animabus, ut nuda ratione fateri Manichæos cogat, voluntatem esse causam omnis mali, unicum hoc assumit, necessario damnari aliquas animas quas videlicet peccatrices esse cernimus. Quæ nisi damnentur, hoc est pœnæ debitæ severitate plectantur, nefas illud quod omnis religio abhorret, sequeretur non esse providentiam: *Quærerem*, inquit, *utrum aliquas, an nullas animas Deus damnet. Si nullas, nullum meritorum judicium est, nulla provi-* C *dentia, & casu potiùs quam ratione mundus administratur, vel potiùs non administratur. Non enim administratio casibus danda est. Hoc autem si omnibus qualibet religione devinctis credere nefas est, restat ut aut sit aliquarum animarum damnatio, aut nulla peccata sint.* Quomodo quæso hoc sequitur si Deus peccata possit impunita dimittere? Sed jam ad aliud doctrinæ caput progrediamur.

Lib. de moribus Manich. cap. 10.

Lib. de duabus animabus cap. 12.

CAPVT QVARTVM.

Peccator in peccato manens non potest beatus fieri.

HINC facile jam etiam me tacente A intelligitur, quid de illa doctrina quorundam sentiendum sit, qua non contenti pœnam à peccato separasse, peccatori etiam beatitudinem tribui posse profitentur. Ita nullus est libertatis opinandi limes, cùm quicquid ratiunculis humanis plausibile videtur, mox etiam disputandi solertia nulla veteris doctrinæ consideratione, propugnatur. Qua de re non est opus iterum singula principia sancti Doctoris superius tacta, ponderare. Sufficit enim cuilibet perspicuum esse, ut si unumquodque eorum probet, peccatum sine comite supplicio esse non posse, multò efficacius etiam probet peccatorem manentem in peccato non posse esse felicem, quod sicut ex principijs Augustini apertissimè sequitur, ita etiam non rarò ex professo tradit tanquam ex diversis capitibus impossibile. Primo quia est contra justitiam & veritatem, quarum utraque immutabilis est: *Si in futuro seculo, ultimo Dei judicio vindicatur* de malis, In Psal. 7.

hic

hoc ei (viro justo) *placet quod Deo, ne benè sit malis, ne piorum præmia, etiam impij perfruantur. Quod utique injustum est, & à regula veritatis, quam justus diligit, alienum.*

Deinde quia non solum in se injustum est, sed qui hoc putat etiam injustum faciet ipsum Deum: *Qui multam sibi pollicetur de misericordia Dei, subrepit in animum ejus ut faciat injustum Deum, & putet, quia si permanserit peccator & noluerit recedere ab iniquitatibus suis, venturus ille, & ibi eum positurus sit, ubi ponit servos suos, qui ei obtemperant. Et injustum hoc erit ut ibi te ponat perseverantem in peccatis. Sic tu injustus esse ut & Deum facias injustum?*

Tertiò quia est contra honestatem, contra pulchritudinem, contra ordinem universi, quod tali difformitate turpatur: *Habitationi ergo cælesti talis anima non congruit per peccatum, terrestri autem congruit per supplicium: ut quodlibet elegeris semper sit pulchra universitas, decentissimis partibus ordinata, cujus est conditor & administrator Deus.* Cujus indecentiæ causam clarius explicans: *Namque optimæ*, inquit, *animæ cum in infimis creaturis habitant, non eas ornant miseriæ suæ, quam non habent, sed usu earum bono. Si autem peccatrices animæ permittantur habitare in sublimibus locis, inconveniens est; quia non conveniunt illis quibus nec benè uti possunt nec ornamenti aliquid conferunt.* Quod exemplo justi & peccatoris pariter ignium cruciatus tolerantium congruenter exponit, ut intelligeremus hæc inferiora quandam imaginem præ se ferre superiorum: *At si post illos ignes vel etiam ante illos, optimum illum virum commutatum ad congruentiam cælestis habitationis ad sidera videremus attolli, utique lætaremur. Si autem sceleratum latronem, sive ante supplicium, sive post supplicium, cum eadem malitia voluntatis ad sedem honoris sempiternam levari videremus in cælum, quis non offenderetur? Ita fit ut inferiores creaturas ambo ornare potuerint, superiores autem unus illorum.* Ex quo fit ut etiam judicet impossibile peccatorem felicitate justorum frui, licet possibile fuerit ut Christus justus peccatorum miserias sustinuerit: *Non autem sicut justus potuit in ipsa justitia permanens corpus habere mortale; ita iniquus potest, dum iniquus est ad immortalitatem pervenire sanctorum, scilicet sublimem & angelicam* beatorum.

Quartò quia tollit funditus providentiam divinam, atque ipsum consequenter Deum. Quod in quæstionibus octoginta tribus duplici ratione concludit. Prima conficit, nihil in hoc mundo casu fieri. Siquid enim casu fieret, hoc non pertineret ad providentiam Dei, & per hoc nec ad ipsum Deum, hoc autem tam impossibile est, quam esse quicquam boni quod non sit ex Deo. Complexio ejus ista est: *Quicquid casu fit temere fit. Quicquid temere fit non fit providentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo, non providentia universus mundus administratur, est ergo aliqua natura atque substantia, quæ ad opus providentiæ non pertinet.* Hoc autem impossibile esse sic consequenter probat: *Omne autem quod est, in quantum est, bonum est. Summè enim est illud bonum cujus participatione sunt bona cetera. Et omne quod mutabile non per seipsum, sed boni immutabilis participatione in quantum est, bonum est. Porro illud bonum cujus participatione sunt bona, cetera quæcunque sunt, non per aliud sed per seipsum bonum est, quam divinam etiam providentiam vocamus. Nihil igitur casu fit in hoc mundo.* Hæc est prima ratiocinatio cui nititur secunda de pœnis & præmijs: *Hoc*, inquit, *constituto consequens videtur ut quicquid in mundo geritur partim divinitus geratur*, hoc est solò Dei nutu, *partim nostra voluntate. Deus enim quovis homine optimo & justissimo longè atque incomparabiliter melior & justior est. Justus autem regens & gubernans universum, nullam pœnam cuiquam sinit immeritò infligi, nullum præmium immeritò dari. Meritum autem pœnæ, peccatum; & meritum præmij, rectè factum.* Optime omninò atque verissimè. Hoc enim omnium hominum judicio inscriptum est, quod justus regens universum nullam pœnam cuiquam immeritò infligi sineret, nullum præmium immeritò dari.

Cùm ergo justitiam humanam in immensum à divina superari, creatura rationalis ignorare non possit, ex hoc ratio manat quod omnium sanæ mentis judicium, illâ ataxiâ velut injusta offenditur, cum impijs hominibus justorum præmium dari viderit aut putaverit. Testatur hoc Augustinus diversis locis. Nam inde est id quod supra dixit, si latro levaretur in cælum *quis non offenderetur?* Inde est illa Ieremiæ, illa Habacuc, illa Davidis querimonia tanquam de re in speciem absurdissima & injustissima quod pace & felicitate fruerentur mali: *Mei penè moti sunt pedes penè effusi sunt gressus mei.* Quanta rerum perturbatio videri debuit, ubi vir tantus velut indigna Dei justitia fieri cernens periclitatur. Et quid erat hoc tantum nefas, quo Deus aspergi videretur? *Quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns.* Psal. 72. Nimirum hoc vult, ut Augustinus prophetæ mentem & verba explicat: *Vidi malos & displicuit mihi Deus: Hoc enim volebam ut non permitteret Deus malos esse felices.* Nempe quia indecens, perversum, injustum & ideo indignum & impossibile Deo. Itaque subjicit Augustinus: *Intelligat homo, nunquam hoc permittit Deus. Sed ideo malus felix putatur, quia quid sit felicitas, ignoratur.* Ex quo fit ut idem sanctus dicat: *Magnam esse vim quæstionis, magnam difficultatem, magnum laborem, & quasi inextricabilem*, ut cognoscatur *quomodo & justus sit Deus, & res humanas curet, & non sit iniquus quod peccatores felicitatem habent in terra, & multi plerumque fatigentur.* Quamobrem quicunque sive verum sive falsum colunt aut coluerunt Deum non minus Ethnici quam fideles, istâ quæstione perturbati sunt: ut qui viderent justitiæ repugnare, ut impij felicitate fruerentur. Et quæ quæso hic est ansa perturbationis, quæ umbra justæ offensionis, si Deus possit præmiorum pœnarumque vices pro libitu suo commutare? Quo sane magis mirum est, inter solos Christianos aliquos repertos esse qui in istud paradoxum præ nimia sapientiæ subtilitate progressi sint.

Margin notes: …l. 60. — De lib. … ep. 9. — infra — 1. qq. 24. — Psal. 72. — Ibidem. — Tract. 18. in Ioann. — In Psal. 72.

CAPVT QVINTVM.

Horrenda sententia quorundam, qui putant omnes beatos pro sola Dei voluntate citra injustitiam damnari posse ad æternas pœnas, Augustino est contraria tam ratione pœnæ damni quam sensûs.

SED longè profectò est horribilius, & intolerabilius illud alterum paradoxum plusquam Stoicum quo nonnulli veluti de divinitatis arcanis magis instructi, dicere ausi sunt, si beatos omnes Deus nullo excepto ad æternas deijceret pœnas, nullam ijs injuriam esse facturum, eo quod quidlibet de nobis statuat, perdat, damnet, in nihilum redigat, jure hoc faceret suo. Et quamvis non legerim ullum vel Catholicum vel Hæreticum qui inter antiquos ausus fuerit tam exorbitantem pronunciare sententiam, Augustinus tamen eam vel solà recordatione ita exhorruit, ut nihil absurdius, nihil injustius, nihil crudelius adversus Deum dici posse sentiret. Quia verò damnatio duo comprehendit, privationem beatificæ visionis, seu pœnam damni & pœnam sensus, eadem apud Aug. utriusque ratio est, neutram videlicet damnationis pœnam ullo modo infligi posse creaturæ rationali absque peccato.

Et quidem de pœna damni non est quod hic ulterius satagamus. Iam enim superius fusissimè & innumeris pænè testimonijs sensum Aug. patefecimus, quemadmodum constantissimè doceat adversus Pelagianos puræ naturæ fabricatores, injustum esse Deum si parvulos à regno suo sine peccati iniquitate secludat. Creaturam quippe rationalem & auctorem ejus, imaginem & exemplar nihil omninò potest sine injustitia separare nisi peccatum. Loca illic planissima videnda sunt. [*Vide supra lib. præced. c. 3 & 4.*]

Non minori perspicuitate, sed propter evidentiorem absurditatem multo majori asseverantia hoc ipsum de pœna sensus tradidit, quę antonomasticè damnatio vocari solet. Nam quibusdam in locis docet hoc esse impossibile, ut in libris de genesi ad litteram, ubi causam miseriæ diabolicæ vi puræ rationis indagans, *Nunquid ille*, inquit, *priùs ultor, quam iste peccator? Absit. Neque enim Deus damnat innocentes.* [*Lib. 11. de Genesi c. 17.*] Et l. 3. de pecc. merit. cùm Cyprianus dixisset mortiferum esse parvulis si sine baptismo moriantur, *Vnde*, inquit, *si iam nihil aliud diceret intelligere nostrum fuit sine peccato animam perire non posse.* [*Lib. 3. de pec. merit. c. 5.*] Subinde verò magis expresè docet, hanc impossibilitatem nasci ex injustitia quam contraheret Deus, si creaturam suam damnaret pœnisq́; cruciaret immeritã. Hinc illud contra Manichæos qui damnationem quarundam animarum ex Deo proficisci statuebant, volente consulere per earum interitum regnis suis, quamvis nihil omninò mali propriâ voluntate fecissent: *Convenit igitur mihi cum illis, animas aliquas divinâ lege judicioq́; damnari. At hæ si bonæ sunt, quæ illa iustitia est?* [*Lib. de duabus animab. cap. 12.*] Et paulò post asse- A rit hoc omnium hominum esse judicium: *Omnes fatentur & malas animas iustè, & eas quæ non peccaverunt iniustè damnari.* Et adversus eos qui dæmones putare possent solâ divinâ voluntate naturam eorum affligente, sine peccato præcedente, ad æternos ignes esse damnatos, sicut illi recentiores sine injustitia fieri prorsus posse statuunt: *Quia cuilibet*, inquit, *occurrit & verum est, atque manifestum, iustitiæ ipsi esse contrarium, ut nullo præcedente merito, hoc ipsum in quoquam Deus damnet, quod in eo ipse creavit, certaq́; & evidens damnatio diaboli & Angelorum eius ex Evangelio recitatur ubi se dicturum Dominus pronunciavit eis dicens qui à sinistris sunt: Ite in ignem æternum qui præparatum est diabolo & Angelis eius, nullo modo in eo naturam quam Deus creavit, sed malam propriam voluntatem pœnâ ignis æterni plectendam esse credendum est.* [*Lib. 11. de Gen. c. 21.*] Adversus Pelagianos verò multipliciter eandem doctrinã tradidit. Nam B in primis cùm in lib. de pecc. orig. æterna morte parvulos sine baptismo mortuos plectendos esse docuisset statim addit: *Quod nulla iustitia potest accidere his, à quibus in hac vita nulla peccata commissa sunt, nisi originale peccatum.* [*Lib. de pec. orig. cap. 20.*] Et in secunda lucubratione contra Iulianum: *Condemnari iustè nullo modo possunt* (parvuli) *si non sub peccato, ac per hoc & sub peccati principe nascantur.* [*Lib. 1. oper. imperf.*] Et in Epist. 106. ad Paulin. contra Pelagianos exarata: *Piè namq́; & veraciter creditur Deus nocentes atque impios iustificando à pœnis debitis liberare: quemquam verò immeritum, & nulli obnoxium peccato, si Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non creditur.* [*Epist. 106.*] Et infra in eadem Epist. hoc vocat *absurdissimum & à iustitia Dei penitùs alienum.* [*Ibidem.*] Ex quo fit ut Pelagiani quantumvis audaces in fingendo puræ naturæ statu, in tribuendo parvulis usum rationis atq; peccata in uteris matrum, nunquam tamen ausi sunt eo desperationis progredi, ut quemquam non C modo beatum aut sanctum, sed vel in pura natura ut sentiebant conditum, sine peccato à Deo justè damnari aut æternâ morte quamvis mitissima qualis est parvulorum, plecti posse delirent. [*In eadem Epist.*] Vnde illud solemne dictum Pelagij: *Sine baptismo parvuli morientes quo non eant, scio; quo eant nescio.* Quod idcirco Augustino interpretante se nescire dicebat, *quia dicere non audebat, in mortem illos ire perpetuam, quos & hic nihil mali commisisse sentiebat, & originale traxisse peccatum non consentiebat.* [*Lib. de pec. orig. cap. 21.*]

Et alibi attenta talis damnationis injustitia & impossibilitate, magna cum fiducia provocat Pelagianos, ut in istius sententiæ præcipitium prorumperent; quo videlicet eos desperatam fovere causam ex ipsa sententiæ immanitate atque crudelitate constaret: *Quæ cùm ita sint,* [*Epist. 106.*]

sint, audeant disputare, & quibus possunt persuadere contendant, Deum iustum & apud quem non est iniquitas, parvulos à peccatis proprijs innocentes, si nec illo ex Adam obligati & obstricti sint, morte perpetuâ damnaturum. Sed ne portentum illud opinionis invaderent, tacitè præmonet, quando, ut ante dixi, subjicit hoc esse *absurdissimum & à iustitia Dei penitùs alienum.* Nam istius dogmatis absurditas tam enormis & ejus injustitia tam immanis Augustino visa est, ut facilius hominem cum Atheis sentire posse putet, quod cum anima extinguatur & corpus, & pariter justi injustique post mortem nulli sint, quam quod justi post mortem futuri sint miseri, beatique peccatores. Cùm enim induceret quemdam qui se nescire profiteretur quid post mortem futurum sit, sic eum compellat Augustinus: *Sic ergo te alloquar tanquam mihi dicas, nescio quid post mortem futurum sit. Prorsus ignoro an beati futuri sint iusti, & miseri peccatores; an pariter utrique non sint futuri. Illud tamen quamvis nescias:* NON AVDEBIS DICERE POST MORTEM BEATOS FVTVROS PECCATORES, MISEROS IVSTOS. NON POTES DICERE, *illos etsi suspicaris pariter non futuros, in meliori tamen statu futuros impios, & iustos in malis post mortem futuros.* NEC IGNORANTIA TVA TIBI POTEST SVGGERERE HOC. Quantæ impietatis & absurditatis dogma esse, necessarium est, quod Augustinus tanta fiducia ab omnium hominum non modo doctorum atque proborum, sed etiam imperitissimorum impiissimorumq; suspicionibus reijcit. Quod nulla vel Ethnicorum impietas, nulla Poëtarum licentia, de Deo vel vero vel falso fingere ausa est: ut satis mirari nequeam solos aliquos Christianos inventos esse, qui cum ceteris deberent, uti pietate præcellere; ita & præ omnibus sentire de Deo in bonitate, eo tamen effreni quadam Philosophandi licentia proruperint ut Deo tantum nefas attribuerent. Cùm Augustinus clamet, Deus non damnat nec damnare potest innocentes: Absit: quæ illa justitia est? Tales nullo modo condemnari possunt; nullâ justitiâ hoc potest accidere; absurdissimum est, à justitia Dei pœnitùs alienum; hoc est verum, hoc cuilibet occurrit, hoc manifestum est justitiæ esse contrarium; non audebis hoc quantumvis hæreticus Pelagianus disputare; non audebis hoc quantumvis impius dicere non potes hoc dicere, nec ignorantia tua tibi potest hoc suggerere. Hæc & hujusmodi Augustinus passim tanquam de re exploratissima, evidentissima, certissimaque, ut quæ apud omnes Christianos, Pelagianos, ac tantum non Atheos in confesso est, identidem repetit. Et ipsi quasi magna arcana & Augustino incognita perdocti, quia Deum omnium Dominum auctoremque vitæ & mortis esse didicerunt, è diverso occinunt; nulla omninò injustitia est si Deus damnet innocentes, nulla absurditas; nihil pœnitus à Dei justitia alienum, si beatos omnes, nullo excepto in æternas dejiciat pœnas; quidlibet de nobis statuat, perdat, damnet, cruciet, torqueat, id jure faciet suo.

Quod si isti disceptationi non dico Salomon in throno suo, sed vel Dionysius, vel Phalaris præsideret, ut judicaret, uter esset verus creaturæ rationalis Deus, hoc est auctor & Pater, an ille qui tanta habet erga creaturam suam viscera pietatis, tantam justitiæ rectitudinem, tantam amicitiæ, humanitatem atque stabilitatem, ut creaturam suam sine iniquitate ad æternos cruciatus damnare non posset, sed potiùs immeritam damnando naturæ propriæ sanctitatem, inhumanæ crudelitatis & injustitiæ perversitate violaret; an verò ille qui possit eam nulla ejus præcedente culpa æternis mancipare cruciatibus, sine dubio responderet pro illo Deo cujus justitiæ rectitudinem ad intima usque penetrantem tuetur Augustinus, ut olim Salomon pro illa quæ filij sui cruciatus ferre non poterat, *Hic est Pater eius*, hic est verus Deus ejus. Nam omnium Deo detrahentium ora clausit Salomon Deo plenus: *Ipsum qui non debet puniri condemnare, exterum æstimas à tua virtute.* Argumentũ illud quod ex absoluto dominio Dei petitur, quid & quantum valeat infra commodius ponderabimus.

[illegible] de [illegible] c. 4.

Sap. 12.

CAPVT VI.

Sententia Pelagianorum & Manichæorum de miserijs puræ naturæ. Ostenditur ex vi legis æternæ injustum fore Deum, si eas innocenti creaturæ imponeret.

SED quia non pauci sunt, qui licet sententiam illam de damnatione & cruciatibus beatorum, velut injustitiæ & immanitatis plenam detestentur, alijs tamen mitioribus malis creaturam innocentem sine ullo vel Dei vel creaturæ præjudicio affligi posse arbitrantur; præsertim in statu puræ naturæ, qui sine magno magnorum cruciatuum cumulo esse non potest, propius ad scopum nostrum propter quem ista tractamus accedendum est videndumque utrum Deus, juxta doctrinam sancti Augustini, creaturam rationalem antequam peccato commeruerit, tot miserijs, quot status purorum naturalium post se trahit, posset affligere. Quod si non possit, subversus jacet à fundamentis totus puræ naturæ status; ut qui non sit aliud, quam vastissimum omnium miseriarum corporis atq; animi seminarium.

Et quamvis jam utcunque subluceat ex præce-

præcedentibus, quid in hac etiam quæstione de sancti Augustini mente sentiendum sit, ut tamen idipsum lectori dilucidius, certiusque constet, hoc sine ulla tamen fluctuatione confirmo, tanquam dogma per universa latifundia sanctissimæ ejus doctrinæ sparsum, quod à primordijs susceptæ Catholicæ religionis usque ad extremum halitum docuit, sub Deo justo omnipotente ac bono, creaturam rationalem nullo modo posse tot tantisque miserijs ex quibus puræ naturæ status quasi confectus est cruciari, nisi ejus culpa mercatur. Hæc doctrina basis est una capitalis, cui præcipua pars illius, quam adversus Manichæos Pelagianosque struxit, molis incumbit: quæ si subtrahitur doctrinam quam adversus illas pestes tradidit, tueri ab ineptijs, absurditatibus, paralogismis, apertissimisque falsitatibus impossibile est. Quod facile judicabit quisquis ea quæ juxta mentem ejus in sequentibus producturi sumus attentè ponderaverit.

Vbi ante omnia memoriâ repetendum est, id quod ante me dixisse memini, quid Pelagiani in hac re senserint, quid asseruerint Manichæi. Nisi enim probè sciatur, quid impugnet adversarius, quid tueatur reus, nunquam argumentorum vis perspecta esse poterit. Itaque Pelagiani in primisque Iulianus ex professo tuebantur, parvulorum nascentium innocentiam non esse gratiæ sed naturalem, ut vitij seu peccati, ita & virtutis expertem. Omnes itaque quas oculis cernimus & mente quoque intelligimus miserias sive in animo, ignorantias, concupiscentias, ingenij tarditates, fatuitates, passionum insanias & hujusmodi; sive in corpore monstrositates, intrinsecus nascentes morbos ac miserias, extrinsecus irruentes calamitates, illamque totam ærumnarum seriem quam experitur C humana mortalitas, esse homini quemadmodum ceteris animalibus naturalem, hoc est ut uno verbo dicam, hominis ista esse pura naturalia in quibus à Deo conditus est. Quod diversis locis ita esse, & à Scholasticis quoque admitti; neque ab homine tantillum in sensu Pelagianorum & Augustini scriptis versato negari posse jam aliquoties ostendimus. Ex quo fit, ut consentaneè dogmati suo nec mortem ipsam, malorum omnium corporis terribilissimam, malam esse dicerent, sed vel bonam, vel certè indifferentem, cùm apertè profiteantur apud Augustinum, quod *mors non semper sit malum, cùm & Martyribus sit causa præmiorum: & bonam vel malam mortem dici faciat, non resolutio corporum, quæ excitabuntur in omni genere hominum, sed meritorum diversitas, quæ de humana libertate contingit.* [Lib. 4. ad Bonif. c. 2.] Similique prorsus ratione, neque concupiscentiam, neque illam quasi simplicem ignorantiam esse volebant D mala; sed affectiones quasdam indifferentes, vel etiam bonas quarum bonus vel malus usus ex hominis libertate nasceretur, ut supra quoque declaravimus. Nimirum ut ita nemini [illegible]rum aut paradoxum videretur, quod ho-

A minem à Deo quantumvis à peccatis alienis ac proprijs innocentem in statu tot tantisque affectibus obnoxio condi posse & conditum esse decernerent.

Manichæi contrariâ viâ incesserunt, cùm enim intelligerent hæc esse revera magna creaturæ rationalis mala atque ita de Deo bono in bonitate sentirent, ut neque Deum eorum auctorem esse posse crederent, neque liberum hominis arbitrium, nisi per ambages iterum revolveretur in eundem Deum, tanquam creatæ libertatis auctorem, duo principia comminisci sacrilega impietate maluerunt, unum bonum & alterum malum, quàm unum principium bonum tot tantorumque malorum causam statuendo majore illud, ut eis videbatur, sacrilegio temerare. Vt de Augustinus de se cùm esset Manichæus: *Quia non* [Lib. 7. Confess. cap. 10.] *audebat anima mea, ut ei displiceret Deus meus, nolebat esse tuum, quicquid ei displicebat, & inde ierat* B *in opinionem duarum substantiarum.* Cujusmodi fuisse originem hæresis Manicheæ multis in locis testis est Augustinus. Itaque dicebant omnia illa quæ nos vocamus, & verò sunt, & supra recensuimus mala, in nobis esse orta non ex Deo bono sic instituente primitus in pura natura creaturam rationalem, quemadmodum Pelagianum dogma statuebat; neque rursum ab homine vitiante naturam suam, quam Deus ille bonus primitus totam bonam instituerat, quemadmodum fides Christiana docet. Paris enim impietatis utrumque esse sentiebant, quod utroque modo vel directè, vel certè indirectè bonus Deus malorum auctor esse crederetur. Sed ea nata esse dicebant ex commixtione naturæ malæ seu mali, hoc est, naturæ quæ non corruptione boni supervenientе vitiata sit, seu ex bona facta sit mala, sed quæ ex natura sua naturaliter talis sit, ignara scilicet, malorum C cupida, morbida, moribunda, ceteraque quotquot gemimus ex se scaturiens mala. Hæc autem commixtio naturæ mali & boni, in eodem homine qua ratione facta sit, confligentibus inter se duobus principijs bono ac malo, longa fabula est, neque ad peragendum id quod instituimus necessaria. Ad hoc enim sufficit id quod jam jam explicuimus; quod ita se habere ex plurimis Augustini attestationibus perspicuum est, & inferius plura dicturi sumus. Ex qua utriusque sententiæ explicatione colligitur, Manichæos & Pelagianos hactenus puram naturam induxisse, quatenus utrique naturam sine gratia & sine peccato à principio creante prodire sentiebant, sed hoc discrimine quod Pelagiani propter perspicuam certamque naturæ bonitatem etiam defectus ejus omnes bonos, seu non malos esse dicerent: Manichæi è contra- D rio propter perspicuam certamque defectuum istorum malitiam, etiam naturam ipsam volebant esse malam. Hinc consequenter illi & naturam & defectus ejus referebant in principium bonum, hoc est in Deum verum creaturæ rationalis auctorem, hi in malum seu in na-

in naturam mali ex cujus conflictu cum natura boni, & ex utriusque commixtione quæ propter infirmitatem principij boni formidantis regnis suis consecuta est, tota corporalis creatura prodijsset. His erroribus utriusque sectæ ob oculos positis, sententia Augustini contra Pelagianos & energia argumentorum ejus plenius percipietur.

Augustinus igitur adversus Pelagianos docet opinionem istam non solum reipsa non esse veram, quia fides Christiana tradit omnem illam calamitatum seriem ex peccato primi parentis promanasse, sed etiam ratione naturali, multis modis ostendit eam esse non posse veram, quia vel recto & generali ordini creaturarũ vel etiam diversis Dei attributis, è diametro adversatur, ut eam proinde semper habeat tanquam vel contra naturalem exigentiam creaturæ rationalis, vel etiam sæpissimè tanquam prorsus impossibilem.

Et primò quidem sententia Augustini est, esse contra ordinem, rectamque administrationem universitatis, ut miseria peccata præcedat. Natura quippe creaturæ rationalis, hoc est, illius quæ immutabilibus æternæ veritatis rationibus regitur & liberis motibus agitur, hoc postulat, ut non affligatur, nisi ipsa causam dederit. Omnis enim miseria sive in corpore sive in animo est afflictio ejus, quia est contra voluntatem ejus, cùm id ei aufertur quod rectâ voluntate appetit. Istam creaturæ rationalis naturam Augustinus veluti basin adversus Hæreticos collocavit, quando dixit: *Creaturis præstantissimis, hoc est, rationabilibus spiritibus hoc præstitit Deus, ut si nolint corrumpi non possint, id est si obedientiam conservaverint sub Domino Deo suo, ac sic incorruptibili pulchritudini ejus adhæserint: Si autem obedientiam conservare noluerint, quoniam volentes corrumpuntur in peccatis, nolentes corrumpantur in pœnis. Tale quippe bonum Deus est, ut nemini eum deserenti benè sit*, Nimirum ita, ut nullo pacto Deum deserenti bene esse possit quia repugnat naturæ rationali, quæ nullo alio bono nisi solo Deo satiari, & ideò nec beari aut non nisi misera esse potest, sicut supra declaravimus; ita igitur eidem natura repugnat, ut non deserenti Deum male sit; hoc enim non minus cum recto ordine illius creaturæ & universitatis administratione pugnat quam istud prius. Quod disertis verbis in alio loco tradit Augustinus: *Si peccatis earum* (animarum) *detractis miseria perseverat aut etiam peccata præcedit, rectè deformari dicitur ordo atque administratio universitatis.* Ecce ordinem & administrationem universitatis deformatam, si miseria peccata præcesserit. Idem ipsum adversus Philosophos in libris de Civitate disputans, præter ordinem rectum esse declarat, quo suus cuique locus datur, ut sine peccati merito miser quisquam fiat. Hoc autem sicut sine naturalis ordinis perturbatione esse non potest, ita nec ab autore ordinis Deo; *Pax*, inquit, *omnium rerum est tranquillitas ordinis, ordo est parium disparium que rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Proinde miseri, quia in quantum miseri sunt, utique in pace non sunt, tranquillitate quidem ordinis carent, ubi perturbatio nulla est. Verumtamen quia meritò juste que miseri sunt, in ea quoque ipsa sua miseria, præter ordinem esse non possunt. Non quidem conjuncti beatis, sed ab eis tamen ordinis lege sejuncti.* Porrò totum ordinem istum, quo & peccantibus miseria adesse, & non peccantibus abesse debet, ex æternæ legis præscripto fluere, quo naturalis ordo creaturæ rationalis administratur, statim subjicit: *Miseriores autem* erunt, *si pax eis cum ipsa lege non est; qua naturalis ordo administratur.*

Lib. de nat. boni c. 7.

Lib. 3. de lib. arb. c. 9.

Lib. 19. de Civit. c. 13.

Porrò hanc esse æternam legem jam supra capite secundo declaravimus, cùm ex ea fieri diximus, quod peccatum impunitum esse non potest. Quicquid enim ibi ad illius sententiæ probationem protulimus, multò magis ad hoc valet, ut eum qui nihil omnino mali fecit, miserum fieri non posse credamus. Cùm enim lex incommutabilis æternaque sit, *qua justum est ut omnia sint ordinatissima*, tam impossibile est ordinatissimum esse, ut qui nihil egerit mali, malè patiatur, quam impossibile est ordinis perturbationem esse ordinem, ac Deum non esse Deum, Deus enim est ipsa illa incommutabilis veritas, quæ clamat justum esse, ut omnia sint ordinatissima, quæ clamat ordinatissimum esse, ut qui male meritus fuerit, malè patiatur, & qui nihil mali fecit, nihil etiam mali patiatur. Quod & Augustinus in eodem loco apertè profitetur cùm de æterna lege dicit: *Lex quæ summa ratio nominatur, cui semper obtemperandum est, per quam mali miseram, boni beatam vitam merentur, qua denique fit, ut non possit aliquando injustum esse ut mali miseri, boni autem beati sint.* Si lege æterna injustum esse non potest, ut boni beati sint, profectò justum esse non potest, ut sint miseri. Et si hoc justum esse non potest, profectò nec Deus illud facere potest, qui nihil nisi quod justum est, facit. Nam ut Augustinus, *contra illam summam naturæ legem tam Deus nullo modo facit quam contra seipsum non facit.* Hujus igitur æternæ legis immobilitas vera radix est, cur, uti dixit Augustinus, *Spiritus rationales si nolint*, id est, si peccare noluerint, *corrumpi non possint*; hæc item vera radix est; Cur *deformatur ordo atque administratio universitatis, si miseria peccata præcedat.* Semper enim & ubique justum est, ut omnia sint ordinatissima. Cùm ergò nunquam ordinatissimum esse possit, ut miseria peccata præcedat; nunquam etiam lex æterna hoc dictare potest. Cùm ergò pertingat à fine summæ creaturæ usque ad finem infimæ, & sit insuperabilis rectitudinis & indispensabilis æquitatis, nihil omninò in universitatis administrationem irrumpere potest, quo ordinatissima illa sanctio perturbetur: *Neque enim*, ut optimè sanctus Augustinus, *sub Deo justo miser esse quisquam nisi mereatur, potest.*

Aug. lib. 1. de lib. arbit. c. 6.

Ibidem.

Lib. 26. contr. Faust. c. 3.

Lib. 1. oper. imp. c. 33.

Cùm igitur tam arcta sit connexio inter miseriam atque peccatum, ut neque peccata præcedere neque non sequi possit; hinc est, quod Augustinus ex pura ratione naturali cum Pelagianis, cum Manichæis, cum quibuslibet etiam infidelibus disputans ex hoc ipso

ipso quod miseria qualiscunque in creatura rationali reperitur, mox peccatum necessariò antecessisse concludit. Hinc in Psalmum trigesimum octavum: *Video me in malis, video me in pœna, & apud te non video iniquitatem. Si ergo ego in pœna sum, & apud te iniquitas non est, nonne restat ut pro iniquitate erudias hominem?* Nonne idem est ac si diceret, impossibile est ut ego in pœna sim, nisi iniquitas mea commeruerit. Et quomodò hoc impossibile est si in statu puræ naturæ homo à Deo produci potest? Quod si fortè dixeris Augustinum ex suppositione præsentis status loqui, de quo postea plura dicturi sumus, audi aliam ejus ratiocinationem, cùm adhuc esset Manichæus, & hoc ipsum diligentissimè & ex professo quæreret, quis longam illam pœnarum catenam qua vincti sumus, humano generi texuisset: *Et intendebam*, inquit, *ut cernerem quod audieram, liberum voluntatis arbitrium causam esse ut malum faceremus, & rectum judicium tuum ut pateremur, & eam liquidò cernere non valebam &c. Sublevabat enim me in lucem tuam, quod tam me sciebam habere voluntatem quam me vivere. Itaque cùm aliquid vellem aut nollem, non aliud quàm me velle aut nolle certissimus eram, & ibi esse causam peccati mei, iam iamq; animadvertebam.* Ecce ex pura natura ratione naturali, sine fide cognitam causam peccatorum creaturæ rationalis. Nunc audi eadem naturalis rationis evidentia collectam causam pœnarum ejus: *Quod autem invitus facerem*, in hoc videlicet miseriarum statu, ubi ignorantiâ & libidinibus ad peccatum pellimur, *pati me potius quàm facere videbam, & id non culpam, sed pœnam esse judicabam; qua me non injustè plecti, te justum cogitans, citò fatebar.* Paralogismus ille insignis est, si natura rationalis cum eisdem pœnis sine ullo peccato, sine ulla injustitia Dei condi potest.

Lib. 7. confess. cap. 3.

Ibidem.

Qua de causa nec illum ratiocinandi modum unquam Pelagiani probaverunt, qui puram naturam attulerunt, nec Scholastici eum unquam probare possunt, quamdiu in eo statu hominem condi posse contendent. Sed non hîc tantum, sed infinitis alijs locis idem ipsum Augustinus contra Pelagianos & Manichæos tradidit: Vtrosque enim pœnas sine peccati merito inducentes illa ratiocinatione prostravit. Nam in libris de libero arbitrio ubi malorum causam adversus Manichæos indagat, cùm similiter ignorantiam & difficultatem, hoc est libidinum sævientium infirmitatem attulisset, quibus fieret ut homo etiam quodammodo invitus necessitate peccaret: *Pœnam*, inquit, *istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si justa est, peccati pœna est & supplicium nominatur.* Ecce omnem omninò pœnam, hoc est miseriam, si tamen justa est, peccati pœnam esse testatur. Hoc est non aliter creaturæ rationali infligi posse nisi ejus peccata mereantur, alioquin enim hoc ipso esset injusta. Nam hoc est quod contra Pelagianos dixerat: *Neque enim sub Deo justo miser esse quisquam nisi mereatur potest.* Sed quia imaginari aliquis posset hujusmodi pœnas Deo permittente vel ex necessitate materiæ, sive corporis, sive animæ & corporis, in creaturam rationalem irrepere posse sine injustitia Creatoris, quemadmodum ferè auctores puræ naturæ imaginari solent, paulò accuratius ex ratione divinæ providentiæ res ista declaranda est, & naturæ puræ impossibilitas, juxta mentem Augustini sexcentis locis consignatam, demonstranda.

Lib. 3. de lib. arb. cap. 18.

CAPVT VII.

Idem probatur ex vi divinæ providentiæ cujus omnipotentia, vel scientia, vel justitia necessario læditur.

SANCTVS igitur Augustinus tanti hoc argumentum fecit, quod ex providentia divina hanc universitatem administrante & quoslibet fortuitos casus excludente petitur, ut non dubitaverit hoc unicum telum omnibus infidelibus opponere, eoque solò cuncta eorum machinamenta de pura natura, de malo naturali, de miserijs ex necessitate materiæ pullulantibus, frangere atque subvertere. Nam quamvis Scripturas sacras, in quibus miseriarum nostrarum vera causa recensetur, vel prorsus abijcerent, vel non crederent, vel falsarent, fidemque Ecclesiæ de statu gratiæ in quo conditi sumus deriderent, hoc tamen argumentum quod solummodo Deum auctorem & consequenter gubernatorem universi esse supponit, tam irrefragabilis evidentiæ esse censet adversus gentilium Philosophorum ignorantiam, qui non dubitabant, hunc miseriarum statum esse homini naturalem, & adversus Pelagianorum commenta qui eas puræ naturæ tribuebant, & adversus Manichæorum insaniam, qui eas ex naturæ malæ commixtione fluere delirabant, ut nihil omninò vel ex proprijs eorum erroneis principijs, quibus adhærebant, responderi posse judicaret. Ipsum itaque cum illis pestibus de miseriarum quarumlibet causa disputantem ac satagentem, videamus. Cum Platonicis igitur de causa miseriæ quorumdam Angelorum differens, quos ipsi bonos quidem, tamen miseros esse fateri cogebantur, sub Dei providentia nullam aliam esse concludit nisi malitiam: *Quis* (Apuleius) *animo passiva, etiam misera dixisset, nisi pro eorum cultoribus erubuisset. Porro quia providentia summi Dei, sicut etiam ipsi fatentur, non fortuitâ temeritate regitur mundus, nunquam esset istorum æterna miseria, nisi esset magna malitia.* Ecce Deo mundum gubernante nec dæmones *animo passivos*, hoc est passionibus perturbari & consequenter miseros esse non posse adversus Platonicos aliud opinantes putat, nisi malitia magna præcesserit. Quamobrem, quæso, & quomodo

Lib. 9. de Civit. c. 13.

nisi

nisi quia repugnat divinæ providentiæ, ut quisquam, nisi mereatur, miser sit?

Similiter de causa mali curiosissimè satagens cum Manichæis adversus quos, quia suo quodam privilegio, imo sacrilegio scripturas veteris Testamenti abijcerent, de novis quod vellent sumerent, quod nollent spernerent, nulla enim testimoniorum divinorum adjuvabat auctoritas ideoque puris rationibus disputare cogebatur, ex eadem divinæ providentiæ consideratione concludit: *Quamobrem si nemo iniustè pœnas luit, quod necesse est credamus quandoquidem divinâ providentiâ hoc universum regi credimus, illius primi generis malorum* (id est culpæ) *nullo modo, huius autem secundi auctor est Deus;* Nempe illius, ut ante præmiserat, quo dicimur mali aliquid pati. Injustè autem pateremur malum nisi ante malum fecissemus, sicut ibidem indicat. Et in ejusdem operis libro tertio, cùm hominem etiam invitum ad peccatum urgeri dixisset, quod quia magnum creaturæ rationalis malum est, & contra voluntatem accidit, sicut pœnæ solent, multò enucleatius ex ratione probat, nullo modo sine peccato talem pœnam ei accidere potuisse: *Pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si iusta est peccati pœna est & supplicium nominatur: si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante, homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis est, iusta hæc pœna est, & pro peccato aliquo penditur. Non enim quisquam iniustus dominator aut surripere hominem potuit velut ignorante Deo, aut extorquere invito tanquam invalidiori, vel terrendo vel confligendo ut hominem iniusta pœna cruciaret.* Quibus verbis Augustinus omnia Manichæis præcidit effugia, quibus absque peccato pœnas istas in humanum genus irrepsisse vel irrepere posse delirare potuissent. Cùm ergo nihil superesset quod responderi posset, *Relinquitur ergo*, inquit, *ut hæc iusta pœna de damnatione hominis veniat.*

Pelagianos vero qui tantas miserias Deo tanquam puræ naturæ auctori ascribebant, sæpius ex divinæ providentiæ consideratione contundit, singulaque Dei attributa, quæ concurrunt ad gubernationem divinæ providentiæ sollicitè ponderat ut ostendat non posse tot miserijs affligi homines nisi peccata promeruerint: *Nisi forte*, inquit contra Iulianum puræ naturæ assertorem, *tibi in hac quæstione laboranti Deus iustus quidem, sed infirmus quodammodo subvenire poterit, qui suis imaginibus ne innocentes gravi iugo miseriæ premerentur subvenire non potuit; ut enim dicas voluisse quidem quia iustus est, sed non potuisse quia omnipotens non est. Atque ita de his angustijs exeas ut fidei caput perdas: qua fide primitus in symbolo confitemur, credere nos in Deum Patrem omnipotentem. Deus igitur tuus in tot & tantis malis quæ parvuli patiuntur, aut iustitiam, aut omnipotentiam, aut ipsam curam rerum humanarum est perditurus. Quodlibet autem istorum dixeris vide quid egeris.* Et in libro secundo ejusdem secundæ lucubrationis contra Iulianum: *Propter quod ergo affliguntur parvuli, si nullum habent omninò peccatum? An omnipotens & iustus Deus, iniustas pœnas à tot innocentibus prohibere non potest?* Non posset luculentius Augustinus quid de pura natura sentiat promere quam dicendo, quod non possit Iulianus in illa puræ naturæ quam prædicabat hypothesi rationem tot miseriarum dare, quibus torquentur parvuli, quam fidem violando, quâ Deus & justus, & omnipotens, & curam rerum humanarum habere creditur. Quod argumentum velut invictum adversus quaslibet hypotheses, & errores, & arietes oppugnantium creberrimè repetit, eadem illa Dei attributa ponderans, sine quibus divina providentia exerceri aut explicari nequit. Nam adversus eundem Iulianum in priore lucubratione statum puræ naturæ in parvulis prædicantem: *Magisque, inquit, aut infirmus ostenditur* (Deus) *si iugum grave super filios Adam à die sicut scriptum est nativitatis eorum usque in diem sepulturæ in matre omnium, sub quo iugo imago eius atteritur, aut ipse nullo vel originali, vel proprio præcedente peccato, aut quilibet alius ipso imponit invito.* Et libro quinto: *Suorum tantos cruciatus conspiciens parvulorum, ut sub Creatore optimo atque iustissimo nullo modo imago eius in illa ætate tanta mala pateretur si non esset originale.* Vbi in Creatore ponderat omnipotentiam, in optimo bonitatem, in justissimo æquitatem. Præclarissimè verò subvertit puræ naturæ statum cui tot miserias ascribebat Iulianus in fine libri quarti ubi singula effugia illius anguis lubrici sollicitè claudit: *In his*, inquit, *quæ meminisse iam non potes, parvulos intuere quot & quanta mala patiantur, in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant. Deinde iam grandes, etiam Deo servientes tentat error ut decipiat; tentat labor aut dolor ut frangat; tentat libido ut accendat; tentat mæror ut sternat, tentat typhus ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter quibus gravatur iugum super filios Adam?* Ecce mala quibus puræ naturæ status viret & floret. Iam vide, quomodo ipse remotâ eorum causa peccato, defendi sine omnipotentiæ vel iustitiæ divinæ violatione non possit: *Huius evidentia miseriæ, gentium Philosophos nihil de peccato primi hominis, sive scientes, sive credentes compulit dicere ob aliqua scelera suscepta in vita superiore pœnarum luendarum causa nos esse natos &c. Apostolus autem amputat opinionem qua creduntur singula anima pro meritis anteacta vita diversis corporibus inseri.* Ecce sublatum omne superioris vitæ peccatum. Iam vide ad quas angustias adversarium puræ velut naturæ miserias crepantem adigat: *Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum sit, aut iniquitas, aut impotentia Dei, aut pœna primi veterisque peccati? Sed quia nec iniustus nec impotens est Deus, restat quod non vis, sed cogeris confiteri, quod grave iugum non fuisset nisi delicti originalis meritum præcessisset.* Nimirum apertissimè concludit, adversus eum qui velut puris naturalibus ea mala tribuebat, tantum abesse hoc dici possit, ut velit nolit ad confitendum peccatum adigatur, vel certè injustum vel impotentem esse Deum qui sine ullo præcedente peccato,

Margin notes: *...de lib. arb. lib. 1. de ... c. 1.* — *... de lib. arb. cap. 18.* — *... oper. ... f. 50.* — *Lib. 2. contra Iul. c. 10.* — *Lib. 5. c. 1.* — *Lib. 4. contra Iul. cap. ult.* — *Ibidem.*

[illegible] Quod profectò [illegible] conclusum, si Deus [illegible] suæ [illegible] voluntatis [illegible] absolutæ dominis naturalibus [illegible] hominum [illegible] [illegible] adversus [illegible] tantum, sed [illegible] operibus [illegible] possit docere, nullo modo [illegible] causam qui- bus [illegible] affligi posse dicitur [illegible] justitiæ vel potesta- [illegible] ad populum: [illegible] *[illegible] peccatum [illegible] cum [illegible] Deus, [illegible] non [illegible].* Etiam libro [illegible] quæstione 24. [illegible] ratiocinando constituisset mundum regi providentia divina, nihil in eo casu fieri, *hoc*, inquit, *consequens [illegible] ut quicquid in mundo geritur, partim divinitus [illegible] voluntate. Deus enim [illegible] optimus atque [illegible] longe atque incomparabiliter melior [illegible] est. Iustus autem regens & gubernans universa, nullam pœnam [illegible] sinit immerito infligi [illegible] præmium immerito dari. Meritum autem pœnæ peccatum & meritum præmii recte factum.* Et uberius quæstione [illegible] secunda, omnes rimas obstruit, per quas clam posset, qui præsentis vitæ miserias, sine peccati iniquitate contingere posse crederet. Cùm enim eorum pertaxasset querimoniam, qui bonos affligi moleste ferunt, quæ sane omnium infirmorum tempore fuit & Christianorum, & maximè gentilium Paganorum, sic omnium suspiciones placare satagit, ut si peccata removeantur non nisi cum Dei injuria miseriarum tantarum cumulum in immeritos irrumpere potuisse fateatur: *Sed [illegible] qui putant injustum Deum, cùm in [illegible] doloribus & laboribus viderint; aut [illegible] [illegible] Deum dicere, vel res [illegible] non curare arbitrantur, vel semel statuisse necessitates fatorum, contra quas nec ipse aliquid faciat, ne ordinem rerum à se dispositum inconstantia turbare credatur; aut aliquid aliud putant, quod Deus in aliquo invalidus non possit a justis ista mala prohibere, dicendum est.* Habes hic omnes notiores suspiciones hominum, juxta quas vel in injustitiam Dei retorquetur, vel in providentiæ vastitatem, vel in infirmitatem ejus, vel in fata ab ipso constituta, hoc est in ordinationem ejus immutabilem, qua constituit ut ille ordo rerum ageretur, quo etiam justi paterentur mala, sub quo membro etiam Pelagianorum pura natura continetur. Ille quippe rerum status immutabili lege etiam justissimos quosque cruciat malis. Videamus ergo quid ad illa ex Augustini mente dicendum sit: *Dicendum est*, inquit, *nullam futuram fuisse justitiam in hominibus, si res humanas non curat Deus, quia omnis ista hominum justitia, quam & tenere animus humanus recte faciendo possit, & peccando amittere, non imprimeretur animæ nisi esset aliqua incommutabilis justitia quæ integra inveniretur à justis, cùm ad eam converterentur; integra relinqueretur à peccantibus, cùm ab ea [illegible]. Quæ justitia incommutabilis utique, Dei est, nec eam porrigeret ad illustrandos se converses si res humanas non curaret.* Ecce tibi profligatos eos, qui Dei providentiâ mundum non curante justos affligi putant. Iam pergit ad eos qui Deo sic ordinante hoc fieri posse putant: *Si verò propterea gravia perpeti justos sineret, quia contra ordinem rerum a se dispositum nollet venire, nec ipse iustus esset, non quia dispositionem suam servare non vellet, sed quia ita disposuisset ipsum ordinem rerum, ut immeritis pœnis justi affligantur.* Quid manifestius quam non potuisse Deum talem rerum ordinem constituere ut immeritis pœnis justus affligatur? Quod, ut clarioribus verbis apud Scholasticos loquitur Augustinus, non est aliud dicere quam injustum fore Deum si talem ordinem rerum sive in pura natura, sive in integra & sanctificata, sive in aliaqua[illegible] constituerit, ut immeritis pœnis justi affligantur. Ex quo apertè sequitur, puram naturam in qua promiscuè justi injustique, vel potius omnes omnino justi innocentis torquentur pœnis esse impossibilem, nec aliter possibilem fieri posse nisi vel injustitiam, vel invaliditatem tribuentes Deo, vel providentiam adimamus, atque ita, quemadmodum etiam contra Iulianum dixerat, *caput fidei pereamus, ut de ea [illegible] exeamus.* Unde etiam [illegible] subjicit: *Si aliquo autem Deum esse invalidum ad repellenda mala quæ justi patiuntur, quisquis opinatur; ideo despicit, quia non intelligit, sicut [illegible] eum dicere, ita injustum esse omnipotentem negare.* Concludit itaque non alia ex causa ista contingere nisi de peccato & reliquijs ejus hoc est ut ipse loquitur, *vel de ipso morbo nondum sanato vel de adjutoria medicina*, quæ ut ægro animus nobis tam acerba imponeretur morbus meruit.

Neque verò Philosophos, Manichæos, atque Pelagianos tantum, apud quos omnes sola, ut a natura sine gratia, & sine peccato creatura subsistitur, hoc argumento fregit Augustinus, hypotheses improbavit, tanquam qui Dei majestatem nefaria suarum hypotheseon impietate violarent; sed etiam ex ejusdem ipsius argumenti evidentia & certitudine gravissimos cruciatus ipse usque ad finem vitæ passus est. Cùm enim nunquam intelligere posset quo pacto anima rationalis, si nova unaquæque à Deo crearetur peccati originalis posset esse rea, nunquam etiam intelligere convenienter potuit, quo pacto juxta illam sententiam in qua anima parvulorum innocentis nasci videbatur, sicut Pelagiana hæresis asserebat, tot cruciatibus & miserijs sine violatione divinæ providentiæ vel omnipotentiæ vel justitiæ posset affligi. Audi ipsum quanta ingenuitate ingentes animi sui angustias ex hoc solo capite nascentes confiteatur, & opem, ut inde liberari possit alienæ eruditionis imploret; *Sed cum ad pœnas ventum est parvulorum, magnis mihi crede coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio: non solum eas pœnas dico quas habet post hanc vitam illa damnatio, quo necesse*

Serm. 130. de temp. c. 3.

Lib. 83. qq. quæst. 24.

Ibid. q. 82.

Ibidem.

Ibidem.

[illegible]

Ibidem.

Epist. 28.

necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christiana gratiæ sacramento, sed eas ipsas, quæ in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos, quas enumerare si velim, prius tempus quam exempla deficient. Languescunt ægritudinibus, torquentur doloribus, fame & siti cruciantur, debilitantur membris, privantur sensibus, vexantur ab immundis spiritibus. Demonstrandum est utique, quomodo ista sine ulla sua mala causa justè patiantur. Hoc est, demonstrandum est quomodo ista parvuli innocentes vel in pura natura, sicut hæresis Pelagiana statuit, vel juxta sententiam quæ animam sine peccati contagione in corpore creari credit, justè patiantur.

Et quamobrem demonstrandum istud est, cùm Deus sit vitæ mortisque dominus? Vt faciat de parvulis quod voluerit, cum parentibus peccantibus detrahi posset immortalitas, & ita in filios etiam innocentes natura mortalis propagari? Hæc enim sunt quę Scholastici obvia, plana, vera, certaque esse ne dubitant quidem. Audi Augustinum multò sublimius & religiosius rimantem istius difficultatis anfractus: *Non enim dici fas est, aut ista ignorante Deo fieri, aut eum non posse resistere facientibus, aut injustè ista vel facere vel permittere. Nam quidnam sicut illa animalia irrationabilia rectè dicimus in usus dari naturis excellentioribus, etsi vitiosis, sicut apertissimè in Evangelio videmus porcos ad usum desideratum concessos esse dæmonibus, hoc & de homine rectè possumus dicere?* Quasi diceret, nullo pacto. Et quæ causa differentiæ? *Animal est enim, sed rationale, etsi mortale. Anima est rationalis in illis membris, quæ tantis afflictionibus pœnas luit. Deus bonus est, Deus justus est, Deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementis est. Tantorum ergo malorum quæ fiunt in parvulis causa justa dicatur. Nempe cùm majores ista patiuntur, solemus dicere, aut sicut in Iob merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri. Et de quibusdam* A *exemplis, quæ Deus manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt, hominum conjectura conceditur. Sed hoc in majoribus. De parvulis autem quid respondeamus, edissere, si pœnis tantis nulla in eis sunt punienda peccata. Iustitia. Nam utique nulla est in illis ætatibus examinanda.* Nonne ridiculum est hoc suspicari, quod Augustino in mentem nondum venerat Deum esse vitę & mortis auctorem? Esse absolutum creaturarum dominum? Mortalitatem parentum peccantium etiam in filios non peccantes posse propagari, sicut patri aufertur peccanti feudum, quo & innoxij filij carent? Hæc enim sunt quæ velut limatius excogitata proferuntur. Nempe hæc ipsa sunt quæ Augustinus erga creaturam rationalem quæ est objectum justitiæ & injustitiæ, nullo modo sine culpa creaturæ vel injustitia, vel infirmitate, vel ignorantia creatoris fieri posse testatur, & in scriptis suis tota vita asseverantissimè testatus est. B Idcirco enim passim contra Pelagianos, contra Manichæos, contra Philosophos qui mortalitati parvulorum velut in puris naturalibus prodeuntium ista tribuebant, semper clamat, Mundus regitur divina providentia, Deus bonus est, Deus justus est, Deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementis est; tantorum ergo malorum quæ parvuli patiuntur, justa causa proferatur. Et reclamantibus, istum Deus ordinem suâ voluntate disposuit, respondet Augustinus; Nec ipse justus est, quia ita disposuit ipsum ordinem rerum ut justi vel innocentes immeritis pœnis affligantur. Ex quibus perspicuum est nunquam Augustinum tantas afflictiones, quantas etiam parvulos in hac mortalitate pati cernimus, cùm divinæ providentiæ attributis conciliare potuisse, si natura vel ab initio pura, vel etiam parentibus licet peccantibus, in posteris tamen quoquo modo expers iniquitatis, nasci poneretur. C

CAPVT VIII.

Iustitia Dei funditus evertitur juxta Augustinum per statum puræ naturæ.

ET quamvis Augustinus in superius allegatis, & alijs non paucis locis indeterminatè semper colligat, Dei providentis regentisque mundum, vel omnipotentiam, vel bonitatem, vel scientiam, vel justitiam lædi, si miserias mortalitatis hujus, sine peccato creatura rationalis pateretur; sæpissimè tamen adversus eosdem naturæ puræ fabros Pelagianos determinatè conficit, justitiam Dei funditus tolli, nec ullâ ratione posse defendi. Quisquis enim Deum verum colit, sicut Pelagiani se colere fatebantur, de Creatoris omnipotentia, & bonitate non facile dubitat. Nam statim in initio symboli Apostolici quod omnibus in ore Christianis est, Ecclesia Christiana profitetur, *Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ.* Quomodo ergo facile neget A supremum omnium Creatorem esse omnipotentem qui creavit omnia? Esse bonum qui dedit omnia? Esse scientem atque sapientem qui excogitavit omnia? Sed hac supposita fide, justitia statim tota periclitatur tot tantorumque miseriarum immissione sine ullo immerito præcedentis iniquitatis; propria enim justitiæ materia, est suum cuique tribuere, quomodo autem innocenti tanta miseria debeatur, & consequenter justè suum tribuatur, quacumque vel integræ, vel puræ naturæ suppositione, nunquam intelligi posse innumeris locis Augustinus docuit. A qua doctrina quia multa pendent, operæ pretium est attendere, quantâ certitudine & constantiâ, Pelagianis Augustinus eam objecerit, & quam nihil ei vel in speciem responderi ab eis posse judicaverit, qui puram naturam velut omnium

omnium istarum miseriarum fontem mordicus tuebantur. Itaque Iulianum, qui præ ceteris Pelagianis naturæ puræ miseriarumq; omnium velut naturalium buccinator erat celeberrimus, ut jam aliquoties ex propriis verbis ejus declaravimus, ita retundit ex consideratione justitiæ Dei: *Deus autem justus si tanta parvulis mala quanta nunc dicere non sufficio, nihil peccati trahentibus irrogaret*, sicut ponebat ratione puræ naturæ Iulianus, *magis appareret injustus.* Et lib. 3. ejusdem operis: *Malum si nullum* (parvuli) *ex origine traherent, nunquam cum vitiis vel corporalibus nascerentur. Deus enim qui est animarum, ipse est etiam corporum conditor, qui utique humanæ in ipsa conditione naturæ vitia non infligit immeritæ.* Et lib. 6. *Contra eum* (Ecclesiæ) *viscera, suis acutis telis tibi videris armatus; de justitia Dei contra injustitiam Dei colligens argumenta. Tunc etiam est Dei vere justitia, si grave jugum super filios Adam non est injustum. Quomodo autem non est injustum jugum grave, si nullum est in parvulis malum, propter quod justo jugo premantur gravi?* Hoc autem jugum grave miseriarum omnium pondus comprehendit, quo genus humanum in has ærumnas mortalitatis atteritur, a primis fletibus nascentium, usque ad extremos gemitus morientium. Hoc autem jugum non est aliud quam illud quod pura natura secum trahit & puræ naturæ munus revera censebat esse Iulianus. De cujus proinde jugi injustitia sæpè conqueritur Augustinus, si vera esset Pelagiana sententia, quod eo genus humanum sine peccati iniquitate premeretur. Nam in eodem libro: *Quod si jam non est* (quod scilicet ex iniquitate parentum sanctus reus) *profecto jugum grave super filios Adam nullo modo injustum esset.* Et libro primo operis imperfecti: *Vos quod dicitis parvulis non potest ulla justitiæ ratione defendi: quia ita erat genus humanum* [illegible] *non possit* [illegible] *si non ex origine* [illegible]. Et multis interpositis: *Ex hac* [illegible] *grave jugum est super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum,* [illegible] *qui negas originale peccatum.* [illegible] *tam manifesta miseria, vel ad tam manifestam miseriam nascatur, a quo peccatum originale non trahitur.* Et iterum: *Erras, vos potius* [illegible] *cogimini conterere grave super parvulos jugum, si quemadmodum nullum habent proprium, ita nullum trahunt originale peccatum.* Et aliquanto post: *Dic ergo, qua injustitia retributum sit parvulis, grave jugum tam magna manifestaq; miseria.* Et quibusdam interjectis: *Deinde si aggravata ætas illa* (parvulorum) *iniquitatem istam convenit ut dicis, itane non est aggravata gravi jugo super filios Adam? Et tamen non est Deus iniquus, ac per hoc merito est aggravata. Nullum est autem hujus ætatis meritum malum, si non est originale peccatum.* Et iterum efficacius: *Tu facis injustum Deum, sub cujus omnipotentis cura, cum videas gravi jugo miseriæ parvulos premi, nullum eos peccatum habere contendis, simul accusans & Deum & Ecclesiam: Deum quidem si gravantur & affliguntur immeriti.* Et aliquanto post: *Vos autem qui omnipotentem Deum non negatis, in gravi jugo parvulorum, eredi vultis injustum, negando originale peccatum.* Et libro secundo illius postremi operis contra Iulianum: *In illo gravi jugo, quo etiam parvuli premuntur, quomodo justus est Deus, si nullus nascitur reus?* Et rursum: *Ipsa te convincit in parvulis æquitas Dei, quam* (forte quæ) *magna est iniquitas, si jugo gravi premantur & parvuli, sine ullo merito vinculoque peccati.* Dies me pœnè deficeret, si loca omnia recensere velim, quibus iniquitatem Dei manifestam esse concludit, si tantarum miseriarū jugum, quo videmus humanum genus etiam in parvulis premi, Deus innocentibus in creatione juxta statum puræ naturæ à Iuliano prædicatum imposuerit. Quod jugum ideo toties tanta cura commemorare se dicit, ut *cervicem ejus si non inflexerit frangeret*, hoc est ut illius injustitiæ consideratione velut invicto argumento duritia Pelagiana frangeretur, quæ statum puræ naturæ velut jugum tot miserijs oneratum humano generi sine ullius merito iniquitatis imponebat. Hanc enim injustitiam quam inferebat Deo, etiam nulla jugi factâ mentione, sed clarissimis verbis miseriæ magnitudinem ponderans, exprobrat passim istis adversarijs suis in omnibus libris suis: *Iudicia Dei vos evertitis, qui generis humani miserias incipientes a parvulis, sine ullo peccati merito fieri dicitis.* Et in libro secundo, cùm Iulianus prædicaret æquitatem Dei: *Propter quid ergo*, inquit, *affliguntur parvuli si nullum habent omninò peccatum? An omnipotens & justus Deus injustas pœnas a tot innocentibus prohibere non potuit?* Et interius: *Cur non potius narratis universi generis humani ab exordio nativitatis totam miseriam, ut nemo beatus, nisi ex utero, neque nisi post hanc vitam malis omnibus careat, cui per Dei gratiam præstitum ut careat? Et hoc mirando te corrige*, ab illo errore quo scilicet eas institutioni puræ naturæ tribuis, *& justum Dei judicium in genere humano non minus afflictione cognosces?* Hoc est, ut non agnoscis ex magnitudine miseriarum quibus affligimur, & ex justitia Dei errorem esse, quo genus humanum tot miserijs sine peccati merito affligi posse deliras? Nam hoc insani cerebri delirium esse multò inferius apertissimè profitetur: *Nam si sano cerebro considerares humanæ vitæ miserias a primis fletibus infantium usque ad extremos gemitus morientium, videres profectò quod nec ego nec tu, sed ille Adam fuerit caput horum & causa malorum: quod nolens videre clausis oculis clamas, & justum Dei esse judicium, & non esse originale peccatum. Quæ duo inter se quam sint contraria procul dubio cerneres, si sanum caput haberes.* Et utrimque conjungens, jugum istud videlicet toties commemoratum, ingentesque miserias, ut quid esset jugum istud exponeret: *Cùm dicitis nullum peccatum parvulis imputandum, injustum facitis Deum, qui eis grave jugum a die exitus de ventre matris imposuit. Quod etsi Scriptura non diceret, quis tam cæcus est mente qui non videat miseriam generis humani, à fletibus incipere parvulorum? &c. Si autem reatus ille originis*

Lib. 2. cont. Iul. cap. 10.
Lib. 3. c. 6.
Lib. 6. c. 5.
Ibid. c. 10.
Lib. 1. oper. imperf. f. 6.
Ibid. f. 20
fol. 27.
Ibid. f. 63.
Ibid. f. 65. & 66
Ibid. f. 175.
Lib. 2. oper. imperf. fol. 345.
Ibid. f. 348.
Ibid. f. 363.
Lib. 2. oper. imperf. fol. 309.
Lib. 6. f. 3...
Ibid. f. 308.
Ibid. f. 327.

ginis à Scriptura sancta proditur, & ipse se prodit, videlicet ex ista miseriarum magnitudine quæ innocentibus imponi sine peccati iniquitate non potuit. Hæc aliaque plurima quæ adduci possent tædioque prolixitatis prætermittimus, sine ulla quantum arbitror, ambiguitate probant, verissimum esse quod supra diximus, nulla ratione secundum Augustini mentem sexcenties explicatam defendi posse justitiam Dei, si miserias puræ naturæ humano generi sine merito præcurrentis iniquitatis imponeret. Hoc enim est ipsissimum illud quod Pelagianis toties tanta verborum acrimonia tanta ratiocinandi certitudine, tanta veritatis securitate exprobrat. Illi quippe hoc asserebant reipsa factum, quod Scholastici fieri posse dicunt: ut sine ullo peccato vel proprio vel alieno genus humanum tot calamitatibus affligatur, quot ille status infallibili lege post se trahit.

CAPVT IX.

Non procedunt Augustini argumenta ac testimonia ex hypothesi status gratiæ & supernaturalis.

QVID ad istam luculentissimæ doctrinæ claritatem cum aliquo probabilitatis colore responderi possit, fateor equidem prorsus ignoro. An forte Augustinum loqui ex suppositione præsentis status, quo homo in gratia conditus, & ita consequenter ad supernaturalem statum elevatus & in felicitate miseriarum experte collocatus fuit? Hoc enim videor mihi semel respondentem quemdam audivisse, cum uno loco ex tot adductis inopinatè premeretur, nec satis ei occurreret, quid respondere posset. Sed profectò quisquis non nimium supinus ea quæ hoc tractatu diximus ponderaverit, facile videbit nihil absurdius, & à veritate alienius posse responderi. Nam in primis quid illa hypothesis ad purgandam Scholasticorum doctrinam facit? Ipsi enim aperte docent Adamo solo peccante & ex Paradisi felicitate in mortalitatis miserias delabente, sine ulla iniquitate parvulos eodem totius mortalitatis jugo potuisse premi. Hoc enim similitudine humanorum judiciorum, juxta quæ filios bonis ac privilegiis propter sola parentum peccata spoliari fas putatur, velut extra controversiam positum probant. Ipsi rursum apertissimè docent, non solum Adamum & parvulos sed etiam universum humanum genus mortalitatis ærumnis permitti sine ulla Dei iniquitate potuisse, quantumvis cum, libera videlicet voluntate sua, Deus in paradisi felicitate collocasset. Ipsi denique vel potius eorum aliqui palam docent, Sanctos omnes imo Beatos omnes nemine excepto, ad æternas pœnas sine ulla Dei injustitia damnari posse. Quid igitur ad propositum facit, etiamsi Augustinus humanum genus in paradisi felicitate sine miseriis collocatum esse supponeret?

Sed ut paulò pressius talem hypothesin consideremus, quid ineptius, quid absurdius, imo quid stultius ac delirius, ab Augustino tanquam confessum, ab adversario supponi posset, quam id cujus contradictorium expugnandum erat, & quod adversarius ejus mordicus tuebatur? Julianus enim, totaque hæresis Pelagiana velut anchoram sacram, unde tota erroris illius pendebat salus, ista duo dogmata tuebatur, quod *Adam sive peccaret sive non peccaret, moriturus esset*; quod *infantes cum omnibus* videlicet illis quas videmus miseriis *in illo statu nascerentur, in quo Adam ante prævaricationem fuit.* Quid igitur insanius, quam contradictorium thesis sui antagonistæ velut certum sumere, & ejus doctrinas capitales, quibus tota erroris moles nititur velut falsas ante certamen convictasque supponere? Nonne has inprimis oppugnare, revincere, evertere oportuit, ne alioquin turpissimo disputationis ludibrio principium petere, & ab adversario, vel quolibet Philosophiæ tyrone velut imperitus & stolidus disputator exploderetur? Nam tali probationis compendio, quo id velut extra controversiam sumitur, quod in quæstione versatur, id falsum supponitur, quod tuetur adversarius, omnes hæreses facile quilibet de foro profligaverit. Cujus absurditatis atque stoliditatis, quia nemo Scholasticorum qui aliquid litteris mandandum censuerit posteritati, se fuisse existimari velit, non inferiorem quæso de Doctorum omnium principe nos opinionem habere sinant: alioquin & Ecclesia periclitabitur victoriam infirmitatibus & fraudibus partam de Pelagianis venditasse.

Sed benè se habet quod ipse sanctus Augustinus prorsus hujusmodi opinionem, de se removerit. Plurimis enim scriptorum suorum testimoniis patefecit, se optimè intellexisse hypothesim Pelagianam, qua parvulos in puris naturalibus nasci statuebant, illamque non velut falsam supposuisse, sed per justitiæ evidentiam & certitudinem convicisse. Quid enim aliud sibi volunt illæ emphaticæ evasiones quibus adversarios pura naturalia delirantes petit, *Vos quod dicitis non potest ulla iustitiæ ratione defendi: Vos erratis: vos iniquum cogimini confiteri grave iugum: vos qui omnipotentem non negatis Deum credi vultis iniustum: Iudicia Dei vos evertitis: vos iniustum facitis Deum qui generis humani miserias sine ullo peccati merito fieri dicitis.* Quid aliud illæ quibus invadit Iulianum? *Tu omninò asseris iniustum Dei iudicium: Tu facis iniustum Deum: Ipsa te convincit æquitas Dei: Ostende iustum esse ut cum tam manifesta miser à nascantur parvuli sine ullo merito vinculoq; peccati?* Quid & illæ? *Cur non intueris humani generis miseriam? Cur non intuendo ab illo errore te corrigis? Clausis oculis*

oculis clamas iustum esse Dei iudicium, & non esse originale peccatum.

Quid enim significant vel significare possunt aliud ista, nisi prorsus impossibile esse, ut status puræ naturæ quem prædicabant tot miserijs cumulatus cum divina æquitate consistat? Nam illa duo ex nulla hypothesi quam negasset adversarius, sed ex ipsis terminis ita repugnare ut conciliari nequeant apertissimè dicit, quando pro ratione subjicit: *Quæ duo inter se quam sint contraria procul dubio cerneres si sanum caput haberes.*

Quod si necdum quispiam induci possit ut credat, non ex hypothesi, sed ex ipsa natura justitiæ Augustinum arguere, & puræ naturæ statum evertere, velut ex ipsa sua formali ratione divinæ justitiæ repugnantem, audiat illa clariora, quæ haud scio an non perinde atque in terminis pura illa naturalia velut injusta subvertant. Nam libro tertio B contra Iulianum primitùs & ante omnia præmittit Augustinus hypothesim adversarij sui de puris parvulorum naturalibus, ut eum expugnare possit: *Naturam dicis humanam innocentiæ dote locupletem.* Hoc est naturam humanam ab omni peccato innocentem nasci; quam quia paulo ante etiam *adoptionis* expertem esse dixerat, consequenter eam in statu purè naturali, *sine virtute, sine vitio*, ut alibi loquitur, nasci fatebatur. Iam vide quo pacto illum ipsum suppositum à Iuliano puræ naturæ statum, ex ipsa divina æquitate tali statui diametraliter repugnante convellat: *Respondete, igitur, quo merito tanta innocentia nonnunquam cæca nonnunquam surda nascatur: quod vitium etiam ipsam impedit, fidem.* Et mox: *Iam vero quis ferat, quod ad ipsum spectat animum, imaginem Dei innocentia, sicut asseris, dote locupletem fatuam nasci, si nulla ex parentibus mala merita in parvulos transeunt? An ita est quisquam vestrum fatuus ut fatuitatem nullum malum putet? &c.* *Quis autem nesciat, quos vulgo moriones vocant, natura ita fatuos, ut quibusdam eorum pene sensus pecoris conferatur? Et non vultis fateri genus humanum ex initio quo deseruit Deum, trahere damnatæ originis noxam, his omnibus dignissimam pœnis* &c. Nonne perspicuum est hypothesin puræ naturæ ex ipsa nuda puraque Dei justitia neminem sine meritis affligente subverti? Nonne verba ipsa clamant ex tot miserijs naturam conterentibus, convinci falsum esse id quod Iulianus dixerat, naturam esse innocentiæ dote locupletem? Audi aliud magis adhuc, si dici potest, manifestum, quo ex divina justitia in tot miserijs infligendis elucente, ipsam illam naturalem innocentiam quæ in pura natura prædicatur, nominatim velut impossibilem subruit: *Si tibi*

Lib. 3. cont. Iul. cap. 4.

Lib. de pecc. orig. c. 13.

Lib. 1. oper. imperf. f. 43.

A *placet innocentia parvulorum, remove ab eis, si potes, grave iugum quod est super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum. Sed puto quod scriptura, quæ hoc dixit, melius te noverat, quid esset innocentia creaturæ & quid iustitia Creatoris. Quis autem non videat, si habent parvuli qualem prædicas innocentiam, in gravi iugo eorum Dei non esse iustitiam? Porro quia in iugo gravi eorum divina iustitia est, non est in eis talis qualem prædicas innocentiam.* Et libro secundo ejusdem operis imperfecti, Pelagianam hypothesin his verbis de morte refert: *Quam vos homini, etiamsi non peccasset dicitis naturaliter fuisse venturam.* Et adversus eam ibidem opponit justitiam Dei: *Quas miserias vos cum sine ullo peccato accidere dicitis parvulis, iniustum Deum adversus eos dicitis.* Verba locorum istorum clara sunt, conclusio perspicua, ratio cui argumentum innititur sole nitidius lucet.

Lib. 2. oper. imperf. f. 155.

ibidem.

Itaque nihil addo, ne divini eloquij quo B Ecclesia per Augustinum Pelagianos vicit, obtundatur sapor. Vnum tantum dico tam apertam, tam luculentam, tam invictam Augustino visam esse pugnam inter innocentiam creaturæ, qualis in statu puræ naturæ prædicatur, & miserias quas sibi consertas habet, ut palam dicat, ex isto laqueo exiri sine violatæ divinitatis impietate blasphemiaque non posse. *Nisi forte*, inquit, *tibi in hac quæstione laboranti, Deus iustus quidem sed infirmus quodammodo subvenire poterit, qui suis imaginibus non innocentes gravi iugo miseriæ premerentur, subvenire non potuit: ut eum dicas voluisse quidem quia iustus est, sed non potuisse quia omnipotens non est. Atque ita de his angustijs exeas, ut fidei caput perdas, qua fide primitùs in symbolo confitemur credere nos in Deum Patrem omnipotentem. Deus igitur tuus*, videlicet puræ naturæ fabricator, *in tot & tantis malis quæ parvuli patiuntur*, AVT IVSTITIAM, AVT OMNIPOTENTIAM, AVT IPSAM CVRAM RERVM HVMANARVM *est perditurus. Quodlibet autem* C *istorum dixeris, vide quid egeris.* [illegible] est qua blasphemiæ impietatem contrahi, notat, quam paulò post expertè ponit: *Vide ne tu potiùs reus sis qui blasphemes istum Sanctorum martyrum Deum. Dicis te colere omnipotentissimum, æquissimum, misericordissimum Deum, sed ipse est omnino [illegible] qui grave iugum quo premuntur filij Adam ex die nativitatis suæ procul dubio ab eis posset auferre, imo nec ullo modo imponeret, imponive permitteret nisi peccata in eis cum quibus nati sunt inveniret, quorum reatum renatis idem ipse misericordissimus solveret. Si ergo te delectaret divina iustitia videres profectò quid ex ipsa veniat non nisi quæ inde à parvulis incipiens nota omnibus humana miseriat &c.*

Lib. 1. oper. imperf. f. 50.

ibid. f. 52.

CAPVT

CAPUT X.

Non loquitur Augustinus de pœnis formaliter ut sunt correlativum culpæ, sed materialiter de quibusvis malis prout affligunt creaturam rationalem.

PIGET jam refellere vel referre aliam non tam solutionem quam elusionem doctrinæ constantissimæ sancti Antistitis. Dicet enim non-nemo Augustinum formaliter de pœnis loqui, hoc est neminem puniri à Deo posse propriè nisi culpa præcesserit & in hoc esse perspicuam divinæ justitia cum innocentia repugnantiam. Nihil tamen vetare quo minus malo aliquo seu miseria sine ulla culpa præcedente innocens creatura à Creatore crucietur. Sed illam non esse propriè pœnam, utpotè quæ essentialiter culpam respiciat velut correlativum suum. Ita nihil in auctoribus sacris tam manifestum est, quod non, si cum sensibus nostris præoccupatis pugnet, nescio quo proprio opinionis amore pervertetur. Ostendendum igitur nobis est nec umbram quidem exiguam pugilis nostri scripta præbere, sub qua talis responsionis infirmitas, vel potiùs falsitas lateat: sed potiùs pœnæ ubique, non de pœna sub ratione pœnæ, sed de malo sub ratione mali loqui, de afflictione sub ratione afflictionis, de miseria sub ratione miseriæ, hoc est de malis ac miserijs quatenus felicitatem vitiant, animam cruciant, quietam voluntatem creaturæ rationalis affligunt: Et inde concludere, hoc necessario esse pœnam ejus, nec ei ullo pacto infligi ab omnipotenti & justo Deo, vel aliunde accidere posse nisi culpa præcedat, quæ tale malum, afflictionem, miseriam cruciatumque mereatur. Nam hoc in primis sibi vult illud solidissimũ ejus contra Manichæos fundamentum: *Creaturis præstantissimis, hoc est rationalibus spiritibus hoc præstat Deus ut si nolint, corrumpi non possint.* Non enim dicit ut puniri sed ut corrumpi non possint. Item illud: *Si peccatis detrahitur miseria perseverat, rectè deformari dicitur ordo atque administratio universi.* Hoc & illud contra Pelagianos: *Neque enim sub Deo justo miser esse quisquam nisi mereatur potest.* Et rursus: *Neminem sinit mali aliquid perpeti quod non meretur.*

Lib. de nat. boni cap. 7.

Lib. 3. de lib. arb. c. 9.

Lib. 1. oper imp. c. 33.

Neque enim hic ulla pœnæ sub ratione pœnæ mentio est, quasi illa nemini infligi possit absque peccato, sed de ipsis malis quibus aliquis miser fiat. Est autem certissimum in statu puræ naturæ hominẽ fore miserum. Docent enim Scholastici hominem in isto statu non differre ab eo qui nunc nascitur, nisi ut nudum à spoliato, neque nunc excepto peccato esse deteriorem. Est autem fidei Catholicæ hominem propter malorum istorum puræ etiam naturæ adhærentium seriem, nunc esse miserum: *Homo*, inquit Iob, *natus de muliere brevi vivens tempore repletur multis miserijs.*

Iob. 14.

A Et Apostolus: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Infelix ego homo*, seu ut Augustinus legit, *miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus.* Cùm ergo afflictiones hujus vitæ, morbi, mors, repugnantia carnis & spiritus, nunc miserum reddant hominem, miserum etiam in statu puræ naturæ sine peccato reddidissent. Quod sane & Philosophi gentium ingenuè fassi sunt, qui Augustino teste, *vitam istã fallaciæ miseriæque plenissimam non opinati sunt nisi divino judicio contigisse.* Unde ibidem dicit Ciceronem in Hortensio *multa quæ videmus & gemimus de hominum vanitate atque infelicitate dixisse*, Qui & libro de Republica conqueritur *hominem non ut à matre, sed ut à noverca natura editum.* Denique quia homo in tot malis puræ naturæ affectus naturaliter quietem desideraret, qua nullam corporis mole fruitur. Hoc enim eodem Augustino auctore consentientibus gentium Philosophis *homines sine magistro, sine ullo doctrinæ admonitu, sine industria vel arte vivendi, velut naturaliter appetunt.* Igitur cum istud assequi non posset in illo statu, necesse est cruciaretur, & proinde miser esset, juxta illud item certissimum Augustini pronunciatum: *Qui appetit, quod adipisci non potest, cruciatur &c. nihil autem istorum animo contingit sine miseria: nec miseria & beatitudo in uno homine simul habitare consueverunt.*

Rom. 7.

Lib. 4. cont. Jul. cap. 12.

Cic. lib. 3. de Rep.

... ibid. c. 13.

Lib. 19. de Civ. c. ...

Lib. de moribus Eccl. cap. 3.

B

Et sane quis mente sobria perpetuum illum carnis & spiritus conflictũ quem etiam pura natura pateretur, intuens negare posset tunc hominem miserum futurum esse? Vellet enim cedere sibi concupiscentiam quod non fieret, ergo miserrimus esset dum perpetuo ejus appetitu & renisu torqueretur. Nam ut Augustinus ex Philosophorum etiam sensu ..., *velle quod non deceat, hoc ipsum miserrimum ...* *... beatum esse neminem posse nisi ... quod non liceat.* Miser igitur omnino esset homo in illo statu. Cùm igitur ex professo doceat Augustinus impossibile esse ut homo miser sit, nisi hoc peccato mereatur, liquet sane Augustinum distinxisse statum puræ naturæ non ex pœnis sub formalitate pœnæ, sed ex hoc nude quod affligunt, cruciant, angunt, miserum faciunt sine peccato præcedente.

Lib. 13. de Trinit. c. 5. & 7.

Hoc igitur ipsum, in oppugnandis illis quas diximus hæreseon pestibus, spectasse Augustinum, sexcentis testimonijs ostendi posset. Nos paucis, sed perspicuis contenti erimus, quorum pleraque etiam supra recensuimus. Nam malo sub ratione mali nitebatur, quando supra dixit: *Video me in malis, & apud*

& apud te non est iniquitas, nonne restat ut pro iniquitate erudias hominem? Quid manifestius? Et illud contra Iulianum: *Deus tuus in tot ac tantis malis quæ patiuntur aut iustitiam, aut omnipotentiam, aut ipsam curam rerum humanarum perditurus est.* Et illud: *Suorum tantos cruciatus conspiciunt parvulorum, ut sub Creatore iustissimo nullo modo imago eius in tanta ætate tanta mala pateretur, nisi esset originale peccatum.* Et illud: *Malorum omnium nostrorum causa peccatum est, non enim sine causa homines ista mala patiuntur. Iustus est Deus &c. nullo modo ista pateremur, si non mereremur.* Et illud: *Deus iustus si tanta parvulis mala nihil peccati trahentibus irrogaret, magis esset iniustus.* Et illud: *An ita est quisquam vestrum fatuus ut fatuitatem nullum malum putet? Et non vultis fateri genus humanum trahere damnatæ originis noxam.* Rursum miseria sub ratione miseriæ nitebatur, quando dixit: *Nunquam istorum esset æterna miseria, nisi esset magna malitia.* Et illud: *Miseria generis humani non pertinet ad omnipotentis iustum iudicium si non est originale peccatum.* Et illud: *Ostende iustum esse ut cum tam manifesta miseria nascatur, à quo peccatum originale non trahitur.* Et illud: *Iudicia Dei vos evertitis qui generis humani miseriam sine ullo merito fieri dicitis.* Et illud: *Cur non miraris universi generis humani totam miseriam, & hoc mirando te corrige ab illo errore &c.* Et illud: *Si sano cerebro considerares humanæ vitæ miserias, videres profectò quod Adam fuerit caput bonum & causa malorum.* Et illud: *Quis tam cæcus est, ut non videat miseriam generis humani*, ut scilicet inde reatum colligat? Et illud: *Si te delectaret divina iustitia videres profectò, quod ex ipsa veniat nota omnibus humana miseria.*

Denique afflictione quacunque nitebatur, quatenus pati aliquid facit contra voluntatem, quando dixit: *Quod invitus facerem pati me potius quam facere videbam, & id non culpam sed pœnam esse iudicabam, qua me non iniustè plecti te iustum cogitans citò fatebar.* Et illud: *Propter quid affliguntur parvuli, si nullum habent omninò peccatum?* Et illud: *Languescunt ægritudinibus torquentur doloribus &c. Demonstrandum est utrique quomodo ista sine illa sua mala causa iustè patiantur.* Et illud: *Deus iustus est &c. tantorum ergo malorum causa iusta dicatur.* Et illud: *Propter quid ergo affliguntur parvuli si nullum habent omninò peccatum?* Et illud quo jubet iustum Dei iudicium ex generis humani non iniusta afflictione cognoscere. Quod si præter hæc omnia quæ supra prolixius allegavimus plura poscerentur, facile obruerem profectò lectorem tædio, & adversarium testimonijs, quibus ostendatur nunquam Augustinum ex pœna formaliter sub ratione pœnæ contra Pelagianos arguisse, ut inde peccatum præcedere debere concluderet, sed semper ex ipsis malis materialibus, ex miserijs, ex cruciatibus, ex afflictionibus, ex jugo calamitatum quibus inviti premimur, culpam collegisse præcedentem, hoc est, ex illis materialibus malis collegisse pœnam culpæ formalem. Quem enim in alium sensum, quo probabilitatis colore torqueri possunt ista verba doctissimi Patris: *Unde potuerunt in tantum malum ruere, fatuitatis, si nulla origini debetur pœna vitiatæ?* Et illa: *Itane verò tanta in parvulis mala, tu qui non invides, non vides?* Et illa luculentissima: *Omitto commemorare quæ mala in hac ipsa transitoria vita penè omnes patiantur infantes, & quomodo explicetur quod dictum est, grave iugum super filios Adam &c. Quæ utique mala sub iusto & omnipotenti Deo non irrogarentur eius imagini, quibus malis in virtute exercere infantilis ætas non potest dici, si nulla ex parentibus mala merita traherentur.* Et illa adhuc apertiora: *Hæc autem mala parvulorum non ea quæ habere negantur à vobis, sed quæ perpeti cernuntur ab omnibus nobis, tu prætermittis omninò nec respicis: exspatiaris ibi vir disertissimus & exerces ingenium ac linguam tuam in laude naturæ. Natura ista in tantas & tam manifestas collapsa miserias &c.* Et illa quavis luce clariora: *Quid apertius quam quod ait Apostolus peccatum in hunc mundum intrasse &c. Quod si probare idem cogeretur Apostolus ipsam humani generis miseriam testem daret, quæ incipit à gemitibus parvulorum, & usque ad decrepitorum gemitus pervenit. Nullo enim modo sub cura omnipotentis & iusti eadem tam magna miseria naturæ irrogaretur humanæ, nisi in duobus hominibus tota de paradisi felicitate in hanc infelicitatem peccati merito pelleretur.* Ex ipsa videlicet spectabili omnium oculis miseria, quam Iulianus velut naturalem prædicabat, invictè se colligere putat veram esse Christianam fidem in verbis Apostolicis fundatam, quæ tradunt præcessisse peccatum. Quod & alibi eodem modo conficit: *Dic causam parvuli, dic reatum, & cur recens nato ista contingunt? Qui non vis verba Apostolica sic accipere, quemadmodum accepit ex quo est instituta Catholica Ecclesia: & quemadmodum suis tam perspicuis malis confitetur natura. Et tamen in mensura & numero & pondere disponens omnia, neminem sinit mali aliquid perpeti quod non meretur.* Non video sane nisi velimus de victoria non de veritate contendere, qui fieri posset, ut adversus tam crebra, luculentaque testimonia, vel fingi posset, Augustinum contra Pelagianos Manichæosque differentem ex pœna formaliter sumpta, argumentum ad culpam ducere. Omnia namque unanimi altissimaque voce clamant, hoc eum velle, quod illa quæ oculis quotidie spectamus mala, afflictiones, miseriæ, cruciatus, aut quocunque voces nomine, cum quibus humana natura oritur atque moritur, & sub quibus omnium infelicitas gemit, convincant necessariò præcessisse peccatum. Alioquin enim nulla ratione ab injustitia posse defendi Deum, qui creaturam innocentem tantis miserijs titulo puræ naturæ, ut asserebat Iulianus, mancipaverit.

Lib. 6. cont. Iul. cap. 1.

Lib. 3. cont. Iul. cap. 3.

Ibidem.

Lib. 1. op. imperf. c. 25.

Lib. 2. op. imperf. fol. 270.

Itaque non ex pœna formaliter sumpta sed potius è contrario ex materialibus illis miserijs animum cruciantibus culpam colligit Augustinus: & consequenter ex eo quod sine culpa infligi nequeunt, colligit etiam esse supplicia, hoc est esse pœnas formaliter.

Quomodo

Quomodo enim posset Augustinus sine ridicula principij petitione supponere, illa mala quæ parvuli patiuntur esse pœnas formaliter sumptas ut inde culpam colligat, cùm hoc ipsum directè & in terminis negaret Iulianus? Tantopere quippè negabat omnes illas parvulorum miserias esse supplicia seu pœnas formaliter sumptas, ut eas nec mala quidem nominanda esse censeret, sed à Creatore non puniente sed instituente creaturam suam naturaliter profluxisse. Hoc enim jam supra aliquoties demonstravimus.

Hoc testatur etiam disertis verbis Augustinus: *Sine dubio fateris rebellem* esse concupiscentiam *& supplicium non fateris, quod adversus teipsum bellum geris.* Ecce fatetur concupiscentiam esse rebellem voluntati & consequenter molestam, sed non esse pœnam formaliter quod supplicium dicimus. Et alibi: *Mortem qua omnes moriuntur non vis ex peccato in omnes fecisse originaliter transitum ne cogaris fateri simul etiam originaliter transisse peccatum. Sentis quippe quam iniquum sit sine merito transisse supplicium.*

Lib. 6. cont. Iul. cap. 10.

Lib. 2. oper. imperf. fol. 275.

Ecce apertissimè testatur Augustinus Iulianum nolle mortem (& ea est ratio de ceteris omnibus malis) esse supplicium, hoc est, pœnam esse formaliter sumptam, imo nec ex peccato quidem accidisse, ne per istam confessionem culpam fateri cogeretur. Quomodo ergo Augustinus adversus eum posset nisi delirando supponere, quod mors ceteraq; mala sint pœnæ formaliter sumptæ? Mala igitur illa materialia quatenus naturam rationalem doloribus torquent, & amorē rationalis ac liberæ volūtatis frustrant, urget semper Augustinus, & inde concludit fieri nullo pacto posse ut in illo puræ naturæ statu, quem Iulianus asserebat, sine culpa præcedente ex voluntate Creatoris adhæserint. Quod ex nulla fortassis luculentiori probatione cernere licet, quam ex ea qua supra latè declaravimus, hoc ipso esse aliquod malum creaturæ rationalis, adeoque miseriam, quo diligitur bonum quod ei tollitur. Nam inde statim conficit hoc accidere creaturæ innocenti nullo modo posse nisi per injustitiam Creatoris. Loca superius fusè recensita vide. Hic vnus sufficit: *Si amatur patria magna pœna est* exulare à patria: *si autem non amatur patria pejor est cordis pœna.* Pœnam hic vocat magnam, magnum malum. Nam statim subijcit: *Parvum malum est in hominis corde qui societatem non quærit sanctorum qui non desiderat regnum cælorum?* Iam vide quomodo statim inde colligat non posse citra injustitiam tam magnum imo vel parvum innocenti infligi malum. *Hic*, inquit, *defende iustitiam Dei, quare vel parva pœna*, id est parvum malum, *infligitur innocenti in quo nullum invenitis omninò peccatum*, videlicet juxta tuam Pelagiani hominis de puris naturalibus hypothesin.

Vide l. 2. de statu puræ nat. cap. 4.

Serm. 10 de verbis Ap. c. cap. 6.

CAPVT XI.

Nullum qualecunque malum inferri à Deo potest creaturæ rationali sine culpa. Luculenta Augustini testimonia.

VT verò omnis omninò tergiversandi ansa tollatur, non fuit contentus Augustinus ex generali illo miseriarum omnium jugo, concludere, quod injustus Deus sit, si illud humano generi sine culpa per puræ naturæ creationem vel aliâ quacunque ratione imposuerit, sed etiam ex singulis particularibus malis tam animi quam corporis invictissimè sequi docet falsam esse puræ naturæ suppositionem, & injuriosam Deo, falsam inquam, & injuriosam Deo, non vi alicujus hypothesis, quòd primi homines in gratia creati sunt, vel vi creationis ad supernaturalem statum elevati, sed nudè ex eo duntaxat quod non solum non illud grave totius mortalitatis jugum, sed nec ullum quidem ex illis omnibus singulare malum, quod sive mors, sive corporis corruptibilitas, sive ingenij tarditas, sive aliud quodcunq; miseriæ genus, quod Pelagiani humanæ naturæ velut puræ tribuebant, innocenti creaturæ inferri possit sine iniquitate Creatoris.

Mortem illam corporalem nemo sanus dubitat esse grave creaturæ rationalis malum. Hoc Pelagiani ex natura ut brutis adhærere statuebant. Negat Augustinus hoc posse fieri, vel certè injustum esse Deum, qui non pœnam aliquam formaliter sed istud ipsum materiale malum, quod ista hæresis materialiter ex Creatoris institutione derivabat innocentibus hominibus imposuerit. *Si mors*, inquit, *non pertransisset non omnes homines, quantum ad illam conditionē mortalium pertinet, morerentur &c. quia non erat iustum sine crimine transire supplicium.* Et in libro quarto ad Bonifacium: *Sed Pelagiani* (quidam scilicet) *quomodo dicunt solam mortem ad nos pertransisse per Adam? Si enim propterea morimur quia ille mortuus est, ille autem mortuus est quia peccavit, pœnam dicunt transire sine culpa, & innocentes parvulos iniusto iudicio puniri trahendo mortem sine meritis mortis.* Mortem verò esse pœnam esse supplicium, non ex eo probat, quia correlativum culpæ est, sed ex eo quia malum est, quia illud exhorret creatura rationalis, ut inde constet culpam esse necessariam ut justè creatura morte crucietur. *Quoniam*, inquit, *mortem nisi æternam non vis esse pœnalem; si mors pœnalis non est, quæ à corpore animam separat, cur eam timet natura, quam sic laudas ut neges esse vitiatam? Quid causa est, ut infans ubi paululum ab infantia progredi cœperit, iam formidet occidi? Cur non ita ut in somnum sensus est proclivis in mortē? &c. Si ergo frustra mors timetur, ipse timor tuus est pœna: Si autem anima separari à corpore naturaliter non*

Lib. 2. oper. imperf. fol. 273.

Lib. 4. ad Bonif. c. 4.

Lib. 2. oper. imperf. fol. 398. & 399.

non vult ipsa mors pœna est, quamvis eam in usum bonum gratia divina convertat.

Corruptibilitas corporis, dæmonum incursus & vexatio corporalis, magnum utique malum est. Negat ea ulla justitia in creaturam rationalem fervire posse, quicquid tandem Iulianus de statu naturæ puræ fingeret: *Vos autem qui hoc negatis* (peccati contagium) *ea saltem quæ aperta sunt intuemini, cur nonnulli etiam dæmonē patiantur infantes?* Et paulò post: *Tu autem quare sit sub diabolo ille saltem infans qui manifestissimè vexatur à diabolo, ita ut aliquando ipsâ vexatione moriatur, responde si potes.* Nempe juxta statum puræ naturæ. Et alio in loco in libris operis imperfecti: *Quando parvulum spiritus vexat immundus, animamq; ejus & corpus affligit, sensus sanitatemq; pervertit, nonne universa ejus quam Deus instituit natura turbatur? Nec invenitis omninò talis hujus mali meritum negantes originale peccatum.* Quasi diceret, cùm tamen perspicuum sit, tantum malum sine merito non posse contingere. Nam ideo statim premit adversarium ut culpam tanto malo dignam proferat: *Dic causam, parvuli dic reatum, & cur recens nato ista contingunt, qui non vis verba Apostolica sic accipere, quemadmodum accepit, ex quo est instituta Catholica Ecclesia, & quemadmodum suis tam perspicuis malis confitetur natura.* Ecce ipsa malorum evidentia quibus natura premitur, cogit hominem etiam puræ naturæ laudatorem confiteri, quod peccatum aliquod naturam vitiaverit, ut tantis malis possit affligi.

Lib. 3. cont. Iul. cap. 5.

Lib. 2. oper. imperf. fol. 290.

Monstrositas corporis profectò malum est: nec hoc infligi innocenti potest: *Malum si nullum ex origine traherent* (parvuli) *nunquam cum vitiis vel corporalibus nascerentur. Deus enim qui est animorum, ipse est etiam corporum conditor, qui utique humanæ in ipsa conditione naturæ vitia non infligit immeritæ.* Eadem omninò ratio est apud Augustinum de omnibus animi malis. Nam sicut ea quoque Pelagiani, imprimisque Iulianus ex puræ naturæ conditione proficisci volebat, ita constanter docet Aug. hoc citra injustitiam nullo modo posse sentiri.

Lib. 3. cont. Iul. cap. 6.

Ingenii obtusio ac tarditas, magna profectò sunt animæ rationalis mala: hæc negat posse Deum per statum puræ naturæ concreare innocenti: *Falsa loqueris, nam neque ratio, neque sana eruditio, neque justitia, neque pietas, neque sacra testimonia vestro dogmati* de puræ naturæ malis *suffragantur. Imo hæc omnia sicut hi qui rectè intelligunt judicant, vestrum dogma subvertunt. Ratio quippe cernit vix ad aliquid veri se posse pervenire tarditate impediente naturæ. Eruditio pœnam laboris habet in eadem tarditate naturæ. Justitia clamat non ad se pertinere, ut Adam filii gravi jugo* miseriarum, quas tu quasi puræ naturæ tribuis *premantur à die exitus de ventre matris suæ, in virtute exerceri infantilis ætas non potest dici, si sine ullo merito peccatorum pietas adversus hoc malum divinum poscit auxilium. Sacra testimonia ut hoc fiat humanum admonent animum.* Et alibi cùm perfectissimè in puræ naturæ statu Iulianus parvulum collocasset, asserendo eum *sine laude, sine crimine voluntatis hoc solum habere quod à*

Lib. 2. oper. imperf. fol. 220.

Lib. 1. f. 61. & 62.

A *Deo conditore suscepit*, rejicit ejus hypothesim velut impossibilē sine præcedēte peccati merito: *Quare ergo*, inquit, *grave jugum super eum à die exitus de ventre matris ejus? Cur tanta corruptibilitas corporis ut aggravaretur anima ejus? Cur tanta mētis obtusio ut etiā plagis erudiatur tarditas ejus? Quousq; Iuliane gravis es corde? Quousque diligis vanitatem & quæris mendacium quo vestra hæresis fulciatur?* Ubi nec aggravationem animæ ex corporis coruptibilitate sine peccati merito fieri posse docet, paulò post adhuc luculentius tradit: *Si aggravata ætas illa* (parvulorum) *iniquitatem judicis convincit ut dicis; itane non est aggravata gravi jugo super filios Adam? Et tamen non est hinc iniquus Deus, ac per hoc merito est aggravata.*

Ibidem.

Nihil enim apertius ex Augustini mente est, quam Dei iniquitatem secuturam esse, si sine merito juxta Pelagianum dogma fuisset aggravata.

B Fatuitas illa quasi naturalis quæ in quibusdam morionibus deridetur creaturæ rationalis malum est: Et ex hoc ipso capite Pelagianum illud puræ naturæ commentum destruit, utpote quæ non possit animæ rationali sine peccati iniquitate contingere: *Iam verò quis ferat, quod ad ipsam spectat animam imaginem Dei, innocentiæ, sicut asseris, dote locupletem,* hoc est in puris naturalibus constitutam, *fatuam nasci, si nulla ex parentibus mala merita in parvulos transeunt? An ita est quisquam vestrum fatuus ut fatuitatem nullum malum putet, cum Scriptura dicat, mortuum septem diebus, fatuum verò omnibus diebus esse lugendum? Quis autem nesciat quos vulgo moriones vocant, natura ita fatuos ut quibusdam eorum pœne sensus pecorum conferatur, & non vultis fateri genus humanum ex initio quo deseruit Deum trahere damnata origini noxam his omnibus dignissimam pœnis.*

Lib. 3. cont. Iul. cap. 4.

C Hic perspicuè vides simul omnia, & Iulianum profiteri naturæ puritatem, & Augustinum non contrarium supponere, non ex pœna sub ratione pœnæ, sed ex fatuitate sub ratione fatuitatis, seu lugendi mali, puræ naturæ hypothesim subvertere, utpote cùm istud malum imaginem Dei sine peccati merito fœdare non posset; Unde & libro quinto adversus eundem Iulianum, etiam in illa ipsa hypothesi puræ naturæ Pelagiana meritū postulat, ut justè homines cum tanta fatuitate nascantur: *Sunt qui tanta cordis obtusitate nascuntur ut similiores pecoribus quam hominibus esse videantur. Quorum tanta fatuitatis, quæ in illis naturalis apparet non potestis ullum dicere meritum, qui nullum esse dicitis originale peccatum.* Et alibi Iuliano similiter prædicante: *bonum inviolatæ inculpatæq; naturæ*, quo parvuli velut in puræ naturæ statu pollent, chimericum istum statum ex illo malo fatuitatis expugnat: *Ut omittam natura fatuos multo amplius lugendos, Scripturâ teste quam mortuos. Quos quidem & ab isto*

Lib. 5. c. 4.

Lib. 6. cont. Iul. cap. 1.

D *tanto malo potest Dei gratia per sanguinem mediatoris eruere. Sed unde potuerunt in tantum malum ruere si divino judicio nulla origini debetur pœna vitiatæ.* Et de iisdem statim iterum: *Nec tamen eis sub Deo justo, unde hoc accidere potuerit inventurus es si*

nulla

nulla exparentibus trahantur merita filiorum. Et cum Iulianus doctrinam suam qua ista velut naturaliter naturæ puræ cohærentia accidere posse sentiebat, ita perspicuam certamque judicaret, ut Augustinum *in quadam meridie comperta veritatis sine obumbramento ignorationis insanire* jactaret, omnes exitus ex laqueis istius argumenti toties repetiti claudit Augustinus, ut tandem animadverteret, sine errore vel blasphemia ei non posse per statum puræ naturæ satisfieri: *Itane verò tanta in parvulis mala, tu qui non invides non vides? Bonus est Deus, Iustus est Deus. Extranea prorsus mali est nulla natura, quæ nostræ naturæ secundum Manichæos credatur admista. Vnde sunt non dico in moribus* quia hoc propria iniquitate contingit, *sed in ipsis ingeniis, cum quibus nascuntur tanta hominum mala, si non est humana origo vitiata, si non est massa damnata?* Nonne perinde est ac si apertè diceret, tu qui statum puræ naturæ in hominibus prædicas, nunquam poteris dare rationem cur cum tantis malis ex utero matris prodeant, nisi vel Dei bonitatem vel justitiam neges, vel hæresim manichæam de mali commixtione veram esse fatearis? Quod quidem argumentum ex fatuitate ductum & alijs tractat locis, sed ista satis fuerint, ut mentem ejus constantissimam hanc esse sine ambiguitate teneamus, per statum puræ naturæ justitiam Dei nullo modo posse defendi, eo quod nulla ratio dari posset cur fatuitas obtusio ac tarditas, cur animæ ex corpore aggravatio, cur cæcitas, surditas, corporis corruptibilitas, atque monstrositas cur dæmonum vexatio, ipsaque mors, cur denique universum istud grave jugum quo status ille atteritur, imaginem Dei innocentem sub tanta Dei potestate premant. Hæc enim omni voce altius clamant; sicut ubique inculcat Augustinus, non esse justum Dei omnipotentis judicium si nullum est in creatura ista patiente peccatum: Cujus proinde justitiæ & omnipotentiæ consideratione generalissimè de omnibus omninò malis concludit profundissimus Doctor, *si nullum esset peccati contagium profectò nulli malo parvuli obstricti, nihil mali vel in corpore vel in anima sub* TANTA IVSTI DEI POTESTATE PATERENTVR.

Ibidem. — Ibid. — Lib. 3. cont. Iul. c. 9.

CAPVT XII.

Deus miserias puræ naturæ non permissive tantum inferret creaturæ rationali sed positive. Et utrovis modo injustus.

NAM quod quidam hanc iniquitatem quæ secundum Augustinum sequeretur, se probè à Deo arcere posse suspicantur, si dicant hoc permissive tantum fieri, sicut artifex sinit rubiginem in ferro ex quo cultrum fabricat, nullas in hujus sancti doctrina vires habet. Non enim solummodo Deum ista mala justè inferre posse innocentibus negat, sed etiam posse permittere. Nam inde est istud in quæstionibus octoginta tribus: *Deus quovis homine optimo atque justissimo longè atque incomparabiliter melior & justior est. Iustus autem regens & gubernans universa, nullam pœnam cuiquam sinit immerito infligi.* Inde illud in alia quæstione: *Si propterea gravia perpeti justos Deus sineret, quia contra ordinem rerum à se dispositum nollet venire, nec ipse justus esset, non quia dispositionem suam servare non vult, sed quia ita disposuit ipsum ordinem rerum, ut immeritis pœnis justi affligantur.* Quid apertius, quàm non posse Deum talem rerum ordinem sive puræ naturæ, sive alium quemcumque instituere, ut immeritis pœnis aliquis affligatur? Inde & illud in Epistolis: *Demonstrandum est utique quomodo ista* mala parvuli *sine ulla sua mala causa justè patiantur. Non enim dici fas est, aut ista ignorante Deo fieri aut eum non posse resistere facientibus, aut injustè ista vel facere vel* PERMITTERE. Inde illud contra Iulianum, cùm eum ex justitia Dei, ad abjiciendum puræ naturæ statum vellet adigere; *In mensura & numero & pondere disponens omnia* Deus, *neminem* SINIT *mali aliquid perpeti quod non meretur.* Inde denique est illud adversus eundem Iulianum, cùm enim *blasphemare* dixisset *martyrium Deum*, eo quod per puræ naturæ statum parvulis tanta mala innocentibus irrogaret, rationem reddit, quia *ipse est omnipotentissimus, qui grave jugum quo premuntur filij Adam ex die nativitatis suæ, procul dubio ab eis posset auferre, imò nec ullo modo illud imponeret* IMPONIVE PERMITTERET, *nisi peccata in eis cum quibus nati sunt inveniret.* Ecce eâdem omninò justitiæ lege prohiberi Deum docet, ne ista mala vel aliquid mali infligat immeritis, & ne infligi aut imponi, aut perpeti sinat.

Lib. 83. qq. q. 24. — q. 82. — Epist. 28. ad Hieron. — Lib. 2. oper. imp. f. 190. — Lib. 2. oper. imp. f. 52. & 53.

Enimvero si rem istam suis momentis attente trutinemus, immerito videtur dici quod Deus in puris quæ dicuntur materialibus hominem condens, prædicta corporis & animi mala non inferat, sed permittat. Nam quamvis non sit opus, ut ista mala positivâ Dei operatione fiant, quia privationes duntaxat sunt, hoc ipso tamen quo materiam nemine omnino sive hominum sive Angelorum aliquo voluntatis motu causam aut occasionem aut ansam dante, talem ex multo melioribus sua liberrimâ voluntate deligit, ex qua hujusmodi mala naturali necessitate sequi debent, quicquid inde naturaliter, nullo liberæ voluntatis actu intercedente sequitur, hoc

Deus non permittit, sed facit, & ipsi tanquam hoc facienti imputari debet. Unde exsertissimis verbis Augustinus tanquam de re clarissima: *Quomodo non creatori deputandum est, quicquid in eius creatura fieri necesse est?* Talem quippe materiam ex pluribus seligendo vult opus inde fabricatum non solum posse deficere, sed deficere. Quod in defectibus rerū naturalium valde manifestū est. Illi quippe non permissi in creaturis, sed à Deo intenti sunt, ut corporum orientium & morientiū successione, rerum corruptibilium universitas & pulchritudo perageretur. Non aliter autem intenti sunt, nisi quia de industria materiam ex diversis elementis inter se pugnantibus temperatam eligendo, cùm posset aliam, noluit eas permanendi firmitate subsistere, sed certis legibus unā alteri cedente transire. Quod Augustinus non uno loco perspicue docet. Nam quando dicit: *Illud in rebus facile animadverti potest, quod plerumque ex nonnullos usum explendæ indigentiæ suæ natura potentior inferiorem corrumpit; vel iustitia ordine dum vindicat culpam, vel ordine mutabilium rerum sibi cedentium secundum leges congruentissimas pro valentia cujusque partis universitati datas*, satis apertè tradit, Deum non permisisse, sed de industria procurasse, ut certis & congruentissimis legibus in rebus sublunaribus res sibi mutuo deficiendo succederent. Et quando dicit: *Omnia temporalia quæ in hoc rerum ordine collocata sunt, ut nisi deficiant non possint præteritis futura succedere, ut tota temporum in suo genere pulchritudo peragatur, absurdissimè dicitur non debere deficere. Quantum enim acceperunt, tantum agunt, & tantum reddunt ei cui debent quod sunt in quantumcunque sunt*: satis apertè tradit defectus corruptibilium rerum à Deo non permissos tantum, sed destinatâ voluntate esse provisos. Et quando dicit: *In istis igitur rebus, quæ ideò deficiunt, quia non ultra esse acceperunt, ut suis temporibus omnia peragantur, nemo defectum rectè vituperat, quia nemo potest dicere debuit permanere, cùm acceptas metas transire non posset*; nemo non videt Deum defectus rerum transeuntium certas metas earum durationi sanciendo, quas transire non possent, non solum permisisse, sed ut certum finem assequerentur, etiam procurasse. Quis enim iste sit finis, disertis verbis Augustinus explicat, ut quia non solum in stabili rerum incorruptibilium firmitate quædam pulchritudo cernitur, sed etiam in ordinatissimo rerum corruptibilium transitu, per illos defectus rerum sibi succedentium oriretur quædam earum universitas, quæ simul esse & permanere non poterant, & ita simul ineffabilis quædam in illa mutabilium successione pulchritudo cernerentur. Finis iste præclarissimus Deoque dignissimus, quia sine rerum defectibus, hoc est, ortu & occubitu aliisque mutationibus haberi non poterat, illi à Deo non permissi, sed quæsiti sunt, eo animo quo defectus quæri solent. Nimirum quia res ita de industria temperavit, ut infirmior potentiori cederet, & ita totius universi quasi cujusdam numerosæ cantionis paulatim transeuntis pulchritudo laudaretur. Quis enim ita à communi sensu alienus est, ut eum qui vel sententiosè loqui aut canere concinnè velit, vocum sibi cedentium successionem atque defectus, & interposita congruentibus locis silentia, non intendere, sed permittere tantum arbitretur? Cujus cantionis aut locutionis siquis unam particulam diligeret, nec eam vellet ceteris deficiendo locum dare, quibus decedentibus & succedentibus totus ille sermo contexitur, mirabilis dementiæ censeretur. Ex quo sanè manifestum est hujusmodi defectus naturalium rerum non permitti tantum, sed etiam deligi, quia maximos in rerum universitate fructus afferunt. Alioquin enim dicere possemus etiam noctem quieti animalium tam necessariam, omnesque rerum sublunarium mutationes quæ sine defectibilitate atque defectibus peragi nequeunt, non certo Deum destinatoque consilio instituisse, sed permisisse. Quamquam supervacua est ista in rebus perspicuis cavillatio: Nam sive defectibilitates illas Deum permittere, sive etiam procurare velis, nemo sanæ mentis dubitare finitur ipsi Deo non creaturis mutabilibus defectus illos naturales esse voluntarios, esse tribuendos, esse imputandos. Nam ut Augustinus, *Absurdissimè dicitur eas non debere deficere. Quantum enim acceperunt tantum agunt & tantum reddunt ei cui debent.* Cui autem debent, nisi sic & non aliter instituenti Deo cum acceptas metas transire non possint? Quæ si & suapte luce, & Augustini attestatione perspicua sunt, frustra dicitur Deum instituentem pura naturalia, priusquam ullus creatæ voluntatis motus ansam dederit defectus illos puræ naturæ seu mala ista naturalia non inferre, sed permittere. Ita quippe illa facit sicut in brutis facit, & ita illi imputanda, sicut defectibilitates brutorum imputantur. Nam sicuti tota pulchritudo & universitas brutorum illa successione transeuntium animalium ab initio ad mundi finem usque proditur & spectatur, istoque scopo mutabiles ac defectibiles fecit, ita etiam in illo casu corpus homini corruptibile deliberato proposito temperaret, ut ab uno ordinatâ quâdam serie sibi nascendo succedentes, pulchritudinem & universitatem generis sui, sicut carminis transeuntis, illâ successione monstrarent. Sed absit ut ita Deus velit creaturarum suarum ostentare pulchritudinem, ut suam vitiet, aut ita creando præbere bonitatem, ut amittat, immeritos affligendo, justitiam. Cùm enim & corpus eorum ipse fecerit, ipse elementa in corpore temperaverit, ipse furiosos illos & contrarios appetitus inseruerit, cui quæso molestia & miseria quæ inde nascitur, imputari debet nisi sic instituenti Deo? Ut enim optimè Augustinus: *Quomodo non creatori deputandum est, quicquid in eius creatura fieri necesse est.*

Quod si etiam Deus non faceret materiam corporum

Marginal notes: Lib. 3. de lib. arb. cap. 4. — Ibid. c. 14. — Cap. 15. — Ibidem. — Loco sup. cit. — Lib. 3. de lib. arb. c. 4. — Section letters: A, B, C, D.

corporum talem qualem cernimus, ex qua hominem conderet, sed eam ut hæretici *materiarij* voluerunt, sibi coæternam paratamque cum suis corporeis qualitatibus inveniret, unde mala nostra nascerentur, adhuc ea Deus non permitteret, sed faceret. Cùm enim sit omnipotens, easque qualitates materiæ malas mutare posset, nec tamen vellet, nulla culpa creaturæ quæ inde conditur provocante profecto non materiæ neque creaturæ, sed conditori ejus defectus imputandi sunt, & eorum autor haberi ac dici debet. Ipse quippe talem esse voluit, qui cùm eam mutare potuisset, nec aliter nisi per ipsum mutare posset, mutare noluit. Ita unanimi consensu censuerunt antiqui Patres, quoties refellendi erant hæretici, qui materiam quandam increatam velut miseriarum nostrarum autricem incusarunt, ne Deus inde condens hominem, mala quoque fecisse crederetur. Docuerunt enim B eodem prorsus modo rerum censendum esse, ac si ipsa mala destinatâ voluntate fecisset. Ita tradit Maximus Vir doctissimus, cujus lacinia Eusebianæ vesti intexta est πῶς τοίνυν αὐτὸν τὰς τῶν φαύλων ποιότητας ὡς εἶχον καταλελοιπέναι λέγεις; πότερον δυνάμενον μὲν κακείνας ἀνελεῖν, οὐ βουληθέντα δε, ἢ τὸ δύνασθαι μὴ ἔχοντα; εἰ μὲν γὰρ δυνάμενον λέξεις, οὐ βουληθέντα δὲ αὐτὸν, αἴτιον τούτων εἶναι ἀνάγκη, ὅτι δυνάμενος ποιῆσαι μὴ εἶναι κακὰ συνεχώρησεν αὐτὰ μένειν ὡς ἦν, καὶ μάλιστα ὅτε δημιουργεῖν τὴν ὕλην ἤρξατο. *An*, inquit, *quod illas qualitates materiæ, ut tollere similiter ac delere potuisset, noluerit tamen? An potius quod id perficere nullo modo potuerit? Si potuisse concedis, negas voluisse; illarum causam in Deum conferas necesse est, qui cum eas innata malitia liberare posset, suam tamen in conditionem relinquere maluerit, quo potissimum tempore materiam elaborandam conformandamque suscepit.* Quod uberius in eadem lucubratione C declarat ac probat. Ita Tertullianus contra Hermogenem instanter & sæpè: *Aut enim potuit emendare malum materiæ, aut noluit: aut voluit quidem, verum non potuit infirmus Deus: Si potuit & noluit, malus & ipse, quia malo favit: & sic iam habetur, eius quod licet non instituerit, quia tamen si noluisset illud esse, non esset, ipse iam fecit esse, quod noluit non esse. Quo quid est turpius? Si id voluit esse, quod ipse noluit fecisse, adversus semet ipsum egit, cùm & voluit esse quod noluit fecisse, & noluit fecisse, quod voluit esse. Quasi bonum voluit esse, & quasi malum noluit fecisse. Quod non faciendo malum iudicavit, id sustinendo bonum pronunciavit. Malum pro bono sustinendo & non potius eradicando assertor eius inventus est: malè si per voluntatem, turpiter si per necessitatem. Aut famulus erit mali Deus aut amicus, cum materiæ malo conversatus, nedum etiam de malo eius operatus.* Et infrà brevius: *Iam enim sine causa laboras, ne malorum autor constituatur Deus: quia D etsi de materia fecit, ipsi deputabuntur, qui fecit, proinde quatenus fecit. Plane sic interest unde fecerit, ac si de nihilo fecisset.* Et quibusdam interpositis: *Hæc si ita sunt, nescio qua possit evadere sententia Hermogenis qui Deum, quoquo modo de*

Maximus apud Euseb. lib. 7 de præpar. evang. lib. ...

Lib. contra Hermog. c. 10.

Cap. 14.

Cap. 16.

A *materia malum condidit, sive voluntate, sive necessitate, sive ratione, non putet mali autorem. Porrò si mali autor est ipse qui fecit planè socia materia per substantiæ suggestum excluditur iam causam materiæ introducendæ. Nihilominus & per materiam Deus autor mali ostenditur, si ideò materia præsumpta est, ne mali autor videretur.* Ita Origenes contra errorem Valentini qui ex materia indolata quædam facta meliora quædam rudia relicta esse somniabat atque inde fieri mala: *Quærendum est utrum Deus, cùm posset mala restinguere, noluerit tamen, vel cùm posset, non habuerit? Etenim si facultatem adesse, deesse verò dixerimus voluntatem, eum necesse est machinatorem malorum appellare, quia cùm potuerit efficere ne mala essent, illa tamen manere, ut erant, permiserit, maximè verò cùm ille materiam subigere & formare cœperit.* Quod pluribus exequitur. Ita deinque Augustinus adversus suas de materia malorum autrice cogitationes: *Vnde est malum?* B *Aut unde fecit ea? Materies aliqua mala erat & formavit atque ordinavit eam, sed reliquit aliquid in illa quod in bonum non converteret? Cur & hoc? An impotens erat totam vertere & commutare, ut nihil mali remaneret, cùm sit omnipotens? Postremo cur inde aliquid facere voluit, aut cur non potius eadem omnipotentia fecit, ut nulla esset omnino? Aut verò exsistere poterat contra eius voluntatem?* &c. Apertè significans quocunque se vertant isti materiæ architecti, mala ex materia in Dei voluntatem infirmitatemve redundare. Quod si malorum Deus autor fuerit, si ea ex materia ab æterno præjacente fluere sinit, quanto verior, directior & inexcusabilior eorum autor fuerit, si materiam corporum talem ipse excogitaverit, ipse creaverit ipse cum spiritu junxerit unde necessario tot concupiscentiæ, tot ignorantiæ, tot dolores, tot mœrores, tot denique miseriæ in C corpus & animam naturæ rationalis erumperent?

Quod acutissimè viderunt Ethnici Philosophi, qui primi Christianos ex conditione materiæ mala proficisci docuère. Nam ne in eundem laqueum inciderent quem vitare satagebant, ut mala ex materia in Deum revolverent, utpote qui materiam solo nutu suo mutare potuisset, statuerunt materiam illam fuisse immutabilem: Stoici enim apud Senecam dicebant à magno artifice formari prima, quia *id in quo exercetur ars inobsequens arti est.* Et ex suo sensu causam reddit cur Deus bonis viris *paupertatem vulnera & acerba funera* adscribat, quia, *non potest artifex mutare materiam. Hac passa est.* Nempe videbant, si materia nutui Dei subjacet, & ipse talem, talium autricem miseriarum, nemine cogente, nemine consulente, nemine peccatis suis D bonitatem ejus irritante, sponte deligit, quicquid inde malorum nascitur, voluntati ejus sine ulla dubitatione esse tribuendum. Quod ut contra hæreticos urserunt paulò ante Maximus, Tertullianus, Origenes, ita contra Philosophos Arnobius: *Mala ergò, dicitis, unde hæc omnia? Ex elementis inquiunt, & ex*

eorum

Dialog. 3 de ortu malorũ.

Lib. 7. Confess. c. 5.

1. q. natur. in prolog.

De Provid. c. 5.

Lib. 2. cont. gentes.

eorum inæqualitate sapientes. Quod qui fieri possit, ut qui sensum & judicium non habent, malitiosa esse perhibeantur & noxia, aut non potius ille sit malitiosus & noxius, qui res pessimas & nocentissimas format, in aliorum operis assumpsit affectum, eorum est, qui asserunt providere. Nimirum hoc ipso creaturam suam inde fictam & fabricatam vult omnibus malis inde necessario pullulantibus esse subditam. Quod profecto si sine creaturæ suæ culpa ulla facit, injustè facit. Justitia quippe clamat, ut supra Augustinus, non ad se pertinere, ut creatura rationalis gravi jugo miseriarum prematur à die exitus de ventre matris suæ, sine ullo merito peccatorum. Et Augustinus altissimæ justitiæ luce radians iterum clamat quod Deus *in mensura & numero & pondere disponens omnia neminem* non solum facit, sed nec *sinit malè aliquid perpeti quod non meretur.*

Ex isto igitur in [illegible] ordine justitiæ patet etiam [illegible] doctrinæ quam supra [illegible] quandò diximus, [illegible] creaturam rationalem à Deo [illegible] ipsius dilectione seu charitate produci.

Ratio enim est, quia impossibile est, ut eam Deus creet miseram nulli istam miseriam culpa præcedente mereatur: nec minus impossibile, ut sine Dei dilectione non sit misera. Hoc enim ex ipsa naturæ rationalis excellentia summaque sub Deo dignitate fluit, cui beandæ nullum omninò bonum sufficere potest, nisi solus Deus, & cui solâ dilectione cohæretur. Audi identidem inculcantem hanc veritatem Augustinum tanquam tibi perspectissimam: *Hoc adepto* creatura rationalis *beata est, quo amisso misera est.* Quod ibi declarat esse Deum. Et mox iterum: *Quod bonum immutabile usque adeo bonum est eorum, ut sine illo misera esse necesse sit.* Nempe quia, ut statim adjicit, *in tanta excellentia creata est natura rationalis, ut inhærendo incommutabili bono beatitudinem consequatur, nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit, eique explendæ non sufficiat nisi Deus.* Et in libro de natura boni: *Tale quippe bonum est Deus, ut nemini eum deserenti bene sit.* Et in libro Confessionum: *Cui nullo modo sufficit ad beatam vitam quicquid te minus est.* Et rursum: *Hoc scio quia malè mihi est præter te.* Et alibi: *Magna hominis miseria est cum illo non esse videlicet per amorem, sine quo non potest esse.* Unde alicubi tradit, *tantam esse beatitudinem justitiæ*, hoc est Dei qui est justitia, *ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.* Ex cujus veritatis tam densâ & solidâ Augustini contestatione liquidissimum est, creaturam rationalem si sine Dei beatifici boni sui dilectione condatur, hoc ipso necessario miseram condi; nempe quia propter non expletam naturalem indigentiam suam, inquietum erit cor ejus, & ita perturbatum diversisque raptatum cupiditatibus rerum inferiorum; quod sine magna tantæ creaturæ miseria fieri nequit. Quanquam & ipsa summi boni carentia ad quod possidendum natura ejus instituta est, non potest esse nisi magna miseria. Si enim se miseros esse putant qui oculis capti sunt, aut auro argentoque spoliati, quis eum qui ipso Deo condito re & solo beatifico bono suo caret, miserum esse, imò miserrimus neget? Cùm ergò miseria debeat peccata sequi non præcedere ne a immutabilis lex æterna, id est ipsa divina ratio qua jubetur esse ut omnia sint ordinatissima violetur; impossibile profectò erit, ut creatura rationalis sine casto Dei amore condatur.

Lib. 12. de Civit. c. 1.

Ibidem.

Lib. de nat. boni c. 7.

Lib. 13. Confess. c. 8.

Ibid.

Lib. 14. de Trinit. c. 12.

Lib. 3. de lib. arbit. c. 15.

Aug. lib. Confess.

CAPVT XIII.

Deo per statum puræ naturæ asscribitur crudelitas improbata in Manichæis & Pelagianis.

Et ista quidem hactenus de læsa justitia Dei per puræ naturæ statum, præcipuè contra Pelagianos dicta sunt, non dissimile verò est argumentum præcedenti quo Manichæos absurdè ita delirantes expugnare solet. Illi namque malorum pœnalium quibus hic affligimur, originem indagantes, quamvis eam principio bono, hoc est, Deo vero, quem naturam boni vocitabant, assignare vererentur, & eam reducerent in gentem tenebrarum velut in naturam mali, ex alio tamen capite, in eandem recidebant sententiam, quam declinasse videbantur. Dicebant enim naturam boni, hoc est Deum, cùm sibi & lucidis regnis suis natura mali immineret, magnâ necessitate compulsum esse pugnare. Ut igitur temperaret gentem tenebrarum, misisse animas bonas velut partes substantiæ suæ, quæ genti tenebrarum & corpori mixtæ, miserias mortalitatis hujus in hac vita paterentur, donec per separationem boni & mali, velut ex carcere liberatæ, revolarent in beatitudinem suam, quæ verò non fuissent liberatæ, in fine mundi æternis afficerentur pœnis. In hoc figmento quamvis multi errores lateant, ille tamen ad rem præsentem spectat, quo bonas animas, sine culpa ad hujus vitæ miserias, sicut in statu puræ naturæ fieri posse dicitur, missas esse decernerent; quarum nonnullæ itidem sine culpa tandem in fine damnarentur. Contra istam sententiam Augustinus passim ex pura ratione luctatur, tanquam crudelitatis & iniquitatis plenam, quod cùm Deus non possit ullam necessitatem pati, vel ulla ex parte violari atque corrumpi, sine ullo merito malo animas,

animas, hoc est, nos in tantas miserias præcipitasset. Itaque in Disputatione contra Fortunatum, *Si Deus nihil pati potuit à gente tenebrarum quia inviolabilis est, sine causa huc nos misit, ut nos hic ærumnas patiamur.* Et paulò post: *Si poterat ei noceri, non est inviolabilis. Si non poterat, crudeliter huc nos misit, ut ista patiamur.* Et inferius conqueritur anima per prosopopeiam, quod cùm gens tenebrarum temperari non posset nisi sua corruptione: *Quomodo*, inquit, *non es crudelis qui me pati voluisti pro his regnis, quibus nihil noceri poterat ab illa gente tenebrarum.* Et in 2. Disputatione adversus eundem Fortunatum, cùm ille Deum voluntariè huc animam misisse dixisset, respondet Augustinus, *Cui noceri nihil poterat, crudelis voluntas fuit mittendi animam ad tantas miserias. Quod refellendi causa, quia loquor, veniam peto ab illius misericordia.* Et statim sæpius instanter urget, cur animas miserit ille cui noceri non poterat ad tantas miserias? Et quia exploratæ crudelitatis esset quæ nullo pacto excusari posset, concludit Augustinus: *Et ego novi non te habere quid dicas: & me cùm vos audirem in hac quæstione nunquam invenisse quod dicerem.* Et in libro vigesimo contra Faustum: *Quid enim mali apud illum commiseratis, ut in pœna ista nunc ad eum gematis?* Et in libro vigesimo primo, instat dilemmate: *Si invitas misit animas injustus, ut cogeret: si volentes ingratus, ut damnaret.* Et libro vigesimo secundo exclamat, a *O immanissimam crudelitatem!* Et in Psalmos: b *Si ergò talis Deus, crudelis quia sine causa huc vos misit cui nihil noceri poterat, quare vos misit? Ecce gens tenebrarum illi nocere non poterat. Ipse autem vobis graviter nocuit.* Et infra: *Si non timuit, gentem tenebrarum invidit: si hoc timore non fecit, crudelitate fecit. Quam ergò iniquus est cui nihil noceri poterat & fecit; ut membris suis hic tantum noceretur.* Quid multis? Passim in libris suis crudelitatem illam exprobrat Manichæis, nec Deum excusari ullo pacto docet, quod bonas animas ad hujus vitæ miserias patiendas sine ulla culpa destinaverit. Quod si rectè concluditur contra Manichæos, nullum dubium est quin idem rectissimè concluditur contra Scholasticos, qui animas innocentes in puræ naturæ statu ad easdem hujus vitæ miserias mitti posse contendunt. Neque enim Augustinus Manichæos illius impietatis arguit vi alicujus hypothesis, quòd natura humana vel integra, vel in gratia, vel in statu supernaturali instituta fuerit, quod & nihil ad rem, & adversus tales adversarios risu potius quam refutatione dignũ, utpote quod principium peteret, & id supponeret quod in quæstione vertebatur, sed nude ex eo quod ex ipsis terminis nimiam crudeli-

Disp. 1. cont. Fortunat.
In 2. Disp. cum Fortun.
In fine.
Lib. 20. cont. Faust. c. 17.
Lib. 21. c. ult.
a Lib. 22. cont. Faust. c. 22.
b In Ps. 140

A tatem, vel etiam injustitiam spiret, innocentem animam nulli peccato obnoxiam, immeritò ad tantas miserias, quantas præsens naturæ lapsæ & consequenter commentitius puræ naturæ status implicat, condemnare.

Hæc ergò causa est, cur Honorius ac Theodosius Imperatores in edicto quo proscripserunt Pelagianos similis crudelitatis reum ab iis fieri Deum conquerantur; quod hominem à Deo sine ulla culpa sua in mortem corporis cæterasq; miserias, vi videlicet status illius puræ naturæ, præcipitatum esse decernerent. Accipe verba eorum præclarissima adversus crudelitatem autoris purorum naturalium intonantia: *Hi (Pelagius Celestiusque) parenti cunctarum rerum Deo, præcipuaque semper maiestati, & ter omnipotenti ultra omne principium transeunti, tam trucem inclementiam sævæ voluntatis assignant,* B *ut cùm formandi mundi opificem curam sumeret, qualitatemque hominis struendi profundâ spiritus conceptione libraret, fundati muneris fidei anteferret exordium, & mortem præmitteret nascituro; non hanc insidijs vetiti fluxisse peccati, sed exegisse penitus legem immutabilis constituti.* Quibus verbis perspicuè statum puræ naturæ velut à Deo juxta sensum Pelagianorum statim in initio mundi conditum veluti digito notant, & inclementis crudelitatis exhorrent. Nam ille tunc passim Christianorum sensus de illo statu erat, quem partim indito naturaliter lumine rationis, partim ex Augustini doctrina tunc ubique Ecclesiarum celeberrimâ perceperant. Ex quo factum est, ut ejusdem crudelitatis injustitiam, postmodum Pelagianis Arausicana Synodus exprobraverit ac damnaverit, dum decernit quod *Siquis mortem tantum corporis non autem & peccatum per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, injustitiam Deo dabit.* Nimirum quia infliget miseriam C sine peccato, pœnam sine culpa: quod in antiquorum doctrina Catholicorum injustum est, & unà cum puræ naturæ statu, quem ibi Synodus Arausicana respicit, Ecclesiastica & Catholica autoritate damnatum. Nam tanquam certissimum tenuerunt, id quod Augustinus adversus Pelagianos purorum naturalium architectos præformavit, & à nobis sæpe repetendum est, quod Deus justus *in mensura, & numero, & pondere disponens omnia, neminem sinat mali aliquid perpeti quod non mereatur.* Et illud robustissimum & læthale eidem errori telum intorsit: Quod *neque sub Deo justo miser esse quisquam nisi mereatur, possit.* Quo unico vulnere à divina justitia inflicto hæresis Pelagiana & Manichæa, puræque naturæ status radicatus succisa moriuntur.

In rescripto Imper. Honor. & Theod. ad Palat. Præf. Prætor. apud Baron. anno 418.
Conc. Arausic. Can. 2.
Lib. 2. oper. imperf. fol. 290.
Lib. 1. f. 33.

CAPUT.

CAPUT XIV.

Catholici, Pagani, Hæretici tam Pelagiani quàm Manichæi, Marcionitæ, Materarij &c. viderunt non posse sine injustitia tribui Deo miserias creaturæ innocentis. Hinc in diversos errores itum, ne Deum læderent.

Hæc enim divina justitia in administrandis pœnis atque miserijs naturæ rationalis, tam est manifesta, tam plana, tam profundè naturali judicio humanæ mentis insculpta, ut omne hominum genus, non modo fidelium, qui Scripturis sacris divinæque beneficio revelationis imbuti sunt, sed etiam eorum qui à divinis traditionibus remotissimi fuerunt, ex malis atque miserijs creaturæ rationalis peccatum necessario præcedere debuisse, & quærendum esse vel in hac vel in alia vita conjecerint. Vidit hoc & ursit velut invictum argumentum sæpius Augustinus, non adversus hæreticos tantùm, ut jam sæpè vidimus, qui statum puræ naturæ sine culpa præcedente introducere voluerunt, & omnem hypothesim contrariæ revelationis vel conditionis in gratia, vel elevationis ad supernaturalem statum respuebant, sed etiam adversus Paganos, ut eos sola naturalis rationis luce convinceret. Nam inde est quod in libris de Civitate Dei qui ad redarguendos homines fidei expertes scripti sunt, ex solis pœnis atque miserijs veleut per se manifestum colligat, humanam vitam pro peccato aliquo esse damnatam. Nam hanc argumenti sui vim ipse sæpè declarat. *Quod ad primam originem pertinet, omnium mortalium progeniem fuisse damnatam, hæc ipsa vita si vita dicenda est, tot & tantis malis plena testatur.* (Lib. 22. de Civit. c. 22.) Quorum cùm luculentum catalogum texuisset, concludit ut inceperat, (Cap. 23.) *Quam vitam tot tantorumque testimonio malorum probavimus esse damnatam.* Et radices tangens efficaciæ talis probationis, non fidem profert, non gratiam, non elevationem supernaturalem aut aliquid hujusmodi, quod Paganis inauditum est, & nihil spectat ad propositum, sed nude justitiam Dei omnia scientis & potentis & administrantis creaturam rationalem: (Cap. 24.) *Hujus tantæ naturæ,* inquit, *conditor cùm sit utique Deus verus & summus, ipso cuncta quæ fecit administrante & summam potestatem summamque habente justitiam, nunquam profectò in has miserias decidisset nisi nimis grande peccatum in homine primo de quo cæteri exorti sunt, præcessisset.* Quæ si rectè cõcludit apud homines infideles & incredulos ratiocinatio, profectò perspicuum est miserias creaturæ rationali infligi sub tanta Dei justitia & potestate sine iniquitate non posse.

Vidit hoc, ursit, atq; testata est ipsa quoq; Paganorũ Philosophia. Cùm enim cerneret tanta quibus cruciamur præsentis vitæ mala, ipsi succumbens rerum evidentiæ, fieri non posse judicavit, ut ea sine peccato rationalis natura pateretur. Itaq; superioris vitæ facinora causam esse dixit cur eo supplicio plecteremur. *Hujus evidentia miseriæ,* inquit Aug. (Lib. 4. cont. Iul. c. 15.) *gentium Philosophos nihil de peccato primi hominis sive scientes sive credentes, compulit dicere, ob aliqua scelera suscepta in vita superiore, pœnarum luendarum causâ nos esse natos, & animos nostros corruptibilibus corporibus eo supplicio quo Hetrusci prædones captos affligere consueverant, tanquam vivos cum mortuis esse coniunctos.* Quam opinionem de superioris vitæ sceleribus ex miseriarum evidentia, Tullius veram censuit, & antiquioribus idem sentientibus se consentire profitetur in Hortensio, cujus præclarum fragmentum Augustini monumentis conservatum est, & contra statum puræ naturæ quem Pelagiani finxerant, usurpatum. Cùm enim Augustinus vellet vanitatem puræ naturæ à Iuliano venditatam puræ naturalis rationis luce convellere, præfatusque esset, *Philosophos utpote litterarum divinarum & Catholicæ veritatis expertes, nihil de primo homine & ejus conjuge, de prima eorum prævaricatione, de serpentis astutia, de nuditate corporis ante peccatum sine confusione, & cum confusione continuò post peccatum,* (Ibid. c. 15.) de peccato denique *quod in mundum intravit, & per peccatum mors* nihil omninò sapere potuisse, mox ostendit eos inanitatem commenti puræ naturæ quod Iulianus fabricaveras, ex sola magnitudine miseriarum quæ sine culpa irrogarentur injustè reprobasse, eorumq; causam scelera aliqua superioris vitæ quæsivisse. Locus dignissimus est, ut hic totus inseratur: *Videntur autem,* (Ibidem.) inquit Augustinus, *non frustra Christianæ fidei propinquasse* (Philosophi) *qui vitam istam fallaciæ miseriæque plenissimam non opinati sunt, nisi divino judicio contigisse, tribuentes utique justitiam conditori à quo factus est, & administratur hic mundus. Quanto ergò te melius, veritatique vicinius de hominum generatione senserunt, quos Cicero in extremis partibus Hortensij Dialogi velut ipsa rerum evidentia ductus compulsusque commemorat? Nam cùm multa quæ videmus & gemimus, de hominum vanitate atque infelicitate dixisset; ex quibus humanæ,* inquit, *vitæ erroribus & ærumnis fit, ut interdum veteres illi sive vates, sive in sacris initijsque tradendis divinæ mentis interpretes, qui nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore pœnarum luendarum causa natos esse dixerunt, aliquid vidisse videantur verumque sit illud*

quod

quod est apud Aristotelem simili nos affectos esse supplicio; atque eos qui quondam, quum in praedonum Hetruscorum manus incidissent crudelitate excogitatâ necabantur, quorum corpora viva cum mortuis adversa adversis accommodata quam aptissime colligabantur; sic nostros animos cum corporibus copulatos, ut vivos cum mortuis esse coniunctos: Ita Tullius. Quibus optimè subjungit Augustinus perstringendo Iulianum, qui cunctas miserias illas Deo tanquam purorum naturalium autori tribuebat: *Nonne qui ista senserunt multo quam tu melius grave iugum super filios Adam, & Dei potentiam iustitiamque viderunt, etiamsi gratiam quae per mediatorem liberandis hominibus concessa est, non viderunt?* Ecce Pagani Philosophi sine ulla fide gratiae vel institutionis primi hominis in paradiso in naturae integritate, in statu supernaturali & hujusmodi, quae obscurandae veritati praetexuntur, solo lumine rationis judicarunt fieri nullo modo posse, ut salvâ justitia Dei, posset innocentibus tantarum aerumnarum pondus imponi. Nam hinc est illud quoque quod subinde quasi parcere volentes justitię Dei, culpam tot malorum in naturam quasi à regulis suis aberrantem tulerint. Tullius libro tertio de Republica querebatur: *Hominem non ut à matre, sed ut a noverca natura editum in vitam, corpore nudo, & fragili, & infirmo, animo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines.* Nimirum ut optime in haec verba sanctus Augustinus: *Rem vidit causam nescivit*. Rem vidit, quia ex tot miserijs perversum distortumque praeter rationis leges, humanae naturae statum vidit: causam nescivit, *latebat enim cur esset grave iugum super filios Adam, quia sacris litteris non eruditus ignorabat originale peccatum.*

Lib. 4. cont. Iul. cap. 12.

Haec causa fuit, cur alij Philosophi cùm à peccatis vitae superioris aut à natura culpanda abhorrerent, malorum causam in materiam transtulerunt. Vt Maximus ille Tyrius cum aliud artem ex professo facere, aliud ex materiae affectu consequi dixisset, οὕτως ὀφείλει, inquit, καὶ ὅσα περὶ γῆν πάθη γίνεται, ἃς καλοῦμεν κακῶν ἀνθρωπίνων ἐμβολάς, ἐνταῦθα ἡγητέον καὶ ἀναίτιον καὶ τὴν τέχνην, εἶναι δὲ ταῦτα τῆς τοῦ ὅλου δημιουργίας ὥσπερ τινὰς ἑπομένας καὶ ἀναγκαίας φύσεις: *Talia nimirum in his quae circa terram eveniunt, quaeque incursus humanorum malorum vocamus. In quibus innoxiam & inculpatam artem censendum: sed esse haec fabricae totius universi velut necessarias quasdam, & consequentes naturas*. Et Trismegistus: αὐτῷ τῷ ποιοῦντι οὐδὲν κακὸν οὐδὲ αἰσχρὸν νομιζόμενον ταῦτα γάρ ἐστι τὰ πάθη τὰ τῇ γενέσει προσεπόμενα, ὥσπερ ἰὸς τῷ χαλκῷ, καὶ ὁ ῥύπος τῷ σώματι, *Ipsi factori Deo nullum malum aut turpe assignandum. Nam hae sunt affectiones generationis affecla, sicut aerugo aeris, sordes corporis*. Quae omnium Stoicorum sententia testibus Tertulliano & Seneca fuit, quorum vox erat, quod *à magno artifice formentur prava, non quia cesset ars, sed quia id in quo exercetur, inobsequens arti est.* Alij maleficam animam culpaverunt, ut Plato cum suis, quando dicit ψυχὴν ἄτακτον καὶ κακοποιόν, *animam incompositam & maleficam*, hoc est mali autorem. Itemque ἐναντίαν καὶ ἀντίπαλον τῇ ἀγαθοεργῷ φύσει, *contrariam & rebellem beneficae naturae*, hoc est Deo. Alij daemonem accusaverunt. Vnde illud Pythagorae apud Eusebium τῶν ἀρχῶν τὴν μὲν μονάδα θεὸν καὶ τὸ ἀγαθόν: τὴν δὲ ἀόριστον δυάδα καὶ δαίμονα καὶ τὸ κακὸν περὶ ἣν ἐστὶ τὸ ὑλικὸν πλῆθος. *Principiorum alterum esse unionem, id est Deum & bonum: alterum infinitum unionem, id est daemonem & malum, circa quem materialis multitudo est*. Quae sententia & Augustino nostro placuit, cum malum Duadi, bonum Monadi asscriberet, ut ante susceptam Catholicam Religionem libros de pulchro & apto condens, malum à bono Deo sola Philosophia duce removeret.

Serm. 25.

Trismegist. cap 14.

Lib. contra Hermog. l. q. natur. in prolog.

Lib. 14. de praepar. apud Euseb.

Lib. 4 Confess. cap 15.

Sed quid Philosophos memorem? Ipsi quoque haeretici qui malorum causam scrutati sunt tanquam immobile principium supposuerunt, fieri non posse ut justus & omnipotens & bonus Deus, tot miserijs quot status purae naturae comprehendit, innocentes homines nullo delicto provocatus plecteret. Nam ex hujus fidei firmitate factum est ut sibi satius putarent in quoslibet alios errores mali causam indagando labi, quam Dei justitiam aut bonitatem, excogitata tali naturae puritate vel malorum in eam innoxiam immissione violare. Haec enim causa fuit cur Cerdon, Marcion, & similes pestes cùm non crederent primum hominem aut liberum arbitrium malorum omnium quibus mundus plenus est, causam esse, Deumque verum justum & bonum esse dubitare non possent, maluerint alium comminisci perversum Deum qui mundum & miserias ejus suâ voluntate condidisset quam tantum nefas asscribere vero & bono Deo.

Vide Iren. lib 1. c. 21. Tertul. in praesc. & cōt. Marcion. Origen in log. de orig. mali.

Haec eadem causa fuit cur idem ille [a] Marcion & [b] Hermogenes & ille contra quem disputat Maximus Professor Christianae religionis apud [c] Eusebium: & omnes quos *Materiarios* haereticos [d] Tertullianus vocat, materiam ex philosophia Stoica Deo admiserint ex qua mundum conderet ἵνα τῶν κακῶν ὁ μὲν θεὸς ἀναίτιος ᾖ τούτων δὲ ἀπάντων ἡ ὕλη αἰτία. Omnibus etiam praecedentibus attestatur Iulianus: *Ideo aut alium Deum bonum & optimum velint credi, quia mali auctorem existiment creatorem: aut materiam cum creatore praeponunt, ut malum a materia, non a creatore deducant.* Haec itidem causa fuit cur Manichaei duas substantias effinxerint, ut quia non audebat anima eorum, ut eis displiceret Deus suus, nolebant esse Dei, quicquid ei displicebat, hoc est, quicquid malum esse sentiebant. Nimis enim absurdum & impium omnibus istis videbatur, ut Deus verus omnipotens & justus,

a Tertul lib. 1 cont. Marcion c. 15
b Idem cont. Hermog.
c lib. 7. de praepar. c. 22 [illegible]
d Cont. Hermog.
[illegible] Tertul. cont. Hermog. cap. 10.

[illegible] lib. 4. cont. Iul. cap. 21. & [illegible] lib. 2. oper. imperf. f. 459.

justus, & bonus creaturam suam cum tot miseriis nullo peccato ejus provocatus institueret.

Hæc causa fuit, cur ipsi quoque Pelagiani, quantumvis miserias tantas velut per puræ naturæ creationem adscriberent Deo, cùm tamen solum justitiæ divinæ puritati [illegible] attenderent, ipsa [illegible] veritatis evidentia clamarent: *Sub[illegible] non merentibus potest & solet Deus cum [illegible] [illegible] [illegible], id est [illegible] gere non peccantis [illegible] potest, sine everſione justitiæ.* Et alibi: *[illegible] (parvulorum) iniquitatem iudicis, infamiam justitiæ aut accusat, aut aggravata convincit*, [illegible] propterea Augustinus: *Ergo merito [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sentis quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] supplicium.* Quam proinde contradictionem & absurditatem ut fugerent, velut maris fremitum vocis contentione [illegible], *nescio qua fronte*, ut Augustinus de Stoicis loquitur, mala ista quibus atterimur, [illegible] mala esse negaverunt: parvulosque etiam felices esse dixerunt. Clamante vicissim Augustino: *[illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Cum [illegible] [illegible], se natos esse parvuli [illegible] [illegible], & felices eos dicis?* Nempe [illegible] [illegible] [illegible] ipsum que communem sensum impugnare maluerunt, quam creaturam rationalem etiam in puræ naturæ statu, quem [illegible] finxerant, ulla miseria aut afflictione [illegible] culpa à Deo justo posse cruciari.

Lib. 2. oper. imper. f. 344

Lib. 1. f. 51.

Fol. 344.

Fol. 275.

Lib. 10. de Civ. c. 4

Lib. [illegible] imper. f. [illegible]

Hæc denique causa fuit, cur semper apud omnes gentes maximè [illegible] originalis nescias, inexplicabilis quæstio visa fuerit, cur vitæ homines in hac vita tot cruciarentur malis, prout & ex Philosophorum & Prophetarum attestatione manifestum est. Vnde [illegible] hæc omnia nisi quia tantus horror omnes ceperat, ne divinæ bonitati labem illam adscriberent, aut eam, ut Augustinus audet ac loquitur, *blasphemarent*, si sine culpa creaturæ (quam vel contigisse nesciebant aut non credebant, aut non attendebant) Deus tantarum ærumnarum autor esse crederetur. Hæc enim si fieri potest per puræ naturæ statum, ut recentiores docent, nulla omnino causa fuit cur ista quæstio vel Augustinum tantâ tot annis ante conversionem perplexitate maceraverit, vel hæreticos vel Catholicos, vel paganos, vel ullum sanæ mentis hominem fatigaverit. Quis enim tanto stupore mersus fuit, ut qui Deum credat, non eum etiam vitæ & mortis autorem, non absolutum Dominum agnoscat, quæ nunc velut absconditâ palliandæ iniquitati ejus mysteria proferuntur? Sed nimirum, profundissime visceribus hominum etiam impiorum insculpsit Deus, quod *optime de Deo existimare, [illegible] verissimum pietatis exordium.* Nec enim optime de Deo quisquam existimat, qui non eum quanto omnipotentiorem atque meliorem credit, tanto etiam in administranda vita creaturæ rationalis esse justiorem. *Virtus enim* græci [illegible], id est potestas *tua*, ut præclare Spiritus sanctus per os sapientis, *justitiæ initium est.*

Lib. 1. [illegible] Aug. [illegible]

Lib. 2. oper. imper. f. 51.

Sap. 12.

Ex quo fit ut hæc postremo causa fuerit cur alii fide destituti & commissæ à primis parentibus iniquitatis ignari, cùm nullam idoneam malorum causam invenire possent, & tamen sine causa rationalem affligi creaturam apertissimè injustum esse cernerent, effecti hac victi, palam ipsum numen, cujus illa nutu accederent, injustitiæ cœli averent. Vnde Tragicus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] θεοί [illegible]: [illegible] γὰρ [illegible] [illegible]. *[illegible] [illegible] [illegible] vel regnant Dii? [illegible] [illegible] improborum me auctorat felicitas.* Et alia de sepulchro clamabat: *Procepe manus levo contra Deum, qui me innocentem [illegible] sustulit.* Vt incredibilis profecto me subeat admiratio, qui fieri potuerit, ut quod & Catholici & hæretici perversissimi & Pagani, & omnium pene hominum genus, quod numen aliquod rebus universi administrandis præesse credidit, velut injustissimum semper abhorruit, hoc recentiores nullâ scientiâ, nullâ traditione, nullâ Patrum autoritate fulti, solâ ratiocinandi fiduciâ armati, sine scrupulo amplexi sint, quasi palmam de reconcita subtilitate relaturi. Et quâ tandem obsecro subtilitate? Quod Deus sit absolutus omnium Dominus, quod vitæ & mortis potestatem habet. Quasi quisquam qui crediderit esse Deum universi autorem, eum esse omnium Dominum, vitæ & mortis autorem ignoraverit. Tantas videlicet vires habet illa peripatetica, cui à multis annis innutriti sumus Philosophia. Quæ cùm humani lapsus ignara fuerit, & gravissimum ærumnarum nostrarum jugum puram naturam esse crediderit, & admodum jejune de Deo ejusque justitia disputaverit, sectatores hujusce hallucinationis hæredes fecit. Difficile est enim opiniones Philosophorum quibus imbuti semel fuimus, exuere atque damnare ipsa sentiendi consuetudine probabilitatem afferente veritatis, & ratione satagente, ne temere tanti viri & nos cum ipsis aberrasse videamur.

Symmachus [illegible]

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XV.

Eodem argumento palpabilium malorum, si puræ naturæ sint, cogimur ad diversas impietates, ad blasphemiam in Deum, ad Manichæismum; Cur, & quomodo. Epilogus omnium argumentorum.

SATIS arbitror; hactenus ex Augustino declaravimus, non potuisse jugum tot miseriarum hominibus innocentibus imponi, sine manifesta injustitia Dei. Vt tamen vis istius argumenti sexcenties ab Augustino repetiti; plenius intelligatur, observandum est, id quod supra indicavimus; in eo supponi tanquam certum, Deum nec esse infirmum nec ignarum; rursum in homine non esse commixtionem naturæ mali ut Manichæi voluere: Nam quodlibet illorum verum esse poneretur, non esset necesse esse injustum Deum. Si enim natura hominum naturaliter esset mala; ut Manichæi sentiunt, vel Deus præ inscientia vel infirmitate malorum incursum non impediret, nihil vetaret innocentes tot miserijs sine ulla Dei iniquitate cruciari. Hinc est igitur quod prout varia in isto argumento ex miserijs contexto aliquando velut certa supponuntur, ita etiam ad varias absurditates concludendas ab Augustino adhibetur & valet: Nam subinde cùm velut certum apud Pelagianos supponit, naturam hominum non esse naturaliter malam, sed istam opinionem esse detestabilem Manichæorum insaniam, itemque Deum non esse invalidum, tunc determinatè Dei injustitiam ex miserijs puræ naturæ Pelagianis laudatæ conficere solet. Cujus plurima superius exempla dedimus. Subinde vero supponendo naturam non esse malam, alterutrum infert aut invalidum aut injustum esse Deum, qui tantis malis innoxios premit. Exemplis etiam istam partem declaravimus, quam o ostendimus per puram naturam Dei providentiam graviter lædi. Subinde è contrario supponendo Pelagianos credere omnipotentem & justum Deum nulliusque peccati merito velut jure puræ naturæ tot tantisque malis genus humanum premi; concludit nullo modo hoc defendi posse nisi in Manichæorum sententiam, de malæ naturæ commixtione incidatur. Quam si abhorruerint, sicut omnis Christianus abhorrere debet, nullam superesse viam qua irrumpere potuerint tanta mala, nisi originale peccatum. Quod quia peremptorium contra pu- A ram naturam est argumentum, & Augustini sententiam de hypothesi illa Pelagiana quam impugnabat, liquidissimè ob oculos ponit, operæ pretium est hic ipsissimis ejus verbis luculentissimis quamvis prolixioribus texere. Cùm igitur adversus Iulianum scribens præmisisset ac promisisset se ostendere velle, quod *sæpe*, inquit, *sæpe monstravi, quantum hæresis* Pelagiana, quæ sine peccato mala ista contigisse tradebat, *Manichæos adjuvaret* delirantes ea ex mala natura proficisci, hoc est, quod hæresis Pelagiana ad hæresim nos Manichæam cogeret, rem sic exequitur: *Enumerant*, inquit, *Manichæi mala quæ in parvulis monstrant, quæ Cicero quoque commemorat in libris de Republica; unde ipsa eius verba transtulisti. In quorum malorum commemoratione dicit: Non ut à matre natura, sed ut à noverca hominem in has ærumnas esse proiectum. Huc accedunt etiam* B *illa quæ non quidem omnes parvulos, sed tamen plurimos cernimus perpeti multa & varia mala, usque ad dæmonum incursus, atque concludunt dicentes. Cùm sit iustus & omnipotens Deus, unde ista mala patitur imago eius in parvulis; nisi quia vera est, inquiunt, quam nos asserimus duarum naturarum boni scilicet malique commixtio? Hos Catholica redarguit veritas confitens originale peccatum per quod factum est dæmonum ludibrium & laboriosæ miseriæ destinata propago mortalium.* Ecce quomodo Manichæi facile peccati originalis confessione jugulentur. Sed jam attende angustias eorum qui istas miserias sublato peccato puris naturalibus attribuere volunt: *Vos autem negantes originale peccatum, profecto aut cogemini dicere Deum vel invalidum vel iniustum, sub cuius potestate imago eius in parvulis sine ullo vel proprij vel originalis peccati merito tantis affligitur malis. Non enim per hæc exercetur virtus, quod recte de bonis hominibus maioribus dicitur, in qui-* C *bus rationis est usus.* Ecce coguntur autores puræ naturæ confiteri injustum aut invalidum esse Deum sine culpa tantis miserijs parvulos cruciantem. Quod si illud Barathrum fugere velint, vide quid restet: *Aut quia Deum vel impotentem vel iniquum dicere non potestis, Manichæi contra vos errorem suum nefarium de duarum inter se inimicarum substantiarum permixtione firmabunt.* Nempe manifestum est

Lib. 6. oper. Iul. cap. 26.

nullum exitum, Augustino judice, superesse ei qui puram naturam inducere vellet, sicut Julianus voluit, nisi per blasphemiam creatoris aut infamiam creaturæ, ut vel ipsum omnipotentiam et justitiam neget, vel cum Manichæis hanc naturaliter malam esse fateatur. Utrumque damnat & execratur Catholica fides.

Hanc igitur consequentiæ necessitatem intuetur Augustinus quando toties Pelagianis exprobrat, quod in Manichæi sententiam ista puræ naturalium defensione cogerentur. Supponit enim, ut jam diximus, eos nolle lædere omnipotentiam aut justitiam Dei. His autem clausis ostiis, sublatoque tam hujus quam superioris vitæ peccato, quod Pelagiani quoque auferebant, nullum omnino superesse putatur effugium nisi per Manichæi præcipitium. Quod ex plurimis ejus testimoniis videre licet. Nam hoc spirat illa in opere primo contra Julianum: *Ne dicere cum Manichæis cogaris, alienæ mali naturæ nobis inesse commixtionem, nostram potius originalem confitere languorem.* (*Lib. 5. cont. Iul. cap. ult.*) Hæc enim peccatum originale fatentur, cogitur in asserendis miseriis sine peccato promerente assentiri Manichæis, quia videlicet Deus injustus aut infirmus esse non potest. Hoc spirant illa in opere secundo adversus eundem Julianum: *Si ergo Manichæos introducentes aliam naturam mali ut pro fide vestra impugnare vere, non adjuvare, profecto fite omnium apertas a parvulis incipientes hominum vitæ miserias cum tuis deceptoribus non negares, sed unde in eas tot apta sit nostra natura, quæ beata esset institutione, cum Catholicis fidelibus & præclarissimis Doctoribus diceres.* (*Lib. 1. oper. imperf. f. 56.*) Et illud in secundo libro: *Manichæos tu adjuvas quibus inducentibus aliam naturalem malam das locum negando originale malum esse causam miseriæ parvulorum.* (*Lib. 2. oper. imper. f. 316*) Nempe quia naturam puram earum causam esse credebat. Nam hoc spirat & illud multiplicius: *Quas miserias vos cum sine ullo peccato accidere dicitis parvulis, injustum Deum versus eos facitis: Manichæos autem horribiliter adjuvatis. Illi enim ne facerent injustum Deum, istas miserias à nativitate mortalium immutabili naturæ mali, & ab alio principio venienti substantiæ tribuunt tenebrarum. Quos impios simul & vos convincit Catholica fides, quæ ista omnia peccato illi tribuit, quod ex primi hominis voluntate intravit in mundum.* (*Ibid. f. 459.*) Hoc spirat id quod toties aliis in locis clamat, per illam Pelagianam hypothesin de miseriis naturaliter congenitis, Manichæorum de malæ naturæ commixtione sententiam adjuvari: ut illud in libro sexto primæ lucubrationis: *Verum nec ipsos Manichæos contrivisti quos potius adjuvisti, tu maxime & in communi omnes Pelagianæ novitatis errorisque participes, sicut jam demonstravi.* (*Lib. 6. cont. Iul. c. 22.*) *Detecti adjutores Manichæorum, in quibus appetis principatum.* (*Lib. 1. oper. Imper. f. 55*) Et illud perspicuum: *Tu ergo adjutorem Manichæi te non esse ostende si potes, qui miserias hominum cum quibus eos nasci quoniam sine dubio sentit genus humanum, nolens tribuere peccato vitiata natura nostra, facis ut eas ille permixta nobis naturæ tribuat alienæ.* (*Ibid. f. 124.*) Et illud multis interpositis in eodem libro cum Augustino Manichæismum Julianus improbraret, Respondet ei sanctus Antistes: *Utinam Manichæum fortiter destrueres non turpiter adjuvares.* (*Ibid.*) Et paulo inferius declarans in eo situm esse Manichæi errorem, quod naturæ boni communicatur voluntas mala à commixta natura mali, hoc est quod mala, non à vitio humanæ voluntatis, sed nascenti huic ab una parte naturæ quæ sic naturaliter mala sit, provenient, *Hunc*, inquit, *hunc adjuvas negando humanam peccato primi hominis vitiatam esse naturam, ut naturæ mali quam fingit, attribuat, quidquid malorum manifestissima invenit miseria parvulorum.* (*Ibid.*) Cujusmodi doctrina in Augustino valde frequens est, & aperte significat per illam introductionem tot miseriarum absque peccato, hoc est, per puræ naturæ statum, justissimam præberi causam ut Manichæus mali naturam nobis mixtam esse decernat, & ad hoc faciendum ipsos Pelagianos suæ hypothesis necessitate compelli. Ex quo fit consequenter ut quando Manichæorum sententiam ac Dei impotentiam & iniquitatem removet, simulque portenta sententiarum quas hæresis etiam Pelagiana damnabat, nullum exitum pro Pelagianis miserias puræ naturæ imputantibus, reliquum esse relinquat. *Non est*, inquit, *certe natura atque substantia* (malum) *secundum Vetustianos & Manichæos; si nec vitium naturæ est*, quasi scilicet peccatum vitiaverit, *quid est?* (*Lib. 5. cont. Iul. cap. 7.*) Quasi diceret nihil responderi potest. Et alio in loco: *Bonus est Deus, justus est Deus. Extranea prorsus mali est nulla natura, quæ nostræ naturæ secundum Manichæos credatur admixta. Unde sunt, Non dico in moribus, sed in ipsis ingeniis cum quibus nascuntur tanta hominum mala, si non est humana origo vitiata, si non est massa damnata?* (*Lib. 6. ...*) Quod est aperte dicere citra blasphemiam Dei & hæresim Manichæi, & peccati originalis fidem, quid responderi potest in tuo errore qui mala puris naturalibus tribuit? Nempe nihil. Et revera si Augustini principia quæ tanquam indubitata tradit, nec unquam à Juliano labefactari potuerunt, attente ponderentur qua via erumpi possit, nisi per præcipitium plane non video. Nam ut alibi dicit Augustinus, mala illa non ex seipsis repente nasci potuere, sed aliquam eorum causam esse necessarium est. Quæ vero illa esse potest nisi vel creator vel creatura. Si creator, ergo crudelis aut injustus Deus, qui creaturam gratis sine culpa cruciat. Sin creatura, vel alia, vel ipsa quæ miserias patitur. Si alia rursus violatur Deus, qui vel ignarus vel impotens impedire non potest, ac injuste innocens creatura torqueatur. Sin ipsa, ergo vel natura ipsius mala est, vel malo mixta cui tanta mala sunt naturalia, cui tot libidinosa ac detestanda desideria naturaliter congruunt. Quæ est hæresis Manichæi, vel si naturaliter

turaliter bona est, necesse est esse peccato aliquo vitiatam: atque ita quocunque ex latere rem consideres, puræ naturæ status tot miserijs infestus in Augustini principijs impossibilis est, sed necessario ad peccatum tanquam veram & unicam malorum causam veniendum est. Atque ista quoque vera & unica ratio est cur Augustinus sexcentis suorum scriptorum locis, sicut abunde in superioribus constitit, ex solis miserijs quas perpetimur, nulla alia cujuscunque status, vel gratiæ vel alterius, vel divinæ promissionis hypothesi, cujus ne quidem umbra uspiam reliqua est, inextricabili consecutione, peccatum in humana natura præcessisse convincit. Imo quod invictius & evidentius illius argumenti robur ostendit, ex illis ipsis miserijs demonstrari docet, hypothesin puræ naturæ esse impossibilem, injustitiam dare Deo, blasphemiam inferre Creatori, quæ profecto puerorum terriculamenta sunt, & laxatæ mentis deliria, si nihil vetet hominem in pura natura condi, & tot tantisque miserijs innocentem sine ulla Dei iniquitate torqueri.

Ex hac igitur constanti & sibi undique consequente Augustini doctrina patet, nihil ab ejus principijs magis abhorrere nihil capitalius plerisque repugnare quam puræ naturæ statum. Est enim status in quo neque justitia, neque sapientia, neque veritas, neque Deus ullo amore nisi carnali vitiosoque diligi potest. In quo nulla frui [illegible] Deo, neque parva, neque magna, nulla beatitudo supernaturalis, nulla naturalis. Est enim status erroribus cæcus, [illegible] inquietus, perturbationibus intolerabilis, moriendi necessitate damnatus. In quo nullus amor [illegible] creatoræ, nulla libertas arbitrij [illegible], nullus actus nisi perversus & malus. In quo perpetua contra legem ipsam lucta creatoris; quam neque Deus dat, neque creatura sedare potest. Cui naturalia sint tota & omnia peccandi necessitas, quibus eadem naturæ lege [illegible] licet, quæ etiam licet: *Bonum est enim quod naturaliter libet.* In quo creaturam pudet de operibus creatoris, & nominare, & monstrare, & facere tale [illegible] opus, quod Deus instituit. In quo profundissima rerum agendarum ignorantia, qua per se fit ut ei liceat, quicquid naturæ lege damnatur. In qua tam horrendo miseriarum omnium jugo humanum genus atteritur ut & Philosophi & hæretici & antiqui Catholici exhorruerint illud asscribere Deo; utpote quod defendi non posset sine blasphemia Creatoris, qui tanta injustitia & crudelitate sæviat in creaturam suam ut eam innoxiam acerbissimo supplicio plectat. Quam enim immensam & quam horribilium malorum atque miseriarum seriem status ille complectatur quis facile mente cogitet? Quis sufficienter exponat? Intueatur quilibet universas damnatæ naturæ calamitates (easdem quippe prorsus esse etiam puræ volunt)

Aug. cont. Iul. [illegible]

vel si oculi ipsa earum vastitate caligent, legat eas aliqua ex parte recensentem Augustinum in libris de Civitate Dei. Quæ sane omnia si animo ab inveterata loquendi & sentiendi consuetudine in divinæ justitiæ veritatem, severitatemque æternæ veritatis abducto, juxta sanctissima, profundissima, securissimaque Augustini principia ponderentur, clamabunt profecto nihil in ejus doctrina indignius creatura rationali, nihil monstrosius ordini Universi, nihil injuriosius Deo excogitari posse quam illam puræ naturæ machinam quæ depingi solet. Quod si quis illa nedum liquida intelligentiæ sinceritate penetrare possit, satius enet ei credere ut intelligere mereatur, Dei simul & creaturæ rationalis bonitatem longe sublimius per hujusmodi supra traditam institutionem, quam per Aristotelicas conjecturas commendari, quibus existimant Deum posse creaturam rationalem innocentiæ dote locupletem, inferni pœnis cruciare, & peccatricem ad claram Dei visionem attollere. Nam in hoc maxime elucet summa bonitas Dei, si creaturæ rationalis nullum omnino extra Deum reperire possit bonum, unde ei sufficienter sit, & unde ei omnis miseria auferatur. Creaturæ vero rationalis bonitas atque dignitas inde maxime apparet, si nullum omnino bonum ei sufficiat quando non adhæret illi summo & vero bono. Hæc Doctor Ecclesiæ summus suo felicissimo divinitusque ingenio excellentius omnibus hujus mundi Philosophis & Scholasticis penetravit. Nam quantum ad primum ita locutus est in libro duodecimo de Civitate Dei: *Neque enim quamvis non solum beata esse possit creatura, ea tamen quæ potest, non ex se ipsa potest, quia ex nihilo creata est, sed ex illo a quo creata est. Hoc enim adepto beata est, quo amisso misera est.* Et paulo post: *quod usque adeo bonum est, ut sine illo misera esse necesse sit.* Ubi (sine ipso) nihil aliud significat, nisi sine amore quo illi adhæretur. Nam amore Deo cohærens est illi cum Deo, sine quo miserum esse necesse est, juxta illud itidem sancti Augustini: *Magna itaque miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. In quo enim est, procul dubio sine illo non est; & tamen si eius non meminit, eumque non intelligit nec diligit, cum illo non est.* Sic ergo ex hoc maxime apparet bonitas Dei. Quantum ad secundum vero ex hoc ipso etiam maxime bonitas creaturæ rationalis commendatur, dicente in eodem de Civitate Dei libro Augustino: *Quod cum ita sit, hæc natura quæ in tanta excellentia creata est, ut licet ipsa sit mutabilis, inhærendo tamen incommutabili bono, id est summo Deo, beatitudinem consequatur, nec expleat indigentiam suam nisi utique beata sit, eique explendæ non sufficiat nisi Deus; profecto non illi adhærere vitium est.* Ubi ex illo principio concludit: *Hinc apertissime declaratur, illius naturæ ut Deo adhæreat convenire.* Et in libro de natura boni, ubi utramque & Dei & creaturæ rationalis excellentiam inde declarans: *Tale*

Lib. 19. c. 4. usque 9. & 21. usque lib. 22. c. 22. & 23.

Lib. 12. de Civit. c. 1.

Lib. 4. de Trinit. c. 12.

Lib. 12. de Civit. c. 1.

Ibid.

 quippe

quippe bonum est Deus, ut nemini cum deserenti bene sit: & in rebus a Deo factis, tam magnum bonum est natura rationalis, ut nullum sit bonum, quo beata sit nisi Deus. Et in libro decimo-tertio Confess. Nam & in ipsa misera inquietudine defluentium spirituum &c. satis ostendis, quàm magnam creaturam rationalem feceris. cui nullo modo sufficit ad beatam requiem quicquid te minus est, ac per hoc nec ipsa sibi. Vnde paulo post confitetur Deo: Hoc tantum scio quia male mihi est praeter te, non solum extra me, sed & in meipso, & omnis mihi copia quae Deus meus non est egestas est. Ex quo relinquitur sane, solum Deum esse verum creaturę rationalis bonum, solumque Deum ejus egestatem explere posse; sine illo bono, quod solâ dilectione possidetur prorsus miseram esse creaturam rationalem, in quacunque, qualiumcunque, quantarumcunque bonorum aliorum affluentia. Sine illius igitur boni dilectione, per quam anima Deo & corpus animæ juxta æternæ & ordinatissimæ legis exigentiam subditur, ab optimo, omnipotentissimo justissimoque Deo creari nullo pacto potest; ne alioquin ipse creator ejus impotens, invidus, vel injustus esse convincatur, dum imaginem suam innocentem perpetuâ inquietudine ac tot malis ex illius amoris absentia profluentibus, tot cruciatibus animam corpusque perturbantibus affligi facit. Nunc reliquum est ut nonnullas difficultates occurrentes dissolvamus.

Lib. de nat. boni c. 7.

Lib. 13. confess. c. 8.

Ibid.

CAPVT XVI.

Solvitur difficultas ex Augustini Commentario in Psalmum septuagesimum.

PRIMUM igitur ad tuendam justitiam Dei in infligendis pœnis opponi possunt illa sancti Augustini verba ex Psalmo septuagesimo: *Multum movet Dei amor & timor. Timor Dei, quia justus est; amor, quia misericors est. Quis enim ei diceret, quid fecisti si damnares justum? Quanta ergo misericordia eum ut justificet injustum?* Vbi Augustinus aperte significat nihil Deo responderi posse si damnaret etiam justum. Ergo multo minus si hominem in statu puræ naturæ cum miserijs mortalitatis conderet.

Initio Conc.

Ad hunc locum dupliciter responderi potest, primo loqui sanctum Augustinum de præsentis vitæ statu quem peccando promeruimus. Nam post originalis culpæ meritum, non solum qualibet corporalis miseria justis permitti imo inferri à Deo potest, quemadmodum ex calamitatibus justi Iob, & ex plurimis Augustini testimonijs abunde patet; sed etiam ipsa damnatio. Non quidem hoc sensu, quasi justum in justitia persistentem Deus, *qui justè omnia dispensat*, sine iniquitate damnaret, sed quia post lapsum hominis neminem quantumvis justum tenetur impedire ne rursum in peccatum damnationemque prolabatur. Gratuito quippe Deus dat homini justitiæ perseverantiam, & justitiam; nec minus gratulatio debetur Deo quod ab imminente ei ira auxilium ejus damnatione justum, quam quod injustum ab ipsa culpa liberaverit. Nihil istorum ante ruinam humani generis locum habuit. Nam ibi ipsa hominis innocentia ab omni miseria tutabatur, ipsa potestas liberæ voluntatis, gratia etjam juvante, si vellet, ab omni peccati ac damnationis metu. *Creaturis enim præstantissimis, hoc est, rationabilibus spiritibus, hoc præstitit Deus, ut si nolint corrumpi non possint.* sicut fusè supra ex Augustino demonstravimus. Ex sola igitur libera eorum voluntate corruptio sive culpæ, sive pœnæ nasci potest. *Si enim obedientiam conservare noluerint, quoniam volentes corrumpuntur in peccatis nolentes corrumpantur in pœnis.* Hoc solo aditu causa corruptio, hoc aperto, integritas eorum impossibilis est, Dei justitia in utramque partem vigilante, ne vel innocentem damnet, vel nocentem inultum sinat. Quicquid ergo de justitia Dei erga innocentiam creaturæ rationalis ex Augustino diximus, de innocentia propriè dicta, hoc est, nullo omnino peccato maculata, in quocumque statu ante peccatum, sive integræ, sive elevatæ, sive puræ naturæ intelligi debet sicut Augustinus intelligit. Cum Manichæis quippe atque Pelagianis de malorum origine quæstio fuit, quos ex solis miserijs creaturæ & justitia Dei, falsa delirare compellit, quando aliam quamcumque potentiam, sive Dei creantis absolutam voluntatem, sive pugnam ejus cum gente tenebrarum, sive naturam mali, hoc est, naturaliter malam, aperire voluerunt. Sed cum de hominibus jam semel peccato lapsis & in miserias mortalitatis ac morte justè præcipitatis agitur, longe aliam doctrinam etjam de justis jam à peccato justificatione liberatis, eadem securitate tradit, Nimirum quod *non solum ipsa mors sed omnia seculi hujus mala, quanquam de peccatorum & maximè de peccati originalis meritis veniant, tamen & remissis peccatis remanere debuerunt. cum quibus homo pro veritate certaret, & unde exerceretur virtus fidelium.* Hoc enim ipsum ad peccati meritum pertinet, ut quia noluit homo, cum summa facilitate posset, conservare justitiam, non eam nisi cum dolore recipiat, non nisi cum labore augeat, non nisi cum difficultate conservet: ut lapsu fractus & vulneris dolorem sentiens, cautius & firmius ambulet in justitia ne ei peccare sit lusus. *Noluit homo,* inquit Augustinus, *in delicijs servare justitiam. Vnde statuit Deus, ut post ejus peccatum propagata caro peccati, ad recipiendam justitiam laboribus & molestijs niteretur.* Ex quo fit ut quicquid miseriarum atque pœnarum Deus etjam justo inferri permittit

Lib. de nat. boni c. 7.

Ibid.

Lib. 13. de Trinit. c. 16.

Lib. 2. de pecc. merit. c. 34.

mittit aut jubet, justissime inferatur. Meruit enim peccatum ut etiam justus in hac vita cum austeritate tractaretur. Quicquid enim molestiarum patitur, vel ex vulnere nondum plene sanato nascitur, vel de adjutorio quo sanandum est. Sicut igitur nemo nisi insanus culpat medicum, si vel ex vulnere vel ex vulneris medicina dolores patiatur, ita nemo profecto nisi imprudens, Deum injustitiæ accusaverit, si nunc etiam justus, ex morbi sui reliquiis vel medicinalium adjutoriis miseriarum molestiis doloribusque crucietur. Qua de re sole præclarissimeque Augustinus:

L. 83 qq. 22. *Quoniam sic est in animo beatitudo, ut in corpore sanitas, quemadmodum in ipso corpore alia præcipiuntur medicina ne bona valetudo amittatur, alia vero ut amissa recuperetur: sic in toto statu hominis, alia tunc præcepta data sunt, ne amitteret immortalitatem, alia nunc præcipiuntur ut eam recipiat. Et sicut in valetudine corporis, si quis præceptis medici quibus eadem valetudo custodienda est, non obtemperando in aliquem morbum inciderit, accipit alia præcepta ut sanari possit; quæ sæpe non sufficiunt, si talis est morbus, nisi adhibeantur a medico quædam adjutoria, plerumque aspera & dolores importantia, quæ tamen valent ad recuperandam salutem: unde fit ut homo, quamvis jam obtemperans medico, patiatur tamen aliquos dolores non solum de ipso morbo nondum sanato, verum etiam de adjutorio medicinæ. Ita homo per peccatum lapsus in hujus vitæ morbidam & calamitosam mortalitatem, quia primo præcepto obtemperare noluit, quo sempiternam custodiret ac teneret salutem, secunda præcepta æger accepit: quibus obtemperans jam quidem non absurde dicitur juste vivere, sed tamen molestias quas patitur, vel de ipso morbo nondum sanato patitur, vel de adjutorio medicinæ. Cui adjutorio deputatur quod scriptum est, quem enim diligit Dominus corripit: flagellat autem filium omnem quem recipit.*

Alia tamen solutio verior est, corruptum esse S. Augustini locum, legendum enim videtur *Quis enim ei diceret quid fecisti? Si damnaret injustum?* Hoc enim in primis postulat ipse sacræ Scripturæ locus ex quo verba illa deprompsit. Nam Sapientiæ duodecimo, cùm sapiens Dei misericordiam in remittendis peccatis exaltare vellet, verbis illis utitur quibus Augustinus, *quis enim dicet tibi, quid fecisti?* Sed eo fine ut ostendat, Deum argui non posse si damnaret injustos. Sic enim in Contextu

Sap. 12. vers. 11. & 12. præcedit & sequitur: *Nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum. Quis enim dicet tibi, quid fecisti? Aut quis stabit contra judicium tuum? Aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum?* Quæ perspicuè significant neminem posse injustos à debita damnatione vindicare, aut redarguere judicium Dei, si iniquorum hominum peccata quibus veniam dabat, Dei vindicta sequeretur. Totus denique ille locus, ad quem Augustinus respicit, & cujus verbis utitur, nihil aliud spirat, quam Dei in damnandis peccatoribus & non damnandis justis æquitatem. Nam inter cetera disertissimis dicit verbis, quæ merito frenum quorumdam Scholasticorum licentiæ injicere debuissent:

Cùm ergo sis justus, juste omnia disponis: ipsum quoque qui non debet puniri, condemnare exterum æstimas à tua virtute. Virtus enim tua justitiæ initium est. V. 15. Adversus quæ tantâ luce fulgentia quisquis recentiorum loquitur non imitandus est, sed corrigendus. Nam quod ad veteres maximeque sanctum Augustinum spectat, religiosissime semper istam Scripturam & in eodem ipso loco sequitur.

Itaque secundo patet corruptum esse Textum Augustini, quia paulo post in ejusdem Psalmi Commentario, eandem doctrinam, eadem verborum forma de injustis & peccatoribus justè dãnandis tradit: *Nihil deesset,* (laudi In Psal. 70. tuæ) *si damnares omnes iniquos. Non enim non esset magna laus Dei justitia ipsa, qua iniqui damnantur. Magna laus esset.* Et ita iterum adjicit: *Pec-* Conc. 1. in Psal. 70. *cavit, factum est genus humanum tanquam massa peccatorum, profluens de peccatoribus. Quid ergo? Tu si massam istam iniquitatis damnes, quis justam tibi dicet injuste fecisti? Esses plane etiam hic justus, & omnis esset ista laus tua, sed quia liberas & ipsum peccatorem justificando impium, adjiciam super omnem laudem tuam.* Exceptis iisdem verbis Scripturæ quibus ante usus fuerat, & hic dicit, *Si massam istã iniquitatis damnes, quisquã tibi dicet injuste fecisti?* Et continuo subjungit de majore misericordia qua justificatur impius: ut dubitari non possit, eandem hic & initio illius Commentarij doctrinam tradi. Nam verba nobis objecta videntur esse compendium eorum, quæ in istum Psalmum latius de justitia Dei in puniendis peccatoribus, & misericordia in justificandis impiis, tradere proposuerat. Idcirco namque postea quoque fusius compescit querimonias murmurantium adversus Deum. Cùm enim pluribus eos arguisset, qui cùm puniuntur nihil se male fecisse conqueruntur, ideoque se non rectè judicio tanta pati: sed per eos divinæ justitiæ freno reprimit, ac tandem ahenenum hunc murum objicit murmurantibus: *Erubesce, tu tibi* Ibid. *displice. Nihil boni faceres, nisi ille bonus esset; & nihil mali patereris, nisi ille justus esset.*

Tertio correctionem istam postulat ipsa difficultatis objectæ circumstantia. Nam illis verbis, *Quis enim ei diceret quid fecisti? Si damnaret justum? Quanta ergo misericordia est ut justificet injustum,* probare voluit Augustinus duo capita quæ præmiserat, Deum timendum & amandum: timendum propter justitiam, amandum propter misericordiam. *Multum movet,* inquit, *Dei timor & amor: timor quia justus est: amor quia misericors est.* Timori quippe justitiæ Dei respondet in verbis objectis damnatio justi; amori misericordiæ, justificatio injusti. Quis autem audivit unquam non dico ab Augustino, sed vel ab emotæ mentis homine commendari justitiam Dei, ex eo quod justos ipse damnaret? Nam quamvis aliqui Scholastici recentiores inventi sint qui dicerent justos à Deo posse sine iniquitate damnari, nemo tamen eorum eo usque deliravit quod diceret justitiam, ut in hac damnatione elucere diceret justitiam & non potius Dominium vel supremam pote-

 statem

statem Dei? Quid vero ineptius quam quod Deus timendus esse diceretur justis, quia justos damnare posset? Exhorrenda ista inaudita est in Ecclesia Dei, cui potius resonant illa Apostoli verba, *Deus qui justificat, quis est qui condemnet?* Et illa Sapientis: *Ipsum qui non debet puniri condemnare, exterum æstimas à tua virtute.*

Rom. 8. Sap. 12.

Quarto postulat hujusmodi correctionem totius doctrinæ Augustinianæ consonantia. Nam ut superius satis vidimus, tota moles A doctrinæ ipsius undique clamat, injustum esse Deum, si non dico justos ipse damnaret, quod exhorret velut capitaliter inimicum Deo, sed si vel quempiam quacunque pœna sine peccati merito cruciaret. Quid ergo magis contra Augustinum dici posset quam Deum justum etiam justos posse damnare? Nam excepto illo qui objicitur loco in universis ejus lucubrationibus nullum talis opinionis vestigium inveniri potest.

CAPUT XVII.

Proponitur gravis difficultas ex libro tertio de libero arbitrio, quo ignorantia & difficultas ponuntur esse primordia naturalia: & ostenditur hypothesin illam longe differre à statu puræ naturæ.

Lib. 3. c. 24. & in retract. lib. 1. c. 9.

ALIA difficultas longe major ex libro tertio de libero arbitrio suscitatur, ubi multis docet quod Deus esset laudabilis, *etiamsi ignorantia atque difficultate nasceretur natura hominis*, hoc est, si ignorantia & concupiscentia, quam nomine difficultatis intelligit, essent homini naturaliter concreata; sub his autem vel cum illis comprehendit etiam omnes corporis miserias, ut ex capite 23. patet, ubi de morte parvulorum & cruciatibus, si eos sine peccato paterentur, movet controversiam, & eandem rationem esse tradit. Neque sententiam istam suam in libris retractationum revocavit, sed potius confirmavit, quando dixit: *Quam miseriam* (difficultatis scil. concupiscentiæ & ignorantiæ) *Pelagiani volunt ex justa damnatione descendere, negantes originale peccatum. Quamvis ignorantia & difficultas etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset, sicut in eodem libro tertio* de libero arbitrio *disputavimus.*

Lib. 1. retract. c. 9.

B Ergo sine Dei injustitia, secundum Augustinum possent ignorantia & concupiscentia, quæ diris ima mala sunt multoque magis ceteræ mortalitatis miseriæ esse in statu puræ naturæ primordia hominis naturalia.

Respondetur hypothesin Augustini quæ ponit ignorantiam & concupiscentiam esse primordia hominis naturalia, longissime differre ab eo statu puræ naturæ quem hactenus oppugnavimus. Quod ex duobus capitibus capitaliter puræ naturæ repugnantibus ostendi potest.

Nam primo Augustinus in illa hypothesi supponit peccatum præcessisse quod ignorantiam ac difficultatem, totamque consequenter corporis mortalitatem promeruerit, atque integritatem primi hominis violaverit. Nam illa totius origo disputationis istius fuit, quod cum punitum esse primum hominem ignorantia, difficultate & mortalitate constitisset, quæstio moveretur, cur proles ejus cum iisdem miseriis nascerentur. *Hic occurrit illa quæstio,*

Lib. 3. c. 19.

A inquit, *quam inter se murmurantes homines rodere consueverunt. Dicunt enim, si Adam & Eva peccaverunt, quid nos miseri fecimus, ut cum ignorantiæ cæcitate & difficultatis cruciatibus nasceremur?* Et capite sequenti pergit ostendere, hoc *rerum moderatori summo congruentissime placuisse.* Defendit hoc autem secundum quatuor modos incarnationis animarum quos cogitare possemus. Ut videlicet anima prolis ex anima parentis propagetur, vel in corpore jam corrupto nova creetur, vel ante creata ad illud mittatur à Deo; vel eò sponte labatur. Sed in omnibus illis quatuor modis supponitur corpus parentis, & consequenter corpus prolis quod inde generatione ducitur, & ab anima prolis quocunque quatuor modorum animandum est, primi parentis iniquitate esse violatum, utpote quæ tam sibi quam proli pœnam ignorantiæ, difficultatis ac mortalitatis accersierit.

cap. 20

B Hoc enim in singulis illis modis diserte tangit. Nam in primo dicit: *Si una anima facta est, ex qua omnium hominum animæ trahuntur nascentium, quis potest dicere non se peccasse cum primus ille peccavit.* In secundo vero: *Si autem singillatim fiunt in uno quoque nascentium, non est perversum imo convenientissimum & ordinatissimum apparet ut malum meritum prioris, natura sequentis sit.* In tertio: *Si vero in aliquo Dei secreto jam existentes animæ mittuntur ad inspiranda & regenda corpora singulorum quorumque nascentium, ad hoc utique mittuntur officium, ut corpus quod de pœna peccati, hoc est, de mortalitate primi hominis nascitur, bene administrando* &c. Et in 4. *caro de propagine veniens peccatoris venientibus ad se animis hanc ignorantiam & difficultatem facit.* Quam *miseriam*, quod *supplicium* ab animabus illis suscipi dicit; & in quarto incarnationis animæ modo eandem rationem esse declarat. Ex quibus manifestum est, in tota illa hypothesi Augustini peccatum hominis

C supponi, quod & sua & prolis ignorantia & difficultate & mortalitate punitum est. Sed in hoc est inter illos quatuor modos differentia, quod in primo quo anima prolis ex parentis anima propagatur, illæ pœnæ non solum patris,

patris; sed & prolis tanquam peccatricis, supplicia effectuantur; in reliquis tribus patris tantum. Supponitur enim animam prolis non ex anima propagatam, sed vel creatam in corpore vitiato, vel ad corpus vitiatum à Deo destinatam, aut certe sponte ad illud lapsam, nihil omnino peccavisse, & ideo illa non esse supplicia animabus istis irrogata, sed primordia naturalia; ex parentis tamen iniquitate transfusa. Nihil illorum statui purè naturali convenit, in quo Deus corpus & animam condere decernitur, non qualia meritorum atque suppliciorum ordo, sed humanæ naturæ conditio flagitaverit, & ipsiusmet æquissima sanctitas, & sanctissimi æquitas conditoris. Vna quippe circumstantia mutata, sicut apud perspicaces ac prudentes viros, ita multo maximè apud ipsam veritatem atque sapientiam alias rerum agendarum regulas poscit.

Sed alia longe capitalior inter hypothesin Augustini & statum puræ naturæ differentia est. Hic enim essentialiter postulat, ut in eo nihil omnino gratiæ sit, nulla fides, nulla charitas, nulla ad supernaturalem statum elevatio, nulla incorruptionis ac felicitatis æternæ, quam fides Christiana futuram credit, exspectatio: hypothesis vero Augustini in eo statu quo ignorantia ac difficultas essent primordia naturalia, universa ista supponit. Quod ita manifestum est in Augustino ut non possit ullo pacto in dubium revocari. Nam & fidem & bonorum operum exercitium Deum in illa hypothesi, contra illa duo mala tribuisse expressè docet: *Dedit enim ille*, inquit, *& facultatem bene operandi in laboriosis officiis* hoc est, contra difficultatem, *& viam fidei in oblivionis cæcitate.* Et rursum, adjutorium gratiæ Dei, & gloriam æternæ beatitudinis certantibus esse præparatam. Nam probans tales animas posse credere, recteque operari subjicit: *Iudicium illud vel maxime, quod anima omnis & quærendum esse concedit, quod nutriter nescit, & perseveranter in laboriosis officiis enitendum ad evincendam recte faciendi difficultatem, & opem à creatore implorandam; ut conantem adjuvet, qui vel extrinsecus lege, vel in intimis cordis allocutione conandum esse præcepit, & præparat civitatis beatissima gloriam triumphantibus de illo, qui primum hominem ad istam miseriam perduxit, victum pessima suasione; quam miseriam isti suscipiunt ad eum vincendum optima fide.* Et paulo ante dixerat tales animas quibus ignorantia ac difficultas naturalis esset, mitti *ad hoc officium, ut corpus quod de pœna peccati, hoc est, de mortalitate primi hominis nascitur, bene administrando, id est, castigando per virtutes, & ordinatissime atque legitime servituti subjiciendo, & ipsi comparent ordine atque tempore opportuno cælestis incorruptionis locum.* Et statim in initio hypothesis illius explicans conditionem animæ, quæ naturaliter ignorantia ac difficultate premitur: *Non enim*, inquit, *mediocria bona sunt, non solum quod anima est, qua natura iam omne corpus præcedit, sed etiam quod facultatem habet ut adjuvante creatore seipsam excolat, & pio studio possit omnes acquirere & capere virtutes, per quas & à difficultate cruciante & ab ignorantia cæcante liberetur.* Ecce adjutorium creatoris. Ecce pietatem, ecce omnium adeptionem virtutum; ecce liberationem ab ipsa ignorantiæ cæcitate, & concupiscentiæ difficultate. Et paulo post: *Neque omnino potuit, nisi Deus omnipotens esse etiam talium creator animarum, quas & non dilectus ipse faciat, & diligens eas reficiat & dilectus ipse perficiat; qui & non existentibus præstat ut sint, & amantibus eum à quo sunt, præstat ut beata sint.* Ecce dilectionem, qua tales animæ diligunt Deum; ecce refectionem qua in suæ naturæ integritatem restaurantur; ecce beatitudinem quam Deus tribuit ut beentur. Et inferius multis interpositis statum animarum statum supernaturalem quibus difficultas ac cæcitas naturalis esset, satis clarissimeque proponit: *Ignorantia vero & difficultas si naturalis est, inde incipit anima proficere, & ad cognitionem & requiem, donec in ea perficiatur vita beata promoveri.* Et rursum infra fusius: *Sic etiam & nunc si ignorantia veri & difficultas recti naturalis est homini, unde incipiat in sapientiæ quietisque beatitudinem surgere, nullus hanc ex initio naturali recte arguit. Sed si proficere noluerit, aut a profectu retrorsum relabi voluerit, iure meritoque pœnas luet, Creator vero eius ubique laudatur, vel quod eam ab ipsis exordiis ad summi boni capacitatem inchoaverit, vel quod eius profectum adjuvet, vel quod impleat proficientem atque perficiat.* Et utilitatem illius difficultatis quam haberet in illo casu anima naturalem eam esse docet, *ut ex ipsa difficultate admoneatur eundem implorare adjutorem perfectionis suæ, quem inchoationis sentit auctorem: ut ex hoc ei fiat charior dum non suis viribus, sed cuius bonitate habet ut sit, eius misericordia sublevatur ut beata sit. Quanto autem charior illi est à quo est, tanto in eo firmius acquiescit, & tanto uberius eius æternitate perfruitur.* Cui mox adjungit, Deum ideo isti animæ difficultate cæcitateque naturaliter laboranti tale exordium tribuisse, *ut studendo ac proficiendo ad frugem sapientiæ iustitiæque perveniat*; tantumque illi præstitisse dignitatis *ut in eius etiam potestate poneret, si vellet ad beatitudinem tendere.* Quid luculentius, quid apertius, quid ab omni ambiguitate defæcatius, quam Augustinum in hypothesi sua verum propriissimumque gratiæ statum delineare? Nam & fidem animabus difficultate & cæcitate, quasi naturaliter laborantibus tribuit, & opera bona & sapientiam, & justitiam, & adjutorium misericordiæ Dei, & amorem seu dilectionem ejus, & omnium virtutum studium & tendentiam in beatitudinem & liberationem tandem ab ignorantia & difficultate, & corporis ipsius mortalis incorruptionem, & cælestis incorruptionis locum, & civitatis beatissimæ gloriam & triumphum de diabolo, & beatitudinem in quam non suis viribus sed Dei misericordia subleventur, & fruitionem æternitatis Dei. Vt omnino manifestum sit in alio nullo differre Augustini hypothesin à præsenti gratiæ & supernaturalis elevationis, quem dicunt statu, nisi quod in hoc præsenti statu difficultas

Lib. 3 de lib. arb. c. 19.

Cap. 22.

Ibid.

In fine c. 22.

Lib. 3 de lib. arbit. cap. 20

difficultas & ignorantia sint revera pœna peccati, non solum quod Adam fecerit, sed etjam quod filijs in culpam proprie dictam imputetur: in illo vero, quem supponit Augustinus, primus quidem parens vere peccaverit & corporis mortalitate & animæ difficultate ac cæcitate punitus sit; anima tamen prolis ejus nullo peccato patris infecta, pœnas ejus non ut pœnas, sed ut incommoda quædam subeat: eo quod non ex anima patris propagata, sed vel à Deo de novo in ipso mortali corpore condita sit, vel ad mortale corpus missa, vel sponte in illud lapsa, ubi cæcitatem ac difficultatem studio pietatis & gratiæ Dei digerat atque superet; ut tandem reparata etjam corporis gloriosa immortalitate, ad æternam divinæ contemplationis beatitudinem transferatur. Perfectissimus igitur gratiæ status est ille, de quo loquitur, quamvis non perfecte sit status peccati, & proinde nihil omnino ad asserendum puræ naturæ statum facit. Nam ex istis potissimum capitibus, ex Augustini sententia, puræ naturæ statum improbavimus, quæ ab hac hypothesi longissimè removentur. Nimirum ex eo quod in statu illo, quem Scholastici purè naturalem dictitant nemo posset diligere veritatem, justitiam, sapientiam, unoque verbo Deum; nemo ad veram rationalis naturæ beatitudinem vel tendere vel pervenire; nemo vel unum opus bonum recte operari; nemo esse liber arbitrio; nemo tentationem quamcumq; superare; nemo ab ignorantia, à difficultate, à concupiscentia, à morte, à miserijs liberari. Hæ sunt enim connaturales puræ naturæ dotes à quibus nec suis viribus ille status exui nec alienis, hoc est, per gratiam Dei potest, nisi hoc ipso status ille deleatur. Nam à tot trabalibus malis liberare sola Dei gratia potest cum qua status puræ naturæ permanere non potest. Nullo igitur pacto hypothesis Augustini probat vel ignorantiam ac difficultatem corporisque miserias, statui puræ naturæ adesse posse, vel illum ipsum statum purè naturalem esse ex Augustini mente possibilem. Nullum enim nec in hac hypothesi nec in ullis suis totum suorum locis novit statum creaturæ rationalis Augustinus nisi quo per Dei gratiam ipsa diligit Deum, diligit veritatem atque justitiam, recte vivit, malas cupiditates aut ignorat aut divinitus inspirata regit, beatitudinem cælestis contemplationis gloriosamque corporis immortalitatem exspectat aut tenet: quæ omnia capitaliter puris naturalibus adversantur.

CAPVT XVIII.

Hypothesis ista non convincit pudorem, ignorantiam & concupiscentiam esse posse primordia hominis naturalis.

SED inquies, saltem hoc in ista hypothesi clare velle videtur Augustinus, quod ignorantia ac difficultas, hoc est, libido, cui pudor ille naturalis juncttus est, itemque gravissimum illud miseriarum jugum, quod nobis ex corporis mortalitate fabricatū est, esse possit homini naturale, nullo in anima prolis, quæ illo jugo premitur, præcedente peccato; falsum est igitur, saltem id quod ante diximus, pudorem non posse esse naturalem eo quod hominem sui puderet autoris: falsum & illud, quod ignorantiam ac libidinem diximus non posse à Deo concreari, eo quod sint mala peccandi desideria, quæ libertatem operis boni tollant, peccandi necessitatem & consentiendi licentiam afferant, aliaque quæ superius explicata sunt: falsum & illud maxime, quod sine Dei injustitia negavimus posse creaturam rationalem tot miserijs premi. Si enim naturalis ponatur esse cæcitas, difficultas ac mortalitas, anima pœnam parentis, non peccatum subeunte, profecto jam pœnam, hoc est, pœnales afflictiones sine afflicti culpa cernimus, totaque moles argumenti ante texti funditus ruit.

Difficultatem istam gravem esse non inficior. Aderit spero Deus ut etjam istam ex Augustini mente diluamus. Tam sunt enim firma atque munita, tot testimonijs clarissimis cumulata quæ contra Pelagianos ad subvertendum eorum commentitium puræ naturæ statum ex divinæ justitiæ consideratione proposuit, ut quicquid ex Augustini scriptis adversus ea proferatur, intrepidus dixerim, verum esse non possit.

Ad illud igitur, quod pro pudore defendendo dicitur, facilior est responsio, dicendum enim quod in hypothesi qua difficultas recti, hoc est, libido & pudor comes ejus, esset eo quo dictum est modo, naturalis, creatura sine dubio erubesceret, non minus quam nunc; absit ut de opere conditoris; sed de vitio quo rectitudinem operis divini parentum culpa pervertit. Iam enim diximus non aliter cæcitatem & libidinem in hypothesi Augustini dici naturales, nisi quia sine culpa prolis, parentibus tamen corpus mortalitate, animum ignorantia ac libidine vitiantibus. Supponitur enim totam pœnam peccati perinde ut nunc, sed sine culpa transire, quam sententiam postea quidam Pelagianismi ramus amplexus est. *Lib. 4. ad Bonif. c. 4.* In qua sententia pudor ille naturalis nullas angustias facit. Nam sive culpa proles careat sive polluta sit, semper pudor non ex opere Dei, in genus humanum, sed ex vitio peccatoris invehitur, quod pudorem non solum ipsi sed etjam prolibus, vitium illud in corpore rebellante & in anima concupiscente præferentibus

tibus facit, nihil enim usitatius, quam ut pudenda parentum facta filijs, & filiorum parentibus infamiam ac pudorem creent, juxta illud sapientis; *Confusio patris est de filio indisciplinato.* Et vicissim: *Dedecus filij pater sine honore.* Quod si generaliter verum esse probat experientia, quanto verius erit, quando ipsam probri paterni inhonestatem filij quoq; frontibus inustam gerunt?

Eccles. 22. Eccles. 3.

Ad illa quæ pro ignorantia & concupiscentia afferuntur, dicimus illa tunc habere inexcusabiliter locum, quando sic sunt naturalia ut homo melior quam factus sit esse non possit, hoc est, quando illi deest adjutorium gratiæ per quam solam & unicam, vitijs istis naturalibus homo & resistere, & mederi potest. Hoc autem status ipse purorum naturalium sibi necessario conjunctum habet. Gratiâ enim resistendi & medendi penitus caret, nec alius omnino ullus superest sese ab istis malis tuendi, multoque minus liberandi modus. Nam quod recentiores fingunt adjutoria resistendi concupiscentiæ & cæcitati naturalia, Deo non cœlitus tenebras animi illustrante & frenante cupiditates, Philosophiæ humanæ machinamenta sunt, quæ Augustinus in Pelagianis doctrinæ Christianæ soliditate contrivit. Nam apud illos similiter decantatum istud erat, *hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges*: hominem *ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari.* Per quæ non aliud nisi moraliter bonos resistendi conatus & virtutum actus hæresis illa prædicabat. Sicut sole diversis locis ex Augustino demonstravimus. Nam hujusmodi paradoxa Pelagiana semper sustinuit Augustinus ex diversis capitibus, quæ eduximus, non posse sine doctrinæ Christianæ læsione defendi. Si enim tunc potuisset concupiscentia per auxilium naturalis ordinis frenari, profecto posset & nunc, cum sit ejusdem conditionis roboris & firmitatis homo, cujus tunc erat. Posset igitur & nunc per naturæ vires naturalem legem servare; quod ut diximus & dicemus alibi latius Catholicæ doctrinæ autoritate damnatum est. Nam auxilia naturalia ad servandam naturæ legem, & ad libidinibus resistendum, ne in peccatum trahant, naturæ rationali debita sunt, ergo neque nunc negarentur, quemadmodum concursus naturalis ad bene vivendum nemini etiam Scholasticis confitentibus, negatur. Hæc est ergo causa quod idem in illa sua hypothesi, qua ponit ignorantiam & difficultatem esse naturalia, sollicite semper quærit adjutorium, quo ad non consentiendum atque peccandum creatura muniatur. Cujus ei tan-

Lib. 5. cont. Jul. c. ult. Lib. 4. c. 3.

A ta cura est, ut alioquin eam, consentiendo fœdissimis motibus, & irritamentis cupiditatum suarum, innoxiam futuram esse, prout & nos supra declaravimus, satis ostendat. Hinc est enim quod simulatque sibi murmura hominum de cæcitate ac difficultate ex parentibus tracta conquerentium objecit: *Recte*, inquit, *fortasse quærerentur si erroris & libidinis nullus hominum victor extitisset. Cum vero ubique sit præsens qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem exhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem* &c. Et paulo post in ipsa hypothesi de qua loquimur docet talem ignorantiam ac difficultatem non animis velut culpanda tribui debere, quia naturalia sunt, nec etiam creatori; *Dedit enim*, inquit, *illis & facultatem bene operandi in laboriosis officijs, & viam fidei in oblivionis cæcitate.* Et inferius ex

Lib. 3. de lib. arb. c. 19.

Cap. 20.

B illo capite culpam à creatore removet, si animæ alibi positæ corpora eligerent, ubi cæcitate & cupiditate gravarentur, quia auxilium se liberandi dedit: *Quando quidem*, inquit, *etiam si eas animas ipse misisset, quibus etiam in ipsa ignorantia & difficultate liberam voluntatem petendi & quærendi & conandi non abstulit, daturus petentibus, demonstraturus quærentibus, pulsantibus aperturus, omnino extra culpam esset.* Hæc arbitror, lector, apertissimè demonstrant, non alium afferre Augustinum creatoris excusandi modum, quam quia multiplicem fidei, spei, quæstionis, orationis, adjutorij gratiam talibus animabus difficultate ac cæcitate prægravatis dedit, quibus illa vincerent, ut tandem victrices ab omnibus terrenis vinculis expeditæ in æterna felicitate & felici æternitate triumpharent. Quæ omnia quia puræ naturæ statum non modo deficiunt, sed etiam funditus subvertunt, perspicuum est, ea

In fine c. 20.

C quæ hic de difficultate & ignorantia naturalibus dicuntur, intactum prorsus esse sinere quicquid ex Augustino supra protulimus, ut concupiscentiam & ignorantiam in puræ naturæ statu impossibilem esse doceremus. Procedunt enim ex hypothesi, quòd nullum ibi gratiæ auxilium adversus illas pœnales malignitates, vel malignas pœnalitates creaturæ in promptu est, quod hic copiose dari hypothesis Augustini ponit. Tunc enim creatura prorsus & ignorando & concupiscendo, & consentiendo, & per omnes suas libidines volutando, non solum inculpabilis, sed etiam esset bona: *Bonum est enim quod naturaliter libet* sicut ab Augustino definitum est, *ut potest naturam quæ bona est desiderare quod malum est.* Quia de re alibi fusius dictum est.

Lib. 5. cont. Jul. c. 7.

CAPUT

CAPVT XIX.

Non convincit etiam afflictiones & miserias sine peccato hominibus imponi posse in statu puræ naturæ neque majoribus, neque parvulis.

SED heus tu, inquies, quid jam pro tuenda justitia Dei in imponendo tot miseriarum, non modo corporalium cruciatuum, sed etjam ipsius molestissimę libidinis jugo? Hoc enim saltem Augustinus absque ullo peccato imponi posse profitetur, quod antea toties negavimus.

Respondetur difficultas ista, vel adversus adultos, vel adversus parvulos, urgeri potest. Quod ad adultos seu majores natu ratione utentes attinet, angustię non multum premunt. Facile enim respondetur majores sine Dei injustitia talibus molestiis affligi posse ad promovendam propriam eorum utilitatem. Magnos enim & utilissimos fructus talium perpessio miseriarum parit, sive ut exerceantur in justitia, sive ut profectum suum agnoscant in dilectione justitiæ, sive denique ut per malorum tolerantiam majoris gloriæ premium consequantur. Hæc autem tria tam magna bona sunt, ut merito contemni debeat, si etjam justus aliquid hujusmodi pœnalium molestiarum sine sua culpa patiatur. Nam pro jactura bonorum naturalium sive corporis sive animi, sive fortunarum, quas vocant, quæ miseriæ & afflictiones vocari solent, fit ei compensatio longe majoris boni. Non enim quisquam sanæ mentis dixerit injuste affligi hominem, cui quis obolum tollens, aureum redderet: vel cutem leviter stringendo, valetudinem graviter læsam restitueret, vel tantillum contristando, summum gaudium, vel animi sapientiam largiretur. Ex qua regula miseriam fratrum Ioseph, Augustinus expendit, quos ille magna cum eorum perturbatione quamdiu voluit tenuit, & quanta voluit mora protraxit. Docet enim quod *non eos utique fecerit calamitosos, quando tanta etiam ipsorum futuræ lætitiæ exitum cogitabat, & totum hoc quod agebat, ut eorum gaudium differretur, ob hoc agebat, ut eadem dilatione cumularetur*: tanquam non essent condignæ passiones eorum in toto illo tempore quo turbabantur, ad futuram gloriam exultationis quæ in eis fuerat revelanda fratre cognito, quem à se perditum esse arbitrabantur. Itaque non dissimili modo, majoribus hominibus quibus ratio viget, nulla injuria, sed magnum beneficium fieret si propter fructus illos quos diximus assequendos, sine ulla culpa sua malis illis pœnalibus premerentur. Quos quidem fructus Augustinus sub exercitatione justitiæ comprehendere solet, quando rationem reddit cur etjam justi possint sine culpa cruciari. Nam ad hanc doctrinam quam de majoribus dedimus, respicit quando dicit: *Quæ utique mala sub justo & omnipotente Deo non irrogarentur eius imagini, quibus malis in virtute exerceri infantilis ætas non potest, dico, si nulla ex parentibus mala merita traherentur.* Et alibi manifestius: *Vos autem negantes originale peccatum, profecto aut cogimini dicere Deum vel invalidum, vel injustum sub cuius potestate imago eius in parvulis sine ullo vel proprij vel originalis peccati merito tantis affligitur malis; non enim per hæc exercetur virtus, quod recte de bonis hominibus maioribus dicitur, in quibus rationis est usus.* Et ex professo ad Hieronymum scribens: *Deus bonus est, Deus iustus est, Deus omnipotens est, hoc dubitare omnino dementiæ est. Tantorum ergo malorum quæ fiunt in parvulis causa iusta dicatur. Nempe cum maiores ista patiuntur, solemus dicere, aut sicut in Iob merita examinari, aut sicut in Herode peccata puniri. Et de quibusdam exemplis quæ Deus manifesta esse voluit, alia quæ obscura sunt homini coniectura conceditur: Sed hoc in maioribus. De parvulis autem quid respondeamus edissere, si pœnis tantis nulla in eis sunt punienda peccata. Nam utique nulla est in illis ætatibus examinanda iustitia.* Ex quo patet quod eodem respiciat, quando de parvulis contra Iulianum dicit: quod *sub Deo creatore optimo atque iustissimo nullo modo imago eius in illa ætate tanta mala pateretur, si non esset originale peccatum.* Nam *illam ætatem* nominans, satis indicat ætatem in qua viget rationis usus, etjam sine peccato talibus posse affligi malis. Sed quemadmodum hæc juxta Augustini mentem recte de majoribus dicuntur, ita in parvulis arctius stringunt nodum. Cum enim in eis nulla sit examinanda vel exercenda justitia, ut iterum iterumque profitetur Augustinus, & tamen illis quoque ignorantiam ac difficultatem, omnesque corporis miserias naturales esse posse fateatur, quomodo jam injustum erit illud grave mortalitatis jugum? Sin autem injustum, quomodo naturale, an sibi contra Manichæos disserenti contrarius Augustinus contra Pelagianos, imperito peritus, tyroni senex? Quomodo ergo in fine vitæ repetit, *quamvis ignorantia & difficultas etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset, sicut in eodem libro tertio disputavimus.*

Arctat fateor magnopere me difficultas ista ut nisi audacius aliquid asserendi ipse Augustinus aperuisset viam, pæne succumberem. Dico igitur revera illa duo esse cõtraria, senex enim adversus Pelag. puræ naturæ architectos dimicans, id quod incautius de parvulis contra Manichæos fuderat, emendavit. Quod si nihil aliud omnino haberemus nisi doctrinam illam sexcenties iteratam, juxta quam, velut invictus

Marginal references: q. 146 in — Lib. 3. cont. Iul. c. 3. — Lib. 6. cont. — Epist. 28. — Lib. 5. cont. Iulian. — Lib. 1. retract. c. 9.

invictus omnibus Pelagianorum telis, ad mortem usque defendit, Deum omnipotentem & justum nullo modo posse creaturam rationalem tot miserijs quot ex puræ naturæ statu fluere hæresis Pelagiana decernebat, sine culpa cruciare, satis esset intelligentibus, ut eum revocasse censeremus, quicquid quoquo modo adversus alias hæreses in contrarium disputasset. Nunc verò benè habet quod ipsemet animadverterit hallucinationem suam, & infirmitatem doctrinæ præcedentis, Pelagianis jam exortis, redarguerit. Accipe confessionem ejus ingenuam ad Hieronymum. Nam proposita illa sentẽtia quæ singulas animas à Deo recentes condi & corporibus infundi statuit, unaque ex eis fuerat, juxta quas ignorantiam & difficultatẽ docuerat esse posse naturalem, jam pressus à Pelagianis, qui sententiam illam arripuerant, ita præfatur: *Sed cum ad pœnas ventum est parvulorum, magnis mihi crede coarctor angustijs, nec quid respondeam prorsus invenio: Non solùm eas pœnas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, sed eas ipsas quæ in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos. Demõstrandum est utique quomodo ista sine ulla sua mala causa juste patiantur.* Nempe in illa sententia jam supposita; in qua nunquam intelligere ipse potuit, quo pacto anima rationalis non ex parentibus tracta, peccatum ex parentibus traheret, ac per hoc innocens tot miserias, ut Pelagiani volebant, subire videretur. Et cùm multa quæ patiuntur hic parvuli, mala cumulasset, profert illam ipsam suam adversus Manichæos disputationem de qua loquimur, ut disquireret, utrum illa solutio quam tum dederat sufficiens esset, dicendo scilicet esse istas miserias naturales, nec esse propterea injustum Deum. *Ego quidem*, inquit, *non de ingenijs, sed saltem de pœnis parvulorum, quas in hac vita patiuntur, dixi aliquid in libris illis de libero arbitrio, quod quale sit, & cur mihi in ista, quam habemus in manibus quæstione non sufficiat, intimabo & eum de tertio libro locum decerptum his literis inseram.* Hic vides in primis Augustino non sufficere ad tuendam in parvulorum innocentium pœnis justitiam Dei, quicquid contra Manichæos de malis naturaliter sine ullo peccato adhærentibus, dixerat. Itaque decerpto toto illius libri loco, & in Epistolam illam translato, subjicit se unam determinatam illarum quatuor sententiarum de animæ incarnatione eligere nunc velle, & juxta illam defendere justitiam Dei in parvulorum pœnis, eo quod præcedens illa defensio sua non sufficiat: *Nunc verò unam volo, si possum ratione rectá eligere ex omnibus, & propterea hujus ipsius de qua nunc agimus* (quæ animã creari novam à Deo statuit in ipso corpore, ideoq; à paterno peccato esse quasi innocentem) *defensionem in his quæ commemoravi, de illo libro verbis meis attentius intuens, validam firmamq; non video.* Ecce perspicuis verbis profitetur, defensionem illius sententiæ quam tunc adhibuerat ad ostendendum qua justitia tales animæ parvulorum tot pœnis etiam in hac vita plecterentur, non esse validam neque firmam. Ratio verò tunc defendendi divinam justitiam talis fuerat, qualem ex ipso paulò ante capite præcedenti ad eam in majorum pœnis tuendam adhibuimus, quod videlicet illa parvuli mala paterentur ad recipiendum in rebus altioribus atque divinioribus beneficium, ut quasi intuitu futuræ compensationis illa tolerarent. Audi ipsum consequenter: *Nam velut firmamentum ejus illud est, quod ibi dixi*, in libris scilicet de libero arbitrio. *Quis autem novit quid parvulis in secreto judiciorum suorũ bonæ compensationis reservet Deus? Quoniam quanquam nihil rectè fecerint, tamen nec peccantes aliquid ista perpessi sunt.* Quibus verbis satis apertè profitebatur etiam tunc, cùm illas pœnas naturales esse posse statuebat hoc ipsum injustum fore, nisi aliquid compensationis pro tot malis sine culpa toleratis reservaret parvulis Deus.

Epist. 28. — *Ibidem.*

Nunc vero, quia compensatio ista paucissimis casibus exceptis commentitia est, etiam illam languide & ex suspicione potiùs quàm opinione ad compescendos tantummodo utcumque Manichæos proposuerat, eamque propterea repudiat sequentibus verbis: *Sed hoc non immerito dici video de his, qui vel pro Christi nomine ac verá religione tale aliquid etiam nescientes patiuntur, vel sacramento Christi jam imbuti sunt, quia sine societate unius mediatoris liberari à damnatione non possunt, ut possit eis etiam pro illis malis quæ hic in diversis afflictionibus pertulerunt, compensatio ista præstari. Nunc autem cum ista quæstio non possit absolvi nisi etiam de his parvulis respondeatur, qui post gravissimos cruciatus sine sacramento Christianæ societatis exspirant, quæ circa eos compensatio cogitanda est, quibus insuper & damnatio præparata est?* Ecce rejecta & explosa est etiam ista miseriarum compensatio; quo unico firmamento miserias illas naturaliter parvulis innocentibus, irrogari posse tunc quasi suspicando somniaverat. Nam suspicionem ejus istam levissimam & instar somnij futile satis probat illa vacillantis animi & quoquo modo se juuare satagentis phrasis, *Quis novit quid parvulis reservet?* &c.

Ibidem.

Revera namque nemo istud vel doctorum vel indoctorum novit, non Augustinus, non Ecclesia. Quamvis enim illà parvulis pro Christo occisis aliquid tribui vel retribui sentiat, nunquam tamen docuit pro reliquis tam multis quas tolerãt miseriis aliquid compensationis vel illis, vel baptizatis; vel sine baptismo decedentibus reservari.

Qua de causa nunquam amplius hujusmodi compensationis parvulis reservatæ meminit, sed definitè, acriter, constanter adversus Pelagianos ad mortem usque defendit, injustum vel invalidum esse Deum; si parvulis tot mala, quot ipsi naturaliter eis obtingere sentiebant, sine culpa vel infligeret vel pati sineret.

Quod si in isto gratiæ statu verissima ista sunt, quantò veriora atque certiora in eo qui

fingitur puræ naturæ fuerint? Ibi enim Scholastici nullius unquam compensationis meminere, nec verò meminisse possunt, nisi à principijs suis puræ naturæ basibus recedere velint. Nam ex ipsa naturæ conditione ignorantiam, concupiscentiam totumq; miseriarum corporalium dirissimum jugum parvulis & majoribus deberi putant, nullo respectu, exercendæ, examinandæ, promovendæque justitiæ, nullâ gloriæ cælestis adipiscendæ consideratione, nullo futuræ compensationis intuitu. Quæ siquis ad stabiliendum puræ naturæ statum admisceri velit, cum tota machina principiorum ejus corruit, tum verò etiam frustra subsidium illud imploraverit. Nam ut latissimè ex Augustini principiis declaravimus, nulla justitiæ exercitatio, vel profectus, vel adeptio, vel præmij consecutio, sine Dei gratia liberum arbitrium primitus à cæcitate & concupiscentiæ vinculis liberante, & vires deinceps dante sperari potest.

CAPVT XX.

Ostenditur quomodo Deus non esset culpandus si ignorantia & difficultas essent primordia naturalia, & solvitur difficultas proposita capite decimo-septimo.

Lib. 1. Retract. c. 9.

NEc huic solutioni contraria sunt illa verba S. Aug. quæ ex 1. Retractationũ supra in objectione citavimus. *Quamvis ignorantia & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, Nec sic culpandus Deus sed laudandus esset sicut in eodem l. 3. disputavimus.* Non enim illa verba significant Deum justum fore si parvuli tanta mala sine causa mala paterentur, sed significant, Deũ etiam illo casu posito in peccatis creaturæ suæ culpari non posse, sed adhuc meritò debere laudari, Manichæi quippè, cum quibus in libris de libero arbitrio dimicabat, ut causam malorum redderent, purgabant creaturam, ut quæ pura necessitate peccare cogeretur, & accusabant Deum, cujus natura permixta genti tenebrarum omnibus fœdaretur ac violaretur malis quæ peccando perpetrantur. Hanc insaniam in illa disputatione subvertere conatur ostendendo etiamsi ignorantia & difficultas essent primordia naturalia, in quacunque quatuor illarum de animæ incarnatione sententiarum, quas ante commemoravimus, inculpabilem tamen substantiam remanere Creatoris in peccatis creaturæ, ut quæ adhuc sola jure meritoq; culparetur. Quod Augustinus ipse in eadem illa Epist. ad Hier. aperte docet. Simul enim disputationem illam suam ad tuendam justitiam Dei vincendosq; Pelagianos non satis firmam esse profitetur, ad superandos verò Manichæos Dei naturam in creaturæ peccatis violantes, esse firmissimã. Cùm enim citasset totum prioris disputationis locum, ut eum recensendo corrigeret; *Hæc tunc dixi*, inquit, *cum hanc ipsam de qua nunc agitur, velim communire sententiam. Sicut enim paulò ante commemoravi, quæcunq; illarum de anima incarnatione quatuor opinionũ vera esset*, INCVLPATAM SVBSTANTIAM CREATORIS, ET À NOSTRORVM *peccatorum* SOCIETATE REMOTISSIMAM *nitebar ostendere. Et ideo quæcunque illarum veritate posset convinci & repudiari ad curam intentionis meæ, quam tunc habebam, non pertinebat: quandoquidem cunctis diligentiore disputatione discussis, quæcunque illarum rectè vinceret cæteras, me securissimo*

Epist. 28.

fieret, quando etiam secundum omnes id quod agebam, invictum persistere demonstrabam. Nunc verò unam volo, si possum ratione rectâ eligere ex omnibus: & proptereà hujus ipsius de qua nunc agimus, defensionem in his quæ commemoravi de illo libro verbis meis attentius intuens VALIDAM FIRMAMQVE NON VIDEO. Nempe propter pœnas parvulorum innocentium, ut illa sententia supponebat, quæ defensionem ejus falsam esse convincunt. Ecce utrumque simul optimè consistere docet, ut quamvis vera esset illa sententia de animæ incarnatione, juxta quam miseriæ parvulorum non essent supplicia, sed primordia naturæ, vincantur tamen Manichæi, & tamen hæc ipsa sententia ex illis parvulorum innocentiũ pœnis falsa esse monstretur. Et hæc est ratio cur quotiescunq; disputationis illius contra Manichæos susceptæ meminit, nunquam dicat, se sufficienter defendisse justitiam Dei in illarum inflictione pœnarum, sicut contra Pelagianos necessitas postulabat, sed semper, se in illa sententia vicisse Manichæos qui tam detestabilia de divinæ substantiæ genti tenebrarum permixtæ violatione ac pollutione delirabant. Nam hoc est quod sibi vult in libro de dono perseverantiæ, ubi eandem disputationem contra auctorem suum Pelagiani retorquebant Nam cùm movisset se contra Manichæos tunc disputasse subnectit: *Et poteram sicut feci, quodlibet horum verum esset, quæ non definitè interponebam, certâ tamen ratione concludere, in omnibus Deum esse laudandum sine ulla necessitate credendi duas, sicut illi volunt, coæternas boni & mali permixtas esse substantias.* Et infra iterum: *Quamvis ergo in libro 3. de libero arbitrio ita de parvulis disputaverim, ut etiamsi verum esset quod dicunt Pelagiani, ignorantiam & difficultatem sine quibus nullus homo nascitur, primordia non supplicia esse naturæ, vincerentur tamen Manichæi, qui volunt duas boni scilicet & mali coæternas esse naturas; Numquid ideo fides in dubium vocanda vel deserenda est, quam contra ipsos Pelagianos Catholica defendit Ecclesia quæ asserit originale esse peccatum?* Cujus videlicet istæ miseriæ, sunt suppli-

Lib. de dono persev. c. 11.

supplicia. Nam ut supra sæpè vidimus, ex solis hujusmodi miserijs Iulianum atque Pelagianos ad confitendam vel injustitiam Dei, vel peccatum originale compellit. Et nonnullis interpositis iterum: *Contra quos mea dirigebatur intentio, sic mihi visi sunt refellendi, ut sive pœna esset peccati originalis in parvulis, quod veritas habet, sive non esset, quod nonnulli errantes opinantur, nullo modo tamen, quam Manichæorum error inducit, duarum naturarum boni scilicet & mali permixtio crederetur.* Hanc ipsam igitur solutionem respicit in eodem eo loco ex libro retractationum primo, qui nobis objicitur: Cùm enim dixisset; *Quamvis ignorantia & difficultas etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus Deus sed laudandus esset, sicut in eodem tertio libro disputavimus*, statim adjicit quasi clavem datæ solutionis indicans: *Quæ disputatio contra Manichæos habenda est, qui non accipiunt Scripturas sanctas veteris testamenti in quibus originale peccatum narratur &c. Contra Pelagianos autem hoc defendendum est quod utraque scriptura commendat, quam se accipere profitentur.*

Cap. 12. (margin)

Lib. 1. retract. c. 9. (margin)

Ex his perspicuum est Augustinum refellisse Manichæos ex hypothesi ad hominem, eaque falsa & impossibili, sed quæ sufficeret ad eorum insanias revincendas. Sic enim ex hujusmodi falsa hypothesi refutavit etiam Pelagianos, sicut in eodē libro de perseverantia ipsemet commemorat. *Sicut autem nunc*, inquit, *ut ostenderem gratiam Dei non secundum merita nostra dari, secundum utrumq; sensum hoc defendere malui, & secundum nostrum scilicet, qui objicitos originali peccato parvulos dicimus, & secundum Pelagianorum, qui originale negant esse peccatum, nec tamen ideo mihi est ambigendum habere parvulos quod eis dimittat qui salvum facit populum suum a peccatis eorum: ita & in tertio libro de libero arbitrio secundùm utrumque sensum restiti Manichæis, sive supplicia, sive primordia sint ignorantia & difficultas sine quibus nullus hominum nascitur: & tamen unum horum teneo.* Ecce contitentem perspicuè Augustinum, quod ex falsa hypothesi Manichæos confutaverit: quam aliis plurimis locis, sicut supra tam fusè vidimus, non modo falsam, sed etiam impossibilem professus est, quatenus toties instanter docuit, divinæ justitiæ esse contrarium id quod Iulianus, totaque hæresis Pelagiana statuebat, gravissimo videlicet miseriarum jugo parvulos sine ullo peccati merito, velut in puræ naturæ statu premi. Nihil enim vetat verum ex falso etiam & impossibili trahere. Impossibilis enim

Lib. de dono persev. c. 12. (margin)

A hypothesis est ut peccator in peccato suo rectè defendatur: Et tamen inde verum sequitur, Deum esse laudandum juxta illud Augustini contra Manichæos: *Restat ut propriâ voluntate peccetur, quod si tribuere volueris conditori peccantem purgabis, qui nihil præter sui conditoris instituta commisit. Qui si rectè defenditur, non peccavit. Non est ergo quod tribuas conditori.* Hypothesis impossibilis est *ut diabolus homines creaverit*: ex qua tamen rectè sequitur sicut Iulianus inferebat, quod *nulla sua culpa mali essent homines, & ideo iam nec mali essent.* Et illo argumento convinci solitos à Catholicis Manichæos testis Augustinus est; *solemus & nos adversus Manichæos ista dicere.* Hypothesis itaque similiter impossibilis est, ut ignorantia & mala libidinum diversarum desideria sint naturalia, & homini à Deo conditore primitus data. Ex qua tamen rectè sequitur, eis licitè posse B consentiri, fatente Augustino cùm dicit: *Bonum esse quod naturaliter libet: Naturam bonam non posse desiderare quod malum est: non esse negandum bona, aliquid bonum.* Ex qua rectè consequenter sequitur, quicquid ex illa ignorantia ac desiderijs naturalibus appetitur, sine ullo peccato in pura natura posse perpetrari fatente eodem Augustino: *Nam si non est ista pœna hominis sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est, ita ut melius esse non possit ea quæ debet facit, cùm hæc facit.* Neminem enim melius esse posse, vel neminem ignorantiâ aut concupiscentiâ, aut molestijs pœnalibus benè uti sine gratia, quæ puræ naturæ statum prorsus deficit, in Aug. primum principium est, ut & supra diximus, & infra fortè iterum dicturi sumus. Ex qua denique hypothesi similiter rectè sequitur, Deum in istis naturæ primordiis adhuc esse laudandum; Dei naturam non esse mixtam cum gente tenebrarum, Deum à creaturæ sic conditæ peccatis esse remotissimum, quę Aug. contra Manichæos in ista suppositione spectabat. Si enim tunc in illa hypothesi peccat creatura laudemus Creatorē quia non peccat nisi dum ab instituto sui Creatoris abscedit: si verò non peccat, laudemus Creatorem quia nihil præter Creatoris instituta cōmittit, sed utrum talis hypothesis ex aliis capitibus, sive divinæ justitiæ, sive providentiæ, sive aliis sit possibilis an impossibilis alia quæstio est: quæ contra Pelagianos illam tanquam veram arripientes postea liquidissimè ab Augustino sicut explicuimus certissiméque definita est.

Lib. 3. de lib. arb. cap. .. (margin)

Lib. 5. cont. Iul. cap. 12. (margin)

Lib. 4. cont. Iul. cap. 7. (margin)

Lib. 3. de lib. arb. cap. 18. (margin)

CAPVT XXI.

Diruitur fundamentum Scholasticorum ex absoluto Dei dominio super creaturam petitum.

SED Scholasticos potissimum transversos egit illa dominij supremi consideratio, quo Deus tanquam creator, Dominus est absolutus hominum totiusque creaturæ: ex quo colligunt eum de hominibus & Angelis, tanquam de re sua liberrimè disponere posse, eosq; sine ulla culpa & injustitia malis afficere, affligere, cruciare, damnare. Sed respondeo consecutionem esse fallacem. Ius enim creationis efficit ut creatura quæcunque rationalis sit atq; dicatur esse Dei, esse in dominio ejus, jurisdi-

ctione

ctione atque potestate. Ex quo nascitur ut ei non solum possit benefacere, quod cuilibet in extremos licet, sed etiam legibus suis ac præceptis regere, benefacientē remunerare, peccantem coercere, justisque suppliciis recto ordine, sine ulla sua iniquitate punire. Quæ quidem talia sunt, ut si Deum quantumcunq; magnæ deitatis, & potestatis, & majestatis ac dominationis esse fingeremus, hoc ipso tamen quo non esset Creator ac Dominus creaturæ rationalis nunquam eorum quæ diximus quicquam in eam exercere jure sineretur. Injustum est enim in alienos jus vindicandi sumere. Itaque Augustinus probaturus nos à Deo conditos esse, *Hoc quoque*, inquit, *non aliunde video esse manifestum, nisi quod iam constat Deum vindicare peccata. Siquidem ab illo est omnis justitia. Non enim ut alienis est bonitatis alienis præstare beneficia, ita justitia vindicare in alienos. Vnde manifestum est ad eum nos pertinere, qui non solum in nos benignissimus in præstando, sed etiam justissimus in vindicando est.* Ex quo capite non semel redarguit eos Augustinus, qui in non sibi subjectos, jus vindicandi aut delicta puniendi arripere voluerint. Nam de Moysis homicidio, *Consultâ illa æternâ lege, reperio non debuisse hominem ab illo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat, quamvis injuriosum & improbum occidi.* Quam regulam & ad Petri facinus Malchi auriculam præcidentis extendit. Omnis enim punitio, vindicatio, correctio violenta peccatorum, qui nullâ nobis lege subduntur, hoc ipso meritò tanquam injusta reprehenditur: *Culpantur enim*, ut Augustinus, etiam illi *qui prohibent a malo, si modum peccati modus coercitionis excedat. Item tunc culpandi sunt qui turbide ac præordinatè in eos coercendos insiliunt, qui nullâ sibi legis ... sunt.* Quamobrem cives suos Hypponenses pro concione duos modos coercendi peccata docens, *Quibus*, inquit, *potestis suadete, & in quos potestatem habetis, severitatem adhibete.* Ex illo igitur absoluto dominio Dei rectissimè colliges Deum creaturis rationalibus omnibus posse non modo præstare beneficium, sed etiam pro peccatis inferre supplicium: sine ulla verò culpa quibusvis afflictionibus posse cruciare nullo pacto. Dominium enim dat potestatem Domino utendi rebus suis in quemvis usum lege non vetitū. Lex autem ipsius Dei non positivâ voluntate sed æternâ legis veritate sancita, nullo pacto sinit, ut creaturam sine ulla culpa faciat miseram; hoc enim non est Domini sed tyranni: non Creatoris sed perditoris, non æquitatis sed crudelitatis. Ex quo fit ut hoc tam impossibile sit quam Deum non esse Deum. Quamvis enim quarumlibet miseriarum inflictio non superet potestatem Dei, nec excedat dominium ejus, posset enim certis in circumstantiis, quæ accidere possunt, quibuslibet afflictionibus quamlibet creaturam rationalem premere; æquitas tamen incorrupta judicis cohibet potestatem Domini. Et quid æquitas, quid veritas, quid justitia est nisi Deus? *Non enim*, ut optimè dixit August. *tibi fingere*

Lib. 2. de lib. arb. c. 1.

Lib. 22. contra Faust. cap. 70.

Lib. de unitate Eccles. cap. 20.

Serm. 111. de divers. c. 21

Serm. 17. de verb. Apost.

A *debes Deum quasi idolum* vel quasi hominem qui volaticâ cogitatione, quicquid spectatâ nuda potestate posse fingitur, hoc etiam subinde velle posse cogitatur; vel quasi hominem quantumcumq; justum, sed sicut ipsam inflexibilem regulam æquitatis. Nunquam autem in æternum æquum aut justum, hoc est æquitas aut justitia esse potest, ut innocens creatura rationalis sine ulla culpa damnetur, ideoque nec in æternum voluntas Dei, hoc est, voluntas ipsius justitiæ hoc expetere aut facere potest: *Nihil enim*, ut benè Augustinus, *dicimus esse justitiam nisi æquitatem: æquitas autem ab æqualitate quadam videtur appellata. Sed quæ in hac virtute*, justitiæ, *æquitas nisi ut sua cuique tribuantur?* Vbi autem, quomodo, quando deberi poterit miseria innocenti, qualiscunque quantacunque dominatoris potestate B fingatur infligi? Cùm lex æterna sit, quod sæpè cum Augustino monere cogimur, *qua justum est ut omnia sint ordinatissima?* Nec in æternum *ulla vis, ullus casus, ulla rerum labes effecerit, ut justum non sit omnia esse ordinatissima?* Cùm nulla quamvis delira cogitatio sibi persuadere queat ordinatissimum esse ut boni, hoc est, ut innocentes sine ulla culpa miseri fiant? Cùm Augustinus è contrario clamet, *quid illa lex quæ summa ratio nominatur cui semper obtemperandum est, per quam mali miseriam boni autem beatam vitam merentur. Potestne cuipiam intelligenti non incommutabilis æternaq; videri? An poterit aliquando injustum esse ut mali miseri, boni autem beati sint?* Quo si sempiternâ justitiæ lege boni beatam vitam merentur, quæcunque illa beatitudo sit, si eadem justitiæ lege justum est, ut beati sint, impossibile est justum esse ut sint miseri, multoque impossibilius ut ipsa lex justitiæ eos miseros faciat vel miseros esse patiatur.

Lib. de quantitate animæ c. 9.

Lib. 1. de lib. arb. c. 6.

Ibidem.

Hoc enim fallit ratiocinantes quod creatu- C ram tantummodo creaturam, Deumque tantum Dominum cogitant. Nam illam quoque rationalem, Deumque justum esse meminisse decet. Hoc ipso quippe quo rationalis creatura est, cum summa ratione quæ est ipsa lex justitiæ, ordinem peculiarem qui ceteras omnes creaturas deficit, intimamque & quasi essentialem conjunctionē habet: ratione cujus fit, ut præter providentiam illam ceteris communem creaturis, qua conservantur, mutantur, intereunt, prout ordini universitatis expedit, longè sublimiori providentiæ administratione gubernetur, per præcepta atque consilia, non positiva tantum sed æterna quoque medullitus visceribus impressa creaturæ, per compensationes præmiorum atq; pœnarum. Quod providentiæ genus non ordinatione positivâ divinæ voluntatis assumptum est, sed ex æternæ legis fonte attenta natura talis creaturę proficiscitur. Natura enim ipsius D est pasci veritate atque justitia, ipsamq; æternam legem mentis acie conspicere, ut quid justum, quid injustum sit in ipsis divini secreti regulis legat. Hoc ipso igitur quo Deus talem creaturam condidit, eam per ejusdem justitiæ

Digitized by Google

ſtitiæ ſuæ regulas quas intuetur, adminiſtrare debet, nec aliter, niſi ſeipſum violando poteſt.

Illæ namque in perpetuum clamant, verum ordinatumque gubernandæ creaturæ rationalis modum non eſſe alium, quàm ut illa quæ impreſſas conſpectaſque juſtitiæ regulas contemnit aut diligit, ex iiſdem juſtitiæ regulis miſera aut beata fiat. Cùm enim ipſe ſit juſtitia, in quo tandem juſtitiam exhibebit aut monſtrabit, niſi rationalem gubernando creaturam, nec enim erga ſeipſum vel creaturam irrationalem juſtitia locum habet, quam propterea ſine ulla culpa quibuſlibet malis affligere poteſt. Vt enim culpæ, ita & miſeriæ & beatitudinis incapax eſt. Vidit hæc Auguſtinus, & notavit quando ſcrutatus cauſas miſeriæ parvulorum ſi ſine peccato ſuo tanta paterentur: *Nam quidnam ſicut illa animalia irrationalia rectè dicimus in uſus datt natura excellentioribus etiam vitioſis, ſicut apertiſſimè in Euangelio videmus porcos ad uſum deſideratum conceſſos eſſe dæmonibus, hoc & de homine rectè poſſumus dicere? Anima eſt rationalis in illis membris quæ tantis afflictionibus pœnas luit. Deus bonus eſt, Deus juſtus eſt, Deus omnipotens eſt, hoc dubitare omninò dementis eſt. Tantorum ergò malorum cauſa juſta dicatur.* Quaſi apertiſſimè diceret; non poteſt ſine Dei juſtitia vel impotentia rationalis anima ſine peccato tot afflictionibus quas videmus pœnas luere.

Aug. lib. de pecc. orig. cap. 14.

Epiſt. 28.

Hic ergò æternę & immutabilis legis ordo vera radix eſt, illius ineffabilis æquitatis, quæ per aſſiduam diſtributionem præmiorum atque pœnarum in adminiſtratione creaturæ rationalis apparet. Nam omnes actus ejus tam indivulsè ſequitur divina juſtitia, ut nec unus quidem quantumcunque exiguus aut momentaneus, inveniri poſſit cui non confeſtim, quod meretur illa retribuat, ut quia lex æterna clamat juſtum eſſe ut omnia ſint ordinatiſſima, nihil inordinatum vel ad momentum in adminiſtrationem univerſitatis & creaturæ rationalis incurrat. Nam inde ſunt illa in ſcriptis Auguſtini frequentiſſima: *Nihil fit viſibiliter & ſenſibiliter quod non de interiori inviſibili atque intelligibili aula ſumma Imperatoris aut jubeatur aut permittatur ſecundum ineffabilem juſtitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaque republica.* Et in libro octoginta trium quæſtionum: *Omnia hæc divina providentia pro meritis moderatur animarum.* Et iterum: *Ita etiam cetera creatura pro meritis animarum rationalium, vel ſentitur vel latet, vel moleſta, vel commoda eſt. Summo enim Deo cuncta benè adminiſtrante quæ fecit, nihil inordinatum in univerſo, nihilque injuſtum eſt, ſive ſcientibus ſive neſcientibus nobis.* Et quæſtionibus ad Simplicianum dicit ſanctos Angelos id quod in Deo SEMPITERNE IVSTVM vident pro congruentia rerum inferiorum temporaliter peragere. Et in Pſalmos: *Qui videt merita animarum ſic ordinari à Deo, ut dum ſua cuique tribuuntur, pulchritudo univerſitatis nulla ex parte violetur, in omnibus laudat Deum.* Nam, ut paulò poſt addit: *Præmiis & ſuppliciis univerſa creatura quam Deus à ſe conditam regit, mirifica & paucis cognita pulchritudine decoratur.* Et in libro de quantitate animæ: *Deus ſummus & verus lege inviolabili & incorrupta, qua omne quod condidit regit, ſubjicit animæ corpus, animam ſibi, & ſic omnia ſibi, neque in ullo actu eandem deſerit, ſive pœna ſive præmio. Id enim judicavit eſſe pulcherrimum, ut eſſet quicquid eſt, quomodo eſt; & ita naturæ gradibus ordinaretur, ut conſiderantem univerſitatem, nulla offenderet ex ulla parte deformitas: omniſque animæ pœna, & omne præmium conferret ſemper aliquid proportioni juſtæ pulchritudinis diſpoſitionique rerum omnium.* Et in libris de libero arbitrio: *Nullo temporis intervallo iſta dividuntur, ut quaſi alio tempore non faciat anima quod debet, & alio patiatur quod non debet, ne vel puncto temporis univerſalis pulchritudo turpetur, ut ſit in ea peccati dedecus ſine decore vindictæ.* Hanc ineffabilem & immobilem pulchritudinem adminiſtrationis univerſi ex æternæ legis ordine profluentem non attendunt neque conſiderant uti decet, qui in ſola divina poteſtate languentes & hærentes, turpiſſimas illas labes in ejus providentiam cadere poſſe ſomniant, ut vel peccati dedecus ſine decore vindictæ ſit, vel impios beatos, vel innocentes miſeros eſſe poſſe, vel (quod Auguſtinus inordinatiſſimum, abſurdiſſimum, & à juſtitia Dei penitus alienũ, & blaſphemum vocat) ut beatos omnes nemine excepto ad æternas pœnas inferni ſolâ Dei voluntate deturbari poſſe delirent. Contra hujuſmodi mentis aberrationes, ſolus ille luculentiſſimus Scripturæ locus, leviter ſupra ſtrictus, ſatis eſſe poteſt, quem omnis Auguſtini doctrina velut æternæ legis oraculum non poſitivæ liberæque voluntatis decretum explicat & ſupponit: *Cùm ergò ſis juſtus, juſtè omnia diſponis.*

Lib. 2. de Trin. c. 4.

Lib. 83. qq. q. 27.

Lib. 2. ad Simplician. q. ult.

In Pſal. 7.

Lib. de quant. animæ c. 36.

Lib. 3. de lib. arb. c. 15.

Sap. 12. v. 15.

Sed Deus abſolutus omnium Dominus eſt inquies, illimitatę proinde poteſtatis, ut creaturas affligat & condemnet, ſicut viſum fuerit. Reſpondet tibi pro Deo ſapiens: *Ipſum quoque qui non debet puniri, condemnare exterum æſtimas à tua virtute*, Græcè ἀλλότριον τῆς σῆς δυνάμεως, alienum à tua poteſtate. Et quaſi Spiritu ſancto inſpiratus, argumentum Scholaſticorum prævidiſſet, tyrannidis illius labem etiam ratione, à Deo ſubmovens, *virtus*, ἰσχὺς fortitudo *enim tua juſtitiæ initium eſt*, quaſi diceret, cùm in aliis *fortitudo* ſit *lex juſtitiæ* hoc eſt, initium injuſtitiæ, ut quicquid poſſint etiam continuo juſtum putent: in te vice verſâ poteſtas maxima eſt initium ἀρχὴ principium juſtitiæ, nihil omninò erga ullam creaturam rationalem exequens, quod non juſtitia tua ineffabiliter imperet ac moderetur. Alii virtutem ſeu dominii ſui poteſtatem in innocentes oſtentare ſolent, tu in impios, incredulos tuæ poteſtatis tibique contumaces, *Virtutem* ἰσχὺν *enim oſtendis tu, qui non crederis eſſe in virtute* δυνάμεως *conſummatus, & horum qui te neſciunt audaciam traducis.* Alii præ magnitudine poteſtatis impotentes animo fiunt, ut non dominantes poteſtati ſuæ iniqua judicent atque faciant: *Tu autem dominator virtutis* ἰσχύος roboris tui, *cum tran-*

Verſ. 16.

Verſ. 17.

Verſ. 18.

cum tranquillitate [illegible] æquitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos. Subest enim tibi cùm volueris posse. Judicet quæso Lector utri potius credendum sit, an ei qui dicit Deum æstimare, quod condemnare justum sit exterum & alienum à sua potestate, an eis qui dicunt, esse potestati ejus congruum, ut justi omnes ad æterna supplicia deturbentur? An ei qui profitetur fortitudinem Dei esse initium justitiæ, an illis qui contra clamant fortitudinem ejus initium esse posse tam enormis injustitiæ?

Quod si Scriptura sobriè considerata, si ratio perspicua, si lex æterna, si S. Augustini doctrina constantissima, per quem Ecclesia de hæresi Pelagiana, & commentitia puræ naturæ machina triumphavit, apertè profitentur justorum damnationem ad æternas pœnas injustam planè tyrannidem Deoq; indignam esse crudelitatem, profectò non minus perspicuè probant Deum quantumvis absolutæ potestatis, vitæque & mortis dominus sit creaturæ rationalis, nullam omninò pœnam quantumvis exiguam sine injustitia inferre posse innocenti. Non enim damnatio [illegible] repugnat Deo, quia damnatio est, sed quia est innocentis afflictio. Innocenti enim nihil [illegible] debetur mali. Quo fit, ut non minus exigua, quàm magna pœna [illegible] æquitatique justitiæ. Cùm enim [illegible] æqualitas, manifestè inæqualitatem & per hoc iniquitatem efficit, si aliquid inferatur mali cui nihil inferri debet. Et hæc est causa cur Augustinus, non minus levissimas, quam gravissimas pœnas innocentibus infligendas à divina potestatate & æquitate submoveat. Cujus veritatis hic illic inter cetera, prout locus tulit, testimonia non pauca dedimus. Vt illud contra Iulianum: *Porrò autem si quod huic sufficit causæ, parvam saltem pœnam fatemini esse ut &c. obsecro aperite qualescumque oculos, & videte qua justitiâ infligenda sit parvulo, quem clausis oculis originali obnoxium negatis peccato?* Hoc est, quem in puris naturalibus natum constituitis. Lib. 3 Iulia. c. 13

Et illud generale contra eundem: *Propter quid ergò affliguntur parvuli si nullum habent omnino peccatum? An omnipotens & justus Deus, tot istas pœnas à tot innocentibus prohibere non potuit?* Et illud generalissimum: *Neminem sinit aliquid perpeti, quod non meretur.* Nam si quemadmodum hæresis Pelagiana statuebat, parvuli in pura natura nati nullo peccato tenerentur omnino, nulla quoque, ut alibi disertissimè dicit, *mala parvuli objectis nihil mali vel in corpore vel in anima, sub tanti justi Dei potestate paterentur.* Nimirum impossibilitas damnationis innocentium ad æternas pœnas & ad quoscunque etiam levissimæ afflictionis cruciatus ex eadem illa radice proficiscitur, quam in ipso Deo quantumvis absoluto domino vitæque & mortis autore sexcenties tangit Augustinus: *Ira quippe,* hoc est punitio, cruciatus, afflictio, malum, miseria, *non redditur nisi debita, ne sit iniquitas apud Deum.* Lib. 2. oper. imperf. fol. 259. Ibid. f. 295. Lib. 3. cont. Iul. c. 5. Lib. 4. ad Bonif. c. 8

CAPVT XXII.

Solvitur difficultas ex Bulla duorum Pontificum.

SVPEREST objectio quæ ex Bulla duorum Pontificum sumitur. Nam ibi damnatur iste articulus, *Deus non potuisset talem ab initio creare hominem qualis nunc nascitur.* Nunc autem nascitur cum ignorantia, concupiscentia, mortis & omnium earum quas experimur miseriarum necessitate; ergò ab initio nullo peccato præcedente talem Deus creare potuisset. Non igitur hoc repugnat justitiæ Dei. Art. 53.

Respondetur, tota vis hujus argumenti ex Apostolicæ Sedis autoritate petitur, quæ Catholicis omnibus tanquam obedientiæ filijs veneranda est. Sicut ergò ipsi nobis verendum putant; ne doctrinam istam velut Augustini asserendo, in duorum Pontificum decretum ipse impegisse videatur; ita multo magis adversarijs formidandum est, ne eam negando, Sedem Apostolicam longè prçsentius & periculosius in septem Pontificibus lædant. Nam postquam Sedes Apostolica per novem partim doctissimos, partim sanctissimos Pontifices suos, Innocentium, Zozymum, Bonifacium, Sixtum, Celestinum, Leonem, Gelasium, Hormisdam, Ioannem II. divi Augustini tanquam *magistri optimi* cœlestem doctrinam adversus Pelagianam hæresim imploravit, probavit, laudavit, & ita suam fecit, ut de fide fluctuantes ad ejus scripta mitteret, ex quibus discerent *quid Catholica sequatur & asseveret Ecclesia.* Et eius *doctrinam secundum prædecessorum Pontificum statuta, Romanam Ecclesiam sequi & probare* profiteretur, profectò nefas est, totius doctrinæ contra Pelagianos exaratæ bases in controversiam revocare. Hoc enim nihil est aliud quàm Pelagianos cineres suscitare redivivos, Ecclesiæ victoriam redarguere, tot sanctos Pontifices temerariæ credulitatis & ignorantiæ condemnare, fidem denique ipsam ejus eruditione stabilitam, novitate concutere. Quid enim universa sancti Doctoris volumina spirant vehementius, quid sæpius, quid densius, quid securius, quàm Pelagianam hæresim, dum parvulos sine virtute & vitio cum tota mortis miseriarum necessitate in statu purç naturç conditos comminiscitur, injustum vel impotentem facere Deum? Quid inculcant acrius, quid majori autoritate frequentius repetunt, quam pudendam concupiscentiam ex Apostolica doctrina esse malam, nihil aliud suscitantem nisi peccandi desideria, Deumque ejus autorem, quemadmodum Hormisd. Ioann. II.

Digitized by Google

In lib. ad Valer. & cont. Jul.

modum & pudoris, nonnisi *erronea & blasphema* opinione dici posse? Cujusmodi doctrinam tantâ constantiâ defensam, si propter Aristotelicas quasdam tricas deserere, aut potius evertere licet, profecto quicquid ipse de gratia & libero arbitrio dixit, nisi in terminis definitum sit, eodem jure licebit limatiore quasi Philosophia labefacere. Quod strenuè profecto isto seculo à nonnullis Philosophicæ istius subtilitatis privilegio factitatum est. Eo quippe loci Augustini doctrina apud quosdam venit, tot glossis lacerata est, tot alienissimis directèque pugnantibus interpretationibus velut ruderibus obruta, ut nec ipse Augustinus (flendo non sugillando loquor) vestigium ejus reliquum in eorum scholis inveniret. Ut longe satius esset Augustino retectâ fronte valedicere, quam tot humanas, ut mitissimè loquar, imaginationes, sub ejus autoritate venditare. Ignoscat Lector; dolor extorsit hanc parecbasin: eo quòd tam sollicitè duorum Pontificum autoritate ab iis opponi videam, qui tantam cœlestis doctrinæ molem, tantam tot antiquorum Pontificum autoritatem non cõsiderant. Sed quia verum vero non est contrarium, nec sibi-ipsi sancta, Pontificia, Romana Sedes; omninò satagendum est, ut ne posteriores à prioribus Pontificibus recessisse videantur. Itaq; propositio quæ objicitur necessarium habet interpretationis beneficium. Siquis enim, quemadmodum sonat, accipiendam velit, profecto peccatorem hominem ab initio Deus creare potuisset, talis enim nunc, nemine Catholico dubitante nascitur. Quod si peccatum excipi merito velis, quamvis nullo modo hoc sonet propositio, excipe igitur eodem jure pietatis erga Deum, quicquid sine peccato esse non potest. Talis est autem in primis fœdissima illa & pudenda concupiscentia; talis profundissima juris naturalis ignorantia, talis est malitia quoque voluntatis, quam D. Thomas & omnes sectatores ejus, vulnus naturæ rationalis omnibus inflictum statuunt. Hæc enim tria tam arctam cum peccato conjunctionem habent, sive ad illud directè per peccandi desideria incitando, sive aliter concurrendo, ut eorum Deus fons omnis honestatis, creando autor esse non possit. Hæc enim ratio est, cur habitum malũ ad peccata concitantẽ, creaturæ rationali Deus, ut rectissimè multi autores sentiunt non possit infundere. Hæc enim ratio est cur Christo Domino nemo audet vel ignorantiam illam, vel pudendam concupiscentiam, vel malitiam voluntatis asscribere. Quod si nemini culpæ vertitur mali habitûs infusionem à Dei potestate removere, ceterasque fœdissimas labes à puritate Salvatoris, qui quicquid innoxium ipse condere potest, assumere potest; liceat obsecro, profundissimo Romanæ Ecclesiæ Doctori, turpissima ista creaturæ rationalis inquinamenta, sine erroris invidia à Creatoris sanctitate depellere. Quod nonnulli etiam Scholastici maturiori judicio ponderantes apertissima rei veritate ducti, concupiscentiam à Deo puræ naturæ statui vel omninò dari non posse senserunt, vel certè auxilio Dei esse frænandam. Quam moderationem formido novitatis, non judicium veritatis extorsit. Nam hoc ipsum pœnè perinde est ac si tollerent; palamque intelligentibus produnt, luctam carnis & spiritus esse vitium, non naturam creaturæ rationalis; aliterque propositionem nobis objectam intelligendam esse, quàm patroni concupiscentiæ spiritui rebellantis cum qua nascimur, vulgo putant. Quod si propter conjunctissimum cum peccato nexum, concupiscentia à Dei creatione removeri debet; nulla ratio est, cur non omnes illæ pœnæ mortalitatis quas parvulos pati cernimus, ab eadem Dei potestate separentur. Nam sicut Dei sanctitas, ignorantiæ, concupiscentiæ, malitiæque concreatione necessario polluenda est, ita justitia ejus, tam dira innocentium afflictione violabitur. Utraque quippe indivulsâ cõjunctione cum iniquitate sive sequente sive precedente sociata sunt; utrumque pari fiducia Augustinus docet; neutrum quod sciam ante millesimum annum & seculum Scholasticorum in controversiam vocatum fuit.

Idem in breviculo de pecc. orig. Malderus. Idem. Viggers.

Quid ergò ad propositionem quam proscripsit Apostolica Sedes? hæreo, fateor. Sed quid ad doctrinam Augustini clarissimam constantissimamque quam toties *probavit & secuta est, sequendamque monuit* Apostolica Sedes? Nam si fundamentales illæ contra Pelagianam hæresim doctrinæ proscribendæ sunt, non inter *magistros optimos* semper haberi à Summis Pontificibus, sed ignavissimos haberi debuit: non *cumulo veritatem & amori* esse, sed contemptui. Nemo quippe obtusius causam Ecclesiæ contra Pelagianam puræ naturæ machinam defendit unquam, nemo miserabilius prodidit. Quid enim ineptius, quid inertius, quid infamius Ecclesiæ victricis armis, quam homines Scholasticorum omnium judicio rem possibilem, imò prorsus congruam humanæ conditioni maximeque naturalem asserentes, velut impossibilia, impia, injusta, blasphema commenta delirantes redarguere? Hic pugnent ac triumphent, qui Ecclesiæ perniciem meditantur; non Augustinus non quicunque tandem de fæce pugil in Ecclesiæ causa Christianus. Ne igitur Pontificiam Sedem in pugna secum relinquamus, nihil arbitror opportunius, dici posse, quam Romanam Ecclesiam cui non minus pax, quam eruditio filiorum suorum cordi est, prudentiæ directricis censuram edidisse. Multæ quippe doctrinæ subinde magis inusitata suâ novitate, quam falsitate perturbant. Ex quo fit ut nonnunquã proscribantur nonnullæ propositiones, de quarum veritate nihil non modo decreverit, sed nec decernere se velle profiteatur. Ut alibi pluribus, ni fallor, diximus. Hoc igitur tanquam prudens mater, etiam hic merito sibi usurpandum esse duxit. Cùm enim cerneret hanc propositionem, *Deus ab initio talem potuit creare hominem qualis nunc nascitur*, communi Scholasticorum consensu, certo sensu in scholis

Vide l. 4. de statu nat. lapsæ c. ult.

ſcholis receptum eſſe, ne contraria lites, offenſiones & ſcandala ſua novitate generaret, ſicut jam ipſa Bulla teſte generare cœperat, eam tantiſper vetandam cenſuit non tanquam falſam, ſed ut pacis inimicam. Quod ſi vel tunc oſtendi potuiſſet, hanc aliaſq; nonnulles propoſitiones ab Auguſtino Doctorum omnium Coryphæo tam intrepide à tot ſeculis eſſe nemine refragante, ſed Eccleſia Romana per diverſos Præſules ſuos applaudente traditas, abſterſa videlicet per tanti Doctoris autoritatem & antiquitatem, opinione falſitatis, offenſaq; e novitatis, nunquam arbitror hujuſmodi decretum ab Apoſtolica Sede promanaſſet, quod nulla conciliandæ pacis extorqueret neceſſitas. Quæ conciliandi ratio eo videtur eſſe genuinior quod duobus modis Bullæ cõgruat. Nam & ad litterã propoſitio iſta cenſura ſtringitur, quatenus proſcribit offenſivas (ſufficit enim una eſſe Sanctionis parte cõprehenſam) & aliqua ratione, ut verba ſonant, ad mentem autoris defendi poſſe decernitur. Quibus A enim propoſitionibus hoc verius & juſtius applicueris, quam quæ præpoſtera quadam philoſophandi cura, cùm obliteratæ fuerint, à ſancto Auguſtino traditas ac fortiſſimè defenſas eſſe non ambiguâ principiorum ejus demonſtratione, & undique conſonanti teſtimoniorum acclamatione convincitur? Quâ de re fuſius alibi diſſertum eſt. Aliam per me licet quærat, cui iſta non ſufficit ſolutionem: ſed ita quærat, ut meminerit, ſic ſibi ſartam tectamque tuendam recentiorum Præſulum Apoſtolicæ Sedis autoritatem, ut ne veterum ac plurium pernicioſius lædat. Nam futilibus gloſſulis apertiſſimæ doctrinæ molem, ad novos præoccupatoſq; torquere ſenſus, de quibus Auguſtino nunquam vel per ſomniũ in mentem venit, non eſt Aug. doctrinam pr[illegible] ſua, ſed ſuam in Auguſtino quærere; non veritatem indagare, ſed obruere. Quod ſæpius à multis in rebus catholicis cum indignatione & gemitu factitatum vidi.

F I N I S.

TOMI SECVNDI.

Elenchus Librorum & Capitum.

Liber prooemialis.

In quo limites humanæ rationis in rebus Theologicis indagantur; & authoritas sancti Augustini in tradendo mysterio prædestinationis & gratiæ declaratur.

CAP. I. Gratia Christi veritas omnibus Christianis, ut vita & salus cordis esse debet. 2

2. Ratio scriptionis huius labyrinthus quæstionum, quæ de gratia agitantur. 3

3. [illegible] veritatis de divina gratia & concordia dissidentium Scholasticorum difficilis, propter Philosophiam. Mala inde pullulantia. 6

4. Discrimen inter Philosophiam ac Theologiam. Illi servit ratio, huic memoria: principium eius traditio non scripta, per accidens etiam scripta. Quid Christus & Apostolus, in tradenda Theologia spectarint. 7

5. Antiqui Patres eum imitati sunt. Discrimen inter disputationes eorum de mysteriis fidei, & Scholasticorum. Lapsus Origenis. 11

6. Qui limes in hac vita indagandi divina mysteria. Quæstionum quomodo quidque verum sit, fere semper obscuram Deus esse voluit: Duplex quomodo articulorum revelatorum, essentiale, & accidentale. 11

7. Duplex modus penetrandi mysteria Dei, humana ratione & charitate: ille periculosus est, proprius [illegible]; [illegible] tutus Christianorum. 15

8. Quæstiones & veritates pure Scholasticæ nihil [illegible] ratione [illegible] commune habent propter [illegible] præcipitia in quæ prorumpunt. 19

9. Cancelli Theologiæ Christianæ in Scripturis, Conciliis & Patribus primorum sæculorum, per quos Deus Ecclesiam docuit, positi sunt. 22

10. [illegible] moverit auctorem ad indagandam veritatē de gratia & prædest. ex Conciliis & August. 26

11. [illegible] mirabilis in innumerabili varietate mundi incorporei, quam corporei, hoc est, iustorum, quam rerum naturalium: quarum ultima differentiarum & perfectionum fibra, ideoque & Augustini, latent. 27

12. [illegible] quatuor [illegible] tales Christianismi veritates [illegible] quatuor potentissimos errores fundari [illegible] tatem capitis Ecclesiæ, unitatem Corporis, unitatem Sacramenti incorporationis, unitatem gratiæ; ostenditur de tribus primis. 30

13. Item de quarto. Primus Augustinus intelligentiam divinæ gratiæ & novi Testamenti fide crediti aperuit fidelibus & Ecclesiæ. 31

14. Augustini doctrina de gratia Dei, Evangelica, Apostolica, Catholica, & irrefragabilis auctoritatis; totius Ecclesiæ nomine scripta, silentibus scriptoribus universis. 33

15. A Romanis Pontificibus Innocentio, Zozymo, Celestino, Leone, Hormisda, Felice secundo, & Ioanne secūdo magnificentissime approbata & consecrata. 34

16. Quanta libertas & procacia quorundam recentiorum, in censenda damnandaque Augustini doctrina, quam tantopere Romana Ecclesia admirata est. 38

17. Naturalis & gratuiti luminis abundantia Aug. omnes Scriptores Græcos & Latinos superavit. 39

18. Miris elogiis Augustini facunda eruditio, sapiēter à Scriptoribus sui temporis & posteris celebrata est. 41

19. Vis gratiæ magis vitæ praxi in Augustino quam stylo ab eo expressa est conversione mirabili, qua Magdalenæ, Petro, & præcipue Paulo similis fuit; institutione Religiosorum, qui in quinquaginta quatuor ordines diffusi sunt aliisque multis. 43

20. Similitudo Pauli & Augustini mira in indiciis divinæ electionis, quæ in vita utriusque etiam dissoluta [illegible]. 45

21. In Paulo & Augustino [illegible] gratiæ Christianæ sensus, intelligentia, & prædicatio: quorū fons fuit amor Dei, primus [illegible] effectus. 47

22. Gratiam ac Theologiam posteri ab Augustino didicerunt, etiam sanctus Thomas. 49

23. Notitiæ veræ Theologicæ limites in se fixit Augustinus. 51

24. Augustinus Pater Patrum, Doctor Doctorum; primus post Scriptores Canonicos; inter omnes vere solidus, subtilis, irrefragabilis, Angelicus, Seraphicus, excellentissimus, & ineffabiliter mirabilis. 53

25. Quo animo auctor ad lectionem operum sancti Augustini accesserit; quid spectaverit; quid spectandum sit; & Augustino [illegible]. 56

26. Periculosum est novitatem in materia de gratia invenire vel prætextu vel difficultatum ab Augustino relictarum, vel maioris lucis, quæ recentioribus accesserit. 57

27. Paulus & Augustinus matrix & fons omnium conclusionum, quæ de gratia educi possunt. 59

28. Qualis esse debeat Lector sancti Augustini. Quātum ab Augustini doctrina recentior Theologia differt, tum rebus ipsis tum docendi modo. 61

29. Scopus auctoris mentem Augustini de naturæ humanæ statu de gratia, de prædestinatione sincere patefacere. Quid spectandum sit iis qui aliud forte senserint. 63

30. Utrum vetustas opinionum Scholasticarum, vel multitudo sectatorum Ecclesiam ab earum examine vel censura deterrere debeat, si antiquiori doctrinæ sancti Augustini adversentur. 65

Liber Singularis

De statu naturæ innocentis seu de gratia primi hominis & Angelorum

CAP. I. *Decreationes Adami in gratia & sanctitate.* 73

2. *Quis status inferioris partis respectu superioris.* 79
3. *Utrum fuerint in homine primo innati & interni appetitus excelentiæ & laudis & superbiæ tentationes, ut quidam volunt.* 81
4. *Utrum Adam corpore esset moriturus, si non peccasset. Duplex mortalitas & immortalitas.* 89
5. *De ceteris miseriis mortalitatis affectis, & de quiete omnium sensuum.* 93
6. *Adamus liberum habuit arbitrium, quid liberum ibi velit.* 95
7. *An Adam per vires liberi arbitrij in creatione datas potuerit iuste vivere.* 105
8. *Utrum per vires liberi arbitrij in iustitia creationis potuerit perseverare.* 113
9. *Adferuntur rationes, cur tantæ fuerint vires liberi arbitrij in statu innocentiæ.* 119
10. *An indiguerint Adam & Angeli adiutorio gratiæ ad iuste vivẽdũ & perseverãdũ in iustitia.* 123
11. *Utrum ad singulos actus bonos gratia necessaria fuerit: Et quæ radix tantæ necessitatis.* 127
12. *Pr[illegible] difficultas, de conciliando [illegible] liberi arbitrij [illegible] late cum tanta gratiæ necessitate. Quale fuerit illud Adæ & Angelorũ adiutorium, quantum ad iustitiam, an gratia [illegible], concursus communis &c.* 133
13. *Id ostenditur uberius ex Augustino.* 141
14. *Quale fuerit illud adiutorium quantum ad operandi modum.* 145
15. *Solvitur difficultas cap. 12. proposita & fusius declaratur adiutorium quo, & sine quo non.* 153
16. *Perseverãtia, & merita in statu innocẽtiæ humana & Angelica non fuerunt specialia Dei dona.* 159
17. *Solvitur locus Aug. ex lib. de Cor. & grat.* 165
18. *Solvitur alius Augustini locus ex libro duodecimo de Civitate Dei.* 169
19. *Solvitur locus Scripturæ; & difficultas ex Bulla sanctißimorum Pontificum Pij quinti, & Gregorij decimi tertij mota: ubi ostenditur, non minus merita status innocentiæ esse gratiam & dona Dei, [illegible] merita [illegible] contores.* 173
20. *[illegible] adiutorium status innocentiæ non [illegible] prædeterminationem [illegible] nec merita per eam Adamo & Angelis esse donata.* 181

De statu naturæ lapsæ.

LIBER PRIMVS.

Qui est de peccato originali

CAP. I. *Peccatum originale ex mente Augustini concupiscentia. Quid reatus eius utrum culpa, an pœna sit? agnovit in eo iniquitatẽ, mortem animæ, immunditiam, aversionem &c.* 185

2. *Solvitur locus difficilis Augustini ex libro sexto contra Iulianum.* 191
3. *Quo pacto reatus sit ex concupiscentia, late ex Aug. Cur ea phrasi tam libenter utatur.* 195
4. *Ratio voluntarij in originali peccato ex voluntate primi hominis fluit.* 205
5. *Proponitur difficultas de principio traducente peccatum primi hominis in posteros eius.* 207
6. *Carnalis concupiscentia, causa traductionis peccati originalis. Ostenditur hoc revera sensisse Augustinum contra, quam [illegible] putant. Primo ex prima radice traductionis magnitudine scilicet peccati totã naturã [illegible].* 209
7. *Ostenditur secundo ex locis quæ specialem concupiscentiam velut propinquam causam propagationis exprimunt.* 213
8. *Declaratur tertio ex modo quo Aug. tradit peccatũ ex parentibus iustis propagari in prolem.* 215
9. *Demonstratur quarto ex causa cur Christi conceptio sine peccato fuerit.* 217
10. *Probatur quinto ex eo, quod istam Aug. [illegible] agnoverant, & acerrime oppugnarunt Pelag.* 219
11. *Astruitur sexto ex eo quod tredecim libri Augustini alioquin funditus evertantur.* 221
12. *Ecclesiæ de Pelag. victoria esset vana, imo fallax, & falsa nisi ista Aug. sententia fuerit vera.* 225
13. *Omnium antiquorum idem sensus usque ad ætatem Scholasticorum.* 229
14. *Tanquam veritatem Catholicam, & sententiam Ecclesiæ docuit hoc Augustinus.* 233
15. *Opponitur tantæ certitudini fluctuatio Aug. usque ad mortem, & ex ipso Augusti. solvitur.* 237
16. *Difficultas non debet terrere Theologos Catholicos à tuenda Augustini sententia. Declaratur traductionem peccati fieri iuxta mentem eius non ex pacto, sed ex natura rei.* 243
17. *Idem ostenditur uberius & à radicibus.* 247
18. *Aliquid positivum esse concupiscentiam videtur sentire Augustinus.* 249
19. *Explicatur modus primus, quo intelligi possit peccatum originis libidine propagari.* 255
20. *Declaratur secundus modus propagationis peccati originalis per libidinem.* 257
21. *Excitantur quatuor difficultates; quid qualitatẽ illam produxerit in Adamo; quid illa in semine; quid semen in carne prolis, quid caro in spiritu eius: & solvitur prima.* 265
22. *Secunda ac tertia difficultas solvitur.* 269
23. *Solvitur quarta difficultas supra proposita. Modus inquinationis animæ ex carne peccati.* 275

De statu naturæ lapsæ.

LIBER II.

Qui est de pœnis peccati Originalis.

CAP. I *Pœnæ peccati originalis generatim perstexta.* 281

2. *De Ignorantia. Ignorantia etiam quæ necessitatis est, non voluntatis, hoc est, invincibilis nõ caret peccato: ut dogma fidei ab antiquis traditũ.* 287
3. *Idem ostendunt varia Augustini loca.* 291
4. *Difficultas de libertate & voluntario ad omne peccatum necessarijs ex Augustino solvitur.* 299
5. *Ignorantia invincibilis iuris divini, naturalis, facti, quænam peccatum non excuset.* 305
6. *Indagatur radix arcanæ illius doctrinæ:* 309
7. *De concupiscentia. Nomina concupiscentiæ: qui motus eius & eorum obiecta.* 317
8. *Concupiscentia divisio in concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ: ex quibus omnia flagitia fluunt, & facinora.* 323
9. *Nulli concupiscentiæ licet consentire.* 329
10. *Voluptatis causa misceri coniugi peccatum est, & quare. Doctrina Scholasticorum quorundam contraria ex Pelagianis manavit.* 335
11. *Proponuntur argumenta adversus doctrinam de coërcendo consensu in concupiscentiam.* 345

Affetus

12. *Affectus amoris non potest sine pecato harere in creatura.* 347
13. *Ratio petitur ex natura cupiditatis, & peccati sive mortalis, sive venialis.* 351
14. *Ipsum amare creaturarum harendo in creatura est peccare etiamsi nullis alijs pravis vestiatur circumstantijs. Declaratur inductione.* 357
15. *Vtrum creatura. & voluptates earum appeti, & amari possint moderate* f. 361
16. *Secundus affectus anima est fruitio. Quid sit. Creatura rationalis nullà re creatà frui potest secundum doctrinam Catholicam.* 363
17. *Iusti in peccatis venialibus fruuntur, non utuntur creatura.* 373
18. *Reliqui affectus anima circa creaturam cuiusmodi sint, & esse debeant.* 379
19. *Ratio à priori cur illicitus sit amor cuiusvis creatura propter ipsam.* 380
20. *Ratione à posteriori seu ex effectibus idem declaratur. Septem effectibus amoris rerum creatarum adstruitur.* 389
21. *Proximus qui creatura est quomodo diligẽdus.* 399
22. *Doctrina praecedentium capitum applicatur ad motus concupiscentia.* 401
23. *Solvuntur Argumenta capite 11. proposita.* 403
24. *Nullum peccatum nunc committitur nisi concupiscentia consentiatur.* 409
25. *Indagatur & profertur huius doctrina ratio tripartita.* 419

De statu naturæ lapsæ
LIBER III.
Qui est de viribus liberi arbitrij post peccatum.

CAP. I. *Liberum arbitrium etiam post lapsum superest in humana natura* 429
2. *Amissio indifferentia ad bonum & malum fuit causa calumniarum, quibus Pelagiani Catholicos Manichaismi, & eversa libertatis arguerunt.* 433
3. *Ostenditur primo, ex captivitate & servitute, quibus August. docet arbitriu esse obstrictum.* 437
4. *Idem declaratur ex dominatu concupiscentia, & tyrannide diaboli in lib. arb. Quanta illa sit.* 438
5. *Tertio ex amissione illius libertatis, quam Augustinus, Apostolus, & Christus tradunt.* 441
6. *Quarto ostenditur ex quatuor statibus populi Dei ante legem sub lege sub gratia, & in pace quos Augustinus tradit.* 445
7. *Quinto ex natura gratia liberatricis, ipsaque definitione liberi.* 451
8. *Sexto ex conflictu Iuliani cum Augustino de hac ipsa difficultate. Declaratur doctrinam traditam esse Catholica fidei.* 458
9. *Perijt non solum libertas ad agendum bonum, sed etiam abstinendi à peccato.* 470
10. *Idem demonstratur ex alijs Aug. scriptis.* 475
11. *Loco libertatis abstinendi à peccato inducta est peccandi necessitas.* 477
12. *Idem sensus Augustini asseritur ex alijs eius scriptis, tam contra Manichaos, quam contra Pelagianos exaratis.* 481
13. *Non discrepat hac Augustini doctrina à fide Catholica, iuxta quam ipsemet profitetur, hominem habere liberum arbitrium ad malum & bonum.* 485
14. *Proponitur ac declaratur, quomodo illa de amissa boni faciendi & à peccato abstinendi libertate, peccandiq; necessitate intelligi debeant.* 493
15. *Ostenditur non posse unum opus bonum legis fieri ante gratiam ex tribus capitibus, ex vi legis, conflictus cum concupiscentia, & victoria contra tentationem.* 497
16. *Ostenditur idem quarto ex motivo quo bonum opus fieri debet, non timore pœna sed amore iustitia.* 505
17. *Quinto ex dilectione Dei velut ultimi finis, qui in omni opere moraliter bono dominari debet.* 509
18. *Sexto ex eo quod omnis amor creatura, & mundi, & cupiditatis vitiosus sit; qui in omnibus operibus infidelium principatum tenet.* 5 5
19. *Non datur medium inter charitatem & culpabilem cupiditatem.* 517
20. *Detegitur radix trium primarum probationum: & cur nullum peccatum sine peccato vincatur ante fidem.* 523
21. *Nulla tentatio aut cupiditas sine peccato oppugnatur seu vincitur nisi amore Dei.* 529
22. *Explicatur doctrina S. Augustini, qua dicimur nihil à nobis habere nisi peccatum.* 531
23. *Vindicatur à corruptelis doctrina Canonis Concilij Arausicani qua dicitur:* Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. 535

De statu naturæ lapsæ.
LIBER IIII.
Prosequitur argumentum de viribus liberi arbitrij post peccatum.

CAP. I. *Septimo Augustinus ex professo docuit, omne quod non est ex fide esse peccatum.* 541
2. *Primum effugium occluditur, quo dicunt Aug. loqui de peccato late & impropriè sumpto.* 547
3. *Secundum effugium clauditur, ostendendo solam absentiam fidei sufficere, ut omnia opera infidelium vera peccata sint.* 553
4. *Augustini rationes ostenduntur iuxta eius principia esse valida.* 559
5. *S. Augustini loca explicantur, quibus asserere videtur opera moraliter bona in infidelibus.* 563
6. *Alia nonnulla loca Augustini explicantur.* 569
7. *Eandem doctrinam sic intellectam tradiderunt discipuli sancti Augustini Prosper & Fulgentius, & ipsi Pelagiani in Augustino agnoverunt.* 577
8. *Vtrum virtutes Philosophorum vera virtutes, an vitia sint, & quare?* 581
9. *Idem omnino docuerunt sanctus Prosper, Hieronymus, Ambrosius.* 591
10. *Ratio praecedentis doctrina ex natura virtutis & eius fine petitur.* 593
11. *Epicuraorum & Stoicorum virtutes improbantur ex defectu finis, late de virtutibus Rom.* 599
12. *Vberius declaratur superbia radix, qua in virtutibus Phylosophicis ac Romanis latuit.* 607
13. *Declaratur amplius, officium virtutis ut bonum sit non posse esse finem virtutis, nonnulla obiectiuncula solvuntur.* 613
14. *Finis boni, & omnis officij boni, & virtutis est solus Deus iuxta sanctum Augustinum.* 615
15. *Ex principijs supra traditis inferuntur septem magni momenti corollaria, quibus doctrina S. Augustini de virtutibus & operibus bonis, & gratia & merito magnopere illustratur.* 617

Digitized by Google

16. Semina virtutum iterum insint naturaliter. 623

17. Nugæ, deliramen, insania, error, impietas contraria Christianorum sensui, Scripturis & fidei, quod infidelium sit ulla vera virtus vel opera sine peccato iuxta Augustinum, & Concilium Arausicanum. 627

18. Declaratur ex ante dictis à capite decimo quinto huc usque quo sensu doctrina sancti Augustini de amissa boni faciendi & mali cavendi libertate, inductaque peccandi necessitate intelligi debeat. 631

19. Solvitur argumentum primum ex Augustino, & ostenditur quomodo iuxta mentem etiam Scholasticorum libertas arbitrij in peccando, cum peccandi necessitate consistat. 632

20. Declaratur quomodo nunc sit liberum à peccato abstinere iuxta mentem Scholasticorum, etsi hoc negare videatur Augustinus. 635

21. Eadem Augustini loca exponuntur aliter iuxta genuinum eius sententiam. 637

22. Solvitur obiectio de potestate vitandi peccata. Quæque peccata eadem libertate vitari possint, quæ non: quænam ex imbecillitate vitandi peccata esse definiant, quæ non. 645

23. Quomodo secundum Augustinum omnia omnino peccata etiam venialia vitari possint sive præiudicio præcedentis doctrinæ de necessitate peccandi, & sublata libertate benefaciendi. 653

24. Ratio præcepti, cohortationis, obiurgationis, vituperationis &c. non obstat peccandi necessitati iuxta Scholasticorum sensum, minus iuxta doctrinam Augustini. 657

25. Non repugnat Augustini doctrina propositioni damnatæ per duos Pontifices; homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit. 663

26. De alijs propositionibus in Bulla Pij quinti damnatis, quæ supra traditam doctrinam sancti Augustini continere videntur. 665

27. Proferuntur aliæ ex Bulla propositiones de operibus infidelium, de potestate arbitrij non nisi ad peccandum, de amore duplici creaturæ rationalis & difficultas ex illis nata solvitur. 669

De statu puræ naturæ.

LIBER I.

CAP. I. Quid sit status puræ naturæ iuxta recentiores. Differentia sententiæ eorum ab opinione Pelagianorum. 679

2. Pondus naturale creaturæ rationalis in beatitudinem suam poscit ut beari possit. Quatuor status seu modi beandi adferuntur ex Augustino qui omnes repugnant puræ naturæ. 981

3. Primum argumentum contra statum puræ naturæ ex ordine creaturæ rationalis ad Deum ut principium & finem, sine cuius amore condi non potest. 987

4. Ostenditur amorem illum sine quo creatura rationalis condi nequit per veram gratiam inspirari debere: idque primo ex amore veritatis. 693

5. Secundo ex amore iustitiæ. 697

6. Amor iustitiæ ab Augustino prædicatus non est amor virtutis cuiuscumque moralis propter se ut quidam recentior absurde arbitratur. 709

7. Quid sit illa iustitia quæ diligitur & in corde scribitur: cuius amor tantopere ab Augustino laudatur, & sine qua creatura rationalis recta esse & condi nequit. 713

8. Iustitia illa Deus est; sicut veritas & bonitas, & lex æterna. 717

9. Ostenditur consonantia doctrinæ Augustini in hac materia de iustitia & boni operis dilectione, & gratiæ necessitate ad hoc præstandum. 723

10. Refellitur responsio qua putari posset iustitiam &c. diligi posse dilectione naturali: & concluditur secundum argumentum. 727

11. Tertio ex amore quo Deus amatur gratis. 731

12. Quarto ex sententia Pelagianorum, amorem aliquem Dei esse hominis naturalem asserentium. 735

13. Quinto ex amore Dei quem Philosophi Gentiles prædicant. 737

14. Sexto ex divisione amoris creaturæ rationalis in charitatem & cupiditatem. 743

15. Prima difficultas explicatur. Utrum sit amor iste naturalis, & quo sensu. 745

16. Ostenditur sententiam docentis doctrinam istam sancti Augustini principijs esse consonam; longeque ab eis recedere, qui Deum naturalibus viribus diligi posse arbitrantur. 751

17. Secunda difficultas, an amor ille gratiæ sit debitus creaturæ rationali innocenti & quomodo. Aliqua de debito gratiæ sufficientis iuxta Recentiores. 757

18. Gratiam dilectionis Dei non posse sine culpa subtrahi creaturæ rationali innocenti, & aliquo modo debitam esse quinque argumentis ex Augustino probatur. 761

19. Causæ deducuntur latius, cur creatura rationalis condi non posset sine bona voluntate & sapientia, vel certe sine diligendi Dei & sapienter vivendi potestate. 767

20. Quomodo bona voluntas in qua condi debet creatura rationalis esset gratia. 777

De Statu puræ naturæ.

LIBER II.

CAP. I. Secundum Argumentum contra statum puræ naturæ petitur ex fruitione quacumque beatifica summi boni quæ omnes creatæ vires superat. Ostenditur primo ex dilectione Dei quam includit. 789

2. Idem probatur ex beatitudine quam Philosophi naturæ lumine in Dei contemplatione posuerunt. 791

3. Tertium Argumentum quia regnum cælorum, quod supernaturalis ordinis est non potest à pura natura separari sine iniustitia. 797

4. Causa istius iustitiæ declaratur ex Aug. 805

5. Quartum Argumentum ex tribus necessarijs ad beatitudinem naturalem non falli, non offendi, non mori; quæ pura natura non potest assequi. De gravissimis erroribus puræ naturæ. 809

6. De offensionibus ac perturbationibus puræ naturæ quæ naturalem beatitudinem interimunt. 914

7. De moriendi necessitate in pura natura, quæ capitaliter beatitudini naturali est contraria. 817

8. Ostenditur insania Philosophorum naturalem beatitudinem sibi machinantium in ea quam putabant esse puram naturam. Superbia singularis tantum naturæ etiam puræ viribus tribuere. 819

9. Pura natura non potest mereri ut resoluto & resumpto corpore beatitudo naturalis ei ut merces detur. 825

Quin-

Digitized by Google

10. Quintum & sextum argumentum adversus statū puræ naturæ, ex ratione liberi arbitrij quo careret ad bonum, & necessitatis peccandi in singulis operibus. 825.
11. Transitus ad argumentum contra statum puræ naturæ ex parte concupiscentiæ: declaratur Iulianum id sensisse de concupiscentia quod Philosophi Gentiles, & Scholastici de illa docent in statu puræ naturæ. 829.
12. Iulianus sensit concupiscentiam esse naturaliter bonam, & à Deo creante datam quo sensu. 833.
13. Iuliani sententia utrimque falsa. Hinc primum argumentum contra statum puræ naturæ texitur ex parte concupiscentiæ, quæ nec bona est, nec à Deo inferi potest. 839.
14. Secundum argumentum ex parte motuum concupiscentiæ, qui non sunt aliud nisi peccandi desideria. Solvitur obiectio de bonitate eorum in brutis. 843.
15. Tertium argumentum, licitum est omnibus concupiscentiæ motibus consentire si Deus naturam rationalem cum eis creet. 851.
16. Argumentum quartum ex concupiscentia contra Matrimonium in pura natura. 857.
17. Quintum argumentum ex parte pudoris, qui libidinis indivulsus comes est. Vnde nascatur: quantis mali testis. 857.
18. Inferuntur aliqua corollaria ex prædictis de Concupiscentia. Certitudo illius doctrinæ. 863.
19. Idem pudor in omnibus libidinibus etiam animi, tametsi remissior locum habet. 865.
20. Afferuntur duæ rationes a priori cur concupiscentia cum pura natura dari nequeat. Sextum, & septimum argumentum ex parte concupiscentiæ. Obiectio solvitur quod rebellio carnis videatur esse naturalis. 867
21. Conflictus Iuliani & Augustini de traductione peccati Originalis, unde probatur concupiscentiam non posse esse puræ naturæ naturalem. Octavum argumentum ex concupiscentia 871.
22. Ignorantia illa profunda rerum agendarum non potest esse in pura natura. 875.

DE STATV
PVRÆ NATVRÆ
LIBER III.
Transitus ad miserias corporis.

CAP. I. Quid de illis & quibusvis etiam æternæ damnationis malis innocentiæ irrogandis sentiant quidam. 883.
2. Peccatum non potest non puniri à Deo. 885.
3. Declaratur quænam sint illa pœnæ, quæ tam arcte cum peccato cohærent 891.
4. Peccator in peccato manens non potest beatum fieri. 895.
5. Horrenda sententia quorundam, qui putant omnes beatos pro sola Dei voluntate citra iniustitiam damnari posse ad æternas pœnas, Augustino est contraria tam ratione pœnæ damni, quam sensus. 899.
6. Sententia Pelagianorum & Manichæorum de miserijs puræ naturæ. Ostenditur ex vi legis æternæ iniustum fore Deum si eas innocenti creaturæ imponeret. 901.
7. Idem probatur ex vi divinæ providentiæ cuius omnipotentia, vel scientia, vel iustitia necessario læditur. 907.
8. Iustitia Dei funditus evertitur iuxta Augustinum per statum puræ naturæ. 913.
9. Non procedunt Augustini argumenta ac testimonia ex Hypothesi status gratiæ & supernaturalis. 917.
10. Non loquitur Augustinus de pœnis formaliter ut sunt correlativum culpæ, sed materialiter de quibusvis malis prout affligunt creaturam rationalem. 921.
11. Nullum qualecumque malum inferri potest à Deo creaturæ rationali sine culpa. Luculenta Augustini testimonia. 925.
12. Deus miserias puræ naturæ non permissive tantum inferret creaturæ rationali sed positive. Et utrovis modo iniustus. 929.
13. Deo per statum puræ naturæ adscribitur crudelitas improbata in Manichæis & Pelagianis 935.
14. Catholici, Pagani, Hæretici tam Pelagiani quam Manichæi, Marcionitæ, Materarij &c. viderunt non posse sine iniustitia tribui Deo miserias creaturæ innocentis. Hinc in diversos errores iuum, ne Deum læderent. 939.
15. Eodem argumento palpabilium malorum, si puræ naturæ sint, cogimur ad diversas impietates, ad Blasphemiam in Deum, ad Manichæismum; cur & quomodo. Epilogus omnium argumentorum. 945.
16. Solvitur difficultas ex Augustini commentario in Psalmum sextuagesimum. 951.
17. Proponitur gravis difficultas ex libro 3. de libero arbitrio, quo ignorantia & difficultas ponuntur esse primordia naturalia: & ostenditur Hypothesis illam longe differre à statu puræ naturæ. 955.
18. Hypothesis ista non convincit pudorem, ignorantiam, & concupiscentiam esse posse primordia hominis naturalis. 959.
19. Non convincit etiam afflictiones & miserias sine peccato hominibus imponi posse in statu puræ naturæ, neque maioribus, neque parvulis. 963.
20. Ostenditur quomodo Deus non esset culpandus si ignorantia & difficultas essent primordia naturalia, & solvitur difficultas proposita capite decimo septimo. 987.
21. Diruitur fundamentum Scholasticorum ex absoluto Dei dominio super creaturam petitum. 969.
22. Solvitur difficultas ex Bulla duorum Pontificum. 976.

INDEX RERVM ET VERBORVM TOMI SECVNDI.

A

ACADEMICI.

ACADEMICI Platonicorum secta, de omnibus dubitantes. 813.
Vere ù Academicorum error de vita beata perstringitur. 821. 822.

ADAM.

Adam à Deo conditus est rectus, & qua illa rectitudo. 76. 77. 123. 127. 128. 161. 169. 170.
Quali adjutorio ante lapsum instructus. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155.
[illegible] Augustinus, & quid [illegible] 76. 77. 725. 810.
[illegible] non dubitavit antiqua Ecclesia. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 175.
[illegible] Augustini [illegible] speciē tenus [illegible] 8[illegible]
[illegible] & quid ille. 421. 422. 705. [illegible]
[illegible] concupiscentia [illegible] 79. 80. [illegible]
[illegible] Neoterici, sed teielluntur. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87.
[illegible] ante lapsum astruitur 89. 90. 91.
[illegible] Augu[illegible]
A diabolo tentatur & vincitur. 129. 130. 200. 202. 215.
[illegible] diabolo tentatus [illegible]
Tentatorem superasset si in Dei adjutorio fiduciam [illegible] 180.
[illegible]
[illegible] 155. 156. 157. 161.
P[illegible] ipsa [illegible] Augustinus [illegible] 116. 124. [illegible] 163.
[illegible] tanquam dogma fidei astruit Augustinus 118. 161. [illegible]
N[illegible] Angeli. [illegible]
Neque [illegible] gratiæ [illegible] perseverare in gratia potest. 115. 126. 127. 128. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 143. 144. 155. 156. 157. 162. 168. 180.
Qu[illegible] habituale an actuale [illegible] 140. 141. 142. 143. 144. 145.
A[illegible] indigebat gratia [illegible]
S[illegible] adjutorio [illegible] 143. 182. [illegible]
Cur [illegible] gratiæ [illegible] meritum. 154. 155. 156. 157. 173. 174. 175. 176. 177.
[illegible] meritum [illegible] Augustino appellatur humanum, [illegible] 161. 162. 163.
Vita æterna [illegible] merces, homini lapso facta est gratia. 163. 164.
Ejus meritum an & qua ratione dicendum sit gratia. 173. 174. 175. 176. 177.
Cur ejus lapsus non adscribatur blanditijs mulieris ad esum prohibitum allicientis. 155. 156. 419. 420.
Non accepit à Deo perseverantiam. 168. 169. 170. 171.
Adjutorii mei collatum ab adjutorio hominis lapsi, qui differat. 149. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 168.
Istius adjutorij necessitas assimilatur necessitati luminis ad videndum, oculo etiam sano. 133. 140. 145. 151. 153. 156.
Item necessitati ciborum ad vivendum, pedum ad ambulandum, navis ad navigandum. 139. 140. 142. 145. 151. 153. 156. 158.
Non fuit adjutorium voluntatis, actionis, aut cum quo fit: sed possibilitatis, & sine quo non. Et quomodo hæc differant. 144. 145. 146. 147. 1[illegible] 153. 159. 160. 168.
Lapsus Adæ perstringitur. 101. 102. 197. [illegible]
Quam gravis fuit ejus prævaricatio. [illegible]
Posteros suos obstrinxit vinculo quod [illegible] secundum Adam solvi potest. 201. 202. [illegible]
Cur primum ejus peccatum, & non reliqua, in posteros transfusum. 268. 269. 270.
Factus est ex esu fructus vetiti, morbidus. [illegible]
Absque omni interioris concupiscentiæ [illegible] peccavit & contrarium asserentes refelluntur. 84. 87. 419. 420.
Quibus ingentibus donis ante lapsum repletus [illegible] dem penurijs post lapsum afflictus. 425. 426.
Servire detrectans cui debuit, miseriam [illegible] tem incurrit. 101. 102. 197.
Dei similitudinem ambivit, imò seipsum Deo [illegible] tulit. 101. 102. 107. 266. 267. 422.
Nimio sui ipsius amore prostratus est. 424.
Inordinato scientiæ desiderio perijt. 86.
Libertatem prævaricando amisit. 96. 97. 106. [illegible] 162. 201. 441. 442. 836.
Eum in statu puræ naturæ conditum asserit [illegible] giani. 831. 836. 837. 838.
Item ex concupiscentia illiciente peccasse. 83[illegible]

ADRIANVS VI. PAPA.

Adrianus VI. Collegium Pontificium Lovanij fundavit cujus alumnus fuit author. 4.

ADRVMETINI.

Adrumetini Monachi in Africa de gratia & libero arbitrio errant. 490.
Ut gratiam servarent libertatem arbitrij tollebant. 490.

AFFECTIO.

Affectio quid? Et ab affectionali qualitate qui differat. 253. 254.

ALIMENTVM.

Alimento utendi ut medicamento. 334. 345.
Alimenti usus alui libidinis assimilatur, & in quo. 345.
Alimenti necessitas necessitati gratiæ comparatur. 139. 142. 151. 150. 153.

ALIPIVS.

Alipius experiendæ libidinis causâ uxorem ducit. 325.
Non carnis voluptate sed mentis curiositate victus. 325.

ALVAREZ.

Alvarez divinæ gratiæ defensor non postremus inter Scholasticos. 784.

AMBROSIVS.

Ambrosius Augustino consentit de transfusione peccati originalis per libidinem, sicut & alij veteres Patres. 2[illegible] 231. 232.
Omnia infidelium opera esse vitiosa asserit cum Augustino. 524.

AMOR.

Amor quid. 349. 350. 3[illegible] 364. 365. 367. 374. 377.
Amoris varia appellationes ex effectibus desumptæ. 349. 367. 3[illegible] 610. 611.
Amor amantem cum amato copulat. 348. 371. 373.
Amor amantem amato subdit & inferiorem reddit. 383. 3[illegible]
Amor, omnium humanorum affectuum cardo. 347. 348. 349. 37[illegible] 351. 505. 517. 521. 609. 610. 619. 743.
Amor sui, radix & regina vitiorum. 367. 399. 424. 426. 427.
Amori sui respondet fruitio sui. 355. 377. 378.
Amor in fruitionem & gaudium terminatur. 35[illegible] 356. 365. 366. 377. 392. 789.
Amoris primogenita, desiderium: secundo-genita [illegible] magis dilecta, delectatio. 366. 367.
Amor diversos vultus induit. 347. 348. 349. 373. 38[illegible] 383. 609. 610. 743.
Amore vitiato reliqui affectus viciantur. 380. 512.
Corrigendus proinde à rectitudinis studiosis. [illegible]
Amor est pondus quoddam creaturæ rationalis. 383. 688.
Amor constituit amantem servum amati. 38[illegible]

INDEX.

Amor castus est unica & vera servitus qua Deo servitur. 390.
Amor creaturæ destruit libertatem amantis. 389. 423.
Amor reddit amantem similem amato. 390. 391.
Amoris varij effectus recensentur. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395.
Amor est vita cœlestis 691.
Amor sui, superbia. 688. 689. 690. 691.
Amor laudis, vitiosus. 576. 606.
Amor sui, prima hominis perditio. 424.
Amor sui usque ad Dei contemptum, & amor Dei usque ad contemptum sui, distinguunt inter civitatem Dei & diaboli. 424.
Amor creaturæ an unquam licitus. 349. 350. 351. 355. 362. 368. 369. 370. 371. 372. 518. 557. 609. 610.
Redditur ratio cur non. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391.
Amor creaturæ in Creatorem relatus non est vitiosa cupiditas sed laudabilis charitas. 355. 368. 370. 371. 372. 518. 557.
Nec est fruitio sed usus creaturæ. 377. 518.
Amor omnis aut in Creatore, aut in creatura figitur. 356. 570. 515. 516 517. 518 531 558. 543. 828 834.
Omnis amor creaturæ propter seipsum, lege æterna vetatur 362. 363. 368 369. 370. 371. 374. 384. 397. 404. 524. 557. 600. 759.
Neque solum largè, sed & propriè peccatum est. 532. 557. 824.
Amor rei bonæ non semper bonus, sed frequenter malus. 357. 358. 359 360. 361. 362. 363. 370. 404. 555. 558 560 568 610
Amor est solius finis, non autem mediorum nisi impropriè 322. 404 609.
Amor rerum terrenarum est viscus spiritualium alarum. 369. 391.
Amor Babylonicus quid & quam vitiosus. 564 [illegible]
Amorem terrenorum ædificare super fundamento regni cælorum, est peccatum saltem veniale. 363. 378 408 409.
Amoris ordo ab Augustino appellatur virtus. 383. 595. 690.
Amoris ordo, ut cœlestibus fruamur fruendis, utamur utendis inordinatio in fruitione utendorum & usu fruendorum. 360. 370. 371. 372 395. 418. 51 [illegible]
Amor fruendi quibuscunque creaturis non est ex Deo, adeoque vitiosus est 557.
Amor parentum & sanguine conjunctorum an & qua ratione licitus. 568
Sine amore Creatoris nemo bene utitur creaturis. 557 564.
Amor [illegible] est effectus amoris creaturæ [illegible] 423.
Amor [illegible] juxta Augustinum [illegible] 563. quod [illegible] amore possidetur, absque dolore non amittitur. 374 [illegible] 392.
Amoris divisio in licitum & illicitum ab Augustino traditur [illegible] 568.
Item in charitatem & cupiditatem 743. 744. 745
Amoris honesti divisio in naturalem & supernaturalem a Scholasticis conficta, rejicitur 612. [illegible] 768.
Amorem Dei nullum agnoscit Augustinus nisi eum Spiritus sanctus desuper infunderit. 768
Amor Dei duplex, perfectus & imperfectus: uterque [illegible] 563 564 736.
Amor Dei imperfectus potest in peccatore reperiri. 563 564. 736.
Amor Dei [illegible] in amore honesti creaturæ propter seipsam experiræ, falsò à Scholasticis asseritur. 664.
Amor charitatis duplex: unus justis proprius, alter peccatoribus communis. 670 671. 673. 778 788.
Quinam amor charitatis condividit plenè amorem cum culpabili cupiditate. 670. 671.
Amor Dei an & qualiter homini naturalis 749 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756 757. 758.
Amor Dei supernaturalis an creaturæ rationali debitus, seposita prævia lege 757. 758 759 760 761 762.
Amor veritatis castus an viribus naturæ exerceri possit à creatura rationali. 693. 747.
Amor castus justitiæ quid? Et quid illa justitia secundum Augustinum. 705. 731. 732. 741. 749.
Amor castus justitiæ absque casto odio injustitiæ reperiri nequit, aut è converso. 705. 731. 732.
Amor Dei etiam ut authoris naturæ si absque gratiæ adjutorio elici potest, gratis mortuus est Christus. 737.
Amorem propinquorum an infidelibus cum eliciendo peccaturis ob circumstantiam pravi finis, suadere liceat. 569. 570.
Amans infra rem amatam ipso suo amore deprimitur. 97. 98. 101. 383. 384. 385.
Hinc inordinatum est creaturam rationalem in ulla creatura amorem suum figere. 384. 385.
Amans de re amata rectè judicare nequit, & cur. 390. 394. Vide, Dilectio, cupiditas, charitas, voluntas.

ANDABATÆ.

Andabatarum mos pugnandi clausis oculis. 135.

ANGELUS.

Angeli omnes in gratia creati perinde ac primi homines. 80. 175 771.
In Angelorum & hominum creatione Deus voluit primò ostendere quid possit eorum liberum arbitrium, deinde quid possit suæ gratiæ beneficium, justitiæque judicium. 118 119. 125. 126. 132. 149. 150. 164. 167.
Angelorum natura & proprietates sunt nobis occultæ. 14. 15.
Angeli exiguo tempore fuerunt viatores. 129.
Angeli boni per liberum arbitrium steterunt & mali per idem ceciderunt. 113. 114. 115. 116. 117. 125. 151. 157. 183.
Neque tamen perseverare, aut quidquam mereri poterant absque gratiæ adjutorio 125. 126. 127. 135 136 137. 138. 139. 140. 141. 153. 154. 157. 163. 164. 180.
De Angelorum gratia idem sentiendum quod de gratia [illegible] 8. 175. 771.
Angeli boni quo [illegible] utuntur, an plus adjutorij [illegible] 138. [illegible]
Angelorum perfe[illegible] donum Dei. [illegible] 167.
Angelorum, etiam viatorum, voluntas à quibusdam statuitur inflexibilis. 662. 663.
Angeli sancti non habent libertatem contrarietatis ad bonum & malum [illegible] 458. 473. 477. [illegible] 658. 659. 664.
Angeli non [illegible] culpa ceciderint si eis adjutorium gratiæ [illegible] 141. 153. 182. 697. 759.
Angelorum lapsus [illegible] 156.
Angelorum meritū an & quà ratione appellari possit, gratia. 173. 174. 175. 176. 177.
Angelis sanctis vita æterna collata est ut merces, quæ homini [illegible] est gratia. 163. 174. vide Adam, Diabolus.

ANIMA.

Anima quid debeat Deo. 375.
Animæ [illegible] immortalitatem vix ulli Philosophi [illegible] 820.
Anima [illegible] spiritualis ex defectivo appetitu quodammodo corporalescit. 276. 277. 385. [illegible]
Inficitur à carne peccati sicut liquor à vase viciato [illegible] 272 273 274 275. 276. 277
[illegible] peccati [illegible] quam ejus contagio inficiatur. 376. [illegible]
Anima [illegible] nec beatè nec miserè vivit non est rationalis. 888
Animarum propagatio in Ecclesia occidentali olim asserta. 67. [illegible]
Anima corpori præponenda, uti & veritas ipsi animæ. 658.
Anima cupiditate terrenorum sordescit 393.
Anima carnalis [illegible] adulterata [illegible] 867.
Anima ex ordine naturæ [illegible] corporis 869.
Anima peccatis sordida nequit veritati adhærescere. 394.
Anima humana an ex traduce promanet, tota vita dubitavit Augustinus. 237. 238. 239. 240. 271. 272. 273. 274.
Animam innoxiam carni contagiosæ infundendo Deus ab injustitia qualiter vindicetur. 242. 243 244.

Animæ melius est creari, etiam in peccato originali, quàm absque creatione manere in suo nihilo. 243.
Animæ humanæ tam ampla est capacitas ut solius Dei possessione satiari queat. 789. 893.

ANIMAL.

Animalium diversorum varij instinctus. 1.
Animalium industria & sedulitas in conservando propriam vitam. 1. 420. 421. 817. 822.
Sicut animalia conservationi vitæ, ita fideles defensioni gratiæ Dei advigilare debent. 1. 2. 3 4. 32.

APOSTOLI.

Apostoli quando & qua occasione Evangelicam legem in scriptum redegerint? 9. 10.

APPETITVS.

Appetitus sensitivus secundum se non est malus sed imperfectus. 409. 410.
Appetitus concupiscibilis est homini naturalis, sed non ejus effrenatas & rebellio. 849. 850. 870.
Variis similitudinibus id illustratur. 870. 871.
Vide Concupiscentia, Libido.

ARAVSICANA SYNODVS.

Arausicanæ Synodi decreta ex Augustini scriptis compilata, uti & subsequentium Synodorum. 36. 73. 97. 112. 119. 146.

ARIANISMVS.

Arianismi origo & occasio perstringitur. 29. 30.
Vide Augustinus.

ARISTOTELES.

Aristoteles Platonis discipulus. 796.
Platonem temerè in quibusdam carpit. 798.
Ejus Philosophia Theologiam ex cathedris penè deturbavit. 57. 61. 184. 493. 795. 797. 798. 834.
Ejus Philosophia longè abjectior quàm Platonica 797.
Eam nihilominus Scholastici plerique amplexi sunt. 834.
Aristotelici Theologi minùs rectè sentiunt quàm Platonici Philosophi. 796. 797. 798.
Aristotelis Pelagiani sectiorizo. 796. 797. 798. 833. 834.
Vide Philosophia, Theologia, Scholastici.

ASSVERVS.

Assuerus Persarum Rex maritus Esther. 570.
Ejus conversio in favorem Iudæorum an undequaque honesta. 570. 571.
Arianismus ab Augustino jugulatur. 29. 30.
Vide infideles.

AVGVSTINVS.

Augustinus Orbis Magister. 23.
Hercules Christianorum. 30.
Doctor Doctorum. 43. 53.
Pater Patrum. 53 60.
Doctorum Coryphæus. 618.
Divinæ gratiæ amator sincerissimus & assertor fidelissimus. 125. 128.
Augustini encomium ex authore. 26. 27. & seqq.
Ejus varia Elogia accumulantur. 41. 42. 56.
Ejus ingenium omnifariæ eruditionis Pelagus. 39. 40. 745.
Augustinus Hortensij Ciceronis lectione ad sapientiæ studium incitatus. 47.
Artes omnes liberales suo marte absque Magistro didicit. 745.
Limites Theologiæ in seipso fixit. 51.
Ex utero segregatus in vas electionis. 32.
Ejus cum B. Paulo mira symbolizatio. 47. 48. 49. 50. 59. 60.
Assimilatur Ioanni Evangelistæ. 31.
Assimilatur Magdalenæ & Apostolis. 44. 45.
Ejus vita non minus quàm scripta vim gratiæ exprimit & illustrat. 43. 44. 45.
Fuit spiritualissimus concupiscentiæ debellator. 873.
Peccatum originale astruendo optimè de Ecclesia Dei meritus. 185.
Primus Scriptorum post Canonicos. 53. 54.
Angelus gratiæ, Angelicus, Seraphicusque Doctor. 53. 54. 55. 56.
Novi Testamenti divulgator, & quâ ratione? 31.
Ejus doctrina à capite ad calcem sibi mirè consonat. 581. 582.
Sublimissima Theologia divinitùs ei mox à baptismo inspirata. 745.
Manichæos quos deseruerat, statim à baptismate impugnat. 300.
Pelagianos senex, Manichæos juvenis prosternit. 964. 965.
Aliter contra Manichæos, aliter contra Pelagianos loquitur de peccato & libertate arbitrij ad peccandum requisita. 647. 648. 649. 650. 653. 654. 876. 877.
Item aliter de Ethnicis gratia destitutis, aliter de fidelibus peccato obnoxijs. 653. 654. 655.
Per ejus os & calamum de Pelagianis triumphavit Ecclesia. 185. 187. 223. 225. 225. 227. 228. 629. 882.
Ejus scripta post baptismum exarata ab erroribus omnino pura. 40.
Inter quatuor sui temporis hæreses securus incedit. 42.
Ante baptismum Semi-Pelagianismo infectus. 572.
Interfuit Concilio Carthaginensi. 708.
Primus in Africa coram Episcopo, nondum Episcopus, est concionatus. 46.
Contra torrentem veterum Patrum docuit, Deum non per se sed per Angelos apparuisse Patriarchis. 30.
Libros suos de Trinitate diu suppressit, & cur? 40.
Ex ipso potissimùm hausit Ecclesia genuinam gratiæ intelligentiam. 32. 73.
A Pontificibus Prælatus reliquis Doctoribus. 33. 34. 35. 146.
Ab Africanis delectus ad scribendum de gratia. 34. 225.
Ejus scripta à Pontificibus approbata. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 56. 976. 977. 978.
Ceteri Doctores satius duxerunt eo loquente silere, quàm loqui. 34. 225.
De quibus Augustini scriptis intelligendum est illud Cælestini: sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere? 57. 58.
Quin ejus sententia de libero arbitrio fuerit sententia Ecclesiæ, ne hæretici quidem in dubium revocant. 433.
Ab ipsius semita declinare, periculosum. 59. 186.
Neotericorum crebræ hallucinationes circa ipsius sensa, & unde? 61. 62. 127. 128. 135. 136. 137. 138. 139. 145. 165. 166. 169. 181. 187. 188.
Neotericorum Augustino obtrectantium temeritas retunditur. 37. 38. 43. 187. 678.
Assimilantur leporibus insultantibus leoni mortuo. 34.
Inepta comparatio Augustini cum gigante nanum perspicaciorem se gestantem humeris, à quibusdam instituta, perstringitur & retorquetur. 59. 60.
Augustinus pluris faciendus solus, quàm Scholasticorum quantacunque multitudo. 69. 70. 674. 675.
Augustinus Ecclesiæ notas & prærogativas luculentissimè expressit. 30 53.
Baptismi unitatem, necessitatem, & efficaciam longè solidius stabilivit quàm præcedentes Patres. 30. 31. 53.
Gratiam Christi in Christianorum intelligentia fundavit. 31. 53.
Augustinus fœtui perfecto, veteriores Patres embrioni assimilantur. 30.
Docti omnes cujusvis sectæ aut conditionis, Augustinum deposcunt arbitrum. 52.
Vt olim Philosophi omnes cupiebant haberi Socratici, sic Theologi omnes cupiunt haberi Augustiniani. 52.
Negati liberi arbitrij crimen Augustino à Pelagianis affictum. 429. 430. 431. 432.
Augustinus crescendo in notitia veritatis crescebat simul in notitia proprij reatus. 296.
Ignorantiam suam, etiam invincibilem, pro delicto reputat 296.
Augustino adversantur quotquot astruunt ullum opus moraliter bonum absque fide divinâ. 560.
Augustinus materiale peccati originalis in concupiscentia, formale in reatu constituit. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192.
Nihil eorum in quibus Scholastici formale peccati originalis constituunt, latuit Augustinum. 195. 196.
Augustinus cur potiùs actuale peccatum quam originale in privatione constituat? 204.
De propagatione peccati originalis potissimùm adversus

versus Julianum dimicavit. 221. 222. 223.
Tredecim libros ea de re conscripsit. 222. 223.
Hi libri [illegible] ab ipso Augustino laudantur. 223.
In [illegible] & inanes [illegible] originale peccatum aliter quam per libidinem propagetur. 222. 223.
Horum librorum tres latent, vel perierunt. 223.
Duo nuper inventi. 223. 475.
Augustinus sententiam suam de propagatione peccati originalis per concupiscentiam, pro Catholica veritate; & oppositam pro impia novitate habuit. 234. 235. 236.
Augustinus de natura & propagatione peccati originalis nunquam dubitavit. 237. 238. 239. 240.
De quibusdam circumstantiis illius propagationis tota vita fluctuavit, & quænam illæ? 138. 239. 240. 242. 271. 272. 273. 274. 912. 913.
Au[illegible] de gestis Pelagii quando scriptus. 291.
Au[illegible] textus mendosus in Psalmum septuagesimum [illegible] 953. 954. 955.
Augustinus [illegible] & [illegible] errores juventutis emendat & retractat. 964. 965. 9[illegible].
Diospolitani Concilii censuram laudat & approbat. 289.
Oppugnando Julianum moritur. 223. 271. 272. 475.
Postrema illa adversus Julianum scripta nuper inventa, appellantur opus imperfectum. 475.
Sub Augustini patrocinio quinquaginta quatuor Ordines Religiosorum [illegible]. 45.
[illegible] Augustini per viginti duos annos immersus fuit author. 2[illegible].
Quoties intra ea temporis illa opera pervolverit? 62.
Augustini [illegible] veraci [illegible] indagare & propalare, unicus author [illegible]. 63. 64. 65. 66.
Protestatio authoris sæpe hoc recensetur. 66.

AVRVM.

Aurum argento pretiosius & sublimius. 393.
Sicut a [illegible] commixtione argenti [illegible], sic anima rationalis carnis tutela maculatur. 393.

B

BABYLON. BABYLONICVS.

Babylonicus amor quis, quàm vitiosus? 364. 432. 454. 622. 630.
Pelagiani Catholicam Ecclesiam agnominant Babylonem. 432. 451.

BACCHANALIA.

Bacchanalia à Bacchantibus summa cum insania celebrata. 441.

BAPTISMVS.

Baptismus unicum remedium peccati originalis. 203.
Non tollit concupiscentiam, sed ejus reatum. 188. 189. 20[illegible]. 2[illegible]5. 135. 245. 262. 263.
Ejus utilitas, necessitas, & energia ab Augustino mirè illustrata. 30. 31.
[illegible] parvulis si absque vitio procreantur. 74. 764. 765. 766.
Baptizandi exorcizantur & exsufflantur, & cur? 208.
Baptizandi abrenunciant pompis diaboli, & quid illæ? 350. 351.
Baptizati carent omni reatu, sed non omni malo. 296.
Baptizati habeant in se duo semina, & quæ illa? 260.
Ratione unius seminis in se vivunt, ratione alterius generant mortuos. 260.

BEATITVDO, BEATVS.

Beatitudo ab omnibus appetitur. 681. 682. 683. 684.
Beatitudinis appetitus [illegible] naturæ viribus infixus. 81[illegible]. 8[illegible]. 817.
Beatitudo objectiva in objecto fruitionis sita. 368. [illegible]. 371. 372. 373. 515. 609. 616. 684. 740.
Beatitudo objectiva cum summo bono & fine ultimo coincidit. 598. 5[illegible]. 600. 615.
In solo Deo consistit. 610. 617. 614. 740. 749. 951.
Eam in Deo constituerunt nobilissimi Philosophorum. 738. 739. 7[illegible].
Beatitudinem voluntas amando insequitur, intellectus contemplando. [illegible]. 825.
Beatitudinem ex temporalibus aucupari, vetitum & inordinatum. 3[illegible]. 370. 740.
Sicut beatitudo temporalis non est vera beatitudo, sic virtus [illegible] non est vera virtus. 590. 591. 592.
Beatitudo formalis, in assecutione Dei consistit. 795.
Absque comprehensiva Dei contemplatione stare nequit. 789.
Non potest à Deo denegari ulli creaturæ rationali innocenti. 797. 798. 799. 800.
Ad eam requiritur dilectio boni beatificantis, ejusque possessio. 683. 684. 685. 686. 791. 792. 805.
Angelis datur est instar mercedis, hominibus lapsis facta est gratia. 163. 164. 663. 664. 665.
Beatitudo & miseria opponuntur privativè & carent medio quod sit creatura rationalis. 685. 805. 888. 811. 889. 890. 894.
Beatitudinis supernaturalis desiderium an & qualiter homini connaturale? 750.
Beatitudinis divisio in naturalem & supernaturalem à Scholasticis conficta. 810. 811.
Beatitudo nequit consistere in usu rei cujuscunque. 609. 684. 740.
Beatitudo est summa omnium votorum. 821.
Si creatura per naturæ vires posset consequi beatitudinem, esset Deus. 826.
Beatitudini repugnat mors, error, & offensio. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818.
Beatitudo requirit inamissibilitatem & impeccabilitatem. 825.
Beatitudinem posse per Deum pro suo beneplacito auferri à Beatis, horrendum quorundam dogma. 899. 900.
Solum beatitudinis objectum est propter se diligendum. 515.
Beatitudo appetitione summi boni inchoatur, ejusdem adeptione completur. 609. 749. 812. 951. 952.
Beatitudo supernaturalis an & qua ratione sit creaturæ rationali naturalis. 750. 751. 752. 797. 798. 799. 800. 801. 802.
Beatus quis dicendus, & quis non? 685. 686. 791. 805. 811. 823. 894.
Beatus nemo qui non habet omnia quæ vult: non tamen quisquis habet omnia quæ vult, idcirco est beatus. 683. 684. 685. 791.
Sicut Beati omnia agunt ex amore boni divini; sic homo lapsus gratia destitutus, ex amore creaturæ. 660.

BEDA.

Beda cum Augustino sentit peccatum originale per libidinosam concupiscentiam propagari. 231.

BELLARMINVS.

Bellarminus Lovanii commoratus tempore promulgationis censuræ Apostolicæ. 667. 668.
Ejus judicium de quibusdam propositionibus per censuram proscriptis. 667.
Augustini sententiam de malitia omnium operum infidelium deserit. 563. 575. 576.
Falsò imponit Augustino quod perpetuò fluctuaverit de modo propagandi peccati originalis. 237. 238.
Ejus hallucinatio de gratia primi hominis. 136.
Item de perseverantia bonorum Angelorum. 169.
Gratiam sufficientem homini lapso debitam astruit. 760. 781.

BERNARDVS.

Bernardus, de modo propagandi peccatum originale per concupiscentiam, Augustino suffragatur. 232.

BONVM.

Bonum ex integra causa, malum ex singulis defectibus. 569.
Bonum adversus bonum non pugnat. 842. 843. 844.
Boni cupiditas ex Deo, cùm non sit aliud quàm charitas. 625.
Boni possibilitas per peccatum primi parentis amissa, & quale sit illud bonum. 433. 434. 435. 436. 437. 438. & seqq. Item 494. 495. 529. 631. 632.
Bonus actus moralis duo requirit, officium & finem. 568. 574. 585. 595. 596. 597. 615. 618.
De summo bono multiplex Philosophorum opinio. 598. 599. 600. 609. 615. 812.
Summi boni appetitione beatitudo inchoatur, adeptione completur. 609. 749. 812. 951. 952.
Omnia vitæ officia in ipsum referenda. 617.

Summum

Digitized by Google

Summum bonum nemo nisi invitus amittit. 894.
Summum bonum cum fine ultimo coincidit. 598. 599. 600. 605.
Vide beatitudo, finis, Plato.

BRVTVS.

Brutus Romanus filios proprios occidi curavit. 604.
Ista occisio etiamsi ex officio apparuerit honesta, ex fine tamen fuit vitiosa. 604.
Finis iste non alius fuit nisi inanis gloria. 604.

BVLLA

Bulla Pontificia Lovanij promulgata per præpositum Ariensem & Franciscum Toletum. 673.
Quo anno id factum? 672.
In Bulla damnantur propositiones quædam, quæ in rigore & proprio verborum sensu sustineri possunt. 673. 674. (674.
Bulla à Neotericis per interpunctiones vitiata 674.
Multæ propositiones in Bulla damnatæ ab Augustino traduntur ut indubitatæ. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678.
Sextuplici censurarũ genere popositiones in Bulla notantur. 673.
Facultas Theologica Lovaniensis petivit à Pontifice ut propositiones discerneret penes diversos gradus damnabilitatis. 673.
Nonnullæ propositiones in Bulla damnantur non propter falsitatem doctrinæ, sed propter acrimoniam censuræ. 666. 667.
Bulla non adversatur veritati doctrinæ Augustinianæ. 173. 176. 673. 674. 678. 679.
Injurios sunt in Augustinum qui propter censuram Bullæ, violatæ gratiæ crimen ei impingunt. 179.
Pontifices Bullam evulgando, partim eruditioni partim tranquillitati fidelium studuerunt. 475. 978. 979.
Hinc factum ut in Bulla proscribantur quædam propositiones ut offensivæ, non obstante earum veritate. 675 978. 979.
Bulla ab æmulis depravata per additionem particulæ adversativæ contra mentem Pontificis. 674.
Bulla originalis Lovanij asservatur, ex cujus tenore manifestum est, recentiores adulterasse copias. 673. 674.
Idque in Scholis publicis à Iansonio patefactum anno M. DC. XVIII. 673. 674.

C

CAMPI ELYSII.

Campi Elysij, locus beatitudinis obtinendæ juxta Ethnicos Poetas & Philosophos. 795. 799.

CASSIANVS.

Cassianus, naturalis seminis virtutum assertor. 623. 625.

CATO.

Cato rigidi servator honesti appellatus. 333.
Cato seipsum non ex fortitudine, sed ex impatientia & imbecillitate peremisse ostenditur. 821.

CAVSA.

Causa nequit effectum perfectiorem se causare. 198. 199. 200. 311.
Causa vitiosa vitiosum producit effectum. 212. 213. 214. 215. 216. 226 227. 228. 229. 230. 231.

COECVS, COECITAS.

Cœcus à non vidente qualiter differat? 312.
Cœcitas corporalis assimilatur ignorantiæ invincibili. 311. 312.
Excœcati peccant etiam in eo quod vitare defectu scientiæ nequeunt. 312. 313. 316. 472.
Quomodo eorum peccata sint voluntaria. ibid

CELESTINVS.

Celestini Papæ elogium de Augustino & scriptis ejus. 35.
Celestini anceps censura de quibusdam Augustini scriptis expenditur. 57. 58.

CELESTIVS.

Celestius Pelagij discipulus acutissimus & versutissimus. 483.
Augustinum dilemmate urget, utrum naturæ necessitate an arbitrij libertate homo peccaret. 483.
Augustini responsio ad istud dilemma. 483. 484.

CERDON.

Cerdon hæreticus Marcionis dogma amplectitur 942.
Duos Deos comminiscitur, unum justum & bonum, alterum perversum & crudelem. 942.
Occasio istius insani dogmatis elucidatur. 942.

CHARITAS.

Charitas alia perfecta, alia imperfecta. 777. 778.
Charitas absque fide esse nequit. 533.
Charitas sola vult bonum. 703.
Charitas est gluten quo Deus cujusque justitia cordibus justorum unitur. 725. 726.
Charitas est dilectio Dei propter Deum. 733.
Est finis omnium præceptorum. 735.
Charitatis præceptum obligat ad referendum omnia in Deum. 397. 398.
Vnde oriatur ista obligatio? 398.
Ab Estio refunditur in beneficia Christi redemptoris, sed refellitur. 398.
Qualis debeat esse ista relatio in Deum? 398.
Non sufficit habitualis, sed necessaria est actualis expressa aut virtualis. 398.
Inter laudabilem charitatem & culpabilem cupiditatem Augustinus medium non agnoscit. 517. 518. 519. 520. 521. 531. 743.
Charitatis auctio est cupiditatis diminutio: Charitatis perfectio, cupiditatis nullitas. 396.
Charitas est arbor bona, cupiditas arbor mala. 519. 534. 547. 743.
Charitas est radix omnium bonorum sicut cupiditas omnium malorum. 353. 354. 355. 361. 362. 519. 522. 554. (736.
Charitas nihil est nisi boni cupiditas. 541. 542. 703.
Charitatis actum viribus naturæ adscribit Pelagius. 735. 736. 737. (17.
Inter charitatem & fidem est mutua causalitas. 16.
Charitas omnibus virtutibus imperat. 267.
Charitas ab August. appellatur libertas, & cur? 640.
Vide dilectio, cupiditas, voluntas.

CHRISTVS, CHRISTIANVS.

Christus ex vi suæ conceptionis à peccato originali immunis, & cur? 217. 218. 219. 220. 229. 230. 245. 273. 274. 235. 276.
Christi anima si carni adversus spiritum concupiscenti infusa fuisset, peccato non caruisset. 276
Christus non potuit in statu puræ naturæ nasci. 879.
Christus solus grandioris ætatis accessu in peccatum non est prolapsus, & cur? 879.
Christus absque ignorantia idcirco conceptus & natus, quia hæc præsupponit peccatum. 879.
Christus non consuetudinem se cognominavit, sed veritatem. 68.
De Christi præputio offensiva concio auditores vehementer perturbavit. 673.
Christus sæcularium scientiarum imperitus videri voluit, & cur? 16.
Christus Evangelicam doctrinam non scripsit sed vivæ vocis oraculo tradidit. 9.
Christus an Abrahæ apparuerit, & an cum Iacob luctatus? 29. 30. (satus. 327.
Christus tribus tentationum generibus à diabolo pulChristus ex commixtione maris & fœminæ procreari cur noluerit? 217. 218. 219.
Christiani quam sedulo necessitatem gratiæ tueri debent? 1. 2. 3. 4. 31.
Solo nomine Christiani sunt qui viribus naturæ ullum initium boni operis etiam moralis adscribunt. 584. 585.
Vide Iesus, gratia.

CRHYSOSTOMVS.

Chrysostomus post Origenem Theologiæ Græcanicæ Princeps. 48.
Posteriores Græci ex ipso ut communi fonte documenta sua in Scripturam sacram derivarunt. 49.

CICERO.

Ciceronis sententia de beatitudine arridet Augustino, & Monicæ. 684. 685. 686. 703. 824. 825.
Ciceronis Hortensius de laudibus Philosophiæ Augustinum ad sapientiæ investigationem incitavit. 47. 684. 793.
Ciceronis paradoxum de sapiente incluso intra tau-

rum

Digitized by Google

rum Phalaridis. 820. 821.

CIRCVMCISVS.

Circumcisus non circumcisum sed præputiatum generat, & cur? 262. 263.
Eo exemplo ostenditur justos parentes procreare filios peccatores. ibid.

CONCEPTIO.

Conceptio libidinosa est necessaria causa transfusionis peccati originalis. 210. 217. 218. 219. 220.
An proles concepta absque prurit u libidinis, Deo miraculosè impediente illum pruritum, foret obnoxia peccato originali? 264.
Doctrina de conceptione maculata Mariæ perturbavit Hispaniam; ideoque proscripta est, non ut falsa, sed ut offensiva. 52. 673.
Vide concupiscentia, libido, originale peccatum.

CONCVBITVS.

Concubitus carnalis inter conjuges quando à peccato immunis censendus? 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 345. 360. 405
Extra spem prolis generandæ nunquam licitè exercetur, & cur? 337. 338. 339. 340. 341. 342. 360. 405.
Concubitus cum vetula, infœcunda, gravida, aut menstruata, semper illicitus; esto sit uxor. 342.
Si proles aliter quam per carnalem concubitum generari posset, non liceret concumbere intuitu prolis [illegible]. 343.
Matrimoniales tabulæ redarguunt conjuges absque spe prolis coeuntes. 337. 360. 363.

CONCVRSVS.

Concursus Dei concomitans à recentioribus quibusdam appellatur gratiæ adjutorium, sed temerè. 136. 143. 535. 538.
Idque ut singulare genus gratiæ Adamo innocenti & Angelis tribuisse videantur. 143.
Concursus Dei non præbetur creaturæ in præmium meriti, nec in pœnam demeriti subtrahitur. 144.
Non impetratur fidêdo nec amittitur diffidêdo. 144
Præsto adest cuilibet volenti agere. 143. 144.
Tam est necessarius ad malè quàm ad benè agendum. 1[illegible]3. 539. 54[illegible].
Non re[illegible]it potentiam agendi robustiorem. 143.
Concursus supernaturalis tam est debitus agenti supernaturali quàm naturalis naturali. 144.

CONCVPISCENTIA.

Concupiscentia cujus speciei qualitas? 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 265. 266.
An ultra positivam qualitatem appetitus sensitivi includat effrænitatem? 250. 280. 281. 841.
Concupiscentia carnalis describitur. 248. 278. 279. 28[illegible].
Eam in paradysum ante lapsum Adæ, imò in cælum invehunt Pelagiani. 78. [illegible] 212. 831. 863.
Contrarium constanter tenet Augustinus. 79. 8[illegible]. 81. 82. 155. [illegible]835.
A Platonicis & alijs litteratis appellatur voluptas.
Est [illegible] peccati. 81. 82. 86. 121. 197.
Concupiscentiam spiritualem in paradysum invehunt Scholastici [illegible] sed temerè. 81. 82.
Concupiscentiæ, etiam carnalis, aliqui motus in paradyso fuissent, sed omnes ita ordinati ut voluntatis rationalis nutum nec præcederent nec excederent. [illegible]
Concupiscentia à Pelagianis laudatur. 186. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 8[illegible]. 923.
Concupiscentia usu [illegible] 250. 251.
Dissuetudine remittitur. 251.
Concupiscentiam nostram in Deum ut authorem, primi omnium refuderunt Pelagiani. 849.
Si esset ex Deo nobis inserta, non esset vitiosum ei consentire. 852. 853. 854. 855. 856.
Ipsi motus, etiam indeliberati, sunt peccata. 844. 845. 846. 847. 848.
Sententia id negans ab Augustino vocatur insania. 845. 858.
Concupiscentiæ provocationes esse inimicissimas sapientiæ & Philosophiæ, agnoverunt Ethnici. 851.
Concupiscentia spiritualis appellatur malitia. 875.
Concupiscibilis appetitus est [illegible] naturalis, sed ejus effrænitas & rebellio [illegible] violenta. 870. 875.
Id varijs exemplis & similitudinibus illustratur.
870. 871. 872.
Opposita obedientia & subjectio respectu appetitus superioris, est homini connaturalis. 869. 875. 876.
Concupiscentia & libido pro eodem usurpantur ab Augustino. 188.
Concupiscentia generantium est necessaria causa propagationis peccati originalis, nec aliter quam per eam potuit propagari. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. & seqq. item 255. 263. 264. 830.
Nullus veterum, nequidem Pelagiani dubitarunt Augustinum sic sensisse. 218. 219. 220. 221. 222.
Concupiscentiæ malum à nuptiarum bono studiosissimè distinguit Augustinus. 223. 224. 225. 226.
Concupiscentia cum reatu, apud Augustinum est peccatum originale. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 196. 233. 234. 235. 236. 246. 273.
Concupiscentia per baptismum non tollitur actu, sed reatu. 188. 189. 202. 215. 245.
Sententia negans concupiscentiam esse peccatum originale, ab Augustino appellatur impia novitas; sua autem opposita, Catholica veritas. 234. 235. 236.
Concupiscentia quæ juxta Augustinum est peccatum originale, quid? 188. 233. 234. 235. 236.
An in carne an in anima resideat. 188. 270. 271. 272.
Concupiscentiæ motus ab Augustino describitur, desiderium peccati. 188. 274. 279. 323. 332. 843. 844. 845. 846. 847. 848.
Item desiderium bonorum temporalium: sive inclinatio animæ ad fruendum inferioribus. 401. 402.
Cur Augustinus in concupiscentia potiùs constituerit peccatum originale quam in aliquo eorum in quibus à Scholasticis constituitur, cùm nihil horum latuerit eum? 196. 197. 198. 199. 200.
Concupiscentia ab Apostolo passim vocatur peccatum. 82. 236. 237. 238. 250. 330. 446. 455. 464. 658. 879.
Ab Augustino appellatur lex peccati, idque phrasi Apostolica. 213. 214. 218. 230. 246. 330.
Item morbus. 858.
Peccatum 201. 229. 330. 331.
Contagium. 246.
Malum. 227. 235. 246.
Vinculum mortis. 201.
Affectionalis qualitas. 249.
Consuetudo carnalis. 250. 314. 320. 651.
Iniquitas. 437. 438. 439.
Consvetudo naturâ inolita, naturalis, in naturam versa. 250. 318. 410. (320
Varia alia ejus nomina recensentur. 317. 318. 319.
Concupiscentia est fœtus & fructus diaboli. 202.
Est vestigium peccati. 320.
Vitium cui consentiendo peccatur. 414.
Vulnus inflictum, quo dum benè etiam vivimus, claudicamus. 214.
Mater & filia peccati. 330. 331. 338.
Non est ex Deo, sed ex mundo & diabolo: Nec potest à Deo inseri. 227. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850.
Quam latè se extendat: quod ejus objectum, & qui actus? 266. 320. 321. 322. 401. 402.
Cur potiùs in hominibus quam in bestijs vitiosa? 849. 850.
Crescente charitate decrescit. 297.
Est supplicium, & quidem inter temporalia gravissimum. 317. 420. 848.
Caret oculis discretivis. 847.
Ejus trimembris divisio in concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ, expenditur. 323. 324. 325. 326. 353. 360. 542.
Omnia peccata hominis lapsi ex aliquo horum nascuntur. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 497. 503. 828.
Idque docet Augustinus & alij Doctores tam veteriores quam recentiores ipso. 415. 416.
Concupiscentiæ, quæ est lex peccati; lex justitiæ vetat obedire. 330.
Præceptum non concupiscendi, est juris naturalis, & latissimè patens. 307. 308. 309. 310. 503.
Post concupiscentias ire, quid? 329. 412. 413. 414.

Con-

Concupiscentia à quâ causa Adamo & posteris in-[illegible] 205. 206.
Concupiscentia carnaliter transfusa in prolem, quomodo [illegible] transmittat reatum culpæ? 271. [illegible] 274. 275. 278 279.
Si per Deum habitualis concupiscentia in generantibus extingueretur, non transfunderetur in prolem originale peccatum. 269.
[illegible] si merè impediretur actualis [illegible] delectatio. 264.
Per concupiscentiam propagari peccatum originale non solus Augustinus sed veteres communiter [illegible]. 229. 230. 231 232. 281.
[illegible] Augustinus appellat Catholicam veritatem [illegible] 281. 830.
Concupiscentiam ipsis iduè comitatur pudor confusio [illegible] 857 858 859. 860. 864.
Si [illegible] quam per concupiscentiam propagetur peccatum originale, Augustinus in vanum contra Iulianum decertavit. 222. 223.
Item Petleano non nisi fallaciter de Pelagianis triumphavit. 225. 226. 227. 228.
Concupiscentia est radix corruptionis in semine genitali [illegible].
In semine habitualiter delitescit, & in ejus emissione sese prodit [illegible].
Concupiscentia cum sit desiderium mali, non potest non esse mala. 843. 847. 871. 872.
Argumenta Iuliani pro patrocinio concupiscentiæ perstringuntur. [illegible] 835. 836. 837. 838. 839.
Concupiscentiam nec bonam esse, nec à Deo inseri [illegible] 838. 839 840. [illegible] 844. [illegible] 846. 847 848 849. 850.
[illegible] & [illegible] Iuliano ex-[illegible].
[illegible] Augustinum cum Iuliano in duobus potissimum versabatur, & quænam illa? 833. 834. 835. [illegible] 838.
Vide, Augustinus, libido, natura pura, originale peccatum, Pelagiani. 842. 843.

CONSCIENTIA.

Conscientiam [illegible] 393. 394
Conscientiam ab Augustino attribui parvulis, mentitur Iulianus. 194 206.
In [illegible] apud Augustinum, quid? [illegible]
Conscientiæ [illegible] est pedissequa culpæ, & [illegible] 892. [illegible]
[illegible] mortis. [illegible]
[illegible] 891, 892. 893.
[illegible] extincto, [illegible]
Conscientiæ [illegible] & castus est gravius supplicium quam [illegible]

CONSVETVDO.

Consuetudo inveterata ab Augustino appellatur ne-[illegible] 634 651
Consuetudo est altera natura. 250. 251. 258. 263. [illegible] 856.
Consuetudo perinde ac habitus parit actus similes iis quibus genita est. 331.
Consuetudini pravæ vim necessitandi attribuunt Pelagiani, non satis consequenter ad sua capitalia dogmata. 157. 221. 222 465. 466. 478. 479.
Christus noluit cognominari consuetudo, sed veritas. 68.

CONTAGIVM.

Contagium quid? & unde ne dictum? 246.
Contagij vocabulo libenter utitur Augustinus tractans de propagatione peccati originalis, & cur? 246. 247.

CORNELIUS CENTVRIO.

Cornelius Centurio ante instructionem à Petro acceptam habuit veram fidem. 563. 564. 565.
Si absque fide exercuisset opera misericordiæ, per ea non placuisset sed displicuisset Deo. 545. 546. 550. 551. 556. 557. 563. 564. 565. 580.
A quibus didicit fidem unius Dei? 565.
Ante instructionem Petri non habuit fidem Christi [illegible] 565.

CORNELIVS A LAPIDE.

Cornelius à Lapide concupiscentiam [illegible] protoplastis ante lapsum falsò affingit. [illegible]
Augustinum fictitia citatione pro se allegat. [illegible]
De gratia primi hominis graviter hallucinatur. [illegible]

CREATVRA.

Creatura nequit se meliorem reddere quam [illegible] Creatore condita fuerit. 777.
Creatura in tantum vitiosa, in quantum à sui Creatoris arte deviat. 207. 697. 756. 775. 851.
Quænam sit ista ars Creatoris? 756. 757.
Creatori imputandum quicquid à creatura fieri necesse est. 759. 765. 778. 779. 785. 826.
Creatura Creatoris sui imitatrix & æmula. [illegible]
Creatura dominatur amanti se inordinatè. 101.
Creaturæ amor magna miseria, fruitio major miseria. 895.
Creaturæ sanctitas, justitia, & rectitudo, est [illegible] tas. 197.
Vide, amor, dilectio, natura.

CVPIDITAS.

Cupiditas quid? 353. 354. 355. 356. 375. 517. 518. 534.
Cupiditas boni non est aliud quam charitas. 541. 542. 703. 736.
Cupiditas & charitas carent medio. 355. 517. 518. 534. 743. 744. 745.
Cupiditatis objectum quam amplum? 356. 357. 358. 516. 517. 518
Cupiditas moderationem non recipit. 361.
Cupiditas omnia peccata complectitur, & [illegible] tur in sacra Scriptura. 352.
Cupiditas præit, voluptas subsequitur. 365.
Cupiditas & voluntas apud Augustinum [illegible] rant? 640.
Cupiditas est omnium malorum radix. [illegible] 361. 362. 519 522 534 743.
Cupiditas charitati adversatur, & ejus [illegible] est charitatis augmentum, & contra. [illegible]
Cupiditas triplex, voluptatis, excellentiæ, & spectaculi. 326. 327.
Vide, amor, charitas, libido, peccatum.

CVRIOSITAS.

Curiositas quid, unde oriatur, & quod [illegible] 325. 359. [illegible]
Christianis Theologis summoperè vitanda. 13. 14. 15.
Curiositas experiendi libidinem quosdam egit in præcipitium. 225
Vide libido.

CYNICVS.

Cynici unde sic appellati? 8[illegible]
Cynici, libidinis intrepidi patroni. 862.
Pelagianorum libidini patrocinantium prodromi. 862.

CYPRIANVS.

Cyprianus ab Augustino magnoperè laudatur. 839.
Ejus aurea sententia de conflictu carnis adversus spiritum. 839. 840.
Cyprianus ante Augustinum scripserat de unitate Ecclesiæ, sed ab Augustino postmodum de eadem scribente multis parasangis præteritus est. 30.
Cypriani lucubratio de Ecclesiæ prærogativis embrioni similis Augustini, fœtui perfecto. 30.
Cypriani & aliorum veterum dogma de apparitionibus verbi divini in lege naturæ & Moysaica, [illegible] ni taum genuit. 29.
Ab Augustino in libris de Trinitate refutatur, quos, ne authoritati veterum præsumptuosè prejudicare videretur, diuturno tempore suppressit. 29. 30.

CYPRIVS REX.

Cyprius Rex mirabilem praxim procreandi formosas proles excogitavit. 255. 256.

D

DELECTATIO.

Delectatio sensitiva cujuscunque sensus propter seipsam experti nunquam potest licitè. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 342. 345. 346. 601.
Delectatio præsupponit cupiditatem seu desiderium. 365.

Delectatio libidinosa instituta est à natura propter concubitum, non è converso; hinc naturæ ordinem pervertit qui propter delectationem utitur concubitu. 405. 406. 407.
Delectationis divisio in licitam & illicitam ab Augustino tradita expenditur. 405. 406. 407.
Delectatio modum recipit à virtute non solum quoad officium sed etiam quoad finem. 406.
Delectatio licita ab Augustino vocatur, concessa: illicita, non concessa. 407.
Delectatio consuetudinem, consuetudo parit necessitatem. 391.
Vide, libido, concupiscentia, Pelagiani,

DEFECTVS, DEFICERE.

Defectus in quovis peccato intimè includitur, & quis iste? 387.
Deficere à Deo fonte omnis boni, est fons omnis mali. 752.
Deficere, non est fieri aut esse nihilum: sed in nihilum tendere. 385. 689.

DEMOCRITVS.

Democritus veritatem in puteo sepultam asserebat. 6.
Neoterici Theologicam doctrinam subtilitatum Philosophicarum labyrintho obscurantes, similem puteum sepeliendæ veritati effodiunt. 5. 6. 7. 15. 61. 184. 196.

DESIDERIVM.

Desiderium in gaudio tanquam ultimo termino quiescit. 424.
Desiderium desideratis frustratum, denuerantem cruciat. 421. 693.
Desiderium peccati ab Augustino appellatur concupiscentia. 183.

DEVS.

Deus vita animæ, ut anima corporis. 1. 191. 195. 421. 725. 726. 800.
Deus unitur animæ glutine charitatis. 725. 726.
Sicut Dei possessio est animæ vita, ita Dei jactura est animæ mors. 201. 202. 894.
Sicut bruta referunt omnia in conservationem vitæ suæ corporalis, ita creaturæ rationales omnia debent referre in conservationem Dei in seipsis. 1. 2. 191. 421.
Deus non solum est vita animæ humanæ, sed & unicum bonum, lex, regula, lumen, pulchritudo. 195. 196.
Deo servire, regnare est: ab eo liberari, servire est. 99. 103.
Dei fruitio est perfectissima creaturæ libertas. 100.
Deus an in propria persona apparuerit Patriarchis. 30.
Deus bonarum voluntatum quas ipse inspirat, adjutor. 128.
Deus solus per naturam impeccabilis. 826
Deus in prima Angelorum hominumque conditione ostendere voluit quid possit eorum liberum arbitrium, deinum quid possit suæ gratiæ beneficium, justitiæque judicium. 118. 119. 125. 126. 136. 149. 150. 164. 167.
Dei regimen duplex, alterum imperij, alterum gratiæ. 126.
Regimen imperij non subtrahit ob peccati demeritum: regimen gratiæ subinde subtrahit. 126.
Deus non aliter quam per amorem regnat in creaturis rationalibus. 799.
Dei regnum est justitia & pax. 799.
Deus custodit, illustrat, accendit, & adjuvat hominem: non per habitualem, sed per actualem gratiam. 137. 138. 139.
Deus per gratiam auxilians assimilatur medico. 139.
Dei inhabitatio reddit creaturam bonam, justam, rectam, sanctam, pulchram, luminosam. 196. 197.
Deus est omnis veræ sapientiæ author & inspirator. 774. 775. 776.
Deus indefatigabili lege spargit pœnales cæcitates super illicitas cupiditates. 893.
Deus odit quicquid ipse non fecit. 532. 534. 537.
Deus solus est objectiva beatitudo creaturæ rationalis. 368. 587. 588. 589. 616, 688, 694. 740. 749. 795. 890. 951.
Deum esse summum hominis bonum agnoverunt Platonici. 739.
Deus super omnia propter se diligendus, reliqua non nisi propter ipsum. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 375. 388. 407. 408. 534. 557. 587. 661. 744.
Deo solo fruendum, creaturis omnibus utendum. 367. 368. 407. 408. 421. 534. 557. 586. 661. 690.
Deus propter seipsum universa condidit. 372.
Deus solus creaturis rationalibus superior. 383. 611. 615 616. 687. 688. 749. 750.
In ipso proinde solo figendus amor, alioquin erit distortus & obliquus. 687. 688. 689. 749. 750. 951. 759.
Deus & beati carent libertate contrarietatis ad bonum & malum, cum tamen sint perfectissimè liberi. 458. 473. 477. 478. 484. 632. 646. 658. 659.
Deus multipliciter dicitur operari motus animi nostri. 566. 567.
Deus frequenter operatur bonum in nobis, etsi nos malè operemur illud. 566.
Hinc ex eo quod actus noster dicatur donum Dei, non rectè colligitur quod sit undequaque honestus. 566.
Deo adscribenda bona talenta etiam naturalia. 570.
Deus sicut est fons nostræ beatitudinis, ita & finis ac terminus omnis nostræ appetitionis. 618.
Deo uti semper est vitiosum. 661.
Deus solus est fini creaturæ rationalis. 687. 749. 951. 952.
Dei dona sunt duplicis generis, alia quæ legitimis hæredibus reservantur, alia quæ concubinarijs filijs projiciuntur. 570.
Deus si non gratis amatur, non rectè nec fructuosè amatur. 731. 732. 733. 734.
Deus an & qualiter per naturæ vires cognoscibilis. 740. 748.
Deus suæ naturali rectitudini debet, ut semper faciat quod se decet. 780. 786.
Hinc ex quacunque inconvenienti quantumvis exiguo respectu divinæ perfectionis, sequitur absoluta impossibilitas. 780.
A Deo recedere non foret creaturæ vitiosum, nisi Deo adhærere esset connaturale eidem. 751. 752. 753. 754. 755. 756.
Dei justitia non patitur creaturam absque prævia culpa privari casto sui Creatoris amore. 761. 762. 763. 764. 765.
Deus non colitur nisi diligendo. 690.
Deum solum diligere ac colere, indispensabili lege obstringitur creatura rationalis. 690.
Deus est veritas prima est incommutabilis, adeoque dilectio veritatis ab Augustino inculcata, est ipsissima Dei dilectio. 694. 695. 696. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 749.
Dei justitia non patitur creaturam rationalem absque sua prævia culpa miserijs atteri. 685. 746. 801. 802. 803. 804. 881. 882. 899. 900. 914. 915. 916. 917. 918. 935. 936. 937. 938.
Hinc talis & horrenda est Neotericorum quorundam sententia; Deum ratione supremi dominij posse pro libitu creaturas innocentes æternis supplicijs affligere. 242. 884. 970. 971. 972. 973.
Magis adhuc horrenda eorum sententia qui asserunt, Deum posse beatos omnes inferni cruciatibus torquere. 899. 900.
Deus sicut nequit innocentes cruciare, ita nec nocentium culpas impunitas relinquere, quicquid reclament Neoterici. 884. 885. 886. 891. 892.
Potest nihilominus punire (prout de facto punit) citra condignum. 312. 891.
Deus non potest peccatorem in peccato persistentem beare, quicquid somnient Philosopho-Scholastici. 896. 897. 898.
Deus tanto magis hominem implet, quanto magis homo se per humilitatem evacuat. 400.
Deus foret injustus si hominem absque prævia culpa sineret concupiscentiæ fluctibus agitari. 420. 685. 746.
Deo proinde adscribenda foret crudelitas improbata in Manichæis & Pelagianis, si hominem in statu puræ naturæ condidisset. 935. 936. 937. 938. 939.
Dei justitiam varijs vijs salvare contendentes in varios errores prolapsi sunt Ethnici, hæretici, & quidam Catholici. 939. 940. 941. 942. 943. 944.
Dei justitiam illæsam tueri, difficile Augustino visum semper fuit; si anima humana non à parentibus traducatur, sed à Deo carni contagiosæ per creationem infundatur. 238. 239. 240. 241. 242. 271. 272. 273. 274. 912. 913. 930. 940.
Vt Deum ab injustitia vindicent quidam Scholastici, pactum comminiscuntur inter Deum & Adamum inclusis posteris initum. 208. 209. 217. 228. 230. 241. 242. 245. 246. 247. 277.
Tale pactum astruere nihil aliud est quam Deum culpare, & parentes cum prolibus purgare. 228. 229. 241. 242.
Pactum illud exploditur ut commenticium & Deo injuriosum, & assignatur genuina ratio salvandi *Dei* justitiam non obstante creatione & infusione animæ innocentis in corpus contagiosum. 238. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250.
*D*eus nullum malum inferre potest creaturæ rationali absq; prævia culpa, idque non solum sub formali ratione pœnæ prout est correlativum culpæ, sed & quovis alio modo. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930
DEVM SEQVERE: famosa Græcorum Philosophorum sententia, & in quo sito sit ista sequela? 740. 741.
Deus & diabolus inverso ordine procedunt in capienda possessione hominis: Deus ab anima incipit & carnem mediante anima erigit: diabolus dominium suum à carne inchoat & inde ad animam extendit. 277.
*D*ei imago hominibus impressa. 623. 759. 789. 799. 800. 801. 811.
Ea impressio facit ut hominis appetitus sola *Dei* possessione satiari possit. 789. 790.
Vide, Beatitudo, dilectio, finis, fruitio, natura.

DIABOLVS.

Diabolus cur spiritus immundus appellatus? 393.
Diabolus terrenarum cupiditatum author & princeps, & ob id princeps & rector hujus mundi dictus. 439.
Ejus potestas in peccatores quanta? 439. 440. 441.
Cur non plenè utatur suâ potestate in impios? 439. 440. 441. 442.
Etiamsi plenissimè ea uteretur, maneret nihilominus in peccatoribus libertas ad peccandum sufficiens. 442. 443.
Diabolus non habet libertatem contrarietatis ad bonum & malum, neque nec ullus damnati. 458. 473. 477. 478. 484. 633. 640. 658. 659.
Diabolus minus liber ad bonû quam homo viator gratia destitutus, & qua ratione? 404.
Diabolus continuè peccando non demeretur, nec supplicia sua aggravat, & cur? 664.
Diabolus protoplastos ad peccandum induxit suadendo, non necessitando aut cogendo. 639.
Diabolus per Evam tentavit & vicit Adamum, & per inferioris partis concupiscentiam tentat hominem lapsum. 129. 135. 200. 202. 213. 410. 411. 412. 413.
Cur non diabolo tentanti nec mulieri blãditijs pellicienti, sed libero Adami arbitrio adscribatur prævaricatio Adæ? 156. 419. 420.
Diabolum tentantem vicisset Adamus si in Dei adjutorio fiduciam collocasset. 129. 130. 144.
Ad illam fiduciam eliciendam necessarium ei fuit adjutorium gratiæ sine quo non. 129. 130. 180.
Diabolus Adamum prosternendo, posteros universos fecit sibi vernaculos. 200. 201. 202. 213. 439 (351.
Diaboli pompæ quibus in baptismo abrenunciamus, quid? 350.
Diabolus mediante carne animam primo possidet, dominium suum in animam hominis extendit. 277.
Vide, Adam, Angelus, concupiscentia, libido, peccatum.

DILECTIO.

Dilectio omnis aut est fruitio aut usus. 399. 400.
Dilectio proximi à Deo præcepta, ususne sit an fruitio? 399. 400. 401. 402. 617.
Dilectio sui ipsius non propter Deum, odium potiùs est quàm dilectio. 399. 400.
Cur Deus non expresserit præceptum diligendi nos ipsos perinde ac præceptum diligendi Deum aut proximum? 399. 400. 401.
Tanto magis homo seipsum diligit quanto magis per humilitatem obliviscitur sui. 402.
Dilectio Dei est unica vera & solida justitia hominis. 196.
Dilectio Dei nunquam pellitur nisi dilectione creaturæ. 197.
Dilectio Dei & proximi, legis plenitudo est. 400. 401. 587. 712. 713.
Dilectio Dei ex toto corde, tota anima & tota mente, elucidatur. 400. 401. 402. 421. 617. 618.
Præceptum diligendi Deum super omnia, an & qualiter homini naturale? 747. 748. 749. 750.
Dilectio proximi non propter Deum, peccatum est. 408. 617.
Inter proximos maximè jubemur diligere propinquiores. 408.
Dilectionis præceptum nequit per actum undecunque malum impleri, etiam quoad substantiam præcepti. 659.
Sola dilectio est verus Dei cultus. 690.
Dilectionis Dei divisio in naturalem & supernaturalem à Philosopho Scholasticis conficta, ab Augustino nunquam excogitata. 692. 701. 727. 728. 729. 730. 733. 768.
Ea divisio assimilatur divisioni motus lapidis sursum, in motum naturalem & supernaturalem. 733.
Dilectio Dei in beatificam fruitionem directè tendit, sicut sagitta in suum scopum. 789.
Dilectio Dei est charitas: dilectio creaturæ, cupiditas. 743.
Dilectio Dei excedit vires naturæ, etiam juxta Ethnicos Philosophos. 740. 741. 742. 743.
Quicquid fit ab homine absque gratuita Dei dilectione, vitiosè fit, & peccatum est. 735. 736.
Dilectionem Dei castam viribus naturæ possibilem astruit Pelagius. 735. 736. 737.
Qualisnã tandem sit ista dilectio quam Pelagius naturæ viribus adscribit, naturalis an supernaturalis? 737. 738. 758.
Dilectio Dei casta si per naturæ vires exerceri potest, gratis mortuus est Christus. 737. 738. 745.
Dilectio Dei casta potest reperiri in peccatoribus fidelibus ad justitiam accedentibus. 726.
Dilectio veritatis ab Augustino deprædicata, est ipsissima Dei dilectio, & illa veritas est ipse Deus. 695. 696. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 749.
Sine dilectione casta incommutabilis veritatis nemo potest esse sapiens, prudens, justus, fortis aut temperans. 695. 696. 721. 749. 775. 776.
Separatio ab ista veritate est distorta, perversa, & peccaminosa voluntas. 696. 715. 716.
Dilectio justitiæ ab Augustino deprædicata quid? quam necessaria ad benè agendum, & an ad exercendam illam sit necessaria gratia? 698. 699. 700. 701. 702. 703. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 769.
Voluntas eâ carens non solùm mala est, sed pessima. 701. 702. 715. 716. 758. 763.
Dilectio justitiæ est legis operatio. 699. 728.
Dilectio Dei nisi sit gratuita non est casta, recta, vel fructuosa. 731. 732. 733. 734.
Absque gratuita Dei dilectione nullum datur opus veræ pietatis. 734. 747. 759.
Ad Deum gratuitò diligendum necessarium est gratiæ cælestis auxilium. 732. 733. 734. 735.
Dilectio & contemplatio Dei à Christianis appellatur vita æterna, & regnum cælorum. 797. 801.
Non potest negari creaturæ innocenti; adeoque status puræ naturæ ex eo capite impossibilis est. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804.
Vide, Amor, Augustinus, Deus, gratia, natura.

DIOSPOLITANA SYNODVS.

Diospolitana Synodus adversus Pelagium indicta. 288.
Definit ignorantiam etiam invincibilem subjacere peccato. 288. 289.
Ejus judicium ab Augustino approbatur 289.
Ejus mendosus textus emendatur. 288. 289. 290.

DIVITIÆ.

Divitiæ omnium cupiditatum satellites. 328.
Divitiarum cupiditas vocatur avaritia. 358. 361. 609.
Divitiæ expetuntur ut serviant cupiditati carnis, aut oculorum, aut ambitioni sæculi. 328.
Hinc amor divitiarum nunquam est primus, sed semper alterius rei amorem præsupponit. 328.

DIVOMACHVS.

Divomachus & Calliphon philosophi, voluptatem cum honestate conjungentes, Stoicismum cum Epicureismo permiscent. 362. 609.
Hominem cum bellua jungendo scyllæum bonum astruunt. 362.
Eorum dogma amplexus est Iulianus Pelagianorum antesignanus. 362.
Eidem dogmati adhærere convincuntur Scholastici recentiores qui mediocritate vitiorum contenti sunt. 362.

DOLOR.

Dolor quid, & unde nascatur? 392.
Dolor amissi boni, est testis amati. 382. 392.

DOMINIVM, DOMINARI.

Dominij ratio in quo sita? 437.
Dominium carnalis cõcupiscentiæ in voluntatem gratiâ destitutam tollit omnem libertatem bene agendi. 437. 438. 439. 440.
Dominium diaboli in Adam & posteros post primam de ipsis reportatam victoriam astruitur. 200. 202. 213. 439.
Dominari alicui, quid? 437.
Vide, amor, diabolus, concupiscentia, libertas.

E

ECCLESIA.

ECCLESIA supra petram à Christo fundata. 66.
Est columna veritatis, cum qua quisquis non colligit, dispergit. 66.
Ecclesiæ judicio author seipsum & sua scripta humiliter submittit. 66. 682.
Ecclesia semper manet æquè infallibilis. 66. 67.
Hinc non magis falli potuit tempore Augustini & inde usque ad ætatem Scholasticorum, quam iam. 65. 66. 67. 674. 675. 978. 979.
Ecclesia an & qualiter errare possit? 66. 67. 68.
Ecclesia non solum eruditioni, sed & paci fidelium invigilat. 674. 675. 978. 979.

Hæc

Hinc subinde proscribit propositiones, propter offensiones quas generant, nihil præjudicando earum veritati. 575.978.979.
Ecclesia per Augustinum mirè illustrata 30.
Ecclesia Catholica à Pelagianis agnominatur Babylon 432 459

ÆTHIOPS

Æthiops ex accidenti, sed in natura quodammodo verso, niger 252.268.
Colorem suum in prolem cum semine transfundit. 248 255.258.268.269.
Ex ea coloris transfusione illustratur transfusio peccati originalis per concupiscentiam. ibid.
Vide, peccatum originale

EFFECTVS.

Effectus nequit esse præstantior sua causa. 198.200.311
Effectus vitiosus non nisi à vitiosa causa procedit. 212. 213.214.215 216 226.227.228.229.230.231.

EFFRÆNITAS.

Effrænitas appetitus concupiscibilis consistit in gratiæ rectricis vacuitate. 252.
An concupiscentia eam includat 249.250.251.252.253 280 281.
Reddit concupiscentiam in homine vitiosam, quæ in brutis non est vitiosa. 852.870.

ELECTIO

Electio medij ob finem extrinsecum non est in rigore amor 349.350.
Ab Augustino appellatur dilectio transitoria. 595.
Vide, amor, finis, dilectio, mansoria.

EPICVRVS, EPICVRÆI.

Epicurus finem boni in voluptate constituit 362. 424. 599 600.609.612.
Virtutes statuit voluptatis ancillas 600. 601.
Ejus dogma ab Augustino appellatur, horribilis turpitudo. 601.
Vt Epicureis pudorem incuterent Stoici, voluptatem in regia sella ancillantibus virtutibus depinxerunt. 601.611.
Epicuræi sicut finem boni in voluptate, ita finem mali in tristitia & dolore constituerunt. 605.
Epicurei tanquam humi repentes corpore suo fruendum censuerunt, contemptis superioribus. 612.
Eorum dogma refertur, & ut pudendum ac porcinum refellitur 612. 613
Parum ab eorum dogmate distant Philosopho scholastici qui vitiorum mediocritate contenti sunt. 362. Vide, Divomachus, finis, Stoici.

ERROR, ERRARE.

Error tam in magnis quam in parvis semper malum 14. 880.
Errare invitum, non est natura hominis instituti, sed pœna damnati. 301.304.473.880.
Error est pœna nimiæ curiositatis. 14.
Error, etiam invincibilis, juris naturalis non excusat à peccato hominem lapsum. 306. 307. 308. 309.310. 316.875.876.877.8,8.
Errare quid? 880. Vide, ignorantia, peccatum.

ESTIVS.

Estij hallucinatio circa radicem ex qua oritur obligatio referendi omnia in Deum, refertur & refellitur. 398. Vide, charitas.

EXCÆCATIO.

Excæcatio unde nascatur? 394.
Excæcatio cum sit pœna peccati, non excusat subsequentia peccata. 313. 316. 472.
Hinc concluditur, ignorantiam etiam invincibilem in seipsa, non excusare subsequentia peccata. ibid.

EXORCISMVS.

Exorcismus & exsufflationes baptismales ad quid adhibeantur? 202. Vide Baptismus

EVANGELIVM.

Euangelium non nisi post Christi ascensionem in scriptum redactum, & cur? 9. Vide, Christus.

F

FACINVS.

FActvs & flagitium qui differant? 328.
Facinus est flagitij filia. 328.
In facinoribus ira, in flagitijs libido collocatur. 328.

FAMES.

Fames & sitis à statu innocentiæ abessent. 93. 94.

FIDES.

Fides charitatem accendit & charitas vicissim fidem exsuscitat. 16.
Fides credit quod ratio non assequitur. 243.
Fides divina est initium omnis boni operis. 442. 454. 533. 543. 660
Ante fidem, arbitrium non est liberum ad faciendum bonum. 457.475.533.555 559.560.580.660.
Nullum opus bonũ, etiam moraliter, absque fide fieri potest. 497 498.499 500 501.502, 512.515 529.660.
Hinc omnia opera infidelium sunt vera & propria peccata 543. 544. 559. 560. 585. 586 587.627.628 629. 630 828.
Possitne quis absque fide, saltem velle operari bonum si non perficere? 458.483.501 502.572.573.
Augustinus ut certissimam doctrinam docuit, absque fide divina nullum opus bonum quantumvis naturale fieri ab homine posse, sed omnia infidelium opera esse peccata 627. 628,629.630.
Idem sensere alij Patres. 591.592.593.594.
Concilium Arausicanum idipsum definivisse ostenditur. 629.
Solvuntur objectiones ex quibusdam verbis Augustini desumptæ. 563.564.565.566.
Fides est directrix necessaria cujusvis intentionis honestæ. 512.546.552.557.619.
Hinc omnia opera infidelium ex circumstantia pravi finis seu carentia debitæ intentionis vitiantur. 558. 619.
Mera fidei absentia sufficienter vitiat opera infideliũ. 554.555.556.557.558.559.560.
Absque fide nequit esse charitas, de cujus radice quicunque fructus non surgit, vitiosus est & infectus. 533.543. 544.545.
Fides est divinæ gratiæ donum & beneficium. 536.737
Fides in Christum redemptorem est necessaria ad salutem. 563.564.565.619.
Non est tamen necessaria ad exercenda opera pietatis & meritoria, sed sufficit fides unius Dei, idq; ostenditur exemplo Cornelij centurionis. 563. 564.565.
Absque fide nulla vera virtus aut veræ virtutis operatio. 619.
Hinc Philosophorum virtutes sunt vera vitia, non nisi virtutis imagine palliata & larvata. 581.582.583. 584.585.586.587.588,589.590.591.592.593.594.603. 604.605.827.
Fides tam quoad initium quam quoad progressum & perfectionem ex Deo est, non ex nobis. 536.737.
Fidei vis impetrandi & merendi expenditur. 562.563.
Fides qua creditur prout oportet, nequit absque charitate saltẽ inchoata & imperfecta reperiri 737.738
Fides quæ non per amorem veritatis, sed per timorem supplicij operatur, non est laudabilis, sed culpabilis. 469. Vide, Augustinus, charitas, dilectio, finis, gratia, infidelis, Philosophus, virtus,

FINIS.

Finis & officium in quovis opere spectanda & discernenda, & quomodo inter se differant? 371.372.408. 510.511.574 586.595.596.597.
Finis operantis à fine operis discernendus. 376.
Finem operantis in creatura constituere, semper est mortale delictũ, secus de fine operis. 376.377.378.386
Finem ultimum operis in creatura constituit quisquis peccat, etiam venialiter. 374. 475. 376.
Finis præstitutus regulat media. 403. 512. 513.
Finis vltimus creaturæ rationalis est solus Deus. 368. 587. 589. 616. 688. 749. 750. 890.
Idque agnoverunt Philosophorũ nobilissimi. 739. 740.
An Deus ut clarè videndus possit dici finis ultimus naturalis creaturæ rationalis, & quomodo eùm absq; supernaturali gratiæ auxilio obtineri nequeat? 750. 751. 752.
Detur ne in homine appetitus naturalis respectu finis ultimi quem absque gratia consequi nequit? 750. 751. 752. 809. 810. 811. 812.

Finis divisio in finem qui & finem cui, expenditur: & resolvitur quæstio, uter horum sit principalior? 422. 423. 427.
Finis amanti fruentique dominatur, & quâ ratione? 97. 98. 101. 383. 515. 595. 600. 601. 602.
Solus finis est objectum amoris in rigore. 393. 404. 607. 610.
In finibus & medijs nequit dari processus in infinitum. 743. 744. 759.
Finibus non actibus pensantur officia. 562.
Finis debiti absentia vitiat omnia opera infideliû. 558.
Vide, bonum, fides, beatitudo, intentio, fruitio.

FLAGITIUM.

Flagitium procreat facinus, & quomodo hæc differant? 328.
Vide, facinus.

FLERE, FLETVS.

Flere sanâ mente, multò satius quam alienata mente ridere. 812.
Fletus vitam hominis inchoat: gemitus finit. 883. 915. 916.
Fletus parvulorum nascentium & gemitus decrepitorum morientium, indices sunt gravis jugi filijs Adæ impositi. 915. 916. 917. 918.

FLORENTIVS CONRIVS.

Florentius Conrius Tuamensis in Ibernia Archiepiscopus, De pœnis parvulorum sine baptismo decedentium scripsit accuratum opusculum. 428.
Clarissimè ibi ostendit quàm procul ab Augustino deflectant, qui vel naturalem beatitudinem vel immunitatem à pœna sensus, parvulis absque lavacro morientibus, benignè magis quàm sapienter promittunt. 428.
Eò ab auctore remittitur Lector pro indagandis pœnis peccati originalis in futura vita. 428.
Quamvis in principali causa quam susceperat expendendam, Augustini mentem feliciter assecutus sit: de quibusdam tamen incidentibus circumstantijs hallucinatus fuisse ostenditur, remissivè. 428.

FORNICATIO.

Fornicatio spiritualis in quo consistat? 561. 562.
Fornicans spiritualiter à Deo, nequit habere corpus verè pudicum, & cur? 561. 580. 583. 629.
Fornicatio spiritualis ab Augustino specialiter usurpatur pro idololatria: generaliter comprehendit omnem corruptionem casto amori cælestis sponsi contrariam. 561.
Vtrovis modo sumatur, ostenditur non posse cum ea consistere vera pudicitia corporalis: & quid habere corpus verè pudicum? 561. 562.

FORTITVDO.

Fortitudo sanitatem comitatur: pusillanimitas ægritudinem. 119.
Occisio sui-ipsius non est actus fortitudinis, sed pusillanimitatis. 821. 822.
Idque ostenditur exemplo Catonis, quem non honestas turpia præcavens, sed infirmitas adversa non sustinens in seipsum armavit. 821.

FRVCTVS.

Fructus subjacet Dominio ejus qui fruticis est possessor. 200. 201. 202. 213.
Hinc diabolus parvulos tanquam fruticis sui (hoc est libidinis) fructus, æquo possidendi jure retinet mancipatos. 200. 201. 202. 203. 213.
Hinc rursus diabolus subjugando protoplastum, posteros omnes fecit sibi vernaculos. 200. 201. 202. 203. 213. 439.
Fructus nequit esse melior arbore proferente. 198. 200. 212. 213. 214. 215. 216. 226. 228. 230. 231. 439.
Fructus nullus creaturæ rationalis potest esse bonus nisi de charitatis radice consurgat. 533.
omnes fructus cupiditatis, utpotè arboris malæ, mali sunt: omnes fructus charitatis, utpotè arboris bonæ, boni sunt. 519. 520. 534. 547. 743.

FRVI, FRVITIO.

Frui & uti quid, & qui differant? quid item fruitio & usus? 98. 99. 321. 566. 567. 368. 369. 376. 377. 401. 609. 614. 616. 6[illegible]. 684. 749. 792.
Frui utendis & uti fruendis, est totius humanæ vitæ perversitas, universa peccata complectens. 369. 370. 371. 372. 395. 408. 510. 609.
Fruendis uti, non tam uti quàm abuti est. 395.
Frui & uti in deliberatè operantibus carent medio. 37.
Fruens utendis nequit ijsdem uti, & cur? 394. 395.
Fruendum solo Deo: utendum creaturis universis. 367. 368. 369 370. 371. 374. 384. 404. 509. 534. 609
Fruitio creaturæ semper est vitiosa. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 384. 404. 511. 512. 515. 534. 609.
Ejus rei ratio redditur. 382. 383. 384. 385.
Fruitio creaturæ, æternâ & indispensabili lege prohibita est; adeoque intrinsecè mala. 369. 370. 402. 403. 404 405. 609.
Omnis amor creaturæ non relatus in creatorem actu aut virtute, fruitio est & non usus; adeoq; vitiosus, & lege æternâ vetitus. 362. 363. 368. 369. 370. 371. 509. 510. 511. 512. 515 534. 557. 600. 609. 769.
Fruitionem creaturæ comitatur cæcitas. 393.
Fruitio caret trâquillitate quoties caret securitate. 393
Fruitio est delectrix amoris. 36.
Fruitio est finis amandi, & amor initium fruendi. 354. 356. 365. 366 367. 377. 392. 789.
Fruitio non tam est amor, quam fructus amoris 366. 367.
Fruitio sui, superbia est: Fruitio aliarum creaturarum vitiosa cupiditas. 618. 743.
Fruitio sui respondet amori sui, uti & fruitio Dei amori Dei. 355 789.
Fruitio pro objecto habet beatitudinem objectivam sive veram sive apprehensam. 368. 401. 515. 609. 616. 684.
Fruitio ad beatitudinem necessaria prorsus est. 791. 792.
Fruitio absque dilectione subsistere nequit. 792.
Fruitio & usus, dilectionem plene partiuntur. 399.
Amor virtutis propter seipsam non est usus sed fruitio, adeoque vitiosus est si in creatorem non referatur. 602. 605. 606. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 723. 820. 821 822.
Fruitio hominis in Deo, non tam hominis quam Dei fruitio est, adeoque licita & laudabilis. 402. 403.
Vide, amor, charitas, cupiditas, beatitudo, finis, peccatum, Stoici.

FVLGENTIVS

Fulgentius Augustini discipulus, & Augustinianæ doctrinæ sectator ac propugnator. 106. 116. 119. 137. 140 230. 274. 579. 691.

G

GARASSVS.

Franciscus Garassus Philosophicis principijs plus æquo insistens Theologicam veritatem temerè labefactat. 89.
Mortalitatem in paradysum secluso protoplastorum lapsu invehit. 89.
Ejus exorbitatio retunditur. 89.

GELASIVS

Gelasius Papa de propagatione peccati originalis per concupiscentiam suffragatur Augustino, sicut & alij patres antiquiores & recentiores ipso. 230. 231.
Transfusionem peccati originalis illustrat accommodato exemplo transfusionis macularum in agnos Laban ex vehementi apprehensione variegatarum virgarum tempore conceptionis matribus objectarum. 231. 232.

GENVS

Genus à Porphyrio usurpatur pro origine. 830. 831.
À Iuliano specificante conditiones & attributa concupiscentiæ libidinosæ, eodem modo usurpatur. 830. 831.

GRATIA

Gratia importat carentiam debiti, non tamen undecunque provenientis. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788.
Gratia Christi, fundamentum Christianæ religionis. 31.

Ea sub-

Eâ sublatâ, vita, passio & resurrectio Christi evanescerent. 31. 108 454. 484. 583. 737. 745. 867. 868, 881.
Quam sedulò ejus conservationi ac defensioni advigilare debeant Christiani? 1. 2. 3. 4 31.
Ab Augustino ita illustrata, ut ob id meruerit Angelus gratiæ cognominari 54.
Mysteria gratiæ & prædestinationis ab Augustino patefacta, perinde ac mysterium incarnationis à Ioanne Evangelista. 31. 32.
Non minus vitæ conversatione ab Augustino est expressa gratiæ energia, quàm scriptis. 43. 44. 45. 46.
Gratiæ adjutorium fuit necessarium Angelis & protoplastis innocentibus ad perseverandum. 77. 78. 125. 126. 127. 128. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 152. 154. 157. 163. 167. 168. 180.
Item ad exercendos singulos actus honestos. 127. 128. 129. 130. 131. 151. 434.
Item ad vincendas singulas tentationes. 129. 130. 180.
Sine sua culpa cecidissent si eis tale adjutorium denegatum fuisset. 131 143. 182. 697. 759.
Adjutorium illud non fuit merè habituale, sed & actuale. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 145. 146.
Gratia illa à gratia hominis lapsi qui differat? 149. 153. 154. 155. 156. 157. 168.
Ejus necessitas assimilatur necessitati luminis ad videndum, alimenti ad vivendum, navis ad navigandum, pedum ad ambulandum. 133. 137. 140. 142. 145. 151. 153. 156. 158.
Gratia illa assimilatur habitibus, quibus cum volumus, utimur. 151.
Conferebat operandi possibilitatem, non ipsam operationem aut voluntatem. 147. 148. 149. 150. 151. 152.
Suberat determinationi liberi arbitrij, ejusque nutum exspectabat. 148. 150. 150 151. 154.
Non ei proinde, sed libero arbitrio adscribenda foret operatio ac perseverantia subsequens. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159.
Gratia sine qua non, & gratia cum qua fit: item adjutorium possibilitatis & adjutorium voluntatis & operis, ab Augustino studiosissimè secernuntur. 144. 145. 146. 147. 148.
Gratia sufficiens à Scholasticis excogitata in statu naturæ lapsæ, nullum in Augustino habet fundamentum. 316. 656. 660. 760. 778. 779.
Imo ejus assertores Augustino adversantur, quatenùs asserunt eam cuilibet paratam esse, quasi eam in manica haberet pro libitu. 316. 656. 660. 760. 778. 779.
Naturæ puræ debitam esse gratiam, longè rationabiliùs sensit Augustinus, quàm Scolastici, naturæ lapsæ. 779.
Gratia sufficiens Neotericorum comparatur cum auxilio possibilitatis Angelis & protoplastis collato 149. 150.
Gratia secundi Adæ potentior est gratia primi Adæ. 125. 143. 148. 156. 157. 160. 168.
Gratia actualis quibus vocabulis ab Augustino & Concilijs expressa? 137. 138.
Gratiæ liberatricis efficacia non est fundanda in præscientia sive divina sive humana. 152 ...
Vel nec in acquiescentia & libera determinatione liberi arbitrij. 152. 178.
Scholastici qui vel in Dei præscientiam vel in cardinem libertatis arbitrij efficaciam gratiæ refundunt, non satis distinguunt gratiam hominis lapsi à gratia Angelorum aut status innocentiæ. 178. 179. 180.
Gratiæ intelligentia ab intelligentia liberi arbitrij pendet, & è converso. 433. 484.
Gratiam oppugnantes, liberum oppugnant arbitrium. 452. 490.
Gratiæ liberatricis nomen & natura carentiam libertatis ad bonum præsupponit. 454. 460. 463 483. 484.
Angeli & protoplasti innocentes non eguerunt gratia liberatrice, eguerunt tamen adjutrice. 435. 460. 461.
Eâ indiget homo lapsus ad quodcunque opus bonum, etiam ordinis naturalis, exercendum. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. & seqq. Item 621. 698.
Contrarij assertionem Augustino impingere frustra contendunt quidam Neoterici. 564. 565. 569. 570. 571. 572. 631.
Homo lapsus gratia destitutus non solum nequit ulli tentationi victoriter resistere, sed nec cum ullis tentationum fluctibus confligere velle: singulis autem plenissimè absque ulla renitentia obsequitur. 129. 197. 500. 501. 502. 503. 529. 530. 537. 539. 540.
Gratia ab Augustino & Concilijs deprædicata ut necessaria ad benè operandum moraliter, à Philosopho-Scholasticis perversè exponitur de generali concursu causæ primæ. 538. 539. 540. 541. 542.
Ostenditur esse vera propria ac supernaturalis gratia. 632. 633.
Gratia an ad nubendum absque peccato, necessaria? 568.
Gratia facit legis dilectores: lex absque gratia, prævaricatores. 438. 497. 498. 499 500. 501. 703. 704.
Gratiæ necessitas ad eliciendum castum amorem veritatis, astruitur. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 713. 714. 715. 716. 717. 749.
Gratiæ necessitas ad diligendam justitiam & reliquas virtutes dilectione casta, astruitur. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 716. 717. 718. 727. 728.
Neotericorum contrarium astruentium opinio Pelagianismi sugillatur. 727.
Expenditur vis particulæ, *sicut oportet*, ab Augustino astruente necessitatem gratiæ ad benè operandum, usurpatæ. 735. 736.
Gratia non minus ad odiendam injustitiam, quam ad diligendam justitiam necessaria. 705.
Gratiæ necessitas ad vitandos errores astruitur. 813. 814. 815.
Gratiæ necessitatem ad consequendam beatitudinem naturalem agnoverunt Philosophi quidam Ethnici. 742. 743. 744. 745. 792. 793. 794. 795.
Gratia supernaturalis creaturæ rationali est debita, secluso culpæ demerito. 760. 761. 762. 763.
Conciliatur illa ratio debiti cum notione & proprietate gratiæ. 760. 761. 762. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786.
Gratiæ vocabulum ab Augustino subinde extenditur ad significandum ipsam naturam. 782. 783.
Gratiæ donum speciale, quid? & cur perseverantia Angelorum & merita naturæ integræ non censeantur specialia gratiæ dona? 159. 160. 161. 162.
Gratiam habitualem agnoverunt Pelagiani. 136. 433.
Imò & actualem, quæ sopitos & subcineratos charitatis ignes ad instar venti suscitaret. 433.
Gratiæ tamen proprietatem destruebant, eam meritis liberi arbitrij adscribendo. 434.
Gratia adoptionis Augustino non est aliud, quam charitas. 767
Gratia adoptionis debetur omni creaturæ rationali innocenti, adeoque nequit creatura rationalis à Deo condi in statu naturæ puræ. 763. 764. & seqq.
Gratia habitualis influit cum libero arbitrio in opus meritorium. 177.
Gratia habitualis infusa fuit Angelis & protoplastis in prima creatione. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79 80. 177.
Gratia habitualis ab Augustino comprehenditur sub nomine liberi arbitrij, ubi de homine integro est sermo. 141.
Gratia habitualis conjuncta cum vacuitate concupiscentialis infirmitatis, conferebat protoplastis plenissimam sanitatem, & inde profluentem fortitudinem eximiam æquilibrialis libertatis. 119. 120. 121. 122. 123. 124.
Gratiæ habitualis conservatio debita est homini non ponenti obicem: gratuita tamen est; adeoque ratio gratuiti non tollit debitum qualecunque. 780.
Vide, Adam, Angelus, dilectio, liberum arbitrium, natura, Pelagiani, tentatio, virtus.

GVLA, GVLOSI.

Gula est cupediarum amor. 609.
Ejus objectum sunt cibus & potus. 359.
Objectum illud non est de se malum sed bonum: gula tamen est vitiosa; unde deducitur, amorem rei bonæ frequenter esse vitiosum. 359. 609. 610.
Quomodo alimentis utendum ut vitetur gula? 334. 345. 359.
Gulosi ad refectionem trahuntur concupiscentiâ delectationis, non indigentia sustentationis. 359.
In alimenta non ex officio descendunt, sed ex cupiditate ruunt. 359
Gulæ cum luxuria affinitas. 359. 360.

Digitized by Google

H

HABITVS.

Habitus quid? & qualiter cum adjutorio possibilitatis conveniat? 154.
Inclinat ad similes actus ijs quibus genitus est. 331.
Habitus, potentia, & actus, circa idem objectum versantur. 595.
Habitibus utitur pro libitu voluntas, perinde ac potentijs exterioribus despoticè sibi subditis. 154.
Habitus virtuosus, vide, virtus.
Habitus vitiosus, vide vitium.

HELI.

Heli Hebræorum Pontifex inopinato casu corruit. 285.
Varia pericula vitæ humanæ impendentia perstringuntur. ibid.

HERMOGENES.

Hermogenes hæreticus Marcionis impij socius. 942.
Materiam Deo coævam adstruit. 942.
Hinc à Tertulliano agnominatus *Materiatus*. 942.
Occasio istius hæreseos expenditur. 939. 940. 941. 942.

HÆRETICVS.

Hæretici simplici veritatis revelationi acquiescere dedignantur. 14.
Scholastici eos quoad hoc imitantes carpuntur. 14.
Hæreticum non facit error in fide nisi adsit pertinacia. 67.
Non solum Catholici, sed & hæretici Augustinum in suorum dogmatum patronum deposcunt. 52.
Hæretici moderni libertatem arbitrij nimis deprimunt. 433.
Liberum hominis arbitrium, servi arbitrij agnomento intitulant. 445. 446.
Eodem vocabulo utitur subinde Augustinus, sed sensu alio quam hæretici. 445. 446.
Falluntur proinde Catholici quidam controversistæ negantes nomen servi arbitrij ab ullo veterum orthodoxorum accommodatum arbitrio voluntatis humanæ. 445.

HIERONYMVS

Hieronymus dialogos suos adversus Pelagianos sub Attici & Critobuli suppositicijs nominibus evulgat. 290.
Augustino concinit quoad doctrinam de pseudo-virtutibus Philosophorum & infidelium, nullumque opus veræ virtutis in destitutis fide agnoscit. 594.
Semina virtutum cunctis naturaliter insita admittit, sed alio sensu quam Pelagiani aut Semi-pelagiani. 624.
Hieronymus ab Augustino in diversis capitibus dissentit. 54.
Hieronymus inter Doctores sui temporis usque ad Augustinum, culmen authoritatis adeptus. 54.
Articulos inter se & Augustinum ventilatos toto Græcorum Doctorum exercitu muniebat. 54.
Ab Augustino, mole Scripturarum & rationum oppressus & ad palinodiam adactus. 54.
Augustino adversus Pelagianos in arenam prodeunte, silentium sibi circa eandem materiam indixit, quod usque ad mortem non amplius rupit. 34. 225.
Ejus de Augustino ejusque ingenio, testimonium. 34.

HOMO.

Homo inter Deum & creaturas purè corporeas medius. 422. 687. 688.
Hominis cor nonnisi in Deo requiescit. 425. 687.
Homo non conditione naturæ, sed infectione culpæ factus est servus cupiditatum. 462.
Homo ex duplici natura, corporali & spirituali compactus: & harum cuilibet sua respondent bona. 830. 833.
Homo per peccatum totus in deterius mutatus. 89. 92. 109.
Hominis integri & lapsi discrimen quoad vires agendi. 121. 122. 123.
Hominis lapsi nondum per gratiam liberati discrimen à dæmone, quoad possibilitatem operandi bonum. 494.
Homo nihil debet nisi quod accepit. 759.
Homo naturaliter scire desiderat. 815.
Homo naturaliter mortem abhorret, uti & cætera animantia. 817. 822.
Hominis inferiorem partem adversus superiorem rebellare, contra ordinem naturæ est, adeoque violentum & turpe. 867. 868. 871. 872. 873. 874.
Contrarium asserentes, conflictum Augustini cum Iuliano inanem reddunt & illusorium. 873.
Hominis lapsi vita à primis fletibus infantiæ usque ad extremos gemitus mortis, miserijs atteritur. 883. 915. 916.
Homini innocenti nequit Deus denegare gratiam adoptionis. 761. 762. 763. 764.
Homo nequit à Deo creari stultus aut insipiens. 773. 774.
Homo nequit esse steriliter bonus. 550. 551.
Homo semper operatur propter aliquem finem. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601.
Hominis lapsi miseriæ perstringuntur. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 422. 423. 424. 425. 426.
Homo lapsus nisi per gratiam liberetur, sub diaboli tyrannide detinetur captivus. 439.
Homo lapsus nihil habet *de suo*, nisi peccatum & mendacium. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537.
Peccatum illud non est solum largè sed & propriè dictum peccatum Deo displicens, eumque offendens. 532. 534 537.
Nec meretur coronam sed supplicium à Deo. ibid.
Homo de suo mendax, nec nisi Dei beneficio verax. 532. 535. 536. 537. 538.
Illa particula, *de suo*, expenditur. 539. 540.
Illa particula, *de suo*, non excludit concursum generalem ordinis naturalis. 538. 539. 540.
Homo ut honestè operetur non satis est quod operetur bonum, sed necesse est ut operetur benè. 555. 556.
Homo peccat damnabiliter in eo quod hic & nunc vitare nequit: illud tamen peccatum non est merè peccatum, sed insuper pœna peccati. 655. 656.
Propositio ista, *homo peccat in eo quod necessariò facit*, quo sensu à Pontificibus damnata? 663. 664. 665. 666.
Homo in puris naturalibus constitutus non posset Deum [illegible] amore diligere, adeoque non teneretur. 779.
Peccata ab homine in puris naturalibus perpetrata, non nisi materialiter in ipsum hominem: formaliter verò in Deum refundenda forent. 775. 779.
Homini in statu puræ naturæ condito deberi gratiam fatetur Suarez, sed ordinis naturalis. 780.
Propositio ista: *Deus non potuit talem ab initio creare hominem qualis nunc nascitur*, quo sensu & quo genere censuræ damnata? 975. 976. 977. 978. 979. 980.
Vide, gratia, natura, liberum.

HONORIVS.

Honorius & Theodosius Imperatores publico edicto Pelagianos proscribunt. 938.
Conqueruntur in suo edicto, Deum à Pelagianis argui crudelitatis. 942.
Eadem querela fieri potest contra Neotericos, statum puræ naturæ possibilem astruentes. 884. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 936. 937. 938. 942.

HORTENSIVS.

Hortensius Ciceronis de laudibus & defensione Philosophiæ compositus, Augustinum ad sapientiæ indagationem accendit. 47. 684. 793.
Ciceronis in Hortensio sententia de beatitudine, non solum Augustino sed & Monicæ matri ipsius mirè arridet. 684. 685. 686. 793. 824. 825.
Vide, Cicero, Augustinus.

HYPOGNOSTICON.

Libri Hypognosticon operibus Augustini immixti 109. 110.
Pertexti ex verbis aut saltem sensibus Augustini, Prosperi, & Fulgentij. ibid.
De viribus liberi arbitrij hominis lapsi quid sentiat eorum author? 110. 111.

I

IESVS.

Iesus interpretatur *Salvator*. 2. 3.
Ad quid [illegible] in mundum? 1. 2.
Iesus est vita animæ humanæ. 2. 19[illegible].
Frustra appellatur Iesus si natura sibi sufficiat ad faciendum bonum aut vitandum malum. 3. 108.
Vide, Christus, gratia, liberum, natura, originale peccatum.

IGNIS.

Ignis per quem salvi fiunt qui in gratia cum reatu pœnæ temporalis decedunt, ab Augustino variè exponitur. 363. 364.

IGNORANTIA.

Ignorantia alia vincibilis dicitur, alia invincibilis, & quid utraque? 287. 292.
Prior est voluntatis, posterior necessitatis. 288. 289. 290.
Ignorantia vincibilis est species negligentiæ. 287. 291.

Ignorantia, etiam invincibilis, est pœna peccati. 121. 293. 297. 313. 314. 416. 417. 875. 876. 877. 878. 881. 882.
Ignorantiam vincibilem à peccato non excusare, fatebantur ipsi Pelagiani. 287. 288. 292.
Ignorantia invincibilis alia est juris, alia facti. 305.
Ex ignorantia hominis, culpam colligit Augustinus. 881.
Ignorantia facti à culpa excusat, fatente etiam Augustino. 305. 309.
Ignorantia facti non repugnat statui innocentiæ, imo reipsa ibi fuit. 311.
Ignorantia juris positivi etiam divini, excusat à culpa quando est invincibilis. 305. 306. 309.
Ignorantia invincibilis juris naturalis nullatenus à culpa excusat. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. & seqq. Item 306. 307. 308. 309. 310. 316. 875. 876. 877. 878.
Idque ut certissimum fidei dogma tradit Augustinus cum Hieronymo & Concilio Palestino. 289. 290. 299. 875.
Redditur fundamentalis ratio cur minus hæc quam præcedentes ignorantiæ, excuset. 309. 310 311. 312.
Ignorantia invincibilis juris naturalis non tam est peccatum quam pœna peccati 312. 875.
Neque in statu innocentiæ fuisset. 311. 312. 875.
Ignorantiam cur non assumpsit verbum divinum in humanitate Christi, saltem in infantia aut pueritia Christi? 879.
Qualiter intelligenda divisio peccati in peccatum ex ignorantia & peccatum ex infirmitate, ab Augustino usurpata? & quæ ignorantia ibi veniat intelligenda? 297. 416.
Ignorantia errorem dehonestat. 880.
Vide, error.

ILLECEBRA.

Illecebra quid? & an omnis libido ad illecebras pertineat, adeoque omne peccatum? 328.

IMMORTALITAS.

Immortalitas apud Augustinum duplex. 91. 92.
Immortalitas hominum in statu innocentiæ ab immortalitate sanctorum post resumpta corpora, qui differat? ibid.
Immortalitatis appetitus humanis visceribus intimè à natura infixus. 817. 818.
Immortalitas ad beatitudinem necessariò exigitur. ibid.
Immortalitas, secluso peccato, communis fuisset toti generi humano. 89. 90.
Vide Adam, innocentiæ status, natura, mortalitas.

IMMVNDVS, IMMVNDITIA.

Immundus spiritus, diaboli cognomen, & cur? 393.
Immunditia consequitur amorem temporalium. 393. 394. 398.

INDIFFERENTIA.

Indiffentia contrarietatis ad bonum & malum non est essentialis libertati. 104. 442. 458.
Id ostenditur exemplo Dei & beatorum carentium indifferentiâ ad malum, necnon dæmonum ac damnatorum carentium indifferentiâ ad bonum. 458. 477. 478. 487. 488. 633. 646.
Indifferentiam contrarietatis ad bonum & malum libertati essentialem faciunt Pelagiani. 487. 488.
Quo sensu asserit Augustinus hominem lapsum habere arbitrium liberum ad bonum & malum? 488. 489. 390. 491. 492.
Indifferentia contradictionis est sufficiens libertas ad peccandum. 633. 659.
Indifferentiam contrarietatis ad bonum & malum non posse attribui arbitrio hominis lapsi absque Pelagianismi notâ, censet Augustinus. 468.
Augustino neganti libertatem ad bonum in homine lapso necdum liberato per gratiam, concinit Celestinus Papa & Synodus Arausicana. 469.
Favent Scripturæ, & quid ad eas responderit Iulianus? 463. 464.

INFANS.

Infans nec scientiam habet nec conscientiam: & falsò Iulianus Augustino affingit assertionem oppositi. 194. 206.
Infantes frustra baptizantur si absque vitio procreantur. 74. 764. 765. 766.
Infantes ab infantia ad sapientiam non nisi per intermediam insipientiam pertingunt: & specialis prærogativa præcursoris Baptistæ fuit, ad sapientiam non per insipientiam transiisse. 880.
Ista insipientia est pœna gravis, culpâ necessariò præsupponens; unde in pura natura nullatenus fuisset, multò minus in statu innocentiæ fuit. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882.
Infantes sunt lucis avidissimi, & unde ista aviditas? 315.
Infantes ex obliquo lucis aspectu strabones fieri, compertũ est. 315
Infantes in originali peccato decedentes quibus pœnis in altera vita affligantur? remissivè. 428.
Vide baptismus, originale peccatum.

INFIDELITAS, INFIDELIS.

Infidelitas appellatur fornicatio, & cur? 561.
Infideles appellantur tenebræ & filij diffidentiæ. 440.
Infideles in omni suâ actione peccant, & cur? 543. 544. 559. 560. 585. 586. 587. 828.
Peccatum illud non largè tantum aut impropriè, sed strictè & rigorosè peccatum esse ac Deo displicere, ex Augustino contra Neotericos ostenditur. 547. 548. 549. 550. 593.
Eam doctrinam non intra latitudinem opinionis, sed ut certissimam fidei veritatem tradit Augustinus. 627. 628. 629. 630.
Oppositam sententiam gravi censura perstringit, & impiam appellat. 629.
Augustino concinit Synodus Arausicana. 629. Item Ambrosius, Prosper, & Hieronymus. 591. 592. 593. 594.
Redditur ratio infectionis omnium operum absque fide exercitorum, juxta Augustini principia. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 585. 586. 587. 828.
Objectiones ex verbis Augustini depromptæ quibus oppositum innuere videtur, proponuntur & solvuntur. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572 573.
Sola fidei divinæ absentia sufficit ut omnia infidelium opera sint vera peccata 553. 554. 555. 556. 557. 558.
Ad idem sufficit absentia amoris casti fide directi. 557.
Nullam veram virtutem in infidelibus agnoscit Augustinus: sed omnes eorum virtutes esse vera vitia virtutis simulachro palliata, constanter asseverat. 583. 584. 585. & seqq. Item 627. 628. 629. 630.
Infidelium fortitudo ex culpabili mundi cupiditate promanat, & per consequens vitium est non virtus. 522.
Propositio ista: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia*, quo sensu & quo genere censuræ à Pontificibus damnata? 672. 673. 674.
Non est eadem ratio de fidelibus in statu peccati existentibus, & de infidelibus fide destitutis; quoad possibilitatem operandi bonum. 561. 562. 563. 564.
Vide, fides, gratia, liberum, natura, virtus.

INNOCENTIÆ STATVS.

Status primæ innocentiæ felicitas adumbratur & expenditur. 77. 94. 95. 96. 121. 122. 123. 155. 422. 423.
In statu innocentiæ si perdurasset, plures fuisse damnandos quam salvandos, nonnulli Philosopho-Scholastici asserunt, sed falso fundamento nixi. 83.
In statu innocentiæ homines non habuissent notitiam adeò plenam, ut omnem ignorantiam excluderet. 311.
In statu innocentiæ quanta facultatum omnium subordinatio & pax? 121. 122. 123. 422.
Status innocentiæ non excludit omnes tentationes ab extrinseco provenientes. 132. 133.
In statu innocentiæ ad merendum & perseverandum necessaria fuit gratia cælitùs infusa. 125. 126. 127. 128. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 153. 154. 163 180. 434.
Opera meritoria ibi exercita non in gratiam sed in liberum arbitrium forent refundenda, & cur? 106. 107. 808. 109. 110. 111. 112. 113. 154. 155. 156. 157.
In statu innocentiæ non fuisset ulla interior aut innata tentatio superbiæ, excellentiæ aut laudis: multò minus tentatio carnalis aut sensualis: & contrarium asserentes redarguuntur. 81. 82. 83. 84. & seqq.
Vide Adam, concupiscentia, gratia, ignorantia.

INNOCENTIVS.

Innocentius Papa doctrinam Augustini de gratia, approbat & extollit. 33. 34. 975.
De propagatione peccati originalis per concupiscentiam, suffragatur Augustino. 233.
Item de impotentia liberi arbitrij ad faciendum bonum aut vitandum malum absque gratiæ auxilio. 670.

INTENTIO.

Intentio operantis est oculus rectificans aut obliquans opus inde emanans. 542. 546. 552. 557.
Intentio cupiditatis separanda est ab opere charitatis. 703.
Intentio prava vitiat omnia opera quibus miscetur. 380. 512. 546. 552. 557.
Intentionem fides dirigit: intentio opus probat. 512. 546. 552. 557. 619.
Hinc in destitutis fide, ubi nequit esse recta intentio; ita nec opus probatum. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 619. 620.
Intentionis divisio in habitualem, formalem & virtualem, expenditur. 398. 399.
Intentio habitualis non sufficit ad honestandum aut vitiandum opus

Operi sufficit vero actualis sive formalis sive virtualis. 398. 399. 400
Intentio honestatis moralis propter seipsam est vitiosa, & officium virtutis labefactat. 615. 616. 617. 618. 619.
Operans ex intentione honestatis moralis ibi sistendo, tam constituit finem ultimum in creatura, quam peccans venialiter. 615.
Vivit secundum carnem 614.
Scholastici asserentes licitum esse operari ex intentione honestatis moralis, Stoicismum resuscitant. 615. 616. Vide, fides, finis, Stoici, virtus, amor, dilectio.

I R A.

Ira ex naturæ institutione est rationis satelles. 284.
Ejus furor & effrænitas in natura lapsa perstringitur. ibid.
Oritur ex amore concupiscentiali: & appetitus irascibilis in concupiscentia fundatur. 328.

I V G V M.

Iugum grave super filios Adæ expenditur. 915. 916.
Est certissimum indicium peccati originalis. ibid.
Nequit à Deo imponi creaturæ innocenti. ibid.
In statu puræ naturæ fuisset, adeoque cùm necessario culpam præsupponat, reddit statum istum impossibilem. ibid.

I V L I A N V S.

Julianus Pelagianismi architectus. 225
Plagarum naturæ laudator & buccinator. 880. 881.
Operum steriliter bonorum adversus August. assertor. 548. 589. 590
Libertatis arbitrij ad bonum & malum deprædicator. 458. 459. 460 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468.
Augustini, ob negatam possibilitatem boni absque gratia liberatrice, de manichæismo calumniator. 641. 642.
Concupiscentiæ & libidinis in paradysum tam terrestrem quàm cælestem invector. 220. 221. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 839. 840. 841. 842. 843. 864.
Iulianus Augustino affingit, quod parvulis conscientiam attribuat. 194. 206.
Negat Protoplastos post lapsum præ verecundia abscondisse sua verenda. 861. 862.
Perizomata Protoplastorum in vestimenta integra artificiosè convertit. 861.
Adversus Iulianum Augustinus tredecim libros edidit, quorum tres adhuc latent, duo nuper inventi. 221. 222. 223. 224. 474.
Oppugnando Iulianum mortuus est Augustinus. 223. 271. 272. 474.
Libri Augustini adversus Iulianum ab ipso Augustino specialiter commendantur. 223.
Erunt tamen inutiles & vani si aliter quam per concupiscentiam propagetur originale peccatum. 221. 222. 223. 224.
Julianus adversus Augustinum de peccato originali ejusque propagatione, & de viribus liberi arbitrij potissimum decertavit. 221. 222. 223. 458. 459. 460. 461. 462. 856.
Conflictus iste luculenter demonstrat, Augustinum sensisse: concupiscentiam non esse homini naturalem, adeoque statum puræ naturæ à Pelagianis assertum & à Neotericis tanquam possibilem confictum, implicare contradictionem. 872. 873. 874. 875.
Vide, Augustinus concupiscentia, libido, Pelagiani.

I V S T V S, I V S T I T I A.

Justus venialiter delinquens finem ultimum in creatura constituit. adeoque non utitur sed fruitur creaturis. 374. 375. 376.
Manet tamen creatori habitualiter conjunctus 386. 387.
Iusta anima, concupiscentiæ, carni, & mundo universo dominatur, & qua ratione? 200.
Iustitia pro opere justo seu meritorio sumitur frequentissimè. 162.
Iustitia non datur ulla, nisi quam Deus gratiosè elargitur. 75. 76.
Iustitia exigit ut dona Dei in suum referantur authorem. 372.
Iustitiæ dilectio quid? quam necessaria: & an ad eam eliciendam necessaria sit gratia. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 708. 709. 710. 718. 769.
Absque ea voluntas non solum mala est, sed & pessima. 701. 710.
Iustitiæ dilectio est legis condelectatio. 703. 718. 728.
Quantum quisque diligit justitiam, tantum odit peccatum. 705. 728. 730.
Dilectio justitiæ ab Augustino deprædicata à quibusdam Philosopho-Scholasticis perperam intelligitur de amore honestatis cujuscunque moralis. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 723.
Dilectio justitiæ Augustiniana est verus actus Theologicæ charitatis. 711. 712. 718.
Solis proinde fidelibus propria est. 712.
Iustitia cujus dilectionem Augustinus deprędicat, non est creatura ulla, sed increatus Deus. 717. 718. 719. 720. 723. 724. 725. 889.
Qua ratione justitia hæc ab Augustino dicatur scribi in cordibus justorum. 725.
Justitiæ dilectio vires naturæ excedit. 727. 728. 729.
Tam necessaria est ad cavendum malum, quam ad prosequendum bonum. 706. 707. 708. 730.
Iustitia Dei misericordiam alleviantem habet adjunctam. 891.
Iustitia Dei funditus evertitur per statum naturæ puræ. 913. 914. 915. 916 & seqq.
Iustitia Dei nequit ullam culpam impunitam relinquere 891. 892. & seqq.
Iustitia Dei vetat creaturam innocentem ullis miserijs atteri. 685. 746. 801. 802. 803. 804. 881. 882. 899. 900. 914. 915. 916. 917. 918. 935. 936.
Non patitur ut peccator manens talis beatificetur, quicquid reclament Scholastici. 896. 897. 898. 899
Nec ut beatus ullus suâ beatitudine privetur, & æternis supplicijs atteratur. 899. 900. 901. 902.
Iustitiam Dei violari miserijs humanæ naturę agnoverunt Ethnici & hæretici originalis peccati propagationem ignorantes, & idcirco polytheismum invexerunt, ne Deum bonum injustitiæ redarguere cogerentur. 939. 940. 941. 942. 943. 944.
Si Deus salva sua justitia possit creaturam innocentem miserijs atterere, conflictus Augustini cum Iuliano vanus redditur & ineptus. 871. 872. 873. 874. 875.
Ecclesiæ denique triumphus de Pelagianismo reddetur fallax & illusorius. ibid.
Iustitia Dei non vetat justos ultra condignum præmiari, & impios citra condignum puniri. 311. 312. 891. 892
Iustitiæ inimicus esse convincitur, qui ex supplicij timore à peccando desistit. 711. 712. 728.
Iustitia originalis an & qua ratione possit dici homini naturalis. 747. 748. 749. 750.
Iustitia originalis à Luthero & Calvino dicitur homini taliter naturalis, qualiter bestiæ naturalis est sanitas, aut aquæ frigus. 747.
Iustitiam Dei, animam humanam creantis & peccaminosæ carni infundentis, salvare: Augustino semper visum fuit difficile: hinc an anima esset ex Deo per creationem, an ex parentibus per traductionem, tota vita dubitavit. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 271. 272. 273. 274. 912. 913.
Assignatur modus conciliandi creationem animę cum justitia Dei. 242. 243.

L

L E O P A P A.

Leo Pontifex doctrinam Augustini adversus inimicos gratiæ approbat, sequendamque decernit. 35. 975.
Sententiæ Augustini de propagatione peccati originalis per concupiscentiam, subscribit. 230.
Uti & sententiæ de peccaminositate omnium operum absque fidei divinæ directione exercitorum. 579.

L E S S I V S.

Lessius dogmatibus suis fulcimentum quærit ex diuturno Ecclesiæ consensu, Scholasticorum ex pulpitis docentium suffragijs expresso. 65.
Retorquetur ratio ista, ostendendo Ecclesiam (cujus semper æqualis est authoritas) ante adventum Scholasticorum per plurimas annorum centurias Augustino oppositum asseveranti adhæsisse, nec adhuc ab eo plenè defecisse. 66. 67
Lessius liberum arbitrium hominis lapsi nimis extollit. 178. 180.
Discretionem credentium ab incredulis in cardinem humanæ libertatis refundit. 179. 180.
Negat gratiam determinare nos ad agendum, sed expectare nutum voluntatis dominantis sibi quasi pedisequæ. 178.
Negat consequenter gratiam facere ut faciamus. ibid.
Gratiam sufficientem à Deo semper offerri imo deberi homini lapso contendit. 760.
Violatæ gratiæ crimen Augustino temerè impingit. 179. 180.

L E X.

Lex spiritu gratiæ destituta non minuit, sed auget concupiscentiam nitentem in vetitum. 499. 500. 501. 655. 703. 704.
Lex frustra minatur quando iniquitas dominatur. 438. 443. 497. 498. 499.
Legis Moysaicæ & Euangelicæ penes scriptionem, discrimen. 12. 706. 707. Item penes perfectionem. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 498. 507. 508. 706. 707.
Una promittebat bonum carnis: altera promittit bonum spiritus. 507. 508.
Legem ex amore justitiæ observare quid? & quam necessarium juxta Augustinum. 505. 506. 507. 508. 698. 700. 701. 702. 703. 704.
Legem ex pœnæ formidine observare, vitiosum est. 505. 506. 507. 508. 569. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 728. 730.

Le

Lex præcipiens adimplenda est ex amore justitiæ: lex prohibens, ex odio injustitiæ. 705.706.
Sub lege esse, quinam dicantur? 701.702.705.706.
Lex naturalis humanis cordibus tam profundè inscripta est, ut nulla iniquitatis liturâ aboleri queat. 624.
Lex æterna quid? 382. 384. 387. 388. 396. 600. 612. 689. 717. 718. 886. 887.
Lex æterna indispensabiliter vetat ullam creaturam propter seipsam diligere. 362. 363. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 381. 382. 383. 689. 696. 886.
Peccata universa etiam venialia, lege æternâ prohibentur; eique adversantur. 386. 387. 886.
Tenemur ei conformari non solum habitu, sed in omni actu. 387.

LIBERTAS, LIBERVM ARBITRIVM.

Libertas ad bonum per peccatum primi parêtis amissa. 96. 97. 100. 104. 109. 110. 111. 115. 141. 162. 201. 443. 444. 460. 633. 644. 652. 653. 654. 655. 656.
Libertas amittitur amando quamcunque creaturam. 389.
Libertas potissimum est circa finem: servitus circa media. 97. 98. 103.
Libertas & servitus sibi invicem correspondent, sicut dominium & subjectio. 97. 444.
Libertas & servitus respiciunt arbitrium. 200.
Libertas carentiam servitutis seu captivitatis importat. 97. 104. 444.
Libertas indifferenter accommodatur veræ & umbraticæ: & harum analogia expenditur. 102. 103.
Libertas respicit terminum, à quo quis dicitur liber. 103. 640.
Libertas facit rem esse sui juris, suæque potestatis. 97. 98. 103.
Ad rationem libertatis spectat potestas agendi quod velis. 97. 103. 434. 443. 457.
Libertas creata semper adjunctam habet aliquam servitutem. 103.
Libertas in statu innocentiæ longè major quàm in statu naturæ lapsæ. 105. 106. 109. 112. 113. 114.
Libertas in statu innocentiæ, mobilis: in cælo, immobilis. 100.
Libertas non requirit desultoriam mobilitatem arbitrij. 662. 663.
Libertas in cælo non tollitur, sed perficitur. 484.
Libertas plena in ipso amore beatifico reperitur. 662. 663.
Libertas & voluntas apud Augustinum coincidunt. 639
Libertas reperitur in omnibus actibus deliberatè voluntarijs. 662. 663.
Libertas ad bonum à modernis heterodoxis nimis deprimitur. 433.
A quibusdam orthodoxis plus æquo extollitur. ibid.
Libertas ad bonû opponitur captivitati sub malo. 435. 436. 437. 542.
Libertati essentialem esse indifferentiam ad bonum & malum, contendunt Pelagiani. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 467. 487.
Contrarium astruitur: & ex libertate Dei, beatorum, & damnatorum, evincitur. 104. 442. 458. 473. 477. 478. 484. 486. 487. 633. 646. 657. 658. 659. 664.
Libertas boni & possibilitas boni coincidunt. 489.
Libertas ad bonum in homine destituto gratiâ, à libertate dæmonum, qui differat? 494.
Libertas ad bonum seclusa gratia liberatrice, per Adæ prævaricationem penitus deperdita est. 336. 441. 442. 443. 444. 448. 451. 452. 453. 454. 458. 459. 460. 464. 465. 466. 467. 468. 480. 486. 487. 488. 533. 631. 779.
Id astruit August. ut dogma fidei. 468. 469. 629. 630. 631
Libertas liberè perdita, non nisi Christo liberante restituitur. 493. 494.
Non solum amissa est libertas operandi bonum, sed & abstinendi à malo. 470. 471. 631. 632.
Libertas abstinendi ab uno peccato per patrationem alterius, non est simpliciter libertas non peccandi. 471. 502. 529. 530. 544. 546.
Posse habere libertatem boni, naturę est hominum: habere autem, gratiæ est fidelium. 493.
Sicut libertati ad bonum nihil derogat impotentia ad malum, ita libertati ad malum nihil derogat impotentia ad bonum. 458. 477. 478. 487. 488. 633. 646.
Bonum illud cujus possibilitatem peccando perdidimus non esse supernaturale tantum, sed & quodcunque morale ordinis etiam naturalis, ostenditur. 494. 495. 496. 529. 530. 631. 632.
Libertati non derogat auxilij indigentia. 433. 434. 435. 490. 491. 492.
Liberati & adjuvari multum discrepant. 435.
Libertas arbitrij conciliatur cum necessitate peccandi absente gratiâ. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 646.
Libertas contradictionis ab Augustino nusquam appellatur libertas. 644. 645. 646. 662.
Eam sufficere ad peccandum nusquam negat Augustinus. 659. 660. 661. 662.
Libertas contradictionis sufficit ad salvandam utilitatem correptionum & exhortationum: & ad peccati perpetrati exprobrationem. 658. 659.
Libertatis ostendendæ gratiâ, an quis operari possit? 419.
Liber respectu alicujus rei, quis dicatur? 434. 443. 457. 489.
Liberum arbitrium dupliciter usurpatur. 95. 96. 97. 102.
Liberum arbitrium hominis etiam integri, ad bonum non sufficit sine gratia. 131. 132. 177.
Liberum arbitrium phrasi Augustinianâ non excludit gratiam saltem habitualem. 141.
Imo nec actuale adjutorium possibilitatis, quale habuerunt Angeli & protoplasti. 157.
Liberum arbitrium hominis integri assimilatur bilanci in æquilibrio, & globo perfectè sphærico super planum constituto. 150. 168. 436.
Dominabatur gratiæ, & idcirco ipsi & non gratiæ adscribenda fuisset perseverantia & meritum hominis in sua integritate persistentis. 153. 154. 155.
Liberum arbitrium hominis lapsi est pedissequa gratię salvatricis. 125.
Liberum arbitrium ab Augustino nonnunquam appellatur gratia. 785.
Liberi arbitrij negati crimen Augustino affictum à Pelagianis. 429. 430. 431. 432. 486. 487.
Augustinus ab ista calumnia vindicatur. 431. 432. 459. 487. 488.
Liberi arbitrij intelligentia cum gratiæ intelligentia prorsus connexa. 433. 533.
Liberum arbitrium hominis lapsi captivatum sub peccato. 437. 451. 352. 533. 542. 826. 827. 872.
Nisi per gratiam ab ea captivitate liberetur, non nisi ad peccandum valet. 437. 470. 473. 477. 480. 484. 488. 533. 542. 631. 779. 827.
Id asseverat Augustinus tanquam dogma fidei. 670.
Duplex vulnus arbitrio per Adæ prævaricationem inflictum, libertatem ad bonum abstulit: & quæ sint illa vulnera? 444. 452.
Propter hæc vulnera & captivitatem incursam, ab Augustino appellatur, *servum arbitrium*. 445.
Falluntur proinde Neoterici controvertistæ asserentes nomen *servi arbitrij* usque ad tempora Lutheri fuisse inauditum. 445. 446. Vide, Adam, Angelus, gratia, indifferentia, peccatum, Pelagiani.

LIBIDO.

Libido quid? 387.
Generaliter comprehendit omnem cupiditatem. 188.
Ab Augustino confunditur cum concupiscentia. ibid.
Libidinis patrocinium à Pelagianis susceptum, & ob id ab Augustino appellatur, *suscepta Pelagianorum*. 329. 340. 826. 830. 831. 832. 833. 846. 863. 864. 903.
Excessum libidinis improbant Pelagiani, & quibus limitibus mediocritatem ejus circumscribant? 333. 340. 341. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 838. 846.
Libido à Pelagianis in paradysum tam terrestrem quàm cælestem invehitur. 78. 79. 80. 81. 82. 220. 221. 222. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. & seqq.
Libido omnium sensuum, adversus Pelagianos, mala esse ostenditur. 334. 335. 336. 345. 346. 365. 373. 850. 851
Libidinis propter seipsam expetitę, usus semper est illicitus 329. 330. 331. 332. & seqq.
Libidinis ad honestum finem relatæ usus non semper illicitus: & quæ regula hic tenenda? 329. 336.
Libidinis exercitium inter conjuges seclusa spe pro-

creandi

creandi prolem est illicitum. 336.337.338 339.340. 341.342.343.344.345.

Contrarium sustinent quidam recentiores mediocri-tate vitiorum contenti, & Pelagianis contra veterum Patrum consensum suffragantes. 340. 361. 362. 602.829 830.

Eorum argumenta recensentur. 345.346.& seqq.

Argumenta ista diluuntur. 403.404. 405.406.

Dogma illud ad Epicureismum reducitur. 601.

Libidinis usus assimilatur usui alimentorum. 345.359.

Libidinem menti & rationi prædominari, inordinatum est & turpe. 341.342.

Libidinis malum à nuptiarum bono studiosissimè distinguit Augustinus 223. 226.

Libidinis ebrietas perstringitur. 284.

Libidinis æstus eo tenebrosior. 313.

Libido est causa propagationis peccati originalis: non merum signum aut argumentum. 209. 210. & seq. 255. & seq. 830.

Non potuit originale peccatum aliter quam per libidinem propagari. 210.211.212 213.214 217.218.219 225.227.228.230.263. 264.

Idque Augustinum constanter sensisse agnoverunt ipsi Pelagiani quibuscum decertavit 219.220.221.

Qua ratione per libidinem transfundatur peccatum originale? 255.256.257. 258.259.260.

Libido est radix corruptionis in semine genitali, illud vitians, in eo latens, & in ejus emissione sese prodens. 255.260 263.

Libidinis divisio trimembris in libidinem sentiendi, libidinem sciendi, & libidinem excellendi, expenditur. 323.328.425.515.

Libido sentiendi quid? & à vivacitate sensitivæ facultatis, qui differat? 323.327

Ejus quinquimembris divisio pro numero sensuum externorum, perstringitur. 323.324.

Libidinis sciendi ratio & inordinatio expenditur. 324. 326. 327.

Libido sciendi generat curiositatis vitium. 325. 327.

Libido excellendi, quæ superbia vitæ vocatur, arcem mentis non suburbia occupat, & ob id expugnatu difficillima est. 325.

Libido excellendi ab Augustino vocatur ambitio seculi. 326.327 328.

Tres istæ libidinis species sunt radices omnium peccatorum in natura lapsa. 323.324.325.326.

Libido possidendi nunquam est prima, sed aliquam ex tribus prædictis semper supponit, in eaque radicatur 328.

Vide, concupiscentia, cupiditas, originale peccatum, Pelagiani.

LINGVA

Lingua, instrumentum loquendi ex primæva institutione significat, & inde ad loquelam ipsam significandum translata est. 312.

LORINVS

Lorini horribile dogma de iustitia Dei, refertur. 884. refellitur. 899. 900. 901. 902.

LVMEN

Lumen ad videndum necessarium homini quantumvis integris & sanis oculis. 132.133.177.

Ea necessitas assimilatur necessitati gratiæ ad bene operandum, etjam in natura integra. 133. 134. 140. 146.151. 157. 158.

Lumen infantibus adeo gratum ut ex ejus obliquo aspectu nonnulli fiant strabones 315.

Vide, gratia, infans.

M

MALVM

Malum non est natura, sed naturæ vitium. 825

Mali desiderium quantumvis indeliberatum est simpliciter malum, nec à Deo inferi potest 844. 845.846.847.871.872. 873.

Non potest non esse malum id cui consentiendo peccatur. Ex quo principio Augustinus irrefragabiliter deducit concupiscentiam esse malam, nec à Deo inferi posse: unde fit ut status puræ naturæ sit impossibilis. 856. 872.873.874

Contrarium asserentes vocat impudentes, impudentes, procaces, pertinaces, pervicaces, insanos, dementes. 871. 872

Malum est contra naturam: nec sub ratione mali amari ab ullo potest. 661.755

Mali fuga ex oppositi boni prosecutivo amore promanat. 661.682 725.

Malorum tolerantia à bonorum oppositorum adhæsiva dilectione proficiscitur. 521.

Malum nullum à Deo inferri potest creaturæ rationali absque prævia culpa. 925. 926. 927.928.

MANICHÆI

Manichæi & Pelagiani ex eodem capitali principio in contrarios errores prolapsi. 647. 648.783.784.864. 865.903. 904.

Manichæi nimis adversus Deum insani. 206. 462.854. 864.935. 936.

Eorum sacrilegum dogma de duabus naturis, 934.935. 935.936.937.942.943.

Manichæi perversam naturæ humanæ conditionem in primam hominis creationem culpato creatore refundunt. 206.207.462.481.643.828.854.876.

Non libero proinde arbitrio sed naturâ, homines esse malos delirant. 463.4 5.481.492. 493.538.863.

Humanum corpus non ex Deo bono sed ex mala natura conditum esse fabulantur: & quænam fuerit occasio illius fabulosi dogmatis. 207.300.462 904.

Animam humanam esse partem divinæ substantiæ somniant. 783.

Naturam malam creatricem humani corporis coævam Deo bono de cujus substantia est anima humana, statuunt: perpetuamque pugnam eorum inter se confingunt. 795.796.

Manichæi sacrarum Scripturarum sacrilegi temeratores. 748 909.

Manichæismi infamiam Augustino & reliquis orthodoxis inurunt Pelagiani, & cur? 429. 430. 431.432. 433.434.461 477 641.642.

Augustinus ab ista calumnia vindicatur. 431. 432.459. 487

Manichæos quos deseruerat, mox à baptismo impugnat Augustinus. 300.

Aliter adversus Manichæos aliter adversus Pelagianos, de peccato & libertate ad ipsum requisita Augustinus consuevit loqui, & cur? 647. 648.649. 650.653. 654.876.877.

Adversus Manichæos decertavit Augustinus iunior & imperitior, adversus Pelagianos senior & eruditior. 964. 965. 966.

Hinc errores in scriptis suis adversus Manichæos, senex in libris adversus Pelagianos emendavit. 964.965. 966.

MANSORIA DILECTIO.

Mansoria dilectio apud Augustinum quid? Et quomodo differat à dilectione transitoria? 367. 375. 600.601.610.614. Vide dilectio.

MARCION.

Marcion hæreticus qua occasione prolapsus in insanum errorem de duobus Dijs: uno bono, altero perverso? 942. Vide, Cerdon, Hermogenes, Materiati.

MATER.

Matres filiorum carnibus nonnunquam pastæ. 285.

Matres & nutrices pravas suas inclinationes in parvulos quos vel utero gestant vel lacte alunt, transfundere consueverunt. 255.256 257.258

Ex ista transfusione elucidatur modus propagandi peccatum originale. ibid.

Matres vehementi apprehensione perculsæ fetũ quem concipiunt aut utero gestant, qualitate objecti apprehensi inficiunt. ibid.

MATERIATI.

Materiati à Tertulliano agnominantur hæretici qui malum naturæ in materiam Deo coæternam referebant 942.

Eorum hæresis ex Philosophia stoica originem traxit. 942.

Prima

Digitized by Google

Prima occasio istius insani dogmatis illustratur: & inde concluditur impossibilitas status puræ naturæ. 939.940.941.942.943.944

MATRIMONIVM.

Matrimonium est minus bonum quam continentia. 857.
Matrimonium non nisi liberorum procreandorum causa ineundum 337.358.360.405.
Matrimonij usus extra spem prolis nunquam licitus, & cur? 337.338.339.340.341.342 360.405.
Si proles aliter quam per carnalem coitum procreari posset, matrimonialis copula nunquam liceret. 343.
Conjuges absque spe prolis coeuntes ab ipsis tabulis matrimonialibus redarguuntur. 337.344. 360.363.
Matrimonium cessit homini lapso in remedium morbi concupiscentialis, & quo sensu id accipiendum? 343.344.858.
Matrimonij usus cum vetula, gravida, menstruata, aut quoquo modo infæcunda, improbatur. 342.
Vide, concupiscentia, concubitus, libido.

MEDICVS, MEDICAMENTVM.

Medicus necessarius est sanis ad conservandam sanitatem medicamentis acquisitam. 139.
Medicus non est necessarius sanis ut sanentur, nec liberator liberis ut liberentur. 484. 765.
Medici analogia cum Deo per gratiam auxiliante & à captivitate peccati liberante. 139. 140.484. 765.
Medicorum diligentiam excedit morborum copia. 285. 816.
Medici plurimos effectus adscribunt occultis qualitatibus. 253. 254.266.816.
Medici de morbo controvertunt an privatio sit, an qualitas positiva una vel plures. 253.
Medicamenta pleraque gravissima sunt tormenta. 285.

MENDACIVM.

Mendacium est intrinsecè malum, & cur? 387.388.
Mendacium destruit animi integritatem 307.
Mendacium nequidem pro conservanda pudicitia licitè committi potest. 387.

MERITVM, MERCES.

Meriti & mercedis ratio in quo constituenda? 100.163.
Meritum nullum esse potest absque gratia, etiam in statu naturæ integræ. 130. 163.164.
Meritum hominis integri & lapsi qui differant? 163. 164.
Meritum & merces correlativè se respiciunt. 163.
Habent quandam oppositionem ad gratiam. 163.
Debent esse ejusdem ordinis. 824.
Meritum hominis integri & Angelorum ab Augustino non reputatur gratia, & cur? 164.
An ulla ratione fuerit gratia, & qua? 173.174. Vide, Adam, Angelus, gratia, innocentiæ status.

MILITIA.

Militia Christiana in debellanda concupiscentia tumultuante potissimùm exercetur. 403.

MISERIA, MISER.

Miseria quælibet est supplicium perversitatis. 93.
Miseria est species mali, eamque evitare conatur omnis creatura rationalis. 682. 683.
Miser esse, nemo potest desiderare. 683.
Miseria & beatitudo opponuntur privativè, & in creatura rationali non habent medium. 585 805.
Miserijs atteri creaturam rationalem absque prævia culpa, divina justitia pati nequit. 685.736.805.935.936.937.938.
Miserias humanæ naturæ esse supplicia alicujus præviæ culpæ agnoverunt Ethnici Philosophi. 910.939.940.941.942.
Miserrimum est velle, quod non decet. 684.
Miser quisque efficitur malâ voluntate: sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis expletur. 684.
Miser esse sub Deo justo nemo potest, nisi mereatur. 805. 908. 938. 939. 940.941.942.
Vide, Beatitudo, concupiscentia, Deus, homo, libido, natura.

MISERICORDIA.

Misericordia impendenda est nesciente sinistrâ quid faciat dextra: & quid hoc? 703.
Misericordiæ opera absque directione fidei divinæ exercita, sunt vera peccata. 545.546.547.550.551.556.557.580.
Vide, Cornelius Centurio, fides, infidelitas, intentio.

MOLINA.

Molina in Augustinum injuriosus. 37.38 146.179.
Adeoque in Ecclesiam & Pontifices. 38.
Catholicæ doctrinæ fundamenta ex Augustini scriptis per Pontifices hausta, vellicare contendit & concutere. 38.39.
Spirituales concupiscentias & innatas superbiæ titillationes in paradysum invehit. 81.82.83.84.
Ijsdem argumentis ad id persuadendum utitur, quibus adversus Augustinum usus fuerat Julianus. 83 84.85.
Dogma illud evertit & enervat capitalia principia doctrinæ Augustinianæ adversus Pelagianos. 84.
Ab Augustino appellatur dementia. 85.
Molinæ hallucinatio de gratia primi hominis. 136.146.
Molina liberum arbitriū hominis lapsi nimis extollit. 178.179.182.
Violatæ gratiæ crimen Augustino impingit ibid.
Negat gratiam determinare liberum arbitrium hominis lapsi ad agendum: aut facere ut homo faciat. 178.
Libero arbitrio attribuit potestatem dominativam supra gratiam, adeoque facit gratiam pedissequam liberi arbitrij non minus in natura lapsa quam in integra. 178.

MORBIDVS, MORBVS.

Morbidi morbidos procreant, & cur? 260.261.
Morbus an privatio an positiva qualitas sit, controvertitur inter Medicos. 253.
Morbi corporalis cum peccato originali similitudo. 253.
Morbus & omnis alia miseria ad mortem disponens, à statu innocentiæ abesset 93.94.
Morborum multitudo Medicorum indagationem exsuperat. 285. 816.

MORES

Mores plerumque consequuntur temperiem corporis. 257.
Mores & inclinationes naturales parentum & nutricum transfunduntur in proles genitas aut lactatas. 255.256.257.258.263.267. 269.391.
Ex illa transfusione illustratur propagatio peccati originalis per concupiscentiam. ibid.

MORS, MORTALITAS.

Mors corporis est supplicium primi peccati. 89.90.938.
Deus foret injustus si mortem absque prævia culpa creaturæ rationali inferret. 883 938.
Mortem esse humanæ naturæ connaturalem contendunt quidam Neoterici. 818.
Mors non est ex natura aut naturæ authore, sed ex culpa aut culpæ progenitore. 90.883.938.
Mors est omnium malorum terribilissimum. 883.
Mors animæ non tam est peccatum, quam pœna peccati. 894.
Mortalitas ab Augustino duplex statuitur: una quæ necessitatem, alia quæ possibilitatem moriendi includit. 91. 92.
Garassi exorbitatio, mortalitatem in paradysum secluso peccato invehentis, retunditur. 89. vide Adam, beatitudo, natura, homo, mulier, morbus.

MVLIER.

Mulier innupta est sui juris: nupta subjacet potestati & directioni mariti. idque ex naturæ ordinatione. 870.871.872.
Eo exemplo ostenditur quomodo motus concupiscentiæ qui in brutis non sunt turpes, in hominibus turpes sint si rationis jugum excutiant. ibid.
Sicut mulierem viro dominari inordinatum est & monstrosum, sic concupiscentiam in homine prævalere rationi, turpe & illicitum est. 871.872.
Mulier corrupta castimoniæ studens graviores concupiscentiæ titillationes patitur, quam virgo. 250.
Mulier fœtu gravida inordinatis ciborum desiderijs agitatur. 256.

MVNDVS.

Mundus universas creaturas complectitur. 516.
Mundus pro mundi dilectoribus usurpatur, sicut domus pro inhabitatoribus. 326.
Mundo utendum non fruendum. 379.380.381.516.
Mundi dilectio non ex Deo est, sed ex diabolo & ex nobis; adeoque vitiosa est. 531.532.533.534.542.622.
Non adjuvat utentem, sed corrumpit fruentem. 534.
Mundi dilectores nihil habent nisi concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. 542.543.
Vide, Amor, cupiditas, dilectio, finis, fruitio.

N

NANVS.

NANO-GIGANTÆA similitudo à quibusdam temerè instituta ad elevandam Augustini authoritatem, exponitur & retorquetur. 59. 60.

NATVRA, NATVRALE.

Naturæ vocabulum quid importet? 120.887.
Natura ab August. subinde appellatur gratia, & cur? 782.783.784.
Natura non propendet in impossibile aut vanum. 683.
Natura usurpatur pro naturalibus proprietatibus. 836.

Quid natura desideret, absque magisterio discitur 348.853.

Sicut natura ex natura, sic ex vitio vitium procreatur; adeoq; ex natura vitiata, natura vitiata, 214 215.216.245.246.247.259.260.

Natura in tantum vitiosa est, in quantum à sui factoris arte defecit: & quæ illa factoris ars. 207.697.750.775 851.

Natura in sua radice vitiata, absque suo vitio propagari nequit. 213 214.215.245.260.

Natura humana si à Deo primitus condita fuisset eo modo quo nunc in parvulis nascitur, nequaquam esset vitiosa, 207. 696.775. 778.851.852.853.875.

Naturæ lapsæ pronitas in malum perstringitur. 198, 199. 200, 201. 202.203.204.

Natura lapsa & natura pura, qui differant? 679.680.813 823.824. 829.876.

Natura pura quid? & quid ab ea removeat ista puritas? 679.799.

Naturæ puræ vocabulum à Pelagianis dimanavit. 681.

Statum puræ naturæ asserere impossibilem, Neoterici quidam existimant nefarium. 678. 679 680.

Status ille ab Ethnicis & hæreticis excogitatus & in Ecclesiam invectus. 678.679 737 738.805.806.807.808 819.836 837.838.

Status puræ naturæ Augustino & veteri Ecclesiæ prorsus ignotus. 678. 799.

Ejus possibilitatem astruentes, à Pelagianis qui differant? 680. 681.763. 807.808 836.918.

Possibilitas istius status capitalibus Augustini principijs è diametro adversatur. 682.735.736.737.738 739.740.

Miseriæ illius status non modo adæquant, sed & exsuperant miserias naturæ lapsæ. 811.827.902.

Naturæ puræ status in Augustini principijs est absolutè impossibilis. 685.686.687.688. & seqq. 730.760.761.768.805.806.807.808. 809.810.

Natura rationalis nequit à Deo creari propter seipsam. 683.

Non potest creari nisi propter finem suum naturalem, in quem innato pondere vergit. 685.687.809.

Finis ille non potest alius esse quam Deus. 687. 731. 732. 746. 747. 951 952.

Natura rationalis nequit creari absque amore sui finis ultimi, saltem in actu primo expedito. 687. 686. 689.690 691 697.731.732. 733. 76 .952.

Hinc ex impossibilitate istius amoris in statu puræ naturę sumitur primum argumentum adversus possibilitatem illius status. 687. 688.689 690.691 692.693 694 & seqq. usque ad 788.

Secundum argumentum contra eandem possibilitatem sumitur ex impossibilitate fruitionis ultimi finis absq; gratiæ auxilio, quod puræ naturæ deesset. 789. 790.791.792.793.794.795.796.797.798.

3. Argumentum ex impossibilitate consequendi regnum cælorum, quod absque injustitia negari non potest creaturæ innocenti: quid regnum cælorum? 797.798. 799.800.801.802.803.804.805. 806.807.808. 809.

4. Argumentum ex necessitate errandi, moriendi, & offensiones patiendi in pura natura: cum quibus nequit consistere ulla beatitudo etiam naturalis. 804.810. & seqq. usque ad 826.

5. Arg. ex carentia possibilitatis ad ullum bonum faciendum absq; gratia, quæ puræ naturæ supponitur deesse. 825. 826.827.828.

6. Arg. ex necessitate peccandi in singulis actibus propter captivitatem sub concupiscentia, quæ non minus in pura quam in lapsa natura dominaretur. 826.827.828 829.830. & seqq. usq; ad 840.

7. Arg. ex turpitudine concupiscentiæ ob quam repugnat eam à Deo inseri. 839. 840.841.842.843.844.

8. Arg. ex motibus concupiscentiæ, qui non sunt aliud quam peccandi desideria, quæ in authorem naturæ refundi non debent nec possunt. 843.844. & seqq. usque ad 852.

9. Arg. ex eo quod licitum foret creaturæ cum concupiscentiæ effrænitate à Deo creatæ, fomiti consentire absque sua quidem culpa, sed cum culpa creantis. 851.852 853.854.855.856.

10. Arg. ex eo quod nuptiæ in illo statu forent omnino illicitæ, cum tamen sint humanæ naturæ secundum se consentaneæ. 857. 858.

11. Arg. ex confusionali pudore indivulso libidinis comite, qui evidenter testatur effrænitatem concupiscentiæ non esse homini naturalem, sed violentam, & ex peccato tanquam necessariò prærequisità causâ ortam. 857.858.859.860. & seqq. usq; ad 867.

12. Arg. ex naturalis ordinis perturbatione per rebellionem carnis adversus spiritum. 867 868.

13. Arg. ex ejusdem naturalis ordinis perturbatione per dominatum inferioris partis in superiorem, & per conflictum animi secum. 867.868 869.870 871 872.

14. Arg. ex conflictu Augustini adversus Iulianum, & victoria Ecclesiæ de Pelagianis. 871, 872. 873. 874.875.

15. Arg. ex profunda ignorantia rerum agendarum, quæ nequit esse homini connaturalis, 875 876.877.878.879.880-881,882.

16. Arg. ex justitia Dei, ejusque providentia, omnipotentia & omniscientia, quarum aliqua necessario læderetur si creaturam innocentem tantis miserijs conteri permitteret, quantas secum affert status puræ naturæ. 901.902.903.904.905.906.907.908. & seqq.

Natura rationalis eo ipso quo pura esset, innocens esse convincitur. 679.798.799. 805.

Naturam rationalem à suo creatore sola culpà separare potest. 766. 767. 768.

Natura rationalis nisi sit recta, necessariò est perversa & distorta. 772.

Nequit à Deo condi absque sapientia. 773.

Nequit absque casto amore sui creatoris esse sapiens, verax, æqua, recta, justa aut bona. 754.753 757 758 .760.

Natura rationalis creata, inter Deum & creaturas purè corporeas mediat. 422.687.688 689.690.696.

Seipsam amando efficitur superba: inferiora amando, carnalis 689.

Prosequendo quæcunque se deteriora, deterior redditur. 689.

Deum unum & verum colere & adorare indispensabili lege obstringitur. 690 75 .760

Dei amore casto destituta seipsam necessariò diligit, adeoque superba est & perversa. 691.

Nequit creari absque casto amore veritatis & justitiæ, saltem in actu primo expedito. 695 696.697.698 699.700.736.759 760.

Si absque tali amore conderetur, universa eius peccata in Deum redundarent. 697 6 ,8.690 759 775.778.779.785.826.

Nec Deus posset eam absolvere ab obligatione diligendi suum creatorem & conservatorem. 690.759.760.

Dilectio illa sive creatoris sive veritatis aut justitiæ nequit per vires naturæ absque divinitus infuso auxilio gratiæ elici. 727. 728. 729 730.

Natura rationalis non potest à Deo primitus condi absque supernaturali charitate adeoque nequit in statu puræ naturæ creari. 736 737. 760.

Charitas illa creaturæ rationali innocenti debita, an & quatenus possit dici naturalis, cum viribus naturæ obtineri nequeat? 746.747.748.749.750.751.752.

Naturæ innocenti ex vi suæ creationis debitam esse gratiam & charitatem multo rationabilius asserit Augustinus, quam Scholastici gratiam sufficientem naturæ lapsæ asserunt debitam. 779.

Qua ratione debitum illud cum supernaturalitate gratię cōstat? 760.761. 762.763.764.769.770.777.778.779.780.781.

Naturæ rationali non foret vitiosum à Deo recedere, nisi eidem connaturaliter competeret, Deo adhærere. 751.752.753.

Naturæ rationalis bonum quod vitijs labefactatur, ab Augustino Naturæ appellatur. 756.

Natura vitijs minuitur & depravatur, non penitus destruitur. 754. 755.

Natura rationalis si à Deo crearetur expers sapientiæ, non foret idcirco stulta aut vitiosa. 775.

Ista tamen hypothesis in doctrina Augustini est planè impossibilis: solvitur obiectio in contrarium ex verbis Augustini deprompta. 774 775 776.

Natura rationalis in statu naturæ puræ condita miserior foret reliquis creaturis. 779.

Istius status miseria perstringitur. 814, 815. 816. 822. 823.824.902. 903 904.

Natura rationalis non est dicenda pura sed damnata, si non esset capax supernæ beatitudinis. 818.

Naturæ puræ status tam est impossibilis quam impossibilis est naturæ puræ beatitudo 820.

Natura pura nec in hac vita, nec post mortem posset consequi istam beatitudinem. 823. 824. 825.826 827.828.

Nec posset in hac vita exercere actiones beatitudinis post mortem obtinendæ meritorias 824.

Imo nihil boni agere posset, sed in singulis actionibus necessariò peccaret. 825. 826.827.828.

Status istius possibilitatem astruentes Manichæis suffragantur. 828. 903.946.947 948 .

Calvinismi notam difficulter evadunt. 846.

Augustinus in eos invehitur tanquam blasphemos in Deum, & indecenter impudentes. 861.862.863.864.865.866.

Deum crudelitatis arguere convincuntur. 884. 902. 903.904.936. 937.938.

Cum Atheis de immanitatis & absurditatis palma concertant. 884. 890.891. 902.

Dei providentiam evertunt. 907.915.916.917.918.919.920.

Dei justi-

[illegible] 940. 941. 942. 943. 944.
[illegible] heresis [illegible] 945. 946. 947.
[illegible] contra possibilitatem status puræ naturæ [illegible] hypothesi [illegible] hominis [illegible] ad [illegible] ordinationem supernaturalem. 917. 918. 919.
[illegible] hominis lapsi quatenus sunt formaliter [illegible] culpam, quam correlativè respiciunt. [illegible]
[illegible] non tantùm permissive sed magis positivè in [illegible] 932. 933. 934. 935.
[illegible] agnoverunt non solùm [illegible] & Pagani: unde orti infiniti errores ut [illegible] 939. 940. 941. 942. 943. 944.
[illegible] naturæ conditum fuisse à Deo Adamum, & [illegible] pertinacissimè tuentur Pelagiani. [illegible] 836. 837. 838.
[illegible] perstringuntur. 829. 830. 831. 832.
[illegible] Deo est injuriosus. 852. 861. 902. 903.
[illegible] essent nuptiæ. 857. 858.
[illegible] naturæ puræ concupiscentiæ rebellio gigneret [illegible] quam nunc in statu naturæ lapsæ. [illegible] 860.
[illegible] naturaliter appetit similitudinem sui Creatoris, [illegible]
[illegible] in participatione æternitatis, veritatis & charitatis [illegible] quæ tribus personis [illegible] appro[illegible] 811. 812. 813. 814. 815. 8[illegible]
[illegible] repugnans æternitati, error repugnans veritati, & [illegible] repugnans charitati, creaturæ rationali naturales [illegible] violentæ sunt: & beatitudini etiam naturali [illegible] 811. 812. 813. 814. 815. 816. & seq.
[illegible] rationali à culpa puræ ita debetur vita æterna & regnum [illegible] ut absque divinæ justitiæ violatione ei negari non [illegible] 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808.
[illegible] debiti non obstat supernaturalitati regni cælorum & [illegible] æternæ respectu creaturæ cui [illegible] culpa debetur, [illegible] mente præcipuorum Scholasticorum. 749. 787. 7[illegible] 750.
[illegible] Dei Dominium non potest excusare Deum ab [illegible] beatitudinem [illegible] innocenti denega[illegible] miseriam inferret. [illegible] 973. 974. [illegible]
[illegible] objectio de [illegible] Augustinus in Psal[illegible] 951. 952. [illegible] 954. 955. [illegible]
[illegible] alia difficultas ex libro tertio de libero arbitrio ubi in[illegible] videtur Deum non fore culpandum [illegible] creaturam [illegible] miserijs affligeret. 955. 956. 957 [illegible] &
[illegible] ita: *Deus non potuit talem ab initio creare hominem* [illegible] quo sensu & quo genere censuræ a Pontifi[illegible] doctrinæ [illegible] de impossibilitate status puræ naturæ? 975. 976. 977. 978. [illegible]
[illegible] quod Augustinus [illegible] perpetuò [illegible] de impossibilitate status puræ naturæ. [illegible] 865. 866. [illegible]
[illegible] misera esse. 688.
[illegible] natura inferiore est rectissimum & ordinatissimum, in [illegible] sequenter est perversum, vitiosum, & inordinatum.
[illegible] concupiscentia [illegible] in brutis non est vitiosa, in homine vi[illegible] & inordinata. 846. 850. 851.
[illegible] ordinatione colliguntur impossibilitas status puræ naturæ. [illegible] 840. 841. 842. 843. 844. 845. & seqq.
[illegible] integra, sed & naturales ejus dotes ab Augustino [illegible] gratia. 782. 783. 784. 785. 786.
[illegible] & quo sensu gratia & gloria æterna possint dici [illegible] naturæ rationali? 746. 747. 748. 749. 750. 751.
[illegible] nequit esse naturale ulli naturæ. 774.
[illegible] spectata sunt naturalia, quæ ex conjunctione [illegible] efficiuntur violenta. 870
[illegible] concupiscentia, Deus, dilectio, beatitudo, homo, [illegible] peccatum, Pelagiani, miseria.

NECESSITAS, NECESSARIVM.

[illegible] peccandi per peccatum incursa qualis? & quodmodo cum libertate [illegible] 633. 857. 658. 659.
Necessitas, quoad [illegible] libertatem quoad exercitium. [illegible]
Necessitas apud Augustinum [illegible] 658.
Necessitas peccandi [illegible] correptionum, præceptorum, & exhortationum. [illegible]
Solvitur difficultas de præceptis [illegible] quæ non [illegible] actus undequaque honestus [illegible] 659. 660.
Necessitas peccandi ab Augustino constituta [illegible] non tollitur [illegible] hujus propositionis [illegible] *in eo quod necessario facit.* 664. 665. 666.
Necessarium quo pacto repugnet libero [illegible] perfecto, & & qua illa necessitas? 637. 638.
Vide gratia, libertas, homo.

NESCIENTIA.

Nescientia quid, & quomodo se habet ad ignorantiam? 698.
Vide Error, ignorantia.

NOLITIO.

Nolitio quælibet oritur ex volitione oppositi. 661.
Vide Amor, dilectio.

NVBERE. NVPTIÆ.

Nubere absque peccato an possit quis gratia destitutus? 568.
De nuptijs & concupiscentia qua occasione scripsit Augustinus. 8[illegible]
Nuptiarum bonum a libidinis malo studiosissimè discrevit Augustinus. [illegible] Vide Matrimonium.

NVTRIX.

Nutrix in parvulum quem lactat, pravas suas inclinationes cum la[illegible] 257. 258.
Vide Mater, originale peccatum.

O

OBIECTVM.

OBIECTVM, [illegible] inest potentiæ aut [illegible] ad ipsum repræsentandi. 194.
Iuxta hunc loquendi modum [illegible] Augustinus [illegible] reatum [illegible] esse in animo [illegible] peccatoris [illegible] De legibus, & in mentibus Angelorum. 191. 192. 193. 1[illegible]

OBSTETRICES ÆGYPTIACÆ.

Obstetrices [illegible] mentiendo benefecerunt Hebræis [illegible] In [illegible] est a Deo mentis benignitas, non mendacium [illegible]
Re[illegible] non obstat veritati doctrinæ Augustinianæ de [illegible] ibid.

OCCIDERE, OCCISIO.

Occidere seipsum, non fortitudinis sed imbecillitatis actus est. 831. 832. [illegible]
Vide Cato, fortitudo.

OFFICIVM.

Officium virtutis quid? & a fine qui differat. Vide finis, virtus.

OLIVA.

Oli[illegible] unde progeneratur; & qua ratione id fiat. [illegible] 245. [illegible]
[illegible] quomodo parentes justi pro[illegible] originali peccato inquinatos. ibid.

OLYMPIVS.

Olympius Episcopus de propagatione peccati originalis [illegible] Augustino, uti & alij veteres. 229.

OMISSIO.

Omissio deliberata & moralis [illegible] reperiri absque omni posi[illegible] 660. 661.
Omissio non [illegible] semper fit propter finem. ibid.
Potestne quis [illegible] præceptum negativum absque gratia [illegible] per puram omissionem? ibid.

OPTATVS MILEVITANVS.

Optatus Milevitanus ante Augustinum scripserat de baptismo sed materiam istam non satis illustravit. 30. 31.
Augustino eandem materiam pertractanti cedit, non [illegible] embrion fœtum perfecto. ibid.

 OPINIO

OPINIO.

Opinio animum præoccupans, facit ut quis aliorum [illegible] violenter, in hanc potius partem distorqueat, quam [illegible] accommodet. 102. [illegible]

In talibus [illegible] sollicitudo laboris sit dux eligenda, dum [illegible] quæ non quib. se corrigant, sed anticipatæ sua sententiæ [illegible]. 210.

OPUS.

Operum differentia inter bonum & malum ab Augustino nullum agnoscitur. 548. 549. 550. 556. [illegible]

Opera steriliter bona quæ nam vocantur? 548. 620.

Opera steriliter bona à Pelagianis excogitata, ab Augustino constantissimè negantur. 548. 577. 590. 621. 858.

Opera steriliter bona eo ipso quo ad vitam æternam non conducunt, sunt vera peccata. 335. 372. 518. 558. 620. 858.

Opera [illegible] ab Augustino tanto[pere] reprobata, à Scholasticis [illegible] Pel[agianis] suffragantibus attri[buuntur]. 620. 621.

Opus bonum ab Augustino non agnoscitur, quod æterni præmij non sit meritorium. 621.

Opus bonum non datur ullum nisi ex fide per charitatem operante procedat. [illegible] 619. 620.

Opus [illegible] quod non ex Dei dilectione profectum, ipso non referente peccatum est. 615. 618. 619. 620.

Cur [illegible] fidem & charitatem ad benè operandum [illegible] vera virtute &c. 622. 734. 735.

Opus [illegible] 735. 736.

Opus [illegible] 735.

Opus [illegible] ex timore [illegible] 736.

[illegible] nullum [illegible] nisi quod ex Dei gratuito amore proficiscitur. 734.

Opera [illegible] 709. 710. 711. 712.

[illegible] 615. 616.

[illegible] 712. 713. 714.

[illegible] infideles [illegible]

ORATIO.

[illegible] necessitatem sufficienter [illegible]

ORDO.

Ordo [illegible] 748.

[illegible] ordo [illegible] 515. 613.

[illegible]

ORIGENES.

Origenes [illegible]

Hominem [illegible] 12.

[illegible]

De [illegible] peccati [illegible] Augustinum [illegible]

Ab Augustino [illegible]

ORIGINALE PECCATUM.

Originale peccatum [illegible] Augustino expressum. [illegible]

[illegible] 185. 221. 222. 226

[illegible]

[illegible] 185. 186. 217.

In [illegible] Augustini [illegible] potissimum [illegible] 185. 222. 223

Ejus [illegible] semper modo ubique ulla [illegible] 234. 235. 239. 240. 241. [illegible]

De [illegible] ejus. totâ vita [illegible] & [illegible] 240. 241. 242. 271. 282. 284. 912. 913.

Ejus [illegible] formale, reatus. 184. 187. 188. 189. [illegible] 202. 203. 212. 247.

Formale [illegible] reatus est. 189. 190. 191. 192.

Quomodo ab Augustino reatus [illegible] conscriptus in mentibus [illegible] & occultis Dei legibus? 191. 192. 193

Materiale per baptismum non [illegible] tollitur verò formale. 188. 189. 212. 215. 235.

Originale peccatum habituali personali affine. 195.

De ejus formali multiplices Neotericorum sententiæ recensentur. 195. 196.

Nihil eorum in quibus illud à Scholasticis constituitur, Augustinum latuit, maluit tamen reatum assignare quam quidquam

[illegible] 195.

Cur [illegible] Augustinus [illegible] tive exprimere [illegible] tionem [illegible]

An [illegible] 290. [illegible]

Originale peccatum [illegible]

[illegible]

Ab Augustino appellatur [illegible] 246. 247. 248. 249. [illegible]

An sit privatio an habitus [illegible]

Quomodo in posteros [illegible]

Originale peccatum transfundi [illegible] senserunt ante Augustinum, [illegible] Ambrosius. 229. 230. [illegible]

Idem post Augustinum senserunt [illegible] Bernardus, Hugo & Richardus [illegible] phicis. 230. 231. 232. 252. 234. [illegible]

Ita [illegible] constantissimè tradidit Augustinus [illegible] dogma. 234. 235. 236. 239. [illegible]

Originalis peccati propagatio [illegible] parentibus in posteros. 212. 249. [illegible]

Item transfusioni ægritudinis [illegible] & [illegible] per [illegible] in genitos [illegible]

Item transfusioni coloris virgarum [illegible] ban. 251. 255.

Item transfusioni infectionis à radice [illegible] mos à fonte in rivum. 212. 213. 250. [illegible]

De [illegible] propagatione peccati [illegible] 221. 222. 223. 458. [illegible]

Tredecim libros ea de re adversus Julianum [illegible] alios meditabatur, quos morte præventus [illegible] 223. 224. 474.

Ex tredecim conscriptis tres perierunt [illegible] libro editi. ibid.

Omnes illæ tot annorum & vigiliarum [illegible] evertuntur si aliter quam per concupiscentiam propagatur originale peccatum. ibid.

Augustinus tamen ipse (alioquin [illegible] modestissimus) libros [illegible] opus nuncupat.

Neoterici quidam Philosophi [&] Scholastici doctrinam [illegible] de propagatione peccati originalis per concupiscentiam [illegible] pactum Dei cum Adamo & posteris [illegible] in quod propagationem illam ultimatè resolvunt [illegible] 223. [illegible] 230. 231. 241. 242. 243. 244. 245.

[illegible] peccatum originale [illegible] genitis, culpam [illegible]

Quidam ex his pactum non contentus valediocerè [illegible] censuris perstringit [illegible] 224. 225. 228.

Augustinum hac in re censurando, Ecclesiam [illegible] quam [illegible] vellicat; quæ non [illegible] Pelagianis [illegible] 187. 223. 225. 226. [illegible]

Quare [illegible] transfundatur in prolem peccatum? 215. 216. 217. 218. 260. 261. 262. 263. [illegible]

Variis [illegible] illustratur. [illegible]

Philosophos [illegible] hujusmodi [illegible] 215. 216. 217. 218.

Non solum de facto originale peccatum per libidinem [illegible] propagatur [illegible] nec aliter propagari [illegible] 211. 212. 213. 217. 218. 219.

Hinc si Adam post lapsum antequam genuisset, concupiscentiam [illegible] exting[u]ere in seipso potuisset & [illegible] nullam peccatum in posteros transfudisset. [illegible]

Similiter nec parentes proximi transfunderent [illegible] miraculum à concupiscentia habituali [illegible] pore coitus. ibid.

Secus dicendum si Deus miraculosè compesceret actum concupiscentiæ [illegible] tempore commixtionis [illegible] 261.

Item si miraculosè ex [illegible] seminibus absque [illegible] tione formaretur infantulus. ibid.

Cur potius primum Adæ peccatum in posteros [illegible] quam reliqua subsequentia? 268. 269.

Originale peccatum est toti speciei humanæ [illegible]

inali peccato infecti sub diaboli tyrannide captivantur: & o baptismo inde liberantur. 199. 200. 203.
inalis peccati pœna generatim perstringitur. 283. 284. 285. 287. 258.
peciales ejus pœnæ expenduntur, quæ libertatem ad opedum bonum abstulerunt homini. 444.
correspondentes originali peccato in altera vita insinuan, remissivè. 428.
Augustinus, concupiscentia, Iulianus, libido, Pelagiani, solicitei.

OVES.

Laban colorem virgarum seu bus haustum tempore coitus, sfuderunt in suos fœtus. 231, 255.
exemplo transfusionem peccati originalis per libidinem, accommodatè explicat Gelasius Papa. 231, 232.

OZORIVS.

us sententiam Augustini de prædestinatione, severitatis & crudelitatis accusat: eique Græcorum, Gallorum, & Massiliensium dogma patenter præfert. 37.
faret si alij Philosopho-Scholastici Augustinum similiter ferent palam, quàm tot ludibrijs adulteratum vindicare umerent. 546. 559. 560.
non minus temerarius Catharinus, sententiam Augustie prædestinatione, crudelem appellat & truculentam: que ut desperationis occasionem & incentivum palam ref- 37.

P

PACTVM

ACTVM Dei cum Adamo inclusis posteris, à Neotericis confictum exploditur. 228. 241. 242.
Vide Deus, originale peccatum, Scholastici.

PECCATVM, PECCARE.

m ab Augustino definitur: voluntas agendi quod justitia & unde liberum est abstinere. 208. 274. 300. 470. 635. 640.
ati me abutuntur Pelagiani impugnantes originale pec, & adstruentes libertatem contrarietatis ad bonum & m. 300. 470. 641.
m aliter ab Augustino describitur: Amor rei temporalis auferri potest invito. 351. 352. 518.
tum factum vel concupitum contra legem æternam. 363.
uod quamvis habeat speciem boni operis, sit tamen non et requiem sempiternam. 355. 372. 511. 558.
m quodlibet consistit in fruitione utendorum aut usu dorum. 369. 370. 371. 372. 395. 408. 510. 609.
n includit rationem voluntarij. & quomodo ea reperiatur cato originali? 205. 206. 207. 208. 300. 637. 652.
nd voluntarium juxta Augustinum? 641.
n prærequirit scientiam, & quomodo ea reperiatur in o originali? 206. 300. 643.
ua ratione peccatum requirat libertatem & evitabilita-206. 208. 300. 303. 304. 470. 471. 474. 645. 759. 716.
n Augustino est voluntas mala ab incommutabili bono ad utabile deficiens. 195.
n quodlibet est stultitia, & cur? 342.
ris rationes formales expenduntur. 195. 196. 197. 204.
personale ab Augustino describitur privativè: originativè, & cur? 204.
atio formalis in quo sita juxta Augustinum. 689. 691. nequit esse ulli naturale, & cur? 774. (894.
edecus nequit esse absque dedecore vindictæ. 892. 893.
quædam mortalia, quædam venialia. 363. 378. 386. 405.
io sensu verum sit, tunc peccari mortaliter quando finis tura constituitur? 376. 377.
veniale in Deum referre tam ingratum ipsi est, quam e filium in conspectu patris. 376.
el venialiter, non utitur sed fruitur creaturis: adeoque sit est. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 615.
ien um de eo qui intuitu moralis honestatis & splentus operatur. 615. 616.
venialiter non præponit Creatori creaturam: peccans iter, præponit. 377. 386.
mortaliter non solum actu sed & habitu divinam amicit. 377. 387.
libet inde nascitur quod id quod majus est ad minat. 385. 386. 387.
niversa ad tres fontes revocantur, & qui illi? 323. 324. (325. 326.
Imo ad duos revocari possunt. 416. 417. 641. 655.
Peccata universa hominis lapsi instigante concupiscentiâ perpetrantur. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 641. 828.
Ab Augustino idcirco appellantur fœtus concupiscentiæ. 412.
Redditur ratio hujus Augustinianæ doctrinæ. 419. 420. 421. 422. 423. 424.
An & qualiter peccata ex ignorantia sint etiam ex concupiscentia? 416. 417.
Peccatum esse in animo, in conscientia, in memoria, apud Augustinum quid? 193. 194.
Peccatum carnis quid? & à peccato animæ qui differat? 194.
Peccatum quâ ratione faciat novissima prima, & prima novissima? 277. 278.
Peccatum ex carne in spiritum serpit sursum: sanctificatio ex spiritu in carnem deorsum. 277.
Peccata quædam ex ignorantia, quædam ex infirmitate: & quænam ignorantia ibi intelligenda est? 297. 307. 416. 472. 473. 475. 470. 483. 655.
Peccata juxta Augustinum quædam ex ignorantia, quædam ex negligentia, quædam ex oblivione, quædam ex non intelligentia. & qualiter hæc differant? 298. 299.
Peccata per excæcationem commissa non excusantur ratione excæcationis, eo quod hæc sit voluntaria saltem in causa. 313. 316. 472.
Hinc deducitur, peccata commissa per ignorantiam quæ est pœna peccati originalis, quantumvis hic & nunc invincibilis sit, non excusari. 287. 288. 289. 290. & seqq. Item 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 316. 472. 875. 876. 877. 878.
Peccatum non nisi voluntate committitur, & quid illa voluntas? 641. 642. 643.
Ad peccatum sufficit voluntarium in causa. 652. 663.
Solvitur objectio ex Augustino. 653. 654. & seqq.
Peccata quædam vitari nequeunt nisi per actum undequaque honestum. 259. 660.
Quomodo in eorum perpetratione stat libertas ad peccandum requisita, cum necessitate peccandi? ibid.
Peccatum omissionis an necessariò habeat adjunctum actum positivum voluntatis? 660. 661.
Peccati reum quemquam constituere in eo quod vitare non potest; summa insaniæ esse, docet Augustinus: & quo sensu? 206. 300. 303. 304. 470. 471. 635. 641. 759. 776.
Peccator & prævaricator, qui differant? 306. 307. 308. 309.
Peccatum induxit peccandi necessitatem. 470. 471. 472. 473. 482. 483. 484. 633. 634. 826. 827.
Omne factum si rectè factum non est, peccatum rectè nominatur. 530. 554. 558. 590. 735. 736. 773.
Peccatum unum vitari potest absque gratia, sed perpetrando alterum. 633. 634.
Hoc tamen non tam est peccatum vitare quam in peccatum incidere. 635. 636. 646.
Nullum peccatum virtute vitari potest absque gratia. 549. 580.
Nullum peccatum facit unus homo quin faceret alter, si Dei custodia deesset. 567.
Potest quis alteri consulere actum quem alter exercendo peccabit. 569. 570.
Ex quo motivo abstinendum est à peccato ut quis censeatur peccatum simpliciter vitare? 505. 506. 507. 508. 529.
Nemo peccat nisi volens. 804.
Peccati desiderium nec bonum esse, nec à Deo inseri potest. 844. 845.
Omnis peccans avertit se à Deo & ad creaturam se convertit. 197. 204.
Sub diaboli potestate captivatur qui mortaliter peccat. 199. 200. 201. 202.
Peccatum frequenter est pœna alterius peccati, imo sui-ipsius. 208. 300. 301. 302. 303. 471. 472. 473. 476. 571. 635. 641.

PELAGIANI.

Pelagiani & Manichæi ex eodem principio in contrarios errores prolapsi. 647. 648. 783. 784. 864. 865. 903. 904.
Pelagianorum & Semi-pelagianorum discordia quoad vires liberi arbitrij humani. 111.
Pelagiani vires naturæ extollendo, Christo & Christiano nomini injuriosi. 3. 4. 460.
Eorum dogma de mortalitate protoplastorum ante prævaricationem. 89. 836. 917. 918.
Negant mortem esse malam aut pœnalem. 903. 904. 905.
Statum puræ naturæ in Ecclesiam invehunt. 679. 680. 681. 682. 683. 763. 764. 799. 836. 863. 903. 909. 917. 918. 919.

Capita-

Capitalia eorum dogmata sunt duo: unum, parvulos in eo statu nasci in quo fuit Adam ante lapsum: alterum, Adamum sive peccasset sive non peccasset fuisse moriturum. 7 3. 836. 837. 838. 917. 918.
Catholicam Ecclesiam agnominant Babylonem 432. 459.
Liberi arbitrij negati crimen Augustino impingunt. 429. 530. 431. 461. 462. 486.
Augustini sententiam de amissa per peccatum possibilitate boni, veraciter intellexerunt. 460. 461. 462. 463. 487. 570
Eorum respon io ad scripturas ab Augustino pro sua sententia allegatas. 463. 464 465.
Quo potissimum fundamento negent originale peccatum? 205.
Pelagiani omnium libidini patroni fidelissimi. & ob id ab Augustino libido vocatur puella Pelagianorum. 333. 339. 340. 826. 830. 831. 832. 833. 836 863 869. 903.
Excessum libidinis improbant. & quibus limitibus mediocritatem ejus circumscribunt? 333. 340. 341. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838.
Ijs suffragantur quidam Scholastici quorum Theologia contenta est melior ... 340 361. 362. 602. 829. 830.
Pelagiani libidinem in paradysum tam terrestrem quam etiam cœlestem invehunt. 78 79. 80. 81. 82. 220. 221. 222. 831. 832. 833. 834. 835. & seqq.
Eorum hæresis ex Philosophia Peripatetica dimanavit: & ob id ab Augustino cognominantur amici Aristotelis. 797. 833 854.
Eo dementiæ prolapsi sunt eorum nonnulli, ut parvulis nondum ex utero natis usum rationis attribuerint. 877.
Augustinum calumniantur tanquam qui parvulis conscientiam attribuerit. 191. 206.
Deum crudelitati reum non minus quam Manichæi constituunt; eoque nomine proscribuntur edicto Imperatorio. 935. 936. 937. 938. 942.
Ijs quoad hoc dogma suffragantur Scholastici possibilitatem status puræ naturæ attruentes 884. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 936. 937. 938. 942.
Pelagiani parvulos absque baptismo decedentes ab omni supplicio immunes faciunt. 799.
Parvulos per baptismum capaces reddi regni cælorum admittunt. ibid.
Gratiæ necessitatem ad superandos errores agnoscunt, sed subdolè. 814.
Augustinum in primum Symboli articulum impingere calumniantur, & cur? 838.
Eorum hæresis non nisi fallaciter subjugata & victa, si aliter quam per libidinem propagetur originale peccatum. 222. 223. 224. 225.
Vide Adam, Augustinus, concupiscentia, gratia, libertas, libido, natura, originale peccatum.

POENA.

Pœna qualibet est pedissequa culpæ. 891. 892. 893.
Pœna triplex culpam mortalem necessariò consequitur, conscientiæ tortura Dei jactura, & animi inquietudo. 892. 893. 894.
Pœna interiori conscientiæ inflicta longè gravior est pœnis exterioribus. 891. 892.
Gravissima peccati pœna est, de peccato ipso gaudere 893. 894.
Omnis pœna culpam necessariò præsupponit. 876. 881. 889. 900. 901.
Idque verum est juxta solidam Augustini doctrinam, non tantum de pœna formaliter sumpta pro correlativo culpæ; sed & materialiter pro quacunque miseria. 921. 922. 923. 924. 925. 926.
Nullum peccatum à Deo justo relinqui potest impunitum. 885. 886. 887. 888. 894. 895. 896 897. 898.
Pœna justissima peccatoris est; ut qui omisit velle cùm posset, amittat posse cùm vellet. 476.
Pœna includit rationem involuntarij 208. 471.
Pœna damni in quo sita? & an de absoluta Dei potentia possit inferri innocenti? 899. 900. 901. 902. 903.
Pœna sensus antonomasticè appellatur damnatio. 899.
Eam innocenti inferre Deus absque injustitia non potest: adeoq; non potest absolutè. 899. 900. 901. 902. 903. 904.
Lorini horribile dogma refertur: Deum ratione supremi Dominij posse beatos omnes aut in nihilum redigere aut ad æternas pœnas deijcere. 834.
Exploditur illud dogma ut Augustinianæ doctrinæ è diametro oppositum. 899. 900. 901. & seqq.
Sicut Dei justitia repugnat innocenti pœnam infligere, ita & beatitudinem conferre peccatori in peccato perseveranti. 896. 897. 898.

PERIPATETICI.

Peripatetici inter Stoicos & Epicureos medij. 602. 609. 612.
Eorum error de vita beata perstringitur. 821. 822.
Eorum dogma de summo bono. 602. 609 612.
Vide Aristoteles, Philosophia, Plato, Epicurus, Stoici.

PERSEVERANTIA.

Perseverantia & perseverandi potestas, an & qualiter differant 117. 122. 149. 159. 160.
Perseverantia in bono à Pelagianis adscribitur viribus naturæ. 121.
Perseverantia hominis lapsi est speciale donum gratiæ: perseverantia hominis integri uti & Angelorum, non gratiæ sed libero arbitrio adscribenda, & cur? 113. 114. 115. 116. 123. 124. 154. 155. 159. 160. 161. 162. 168.
Ad perseverandum necessarium fuit gratiæ adjutorium tam homini integro quam Angelis. 129. 154 155.
Vide Adam, Angelus, innocentiæ status

PHILIPPVS. BONÆ-SPEENSIS.

Philippus Abbas Bonæ-spei sancti Bernardi coætaneus. 231.
De propagatione peccati originalis per libidinem, suffragatur Augustino; uti & alij veteriores, coæquales, & recentiores. ibid.

PHILOSOPHIA, PHILOSOPHI

Philosophia interpretatur amor sapientiæ, & quid illa sapientia in cujus amore consistit? 739. 742.
Philosophia errorum fons, & hæreticorum mater. 5. 6. 8. 14. 15. 83 88. 89. 91. 184. 247. 493. 538. 581. 626.
Theologiam ex cathedris penè deturbavit. 57. 61. 184. 196. 477. 737. 7 8.
Philosophi hæreticorum patriarchæ. 88. 737. 829. 830. 838. 854.
Miserias humanæ naturæ ductu rationis agnoverunt. 287.
Philosophorum ducentas octoginta octo sectas distinguit Varro, quarum varietas potissimum orta est ex diverso modo opinandi de fine boni & mali. 812.
Philosophorum sectas Augustinus ad duas coarctat, & quæ illæ? 613.
Philosophandi nulla alia causa homini, nisi ut beatus fit. 811.
Philosophiæ scholasticæ subtilitates parum prosunt veritati inveniendæ, & multum obscurant inventam. 15. 61. 184. 196.
Ab Apostolis & antiquis Patribus proscriptæ. 16.
Philosophicæ argutiunculæ sunt parricidiales pugiunculi. 344.
Ijs terreri non debet Theologus ut à tritis majorum semitis deflectat. 299. 617.
Philosophorum virtutes sunt vera vitiâ, solâ virtutis imagine palliata. 441. 581. 582. 583. 584. & seqq. 603. 605. 827.
Vide Aristoteles, Divomachus, Epicurus, Plato, Stoici.

PLATO, PLATONICI.

Plato Philosophorum princeps: imo Deus, habitus. 797. 817. 858.
Ejus dogma Christianismo vicinissimum. 857.
Ab Aristotele discipulo suo in multis temerè carpitur. 796.
Dijs plurimis sacrificandum sentiebat, polytheismum invehens 812.
Platonici Philosophorum omnium nobilissimi. 379. 740. 741. 791.
Quoad opinionem de fine boni proximè ad Christianos accedunt. 739. 790. 812.
Melius de quibusdam fidei nostræ mysterijs ratiocinati sunt quam nonnulli Scholastici. 796.
De beatitudine hominis quid senserint? 738. 739. 791. 792. 793. 794.
Soli inter Ethnicos Philosophos de inventa veritate gloriari potuerunt. 812.
Philosophiam in Dei amore constituerunt. 739. 742.
Vnde hauserint notitiam Dei? 740.
Quamvis de fine ultimo rectè senserint, circa media tamen quibus acquiri debet, turpissimè errarunt. 813.
Sententiam suam de fine ultimo occultare studuerunt, & cur? 813.
Tripartitam Philosophiæ divisionem in Logicam, Physicam & Ethicam excogitarunt. 741.
Plures dæmones sibi colendos duxerunt, & cur? 745.
Eorum præcipui fuerunt novi Academici qui nihil se scire sed de omnibus dubitare profitebantur. 813.
Vide Academici, Philosophia, beatitudo.

PODAGRA.

Podagra hæreditarius morbus. 212. 261.
Ejus propagatio propagationi originalis peccati affinis. 212. 245. 247. 261.
Vide originale peccatum.

POLE-

POLEMON.

Polemon luxuriosus Xenocratis oratione ad continentiam accenditur. 174. 565.
Ejus subsequens continentia an donum Dei, & an ex omni parte honesta? 565. 566.
Vide fides, infidelis, opera.

PRÆDETERMINATIO.

Prædeterminatio physica à quibusdam astruitur necessaria ad omnes actiones hominis sive lapsi sive integri. 181.
Dogma illud funditus subvertit principia doctrinæ Augustinianæ de gratia primi hominis ante lapsum. 181. 182. 183.
Prædeterminationis physicæ natura & proprietates perstringuntur. 181, 182.

PROSPER AQVITANICVS.

Prosper doctrina & sanctitate celeberrimus habetur. 33.
Augustinianæ doctrinæ sectator fidelissimus & propugnator acerrimus. 33 109. 115.117. 583. 625.626. 721.
Augustini de gratia sententiam tanquam Apostolicam & Catholicam deprædicat. 33. 109.
De vitiositate universorum operum absque fidei directione exercitorum Augustino succinit. 577. 578. 579. 591. 592.
Virtutum naturalia semina à Semi-pelagianis asserta refutat. 625. 626.
Sententiam suam qua olim dixerat, Philosophos virtutis luce fulgere, retractat. 583.
Ejus de Augustino celebre testimonium. 225.

PVDOR.

Pudor, individuus concupiscentiæ effrænis comes, & cur? 858. 869. 874.
Vide concupiscentia, libido, Iulianus.

Q

QVO & QVA.

Quo & qua habitudinem principij prævij important. 141.
Non possunt accommodari concursui concomitanti. ibid.

R

RADIX.

Radix vitiata universam massam in se radicatam vitiat. 212. 213. & seqq. 231. 232. 233. 245. 246.
Vide originale peccatum.

RATIO.

Ratio libidini dominari debet, non servire. 341. 3 21
Ratio & mens potentior est libidine. 342
Ratio à Stoicis statuitur suprema Regina cui omnia servire debent 610. 611.
Item extrema norma vitæ humanæ. 611.
Rectius statueretur ancilla supremæ & incommutabilis veritatis. ibid.
Vide Stoici.

REATVS.

Reatus imputabilitatem importat: reatus quidem culpæ ad culpam, pœnæ ad pœnam. 189. 190. 191.
Reatus culpæ cum concupiscentia complet peccatum originale. 188. 189. 190. 191. 192. 193.
Reatus culpæ est causa reatus pœnæ. 190. 193.
Quid ille reatus culpæ originalis, & in quo subjecto resideat? 271.
Reatum culpæ & pœnæ inter se distingui non modò Augustinus asseverat, sed & ipsi Pelagiani agnoscunt. 190. 191. 192. 193.
Reatus culpæ ab Augustino appellatur pollutio, aversio à Deo, impietas, iniquitas. 192. 193. 196.
Quo sensu Augustinus docet reatum hominis qui sui delicti oblitus est, non esse in animo hominis sed in mentibus Angelorum? 192. 193. 194. 195. 196.
Reatus culpæ originalis per baptismum tollitur, manente concupiscentia materiali. 188. 189. 202. 215. 235. 245.
Vide baptismus, concupiscentia, originale peccatum.

REBELLIO

Rebellio partis inferioris adversus superiorem in homine adversatur rectitudini ordinis naturalis, adeoque nequit esse homini connaturalis. 867. 8 8. 872. 873.
Contraria subordinatio & obedientia est connaturalis naturæ humanæ. 869. 872.
Si ista rebellio sit homini connaturalis, triumphus Augustini de Pelagianis est inanis, illusorius, & fallax. 781. 872. 873. 874.
Solvitur objectio adversariorum. 870. 871.
Vide concupiscentia, homo, natura pura.

REGIMEN.

Regimen Dei respectu creaturæ rationalis aliud est imperij aliud gratiæ, & quid utrumque? 126.
Regimen imperij non subtrahitur ob demeritum peccantis: regimen gratiæ subinde subtrahitur. 126.
Regimen gratiæ non in habitibus sed in actualibus auxilijs potissimùm consistit. 127. Vide Deus.

REGNVM DEI.

Regnum Dei in quo potissimum consistat? 799. 801.
Nullum determinatum locum importat. 799.
Coincidit cum vita æterna. 799. 801.
Extra regnum Dei statuere vitam æternam, pro absurdissimo reputat Augustinus. 801. 802.
Regnum Dei debetur omni creaturæ rationali innocenti, nec illud debitum obstat eius supernaturalitati. 798. 799. 800. 801. & seqq.
Exclusio à regno Dei esset gravissimum supplicium hominis etiam in statu puræ naturæ conditi. 807. 808.
Vide beatitudo, Deus, homo, natura pura.

REMIGIVS.

Remigius Altisiodorensis de propagatione originalis peccati per libidinem concinit Augustino. 231.

ROFFENSIS.

Roffensis Episcopus & martyr gloriosus Augustino suffragatur quoad vitiositatem omnium operum absque fidei directione exercitorum. 630.
Dicit omnes Patres idipsum sensisse. ibid.
Vide fides, infideles.

ROMANI.

Romani, virtutum imaginibus præcellebant cæteris Ethnicis. 602. 603. 604.
Eorum indoles laudis avidissima. 603.
Virtus fuit eis via ad honoris, gloriæ & possessionis finem. 604.
Eorum virtutes non veræ virtutes, sed vitia pompatica virtutis imagine larvata. 576. 577. 584. 603. 604. 605.
Quomodo Deus eorum pseudo virtutes mercede temporali remuneratus sit, cum ex mali finis circumstantia omnia eorum opera fuerint vitiosa. 576. 577.
Romani humanæ laudis & politicæ libertatis cupiditate, mira patrarunt. 604. 634. (604.
Id ostenditur inductione desumpta ex præcipuis Romanorum.
Idem ostenditur authoritate nobilissimorum Scriptorum qui apud Romanos floruerunt. 604.
Redditur ratio cur eorum virtutes fuerint vitia. 606. 607. 608.
Vide Cato, fides, infideles, intentio, gratia.

S

SALOMON.

Salomon's judicium de prole controversa. 902.
Salomon author libri Sapientiæ, quem librum è canone bibliorum rejiciunt Pelagiani. 291. 292.

SAPIENS, SAPIENTIA.

Sapiens quis veraciter dicendus? 512.
Sapientia quid? & an in peccatoribus reperiatur? 75.
Sapientia nulla est absque Dei dilectione. 776.
Sapientia & stultitia carent medio. 75.685 772.773. 774. 775.888.
Quo sensu Augustinus mediam quandam affectionem inter sapientiam & stultitiam admittere videatur? 775.
Sapientia quantumvis in se bona, vitiosè appetitur propter seipsam. 325. 359. 360.

SCHOLASTICI.

Scholastici Aristotelici in plurimis hallucinantur. 53. 796. 797.
Scholastici nimis curiosè mysteria fidei perscrutantes reprehenduntur. 13. 14. 19. 20. 241.
Hæreticis assimilantur, qui simplici veritatis revelationi sine rationis naturalis indagine acquiescere nolunt. 14. (628.
Eorum subtilitates quam obnoxiæ periculo erroris? 19. 493. 494.
Eorum concors sententia quanti facienda? 66. 67. 68. 69. 70.
Augustini vel solius sententia præferenda est sententiæ omnium Sholasticorum contrarium asserentium. ibid.
Scholastici statum puræ naturæ possibilem astruentes redarguuntur. 823. 824.
Scholastici multi in Augustini scriptis non tam ipsius sensum, quam suorum dogmatum apparens aliquod munimen quærunt. 980.
In causa parvulorum absque baptismatis unda decedentium magis benigni quam sapientes sunt. 428.

Schola-

Digitized by Google

Scholastici usum libidinis causa voluptatis exercitæ approbantes, — Pelagianis suffragantur. 340. 341. 347.
Divomachi & Calliphontis dogma resuscitant. 362. 609.
Ab Epicuræis parum distant. 362. 601.
Scholastici pactum Dei cum Adamo, inclusis posteris, confingendo, homines purgant & Deum culpant. 208. 228. 242.
Nec Augustinus nec ullus veterum, usque ad Scholasticos ejusmodi pacti meminit in tractatu de originali peccato. 217. 228. 229. 230.
Reijcitur pactum istud propter absurda quæ infert. 241. 242.
Vide Augustinus, concupiscentia, libido, finis, intentio, homo, natura pura, originale peccatum, Pelagiani.

SCOTVS.

Scotus Scholasticorum coryphæus. 750.
Beatitudinem formalem in Dei dilectione fruitiva constituit. 750.
Naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis in homine etiam lapso agnoscit. ibid.
Ei quoad hoc concinit D. Thomas licet de appetitu isto nonnihil discordet. ibid.

SCRIPTVRA.

Scriptura materialis in lege nova non requiritur per se: requirebatur ante in veteri. 10.
Scriptura sacra nihil præcipit nisi charitatem: nihil culpat nisi cupiditatem. 352.

SÆCVLVM.

Sæculum usurpatur pro re sæculari seu temporali. 351. 352. 390.
Conformari sæculo, quid? ibid.
Sæculi amor mortem operatur. 381.

SEMI-PELAGIANA HÆRESIS.

Semi-pelagianæ hæresis fundamentum & basis. 53. 112.
Semi-pelagiani perinde ac Pelagiani naturalia virtutum semina astruunt. 623. 624. 625. 626. 627.
Dogma istud ex profana Philosophia emanavit. 626 627.
Quo sensu ab Augustino & alijs veteribus admittantur ista virtutum semina? 623. 624. 625.

SERVVM ARBITRIVM.

Servi arbitrij nomen à modernis hæreticis humanæ voluntati inditum. 445. 446.
Eodem nomine ante eos usus fuerat Augustinus, sed sano & Catholico sensu. 445.
Falluntur proinde Catholici controversistæ negantes antiquitùs fuisse usurpatum. 445. 446.
Arbitrium humanum ex servo fieri liberum, in Scholasticorum scholis pœnè inauditum. 495.
Vide libertas, liberum arbitrium.

SOCRATES.

Socrates Platonis Magister. 812.
Malo dæmone familiariter usus. ibid.
Moribundus gallum Æsculapio immolat. ibid.
Vt olim Philosophi omnes cupierunt haberi Socratici, sic Theologi omnes cupiunt haberi Augustiniani. 52.

SORBONA.

Sorbona, occasione primatus Pôtificij in duas factiones divisa. 52.

STATVS.

Status hominis quadruplex juxta Augustinum, ante legem, sub lege, sub gratia, in pace. 306. 307. 308. 445. 446 447. 448. 449. 450. 451.
Expenditur singulorum natura, & applicantur singulis hominibus in particulari. 445. 446. 447. 451.
Status creaturæ rationalis duplex: naturalis & pœnalis. 647. 652.
Status innocentiæ. Vide innocentiæ status.
Status naturæ puræ. Vide natura pura.
Status naturæ lapsæ. Vide homo, natura lapsa.

STOICI.

Stoici humanam rationem statuerunt extremam normam vitæ humanæ, & reginam cui cætera omnia servire debeant. 610. 611. 612.
Virtutem senserunt appetendam esse propter intrinsecam honestatem, propriumque splendorem: & in quo consistat iste splendor virtutis? 602. 605. 606. 609.
Eorum dogma de fine boni, minus improbandum quam peripateticorum: improbandum tamen. 602.
Eorum dogma reijcitur ut superbiæ incentivum. 611. 613.
Eorum cum Epicuræis disceptatio de fine boni. 599. 600. 601. 602.
Vt Epicuræos palam confunderent, voluptatem in Regia sella ancillantibus omnibus virtutibus depingi curarunt. 601. 611.
Eorum dogma de fine boni minus pudendum quam Epicuræorum. 612.
Tam Stoici quam Epicuræi vixerunt secundum carnem, quamvis Stoici longissimè recedere à carne contenderint. 614.
Augustinus sententiam olim suam Stoicismo faventem retractat & revocat. 614.
Stoici materiam statuerunt absolutè immutabilem: & quæ fuerit istius dogmatis occasio? 934. 935.
Stoicorum arrogantia retunditur. 820. 821. 822.
Stoicorum insanum paradoxum de beatitudine sapientis tauro Phalaridis inclusi. 820.
Stoicismum resuscitant Scholastici asserentes licitum esse operari propter intrinsecam virtutis honestatem, ibi sistendo. 615. 616.

STVLTITIA.

Stultitia quid? & quam vitiosa? 74. 772. 773. 880.
Stultitia parentum transfunditur in proles perinde ac alij defectus: ex qua transfusione illustratur propagatio originalis peccati. 257. 263 269. 391.
Stultitia & sapientia in natura rationali carent medio, & solius objecti ex Augustino. 75. 685. 772. 773. 774. 775. 776. 883.
Vide natura pura, sapientia, homo.

SVAREZ.

Suarez ex prava intelligentia doctrinæ Augustinianæ in transitum actus. 165. 535. 584. 585.
Pelagij dictum Augustino nimis supinè affingit. 166. 167. 169.
Auxilium naturale pro auxilio gratiæ obtrudit. 535. 538.
Canonem Concilij Arausicani perversè intelligit. 535. 536.
Operaliter bona cum Pelagianis agnoscit. 548. 584. 585.
Fomitem spiritualis concupiscentiæ & superbiæ in paradysum ante lapsum invehit. 83.
Refellitur ex Augustino & Concilio Tridentino. 84.
Gratiam sufficientem homini etiam lapso ad supernaturalem finem ordinato debitam astruit. 760.
Ejus hallucinatio circa Angelorum perseverantiam. 169.
Item circa necessitatem gratiæ ad opera moraliter bona ab Augustino assertam. 547. 584. 585.
Naturales liberi arbitrij vires nimis extollit. 178. 179. 180. 535.
Augustini pronunciatum de peccaminositate omnium operum infidelium, ad quæstionem facti distorquet. 553. 559.
Negat gratiam determinare nos ad agendum, aut facere ut faciamus. 178.
Docet libertatem hominis lapsi perinde ac integri dominatui gratiæ. 178.
Docet Deum ratione supremi dominij posse pro libitu omnes tam beatos quam damnatos, tam noxios, tam innoxios fabricare, perdere, damnare, annihilare. 884.
Augustinum in suas partes violentè trahit. 169. 171. 535. 608.
Augustini doctrina à temerarijs ejus censuris vindicatur. 179. 546. 559. 560. 562. 607. 608. 609. 610. 613.
Melius fecisset Augustini doctrinam palam reijciendo, quam eam ludibrijs adulteratam vindicando. 546. 559. 560.

SVPERBIA.

Superbia, vide concupiscentia, cupiditas, libido excellendi.

SYMPATHIA.

Sympathiæ & antipathiæ energia elucidatur. 255. 256. 257.

SYNDERESIS.

Synderesis quid, & an per peccatum deleri de mentibus humanis possit? 623.

SYRMIENSIS SYNODVS.

Syrmiensis Synodus adversus Photini dogmata indicta. 29.
Definit, Filium Dei & non Patrem apparuisse veteribus Patriarchis, & luctatum fuisse cum Iacob. 29 30.
Augustinus è contra asseverat Deum non nisi per Angelos apparuisse, aut luctatum fuisse. 30.

T

TENTATIO.

TENTATIO nulla superari potest absque gratia & Dei amore. 129. 501. 529. 530. 635. 636.
Idque tradit Augustinus ut Catholicam veritatem. 636.
Tentationem veraciter superare quis censendus? 635. 636.
Tentatio una superari potest viribus naturæ succumbendo alteri: sed hoc non est tentationem verè vincere. 633. 634. 635. 636. 637. 638.
Tentationi nulli resistere posse hominem: an & qualiter à duobus Pontificibus damnatum? 666. 667. 668. 669
Quid Vasquez ea de re sentiat? quid item Toletus & Bellarminus ejus sententiæ subsignantes? 667. 668.

THEODOSIVS IMPERATOR.

Theodosius, vide Honorius, natura pura, Pelagiani.

THEO-

Digitized by Google

THEOLOGIA, THEOLOGVS.

Theologia [illegible] principiis revelatis. 7.
[illegible] non est fidei. 15.
[illegible] Scholasticæ abusus perstringitur. 51. 52. 91. 184. 581. [illegible]
Theologia Scholastica ab hæreticis universim [illegible], sed [illegible] 24.
[illegible] hæreticis suppeditat in perniciem fidei. 24.
[illegible] in Augustino [illegible]. 51. 52. 185. 186.
[illegible] Thomistica, Augustinianæ doctrinæ summarium. 50.
Theologia [illegible] Scholasticorum infinitis erroribus [illegible] 184. 187. 581. 582. (570.
[illegible] contenta est mediocritate viridium. 361.
[illegible] Philosophiæ Epicureæ, Diveomaticæ, & Calli[illegible] 562.
[illegible] Scholastici Philosophorum magis quam veterum Pa[illegible] discipuli. 791.
[illegible] memoria, Philosophum ratio. 7.
[illegible] posteris ea tradere debet, quæ à majoribus didicit. [illegible] (243. 582.
[illegible] periculosum, à tritis majorum semitis deflectere. 186
[illegible] omnes cupiunt videri Augustiniani: ut Philosophi [illegible] Socratici. 52.
[illegible] suis opinionibus præoccupati, authores omnes quos le[illegible] in suas partes vel invitè distorquent. 209. 581 582.
[illegible] professiones vix aliis nunc conferuntur quam exerci[illegible] Philosophico: commoda & incommoda inde [illegible] expenduntur. 5. 6. 91. 797. 798.
Theologorum modernorum crebræ hallucinationes ex Philoso[illegible] potissimum manant. 83. 91. 169. 184. 243. 247. 493. 543. [illegible] 582. 624. 712. 797. 798.
Theologorum in Synodis Ecclesiasticis quodnam munus? 15
[illegible] similes sunt, non judicibus. Ibid.

THOMAS AQVINAS.

S. Thomas Aquinas Theologorum Scholasticorum Coryphæus. [illegible] 750.
[illegible] in clara Dei visione constituit: naturalem tamen [illegible] appetitum hominibus tribuit. 750.
[illegible] Summa Theologica nihil aliud est, quam Augustinus com[illegible] 50.
[illegible] propagatione peccati originalis per libidinem, suffragatur Au[illegible] 234.
[illegible] de obligatione referendi omnes actiones in Deum formali[illegible] aut virtualiter. 397, 398. 399. 400.
[illegible] de natura peccati originalis; quam negat consistere in pura [illegible], sed in habitu corrupto. 252. 281.

TIMOR.

[illegible] tormentum habet non delectationem 706. 711.
[illegible] ex amore boni oppositi mali, quod timetur. 505.
[illegible] ex timore supplicij à peccando retrahitur, inimicus justitiæ [illegible] convincitur. 505. 506. 569. 699. 701. 702. 703. 704. 705. [illegible] 718. 730. 735.
[illegible] ex timore amittendi temporalia, æquè vitiosum est ac [illegible] ex cupiditate assequendi temporalia. 505.
[illegible] dilectio, justitia, lex.

TOLERANTIA.

Tolerantia Schismaticorum aut Hæreticorum pro veritate fidei in [illegible] conveniunt cum Catholicis, an laudabilis? 569.
[illegible] ab Augustino illa tolerantia & patientia vocetur do[illegible] Dei, cum juxta eundem omnia opera exercita absque fidei [illegible] dilectionem operantis directione sint vitiosa & peccamino[illegible] 569. 576. Vide fides, opera.

TOLETVS.

[illegible] Lovanium destinatus ad promulgandam Bullam duo[illegible] Pontificum: & quo anno? 667. 668.
[illegible] censuræ à Vasquezio excogitatam approbat, & opi[illegible] Vasquezij subscribit. ibid.
Vide Bella, Bellarminus, Vasquez, Tentatio.

V

VASQVEZ.

VASQVEZ Augustini vinum aquâ diluit. 709.
Opinionibus proprij cerebri præoccupatus cæteros authores vel invitos in suas partes distorquet. 209.
Falsò affingit Augustino perpetuam fluctuationem de [illegible] peccati originalis aut propagationis ipsius. 137. 238.
[illegible] in Augustinum nimis injuriosus, adeoque in Ecclesiam & [illegible] Pontifices. 97. 38. 179. 180. 187. 223. 224. 225.
In Augustini scriptis [illegible] et legisse, nisi forte alicuius oculis [illegible] 187. 188.
Augustini indubitatam [illegible] de natura & propagatione peccati originalis gravissimè [illegible] perstringit, & Pelagianismi insimulat. 37. 187. 202. 223. 224. 225. 228.
Maluit Augustini scripta [illegible], quam perscrutari. 189. 192.
In eo temeritas & imperitia de palma concertant. 189
Naturam & liberum arbitrium nimis superbè tuetur. 178. 180.
Violatæ gratiæ crimen Augustino immeritò impingit. 179. 180.
Cogitationes naturaliter bonas pro vera gratia obtrudit. 709
Non potuit Pelagius Augustini doctrinam [illegible] subdolè & perniciosè adulterare, quam adulteravit Vasquez. 709.
Vasquez negat gratiam determinare nostrum arbitrium ad agendum, aut facere ut faciamus. 178.
Dicit liberum arbitrium hominis lapsi perinde ac integri, prædominari gratiæ. 178.
Amorem justitiæ ab Augustino deprædicatum, perperam supponit de amore cujuscunque virtutis, etiam propter seipsam. 709. 710.
De perseverantia Angelorum graviter hallucinatur. 369.
Supremum Dei dominium usque adeo ampliat, ut non vereatur dicere quod Deus ut supremus Dominus possit pro libitu noxios beare & innoxios damnare, salvâ justitia. 881.
Gratiam sufficientem hominibus lapsis debitam astruit, cùm tamen non possit pati quòd Augustinus homini innocenti gratiam à suo Creatore debitam asserat. 760. 761. 762
Gloriatur se invenisse acta Synodi Diospolitanæ, sed vanè. 187.
Sub præstigijs subtilitatis peccatum in fumos resolvit. 192. 209. 210.
Peccati pollutionem in figmento rationis constituit. 192.
De quibusdam propositionibus à duobus Pontificibus condemnatis rectè sentit, testibus Toleto & Bellarmino. 667. 668.

VENIA.

Venia sive ignoscentia culpam necessariò supponit. 338. 339. 340.
Hinc rectè Augustinus ex verbis Apostoli deducit concubitum carnalem inter conjuges causâ voluptatis, non vacare culpâ. ibid.
Venialiter peccans finem ultimum in creatura constituit. Vide peccatum.

VERITAS.

Veritatem noscere de eaque gaudere, omnes naturaliter appetunt. 812.
Veritas non solum corpori, sed & ipsi animo præponenda. 388.
Veritatis sempiternæ vestigium cuilibet creaturæ impressum. ibid.
Veritas quo sensu dicitur esse in anima, item in ipsis rebus? 194.

VIDVA.

Vidua continentiæ studens graviores concupiscentiæ insultus patitur, quam virgo: uti & meretrix, quam incorrupta. 250.

VIRTVS.

Virtutis variæ definitiones perstringuntur. 383. 581. 595.
Virtus imponit modum voluptati etiam quantum ad finem. 406.
Virtus & vitium non tam officijs quam finibus discernuntur. 408. 586. 612. 623.
Virtus & bona consuetudo, qui differant inter se? 581.
Virtus nequit esse steriliter bona. 589. 590.
Virtus non potest in ullum peccatum influere. 597.
Virtus non in Deum relata, vitium potius est quam virtus. 617.
Virtutem propter seipsam appetere, vitiosa superbia est. 612. 783.
Virtus Deo servire debet, & non typho. 612. 622.
In virtute etiam Christiana gloriari, superbia est. 610.
Virtutis finis est Deus intentione bonæ fidei amandus. 624.
Virtute nemo malè uti potest. 695.
In virtute duo potissimum spectanda, officium & finis: & quomodo hæc differant? 371. 372. 408. 510. 511. 574. 586. 595. 596. 597. 623.
In opere virtuoso officium se habet instar corporis: finis instar animæ. 624.
Veræ virtutis rationem nihil sortitur, nisi quod prodest ad vitam æternam. 589.
Virtus Augustino nihil est aliud quam ordo amoris, vel ipse amor Dei. 581. 582. 583. 584. 617. 618. 619. 620.
Nulla vera virtus reperiri potest absque vera pietate & veri Dei religioso cultu. 626.
Hinc in infidelibus nulla datur vera virtus: & Philosophorum virtutes sunt vitia. 562. 563. 581. 582. 583. 584. & seqq. 603. 604. 605. 619. 837.
Quid de fidelibus peccatoribus sentiendum? 562. 563.
Nulla virtus etiam moralis absque gratiæ auxilio inchoatè acquiri potest: multò minus perfectè. 584. 585. 624. 625.
Virtutes cardinales earumque functiones perstringuntur. 588. 618. 619.
Virtutum semina cunctis insita à natura asserunt Semi-pelagiani & quo

& quo [illegible] ab Augustino & alijs Patribus [illegible] fuerint [illegible]? 623. 624.
Vide fides, gratia, homo, natura, infidelis, intentio, opera, Philosophi.

VITA.

Vita corporalis cunctis animantibus charissima. 1.
Vita corporis, anima: vita animæ, Deus. 1. 191. 195. 421. 722. 726. 800.
Sicut Dei inhabitatio est vita animæ, sic Dei desertio est mors animæ. [illegible]
Deus est vita animæ, quatenus ei unitur glutine charitatis. 725. 726.
Vitæ spirituali insidiantur buccinatores liberi arbitrij ad bonum absque gratia. 2. 3.
Vita æterna, Vide regnum Dei, Pelagiani.

VITIVM.

Vitium quid? & an sit contra naturam creaturæ rationalis? 597. 752. 753. 754. 755. 756. 78[illegible]. 851. 852.
Vitium ex vitio propagatur perinde ac natura ex natura. 214. 215. 216. 217. 226. 236. 255. (230.
Vitium effectus arguit vitiositatem causæ. 226. 227. 228. 229.
Vitiorum victoria quando reputetur vera? 529. 635.
Vitium non debet reputari victum nisi Dei amore vincatur. 529. 530. 635.
Non minus vitiosum est alienæ perversitatis authorem esse, quam propriæ. 883.
Vide fides, infidelis, Philosophi, Romani, virtus.

VOLVNTAS, VOLVNTARIVM.

Voluntas ab Augustino passim usurpatur pro actu volitionis. 130. 197. 515. 587. 637. 638. 639.
Voluntas in bonis [illegible], cupiditas in malis reperitur. [illegible]
Voluntas bona apud Augustinum nihil est aliud quam [illegible] [illegible] 76. 134. 140. 141. [illegible] 564. 711. 736. 769.
Voluntas fruens & utens, quid differant? [illegible]
Voluntas inter bonum & malum media [illegible] 519. 691. 769.
Voluntas tunc maxime libera est cum [illegible] amorem D[illegible] 98. 99.
Voluntas hominum etiam impiorum in manu Dei est. [illegible]
Voluntas hominis lapsi nondum liberata per gratiam, [illegible] luntas quam cupiditas dicenda est. 454. 577. 660.
In tantum libera est ad bonum, [illegible]
Qualiter differat à voluntate dæmonum? [illegible]
Voluntas ab Augustino antonomasticè sumitur pro [illegible] sus spontaneus. 637. 638. 639. 643.
Voluntatis humanæ cum imaginativa, & cum [illegible] sympathia. 367.
Voluntatem malam Deus dare nequit, ubi nec [illegible] 686.
Voluntate quis miser efficitur, sed miserior [illegible]
Voluntarium quid: & qualiter reperiatur in [illegible] 205. 206. 207. 282. 637. 641. 142.
Voluntarium perfectum coincidit cum libero. 638.
Voluntarium repugnat rationi pœnæ. 208.

VOLVPTAS.

Voluptas, Vide concubitus, libido, delectatio, [illegible]

FINIS TOMI SECVNDI.